ORTA TÜRKÇE SÖZLÜKLERİNDEKİ SÖZ VARLIĞININ EŞ DEĞERLİKLER BAKIMINDAN ART SÜREMLİ VE EŞ SÜREMLİ KARŞILAŞTIRMASI (İSİMLER)

PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOKTORA TEZİ
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Ezgi DEMİREL

Danışman: Doç. Dr. Mehmet Vefa NALBANT

ŞUBAT 2016

DENİZLİ

DOKTORA TEZİ ONAY FORMU

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, doktora programı öğrencisi Ezgi DEMİREL tarafından Doç. Dr. Mehmet Vefa NALBANT yönetiminde hazırlanan "Orta Türkçe Sözlüklerindeki Söz Varlığının Eş Değerlikler Bakımından Art Süremli Ve Eş Süremli Karşılaştırması (İsimler)" başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 17/02/2016 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı
Prof. Dr. Funda TOPRAK

Jüri-Danışman
Doç. Dr. Mehmet Vefa NALBANT

Jüri
Doç. Dr. Bilge ÖZKAN NALBANT

Jüri
Doç. Dr. Nergis BİRAY

Jüri
Doç. Dr. Talip YILDIRIM

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 11/03/2016 tarih ve ..06/23.. sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Kenan ÇOYAN
Müdür

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

İmza

Öğrenci Adı Soyadı: Ezgi DEMİREL

ÖN SÖZ

Eş değerlik, iki farklı dil ya da lehçedeki sözcüklerin dil bilimsel, anlamsal ve kavramsal açıdan örtüşmesi olarak ifade edilebilir. Bu kavram, çeviri bilimin temel inceleme alanını oluşturmakla beraber dil bilimin de araştırma sahasına girmektedir. Zira bu konu ele alınan iki farklı dil ya da lehçe arasında anlaşmayı sağlayabilmenin anahtarı konumundadır. Farklı dillerin ya da lehçelerin konuşurlarının birbirlerini tam ve doğru anlayabilmeleri eş değerliğin sağlanmasıyla gerçekleşmektedir.

Çalışmalarda inceleme alanını oluşturan kaynak dil ve hedef dil arasında tam bir örtüşmenin sağlanması için her iki dil için kabul edilebilir bir eş değerliğin sağlanması gerekmektedir. Bir dilin farklı lehçeleri ve hatta lehçelere ayrılmadan önceki tarihî seyri içinde bile gerek sözcük düzeyinde gerekse kültürel özellikler bakımından pek çok değişimin yaşandığını dikkate alırsak kaynak dil-hedef dil, kaynak lehçe-hedef lehçe, kaynak metnin tarihî dönemi-hedef metnin çağdaş dönemi arasında tam bir eş değerliğin sağlanması mümkün görünmemektedir. Çünkü yüzyıllar içerisinde toplumların kültürel, sosyal, siyasî, ekonomik, askerî durumları kısacası zihniyetleri değişmektedir. Bu değişim ise o dilin, lehçenin, tarihî dönemin söz varlığına doğrudan etki etmektedir.

Bu çalışmada Türkçenin tarihî yolculuğunda kendinden sonra lehçeleşmenin başladığı Orta Türkçenin kavram dünyasının ortaya konulması amaçlanmıştır. Orta Türkçe döneminin henüz çeşitli kollara ayrılmadan önce de zengin bir söz varlığına sahip olduğu bu dönemin sözlüklerindeki isimlerin birbirlerine göre eş değerlerinin bulunmasıyla tanıklanmıştır. Çalışma yöntemi ise sözü geçen dönemin sözlüklerinde yer alan isimlerin kavram alanlarının birbiriyle karşılaştırması suretiyle yapılmıştır.

Çalışmamızda sadece bir tarihî dönemdeki sözcükler değerlendirilmemiştir. Temel sözcüklerin Orta Türkçe dönemindeki durumu Türkiye Türkçesi, Azerî Türkçesi, Özbek Türkçesi, Kazak Türkçesi, Kırgız Türkçesindeki durumlarıyla irdelenmiştir. Böylelikle Orta Türkçe ve Türkçenin güneybatı, güneydoğu, kuzeybatı kollarının kavram dünyası somutlaştırılmıştır.

Bu çalışmada, Tez İzleme Komitesinde yer alarak bana yol gösteren saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Funda TOPRAK'a ve Doç. Dr. Bilge ÖZKAN NALBANT'a teşekkür ederim. Çalışmam boyunca bilimsel anlamda bana kılavuzluk eden,

yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen değerli hocam, danışmanım Doç. Dr. Mehmet Vefa NALBANT'a teşekkürü bir borç bilirim.

Tez sürecinde bana sürekli destek olan aileme en içten sevgilerimi sunarım.

ÖZET

ORTA TÜRKÇE SÖZLÜKLERİNDEKİ SÖZ VARLIĞININ EŞ DEĞERLİKLER BAKIMINDAN ART SÜREMLİ VE EŞ SÜREMLİ KARŞILAŞTIRMASI (İSİMLER)

DEMİREL, Ezgi
Doktora Tezi
Türk Dili ve Edebiyatı ABD
Tez Yöneticisi: Doç Dr, Mehmet Vefa NALBANT
Şubat, X + 2677 sayfa

"Orta Türkçe Sözlüklerindeki Söz Varlığının Eş Değerlikler Bakımından Art Süremli Ve Eş Süremli Karşılaştırması (İsimler)" adını taşıyan tezimizde Dīvānü Luġāti't-Türk'teki madde başı isimler eş değerlikleri bakımından Orta Türkçenin diğer sözlüklerindeki isimlerle karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

Çalışmamız giriş dışında iki ana bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde Orta Türkçenin söz varlığı kendi içinde bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Değerlendirme ölçütü çalışmamızın asıl konusu olan eş değerlik olmuştur. Burada sözcüklerin anlamları verildikten sonra köken bilgileri aktarılmıştır. Son olarak da her sözcük bire bir, bire çok, bire hiç, yalancı eş değerlik başlıkları altında diğer sözlüklerdeki sözcüklerle karşılaştırılmıştır.

İkinci bölümde Swadesh'in belirlediği temel sözcüklerin Orta Türkçenin söz varlığındaki ve çalışmamıza almış olduğumuz bugünkü Türk lehçelerindeki durumu benzerlik-farklılık açısından incelenmiştir.

Sonuç bölümünde ise çalışmamızdan elde ettiğimiz bulgular yorumlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Orta Türkçe, eş değer, Dīvānü Luġāti't-Türk, söz varlığı, sözlük.

ABSTRACT

THE COMPARISON OF VOCABULARY IN THE MIDDLE TURKIC DICTIONARIES IN TERMS OF EQUIVALENCE OF DIACHRONY AND SYNCHRONY (NOUNS)

DEMİREL, Ezgi
Doctoral Thesis
Department of Turkish Language and Literature
Adviser of Thesis: Doç Dr, Mehmet Vefa NALBANT
February, X + 2677 pages

In our thesis named as "The Comparison of Vocabulary in the Middle Turkic Dictionaries In Terms of Equivalence of Diachrony and Synchrony (Nouns)" headword in Dīvānü Luġāti't-Türk are wieved from a persfective of equivalence by compering the headword in the other dictionaries of Middle Turkic.

Our study has two main sections except introductory section. In the first section, the vocabulary of Middle Turkic is put to evaluation in itself. Measure of valuation is equivalence that is the main topic of our study. Here: After the meanings of vocabularies are given, the information of the derivations of words are given too. And finally every word is compared with the other words in other dictionaries under the titles of one to one, one to many, one to zero and false friends.

In the second section the position of the main words that are determined by Swadesh, in Middle Turkic vocabulary and also today's Turkish dialects that take place in our study is surveyed in terms of similarity and diversity.

And in the last section finds that we gain from our study are commented.

Key Words: Middle Turkic, equivalence, Dīvānü Luġāti't-Türk, vocabulary, dictionary.

İÇİNDEKİLER

Önsöz……iii

Özet……v

Abstract……vi

İçindekiler……....vii

Şekiller Dizini……....viii

Tablolar Dizini…….…….ıx

Simge ve Kısaltmalar Dizini……..x

Giriş……...1

Bütünce (Korpus)……49

BİRİNCİ BÖLÜM

ORTA TÜRKÇE SÖZLÜKLERİNDEKİ İSİMLERİN EŞ DEĞERLİKLERİ BAKIMINDAN KARŞILAŞTIRMASI

1.1. İnceleme……...…….51

İKİNCİ BÖLÜM

TEMEL SÖZCÜKLER BAKIMINDAN ORTA TÜRKÇE SÖZLÜKLERİNDEKİ SÖZCÜKLERİN DURUMU VE BUGÜNKÜ TÜRK LEHÇELERİYLE KARŞILAŞTIRILMASI

2.1. Temel Sözcükler Bakımından İnceleme…….……..2639

SONUÇ……..……..2658

KAYNAKLAR……2668

ÖZGEÇMİŞ…….2677

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Eş Değerlik Türlerinin Dağılımı……2662

Şekil 2. 100 Temel Sözcüğün Orta Türkçenin Sözlüklerindeki Dağılımı…...2667

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. 100 Temel Sözcüğün Orta Türkçenin Sözlüklerinde ve Seçilen Lehçelerdeki Karşılıkları…….2641

Tablo 2. DLT'de Varyantı Olan Sözcükler…….2660

Tablo 3. Eş Değerlik Türlerinin Sayısal Değerlendirmesi……..…2662

Tablo 4. 100 Temel Sözcüğün Orta Türkçenin Sözlüklerindeki Durumunun Sayısal Değerlendirmesi……..2666

SİMGE VE KISALTMALAR

ME: Mukaddimetü'l Edeb

KM: Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî

İML: İbnü-Mühenna Lûġati

Kİ: Kitâb al-İdrâk li Lisân al-Atrâk

EZ: Et-Tuhfet-üz-Zekiyye fîl-Lûġat-it-Türkiyye

EK: El-Kavânînü'l-Külliye li Zabti'l-Lügati't-Türkiyye

EM: Ed-Dürretü'l-Mudiyye Fi'l Lüġati't Türkiyye

ML: Muhâkemetü'l-Luġateyn

AL: El-Luġātu'n-Nevā'iyye ve'l-İstişhādātu'l-Caġātā'iyye (Abuşka Lugati)

ŞS: Şeyh Süleyman Efendi Luġati

ZT: Zebân-ı Türkî

DTS: Drevnetyurkskiy Slovar'

Yay.: Yayınları

S.: Sayı

T.: Türkçe

DLT: Dīvānü Luġāti't-Türk

GİRİŞ

EŞ DEĞERLİK

1. Çeviri

Düşünen, sorgulayan, arayan bir varlık olarak insan daima başka kültürleri, coğrafyaları, inançları merak etmiş ve bu çerçevede içinde yaşadığı dünyayı anlamlandırmaya çalışmıştır. Bu anlamlandırma çalışmaları ise insanı başka dilleri öğrenmeye itmiştir. Çeviri etkinliği bu şekilde ortaya çıkmıştır.[1]

Türk Dil Kurumu'nun çevrimiçi sözlüğünde çeviri, "bir dilden başka bir dile aktarma, çevirme, tercüme; bir dilden başka bir dile çevrilmiş yazı veya kitap, tercüme." şeklinde tanımlanmıştır (http://www.tdk.gov.tr). Berke Vardar ise çeviriyi "bir kaynak dildeki göstergelerle bunların oluşturduğu anlamsal–biçimsel bütünleri bir erek dildeki göstergesel ve anlamsal–biçimsel bütünlere dönüştürme eylemi" olarak açıklamıştır (Vardar, 1990: 99).

Bilindiği üzere "çeviri" etkinliği çeviri bilimin temel inceleme alanını oluşturmaktadır. Bir bilim dalı olarak çeviriye bakıldığında bu alanda çalışmalar yapan bilim adamlarının konuya farklı bakış açılarıyla yaklaştıkları görülmektedir.

Mehmet Hakkı Suçin, *Öteki Dilde Var Olmak Arapça Çeviride Eşdeğerlik* adlı kitabında bu bakış açılarını dil odaklı yaklaşımlar, işlev odaklı yaklaşımlar, söylem

---

[1] Çalışmamızda "çeviri" ve "aktarma" sözcüklerinin ikisi de kullanılacaktır. Ancak çeşitli kaynaklarda çeviri ve aktarma birbirinden farklı kavramlar olarak değerlendirilmektedir. Bu duruma açıklık getirebilmek amacıyla konuyla ilgili çalışmalardaki görüşlere yer verilmesi gerekmektedir. Mehman Musaoğlu, *Türkçede Çeviri ve Aktarma* adlı yazısında *"Çeviri ve aktarma birbirinden sözlüksel, dilbilgisel, sözdizimsel ve metindil bilimsel olarak farklılık gösteren dil-aktarım süreçleri ve sonuçlarıdır. Çeviride kaynak metni ve erek metni oluşturan kelime kadroları, bazı alıntı sözcüklerin ve uluslararası terimlerin dışında, gerek sözcüksel (leksik), gerekse etimolojik olarak farklı dil bilimsel düzlemlerde gerçekleşmektedir (...) Türk yazı dillerine ait yazı dilleri arası ve dönemler arası aktarmada, kaynak metni ve erek metni oluşturan dilbilgisel-söz dizimsel mekanizm ve dil birimlerinin erek metinlerdeki metindil bilimsel-bağlamsal yerleşimi, birbirine yakın olan bilişsel düzlemlerde sonuçlanmaktadır (...) Aktarma, erek yazı dilinin sözlü ve yazılı dil-kullanım biçimlerinin bağlamında, ağırlıklı olarak kelimesi kelimesine yapılır. Bunun yanı sıra aktarma sürecinde kaynak metne bağlılık ve kaynak metinden erek metne anlamı anlamına aktarım da gözardı edilmez. Kelimesi kelimesine yapılan bir çeviri ise, başarılı olamaz. Çeviri, kaynak dilin ve erek dilin kültürel düzeylerinin bilinciyle, ağırlıklı olarak anlamı anlamına ve kelimesi kelimesine yapılır* (Musaoğlu, 2003: 2-3)." demektedir.

Ayşe İlker, *Lehçeden Lehçeye Aktarma Üzerine Bazı Düşünceler* adını taşıyan yazısında ise aktarmanın tercüme olup olmadığıyla ilgili görüşlerini şu şekilde belirtmektedir: "*Lehçeden lehçeye aktarma fonetik ve sentaks konularından bakıldığında elbette bir tercüme değildir. Ancak hem leksik hem de semantik bakımdan tercümeye yaklaşan yönleri bulunmaktadır. Aktarmada esas olan Türk dilinin bütünlüğü çerçevesinde farklı özellikleri en aza indirerek hem bedii hem de edebî bakımdan sağlam yeni bir metin ortaya çıkarmaktır*" (İlker, 1999: 554).

odaklı yaklaşımlar ve sistem yaklaşımları başlıkları altında ele almıştır (Suçin, 2013: 5-6).

Suçin, dil odaklı yaklaşımların dillerin yapı, anlam ve kaydırma özellikleri etrafında şekillendiğini belirtir. Yazar, bu tarz bir yaklaşımda dilin merkeze alınmasından dolayı çevirinin metin ve söylem bakımından olumsuz etkilenebileceğine dikkat çekmiştir (Suçin, 2013: 28-29). Suçin, işlev odaklı yaklaşımlarda çevirinin dil odaklı yaklaşımlardan kaynaklanan durağan yapısını ortadan kaldırdığını söylerken adı geçen eserde Katharina Reiss, Hans Vermeer ve Christiane Nord'un işlev odaklı yaklaşımlarını detaylı bir şekilde ele almıştır (Suçin, 2013: 45-46). Söylem odaklı yaklaşımların 1970'li yıllarda yaygınlık kazanmaya başladığını belirten araştırmacı, bu yaklaşımın Halliday'in sistemli işlevsel modeline dayandığını ifade eder. Söylem odaklı yaklaşımlar başlığında Juliane House, Basil ve Mason ile Mona Baker'in yaklaşımları incelenmiştir (Suçin, 2013: 49). Yazarın ele aldığı çeviri yaklaşımlarının sonuncusu ise sistem yaklaşımlarıdır. Bu yaklaşıma göre çeviri, hedef kültürün sosyal, edebî, tarihî yapıları dikkate alınarak yapılmalıdır. Itamar Even-Zohar tarafından geliştirilen çoğul dizge kuramının bu yaklaşıma dayandığını belirten Suçin, bunların aynı zamanda "betimleyici çeviri çalışmaları"nın da temelini oluşturduğunu vurgulamaktadır (Suçin, 2013: 55).

Suçin'in ifade ettiği yaklaşımlar Holmes tarafından da ele alınmıştır. *The Name and Nature of Translation Studies* adlı yazısında James Holmes, saf bir araştırma alanı olarak çeviri çalışmalarının iki ana hedefi olduğunu söyler. Bunlardan birincisi deneyimlerimizin dünyasını çeviri fenomeni olarak açıklamaktır. İkincisi ise bu fenomenleri açıklamak ve tahmin etmek için genel kurallar ortaya koymaktır. Holmes, saf çeviri çalışmaları olarak tanımladığı bu alanı iki bölümde incelemiştir: betimsel çeviri çalışmaları ya da çeviri betimlemesi ve teorik çeviri çalışmaları ya da çeviri teorisi. Yazar, betimsel çeviri çalışmalarını ise ürün odaklı, işlev odaklı ve süreç odaklı betimleyici çeviri çalışmaları olarak alt gruplara ayırmıştır (Holmes, 1972: 71-72).

Ürün odaklı çeviri yaklaşımının en önemli noktası araştırma alanını tanımlamaktır. Bu yaklaşımın ilk aşaması birey ya da metin odaklı çevirinin betimlenmesidir. İkinci aşama ise çeviri betimlemesi, imge ve çözümlemelerin kıyaslanmasıdır. İşlev odaklı çeviri yaklaşımında çevirinin betimlenmesi değil; alıcıların sosyokültürel durumlarının betimlenmesi önemlidir. Bu yaklaşımla yapılan çalışmalar

metinden ziyade içerik çalışmalarıdır. Süreç odaklı yaklaşım ise çevirmenin "küçük kara kutusunun", yani zekâsının çeviri yaparken yeniden metin oluşturma sürecini araştırmaktadır. Başka bir dille az ya da çok eşleşen metin çevirisi bu teoriyle uğraşanlar için çoğunlukla spekülasyon konusu olmuştur. Ancak bu sürecin laboratuvar koşullarında sistematik bir araştırmasının yapılması için çok az girişim olmuştur. Süreç odaklı yaklaşımın temel amacı, çevirmenin çeviri yaparken geçirdiği bu süreci incelemektir (Holmes, 1972: 72-73).

James S. Holmes son olarak çeviri çalışmalarının sınıflandırılmasıyla ilgili şöyle bir tablo ortaya koymuştur:

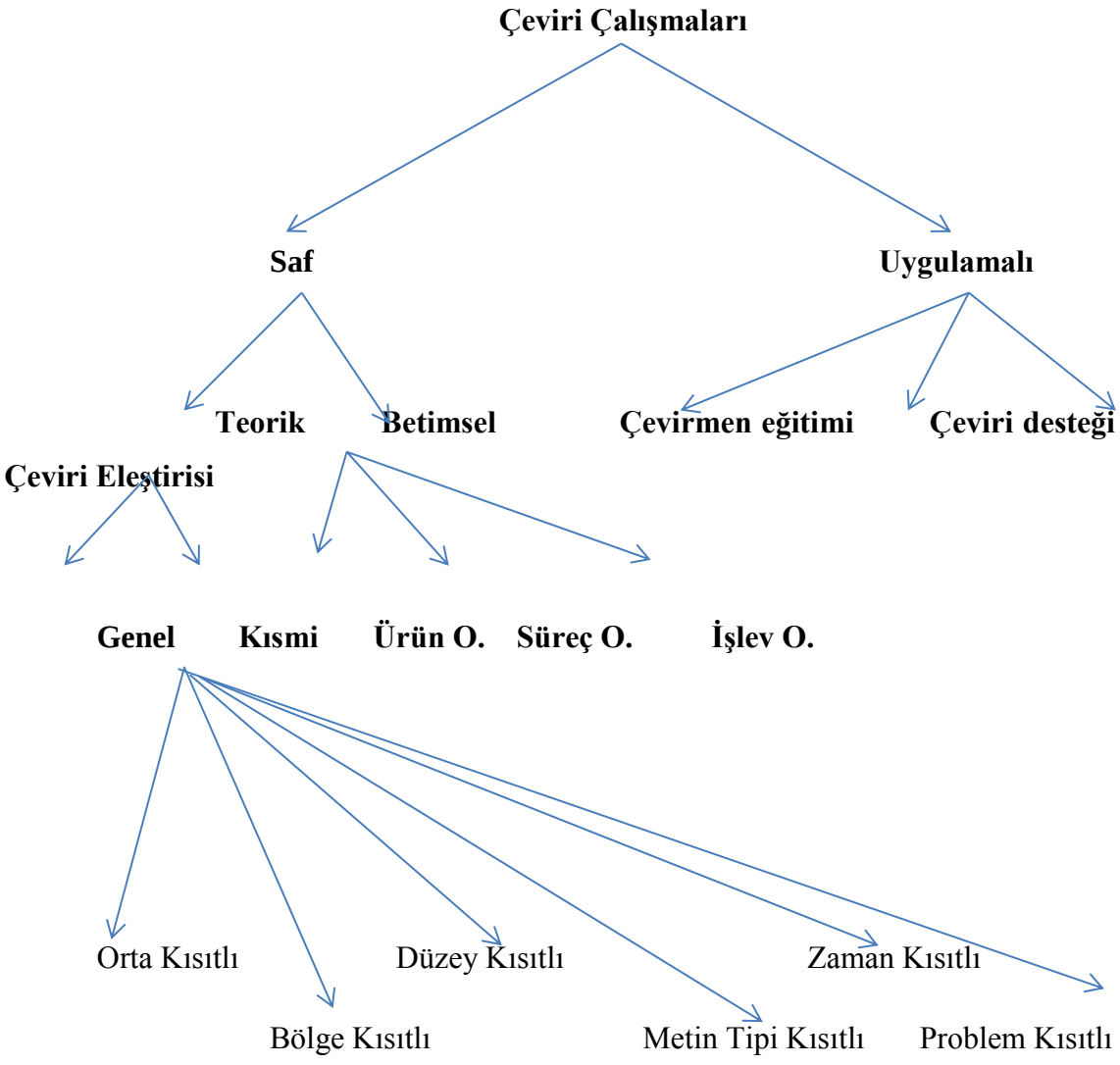

(http://isg.urv.es/library/papers/holmes_map.doc)

Peter Newmark'ın görüşlerine baktığımızda, yazarın, çeviriyi birçok metin türünü kaynak dildeki sözcüklerin hedef dildeki sözcüklere mümkün olduğu kadar

cezbedici bir şekilde dönüştürülmesi olarak gördüğü anlaşılmaktadır (Newmark, 1988: 5). Newmark, bir çeviride bulunması gereken nitelikleri şöyle göstermektedir:

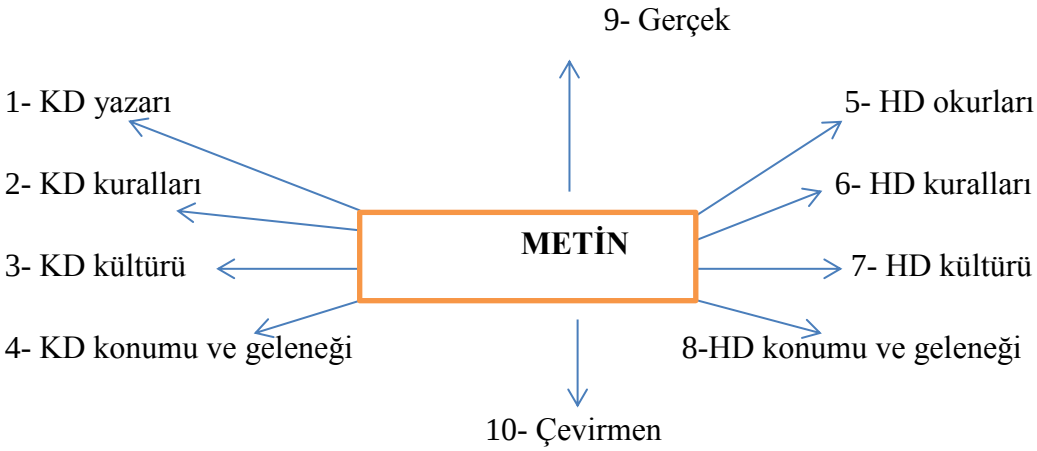

(KD: Kaynak dil, HD: Hedef dil) (Newmark, 1988: 4).

Walter Benjamin çeviri konusuna Newmark ile aynı bir açıdan yaklaşmaktadır. Ona göre içerik ve dil arasındaki ilişki özgün metinde ve çeviri metinde oldukça farklıdır. Çevirmenin görevi çevirdiği dilde aynı etkiyi oluşturabilmektir. Bu, özgün metnin çeviri metinde yankısını oluşturmaya benzer. Çeviri bir metin kendi çağında adeta o dilde yazılmış gibi olmalıdır. Çevirmenin temel hatası kendi dilindeki ifadeyi korumaya çalışmasıdır. Bunun yerine çevirmen, çevirdiği dilden etkilenmelidir. Bir çevirinin amacı okuyucularına özgün metnin anlamını veya bilgi içeriğini sunmak olmamalıdır. Bu, kötü bir çevirinin özelliğidir. Çeviri hem özgün metinden ayrılarak hem de özgün metinle birlikte vardır. İyi bir çevirinin amacı diller arasındaki karşılıklılığı ortaya koymak olmalıdır. Bu karşılıklı ilişki dillerin benzerliğinin önemine işaret eder. Bundan dolayı çevirmenin görevi özgün metnin yazarından daha önemlidir. Çevirmen, kendi dilinin engellerinden kurtularak "saf dil"i serbest bırakmalıdır. Bu saf dil, çeviri metin ve özgün metnin bir arada var olması ve birbirini tamamlamasıyla ortaya çıkabilir (Benjamin, 1968: 16-22).

Vinay ve Darbelnet ise çalışmalarıyla çeviri metodolojisini ortaya koymuşlardır. Yazarlar, çevirmenin iki çeviri yöntemi seçmesi gerektiğini söyler:

1- Doğrudan çeviri ya da edebî çeviri,

2- Dolaylı çeviri

Doğrudan çeviride yapılması gerekenler:

1- Aktarma (borrowing: yabancı sözcük)

2- Ödünçleme alıntı

3- Edebî çeviri

Dolaylı çeviride yapılması gerekenler:

4- Yer değiştirme

5- Kipleme (modulation:değişme)

6- Eş değerlik

7- Uyarlama şeklinde belirtilmiştir (Vinay-Darbelnet, 1995: 31-39).

Vinay ve Darbelnet, dil çiftleri arasında iki dilli sözlüklerde bütün eş değerliklerin kabul edilebilir bir şekilde listelenmesinin çeviri için gerekli ve yeterli bir şart olduğunu ileri sürer. Ancak "bağlam"dan dolayı kaynak metin ve hedef metindeki sözcükler arasında tam bir eş değerlik sağlanamayacağının kendileri de farkına varır (Vinay-Darbelnet, 1995: 255-256).

Quine de kaynak metin ve hedef metin arasında tam bir eş değerlik olmayacağını belirtir ve çevirinin "düzenleyici ilkeler" ile "analitik hipotezler"den kurulduğunu kabul eder. Dil bilim, etkin sözlükler, gramerler ve el kitaplarına güvenir. Yine de yazar, bu çeviri araçlarından hiçbirinin uyaran ve anlam arasındaki ilişkiyi garanti edemeyeceğini söyler. Anlam, geleneksel bir şekilde sosyal olarak sınırlandırılmış ve yabancı metnin, alıcı kültürün terimleri ve değerlerine göre yeniden yazılmasıyla ortaya konulabilmektedir (Venuti, 2000: 67-68).

Jakobson ise çevirinin dil bilimsel görünümünü açıklamaya çalışmıştır. Jakobson'un konuyla ilgili üç temel düşüncesi vardır. Bunlar dil içi çeviri ya da başka kelimelerle ifade etme, diller arası çeviri ya da uygun çeviri ve göstergeler arası çeviri ya da işlev değişimidir (Jakobson, 1959: 233).

Nida'ya göre bu çeviri kuramları geliştirilirken bir dizi yanlışlık yapılmıştır. Bu durum, diller arası çalışmalar için sorun oluşturmaktadır. Birincisi çevirinin bir bilim olduğu düşüncesidir. İkincisi çevirinin bir dil teorisine bağlı olduğu varsayımıdır. Hâlbuki çeviri, bütün metin türlerini, dinleyicileri ve kullanım durumlarını da

içermektedir. Çeviri, müstakil bir bilim değildir; çünkü özel becerinin ve estetik duyarlılığın aynı zamanda buluşmasını gerektirir (Nida, 2006: 11). Nida çeviride bildirişim teorisi, bildirişimin anlamı, ileti tipleri, alıcılar, engel ve bildirişim durumları gibi farklı bakış açılarını ortaya koymakta ve vurgulamaktadır (Nida, 2006: 14).

Diller arasında her zaman bir simetrinin olamayacağını söyleyen Catford da bir süreç olarak çevirinin tek yönlü olduğunu vurgular. Yani çeviri kaynak dilden hedef dile tek yönlüdür. Catford, çeviriyi bir dildeki (kaynak dil) metin materyalinin eş değerlikler vasıtasıyla diğer dildeki (hedef dil) materyalin yerini alması şeklinde tanımlamaktadır. Catford'a göre "eş değerlik" anahtar bir terimdir. Asıl sorun hedef metinde eş değerlikleri bulmaktır (Catford, 1978: 20-21). Catford'un çeviriye getirdiği en önemli bakış açısı ise "çeviri kaymaları"dır. Yazar, "kayma" ile kaynak dil ve hedef dil arasındaki biçimsel uygunluk sürecindeki değişiklikleri kastetmektedir ve bunları düzey kaymaları ile çeviri kaymaları olmak üzere iki grupta değerlendirir. Düzey kaymaları, kaynak dildeki bir unsurun hedef dildeki eş değerinin farklı düzeyde bir unsurla karşılanmasıdır (Catford, 1978: 73). Kategori kaymaları ise çevirideki biçimsel uygunluktan ayrılmadır, yani bunlar dilbilgisel anlamdaki kaymalardır. Catford, kategori kaymalarını da yapı kaymaları, sınıf kaymaları, birim kaymaları ve sistem içi kaymalar olarak değerlendirmiştir (Catford, 1978: 76).

Jiri Levy'e baktığımızda onun çeviriyi bir karar süreci olarak ele aldığını görürüz. Amaç bakımından çeviri bir iletişim süreciyken pragmatik açıdan bir karar sürecidir. Çeviri, bir dizi "anlamsal değişkeni" içerir. Çünkü çevirmenler, çeviride muhtemel çözümler arasından uygun olanlarını seçer (Levy, 1967: 1171-1182).

Reiss çeviride metnin tipi, çeşidi ve bireyselliği, karar verme konularına değinmiştir. Yazar, diller arası çeviriyi kaynak metnin işlevsel eş değerinin hedef dilde ortaya konmasının amaçlanmasıyla oluşan iki dilli iletişim aracı olarak tanımlamıştır. Çeviriyi etkileyen değişiklikler yazar tarafından kasıtlı ve kasıtsız olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır. Reiss'in metin tipi, çeşidi ve bireyselliğiyle ilgili verdiği bilgiler ise şöyledir: (Venuti, 2000: 160).

Somut metinde gerçekleşen temel iletişimsel biçim:

İçerik iletişimi: Bilgi tipi

Sanatsal içerik: Açıklayıcı tip

İkna edici karakter: Etkin tip (Venuti, 2000: 163).

Steiner çeviri için yorum bilim kavramını ele alır. Yorum bilim, anlamı ortaya çıkarma ve sahiplenme hareketidir. Dört aşamadan oluşur:

1- Güven girişimi

2- Saldırı: Akın eden ve çıkarılabilir (Agression: incursive and extractive)

3- Anlam ve biçim

4- Karşılıklılık: Dengeyi yeniden kurmak için (Steiner, 1992: 27-49).

Itamar Even- Zohar'ın sistemi ise hipotezleştirildiği varsayılan bazı gözlemlerin ilişkiler ağıdır. Bir dizi etkinlik arasından elde edilen varsayımla ilişkiler ağı "edebî" olarak adlandırılır ve sonuç olarak bu etkinlikler de kendilerini bu ağ aracılığıyla gözlemlemektedir (Even-Zohar 1990: 27-28). Even Zohar'ın çoğul dizge sistemi çeşitli sistemlerin sistemi olarak ifade edilebilir. Çünkü çoğul dizge sisteminde çeşitli sistemler kesişmekte her biri kısmen bir diğeriyle örtüşmektedir. Bu, çeşitli seçeneklerin eş zamanlı olarak kullanıldığı; ancak yapılandırılmış bir bütünün üyelerinin karşılıklı bağımlı olduğu bir sistemdir (Even-Zohar, 1979: 290).

Toury'e göre de çeviri tek başına yapılan bir eylem değildir. Bu yüzden yazar, çeviriyi sistem-kural-dil kullanımından (edim: performance) oluşan üçlü bir model olarak düşünmüştür. Bu modelde kurallar, "eş değerlik" ve "gerçek dil kullanımı" arasında bir aracılık görevi üstlenmektedir. Bu yüzden betimleyici çözümlemeyle yapılan çeviriler doğadaki deneyleri andırır. Kurallar, her çeviri etkinliğinde o metnin kültürü ve özelliklerine göre yeniden oluşmaktadır. Herhangi bir edebî çeviri çalışmasının odak kavramı olarak sunulmasına rağmen kurallar sosyokültürel özellikler ve bunların istikrarsızlığıyla ortaya çıkmaktadır (Toury, 1980: 49-62).

Toury'nin çeviri anlayışında "eş değerlik" ve "gerçek dil kullanımı" öne çıkarken Hans J. Vermeer "skopos" kavramını ortaya koyar. Vermeer'in çeviriye "Skopos Teorisi"ni kazandırdığını görmekteyiz. Vermeer'e göre çeviri, amacı olan bir eylemdir. Çeviri amacının teknik sözcüğü ise skopostur. Çeviri eylemi sözlü ya da sözsüz hedef metinde sonuçlanır. Çeviri eylemini yapan kişi yani çevirmen konunun uzmanı olmalıdır. Çevirmen, amacı ne olursa olsun hedef metnin muhtemel özelliklerini nakledebilmelidir. Çeviri süreci boyunca kaynak metnin amacı çevirmen tarafından

iletilmelidir. Dil, kültürün bir parçası olduğu için kaynak metin kaynak kültürle uyumludur. Kaynak ve hedef metin önemli ölçüde birbirinden farklılık gösterebilir. Ama diğer durumlarda kaynak metnin edebî çevirisinde skopos olmalıdır. (Vermeer, 2000: 221-223).

Lefevere de Vermeer gibi kaynak metnin özelliklerinin hedef metne tam anlamıyla aktarılması gerektiğini ifade ettiği gibi çevirinin bir "kırılma" ve "yeniden yazma" olduğunu düşünmektedir. Yazar, çeviriyi toplum sisteminde kurucu olan belirli kategorilerin ve kuralların etkisi altında yürütülen bir eylem olarak görür. Lefevere, edebî metinlerin alım, kabul ya da reddini düzenleyen çok somut etkenlerin incelenmesi üzerine odaklanır. Bunlar güç, ideoloji, teşekkül, kötüye kullanma gibi konulardır. Yazar, çeviriyi "yeniden yazma" olarak görür. Lefevere'ye göre çeviri işlevlerinde edebî sistemin kontrolünde üç etken vardır. Bunlardan birincisi edebî sistemdeki uzmanlık, ikincisi edebî sistem dışındaki uyum (patronaj), üçüncüsü ise egemen şiirdir (Lefevere, 1992: 12-13).

Frawley ise çevirinin bir iletişim biçimi olduğunu söyler. Frawley'e göre çeviride sadece bilgi farklılığı yoktur. Bu yüzden çeviri kendi başına bir koddur. Hedef parametreler farklı olsa da çevirinin kendi standartları ve kuralları vardır (Frawley, 1984: 168-169).

Lewis, bu konuda Frawleey'den farklı düşünmektedir. Lewis'in kendi deyimiyle çeviri kötüdür (abusive). Çeviri, anlamı ne olursa olsun özgün metni bir taslak şeklinde zapt edebilmelidir. Böylelikle çeviride gerçeklik farklı bir yapı ve dolambaçlı ilişkilerle kurulur. Lewis, kullanışlı bir çeviri için düşünülmemiş ya da düşünülemeyen ve söylenmemiş ya da söylenemeyen ifadeleri bulmaya çalışır. Yazara göre çeviride özgün metne sadık kalınmalıdır (Lewis, 1985: 36-43).

Brisset bu konuda Lewis'ten ayrılır. Brisset'e göre çeviri, bir dilsel boşluğu doldurmak değildir. Çeviri, dil bilimsel kuvvetlerin ilişkilerini değiştirir ve yerel dilin göndergesel dilin yerini almasıdır. Yazar, dilin ya da alt kodların dört tipi olduğunu söyler:

Yerel dil: İletişim için çok uygun değildir. Ana dili gibi düşünülmelidir.

Ortak dil: Ulusal, bölgesel, ihtiyaçtan dolayı öğrenilmiş, şehirdeki iletişim için kullanılan dildir.

Göndergesel dil: Geçmişteki çalışmaların devam ettirilmesini sağlayan, geleneksel, kültür ve yazı geleneğiyle bağlantılı olan dildir.

Mitlerin dili: Kutsaldır (Brisset, 2004: 339).

Gutt ise çeviriyi temel çalışma alanı olarak görmeyenlere karşı çıkar. Yazar, kapsamlı bir yaklaşımın eksikliği söz konusu olduğunda çevirinin hem sistematik hem de teorik anlama odaklandığını söyler. Gutt, çeviri teorilerinin büyük tartışmalara neden olduğunu belirtir. Bu tartışmalar, çevirinin serbest mi yoksa edebî mi olması gerektiğinden çevirinin mümkün olup olmadığına dair düşüncelere kadar uzanmaktadır. Gutt'a göre böyle tartışmaların yapılmasının nedeni çevirinin temel bir alan olarak değerlendirilmeyip edebiyat ve dil eğitimi gibi alanların alt dalı gibi ele alınmasından kaynaklanmaktadır (Gutt, 1989: 10-11).

Lawrence Venuti, 1900'lü yıllardan bugüne çeviri biliminde yapılan çalışmaların hangi kavramlar ve ölçütler üzerine kurulduğunu *The Translation Studies Reader* adlı eserinde ortaya koymuştur.

Venuti, 1900-1930'lu yıllarda çeviri teorisinin asıl eğilimlerini, köklerini Alman edebiyatı ve felsefi gelenekleri, romantizm, yorum bilim ve varoluşçu fenomenolojiden aldığını söyler. Dilin düşünce ve gerçekliğinin tasviri iletişimsel değildir. Bu yüzden çeviri, yabancı bir metnin yeniden yorumlanması, yeniden kurulması ve dönüştürülmesidir (Venuti, 2000: 11).

1940-1950 yılları arasında çeviri teorisi çevrilebilirliğin temel konularının hâkimiyeti altındadır. Felsefe, edebiyat eleştirisi ve dil bilimin önemli isimleri çevirinin farklılıkları, ayrı dil ve kültürleri uzlaştırıp uzlaştıramayacağı üzerine düşünmüştür. Çeviri yöntemleri hassasiyetle formülleştirilmiştir. Bu konudaki eğilimler felsefî şüphecilik ve uygulamalı iyimserlik arasında değişkenlik göstermektedir (Venuti, 2000: 67).

1960'larda ve 1970'lerde çoğu çeviri kuramı için kontrol kavramı eş değerlik olmuştur. Çeviri genellikle özdeşlik ya da benzer bir ilişki kurulması suretiyle yabancı bir metnin iletişim süreci olarak görülmektedir. Edebiyatta eş değerlik sadece örnek çevirileri açıklamak için kullanılan analitik bir araç değildir; aynı zamanda onları değerlendirmek için standart kurallar koyan bir kavramdır. Evrensel olan yerel olanla şekillenmektedir (Venuti, 2000: 121).

1980'li yıllarda ise ayrı bir disiplin olarak çeviri çalışmalarının ortaya çıkması dil bilim, edebiyat eleştirisi ve felsefenin birbiriyle örtüşmesini sağlamış; ama diller arası iletişimin biricik sorunlarını da ortaya koymuştur. Bu dönemin en yaygın teorik varsayımı çevrilen metnin göreceli özerkliğidir (Venuti, 2000: 215).

1990'larda çeviri bir otorite haline gelmiş, dünya çapında çeviri eğitimi programları açılmış, bilimsel yayınlar bir sel gibi akmıştır. Hemen hemen aynı zamanlarda başka disiplinler arası kültürel çalışmaların doğması çeviri teorisine yenilenmiş işlevsellik getirmiştir. Çeviride sosyal etkilerle bunların ahlâkî ve politik sonuçlarıyla ilgilenilmiştir (Venuti, 2000: 333).

Venuti'nin de eserinde belirttiği gibi 1960'lardan ve 1970'lerden itibaren çeviride kontrol kavramı "eş değerlik" olmuştur. Çeviride kullanılan yaklaşım ne olursa olsun çeviri, kaynak dil ve hedef dil arasında bir paralellik kurarak o dilin okuyucularının metni doğru bir şekilde anlaması üzerine odaklanmaktadır. İki dil arasındaki paralelliği sağlayacak araç ve temel ölçüt ise "eş değerlik" olacaktır.

Koller de deneysel bir bilim olarak çeviri bilimin, kaynak dildeki ifade ve hedef dildeki ifade arasında bir ilişki olduğunu varsaydığını söyler (Koller, 2001: 188-189).

Koller'in sözünü ettiği bu ilişki, iki dil arasındaki eş değerlik ilişkisidir ve çeviri etkinliğinde bir dönüm noktası olarak değerlendirilen eş değerliği bu nedenle ayrı bir başlık altında detaylı olarak değerlendirmek gerekmektedir.

2. EŞ DEĞERLİK

2.1. Eş Değerlik Kavramı ve Eş Değerliğin Kapsamı

Bir dilin lehçeleri ve akraba olduğu diller arasında ses, anlam, yapı bakımından birbirini karşılayan bazen de yalnızca görünüş olarak benzediği halde anlam bakımından herhangi bir örtüşmenin sağlanmadığı kavramlar "eş değer" terimiyle karşılanmaktadır. Bunun yanı sıra yapı ve köken bakımından farklı olan iki dil arasında bağlam çerçevesinde dil bilimsel, anlamsal ve kavramsal olarak birbiriyle örtüşen sözcükler de çeviri bilimde "eş değer" olarak ifade edilir.

1900'lü yılların ortalarından itibaren çeviride anahtar bir kavram olarak değerlendirilen eş değerlik, çeviri bilimin oldukça tartışmalı konularındandır. Bundan

dolayı eş değerliğin, tanımı ve ele alınışı bakımından çeviri bilimcilerin üzerinde uzlaşma sağladıkları bir kavram olduğu söylenemez.

Catford, Nida ve Taber, Toury, Pym ve Koller gibi araştırmacılar eş değerliği çeviriyle ilişkili bir kavram olarak tanımlarken, Snell-Hornby çeviriyle eş değerliğin ilgisiz olduğunu savunur. Gentzler ise eş değerliğin çeviriye zarar verdiği görüşündedir (Baker, 1998: 77).

Vanessa Leonardi eş değerlik kavramının çeviri alanının en sorunlu konularından biri olduğunu söyler. Bu kavrama evrensel bir anlam kazandırmak ve tanım yapmak oldukça zor görünmektedir (http://www.bokorlang.com/journal/14equiv.htm).

Wolfram Wilss'in *The Science of Translation* adlı eserinden öğrendiğimize göre çeviri eş değerliği çeviri çalışmalarının uzun zamandır tartışılan sorunlarından biri olmuştur. Konuyla ilgili pek çok çelişkili ifadenin bulunduğuna dikkat çeken Wilss, eş değerliğin tanımının yeterli ve kapsamlı bir açıklamasını yapabilmek için pek çok denemenin yapıldığını belirtmiştir (Wilss, 1982: 135).

Eş değerlik kavramı çevirinin/aktarmanın temel sorunlarından birini teşkil etmektedir. Çevirinin/aktarmanın bu temel sorunu ister aynı dilin lehçeleri arasında ister farklı iki dil arasında olsun içinde yaşanılan toplumun geçirdiği kültürel değişim ve gelişmeler, sosyolojik etmenler, tarihî olaylar gibi nedenlerden dolayı sözcüklerin farklı kavram alanlarının oluşmasından kaynaklanmaktadır.

Bu noktada "kavram" ve "kavram alanı" terimlerine açıklık getirmek gerekmektedir. Doğan Aksan, "kavram" sözcüğünü, "Kavramlar insanın çevresindeki nesnelere, olay ve durumlara ait, kişisel gözlem ve deneyimlere dayanan tasarımların zihinde yer eden ve bir soyutlamayla (abstraction) dile dönüşen yönüdür, göstergelerin gösterilen yanıdır. Bir dilin sözvarlığını temel alarak da kavramı kabaca bir tanımla 'bir sözlükte madde başı olarak yer alan sözcükler' biçiminde niteleyebiliriz. Ancak bunlardan bir bölümü bir nesneyi, bir niteliği, bir bölümü de bir olayı, bir oluş ya da devinimi gösterir. Kavramlar, insanoğlunun yetiştiği çevreye, birikimlerine ve ruhsal yapısına göre bireyden bireye ayrımlar göstermekle birlikte aynı dilbirliği içindeki insanlarda, aşağı yukarı belli bir niteliğe sahiptir." şeklinde ifade etmiştir. Aksan, "kavram alanı"nı ise örneklerle açıklamıştır. Yazar, Türkçede alınmak, incinmek,

kırılmak, gücenmek, darılmak, küsmek gibi yakın anlamlı sözcüklerin oluşturduğu alanı, kavram alanı (dil alanı, sözcük alanı) olarak betimlemiştir (Aksan, 2005: 41-42).

Yukarıda sözü edilen kültürel farklılıklar ve kavram alanlarının genişlemesi/daralması gibi nedenlerden dolayı farklı iki dil ya da aynı dilin lehçeleri arasında eş değer sözcükleri bulmak çok kolay görünmemektedir. Bu durum eş değerlikle ilgili farklı görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Bazı araştırmacılar, aktarmanın yeni bir yaratım süreci olduğunu iddia eder. Bu düşünceye göre kaynak dil ve hedef dildeki kavram alanları farklı olduğu için aktarma yeni bir metin oluşturma sürecidir. Bir dilin lehçeleri arasında dahi bir simetrinin olmadığı düşünülecek olursa farklı iki dil arasında böylesi bir simetrinin imkânsızlığı onların düşüncesinin temelini oluşturmaktadır. Bundan dolayı hedef dilin kavram alanı doğrultusunda daha esnek bir eş değerliğin olması gerekmektedir. Diğer yandan başka araştırmacılar ise kaynak dil ve hedef dil arasında tam bir eş değerliğin sağlanması gerektiğine inanmaktadır. Bu düşünceye göre kaynak dildeki metne bağlı kalmak doğru olarak kabul edilmektedir (Çavuş, 2005: 64).

Diller arasında tam bir eşdeğerliğin olamayacağı fikrinden hareket eden Chlupová eş değerliğin, iki metnin birbiriyle tıpa tıp aynı olması anlamına gelmeyeceğini savunur. Ona göre çeviri bir metin, özgün metinle asla özdeş olamaz. Çevirmenler pek çok alternatif arasından bağlama uygun olan özel anlamı verecek sözcüğü seçmek zorundadır (Chlupová, 2012: 13).

Eş değerliğe, daha esnek bir bakış açısıyla yaklaşan Catford ise, çeviri eş değerliğinin deneysel bir fenomen olduğunu söyler. Yazar, eş değerliğin kaynak dil ve hedef dil arasında mümkün olduğunca en yakın uygunluğun kurulabilmesiyle sağlandığını ve her dilin bu biçimsel uygunluğu kendi çerçevesinde oluşturduğunu belirtmiştir (Catford, 1965: 27). Catford, *Linguistic Theory of Translation* adlı eserinin "Conditions of Translation Equivalence" adlı bölümünde kaynak dildeki ve hedef dildeki kavramların dil bilimsel bakımdan aynı olamayacağını; ancak görev bakımından aynı olabileceğini ifade etmiştir. Catford'a göre eksiksiz bir çeviride "aynı anlamı vermek" değil "örtüşme"yi sağlamak önemlidir. Yazar, çeviri eş değerliğinin kaynak dil ve hedef dildeki metnin ya da sözcüğün (en azından bir kısmının) özünün aynı özelliklerle ilişkilendirilebildiğinde oluştuğunu söylemektedir (Catford, 1965: 49-50). Yazar, eserinin "Translation Equivalence" adlı bölümünde eş değerliğin iki türünden

söz eder: metinsel eş değerlik ve biçimsel uygunluk. Metinsel eş değerlikte herhangi bir hedef metin ya da metin parçası verilen kaynak dildeki metin ya da metin parçasındaki eş değeriyle gözlemlenir. Diğer yandan biçimsel uygunluk, hedef dildeki herhangi bir kategorinin kaynak dilde mümkün olduğu kadar yakın ve "aynı" sözcükle karşılanmasıyla oluşmaktadır (Catford, 1965: 27).

Catford, çeviriyi yalnızca dil bilimsel bir süreç olarak görmez. Yazara göre bu süreç metinsel, kültürel, durumsal etkenleri de içermektedir ve çeviri bir dili diğerine eşleştirmek değildir (http://www.bokorlang.com/journal/14equiv.htm).

Buraya kadarki bölümde görüşlerine yer verdiğimiz, Çavuş, Chlupová ve Catford'un eş değerlik yaklaşımının kaynak dil ile hedef dil arasında bire bir çeviri yönünde değil, metinsel, anlamsal, biçimsel ve kültürel uygunluk yönünde olduğu gözlemlenebilmektedir.

Jakobson "farklılıkta eş değerlik anlayışı" diye nitelendirdiği bir yöntemle çeviri ve eşdeğerlik sorununu yeni bir bakış açısıyla değerlendirmektedir. Gösterge bilimsel yaklaşıma dayanmakla birlikte bu görüşün temelinde "gösterilensiz gösterge yoktur" özlü sözü yatmaktadır. Yazar, eş değerliğin çevirinin en önemli sorunu olduğunu vurgulamaktadır. Jakobson'a göre bir sözlü gösterge üç yolla yorumlanabilir. Birincisi, bir göstergeyi aynı dilde başka göstergelerle; ikincisi, başka bir dilde; üçüncüsü ise göstergelerin diğer sözsüz sistemlerle ifade edilmesidir. Bu doğrultuda Jakobson, üç çeviri anlayışı önermektedir. Bunlar dil içi, diller arası ve göstergeler arası çeviridir. Bu çeviri türünde çeviren, kaynak metnin iletisini vermek için eş anlamları kullanır. Bu yüzden diller arası çeviride metinler arasında tam bir eş değerlik yoktur. Adı geçen teoride çeviri iki farklı kodu olan iki eş değer iletiyi içerir. Jakobson'a göre her dil bir diğerinden gramatikal noktalar bakımından oldukça farklıdır. Ancak bu, çevirinin yapılamayacağı anlamına gelmez. Diğer bir deyişle çevirmen, çeviri eş değerliği sorunlarıyla yüzleşmelidir. Yazar, bu noktada ödünçleme, yeni sözcük türetme, anlam kayması ve dolaylamayı önermektedir. Jakobson, ne olursa olsun kaynak metin ve hedef metin arasındaki kültürel farklılıkların ya da gramer farklılıklarının bir dilden diğerine yapılacak çeviriye engel olmadığı görüşündedir. Kısacası Jakobson'un gösterge bilimsel yaklaşım üzerine temellenen görüşüne göre çevirmen, kaynak metindeki iletiyi yeniden kodlayıp hedef metinde eş değer iletiyi aktaran kişidir (Jakobson, 1959: 232-239).

Diğer taraftan Susan Bassnett, *Translation Studies* adlı eserinin "Problems of Equivalence" adlı bölümünde eş değerlikle ilgili ortaya konulan görüşleri ele almıştır. Yazar, Dagut'un "çeviri" ve "yeniden üretme" arasındaki ayrımının tıpkı Catford'un "edebî" ve "serbest" çeviri ayrımında olduğu gibi dikkate alınmadığını ve çevirinin gösterge bilimsel dönüşüm olarak görüldüğünü aktarmaktadır. Bassnett, çeviri eş değerliğinin "söz dizimsel", "anlamsal" ve "edim bilimsel" içeriği kapsayan bir "gösterge bilimsel kategori" olarak görülmesi gerektiğini belirtir. Yazar, bu bileşenlerin hiyerarşik bir sırada anlamsal eş değerliğe öncelik verilerek söz dizimsel eş değerlik ve edim bilimsel eş değerlik şartları ve diğer unsurlarla değiştirilerek düzenlenebileceğini söyler (Bassnett, 2002: 33-35).

Yoshiaki Otani de *Cross Language Equivalence: Between Lexical and Translation Equivalents in the Case of English-Japanese Dictionaries* adlı yazısında eş değerliğin bağlama göre sabitleştirilebilecek bir kavram olduğunu söyler. Otani'nin konuyla ilgili verdiği örnek ise şöyledir: "*go* 'bir yerden bir yere hareket etmek' demektir; ama *go mad* 'delirmek' anlamına gelmektedir." Yazar, ayrıca eş değerliğin bağlamdaki nüanslara dayandığını ifade etmiştir. Otani, yazısının sonuç bölümünde eş değerliğin kültürel özelliklere ve dil yapısına direnç gösterdiğini vurgular. Yazara göre eş değerliği sağlamak üzere uygun sözcükler bulabilmek için iki dilin dil bilimsel, anlamsal, kavramsal ve kültürel karşılıklarının birbiriyle boy ölçüştürülmesi sağlanmalıdır (Otani, 1992: 609-613).

Çeviride Eşdeğerlik adlı yazısında Ece Korkut'un da Otani gibi düşündüğünü görmekteyiz. Çünkü yazar, iki dilin ses, şekil, söz dizimi ve anlam bakımından birbirinden tamamen farklı olmalarından dolayı çeviri etkinliğinin tek taraflı bir eylem olamayacağına vurgu yapmaktadır (Korkut, 2001: 1). Dillerin sürekli değişim ve gelişim içinde olduklarına dikkat çeken yazarın bu konudaki görüşleri şöyledir:

...Böylece diller arasında var olan yapısal farklılıkların yanında, çok daha geniş ve değişken bir alan oluşturan kullanımsal farklılıklar, bir dilden diğerine geçmek söz konusu olduğunda, her kullanımda özel bir dikkat gerektirir, çünkü yapısal özelliklerde başvurulabilecek olan birtakım yerleşik denilen kurallar, edimsel alanda yerini, -sözcelem durumunun saptanmasından sonra uslamlama, yorumlama ve yaratıcılık becerilerine bırakır. "Çeviri edimi"nde iki dilden söz edildiğine göre, tek bir işlemden fazlası kastedilir. Öncelikle kaynak dildeki söylem için, anlamaya yönelik bir

diliçi çeviri yapılır ve ardından erek dilde kabul edilebilir eşdeğerlikler aranırken, bu kez erek dilde diliçi çevirilere başvurulur ve aktarım bu işlemlerin sonunda gerçekleşir (Korkut, 2001: 2).

İsmail Boztaş da *Çeviri, Çevirmen, Dilbilim İlişkisi, Çeviride Eşdeğerlik ve Kayıplar* başlıklı yazısında tıpkı Korkut gibi çeviride eş değerlik kavramının iki dildeki metnin bire bir aynı olması şeklinde algılanmaması gerektiğini söylemektedir. Boztaş, aynı dilde bile bir metnin iki baskısı arasında bir değişim yaşanabildiğini söyleyerek çevirinin kaynak dil ve hedef dil arasında sözcüksel ve dilbilgisel eş değerlik kurabilme yetisi anlamına gelmediğini belirtmektedir (Boztaş, 1993: 57).

Vinay ve Darbelnet ise *Comparative Stylistics Of French And English A Methodology For Translation* adlı çalışmalarında da eş değerliği, iletinin bir bütün olarak diğer metne aksettirilmesi şeklinde ifade ederek kaynak dil ve hedef dil arasında bütünüyle bir simetri olamayacağına dikkat çekmektedir. Yazarlar eş değerliğin daha çok deyim, kalıp söz, atasözü, isim ve sıfat gruplarının sözcük seçimiyle ilgili gösterim dağarcığında kullanıldığını belirtmiştir (Vinay-Darbelnet, 1995: 38).

Erich Prunč, eş değerlik konusuna yukarıda görüşlerine yer verdiğimiz araştırmacılardan daha katı yaklaşmaktadır. *Einführung in die Translationswissenschaft* adlı kitabında yazar, eş değerlik kavramının yapısal dil bilimde ele alındığını belirtir. Yapısalcılara göre amaç, dili soyut bir sistem olarak ele almaktır. Böylesi bir analizin ana görevi de budur. Somut gerçekleşmede dil düzeyleri değişmeyen, yani bağımsız unsurları belirlemek ve onların pozisyonlarında bağımlı değişkenleri ayırt etmektir. Çeviri çalışmalarında eş değer sözcükler hedef metinde değiştirilemez. Bu yüzden önemli olan, bu unsurları değiştirmeden başarılı bir çalışma yapmaktır (Prunč, 2002: 33).

Prunč, "değişmezler" olarak değerlendirdiği eş değerlikle ilgili başka bilgiler de vermiştir. "Değişmezler" kaynak metnin unsurlarıdır ve çeviride mümkünse hedef metinde olduğu gibi aktarılır. Bununla birlikte yazar şu açıklamaları da yapmıştır:

"1- Karşılaştırmalı dil bilim odaklı çevirilerde en azından başlangıç aşamasında sadece metinler değil aynı zamanda sistemler ve sesler de ele alındı. Eş değerlik teorisi açısından dil sistemleri dil çifti ya da diller arası dil çifti eş değerleri için "sahteleri"nin

kullanılmasına karar verildi. Bu nedenle eş değerler, kaynak dil ve hedef dil arasındaki değişmezliği korumak için geliştirildi.

2- Eş değerliğin ya da değişmezliğin sorun olabilecek iki yönü:

- Hangi unsur hedef metinde korunacak?
- Örnek bir çeviride hangi unsurlar değişmeden kalacak?"

Prunč'a göre böylece bu alan karşılaştırmalı dil bilimin bir alt disiplini olmuştur (Prunč, 2002: 34-35).

Son olarak Akşit Göktürk ise Güttinger'in eş değerliği "özgün metnin, kendi dilinin okurunda uyandırdığı etkinin, çeviri metnin de çeviri dili okurunda uyandırabilmesi" şeklindeki açıklamasına karşı çıkar ve konuyla ilgili örnekler de sunar. Göktürk, böyle bir eş değerlik tanımının çeviri sürecinde her zaman uygulanamamasının nedenlerini ise şöyle vermiştir: "1. Bir yazın metninin, kendi özgün dilindeki, ses, sözcük, sözdizimi, bütün yapı gibi öğelerin birbirine örüşük işlevlerinden doğma etkisinin, çok karmaşık olabileceği; 2. Karmaşık, çoğul anlamlı nitelikteki özgün metinlerin, kendi dillerinin değişik okurları üzerinde bile aynı etkiyi uyandıramayacağıdır" (Göktürk, 1994: 55-57).

2.2. Eş Değerlik Türleri

Eş değerlik kavramının kendisi hakkında bir uzlaşmaya varılamadığı gibi eş değerlik türleri konusunda da bir birlik sağlandığı söylenemez. Çeviri bilimle uğraşan çeşitli araştırmacılar farklı eş değerlik türlerinden bahsetmiştir. Bu türlerin belirlenmesinde farklı ölçütlerin esas alındığı görülmüştür. Dorothy Kenny, *The Routledge Encyclopedia of Translation Studies* adlı ansiklopedide yer alan "eş değerlik" maddesinde eş değerlik türlerine kısaca değinmiştir. Bu bölümde öncelikle Kenny'nin yazısında yer alan eş değerlik tipolojisi üzerinde durulacaktır.

Çeşitli seviyelerde ve genel hatlarıyla eş değerlik konusunda Koller'i takip edenler yaygın olarak kaynak dil ve hedef dildeki sözcüklerin gerçek dünyada aynı şeye karşılık olarak varsayılması gerektiği noktasından hareket eder. Göndergesel (referential) ya da düz anlamsal (denotative) eş değerliğin temeli, kaynak dil ve hedef dildeki sözcüklerin iki dildeki doğal konuşucularda aynı ya da benzer çağrışımları tetiklemesidir. Onların çağrışımsal (connotative) eş değerliği, kaynak dil ve hedef dildeki sözcüklerin ilgili okuyucularda aynı ya da benzer bağlamda kendi dilinde

kullanılmasıdır. Koller, metin kuralcı (text-normative) eş değerliği, kaynak dil ve hedef dildeki sözcüklerin okuyucularda aynı etkiyi yaratması olarak değerlendirir. Koller'in "pragmatik eş değerlik", Nida'nın ise "dinamik eş değerlik" adını verdikleri eşdeğerlik, kaynak dil ve hedef dildeki sözcüklerin yazımsal ya da fonolojik özelliklerinin aynı olması ya da"biçimsel eş değerlik"tir. Baker ise, eş değerlik kavramını kaynak metin ve hedef metindeki bilgilerin benzerliği ve kaynak metinle hedef metindeki uyuma kadar genişletir ve bunu "metinsel eş değerlik" olarak adlandırır. Baker'ın aksine Newman, bunların hiçbirine önem vermez. Newman'a göre çevirmen önceliklerini duruma göre belirler ve yazar, böylece "işlevsel eş değerliği" kurar (Kenny, 1998: 77).

"Sözlüksel eş değerlikte" Kade ve diğer yazarlar özellikle terminolojide niteliksel farklılıkları birleştirerek nicel bir eş değerlik ilişkisi kategorize etmiştir. Buna göre kaynak dilden hedef dile tek ifade olduğunda "bire bir eş değerlik"; kaynak dilde bir ifadeye hedef dilde birden fazla ifade için "bire çok eş değerlik"; hedef dildeki bir ifadenin kaynak dilde iki ifadeyi örtmesiyle "bir parçadan bir parçaya eş değerlik" (one to part of one) ya da kaynak dildeki ifadenin hiç olmaması "hiç (sıfır) eş değerlik"tir. Snell-Hornby ise bunun yetersiz olduğunu çünkü eş değerliğin sözcük düzeyinde sınırlandırıldığını ve hatta dil sisteminin bir metinde somut gerçekleşmeyle eşitlenebileceğini varsaymıştır (Kenny, 1998: 77-78, Snell-Hornby, 1988: 20).

Mona Baker, *In Other Words: A Coursebook on Translation*'da eş değerlik türlerini, sözcük düzeyinde ve sözcük üstü düzeyde, dilbilgisel, metinsel, kullanımsal eş değerlik başlıklarıyla incelemiştir.

Baker, adı geçen eserinin "sözcük düzeyinde eş değerlik" bölümünün "farklı dillerde sözcük" başlığında sözcük ve anlam arasında bire bir düzeyde bir ilişki olup olmadığını sorgular ve çeşitli dillerden örnekler verir. Örneğin İngilizcedeki "tennis player" Türkçede "tenisçi" şeklinde bir sözcükle yazılır. Yazar, bunun gibi örneklerden yola çıkarak diller arasında yazımsal anlamda bire bir uygunluğun olmadığını söyler (Baker, 1992: 11).

Baker, "sözcük üstü düzeyde eş değerlik" başlığında bir sözcüğün başka sözcüklerle başka anlamlar oluşturduğunda bunların dildeki uzantılarının nasıl olabileceğini ele almaktadır. Çünkü bu durumda sözcükler nadiren kendi anlamlarını korumaktadır. Bu sözcükler diğerleriyle birleşerek bir anlam oluşturmaktadır. Yazar, bu

durumu "sözlüksel biçimlendirme" olarak adlandırır ve iki ana başlıkta değerlendirir. Bunlar, eş dizimlilik (collocation), deyimler ve kalıp ifadelerdir (Baker, 1992: 46-47).

Yazar, "dilbilgisel eş değerlik" başlığında sözlüksel yapılarla bir dilin dilbilgisel yapısını karşılaştırır. Yazara göre dilbilgisindeki kavramlar, her dilde farklı bir yapıyla kurulmaktadır. Bu kavramlar, zaman, sayı, cinsiyet, biçim, görünüş, kişi, akrabalık, canlılara ilişkin kavramlardır. Bunlar, her dilde farklı kurallarla uygulandığından dolayı çeviride dilbilgisel eş değerliğin sağlanmasının oldukça zor olduğu görülmektedir. Baker, bu durumu dilbilgisi ve sözlüksel yapılar arasındaki farklarla ortaya koymaya çalışır. Dilbilgisi, bir dildeki sözcük ve sözcük öbeği gibi birimlerin ve bilgi türlerinin bir araya getirilerek sözlerin düzenli ve açıkça yapıldığı bir kurallar kümesidir. Dilbilgisi iki ana boyutta düzenlenmektedir. Bunlar, şekil bilgisi ve söz dizimidir. Baker, sözlüksel yapılar ve dilbilgisi arasındaki en önemli farkın dilbilgisinin bir zorunluluk olması ve sözlüksel yapıların ise seçmeli olmasından kaynaklandığını belirtir. Ayrıca dilbilgisel yapılar değişime çok dirençlidir (Baker, 1992: 82-85).

Baker, "metinsel eş değerlik" bölümünde bir metinde strateji olarak sözcük sırasının ve bilgi akışının kontrol yollarını açıklamaktadır. Yazar, özgün bir metinden aldığı cümledeki sözcüklerin yerlerini değiştirerek farklı kombinasyonlar oluşturur. Bu doğrusal düzenleme bilgi işlem sürecinde ve metin düzeyindeki iletileri düzenlemede önemli bir rol oynamaktadır. Konuşan ya da yazan kişi birçok seçenek arasından belli bir bağlamdaki bilgi akışını verilen bağlama uygun olarak seçer. Baker, bir ileti olarak sözcük öbeklerinin iki tip yapısının olduğunu söyler. Bunlar, tematik yapı ve bilgi yapısıdır (Baker, 1992: 119-121).

Yazar, metinsel eş değerliği bağlaşıklık (cohesion) açısından ayrı bir bölümde değerlendirmiştir. Bağlaşıklık, metnin çeşitli parçaları arasında bağlantı kuran sözlüksel, dilbilgisel ağla beraber diğer ilişkilerin de ağıdır. Bu ilişkilerle bağları düzenlemek ve bir ölçüde metin oluşturmak, örneğin sözcükleri ve ifadeleri yorumlamak okuyucu gerektirir ve diğer sözcüklerle ifadeler cümlelerin ve paragrafların etrafındaki sözcük ve ifadeler için birer başvuru kaynağıdır. Baker'a göre bağlaşıklık, yüzeysel bir ilişkidir; görmemiz ve duymamız gereken sözcüklerle ifadeleri birbirine bağlar (Baker, 1992: 180).

Baker'ın son eş değerlik türü ise "kullanımsal eş değerlik"tir. Yazar, bu bölümde sözlerin iletişimsel durumda kullanımları ve bunların bağlam içinde yorumlanmasıyla

ilgilenir. Yazar, bunun "kullanım bilim" olduğunu söylemektedir. Baker'a göre kullanım bilim bir dil çalışmasıdır. Kullanım bilim, bir dil bilimsel sistem tarafından oluşturulmuş olarak değil; ama bir iletişim durumunda katılımcılar tarafından iletilen ve kullanılan anlam çalışmasıdır. Baker, diller arası iletişimde "anlam verme" olarak gördüğü bu alanı iki şekilde inceler. Birincisi "bağdaşıklık", ikincisi ise "sezdirme"dir. Çünkü çevirmen iki dil arasında metinsel anlamda tam bir eş değerlik sağlayabilmek için bağdaşıklıkla beraber sezdirmeye de başvuracaktır (Baker, 1992: 217-218).

Bassnett, başka araştırmacıların eş değerlik sınıflandırmalarına da yer vermiştir. Buna göre dört eş değerlik türü vardır. Bunlar dil bilimsel, paradigmatik (örneksemeli), biçimsel (dönüşümsel), metinsel (dizimsel) eş değerliktir. Dil bilimsel eş değerlik, kaynak dil ve hedef dildeki metinlerin homojenliği üzerine kuruludur ve bu eş değerlik türü kelimesi kelimesine bir çeviriye dayanır. Paradigmatik eş değerlikte paradigmatik açıklama eksenindeki unsurların eş değerliği söz konusudur. Bu eş değerlik türünün dil bilimsel eş değerliğe göre geçerliliği yüksektir. Biçimsel eş değerlik, hem özgün hem de çeviri metnin ikisindeki unsurların görevsel eş değerliği olarak tanımlanabilir. Bu eş değerlik türünde anlamın açıklayıcı kimliği değişmez. Metinsel eş değerlik ise metnin eş değerliğidir. Burada yapı ve şekil eş değerliği mevcuttur (Bassnett, 2002: 33).

Eugene Nida'ya göre ise "biçimsel" ve dinamik" olmak üzere iki çeşit eş değerlik vardır. Biçimsel eş değerlik iletinin kendisinin yanı sıra yapıya ve içeriğe de odaklanır. Dinamik eş değerlik, "eş değerlik etkisi prensibine" dayanır. Böylece kaynak dildeki ve hedef dildeki alıcılar aynı şeyi anlar. Bu eş değerlik türünde kaynak metindeki iletiyi hedef metinde mümkün olduğu kadar doğal bir şekilde aktarmak önemlidir (Nida, 1964: 159).

Catford, eş değerliğe çeviri kaymaları anlayışı çerçevesinden bakmaktadır. Yazarın eş değerlik anlayışı Nida'nınkinden farklıdır. Çünkü Catford, daha çok dil bilim temelli yaklaşımı tercih etmektedir. Catford'un düşünceleri Firth ve Halliday'a dayanmaktadır. Yazar, çeviri terimleri için üç ölçüt önermektedir. Birincisi çevirinin boyutu (tam ya da kısmî çeviri), ikincisi çeviri eş değerliğinin kurulmasında gramatikal düzey, üçüncüsü ise çeviride dil düzeyidir (bütünsel çeviri, sınırlanmış çeviri). Bu eş değerlik kavramı, çeviri kaymalarıyla değerlendirilmekte ve biçimsel uyuşmayla metin eş değerliği arasındaki fark üzerine temellenmektedir. Düzey bağımlı (bounded translation) çeviride eş değerlik, hedef dildeki her bir sözcüğü ya da biçim birimi

kaynak dilde eşleştirmektir. Düzey bağımsız (unbounded translation) çeviri belirli bir düzeye bağlı değildir ve böyle bir çeviride cümle, sözcük ve diğer düzeylerde eş değerlikler bulmak mümkündür. Biçimsel uyuşmanın sorunlarından biri kaynak dil ve hedef dil arasında çeviri eş değerliği bağıntısının olmamasıdır. Bundan dolayı yazarın metin eş değerliğine göz atmak gerekmektedir. Metin eş değerliğinde kaynak dildeki cümleler farklı şekillerde ifade edilebilmektedir (Catford, 1965: 23-25).

Catford, çeviri kaymalarını hedef dil ve kaynak dil arasındaki biçimsel uyuşmanın ayrılması olarak tanımlar. Yazar, iki ana kayma şekli olduğunu belirtir: Düzey kaymaları, kategori kaymaları. Kategori kaymaları da kendi içinde dört başlıkta değerlendirilmiştir. Yapı kaymaları, kaynak metin ve hedef metin arasındaki gramer değişiklikleridir. Sınıf kaymaları, kaynak metin ve hedef metin arasındaki çeviride farklı sınıflandırmalarla çevirinin yapılmasıdır (bir fiilin isimle karşılanması gibi). Birim kaymaları, düzey değişiklikleridir. Sistem içi kaymalar ise hedef metin ve kaynak metin arasındaki uyuşmazlıklardır (Kaynak metindeki tekil ifadenin hedef metinde çoğul ifadeyle karşılanması gibi) (Catford, 1965: 73-80).

House'un eş değerlik türlerine baktığımızda ise onun açık ve örtülü çevirisinde kaynak metin ve hedef metin arasında "anlamsal eş değerlik" ve "pragmatik eş değerliği" savunduğunu görürüz. House'un teorisine göre her bir metnin çevirisi çevirmen tarafından belirli durumlar hesaba katılarak yapılmaktadır. Yani sadece işlevsel bir eş değerlik söz konusu değildir. Aynı zamanda durumsal boyutlu anlamlar da dikkate alınmalıdır (House, 1977: 49). House, eş değerliği açık çeviri ve örtük çeviri bağlamında ele almıştır. Açık çeviride hedef metnin dinleyicisi doğrudan hedef alınmaz. Bu yüzden ikinci bir orijinal metin yaratmaya gerek yoktur. Çünkü açık çeviri, açık bir şekilde yapılmalıdır (House, 1977: 189). Örtük çeviride kaynak metne işlevsel bakımdan eş değer olan bir metin üretmek söz konusudur. Bu çeviride kaynak metin özellikle hedef metnin dinleyicilerini hedef almaz (House, 1977: 194).

Otto Kade'ye göre ise dört çeşit eş değerlik vardır. Bütünsel (total) eş değerlik, iki terimin farklı iki dilde tamamen uyuşmasıdır. Seçmeli (fakultative) eş değerlik, bir terimin diğer dilde birçok karşılığının olmasıdır. Yaklaşık (aproximative) eş değerlik, bir terimin diğer dilde kısmî olarak karşılığının bulunması olarak ifade edilebilir. Sıfır/hiç (null) eş değerlik ise bir dildeki kültürel-özel bir sözcüğün diğer dilde hiçbir karşılığının olmamasıdır (Kade, 1965: 79-90).

Koller'in eş değerlik sınıflandırmasına geçmeden önce uygunluk (correspondence) kavramına göz atmak gerekir. Yazar, konuyla ilgili görüşlerini şöyle göstermiştir: (Koller, 1979: 183-185).

Alan	**Karşılaştırmalı Dil bilim**	**Çeviri Bilimi**
Araştırma Alanı	Uygunluk fenomeni ve şartları kaynak dil ve hedef dildeki sözcüklerin ve yapıların uygunluğu olarak tanımlanabilir.	Eş değerlik fenomeni eş değerlik kriterlerine göre kaynak dil ve hedef dildeki söz ve metinlerin hiyerarşisi olarak tanımlanabilir.
Bilgi	Dil	Söz
Yeterlilik	Yabancı dil yeterliliği	Çeviri yeterliliği

Koller'in eş değerlik sınıflandırması ise beş grupta incelenmektedir:

"Düz anlamsal eş değerlik", bir metnin içeriğinin dil dışı eş değerliğiyle ilişkilidir. Koller, bunu "içerik değişmezliği" olarak adlandırır. "Çağrışımsal eş değerlik", özellikle yakın eş anlamlılarla sözcüksel seçimlerle ilişkilidir ve yazar, bunu "stilistik eş değerlik" olarak değerlendirir. "Metin kuralcı eş değerlik", değişik tiplerde, değişik yollarla oluşturulmuş metin türleriyle ilişkilidir. "Pragmatik eş değerlik", metnin alıcıları ya da iletisi ile ilgilidir. "Biçimsel eş değerlik" ise metnin yapısı ve estetiğiyle ilgilidir. Sözcük oyunları ve kaynak metnin bireysel üslûp özelliklerini içerir (Koller, 1979: 187).

Koller'in eş değerlik sınıflandırmalarına *Einführung in die Übersetzungswissenschaft* adlı eserinden yaptığımız çevirilerle burada ayrıntılı olarak yer vermek istiyoruz.

Yazara göre çeviri bilimde "düz anlamsal eş değerlik" kategorisinin doğmasının amacı, muhtemel eş değerlik ilişkilerini tanımlamak için dil çifti ilişkilerinin görevi ve somut durumlarda çevirideki metinsel eş değerliği hangi etkenlerin belirlediğini göstermektir. Düz anlamsal eş değerlik türlerinin tanımlanmasında merkezdeki konu sözcüktür. Çünkü burada dil oldukça üreticidir ve değişen iletişim ihtiyaçlarını ve amaçlarını karşılamak zorundadır. Düz anlamsal eş değerlik yorumlarının anlamına

kabul edilebilirlik açısından bakıldığında prensipte çevirinin yapılabilirliği; ancak dilsel ihtiyacın fazla olabileceği görülmektedir. Burada "prensip" sözcüğü çeviride rol oynayan diğer kategorilerin dışarda tutulması demektir. Sözcüksel birleşmede eş değerliğin beş tipi vardır. Bunlar, "bire bir, bire çok, çoka bir, bire sıfır, bire parça" eş değerlikleridir[2] (Koller, 2001: 228).

Prunč da Koller'in düz anlamsal eş değerlik kategorisi için "Koller tarafından ortaya konulan düz anlamsal eş değerlik ürün ve hedef dildeki karşılıkları aynı dil bilimsel gerçeklere sahip olduklarında metin tarafından sağlanır. Asıl sorun düz anlamsal eş değerlik ilişkilerinin tanımının sözlük malzemesidir. Ancak bir sözlükbirim hedef ve kaynak dilde her zaman uyumlu olmayabilir." demiştir (Prunč, 2002: 66).

Prunč, Koller'in düz anlamsal eş değerlik başlığında ele aldığı alt tipleri tablo haline getirmiştir. Prunč'ın eserinden yaptığımız çeviriye göre tablo şöyledir:

Alt tip	Yöntem	Örnekler
1:1	Yerini alma	İng. five, Alm. fünf, İtal. cinque, Rus. piat', Hırvat/Sırp/Slov. pet gibi. İng. son, Alm. sohn, Rus. syn, Hırvat/Sırp/Slov. sin gibi.
1:X	Çeşitlendirme	İng. *river*, russ./slow./kroat./serb. *reka* ⇒ dt. Fluss – Strom **vs.** frz. *fleuve – rivière;* dt. *verheiratet* ⇒ Slavlarda cinsiyete göre farklılık. Diller: čech. *ženaty vs.* *vdaná,* slow. *oženjen vs. omožena,* kroat. *oženjen vs. udata,* ital. *ammogliato vs. maritata,* neben, sposato/-ta; ebenso dt. *unverheiratet* ⇒ *celibe* vs. *nubile*; dt. *Turm70* ⇒ kroat. *toranj*

[2] Koller'in düz anlamsal eş değerliğin birer alt türü olarak ifade ettiği bu eş değerlik kategorileri ayrı başlıklar altında ele alındığı için burada konuyla ilgili ayrıntıya girilmemiş ve Prunč tarafından yapılan tablonun çevirisi verilmiştir.

		(kare) – *kula* (hakkında);
X:1	Yansızlaşma (nötrleşme)	İng. *control – control unit – regulator –governor* ⇒ düzenleyici;
1:0	Yerini doldurma Yenilenme	İng. *layout* ⇒ Alm: *Layout*; İng. *performance (ling.)* ⇒ Alm. *Performanz;* İng.. *fast-breeder reactor* ⇒ Alm.. *fast-breeder, schneller Brüter;* Alm. *Berufsverbot* ⇒ Fr. *Berufsverbot;* schwed. *Ombudsman* ⇒ Alm. *Ombudsmann, Volksanwalt; directory, subdirectory* ⇒ *Directory, Subdirectory, Verzeichnis, Unterverzeichnis*
1:1/x	Ekleme Yorum	Alm. *Geist*⇔slav. *duh*⇔İng. *mind;* Rus. *toska* ⇔Alm. *Sehnsucht, Sorge, Melancholie, Trauer, Niedergeschlagenheit, Langeweile*

(Prunč, 2002: 66-67).

Prunč'a göre bu tipolojide 1. tip kritiktir, yine de teorik olarak daha az problemlidir. Uygulamada uluslararası standartlaştırılmış bir terminolojiye güvenebilirsiniz. Tip 2 ve 3, birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Tip 3'te bilgi kaybı oluşup oluşmadığını kontrol etmek gerekir. Tip 4, metnin yapısına değil çevirmenin yaratıcılığına bağlıdır. Yabancı kelimelerin ya da ödünçleme çevirilerin edinimi için bir çevirmen dil bilimsel bir yenilenmede hedef dilin standartlaştırma süreçleri içinde müdahale eder. Bu olasılıklar hedef dilin koruyuculuğu ya da direnci ile alt üst olur, yabancı dillerde yenilenmeler daha çok gerçekleşir. Bu koruyuculuğun yoğunluğu tarihî, sosyolinguistik ve etnopsikolojik etmenlerden kaynaklanır. Toplumun konuşmasının ve onların kimliklerinin de bu konuda özel bir rol üstlendiği söylenebilir. Daha da önemlisi bu bağlamda sıfır eş değerlik olarak adlandırılan kavramın problemleri sadece terminolojiden kaynaklanmaz. Bu durumda sözlüksel seviyelerin

yanı sıra sosyokültürel farklılıklar da temel alınmalıdır. Bu eş değerlik kavramı, kabaca yapılan çevirilerde ve kültürel özellik taşımayan metinlerde kullanılabilir (Prunč, 2002: 67-69).

Koller'in ikinci eş değerlik sınıflandırması çağrışımsal eş değerliktir. Yazara göre dil bilimsel açıklamaların yalnızca düz anlamsal anlamları yoktur; ama dil ediniminin kendine özgü doğasının işaretlerine ek olarak çağrışımsal değerler Buhler'in terminolojisinde gösterge işleviyle öğretilebilir. Düz anlamsal sözcüğü ile farklı isimle aynı ifade olanağı kastedilmektedir:

Essen: speisen: tafeln: fressen (ye-)

Sterben: ins Gras beißen (öl-)

Etwas durchführen: etwas zur Durchführung bringen (bir şey yap-, uygula-)

Wir sind die Schuldigen: Die Schuldigen sind wir (biz sanığız) (Koller, 2001: 240-241).

Koller, çağrışımsal değerlerin, dillerin heterojen yapısından ortaya çıktığını söylemektedir. Her dilin farklı sözcükleri, dizimi ve cümleleri vardır. Düz anlamsal görünümde Fr. "boucher" bire bir eş değerlikle Alm. "fleischhauer" (kasap) sözcüğüne denktir. Ancak yan anlamsal eş değerlikte bu sözcükler bire parça eş değerliğiyle ifade edilir. Çünkü bu sözcükler tam olarak birbirinin anlamını karşılamaz. "Fahr zur Hölle!" düz- anlamsal olarak "go to hell!" (cehenneme git) ile bire bir eş değerdir. Ancak yan anlamsal etki değerleri farklıdır (Koller, 2001: 241-242).

Yazar, yan anlamın boyutlarını ise şöyle sınıflandırmıştır: a) Biçim tabakasının yan anlamları (yan anlamsal değer olarak + yükseltilmiş + şiirsel + normal dil + günlük dil + argo + müstehcen). b) Yan anlamların sosyal olarak dil kullanımında belirlenmesi (özel, belirli grup) (sosyal yan anlam değerleri olarak + öğrenci dili + asker dili + çalışan sınıfın dili + eğitimli orta sınıfın dili) (Koller, 2001: 243). c) Coğrafî merkezlerin belirlenmesindeki yan anlamlar (yan anlamsal değerler olarak + ülke çapında + Suabiyalı + Avusturyalı). d) Yan anlam araçları (yan anlamsal değer olarak + yazı dili + konuşma dili). Konuşulan dil ile çeviri malzemelerinin çeviri sorunu özellikle edebî metinlerde görülür. e) Üslûp etkisinin yan anlamı (yan anlamsal değer olarak + geçersiz + yaygın + Alman makalesi + modaya uygun + örtük anlatım + açık ve net +

resim şeklinde) (Koller, 2001: 244). f) Sıklık yan anlamları (yan anlamsal değer olarak + yaygın + sınırlı kullanım) (Koller, 2001: 245). g) Yan anlamın amacı (yan anlamsal değer olarak + yaygın dil + teknik + tıp jargonu). h) Yan anlamın eleştirisi (yan anlamsal değer olarak + olumlu eleştiri [gerçek] + olumsuz eleştiri + ironik eleştiri) (Koller, 2001: 246).

Prunč ise Koller'in çağrışımsal eş değerliğinin düz anlamsal bir dil bilim kazanımı sağladığını söyler ve yazarın bunları şu şekilde açıkladığını bir tabloyla ortaya koyar:

	Kaynak Düzeyi	**Özellikler**	**Örnekler**
1	Dil Tabakası	+Yükseltilmiş +Şiirselleştirilmiş +Normal +Elden geçirme (?) +Argo +Müstehcen	Öl-, uyuyakal-, dünyevi dua, (daima) gözleri kapalı, öl-, kurbağa sesi çıkart-, kazı-,
2	Sosyal Tamlanan Kullanımı	+Öğrencilerin kullandığı dil	Gençlik dili: mega, mega kötü, klas, havalı tip
3	Coğrafik Merkez	+Ulusal Olarak Svabyalı Avusturyalı İsviçreli	Her dilin var olduğu çevreye göre değişir. Avusturyalı kayısı, domates vs.
4	Kanal (bağlam, ortam)	+ geschriebenspr.(?) + gesprochenspr.(?)	Daha karmaşık yapılar; eksiltili cümlelerdeki bağlaçsız ve bağlaçlı birleşimler.
5	Stilistik Etki	+eski +değişken …	…
6	Sıklık	+yaygın …	Yabancı sözcüklerin ve birleşik sözcüklerin kullanımındaki farklılıklar
7	Kapsam	Ölçünlü Dil	Doktorlar için bilgi: …

			Hastalar için bilgi: … (İkisi birbirinden farklıdır.)
8	Değerlendirme	+Olumlu örnek +Olumsuz örnek +İronik	

Prunč, çağrışımsal anlam ya da eş değerlik kategorisinde büyük ölçüde farklılık olduğuna dikkat çeker. Açıkçası bu kategoride dil tarihi, sosyolinguistik ve stilistik fenomenlerle özetlenmiştir. Bu yüzden gerçek bir çeviri yapmak için bu, çok zordur. Dikkat çeken şey çağrışımsal eş değerliğin ne eş değerlik tipiyle ne de çeviri metoduyla ilişkili olmamasıdır. Eş değerlik, aslında kişisel olarak gerçekleştirilen bir eylemdir. Yani çeviren kişinin hissettikleridir (Prunč, 2002: 73).

Koller'in üçüncü eş değerlik sınıflandırması "metin kuralcı eş değerlik"tir. Yazar, konuyla ilgili olarak "anlaşma metinleri, el kitapları, iş mektupları, bilimsel metinler gibi dil bilimsel anlamların kullanımıyla söz dizimsel ve dil bilimsel kuralların kullanımı kuralcı metin çevirisiyle uyumlu olarak eş değer anlamına gelir… Geçerli metinde hedef dilin standartlarında çevirmen, açıklanamayan dil bilimsel değişiklikler yapar, bununla beraber kaynak dil ve hedef dil arasındaki bu farklılıklardan sorumludur. Farklı türdeki metinlerde böylesi bir dil kullanımının betimlenmesinin ve ilişkisinin, dil çiftlerinin ve metin merkezli çeviri çalışmalarının görevi olduğu ihmal edilmemelidir." demektedir (Koller, 2001: 247-248).

Prunč, Koller'in metinsel eş değerlik görüşünde eş değerlik metin ve ses standartları için belirli metin ya da metne özgü tür özelliklerinin olduğunu söyler. Bu eş değerlik türünde hedef dildeki metinle kaynak dildeki metin arasındaki uygunluk aranmaktadır. Burada sadece dil bilimsel anlamların uygunluğu değil; aynı zamanda metin yapısının da kontrol edilmesi gerekmektedir. Diller farklı yapılara sahip olduğu için basit eş değerlik ilişkileri kurulamamıştır. Prunč, konuyla ilgili bir örnek de vermiştir:

Alman Yargısı	İtalyan Yargısı
1- Yargı girdisi (?)	1- Mahkemenin kanıtları
2- Yargı deyimi	2- Sonuçlar
3- Gerçekler [1. Süreç, 2. Davacının Savunması, 3. Adayların İstekleri, 4. Savunmanın talebi, 5. Savunmanın sunumu, 6. Dava özeti	3- Mahkemenin tutumu
4- Kararın sebepleri	4- Kararın sebepleri 5- Tedbir

Yazar, Koller'in görüşüne göre başarılı ve istenilen bir eş değerlik sonucuna ulaşılamadığını söyler. Çünkü bu eş değerlik türünde kültürel, sosyolinguistik, psikolinguistik ve edimsel etkenler ele alınmamaktadır (Prunč, 2002: 73-74).

Koller'in dördüncü eş değerliği "pragmatik eş değerlik"tir. Pragmatik eş değerlik, hedef metnin okuyucusu için kurulan çeviri olarak adlandırılır. Çeviri çalışmalarının amacı belirli dil çiftleri ve metinleri için uygun iletişimsel koşulları belirli alıcı gruplarını esas alarak pragmatik eş değerliği hazırlamak için ilkeler ve yöntemler geliştirmektir. Çevirmenlerin karşısına tekrar ve tekrar hedef metnin alıcıları için ne kadar müdahalede bulunulabilir sorusu çıkmaktadır. Zararsız müdahaleleri içeren ilavelerin yorumun sonucu olarak çeviri süreçlerinde hedef dilin okuyucularının bilgi eksikliklerinin ya da kayıplarının düz anlamsal ya da yan anlamsal alandaki değerlerinin diller arası, sosyokültürel ve metinler arası anlamda dengelenmesi gerekir (Koller, 2001: 248-249).

Prunč, Koller'in pragmatik eş değerlik anlayışının hedef dildeki okuyucuların iletişimsel işlevi yerine getirebilmeleri üzerine temellendiğini belirtir. Koller, bu çeviri türünü metnin yeniden üretimi olarak görür. Yazar, diller arası kültürel iletişimin eş değerlikte kabul edilmesi gerektiğini düşünür. Hedef dilin anahtar özelliklerinin bilinmesi, metnin doğru anlaşılması için gereklidir (Prunč, 2002: 74-75). Prunč'a göre bu eş değerlik anlayışıyla yapılan çeviride gerekirse hedef dilde bilinmeyen kültürel konularla ilgili açıklamalar yapılmalıdır (Prunč, 2002: 77).

Koller'in son eş değerlik sınıflandırması ise "biçimsel-estetik eş değerlik"tir. Biçimsel-estetik eş değerlik kullanılırken hedef metnin anlamı muhtemel yeni biçimler oluştururken kaynak metnin tasarım seçenekleriyle sınırlandırılır. Çevirinin bireysel karakteri kendisine rehber olarak yazarın yaratıcı iradesini alır. Bu eş değerlik türünde

yazar, kaynak metindeki benzer estetik etkiyi hedef metinde verebilmek için sözcüğü, söz dizimini ve yapıyı kendi lehine kullanır. Biçimsel-estetik eş değerlik yalnızca edebî metinlerde değil; edebî olmayan metinlerde de bulunabilir. Ama onlarda farklı bir durum vardır. Biçimsel estetik nitelikler edebî metinlerin kurucusudur ve bunlar edebî metnin edebîliğini kaybettirir. Bu, kendi işlevlerini estetik dışı bir şekilde yerine getiren edebî olmayan metinler için geçerli değildir (Koller, 2001: 252-253). Koller, biçimsel-estetik eş değerlik başlığında "mecazlar" ve "dil oyunları"nı da ayrıca değerlendirmiştir.

Çeviri bilimde mecazların çevirisindeki yöntemlerle ilgili çok çalışma yapılmıştır. Yazar, çalışmasında R. van den Broeck'un yaptığı sınıflandırmadan bahseder. Broeck, mecazı üç tipe dayandırmaktadır: 1- Sözcükleştirilmiş (ölü) mecazlar, dilsel ifadelerin tarihsel yönü olarak kabul edilmelidir (Örnekler: in the face of [karşısında, yüzüne karşı], lay a finger on [üz-, zarar ver-], anhand [yerleşik, esaslı], die öffentliche Hand [kamu kesimi, kamu sektörü], ungeschoren davonkommen [cezadan yırt-]). 2- Gelenekselleşmiş mecazlar (geleneksel, edebî "kurumsallaşmış" mecazlar): aslan gibi dövüş- (cesurca dövüşler için). 3- Özel (cesur, bazen) yazarın kendisinin karakterize ettiği mecazlar (R. van den Broeck2 ve 3. Madde arasında keskin bir ayrım olmadığına dikkat çeker). Üç çeviri süreci ayırt edilebilir: 1- Dar anlamda çeviri: Kaynak metindeki mecaz, hedef metinde de aynı imajla gösterilir. 2- Yerine koyma: Kaynak metindeki mecaz imajı hedef metinde başka bir imajla yerini alır. 3- Yorum: Kaynak metindeki mecaz, mecaz dışı bir ifadeyle çevrilebilir (Koller, 2001: 254).

Koller, dil oyunlarıyla ilgili olarak ise dil bilimsel biçimlerin ve içeriklerin rol oynadığı çevirilerde çevirmenin genellikle çözülemeyen sorunlara uzaktan baktığını söyler. Çeviride sözcüklerin ve bunların dizimlerinin fonetik ya da biçimsel benzerlikleriyle, somut ya da mecaz çok anlamlılıklarıyla oynanabilir. Yazara göre dil oyunlarının çeviride yarattığı sistematik sorunlar üzerine yapılacak bir çalışma hâlâ beklenmektedir (Koller, 2001: 258-259).

Prunč ise Koller'in biçimsel-estetik eş değerliğinin belirli estetik, biçimsel ve bireysel özelliklerin ilişkilendirilmesi üzerine kurulduğunu belirtir. Yazar, biçimsel-estetik eş değerlik tipini metaforlar, dil oyunları ve şakalarıyla örneklendirir. Bu tür stilistik, estetik ve etkili bir yorum örneği olmak zorundadır. Bu yüzden çevirmen yaratıcı olmalıdır. Eş değerlik, çeviri bilimi ve öğreticilik boyutuyla yönlendirilmelidir. Burada biçimsel-estetik unsurların değişmeden aynı kalması amaçlanmaktadır.

Biçimsel-estetik eş değerlikte aynı karşılıklar bulunmasa da hedef metinde benzer türdeki farklı uzamlardan yararlanılır. Edebî metinlerde fazla kuralcı bir eş değerlik olduğu söylenebilir. Koller, edebî metinlerde eş değerliği sabitlemenin diğer metin türlerine göre daha dar bir alana sahip olduğunu belirtmiştir (Prunč, 2002: 79-80).

Türkiye'de konuyla ilgili kapsamlı çalışmalar yapan Mustafa Uğurlu ise *Türk Lehçeleri Arasında Kelime Eş Değerliği* adlı yazısında eş değerlik kavramını kaynak dildeki bir sözcüğün kavram alanıyla hedef dildeki sözcüğün kavram alanının örtüşmesi olarak tanımlamaktadır. Buradaki eş değerlik Uğurlu'ya göre hem "tam eş değerlik" hem de "kabul edilebilir eş değerlik" kavramlarını karşılamaktadır (Uğurlu, 2004: 21).

Yazar, tam eş değerlik ve kabul edilebilir eş değerlik kavramlarının tanımlarını ise yazısında şu şekilde vermiştir:

"Tam eş değerlik"; kaynak anlaşma birliğinde bir kelimenin bütünüyle, yani ses, düz anlam, çağrışım, metin türüne uygunluk, kullanım şekli vb. yönlerden, "hedef anlaşma birliği"nde bir eş değerinin ("formale, denotative, konnotative, textnormative, pragmatische usw. Äquivalenz") olmasıyla mümkündür… "Kabul edilebilir eş değerlik" ise, kaynak anlaşma birliğinde bir kelimenin hedef anlaşma birliğinde bir kelimeye düz anlamı; metin bağlamında kullanılışı, yarattığı etki vb. yönlerden benzer olma durumudur (Uğurlu, 2004: 21).

Yazar, makalesinde Türk lehçeleri arasındaki eş değerliği "bire bir, bire çok ve bire hiç eş değerlik" olmak üzere üç başlık altında değerlendirmiştir. Bu başlıklar da kendi içlerinde alt başlıklara ayrılmaktadır.[3]

2.2.1. Eş Değerliğin Alt Türleri

2.2.1.1. Bire Bir Eş Değerlik

Koller'e göre hedef dilde pek çok eş anlamlı varyant olduğunda çeviri zor şartlar altında oluşabildiği için sadece düz anlamsal seviyede, eş anlamlılar, bu çoklu uygunluğun içinde olurken çağrışımsal açıdan bunlar, eş değer değildir. Yazar, bire bir eş değerliği şöyle göstermektedir:

[3] Bizim eş değerlik konusunda temele aldığımız yöntem Mustafa Uğurlu'nun ortaya koyduğu şablona dayanmaktadır. Hem terim hem de sınıflandırma bakımından yazarın *Türk Lehçeleri Arasında Kelime Eş Değerliği* başlıklı yazısı, çalışmamızın eş değerlik boyutunun esasını oluşturmaktadır.

Kaynak Dildeki İfade : Hedef Dildeki İfade

1 : 1

Kaynak Dildeki İfade	Hedef Dildeki İfade	İfadenin Türkçedeki Şekli
Alm. Kalenderjahr	Fr. Année civile	Takvim yılı
İng. Control signal	Alm. Stellgröße	Kontrol sinyali
Alm. Fünf	İsveççe Fem	Beş
Fr. Bouc émissaire	Alm. Sündenbock	Günah keçisi
Alm. Switzerland	Fr. Swiss	İsviçre

(Koller, 2001: 229).

Uğurlu'ya göre ise bire bir eş değerlik "kaynak lehçedeki bir kelimenin kavram alanıyla hedef lehçedeki bir kelimenin kavram alanının, tamamen veya kabul edilebilir bir şekilde örtüşebilir" olmasıdır. Burada Türk lehçeleri arasında ses, anlam gibi özellikler bakımından tamamen örtüşen sözcükler, aynı kaynaktan geldiği halde ses değişimine uğrayan sözcükler ve ses, yapı gibi özellikler bakımından birbiriyle uyuşmadığı halde anlam olarak eş değer sözcükler bulunmaktadır. Bire bir eş değerlik kendi içinde üçe ayrılmaktadır. Uğurlu, birinci grupta ele aldığı bire bir eş değerlik türünde lehçeler arasında az sayıdaki kelimenin ses ve anlam gibi yönlerden aynı olduğunu ifade eder. Yazar, bu grupta kabul edilebilir eş değerlik bulunduğunu belirtir. Örneğin "at" sözcüğü her bir Türk lehçesinde farklı kavram alanlarına sahip olabilir. İkinci gruptaki bire bir eş değerlikte aynı kaynaktan gelen kelimelerin yalnızca seslik değişimler yaşadığı görülmektedir. Uğurlu'ya göre bu sözcükler arasında tam bir örtüşme söz konusudur. Yazar "beş" sözcüğünü bu gruba örnek vermiştir: Ttü. **beş ≡** Az**. beş ≡** Başk. **biş ≡** Kaz**. bes ≡** Kırg. **beş ≡** Özb. **beş ≡** Tat**. biş ≡** Türkm. **beeş ≡** Uyg**. bäş** gibi. Yazarın üçüncü grupta değindiği bire bir eş değerlik türünde ise ses ve yapı bakımından birbirine benzemeyen iki sözcüğün eş değerliği ele alınmaktadır. Uğurlu burada Türkiye Türkçesindeki **baş örtüsü** sözcüğüne eş değer olarak Kazak Türkçesindeki **oramal**; Kırgız Türkçesindeki **oromol** ve **cooluk** sözcüklerini örnek göstermiştir (Uğurlu, 2004: 21-23).

Uğurlu'nun bire bir eş değerlik ile ilgili söylediklerini şöyle bir tabloyla gösterebiliriz:

Ttü. At ≡ Az. at ≡ Başk. at ≡ Kırg. at ≡ Özb. at ≡ Tat. at ≡ Trkm. at ≡ Uyg. at "Kabul edilebilir eş değer".

Ttü. beş ≡ Az. beş ≡ Başk. biş ≡ Kaz. bes ≡ Kırg. beş ≡ Özb. beş ≡ Tat. biş ≡ Trkm. beeş ≡ Uyg. bäş "Tam örtüşmeye yakın". Ttü. yıldız ≡ Az. ulduz ≡ Kaz. juldız ≡ Kırg. cıldız ≡ Özb. yulduz ≡ Tat. yoldız ≡ Trkm. yıldız. Düz anlamı ortaktır; ama Ttü. film yıldızı şeklinde kazandığı yan anlam diğer lehçelerde olmayabilir.

Ttü. baş örtüsü ≡ Kaz. oramal ≡ Kırg. oromal ≡ cooluk. Bunlar da "kabul edilebilir eş değer" sözcüklerdir (Uğurlu, 2004: 22).

Uğurlu'nun bu şekilde sınıflandırdığı bire bir eş değerlik tarafımızca şöyle yorumlanmıştır:

Birinci grupta ele alınan eş değerlik türü yazılışları tamamıyla aynı olmasına rağmen kavram alanları farklılaşan kabul edilebilir eş değerlerdir. İkinci gruptaki türde yazılışlarında küçük seslik değişmeler olan fakat birincil anlamları yanında yan anlamlar kazanmış olan kabul edilebilir eş değerlikten bahsetmek mümkündür. Üçüncü gruptaki türde ise farklı göstergelerle dile getirilen gösterilenlerin oluşturduğu kabul edilebilir eş değerler söz konusudur.

2.2.1.2. Bire Çok Eş Değerlik

Koller'in bire çok eş değerlikle ilgili ortaya koyduğu şablon ve düşünceler şöyle gösterilebilir:

Hedef Dildeki İfade "a"

Kaynak Dildeki İfade : Hedef Dildeki İfade "b"

Hedef Dildeki İfade "c"

1 : Çok

Kaynak Dildeki İfade	Hedef Dildeki İfade	İfadenin Türkçedeki Şekli
İng. Control	Alm. Regelung – steuerung – bedienung – regelgerät – regler – steuergerät – bedien(ungs)organ	Kontrol etme, düzenleme
İng. River	Fr. Fleuve – riviére	Nehir
Alm. Verheiratet	Çek. Ženatý – vdaná	Evli
Alm. Großvater	İsveççe Morfar – farfar	Büyükbaba

Koller'e göre çeviride üç durum kendini gösterir:

1- Metin bağlamdan ya da bilgi dünyasından gelişmiş olabilir. Olası eş değerlikler birbiriyle ilgili sözcüklerden doğmuş olabilir.

2- Bunlar söz konusu metin bağlamında ilgisiz olabilir (Fr. fleuve ya da riviére[4]; Trk. nehir).

3-Belirlenmemiş terimler çeviri sorunları oluşturabilmektedir. Bunlar, metin tabakasında boşluklara neden olur. Çünkü saf metin temel alındığında orijinal olmayan boşluk olarak kabul edilir. Örneğin İsveççedeki *farfar* "babanın babası" + *morfar* "annenin babası" ifadeleri Almancadaki *Großvater* "dede" terimini karşılar (Koller, 2001: 230).

Bire çok eş değerlik Uğurlu tarafından, "kaynak lehçedeki bir kelimenin kavram alanını, hedef lehçede bir değil, ancak birden fazla kelimenin kavram alanı, tamamen veya kabul edilebilir bir şekilde örtüşmesi" olarak ifade edilmiştir. Bire çok eş değerliğin alt gruplarına baktığımızda ilk grupta ses ve yapı bakımından birbirine benzemesine rağmen kavram alanlarının çok az örtüştüğü sözcükler yer alır. Uğurlu bunları "yarım yalancı eş değer" olarak ifade etmiştir. Yazara göre bunları hedef lehçede ifade ederken başka bir kelimeyle de kaynak lehçedeki kelimenin anlamını desteklemek gerekmektedir. Uğurlu, örnek olarak Kaz. **kol ≡** Kırg. **kol ≡** Özb. **kol** kelimesine karşılık Türkiye Türkçesinde kol ve el sözcüklerinin eş değer olabileceğini göstermiştir. Uğurlu, ikinci grupta ise hem ses hem de yapı bakımından farklı olan sözcükler arasında bire çok eş değerlik olabileceğini belirtir. Yazar, buna verdiği

[4] Burada denize dökülene "fleueve" ve su kanalına dökülene "riviére" denilirken Türkçede bu ikisi "nehir" sözcüğüyle karşılanabiliyor.

örneklerden birini makalesinden aynen aktarıyoruz: "Ttü.nde *gebe* kelimesiyle 'karnında yavru bulunan kadın veya hayvan" kastedilmektedir; bk. TS: 822. Ancak bunun kavram alanı, Kaz.nde insan için *jükti* ≡ *eki kabat* ≡ *ayağı avır* + hayvan için *buvaz* kelimeleri olmak üzere en az iki kelime tarafından örtülmektedir (LS: 258)." (Uğurlu, 2004: 23-24).

Uğurlu'nun bire çok eş değerlikle ilgili düşüncelerini şöyle gösterebiliriz:

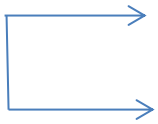

Kaz. kol ≡ Kırg. kol ≡ Özb. kol ≡ Ttü. kol + el. "Yarım yalancı eş değer".

Ttü. dön- ≡ Kırg. bir şeyin etrafında dön- "aylan-"; geri dön- "kayt-"; bir yere dön- "burıl-". Burada bire üç eş değerlik söz konusudur (Uğurlu, 2004: 23-24).

2.2.1.3. Çoka Bir Eş Değerlik

Koller'in çoka bir eş değerlik anlayışıyla ilgili düşünceleri şu şekildedir:

Kaynak Dildeki İfade "a"

Kaynak Dildeki İfade "b" **:** **Hedef Dildeki İfade**

Kaynak Dildeki İfade "c"

Çok **:** **1**

Kaynak Dildeki İfade	**Hedef Dildeki İfade**	**İfadenin Türkçedeki Şekli**
İsveççe Leka – spela	Alm. Spielen	Oyun
İng. Control – control unit – regulator – governor	Alm. Regler	Düzenleyici

Çeviri, eğer metnin bağlamı gerektiriyorsa hedef metindeki eş değerinden farklı bir şekilde ifade edilebilir. Sıfatlar, tamlayanlar, birleşik sözcükler, zarflar açıklanabilir. İsveççe morfar (büyükbaba) → Almanca mütterlicherseits (anne tarafından büyükbaba) (Koller, 2001: 231-232).

2.2.1.4. Bire Sıfır Eş Değerlik

Koller, bire sıfır eş değerlikle ilgili kapsamlı açıklamalar yapmıştır. Bu açılamalara geçmeden önce yazarın konuyla ilgili verdiği tabloyu ve örnekleri göstermek gerekmektedir:

Kaynak Dildeki İfade : Hedef Dildeki İfadede Birim Eksikliği

1 : 0

Kaynak Dildeki İfade	**Hedef Dildeki İfade**	**İfadenin Türkçedeki Şekli**
İng. Layout	Alm. ?	Temsilcilik, acenta
İng. Performance (dil bilim)	Alm. ?	Dil kullanımı
İng. Fast-breeder reactor	Alm. ?	Hızlı besleyici reaktör
Alm. Bundesgerichtshof	İsveççe ?	Federal mahkeme
İsveççe Ombudsman	Alm. ?	Soruşturmacı
Alm. Berufsverbot	Fr. ?	Yasak

Bire sıfır eş değerlik, sözlüksel sistemde etkin boşluklar bırakır. Çevirideki bu boşlukları doldurmak çevirmenin görevidir. Bu tür boşluklar özellikle belirli ülkelere özgü olan siyasî, kurumsal, sosyokültürel, coğrafî alanda kullanılan isimlerdir. Bire sıfır eş değerlikler ve çeviri süreciyle ilişkileri dil bilimsel odaklı çeviri çalışmalarında ayrıntılı olarak ele alınmalıdır.

Boşlukları doldurmak için beş çeviri yöntemi mevcuttur: (Koller, 2001: 232).

1- Hedef metindeki ifade için kaynak metinden ifade edinimi:

a) Değiştirilemeyecek bir alıntı sözcük (bilinmeyen sözcük): İng. joint venture → Alm. “joint venture” → Alm. Joint-venture (iş ortaklığı, ortak girişim); İng. public relations → Public Relations (halkla ilişkiler); Alm. Berufsverbot → Fr. le Berufsverbot (yasak); İsveççe ombudsman → Alm. der Ombudsman (soruşturmacı); Norveççe flatbrød → Alm. das Flatbrød (bazlama).

b) Hedef dilin ses bilgisi, yazım bilgisi ve şekil bilgisi kurallarının tamamen ya da kısmen uyarlanması (Başka dilden sözcük alma, ödünçleme): İsveççe ombudsman → Alm. der Ombudsman, des Ombudsmannes, die Ombudsmänner; İng. performance, linking (linking: geçiş sesleri) → Alm. die Performanz, das Linking; İng. layout (fiil) → Alm. layouten (temsilcilik); Alm. umgelautete Vokale → İng. umlauted vowels (çift noktalı ünlüler); İng recycling → Fr. le recyclage (geri dönüşüm).

2- Alıntı çeviri: Kaynak dildeki metin hedef metine sözcükten sözcüğe çevrilir: İng. bomb carpet → Alm. Bombenteppich, Fr. tapis de bombes (bomba yağmuru); Alm. Der Deutsche Fußballbund → İsveççe Tyska fotbollsförbundet; İng. data processing → Alm. Datenverarbeitung (bilgi işlem); İng. fastbreeder reactor → Alm. Schneller Brüter (hızlı besleyici reaktör); İng. the grassroots of the nation → Alm. die Graswurzeln der Nation (parti tabanı); Alm. Berufsverbot(e) → Fr. les interdictions professionelles (yasak).

3- Kaynak dildeki ifadelerin eş değerleri için hedef dilde benzer anlamda ifadeler kullanılıyor olabilir (Yakın eş değer seçimi): İng. performance (dil bilim) → Alm. Sprachverwendung (dil kullanımı); İng. public relations → Alm. Öffentlichkeitsarbeit ya da Kontaktpflege ya da Werbung ya da Propaganda (halkla ilişkiler).

4- Kaynak dildeki ifadenin hedef dildeki metinde tekrar yazılması, yorumlanması ya da tanımlanması (açıklama ya da tanımsal açıklama): İng. non-foods → Alm. Produkte, die keine Lebensmittel sind (gıda dışı); İng. runner (koşucu) → Alm. sich rasch verkaufendes Produkt (hızlı satılan ürün).

4. yöntemin kullanılışı oldukça sınırlıdır: Eğer terminolojik edinim gerekliyse 1. ve 3. yöntem kullanılmalıdır. Yine de açıklama (tanımsal açıklama) dipnotla verilebilir. Hedef dildeki metinde doğru ifadeyi gösterebilmek için 1. ve 3. yöntem birlikte kullanılabilir. Özellikle 3. yöntem ile birleşim önerilmektedir; çünkü hedef metindeki terimin anlaşılması konusunda tehlike vardır. Chomsky'nin performance (dil kullanımı) terimi Almancada kullanıldığı anlamdan çok daha sınırlıdır. En azından bu yöntemde kaynak metindeki ifade parantez içinde verilir. (Koller, 2001: 233).

5- Uyarlama: Bu yöntem üslûp bilimsel (stilistik) karşılaştırmada (Vinay ve Darbelnet 1971, A. Malblanc 1968) kaynak dildeki terim hedef dildeki iletişimsel

bağlamla karşılaştırmalı bir işlev ya da karşılaştırmalı bir rolle diğerinin yerini almasıdır: İng. Burberry sözcüğü Almanca Lodenmantel (bir tür kumaş çeşidi). (Koller, 2001: 234).

Uyarlama yöntemi çeviri uyarlamasıyla ilişkilidir ve hedef metnin bağlamında kaynak dildeki metnin kültürel olarak benzeştirilmesiyle yapılır. Aşırı uç durumlarda bu kural kaynak metinden hedef metine özgün bir üretim yapabilmek için kullanılır (Koller, 2001: 235).

Uğurlu, Koller'in bire sıfır eş değerlik olarak adlandırdığı türü "bire hiç eş değerlik" başlığında değerlendirmektedir. Bire hiç eş değerlik, "kaynak lehçedeki bir kelimenin kavram alanını, hedef lehçede hiç bir kelimenin kavram alanı kabul edilebilir bir şekilde örtmemesi" olarak ifade etmektedir. Yazara göre bu tür sözcükler kaynak dildeki özel kültür sözcüklerini içermektedir. Bu yüzden ya sözcük aynen alınıp dipnotla anlamı verilmeli ya da anlama göre bir aktarma yapılmalıdır (Uğurlu, 2004: 24-25).

2.2.1.5. Bire Parça Eş Değerliği (One to part)

Koller'in bire parça eş değerliği, düz anlamsal eş değerliğin son türüdür ve yazar tarafından şöyle açıklanmıştır:

Kaynak Dildeki İfade : Hedef Dildeki İfadeki İfadenin Bir Kısmı

1 : Parça

Kaynak Dildeki İfade	**Hedef Dildeki İfade**	**İfadenin Türkçedeki Şekli**
Alm. Geist Sözcüğün Almancadaki durumu Türkçe karşılıklarıyla şöyledir: Zihin: **Geist,** Akıl: **Geist**, Grips, Grütze, Hirn, İntellekt, Räson, Anlam: Bedeutung, **Geist,** Ruh: **Geist**, Gemüt, İnnere, Psyche, Seele, Espri: Esprit, **Geist,** Alkol: Alkohol, **Geist**, Spiritus, Spirit, Hayalet: **Geist**, Nachtmahr, Phantom, Poltergeist, Schimäre, Hortlak: **Geist**, Klabautermann, Larve,	İng. Mind Sözcüğün İngilizcedeki durumu Türkçe karşılıklarıyla şöyledir: Zihin: **Mind**, consciousness, Akıl: **Mind**, reason, intellect, intelligence, wisdom, advice, Düşünce:	Ruh

Cin: Butz, Dschinn, **Geist**, Gespenst, Gin, Jeans. (http://translate.google.com.tr/#auto/tr/geist)	Thought, thinking, idea, **mind**, opinion, consideration, Fikir: İdea, opinion, thought, concept, **mind**, impression, Us: **Mind**, senses, sense, reason, Hafıza: Memory, store, **mind**, retention, recollection, Şuur: Consciousness, **mind,** Bellek: Memory, store, recollection, retention, **mind**, engram İstek: Claim, request, wish, desire, demand, **mind**. (http://translate.google.com.tr/#auto/tr/mind)	
İsveççe Trivas Geliş-, serpil-, dallanıp budaklan-	Alm. Sich wohl fühlen İyi hissetme	İyi hissetme
Almanca Stimmung Akort: Stimmung, stücklohn, akkord. (http://translate.google.com.tr/#de/tr/stimmung)	Fr. Ambiance	Ruh hali
Fr. Esprit	Alm. Geist	Ruh

Bire parça eş değerliğinde farklı dillerdeki renk isimleri daha çok ya da daha az bölümlenmiş olarak renk tayfında gösterilebilir. Çünkü kırmızı, bire parça eş değerliğinde, göründüğü gibi, dört puanlık bir ölçekle yedi puanlık bir ölçek eş değer olamamaktadır. Yine de renk isimleri düz anlamsal seviyede çevrilemezliğe örnek gösterilemez. Basit renk isimlerine ek olarak dil bilimsel olarak en iyi nüansları yakalamak için başka yollar da vardır. Birleştirilmiş renk isimlerini düşünün, türetme (yellowish → yeşilimsi, blaugrünlich → yeşilimsi mavi) ve karşılaştırma (red as blood → kahverengi gibi mavi, green as the tree → ağaç renginde yeşil, horizon blue → ufuk renginde mavi) yoluyla yapılabilir (Koller, 2001: 236).

Bire parça eş değerliği genellikle çevrilemeyen sözcükler olarak adlandırılır: Alm. Geist, Stimmung (ruh), Fr. esprit (ruh), Rus. toská, negá (?), İsveççe lagom, trivas

(azalt-,serpil-). Alm. Sinn, Geist, Verstand, Feinsinnigkeit, Fr. esprit sözcüğüne, Alm. Sehnsucht (özlem), Sorge (ilgi), Melancholie (hüzün), Trauer (matem), Niedergeschlagenheit (keder), Langweile (can sıkıntısı) sözcükleri Rusça toská (acı) sözcüğüne ve İng. mind, intellect, intelligence, thinking faculty, spirit, human spirit (zekâ, ruh, can)sözcükleri Alm. Geist (ruh) sözcüğüne bire parça eş değerdir (Koller, 2001: 237).

Bire parça eş değerliğinden kaynaklanan çeviri sorunlarını hafife almamak gerekir. Özel durumlarda çeviri hiçbir şekilde zorluklarla hazırlanmaz. Bire parça eş değerliği belirli metin bağlamlarında yeterli bir çeviri olarak kabul edilebilir. Bire parça eş değerliğinde kaynak dildeki ifadenin içeriği tamamen örtüşmez, kaynak dildeki anlam bağlam çerçevesinde tanımlanır. Ama metinlerde, içeriğin bütün görüntüsü ya da kaynak dildeki ifadenin anlamının tam olarak yeniden oluşturulması buna bağlıdır. Çünkü böylece ifadenin tutarlı olması ve hedef metinde doğru anlaşılması sağlanabilir. Sadece söz konusu kuralları uygulama bu durumda kullanılan çeviri sürecini itekler (Koller, 2001: 238).

Çeviri yöntemi başlangıçta alışılmadık, yaygın ifadelerden oluşabilir. Anlamsal olarak farklı fenomenlerdir yine de B. Malinowski'nin notlarında olduğu gibi yanlış anlamalara yol açabilir. Bu yüzden yazar, farklı bir yöntem düşünmüş ve dikkatleri ona çekmiştir. Diğer bir deyişle Almanca sözcüğün yerine kaynak metinde adlandırıldığı şekliyle ilgili ifadeyi direkt seçebilirsiniz. Hedef metinden ödünç sözcük alınabilir. Yine de Malinowski'nin söylediğine göre okunabilirlik pahasına süreç kullanışsız çözümlere yol açar. Bu eş değerlik türünün başka bir yönü ise diğerleriyle kıyaslanınca Avrupa'da kurumsallaşmasının daha önemli olmasıdır. Önce doğrudan bu ilişkiyi temsil eden Almanca ifadeyi seçerek bilinmeyenleri ve yabancı edinilmişlerin temsilini kaldırın. Bu durum ilk yabancı sözcüğün anlaşılmasını sağlar (Koller, 2001: 240).

2.2.1.6. Yalancı Eş Değerlik

Yalancı eş değerlik, ses, şekil ve köken bakımından aynı olan sözcüklerin kavram alanlarının örtüşmemesi ya da anlamlarının farklı olması şeklinde ifade edilebilir. Resulov, yalancı eş değer teriminin zaman zaman "sahte karşılıklar" ya da "sözde denkteşler" terimleriyle de karşılanabildiklerini belirtmektedir (Resulov, 1995: 916-917).

Yapı olarak benzeyen fakat anlamda farklılaşan yalancı eş değer terimi yabancı literatürde ise genellikle "false friends" kavramıyla karşılanmaktadır.

Asker Resulov, *Akraba Diller ve 'Yalancı Eş Değerler' Sorunu* yazısında yalancı eş değer sözcükleri üç gruba ayırır. Birinci grupta eş sesli sözcükler yer alırken; ikinci grupta yazılışı, söylenişi ve kökeni aynı olduğu halde farklı anlamlarda kullanılan sözcükler, üçüncü grupta ise yazılış, söyleniş ve köken olarak aynı olan, anlamlarının bir ya da birkaçının her iki dilde örtüştüğü; ancak bu dillerden birinde diğerlerinden farklı anlamlarda kullanılan sözcükler bulunmaktadır. Yazar, adı geçen yazısında yalancı eş değerliğin ortaya çıkma sebepleri üzerinde de durmuştur. Yazara göre bu sebepler şunlardır: Birinci sebep, Türkçenin tarihî gelişim seyrinde birtakım kollara ayrılması ve çeşitli sosyal ve siyasî yapılanma farklılıklarının beraberinde getirdiği değişimlerdir. İkincisi, yabancı dillerden giren sözcüklerin girdikleri dil ya da lehçede farklı kavram alanlarıyla karşılanmasıdır. Üçüncüsü ise ana dilden gelen sözcüklerin yazı dilinde kullanılmaması neticesinde konuşma dilinde ilk anlamlarından uzaklaşarak farklı bir anlamda kullanılmasıdır (Resulov, 1995: 917-918).

Mustafa Uğurlu, *Die "Falschen Freunde": Ein Problem bei der Übersetzung zwischen den Türksprachen* adlı yazısında yalancı eş değerliği "kaynak anlaşma birliğindeki bir kelimenin, ses ve yapı bakımından aynı olan veya lehçeler arasındaki düzenli ses denklikleriyle aynı kaynaktan geldiği kolayca bilinen şeklinin, hedef lehçede bulunması; ancak bu iki kelimenin kavram alanlarının birbirine eş değer olmaması durumudur." şeklinde açıklamıştır. Yazar adı geçen yazısında yalancı eş değer sözcükleri "kavram alanları hiç örtüşmeyenler" ve "kavram alanları tam örtüşmeyenler" olmak üzere iki gruba ayırmıştır (Uğurlu, 2002: 209).

Uğurlu'nun gruplandırmasında "kavram alanları hiç örtüşmeyenler" ve "kavram alanları tam örtüşmeyenler" şeklinde ortaya konulan yalancı eş değerlik sınıflandırması Ahmet Karadoğan'ın doktora tezinde "kısmî yalancı eş değer" ve "tam yalancı eş değer" olarak adlandırılmıştır.

Karadoğan, kısmî yalancı eş değerliği, "kaynak lehçedeki bir kelimenin ses ve yapı bakımından aynı olan veya lehçeler arası düzenli ses denklikleriyle aynı kaynaktan geldikleri bilinen şeklinin hedef lehçede bulunması; ancak bu iki kelimenin anlam alanlarının tam olarak değil de kısmî oranda örtüşmesidir." şeklinde açıklamıştır. Karadoğan'a göre kısmî yalancı eş değerlik iki şekilde olmaktadır. Birincisinde aynı

kaynaktan gelen sözcükler her iki lehçede de zaman içinde temel anlamlarının yanında yan anlamlar kazanabilmektedir. Bu durumda sözcüğün temel anlamı her iki lehçede de korunurken; yan anlamları örtüşmemektedir. İkincisinde ise aynı kaynaktan gelen kimi sözcükler bir lehçede anlam genişlemesine ya da daralmasına uğrayarak diğer lehçedekinden farklı anlamlara gelebilmektedir (Karadoğan, 2004: 104-105).

Yazar, tam yalancı eş değerliği ise "aynı kaynaktan gelen veya aynı kaynaktan geldikleri düşünülen ve anlamları hiç örtüşmeyen kelimelerdir." Şeklinde açıklamıştır. Burada her iki lehçede de sözcüklerin anlamları birbirinden tamamen farklıdır (Karadoğan, 2004: 111).

Türkçenin lehçeleri arasında da sık sık örneklerine rastladığımız yalancı eş değer sözcükler Resulov'un yazısında da değindiği gibi her iki lehçede de bu sözcüklerin kavram alanlarının değişmesinden ya da kültürel, coğrafî, sosyal şartlardan kaynaklanabilmektedir. Aynı dilin lehçeleri arasında tanıklayabildiğimiz yalancı eş değerlik bazen iki farklı dil arasında da görülebilmektedir. Faik Utkan Denizer, *Tarihî Metinleri Aktarma Problemleri* adın taşıyan yüksek lisans tezinde bu durumu şöyle örneklemiştir:

Yalancı eş değerlikten diller arası düzeyde de söz etmek mümkündür: İng. actual "asıl, gerçek" kelimesi ile Alm. aktuell "güncel" kelimeleri köken ve yapı bakımından aynı kelimelerdir, fakat birbirleri yerine kullanılamazlar. İng. actual Alm.ya wirklich ya da tatsächlich şeklinde çevrilirken Alm. aktuell İng.ye topical ya da current şeklinde çevrilebilir. Fr. aire "alan, bölge" kelimesi ile İng. air "hava, gökyüzü" kelimesi yalancı eş değerdir ve Fr. aire İng.ye area kelimesiyle çevrilebilir. Alm. kaplan "papaz yardımcısı" - Ttü. kaplan kelimeleri kökenleri aynı olmayıp sadece sesteş ("homonym") olmalarına rağmen birer yalancı eş değer kelime olarak tanımlanabilirler (Denizer, 2007: 74-75).

Genel hatlarıyla bu şekilde ortaya konulan yalancı eş değerlik, çevirinin/aktarmanın en önemli sorunlarından biri olarak görülmektedir. Özellikle Türk lehçeleri arasındaki aktarma etkinlikleri bu sorunu bütün çıplaklığıyla gözler önüne sermektedir.[5] Konuyla ilgili çalışmalar yapan araştırmacılar metinlerin doğru aktarımını

[5] Ahmet Karadoğan, *Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Sorunları Türkmen Türkçesi – Türkiye Türkçesi Üzerine Bir İnceleme* adını taşıyan doktora tezinde 1990'lı yıllardan itibaren Türk dünyasında lehçeler arası aktarma etkinliklerinin başladığını belirtmiştir.

yapabilmek için yalancı eş değer sözcüklere dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

2.3. Türkiye'de Eş Değerlik Konusu ve Uygulamaları

Türkiye'de eş değerlik çalışmalarının hem çeviri bilim dalıyla uğraşan araştırmacılar tarafından hem de Türk dili sahasındaki araştırmacılar tarafından yapıldığını söylemek mümkündür.

Eş değerliğin çevirinin anahtar kavramı olmasıyla birlikte bu kavram, çevirmenlerin metni doğru aktarma kaygılarını ortadan kaldırabilmek adına kullandıkları bir araç haline gelmiştir. Gerek farklı iki dil arasında gerekse akraba olan diller ya da bir dilin lehçeleri arasında yapılacak çeviri/aktarma etkinliklerinde uygun sözcükleri seçmek oldukça önem arz etmektedir. Çünkü bu kaynak dil ve hedef diller arasında çeşitli sebeplerden kaynaklanan birtakım farklılıklar bulunmaktadır. Bunların başında ise kültürel farklılıklar gelmektedir. Kaynak dil ve hedef dilin oluşum şartları, tarihî geçmişi, sosyal ve siyasî durumlar, coğrafî şartlar sözcüklerin kavram alanlarının oluşumundaki temel etkenlerdendir.

Çeviri bilimde yapılan eş değerlik çalışmaları eş değerlik kavramının kuramsal boyutunu ortaya koymaktadır. Bu çalışmalarda eş değerlik, yurt dışında konuyla ilgili yapılan çalışmalar esas alınarak sunulmaktadır. Zira bu kavramın etraflı değerlendirmeleri yabancı bilim adamları tarafından yapılmıştır.[6] Bu çalışmalarda eş değerlik, bütün boyutlarıyla bir metnin doğru aktarılması temelinde birleşmektedir. Yani çeviri bilimde eş değerliğin, sözcük, metin, anlam, söz dizimi gibi çeşitli boyutlarıyla ele alındığını söylemek mümkündür.

Türk dili sahasında yapılan çalışmalara baktığımızda ise özellikle Türk lehçelerinden yapılan aktarmalar etrafında şekillenen eş değerlik çalışmaları dikkat çekmektedir. Bu nedenle genellikle aktarmada bir sorun olarak karşımıza çıkan "yalancı eş değerlik", Türkiye'de yapılan bu çalışmaların ve uygulamaların temelini oluşturmaktadır. Bundan dolayı Türk lehçeleriyle ilgili yapılan çalışmalar, sözcük düzeyinde eş değerlik uygulamalarıyla sınırlı kalmıştır.

[6] Yabancı bilim adamları tarafından yapılan çalışmalar, "eş değerlik" başlığında ele alındığından dolayı bunlara burada tekrar değinilmemiştir.

Türkiye'de konuyla ilgili genel çalışmalar yapıp kavramın kuramsal çerçevesini çizen ise Mustafa Uğurlu olmuştur. Uğurlu, çalışmalarında eş değerlik kavramının sınırlarını ortaya koymuştur. Böylece sözcük düzeyindeki eş değerlik sınıflandırmaları Türkçenin lehçelerinden verilen örneklerle yazar tarafından belirlenmiştir.

Ülkemizdeki çalışmaların Türk lehçelerinden yapılan aktarmalarla gündeme geldiğini daha önce belirtmiştik. Lehçeler arası aktarmalar birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu sorunların baş göstermesinin ardından lehçeden lehçeye aktarma konusuyla ilgili çalışmalar çeşitli araştırmacılar tarafından yapılmıştır.

Ahmet Bican Ercilasun, *Türk Lehçelerinin Anlaşılmasında Dikkat Edilecek Noktalar* adını taşıyan yazısında Türk dünyasıyla artan ilişkiler neticesinde lehçelerin anlaşılmasının üzerinde durmuş ve "Türk lehçeleri arasında derece derece yakınlıklar ve uzaklıklar" olduğunu belirtmiştir. Ercilasun, adı geçen yazısında Türk lehçeleri arasındaki belirgin farklılıkları ve anlaşmayı sağlayacak noktaları ise bazı başlıklar altında ele almıştır. Bu başlıklar, "ses bakımından (fonetik) karşılaştırma, şekil bakımından (morfolojik) karşılaştırma, temel kelimeler bakımından karşılaştırma" adlarını taşımaktadır (Ercilasun, 1993: 76-99).

Lehçeden Lehçeye Aktarma Üzerine Bazı Düşünceler'de Ayşe İlker, lehçeden lehçeye aktarma için kullanılabilecek birtakım ölçütler belirlemiştir. Bunlardan birincisi, her Türk lehçesinin kendine has hayatının ve düşünce yapısının yansıtılması; ikincisi, söz konusu lehçenin üslûp ve belagat yapısının doğru ifade edilmesi; üçüncüsü, anlamı basitleştirmeden aktarma yapılması; dördüncüsü, kolaycılığa kaçılmaması; beşincisi, aktarma yapılan lehçenin zihniyet unsurlarının dikkate alınması; altıncısı, varsayıma dayalı aktarmalardan kaçınılması; yedincisi, aktarmayı yapan kişinin kendi lehçesine ait özellikleri aktardığı metne de aksettirmesi; sekizincisi, aktarıcının hedef lehçenin söz varlığına hâkim olması; dokuzuncusu ise aktarıcının farklı iki dil arasında değil; aynı dilin farklı iki lehçesi arasında aktarma yaptığını unutmamasıdır (İlker, 1999: 555-556).

Mehmet Kara, *Lehçeler Arası Aktarmalarda Temel Sorunlar* başlıklı yazısında aktarma sorunlarını "klasik aktarmalar" ve "makine aktarmaları" olmak üzere iki grup şeklinde incelemiştir. Kara'nın klasik aktarmalardaki sorunlar başlığında ele aldığı maddelerin başında kaynakların durumu gelmektedir. Yazar, bu maddeyi de alt başlıklara ayırarak değerlendirmiştir. Bu maddenin birinci başlığı sözlüklerdir. Kara, lehçeden lehçeye başarılı bir aktarma yapabilmek için "kaynak lehçe-hedef lehçe" ve

"hedef lehçe-kaynak lehçe" türünde hazırlanmış sözlüklerin son derece faydalı olacağını söylemektedir. Kaynakların ikinci maddesinde yazar, gramerler sorununa değinmiştir. Aktarmanın sağlıklı yapılabilmesi için lehçelerin ayrıntılı gramerlerine ihtiyaç duyulduğunu ve bütün lehçelerin karşılaştırmalı gramerlerinin aktarmalar için oldukça önemli olduğunu vurgulamıştır. Kaynaklar maddesinin üçüncü başlığıysa bilimsel çalışmalardır. Yazar, konuyla ilgili birtakım çalışmaların yapıldığını belirtmiştir. Klasik aktarma sorunlarının ikinci başlığı, aktarıcının durumunu içermektedir. Çalışmamızda, Kara'nın yazısında ayrıntılı bir şekilde ele aldığı alt başlıkların yalnızca adlarını vermekle yetineceğiz. Yazarın verdiği başlıklar şunlardır: Aktarıcının titizliği, aktarıcının bilgi ve kültür düzeyi, ana-hedef lehçenin karşılıklı iyi bilinmesi, ana lehçeye ait bir kelimenin hedef lehçede varmış gibi bazen aynen bazen de sesleri değiştirilerek aktarımı, yalancı eş değerler meselesi, hedef lehçeye ait uygun kelimelerin seçilmesi, yanlış ek tercihi, ana lehçede eksiz olduğu halde hedef lehçede ek isteyen yapılar, şiir aktarımındaki kayıplar, bazı ifadelerin diziliş sırasında görülen problemler, kural aktarma, yansımalı kelimelerin aktarımındaki sıkıntılar, deyimlerin aktarımında karşılaşılan sıkıntılar, atasözlerinin aktarımındaki zorluklar, bitki ve hayvan adlarının çözümündeki yaklaşım, yanlış istem (valenz) seçimi, kişi adlarına gelen eklerin durumu. Klasik aktarmaların üçüncü sorunu ise hayat tarzının farklılaşmasıdır. Kara, makine aktarmalarındaki sorunları ise kaynakların durumu ve uzman yetersizliği olarak ikiye ayırır. Yazar, kaynakların durumunu da kök sözlükleri, anlam sıklığına göre sıralı kök/gövde sözlükleri, ayrıntılı/karşılaştırmalı gramerler, metin bankası başlıklarıyla değerlendirmiştir (Kara, 2009: 1056-1080).

Mehmet Kara'nın adı geçen yazısı lehçeler arası aktarmalarda yaşanan sorunların düzenli bir şekilde ortaya koyulması bakımından dikkat çekicidir.

Ahmet Karadoğan *Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Sorunları – Türkmen Türkçesi-Türkiye Türkçesi Üzerine Bir İnceleme* adlı doktora tezinde lehçeler arası aktarma sorunlarını sistematik bir şekilde ortaya koymuştur. Karadoğan'ın ayrıntılı çalışmasındaki aktarma sorunlarının ana başlıkları ise şöyledir: "Ek düzeyindeki hatalar, kelime düzeyindeki hatalar, söz dizimi düzeyindeki hatalar, cümle üstü birimlerdeki

hatalar, deyimlerin aktarımındaki hatalar, şiir aktarımındaki hatalar" (Karadoğan, 2004: VI-VIII).[7]

Fatih Kirişçioğlu ise *Türkmen Türkçesinden Türkiye Türkçesine Yapılan Aktarmalarda Karşılaşılan Bazı Problemler* adını taşıyan yazısında metin aktarmayla ilgili çalışmalar yapan araştırmacıların genel olarak ilgilendikleri konuların şu başlıklar altında toplandığını söylemiştir:

a- Kelimelerde yalancı eşdeğerlik,

b- Eklerde yalancı eşdeğerlik,

c- Orijinal metnin aslını koruma,

d- Orijinal metnin aslını uyarlama,

e- Yanlış ek seçimi,

f- Atasözleri ve deyimleri yanlış aktarma,

g- Cümlenin öğelerini doğru düzgün yerleştirememe (Kirişçioğlu, 2006: 23-24).

Mustafa Uğurlu da aktarma sorunlarını *Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Meseleleri ve "Abay Yolu" Romanı* adını verdiği yazısında ele almıştır. Uğurlu, yazısında lehçeler arasında yapılan aktarmalarda düşülen hataları ve bunlardan kurtulmak için yapılması gerekenleri "Abay Yolu" romanının aktarmasındaki örneklerle ortaya koymuştur.

Yazara göre lehçeler arası aktarmalarda yapılan hatalar kelime, yapı ve dizim hatalarından kaynaklanmaktadır. Uğurlu, kelime hatalarını aslını koruma, aslını uyarlama, anlam alanları tam örtüşmeyen kelimeler, anlam alanları hiç örtüşmeyen "gerçek" yalancı eş değer kelimeler, yanlış kelime seçimi, kelimeler arası uyumsuzluk, kelime eksikliği, ağız kelimeleri kullanma başlıklarıyla ele almıştır. Yapı hataları; aslını "şekle" uygun aktarma, yalancı eş değer yapılar –yalancı eş değerlik "kullanım alanı az oranda örtüşen yapılar" ve "kullanım alanları hiç örtüşmeyen 'gerçek' yalancı eş değer

[7] Ahmet Karadoğan'ın doktora tezindeki lehçeler arası aktarma sorunlarıyla ilgili yaptığı sınıflandırma, çalışmanın içindekiler kısmından alınmıştır. Burada verdiğimiz ana başlıklar da birçok alt başlığa ayrılarak Karadoğan tarafından incelenmiştir. Bunların ayrıntılı incelemeleri için "Karadoğan A. (2004). *Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Sorunları – Türkmen Türkçesi-Türkiye Türkçesi Üzerine Bir İnceleme,* Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi"ne bakınız.

yapılar" olmak üzere kendi içinde iki alt başlıkta incelenir–, yanlış yapı seçimidir. Dizim hataları ise yazar tarafından kelime dizimi ile ilgili hatalar, istem hataları – kaynak lehçedeki istemden kaynaklanana hatalar ve kaynak lehçedeki istemden kaynaklanmayan hatalar alt başlıklarıyla– cümlede yapı bozukluğu, cümlede anlam bozukluğu şeklinde değerlendirilmiştir (Uğurlu 2000: 62-76).

Lehçeden Lehçeye Aktarma Sorunlarına Ek: İmlâ ve Noktalama Hataları adlı yazısında Çiğdem Usta, lehçeden lehçeye aktarmada imlâ ve noktalama hatalarını şu başlıklar altında incelemiştir: "Küçük ve büyük harflerin kullanımı, noktalama işaretlerinin kullanımı, de bağlacının ve mI soru ekinin yazımı, düzeltme işaretinin kullanımı, birleşik kelimelerin yazımı, yanlış yazılan kelimeler" (Usta, 2008: 670-689).

Lehçeler arası aktarma sorunlarının bir parçası olarak eş değerlik konusunda kapsamlı çalışmalar yapan bir başka araştırmacı Mustafa Uğurlu'dur. Yazarın hem bir bütün olarak eş değerlik kavramıyla hem de bunun çeşitli türleriyle ilgili yaptığı çalışmalar dikkat çekicidir. Yazar, "Türk Lehçeleri Arasında Kelime Eş Değerliği", "Türk Lehçeleri Arasında Benzer Kelimelerin Eş Değerlik Durumu", "Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Meseleleri ve 'Abay Yolu' Romanı", "Kırgız ve Türkiye Türkçesi Arasında Bire Bir Kelime Eş Değerliği. 'Camiyla' Romanındaki Meseleler Üzerine", "Die 'falschen Freunde': Ein Problem bei der Übersetzung zwischen den Türksprachen", "Lehçe İçi Aktarmada Yalancı Eş Değerlik", "Türk Lehçelerinin Aktarımında Valenz Sözlüklerinin Önemi" gibi çalışmalarında eş değerlikle ilgili bilgiler vermiştir.[8]

[8] Adı geçen yazıların kaynakça bilgileri burada verilmiştir:

Uğurlu, M. (2000). Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Meseleleri ve 'Abay Yolu' Romanı, *Bilig*, Sayı: 15, 59-80.

Uğurlu, M. (2001). Türk Lehçelerinin Aktarımında Valenz Sözlüklerinin Önemi, *Doğu Akdeniz Üniversitesi, Uluslararası Sözlükbilim Sempozyumu Bildirileri* [Yayımlayan: Nurettin Demir - Emine Yılmaz], Gazimağusa, s. 197-206.

Uğurlu, M. (2002). Kırgız ve Türkiye Türkçesi Arasında Bire Bir Kelime Eş Değerilği. 'Camiyla' Romanındaki Meseleler Üzerine, *Scholary Depth and Accuracy. A Festschrift to Lars Johanson (Yayımlayan: Nurettin Demir-Fikret Turan)*, Ankara: Grafiker Yayınları: 389-401.

Uğurlu, M. (2004). Türk Lehçeleri Arasında Kelime Eş Değerliği, *Bilig*, Sayı: 29, 19-30.

Uğurlu, M. (2007). Die 'falschen Freunde': Ein Problem bei der Übersetzung zwischen den Türksprachen, *Einheit und Vielfalt in der türkischen Welt. Materialien der 5. Deutschen Turkologenkonferenz Üniversität Mainz, 4.-7. Oktober 2002* [Yayımlayan: Hendrik Boeshoten - Heidi Stein], (= Turkologica 69], Wiesbaden, s. 206-214.

Uğurlu, M. (2011). Türk Lehçeleri Arasında Benzer Kelimelerin Eş Değerlik Durumu, *Türk Lehçeleri Arasındaki Aktarma Çalışmalarının Bugünkü Durumu ve Karşılaşılan Sorunlar Sempozyumu. Tebliğler ve Aktarım Örnekleri*, Ankara, s. 92-97. [Türksoy Yayınları].

Ercilasun, sözü edilen yazısında bahsettiği lehçeler arası yakınlıklar iki lehçe arasında yapılan aktarmalarda, aktarmayı yapan kişiyi zaman zaman zorlayabilmektedir. Özellikle her iki lehçede de yazılış bakımından aynı; anlam bakımından farklı olan "yalancı eş değer" sözcükler bu durumun başlıca müsebbibi olarak görülmektedir.

Bundan dolayı sözcük düzeyinde yapılan eş değerlik çalışmaları çoğunlukla "yalancı eş değerlik" etrafında şekillenmiştir. Türkiye Türkçesi ve diğer Türk lehçeleri arasında pek çok yalancı eş değerlik çalışması yapılmıştır. Bunlar arasında Azerbaycan Türkçesi, Kırgız Türkçesi, Başkurt Türkçesi, Nogay Türkçesi, Çuvaş Türkçesi, Karay Türkçesi sayılabilir. Yalancı eş değerliğin dışında bir bütün olarak eş değerlik kavramıyla ilgili yapılan çalışmalar da bulunmaktadır. Ancak bunların sayısının yalancı eş değerlik çalışmaları kadar çok olmadığı görülmektedir.

Asker Resulov, *Akraba Diller ve "Yalancı Eş Değerler" Sorunu* başlıklı yazısında hem yalancı eş değerlik kavramının ne olduğuna hem bunun oluşum şartlarına hem de yalancı eş değerlik türlerine yer vermiştir. Resulov, Azerbaycan Türkçesi örneğinde konuyla ilgili tespitlerini tanıklamıştır.[9]

Nogay Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Yalancı Eş Değerler adını taşıyan yazısında Dilek Ergönenç Akbaba da öncelikle yalancı eş değerlikle ilgili bilgilere yer vermiştir. Yazar, daha sonra yalancı eş değerleri "kökü Eski Türkçede aynı olan kelimeler" ve "başka dillerden alınma kelimeler" olmak üzere iki başlık şeklinde değerlendirmiştir.[10]

Feyzi Ersoy, *Çuvaş Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Yalancı Eş Değerler*'de lehçeler arası aktarma sorunlarına ve çalışmalarına değindikten sonra yalancı eş değerliğe ve bununla ilgili çalışmalara değinmiştir. Ersoy, Çuvaş Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki yalancı eş değerleri "fiiller" ve "isimler" başlıklarıyla incelemiştir.[11]

Uğurlu, M. (2011). Lehçe İçi Aktarmada Yalancı Eş Değerlik, 38. ICANAS. *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi. International Congress of Asian and North African Studies*. (10-15.09.2007 Ankara-Türkiye). Bildiriler. Dil Bilimi, Dil Bilgisi ve Dil Eğitimi IV, Ankara, s. 1877-1890.

[9] Resulov, A. (1995). Akraba Diller ve "Yalancı Eş Değerler" Sorunu, *Türk Dili*, Sayı: 524, s. 916-924.

[10] Ergönenç Akbaba, D. (2007). Nogay Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Yalancı Eş Değerler, *Bilig*, Yaz 2007, sayı: 42: 151-176.

[11] Ersoy, F. (2007). Çuvaş Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Yalancı Eş Değerler, *Türkbilig*, Sayı: 14, s. 60-68.

Karay Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Yalancı Eş Değer Kelimeler adlı yazısında Hüseyin Yıldız, yalancı eş değerliği öncelikle iki gruba ayırmıştır. Bunlardan birincisi aynı kökten gelen yalancı eş değer kelimelerdir. Yıldız, birinci grubu da kendi içinde iki gruba ayırmıştır. Bunlar, tam yalancı eş değer kelimeler ve kısmî yalancı eş değer kelimelerdir. İkincisi ise farkı kökten gelen (sesteş) yalancı eş değer kelimelerdir. Yazar, açıklamasını yaptığı bu gruplara hem dünya dillerinden hem de Türk lehçelerinden örnekler de vermiştir. Yıldız daha sonra yazısında verdiği sınıflandırmalara göre Karay Türkçesindeki yalancı eş değer sözcükleri ortaya koymuştur. Bunun yanı sıra yazarın, inceleme kısmında, bu sınıflandırmaları da kendi içinde isimler ve fiiller olarak ikiye ayırdığı görülmüştür (Yıldız, 2009: 613-653).

Bekir Direkci ve Mevlüt Gülmez, *Güney Azerbaycan Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Yalancı Eş Değerler* adlı çalışmalarında ise Güney Azerbaycan Türkçesi ve Türkiye Türkçesi arasındaki yalancı eş değerleri "tam yalancı eş değerler" ve "kısmî yalancı eş değerler" başlıklarıyla ele almışlardır.[12]

Bu yazıların dışında Habibe Yazıcı Ersoy'un *Başkurt Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Yalancı Eş Değerler* adını taşıyan kitabı konuyu etraflıca değerlendirmesi bakımından önemlidir. Ersoy, kitabının giriş bölümünde eş değerlikle ilgili temel kavramlara değinmiştir. Yazar, yalancı eş değer sözcükleri "tam yalancı eş değerler" ve "kısmî yalancı eş değerler" şeklinde ikiye ayırarak ele almıştır. Bu başlıklar da yazar tarafından alt gruplara ayrılarak detaylı bir inceleme sunulmuştur.[13]

2.4. Eş Değerliğin Çalışmada Ele Alınış Biçimi

Bu çalışmada Dīvānü Luġāti't-Türk'te yer alan madde başı isimler eş değerlikleri bakımından dört başlık altında seçilen diğer Orta Türkçe sözlükleriyle karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Bu başlıklar ise bire bir, bire çok, bire hiç, yalancı eş değerlik şeklinde sıralanmaktadır.

Bire bir eş değerlik başlığında ele aldığımız sözcüklerde kabul edilebilir eş değerlik esas alınmıştır. Çalışmamızda kavram alanı birbiriyle örtüşen sözcükler bire bir eş değer olarak incelenmiştir.

---

[12] Direkci, B; Gülmez, M. (2012). Güney Azerbaycan Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Yalancı Eş Değerler, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı: 32, s. 133-154.

[13] Yazıcı Ersoy H. (2012). *Başkurt Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Yalancı Eş Değerler*, Gazi Kitabevi, Ankara.

Bire çok eş değerlikte temel aldığımız sözlük olan Dīvānü Luġāti't-Türk'teki bir sözcüğün diğer sözlüklerde birden fazla kavramla karşılanıp karşılanmadığı sorgulanmış ve bu doğrultuda bir değerlendirme yapılmıştır.

Bire hiç eş değerlikte ise Dīvānü Luġāti't-Türk'te yer alan madde başı isimlerin çalışmada karşılaştırma yapmak üzere seçilen sözlüklerde bulunup bulunmaması üzerinde durulmuştur. Dīvānü Luġāti't-Türk'te olup bu sözlüklerde yoksa bire hiç eş değerlik olduğu varsayılmıştır.

Yalancı eş değerlikte ise Dīvānü Luġāti't-Türk'teki isimlerle Orta Türkçenin diğer sözlüklerindeki isimler seslik ve şekillik özellikleri bakımından karşılaştırılmıştır. Çalışmamızda yalancı eş değerlik hususunda ses değişimleri dikkate alınmamıştır.

BÜTÜNCE (KORPUS)

Çalışmamızın esasını oluşturan eş değerlik Orta Türkçe bağlamında ele alınmıştır. Bu bakımdan adı geçen dönemin söz varlığını bir bütün olarak yansıtacak sözlükler incelemeye dâhil edilmiştir.

Çalışmamız, Türkçenin ilk sözlüğü olmasının yanı sıra yazılmış olduğu Orta Türkçe döneminin söz varlığını da büyük ölçüde yansıtması bakımından Dīvānü Luġāti't-Türk'e dayanmaktadır. Dīvānü Luġāti't-Türk'teki isimler bu çalışmanın madde başı sözcüklerini oluşturmaktadır.

Çalışmada Orta Türkçe dönemine ait başka sözlüklerden de yararlanılmıştır. Harezm, Kıpçak ve Çağatay sahası sözlüklerindeki isimler karşılaştırma yapılan sözcüklerdir. Bu anlamda yararlanılan sözlükler ise *Mukaddimetü'l Edeb, Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî, İbnü-Mühenna Lûġati, Kitâb al-İdrâk li Lisân al-Atrâk, Et-Tuhfet-üz-Zekiyye fîl-Lûġat-it-Türkiyye, El-Kavânînü'l-Külliye li Zabti'l-Lügati't-Türkiyye, Ed-Dürretü'l-Mudiyye Fi'l Lüġati't Türkiyye, Muhâkemetü'l-Luġateyn, El-Luġātu'n-Nevā'iyye ve'l-İstişhādātu'l-Caġātā'iyye, Şeyh Süleyman Efendi Luġati, Zebân-ı Türkî*'dir.

Madde başı sözcüklerin köken bilgilerinin verilmesinde çeşitli etimolojik sözlüklerden ve sözcükle ilgili yazılmış makalelerden yararlanılmıştır. Çalışmamızın inceleme bölümünde kullanılan kaynakların kısaltmalarının bu bölümde verilmesi uygun görülmüştür.

ME: Yüce N. (1993). *Mukaddimetü'l Edeb*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 535, Ankara.

KM: Toparlı R., Çögenli M. S., Yanık N. (2000). *Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 763, Ankara.

İML: *İbnü-Mühenna Lûġati*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 9, Ankara.

Kİ: Caferoğlu A. (1931). *Kitâb al-İdrâk li Lisân al-Atrâk*, Evkaf Matbaası, İstanbul.

EZ: Atalay B. (1945). *Et-Tuhfet-üz-Zekiyye fîl-Lûġat-it-Türkiyye*, TDK Yay., Ankara.

EK: R., Çögenli M. S., Yanık N. (1999). *El-Kavânînü'l-Külliye li Zabti'l-Lügati't-Türkiyye*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 728, Ankara.

EM: Toparlı R. (2003). *Ed-Dürretü'l-Mudiyye Fi'l Lüġati't Türkiyye*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 836, Ankara.

ML: Barutçu Özönder F. S. (1996). *Muhâkemetü'l-Luġateyn*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 656, Ankara.

AL: Kaçalin M. S. (2011). *Nevâyî'nin Sözleri ve Çağatayca Tanıklar El-Luġātu'n-Nevā'iyye ve'l-İstişhādātu'l-Caġātā'iyye*, TDK Yay., Ankara.

ŞS: Kúnos I. (1902). *Sejχ Sulejman Efendi's Čagataj-Osmanisches Wörterbuch*, Budapest.

ZT: Kara F. (2011). *Zebân-ı Türkî*, Fenomen Yayınları, Erzurum.

DTS: Nadyelyayev V. M., Nasilov D.M., Tenişev E. R., Şçerbak A. M. (1969). *Drevnetyurkskiy Slovar'* (Akademiya Nauk SSSR), Leningrad.

BİRİNCİ BÖLÜM

ORTA TÜRKÇE SÖZLÜKLERİNDEKİ İSİMLERİN EŞ DEĞERLİKLERİ BAKIMINDAN KARŞILAŞTIRMASI

1.1.İNCELEME

ÄP:

"Abartı ve yineleme ifade eden bir ek"tir [I. 37/34] 29. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 87).

Kökeni: Clauson ap/ep maddesinde, ekin pekiştirme anlamı taşıyan bir ön ek olduğunu söylemiştir. Ekin, genellikle isimlerden önce geldiğini belirten yazar, bunun renk ya da şekil ifade ettiğini aktarır. Daha sonraki zamanlarda iki sözcüğün kaynaşıp birleştiğinde sözlüksel bir malzeme olduğunu belirten Clauson, böyle durumlarda ekin son ünsüzünün ikizleştiğini ifade eder (Clauson, 1972: 3).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 91)'de *appaḳ* "appak, bembeyaz"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 87)'de *apaḳ* "bembeyaz"; İML (Battal, 1997: 10)'de *apak* "açık ak, bembeyaz"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 4)'de *appaq* "ap+aq –bem beyaz–"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de *apak / appaḳ* "bembeyaz"; EM (Toparlı, 2003: 71)'de *apak* "bembeyaz"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 178, 778a-4)'de "ol şeyʾġa zāyid ḳılurlar. p miṣāli: *ap* aḳ, ḳap ḳara, ḳıp ḳızıl, sap sarıġ, yup yumalaḳ, yap yassı, ap açuġ, çup çuḳur"; ŞS (Kunos, 1902: 12)'de *apağ* "büsbütün, beyaz, parlak" sözcükleri bu madede sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EZ, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AP:

DLT'de "değil" anlamına gelen bir takı olduğu belirtilmiştir [I. 37/34] 29. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 87).

Kökeni: Clauson bunun olumsuzluk bildiren bir bağlaç olduğunu bildirmiştir (Clauson, 1972: 3).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 210)'de *yoḳ* "yok", ME (Yüce, 1993: 113)'de *degül* "değil"; İML (Battal, 1997: 91)'de *yoḳ* "varın karşıtı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 127)'de *yoq* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 33)'de *dägül* "değil"; EZ (Atalay, 1945: 287)'de *yoḳ* "yok", EZ (Atalay, 1945: 164)'de *degül* "değil", EZ (Atalay, 1945: 267)'de *tüyül* "değil"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 132)'de *yoḳ* "yok", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 107)'de *degül* "değil", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 127)'de *tügül* "değil"; EM (Toparlı, 2003: 125)'de *yoḳ* "yok, hayır", EM (Toparlı, 2003: 113)'de *tegil* "değil"; ZT (Kara, 2011: 428)'de *yoḳ* "yok, hayır" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 300, III: 227, 221)'de "değil / yok" anlamlarına gelen *tägül, dāg̱ / ḏāg̱, yōq* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜP:

DLT'de "renklerde pekiştirme bildiren bir takı" şeklinde açıklanmıştır [I. 37/34] 29. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 87).

Kökeni: Clauson, bunu "ap/ep" maddesinde açıklamıştır. Yazar, bu ekin, renk isimlerini pekiştirmek için kullanıldığını belirtmiştir (Clauson, 1972: 3). Tuncer Gülensoy, bu eki "-p" başlığında değerlendirmiştir. Yazar, bu ekin, sıfatların önüne bu sıfatın ilk iki hecesini de alarak pekiştirme yapan bir ek olduğunu söylemiştir (Gülensoy, 2007: 684).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OB OB:

DLT'de "eşeğin ayağı kaydığında söylenen bir söz" olduğu şeklinde bir açıklama yapılmıştır [I. 37/34] 29. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 87).

Kökeni: Clauson, bu ikilemeyi "op" maddesinde açıklamıştır. Yazar, bunun eşeğin ayağı tökezlediğinde kullanılan bir ünlem olduğunu belirtmiştir (Clauson, 1972: 4).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OP:

Argu diyalektinde "harman öküzlerinin ortasında bulunan öküz" şeklinde açıklanmıştır [I. 37/34] 29. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 87).

Kökeni: "Bir grup hayvanın harmanda yayılması; harman dövmek için koşulan öküzlerin ortasında bulunan öküz" olarak açıklanan sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 4, DTS, 1969: 368).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AT:

Bu sözcük DLT'de "at" şeklinde açıklanmış ve "quš qanatin är *atin*" cümlesiyle örneklenmiştir [I. 37/34] 29. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 87).

Kökeni: Clauson, sözcüğün neredeyse her zaman "binek atı" imasıyla kullanıldığını belirtmiştir. "At" maddesini açıklarken "yılkı" ve "yund" sözcüklerini de veren Clauson "at"ın çok az modern dilde "damızlık at" sözcüğüne karşı "iğdiş edilmiş at" anlamında da kullanıldığını söyler (Clauson, 1972: 33). Drevne Tyurskiy Slovar'da at sözcüğü "at, yılkı" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 65). Hasan Eren "binme, yük çekme veya taşıma gibi işlerde kullanılan hayvan" olarak açıkladığı at sözcüğünün Eski Türkçede "yunt" olarak da geçtiğini belirtmiştir (Eren, 1999: 24). Çeşitli etimolojik

sözlüklerde hakkında bu şekilde bilgi verilen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 94)'de *aṭ* "at, binek hayvanı"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 89)'de *aṭ* "at", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 160)'de *yunt* "otlakta otlayan atların tümü"; İML (Battal, 1997: 12)'de *at* "bildiğimiz hayvan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 7)'de *at* "beygir", Kİ (Caferoğlu, 1931: 129)'de *yunad* "beygir sürüsü", Kİ (Caferoğlu, 1931: 9)'de *az* "sarı renkli at"; EZ (Atalay, 1945: 143)'de *at* "at", EZ (Atalay, 1945: 289)'de *yunt* "at"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de *aṭ* "at"; EM (Toparlı, 2003: 72)'de *aṭ* "at" sözcükleri bulunurken ML'de ise Nevāyī atları türlerine ve yaşlarına göre sınıflandırmıştır. Türlerine göre atlar sınıflandırması içinde "arġumaḳ, tatu, tobuçaḳ, yabu, yeke" sözcükleri yer alırken; yaşlarına göre atlar sınıflandırmasında "ḳulun, tay, ġunan, dönen, tulan, çırġavlanġa" sözcüklerine yer verilmiştir (Barutçu Özönder, 1996: 76-80). At sözcüğünün ML'de geçtiği yerleri burada aynen aktarılmıştır: "… Meṣelā at lafzı ki bir maʿnâsı ʿalemdür yana bir maʿnâsı merkebdür ve yana bir maʿnâsı emrdür ki taşnı yā oḳnı at dip buyurġaylar." (Barutçu Özönder, 1996: 174). At türleri ise metinde şöyle geçmektedir: "… Yana at envāʿıda ki tobuçaḳ ve arġumaḳ ve yeke ve yabu ve tatu yosunluḳ barını Türkçe oḳ ayturlar. Ve atnıng yaşın dağı köprekin Türkçe ayturlar. Bir kulunnı kürre dirler. Özge tay ve ġunan ve dönen ve tulan ve çırġavlanġa digünçe faṣīḥraḳları Türkçe dirler." (Barutçu Özönder, 1996: 176-177). AL (Kaçalin, 2011: 902)'de *at* "aygır"; ŞS (Kunos, 1902: 15)'de *at* "feres, esb"; ZT (Kara, 2011: 306)'de *at* "at(hayvan)" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 277, III: 149)'de yer alan ve "at" anlamına gelen *köčüt*, *yund* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

At, sözcüğü Orta Türkçenin sözlüklerinde çeşitli karşılıklarla bulunduğu için sözcüğün bire hiç eş değerliği yoktur.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 94)'de *at* "ad, isim"; İML (Battal, 1997: 12)'de *at* "isim"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de *aṭ* "isim"; AL (Kaçalin, 2011: 902)'de *at* "isim"; ŞS (Kunos, 1902: 15)'de *at* "ad, nam, şöhret"; ZT (Kara, 2011: 306)'de *at* "ad, nam, ün" sözcükleri bu maddede yer alan at sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

ÄT:

DLT'de "et" şeklinde açıklanmış ve "ät yer (yumuşak yer)" sözcük grubuyla örneklenmiştir [I. 37/34] 29. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 87).

Kökeni: Clauson, bu sözcüğün hem "yaşayan et" hem de "kasabın sattığı et" anlamına geldiğini belirtirken "etöz" sözcüğünün insan vücudu anlamına geldiğine dikkat çeker (Clauson, 1972: 33). Hasan Eren, sözcüğü "insanlarda, hayvanlarda deri ile kemik arasındaki kas ve yağdan oluşan tabaka" olarak açıklamıştır. Yazar, sözcüğün Orta Türkçede ve Eski Kıpçakçada da *et* olarak kullanıldığını belirtir (Eren, 1999: 140). Tuncer Gülensoy, sözcüğün "et" anlamına geldiğini ve Eski Türkçede "etöz" sözcüğünün vücut anlamında kullanıldığını aktarmıştır (Gülensoy, 2007: 345-346). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 121)'de *et* "et"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 106)'de *et* "et"; İML (Battal, 1997: 31)'de *et* "canlıların dersi ile kemiği arasındaki malûm madde, et"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *ät* "bugünkü mânâsında"; EZ (Atalay, 1945: 170)'de *et* "et"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 108)'de *et* "et"; EM (Toparlı, 2003: 83)'de *et* "et"; AL (Kaçalin, 2011: 938)'de *ét* "et"; ZT (Kara, 2011: 332)'de *ét* "et" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerlik oluşturur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OT:

"Bitki" anlamında kullanılır [I. 37/34] 29. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 87).

Kökeni[14]: Clauson, sözcüğü "ot, bitki" şeklinde açıklamıştır. Ot, yetiştirilen ekili ürünün zıddı olarak kullanılır. Sözcüğün çağrıştırdığı üç temel alan oluşmuştur. Bunlar "şifalı ot, deva", "yabanî ot", "zehirli ot" anlamlarıdır (Clauson, 1972: 34). Drevne Tyurskiy Slovar'da sözcüğün "ateş, yeşillik, ilaç" anlamlarına geldiği belirtilmiştir (DTS, 1969: 372-373). Hasan Eren, sözcüğün "toprak üstündeki bölümleri odunlaşmayıp yumuşak kalan, ilkbaharda bitip bir süre sonra kuruyan küçük bitkilere verilen ortak ad; ağı, zehir; ilaç" ifadeleriyle açıklamıştır. Yazar, sözcüğün Eski Türkçe, Orta Türkçe ve Eski Kıpçakçada da "ot" şeklinde kullanıldığını aktarmıştır (Eren, 1999: 310). Tuncer Gülensoy, sözcüğün anlamını "ot, küçük bitkiler; ilaç, em; zaman, vakit; ateş" şeklinde vermiştir. Ancak zaman anlamıyla "öd" sözcüğünden geldiğini ve ateş anlamındaki ot sözcüğünde de uzun o (ō) sesinin kullanıldığını göstermiştir. Gülensoy, sözcüğün Eski Uygur Türkçesindeki "ot, oot" şeklinden geldiğini düşünmektedir (Gülensoy, 2007: 634-635).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 164)'de *ot* "ot, nebat"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 131)'de *oṭ* "ot"; İML (Battal, 1997: 54)'de *ot* "bitki, ilaç"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 63)'de *ot* "nebat"; EZ (Atalay, 1945: 223)'de *ot* "ilaç"; EM (Toparlı, 2003: 101)'de *oṭ* "ot"; AL (Kaçalin, 2011: 983)'de *ot* "ot, yerde(n) biten bitki", AL (Kaçalin, 2011: 983)'de *bitik* "ot, yerden biten bitki"; ZT (Kara, 2011: 372)'de *ot* "yeşil ot" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerlik oluşturur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[14] "Bitki, hayvan yemi, ilaç, zehir" anlamlarındaki "ot" sözcüklerinin kökeni de bu maddede verilmiştir.

ME (Yüce, 1993: 163)'de *ot* "ateş, yangın", ME (Yüce, 1993: 163)'de *ot* "ilaç"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 131)'de *oṭ* "ateş", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 131)'de *oṭ* "ilâç"; İML (Battal, 1997: 54)'de *ot* "ateş"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 63)'de *ot* "ateş", Kİ (Caferoğlu, 1931: 63)'de *ot* "ilaç"; EM (Toparlı, 2003: 101)'de *oṭ* "ateş", EM (Toparlı, 2003: 101)'de *oṭ* "deva, ilâç"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 175, 777a-1)'de *ot* "tapılur, hem vāvīsi ve hem yāyīsi. Vāvīsi andaḳ ki *ot* ki şeyʾ-i muḥriḳdur ve öt mürūr maʿnâsı bile ve ut muḳmmirġa bürd cihetidin emr"; ŞS (Kunos, 1902: 152)'de *ot* "ağu, zehir", ŞS (Kunos, 1902: 152)'de *ot* "ateş, nar", ŞS (Kunos, 1902: 152)'de *ot* "geç", ŞS (Kunos, 1902: 152)'de *ot* "sal-i türkanın ikinci senesi"; ZT (Kara, 2011: 372)'de *ot* "ateş" sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 87)'de yer alan ve "hayvan yemi; ilaç, zehir" anlamlarına gelen *ot* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

OT:

"Hayvan yemi" anlamında kullanılır [I. 37/34] 29. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 87).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 163)'de *ot* "ateş, yangın", ME (Yüce, 1993: 163)'de *ot* "ilaç", ME (Yüce, 1993: 164)'de *ot* "ot, nebat"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 131)'de *oṭ* "ot", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 131)'de *oṭ* "ateş", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 131)'de *oṭ* "ilâç"; İML (Battal, 1997: 54)'de *ot* "bitki, ilaç", İML (Battal, 1997: 54)'de *ot* "ateş"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 63)'de *ot* "nebat", Kİ (Caferoğlu, 1931: 63)'de *ot* "ateş", Kİ (Caferoğlu, 1931: 63)'de *ot* "ilaç"; EZ (Atalay, 1945: 223)'de *ot* "ilaç"; EM (Toparlı, 2003: 101)'de *oṭ* "ot", EM (Toparlı, 2003: 101)'de *oṭ* "ateş", EM

(Toparlı, 2003: 101)'de *oṭ* "deva, ilâç"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 175, 777a-1)'de *ot* "tapılur, hem vāvīsi ve hem yāyīsi. Vāvīsi andaḳ ki *ot* ki şeyʾ-i muḥriḳdur ve öt mürūr maʿnâsı bile ve ut muḳmmirġa bürd cihetidin emr"; AL (Kaçalin, 2011: 983)'de *ot* "ot, yerde(n) biten bitki"; ŞS (Kunos, 1902: 152)'de *ot* "ağu, zehir", ŞS (Kunos, 1902: 152)'de *ot* "ateş, nar", ŞS (Kunos, 1902: 152)'de *ot* "geç", ŞS (Kunos, 1902: 152)'de *ot* "sal-i türkanın ikinci senesi"; ZT (Kara, 2011: 372)'de *ot* "yeşil ot", ZT (Kara, 2011: 372)'de *ot* "ateş" sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 87)'de yer alan ve "ot; ilaç, zehir" anlamlarına gelen *ot* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

OT:

"İlaç" anlamında kullanılır [I. 37/34] 29. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 87).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 129)'deki *ʿılāc* "ilaç, em", ME (Yüce, 1993: 163)'de *ot* "ilaç"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 131)'de *oṭ* "ilâç"; İML (Battal, 1997: 29)'de *em* "ilâç", İML (Battal, 1997: 54)'de *ot* "bitki, ilaç"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 63)'de *ot* "ilaç"; EZ (Atalay, 1945: 223)'de *ot* "ilaç"; EM (Toparlı, 2003: 101)'de *oṭ* "deva, ilâç"; ŞS (Kunos, 1902: 11)'de *am* "deva, ilaç, derman" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 229, I: 90)'de "ilaç" anlamına gelen *äm sām, äm* ifadeleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 163)'de *ot* "ateş, yangın", ME (Yüce, 1993: 164)'de *ot* "ot, nebat"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 131)'de *oṭ* "ot", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 131)'de *oṭ* "ateş"; İML (Battal, 1997: 54)'de *ot* "ateş"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 63)'de *ot* "nebat", Kİ (Caferoğlu, 1931: 63)'de *ot* "ateş"; EM (Toparlı, 2003: 101)'de *oṭ* "ot", EM (Toparlı, 2003: 101)'de *oṭ* "ateş"; ML (Barutçu Özönder, 1996:

175, 777a-1)'de *ot* "tapılur, hem vāvīsi ve hem yāyīsi. Vāvīsi andaḳ ki *ot* ki şeyʾ-i muḫriḳdur ve öt mürūr maʿnâsı bile ve ut muḳmmirġa bürd cihetidin emr"; AL (Kaçalin, 2011: 983)'de *ot* "ot, yerde(n) biten bitki"; ŞS (Kunos, 1902: 152)'de *ot* "ağu, zehir", ŞS (Kunos, 1902: 152)'de *ot* "ateş, nar", ŞS (Kunos, 1902: 152)'de *ot* "geç", ŞS (Kunos, 1902: 152)'de *ot* "sal-i türkanın ikinci senesi"; ZT (Kara, 2011: 372)'de *ot* "yeşil ot", ZT (Kara, 2011: 372)'de *ot* "ateş" sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 87)'de yer alan ve "ot; hayvan yemi, zehir" anlamlarına gelen *ot* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

OT:

"Zehir" anlamında kullanılır [I. 37/34] 29. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 87).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 152)'de *ot* sözcüğü "ağu, zehir" anlamına geldiği için bu sözcükle bire bir eş değerlik oluşturur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 163)'de *ot* "ateş, yangın", ME (Yüce, 1993: 163)'de *ot* "ilaç", ME (Yüce, 1993: 164)'de *ot* "ot, nebat"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 131)'de *oṭ* "ot", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 131)'de *oṭ* "ateş", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 131)'de *oṭ* "ilâç"; İML (Battal, 1997: 54)'de *ot* "bitki, ilaç", İML (Battal, 1997: 54)'de *ot* "ateş"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 63)'de *ot* "nebat", Kİ (Caferoğlu, 1931: 63)'de *ot* "ateş", Kİ (Caferoğlu, 1931: 63)'de *ot* "ilaç"; EZ (Atalay, 1945: 223)'de *ot* "ilaç"; EM (Toparlı, 2003: 101)'de *oṭ* "ot", EM (Toparlı, 2003: 101)'de *oṭ* "ateş", EM (Toparlı, 2003: 101)'de *oṭ* "deva, ilâç"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 175, 777a-1)'de *ot* "tapılur, hem vāvīsi ve hem yāyīsi. Vāvīsi andaḳ ki *ot* ki şeyʾ-i muḫriḳdur ve öt mürūr maʿnâsı bile ve ut muḳmmirġa bürd cihetidin emr"; AL (Kaçalin, 2011: 983)'de *ot* "ot, yerde(n) biten bitki"; ŞS (Kunos, 1902: 152)'de *ot* "ateş, nar", ŞS (Kunos, 1902:

152)'de *ot* "geç", ŞS (Kunos, 1902: 152)'de *ot* "sal-i türkanın ikinci senesi"; ZT (Kara, 2011: 372)'de *ot* "yeşil ot", ZT (Kara, 2011: 372)'de *ot* "ateş" sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 87)'de yer alan ve "ot; ilaç, hayvan yemi" anlamlarına gelen *ot* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

İT:

DLT'de sözcük "it" maddesinde "köpek (kalb)" açıklamasıyla bulunmaktadır [I. 37/34] 29. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 87).

Kökeni: "Köpek" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 34, DTS, 1969: 221, Eren, 1999: 196, Gülensoy, 2007: 442).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 132)'de *it* "it, köpek"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 123)'de *köpek it* "köpek", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 110)'de *it* "it, köpek"; İML (Battal, 1997: 35)'de *it* "köpek"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 41)'de *it* "köpek"; EZ (Atalay, 1945: 180)'de *it* "it, köpek"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 110)'de *it* "it, köpek"; EM (Toparlı, 2003: 86)'de *it* "it, köpek"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 174, 776b-16)'de "Yana it lafẓı ve anda dağı bu nevʿ üç maʿnâ bar. Andak ki beyt:

İy raḳīb özni anga tutsang hem it

Bizge raḥm eylep anıng kūyıdın it

Gerçi bar dūzaḫça ʿışkıng şuʿlesi

Bizni öz ilging bile ol sarı *it*"

AL(Kaçalin, 2011: 950)'de *it* "it, köpek"; ZT (Kara, 2011: 341) *it* "köpek, seg" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AČ:

DLT'de "Arapçadaki seslenme ünlemiyle aynı şekilde kullanılan bir ifade" olduğu belirtilmiştir. Kaşgarlı, bununla ilgili "ač bärü käl (sen, buraya gel)" cümlesini örnek vermiştir [I. 37/34] 29. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 87).

Kökeni: Bir ünlemdir ve Arapça *yā* ünlemine denktir. Clauson, bunun hemzeli ve ikilemeli şeklinin ise hayvanları yönlendirmede kullanıldığını aktarmıştır (Clauson, 1972: 17).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 83)'de *aç* "aç"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 85)'de *aç* "aç, tok olmayan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 1)'de *aç* "acıkmış kimse"; ZT (Kara, 2011: 299)'de *aç* "aç, acıkmış olan" sözcükleri DLT'deki sözcükle yalancı eş değerdir.

ÜČ:

DLT'de "üç sayısı" olarak verilmiştir [I. 37/34] 29. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 87).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "üç" olarak göstermiş ve son ünsüzünün bazen değişebildiğini de belirtmiştir. Kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 18).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 197)'de *üç* "üç"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 151)'de *üç* "üç(sayı)"; İML (Battal, 1997: 81)'de *üç* "ikiden sonra gelen sayı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 114)'de *üç* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 273)'de *üç* "sayıda üç"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 128)'de de *üç* "üç"; EM (Toparlı, 2003: 117)'de *üş* "üç", EM (Toparlı, 2003: 117)'de *üç* "üç sayısı"; ZT (Kara, 2011: 413)'de *üç* "üç" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 114)'de *üç* "üç yaşındaki keçi veya koyun"; EZ (Atalay, 1945: 273)'de *üç* "uç, taraf" şeklinde verilen sözcükler bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

UČ:

DLT'de "iyi bilinen bir şehir" olarak geçmektedir [I. 38/35] 30. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 88).

Kökeni: Clauson "uç" sözcüğünün art ünlülü şeklinin iyi bilinen bir şehir olduğunu söylemiş ve bunu "Uç Turfan" olarak göstermiştir (Clauson, 1972: 18).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 193)'de *uç* "uç"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 110)'de *uç* "bir şeyin ucu; oturak yer, arka"; EZ (Atalay, 1945: 268)'de *uç* "taraf, yan; işaret isimlerinde uyatma bildirir" ifadesi yer alır. EM (Toparlı, 2003: 117)'de *uç* "kenar, uç" olarak açıklanan sözcük AL (Kaçalin, 2011: 1029)'de *uç* "uç"; ZT (Kara, 2011: 408)'de de *uç* "uç; iğne, bıçak vb. nesnelerin ucu" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 88, 94)'de "kendisinden iğne ve sopa da yapılan, kalem yapımında kullanılan bir dağ ağacı; bir şeyin sonu, bir şeyin tükenmesi" anlamlarına gelen *uč, ūč* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

UČ:

Sözcük "kendisinden iğne ve sopa da yapılan, kalem yapımında kullanılan bir dağ ağacı" şeklinde açıklanmıştır [I. 38/35] 30. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 88).

Kökeni: "Yazmak için kalem, baston v.b. şeyleri yapmak için kullanılan ağacın ismi" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 603).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 193)'de *uç* "uç"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 110)'de *uç* "bir şeyin ucu; oturak yer, arka"; EZ (Atalay, 1945: 268)'de *uç* "taraf, yan; işaret isimlerinde uyatma bildirir" ifadesi yer alır. EM (Toparlı, 2003: 117)'de *uç* "kenar, uç" olarak açıklanan sözcük AL (Kaçalin, 2011: 1029)'de *uç* "uç"; ZT (Kara, 2011: 408)'de de *uç* "uç; iğne, bıçak vb. nesnelerin ucu" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 88, 94)'deki "iyi bilinen bir şehir; bir

şeyin sonu, bir şeyin tükenmesi" anlamlarına gelen *uč, ūč* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

İČ:

Sözcük DLT'de "bir şeyin iç kısmı" olarak açıklanmıştır [I. 38/35] 30. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 88).

Kökeni: Clauson'a göre "iç, bir şeyin içi" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir. Yazar, sözcüğün daha ilk zamanlardan itibaren çeşitli türetmelerle yan anlam değerlerinin ortaya çıktığını belirtmiştir. "İçegü, içton, içreki" sözcükleri bu duruma örnek gösterilebilmektedir (Clauson, 1972: 17).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 128)'de *iç* "iç"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 37)'de *iç* "bugünkü manasında" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄR:

Sözcük, DLT'de "adam" olarak açıklanmıştır. Bu sözcüğün çoğul şeklinin "ärän" olduğunu aktaran Kaşgarlı bu çokluk şeklinin düzensiz olduğunu; çünkü çokluğun aslında "-lär" ile yapıldığın belirtmiştir [I. 38/35] 30. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 88).

Kökeni: Clauson, bu sözcüğün orijinal şeklinin aslında "insan" olduğunu; ama daha sonra özelleşerek sadece erkekleri ifade ettiğini belirtmiştir. Sözcüğün köken bilgisi ise verilmemiştir (Clauson, 1972: 192).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 119)'de *er* "kişi"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 105)'de *er* "adam", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 105)'de *erkek* "erkek"; İML (Battal, 1997: 29)'de *er* "erkek", İML (Battal, 1997: 34)'de *ir*, "erkek, er", İML (Battal, 1997: 30)'de *erkek* "dişinin karşıtı, erkek"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 11)'de *är* "erkek adam", Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *ärkäk* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 169)'de *er* "erkek, adam, er"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 108)'de *er* "erkek"; AL (Kaçalin, 2011: 935)'de *ėr* "er, erkek"; ZT (Kara, 2011: 331)'de *ér* "er, erkek, koca", ZT (Kara, 2011: 332)'de *érkek* "erkek, eril" şeklinde gördüğümüz sözcükler "ärkäk" sözcüğüne bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 115, 139)'de "adam" anlamına gelen *ärän*, *ärkäk* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 120)'de *ėr* "erken"; AL (Kaçalin, 2011: 935)'de *ėr* "erken" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 94)'deki "tığ, çuvaldız" ve "yer" anlamındaki *īr (ēr?)* ve *ēr* sözcükleri "adam" anlamındaki "är" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

İR:

"Utanma bildiren bir ek" demektir [I. 38/35] 30. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 88).

Kökeni: Clauson, bu sözcüğü "ır" maddesinde açıklamıştır. Yazara göre bu, yansımadır; ama "utanç"la ilişkilidir (Clauson, 1972: 192).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 34)'de *ir* sözcüğü "erkek, er" anlamına geldiğinden dolayı bu sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 94)'de yer alan ve "çuvaldız" anlamına gelen *īr (ēr?)* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ÜZ:

DLT'de sözcük "yağ" şeklinde açıklanmıştır [I. 38/35] 30. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 88).

Kökeni: "Yağ" demektir ve bazı kuzeydoğu lehçelerinde kullanılır ve sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 278).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 200)'de *yaġ* "yağ"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 152)'de *yaġ* "yağ"; İML (Battal, 1997: 83)'de *yag* "malum"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 117)'de *yağ* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 275)'de *yag* ve EZ (Atalay, 1945: 281) *yav* "yağ"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 128)'de *yaġ* "yağ"; EM (Toparlı, 2003: 119)'de *yaġ* "yağ"; ZT (Kara, 2011: 415)'de *yaġ* "sarı yağ (tere yağı)" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 1034)'de *üz* sözcüğü "yüz sayısı" şeklinde karşılandığı için bu sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 94)'de "ūz" şeklinde yazılan "sağır" anlamındaki sözcük de bununla yalancı eş değerdir.

US:

Bu sözcük DLT'de "iyi ve kötüyü ayırma" olarak açıklanmıştır [I. 38/35] 30. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 88).

Kökeni: "İyi ve kötüyü ayırma" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 240).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 195) *us* "akıl"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 150)'de *us* "akıl"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 113)'de *us* "akıl"; EZ (Atalay, 1945: 271)'de *us* "akıl"; ŞS (Kunos, 1902: 159)'de *us* "akıl, feraset" anlamlarına geldiği için DLT'deki sözcükle yalancı eş değerdir.

ÄS:

Sözcük, DLT'de "yırtıcı hayvanların avı" olarak açıklanmıştır [I. 38/35] 30. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 88).

Kökeni: "Hayvan leşi; yırtıcı hayvan ve kuşların avı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 240, DTS, 1969: 183).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *äs* "his"; AL(Kaçalin, 2011: 937)'de *ės* "akıl" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ÜS:

Sözcük, DLT'de "akbaba" olarak verilmiştir [I. 38/35] 30. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 88).

Kökeni: Clauson, bu sözcüğü "akbaba, leş yiyen" sözcükleriyle açıklamıştır (Clauson, 1972: 240).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97, 263)'de "akbaba" anlamına gelen *ēl* ve *ēl quš* sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OŠ:

"Böyle" anlamında kullanılır [I. 38/35] 30. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 89).

Kökeni: Clauson'a göre "bir şeye ya da birine dikkat çekmek için 'bak, buraya bak' anlamında bir ünlemdir". Tek başına kullanılmaz "ol, bu" gibi işaret zamirleriyle kullanılır (Clauson, 1972: 254).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 4)'de *andawuq* "onun gibi"; AL (Kaçalin, 2011: 898)'de *andaḳ* "öylece, onun gibi", AL (Kaçalin, 2011: 898)'de *andaḳ* "öylece, onun gibi"; ŞS (Kunos, 1902: 12)'de *andak (andağ)* "öyle", ŞS (Kunos, 1902: 146)'de *munday* "böyle şöyle", ŞS (Kunos, 1902: 151)'de *ondak* "o minval, öyle", ŞS (Kunos, 1902: 152)'de *oşandak* "öylece, anın gibi", ŞS (Kunos, 1902: 178)'de *şulay* "edattır, şöyle böyle, mundak, bu gibi", ŞS (Kunos, 1902: 11)'de *andak (andağ)* "öyle", ŞS (Kunos, 1902: 146)'de *mundak* "şundak, şöylece, bunun gibi"; ZT (Kara, 2011: 303)'de *andaḳ* "öyle, öylece, o şekilde" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 140)'de "böyle böyle" anlamına gelen *ayloq ayloq*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 257, 140)'de "öyle" anlamındaki *mat, ayla*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 144)'de "böyle" anlamına gelen *andāġ* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 152)'de *oş* sözcüğü "Türkistan'da bir şehir ismi; asma" anlamlarına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 89)'de yer alan ve "şimdi anlamında bir takı" anlamına gelen *oš* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

OŠ:

DLT'de "şimdi anlamında bir takı" biçiminde açıklanmıştır [I. 38/35] 30. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 89).

Kökeni: "Şimdi, tam bu anda" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 254).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 109)'de *imdi* "şimdi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 39)'de *imdi* "şimdi, el'an", Kİ (Caferoğlu, 1931: 96)'de *şimdi* "hâlâ, el'an, bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 177)'de *imdi* "şimdi", EZ (Atalay, 1945: 248)'de *şimdi* "şimdi (uç imdi)"; ŞS (Kunos, 1902: 191)'de *tiz* "şimdi", ŞS (Kunos, 1902: 86)'de *imdi* "şimdi, elan"; ZT (Kara, 2011: 331)'de *émdi* "şimdi" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 149)'de "şimdi" anlamına gelen *amdi* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 54)'de *oş* "işte"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 63)'de *oş* "işbu, Arapçadaki 'hakeza' manasını ifade eden 'ha' kelimesinin mukabilidir"; ŞS (Kunos, 1902: 152)'de *oş* sözcüğü "Türkistan'da bir şehir ismi; o gibi, ism-i işaret; asma" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 89)'de yer alan ve "böyle" anlamına gelen *oš* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

OŠ OŠ:

Bu ikilemenin DLT'de "öküzleri su içmeye teşvik etmek için kullanılan bir takı" olduğu ifade edilmiştir [I. 38/35] 30. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 89).

Kökeni: Clauson'a göre hayvanları sürmek ve öküzleri suya götürmek için kullanılan bir ünlem olan sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 255).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖŠ:

"Ağaç, dal ya da boynuzun özü" anlamında kullanılır [I. 38/35] 30. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 89).

Kökeni: Clauson, bunu "oş" maddesinde ele almış ve DLT'de Kaşgarlı'nın yaptığı açıklamaları aktarmıştır. Ancak sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgiye değinmemiştir (Clauson, 1972: 255).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 56)'de *öz* "gövde"; EZ (Atalay, 1945: 228)'de *özek* "ağaç özü, murdak, ilik"; ŞS (Kunos, 1902: 156)'de *öz* sözcüğü" "iç", ŞS (Kunos, 1902: 156)'de *özek* "bir şeyin içi, çekirdek, göbek" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ZT'de sözcük bulunmadığı için bire hiç eş değerlik vardır.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 89)'de yer alan ve "kuş ya da atın kuyruk sokumu" anlamına gelen *öš* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ÖŠ[15]:

"Kuş ya da atın kuyruk sokumu" anlamında kullanılır [I. 38/35] 30. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 89).

Kökeni: DLT'de Kaşgarlı'nın yaptığı açıklamaları aktaran Clauson sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi vermemiştir (Clauson, 1972: 255).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 89)'de yer alan ve "ağaç, dal ya da boynuzun özü" anlamına gelen *öš* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

İŠ:

Sözcüğün anlamı "is"tir [I. 38/35] 30. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 89).

Kökeni: Clauson, sözcüğün "iş" sözcüğünden farklı olduğunu ve kısa ünlüyle söylendiğini belirtir. Ancak sözcüğün, niteliğiyle ilgili aynı belirsizlik Orta Türkçe döneminde "ıs"la karışık olarak kullanılmasında da göze çarpar (Clauson, 1972: 254).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)'de *ṭuman* "duman", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)'de *tütün* "tütün"; İML (Battal, 1997: 79)'de *tütün* "duman"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 107)'de *tuman* "duman", Kİ (Caferoğlu, 1931: 110)'de *tütün*

[15] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

“duman”; EZ (Atalay, 1945: 263)’de *tuman* “duman”, EZ (Atalay, 1945: 267)’de *tütün* “duman”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 126)’de *ṭuman* “duman”; EM (Toparlı, 2003: 116)’de *ṭuman* “duman”; EM (Toparlı, 2003: 117)’de *tütün* “tütün”; ZT (Kara, 2011: 406)’de *tütün* “duman” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 305, 315)’de yer alan ve “duman” anlamına gelen *tütün, tümān* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME ve ML, AL’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 949)’de *iş* “cenk”, ŞS (Kunos, 1902: 91)’de *iş* “çevre, çift, refik, şebih, muadil, dügane; amel, kyar, rezm, harb, sülh, fi'l”; ZT (Kara, 2011: 340)’de *iş*, “iş” sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 95)’de yer alan ve “çalışma, iş” anlamına gelen *iš* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

OQ:

“Ok” anlamına gelir [I. 40/37] 31. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 89).

Kökeni: Clauson, sözcüğün anlamını “ok” olarak verir. Yazara göre bu sözcük, eski zamanlardan beri dini törenlerde alt kabileleri çağırmak için kullanıldığı gibi döküm işi için de kullanılabiliyordu (Clauson, 1972: 76). Sözcüğün kökeni hakkında bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 161)’de *ok* “ok”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 130)’de *ok* “ok”, İML (Battal, 1997: 52)’de *ok* “yayla atılan ucu demrenli alet”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 62)’de *ok* “bugünkü mânâsında”; EZ (Atalay, 1945: 221)’de *ok* “ok”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 119)’de *ok* “ok”; EM (Toparlı, 2003: 100)’de *ok* “ok”,

ZT (Kara, 2011: 370)'de *ok* "ok" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 161)'de *ok* "boş, ıssız, hâlî"; EZ (Atalay, 1945: 221)'de *ok* "zaman gösteren bir edat"; AL (Kaçalin, 2011: 979)'de *oḳ* "hemen; vakit, öğün, zaman; nakit"; ŞS (Kunos, 1902: 150)'de *ok* "çabuk, tez, çok" anlamlarına geldiği için DLT'deki anlamla yalancı eş değerlik oluşturmaktadır. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 89)'de yer alan ve "kiriş; hisse; vurgu takısı; ayrıntılı ifadelerde kullanılan takı" anlamlarına gelen *oq* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

OQ:

"Bir evin kirişi" anlamında kullanılır [I. 40/37] 31. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 89).

Kökeni: Clauson DLT'deki anlamıyla bu sözcüğü "uzun, yuvarlak ahşap parça" biçiminde açıklamış ve dingil ya da oklava gibi şeylere benzediğini söylemiştir. Yazar, ayrıca DLT'deki örneği de vermiş ve bunun "evin asıl kirişi" olduğunu belirtmiştir (Clauson, 1972: 76). DTS'de sözcükle ilgili "çatıya destek olan direk" denilmiştir (DTS, 1969: 369).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 161)'de *ok* "boş, ıssız, hâlî", ME (Yüce, 1993: 161)'de *ok* "ok"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 130)'de *ok* "ok", İML (Battal, 1997: 52)'de *ok* "yayla atılan ucu demrenli alet"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 62)'de *ok* "bugünkü mânâsında"; EZ (Atalay, 1945: 221)'de *ok* "zaman gösteren bir edat", EZ (Atalay, 1945: 221)'de *ok* "ok"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 119)'de *ok* "ok"; EM (Toparlı, 2003: 100)'de *ok* "ok"; AL (Kaçalin, 2011: 979)'de *oḳ* "hemen; vakit, öğün, zaman; nakit"; ŞS (Kunos, 1902: 150)'de *ok* "çabuk, tez, çok"; ZT (Kara, 2011: 370)'de *ok* "ok" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 89)'de yer alan ve "ok; hisse; vurgu takısı; ayrıntılı ifadelerde kullanılan takı" anlamlarına gelen *oq* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

OQ YİLĀN:

"Kendini insanların üstüne atan yılan" demektir [I. 40/37] 31. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 89).

Kökeni[16]: "Kendini adamın üstüne atan zehirli yılan" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni bilinmemektedir (Clauson, 1972: 76).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

[16] Sözcük grubunun isim unsuru olan "yilān" sözcüğünün köken bilgisi 457. varaktaki "yilān" maddesinde verilmiştir.

OQ:

"Arazileri ve mülkî hisseleri bölmek için kullanılan parça" anlamına gelir [I. 40/37] 31. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 89).

Kökeni: "Mirası paylaştırmak için kullanılan hisse; paylaşım; mirasta düşen pay" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 76, Räsänen, 1969: 359, DTS, 1969: 369).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 197)'de *ülüş* "hisse, pay"; İML (Battal, 1997: 82)'de *ülüş* "hisse, pay"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 115)'de *ülü* "ülüş" "hisse, pay"; EZ (Atalay, 1945: 274)'de *ülüş* "pay, hisse"; AL (Kaçalin, 2011: 1033)'de *ülüş* "bir miktar, bir bölük, bir bahş, hisse, nasip"; ŞS (Kunos, 1902: 178)'de *şıralğa* "sayd ve mal ganimetten isabet eden hisse"; ŞS (Kunos, 1902: 4)'de *adağ (adak)* "hisse", ŞS (Kunos, 1902: 16)'de *atağ* "hisse"; ŞS (Kunos, 1902: 158)'de *ulaş (uluş)* "bülük, hisse"; ZT (Kara, 2011: 413)'de *üleş* "pay" anlamlarına gelen sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 105, 112, 96, III: 151)'de "pay" anlamına gelen *ülüş*, *ülüg*, *ōq*, *yariš* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 161)'de *ok* "boş, ıssız, hâlî", ME (Yüce, 1993: 161)'de *ok* "ok"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 130)'de *ok* "ok", İML (Battal, 1997: 52)'de *ok* "yayla atılan ucu demrenli alet"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 62)'de *ok* "bugünkü mânâsında"; EZ (Atalay, 1945: 221)'de *ok* "zaman gösteren bir edat", EZ (Atalay, 1945: 221)'de *ok* "ok"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 119)'de *ok* "ok"; EM (Toparlı, 2003: 100)'de *ok* "ok"; AL (Kaçalin, 2011: 979)'de *oḳ* "hemen; vakit, öğün, zaman; nakit"; ŞS (Kunos, 1902: 150)'de *ok* "çabuk, tez, çok"; ZT (Kara, 2011: 370)'de *ok* "ok" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-

Kelly, 1982-I: 89)'de yer alan ve "ok; kiriş; vurgu takısı; ayrıntılı ifadelerde kullanılan takı" anlamlarına gelen *oq* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

OQ:

"Fiili vurgulamak için kullanılan bir takı"dır [I. 40/37] 31. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 89).

Kökeni: Clauson, bunu "ok/ök" maddesinde açıklamıştır. Yazar, bu morfemle ilgili eklendiği sözcüğü vurgulamak için kullanılan bir enklitik takısı demiştir (Clauson, 1972: 76). Takının bu anlamı Räsänen tarafından da verilmiştir. Yazar "-ok, -ök" şeklinde gösterdiği takının "hem de, yine de, hatta, çok, yine" anlamlarına geldiğini söylemektedir (Räsänen, 1969: 359). DTS'de ise bu takıya "olumlu ayırma edatı" denmiştir (DTS, 1969: 369).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 161)'de *ok* "boş, ıssız, hâlî", ME (Yüce, 1993: 161)'de *ok* "ok"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 130)'de *ok* "ok", İML (Battal, 1997: 52)'de *ok* "yayla atılan ucu demrenli alet"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 62)'de *ok* "bugünkü mânâsında"; EZ (Atalay, 1945: 221)'de *ok* "zaman gösteren bir edat", EZ (Atalay, 1945: 221)'de *ok* "ok"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 119)'de *ok* "ok"; EM (Toparlı, 2003: 100)'de *ok* "ok"; AL (Kaçalin, 2011: 979)'de *oḳ* "hemen; vakit, öğün, zaman; nakit"; ŞS (Kunos, 1902: 150)'de *ok* "çabuk, tez, çok"; ZT (Kara, 2011: 370)'de *ok* "ok" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 89)'de yer alan ve "ok; kiriş; hisse; ayrıntılı ifadelerde kullanılan takı" anlamlarına gelen *oq* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

OQ:

"Ayrıntılı ifadelere eşlik eden bir takı"dır [I. 40/37] 31. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 89).

Kökeni: Clauson'a göre "zaman ifadelerine eşlik eden takı"dır (Clauson, 1972: 76). DTS'de "olumlu ayırma edatı" olarak ifade edilmiştir (DTS, 1969: 369).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 161)'de *ok* "boş, ıssız, hâlî", ME (Yüce, 1993: 161)'de *ok* "ok"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 130)'de *ok* "ok", İML (Battal, 1997: 52)'de *ok* "yayla atılan ucu demrenli alet"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 62)'de *ok* "bugünkü mânâsında"; EZ (Atalay, 1945: 221)'de *ok* "zaman gösteren bir edat", EZ (Atalay, 1945: 221)'de *ok* "ok"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 119)'de *ok* "ok"; EM (Toparlı, 2003: 100)'de *ok* "ok"; AL (Kaçalin, 2011: 979)'de *oḳ* "hemen; vakit, öğün, zaman; nakit"; ŞS (Kunos, 1902: 150)'de *ok* "çabuk, tez, çok"; ZT (Kara, 2011: 370)'de *ok* "ok" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 89)'de yer alan ve "ok; kiriş; hisse; vurgu takısı" anlamlarına gelen *oq* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

İQ:

"Soğuk su içilip üstüne ekmek yenildiğinde göğüsten kaynaklanan hıçkırık" demektir [I. 40/37] 31. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 89).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "hıçkırık" olarak "ık" maddesinde ele almıştır. Clauson'a göre yansıma olan bu sözcük **ığ* ile aynı değildir (Clauson, 1972: 75).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OL:

"O" anlamına gelir [I.40/37] 31. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 89).

Kökeni: Hem işaret sıfatı hem de işaret zamiri olarak kullanılan bir sözcüktür (Clauson, 1972: 123). Köken bilgisi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 161)'de *o* "3. tekil şahıs ve işaret zamiri ve işaret sıfatı", ME (Yüce, 1993: 162)'de *ol* "3. tekil şahıs zamiri"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 130)'de *ol* "o (zamir)"; İML (Battal, 1997: 53)'de *ol* "o"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 61)'de *ol* "o (zamir)"; EZ (Atalay, 1945: 221)'de *ol* "tekil 3. şahıs işaret ismi"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 119)'de *ol* "o"; EM (Toparlı, 2003: 100)'de *ol* "o (3. teklik şahıs zamiri)"; AL (Kaçalin, 2011: 893)'de *a* "o"; ZT (Kara, 2011: 370)'de *ol* "o" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 53)'de *ol* "öteki"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 62)'de *ol* "asil; tahsin mukabilinde kullanılan kelime"; ŞS (Kunos, 1902: 150)'de *ol* "göl, derya"; EZ (Atalay, 1945: 221)'de *ôl* "oğul" sözcükleri DLT'deki sözcükle yalancı eş değerdir. Sözcük, DLT'de geçen diğer "ol" sözcükleriyle de yalancı eş değerdir. Çünkü bunlardan biri "şu" diğer ise "vurgu bildiren bir takı" anlamındadır (Dankoff-Kelly, 1982-I: 90).

OL:

"Şu" anlamına gelir [I.40/37] 31. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 90).

Kökeni: Bir önceki maddede de açıklandığı gibi Clauson bu sözcüğün hem 3. Tekil kişi zamir hem de "şu" anlamına gelen bir sözcük olduğunu belirtmiştir (Clauson, 1972: 123).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 162)'de *ol* "o, bu, işaret sıfatı", ME (Yüce, 1993: 107)'de *bu* "bu, o"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 96-97)'de *bu* "bu (işaret sıfatı); bu (işaret zamiri)"; İML (Battal, 1997: 22)'de *bu* "yakındakini gösteren işaret sözü"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 22)'de *bu* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 156)'de *bu* "bu"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 105)'de *bu* "bu"; EM (Toparlı, 2003: 78)'de *bu* "bu"; ZT (Kara, 2011: 316)'de *bu* "bu" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 257)'de yer alan ve "bu" anlamına gelen *bu* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 161)'de *o* "3. tekil şahıs ve işaret zamiri ve işaret sıfatı", ME (Yüce, 1993: 162)'de *ol* "3. tekil şahıs zamiri"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 130)'de *ol* "o (zamir)"; İML (Battal, 1997: 53)'de *ol* "o"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 61)'de *ol* "o (zamir)", Kİ (Caferoğlu, 1931: 62)'de *ol* "asil; tahsin mukabilinde kullanılan

kelime"; EZ (Atalay, 1945: 221)'de *ôl* "oğul", EZ (Atalay, 1945: 221)'de *ol* "tekil 3. şahıs işaret ismi"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 119)'de *ol* "o"; EM (Toparlı, 2003: 100)'de *ol* "o (3. teklik şahıs zamiri)"; ZT (Kara, 2011: 370)'de *ol* "o" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir. Sözcük DLT'deki "3. tekil kişi zamiri" ve "vurgu bildiren takı" anlamlarıyla yalancı eş değerdir (Dankoff-Kelly, 1982-I: 89-90).

OL:

DLT'de bu sözcük "isimlerin ve fiillerin sonuna vurguyu sağlamak için eklenen bir takı" olarak açıklanmıştır [I.40/37] 31. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 90).

Kökeni: Clauson da sözcükle ilgili Kaşgarlı'nın söylediği açıklama doğrultusunda örnekler vermiştir (Clauson, 1972: 123).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 162)'de *ol* "o, bu, işaret sıfatı", ME (Yüce, 1993: 162)'de *ol* "3. tekil şahıs zamiri"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 130)'de *ol* "o (zamir)"; İML (Battal, 1997: 53)'de *ol* "öteki", İML (Battal, 1997: 53)'de *ol* "o"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 62)'de *ol* "asil; tahsin mukabilinde kullanılan kelime", Kİ (Caferoğlu, 1931: 61)'de *ol* "o (zamir)"; EZ (Atalay, 1945: 221)'de *ôl* "oğul", EZ (Atalay, 1945: 221)'de *ol* "tekil 3. şahıs işaret ismi"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 119)'de *ol* "o"; EM (Toparlı, 2003: 100)'de *ol* "o (3. teklik şahıs zamiri)"; ŞS (Kunos, 1902: 150)'de *ol* "göl, derya"; ZT (Kara, 2011: 370)'de *ol* "o" sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir. Bunların dışında DLT'deki bu anlamla "3. tekil kişi zamiri" ve "şu" anlamları da yalancı eş değerdir (Dankoff-Kelly, 1982-I: 89-90).

ÄM:

"İlaç" anlamında kullanılır [I.40/37] 31. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 90).

Kökeni: Clauson "deva" olarak açıkladığı sözcüğü özellikle "ot em" biçiminde bitkisel tedavi anlamına geldiğini söylemektedir (Clauson, 1972: 155). Sözcük, DTS'de de "ilaç, deva" olarak açıklanmıştır (DTS, 1969: 171-172). Eren, sözcüğü "ilaç, merhem" şeklinde açıklamış ve Eski Türkçeden beri kullanıldığını belirtirken Orta Türkçede "em sem", Eski Kıpçakçada "yem?" şeklinin kullanıldığını da aktarmıştır (Eren, 1999: 4). Gülensoy da sözcüğün "ilaç, merhem" anlamını geldiğini ifade eder (Gülensoy, 2007: 330). Etimolojik sözlüklerde bu şekilde açıklanan sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 129)'deki *ʿılāc* "ilaç, em", ME (Yüce, 1993: 163)'de *ot* "ilaç"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 131)'de *oṭ* "ilâç"; İML (Battal, 1997: 29)'de *em* "ilâç", İML (Battal, 1997: 54)'de *ot* "bitki, ilaç"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 63)'de *ot* "ilaç"; EZ (Atalay, 1945: 223)'de *ot* "ilaç"; EM (Toparlı, 2003: 101)'de *oṭ* "deva, ilâç"; ŞS (Kunos, 1902: 11)'de *am* "deva, ilaç, derman" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 229, I: 87)'de "ilaç" anlamına gelen *äm sām, ot* ifadeleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 10)'de *äm* sözcüğü "renk, yüz rengi" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir.

AM:

Sözcük DLT'de "kadının dişilik organı" biçiminde açıklanmıştır [I.40/37] 31. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 90).

Kökeni: Clauson'un sözlüğünde "kadının dişilik organı" olarak belirtilen sözcüğün utançtan dolayı sözlüklerde seyrek olarak yer aldığı ifade edilmiştir. Bu yüzden sadece dolaylı olarak zikredilmiştir. Em başlangıçta *am* olarak telaffuz edilmiştir; ama ahlaksız bir karışıklığı önlemek için değişmiştir (Clauson, 1972: 155). Sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 87) *amçuk* "amcık", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 87)'de *am* "kadının cinsel organı"; İML (Battal, 1997: 10)'de *amçık* "kadının çocuk doğurmaya yarayan uzvunun adı olan malum sözünün küçültülmüş şeklidir"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 4) *amcuq* "am", Kİ (Caferoğlu, 1931: 4) *am* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 139)'de *am*, kadının dişilik aygıtı, EZ (Atalay, 1945: 257)'de *tılak* "dılak"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 100)'de *am* "kadınlık organı"; EM (Toparlı, 2003: 71)'de *amçuḳ* "dişilik organı"; ZT (Kara, 2011: 302)'de *am* "dişilik organı" anlamıyla verildiğinden dolayı bu sözcükle bire bir eş değerlik bulunmaktadır. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 313, 356)'de yer alan ve "dişilik organı" anlamına gelen *tilāq, sökrük* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 11)'de *am* sözcüğü "deva, ilaç, derman; demirden mâmul şiyar aleti; Hindistan'da bir nevi leziz meyvenin ismi" anlamlarına gediğinden dolayı DLT'deki sözcükle yalancı eş değerdir.

ÜM:

"Pantolon" anlamına gelir [I.40/37] 31. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 90).

Kökeni: "Pantolon, don" biçiminde açıklanan sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 155).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 109)'de *im* sözcüğü "don, elbise" anlamına geldiği için bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 137)'de geçen ve "pantolon" anlamına gelen *otran* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İM:

DLT'de sözcüğün karşılığı "parola" olarak verilmiştir. Bu parola bazen hakan tarafından askerleri arasından da belirlenebiliyordu. Bu, bir kuş ya da silah adı olabiliyordu ve diğer bir deyişle meydan okuma olarak kullanılıyordu. İki grubun karşılaşmaları sırasında birbirilerine saldırmamaları için bu parolayı bilmeleri gerekiyordu. Gece iki kişi karşılaştığında biri diğerine parolayı sorar eğer bilirse geçmesine izin verirdi; ancak bilemezse ona saldırırdı [I.40/37] 31. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 90).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "işaret, göz kırpma, şifre" olarak açıklamıştır. Yazara göre bu, özellikle gizli ve el alından jest olarak ya da özlü biçimde karşı tarafa, sadece anlaması gerekenlere bir bildiriyi iletmektir (Clauson, 1972: 155). DTS'de de im sözcüğü "parola" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 209). Gülensoy'un sözlüğünde "işaret, alamet" anlamlarıyla verilen sözcüğün Orta Türkçede "parola" anlamıyla

kullanıldığı aktarılmıştır (Gülensoy, 2007: 432). Etimolojik sözlüklerde bu şekilde açıklanan sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 130)'de *im*, "işaret, im", ME (Yüce, 1993: 100)'de *bẹlgü* "işaret, alâmet", ME (Yüce, 1993: 131)'de *işāret* "işaret, im"; AL (Kaçalin, 2011: 909)'de *bėlgü* "nişan, alâmet"; ŞS (Kunos, 1902: 8)'de *ayım* "işaret, remz sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 324)'de yer alan ve "işaret" anlamına gelen *bälgü* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 109)'de *im* "don, elbise" ve ŞS (Kunos, 1902: 86)'de *im* "koca karı imi ve devası" sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ÜN:

DLT'de "ses" olarak açıklanan sözcüğün uzun ünlülü olarak "ün̄" biçiminde söylenmesine de izin verildiği belirtilmiştir [I. 42/38] 32. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 90).

Kökeni: "Asıl olarak insan sesi anlamına geldiği için genellikle ses; ses" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 167, (DTS, 1969: 625, Eren, 1999: 427, Gülensoy, 2007: 991).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 197)'de *ün* "ses, ün"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 151)'de *ün* "ses"; İML (Battal, 1997: 82)'de *ün* "ses"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 115)'de *ün*

"ses"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 128)'de *ün* "ses" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 151)'de *ün* "his"; EZ (Atalay, 1945: 274)'de *ün?* "tat, pas"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 128)'de *ün* "genel anlamda his" sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ARRA:

Sözcük DLT'de "sidik" anlamıyla verilmiş ve bununla ilgili kadınların eşeği hareket ettirmek için sıçrayana kadar tekrarladıkları takıdır denilmiştir. Eserde sözcüğün Arapçadaki *arr* "çiftleşme" sözcüğüyle aynı anlama geldiği belirtilmiştir [I. 42/38] 32. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 90).

Kökeni: Clauson'a göre yansıma bir sözcüktür ve "sidik" anlamına gelir. Eşeği işetmek için teşvik edilirken kullanılır ve iki üç kez tekrarlanır (Clauson, 1972: 196).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

URRA:

"Erkeklerde kasık yarığı" anlamında kullanılır [I. 42/38] 32. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 90).

Kökeni: Clauson'a göre Arapça sözcüğün bozulmuş bir şeklidir (Clauson, 1972: 197).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İRRA:

DLT'de "utanma" anlamına geldiği söylenmiştir. Ayrıca hafif şeklinin "ir" ağır şeklinin "irra" olduğu da eklenmiştir [I. 42/38] 32. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 90).

Kökeni: Clauson, sözcüğün utanma anlamına geldiğini söylerken yansıma bir sözcük olduğunu da aktarır. Bu sözcük hem hafif hem de ağır şekli karşılar (Clauson, 1972: 197).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 196)'de *uvut* "utanma"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 150)'de *uṭ* "hayâ, utanma"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 113)'de *ut* "uyat", Kİ (Caferoğlu, 1931: 113)'de *uyat* "ud, hayâ"; AL (Kaçalin, 2011: 1032)'de *uyat* "utanç"; ZT (Kara, 2011: 412)'de *uyat* "utanma, haya, utanç" anlamlarına gelen sözcükler bununla bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 98, 120, 346)'de "utanç" anlamındaki

uvut, uwut, turqiġ, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 258)'de "utanma" anlamındaki *tär* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

Ā:

Bunun, DLT'de "şaşkınlık" ifade eden bir takı olduğu belirtilmiştir [I. 42/38] 32. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 91).

Kökeni: Clauson'a göre bir ünlem olan bu morfem genellikle kişilerin bağırmasında, ara sıra şaşkınlığı açıklarken kullanılmıştır. İlk zamanlarda sözcüğün sonuna eklenmiş sonra belki de yabancı dillerin etkisi bunun yerini almıştır (Clauson, 1972: 1). DTS'de "olumlu anlamda seslenme sözü olarak kullanılan son ek" biçiminde açıklanmıştır (DTS, 1969: 1). Gülensoy sözcüğün açıklamasını "ünlem" biçiminde vermiştir (Gülensoy, 2007: 43). Bu sözlüklerde sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 135)'de *a* "a!, ey!"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 99)'de *a* "ey"; AL (Kaçalin, 2011: 893)'de *a veh* "ah"; ŞS (Kunos, 1902: 1)'de de a "harf-i nida ve tâcüb olup, ay ve ya gibi müstameldir" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 893)'de *a* sözcüğü "o" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir.

Ū:

Sözcük, DLT'de "uyku" olarak açıklanmıştır [I. 42/38] 32. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 91).

Kökeni: Clauson, sözcüğün "uyku" anlamına geldiğini belirtirken başka yazarlar bunun asıl şeklinin "u:d" olduğunu; ancak bu şeklin metinlerde bulunmadığına dikkat çekmiştir (Clauson, 1972: 2).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 196)'de *uyḳu* "uyku"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 113)'de *uyqu* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 272)'de *uyku* "uyku"; ŞS (Kunos, 1902: 97)'de *isiz* "uyku, hâb, ruya, düş, hayf, afsus", ŞS (Kunos, 1902: 108)'de *yuhu* "hâb, uyku", ŞS (Kunos, 1902: 108)'de *yuki (yuka)* "yuhi, uyku"; ZT (Kara, 2011: 412)'de *uyḳu* "uyku" anlamına gelen sözcükler bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 152, 153)'de "uyku" anamına gelen *yatiġ, yatiq* sözcükleri de buradaki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün "uyku" anlamı dışında DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 91)'de "kefillik" anlamı da bulunduğu için iki sözcük birbirine göre yalancı eş değer olmaktadır.

Ū:

DLT'de "çağırana cevap verme takısı" biçiminde açıklanmıştır [I. 42/38] 32. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 91).

Kökeni: Clauson "o:" maddesinde bunun DLT'deki gibi çağırana cevap verme ünlemi olduğunu söylemiştir ancak kökeni hakkında bir bilgi vermemiştir (Clauson, 1972: 1).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

Ū:

DLT'de "kefil, kefalet" anlamıyla verilmiştir [I. 42/38] 32. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 91).

Kökeni: Clauson, bunu "o:" maddesinde açıklamıştır. "Kefil, güvenlik, rehine" anlamlarına gelen sözcüğün kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 1).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 212)'de yer alan ve "kefil" anlamına gelen *sēš* sözcüğü bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün "kefillik" dışında "uyku" anlamı yine DLT'de geçmektedir. Bundan dolayı bu sözcükler arasında yalancı eş değerlik bulunmaktadır (Dankoff-Kelly, 1982-I: 91).

Ō:

DLT'de "bir emrin reddini ifade eden bir takı" olarak açıklanmıştır [I. 42/38] 32. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 91).

Kökeni: Clauson'a göre emre itaat etmeyi reddeden bir ünlemdir ve "u:" maddesinde açıklanmıştır, kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 2).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 161)'de *o* sözcüğü "3. tekil şahıs ve işaret zamiri ve sıfatı" anlamıyla verildiği için DLT'deki sözcükle yalancı eş değerdir.

Ē:

DLT'de "portakal renginde sırmalı kumaş" biçiminde açıklanmıştır [I. 42/38] 32. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 91).

Kökeni: Clauson bunu "ı" maddesinde açıklamış ve Kaşgarlı'nın verdiği portakal renkli sırmalı kumaş ifadesini kullanmıştır ancak köken bilgisi vermemiştir (Clauson, 1972: 1).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

Ī:

DLT'de "ō gibi bir ret ifadesi" biçiminde açıklanmıştır [I. 42/38] 32. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 91).

Kökeni: Clauson'a göre ret ifadesinde kullanılır ve alternatifi "u"dur (Clauson, 1972: 1).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄÐ:

"Yanak" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I. 42/38] 32. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 91).

Kökeni: Clauson, bu sözcüğü eŋ maddesinde ele almıştır. Birçok otoritenin bu sözcüğü "yanak" olarak çevirmesine rağmen sözcük renklerle ilişkilidir "ten rengi" gibi. Osmanlıca anlamı bazen *yaŋak* olarak düşünülür. "Yanak" sözcüğü için alternatif sözcük "elmacık kemiği" olmalıdır (Clauson, 1972: 166).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 202)'de *yạŋaḳ* "yanak, yüz"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 153)'de *yaŋaḳ* "yanak"; İML (Battal, 1997: 85)'de *yaŋak* "yanak / yüzün bir yanı", İML (Battal, 1997: 29)'de *eŋ* "yanak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 119)'de *yaŋaq* "yanak", Kİ (Caferoğlu, 1931: 11)'de *äŋ* "yanak"; EZ (Atalay, 1945: 277)'de *yanak* "yanak"; EM (Toparlı, 2003: 120)'de *yaŋaḳ* "yanak"; AL (Kaçalin, 2011: 935)'de ise *eng* / *ėng* "yanak", AL (Kaçalin, 2011: 1037)'de ise *yanġaḳ* "koz, ceviz"; ŞS (Kunos, 1902: 99)'de *yankağ* "yanak"; ZT (Kara, 2011: 378)'de *saḳaġ/saḳaḳ* "yanak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 342)'de "yanak" anlamına gelen *yaŋāq* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK ve ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AD:

"Yağıyla ilaç yapılan bir kuş adı"dır. Bu yağ avuç içine sürüldüğünde diğer tarafa da nüfuz etmektedir [I. 42/38] 32. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 91).

Kökeni: Clauson da bu sözcüğün yağından ilaç yapılan bir kuş olduğunu söyler ve Kaşgarlı'nın dediği gibi bu yağın avuç içine sürüldüğü takdirde yağın diğer tarafa da geçtiğini belirtmiştir ancak kökeni hakkında bir bilgi vermemiştir (Clauson, 1972: 165).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bu anlamının dışında yine DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 91)'de "hayır" anlamı da bulunduğu için yalancı eş değerlik söz konusudur.

AD:

DLT'de Oğuzlarda "hayır" anlamına gelen bir sözcük olduğu belirtilmiştir [I. 42/38] 32. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 91).

Kökeni: Clauson'a göre "hayır" anlamında bir ünlemdir (Clauson, 1972: 165). DTS'de de olumsuzluk bildirdiği söylenmiştir (DTS, 1969: 46).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 91)'de sözcüğün "yağıyla ilaç yapılan bir kuş adı" anlamı da bulunmasından dolayı "hayır" anlamıyla bir yalancı eş değerlik söz konusudur.

ÖD:

Sözcük "ön" anlamına gelmektedir [I. 42/38] 32. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 91).

Kökeni: Clauson, sözcüğün "herhangi bir şeyin önü" olduğunu söylemiştir. Yazar, erken dönemde *öŋdün* ve *öŋre* sözcüklerinin kullanıldığı durumların da belirsiz olduğunu ifade etmiştir (Clauson, 1972: 167). Sözcük, DTS'de "ön (~ doğu)" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 385). Gülensoy, sözcüğü "bir şeyin esas tutulan yüzü" olarak açıklarken bunun Eski Türkçe ve Orta Türkçede "öŋ" biçiminde olduğunu belirtmiştir (Gülensoy, 2007: 662).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 166)'de *öng* "ön"; ŞS (Kunos, 1902: 155)'de *önk* "ön" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 166)'de *öng* "önce"; EZ (Atalay, 1945: 226)'de *ön* "hayvanın duygusu" EZ (Atalay, 1945: 226)'de *öng*, doğru; sağ taraf"; AL (Kaçalin, 2011: 986)'de *öng*, "evvel, önce"; ŞS (Kunos, 1902: 154)'de *ön* "feryad, figan, ah" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerlik oluşturmaktadır. Bu sözcük DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 91)'de geçen ve "renk" anlamına gelen *öŋ* sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

ÖŊ:

"Bir şeyin rengi" demektir [I. 42/38] 32. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 91).

Kökeni: "Herhangi bir şeyin rengi; renk, tüy rengi" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 167, DTS, 1969: 385).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 166)'de *öng* "ön, önce"; EZ (Atalay, 1945: 226)'de *ön* "hayvanın duygusu", EZ (Atalay, 1945: 226)'de *öngĕ* "doğru; sağ taraf"; AL (Kaçalin, 2011: 986)'de *öng* "evvel, önce"; ŞS (Kunos, 1902: 155)'de *önk* "ön", ŞS (Kunos, 1902: 154)'de *ön* "feryad, figan, ah" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 91)'de yer alan ve "ön" anlamına gelen sözcük de burada ele aldığımız "renk" anlamındaki sözcükle yalancı eş değerdir.

OƉ İŠ:

"Kolay iş" anlamında kullanılır [I. 42/38] 32. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 91).

Kökeni: Clauson, bu sözcük grubunun sıfat unsurunun "oŋa:y" sözcüğünün kısaltması olduğuna dair herhangi bir izin olmadığını söyler. Yazara göre *oŋ* sözcüğünün "kolay" anlamı muhtemelen "sağ" anlamındaki "oŋ" sözcüğünün yanlış anlaşılmasından ortaya çıkmıştır (Clauson, 1972: 167). İsim unsurunun ise kökeni bilinmemektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

OD ÄLİG:

Çiğil diyalektinde "sağ el" anlamında kullanılır [I. 42/38] 32. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 91).

Kökeni[17]: Clauson'a göre "sol" ve "yanlış" sözcüklerinin zıttıdır. Her iki anlam da eskidir. Yazıtlar dışında sözcük "o" ve "ö" sesleriyle ayrılmaktadır. *Öŋtün* olursa "doğu"; *oŋtun* olursa "batı" gibi (Clauson, 1972: 166).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ALP:

"Cesur" anlamında kullanılır [I. 44/41] 33. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 92).

Kökeni: Clauson'a göre "kuvvetli, dirençli, zorlukların üstesinden gelebilen" anlamlarına gelir ve insanlar için kullanımı uygundur. "Cesur"un çevirisi cansız nesneler ve hatta tehlike gibi soyut fikirlerle kullanıldığında makul bir biçimde doğrudur (Clauson, 1972: 127). DTS'de "atıcı, nişancı" ve "bahadır, kahraman"

[17] Sözcük grubunun isim unsuru olan "älig" sözcüğünün köken bilgisi 49. Varaktaki "älig" maddesinde verilmiştir.

anlamları verilmiştir (DTS, 1969: 36). Gülensoy da sözcüğü "alp, yiğit" olarak açıklamış ve bunun bir unvan adı olarak da kullanıldığını belirtmiştir (Gülensoy, 2007: 67). Etimolojik sözlüklerde bu şekilde açıklanan sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 213)'de *yüreklig* "yürekli, cesur", ME (Yüce, 1993: 86)'de *alṗ* "cesur, yiğit", ME (Yüce, 1993: 209)'de *yigit* "yigit, genç"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 87)'de *alp* "yiğit", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 157)'de *yigit* "genç, yiğit"; İML (Battal, 1997: 9)'de *alp* "kahraman, bahadır", İML (Battal, 1997: 73)'de *tıgrak* "bahadir, yiğit", İML (Battal, 1997: 89)'de *yikit* "yiğit, delikanlı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 130)'de *yüräklü* "şeci, kahraman", Kİ (Caferoğlu, 1931: 3)'de *alp* "kahraman, cesur, yiğit", Kİ (Caferoğlu, 1931: 125)'de *yigit* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 139)'de *alpavut* "kasalak, kasalgan", EZ (Atalay, 1945: 147)'de *bahadur* "bahadır, batır", EZ (Atalay, 1945: 286)'de *yiğit* "yiğit"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *bāhadur* "cesur"; EM (Toparlı, 2003: 73)'de *bāhadur* "cesaretli, yiğit, kahraman"; AL (Kaçalin, 2011: 1003)'de *şipāl* "yürekli ve bahadır"; ŞS (Kunos, 1902: 10)'de *alp* "pehlivan, behadur, şeci, kahraman", ŞS (Kunos, 1902: 23)'de *batur* "şeci, kahraman, bahadur, cengi, muharib, pehlivan, cesur, safder, tehemten, batur", ŞS (Kunos, 1902: 46)'de *cirik* "cesur, bahadur", ŞS (Kunos, 1902: 123)'de *kaşka* "bahadur, kahraman", ŞS (Kunos, 1902: 132)'de *koçalak* "besaletlu, kahraman", ŞS (Kunos, 1902: 145)'de *merğaul* "bahadur, kahraman, pehlivan", ŞS (Kunos, 1902: 178)'de *şipal* "bahadur, kahraman", ŞS (Kunos, 1902: 188)'de *tilev* "kahraman", ŞS (Kunos, 1902: 113)'de *kayağ* "cesur", ŞS (Kunos, 1902: 130)'de *kıngır* "cesur", ŞS (Kunos, 1902: 137)'de *kucak (koçak)* "koç adam, cesur"; ZT (Kara, 2011: 302)'de *alp* "pehlivan, yiğit, kahraman" şeklinde karşımıza çıkan sözcükler bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 163)'de "cesur" anlamına gelen *alpaġut*, DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 155)'de "yiğit" anlamına gelen *yüräklig*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 259)'de "yürekli" anlamına gelen *kür* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ART SAČ:

"Ensedeki saç" anlamında kullanılır [I. 44/41] 33. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 92).

Kökeni[18]: Clauson'a göre sözcüğün anlamı "boynun ense kısmı"dır. Buradan hareketle birinci anlamı "dağ geçidi"dir. İkinci anlamı ise "bir şeyin sırtı ya da arkası"dır. İkinci anlamı bakımından "arka" sözcüğüyle eş anlamlıdır. Ama zarfların açıklamalarında "arka" anlamında "art" sözcüğü tercih edilmektedir (Clauson, 1972: 200). İsim unsurunun köken bilgisi bilinmemektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ART[19]:

"Boyun" anlamında kullanılır [I. 44/41] 33. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 92).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[18] "Art" sözcüğüyle ilgili bütün köken bilgisi bu maddede verilmiştir.
[19] Bu sözcük, bir önceki maddede geçmektedir.

ME (Yüce, 1993: 106)'de *boy* "boyun", ME (Yüce, 1993: 107)'de *boyun* "boyun"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 96)'de *boyun* "boyun"; İML (Battal, 1997: 21)'de *boyun* "(başı gövdeye bağlıyan uzuv), boyun"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 21)'de *boyun* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 155)'de *boyun* "boyun"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 105)'de *boyun* "boyun"; EM (Toparlı, 2003: 78)'de *boynı* "boyun"; AL (Kaçalin, 2011: 914)'de *boyun* "boyun"; ZT (Kara, 2011: 315)'de *boyun* "boyun" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 237)'de yer alan ve "boyun" anlamına gelen *boyin* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 5)'de *art* "bir şeyin arka ciheti"; EZ (Atalay, 1945: 142)'de *art* "art"; ŞS (Kunos, 1902: 14)'de *art* "geçid, dar yol, ard, taht" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 92)'de yer alan ve "dağ geçiti" anlamına gelen *art* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ART:

"Dağda bulunan geçit" anlamında kullanılır [I. 44/41] 33. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 92).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 5)'de *art* "bir şeyin arka ciheti"; EZ (Atalay, 1945: 142)'de *art* "art"; ŞS (Kunos, 1902: 14)'de *art* "geçid, dar yol, ard, taht" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 92)'de "boyun" anlamıyla verilen *art* sözcüğü de "dağ geçidi" anlamıyla yalancı eş değerdir.

URT:

"İğnenin gözü" anlamında kullanılır [I. 44/41] 33. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 92).

Kökeni: Clauson, Atalay'ın "iğnenin gözü"nün "iğne yurdu" şeklinde adlandırıldığına dikkat çektiğini söyler. Atalay'a göre bu sözcük "yurt" sözcüğünün bozulmuş şeklidir. Ama Clauson, bu düşünceyi kabul etmez. Sözcüğün Hakaniye Türkçesinde kullanılan "iğne gözü" anlamını doğru bulur (Clauson, 1972: 201).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖRT:

"Yanan ateş" anlamında kullanılır [I. 44/41] 33. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 92).

Kökeni: Clauson, sözcüğün anlamını "alev, yangın felaketi" olarak vermiştir. Genel anlamdaki "o:t"tan daha kesin bir anlamı vardır. Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 201).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 201)'de *yalıŋ* "alev", ME (Yüce, 1993: 167) *ört* "yangın", ME (Yüce, 1993: 163)'de *ot* "ateş, yangın"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 131)'de *oṭ* "ateş"; İML (Battal, 1997: 54) *ot* "ateş"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 63)'de *ot* "ateş"; EM (Toparlı, 2003: 101)'de *oṭ* "ateş"; AL (Kaçalin, 2011: 1036)'de *yalın* "ateş şulesi", AL (Kaçalin, 2011: 986)'de *ört* "ateş şulesi", AL (Kaçalin, 2011: 983)'de *ot* < *ōt* "od, ateş"; ŞS (Kunos, 1902: 152)'de *ot* "ateş, nar", ŞS (Kunos, 1902: 132) *kızıl* "ateş"; ZT (Kara, 2011: 372)'de *ot* "ateş", ZT (Kara, 2011: 302)'de *alav* "alev, ateş", ZT (Kara, 2011: 416)'de *yalın* "ateş, kıvılcım" anlamlarında kullanıldığı için bu sözcükle bire bir eş değerlik oluşturur. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 93, 127, III: 157)'de "ateş" anlamına gelen *ōt*, *oḏġuč*, *yalin* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EZ, EK, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AST:

Çiğil diyalektinde "patika, ara yol" anlamında kullanılır [I. 44/41] 33. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 92).

Kökeni: Clauson, sözcüğün Çiğil diyalektinde olduğunu ve anlamının "şerit, ara sokak" olduğunu söylemiştir ancak kökeni hakkında bir bilgi vermemiştir (Clauson, 1972: 242).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 902)'de *ast* "alt"; ŞS (Kunos, 1902: 15)'de *ast* "alt, zirin, pest" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

AND:

"Yemin etme" anlamında kullanılır [I. 44/41] 33. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 92).

Kökeni: Anlamı "yemin" olarak verilen sözcüğün genellikle "and iç-" sözcük grubunda kullanıldığı belirtilmiştir. Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 176).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 91)'de *ant* "ant, yemin"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 87)'de *and* "ant, yemin"; İML (Battal, 1997: 10)'de *ant* "yemin"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 4)'de *ant* "yemin"; EZ (Atalay, 1945: 140)'de *ant* "ant, yemin"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de de *ant* "yemin, ant"; ŞS (Kunos, 1902: 12)'de *ant* "and, kasem, ahd-i peyman, sükende", ŞS (Kunos, 1902: 155)'de *önk* "yemin", ŞS (Kunos, 1902: 165)'de *sak* "yemin"; ZT (Kara, 2011: 303)'de *ant* "yemin" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 316, 286, 344)'de "anlaşma" anlamına gelen *kertü*, *bičig*, *bičgās* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ARQ:

Sözcük "atık, pislik" anlamına gelmektedir [I. 44/41] 33. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 92).

Kökeni: Clauson'a göre "atık, pislik" anlamına gelen sözcük, özellikle "insan dışkısı" için kullanılmaktadır. Yazar, sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi vermemiştir (Clauson, 1972: 213).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 88)'de *arık* "bok"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 5)'de *arıq* "kuş pisliği" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

URQ:

Bunun "uruq" sözcüğünün kısaltması olduğu söylenmiştir. "Uruq" ise "urgan, halat" anlamına gelmektedir [I. 44/41] 33. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 92).

Kökeni: Clauson'un sözlüğünde "urq" sözcüğü "uruq" maddesine yönlendirilmiştir. "Uruq" sözcüğü ise "halat" anlamıyla verilmiştir. Çağdaş dillerde de

sözcüğün "kement" anlamıyla kullanıldığı aktarılmıştır. Sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 215).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 107, 131)'de "ip" anlamına gelen *uruq*, *uqruq* sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İRQ:

Sözcük, DLT'de "kehanetleri söyleme, gizli şeyleri söyletmek" anlamında kullanılmıştır [I. 44/41] 33. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 93).

Kökeni: Clauson'a göre zar ve çubuk gibi şeylerle fal bakılmasıdır. Sihir figürü, altı köşeli yıldız olarak değerlendirilen bu kavramın soyutluk bildirdiği söylenmiştir. Kehanette bulunma anlamına gelmektedir. Sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 213).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄRK:

"Otorite, güç sahibi" anlamında kullanılır [I. 44/41] 33. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 93).

Kökeni: Clauson, sözcüğün iki temel anlamı olduğunu söylemiştir. Bunlardan birincisi "otorite"dir ki bu başkaları üzerinde kişinin iradesini zorla kabul ettirme gücüdür. İkincisi ise "özgür irade, özgürlük" yani hiçbir şeye tabi olmaksızın kendisi için karar verme özgürlüğünün olmasıdır (Clauson, 1972: 220).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 120)'de *erk* "güç, kuvvet, yetki"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *ärk* "kuvvet"; EZ (Atalay, 1945: 169)'de *erk* "erk, irade"; AL (Kaçalin, 2011: 936)'de *ėrk* "irade" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EM, ML, ŞS, EK'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *ärk* "ihtiyar, seçme"; AL (Kaçalin, 2011: 936)'de *ėrk* "ihtiyar"; ZT (Kara, 2011: 331)'de ise *erk* "iyi yapılmış ma'mur kale; padişaha mahsus olan kale gibi saray" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ÖRK:

"Atlar ve kuzular için kullanılan yular" anlamında kullanılır [I. 44/41] 33. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 93).

Kökeni: Clauson'a göre yular ve buna benzer şeylerdir ve kuzeydoğu lehçelerinde yaşamaktadır (Clauson, 1972: 221). Hasan Eren, sözcüğün "hayvanları

çayıra balamaya yarayan kalın ip, örük" anlamına geldiğini belirtmiş ve ör- kökünden geldiğinin açık olduğunu ifade etmiştir (Eren, 1999: 317).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 108)'de *burunduḳ* "burunsuluk", ME (Yüce, 1993: 188)'de *tizgin* "dizgin, yular", ME (Yüce, 1993: 115)'de *dizgin* "dizgin, yular"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 97)'de *burunduḳ* "deve yuları", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 147)'de *tizgin* "dizgin", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 159)'de *yular* "yular"; İML (Battal, 1997: 22)'de *burundak* "yular/deve", İML (Battal, 1997: 73)'de *tizgin* "dizgin"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 23)'de *burunduk/burunduruq* "devenin burnuna takılan şey, bir ucu topaçlı olup diğer ucuna da ip bağlarlar", Kİ (Caferoğlu, 1931: 103)'de *tizgin* "dizgin", Kİ (Caferoğlu, 1931: 128)'de *yular* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 158)'de *burunduk* "burunsalık", EZ (Atalay, 1945: 288)'de *yular* "yular"; EM (Toparlı, 2003: 125)'de *yular* "yular", EM (Toparlı, 2003: 93)'de *kisen* "yular"; ŞS (Kunos, 1902: 54)'de *cilav* "yular", ŞS (Kunos, 1902: 54)'de *cilikyar* "yular", ŞS (Kunos, 1902: 69)'de *geym* "kantarma, yular, başlık"; ZT (Kara, 2011: 317)'de *burunduḳ* "devenin burnuna takılan halka" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 268, 325, 333, 371, III: 150)'de "yular" anlamına gelen *tin, butlu (buylu ?), čätgān (čīgān ?), burunduq, yular* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 986)'deki *örk* sözcüğü "yokuş ve yukarı" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir.

İRK:

"Dört yaşında koyun" anlamında kullanılır [I. 44/41] 33. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 93).

Kökeni: Clauson, sözcüğün "koç" anlamına geldiğini söyler. Ayrıca sözcük, daha belirli bir anlamda *koçŋa:r* sözcüğünün zıttı olarak "üç yaşında koç anlamına" da gelmektedir. Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 220-221).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İLK:

"Bir şeyin birincisi" anlamında kullanılır [I. 44/41] 33. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 93).

Kökeni: Clauson, sözcüğü zaman ya da mekânda birinci olarak açıklamıştır. Sözcük aslında tek heceli olmasına rağmen akışmadan dolayı *ilki* olarak telaffuz edilir. Clauson'a göre erken zamanda sözcüğün sonuna *ilk(k)i* şeklinde –ki eklenmiştir. Ancak bunu kanıtlayan herhangi bir durum yoktur (Clauson, 1972: 140).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 129)'de *ilk* "ilk"; EZ (Atalay, 1945: 177)'de *ilk* "ilk" sözükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 85)'de ise *ilk (ılak)* sözcüğü "sakız; bir nevi sazın ismi" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ÖT:

"Ateş" anlamında kullanılır [I. 44/41] 33. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 93).

Kökeni: Clauson'a göre sözcük "ateş" anlamındadır ve mecazî olarak "kızgınlık" da ifade edebilmektedir. Yazar, bu sözcüğün zaman zaman Uygurcada *oot* şeklinde telaffuz edildiğini de yazmıştır. Sözcüğün "oot" şeklinde kullanılmasının sebebi uzun ünlülü olmasından ya da "ot (yeşillik)" sözcüğüyle karıştırılmasının önüne geçilmesinden olabilir (Clauson, 1972: 34). Gülensoy, sözcüğün dördüncü anlamının "ateş" olduğunu söylemiş ve bunun Eski Türkçe ile Orta Türkçede "ot" şeklinde kullanıldığını belirtirken bunu <*ōt şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 635).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 201)'de *yalıŋ* "alev", ME (Yüce, 1993: 167) *ört* "yangın", ME (Yüce, 1993: 163)'de *ot* "ateş, yangın"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 131)'de *oṭ* "ateş"; İML (Battal, 1997: 54) *ot* "ateş"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 63)'de *ot* "ateş"; EM (Toparlı, 2003: 101)'de *oṭ* "ateş"; AL (Kaçalin, 2011: 1036)'de *yalın* "ateş şulesi", AL (Kaçalin, 2011: 986)'de *ört* "ateş şulesi", AL (Kaçalin, 2011: 983)'de *ot* < *ōt* "od, ateş"; ŞS (Kunos, 1902: 152)'de *ot* "ateş, nar", ŞS (Kunos, 1902: 132) *kızıl* "ateş"; ZT (Kara, 2011: 372)'de *ot* "ateş", ZT (Kara, 2011: 302)'de *alav* "alev, ateş", ZT (Kara, 2011: 416)'de *yalın* "ateş, kıvılcım" anlamlarında kullanıldığı için bu sözcükle bire bir eş değerlik oluşturur. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 127, 127, III: 157)'de yer alan ve "ateş" anlamına gelen *ört*, *oḏġuč*, *yalin* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EZ, EK, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 164)'de *ot* "ot, nebat"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 131)'de *oṭ*, ilaç, ot"; İML (Battal, 1997: 54)'de *ot* "bitki, ilaç"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 63)'de *ot* "nebat; ilaç"; EZ (Atalay, 1945: 223)'de *ot* "ilaç"; EM (Toparlı, 2003: 101)'de *oṭ* "ot; deva, ilaç"; AL (Kaçalin, 2011: 983)'de *ot* "ot, yerden biten bitki"; ŞS (Kunos, 1902: 152)'de *ot* "sal-i türkanın ikinci senesi; ağu, zehir; geç"; ZT (Kara, 2011: 372)'de *ot* "yeşil ot" anlamlarına gelen sözcük yalancı eş değerliğe sahiptir.

ŪT:

"Delik, duvardaki ya da odun parçasındaki delik" anlamında kullanılır [I. 46/43] 34. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 93).

Kökeni: Clauson, sözcüğün "delik, gedik" anlamlarına geldiğini söylemiştir. Kaşgarlı ve Mühenna bu sözcükte baştaki sesin Oğuzcada olduğu gibi uzun ünlülü olarak ü:- şeklinde bulunduğunu ve sonda da aslî şekil olarak –d sesinin bulunduğunu belirtmektedir. Clauson'a göre bu sözcük sadece kuzeybatı grubunda yaşamaktadır (Clauson, 1972: 36).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ZT (Kara, 2011: 411)'de *üt* sözcüğü "kızgın deve" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ÖT:

"Öd, safra" anlamında kullanılır [I. 46/43] 34. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 93).

Kökeni: Clauson'un sözlüğünde sözcük "ö:t (ö:d)" maddesinde "safra, dalak, safra kesesi" anlamlarıyla verilmiştir. Sözcüğün, sıvı salgılayan organlar anlamı da bulunmaktadır. Safra kesesi, korku ve daha az olarak da öfke ile bağlantılı bir organdır. Temel sözcük ve türevleri bazen korkaklığı ve diğer duyguları ifade eder. Sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır (Clauson, 1972: 35).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 133)'de *öt*,"öd"; İML (Battal, 1997: 56)'de *öt* "safra", Kİ (Caferoğlu, 1931: 66)'de *öt* "öd"; EZ (Atalay, 1945: 224-227)'de *öd* "öt, acılık", EZ (Atalay, 1945: 224-227)'de *öt* "öt; acılık"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 120)'de de *öt* "öd"; EM (Toparlı, 2003: 101)'de *öd* "öd"; ZT (Kara, 2011: 375)'de *öt* "öd, safra kesesi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 287)'de yer alan ve "öd" anlamına gelen *sarig* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

AL ve ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖČ:

"İntikam arama" anlamında kullanılır [I. 46/43] 34. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 93).

Kökeni: Clauson'un sözlüğünde sözcüğün aslında "hınç, garez" anlamlarına geldiği; ama daha erken zamanlarda "intikam" anlamında kullanıldığı belirtilmiştir. Sözcüğün son sesi güneybatı diyalektlerinde –c şeklindedir (Clauson, 1972: 18). Gülensoy'un sözlüğünde de sözcük "intikam, hırs, kin" anlamlarıyla verilmiştir. Yazar,

sözcüğün Orta Türkçede "ö:ç" şeklinde uzun ünlülü olduğunu söylemekte ve kesin olmamakla beraber "<*hö:ç" şeklinden gelebileceğini ifade etmektedir (Gülensoy, 2007: 647).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 165)'de *öç* "öç, intikam"; İML (Battal, 1997: 54)'de *öç* "diyet, kasas"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 64)'de *öç* "intikam"; EZ (Atalay, 1945: 224)'de *öç* "öç; öndül" anlamlarıyla kullanılarak DLT'deki anlamla bire bir eş değerlik oluşturmaktadır. Ancak adı geçen sözlüklerde sözcük DLT'de olduğu gibi uzun ünlülü değildir. Sözcük ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 98, II: 104)'de bulunan ve "öç" anlamına gelen *öçüt*, *käk* sözcükleri de bu sözcükle de bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EM, ML, AL, ZT, EK'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 165)'de *öç* "rehin"; EZ (Atalay, 1945: 224)'de *öç* "taraf, yan" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ŪČ[20]:

DLT'de sözcüğün "bir şeyin sonu" anlamına geldiği söylenmiştir. Ayrıca bu maddenin altında "ūč ēl" sözcük grubu verilmiştir. Buradaki "ūč" sözcüğü de "sınır" anlamındadır [I. 46/43] 34. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 94).

Kökeni: Sözcük, Clauson'un sözlüğünde özellikle fiziksel olarak "nihayet, son, uç" anlamlarıyla verilmiştir. Yazar, titreşimli ünsüzün Oğuz diyalektlerinde yaşadığına dikkat çekmiştir. Ayrıca son ünsüzündeki bazı değişikliklerle sözcük varlığını korumaktadır. Clauson'a göre bu morfem bir şeyin sonu anlamındaki "uç" sözcüğünün metaforik uzantısı olarak "bir ülkenin sınırı" anlamına gelir (Clauson, 1972: 17).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[20] Bu başlıkta anlam ortaklığından dolayı DLT'deki "ūč" ve "ūč ēl" maddeleri birleştirilmiştir.

ME (Yüce, 1993: 193)'de *uç* "uç"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 110)'de *uç* "her bir şeyin ucu"; EM (Toparlı, 2003: 117)'de *uç* "uç"; AL (Kaçalin, 2011: 1029)'de *uç [<ūç]* "uç"; ZT (Kara, 2011: 408)'de *uç* "uç" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 110)'de *uç* "oturak yer, arka"; EZ (Atalay, 1945: 268)'de *uç* "taraf, yan" ve "işaret isimlerinde uyatma bildirir"; EM (Toparlı, 2003: 117)'de *uç* "kenar"; ZT (Kara, 2011: 408)'de *uç* "iğne, bıçak vb. nesnelerin ucu" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT'de bir şeyin ucu anlamında geçen *ūč* şeklindeki sözcük yine DLT'de geçen ve "uč" olarak yazılan uzun ünlüsüz şekilleri "iyi bilinen bir şehir" ve "kendisinden iğne ve sopa da yapılan, kalem yapımında kullanılan bir dağ ağacı" anlamlarıyla da yalancı eş değerdir (Dankoff-Kelly, 1982-I: 88).

ŪČ:

DLT'de sözcüğün Oğuz diyalektinde "bir şeyin tükenmesi" anlamına geldiği belirtilmiştir [I. 46/43] 34. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 94).

Kökeni: Clauson, sözcüğün, Oğuz diyalektinde "bir şeyin eksikliği" anlamına geldiğini belirtmiştir (Clauson, 1972: 18).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 193)'de *uç* "uç"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 110)'de *uç* "her bir şeyin ucu" ve "oturak yer, arka"; EZ (Atalay, 1945: 268)'de *uç* "taraf, yan" ve "işaret isimlerinde uyatma bildirir"; EM (Toparlı, 2003: 117)'de *uç* "uç" ve "kenar"; AL (Kaçalin, 2011: 1029)'de *uç [<ūç]* "uç"; ZT (Kara, 2011: 408)'de de *uç* "uç" ve "iğne, bıçak vb. nesnelerin ucu" anlamlarıyla kullanıldığı için DLT'de geçen "bir şeyin tükenmesi" anlamıyla yalancı eş değerlik oluşturmaktadır. Bunların dışında sözcüğün DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 88, 94)'de "iyi bilinen bir şehir", "kendisinden iğne ve sopa da yapılan, kalem yapımında kullanılan bir dağ ağacı; sınır" anlamına gelen *ūč* sözcükleri de bu sözcükle de yalancı eş değerdir.

ÖD:

"Zaman" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I. 46/43] 34. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 94).

Kökeni: "Zaman; zamanda bir nokta; bir zaman dilimi; zaman, vakit" ve astronomik terminolojide "bir saat" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 35, DTS, 1969: 376).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 165)'de *öd* "zaman, vâde", ME (Yüce, 1993: 165)'de *ödlek* "öğle (vakti)", ME (Yüce, 1993: 199)'de *vaḳıt* "vakit, zaman", ME (Yüce, 1993: 214)'de *zamān* "zaman"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 106)'de *çaḳ* "-dığı zaman"; AL (Kaçalin, 2011: 919)'de *çaġ* "vakit"; ŞS (Kunos, 1902: 37)'de *çağ* "vakit, zeman, sıra, an, budem", ŞS (Kunos, 1902: 37)'de *çağlığ* "elan, zeman, vakit", ŞS (Kunos, 1902: 135)'de *korun* "vakit", ŞS (Kunos, 1902: 164)'de *sayı* "vakit, an, zeman" sözcükleri DLT'deki "čär" sözcüğüyle bire bir eş değerlik oluşturur. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 133, 258)'de geçen ve zaman anlamına gelen *öḏläg*, *čär* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 224)'de *öd* "öt; acılık"; EM (Toparlı, 2003: 101)'de *öd* "öd" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ŪD:

Çiğil diyalektinde "öküz" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I. 46/43] 34. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 94).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "büyükbaş, öküz" olarak açıklamıştır ve bunun cinsiyet belirtmediğini söylemiştir. Erken zamanda on iki hayvanlı takvimde "öküz" için kullanılmıştır ve bu anlam uzun süre batıda kalmıştır. Sözcük, yaygın bir isim olarak eskimiştir. Sözcüğün kökeni hakkında ise bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 34).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 137)'de *ṣıġır* "sığır", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 132)'de *öküz* "öküz"; İML (Battal, 1997: 55)'de *öküz* "enenmiş sığır aygırı, İML (Battal, 1997: 61)'de *sığır* "bildiğimiz yurt hayvanı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 65)'de *öküz* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 90)'de *sığır* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 225)'de *öküz* "öküz", EZ (Atalay, 1945: 236)'de *sıgır* "sığır"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 120)'de *öküz* "öküz", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 122)'de *ṣıġır/ṣır/ṣıyır* "sığır"; EM (Toparlı, 2003: 101)'de *öküz* "öküz", EM (Toparlı, 2003: 106)'de *ṣıġır* "sığır"; ŞS (Kunos, 1902: 140) *kutas* "bir nevi dağ öküzüdür, kuyruğundan tuğ yaparlar"; ŞS (Kunos, 1902: 172) *soğun* "bir nevi dağ öküzü, soğak dahi derler"; ZT (Kara, 2011: 373)'de *öküz* "öküz, erkek sığır", ZT (Kara, 2011: 384)'de *sıyır* "sığır" anlamlarına gelen sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 103)'deki "öküz" anlamına gelen *öküz*

ve DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 281)'de "sığır" anlamındaki *siġir* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 111)'de *ud* sözcüğü "haya, diğer telaffuzu uyad; Anad. udlu-hayalı" anlamına geldiği için DLT'deki sözcükle yalancı eş değerdir.

ŌR AT:

"Kızıl kahverengi ile kırmızı arasında rengi olan at (doru at)" anlamında kullanılır [I. 46/43] 34. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 94).

Kökeni: Clauson, sözcüğün hayvanların kürkünün rengini tanımlamak için kullanıldığını ve dilden dile anlamın değişebileceğini belirtmiştir (Clauson, 1972: 192).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 53)'de *or* sözcüğü "kula donlu at" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ŌR:

"Paltonun bel kısmı" anlamına gelmektedir [I. 46/43] 34. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 94).

Kökeni: Clauson ö:r maddesinin ikinci başlığında "paltonun bel kısmı" açıklamasını yapmıştır (Clauson, 1972: 193). DTS'de "kaftan yenlerindeki yapraklar (takoz, kama), (kaftanın koltuk altı)" biçiminde açıklanmıştır (DTS, 1969: 388). Etimolojik sözlüklerde bu şekilde açıklanan sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 167)'de *ör* "yukarı"; AL (Kaçalin, 2011: 986)'de *ör* "yokuş ve yukarı"; ZT (Kara, 2011: 374)'de *ör* "cahil" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ĭR (ĒR?):

Sözcük, DLT'de "tığ, çuvaldız" olarak açıklanmıştır [I. 46/43] 34. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 94).

Kökeni: "Matkap, tığ; delik açmak için kullanılan aygıt, burgu, matkap" olarak açıklanan sözcüğün kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 192, DTS, 1969: 175).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 71)'de *temen* "çuvaldız"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 32)'de *çuvaldız* "çuvaldız iynesi"; EZ (Atalay, 1945: 255)'de *temen* "çuvaldız, büyük iğne"; EM (Toparlı, 2003: 80)'de *çuvaldız* "çuvaldız", EM (Toparlı, 2003: 117)'de *tüme yine*

"çuvaldız", EM (Toparlı, 2003: 110)'de *şuvaldız* "çuvaldız"; ŞS (Kunos, 1902: 187)'de *tiben* "büyük iyne, çuvaldız, çadırcı iynesi", ŞS (Kunos, 1902: 189)'de *timen* "çuvaldız" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 306)'de yer alan ve "çuvaldız" anlamına gelen *tämän yignä* sözcük grubu da bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 119)'de *er* "kişi"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 103)'de *er* "adam"; İML (Battal, 1997: 34)'de *ir* "erkek, er", İML (Battal, 1997: 29)'de *er* "erkek"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 11)'de *är* "erkek adam"; EZ (Atalay, 1945: 169)'de *er* "erkek adam, er"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 108)'de ise *er* "erkek"; AL (Kaçalin, 2011: 935)'de *ėr* "er, erkek; erken"; ŞS (Kunos, 1902: 89)'de *ir (ayr)* "erkek, merd, irkişi, apuşka, âlet, ruculiyet"; ZT (Kara, 2011: 331)'de *ér* "er, erkek, koca" sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerlik oluşturmaktadır. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 88)'de geçen ve "adam" anlamına gelen *är* sözcüğü ve yine DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 88)'de "utanma bildiren bir ek" anlamındaki *ir* sözcükleri de buradaki sözcükle yalancı eş değerdir.

ĒR:

DLT'de sözcüğün "yer" anlamına geldiği ve "yer" sözcüğünün farklı bir varyantıdır [I. 46/43] 34. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 94).

Kökeni: Clauson "é:r" maddesini "yé:r" maddesine yönlendirmiştir. Yazar "yé:r" maddesinde ise sözcüğün temel olarak "yer" sözcüğünü karşıladığını; ancak anlam genişlemesiyle "dünya (gökyüzünün zıttı olarak), kara, toprak, mekan" anlamlarına da geldiğini belirtmiştir. Ancak sözcüğün kökenini belirtmiştir (Clauson, 1972: 954).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993:207)'de *yẹr* "yer, yurt, dünya"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 156)'de *yer* "yer, boş ve parça yer"; EZ (Atalay, 1945: 284)'de *yer* "yer"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 131)'de *yir* "yer"; EM (Toparlı, 2003: 123)'de *yer* "yer", EM (Toparlı, 2003: 125)'de *yir* "yer"; AL (Kaçalin, 2011: 1041)'de *yėr* "yer"; ZT (Kara, 2011: 424)'de *yér* "yer, zemin" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ ve ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 119)'de *er* "kişi", ME (Yüce, 1993: 120)'de *ėr* "erken"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 103)'de *er* "adam"; İML (Battal, 1997: 29)'de *er* "erkek"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 11)'de *är* "erkek adam"; EZ (Atalay, 1945: 169)'de *er* "erkek adam, er"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 108)'de ise *er* "erkek"; AL (Kaçalin, 2011: 935)'de *ėr* "er, erkek; erken"; ZT (Kara, 2011: 331)'de *ér* "er, erkek, koca" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Bunların dışında DLT'nin kendi içindeki örnekler arasında da yalancı eş değerlik vardır. Çünkü DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 88)'deki *är* sözcüğü de diğer sözlüklerdeki gibi "adam" anlamına gelmektedir. Yine DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 94)'de *ir (ēr?)* sözcüğü "tığ, çuvaldız" olarak anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ŪZ[21]:

DLT'de sözcüğün anlamı "yağ" olarak verilmiştir [I. 46/43] 34. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 94).

ŪZ:

"Sağır" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I. 46/43] 34. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 94).

[21] Sözcükle ilgili bilgiler 30. varaktaki "üz" maddesinde verilmiştir.

Kökeni: Dikkatsizlik sonucunda yazılı metinlerde Atalay'ın transkribe ettiği gibi "öz" şekli "özne" ile bağlantı kurularak yayılmıştır. Ama bu, yanlış bir etimolojidir. Muhtemelen merkezdeki kuzey diyalektlerinde *ez* "sağır" şeklinde yaşamaktadır (Clauson, 1972: 279).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 171)'de *ṣaġır* "sağır"; İML (Battal, 1997: 57)'de *sağır* "kulağı işitmeyen"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 85)'de *sağır* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 231) 'de *sağır, sanğrav* "sağır"; ZT (Kara, 2011: 378)'de *sağır* "sağır" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EM, ML, ŞS, EK'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 1034)'de *üz [<yūz]* sözcüğü "yüz sayısı" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 88)'de "yağ" anlamına gelen *üz* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ÖZ:

"Kendi" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.46/43] 34. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 94).

Kökeni: Sözcük, aslında insan kişiliğinin somut kısmının zıddı olarak soyut kısmı olan "ruh" anlamındadır. Bu yüzden ilk birleşik sözcüklerden *etöz* "yaşayan vücut", "taze ve ruh" şeklindedir. Bu sözcük "kendi"den daha farklı anlamlara gelmez. Bazen organizmanın içi, öz olarak karşımıza çıkabilir. Bazı paragraflarda gerçek anlamı yakalamak kolay değildir. Ama "kendi" en yaygın anlamıdır ve sıklıkla *kentü ö:z* olarak "kentü" sözcüğüyle birlikte kullanılır. Sözcüğün yaşayan en eski şekli Çuvaşçada *var* "merkez, orta" şeklindedir. Nadir olarak kuzeydoğu diyalektlerinde *ös / üs* olarak bulunur (Clauson, 1972: 278). DTS'de "kendi" anlamı verilen sözcüğün *kentü öz*

şeklinde kullanıldığı belirtilmiştir (DTS, 1969: 394). Hasan Eren, sözcüğü "bir kimsenin benliği, kendi manevi varlığı; kendi, zat" şeklinde vermiştir. Yazar, Brockelmann'ın sözcüğün ö- fiilinden -z ekiyle türetildiğine dair görüşünü de aktarmıştır ve Eski Türkçeden beri kullanıldığına dikkat çekmiştir (Eren, 1999: 318). Gülensoy, bu sözcüğün ilk anlamında "bir kimsenin benliği, kendi manevi varlığı; kendi" açılamalarını vermiştir. Sözcüğün köken olarak "ö- "yükselmek" +-z" şeklinde ortaya çıktığını söyleyen görüşü de belirtmiştir (Gülensoy, 2007: 679).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 168)'de *öz* "kendi", ME (Yüce, 1993: 139)'de *ḳendü* "kendi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 44)'de *kändü* "kendisi", Kİ (Caferoğlu, 1931: 66)'de *öz* "kendi, nefsi"; EZ (Atalay, 1945: 194)'de *kendi* "kendi", EZ (Atalay, 1945: 195)'de *kensi* "kendi", EZ (Atalay, 1945: 228)'de *öz* "nefs, kendi"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 113)'de *kensi* "kendi", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 115)'de *kinsi* "kendi", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 120)'de *öz* "kendi"; AL (Kaçalin, 2011: 988)'de *öz* "kendi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerlik oluşturmaktadır. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 318)'de yer alan ve "kendi" anlamına gelen *kändü* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 56)'de *öz* "gövde; akraba"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 66)'de *öz* "yemek kaynarken üzerine çıkan yağ"; EZ (Atalay, 1945: 228)'de *öz* "ilk süt, ağız"; ŞS (Kunos, 1902: 156)'de *öz* "iç, cuher, kalb, akraba; bir kabile ismi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş deeğrdir. Ayrıca yine DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 95)'deki "vadi", "akraba", "kalp ve karnın içinde olduğu şey", "ağacın özü", "ruh" anlamındaki *ōz* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ÕZ:

Sözcük "dağdaki vadi" anlamına gelir [I.46/43] 34. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 95).

Kökeni: Clauson'a göre "vadi" ve buna benzer şeyleri ifade eder. Sözcüğün en eski şekli Çuvaşçada *var* olarak korunmaktayken diğer yandan bu sözcük, sadece(?) güneybatı diyalektlerinde bulunmaktadır (Clauson, 1972: 278).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 131)'de *oy* sözcüğü "vadi" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 124, 151, 149)'de geçen ve "vadi" anlamına gelen *özi* ve *arġu, opri* sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 94)'de "kendi" anlamı olduğu için "vadi" anlamıyla yalancı eş değerlik vardır. ME (Yüce, 1993: 168)'de *öz* "kendi"; İML (Battal, 1997: 56)'de *öz* "gövde; akraba"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 66)'de *öz* "kendi, nefsi" ve "yemek kaynarken üzerine çıkan yağ"; EZ (Atalay, 1945: 228)'de *öz* "nefs, kendi" ve "ilk süt, ağız"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 120)'de *öz* "kendi"; AL (Kaçalin, 2011: 988)'de *öz [ōz]* "kendi, kişi"; ŞS (Kunos, 1902: 156)'de *öz* "iç, cuher, kalb, akraba; bir kabile ismi" anlamlarına gelmektedir. Ancak DLT'de sözcük "vadi" anlamında kullanıldığı için yalancı eş değerlik vardır. Ayrıca bu sözcük, DLT(Dankoff-Kelly, 1982-I: 94, 95)'de "kendi; akraba; kalp ve karnın içinde olduğu şey; ağacın özü; ruh" anlamlarına gelen *ōz* sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ŌZ:

Sözcüğün DLT'deki anlamı "erkek akraba"dır [I.47/46] 35. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 95).

Kökeni: Clauson sözcüğün "akraba" anlamına geldiğini belirtmiştir (Clauson, 1972: 278). Hasan Eren'e göre sözcük "kan bağı ile bağlı, üvey olmayan" anlamındadır (Eren, 1999: 318).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 56)'de *öz* "akraba"; ŞS (Kunos, 1902: 156)'de *öz* "akraba" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 168)'de *öz* "kendi"; İML (Battal, 1997: 56)'de *öz* "gövde"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 66)'de *öz* "kendi, nefsi" ve "yemek kaynarken üzerine çıkan yağ"; EZ (Atalay, 1945: 228)'de *öz* "nefs, kendi" ve "ilk süt, ağız"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 120)'de *öz* "kendi"; AL (Kaçalin, 2011: 988)'de *öz [ȫz]* "kendi, kişi"; ŞS (Kunos, 1902: 156)'de *öz* "iç, cuher, kalb; bir kabile ismi" sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir. Bunlar dışında DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 94, 95)'de "kendi; vadi; kalp ve karnın içinde olduğu şey; ağacın özü; ruh" anlamına gelen *ȫz* sözcükleri de "erkek akraba" anlamındaki "ö:z" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

ÖZ:

Sözcük, DLT'de "kalp ve karnın içinde olduğu şey" anlamıyla verilmiştir [I.47/46] 35. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 95).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "kalp ve organların mide tarafından çevrelenmesi" şeklinde açıklamıştır ama köken bilgisi vermemiştir (Clauson, 1972: 278).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 56)'de *öz* "gövde"; ŞS (Kunos, 1902: 156)'de *öz* "iç, cuher, kalb" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 168)'de *öz* "kendi"; İML (Battal, 1997: 56)'de *öz* "akraba"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 66)'de *öz* "kendi, nefsi" ve "yemek kaynarken üzerine çıkan yağ"; EZ (Atalay, 1945: 228)'de *öz* "nefs, kendi" ve "ilk süt, ağız"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 120)'de *öz* "kendi"; AL (Kaçalin, 2011: 988)'de *öz [ōz]* "kendi, kişi" sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir. Bu sözcük, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 94, 95)'deki "kendi; vadi; akraba; ağacın özü; ruh" anlamına *ōz* sözcükleri de bu sözcükle yalancı gelen eş değerdir.

ŌZ:

Sözcüğün anlamı DLT'de "ağacın çekirdeği, özü" şeklinde verilmiştir [I.47/46] 35. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 95).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "ağacın kalbi" olarak açıklamıştır ancak sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi vermemiştir (Clauson, 1972: 278).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 168)'de *öz* "kendi"; İML (Battal, 1997: 56)'de *öz* "gövde; akraba"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 66)'de *öz* "kendi, nefsi" ve "yemek kaynarken üzerine

çıkan yağ"; EZ (Atalay, 1945: 228)'de *öz* "nefs, kendi" ve "ilk süt, ağız"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 120)'de *öz* "kendi"; AL (Kaçalin, 2011: 988)'de *öz [ōz]* "kendi, kişi"; ŞS (Kunos, 1902: 156)'de *öz* "iç, cuher, kalb, akraba; bir kabile ismi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 94, 95)'de "kendi; vadi; akraba; kalp ve karnın içinde olduğu şey; ruh" anlamına *ōz* sözcükleri de bu sözcükle yalancı gelen eş değerdir.

ŪZ:

"El işlerinde becerikli kişi" anlamında kullanılır [I.47/46] 35. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 95).

Kökeni: "Becerikli zanaatkâr" anlamına gelen sözcük, bir adam ya da onun işinin becerikli bir şekilde yapılması olarak açıklanmaktadır. Yapılan işte, cansız nesneler "sağlam durumda ve muhteşem"dir. Sözcük, anlam genişlemesine uğramıştır (Clauson, 1972: 277). Gülensoy, sözcüğün "işe yatkın, becerikli" anlamlarına geldiğini ve Eski Türkçede ve Orta Türkçede "usta, mahir" anlamında kullanıldığını belirtmiştir. Gülensoy, sözcüğün kökeninin"*u- yeterlik göstermek + {-z}" şeklinde açıklanabileceğini ifade etmiştir (Gülensoy, 2007: 982).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 145)'de *tıgraḳ* "becerikli"; İML (Battal, 1997: 81)'de *uz* "usta, mahir; istidatlı kadın"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 113)'de *uz* "mahir usta"; EZ (Atalay, 1945: 273)'de *uz* "usta, akıllı", EZ (Atalay, 1945: 271)'de *usta* "usta, öğretici", EZ (Atalay, 1945: 245)'de *şabad* "usta, akıllı"; EM (Toparlı, 2003: 117) *uṣṭa* "öğretmen" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 110)'de "becerikli" anlamına gelen *irig* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ŌZ:

"Vücudun bir kısmının pırpır etmesi" olarak ifade edilen bu sözcüğe "ruh" da denilmektedir [I.47/46] 35. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 95).

Kökeni:[22] DTS'de sözcüğün ruh anlamına geldiği içinde geçtiği örnek cümlelerle ortaya konulmuştur ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 394).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 168)'de *öz* "kendi"; İML (Battal, 1997: 56)'de *öz* "gövde; akraba"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 66)'de *öz* "kendi, nefsi" ve "yemek kaynarken üzerine çıkan yağ"; EZ (Atalay, 1945: 228)'de *öz* "nefs, kendi" ve "ilk süt, ağız"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 120)'de *öz* "kendi"; AL (Kaçalin, 2011: 988)'de *öz [ōz]* "kendi, kişi"; ŞS (Kunos, 1902: 156)'de *öz* "iç, cuher, kalb, akraba; bir kabile ismi"sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 94, 95)'de "kendi; vadi; akraba; kalp ve karnın içinde olduğu şey; ağacın özü" anlamına gelen sözcükler *ōz* sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

İŠ:

Sözcük "çalışma, iş" anlamına gelmektedir [I.47/46] 35. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 95).

[22] Clauson'un "ruh" anlamına gelen "ōz" sözcüğü hakkında yaptığı açıklamalara "kendi" anlamına gelen "öz" sözcüğüyle ilgili bilgi verilirken yer verildiğinden dolayı burada tekrar yazarın düşüncelerine değinilmemiştir.

Kökeni: Clauson, bu sözcüğü "i:ş (ʔı:ş)" maddesinde ele almıştır. Aslında "iş, çalışma" anlamına gelen bu sözcük, bu nedenle "bir şeyi yapma, bir eylem" ve belirsiz bir biçimde "iş" ve "şey" olarak yarı soyuttur. Sözcük, Kaşgarlı'da devamlı olarak *ı:ş* şeklinde telaffuz edilir ki belki de asıl şekli böyledir. Ama neredeyse her yerde hem erken zamanda hem de sonraki zamanlarda "i:ş" şeklindedir (Clauson, 1972: 254). Gülensoy da bu sözcüğün "iş, görev, vazife" anlamlarını vermiştir. Yazar, sözcüğün <*īş sözcüğünden gelişmiş olabileceğini düşünmektedir (Gülensoy, 2007: 440).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 131)'de *iş* "iş"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 110)'de *iş* "iş"; İML (Battal, 1997: 34) *iş* "çalışma, uğraşma"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 40)'de *iş* "bugünkü manasında; durum, vak'a"; EZ (Atalay, 1945: 179)'de *iş* "iş"; EM (Toparlı, 2003: 86)'de *iş* "iş"; ŞS (Kunos, 1902: 93)'de *iş* "amel, fi'l"; ZT (Kara, 2011: 340)'de *iş* "iş" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve EK'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 34)'de *iş* "arkadaş, dost"; AL (Kaçalin, 2011: 949)'de *iş [īş]* "cenk"; ŞS (Kunos, 1902: 93)'de *iş* "çevre, çift, refik, şebih, muadil, dügane, kyar, rezm, harb, sülh" sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir. Bunların dışında verilen sözcük, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 89)'de "duvardaki ya da lambadaki is" anlamına gelen *iš* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ĒŠ:

Sözcük "arkadaş" "yakın bir ruha sahip olan kişi" anlamına gelir [I.47/46] 35. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 95).

Kökeni: Öncelikle "arkadaş, dost" olmakla beraber bazı özel görevlerle "eş" (karı-koca) ve "birinin dengi" gibi anlamlarına gelebilir. –da:ş / –de:ş ekiyle

çağrışımından dolayı –da: / –de: é:ş'in ünlü göçüşmesine uğraması neticesinden oluştuğu teorisi akla yatkındır (Clauson, 1972: 253).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 146)'de *ḳoldaş* "yoldaş, arkadaş", ME (Yüce, 1993: 128)'de *içkin* "(yakın) arkadaş", ME (Yüce, 1993: 121)'de *ėş* "eş, arkadaş", ME (Yüce, 1993: 115)'de *dōst* "arkadaş"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 103)'de *dōst* "dost"; İML (Battal, 1997: 34)'de *iş* "arkadaş, dost", İML (Battal, 1997: 91)'de *yoldaş* "yol arkadaşı", İML (Battal, 1997: 34)'de *iş* "arkadaş, dost"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *äş* "eş, arkadaş, refik, yoldaş", Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *äş* "eş, arkadaş, refik, yoldaş", Kİ (Caferoğlu, 1931: 127)'de *yoldaş* "yol arkadaşı"; EZ (Atalay, 1945: 287)'de *yoldaş* "yoldaş, yol arkadaşı", EZ (Atalay, 1945: 166)'de *dost* "dost", EZ (Atalay, 1945: 140)'de *antlım* "dost"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 107)'de *ḍoṣṭ* "dost, arkadaş"; EM (Toparlı, 2003: 125)'de *yoldaş* "arkadaş", EM (Toparlı, 2003: 100)'de *nöker* "arkadaş", EM (Toparlı, 2003: 82)'de *dōst* "arkadaş"; AL (Kaçalin, 2011: 963)'de *ḳoldaş* "arkadaş, yoldaş, elden tutan", AL (Kaçalin, 2011: 938)'de *ėş* "eş, yoldaş, akran, emsal"; ŞS (Kunos, 1902: 171)'de *sirek* "arkadaş, yoldaş", ŞS (Kunos, 1902: 189)'de *tingtaş* "arkadaş, refik", ŞS (Kunos, 1902: 50)'de *çure* "arkadaş, yoldaş, refik", ŞS (Kunos, 1902: 54)'de *cink* "arkadaş", ŞS (Kunos, 1902: 55)'de *cüre* "arkadaş, refik, dost", ŞS (Kunos, 1902: 86)'de *imeldaş* "arkadaş", ŞS (Kunos, 1902: 129)'de *kıldaş* "yoldaş, arkadaş", ŞS (Kunos, 1902: 135)'de *koşarta* "arkadaş", ŞS (Kunos, 1902: 93)'de *iş* "refik, muadil"; ZT (Kara, 2011: 428)'de *yoldaş* "yoldaş" şeklinde karşımıza çıkan sözcükler bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 104, 341, 345)'de yer alan ve "arkadaş" anlamına gelen *adaš*, *sa*ġ*dič*, *qoldaš* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Bu sözcük, AL (Kaçalin, 2011: 938)'de *ėş [<ėş]* sözcüğü "iki kulpun birbirine irtibatı" anlamına geldiği için DLT'deki sözcükle yalancı eş değerdir.

ŪĠ:

"Çadırın üst kısmındaki pervazlardan herhangi biri" anlamına gelmektedir [I.47/46] 35. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 96).

Kökeni: Çadır pervazı, yurt tipi çadırın ahşaptan yapılmış direğinin çerçevesinin bir kısmı olarak ifade edilebilir. Sözcük bazen "oq" ile karıştırılmaktadır. Merkezî kuzey diyalektlerinde *u:k* olarak aynı anlamda yaşamaktadır (Clauson, 1972: 76).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 111)'de *uğ* "çadırın üst kısmına konulan ağaç veya ok"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 176, T777-a 20)'de "ve kanat ve gözünek ve *uġ* ve bağış ve bosaġa ve irkene. 'Alâ hāẕe'l-ḳıyās. Ve av ve ḳuş ki salāṭīn ādāb u rusūmıda her ḳaysı başḳa"; AL (Kaçalin, 2011: 1030)'de *uġ [ūġ]* "çadırın üst yanındaki köşelerden her biri" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EK, EM, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 269)'de *ug* sözcüğü EZ (Atalay, 1945: 281)'deki *yavlak* sözcüğüne yönlendirilmiştir. Her iki sözcüğün anlamı da soru işareti ile gösterilmekle beraber "yavla-" sözcüğü "yağla-" olarak açıklandığından dolayı sözcüğün "yağ" ile ilişkilendirilmesi mümkündür. Bundan dolayı sözcük yalancı eş değer olarak alınmıştır.

ŌQ:

Sözcük "mirasın paylaşımı" anlamına gelir [I.47/46] 35. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 96).

Kökeni[23]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 89, III: 151)'de "mirasın paylaşımı" anlamına gelen *oq, yariš* sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖG:

DLT'de sözcük "anlayış, akıl" olarak açıklanmış ve yaşlı, olgun, anlayışlı insanlar için bu sözcükten türetilen "ōgä"nin kullanıldığı belirtilmiştir [I.47/46] 35. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 96).

Kökeni: Clauson, sözlüğünde bu sözcüğün "ö:-" fiilinden geldiğini söyler. Anlamı ise "düşünce, tefekkür"dür. Anlam genişlemesiyle düşünme organı olan "kafa (akıl)" ve "adamakıllı düşünebilme yeteneği", "zekâ", hemen hemen *ukuş* sözcüğüyle eş anlamlı olduğu görülmektedir. KB'de sık sık bununla ilişkilendirilmiştir. Erken zamanlarda hendiaduoin (iki sözcüğün birleşerek bir anlamı ifade etmesi) olarak *köŋül* sözcüğünün de "zekâ" için kullanıldığını söyleyen yazar, güneybatı diyalektlerinde Anadolu'da bu sözcüğün *ök* şekliyle "zekâ" olarak yaşadığını da belirtmiştir (Clauson, 1972: 99). Räsänen de sözcüğün ö- fiilinden geldiğini madde başını "ö-g" şeklinde göstererek vermiştir. Yazar, sözcüğün "zekâ, düşünme yeteneği, düşünce" anlamlarına geldiği aktarmıştır ve Orta Türkçede de "ö-g" şeklinde "algı, zekâ" olarak bulunduğundan bahsetmiştir (Räsänen, 1969: 368).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[23] "Mirasın paylaşımı" anlamına gelen "ōq" sözcüğüyle ilgili köken bilgisine "arazileri ve mülkî hisseleri bölmek için kullanılan parça" anlamına gelen "oq" maddesinde değinildiğinden dolayı burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

ME (Yüce, 1993: 195) *us* "akıl", ME (Yüce, 1993: 85)'de *ᶜaḳıl* "akıl", ME (Yüce, 1993: 165)'de *ög* "akıl"; İML (Battal, 1997: 80)'de *usug* "hal ve zekâ", İML (Battal, 1997: 54)'de *ök* "anlayış, akıl"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 150)'de *us* "akıl"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 113)'de *us* "akıl"; EZ (Atalay, 1945: 271)'de *us* "akıl"; AL (Kaçalin, 2011: 1030)'de *uḳuş* "anlayış", AL(Kaçalin, 2011: 937)'de *ės* "akıl"; ŞS (Kunos, 1902: 159)'de *us* "akıl, feraset"; ZT (Kara, 2011: 378)'de *saġ* "akıllı, zeki" anlamlarına geldiği için DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 104, 295, III: 227)'de "akıl" anlamına gelen *uquš, bilig, sāġ* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İK:

"İp eğirmede kullanılan alet" anlamına gelir ve "yīg" başka bir varyantıdır [I.47/46] 35. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 96).

Kökeni: Clauson'a göre "ip eğirme aleti, öreke, kadın işi" anlamındadır. Daha sonra "ok" sözcüğünde olduğu gibi "mil, dingil" ve buna benzer sözcükler için de kullanılmıştır. Birkaç kuzeydoğu diyalektinde *i:k* olarak yaşamaktadır (Clauson, 1972: 99). Gülensoy da sözcüğü "iğ" olarak açıklamış ve sözcüğün Eski Türkçe ile Orta Türkçede "ig ~ ik ~ yig ~ yik" şeklinde bulunduğunu belirtmiştir. Gülensoy tarafından sözcük "<*i:g ~ i:k" olarak gösterilmiş ve "İ: (>i) G (>y) + [İK]" şeklinde geliştiği belirtilmiştir (Gülensoy, 2007: 426).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 157)'de *yig* "iğ"; İML (Battal, 1997: 33)'de *ik* "iğ"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 38)'de *ik* "ip eğirmeğe mahsus iş"; EZ (Atalay, 1945:

176)'de *iğ* "iğ"; EM (Toparlı, 2003: 85)'de *iğ* "iğ", EM (Toparlı, 2003: 124) *yig* "iğ" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 121)'de geçen ve "ip eğirme aleti" anlamına gelen *iyik* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 38)'de *ik* "hastalık"; ŞS (Kunos, 1902: 82)'de *ik* "hiddet, şiddet; bir nevi fena hastalık, koku, id, çelik" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

İG:

Sözcüğün anlamı "hastalık"tır [I.47/46] 35. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 96).

Kökeni: Clauson'a göre "hastalık, rahatsızlık" anlamına gelmektedir. Erken dönemde yaygın olan bu sözcük Uygurcada hendiaduoin (iki sözcüğün birleşerek bir anlamı ifade etmesi) olarak vardır. Ama sadece güneybatı diyalektlerinde Anadolu'da *ig* olarak yaşar (Clauson, 1972: 98).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük, ME (Yüce, 1993: 128)'de *ig* "ağrı, hastalık"; İML (Battal, 1997: 33)'de *ik* "iğ"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 38)'de *ik* "hastalık"; AL (Kaçalin, 2011: 895)'de *aġrıġ* "ağrı, hastalık"; ŞS (Kunos, 1902: 82)'de *ik* "bir nevi fena hastalık", ŞS (Kunos, 1902: 81)'de *iğir* "gün begün kesb-i şiddet eden maraz, müzmin hastalık", ŞS (Kunos, 1902: 82)'de *ik* "bir nevi fena hastalık", ŞS (Kunos, 1902: 128)'de *kesel* "hastalık, illet", ŞS (Kunos, 1902: 128)'de *kezek* "bir nevi hastalık", ŞS (Kunos, 1902: 130)'de *kırğın* "hastalık", ŞS (Kunos, 1902: 153)'de *öbücin (öpücin)* "hastalık, illet", ŞS (Kunos, 1902: 158)'de *ulat* "hastalık", ŞS (Kunos, 1902: 172)'de *sirku* "hastalık", ŞS (Kunos, 1902: 172)'de *tirletme* "bir nevi hastalık", ŞS (Kunos, 1902: 120)'de *karağrıkı* "bir nevi

hastalik" anlamlarıyla bulunduğu için DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 267, 267)'de yer alan ve "hastalık" anlamına gelen *käm, tuġa* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EK, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 176)'de *iğ* "iğ"; EM (Toparlı, 2003: 85)'de *iğ* "iğ"; ŞS (Kunos, 1902: 82)'de *ik* "hiddet, şiddet; koku, id, çelik" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ŪL:

Sözcük "her türlü duvarın temeli" anlamına gelmektedir [I.49/48] 36. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 96).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "temel, taban" olarak açıklamıştır. Yazara göre sadece(?) güneydoğu diyalektlerinde "ul" şekliyle "temel, toprak zemin" anlamındadır (Clauson, 1972: 134). Sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 193)'de *ul* "temel"; İML (Battal, 1997: 79)'de *ul* "temel" olarak gördüğümüz sözcük DLT'deki şekille bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ŌL NĀŊ:

"Nemli şey" anlamında kullanılır [I.49/48] 36. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 96).

Kökeni[24]: Sözcük grubunun sıfat unsurunun köken bilgisi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ŌL TŌN[25]:

"Nemli giysi" anlamında kullanılır [I.49/48] 36. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 96).

Kökeni[26]: Sözcük grubunun sıfat unsuru yalın halde bir sözcüktür.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[24] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.
[25] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.
[26] Sözcük grubunun isim unsuru olan "tōn" sözcüğünün köken bilgisi 503. Varaktaki "tōn" maddesinde verilmiştir.

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ĒL:

Sözcük "devlet ya da il" anlamına gelir [I.49/48] 36. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 96).

Kökeni: Clauson'a göre sözcüğün temel ve asıl anlamı "bağımsız bir hükümdar tarafından düzenlenen ve yönetilen bir siyasal birim"dir. Bunun terim olarak en kısa karşılığı "devlet"tir. İlk metinlerde genellikle diğer politik terimlerle ilişkilendirilerek kullanılmıştır. Örneğin *Xağan*, devletin kural koyan kişisi; *bo̲dun*, onun halkı; *törö,* kural koyan tarafından yönetilen yazılı olmayan kanunları; *uluş*, işgal edilmiş coğrafî alan ve "öge:" kuralların yöneticisidir. Daha sonra sözcüğün birtakım anlam genişlemelerine uğradığı görülmüştür (Clauson, 1972: 121).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 118)'de *ėl* "il, yurt, memleket"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 38)'de *il* "el, memleket"; EZ (Atalay, 1945: 176)'de *il / él* "el"; AL (Kaçalin, 2011: 933)'de *ėl [<ėl]* "ulus"; ŞS (Kunos, 1902: 84)'de *il* "halk, guruh, cemiyet" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM ve ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 118)'de *el* "el"; İML (Battal, 1997: 29)'de *el* "tutmağa ve başka şeylere yarayan uzuv"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 10)'de *ėl* "bugünkü manasında"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 108)'de *el* "el" (organ anlamında); EM (Toparlı, 2003: 83)'de *el* "el" (organ anlamında); AL (Kaçalin, 2011: 933)'de *ėl [<elig]* "ėlik, kol"; ZT

(Kara, 2011: 330)'de *ʾél* "yad, yabancı" anlamlarına gelen sözcüklerin DLT'deki sözcükle yalancı eş değerliği bulunmaktadır. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 96, 97)'de "avlu; atlar için kullanılan bir sözcük; barış; değersiz, kötü; akbaba" anlamlarındaki *ēl* sözcükleriyle bu sözcük yalancı eş değerdir.

ĒL:

Sözcük "avlu" anlamına gelmektedir [I.49/48] 36. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 96).

Kökeni: Clauson da sözcüğü "avlu" olarak açıklamıştır (Clauson, 1972: 122).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 118)'de *él* "il, yurt, memleket; el"; İML (Battal, 1997: 29)'de *el* "tutmağa ve başka şeylere yarayan uzuv"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 10)'de *ál* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 176)'de *il / él* "el"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 108)'de *el* "el" (organ anlamında); EM (Toparlı, 2003: 83)'de *el* "el" (organ anlamında); AL (Kaçalin, 2011: 933)'de *él [<elig]* "élik, kol"; ZT (Kara, 2011: 330)'de *ʾél* "yad, yabancı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca yine DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 96, 97)'de geçen ve "devlet; atlar için kullanılan bir sözcük; barış; değersiz, kötü; akbaba" anlamındaki *ēl* sözcükleri de "avlu" anlamına gelen "ēl" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

ĒL:

DLT'de bu, atlar için kullanılan bir sözcüktür. Açıklamanın devamında da "çünkü atlar Türklerin kanatlarıdır" denmiştir. Aynı maddede her ne kadar "ēl baši"

sözcük grubu “bir ilin ya da bölgenin başı” olarak çevrilse de buradaki anlamın “atların başı” olduğu ifade edilmiştir [I.49/48] 36. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 96).

Kökeni: Clauson da sözcükle ilgili DLT’deki açıklamayı aktarmıştır. Sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 122).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, ML, ŞS’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 118)’de *ėl* “il, yurt, memleket; el”; İML (Battal, 1997: 29)’de *el* “tutmağa ve başka şeylere yarayan uzuv”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 10)’de *ėl* “bugünkü manasında”; EZ (Atalay, 1945: 176)’de *il / él* “el”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 108)’de *el* “el” (organ anlamında); EM (Toparlı, 2003: 83)’de *el* “el” (organ anlamında); AL (Kaçalin, 2011: 933)’de *ėl [<elig]* “ėlik, kol”; ZT (Kara, 2011: 330)’de *ʾél* “yad, yabancı” sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Sözcük, bunların dışında DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 96, 97)’de geçen “devlet; avlu; barış; değersiz, kötü; akbaba” anlamlarına gelen *ēl* sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ĒL:

“İki krallık arasındaki barış” anlamına gelmektedir [I.49/48] 36. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97).

Kökeni: Clauson, “iki krallık arasındaki barış” olarak açıklanan sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 122).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 118)'de *ėl* "il, yurt, memleket; el"; İML (Battal, 1997: 29)'de *el* "tutmağa ve başka şeylere yarayan uzuv"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 10)'de *ӓl* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 176)'de *il / él* "el"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 108)'de *el* "el" (organ anlamında); EM (Toparlı, 2003: 83)'de *el* "el" (organ anlamında); AL (Kaçalin, 2011: 933)'de *ėl [<elig]* "ėlik, kol"; ZT (Kara, 2011: 330)'de *ʾél* "yad, yabancı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 96, 97)'de geçen "devlet; avlu; atlar için kullanılan bir sözcük; değersiz, kötü; akbaba" anlamlarına gelen *ēl* sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ĒL:

DLT'de "kötü, değersiz" anlamlarına gelmektedir [I.49/48] 36. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97).

Kökeni: DTS'de "el" sözcüğünün ikinci anlamı ele alınırken bunun "kısa, değersiz, seviyesiz" anlamlarına geldiği belirtilmiştir ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 169).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 202)'de *yạman* "kötü, şer", ME (Yüce, 1993: 206)'de *yạvuz* "kötü"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 156)'de *yavuz* "kötü", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 153)'de *yaman* "kötü"; İML (Battal, 1997: 84)'de *yaman* "kötü", İML (Battal, 1997: 87)'de *yavuz* "kötü"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 118)'de *yaman* "fena, kötü"; EZ (Atalay, 1945: 277)'de *yaman* "xoryat, çirkin", EZ (Atalay, 1945: 282)'de *yavuz* "kötü"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 129)'de *yaman* "kötü"; EM (Toparlı, 2003: 120)'de *yaman* "kötü, fena"; ŞS (Kunos, 1902: 8)'de *ayğak* "nemam, kötü adam, beyhude söz söyleyici, bifayde, çapkın", ŞS (Kunos, 1902: 126)'de *kende* "kötü, fena, çirkin", ŞS (Kunos, 1902: 159)'de *usal* "fena, kötü, kusur", ŞS (Kunos, 1902: 98)'de

yaman " kötü, fena, bed"; ZT (Kara, 2011: 308)'de *ayıġız?* "kötüdür", ZT (Kara, 2011: 416)'de *yaman* "kötü, fena" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerlik oluşturmaktadır. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 170)'de "kötü" anlamındaki *yawlāq*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 106, 115, III: 151, 162)'de "bir şeyin kötüsü" anlamına gelen *alig, örän, yawuz, yamān,* DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 261)'de "herhangi bir şeyin kötü olması" anlamındaki *tas* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük, ME (Yüce, 1993: 118)'de *el* "il, yurt, memleket; el"; İML (Battal, 1997: 29)'de *el* "tutmağa ve başka şeylere yarayan uzuv"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 10)'de *äl* "bugünkü manasında"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 108)'de *el* "el" (organ anlamında); EM (Toparlı, 2003: 83)'de *el* "el" (organ anlamında); AL (Kaçalin, 2011: 933)'de *el [<él]* "ulus" ve *el [<elig]* "elik, kol"; ZT (Kara, 2011: 330)'de de *ʾél* "yad, yabancı" anlamlarında kullanıldığı için DLT'dekiyle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 96, 97)'de geçen "devlet; avlu; atlar için kullanılan bir sözcük; barış; akbaba" anlamlarına gelen *ēl* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ĒL:

DLT'de sözcük "akbaba" olarak açıklanmıştır [I.49/48] 36. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97).

Kökeni: DTS'de "orlaya benzer alacalı bir kuş" şeklinde açıklanan sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 169).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 88, 263)'de "akbaba" anlamına gelen *üs* ve *ēl quš* sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 118)'de *ėl* "il, yurt, memleket; el"; İML (Battal, 1997: 29)'de *el* "tutmağa ve başka şeylere yarayan uzuv"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 10)'de *ӓl* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 176)'de *il / él* "el"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 108)'de *el* "el" (organ anlamında); EM (Toparlı, 2003: 83)'de *el* "el" (organ anlamında); AL (Kaçalin, 2011: 933)'de *ėl [<elig]* "ėlik, kol"; ZT (Kara, 2011: 330)'de *ʾél* "yad, yabancı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 96, 97)'de geçen "devlet; avlu; atlar için kullanılan bir sözcük; barış; değersiz, kötü" anlamlarına gelen *ēl* sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ŌM:

Sözcük "är ōm boldi" cümlesi içinde geçmektedir. Anlamı ise "et yemekten adamın midesi bozuldu ve uyuştu" şeklinde verilmiştir [I.49/48] 36. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97).

Kökeni: Clauson sözcüğün o: ile yazılan şeklinin u: ile yazılan şekline göre daha çok tercih edildiğini ve "hazımsızlık" anlamına geldiğini belirtmiştir (Clauson, 1972: 155).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ŌN:

"On sayısı" anlamına gelir [I.49/48] 36. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "on sayısı" olarak açıklar ve bu sözcükteki uzun o sesinin ara sıra (sporadic) telaffuz edilen bir ses olduğunu söyler (Clauson, 1972: 166).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 162)'de *on* "on"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 130)'de *on* "on (sayı)"; İML (Battal, 1997: 53)'de *on* "dokuzdan sonra gelen sayı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 62)'de *on* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 222)'de *on* "sayıda on"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 120)'de *on* "on sayısı" ve ZT (Kara, 2011: 371)'de *on* "on" şeklinde gördüğümüz bu sözcük DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ŪN:[27]

Sözcük, DLT'de "ses" olarak açıklanmış ve kısa ya da uzun ünlüyle söylenebileceği belirtilmiştir [I.49/48] 36. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97).

ŪN:

[27] Bu sözcükle ilgili açıklamalara kısa ünlüyle gösterilen "ün" maddesinde yer verildiğinden dolayı burada tekrar değinilmemiştir.

Sözcük “un” anlamına gelmektedir [I.49/48] 36. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97).

Kökeni: Bazı etimolojik sözlüklerde sözcük “un” şeklinde açıklanmıştır (Clauson, 1972: 166, Räsänen, 1969: 514, DTS, 1969: 612). Hasan Eren, sözcüğü “öğütülerek toz durumuna getirilmiş toz” açıklamasıyla vermiş ve Orta Türkçeden başlayarak kullanıldığını söylemiştir (Eren, 1999: 423). Gülensoy da sözcükle ilgili olarak “öğütülerek toz durumuna getirilmiş tahıl ve başka besin maddeleri” demiştir (Gülensoy, 2007: 968). Sözlüklerde bu şekilde açıklanan sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 150)’de *un* “un”; İML (Battal, 1997: 80)’de *un* “öğütülmüş, toz halinde hububat”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 112)’de *un* “(değirmen) unu”; EZ (Atalay, 1945: 269)’de *un* “un”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 127)’de *un* “un”; EM (Toparlı, 2003: 117)’de *un* “un” ve ZT (Kara, 2011: 409)’de *un* “un” şeklinde karşımıza çıkan sözcüğün DLT’deki sözcükle bire bir eş değer olduğu görülmektedir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL, ŞS’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ĒN:

DLT’de sözcük “yerin aşağı eğimi” olarak açıklanmıştır [I.49/48] 36. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97).

Kökeni: Clauson’a göre sözcük “aşağı bayır; aşağı; alt, iniş” anlamına gelen sözcüğün kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 165, Räsänen, 1969: 43, DTS, 1969: 173).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 169) *en* sözcüğü "yassı" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97)'deki "bir şeyin eni" anlamına gelen *ēn* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ĒN:

Sözcük, DLT'de "bir şeyin eni" anlamına gelmektedir [I.49/48] 36. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97).

Kökeni: Clauson, bunun "uzunluk sözcüğünün zıttı olan "en" anlamında olduğunu ve sözcüğün özgün şeklinin "é" ile yazıldığını belirtir ama köken bilgisi vermemiştir (Clauson, 1972: 165).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 39) *in* sözcüğü "uzunluğun zıddı, bir şeyin eni" anlamına geldiğinden dolayı DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 175)'de yer alan ve "en" anlamına gelen *yetizlik* sözcüğü de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EK, EM, ML, ŞS ve ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 169) *en* sözcüğü "yassı" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97)'deki "aşağı eğim" anlamına gelen *ēn* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

İN:

DLT'de sözcüğün "aslan, tilki ve yırtıcı her yaratığın yuvası, sığınağı" anlamına geldiği belirtilmiştir [I.49/48] 36. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97).

Kökeni: Clauson'a göre "vahşi hayvanların deliği ya da ini" anlamlarındadır (Clauson, 1972: 166). Hasan Eren, sözcüğü "yaban hayvanlarının kendilerine yuva edindikleri kovuk" olarak açıklamış ve sözcüğün Eski Türkçeden başlayarak kullanıldığını ve Orta Türkçede "yin" şeklinin de olduğunu vurgulamıştır (Eren, 1999: 190).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 130)'de *in* "in, mağara"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 109)'de *in* "mağara"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 39)'de *in* "Kıpçakça hayvanat yuvası", EZ (Atalay, 1945: 177)'de *in* "yırtıcı hayvan yuvası" ve ŞS (Kunos, 1902: 87)'de *in*, "hayvanların hane ve mağarası, kuvuk, küçük gar ve kuş ve tuyurın mekyan-u yuvası; ini" anlamlarına geldiğinden dolayı DLT'deki şekille bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 148)'de yer alan ve "in" anlamına gelen *yin* sözcüğü de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 39)'de *in* "uzunluğun zıddı, bir şeyin eni; koyun kulağının dilimi" ve ZT (Kara, 2011: 340)'de *in* "evin üst katı; yırtık, delik" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Sözcüğün DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97)'deki "koyun pisliği" anlamına gelen *īn* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ĪN:

Sözcük "koyun pisliği" anlamına gelir ve "yīn"li şeklin bir varyantıdır [I.49/48] 36. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97).

Kökeni: DTS'de sözcüğün anlamı "keçi gübresi" olarak açıklanmakla beraber köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 209).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 186)'de *tęrs* "gübre"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳıġ* "hayvan pisliği", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 128)'de *mayaḳ* "hayvan pisliği", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 145)'de *tezek* "at gübresi", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 95)'de *boḳ* "bok"; İML (Battal, 1997: 21)'de *bok* "insan ve hayvanların kalın bağırsağından çıkan nesne"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 20)'de *boq* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 102)'de *täzäk* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 154)'de *boḳ* "bok", EZ (Atalay, 1945: 256)'de *tezek* "hayvan pisliği, gübre, süprüntü"; ŞS (Kunos, 1902: 137)'de *kumalağ* "koyun, keçi ve devenin tezek ve gübresi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 140, 294, 300, 296, 327, III: 148, 170, 214, 214, 235, 240, 270, 331)'de "gübre (farklı hayvanların olsa da)" anlamına gelen *tudrič*, *qumuq*, *mäžäk*, *täzäk*, *čalma*, *yin*, *yundaq*, *qīġ*, *bōq*, *mayaq*, *baynaq*, *čïla*, *saŋ* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 130)'de *in* "in, mağara"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 109)'de *in* "mağara"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 39)'de *in* "Kıpçakça hayvanat yuvası; uzunluğun zıddı, bir şeyin eni; koyun kulağının dilimi"; EZ (Atalay, 1945: 177)'de *in* "yırtıcı hayvan yuvası"; ŞS (Kunos, 1902: 87)'de *in*, "hayvanların hane ve mağarası, kuvuk, küçük gar ve kuş ve tuyurın mekyan-u yuvası; ini"; ZT (Kara, 2011: 340)'de *in* "evin üst katı; yırtık, delik" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerlik oluşturmaktadır. Ayrıca, sözcüğün DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97)'deki "vahşi hayvan ini" anlamıyla da bir yalancı eş değerlik söz konusudur.

ŌY:

DLT'de sözcüğün "oyuk, yarık, dağ geçidi" anlamına geldiği belirtilmiştir [I.49/48] 36. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "oyuk, kovuk, delik" olarak açıklamış ve anlamsal olarak "o:y-" ile ilişkili olduğunu söylemiştir (Clauson, 1972: 265).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 112)'de *çuḳur* "çukur"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 32)'de *çuqur* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 163)'de *çukur* "çukur"; ŞS (Kunos, 1902: 188)'de *tikiş* "dib, nihayet; çukur", ŞS (Kunos, 1902: 190)'de *tiring* "derin, amik, çukur", ŞS (Kunos, 1902: 35)'de *bur* "çukur yer", ŞS (Kunos, 1902: 49)'de *çukur* "derin"; ZT (Kara, 2011: 326)'de *çuḳur* "çukur, derin yer" sözcükleri DLT'deki "ōy" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 131)'de *oy* "kül rengi"; İML (Battal, 1997: 54)'de *oy* "karayla kırmızı arasında bir at donu" sözcükleri bu maddedeki sözcükle

yalancı eş değerdir. Bu sözcük yine DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97)'de geçen "kül rengi" anlamındaki *oy* sözcüğüyle de yalancı eş değerdir.

OY AT:

Sözcük, DLT'de "kül rengi" anlamında "oy at" sözcük grubunun içinde geçmektedir [I.49/48] 36. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97).

Kökeni[28]: Clauson, sözcüğün atın derisinin rengi için kullanılan bir sözcük olduğunu söyler. Tanımları değişmekle birlikte bu konuda belirleyici renk "boz" dur. Sözcük, sadece kuzeydoğu diyalektlerinde yaşamaktadır (Clauson, 1972: 265).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

AḌUT:

Sözcük "bir şeyin az miktarı, bir avucu" anlamına gelir [I.49/48] 36. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97).

Kökeni: Clauson, sözcüğün aslında "avuç" anlamına gediğini söyler. Ama bazen "avuç içi" olarak kullanılmaktadır hâlbuki bunun doğru şekli "aya"dır. Sözcüğün alışılmadık bir fonetik tarihi vardır. –u–'nun etkisi altındaki –d–, –y–'nin yerine –v/–w'ye dönmüştür. Belki de yerini doldurmayla –t, –ç olmuştur. Sözcüğün çok farklı yapıları vardır (Clauson, 1972: 44). Räsänen, sözcüğün "avuç" anlamına geldiğini

[28] Sözcük grubunun isim unsuru olan "at" sözcüğünün köken bilgisi 29. varaktaki "at" maddesinde verilmiştir.

söyler ve bunu kısmî yerini doldurmayla **abuč* sözcüğüyle ilişkilendirir (Räsänen, 1969: 7).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 95)'de *aya* "avuç içi"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 90)'de *aya* "avuç içi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 8)'de *aya* "avuç içi"; EZ (Atalay, 1945: 144)'de *avuç* "avuç", EZ (Atalay, 1945: 145)'de *aya* "avuç"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de *avuç* "avuç, elin içi", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *aya* "aya, avuç içi"; EM (Toparlı, 2003: 72)'de *avuç* "el içi, aya"; ŞS (Kunos, 1902: 7) *aya* "el içi, ve ayak tabanı, ortasındaki düzlük"; ZT (Kara, 2011: 307)'de *avuç* "avuç, elin iç tarafı", ZT (Kara, 2011: 308)'de *aya* "avuç, elin iç tarafı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerlik oluşturmaktadır. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 119, 121)'de "avuç" anlamındaki *avut* ve *aya* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ORUT:

DLT'de sözcük "yaşlı kuru ot" olarak açıklanmıştır [I.51/50] 37. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 98).

Kökeni: Clauson, sözcüğün "biçilmiş" anlamına geldiğini ve kurumuş otların biçilmesi, yerden ayrılması işlemi olduğunu söylemiştir. Yazara göre sözcük *o:r-* fiilinden türetilmiştir (Clauson, 1972: 202).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖČÜT:

Sözcük "öç, intikamı arzulama" anlamlarına gelir [I.51/50] 37. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 98).

Kökeni: Clauson'a göre sözcük "öçe-" fiilinden gelmektedir. "İntikam, kin" anlamlarına gelen sözcüğün kaynağı ö:ç sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 21). DTS'de sözcüğün anlamı "intikam, öç; nefret" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 376). Gülensoy'un sözlüğünde sözcüğün açıklaması yapılmamış ancak "öç" maddesinde Orta Türkçede "öç" anlamında "öçüt" sözcüğünün kullanıldığı belirtilmiştir (Gülensoy, 2007: 647).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 165)'de *öç* "öç, intikam"; İML (Battal, 1997: 54)'de *öç* "diyet, kasas"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 64)'de *öç* "intikam"; EZ (Atalay, 1945: 224)'de *öç* "öç; öndül" anlamlarıyla kullanılarak DLT'deki anlamla bire bir eş değerlik oluşturmaktadır. Ancak adı geçen sözlüklerde sözcük DLT'de olduğu gibi uzun ünlülü değildir. Sözcük ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 93, II: 104)'te geçen ve "öç" anlamına gelen *ōç*, *käk* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EK, EM, ML, AL, ŞS, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

UĠUT:

Bira yapımında kullanılan mayalanmaya verilen isimdir. Aşağıdaki gibi yapılır. Çeşitli otlar un ve filizlenmiş arpayla karıştırılır. Karışım yoğurulur, fındık büyüklüğünde kesilir ve kurumaya bırakılır. En son hamur ufalanır, üzerine buğday serpiştirilir ve arpayla birlikte pişirilir. Pişirilen buğdaylar fındık büyüklüğünde parçalara ayrılır. Buğday temiz bir şekilde paketlenir ve üç gün boyunca mayalanmaya bırakılır. Sonra bir fıçıya yerleştirilir ve on günden fazla mayalanmaya bırakılır. Sonunda üstüne su dökülür ve süzülür. Bu "beyaz şarap"tır [I.51/50] 37. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 98).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "maya" olarak açıklamıştır. Sözcük, kuzeydoğu ve merkezî kuzey diyalektlerinde yaşamaktadır ve dar bir şekilde farklı anlamlara gelebilmektedir. Güneybatı diyalektlerinden Anadolu'da *uğut, uhut, uğunt* şekillerindedir (Clauson, 1972: 80). Eren, sözcüğü "çimlenmiş buğdayın kaynatılmasıyla yapılan bir çeşit yemek" olarak açıklamıştır. Yazar, sözcüğün Orta Türkçede "içki mayası" anlamına geldiğini de eklemiştir (Eren, 1999: 422). Sözlüklerde sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄWÄT:

DLT'de "evet" anlamına gelen bir takı olduğu söylenmiştir. Sözcüğün üç şekli bulunmaktadır. Yaġma, Tuxsi, Qifçaq ve Oğuzlarda "äwät" şeklindedir. Geri kalanlarda ise "ämät, ävät, yämät" şeklindedir [I.51/50] 37. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 98).

Kökeni: Clauson "evet" sözcüğünü "yemet" sözcüğüne yönlendirmiştir. Yazar, bu sözcüğün "evet" anlamına geldiğini ve güneybatı diyalektlerinde yaşadığını söyler. Bu sözcük, diğer (batı) evet sözcüklerinin ilk şeklidir (Clauson, 1972: 935). Räsänen, sözcüğün "evet" anlamına geldiğini söylemiş ve "ämät, yämät" şekillerinin olduğunu da belirtmiştir (Räsänen, 1969: 52). DTS'de de sözcüğün "tamam, iyi" anlamlarına geldiği ve karşılığının da "jemät" olduğunu ifade edilmiştir (DTS, 1969: 189). Gülensoy, sözcüğün "evet" anlamına geldiğini, Eski Türkçede ve Orta Türkçede "evet ~ ewet ~ yemet ~ emet" şeklinde olduğunu göstermiştir (Gülensoy, 2007: 348). İncelenen sözlüklerde sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 16)'de *bar* "evet"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 75)'de *qı* "evet", Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *ävät* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 171)'de *evet* "evet" ve EZ (Atalay, 1945: 169)'de *ereyne* "evet"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 108)'de *evet* "evet"; EM (Toparlı, 2003: 83)'de *evet* "evet" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 116, III: 150, 207)'de "evet" anlamına gelen *ilal*, *yämät*, *yāh* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

UWUT:

"Utanç" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.51/50] 37. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 98).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "utanç, çekingenlik" olarak açıklamıştır. Sözcük aslında "uyat"la eş anlamlıdır ve genellikle hendiaduoin olarak kullanılır. Hemen hemen bütün modern dillerde "uyat" vardır. Güneybatı diyalektleri dışında bu kelime yaşamamaktadır. Ama güneydoğu diyalektlerinde *uwat, uvat, ubat/uvat* şekillerinde görülmektedir. Bazen "ovut" olarak transkribe edilen sözcüğün doğru şekli "uvut"tur (Clauson, 1972: 7). Gülensoy, bu sözcüğü "uyat" maddesinde açıklamıştır ve anlamını da "utanç, sıkılganlık" olarak vermiştir. Yazar, sözcüğün Orta Türkçede uyad/uyat "utanma" olarak bulunduğunu ve farazî olarak <*ud/ut şeklinden geldiğini söylemiştir (Gülensoy, 2007: 977).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 196)'de *uvut* "utanma"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 150)'de *uṭ* "hayâ, utanma"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 113)'de *ut* "uyat", Kİ (Caferoğlu, 1931: 113)'de *uyat* "ud, hayâ"; AL (Kaçalin, 2011: 1032)'de *uyat* "utanç"; ZT (Kara, 2011: 412)'de *uyat* "utanma, haya, utanç" anlamlarına gelen sözcükler bununla bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 120, 346)'de "utanç" anlamındaki *uvut, turqiġ*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 258)'de "utanma" anlamındaki *tär* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EZ, EK, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OQUT:

Sözcük, DLT'de "sultanın isteğine ya da bir yemeğe davet" olarak açıklanmıştır [I.51/50] 37. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 98).

Kökeni: Clauson'un sözlüğünde "oqut" maddesi yer almamakla beraber "okıt-" fiilinde bu sözcükle ilgili bilgileri bulmak mümkündür. "Okıtgu kerek" cümlesi "davet edil-, çağrıl-" olarak açıklanmıştır (Clauson, 1972: 81).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 113)'de *dạ'vạt* sözcüğü "davet, ziyafet" anlamına geldiği için bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄGİT:

"Şeytandan ve kötü ruhlardan korumak için bebeklerin yüzlerine sürülen bir ilaç"tır. Safran ya da ona benzeyen şeylerin otlarla karıştırılmasıyla yapılır [I.51/50] 37. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 98).

Kökeni: Clauson, sözcükle ilgili DLT'deki açıklamaları aktarmıştır. Ayrıca sözcükteki elifin ötümsüzleştirilmesiyle "öğüt"ten önce geldiğini ve bundan dolayı "egit" olduğunu söylemiştir (Clauson, 1972: 102). Räsänen, sözcüğü "ülsere ve kem gözlere karşı koruma ve çare olması için çocuğun yüzüne safran sürülmesi" olarak açıklamıştır (Räsänen, 1969: 37). DTS'de de "çocukların gözlerini hastalıktan korumak için kullanılan safran ilacı" denilmiştir (DTS, 1969: 166). İncelenen sözlüklerde bu şekilde açıklanan sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖGÜT:

Sözcük "öğüt" anlamına gelmektedir [I.51/50] 37. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 98).

Kökeni: Clauson, sözcüğün "öğüt, öneri, tembih" anlamlarına geldiğini söyler. Yazara göre sözcük "ö-" fiilinden türetilmiştir ve bazen başta "ü-" ile yazılmaktadır (Clauson, 1972: 102). Gülensoy ise sözcüğün "nasihat" anlamında olduğunu ve Eski Türkçe ögüt ~ Orta Türkçe ögüt "öğüt, vaat" [~ övüt, ötlük] şekillerinde bulunduğunu söyler. Yazarın sözcüğün kökeniyle ilgili iki görüşü vardır. Birincisi "< *ö- 'düşünmek' + -g- (ü)t" şeklindeyken; ikincisi "< *öt 'öğüt'" şeklindedir (Gülensoy, 2007: 655).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 166)'de *ögüt* "öğüt"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 65)'de *ögüt* "nasihat"; EZ (Atalay, 1945: 224)'de *öğüt* "öğüt", EZ (Atalay, 1945: 228)'de *övüt* "öğüt" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 133)'de yer alan ve "öğüt" anlamına gelen *ötlük* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖGİT:

Sözcük "tahıl ya da başka şeylerin öğütülmesi" anlamındadır [I.51/50] 37. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 98).

Kökeni: Clauson'a göre sözcük "tahılın öğütülmesi için temizlenmesi"dir."Ögi-" fiilinden türemiştir ve sözcük sadece güneydoğu diyalektlerinde yaşamaktadır (Clauson, 1972: 102). Sözcük, *ögi- (fiil kökü)* + *-t (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

EGÄT:

Sözcük "gerdek gecesinde geline hizmet etmesi için onunla gönderilen hizmetçi kadın" anlamına gelmektedir [I.51/50] 37. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 98).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "hizmetçi kadın" olarak açıklamış ve Kaşgarlı'nın sözcükle ilgili söylediklerini aktarmıştır. Bu sözcük, sadece kuzeydoğu diyalektlerinde yaşamakla birlikte muhtemelen güneybatı diyalektlerinde Anadolu'da *ekdi / ekti* şeklindedir (Clauson, 1972: 102).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İGİT:

Sözcük, Oğuz diyalektinde "yalan" anlamına gelmektedir [I.51/50] 37. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 98).

Kökeni: "Yanlış, yalan; aldatma" olarak açıklanan sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 102, DTS, 1969: 204).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 201)'de *yalġan* "yalan", ME (Yüce, 1993: 203)'de *yaŋluḳ* "yanlış, yanılma"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 153)'de *yalan* "yalan", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 133)'de *ötrük* "yalan"; İML (Battal, 1997: 84)'de *yalgan* "yalan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 65)'de *ötrük* "yalan"; EM (Toparlı, 2003: 119)'de *yalġan* "yalan"; AL (Kaçalin, 2011: 1036)'de *yalġan* "yalan", AL (Kaçalin, 2011: 987)'de *ötrük* "yalan söz"; ŞS (Kunos, 1902: 97)'de *yalğan* "yalan, duruğ", ŞS (Kunos, 1902: 156)'de *ötrük* "yalan, eracif", ŞS (Kunos, 1902: 151)'de *onzel* "yalan" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 132)'de geçen ve "yalan" anlamına gelen *ötrük* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EZ, EK, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ZT (Kara, 2011: 339)'de *igit* sözcüğü "genç, yiğit, civan, delikanlı" anlamlarına gelmekte ve DLT'deki şekille yalancı eş değerlik oluşturmaktadır.

ÖLÜT:

Sözcük "öldürme" anlamına gelir [I.51/50] 37. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 99).

Kökeni: Sözcük öl- fiiline –üt ekinin getirilmesiyle yapılır. Bu sözcük, orta dönemde genellikle "salgın hastalık, ani ölüm" anlamındadır ve kuzeydoğu diyalektlerinde yaşamaktadır (Clauson, 1972: 130). Eren ise sözcüğü *ölet* maddesinde ele almış ve "öldürücü hastalık salgını, kıran" olarak açıklamıştır. Sözcüğün Orta Türkçede *ölüt* olarak geçtiğini ve kökeninin de "<öl- + -(ü)t" şeklinde incelenebileceğini belirtmiştir (Eren, 1999: 316).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 225)'de *ölet* "insanların ölümü" aynı maddede *ölüt* "öldürüşme, telef" anlamlarıyla yer aldığından dolayı DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OLUT:

Sözcük "gençliğinde olgun olan adam" anlamına gelmektedir [I.51/50] 37. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 99).

Kökeni: Clauson, sözcüğün ol- fiilinden geldiğini ve "olgun, azimli" anlamında olduğunu belirtmiştir (Clauson, 1972: 130).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ATAČ:

Sözcük "yaşlı bir adam gibi davranan genç" anlamına gelir [I.52/52] 38. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 99).

Kökeni: Clauson'a göre "ata:" sözcüğüne "ç-" ekinin eklenmesiyle oluşmuştur. Yazar "küçük, sevgili babam" şeklinde yapılan okumaların yanlış olduğunu söylemiştir (Clauson, 1972: 43).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄTİČ:

Sözcük “çocukların ceviz oyununda hedef olarak belirledikleri delik” anlamına gelmektedir [I.52/52] 38. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 99).

Kökeni: Çocukların ceviz oyunu oynarken fırlattıkları şeyleri atacakları hedef, deliktir. Sözcüğü “eteç” maddesinde ele alan yazar, sözcüğün sonuna “-lik” eki gelebildiğinden dolayı öndeki ünlünün buna göre olması gerektiğini söylemiştir (Clauson, 1972: 43).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

EŠİČ:

Sözcük “tencere” anlamına gelmektedir [I.52/52] 38. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 99).

Kökeni: “Topraktan yapılmış çömlek; çömlek” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 257, Räsänen, 1969: 51).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 66)’de *eşkü* sözcük “toprak tencere” anlamına geldiği için bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄKÄČ:

Sözcük "insanların ablası olduğu düşünülen bilgece davranan küçük kız" anlamına gelir. Bir sevgi işareti olarak bu isim verilmiştir [I.52/52] 38. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 99).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "zekice davranan küçük kız, boyun ablası" olarak anlamlandırmıştır. Bunun, bir saygı göstergesi olduğunu da eklemiştir. Ancak kökeni hakkında bir bilgi vermemiştir (Clauson, 1972: 102).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AMAČ:

Sözcük "hedef" anlamına gelir [I.52/52] 38. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 99).

Kökeni: Clauson, sözcüğün metaforik olarak "amaç, hedef" anlamına geldiğini belirtmiş ve güneybatı diyalektlerinden Anadolu'da yaşadığını söylemiştir. Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 156).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 11)'de *amaç* sözcüğü "hedef, nişane" anlamına geldiği için bu sözcükle bire bir eş değerlik oluşturur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 4)'de *amaç* sözcüğü "yakın nişangâh" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 99)'de "pulluk" anlamına gelen *amač* sözcüğü de bu maddedeki anlamla yalancı eş değerdir.

AMAČ:

Sözcük, DLT'de "pulluk" anlamına gelmektedir [I.52/52] 38. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 99).

Kökeni: "Saban, pulluk" anlamına gelen bu sözcük, Türklerin tarımla ilgilendiklerinde ilk edindikleri sözcüktür. Farsça *āmāc* "pulluk" anlamına geliyordu. Bundan dolayı bir yığın toprak arasından saban tarafından atılan toprak anlamını kazanmış olabilir. Oradan belki de anlam genişlemesiyle okçulukta ok atışı için uygun uzaklığı ifade eden bir sözcük olarak kullanılmıştır. Sözcüğün "pulluk" anlamına Kaşgarlı dikkat çekmiştir. Güneydoğu diyalektlerinde de sözcük "pulluk" anlamıyla yaşamaktadır (Clauson, 1972: 156). Räsänen, sözcüğün "pulluk" anlamına geldiğini söylemiştir. Kökeninin bulunmasının zor olduğunu belirten yazar Farsça *āmāğ*, *amāğ*, *āmāč*, *amāč* sözcüklerinden gelişmiş olabileceğini aktarmıştır (Räsänen, 1969: 18).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 4)'de *amaç* "yakın nişangâh"; ŞS (Kunos, 1902: 11)'de *amaç* "hedef, nişane" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 99)'de "hedef" anlamına gelen *amač* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

OLİČ:

Sözcük "erkek çocukları için sevgi ifade eden bir takı" olarak açıklanmıştır [I.52/52] 38. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 99).

Kökeni: Clauson'a göre çocuklar için sevgi ifade eden bir ünlemdir ve köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 128).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 53)'de *olıç* sözcüğü "hükümdar çocuklarından olan oğlanlara hitap ederken kullanılan merhamet ve sevgi sözü-olıçım-oğulcuğum" anlamına geldiği için bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ANAČ:

Bu sözcük "insanların annesi olduğu düşünülen bilgece davranan küçük kız" anlamına gelir. Bir sevgi işareti olarak bu isim verilmiştir [I.52/52] 38. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 99).

Kökeni: "Ana:" sözcüğü, sevgi ifadesi olarak "sevgili anne" ve bunun gibi anlamlarda kullanılır. Güneybatı diyalektlerinde çeşitli anlam genişlemeleri yaşamıştır. Clauson "tıpkı bir anne gibi olan" anlamında Kaşgarlı'nın yaptığı açıklamaya da yer vermiştir (Clauson, 1972: 172). Gülensoy, sözcüğün Orta Türkçede "anacık, ana gibi olan" anlamlarına işaret eder ve "<*ana+ç" şeklinde geliştiğini belirtir (Gülensoy, 2007: 69).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 10)'de *anaç* sözcüğü "anaç, analaşmış; zekâsı yüzünden cemiyetin anası gibi sayılan kızcağız" anlamına geldiği için bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ANÜČ:

Sözcük "gözdeki perde" anlamına gelmektedir [I.52/52] 38. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 99).

Kökeni: "Gözdeki perde; göze inen perde, göz kapağı" olarak açıklanan sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 172, DTS, 1969: 174).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AĠİR:

Bir şeyin "ağır" olanı "insanlar ya da emir tarafından onurlandırılmış kişi" demektir [I.52/52] 38. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 99).

Kökeni: Sözcüğün temel anlamı fiziksel olarak "ağırlık"tır. Metaforik olarak iki karşıt anlamı vardır. Birincisi önemli, seçkin, değerli, samimi, ikincisi ise sıkıcı, ağır, acılı anlamlarıdır. Sözcüğün fonetik değişimi de söz konusudur (Clauson, 1972: 88). Räsänen'in sözlüğünde ve DTS'de "zor, ağır, şiddetle, hantal, ağırbaşlı, büyük, ağır yük gibi" şeklinde açıklanan sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Räsänen, 1969: 8, DTS, 1969: 18). Gülensoy da sözcüğün "ağır" anlamını vermiş ve "<āġ-(ı)r" şeklinde geliştiğini söylemiştir (Gülensoy, 2007: 53).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 84)'de *aġır* "ağır"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 85)'de *aġır* "ağır"; İML (Battal, 1997: 8)'de *ağır* "hafif olmayan, yerinden zor oynatılan nesne"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 2)'de *ağır* "bugünkü manasında; şişman"; EZ (Atalay, 1945: 136)'de *ağır* "ağır",EZ (Atalay, 1945: 144)'de *avur* "ağır"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 99)'de *aġır* "ağır"; EM (Toparlı, 2003: 69)'de *aġır* "ağır"; ZT (Kara, 2011: 299)'de *aġır* "tartısı ağır şey" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 100)'de "yüksek fiyatlı" anlamına gelen sözcük *aġir* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

AĞİR:

Sözcük "yüksek fiyatlı nesne" anlamına gelmektedir [I.52/52] 38. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 100).

Kökeni: "Yüksek fiyatlı nesne; değeri çok olan" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 88, Eren, 1999: 3).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değeri yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 84)'de *aġır* "ağır"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 85)'de *aġır* "ağır"; İML (Battal, 1997: 8)'de *ağır* "hafif olmayan, yerinden zor oynatılan nesne"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 2)'de *ağır* "bugünkü manasında; şişman"; EZ (Atalay, 1945: 136)'de *ağır* "ağır",EZ (Atalay, 1945: 144)'de *avur* "ağır"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 99)'de *aġır* "ağır"; EM (Toparlı, 2003: 69)'de *aġır* "ağır"; ZT (Kara, 2011: 299)'de *aġır* "tartısı ağır şey" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerlik oluşturmaktadır. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 100)'de "ağır" anlamına gelen *aġir* sözcüğü de bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

OĠAR AT:

"Alnı parlak olan at" anlamında kullanılır [I.52/52] 38. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 100).

Kökeni[29]: "Alnı parlak olan at" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru belki de Farsça aracılığıyla geçmiştir (Clauson, 1972: 89).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

UĠUR:

"Zaman" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.52/52] 38. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 100).

Kökeni: Anlamsal bakımdan oldukça belirsizdir. Hem "zaman" hem de "neden" ifade eden sözcüğün bazı bağlamlarda hangisinin başta gelen anlam olduğunu söylemek zordur. "Zaman", "doğru ve şüpheli zaman" ve oradan bugünkü "iyi şans" anlamları da gelişmiştir. İlk zamanlarda yaygın olarak kullanılmıştır; ancak sadece güneybatı diyalektlerinde yaşamaktadır (Clauson, 1972: 89). Räsänen'in sözlüğünde ve DTS'de "oġur" maddesinde ele alınan sözcüğün anlamı "zaman; sıra, vakit" olarak verilmiş ancak köken bilgisine değinilmemiştir (Räsänen, 1969: 358, DTS, 1969: 364).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 214)'de *ẓamān* sözcüğü "zaman" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerlik oluşturur. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I:

[29] Sözcük grubunun isim unsuru olan "at" sözcüğünün köken bilgisi 29. varaktaki "at" maddesinde verilmiştir.

100)'de yer alan ve "hükümdar dönemi" anlamına gelen *uġur* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 149)'de *oğur (uğur)* sözcüğü "tavaif-i etrakdan bir kabile ismi" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 100)'de yer alan "imkân" anlamındaki *uġur* sözcüğü bu maddedekiyle yalancı eş değerdir.

UĠUR:

DLT'de sözcük "hükümdarlık dönemi" anlamına gelmektedir [I.52/52] 38. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 100).

Kökeni: "Hükümdarlık zamanı" olarak açıklanan sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 89, Räsänen, 1969: 358).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 214)'de *zạmān* sözcüğü "zaman" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 100)'de yer alan ve "zaman" anlamına gelen *uġur* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 149)'de *oğur (uğur)* sözcüğü "tavaif-i etrakdan bir kabile ismi" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 100)'de yer alan "imkân" anlamındaki *uġur* sözcüğü bu maddedekiyle yalancı eş değerdir.

UĠUR:

Sözcük "imkân" anlamına gelmektedir [I.54/53] 39. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 100).

Kökeni: "İhtimal, bir şey için imkân; fırsat" anlamlarına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 89, Räsänen, 1969: 358).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 149)'de *oğur (uğur)* sözcüğü "tavaif-i etrakdan bir kabile ismi" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 100)'de yer alan "zaman" anlamındaki *uġur* sözcüğü de bu maddedekiyle yalancı eş değerdir.

UĠUR:

Sözcük, Oğuz diyalektinde "karşılık, tazmin edici hediye" anlamlarına gelmektedir [I.54/53] 39. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 100).

Kökeni: DTS'de sözcüğün "karşılık" anlamına geldiği belirtilmiştir (DTS, 1969: 364).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 99)'de *bẹdẹl* sözcüğü "karşılık, bedel" anlamlarına geldiği için DLT'deki *ötki* sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 151)'de geçen ve "karşılık" anlamına gelen *ötki* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 149)'de *oğur (uğur)* sözcüğü "tavaif-i etrakdan bir kabile ismi" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 100)'de yer alan "zaman" ve "imkân" anlamındaki *uġur* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

UĠUR:

Sözcük, Oğuz diyalektinde "iyi şans" anlamına gelir [I.54/53] 39. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 100).

Kökeni[30]: "İyi şans, iyi işaret; uğurlu, isabetli" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Räsänen, 1969: 358, DTS, 1969: 364).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[30] Clauson'un "iyi şans" anlamına gelen "uġur" sözcüğüyle ilgili yaptığı açıklamalara "zaman" anlamındaki "uğur" maddesinde yer verildiği için burada tekrar yer verilmemiştir.

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük, ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 149)'de *oğur (uğur)* sözcüğü "tavaif-i etrakdan bir kabile ismi" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 100)'de yer alan "zaman", "hükümdar zamanı", "imkân" ve "karşılık" anlamındaki *uġur* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ÄGİR:

Sözcük "baş ağrısı için kullanılan bir ilaç" anlamına gelmektedir [I.54/53] 39. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 100).

Kökeni: Tıpta kullanılan bir ilaçtır. Brockelmann, talihsiz bir benzerlikle Farsça *aygar* sözcüğünü Yunanca "akoron" (acorus calamus) sözcüğüyle denkleştirmiş ve Kaşgarlı'nın verdiği örneği bu şekilde tercüme etmiştir. Ama bunların anlamları oldukça farklıdır. Belki de merkezî kuzey diyalektlerinden Kazakçada *i:r* biçiminde "öksürüğe karşı kullanılan bir ilaç" olarak bulunur. Uygurcada ise diş rahatsızlıklarına deva olarak *egir* sözcüğü kullanılmaktadır (Clauson, 1972: 112). DTS'de sözcüğün "karın ağrısını sağaltmak için kullanılan bir kök, eğir otu" anlamında kullanıldığı belirtilmiştir (DTS, 1969: 166). Eren, bu sözcüğü "enir" maddesinde ele alır ve "bir çeşit yabanî mersin" olduğunu söyler. Yazar, sözcüğün kökeninin bilinmediğini de eklemiştir (Eren, 1999: 136).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 10)'de *ägir* sözcüğü "diğer bir telaffuzda äygir, siyah renkli at" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ÜGÜR:

Sözcük "darı" anlamına gelmekte ve Türkler arasında Oğuzlar tarafından bilinmemektedir [I.54/53] 39. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 100).

Kökeni: Clauson "ügür" sözcüğünü "üyür" sözcüğüne yönlendirmiştir. Bir çeşit küçük tohum, darı ya da benzerleri anlamındadır. Brahmi dilinde *uyuri* olarak telaffuz edilir, *üri* ya da *uyurı* biçiminde okunur; ama bu alfabe yalnızca *üyüri* sözcüğünün yazılması için uygundur. Uygurca el yazmalarında sözcük, bazen *üyü* bazen *uyu* ve bazen de *uyr üy(ü)r?* için kullanılmıştır. Karahanlı döneminde *ügür* şekli beklenmedik bir şeklidir ve muhtemelen farklı bir diyalektteki aynı sözcüğü temsil etmektedir. *Kat üyüri* sözcüğünün anlamı konusunda bir anlaşmazlık vardır. Müller, Para 14'te yayınlanmamış bir metinde (TIII 54) bunu Çince *su mo, perilla ocymoides* ve T VIII'de Suvarnaprabhfisaszitra 476'da Çince *chieh tzu* "hardal tohumu" sözcüklerine karşılık olarak verilmiştir (Clauson, 1972: 275).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 150)'de yer alan ve "darı" anlamına gelen *yügür* sözcüğü bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EZ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 100)'de yer alan ve "susam" anlamına gelen *ügür* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ÜGÜR:

Sözcük, Oğuz diyalektinde "susam" anlamına gelmektedir [I.54/53] 39. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 100).

Kökeni: Sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 49)'de *küncüt* "susam, kuncut"; EZ (Atalay, 1945: 214)'de *künçi* "susam"; ŞS (Kunos, 1902: 141)'de *künci* "susam, semsem" anlamına gelen sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EK, M, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 100)'de yer alan ve "darı" anlamına gelen *ügür* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ÖGÜR:

Sözcük "herhangi bir koyun, antilop, cariye, orman tavuğu ya da deve sürüsü" anlamına gelir [I.54/53] 39. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 100).

Kökeni: Sürü, özellikle at sürüsü ayrıca diğer hayvan sürüleri demektir. Bu anlam, bazı modern dillerde yaşar. Ama şimdi genellikle "evcil, evcilleştirilmiş hayvan" ve "aynı grubun üyesi olan arkadaş, dost" anlamlarında kullanılmaktadır. Kuzeydoğu ve merkezî kuzey diyalektlerinde *ö:r / ür* şeklinde büzülmüştür (Clauson, 1972: 112). Gülensoy, "yaşça yakın, boydaş, yaşıt, taydaş, akran; takım, fırka, zümre" anlamlarıyla verdiği sözcüğün Orta Türkçede "bazı hayvanların toplu halde bulunması, bunların

sürüsü, bölük" anlamına geldiğini belirtmiştir. Yazar, sözcüğün "<*ök- 'yığ-, biriktir-' (DLT) + -ür" şeklinde geliştiğini söylemektedir (Gülensoy, 2007: 654).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 166)'de *ögür* "grup, bölük", ME (Yüce, 1993: 107)'de *bölük* "bölük, parça", ME (Yüce, 1993: 209)'de *yılkı* "sürü"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 141)'de *sürü* "sürü", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 160)'de *yunt* "otlakta otlayan atların tümü"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 21)'de *bölük* "halkın bir kısmı, insanların (büyük) bir kısmı", Kİ (Caferoğlu, 1931: 95)'de *sürü* "hayvan sürüsü", Kİ (Caferoğlu, 1931: 129)'de *yunad* "beygir sürüsü"; EM (Toparlı, 2003: 108)'de *sürü* "sürü"; ZT (Kara, 2011: 387)'de *sürüg* "koyun sürüsü" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 298)'de yer alan ve "sürü" anlamına gelen *sürüg* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EZ, EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 131)'de *ögür* "uysal (at)"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 65)'de *ögür*, "yekdiğerine alışkın olan hayvan"; ZT (Kara, 2011: 373)'de *ögür* "erkek at" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

İMİR:

Sözcük, Oğuz diyalektinde "karanlık, sis" anlamına gelir [I.54/53] 39. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 100).

Kökeni: Oğuzcada *iŋir* şeklindedir. Kasvet, akşam karanlığı anlamına gelir. Sis ya da toz fırtınası tarafından oluşan şafaktaki ve günbatımındaki kasvettir (Clauson, 1972: 162). Yazar "iŋir" maddesinde ise sözcüğü "günbatımında gece ve gündüz arasındaki yarı aydınlık" olarak açıkladığı sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi vermemiştir (Clauson, 1972: 188).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 85)'de *aḫşam* "akşam"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 86)'de *aḳşam* "akşam"; İML (Battal, 1997: 8)'de *ahşam* "akşam"; EZ (Atalay, 1945: 136)'de *axşam* "akşam"; ZT (Kara, 2011: 300)'de *axşam* "akşam" sözcükleri DLT'deki "imir" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 125, 136)'de geçen ve "karanlık, akşam" anlamına gelen *iŋir* ve *axšam* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OBUZ:

Sözcük "arazinin pürüzlü olması" anlamına gelmektedir [I.54/53] 39. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 100).

Kökeni: Clauson, bu sözcüğü "opuz" maddesinde ele almış ve "o:p-" fiilinden geldiğini söylemiştir. "Pürüzlü, engebeli zemin" anlamına gelmekte ve yalnızca güneybatı diyalektlerinde *obus*, *obuz* olarak yaşamaktadır (Clauson, 1972: 16-17).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 220)'de *obur* sözcüğü "oyuk ve çukur yer (?)" anlamına geldiği için bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ATİZ:

Sözcük "iki set arasındaki şerit" anlamına gelmektedir [I.54/53] 39. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 101).

Kökeni: Clauson, sözcüğün "küçük alan" anlamında yaşadığını söyler. Güneydoğu diyalektlerinde "atız" şeklindedir. Sözcük ilk zamanlarda Moğolcada da *atar* biçiminde ve "işlenmemiş toprak" anlamındadır (Clauson, 1972: 73).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

UČUZ:

Sözcük "bir şeyin ucuz olması" anlamına gelir [I.54/53] 39. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 101).

Kökeni: Temelde "çaba gerektirmeyen" anlamındadır. Bu yüzden erken dönemde "kolay", insanlar için "saygıya layık olmayan", somut nesneler için "alması kolay" ve "ucuz, değersiz" anlamındadır. Kuzeybatı diyalektlerinde *ucuz / uçsuz*, güneybatıda *ucuz* ve buna benzer biçimlerde yaşamaktadır (Clauson, 1972: 32).

Gülensoy, sözcüğün "<ūç + uz" biçiminde oluştuğunu söylemiştir (Gülensoy, 2007: 953).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 193)'de *uçuz* "ucuz"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 149)'de *uçuz* "ucuz"; İML (Battal, 1997: 79)'de *uçuz* "pahası aşağı olan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 111)'de *uçuz* "ucuz"; EM (Toparlı, 2003: 117)'de *uçuz* "ucuz"; ŞS (Kunos, 1902: 151)'de *onğatı* "ehven, ucuz"; ZT (Kara, 2011: 409)'de *uçuz* "ucuz" olarak bulduğumuz sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EZ, EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

UḌUZ:

Sözcük "uyuz" anlamına gelmektedir [I.54/53] 39. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 101).

Kökeni: Clauson, sözcüğün "kaşıntı" anlamına geldiğini ve sadece güneybatı diyalektlerinde *uyuz* şeklinde yaşadığını belirtmiştir (Clauson, 1972: 74). Eren, "Eski Türkçe –d–'nin Türkçede –y–'ye çevrilmesi eski bir kuraldır. Yalnız Türkçede kullanıldığı anlaşılıyor. Çağdaş diyalektlerde *uyuz*un yerini *kotur* biçimi almıştır" ifadelerini kullanmıştır (Eren, 1999: 426). Gülensoy, sözcüğün "bulaşıcı bir deri hastalığı" anlamına geldiğini söyler. Sözcük, Eski Türkçe ve Orta Türkçede *uduz* şeklindedir. Sözcüğün kökeniyle ilgili yazarın görüşü ise şöyledir: "<ud- 'ardından gitmek' [uyuz hastalığı deri altından hareketle bütün vücuda yayılan bir hastalık olmasından dolayı] + –(u)z" (Gülensoy, 2007: 981).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 196)'de *uyuz* "uyuz"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 121)'de *koturġan* "uyuz"; ŞS (Kunos, 1902: 140)'de *kutur* "uyuz" ve ŞS (Kunos, 1902: 162)'de *pis* "uyuz illeti", ZT (Kara, 2011: 358)'de *ḳotur* "uyuz hastalığı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄḌĪZ:

Sözcük, DLT'de "yükseltilmiş bir zemin yani yüksek yer" anlamına gelir [I.54/53] 39. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 101).

Kökeni: "Yüksek, yüce" anlamına gelen sözcük, kuzeydoğu diyalektlerinde yaşamaktadır (Clauson, 1972: 73). Eski Türkçede *ediz*, Orta Türkçede *eđiz* biçiminde ve "yüksek yer, her şeyin yükseği" (DLT) anlamındadır. Kökeni ise "<*eδiz < "ädi- 'yüksekte olmak'" şeklinde gösterilebilir (Gülensoy, 2007: 319).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 167)'de *ör* "yukarı", ME (Yüce, 1993: 198)'de *üst* "üst", ME (Yüce, 1993: 210)'de *yoḳaru* "yukarı", ME (Yüce, 1993: 213)'de *yüksek* "yüksek"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 158)'de *yoḳarı* "yukarı", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 160)'de *yüksek* "yüksek"; İML (Battal, 1997: 93)'de *yüksek* "yüksek"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 127)'de *yoqaru* "yukarı", Kİ (Caferoğlu, 1931: 130)'de *yüksäk* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 287)'de *yokarı* "yukarı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 132)'de *yuġar* ve *yuġarı* "yukarı", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 132)'de *yüksek* "yüksek"; EM (Toparlı, 2003: 125)'de *yoġarı* "yukarı", EM (Toparlı, 2003: 126)'de *yüksek* "yüksek"; AL (Kaçalin, 2011: 986)'de *ör* "yokuş ve

yukarı", AL (Kaçalin, 2011: 1044)'de *yoḳḳarı[yoḳ+ġaru]* "yukarı"; ŞS (Kunos, 1902: 108)'de *yokarğı* "yokarı"; ZT (Kara, 2011: 329)'de *edir* "yüksek yer, yükselti, tepe", ZT (Kara, 2011: 428)'de *yoḳarı* "yukarı, üst" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerlik oluşturmaktadır.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AĠUZ:

Sözcük "ağız sütü, ilk gelen süt" anlamındadır [I.54/53] 39. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 101).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "ağuj/ağuz" maddesinde ele almıştır. "Ağız sütü, emzirme başlangıcında gelen sütsü sıvı, doğum sonrası gelen ilk süt" anlamlarındadır. Kaşgarlı'nın verdiği *ağuj* sözcüğüne herhangi bir yerde rastlanılamamıştır ve bu, anlaşılması güç bir durumdur. Bütün modern dillerde yaşayan sözcük bozulmaya uğramıştır (Clauson, 1972: 98). Eren, sözcüğün "ağız" maddesinde ikinci anlam olarak "yeni doğurmuş ineğin ilk sütü" şeklinde bir açıklama yapmıştır. Yazar, sözcüğün Türkçeden çeşitli dillere girdiğini aktarmıştır (Eren, 1999: 5). Bu sözcük, Eski Türkçede *uġuz*, Orta Türkçede *aġuz / aġuj* (DLT) biçimindedir. Gülensoy sözcüğü "<a(/u)ğuz" biçiminde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 55).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 8)'de *ağız* "yeni doğuran hayvanın ilk sütü"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 64)'de *ovuz* "ilk süt"; EZ (Atalay, 1945: 145)'de *avuz* "ilk süt"; ŞS (Kunos, 1902: 7)'de *ağuz* "henüz doğuran hayvanın ilk verdiyi südü ve pelesi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 2)'de *ağuz* "koyun ve emsalinin doğurduğu zaman ilk sütünden yapılan yoğurt"; ŞS (Kunos, 1902: 7)'de *ağuz* "nehir; dihan" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

AĠİZ:

Sözcük "nehrin, su kabının, testi şarabının ya da çeşmenin ağzı" ve "bir insanın ya da hayvanın ağzı" anlamına gelmektedir [I.55/55] 40. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 101).

Kökeni: Clauson, sözcüğün "anatomik duyu" olduğunu söyler. Buradan hareketle ırmağın ya da herhangi bir deliğin ağzı anlamında kullanılır. Modern dillerde ağızla ilgili iddialar ya da tasvirler vardır ve bu modern dillerin hepsinde seslik değişimlerle pek çok sözcük grubunda ve deyimde bu sözcük yaşamaktadır (Clauson, 1972: 98). Räsänen, sözcüğün "ağız" anlamına geldiğini belirtmiştir (Räsänen, 1969: 8). DTS'de sözcüğün başka anlamlarının yanı sıra "dudak; konuşma, söz" anlamları da verilmiştir (DTS, 1969: 21). Németh sözcüğün –z ekiyle yapılmış türev olduğunu söylemiş ve Ligeti de bu görüşe katılmıştır. Ramstedt "ağız"ı Korece *aguri* "mouth" şekliyle birleştirerek vermiştir. Brockelmann "ağız" sözcüğünün sonundaki –z'yi vücutta iki tane olan organ adlarında kullanılan bir formans olarak ele almıştır ve buna örnek olarak da göz, boynuz, omuz, diz gibi örnekleri göstermiştir. Kononov ise "ağız" sözcüğündeki –z'yi bir ek olarak düşünmüştür (Eren, 1999: 4-5). Gülensoy "ağız" anlamına geldiğini söylediği sözcüğü "<*āġız" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 55).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 84)'de *ağız* "ağız"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 85)'de *aġız* "ağız", İML (Battal, 1997: 8)'de *ağız* "ağız"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 2)'de *ağız* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 145)'de *avuz* "ağız"; EK (Toparlı, Çögenli,

Yanık, 1999: 99)'de *ağız* "ağız"; EM (Toparlı, 2003: 69)'de *ağız* "ağız"; ŞS (Kunos, 1902: 7)'de *ağuz* "nehir, dihan"; ZT (Kara, 2011: 300)'de *ağız* "ağız" anlamına gelen sözcük DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 8)'de *ağız* "yeni doğuran hayvanın ilk sütü"; EM (Toparlı, 2003: 69)'de *agïz* "ağız" sözcükleri DLT'deki sözcükle yalancı eş değerdir.

OĠUZ:

DLT'de sözcükle ilgili "bir Türk boyu, Türkmen. 22 koldan oluşur, her birinin hayvanlarında ayırıcı birer damga vardır ve böylece diğerlerinden ayrılır. Bunların başı Qınıq boyudur. Şimdiki sultanımız Qınıq boyundandır" şeklinde bir açıklama yapılmıştır [I.55/55] 40. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 101).

Kökeni: Sözcükle ilgili pek çok köken denemesi yapılmıştır. Özkan Nalbant, bunları özetleyip kendi köken önerisini sunmuştur. Vambery, sözcüğü Yunan kaynaklarda geçen *oxus* ile birleştirerek kökenini oğh + uz şeklinde göstermiştir. Marquart ok + uz (ok atan kişi; uz: adam); Németh ok + uz (z: çokluk eki) şekillerini ileri sürer. Berezin, sözcüğün "ağız sütü" anlamındaki oġuz ~ uġuz sözcüğünden türediğini söyler. Sinor "öküz" sözcüğünden getirir. Ercilasun da "oğuz" sözcüğüyle "öküz" sözcüğü arasında bir ilişki kurmuştur. Kononov sözcüğün ilk hecesini *öğ* "anne" ile karşılaştırır. Baskakov sözcüğü *ö-* "düşün-", *oy* "akıl, us, anlam" sözcükleriyle ilişkilendirir. Hamilton sözcüğün kökenini oğuş sözcüğünden getirir. Golden sözcüğün isimden isim yapma eki olan +z ile yapıldığını belirtmiştir. Özkan Nalbant ise sözcüğün ok + uz şeklinde bir birleşik isim olduğuna dikkat çeker. Yani sözcüğün ikinci hecesi bir ek değil; müstakil bir sözcüktür. Bu durumda sözcük "ok ustası" anlamını taşımaktadır. Sözcüğü Oğuz Kağan Destanı etrafında da değerlendiren yazar, bunun "oku doğru, oku

uz giden, oku uzağa giden" anlamlarını da kazandığını ifade etmiştir (Özkan Nalbant, 2010: 47-59).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 61)'de *Oğuz* "Yafes'ten sonra Türklerin büyük babası" ve ŞS (Kunos, 1902: 149)'de *oğur (uğur)* "tavaif-i etrakdan bir kabile ismidir" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖGÜZ:

Ceyhun ya da Fırat gibi herhangi bir "akan nehir". Bu sözcük özel olarak kullanıldığında Oğuzlar arasında Banākat vadisi (Sir Derya?) anlamındadır. Onların şehirleri bu nehrin yanındadır ve bunun kıyılarına göçebeler yerleşmektedir. Türk ülkesinde pek çok şehir ismi böyle kullanılır. Ayrıca sınır kasabaları da böyle adlandırılır: Ēki ōgūz gibi. Bu, iki nehir arasındaki şehir anlamındadır [I.57/57] 41. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 103).

Kökeni: Clauson, sözcüğün "nehir" anlamına geldiğini, Moğolcada ise bunun *üyer* şeklinde bulunduğunu belirtir. Ancak kuzeybatı diyalektlerinde Koman'da başlangıçta ö- sesi olduğu öne sürülmektedir (Clauson, 1972: 119).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 7)'de *ağuz* "nehir"; ŞS (Kunos, 1902: 34)'de *bulğan* "çay ve ırmak suyu"; bir nehir ismi ki bulga ve liğa dahi derler; ab-i cuşide, kaynalmış su"; ŞS (Kunos, 1902: 55)'de *cuvun* "nehir, ırmak, çay, erig"; ŞS (Kunos, 1902: 65)'de *erna*

"derya, nehirden ayrılan bir kol su"; ŞS (Kunos, 1902: 90)'de *iren* "su, ırmak"; ŞS (Kunos, 1902: 91)'de *irmacuk* "küçük ırmak, çay"; ŞS (Kunos, 1902: 159)'de *ustan* "ırmak, nehir"; ŞS (Kunos, 1902: 163)'de *rud* "ırmak, akar su"; ŞS (Kunos, 1902: 187)'de *terneve* "küçük derya, ırmak, çay"; ŞS (Kunos, 1902: 196)'de *tumak* "ırmak, küçük akar su, çay" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 330)'de yer alan ve "nehir" anlamına gelen *tadġūn* sözcüğü de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖKÜZ:

Sözcük "öküz" anlamına gelmektedir [I.57/57] 41. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 103).

Kökeni: Büyükbaş hayvanlar için kullanılan terimlerden biridir. "Öküz" bu sözcüğün en iyi çevirisidir. Çünkü "u:d" ve "sığır"dan daha belirlidir; ama "buka:", "boğa" kadar da açık değildir. Moğolcada *hüker, üker* şekli "öküz" anlamındadır. Birçok modern dilde yaşar; ama genellikle şimdiki anlamı "hadım edilmiş boğa, öküz"dür. Toharcadan ödünç alınmıştır. Sözcüğün burada iki şekli vardır. A *ökäs* şekli ve B şekli *okso*. A şekli birçok metinde zarar görmüştür. Ama *ökes* şekli güvenli bir biçimde yeniden kurulmuştur. Standart Türkçedeki *ökez / ököz* sözcüğü *öker* olarak bir r/l dili olan Moğolcadan ödünçlenmiştir (Clauson, 1972: 120). Räsänen "(h)öküz" maddesinde sözcüğün "öküz" anlamında olduğunu, Orta Türkçede de "boğa" anlamına geldiğini söylemiştir. Yazar, ayrıca sözcüğün Moğolcada *üker, hüker* ve Mongorcada *fuguor* şekillerinde bulunduğunu belirtmiştir (Räsänen, 1969: 370). Eren, sözcükle ilgili etraflı bir açıklama yapmıştır. Yazar "çift sürmekte, araba çekmekte kullanılan, etinden

yararlanılan, iğdiş edilmiş erkek sığır" olarak açıkladığı sözcüğün Eski Türkçeden başlayarak kullanıldığını ifade etmiştir. Eren, sözcüğün kökeninin karışık olduğunu söylemekle beraber konuyla ilgili bilgi veren araştırmacıların görüşlerine yer vermiştir[31](Eren, 1999: 314-315). Bu görüşleri Eren'in eserinden aynen aktarıyoruz:

> *Menges de Toharca okso etimolojisini vermiştir. Ramstedt, Türkçe (ve Moğolca, Tunguzca) biçimlerin "Altayca" *pökü-ŕ biçiminden çıktığını ileri sürmüştür. Ramstedt, Aynuca peko > Japonca beko "ochs" biçimlerini de saymıştır. Bundan başka Hint-Avrupa dillerinden kalma birtakım biçimler de vermiştir: *peku > Eski Hintçe paśu, Latince pecu, pecus, Gotça faihu 'Vieh'. Ligati'ye göre "Altayca" biçimlerin Hint-Avrupa kökeninden geldiği yolundaki açıklamalar olanaksız sayılamaz. Ramstedt'in bu açıklaması, onun çağdaş Türk (ve Moğol) dillerinde gördüğümüz h-'lerin "Altayca" *p-'den geldiği yolundaki varsayımına dayanır. Ramstedt'in ortaya koyduğu görüş, Pelliot gibi büyük Türk bilginlerinin ilgisini çekmişti. Pelliot baştaki h-'nin düşmesinin erken bir çağda başladığını bildirmiş, h-'nin *p-'den geldiğini saklamamıştır. Poppe da Moğolca üker'in *φüker veya *püker'den çıktığını yazmaktan geri kalmamıştır. Türkçeden Moğolcaya geçmiştir: Moğ. üker, ükür… Türkçe –z Moğolcada –r'ye çevrilmiştir. Türkçe ikiz > Moğolca ikire örneğinde olduğu gibi. Radloff'un savı yanlıştır. Munkácsi Hint-Avrua dillerinde geçen birtakım biçimlerle karşılaştırmıştır. Daha sonra Munkácsi Sanskrit ukṣā, Avesta uxśa "stier" biçimleri üzerinde durmuştur* (Eren, 1999: 315).

Gülensoy, sözcüğün "iğdiş edilmiş erkek sığır" anlamına geldiğini ve Eski Türkçede de "öküz" olarak kullanıldığını söylemiştir. Yazar, sözcüğün kökenini "<*ök (~g) ü [>i~e] + z, Ana Tü. *pöker" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 658).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 137)'de *şığır* "sığır", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 132)'de *öküz* "öküz"; İML (Battal, 1997: 55)'de *öküz* "enenmiş sığır aygırı, İML (Battal, 1997: 61)'de *sığır* "bildiğimiz yurt hayvanı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 65)'de *öküz* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 90)'de *sığır* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 225)'de *öküz* "öküz", EZ (Atalay, 1945: 236)'de *sıgır*

[31] Clauson'dan yaptığımız çeviride bu görüşlerden bazılarına yer verildiği için Eren'in eserinden yaptığımız alıntıda bunlara tekrar değinmedik.

"sığır"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 120)'de *öküz* "öküz", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 122)'de *ṣıġır/ṣır/ṣıyır* "sığır"; EM (Toparlı, 2003: 101)'de *öküz* "öküz", EM (Toparlı, 2003: 106)'de *ṣıġır* "sığır"; ŞS (Kunos, 1902: 140) *kutas* "bir nevi dağ öküzüdür, kuyruğundan tuğ yaparlar"; ŞS (Kunos, 1902: 172) *soğun* "bir nevi dağ öküzü, soğak dahi derler"; ZT (Kara, 2011: 373)'de *öküz* "öküz, erkek sığır", ZT (Kara, 2011: 384)'de *sıyır* "sığır" anlamlarına gelen sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 94)'de "öküz" anlamındaki *ūd* ve DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 281)'de "sığır" anlamındaki *siġir* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 154)'de *öküz* sözcüğü "nasihat; sal-i türkanin ikincisi" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

AWUS:

Sözcük, Bulgar diyalektinde "mum" anlamına gelmektedir [I.57/57] 41. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 103).

Kökeni: "Mum; bal mumu" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Räsänen, 1969: 32, DTS, 1969: 71).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 14)'de *balanus* "mum, şam", Kİ (Caferoğlu, 1931: 59)'de *mum* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 147)'de *balavuz* "bal mumu", EZ (Atalay, 1945: 218) *mum* "yapma mum"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 118)'de *mūm* "mum"; EM (Toparlı, 2003: 73)'de *balavası* "balmumu", EM (Toparlı, 2003: 73)'de *mūm* "mum"; ŞS (Kunos, 1902: 42)'de *çelenk* "sorğuc, bal mumu, ciğa", ŞS

(Kunos, 1902: 169)'de *serağuc* "sorguç; kırmızı mum" şekillerinde gördüğümüz sözcükler DLT'deki "awus" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖLÄS KÖZ:

"Tıpkı sarhoş bir adamın baktığı gibi baygın, aheste aheste bakan göz" anlamına gelir [I.58/59] 42. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 103).

Kökeni: Clauson'a göre bu sözcük grubunun sıfat unsurunun ünlüleri –S'nin altında listelendiği örneklerde belirsizdir. N içerenlerde iki ünlüsü de kısadır. Şüphesiz isimden türemiş isimlerde *ö:l* şeklindedir; ama –e:s isimden isim yapım eki olarak başka hiçbir yerde görülmemektedir (Clauson, 1972: 151). "Köz" sözcüğünün ise "kör-" ile çok eski bir etimolojik ilişkisi vardır (Clauson, 1972: 756).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ÖPÜŠ:

"İki insanın birbirini öpmesi, öpme" anlamına gelir [I.58/59] 42. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 103).

Kökeni: Gülensoy, sözcüğün "öpmek işi veya biçimi" anlamına geldiğini söylemekle beraber kökenini <öp-(ü)ş 'fiilden ad yapan ek' olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 666). Sözcüğün "öp-" fiilinden türediği açıktır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 55)'de *öpüş* sözcüğü "buse, öpme" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerlik oluşturur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ATİŠ:

"Birisine bir şey atma" anlamına gelen bir sözcüktür [I.58/59] 42. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 103).

Kökeni: "Başkasına bir şeyi atma ya da fırlatma; atış, atışma; atmak işi veya biçimi" anlamında kullanılır (Clauson, 1972: 72, DTS, 1969: 67, Gülensoy, 2007: 87). Sözcük şüphesiz "at-" fiilinden türemiştir. Sözcük, *at- (fiil kökü) + -(ı)ş (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 103)'de yer alan ve "özel isim" anlamına gelen *atiš* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ATİŠ:

Sözcük DLT'de bir kişi ismi yani özel isim olarak açıklanmıştır [I.58/59] 42. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 103).

Kökeni: DTS'de sözcüğün "özel isim" olduğu belirtilmiştir (DTS, 1969: 67). Sözcük, "at-" fiilinden gelmektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 103)'de "birisine bir şey atma" anlamına gelen *atiš* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

UTUŠ:

Bu sözcük de özel isim olarak kullanılmaktadır [I.58/59] 42. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 103).

Kökeni: DTS'de sözcük özel ad olarak açıklanmıştır ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 619).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖTÜŠ:

Oyun oynarken kullanılan bir sözcüktür. Erkek çocukları bir daire etrafında otururlar ve onlardan biri yanındakini iter "ötüş ötüş" der. Bu, yanındakini çek ve it anlamına gelir ve dairenin sonuna gelene kadar devam eder [I.58/59] 42. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 104).

Kökeni: Clauson'a göre kuzeydoğu diyalektlerinde anlam sapmasına uğramıştır. Yazar, DLT'deki gibi oyun oynarken kullanılan bir sözcük olduğunu söylemiştir (Clauson, 1972: 72). "Öt-" fiilinden geldiğini söylemek mümkündür.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İTİŠ:

Sözcük “iki insanın elleriyle birbirini itmesi” anlamına gelir [I.58/59] 42. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 104).

Kökeni: Sadece (?) güneybatı diyalektlerinde yaşamaktadır ve iki kişinin elleriyle birbirini itmesi anlamındadır (Clauson, 1972: 72). “İt-” fiilinden türediği görülmektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖČÄŠ:

Sözcük “bahis” anlamına gelir [I.58/59] 42. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 104).

Kökeni: Sözcükteki “-ş” ekinin ortak bir eylemi ifade ettiğini söyleyen Clauson bunun ******öçe-* fiilinden gelmiş olabileceğini söylemektedir. Anlamı ise “bahis”tir. Sadece güneybatı diyalektlerinde *öceş* olarak yaşadığını söyleyen yazar *ö:ç* sözcüğünden türeyen “öçeş”in erken dönemde bulunmadığını ama bir şekilde kuzeydoğu, güneydoğu, merkezî kuzey ve güney diyalektlerinde “kin, kavga” anlamlarıyla bulunduğunu belirtmiştir (Clauson, 1972: 31).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ADAŠ:

Bu sözcük "samimi arkadaş" demektir [I.58/59] 42. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 104).

Kökeni: Clauson, bu sözcüğü "adaş/addaş" maddesinde ele almıştır. Yazar, sözlüğünde Abdülkadir İnan'ın sözcüğün ilk anlamının "arkadaş, dost" olduğunu "aynı adı taşıyan" anlamının ise ikincil olduğuna dair görüşünü aktarmıştır. Clauson'a göre bu durum etimolojik olarak imkânsızdır. Ama "arkadaş" anlamı erken dönemde yaygın olan anlamdır. Çünkü bu bağlamda a:t, kişiden ziyade boy ismidir. Bu yüzden addaş ilk olarak aynı boyun üyesi anlamına gelmektedir (Clauson, 1972: 72). Räsänen de sözcüğün "arkadaş, dost" anlamlarını vermiştir. Yazar "āt-daš"ın "adaš" sözcüğünün yapısındaki –td–'nin birleşmesiyle oluştuğunu belirtmiştir (Räsänen, 1969: 5). DTS'de sözcük "arkadaş; adaş; dost, ahbap" anlamlarıyla verilmiştir (DTS, 1969: 8). Gülensoy, sözcüğün "adaş, adları aynı" anlamlarına geldiğini belirtmiştir. Orta Türkçede sözcüğün "ādaş, adaş" biçimlerinde "eş, arkadaş" anlamlarıyla kullanıldığını ifade eden yazar çeşitli araştırmacıların konuyla ilgili bilgilerine de eserinde yer vermiştir. Gülensoy'a göre ād+daş (<*āt+daş 'adları bir') sözcüğünden gelmez. Doerfer'in "adaş" "arkadaş, yoldaş" <*āt+daş 'adları bir' şeklindeki açıklamalarına Marcel Erdal da katılmaktadır. Talat Tekin, adaş sözcüğünün "*ātdaş"tan gelmesi durumunda çeşitli diyalektlerde gördüğümüz "ayaş" biçiminin oluşamayacağına dikkat çekmektedir. Jean Deny ise sözcüğün gelişimini <ad+eş olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 49).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 146)'de *ḳoldaş* "yoldaş, arkadaş", ME (Yüce, 1993: 128)'de *içkin* "(yakın) arkadaş", ME (Yüce, 1993: 121)'de *ėş* "eş, arkadaş", ME (Yüce, 1993: 115)'de *dōst* "arkadaş"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 103)'de *dōst* "dost"; İML

(Battal, 1997: 34)'de *iş* "arkadaş, dost", İML (Battal, 1997: 91)'de *yoldaş* "yol arkadaşı", İML (Battal, 1997: 34)'de *iş* "arkadaş, dost"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *äş* "eş, arkadaş, refik, yoldaş", Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *äş* "eş, arkadaş, refik, yoldaş", Kİ (Caferoğlu, 1931: 127)'de *yoldaş* "yol arkadaşı"; EZ (Atalay, 1945: 287)'de *yoldaş* "yoldaş, yol arkadaşı", EZ (Atalay, 1945: 166)'de *dost* "dost", EZ (Atalay, 1945: 140)'de *antlım* "dost"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 107)'de *ḍoṣṭ* "dost, arkadaş"; EM (Toparlı, 2003: 125)'de *yoldaş* "arkadaş", EM (Toparlı, 2003: 100)'de *nöker* "arkadaş", EM (Toparlı, 2003: 82)'de *dōst* "arkadaş"; AL (Kaçalin, 2011: 963)'de *ḳoldaş* "arkadaş, yoldaş, elden tutan", AL (Kaçalin, 2011: 938)'de *ėş* "eş, yoldaş, akran, emsal"; ŞS (Kunos, 1902: 171)'de *sirek* "arkadaş, yoldaş", ŞS (Kunos, 1902: 189)'de *tingtaş* "arkadaş, refik", ŞS (Kunos, 1902: 50)'de *çure* "arkadaş, yoldaş, refik", ŞS (Kunos, 1902: 54)'de *cink* "arkadaş", ŞS (Kunos, 1902: 55)'de *cüre* "arkadaş, refik, dost", ŞS (Kunos, 1902: 86)'de *imeldaş* "arkadaş", ŞS (Kunos, 1902: 129)'de *kıldaş* "yoldaş, arkadaş", ŞS (Kunos, 1902: 135)'de *koşarta* "arkadaş", ŞS (Kunos, 1902: 93)'de *iş* "refik, muadil"; ZT (Kara, 2011: 428)'de *yoldaş* "yoldaş" şeklinde karşımıza çıkan sözcükler bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 341, 95, 345)'de yer alan ve "arkadaş" anlamına gelen *saġdič, ēš, qoldaš* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İDİŠ:

Sözcük "içki kâsesi" anlamındadır. Yağma, Tuhsı, Yemāk, Oġuz, Arġu boyları arasında her türlü çanağa ve tasa bu isim verilmektedir [I.58/59] 42. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 104).

Kökeni: Çanak, tas ve benzerleri anlamına gelir. Sözcük, Hakas ve Tuva gibi bazı kuzeydoğu diyalektlerinde, merkezî kuzeyde Kırgız ve merkezî güneyde Özbek diyalektlerinde yaşamaktadır (Clauson, 1972: 72). Sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 128)'de *i̱diş* "kap, çanak", ME (Yüce, 1993: 110)'de *çanak* "kadeh, bardak", ME (Yüce, 1993: 98)'de *bardaḳ* "testi, bardak"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 92)'de *bardaḳ* "bardak"; EZ (Atalay, 1945: 148)'de *bardak* "testi"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 103)'de *bardaḳ* "bardak"; EM (Toparlı, 2003: 74)'de *bardaḳ* "büyük testi, fıçı", EM (Toparlı, 2003: 103)'de *sarça/sarşa/sarnaşa* "kâse, kadeh"; AL (Kaçalin, 2011: 947)'de *idiş* "zarf, kap", ŞS (Kunos, 1902: 81)'de *idiş* " evani, zarf, kab", ŞS (Kunos, 1902: 21)'de *bardak* "kulblu su kâsesi, çömlek, toprak bardak, tunca, ayağ"; ZT (Kara, 2011: 338)'de *idiş* "kâse, kap, kacak, çanak çömlek gibi her türlü kap, zarf" şeklinde bulunan sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 120, 309, 352)'de geçen ve "kadeh" anlamına gelen *ayaq, saġir, saġrāq* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, Kİ, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ARİŠ:

Sözcük "çözgü" anlamına gelmektedir [I.58/59] 42. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 104).

Kökeni: Clauson "arış" maddesinde bu sözcüğün örgülü kumaştaki çözgü olduğunu söyler ve ilk bakışta bunun arka:ğ ve arğaç sözcüklerinde de görülen kayıp bir

fiil olan *ar- fiilinden gelebileceğini ifade eder. Ancak bazı şüphelere göre bu durum ön ünlülerle ilgilidir. Sözcük, kuzeydoğu diyalektlerinde örüş, merkezî kuzey diyalektlerinde eriş ve güneybatı diyalektlerinde ise arış olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla beraber sözcüğün merkezî güney diyalektlerinden Özbek diyalektindeki "direk, mil" anlamıyla bulunan ve aynı şekilde merkezî kuzey, kuzeybatı, güneybatı diyalektlerinde yaşayan "arış" sözcüğüyle karıştırılmamalıdır (Clauson, 1972: 239). Gülensoy'a göre "çözgü" anlamına gelen sözcüğün gelişimi "<*ar- 'dokumak' + (-ı)ş" şeklindedir (Gülensoy, 2007: 77).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 226)'de *örmeç / örük* sözcüğü "kıl ve saç gibi şeylerin örülmüşü anlamına geldiği için bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 133, 128, 128, 143, 152)'de yer alan ve "örgü" anlamına gelen *örčüg, örgüč, arqāġ, örmä* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

URUŠ:

Sözcük "kavga, savaş" anlamlarına gelmektedir [I.58/59] 42. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 104).

Kökeni: Clauson'a göre karşılıklı eylem çağrıştırmaktadır. "Kavga et-, döğüş-" anlamlarına gelen "ur-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 239). Sözcük, *ur- (fiil kökü) + -(u)ş (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 195)'de *uruş* "savaş"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 99)'de *çalış* "harp"; İML (Battal, 1997: 74)'de *tokuş* "savaş, muharebe"; EZ (Atalay, 1945: 270)'de *uruş* "vuruş", EZ (Atalay, 1945: 161)'de *çalış* "ok atışma"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 128)'de *uruş* "vurma, vuruş"; AL (Kaçalin, 2011: 1032)'de *uruş* "cenk"; ŞS (Kunos, 1902: 159)'de *uruş* "muharebe, cenk, dövüş", ŞS (Kunos, 1902: 168)'de *savaşı* "cenk, muharebe", ŞS (Kunos, 1902: 187)'de *tigiş* "dövüş, gouga, cenk", ŞS (Kunos, 1902: 39)'de *çapğulaş* "döyüş, muharebe, muzarebe, mücadele, gouga", ŞS (Kunos, 1902: 188)'de *tikiş* "muharebe" şeklinde gördüğümüz sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 283, III: 335)'de yer alan ve "savaş" anlamına gelen *toqiš* ve *sünüš* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AĞİŠ:

DLT'de sözcüğün anlamı "yükseliş" olarak verilmiştir [I.58/59] 42. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 104).

Kökeni: Clauson'a göre sözcük yüksel-, doğ- anlamına gelen "a:ğ-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 96). Gülensoy da sözcüğün "yükseliş" anlamına geldiğini belirtirken gelişimini "<*āğ-ış" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 55).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OĠUŠ:

Sözcük "boy, soy" anlamına gelmektedir [I.58/59] 42. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 104).

Kökeni: Clauson, bu sözcüğü "uğuş" maddesinde ele almıştır. Erken dönemde bir kabile ya da kavimden (bo:d) daha küçük nüfus birliğini ifade etmektedir; ama bölünmez tek bir aileden daha büyüktür. "Genişletilmiş aile" ya da daha az belli olarak "aile"dir. Buradan gelerek anlamı "nesil" ya da "akrabalık derecesi" ve sonra "ailenin en küçüğü, torun" şeklinde gelişmiştir. Clauson, sözlüğünde sözcüğün farklı diyalektlerde çeşitli seslik değişimlerle karşımıza çıkan örneklerini vermiştir (Clauson, 1972: 96). "Soy, nesil, akrabalık; hısım, oymak, soy, kabile, aşiret" anlamına gelen sözcüğün kökeni verilmemiştir (Räsänen, 1969: 358, DTS, 1969: 365).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 105)'de *boḏun* "halk, kavim"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 150)'de *urluġ* "tohum"; İML (Battal, 1997: 80)'de *urug* "tohum"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 112)'de *ur* "tohum"; EZ (Atalay, 1945: 270)'de *urluk* "tohum"; AL (Kaçalin, 2011: 1031)'de *uruḳ* "kişiye kendisinin oğlu ve kardeşi ve sayir yakın olanları", AL (Kaçalin, 2011: 1031)'de *uruḳ ḳayaş* "hısım, kavim"; ŞS (Kunos, 1902: 159)'de *uruğ* "tohum, cins", ŞS (Kunos, 1902: 30)'de *boy* "silsile"; ZT (Kara, 2011: 410)'de *uruġ* "soy, nesep" anlamlarına gelen sözcükler DLT'deki "oġuš" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Bunların dışında yine DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 106)'de geçen ve "bir şeyin tohumu" anlamına gelen *uruġ* sözcüğüyle de bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

UWUŠ:

"Bir şeyin kırıntısı" anlamındadır [I.58/59] 42. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 104).

Kökeni: "Bir şeyin küçük parçaları; küçük, ufak, ufalanan" olarak açıklanan sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 15, DTS, 1969: 619).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 131)'de *kırpındı* sözcüğü "kırıntı" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değedir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 338)'de yer alan ve "kırıntı" anlamına gelen *qirindi* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

UQUŠ:

Sözcük "akıl, zekâ" demektir [I.58/59] 42. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 104).

Kökeni: Clauson'a göre *uk-* "anla-" fiilinden gelmektedir (Clauson, 1972: 96).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 195) *us* "akıl", ME (Yüce, 1993: 85)'de *ᶜaḳıl* "akıl", ME (Yüce, 1993: 165)'de *ög* "akıl"; İML (Battal, 1997: 80)'de *usug* "hal ve zekâ", İML

(Battal, 1997: 54)'de *ök* "anlayış, akıl"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 150)'de *us* "akıl"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 113)'de *us* "akıl"; EZ (Atalay, 1945: 271)'de *us* "akıl"; AL (Kaçalin, 2011: 1030)'de *uḳuş* "anlayış", AL(Kaçalin, 2011: 937)'de *ės* "akıl"; ŞS (Kunos, 1902: 159)'de *us* "akıl, feraset"; ZT (Kara, 2011: 378)'de *saġ* "akıllı, zeki" anlamlarına geldiği için DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 96, 295, III: 227)'de "akıl" anlamına gelen *ōg, bilig, sāg* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ŪKŪŠ:

Sözcük "fazla" ya da "çok" anlamlarına gelir [I.58/59] 42. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 104).

Kökeni: Clauson'a göre sözcük "ük-" fiilinden türemiştir. Erken dönemde çok yaygın olmasına rağmen sadece güneybatı Anadolu'da *ögüş* şekliyle "çok" anlamına gelecek şekilde kullanılmaktadır (Clauson, 1972: 118). Sözcük, *ük- (fiil kökü)* + *-(ü)ş (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 91)'de *köp* "çok", ME (Yüce, 1993: 197)'de *üküş* "çok", ME (Yüce, 1993: 166)'de *öküş* "çok"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 123)'de *köp* "çok", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 132)'de *öküş* "çok"; İML (Battal, 1997: 55) *öküş* "çok"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 52)'de *köp* "çok, kesîr", Kİ (Caferoğlu, 1931: 31)'de *çoq* "kesir, çok", Kİ (Caferoğlu, 1931: 65) *öküş* "çok, kesir"; EZ (Atalay, 1945: 208)'de *köp* "çok, haylı", EZ (Atalay, 1945: 173)'de *xaylı* "hayli, çok", EZ (Atalay, 1945: 248)'de *şok* "çok"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 107)'de *çoḳ* "çok"; AL

(Kaçalin, 2011: 968)'de *köp* "çok"; ŞS (Kunos, 1902: 136)'de *köp* "çok, vafir", ŞS (Kunos, 1902: 150)'de *ok* "çok", ŞS (Kunos, 1902: 153)'de *ögüş* "çok, ziyade", ŞS (Kunos, 1902: 181)'de *talay* "çok, köp", ŞS (Kunos, 1902: 58)'de *dirsun* "çok", ŞS (Kunos, 1902: 66)'de *esru* "çok, ziyade", ŞS (Kunos, 1902: 75)'de *ğalaba* "çok, vafir", ŞS (Kunos, 1902: 139)'de *kutak* "çok", ŞS (Kunos, 1902: 110)'de *yüküş* "çok, vafir, ziyade", ŞS (Kunos, 1902: 117) *kan* "çok, vafir, ziyade"; ZT (Kara, 2011: 360)'de *köp* "çok" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerlik oluşturmaktadır. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 113)'de "çok" anlamındaki *ükil*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 131)'de "fazlalık" anlamındaki *artuq*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 135)'de "bir şeyin yığılması" anlamındaki *ükmāk* sözcükleri, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 104)'de "yoğun" anlamındaki *köp*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 116)'de "yığın" anlamındaki *ükün*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 303)'de "herhangi bir şeyin çoğu" anlamına gelen *tälim*, DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 262)'de "çok" anlamına gelen *bütä* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 1033)'de *üküş* sözcüğü "hadsiz" anlamına geldiği için DLT'deki "üküş" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

ŪGŪŠ YİLQİ:

"İtaatsiz, asi hayvan" anlamındadır [I.60/62] 43. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 105).

Kökeni[32]: Sözcük grubunun sıfat unsuru "ige:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 118).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[32] Sözcük grubunun isim unsuru olan "yilqi" sözcüğünün köken bilgisi 459. varaktaki "yilqi" maddesinde verilmiştir.

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ALİŠ:

"Suyun çıkarıldığı nokta" anlamına gelir [I.60/62] 43. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 105).

Kökeni: "Suyun akışı, suyun başka bir su ile karıştığı yer" anlamına gelen sözcüğün kökeni verilmemiştir (DTS, 1969: 36).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Bu sözcük, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 105)'de "borçlu olan kişiyi borcundan dolayı sorgulama" anlamındaki *ališˇ* sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

ALUŠ:

"Kaşgar'da bir köy adı"dır [I.60/62] 43. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 105).

Kökeni: DTS'de de sözcük "Kaşgar'da bir köy adı" şeklinde açıklanmıştır ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 41).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ALİŠ:

"Borçlu olan kişiyi borcundan dolayı sorgulama" anlamındadır [I.60/62] 43. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 105).

Kökeni: Clauson'a göre "al-" fiilinden türemiştir. Genellikle "ticaret, satma" anlamlarındaki "alış bériş" sözcük grubunun içinde kullanılmıştır (Clauson, 1972: 152). Gülensoy, sözcüğü "almak işi" olarak açıklamış ve "<al-ış" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 66).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 86)'de *alġu* "alacak, borç"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 3)'de *alu* "borcunu ödeyemeyen"; EZ (Atalay, 1945: 139)'de *alu* "alış, borcunu ödeyemeyen"; AL (Kaçalin, 2011: 897)'de *alıġ alıḳ* "alış" sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 105)'de geçen ve "suyun çıkarıldığı nokta" anlamına gelen *ališ* sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

ÜLÜŠ:

Sözcük "pay, hisse" anlamına gelir. Bu sözcüğün kök şekli ise "ülüg" şeklindedir [I.60/62] 43. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 105).

Kökeni: Clauson'a göre bu sözcük "üler-" fiilinden gelmektedir ve "hisse, bölüm" anlamındadır. Bazı özel uygulamalarla "bölüm, parça" gibi anlamlar kazanmıştır. *Ülüg* sözcüğünden daha yaygındır. Bazı kuzeydoğu diyalektlerinde *üleş* şeklini almıştır (Clauson, 1972: 153).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 197)'de *ülüş* "hisse, pay"; İML (Battal, 1997: 82)'de *ülüş* "hisse, pay"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 115)'de *ülü* "ülüş" "hisse, pay"; EZ (Atalay, 1945: 274)'de *ülüş* "pay, hisse"; AL (Kaçalin, 2011: 1033)'de *ülüş* "bir miktar, bir bölük, bir bahş, hisse, nasip"; ŞS (Kunos, 1902: 178)'de *şıralğa* "sayd ve mal ganimetten isabet eden hisse"; ŞS (Kunos, 1902: 4)'de *adağ (adak)*; "hisse", ŞS (Kunos, 1902: 16)'de *atağ* "hisse"; ŞS (Kunos, 1902: 158)'de *ulaş (uluş)* "bülük, hisse"; ZT (Kara, 2011: 413)'de *üleş* "pay" anlamlarına gelen sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca yine DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 89, 89, 89)'de geçen ve "arazileri ve mülkî hisseleri bölmek için kullanılan parça" anlamına gelen *oq* sözcüğüyle "mirasın paylaşımı" anlamındaki *ōq* sözcüğü ve "pay" anlamındaki *ūlüg* sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ULUŠ:

Çiğil diyalektinde "köy"; Balasagun ve civarındaki Argu ülkesinde "şehir" anlamına gelir [I.60/62] 43. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 105).

Kökeni: Clauson, sözcüğün ilginç bir tarihinin olduğunu söyler. Asıl anlamı coğrafî olarak "é:l"in zıttı olarak "ülke"dir. Politik imalarla bu isim "şehir"le ilişkilendirilmiş ve bazı diyalektlerde "ülke"den ziyade "şehir" sözcüğüne işaret etmiştir (Clauson, 1972: 152). Gülensoy ise sözcüğün kökenini "<*ul 'temel, toprak, zemin' + (u)ş' genişletme eki?" şeklinde göstermiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 123)'de *köy* "köy"; İML (Battal, 1997: 80)'de *uluş* "vilayet, ülke"; AL (Kaçalin, 2011: 1031)'de *ulus* "halk"; ŞS (Kunos, 1902: 158)'de *ulus* "aşiretin büyüyü, kabile" anlamına gelen sözcükle DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EZ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 158)'de *uluş* "parça, bölük" ve ZT (Kara, 2011: 409)'de *uluş* "kuvvet komutanı" sözcükleri DLT'deki "uluš" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

ÜLÜŠ:

İnsanlar arasında pay ayrımı anlamına gelir [I.60/62] 43. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 105).[33]

AČİĠ:

"Sultan hediyesine" verilen bir isimdir [I.60/62] 43. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 105).

Kökeni: Her ne kadar anlamsal ilişkisi belirsiz olsa da "aç-, açın-," fiillerinden gelir. "Hediye" ve daha özel olarak "hükümdar tarafından verilen hediye" anlamlarındadır (Clauson, 1972: 22).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 173)'de *sạvġat / sạvḳat* "hediye", ME (Yüce, 1993: 93)'de *artut* "armağan, hediye", ME (Yüce, 1993: 126) *hẹdiyÿe* "armağan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 5)'de *armağan* "hediye"; EZ (Atalay, 1945: 141)'de *armağan* "armağan", EZ (Atalay, 1945: 252)'de *tartık* "armağan"; AL (Kaçalin, 2011: 992)'de *savġat* "ihsan, armağan", AL (Kaçalin, 2011: 1008)'de *tartıġ* "ihsan, armağan"; ŞS (Kunos, 1902: 168)'de *savğat* "hediye, ırmağan", ŞS (Kunos, 1902: 174)'de *sura* " ırmağan, hediye", ŞS (Kunos, 1902: 182)'de *tansuğ* " hediye, ırmağan", ŞS (Kunos, 1902: 183)'de *tartığ* "hediye, ırmağan", ŞS (Kunos, 1902: 14)'de *armağan* "hediye, peşkeş, töhfe, yadigyar, bergüzar", ŞS (Kunos, 1902: 101)'de *yarılğaş* "hediye, bergüzar, bahşiş, yadigyar", ŞS (Kunos, 1902: 154)'de *ökelge* "hediye, ırmağan" şekillerinde gördüğümz sözcükle DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Bunların dışında DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 138, 160, 295)'de "hediye" anlamına gelen *ärtüt*, *armāġan*, *beläg* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[33] Bu sözcükle ilgili açıklamalar "pay, hisse" anlamındaki ülüš maddesinde açıklandığından dolayı tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

İML (Battal, 1997: 7)'de *açığ* "acı" "açık" "kapalı, örtülü olmayan"; ŞS (Kunos, 1902: 4)'de *açığ* "acı, mür, sert, telhnak; derd, keder, elem, veci" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 105)'de "zevk verici yaşam" ve "acı" anlamındaki *ačiġ* sözcüğü de buradaki sözcükle yalancı eş değerdir.

AČİĠ:

Sözcük "zevk verici yaşam" anlamına gelir [I.60/62] 43. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 105).

Kökeni: Sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgiye rastlanmamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği bulunmamaktadır.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 7)'de *açığ* "acı" "açık" "kapalı, örtülü olmayan"; ŞS (Kunos, 1902: 4)'de *açığ* "acı, mür, sert, telhnak; derd, keder, elem, veci" olarak karşımıza çıkan sözcüklerin DLT'deki sözcükle yalancı eş değerlik oluşturduğu görülmektedir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 105)'de "hediye" ve "acı" anlamına gelen *ačiġ* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

AČİĠ:

Sözcüğün anlamı "acı"dır [I.60/62] 43. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 105).

Kökeni: Sözcük "açı-" fiilinden gelmektedir. Aslında "acı" fiziksel bir durumdur. Bazı diyalektlerde "dokunaklı" anlamındadır. Metaforik olarak bunu kazanmıştır. Hatta bazı diyalektlerde "kızgınlık" anlamındadır (Clauson, 1972: 21-22).

DTS'de sözcüğün "acı, ekşi" anlamlarına geldiği söylenmiştir (DTS, 1969: 4). Gülensoy, sözcüğün anlamını "tat alma organlarında bazı maddelerin bıraktığı yakıcı durum" şeklinde açıklamıştır. Eski Türkçede "<açıġ 'acı, hiddet, kuvvetli, pek'" anlamlarına gelen sözcük Räsänen'e göre "<*āçı, T. Tekin'e göre āçıġ (<*hāçug)" şeklinde gelişmiştir. Yazar, sözcüğün "*āç- ~ *aç-" köklerinden gelişmiş olabileceğini düşünmektedir (Gülensoy, 2007: 45).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 83)'de *acı* / *acıġ* "acı"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 85)'de *açı* "acı", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳıraḳ* "acı"; İML (Battal, 1997: 7)'de *açığ* "acı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 1)'de *acı* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 135)'de *acı* "acı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 99)'de *acı* "acı, tuzlu"; EM (Toparlı, 2003: 69)'de *açı* "acı"; AL (Kaçalin, 2011: 893)'de *acıḳ* "acı, hayıf, teessüf"; ŞS (Kunos, 1902: 4)'de *açığ* "acı, mür, sert, telhnak"; ZT (Kara, 2011: 299)'de *acıġ* "acı" anlamlarına gelen sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 281)'de yer alan ve "acı" anlamına gelen *titiz* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 7)'de *açığ* "acı" "açık" "kapalı, örtülü olmayan"; ŞS (Kunos, 1902: 4)'de *açığ* "acı, mür, sert, telhnak; derd, keder, elem, veci" olarak karşımıza çıkan sözcüklerin DLT'deki sözcükle yalancı eş değerlik oluşturduğu görülmektedir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 105, 105)'de "hediye" ve "zevk verici yaşam" anlamlarına gelen *ačıġ* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ADİĠ:

"Sarhoşluktan kurtulmuş, ayılmış kişi" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.60/62] 43. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 105).

Kökeni: Clauson'a göre "ay-" olarak yaşayan "*ad-" fiilinden gelmektedir. "Ayılmış, içmeyen" anlamlarına gelen sözcük metaforik olarak "ağırbaşlı, duyarlı" anlamlarını da kazanmıştır (Clauson, 1972: 46). Gülensoy, sözcüğü "ayık" maddesinde ele almış ve "sarhoşluğu veya baygınlığı geçmiş olan" açıklamasıyla vermiştir. Yazar, sözcüğün kökenini ise "<*ad- [>ay-] + -ıġ 'ayık'" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 94).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 164)'de *oyaġ* "uyanık"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 91)'de *ayıḳ* "ayık, sarhoş olmayan"; İML (Battal, 1997: 14)'de *ayık* "aklı başında olan, ayık adam"; EZ (Atalay, 1945: 145)'de *ayık* "ayık, uyanık, ayılmış"; AL (Kaçalin, 2011: 905)'de *ayıḳ* "uyanık", ŞS (Kunos, 1902: 155)'de *ötke* "ayık", ŞS (Kunos, 1902: 169)'de *serkek* "uyanık, bidar" anlamlarıyla bulunan sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 106)'de "uyanık" anlamına gelen *oḏuġ* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 106)'de geçen ve bir köy adı olan *aḏiġ* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

AḎİĠ:

"Bir köy adı"dır [I.60/62] 43. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 105).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün köken bilgisi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük özel isim olduğundan dolayı bire bir eş değerlik bulunmamaktadır.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 106)'de geçen ve "sarhoşluktan kurtulmuş, ayılmış kişi" anlamına gelen *aḏiġ* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

OḎUĠ:

Sözcüğün anlamı "uyanık"tır [I.60/63] 44. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 106).

Kökeni: Clauson'a göre "*od-" fiilinden gelmektedir. Sözcüğün "uyanık, dikkatli" gibi anlamları vardır. Bazı diyalektlerde "*odğak" şeklinin de olduğu görülmektedir (Clauson, 1972: 47). Räsänen **od, *uġ* şeklinde gösterdiği sözcüğün anlamını "uyanık" olarak vermiştir (Räsänen, 1969: 357).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 164)'de *oyaġ* "uyanık"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 91)'de *ayıḳ* "ayık, sarhoş olmayan"; İML (Battal, 1997: 14)'de *ayık* "aklı başında olan, ayık adam"; EZ (Atalay, 1945: 145)'de *ayık* "ayık, uyanık, ayılmış"; AL (Kaçalin, 2011: 905)'de *ayıḳ* "uyanık", ŞS (Kunos, 1902: 155)'de *ötke* "ayık", ŞS (Kunos, 1902: 169)'de *serkek* "uyanık, bidar" anlamlarıyla bulunan sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 105)'de geçen ve "sarhoşluktan kurtulmuş, ayılmış kişi" anlamına gelen *aḏiġ* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ARİĠ:

Barsgan diyalektinde "çadır örtüsü" anlamında kullanılır [I.60/63] 44. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 106).

Kökeni: Çadırın girişindeki perde anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 51).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 92)'de *arıġ* "temiz, arı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 7)'de *arığ* "arı"; AL (Kaçalin, 2011: 900)'de *arıġ* "ark, su yolu" "arı, pak" "arık, zayıf, cılız" "ark, su yolu"; ŞS (Kunos, 1902: 13)'de *arığ (arık)* "cedvel, hark; zaif, zebun, düşkün, saf, pakize, muberra, tahir"; ZT (Kara, 2011: 304)'de *arıġ* "arı, saf, temiz, pak" "arıḳ" "ırmak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerlik oluşturmaktadır. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 106-107)'de "temiz" anlamındaki *arıġ* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ARİĠ:

Sözcüğün anlamı "temiz"dir [I.60/63] 44. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 106).

Kökeni: Sözcük, "arı-" fiilinden gelir. "Temiz, saf" anlamlarındadır. Bazen "arıtı" gibi zarflar yerine "tamamen, etraflıca" anlamlarında kullanılmaktadır. İkinci

hecesinde birtakım seslik değişimlerle yaşamaktadır (Clauson, 1972: 213). Gülensoy'a göre sözcük "temiz, saf, arı" anlamlarındadır ve gelişimi "<ārı-ġ" şeklindedir (Gülensoy, 2007: 76).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 180)'de *süzük* "temiz, arı, saf", ME (Yüce, 1993: 92)'de *arıġ* "temiz, arı", ME (Yüce, 1993: 171)'de *ṣaf* "saf"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 88)'de *aru* "arı, temiz"; İML (Battal, 1997: 60)'de *silik* "temiz, arı", İML (Battal, 1997: 66)'de *süzük* "safi, halis"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 7)'de *arı* "temiz, pak"; EZ (Atalay, 1945: 142)'de *aru* "temiz"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de *aru* "temiz"; AL (Kaçalin, 2011: 900)'de *arıġ* "arı, pak"; ŞS (Kunos, 1902: 13)'de *arı* "zenbur; temiz, pak, saf; beli", ŞS (Kunos, 1902: 13)'de *arığ (arık)* "saf, pakize, muberra, tahir", ŞS (Kunos, 1902: 91)'de *irtğu* "temiz, pakize", ŞS (Kunos, 1902: 105)'de *yikin* "pakize, temiz", ŞS (Kunos, 1902: 164)'de *saydam* "temiz, saf", ŞS (Kunos, 1902: 170)'de *silkü* "saf, temiz"; ZT (Kara, 2011: 304)'de *arıġ* "arı, saf, temiz, pak" şekillerinde gördüğümüz sözcük DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 162, 298)'de yer alan ve "temiz" anlamına gelen *arrig* ve *süzük* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 92)'de *arıġ* "temiz, arı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 7)'de *arığ* "arı"; AL (Kaçalin, 2011: 900)'de *arıġ* "ark, su yolu" "arı, pak" "arık, zayıf, cılız" "ark, su yolu"; ŞS (Kunos, 1902: 13)'de *arığ (arık)* "cedvel, hark; zaif, zebun, düşkün, saf, pakize, muberra, tahir"; ZT (Kara, 2011: 304)'de *arıġ* "arı, saf, temiz, pak" "arıḳ" "ırmak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerlik oluşturmaktadır. Bunların dışında DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 106-107)'de "çadırın girişindeki perde" anlamındaki *arig* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

URUĠ:

"Bir şeyin tohumu" demektir [I.60/63] 44. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 106).

Kökeni: "Tohum, çekirdek, iç" anlamlarına gelen sözcük metaforik olarak "soy, ortak bir atanın dölü" anlamını da kazanmıştır. Hatta "kabile " anlamı da vardır. "Uruğ/uruk/uru" gibi çeşitli şekilleri bulunur (Clauson, 1972: 214). Räsänen, sözcüğün "tohum, tahıl, torun" anlamlarına sahip olduğunu ve Orta Türkçede "tahıllar" anlamında kullanıldığını belirtmiştir (Räsänen, 1969: 516). Gülensoy'a göre "soy, sülale" anlamına gelen sözcüğün gelişimi "<ur- 'dikmek, koymak, düzenlemek' + -(u)ġ/k" şeklindedir (Gülensoy, 2007: 979).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 105)'de *boḏun* "halk, kavim"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 150)'de *urluġ* "tohum"; İML (Battal, 1997: 80)'de *urug* "tohum"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 112)'de *ur* "tohum"; EZ (Atalay, 1945: 270)'de *urluk* "tohum"; AL (Kaçalin, 2011: 1031)'de *uruḳ* "kişiye kendisinin oğlu ve kardeşi ve sayir yakın olanları", AL (Kaçalin, 2011: 1031)'de *uruḳ ḳayaş* "hısım, kavim"; ŞS (Kunos, 1902: 159)'de *uruğ* "tohum, cins", ŞS (Kunos, 1902: 30)'de *boy* "silsile"; ZT (Kara, 2011: 410)'de *uruġ* "soy, nesep" anlamlarına gelen sözcükler bu sözcükle bire bir eş değerdir. Bunların dışında yine DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 104)'de geçen ve "boy, soy" anlamına gelen *oġuš* sözcüğüyle de bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AZİĠ:

Sözcük "hayvanların köpek dişi" anlamına gelir [I.60/63] 44. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 106).

Kökeni: Clauson, sözcüğün insanlarda ve hayvanlarda azı dişi, köpek dişi anlamına geldiğini belirtir. Erken dönemde Moğolcada *arağa / ara'a* şeklindedir. Yaşayan modern diyalektlerde küçük bir seslik değişim geçirmiştir (Clauson, 1972: 283). Eren, anlamını "köpek dişlerinden sonra içeriye doğru, alt ve üst çenenin iki yanında beşer tane bulunan dişlerin ortak adı" olarak açıkladığı sözcüğün Moğolcaya *arağan* olarak geçtiği söyler (Eren, 1999: 30). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<? *aġ-ız (göçüşme ile)" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 97).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 96)'de *azıġ* "azı"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 91)'de *azuġ* "azı dişi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 9)'de *azu* "azı"; EZ (Atalay, 1945: 146)'de *azı* "azı diş"; EM (Toparlı, 2003: 117)'de *ulu tiş* "azı dişi" şeklinde kullanılan sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ASİĠ:

Sözcük "fayda" anlamındadır [I.60/63] 44. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 106).

Kökeni: Clauson, sözcüğün "fayda" anlamına geldiğini belirtirken Moğolcada *aşiğ* şeklinde bulunduğunu söyler. Bu sözcük, kuzeydoğu diyalektlerinden Tuvacada *ajık*, güneybatı diyalektlerinden Osmanlıcada *ası / asığ / asık* şekillerinde bulunur (Clauson, 1972: 244).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 93)'de *aslạm* "fayda, faiz", ME (Yüce, 1993: 93)'de *assu* "fayda, yarar"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 88) *aṣıġ* "kazanç", KM (Toparlı,

Çögenli, Yanık, 2000: 115)'de *ḳazanç* "kazanç"; İML (Battal, 1997: 77)'de *tusu* "fayda, menfaat", İML (Battal, 1997: 39)'de *kazganç* "kazanç"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 6)'de *asıġ* faide"; EZ (Atalay, 1945: 143) *asu* "fayda, faydalı"; AL (Kaçalin, 2011: 902)'de *assıġ* "assık"; ŞS (Kunos, 1902: 15)'de *asıġ* "nefi, fayde, temettü, tücaret" sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 259, III: 266)'deki *čür, tusu,* DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 283)'de "birinin yaptığı bir şeyden sağlanan kâr" anlamına gelen *buluš*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 284)'de "kâr" anlamındaki *čiqiš,* DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 348)'de "kazanç" anlamına gelen *qazġanč* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OSUĠ:

"Bir şeyin başka bir şeye benzemesi" anlamına gelen bir sözcüktür [I.60/63] 44. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 106).

Kökeni: Clauson'a göre sözcük "bir şeyi kullanma yolu; tip, eş değer; görünüş, tavır, tarz, usul, yöntem, karakter, huy" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 245, Räsänen, 1969: 366, DTS, 1969: 372).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ALİĞ:

Oğuz ve Kıpçak diyalektlerinde "bir şeyin kötüsü" anlamında kullanılır [I.60/63] 44. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 106).

Kökeni: Clauson'a göre "aŋığ" sözcüğünün eş anlamlısıdır. Güneybatı diyalektlerinde *aluk* şeklinde "kötü adam" anlamındadır. Kuzeydoğu diyalektlerinde "aptal, deli" gibi anlamlarda *alığ* şeklinde kullanılmaktadır (Clauson, 1972: 143).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 202)'de *yạman* "kötü, şer", ME (Yüce, 1993: 206)'de *yạvuz* "kötü"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 156)'de *yavuz* "kötü", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 153)'de *yaman* "kötü"; İML (Battal, 1997: 84)'de *yaman* "kötü", İML (Battal, 1997: 87)'de *yavuz* "kötü"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 118)'de *yaman* "fena, kötü"; EZ (Atalay, 1945: 277)'de *yaman* "xoryat, çirkin", EZ (Atalay, 1945: 282)'de *yavuz* "kötü"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 129)'de *yaman* "kötü"; EM (Toparlı, 2003: 120)'de *yaman* "kötü, fena"; ŞS (Kunos, 1902: 8)'de *ayğak* "nemam, kötü adam, beyhude söz söyleyici, bifayde, çapkın", ŞS (Kunos, 1902: 126)'de *kende* "kötü, fena, çirkin", ŞS (Kunos, 1902: 159)'de *usal* "fena, kötü, kusur", ŞS (Kunos, 1902: 98)'de *yaman* " kötü, fena, bed"; ZT (Kara, 2011: 308)'de *ayıġız?* "kötüdür", ZT (Kara, 2011: 416)'de *yaman* "kötü, fena" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerlik oluşturmaktadır. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97, III: 170)'de "kötü" anlamındaki *ēl*, *yawlāq* DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 115, III: 151, 162)'de "bir şeyin kötüsü" anlamına gelen *örän*, *yawuz*, *yamān*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 261)'de "herhangi bir şeyin kötü olması" anlamındaki *tas* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerlik oluşturmaktadır.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 86)'de *alıġ* "uysal, mütevâzi"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 86)'de *alıġ* "korkak"; AL (Kaçalin, 2011: 897)'de *alıġ* ve *alıḳ* sözcükleri "alış" anlamında kullanılmaktadır. Görüldüğü gibi bu sözcükler DLT'de geçen ve "kötü" anlamına gelen *aliġ* sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

ULUĠ:

Sözcük "büyük" demektir [I.60/63] 44. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 106).

Kökeni: "Büyük, kocaman" anlamlarına gelen sözcük hem fiziksel hem de metaforik olarak bu anlamları içermektedir. u ve –luğ arasında semantik bir ilişki olmadığından sözcüğün u'dan geldiğini söylemek mümkün değildir (Clauson, 1972: 136). Gülensoy'a göre sözcüğün kökeni "<*ūl 'temel, asıl, kök' + lug 'sıfat yapım eki'" şeklinde olmalıdır (Gülensoy, 2007: 965).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 194)'de *uluġ* "büyük", ME (Yüce, 1993: 109)'de *büyük* "büyük", ME (Yüce, 1993: 107)'de *böyük* "yüksek, büyük"; İML (Battal, 1997: 80)'de *ulug* "bir kavmin büyüğü, sadece büyük"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 111)'de *ulu* "büyük, ulu"; EZ (Atalay, 1945: 269)'de *ulu* "ulu", EZ (Atalay, 1945: 160)'de *büyük* "büyük"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 127)'de *ulu* "büyük", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 106) *büyük* "büyük", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 99) *aġa* "büyük"; AL (Kaçalin, 2011: 1031)'de *uluġ* "ulu ve büyük"; ŞS (Kunos, 1902: 128)'de *kete* "büyük, ulu, âzim", ŞS (Kunos, 1902: 134)'de *konk* "büyük, cesim, uluğ", ŞS (Kunos, 1902: 151)'de *olkan* "büyük, uluk", ŞS (Kunos, 1902: 158)'de *uluğ* "büyük, kebir"; ZT (Kara, 2011: 409)'de *uluġ* "büyük, ulu" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 294)'de yer alan ve "büyük" anlamına gelen *bädük* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İLİĠ SŪW:

"Ilık su" anlamına gelir [I.60/63] 44. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 106).

Kökeni[34]: Clauson "ılık" sözcüğünü "yılık" sözcüğüne yönlendirmiştir. "Sıcak, ılık" anlamına gelen "yılı-" fiilinden gelen sözcük yaşayan diyalektlerde aynı fonetik değişim olmuştur (Clauson, 1972: 925). Gülensoy "soğukla sıcak arası, ne soğuk ne de sıcak" anlamına gelen sözcüğün kökenini "<*[y]ılı-k" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 628).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 285) *yılı* "ılık"; AL (Kaçalin, 2011: 945) *ılıġ* "ılıḳ" "ılık, sıcak" sözcükleri DLT'deki "iliġ" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AČUQ:

Sözcük "bir şeyin açığı" anlamına gelir [I.60/63] 44. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 106).

Kökeni: "Aç-" fiilinden gelen sözcük "açık" anlamındadır. Metaforik genişlemelerle "gökyüzünün açıklığı, dürüst, bariz, finansal açık" gibi anlamları da

[34] Sözcük grubunun isim unsuru olan "sūw" sözcüğünün açıklayıcı bir köken bilgisi yoktur.

üstlenmiştir. Yaşayan lehçelerde genellikle *açık* vb şekillerde bulunmaktadır (Clauson, 1972: 22). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<aç- + ı(ı)k" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 48).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 83)'de *açuḳ* "açık"; İML (Battal, 1997: 7)'de *açık* "kapalı, örtülü olmayan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 1)'de *açuq* "açık"; EZ (Atalay, 1945: 135)'de *açık* "açılmış"; ŞS (Kunos, 1902: 51)'de *çüzük* "gevşek, açık, küşade", ŞS (Kunos, 1902: 138)'de *kund* "açık, kavi, kuvvetli" anlamındaki sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 1)'de *açuq* sözcüğü "açık" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

OČAQ:

Sözcük "ocak, şömine" anlamlarına gelir [I.60/63] 44. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 107).

Kökeni: "Fırın, şömine" gibi anlamlara gelen sözcük merkezî güneyde ve güneybatı diyalektlerinde "fırının merkezi" anlamındadır. Bu yüzden bir grup insanın toplandığı merkez, aile, birlikli alay, Yeniçeri ocağı anlamlarına da gelmektedir. Kuzeydoğu diyalektlerinde ve merkezî kuzeyde *oçok*, güneybatı diyalektlerinde (Oğuz) ise *ocak* şeklinde bulunan sözcüğün ilk şeklinin ise *oçok* olduğunu kanıtlar ortaya koymaktadır (Clauson, 1972: 22). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<ōcak <*ōçak < [<ōç + ak]" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 610).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 129)'de *oçaḳ* "ocak"; İML (Battal, 1997: 52) *oçaq* "korluk"; EZ (Atalay, 1945: 220)'de *ocak* "ocak", EZ (Atalay, 1945: 231)'de *saçak* "ocak"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık 2000: 119)'de *ocaḳ* "ocak, fırın"; EM (Toparlı, 2003: 100)'de *oçaḳ* "ocak, fırın"; ŞS (Kunos, 1902: 147)'de *murı* "baca, boru, cedvel; ocak, ateşdan", ŞS (Kunos, 1902: 144)'de *mehanik* "odanın ortasında yakılan ocak" ve ZT (Kara, 2011: 369) *oçaġ* "ocak" anlamındaki sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

EČİQ:

Hakaniye diyalektinde "büyük erkek kardeş" bu sözcükle ifade edilir [I.60/63] 44. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 107).

Kökeni: "Büyük ağabey; abi, büyük erkek kardeş, dayı, amca" olarak açıklanan sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Räsänen, 1969: 35, DTS, 1969: 162).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ML (Barutçu Özönder, 1996: 210, 777a-15)'de "ḫorden lafẓı bile edā ḳılurlar. Ve *uluḳ ḳardaş* ve kiçik ḳardaşnı ikkelesin birāder dirler. Ve Türkler uluġnı *aġa* ve kiçigni…" cümlesinde DLT'deki "eçiq" sözcüğüne ML'deki "aġa" sözcüğünün bire bir eş değer olarak kullanıldığını görüyoruz. AL (Kaçalin, 2011: 894)'de *aġa* "büyük erkek kardeş"; ŞS (Kunos, 1902: 114)'de *kaka* "baba, peder, dede, büyük kardaş, ağabey, lala", ŞS (Kunos, 1902: 5)'de *ağa* "büyük efendi, serkyar, büyük karındaş" ve ZT (Kara, 2011: 299)'de *aġa* "büyük birader" anlamındaki sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 28)'de *eçik* sözcüğü "ekşi" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir.

AḎAQ:

Sözcüğün anlamı "ayak"tır [I.63/65] 45. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 107).

Kökeni: "Ayak" anlamına gelen sözcük Moğolcada da görülmektedir. Ancak Moğolcada görünüşte sadece metaforik olarak "dağın ayağı, sonu; urmağın ağzı, sonu" gibi anlamlarla bulunur. Yaşayan diyalektlerde *ayak* şeklinde görülür. Ancak bazı dillerde *adak* o dildeki anlamlarıyla şimdiki Moğolcadan ödünçlenmiştir (Clauson, 1972: 45Eren, sözcüğün yaygın bir görüşe göre Türkçe at- (*ad-) kökünden geldiğini ve at- + (a)k şeklinde geliştiğini belirttikten sonra çeşitli araştırmacıların sözcüğün kökeniyle ilgili verdiği bilgilere yer vermiştir (Eren, 1999: 26).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 84)'de *aḏaḳ* "ayak", ME (Yüce, 1993: 95)'de *ayaḳ* "ayak"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 90)'de *ayaḳ* "ayak"; İML (Battal, 1997: 13)'de *ayak* "basıp durmağa ve türümeye yarayan uzuv"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 1)'de *aḏaq* "ayak", Kİ (Caferoğlu, 1931: 8)'de *ayaq* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 145)'de *ayak* "ayak"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *ayaġ* "ayak"; EM (Toparlı, 2003: 73)'de *ayaḳ* "ayak"; AL (Kaçalin, 2011: 904)'de *ayaḳ, ayaġ* "ayak"; ZT (Kara, 2011: 308)'de *ayaġ* "ayak" şekillerinde gördüğümüz sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 120)'de yer alan ve "ayak" anlamına gelen *ayaq* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 894)'de *adaḳ* "ada; Türkistan'daki Andican şehri; adak, nezir; vakit, mevsim"; ŞS (Kunos, 1902: 4)'de *adağ (adak)* "sahil, kenar; nezr, mevsim, fasl; ada, cezire, hisse, kismet, arave. Türkistanda vaki Endcan şehrinin ism-i kadimidir" anlamlarıyla gördüğümüz bu sözcükler DLT'deki madde başı sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 107)'deki "kadeh" anlamına gelen *aḏaq* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

AḎUQ:

Bilinmeyen şeyler için kullanlan sözcüğün kökü "değiştirilmiş, gizli" anlamına gelen "aġduq" sözcüğünden türemiştir [I.63/65] 45. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 107).

Kökeni: "A:ğ-" fiilinden gelmesine rağmen bununla çok az semantik bir ilişkisi vardır. Sadece güneybatı diyalektlerinden Anadolu'da *ağdık* sözcüğü "hata, kusur; kullanışsız, kötü; aşırı ağır" anlamlarında kullanılmaktadır. Kuzeydoğuda Şor diyalektinde *adık* "iradesiz, kafası karışmış" anlamıyla bulunur. Asıl anlamı ise "yabancı"dır (Clauson, 1972: 80).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

UḎİQ ÄR:

"Uyuklayan kişiler" için bu sözcük grubu kullanılmaktadır [I.63/65] 45. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 107).

Kökeni[35]: "Uykulu adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "*oḏ-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 47, DTS, 1969: 606). Sözcük, *udi- (fiil kökü)* + *-k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

İḎUQ:

Sözcüğün anlamı "kutsal"dır [I.63/65] 45. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 107).

Kökeni: Tanrı tarafından gönderilmiş anlamından dolayı "kutsal" olarak değerlendirilebilir. Bazı kabileler tarafından asillere yaraşır bir tabir anlamında kullanılmıştır. Sözcüğün aslı unutulduğu için etimolojisi yanlış yapılmıştır. *Iyık, ı:k, ızık* gibi çeşitli şekillerde kuzeydoğu, merkezî kuzey ve güneybatı diyalektlerinde yaşar (Clauson, 1972: 46).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

[35] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ARİQ:

Sözcüğün anlamı "kanal"dır [I.63/65] 45. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 107).

Kökeni: Gülensoy "<*ārık" şeklinde gösterdiği sözcükle ilgili çeşitli araştırmacıların görüşlerini de vermiştir. Pedersen sözcüğün Ermeniceden geldiğini söylerken Dankoff Orta Farsçadan alındığını ifade eder. Eren ve Ligeti herhangi bir görüş bildirmezken Barandeev sözcüğün "<yarık" sözcüğünden türediğini belirtmiştir (Gülensoy, 2007: 78).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 92)'de *arıḳ* "ark, su kanalı"; EZ (Atalay, 1945: 141)'de *arık* "ırmak"; AL (Kaçalin, 2011: 900)'de *arıġ* "ark, su yolu"; ZT (Kara, 2011: 304)'de *arıḳ* "ırmak" anlamındaki sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 87)'de *arıḳ* "bok"; İML (Battal, 1997: 11)'de *arık* "zaif"; ŞS (Kunos, 1902: 13)'de *arığ (arık)* "cedvel, hark; zaif, zebun, düşkün, saf, pakize, muberra, tahir" şekillerinde gördüğümüz sözcükler DLT'deki sözcükle yalancı eş değerdir.

ARUQ:

Sözcüğün anlamı "yorgun"dur [I.63/65] 45. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 107).

Kökeni: "Yorul-" anlamına gelen "a:r-" fiilinden gelir. Bu yüzden "sıska, güçten düşmüş" anlamlarını da kazanmıştır. Normalde hayvanlar için kullanılır. Yaşayan diyalektlerde *arık* olarak bulunmaktadır (Clauson, 1972: 214).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 77)'de *harken* "yorgun, zebun", ŞS (Kunos, 1902: 77)'de *harun* "yorgun olan, yorulmuş kişi" şeklinde karşımıza çıkan sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 107)'de "cılız" anlamına gelen *aruq* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ARUQ TURUQ:

"Fergana ile Kaçgar arasında bir dağ geçidine verilen isim"dir [I.63/65] 45. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 107).

Kökeni: DTS'de "Fergana ovası ile Kaşgar arasında dağlık alan" şeklinde açıklanan sözcük grubunun köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 58).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ARUQ:

Sözcük "zayıf, sıska" anlamındadır [I.63/65] 45. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 107).

Kökeni[36]: DTS'de sözcüğün "zayıf, güçsüz" anlamlarına geldiği belirtilmiş ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 58).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 214)'de *ẓaʿīf* "güçsüz, zayıf", ME (Yüce, 1993: 94)'de *aruḳ* "zayıf, arık"; İML (Battal, 1997: 11)'de *arık* "zaif"; EZ (Atalay, 1945: 141)'de *zayıf*; AL (Kaçalin, 2011: 900)'de *arıġ* "arık, zayıf, cılız"; ŞS (Kunos, 1902: 13)'de *arığ (arık)* "cedvel, hark; zaif, zebun, düşkün" anlamlarına gelen sözcükler DLT'deki "aruq" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 291, 350)'de yer alan "zayıf" anlamındaki *turuq* ve *turlāq* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 107)'de "yorgun" anlamındaki *aruq* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

URUQ:

Sözcüğün anlamı "ip"tir [I.63/65] 45. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 107).

Kökeni: "İp" anlamındaki sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 214, DTS, 1969: 615).

[36] Clauson'un bu sözcüğün "sıska, zayıf" anlamıyla ilgili verdiği bilgiler "yorgun" anlamındaki "aruq" maddesinde verildiğinden dolayı burada bu bilgilere değinilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 210)'de *yip, yiplük* "ip, iplik"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 158)'de *yiplik* "ip, iplik"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 39)'de *ip* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 125)'de *yip* "ip"; EZ (Atalay, 1945: 286)'de *yip* "ip"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 110)'de *ip* "ip", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 131)'de *yip, yiplik* "iplik"; EM (Toparlı, 2003: 86)'de *ip* "ip"; AL (Kaçalin, 2011: 1043)'de *yip* "ip"; ŞS (Kunos, 1902: 106)'de *yiplik* " iplik, risman" şekillerinde gördüğümüz sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 92, 131)'de yer alan ve "ip" anlamına gelen *urq* ve *uqruq* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 105)'de *uruḳ* "ibret, ders"; "sınır, had, ölçü, hedef"; AL (Kaçalin, 2011: 1031)'de *uruḳ* "kişiye kendisinin oğlu ve kardeşi ve sayir yakın olanları"; ŞS (Kunos, 1902: 159)'de *uruk (ürük)* "köstek; zerdalu, kaysı" anlamlarına gelen sözcükler DLT'deki sözcükle yalancı eş değerdir.

AZUQ OQ:

"Başıboş ok" anlamında kullanılan bir sözcük grubudur [I.63/65] 45. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 107).

Kökeni: Sözcük grubunun sıfat unsuru "a:z-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 283). İsim unsurunun kökeni bilinmemektedir. Sözcük, *az- (fiil kökü)* + *-(u)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

AZUQ MUNUQ:

Sözcük "kaçak, başıboş" anlamlarına gelir [I.63/65] 45. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 107).

Kökeni: Sözcük grubunun sıfat unsuru "a:z-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 283). Sözcük, *az- (fiil kökü)* + *-(u)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

AZAQ:

"Oğuz emirlerinden bir liderin adı"dır [I.63/65] 45. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 107).

Kökeni: DTS'de "özel ad" olarak verilen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi bulunamamıştır (DTS, 1969: 72).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AZUQ:

Sözcük "tedarik" anlamındadır [I.63/65] 45. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 108).

Kökeni: "İnsanlar ya da hayvanlara yolculuk için hazırlanan yiyecek; yiyecek, erzak, azık, yem" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 283, DTS, 1969: 74).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 96)'de *azıḳ* "azık"; İML (Battal, 1997: 14)'de *azık* "yol yiyeceği, yolda yenilecek nesne"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 9)'de *azıq* "erzaq"; EZ (Atalay, 1945: 146)'de *azık* "azık" sözcükleri DLT'deki "azuq" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 328)'de yer alan ve "azık" anlamına gelen *tartın* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

UZAQ ĪŠ:

"Uzun süren iş" anlamında kullanılır [I.63/65] 45. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 108).

Kökeni[37]: "Uzun süren iş" anlamındaki sözcük grubunun sıfat unsuru "uza:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 283, DTS, 1969: 620). Sözcük, *uza- (fiil kökü)* + *-k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

OZUQ AT:

"Yarışta ya da diğer işlerde önde koşan at" anlamındadır [I.63/65] 45. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 108).

Kökeni[38]: "Öncelikli, sıranın önündeki at; önde olan, geride bırakan at" anlamındaki sözcük grubunun sıfat unsuru "o:z-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 283, DTS, 1969: 375). Sözcük, *oz- (fiil kökü)* + *-(u)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

[37] Sözcük grubunun isim unsuru olan "īš" sözcüğünün köken bilgisi bulunamamıştır.

[38] Sözcük grubunun isim unsuru olan "at" sözcüğünün köken bilgisi 29. varaktaki "at" maddesinde verilmiştir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

AŠAQ:

Sözcük, Oğuz diyalektinde "dağın eteği" anlamındadır [I.63/65] 45. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 108).

Kökeni: Clauson'a göre sözcüğün anlamı "alçak"tır. Nadir görülen bir sözcüktür. Sadece güneybatı diyalektlerinde *aşa:k* ve *aşağı* gibi şekillerle yaşamaktadır. Yazar "aşağı"nın *aşağa* sözcüğünün bozulmasıyla ortaya çıktığını iddia eder (Clauson, 1972: 259). Gülensoy "aşağı" maddesinin "aşağı, dağ dibi" olarak açıklarken kökeniyle ilgili "<*alşāk, <*alçāk" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 84).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 93)'de *aşaḳ* "aşağı"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 89)'de *aşaġ* "alçak, aşağı", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 89)'de *aşaġa* "aşağı"; İML (Battal, 1997: 12)'de *aşağa* "aşağı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 7)'de *aşağa* "aşağı"; EZ (Atalay, 1945: 143)'de *aşaga* "aşağı", EZ (Atalay, 1945: 143)'de *aşaq* "aşak, alçak"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de *aşaġa* "aşağı"; EM (Toparlı, 2003: 72)'de *aşaġa* "aşağı"; ŞS (Kunos, 1902: 63)'de *elini* "aşağı" şeklinde gördüğümüz sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 7)'de *aşaq* "mütevazı"; EM (Toparlı, 2003: 72)'de *aşaḳ* "aşıḳ" "miğfer, başlık" şekillerinde gördüğümüz sözcükler DLT'deki "aşaq" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

AŠUQ:

Sözcüğün anlamı "aşık kemiği"dir [I.63/65] 45. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 108).

Kökeni: İnsanlarda ve hayvanlarda "aşık kemiği" anlamına gelen sözcüğün kökeni verilmemiştir. Çeşitli seslik değişimlerle yaşayan diyalektlerde genellikle *aşık* şeklinde bulunur (Clauson, 1972: 259).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 7)'de *aşuq* "aşık (ayak topuğundaki kemik)"; EZ (Atalay, 1945: 143)'de *aşık* "aşık kemiği"; AL (Kaçalin, 2011: 902)'de *aşuḳ* "topuk"; ŞS (Kunos, 1902: 33)'de *bucul* "aşik"; ZT (Kara, 2011: 306)'de *aşuḳ* "aşık kemiği, topuk kemiği" şekillerinde karşımıza çıkan sözcükler DLT'deki "aşuq" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

UŠAQ:

"Küçük şeyler" için bu sözcük kullanılmaktadır [I.64/67] 46. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 108).

Kökeni: Clauson, bu sözcüğü "uvşak" maddesinde ele almıştır. *uvşa- fiilinden gelen sözcüğün yerini daha sonra uşak sözcüğü almıştır. "Uvak" sözcüğüyle az çok ilgisi vardır. "Uva-" (<uv-) fiilinden gelen sözcük XVII. yüzyılda "ufak" şeklini almıştır. Temel olarak "ezilmiş, küçük parçalara ayrılmış" anlamlarına gelen sözcük çoğu dilde "küçük"ten ziyade "çocuk, hakaret" gibi metaforik anlamlar kazanmıştır (Clauson, 1972: 16). Gülensoy ise sözcüğün kökenini "<uw-şa- 'ufalamak' [>uşa-]+k" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 972).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 196)'de *uşaḳ* "ufak, küçük", ME (Yüce, 1993: 145)'de *kiçig* "küçük"; İML (Battal, 1997: 41)'de *kiçi* "küçük", İML (Battal, 1997: 80)'de *uşak* "küçük çocuk"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 48)'de *kiçi* "küçük", Kİ (Caferoğlu, 1931: 113)'de *uşaq* "küçük çocuk"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 115)'de *kiçkez* "küçük"; AL (Kaçalin, 2011: 962)'de *kiçik* "küçük"; ŞS (Kunos, 1902: 28)'de *bitçaka* "küçük, ufak", ŞS (Kunos, 1902: 136)'de *köpçük*,"küçük, ufak"; ZT (Kara, 2011: 410)'de *uşaḳ* "ufak, küçük", ZT (Kara, 2011: 355)'de *kiçik* "küçük" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 299)'de yer alan ve "küçük" anlamındaki *kičig* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EZ, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 147)'de geçen ve "iftira" anlamına gelen *ušāq* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

UŠUQ:

Sözcük "demir başlık" anlamındadır [I.64/67] 46. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 108).

Kökeni: Clauson, bu sözcüğü "yoşuk" maddesinde ele almıştır. Ünlülerinin durumu belirgin olmayan bu sözcüğün modern dönemde tek iz Redhouse sözlüğünde *aşık* şeklinde görülürken diğer kaynaklarda sözcükten bahsedilmemektedir (Clauson, 1972: 977).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 89)'de *aşıḳ* sözcüğü "miğfer" anlamına geldiği için DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

UĠUQ:

Sözcüğün anlamı "galoş"tur [I.64/67] 46. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 108).

Kökeni: Kuzeydoğu diyalektlerinde *uk* olarak çorap gibi hissedilen şey için kullanılan bir sözcüktür (Clauson, 1972: 83). DTS'de sözcüğün anlamı "keçeden çorap" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 608). İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İWİQ:

"Taşlı alanlarda ya da çöllerde görülen dişi ceylana" denir [I.64/67] 46. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 108).

Kökeni: Dişi ceylan anlamına gelen sözcük orta dönemde "ayrak" olarak telaffuz edilen *iwiq* sözcüğünün yanlış okunmuş bir şeklidir (Clauson, 1972: 8). DTS'de sözcük "geyik" olarak açıklanmıştır (DTS, 1969: 221). İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 127)'de *ıvuḳ* "geyik" ve İML (Battal, 1997: 36)'de *ıvık* "geyik" şekillerinde gördüğümüz sözcükler DLT'deki "iwiq" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Bunlar dışında DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 143)'te geçen ve "dişi ceylan" anlamına gelen *arqār* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OLUQ:

Oğuz diyalektinde "güçlü, sağlam" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.64/67] 46. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 108).

Kökeni: Sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 101)'de *berk* "sağlam"; Kİ(Caferoğlu, 1931: 17)'de *bärk* "kuvvetli, sağlam"; EZ (Atalay, 1945: 150)'de *berk* "pek, berk"; AL (Kaçalin, 2011: 909)'de *berk* "berk, sağlam, muhkem"; ŞS (Kunos, 1902: 25)'de *berk* "kavi, metin, rasin, kati, sert, mustahkim, sağlam"; ZT (Kara, 2011: 312)'de *bérk* "sağlam, dayanıklı; sımsıkı" anlamında kullanılan sözcükler DLT'deki "oluq" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 273)'de yer alan ve "güçlü" anlamına gelen *bärk* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 53)'de *oluk* "üstü açık boru"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 62)'de *oluq* "suyun süratle aktığı oluk" ve EZ (Atalay, 1945: 221)'de *oluk* "bir çeşit çalgı, saz" şekillerinde gördüğümüz sözcükler DLT'deki sözcükle yalancı eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 108)'de yer alan "yalak, eski, küçük kayık" anlamlarındaki *oluq* sözcüğü de bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

OLUQ:

"Ağaç gövdesinden yapılan, meyveleri soğutmak ya da hayvanları sulamak için kazılan çukura" verilen addır [I.64/67] 46. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 108).

Kökeni: Clauson, bu sözcüğü üç madde halinde ele almıştır. Birinci sözcük *olak* şeklinde de telaffuz edilmekle beraber "oyulmuş ağaç gövdesi, yalak, tekne" ve "oluk" anlamına gelir. İkinci *oluk* sözcüğü birincinin metaforik anlam kazanmış şeklidir ve "bir şeyin içinin oyulması" demektir. Üçüncü *oluk* sözcüğü ise "ol-" fiilinden gelir ve muhtemelen kuzeydoğu diyalektlerinden Teleüt'te yaşar. Merkezî kuzey diyalektlerinde *uluk* sözcüğü "değersiz"; güneybatı diyalektlerinde Anadolu'da "çürümüş, güçsüz, atıl"

anlamlarında kullanılmaktadır[39] (Clauson, 1972: 136-137). Eren, sözcüğün kökünün bilinemediğini söylerken Sevortyan Türkçe türevlerinin olduğunu; Menges ise Ermeniceden geldiğini belirtmiştir (Eren, 1999: 306). Gülensoy, Orta Türkçedeki "oluk" sözcüğünün kökenini "<OT. oy 'yerdeki oyukluk, çukurluk' DLT + luk" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 622).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 53)'de *oluk* "üstü açık boru"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 62)'de *oluq* "suyun süratle aktığı oluk" sözcükleri DLT'deki "oluq" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EZ, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 221)'de *oluk* sözcüğü "bir çeşit çalgı, saz" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 108)'de yer alan "sağlam, eski, küçük kayık" anlamlarındaki "oluq" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

OLUQ:

Sözcük "eskimiş, yıpranmış" anlamına gelir [I.64/67] 46. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 108).

Kökeni: "Yıpranmış, eski" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 611).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[39] Clauson'un "oluk" sözcüğüyle ilgili yaptığı bütün açıklamalara bu maddede yer verildiğinden dolayı diğer "oluk" maddelerinde yazarın düşüncelerine tekrar yer verilmemiştir.

EZ (Atalay, 1945: 222)'de *oprak* "yıpranmış", EZ (Atalay, 1945: 249)'de *şüprek* "yıpranmış, eski", EZ (Atalay, 1945: 140)'de *aprak* "yıpranmış"; EM (Toparlı, 2003: 110)'de *şüprek* "yırtık bez parçası" sözcükleri DLT'deki "oluq" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 319)'de yer alan ve "yıpranmış" anlamına gelen *čöprä* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 53)'de *oluk* "üstü açık boru"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 62)'de *oluq* "suyun süratle aktığı oluk" ve EZ (Atalay, 1945: 221)'de *oluk* "bir çeşit çalgı, saz" şekillerinde gördüğümüz sözcükler DLT'deki sözcükle yalancı eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 108)'de yer alan "sağlam, yalak, küçük kayık" anlamlarındaki *oluq* sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

OLUQ:

Sözcük "küçük kayık" anlamına gelir [I.64/67] 46. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 108).

Kökeni: Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 366).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 53)'de *oluk* "üstü açık boru"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 62)'de *oluq* "suyun süratle aktığı oluk" ve EZ (Atalay, 1945: 221)'de *oluk* "bir çeşit çalgı, saz" şekillerinde gördüğümüz sözcükler DLT'deki sözcükle yalancı eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 108)'de yer alan "sağlam, yalak, eski" anlamlarındaki *oluq* sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ULUQ:

"Atın omuz başı" anlamına gelen bir sözcüktür [I.64/67] 46. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 109).

Kökeni: DTS'de sözcüğün anlamı "ense, yağır" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 610).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 153)'de *yaġrın* "kürek kemiği"; ŞS (Kunos, 1902: 95)'de *yağır* "atın omuzları arasında yağlı yeri, at yağrı"; ZT (Kara, 2011: 415)'de *yaġrın* "omuz, omuz kemiği, kürek kemiği" şeklindeki sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EZ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ALİQ:

Oğuz diyalektinde “kuş gagası” anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.64/67] 46. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 109).

Kökeni: Sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 897)’de *alıḳ* sözcüğü “alış” anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ANUQ:

Sözcük “bir şeylerin hazır olması” anlamındadır [I.64/67] 46. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 109).

Kökeni: “Anu-” fiilinden türemiştir. Genellikle *anık* şekli ve bunun genişletilmiş anlamlarıyla bulunmaktadır (Clauson, 1972: 182). Sözcük, *anu- (fiil kökü) + -k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 91)’de *anuḳ* “hazır”; İML (Battal, 1997: 10) *anık* “hazır”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 4)’de *anuq* “hazır”; EZ (Atalay, 1945: 140) *anık* “hazır, hazırlanmış” sözcükleri DLT’deki “anuq” sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 12)'de *anuk* sözcüğü "vuhuş yavrusu ve tanası" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ÄPÄK:

Bebekler için "ekmek" anlamına gelen bir sözcüktür [I.64/67] 46. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 109).

Kökeni: Clauson'a göre bu sözcük "epmek" sözcüğünün yanlış telaffuz edilmiş bir şeklidir (Clauson, 1972: 8). Gülensoy sözcüğü "<OT. etmek ~ étmek ~ epmek ~ ötmek (DLT)" (Gülensoy, 2007: 325).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 121)'de *etmek* "ekmek"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 106)'de *etmek* "ekmek"; İML (Battal, 1997: 31)'de *etmek* "ekmek"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *ätmäk* "ekmek"; EZ (Atalay, 1945: 227)'de *ötmek* "ekmek"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 108)'de *etmek* "ekmek"; EM (Toparlı, 2003: 101)'de *ötmek* "ekmek"; AL (Kaçalin, 2011: 987)'de *ötmek* "ekmek"; ZT (Kara, 2011: 332)'de *étmek* "ekmek" şekillerinde karşımıza çıkan sözcüğün DLT'deki sözcükle bire bir eş değer olduğu görülmektedir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 132, 133)'de yer alan ve "ekmek" anlamına gelen *äpmäk* ve *ätmäk* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄTÄK:

Sözcük "etek" anlamına gelmektedir [I.64/67] 46. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 109).

Kökeni: Eren, bu sözcüğün kökeninin bilinmediğini ve Ramstedt'in bu sözcüğü "*ätä-, ät ve Moğolca ete- biçimleriyle karşılaştırdığını söyler. Yazar, Egorov'un sözcüğü Türk diyalektlerinde yaşayan "etek" sözcükleriyle birleştirmesine ses açısından olanaksız olması sebebiyle karşı çıkar. Eren'e göre sözcük, Suriye Arapçasına da geçmiştir (Eren, 1999: 140).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 121)'de *etek* "etek"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 106)'de *etek* "etek"; İML (Battal, 1997: 31)'de *etek* "belden aşağı inen giyimin aşağı sarkan kısmı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *ätäk* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 170)'de *etek* "etek"; AL (Kaçalin, 2011: 939)'de *ėtek* "etek"; ŞS (Kunos, 1902: 94)'de *itak* "etek", ŞS (Kunos, 1902: 133)'de *kolturmac* "esvab ve kaftanın çakı, etek", ŞS (Kunos, 1902: 155)'de *önkür* "yaka, etek" şekillerinde gördüğümüz sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄTÜK:

Sözcüğün anlamı "çizme"dir [I.64/67] 46. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 109).

Kökeni: "Çizme, terlik; çarık, deriden yapılmış yumşak ayakkabı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 50, Räsänen, 1969: 52, DTS, 1969: 188).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 121)'de *etük* "edik, ayakkabı"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 106)'de *etük* "mes"; İML (Battal, 1997: 31)'de *etük* "çizme"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *ätik* "pabuç, çezme"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 108)'de *etik* "terlik"; ŞS (Kunos, 1902: 66)'de *etik (edik)*, "çizme, çekme, muze", ŞS (Kunos, 1902: 156)'de *ötük* "çizme, çekme" olarak gördüğümüz sözcükler DLT'deki "ätük" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EZ, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖTÜG:

"Sultana yapılan rica" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.64/67] 46. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 109).

Kökeni: "Rica, bir üstten izin alma" anlamlarına gelen sözcük "ötün-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 51). Sözcük, *öt- (fiil kökü) + -(ü)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 109)'deki "dizanteri" anlamına gelen *ötüg* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ÖTÜG:

Sözcük "dizanteri" anlamına gelir [I.64/67] 46. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 109).

Kökeni: "Öt-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 51). Sözcük, *öt- (fiil kökü)* + *-(ü)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 109)'de geçen ve "rica" anlamına gelen *ötüg* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ÜTÜG:

"Bir giysinin kumaşını düzleştirmek için ısıtılarak kullanılan mala gibi bir demir"dir [I.64/67] 46. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 109).

Kökeni: "Üt-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 51). Eren de sözcüğün üt- (kıl yakmak, ütmek) fiilinden geldiğini söyler ve kökenini "üt- + -(ü)g" şeklinde gösterir. Boodberg'e göre sözcük Çinceden alınmıştır. Rusçaya *utjug* sözcüğünün de Türkçeden geçtiği görülmektedir (Eren, 1999: 428). Gülensoy da sözcüğün kökeniyle ilgili "üt- + -ük(/g)" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 1001).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İČÜK:

"Samur, sincap ya da benzerlerinden yapılmış deri"dir [I.64/67] 46. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 109).

Kökeni: "Kürk; kürk, kış ceketi, kadınlar için kısa kürk, üst kürk; küçük hayvanların kürkü: samur, sincap" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 24, Räsänen, 1969: 169, DTS, 1969: 203).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 32)'de *içmek* "kürk"; ŞS (Kunos, 1902: 23)'de *bebertün* "kürk, kürkde kaplanmış esvab, pustun", ŞS (Kunos, 1902: 35)'de *buri* "kürk", ŞS (Kunos, 1902: 42)'de *çene* "kürk", ŞS (Kunos, 1902: 47)'de *çoğa* "kürk", ŞS (Kunos, 1902: 54)'de *cilkava* "kürk", ŞS (Kunos, 1902: 81)'de *içmak* "pustin, kürk", ŞS (Kunos, 1902: 100)'de *yarğağ* "dabbağı olmamış deri, moğulların deriden dikdikleri kürk ve libas", ŞS (Kunos, 1902: 141)'de *kürke* "keçe" sözcükleri, ŞS (Kunos, 1902: 161)'de *paru* "kürk", ŞS (Kunos, 1902: 119)'de *kapuzağ* "post, deri" DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Bunların yanı sıra DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 137)'de geçen ve "kürkten yapılan deri" anlamına gelen *amšan* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜḌĪG:

Sözcüğün anlamı DLT'de "tutku, istek" olarak verilmiştir [I.66/69] 47. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 109).

Kökeni: "Üd-" fiilinden gelen sözcük "tutku" anlamındadır (Clauson, 1972: 50).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 131)'de *istek* "istek, arzu", ME (Yüce, 1993: 93)'de *ārzū* "istek", EZ (Atalay, 1945: 142)'de *arzu* "arzu, yarsı"; ŞS (Kunos, 1902: 164)'de *sağınc* "arzu, temenna" sözcükleri DLT'deki "üḍīg" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄRÜK:

"Şeftali, kayısı, erik gibi meyveler için kullanılan genel bir terim"dir. Bunlar önlerine getirilen sıfatlar vasıtasıyla birbirinden ayrılmaktadır [I.66/69] 47. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 110).

Kökeni: "Çekirdekli meyve" için kullanılan ortak bir terimdir. Güneybatı diyalektleri dışında kuzeydoğu diyalektlerinde "ö-/ü-"lü şekilleri kullanılmaktadır (Clauson, 1972: 222). Doerfer'e göre sözcük *er, ir* sözcüklerinden türemiştir. Eren, sözcüğün Arapça *albarqūq*tan geldiğine dair düşünceye sıcak bakmamaktadır.

Türkçeden Moğolcaya *erük* olarak geçen sözcük Rusçada da *orjuk*, *urjuk* olarak geçmiştir (Eren, 1999: 137). Gülensoy, sözcüğü "<er-(ü)k" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 337).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *ärük* "erik, sarı erik, şeftali"; EM (Toparlı, 2003: 83)'de *erük* "erik"; EZ (Atalay, 1945: 178)'de *irik* "erik"; AL (Kaçalin, 2011: 987)'de *örük* "erik"; ŞS (Kunos, 1902: 186)'de *tentekel* "bir nevi erik, zerdali", ŞS (Kunos, 1902: 11)'de *aluc* "erik, yabani muattar bir meyve", ŞS (Kunos, 1902: 59)'de *dolana* "aluca nevinden bir türlü erik ismidir", ŞS (Kunos, 1902: 66)'de *eruksun* "bir nevi erik", ŞS (Kunos, 1902: 126)'de *kemirte*, "olmamış zerdali, ham erik", ŞS (Kunos, 1902: 145)'de *mışmış* "olmuş zerdali, pişmiş erik"; ZT (Kara, 2011: 375) *örük* "kuru erik, zerdali" olarak gördüğümüz sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 141, 146)'de geçen ve "erik" anlamına gelen *amšuy*, *alūč* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 110)'de geçen "eriyen şey; gedik; deri tabaklamada kullanılan şey" anlamındaki *ärük* sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ÖRÜK:

Sözcük "örülmüş" anlamına gelir [I.66/69] 47. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 110).

Kökeni: “Ö:r-” fiilinden gelen sözcüğün değişik özel uygulamaları vardır. Kolayca karıştırılabiliecek bir sözcüktür ve “örülmüş” anlamına gelir (Clauson, 1972: 223). Gülensoy, sözcüğü “<ör-ük” şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 672).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 226)’de *örük* “kıl ve saç gibi şeylerin örülmüşü”, EZ (Atalay, 1945: 226)’de *örmeç* “kıl ve saç gibi şeylerin örülmüşü” şeklinde gördüğümüz sözcükler DLT’deki “örük” sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EK, EM, ML, ŞS’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 133)’de *örük* “yalan”; AL (Kaçalin, 2011: 987)’de *örük* “erik” ve ZT (Kara, 2011: 375)’de *örük* “kuru erik, zerdali” olarak karşımıza çıkan sözcüker DLT’deki “örülmüş” anlamına gelen “örük” sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

ÖRÜG:

Sözcük “bir yerde bir süre kalma” anlamındadır [I.66/69] 47. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 110).

Kökeni: Çeşitli diyalektlerde *örüg / uru, örgü / örgül, erü, örük* şekillerinde yaşamaktadır (Clauson, 1972: 222). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 58)’de *dınkı* “durak, tanuk; sukunet, istirahat, dinlenecek mahal” ve ŞS (Kunos, 1902: 148)’de *nitas* “istirahat, rahatlık” sözcükleri DLT’deki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İRİG:

"Çürümüş şeyler" için kullanılan bir sözcüktür [I.66/69] 47. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 110).

Kökeni: "İri-" fiiline "-g" ekinin gelmesiyle oluşmuştur (Clauson, 1972: 222).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 130)'de *irig* "kaba, sert"; EZ (Atalay, 1945: 178)'de *irig* "iri" "irik" "erik"; AL (Kaçalin, 2011: 949)'de *irig* "iri, kaba, sert"; ZT (Kara, 2011: 340)'de *irig* "iri, kaba" olarak gördüğümüz sözcükler DLT'deki "irig" sözcüğüyle yalancı eş değerdir. Bunlar dışında DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 110)'de geçen ve "becerikli" anlamına gelen *irig* sözcüğü ve "kaba" anlamına gelen *irig* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ÄRİG:

"Yağ gibi eriyen ya da donduktan sonra eriyen her şeye" denir [I.66/69] 47. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 110).

Kökeni: Sözcüğün DTS'deki anlamı "yumşak, eriyici, donduktan sonra eriyebilen her şey" şeklindedir. Kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 177).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 110)'de geçen ve "canlı" anlamına gelen *erig* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ERÜK:

"Duvar ya da diğer şeylerdeki gedik, yarık" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.66/69] 47. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 110).

Kökeni: "Gedik, delik" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 182).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 137)'de *kedük* "gedik"; ŞS (Kunos, 1902: 126)'de *kedük* "gedik" şeklindeki sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *ärük* "erik, sarı erik, şeftali"; EM (Toparlı, 2003: 83)'de *erük* "erik" sözcükleri bu maddedeki "erük" sözcüğüyle yalancı eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 110)'de geçen erik anlamındaki *ärük* sözcüğü ve "deri tabaklamada kullanılan şey" anlamındaki *ärük* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ÄRÜK:

"Deriyi tabaklamada kullanılan şeyler" için kullanılır [I.66/69] 47. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 110).

Kökeni: "Deriyi tabaklamada kullanıl araç materyal" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 222).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *ärük* "erik, sarı erik, şeftali"; EM (Toparlı, 2003: 83)'de *erük* "erik" bu maddedeki "ärük" sözcüğüyle yalancı eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 110)'de geçen erik anlamındaki *ärük* sözcüğü ve "gedik" anlamındaki *erük* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ERİG:

Sözcük “canlı” anlamına gelir [I.66/69] 47. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 110).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili açıklayıcı bir bilgiye rastlanmamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 115)’de *dirü* “diri, canlı”, ME (Yüce, 1993: 187)’de *tirig* “diri, canlı”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 146)’de *tiri* “diri”; İML (Battal, 1997: 27)’de *dirik* “diri, canlı”, İML (Battal, 1997: 73)’de *tirik* “diri, canlı”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 103)’de *tiri* “diri, canlı”; EZ (Atalay, 1945: 259)’de *tiri* “diri”; AL (Kaçalin, 2011: 1017)’de *tiri* “tirig” “diri”; ZT (Kara, 2011: 399)’de *tirig* “diri, canlı, zinde, dinç” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EK, EM, ML, ŞS’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İRİG:

Sözcük “kararlı ve becerikli” anlamındadır [I.66/69] 47. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 110).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeni verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 145) *tıgraḳ* “becerikli”; İML (Battal, 1997: 81)’de *uz* “usta, mahir; istidatlı kadın”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 113)’de *uz* “mahir usta”; EZ (Atalay, 1945: 273)’de *uz* “usta, akıllı”, EZ (Atalay, 1945: 271)’de *usta* “usta, öğretici” ve EZ (Atalay, 1945: 245)’de *şabad* “usta, akıllı”; EM (Toparlı, 2003: 117)’de *uṣṭa* “öğretmen” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT

(Dankoff-Kelly, 1982-I: 95)'de "becerikli" anlamına gelen *ūz* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 130)'de *irig* "kaba, sert"; EZ (Atalay, 1945: 178)'de *irig* "iri" "irik" "erik"; AL (Kaçalin, 2011: 949)'de *irig* "iri, kaba, sert"; ZT (Kara, 2011: 340)'de *irig* "iri, kaba" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Bunlar dışında DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 110)'de geçen ve "çürümüş, kaba, uyuz olmuş kafa" anlamına gelen *irig* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

İRİG:

Sözcük "kaba" anlamına gelir [I.66/69] 47. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 110).

Kökeni: Şeylerin ya da insanların kaba olması anlamında kullanılan bir sözcüktür. Yaşayan diyalektlerde *iri / irik* nadiren de *yirik* olarak görülür (Clauson, 1972: 222). Sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 130)'de *irig* "kaba, sert"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 67)'de *qaba* "kaba"; EZ (Atalay, 1945: 178)'de *irig* "iri"; EK(Toparlı, Çögenli, Yanık 2000: 110)'de *ḳaba* "kaba"; AL (Kaçalin, 2011: 949)'de *irig* "iri, kaba, sert"; ŞS (Kunos, 1902: 90)'de *irik* "yoğan, cesim, büyük"; ZT (Kara, 2011: 340)'de *irig* "iri, kaba" sözcüğü bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 130)'de *irig* "kaba, sert"; EZ (Atalay, 1945: 178)'de *irig* "iri"; AL (Kaçalin, 2011: 949)'de *irig* "iri, kaba, sert"; ZT (Kara, 2011: 340)'de *irig* "iri, kaba" olarak gördüğümüz sözcükler DLT'deki "irig" sözcüğüyle yalancı eş değerdir. Bunlar dışında DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 110)'de geçen "çürümüş, becerikli, uyuz olmuş" anlamına gelen *irig* sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir.

İRİG:

"Uyuz olmuş (kabuk bağlamış) kafaya verilen isim"dir [I.68/71] 48. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 111).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün bu anlamıyla ilgili açıklayıcı bir bilgiye rastlanmamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 130)'de *irig* "kaba, sert"; EZ (Atalay, 1945: 178)'de *irig* "iri"; AL (Kaçalin, 2011: 949)'de *irig* "iri, kaba, sert"; ZT (Kara, 2011: 340)'de *irig* "iri, kaba" olarak gördüğümüz sözcükler DLT'deki "irig" sözcüğüyle yalancı eş değerdir. Bunlar dışında DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 110)'de geçen "çürümüş, kaba, becerikli" anlamına gelen *irig* sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir.

EZİG:

“Derideki uzunlamasına çiziğe verilen isim”dir [I.68/71] 48. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 111).

Kökeni: “Ez-” fiilinden gelen sözcük “ezik, çürük” anlamında kullanılır ve morfolojik olarak “ezik” sözcüğünden farklıdır (Clauson, 1972: 285). Gülensoy, sözcüğü “<ez-(i)k” şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 352).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 118)’de “uzunlamasına çizik” anlamındaki *ēz* sözcüğü bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 122)’de *ezig* sözcüğü “köşe, bucak, kenar” anlamına geldiği için DLT’deki “ezig” sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

ÖZÜK:

“Kadınlar için kullanılan bir unvan”dır [I.68/71] 48. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 111).

Kökeni: Clauson, bu sözcüğün “özek” sözcüğünün ünlüsünün değişmesi sonucu ortaya çıkmış olabileceğini düşünür (Clauson, 1972: 285).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 156)'de *özük* sözcüğü "haymeyi örten keçe; hatem" anlamına geldiği için DLT'deki "özük" sözcüğüyle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 111)'de geçen ve "bataklık ya da sular altındaki araziye verilen isim" anlamındaki *özük* sözcüğü de bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ÖZÜK:

"Bataklık ya da sular altındaki araziye verilen ad"dır [I.68/71] 48. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 111).

Kökeni: Clauson, sözcüğün "üz-" fiilinden türediğini ve "çiğnenmiş, yırtılmış" anlamlarına geldiğini söylemekle beraber anlamını çok açık olmadığını da belirtmiştir (Clauson, 1972: 285).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 38)'de *çalpa (çalpuk)* "bataklık, çamurlu yer", ŞS (Kunos, 1902: 51)'de *çünkül* "ufak bataklık, göl, çukur, derin su yataklığı", ŞS (Kunos, 1902: 52)'de *cemce*, "bataklık" şekillerinde gördüğümüz sözcükler DLT'deki "özük" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 156)'de *özük* sözcüğü "haymeyi örten keçe; hatem" anlamına geldiği için DLT'deki "özük" sözcüğüyle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-

Kelly, 1982-I: 111)'de geçen ve "kadınlar için kullanılan unvan" anlamındaki *özük* sözcüğü de bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ÖZÄK:

Sözcük "omirilik" anlamına gelir [I.68/71] 48. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 111).

Kökeni: "Çekirdek, merkez" anlamındaki sözcük "ö:z" sözcüğünden türemiştir. Güneydoğu diyalektleri dışında yaşamaktadır (Clauson, 1972: 285). Gülensoy, sözcüğü "<öz + e – k" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 680).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 228)'de *özek* sözcüğü "murdak ilik" anlamına geldiği için DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 228)'de *özek* "ağaç özü"; ZT (Kara, 2011: 376)'de *özek* "irin, cerahat; yara içindeki çürüme" sözcükleri DLT'deki sözcükle yalancı eş değerdir.

ÜŽÜK:

Sözcük "heceleme" anlamına gelir [I.68/71] 48. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 111).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili açıklayıcı bir bilgiye rastlanmamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄSİK:

Sözcük "uzayıp giden bozkır" anlamına gelir [I.68/71] 48. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 111).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili açıklayıcı bir bilgiye rastlanmamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İSİG:

Sözcük "sıcak" anlamındadır [I.68/71] 48. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 112).

Kökeni: "İsi-" fiilinden türeyen sözcük "sıcak, ısı" anlamındadır. Bazen bozulan sözcüğün ön ünlüsü kuzeybatı, kuzeydoğu ve güneybatı diyalektlerinde değişirken arka

ünlü her zaman değişebilmektedir (Clauson, 1972: 246). Gülensoy, sözcüğü "<*is-i-[*hisi-]" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 418).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 130)'de *is(s)ig* "sıcak, ısı", ME (Yüce, 1993: 130)'de *issü* "ısı, sıcak(lık)"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 110)'de *issi* "sıcak"; İML (Battal, 1997: 34)'de *isi* "sıcak" "isigkün" sözcük grubundaki "isig" "sıcak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 40)'de *isi* "sıcak"; EZ (Atalay, 1945: 179)'de *issi* "sıcak"; EM (Toparlı, 2003: 86)'de *issi* "sıcak, sıcaklık"; AL (Kaçalin, 2011: 945)'de *ılıġ* "ılık, sıcak", AL (Kaçalin, 2011: 946)'de *ısıġ, ısıḳ* "sıcak"; ŞS (Kunos, 1902: 84)'de *ılçak* "sıcak", ŞS (Kunos, 1902: 85)'de *iliğ* "sıcak, kızgın, ılıca", ŞS (Kunos, 1902: 92)'de *isiğ* "sıcak, hararetlu"; ZT (Kara, 2011: 337)'de *ıssıḳ* "sıcak" sözcükleri DLT'deki "isig" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Bunlar dışında DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 169)'de geçen ve "sıcak" anlamına gelen *isiglik* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄŠÜK:

Sözcüğün anlamı "örtü"dür [I.68/71] 48. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 112).

Kökeni: "Perde; bürünülecek nesne, bürgü, yorgan" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Räsänen, 1969: 51, DTS, 1969: 186).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 167)'de *örtüg* "örtü"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 66)'de *örtük* "örtü"; EZ (Atalay, 1945: 226)'de *örtü* "örtü"; ŞS (Kunos, 1902: 118)'de *kapak* "örtü" şekillerinde gördüğümüz sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerlik oluşturur.

Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 310, 310)'de "örtü" anlamına gelen *kōšik, kūpig* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜŠİK:

Sözcük "ayaz" anlamında kullanılır [I.68/71] 48. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 112).

Kökeni: DTS'de sözcüğün anlamı "soğuk, ayaz" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 628). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<ūşi(/ü)- + -k" olarak vermiştir (Gülensoy, 2007: 1000).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 145)'de *ayaz* "bulutsuz açık hava"; ŞS (Kunos, 1902: 7)'de *ayaz (ayas)* "saf, şeffaf, aylı gecenin soğuğu"; ZT (Kara, 2011: 308)'de *ayas* "ayaz, açık ve soğuk hava" anlamında kullanılan sözcükler DLT'deki "üšik" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄLİG:

Sözcük "el" anlamındadır [I.69/72] 49. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 112).

Kökeni: "El, kolun ön kısmı" anlamlarına gelen sözcük bazı çağdaş diyalektlerde "parmağın genişliği" demektir. Bazı belirsiz sebeplerle "el" şeklinde kısaltılan sözcüğün yerini bazı diyalektlerde "kol" almıştır (Clauson, 1972: 140). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<el (elg/elig)" olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 327).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 118)'de *elig*, el", ME (Yüce, 1993: 118)'de *el* "el"; İML (Battal, 1997: 29)'de *el* "tutmağa ve başka şeylere yarayan uzuv"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 10)'de *äl* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 168)'de *él* "aya, il"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 108)'de *el* "el"; EM (Toparlı, 2003: 83)'de *el* "el"; ZT (Kara, 2011: 330)'de *élig* "el" sözcükleri DLT'deki "älig" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

EM (Toparlı, 2003: 94)'de *kol* "el+kol"; AL (Kaçalin, 2011: 933)'de *ėl [<elig]* "ėlik, kol" şeklinde verilen sözcüklerde bir sözcüğün iki sözcükle karşılanması söz konusu olduğu için bire çok eş değerlik söz konusudur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖLÜG:

Sözcük "ölü" demektir [I.69/72] 49. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 112).

Kökeni: "Öl-" fiilinden gelen sözcük "ölü, ceset" anlamında kullanılır. Yaşayan diyalektlerde fonetik varyasyonlarla bulunur. Kuzeybatı diyalektlerinden Kazakçada *üli* "ölü" ve *ülik* "ceset" birbirinden ayrılır. Bu, alışılmadık bir durumdur ve "ölü-ölük"

arasındaki antitezi yansıtır. "Ölüg" sözcüğü, Runik alfabede ve Mani alfabesinde "g"li ve "k"li olmak üzere iki şekilde yazılır (Clauson, 1972: 142). Gülensoy, sözcüğü "<öl-ü(g)" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 661).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 166)'de *ölüg* "ölü"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 132)'de *ölü* "ölü"; İML (Battal, 1997: 55)'de *ölet* "cansız, camit nesne"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 65)'de *ölü* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 225)'de *öli* "ölü"; AL (Kaçalin, 2011: 986)'de *ölük* "ölü"; ŞS (Kunos, 1902: 154)'de *ölken* "ölü, ölmüş", ŞS (Kunos, 1902: 160)'de *ülük* "ölü, cenaze" sözcükleri DLT'deki "ōlüg" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ŪLÜG:

Sözcük "pay, hisse" anlamında kullanılır [I.69/72] 49. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 112).

Kökeni: Sözcük "üle-" fiilinden türemiştir. "Hisse, kısım" anlamındaki sözcük metaforik olarak "kader" anlamını da kazanmıştır. Çağdaş dönemde eş anlamlısı "ülüş"ten daha az yaygındır. Ama kuzeydoğuda birkaç diyalektte *ülü* şeklinde bulunur (Clauson, 1972: 142). Sözcük, *ülü- (fiil kökü)* + *-g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 197)'de *ülüş* "hisse, pay"; İML (Battal, 1997: 82)'de *ülüş* "hisse, pay"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 115)'de *ülü* "ülüş" "hisse, pay"; EZ (Atalay, 1945:

274)'de *ülüş* "pay, hisse"; AL (Kaçalin, 2011: 1033)'de *ülüş* "bir miktar, bir bölük, bir bahş, hisse, nasip"; ŞS (Kunos, 1902: 178)'de *şıralğa* "sayd ve mal ganimetten isabet eden hisse"; ŞS (Kunos, 1902: 4)'de *adağ (adak)*; "hisse", ŞS (Kunos, 1902: 16)'de *atağ* "hisse"; ŞS (Kunos, 1902: 158)'de *ulaş (uluş)* "bülük, hisse"; ZT (Kara, 2011: 413)'de *üleş* "pay" sözcükleri DLT'deki "ūlüg" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 89, 105)'de geçen "pay" anlamındaki *oq* ve *ülüş* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İLİK:

Oğuz diyalektinde "ilik" anlamına gelen sözcük Türkler arasında "yilik" şeklinde kullanılır [I.69/72] 49. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 112).

Kökeni: DTS'de sözcük "kemik iliği" olarak açıklanmıştır (DTS, 1969: 208). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*il-(i)k" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 431).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 109)'de *ilik* "ilik" ve EM (Toparlı, 2003: 85)'de *ilik* "ilik" sözcükleri DLT'deki "ilik" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 109)'de *ilik* "geyik"; EZ (Atalay, 1945: 177)'de *ilik* "ilik-elbisede-"; ŞS (Kunos, 1902: 85)'de *ilik (illik)* "elli; eldiven", *ilik* "el, yed, dest, kulp", *ilik* "kalbur, girbal", *ilik* "eldüven, behle" anlamına gelen sözcükler DLT'deki "ilik" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

ÄMİG:

"Hem kadın göğsüne hem de erkek göğsüne verilen ad"dır [I.69/72] 49. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 112).

Kökeni: "Em-" fiilinden türeyen sözcük "göğüs ucu" ya da daha genel olarak "göğüs" anlamına gelir. Hem hayvanlar hem de insanlar için kullanılmaktadır (Clauson, 1972: 158).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 148)'de *kögüs* "göğüs"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 104)'de *emçek* "meme", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 103)'de *döş* "göğüs", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 122)'de *kögüs* "göğüs"; İML (Battal, 1997: 29)'de *emçek* "meme", İML (Battal, 1997: 46)'de *kögüs* "gövüs", İML (Battal, 1997: 75)'de *töş* "döş (göğüsün ortası yahut üst tarafı)"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 11)'de *ämcäk* "meme", Kİ (Caferoğlu, 1931: 106)'de *töş* "göğüs ve arka"; EZ (Atalay, 1945: 168)'de *emçek* "meme", EZ (Atalay, 1945: 177)'de *imçek* "meme", EZ (Atalay, 1945: 207)'de *köküs* "göğüs", EZ (Atalay, 1945: 262)'de *töş* "dös"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 116)'de *köküs* "göğüs"; EM (Toparlı, 2003: 83)'de *emçek* "meme", EM (Toparlı, 2003: 95)'de *kögüs* "göğüs"; AL (Kaçalin, 2011: 933)'de *ėmçek* "kadın memesi", AL (Kaçalin, 2011: 967)'de *kögrek* "göğüs", AL (Kaçalin, 2011: 967)'de *kögsük* "göğüs"; ŞS (Kunos, 1902: 86)'de *imçak* "meme", ŞS (Kunos, 1902: 87)'de *imuşak*, "depne depne meme, emcik, pistan", ŞS (Kunos, 1902: 63)'de *emcak* "emcik, meme", ŞS (Kunos, 1902: 200)'de *tüş* "göyüs, sine", ŞS (Kunos, 1902: 136)'de *kökel* "imdirici, süd verici"; ZT (Kara, 2011: 331)'de *émçek* "meme, kadın memesi", ZT (Kara, 2011: 403)'de *töş* "döş, göğüs, sine", ZT (Kara, 2011: 360)'de *kögrek* "göğüs, sine", ZT (Kara, 2011: 360)'de *kökes/köküs* "göğüs, sine" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 282, 355, III: 212)'de "göğüs" anlamındaki *kögüz, böksäg, tōš* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

EMİK:

Sözcüğün anlamı "ılık"tır [I.69/72] 49. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 112).

Kökeni: "Ilık, ılıman" anlamına gelen sözcük güneybatı diyalektlerinde "ımık/umuk" şeklinde yaşar (Clauson, 1972: 159). DTS'de sözcüğün anlamı "ılık"tır (DTS, 1969: 173).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 945) ılık anlamıa gelen *ılıġ, ılıḳ* sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄNÜK:

"Aslan yavrusu" anlamına gelen sözcük sırtlan, kurt ya da köpek yavruları için de kullanılır [I.69/72] 49. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 112).

Kökeni: Etçil hayvanların gençleri anlamına gelir. Sadece (?) kuzeydoğuda Tuva'da ve güneybatıda Osmanlı ve Anadolu sahasında *enik / önök / önük* olarak yaşar (Clauson, 1972: 183). Eren, yaygın bir görüşe göre sözcüğün *yeni-* "doğurmak" fiilinden geldiğini söyler. Yani sözcüğün kökenini "yeni- + -k" şeklinde gösterir. Ancak yazar, Kaşgarlının *yeni-* fiili için "yalnız kadınlar için doğurmak" ifadesini kullandığına dikkat çeker ve "enik" sözcüğünde baştaki y-'nin düşmesinin de açıklanması gerektiğine inanır (Eren, 1999: 136). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<yenük [yenü- 'yavrulamak, doğurmak' + -k]" olarak açıklamıştır (Gülensoy, 2007: 335).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 105)'de *enük* "köpek yavrusu"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 11)'de *änük* "köpek ve yırtıcı hayvan yavrusu"; EZ (Atalay, 1945: 169)'de *enük (küçük, uruk)* "köpek yavrusu" sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KİRİTLİK ÄNŪKİ[40]:

"Kilidin dişi" anlamında kullanılır [I.69/72] 49. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 112).

Kökeni: Sözcük grubunun tamlayan unsuru *kirit (isim kökü) + lik (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur. Tamlanan unsurun köken bilgisi yoktur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[40] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ABUL (?):

"Köylerimizden birinin adı"dır [I.69/72] 49. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 112).

Kökeni: DTS'de sözcüğün anlamı "eski Kaşgar'ın adı" olarak verilmiştir ve köken bilgisi bulunamamıştır (DTS, 1969: 3).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄTİL:

"Bulgar denizine dökülen Kıpçak ülkesindeki bir nehrin adı"dır. Bu nehrin Rusya üzerinden akan bir kolu da vardır [I.69/72] 49. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 112).

Kökeni: DTS'de sözcük "ırmak adı, Volga (?)" olarak açıklanan sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 187).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AĠİL:

Sözcük "ağıl" demektir [I.69/72] 49. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 113).

Kökeni: "Canlı hayvanlar için çevrilmiş yer, ağıl" anlamına gelen sözcük erken dönemde Moğolcada *ayıl* ve Rusçada *aul* olarak görülmüştür (Clauson, 1972: 83). Kökünün bilinemediğini söyleyen Eren bazı yayınlarda sözcüğün kökünün "ağ"dan geldiğine dair görüşlerin ileri sürüldüğünü belirtir. Eren'e göre Moğolca *ayil* sözcüğü Türkçeden geçmiştir. Bunun dışında sözcük, diğer komşu dillere de Türkçeden geçmiştir (Eren, 1999: 3).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 91)'de *aran* "ağıl "avlu"; İML (Battal, 1997: 7) *ağıl* "ağıl (koyunların ve başka davarların kapatılacağı yer)"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 2)'de *ağıl* "koyun sürüsünün toplu olarak durduğu yerde etrafına çekilen hatire"; ŞS (Kunos, 1902: 122)'de *karkunak* "ağıl", ŞS (Kunos, 1902: 6)'de *ağıl (ayıl)* "mandıra, tavar ve koyun sürüsü toplanup yuvarlak durduğu halda etrafına çekilen muhavvita, hatire, havlu, kurs-i kamer", ŞS (Kunos, 1902: 13)'de *aran* "ağıl, ahor, kuş ve şikyar hayvanlarının rehgüzarlarında konulan ve çakılan sih ve kazıklar", ŞS (Kunos, 1902: 122)'de *atğı (atkı)* "ağıl", ŞS (Kunos, 1902: 16)'de *karkunak* "ağıl" olarak karşımıza

çıkan sözcükler DLT'deki madde başı sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 115)'de yer alan ve "ağıl" anlamına gelen *aran* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EZ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ZT (Kara, 2011: 299)'de *aġıl* sözcüğü "ayın çevresinde görülen ışık halkası" anlamına geldiği için DLT'deki "ağıl" anlamına gelen "aġil" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

OĠUL:

Sözcük "oğul" demektir [I.69/72] 49. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 113).

Kökeni: "Çoluk çocuk, oğlan" anlamına gelen sözcük erkek çocuğu ifade eder. Sözcüğün çoğulu "oğlan" şeklindedir; ancak bu şekil sonradan unutulmuş ve "oğul"u karşılar duruma gelmiştir. Daha sonra sözcüğün "hizmetçi, fedai" gibi anlamları kazandığı da görülmüştür (Clauson, 1972: 83-84). Eren, sözcükle ilgili çeşitli araştırmacıların görüşlerini sunmuştur. Bang, sözcüğün sonundaki "-l"nin ek olduğunu söylerken Kononov sözcüğün oğ (<ög 'ana' ~ ok, oğ 'soy, boy') ve –ul küçültme ekinden oluştuğunu aktarır (Eren, 1999: 305). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*oġ- [~ yoġ-] 'yoğunlaşmak' + - °l fiilden ad yapan ek" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 615).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 91)'de *oġul* "çocuk evlad"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 130)'de *oğul* "oğul"; İML (Battal, 1997: 52)'de *oğul*, erkek evlat"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 61)'de *oğul* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 220)'de *ogul* "ogul"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 119)'de *oġ(u)l* "oğul"; ŞS (Kunos, 1902: 136)'de *köpün* "çocuk, oğul"; ZT (Kara, 2011: 369)'de *oġul* "oğul, erkek evlat" olarak karşımıza çıkan

sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 123)'de geçen ve "erkek evlat" anlamına gelen *uri* sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜKİL:

Kıpçak diyalektinde "çok" demektir [I.69/72] 49. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 113).

Kökeni: DTS'de sözcüğün anlamı "çok, çokluk" olarak verilmiştir ancak köken bilgisi bulunamamıştır (DTS, 1969: 623).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 91)'de *köp* "çok", ME (Yüce, 1993: 197)'de *üküş* "çok", ME (Yüce, 1993: 166)'de *öküş* "çok"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 123)'de *köp* "çok", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 132)'de *öküş* "çok"; İML (Battal, 1997: 55) *öküş* "çok"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 52)'de *köp* "çok, kesîr", Kİ (Caferoğlu, 1931: 31)'de *çoq* "kesir, çok", Kİ (Caferoğlu, 1931: 65) *öküş* "çok, kesir"; EZ (Atalay, 1945: 208)'de *köp* "çok, haylı", EZ (Atalay, 1945: 173)'de *xaylı* "hayli, çok", EZ (Atalay, 1945: 248)'de *şok* "çok"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 107)'de *çoḳ* "çok"; AL (Kaçalin, 2011: 968)'de *köp* "çok"; ŞS (Kunos, 1902: 136)'de *köp* "çok, vafir", ŞS (Kunos, 1902: 150)'de *ok* "çok", ŞS (Kunos, 1902: 153)'de *ögüş* "çok, ziyade", ŞS (Kunos, 1902: 181)'de *talay* "çok, köp", ŞS (Kunos, 1902: 58)'de *dirsun* "çok", ŞS (Kunos, 1902: 66)'de *esru* "çok, ziyade", ŞS (Kunos, 1902: 75)'de *ğalaba* "çok, vafir", ŞS (Kunos, 1902: 139)'de *kutak* "çok", ŞS (Kunos, 1902: 110)'de *yüküş* "çok, vafir, ziyade", ŞS (Kunos, 1902: 117) *kan* "çok, vafir, ziyade"; ZT (Kara, 2011: 360)'de *köp* "çok" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerlik oluşturmaktadır. Ayrıca

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 113)'de "yoğun" anlamındaki *köp*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 131)'de "fazlalık" anlamındaki *artuq*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 135)'de "bir şeyin yığılması" anlamındaki *ükmāk* sözcükleri, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 104)'de "çok" anlamındaki *ūkūš*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 116)'de "yığın" anlamındaki *ükün*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 303)'de "herhangi bir şeyin çoğu" anlamına gelen *tälim*, DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 262)'de "çok" anlamına gelen *bütä* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AMUL:

Sözcük "sessiz, sakin" demektir [I.71/74] 50. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 113).

Kökeni: "Sessiz, uysal, ılımlı, barışçıl, itidalli" anlamına gelen sözcük genellikle insanlar için nadiren de yerler için kullanılır. Güneybatı diyalektlerinden Anadolu'da *ımıl ımıl*, *umul umul* şeklinde yaşamaktadır (Clauson, 1972: 160).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 185)'de *tẹk* "sessiz, sakin", ME (Yüce, 1993: 119)'de *ėnçlik* "huzur"; İML (Battal, 1997: 33)'de *inç* "rahat", İML (Battal, 1997: 77)'de *tülek* "sükûn, barışıklık", İML (Battal, 1997: 33)'de *inç* "rahat"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 104)'de *tınç* "dinç, sakit"; EZ (Atalay, 1945: 259)'de *tiniş* "dinlenen"; AL (Kaçalin, 2011: 1015)'de *tınç* "dinç, dinlenmiş", AL (Kaçalin, 2011: 1022)'de *tölek* "yavaş", AL (Kaçalin, 2011: 1012)'de *tėk* "sakin, sessiz, epsem"; ŞS (Kunos, 1902: 168)'de *saz* "sağ selamet, rahat", ŞS (Kunos, 1902: 189)'de *tinğu* "sakin", ŞS (Kunos, 1902: 189)'de *tınık* "sakin", ŞS (Kunos, 1902: 197)'de *turğun* "sakin, sakit, durgun", ŞS (Kunos, 1902: 189)'de *tinc*

"dinc, rahat, gamsız, sağ selam", ŞS (Kunos, 1902: 192)'de *toktaş* "rahat"; ZT (Kara, 2011: 395)'de *ték* "sessiz, suskun" olarak gördüğümüz sözcükler bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 154, 296, III: 374)'de "sakin" anlamına gelen *erinč*, *töläk*, *ēnč* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EZ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BĪR ÖPÜM MŪN:

"Bir yudum çorba" anlamında kullanılır [I.71/74] 50. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 113).

Kökeni[41]: Sözcük grubunun ikinci sıfat unsuru *öp- (fiil kökü) + üm (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur. İsim unsurunun kökeni bilinmemektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ATİM ÄR:

[41] "Bīr" sözcüğüyle ilgili bilgiler ise 162. varaktaki "bīr "maddesindedir.

"Atmada yetenekli, nişancı kişi" anlamında kullanılır [I.71/74] 50. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 114).

Kökeni[42]: Güneydoğu diyalektleri dışındaki diyalektlerde yaşar. "Tek atışta vuran" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *at- (fiil kökü) + im (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 59).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 16)'de *atğucı* "tüfenk ve sabkan ve sapan ve keman ve felahan endaz ve nişancı" şeklinde bulunan sözcük bu sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ORUM:

Sözcük "bir kesimlik" demektir [I.71/74] 50. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 114).

Kökeni: "O:r-" fiilinden türeyen sözcük güneydoğu diyalektlerinde yaşar ve "hasat zamanı" anlamına gelir (Clauson, 1972: 231).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

[42] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜZÜM:

Sözcük "üzüm" demektir [I.71/74] 50. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 114).

Kökeni: "Üz-" fiilinden türeyen sözcük "tek üzüm" anlamındadır. Yaşayan diyalektlerde çeşitli fonetik değişimlerle bulunur. *Cüzüm*, *yüzüm* gibi şekilleri vardır (Clauson, 1972: 288). Eren, sözcüğün *üz-* 'kesmek, koparmak' kökünden geldiğini söyler. Sözcüğün gelişimi "üz- + -(ü)m" şeklindedir. Doerfer'e göre çağdaş diyalektlerdeki y-'li şekiller kuru üzüm gibi şekillerle açıklanabilir. Sevortyan, baştaki y-'nin etimolojik olarak bir anlamı olduğunu söyler. Ramstedt'in sözcüğün Farsçadan geçtiğini söylemesine karşın Eren bu düşüncenin doğru olmadığını belirtir. Sözcük, Türkçeden diğer dillere geçmiştir (Eren, 1999: 431). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*üz- 'kesmek, parçalamak' + -(ü)m" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 1008).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 198)'de *üzüm* "üzüm"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 161)'de *yüzüm* "üzüm"; İML (Battal, 1997: 83)'de *üzüm* "bildiğimiz meyva"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 116)'de *üzüm* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 291)'de *yüzüm* "üzüm"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 132)'de *yüzüm* "üzüm"; EM (Toparlı, 2003: 126)'de *yüzüm* "üzüm", EM (Toparlı, 2003: 94)'de *ḳoruḳ* "olmamış üzüm"; ŞS (Kunos, 1902: 135)'de *koruk* "kabarmış, kızmış, çive ham üzüm", ŞS (Kunos, 1902: 164)'de *sahbi* "bir nevi üzüm ismi dir, rezaki dahi denilir", ŞS (Kunos, 1902: 177)'de *şeberğan* "bir nevi siyah üzüm"; ZT (Kara, 2011: 414)'de *üzüm* "üzüm" sözcükleri DLT'deki "üzüm" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BĪR AĠİM YĒR:

"Bir adımda tırmanılacak yer" anlamında kullanılır [I.71/74] 50. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 114).

Kökeni[43]: Sözcük grubunun sıfat unsuru "a:ğ-" fiilinden türemiştir. Sadece güneybatı diyalektlerinde (?) "rampa, ağım" için kullanılır (Clauson, 1972: 87). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<ET. āġ- 'tırmanmak' + (ı)m" olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 53).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BĪR AQİM SŪW:

"Bir akışlık su" anlamında kullanılır [I.71/74] 50. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 114).

[43] Sözcük grubunun diğer sıfat unsuru "bīr" ile ilgili bilgiler 162. Varakta verilmiştir. Sözcük grubunun isim unsuru olan "yēr" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 505. varaktaki "yēr" maddesinde verilmiştir.

Kökeni[44]: "Tek akımlık su" anlamındaki sözcük grubunun sıfat unsurlarından ikincisi *aq- (fiil kökü) + im (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 87).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BĪR ÄKİM YĒR:

"Bir ekimlik yer" anlamında kullanılır [I.71/74] 50. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 114).

Kökeni[45]: Sözcük grubunun sıfat unsurlarından ikincisinin kökeni *ek- (fiil kökü) + im (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

---

[44] "Bīr" sözcüğünün köken bilgisi 162. varaktaki "bīr" maddesindedir. Sözcük grubunun isim unsuru olan "sūw" sözcüğünün açıklayıcı bir köken bilgisi yoktur.

[45] Sözcük grubunun diğer sıfat unsuru "bīr" ile ilgili bilgiler 162. Varakta verilmiştir. Sözcük grubunun isim unsuru olan "yēr" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 505. varaktaki "yēr" maddesinde verilmiştir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BĪR ÜKÜM YARMĀQ:

"Bir yığın para" anlamına gelir [I.71/74] 50. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 114).

Kökeni[46]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *ük- (fiil kökü) + üm (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur. İsim unsuru muhtemelen Toharcadır. Toharca *yarm, yārm* sözcüğü "ölçü" demektir (Clauson, 1972: 969).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ALİM:

Sözcük "alacak, borç" anlamında kullanılır [I.71/74] 50. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 114).

Kökeni: "Al-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 145). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<al-(ı)m" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 66).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 86)'de *alġu* "alacak, borç"; ŞS (Kunos, 1902: 37)'de *çağarak* "alacak" sözcükleri DLT'deki "alim" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT

[46] "Bīr" sözcüğüyle ilgili bilgiler ise 162. varaktaki "bīr "maddesindedir.

(Dankoff-Kelly, 1982-I: 311, 323)'de yer alan "alacak" anlamındaki *bērim* ve *bērgü* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖLÜM:

Sözcüğün anlamı "ölüm"dür [I.71/74] 50. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 114).

Kökeni: "Öl-" fiilinden gelen sözcük "ölüm" demektir (Clauson, 1972: 146). DTS'de de sözcük "ölüm" olarak açıklanmıştır (DTS, 1969: 384). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<öl-(ü)m" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 661).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 166)'de *ölüm* "ölüm"; İML (Battal, 1997: 55)'de *ölüm* "canın tenden ayrılması"; EZ (Atalay, 1945: 225)'de *ölet* "insanların ölümü"; ŞS (Kunos, 1902: 160)'de *ülüm* "ecel" sözcükleri DLT'deki "ölüm" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ATAN:

"İğdiş edilmiş deve" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.71/74] 50. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 114).

Kökeni: "İğdiş edilmiş deve; yük taşıyan, çalışan deve" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 60, Räsänen, 1969: 31, DTS, 1969: 66).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 13)'de *atan* "enenmiş deve"; ZT (Kara, 2011: 307)'de *atan* "tek hörgüçlü erkek deve, iğdiş edilmiş erkek deve" sözcükleri DLT'deki "atan" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜČÜN:

"Sebep ya da amaç bildiren bir takı"dır [I.71/74] 50. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 114).

Kökeni: Türkçenin en eski edatlarındandır. Bir isimden sonra "çünkü, amacıyla, için"; bir fiilden sonra genellikle "çünkü" ve nadiren de "amacıyla" anlamı katar (Clauson, 1972: 28). Gülensoy sözcüğün kökenini "<*uç + (u)n" ve "<*uç 'sebep' + u + n 'vasıta durumu eki'" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 424). Nalbant da sözcüğün "uç" sözcüğünden türediğini belirtmiştir (Nalbant, 2012: 93).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 151)'de *üçün* "için"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 114)'de *üçün* "için, üçün"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 128)'de *üçün* "için"; AL (Kaçalin, 2011: 1033)'de *üçün* "için"; ZT (Kara, 2011: 413)'de *üçün* "için" sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EZ, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İČİN:

"Arasında anlamında kullanılan bir takı"dır [I.71/74] 50. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 114).

Kökeni: DTS'de sözcüğün anlamı "kendi aralarında" şeklinde verilmiştir ancak köken bilgisi bulunmamaktadır (DTS, 1969: 201).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 91)'de *ara* "ara"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 88)'de *ara* "ara"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 5)'de *ara* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 141)'de *ara* "ara"; AL (Kaçalin, 2011: 899)'de *ara* "ara", AL (Kaçalin, 2011: 1033)'de *için* "içerisi, ortada ve aralarında"; ŞS (Kunos, 1902: 157)'de *uçun* "için"; ZT (Kara, 2011: 303)'de *ara* "orta" sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 81)'de *için* sözcüğü "içli; içkin" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir.

UDUN:

"Hotan şehrinin adı" olan bu sözcük aynı zamanda orada oturan insanlar için de kullanılmaktadır [I.71/74] 50. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 114).

Kökeni: DTS'de sözcük "Hotan'ın adlandırmalarından birisi" olarak açıklanmıştır ancak köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 606).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AḌİN:

Çiğil diyalektinde "diğer" anlamında kullanılan bir edattır [I.72/76] 51. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 115).

Kökeni: "*Ad-" fiilinden türeyen sözcük "diğer, başka" anlamına gelir. XIV. yüzyıla kadar yaygın olan sözcük bundan sonra takip edilemiyor ve sözcüğün yerini *aḍruk, öŋi:, özge:* sözcükleri almıştır (Clauson, 1972: 60).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 166)'de *öŋi* "başka(sı)", ME (Yüce, 1993: 168)'de *özge* "başka", ME (Yüce, 1993: 202)'de *yạna* "yine, başka (?)"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 90)'de *ayruḳ* "başka", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 132)'de *öŋü* "başka", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 133)'de *özge* "başka"; İML (Battal, 1997:

14)'de *ayrık* "başka, özge"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 8)'de *ayruq* "başka, gayrı", Kİ (Caferoğlu, 1931: 66)'de *özgä* "başkası"; EZ (Atalay, 1945: 146)'de *ayruq* "ayrık", EZ (Atalay, 1945: 176)'de *eyrik* "başka, ayrı, ayrılmış", EZ (Atalay, 1945: 148)'de *başka* "başka", EZ (Atalay, 1945: 228)'de *özge* "başka, ayrı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *ayrıḳ* "başka", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 121)'de *özge* "başka, başkası"; AL (Kaçalin, 2011: 984)'de *ögün* "başka", AL (Kaçalin, 2011: 988)'de *özge* "başka", AL (Kaçalin, 2011: 1037)'de *yana* "gayrı"; ŞS (Kunos, 1902: 156)'de *özke* "başka, diyer", ŞS (Kunos, 1902: 98)'de *yana (yene)* "edattir, digerbar, başka"; ZT (Kara, 2011: 376)'de *özge* "başka, diğer", ZT (Kara, 2011: 417)'de *yana* "diğer, öteki, öbürü" şeklindeki sözcükler DLT'deki "aḏin" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 127, 130, 140, 157)'de yer alan ve "başka" anlamına gelen *öŋin, aḏruq, ayruq, öŋi* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄRÄN:

Ayın burçlarından biri olan "terazi yıldızının adı"dır [I.72/76] 51. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 115).

Kökeni: "Terazi yıldızı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 176).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 120)'de *eren* sözcüğü "kişi, insan" anlamına geldiği için DLT'deki "ärän" sözcüğüyle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 115)'de "adam" anlamına gelen *ärän* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ÄRÄN:

"Adam" sözcüğün düzensiz çoğuludur [I.72/76] 51. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 115).

Kökeni: Sözcük, düzensiz bir çoğuldur ve "er" sözcüğünden gelir. "Oğlan" sözcüğünde olduğu gibi çoğul olduğu unutulmuş ve tekilmiş gibi davranılmıştır (Clauson, 1972: 232). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<ér + en" olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 336).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 119)'de *er* "kişi"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 105)'de *er* "adam", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 105)'de *erkek* "erkek"; İML (Battal, 1997: 29)'de *er* "erkek", İML (Battal, 1997: 34)'de *ir*, "erkek, er", İML (Battal, 1997: 30)'de *erkek* "dişinin karşıtı, erkek"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 11)'de *är* "erkek adam", Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *ärkäk* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 169)'de *er* "erkek, adam, er"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 108)'de *er* "erkek"; AL (Kaçalin, 2011: 935)'de *ér* "er, erkek"; ZT (Kara, 2011: 331)'de *ér* "er, erkek, koca", ZT (Kara, 2011: 332)'de *érkek* "erkek, eril" şeklinde gördüğümüz sözcükler "ärkäk" sözcüğüne bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 88, 139)'de yer alan ve "adam" anlalmına gelen *är, ärkäk* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 115)'de "terazi yıldızı" anlamına gelen *ärän* sözcüğüyle "adam" anlamındaki *ärän* sözcüğü yalancı eş değerdir.

ARAN:

Sözcük "ahır" anlamında kullanılır [I.72/76] 51. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 115).

Kökeni: "Ahır" anlamına gelen sözcük merkezî kuzey diyalektlerinden Kazakçada ve kuzeybatı diyalektlerinden Nogaycada "öküz kümesi" için kullanılır. Güneybatıda Anadolu'da ise "tütün ambarı" anlamındadır (Clauson, 1972: 232). Eren, sözcüğün kökeniyle ilgili çeşitli araştırmacıların görüşlerini aktarmıştır. Ramstedt'e göre sözcük Türkçeye Moğolcadan geçmiştir. Konstantinova Türkçe "aran" sözcüğünü Moğolca ve Mançu-Tunguzca gibi dillerle karşılaştırdıktan sonra bunların *paran biçiminden geldiğini söylemiştir (Eren, 1999: 15). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<Moğ. *aran" olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 75).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 91)'de *aran* "ağıl "avlu"; İML (Battal, 1997: 7) *ağıl* "ağıl (koyunların ve başka davarların kapatılacağı yer)"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 2)'de *ağıl* "koyun sürüsünün toplu olarak durduğu yerde etrafına çekilen hatire"; ŞS (Kunos, 1902: 122)'de *karkunak* "ağıl", ŞS (Kunos, 1902: 6)'de *ağıl (ayıl)* "mandıra, tavar ve koyun sürüsü toplanup yuvarlak durduğu halda etrafına çekilen muhavvita, hatire, havlu, kurs-i kamer", ŞS (Kunos, 1902: 13)'de *aran* "ağıl, ahor, kuş ve şikyar hayvanlarının rehgüzarlarında konulan ve çakılan sih ve kazıklar", ŞS (Kunos, 1902: 122)'de *atğı (atkı)* "ağıl", ŞS (Kunos, 1902: 16)'de *karkunak* "ağıl" olarak karşımıza çıkan sözcükler DLT'deki madde başı sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 113)'de yer alan ve "ağıl" anlamına gelen *aġil* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EZ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖRÄN:

Oğuz diyalektinde "bir şeyin kötüsü" için kullanılan bir sözcüktür [I.72/76] 51. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 115).

Kökeni: "Kötü, harap olmuş" anlamına gelen sözcük Frasça *viran* sözcüğünün bozulmuş bir şeklidir. Birkaç çağdaş diyalektte özgün ya da bozulmuş şekli bulunur: Kırgızca / Kazakçada *oyran / oyron* gibi (Clauson, 1972: 233).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 202)'de *yạman* "kötü, şer", ME (Yüce, 1993: 206)'de *yạvuz* "kötü"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 156)'de *yavuz* "kötü", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 153)'de *yaman* "kötü"; İML (Battal, 1997: 84)'de *yaman* "kötü", İML (Battal, 1997: 87)'de *yavuz* "kötü"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 118)'de *yaman* "fena, kötü"; EZ (Atalay, 1945: 277)'de *yaman* "xoryat, çirkin", EZ (Atalay, 1945: 282)'de *yavuz* "kötü"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 129)'de *yaman* "kötü"; EM (Toparlı, 2003: 120)'de *yaman* "kötü, fena"; ŞS (Kunos, 1902: 8)'de *ayğak* "nemam, kötü adam, beyhude söz söyleyici, bifayde, çapkın", ŞS (Kunos, 1902: 126)'de *kende* "kötü, fena, çirkin", ŞS (Kunos, 1902: 159)'de *usal* "fena, kötü, kusur", ŞS (Kunos, 1902: 98)'de *yaman* " kötü, fena, bed"; ZT (Kara, 2011: 308)'de *ayıġız?* "kötüdür", ZT (Kara, 2011: 416)'de *yaman* "kötü, fena" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerlik oluşturmaktadır. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97, III: 170)'de "kötü" anlamındaki *ēl*, *yawlāq* DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 106, III: 151, 162)'de "bir şeyin kötüsü" anlamına gelen *alig̱, yawuz, yamān*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 261)'de "herhangi bir şeyin kötü olması" anlamındaki *tas* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerlik oluşturmaktadır.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ERİN:

Sözcük "dudak" demektir [I.72/76] 51. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 115).

Kökeni: "Dudak, alt dudak" anlamına gelen sözcük, metaforik olarak "bir fincanın kenarı" anlamına gelir. Yaşayan diyalektlerde *érin*, *erin*, *irin* olarak yaşar. Ama güneybatı diyalektlerinde Azerice ve Türkmencede *dodak, dudak* olarak bulunur (Clauson, 1972: 232). Kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 103)'de *dudaḳ* "dudak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *ärin* "dudak"; EZ (Atalay, 1945: 166)'de *dudag* "dudak"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 108)'de *ḍuḍaġ* "dudak"; AL (Kaçalin, 2011: 936)'de *ėrin* "alt dudak"; ŞS (Kunos, 1902: 67)'de *ezen* "dudak", "; ŞS (Kunos, 1902: 91)'de *iren* "dudak, leb", ŞS (Kunos, 1902: 196)'de *tumşuğ* "dudak"; ZT (Kara, 2011: 328)'de *dudaġ* "dudak", ZT (Kara, 2011: 403)'de *tumşuġ* "dudak" sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

UZUN:

Sözcüğün anlamı "uzun"dur [I.72/76] 51. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 115).

Kökeni: "Uza-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 288). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*ū-z 'uzun' + -(u)n" ya da "<*ūz- / ōz- 'başkasından ileriye geçmek' (DLT) + -(u)n" olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 983).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 196)'de *uzaḳ* "uzak, uzun", ME (Yüce, 1993: 196)'de *uzun* "uzun"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 151)'de *uzun* "uzun"; İML (Battal, 1997: 81)'de *uzun* "boylu"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 114)'de *uzun* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 273)'de *uzun* "uzun"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 128)'de *uzun* "uzun"; EM (Toparlı, 2003: 117)'de *uzun* "uzun"; AL (Kaçalin, 2011: 1033)'de *uzaġu* "uzun", AL (Kaçalin, 2011: 1034)'de *ür* "uzun"; ŞS (Kunos, 1902: 30)'de *boyluğ* "uzun" ; ZT (Kara, 2011: 412-413)'de *uzaḳ* "uzak, uzun", ZT (Kara, 2011: 413)'de *uzun* "uzun" sözcükleri DLT'deki "uzun" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AŽUN:

Sözcük "dünya" demektir [I.72/76] 51. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 115).

Kökeni: Soğdca bir kelimedir. "Canlı, yaşam" gibi anlamlara gelir. Budist teknik bir terim olarak "varlık, doğumdan ölüme çeşitli yaşamlar, reenkarnasyon" anlamındadır. Aynı anlamda Budist ve Maniheist Türkçe metinlerde kullanılmıştır. İslamiyet'ten sonra "ahiret"in karşısında "dünya" anlamını kazanmıştır (Clauson, 1972: 28). Gülensoy, sözcüğü "<Sogd ācūn" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 47).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993:207)'de *yẹr* "yer, yurt, dünya"; İML (Battal, 1997: 7)'de *acun* "dünya"; AL (Kaçalin, 2011: 894)'de *açun* "cihan, dünya", AL (Kaçalin, 2011: 979)'de *oçun* "cihan, dünya"; ŞS (Kunos, 1902: 157)'de *uçun* "bu dünya", ŞS (Kunos, 1902: 4)'de *açun* "bu alem, bu dünya" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄSÄN:

Sözcük "bir şeyin iyisi, elverişlisi" anlamında kullanılır [I.72/76] 51. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 115).

Kökeni: "Sağlıklı, güvenli" anlamına gelen sözcük, güneydoğu diyalektleri dışında bulunur. "Asan" olarak da telaffuz edilen sözcük "kolay" anlamındaki "āsān" sözcüğüyle karıştırılmamalıdır (Clauson, 1972: 248). Gülensoy, sözcüğün kökenini "es < esen (<eseŋü)" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 341).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 105)'de *esen* "salim", *Esen* "esen, mutlu (özel ad)"; İML (Battal, 1997: 30)'de *esen* "sağ, salim"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *äsän* "sağ, salim, selamet", Kİ (Caferoğlu, 1931: 85)'de *sağlıq* "sağlık, selametlik"; EZ (Atalay, 1945: 170)'de *sağlık* "sağlık, esenlik, afiyet"; ŞS (Kunos, 1902: 66)'de *esen* "sahih, sağ, sağlam"; ZT (Kara, 2011: 332)'de *ésen* "sağlık, sıhhat" sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄSİN:

Sözcük "meltem" anlamındadır [I.72/76] 51. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 115).

Kökeni: "Es-" fiilinden türemiştir. Hakaniye diyalektinde yaygın olan sözcük diğer yerlerde yaygın değildir. Sadece (?) güneydoğu diyalektlerinden Teleüt'te *ezin* olarak yaşar (Clauson, 1972: 248). Gülensoy, sözcüğü "<es-en" olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 341).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 206)'de *yėl* "yel"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 156)'de *yel* "rüzgâr"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 124)'de *yäl* "rüzgâr"; EZ (Atalay, 1945: 283)'de *yel* "yel, rüzgâr"; EM (Toparlı, 2003: 122)'de *yel* "rüzgâr, hava"; ZT (Kara, 2011: 424)'de *yél* "yel, rüzgâr" sözcükleri DLT'deki "äsin" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 222)'de yer alan ve "rüzgâr" anlamına gelen *yēl* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EK, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖŠÜN:

Sözcük "omuz kemiği, kürek kemiği" demektir [I.72/76] 51. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 115).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcükle ilgili açıklayıcı bir bilgiye rastlanmamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 118)'de *ėgin* "omuz"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 130)'de *omuz* "omuz", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 104)'de *egin* "sırt, arka"; İML (Battal, 1997: 33) *ikin* "omuz"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 10)'de *ägin (äyin)* "kürek kemiğinin bulunduğu yer, insanın arka tarafı", Kİ (Caferoğlu, 1931: 10)'de *ägin* "kürek kemiğinin bulunduğu yer"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 107)'de *çigin* "omuz"; AL (Kaçalin, 2011: 932)'de *ėgin* "arka", AL (Kaçalin, 2011: 925)'de *çigin* "omuz"; ŞS (Kunos, 1902: 44)'de *çikin* "omuz", ŞS (Kunos, 1902: 54)'de *cilcik* "omuz", ŞS (Kunos, 1902: 56)'de *dal* "arka, sırt, omuz", ŞS (Kunos, 1902: 56)'de *dalda* "her şeyin sırtı, arkası, omuzu", ŞS (Kunos, 1902: 56)'de *dalu* "omuz"; ZT (Kara, 2011: 330)'de *ėgni* "omuz", ZT (Kara, 2011: 327)'de *dalu* "omuz; kürek kemiği" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 115)'de yer alan ve "omuz" anlamına gelen *ägin* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EZ, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AĞİN ÄR:

"Genizsi sesi olan kişiler" için kullanılır [I.72/76] 51. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 115).

Kökeni[47]: Sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni bilinmemektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

UĠAN[48]:

"Her şeye gücü yeten, tanrı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.72/76] 51. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 115).

Kökeni: Gülensoy, sözcüğün kökenini "<u- 'muktedir olmak' + -gan" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 959).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 182)'de *Taŋrı* "Tanrı", ME (Yüce, 1993: 128)'de *iḏi* "Tanrı"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 129)'de *oġan* "Yaradan, Allah", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 144)'de *teŋri* "Tanrı, Allah"; İML (Battal, 1997: 52)'de *oğan* "Tanrı adlarından", İML (Battal, 1997: 71)'de *Teŋri* "Allah", İML (Battal, 1997: 33)'de *idi* "Tanrı adlarından", İML (Battal, 1997: 86)'de *yaratgan* "Tanrı adlarından", İML (Battal, 1997: 33)'de *igdegen* "Tanrı atlarından olmak üzere 'efendi', 'sahip' manasında olan Arapça الرب sözünün karşısına konulmuştur" ; Kİ (Caferoğlu, 1931: 61)'de *oğan* "Tanrı", Kİ (Caferoğlu, 1931: 101)'de *täŋri* "Tanrı", Kİ (Caferoğlu, 1931: 8)'de *aya* "sahip, malik", Kİ (Caferoğlu, 1931: 37)'de *iḏi* "Tanrı"; EZ (Atalay, 1945: 251)'de *Tanğrı* "Tanrı", EZ (Atalay, 1945: 175)'de *idi* "idi"; EM (Toparlı, 2003: 111)'de *tanrı,*

[47] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

[48] Bu maddede sözcüğün bire bir eş değerliği kabul edilebilir eş değerlik çerçevesinde ele alınmış ve sözcük dinî bir terim olarak değerlendirilmemiştir.

taŋrı “Allah, Tanrı”, EM (Toparlı, 2003: 113)’de *teŋri* “Tanrı”, EM (Toparlı, 2003: 114)’de *tiŋri* “Tanrı”; AL (Kaçalin, 2011: 1030)’de *Uġan* “Allah, tanrı, huda”, AL (Kaçalin, 2011: 908)’de *Bayat* “Allah, tanrı, huda”, AL (Kaçalin, 2011: 1013)’de *Tėŋri* “Allah, tanrı, huda”; ŞS (Kunos, 1902: 148-149)’de *oğan* “tanrı” “oğan (oğun)” “sahib, nazir, Allah, rabb”, ŞS (Kunos, 1902: 189)’de *tingri* “tanrı, mevla”, ŞS (Kunos, 1902: 7)’de *aya (ayga)* “asl, ika, malik, ikam, mevla sahib, rabb, tanrı”, ŞS (Kunos, 1902: 21)’de *bari* “tanrı tâla, cenab-i hakk, mevcudluk, varlık”, ŞS (Kunos, 1902: 41)’de *çeleb* “tanrı, Allah”, ŞS (Kunos, 1902: 82)’de *ika*, “asl, malik, ikam, rabb, tanrı”, ŞS (Kunos, 1902: 82)’de *ika (ikem)* “sahib, malik, bani, murebbi”, ŞS (Kunos, 1902: 81)’de *idi* “sahib, malik, ika”, ŞS (Kunos, 1902: 94)’de *izi* “allak, huda, halik” şeklinde geçen sözcükler DLT’deki “uġan” sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 123, III: 236, 236)’de geçen ve “yaratıcı” anlamına gelen *iḏi*, *bayāt*, *täŋri* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, ML, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄWİN:

Sözcük “tohum tanesi” demektir [I.72/76] 51. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 115).

Kökeni: Genellikle “tohum, tane” nadiren de “meyve” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 12, DTS, 1969: 189).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 83)’de *ikin* sözcüğü “tohum; tane” anlamına geldiği için bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AQİN:

Sözcük "sel" demektir [I.72/76] 51. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 115).

Kökeni: "Ak-" fiilinden türeyen sözcüğün temel anlamı "akıntı"dır ancak metaforik olarak "yağmacı baskını" anlamını da taşıyabilir. Yaşayan diyalektlerde her iki anlamıyla da bulunabilir (Clauson, 1972: 87). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<ak-ın" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 59).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 85)'de *aḳın* "akın"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 86)'de *aḳın* "akın", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 143)'de *taşḳın ṣu* "sel"; EZ (Atalay, 1945: 137)'de *akın* "dalga, sel"; AL (Kaçalin, 2011: 1009)'de *taşḳun* "taşkın"; ŞS (Kunos, 1902: 183)'de *taşık* "taşkın" şeklinde karşımıza çıkan sözcükler DLT'deki "aqin" sözcüğüyle bire bir eş değerlik oluşturmaktadır.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, Kİ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄGİN:

Sözcük "omuz" anlamında kullanılır [I.72/76] 51. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 115).

Kökeni: DTS'de sözcük "sırt" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 166). Eren, sözcüğün Türkçe "eg-" kökünden geldiğini söyler ve sözcüğü "eg- + -in" şeklinde gösterir. Doerfer, sözcüğün –n ekiyle yapılmış bir türev olduğunu söylerken Ramstedt, sözcüğün *egen "omuz" biçiminden geldiğini söyler. Daha sonra da eğin sözcüğünü Moğolca "egem" ile birleştirmiştir (Gülensoy, 2007: 130).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 118)'de *ėgin* "omuz"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 130)'de *omuz* "omuz", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 104)'de *egin* "sırt, arka"; İML (Battal, 1997: 33) *ikin* "omuz"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 10)'de *ägin (äyin)* "kürek kemiğinin bulunduğu yer, insanın arka tarafı", Kİ (Caferoğlu, 1931: 10)'de *ägin* "kürek kemiğinin bulunduğu yer"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 107)'de *çigin* "omuz"; AL (Kaçalin, 2011: 932)'de *ėgin* "arka", AL (Kaçalin, 2011: 925)'de *çigin* "omuz"; ŞS (Kunos, 1902: 44)'de *çikin* "omuz", ŞS (Kunos, 1902: 54)'de *cilcik* "omuz", ŞS (Kunos, 1902: 56)'de *dal* "arka, sırt, omuz", ŞS (Kunos, 1902: 56)'de *dalda* "her şeyin sırtı, arkası, omuzu", ŞS (Kunos, 1902: 56)'de *dalu* "omuz"; ZT (Kara, 2011: 330)'de *égni* "omuz", ZT (Kara, 2011: 327)'de *dalu* "omuz; kürek kemiği" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 115)'de yer alan "öšün" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EZ, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 116)'de "bez parçası" anlamına gelen "ägin" sözcüğüyle bu maddedeki sözcük yalancı eş değerdir.

ÄKİN:

Sözcük, Oğuz diyalektinde "ekili alan" anlamında kullanılmaktadır [I.72/76] 51. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 116).

Kökeni: DTS'de sözcük "çiftlik" olarak açıklanmıştır (DTS, 1969: 168). Gülensoy, sözcüğü "<ek-in" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 325).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 118)'de *ekin* "ekin"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 104)'de *ekin* "ekin"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 10)'de *äkin* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 167)'de *ékin* "ekin"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 108)'de *ekin* "ekin"; EM (Toparlı, 2003: 82)'de *ekin* "ekin"; AL (Kaçalin, 2011: 933)'de *ékin* "mezra", AL (Kaçalin, 2011: 933)'de *tarıḳ* "mezra"; ŞS (Kunos, 1902: 83)'de *iken* "ekin"; ZT (Kara, 2011: 330)'de *ékin* "ekin, ürün" sözcükleri DLT'deki "äkin" sözcüğüyle bire bir eş değerlik oluşturur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 933)'de *ékin* sözcüğü "ikisi bile; iken, idi" anlamlarına geldiği için yalancı eş değerlik söz konusudur.

ÄGİN:

"Eni bir buçuk karış, boyu dört arşın olan bez parçasıdır" ve Suvarlar bunu alış veriş için kullanmaktadır [I.72/76] 51. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 116).

Kökeni: DTS'de sözcük "küçük bez parçası" olarak açıklanmıştır (DTS, 1969: 166).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği bulunmamaktadır.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 118)'de *ėgin* "omuz"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 104)'de *egin*, sırt, arka"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 10)'de *ägin (äyin)* "kürek kemiğinin bulunduğu yer, insanın arka tarafı"; AL (Kaçalin, 2011: 932)'de *ėgin* "arka" şeklinde bulunan sözcükler DLT'deki sözcükle yalancı eş değerdir. Bunlar dışında DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 115)'de "omuz" anlamına gelen "ägin" sözcüğüyle bu maddedeki sözcük yalancı eş değerdir.

ÜKÜN:

"Para, gül ve diğer şeylerin yığını" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.72/76] 51. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 116).

Kökeni: Sözcük "yığın, küme, kalabalık" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 624).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 91)'de *köp* "çok", ME (Yüce, 1993: 197)'de *üküş* "çok", ME (Yüce, 1993: 166)'de *öküş* "çok"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 123)'de *köp* "çok", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 132)'de *öküş* "çok"; İML (Battal, 1997: 55) *öküş* "çok"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 52)'de *köp* "çok, kesîr", Kİ (Caferoğlu, 1931: 31)'de *çoq* "kesir, çok", Kİ (Caferoğlu, 1931: 65) *öküş* "çok, kesir"; EZ (Atalay, 1945: 208)'de *köp* "çok, haylı", EZ (Atalay, 1945: 173)'de *xaylı* "hayli, çok", EZ (Atalay, 1945: 248)'de *şok* "çok"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 107)'de *çoḳ* "çok"; AL (Kaçalin, 2011: 968)'de *köp* "çok"; ŞS (Kunos, 1902: 136)'de *köp* "çok, vafir", ŞS (Kunos, 1902: 150)'de *ok* "çok", ŞS (Kunos, 1902: 153)'de *ögüş* "çok, ziyade", ŞS (Kunos, 1902: 181)'de *talay* "çok, köp", ŞS (Kunos, 1902: 58)'de *dirsun* "çok", ŞS (Kunos, 1902: 66)'de *esru* "çok, ziyade", ŞS (Kunos, 1902: 75)'de *ğalaba* "çok, vafir", ŞS (Kunos, 1902: 139)'de *kutak* "çok", ŞS (Kunos, 1902: 110)'de *yüküş* "çok, vafir,

ziyade", ŞS (Kunos, 1902: 117) *kan* "çok, vafir, ziyade"; ZT (Kara, 2011: 360)'de *köp* "çok" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerlik oluşturmaktadır. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 113)'de "çok" anlamındaki *ükil*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 131)'de "fazlalık" anlamındaki *artuq*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 135)'de "bir şeyin yığılması" anlamındaki *ükmāk* sözcükleri, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 104)'de "çok" anlamındaki *ük̄ūš*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 116)'de "yoğun" anlamındaki *köp*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 303)'de "herhangi bir şeyin çoğu" anlamına gelen *tälim*, DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 262)'de "çok" anlamına gelen *bütä* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ALİN:

Sözcük "alın" demektir [I.74/78] 52. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 116).

Kökeni: Alın anlamına gelen sözcükte bazı anlam genişlemeleri olmuştur. Neden böyle olduğu belirsizdir. Sadece güneybatı diyalektlerinde al sözcüğünün iyelik eki almasıyla "alın" şeklinde yaşar. Diğer diyalektlerde ise bunun yerini Moğolca "maŋlay"; daha az kullanılmakla beraber Farsça "pişina" bulunur (Clauson, 1972: 147). DTS'de sözcüğün anlamı "alın" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 35). Gülensoy, sözcüğün kökenini Talat Tekin'e dayandırarak "[<*hālın 'alın']" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 66).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 129) *iley* "ön"; İML (Battal, 1997: 9)'de *alın* "başın ön tarafının üst kısmı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 3)'de *alın* "cephe, alın"; EZ (Atalay, 1945: 139)'de *alın* "alın", EZ (Atalay, 1945: 216)'de *mañglayı* "alın, cephe"; EK (Toparlı,

Çögenli, Yanık, 1999: 118)'de *maġlay* "alın"; EM (Toparlı, 2003: 70)'de *alın* "alın"; AL (Kaçalin, 2011: 897)'de *alın* "ön", AL (Kaçalin, 2011: 895)'de *al* "ön", AL (Kaçalin, 2011: 947)'de *iley* "ön"; AL (Kaçalin, 2011: 974)'de *maŋla[y]* "alın"; ŞS (Kunos, 1902: 10)'de *alın* "pişani, cebin, cebhe", ŞS (Kunos, 1902: 143)'de *manglay (mınglay)* "alın"; ZT (Kara, 2011: 367)'de *manġlay* "alın" sözcükleri DLT'deki "alin" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 10)'de *alın* sözcüğü "sütlü meme" anlamına geldiği için DLT'deki "alin" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

ULUN:

Sözcük "ok temreni" demektir [I.74/78] 52. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 116).

Kökeni: "Ok temreni" anlamına gelen sözcük güneybatı diyalektlerinden Anadolu'da "ulun" olarak yaşamaktadır (Clauson, 1972: 147). DTS'de sözcük "yeleksiz ok, daha sonuna kadar yapılmamış ok" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 610).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜPÜP:

Sözcük "üpgük" sözcüğünün bir varyantıdır ve "ibibik kuşu"na verilen isimdir [I.74/78] 52. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 116).

Kökeni: Clauson sözcüğü "üpgük" maddesinde ele almıştır. Bu sözcük ibibik kuşunun en ilkel yansıma şekillerindendir (Clauson, 1972: 9). DTS'de sözcüğün anlamı "çavuşkuşu" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 621).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 32)'de *ibük* "ibik, çavuş kuşu"; EZ (Atalay, 1945: 273)'de *übük* "ibibik kuşu"; EM (Toparlı, 2003: 117)'de *üptek* "alaca ibibik"; ŞS (Kunos, 1902: 153)'de *öbük* "başlarında tac olan kuşlar"; ZT (Kara, 2011: 335)'de *hüpüyük* "hüdhüd kuşu" şeklinde karşımıza çıkan sözcükler DLT'deki "üpüp" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Bunların dışında DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 138)'deki "üpgük" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄKÄK ÄŠLÄR:

"Düşkün, ahlaksız kadın" anlamında kullanılır [I.74/78] 52. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 116).

Kökeni: Sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni bilinmemektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ÜKÄK:

Sözcük "kutu" demektir [I.74/78] 52. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 116).

Kökeni: "Kutu" anlamındaki sözcük "kale duvarı" anlamına da gelir. Arapça "burç" sözcüğünün karşılığıdır. Çeşitli diyalektlerde farklı anlamlarda kullanılmaktadır (Clauson, 1972: 105).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 81)'de *ükek* sözcüğü "bürç" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT'de yer alan "kule" anlamındaki "ükäk" sözcüğü "kutu" anlamındaki "ükäk" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

ÜKÄK:

Sözcük "kule" demektir [I.74/78] 52. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 116).

Kökeni[49]: Sözcük "kule, minaret" anlamındadır (DTS, 1969: 623).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 81)'de *ükek* "bürç"; ŞS (Kunos, 1902: 146)'de *morçıl* "kule, burc, kale künküresi" şeklindeki sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT'de geçen "kutu" anlamındaki "ükäk" sözcüğüyle bu maddedeki sözcük yalancı eş değerdir.

İLAL:

Sözcük Hakaniye diyalektinde "evet" anlamına gelmekle beraber emirlere ve hakanlara cevap verilirken kullanılmaktadır [I.74/78] 52. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 116).

Kökeni: Clauson sözcüğün saygı bildiren "evet" anlamına geldiğini söylemiştir (Clauson, 1972: 145). DTS'de sözcüğün anlamı "evet, tamam" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 207).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 16)'de *bar* "evet"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 75)'de *qı* "evet", Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *ävät* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 171)'de *evet* "evet" ve EZ (Atalay, 1945: 169)'de *ereyne* "evet"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 108)'de *evet* "evet"; EM (Toparlı, 2003: 83)'de *evet* "evet" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 98, III: 150, 207)'de "evet" anlamına gelen *äwät, yämät, yāh* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

[49] Clauson'un "ükäk" sözcüğünün "kule" anlamıyla ilgili bilgiler "kutu" anlamında verildiği için burada bu bilgilere tekrar yer verilmemiştir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ĀT:

Sözcük "ad" demektir [I.74/78] 52. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 116).

Kökeni: Bu sözcük, kişiden çok boy ismini ifade etmekle beraber "iyi isim, nam" anlamlarını taşımaktadır (Clauson, 1972: 32). Räsänen de sözcüğü "isim, nam" olarak açıklamıştır (Räsänen, 1969: 30). DTS'de sözcüğün anlamı "isim, ad" şeklindedir (DTS, 1969: 65). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*āt (KT, DLT)" olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 48).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 94)'de *at* "ad, isim"; İML (Battal, 1997: 12)'de *at* "isim"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 1)'de *ad* "isim"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de *aṭ* "isim"; EM (Toparlı, 2003: 69)'de *aḍ* "isim"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 208-776b 12-13-14)'de "…Mesela, *at* kelimesi; bir manası 'nişan, alamet, özel isim'dir."; AL (Kaçalin, 2011: 902)'de *at* "ad"; ŞS (Kunos, 1902: 15)'de *at* "ad, nam, şöhret"; ZT (Kara, 2011: 306)'de *at* "ad, nam, ün" sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire hiç eş değerliği yoktur.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 94)'de *aṭ* "at, binek hayvanı"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 89)'de *aṭ* "at"; İML (Battal, 1997: 12)'de *at* "bildiğimiz hayvan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 7)'de *at* "beygir"; EZ (Atalay, 1945: 143)'de *at* "at"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de *aṭ* "at"; EM (Toparlı, 2003: 69)'de *aṭ* "at"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 208-776b 12-13-14)'de "…Yine bir manası 'binek hayvanı, *at*'tır"; AL (Kaçalin, 2011: 902)'de *at* "aygır"; ŞS (Kunos, 1902: 15)'de *at* "at"; ZT (Kara, 2011: 306)'de *at* "at (hayvan)" sözcükleri DLT'deki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 87)'de geçen "at" anlamındaki sözcükle yalancı eş değerdir.

ĀC:

Sözcüğün anlamı "aç"tır [I.74/78] 52. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 117).

Kökeni: "Aç" anlamındaki sözcük erken dönemde "a:ç" şeklinde olmasına rağmen aslında ilk şekli "a:c"dır. Bu gerçek anlam daha sonra metaforik olarak "açgözlülük" anlamını da kazanmıştır (Clauson, 1972: 17). Räsänen'in sözlüğünde ve DTS'de sözcük "aç" olarak açıklanmıştır (Räsänen, 1969: 3, DTS, 1969: 3).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 83)'de *aç* "aç"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 85)'de *aç* "aç, tok olmayan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 1)'de *aç* "acıkmış kimse"; EZ (Atalay, 1945: 143) *aş* "aç, tokun karşıtı"; ZT (Kara, 2011: 299)'de *aç* "aç, acıkmış olan" sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄD:

"Sırmalı ve bunun gibi kumaşlardan üretilmiş her şeye" bu ad verilmektedir [I.74/78] 52. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 117).

Kökeni: "Üretilmiş madde" anlamına gelen sözcüğün "ét-" fiiliyle etimolojik bir bağlantısı yoktur ve "menkul mal" anlamına da gelmektedir. Genellikle "e:d tavar" şeklinde bulunur. Erken dönemde sözcük Moğolcada da "ed" şeklindedir (Clauson, 1972: 33). DTS'de sözcüğün anlamı "mal, zenginlik, varlık" şeklindedir (DTS, 1969: 162).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 27)'de *davar* "malü meta"; EZ (Atalay, 1945: 164)'de *davar* "davar", EZ (Atalay, 1945: 266)'de *tuvar* "davar" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerlik oluşturmaktadır. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 280)'de geçen ve "canlı ya da cansız mal mülk" anlamına gelen *tawar* ve DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 333)'de geçen ve "zenginlik ya da mal" anlamına gelen *näŋ* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 117)'de "iyi işaret" anlamına gelen "äḏ" sözcüğüyle bu maddedeki sözcük yalancı eş değerdir.

ÄḎ:

Sözcük "iyi işaret" anlmında kullanılır [I.74/78] 52. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 117).

Kökeni[50]:

[50] Etimolojik sözlüklerde sözcükle ilgili açıklayıcı bir bilgiye rastlanmamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 117)'de "mal, mülk" anlamına gelen "äd" sözcüğüyle bu maddedeki sözcük yalancı eş değerdir.

ĀR BÖRİ:

Sözcük "sırtlan" demektir [I.74/78] 52. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 117).

Kökeni: DTS'de sözcüğün anlamı "çakal, sırtlan" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 50).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 137)'de *sırtlan* "sırtlan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 91)'de *sırtlan* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 237)'de *sırtlan* "sırtlan"; ZT (Kara, 2011: 320)'de *çaḳan* "çakal" şeklinde karşımıza çıkan sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ĀR NĀŊ:

Kestane rengindeki şeylere "ār nāŋ" denmektedir [I.74/78] 52. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 117).

Kökeni[51]: "Kestane renkli" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru belki de "o:r" şeklindedir ve köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 192).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ĀZ:

"Bir şeyin azı" için kullanılır [I.76/80] 53. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 117).

Kökeni: Sözcüğün "az, kısıtlı" anlamları vardır (Clauson, 1972: 277). Räsänen'e göre sözcük "ufak, az" anlamlarına sahiptir (Räsänen, 1969: 32). Sözcük, DTS'de "az, çok az, pek az" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 71). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili Tekin'in görüşünü aktarmıştır: "[<*hāz (T. Tekin)]" (Gülensoy, 2007: 96).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 96)'de *az* "az"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 90)'de *az* "az"; İML (Battal, 1997: 14)'de *az* "çok olmayan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 9)'de *az* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 146)'de *az* "az"; EK (Toparlı, Çögenli,

[51] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Yanık, 1999: 102)'de *az* "az"; ZT (Kara, 2011: 309)'de *az* "az, eksik" sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 9)'de *az* sözcüğü "sarı renkli at" anlamına geldiği için yalancı eş değerlik söz konusudur. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 117)'de yer alan ve "as" anlamına gelen "āz" sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ĀZ:

Sözcük "as" hayvanını ifade eder. Bunun "ās"lı şekli daha zariftir [I.76/80] 53. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 117).

Kökeni: Aslında "as" için kullanılan sözcük nadiren "gelincik" için de kullanılmaktadır. Uzun ünlü ve son ünsüz birleşimi sıra dışı olsa da görünüşe göre bu şekil özgündür. Kaşgarlı'da "a:z" sözcüğünün alternatifi orta ve çağdaş dönemde "ars"tır. Bunun Arapça "irs"ten etkilenme olduğu söylenebilir. Sözcük "as/a:s/ars" gibi şekillerle çeşitli diyalektlerde yaşamaktadır (Clauson, 1972: 240). Räsänen, sözcüğün "as" anlamına geldiğini söylemiştir (Räsänen, 1969: 28). DTS'de sözcüğün anlamı "kakım"dır (DTS, 1969: 72). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*ās" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 81).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 11)'de *as* "as"; EZ (Atalay, 1945: 142)'de *as* "ars, as, kakım"; EM (Toparlı, 2003: 71)'de *ās* "as, gelincik türünden bir hayvan"; ŞS (Kunos, 1902: 14)'de *as* "kakum" sözcükleri DLT'deki "āz" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 96)'de *az* "az"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 90)'de *az* "az"; İML (Battal, 1997: 14)'de *az* "çok olmayan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 9)'de *az* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 146)'de *az* "az"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *az* "az"; ZT (Kara, 2011: 309)'de *az* "az, eksik" sözcükleri DLT'deki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 117)'de yer alan ve "az" anlamına gelen "āz" sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ĒZ:

"Yerde ya da derideki uzunlamasına çizik"tir [I.76/80] 53. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 118).

Kökeni: Räsänen, sözcüğün "çizik" anlamına geldiğini söylemiştir (Räsänen, 1969: 52).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 111)'de "derideki uzunlamasına çizik" anlamına gelen "ezig" sözcüğü "ēz" sözcüğüyle bire bir eş değerlik oluşturur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ĀS[52]:

[52] Sözcük "as hayvanı" anlamına gelen "āz" sözcüğünün bir varyantıdır. Bu anlamla ilgili bilgiler 53. varaktaki "āz" maddesinde verildiği için aynı bilgilere tekrar değinilmemiştir.

"As" hayvanı anlamına gelen sözcük aynı zamanda köle kızlar için de kullanılmaktadır [I.76/80] 53. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 118).

Kökeni: "Köle kız" olarak açıklanan sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 240).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 154)'de *küŋ* "câriye", ME (Yüce, 1993: 134)'de *ḳarabaş* "câriye", ME (Yüce, 1993: 151)'de *ḳuma* "câriye"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 149)'de *tüge* "cariye", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 112)'de *ḳarabaş* "cariye", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 113)'de *ḳaravaş* "cariye", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳırnaḳ* "cariye"; İML (Battal, 1997: 4)'de *küŋ* "kenizek, cariye", İML (Battal, 1997: 44)'de *koma* "odalık, cariye", İML (Battal, 1997: 37)'de *karabaş* "cariye ve odalık", İML (Battal, 1997: 43)'de *kırnak* "odalık, cariye"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 70)'de *qaravaş* "köle ve cariye", Kİ (Caferoğlu, 1931: 76)'de *qırnaq* "cariye"; EZ (Atalay, 1945: 204)'de *koma* "cariye", EZ (Atalay, 1945: 184)'de *karavaş* "cariye", EZ (Atalay, 1945: 199)'de *kırnak* "cariye"; EM (Toparlı, 2003: 92)'de *ḳırnaḳ* "cariye"; AL (Kaçalin, 2011: 929)'de *dedēk* "cariye"; ŞS (Kunos, 1902: 35)'de *bulğun* "esir, cariye, halayık, köle", ŞS (Kunos, 1902: 50)'de *çuri* "cariye, halayık, odalık", ŞS (Kunos, 1902: 56)'de *dadek (dedek)* "keniz, cariye, çuri, halayık", ŞS (Kunos, 1902: 76)'de *ğırnak* "keniz, cariye", ŞS (Kunos, 1902: 76)'de *ğuma* "kuma, cariye, odalık, halayık, dedek", ŞS (Kunos, 1902: 119)'de *kara baş* "cariye, köke", ŞS (Kunos, 1902: 130)'de *kırkın* "habeşi, siyah arab, cariye", ŞS (Kunos, 1902: 131)'de *kırnağ* "cariye, halayık, odalık", ŞS (Kunos, 1902: 137)'de *kuma* "kul, cariye, halayık, bende"; ZT (Kara, 2011: 325)'de *çöri* "hizmetçi kız, cariye", ZT (Kara, 2011: 328)'de *dédek/dedek* "hizmetçi, cariye", ZT (Kara, 2011: 345)'de *ḳarabaş* "hizmetçi, cariye" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 260)'de "odalık" anlamına gelen *yinčgä qiz,* DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 353)'de "köle kız" anlamındaki *qirnāq,* DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 332, 347, I: 260)'de "cariye" anlamındaki *küŋ*, *yalŋuq*, *qiz* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK ve ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ĀŠ:

Sözcük "yemek" anlamında kullanılır [I.76/80] 53. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 118).

Kökeni: Geniş anlamda "yiyecek" olan sözcük daha sonra Farsça "āş" sözcüğünün etkisinde kalarak "çorba, lapa" anlamlarını da kazanmıştır (Clauson, 1972: 253). DTS'de sözcüğün anlamı "aş, yemek" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 61). Eren, araştırmacıların konuyla ilgili açıklamalarına yer vermiştir. Ramstedt, sözcüğü Moğolca "alisun" ve Korece "al" biçimleriyle birleştirmiştir. Pelliot ve Ligeti sözcüğün Türkçeden Farsçaya geçtiğini dile getirirken Doerfer ve Sevortyan ise Farsçadan Türkçeye geçtiğini söylemişlerdir (Eren, 1999: 23). Gülensoy da sözcüğü "<*āş" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 83).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 93)'de *aş* "aş, yemek"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 89)'de *aş* "yemek"; İML (Battal, 1997: 12)'de *aş* "yenecek şey, aş"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 6)'de *aş* "yemek"; EZ (Atalay, 1945: 143)'de *aş* "aş, yiysi", EZ (Atalay, 1945: 284)'de *yemek* "yemek"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de *aş* "yemek"; EM (Toparlı, 2003: 72)'de *aş* "yemek, aş", EM (Toparlı, 2003: 123)'de *yemek* "yemek"; ŞS (Kunos, 1902: 15)'de *aş* "tâm, gida"; ZT (Kara, 2011: 306)'De *aş* "yemek, aş; meşhur bir yemek" sözcükleri DLT'deki "āš" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ĀŠ:

"Bir kabın tamiri" için bu sözcüğü kullanılmaktadır [I.76/80] 53. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 118).

Kökeni: Sözcük, kabın tamiri demektir (Clauson, 1972: 253).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 93)'de *aş* "aş, yemek"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 89)'de *aş* "yemek"; İML (Battal, 1997: 12)'de *aş* "yenecek şey, aş"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 6)'de *aş* "yemek"; EZ (Atalay, 1945: 143)'de *aş* "aş, yiysi"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de *aş* "yemek"; EM (Toparlı, 2003: 72)'de *aş* "yemek, aş"; ŞS (Kunos, 1902: 15)'de *aş* "tâm, gida"; ZT (Kara, 2011: 306)'De *aş* "yemek, aş; meşhur bir yemek" sözcükleri DLT'deki "āš" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

AĠ:

"İki şey arasındaki boşluk" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.76/80] 53. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 118).

Kökeni: "İki şey arasındaki, boşluk, pantolon ağı" anlamındaki sözcük kuzeybatı diyalektlerinden Kırım'da "aw", güneybatı diyalektlerinden Anadolu'da "ağ" şeklinde bulunur (Clauson, 1972: 75). Räsänen sözcüğü "ağ, balık ağı" olarak açıklamıştır (Räsänen, 1969: 7). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*āġ" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 50).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 85)'de *aġ* "balık ağı"; İML (Battal, 1997: 7)'de *ağ* "kafes şeklinde seyrek örgü"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 1)'de *ağ* "balık ağı; iki bacak arasındaki pantolonun genişliği"; EZ (Atalay, 1945: 136)'de *ag, av* "ağ" sözcükleri DLT'deki "aġ" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ĀW:

Sözcüğün anlamı "av"dır [I.76/80] 53. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 118).

Kökeni: "Vahşi oyun" anlamındaki sözcük erken dönemde soyut olarak "vahşi av oyunu" için kullanılmıştır. Kuzeydoğu dışında eş anlamlısı "aŋ" sözcüğüdür. XI. yüzyıldan sonra v > w değişimi olduğundan bazı diyalektlerde sözcük "aw" şeklindedir (Clauson, 1972: 3). DTS'de sözcüğün anlamı "av"dır (DTS, 1969: 68).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 91)'de *av* "av"; İML (Battal, 1997: 13)'de *av* "karada yabanî hayvan, kuş ve suda balık vurmak veya tutmak işi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 7)'de *av*, bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 144)'de *av / avlak* "av"; ŞS (Kunos, 1902: 17)'de *av* "sayd, şikyar, bir av"; ZT (Kara, 2011: 307)'de *av* "av" sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 144) *av* sözcüğü "ağ" anlamına geldiği için yalancı eş değerlik söz konusudur.

ĀW:

Sözcük "ev" anlamında kullanılır [I.76/80] 53. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 118).

Kökeni: "Ev, konut" anlamlarındaki sözcük "çadır" anlamına da gelmektedir. Metaforik olarak "ilahi köşk" anlamını da kazanmıştır (Clauson, 1972: 3). DTS'de sözcüğün anlamı "ev, yaşanılan yer, ikâmet edilen yer" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 162). Eren, sözcüğün kökeninin bilinemediğini söylemektedir. Munkácsi sözcüğün Sümerce *ab* ile birleştirilebileceğini söylerken Polivanov ise sözcüğün Çinceden alındığını iddia etmiştir (Eren, 1999: 141). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*eb [*ew 'Oğuzlar']" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 347).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 98)'de *bạrḳ* "ev, bark", ME (Yüce, 1993: 121)'de *ėv* "ev"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 106)'de *ev* "ev"; İML (Battal, 1997: 31)'de *ev* "insanın oturacağı yapı, ev"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *äv* "ev"; EZ (Atalay, 1945: 171)'de *ev* "ev", EZ (Atalay, 1945: 171)'de *öy* "ev"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 108)'de *ev* "ev"; AL (Kaçalin, 2011: 988)'de *öy* "evet"; ZT (Kara, 2011: 376)'de *öy* "ev" sözcükleri DLT'deki "āw" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 273)'de yer alan "ev" anlamına gelen *äw barq* sözcük grubu da bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ĀQ:

Oğuz diyalektinde "beyaz" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.76/80] 53. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 118).

Kökeni: "Beyaz" sözcüğü hayvanların derisini ifade etmek için kullanılırken daha sonra genel bir sözcük olan "ürüŋ"ün karşısında zıttı olarak kullanılmıştır. En sonunda sözcük "beyaz"ı tamamen karşılar hale gelmiştir (Clauson, 1972: 75). Räsänen, sözcüğün bütün diyalektlerde "beyaz" anlamına geldiğini söylemiştir (Räsänen, 1969: 12). DTS'de de sözcüğün anlamı "ak"tır (DTS, 1969: 48). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<āk (ET, DLT)" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 58).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 85)'de *aḳ* "ak, beyaz", ME (Yüce, 1993: 198)'de *ürüŋ* "ak, beyaz"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 86)'de *aḳ* "beyaz"; İML (Battal, 1997: 8)'de *ak* "beyaz"; EZ (Atalay, 1945: 136)'de *ak* "ak"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 99)'de *aḳ* "beyaz"; EM (Toparlı, 2003: 69)'de *aḳ* "beyaz"; ŞS (Kunos, 1902: 145)'de *moğulçın* "beyaz, ak, saf", ŞS (Kunos, 1902: 12)'de *apak* "ziyadesile ak ve beyaz", ŞS (Kunos, 1902: 12)'de *apakine* "çokçe ve güzelce beyaz", ŞS (Kunos, 1902: 37)'de *çağan* "beyaz"; ZT (Kara, 2011: 300)'de *aḳ* "ak, beyaz" sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 156)'de "ürün" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, ML, AL'de olmayan yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ĀQ SĀY:

Bir yer adıdır [I.76/80] 53. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 118).

Kökeni: Sözcüklerin köken bilgisi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ĀQ TERĀK:

"Yağma'da İla nehrinin kenarında bir köprü adı"dır [I.76/80] 53. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 118).

Kökeni: Sözcüklerin köken bilgisi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ĀL:

"Hanların sevdikleri atlarının üstünü örtmek için sırmalı kumaştan onlara örttükleri portakal renkli örtü" demektir. Ayrıca portakal rengine de "ala" denmektedir [I.76/80] 53. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 118).

Kökeni: "Al" anlamına gelen sözcüğün Rusçaya da Türkçeden ödünçlendiği görülmektedir (Clauson, 1972: 120). Räsänen, sözcüğün "turuncu renkli sırmalı kumaş" anlamına geldiğini söylemiştir (Räsänen, 1969: 14). DTS'de sözcük "kırmızı; al; açık kırmızı; truncu; kahverengi (?)" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 31). Gülensoy, sözcüğün kökenini "< OT. *āl (DLT)" olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 61).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 145)'de *ḳızıl* "kızıl, al"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 86)'de *al* "kırmızı", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 119)'de *ḳızıl* "kızıl, kırmızı"; İML (Battal, 1997: 9)'de *al* "turunç rengi"; İML (Battal, 1997: 43)'de *kızıl* "kırmızı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 77)'de *qızıl* "kırmızı"; EZ (Atalay, 1945: 137)'de *al* "al renk", EZ (Atalay, 1945: 200)'de *kızıl* "kırmızı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 115)'de *ḳızıl* "kırmızı"; EM (Toparlı, 2003: 92)'de *ḳızıl* "kırmızı"; ŞS (Kunos, 1902: 67)'de *fekir* "kırmızı", ŞS (Kunos, 1902: 132)'de *kızıl* "kırmızı", ŞS (Kunos, 1902: 132)'de *kızımtol* " rengi kırmızıye mail", ŞS (Kunos, 1902: 151)'de *olt* " kırmızı"; ZT (Kara, 2011: 355)'de *ḳızıl* "kızıl, kırmızı" sözcükleri DLT'deki "āl" sözcüğüyle bire bir eş değerlik oluşturmaktadır. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 301)'de geçen "qizil" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 85)'de *al* "hile, al"; İML (Battal, 1997: 9)'de *al* "külrenkli at"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 3)'de *al* "hile; doru at"; AL (Kaçalin, 2011: 895)'de *al* "ön, yan" anlamlarında kullanılan sözcükler "al" anlamındaki sözcükle yalancı eş değerdir. DLT

(Dankoff-Kelly, 1982-I: 118)'de hile anlamındaki "āl" sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ĀL:

Sözcük "hile" demektir [I.76/80] 53. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 119).

Kökeni: Doğru düzgün yapılabileceği halde onursuzca yöntemlerle yapılan işlere "hile" denmektedir. Erken dönemde sözcük için "çeviş" ve "al altağ" sözcükleri de kullanılmıştır (Clauson, 1972: 120). DTS'de sözcüğün anlamı "hile; oyun; kurnazlık" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 32).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 896)'de *aldaġ* "aldatmak"; ŞS (Kunos, 1902: 10)'de *aldağ* "al, hile", ŞS (Kunos, 1902: 160)'de *uştulum* "hile", ŞS (Kunos, 1902: 163)'de *rak* "hile", ŞS (Kunos, 1902: 10)'de *alduken* "hile", ŞS (Kunos, 1902: 88)'de *inckelik* "hile", ŞS (Kunos, 1902: 112)'de *kac* "hile" sözcükleri DLT'deki "āl" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 263, III: 220)'de "hile "anlamına gelen *täw*, *yāp yōp* ve DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 230)'de "aldatıcı" anlamındaki *yāp yōp* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 145)'de *ḳızıl* "kızıl, al"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 86)'de *al* "kırmızı"; İML (Battal, 1997: 9)'de *al* "turunç rengi"; EZ (Atalay, 1945: 137)'de *al* "al renk" sözcükleri DLT'deki "āl" sözcüğüyle bire bir eş değerlik oluşturmaktadır. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 118)'de geçen ve "al renk" anlamına gelen "āl" sözcüğü de hile anlamındaki "āl" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

ALA:

"Beyaz tenli kişiler" için kullanılmaktadır, alaca anlamındadır [I.76/80] 53. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 119).

Kökeni: "Renk renk, alaca bulaca, benekli" anlamına gelen sözcük özellikle bitki ve hayvan isimlerinin önünde gelmektedir (Clauson, 1972: 126). Gülensoy, sözcüğün kökenini Tekin'e dayandırarak "<āla" şeklinde vermiştir (Gülensoy, 2007: 61).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 85)'de *ala* "ala"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 86)'de *alaca* "alaca, ala renkli"; İML (Battal, 1997: 9)'de *ala* "alaca"; EZ (Atalay, 1945: 139)'de *ala* "ala"; EM (Toparlı, 2003: 70)'de *alaca* "alaca"; ŞS (Kunos, 1902: 9)'de *alaça* "pek karışık nakşlar", ŞS (Kunos, 1902: 61) *ela (ele)* "nimrenk, benlikli, menkuş"; ZT (Kara, 2011: 301)'de *ala* "alaca, karışık renkli" şeklinde karşımıza çıkan sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 125)'de geçen "ala" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 9)'de *ala* "benekli at"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 3)'de *ala* "ala renkli at"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 100)'de *ala* "ela" şeklinde karşımıza çıkan sözcükler DLT'deki sözcükle yalancı eş değerlik oluşturmaktadır. Ayrıca (Dankoff-Kelly, 1982-I: 119)'de "Fergana'da yazlık bir yaylanın adı" anlamındaki "ala" sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ALA:

"Fergana'da yazlık bir yaylanın adı"dır [I.77/82] 54. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 119).

Kökeni: Clauson, sözcüğün Fergana'da yazlık bir yaylanın adı olduğunu söylemiştir (Clauson, 1972: 126).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 85)'de *ala* "ala"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 86)'de *alaca* "alaca, ala renkli"; İML (Battal, 1997: 9)'de *ala* "alaca", İML (Battal, 1997: 9)'de *ala* "benekli at"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 3)'de *ala* "ala renkli at"; EZ (Atalay, 1945: 139)'de *ala* "ala"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 100)'de *ala* "ela"; EM (Toparlı, 2003: 70)'de *alaca* "alaca"; ŞS (Kunos, 1902: 9)'de *alaça* "pek karışık nakşlar"; ZT (Kara, 2011: 301)'de *ala* "alaca, karışık renkli" şeklinde karşımıza çıkan sözcükler DLT'deki sözcükle yalancı eş değerdir. Bunlar dışında (Dankoff-Kelly, 1982-I: 119)'de "alaca" anlamındaki "ala" sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ALA YİĠĀČ:

"Sınıra yakın bir yer adı"dır [I.77/82] 54. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 119).

Kökeni: Clauson, sözcüğün sınırdaki bir yer adı olduğunu söylemiştir Clauson sözcüğün Fergana'da yazlık bir yaylanın adı olduğunu söylemiştir (Clauson, 1972: 126). DTS'de sözcük "coğrafya (?), yer adı (?)" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 33).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ĀY:

Sözcük "ay" (gök cismi) demektir [I.77/82] 54. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 119).

Kökeni: "Ay" anlamına gelen sözcük buradan hareketle otuz günlük süre anlamını da kazanmıştır (Clauson, 1972: 265). Gülensoy, sözcüğün kökenini "[<*hāy (T. Tekin)]" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 91).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 95)'de *ay* "ay, hilâl"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 89)'de *ay*, kamer"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 7)'de *ay* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 145)'de *ay* "ay"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de *ay* "ay, kamer"; EM (Toparlı, 2003: 72)'de *ay* "ay, kamer"; AL (Kaçalin, 2011: 904)'de *ay* "ay"; ŞS (Kunos, 1902: 7)'de *ay* "mah, kamer"; ZT (Kara, 2011: 307)'de *ay* "ay, mâh" sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 95)'de *ay* "ay, 30 günlük zaman"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 89-90)'de *ay* "30 günlük süre" "eğe"; İML (Battal, 1997: 13)'de *ay* "ayın yer küresi çevresinde dönmesine dayanarak hesap edilen vakit ölçüsü"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 7)'de *ay* "kamer"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de *ay* "ay, otuz günlük süre"; EM (Toparlı, 2003: 72)'de *ay* "ay, otuz günlük süre"; ŞS (Kunos, 1902:

7)'de *ay* "şehr, Argun han Bin kira hanı oğlu ismidir" sözcükleri DLT'deki sözcükle yalancı eş değerlik oluşturmaktadır.

ĀY:

Otuz günlük süre anlamıdaki "ay"dır [I.77/82] 54. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 119).

Kökeni[53]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 95)'de *ay* "ay, 30 günlük zaman"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 89-90)'de *ay* "30 günlük süre"; İML (Battal, 1997: 13)'de *ay* "ayın yer küresi çevresinde dönmesine dayanarak hesap edilen vakit ölçüsü"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 7)'de *ay* "kamer"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de *ay* "ay, otuz günlük süre"; EM (Toparlı, 2003: 72)'de *ay* "ay, otuz günlük süre" sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerlik oluşturmaktadır.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 95)'de *ay* "ay, hilâl"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 89)'de *ay* "kamer, eğe"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 7)'de *ay* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 145)'de *ay* "ay"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de *ay* "ay, kamer"; EM (Toparlı, 2003: 72)'de *ay* "ay, kamer"; AL (Kaçalin, 2011: 904)'de *ay* "ay"; ŞS (Kunos, 1902: 7)'de *ay* "mah, kamer, şehr, Argun han Bin kira hanı oğlu ismidir"; ZT (Kara, 2011: 307)'de *ay* "ay, mâh" sözcükleri DLT'deki sözcükle yalancı eş değerdir.

AVUT:

[53] Sözcüğün kökeniyle ilgili bilgiler bir üst maddede yer aldığından dolayı tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

Sözcük “avuç” anlamındaki “a̲dut” sözcüğünün bir varyantıdır [I.77/82] 54. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 119).

Kökeni[54]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 95)’de *aya* “avuç içi”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 90)’de *aya* “avuç içi”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 8)’de *aya* “avuç içi”; EZ (Atalay, 1945: 144)’de *avuç*, *avuç* ve EZ (Atalay, 1945: 145)’de *aya* “avuç”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)’de *avuç* “avuç, elin içi”, EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)’de *aya* “aya, avuç içi”; EM (Toparlı, 2003: 72)’de *avuç* “el içi, aya”; ŞS (Kunos, 1902: 7)’de *aya* “el içi, ve ayak tabanı, ortasındaki düzlük”; ZT (Kara, 2011: 307)’de *avuç* “avuç, elin iç tarafı”, ZT (Kara, 2011: 308)’de *aya* “avuç, elin iç tarafı” anlamına gelen sözcük DLT’deki anlamla bire bir eş değerdir. Bunların dışında (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97)’de “avuç” anlamındaki “a̲dut” sözcüğü ve DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 121)’de “aya” sözcüğü de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, ML, AL, ŞS’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

UVUT:

“Utanç” anlamındaki “uwut” sözcüğünün başka bir varyantıdır [I.77/82] 54. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 120).

Kökeni[55]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[54] Bu sözcüğün kökeniyle ilgili bilgiler “a̲dut” maddesinde verilmiştir.
[55] Sözcüğün kökeniyle ilgili bilgiler “uwut” maddesinde verilmiştir.

ME (Yüce, 1993: 196)'de *uvut* "utanma"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 150)'de *uṭ* "hayâ, utanma"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 113)'de *ut* "uyat", Kİ (Caferoğlu, 1931: 113)'de *uyat* "ud, hayâ"; AL (Kaçalin, 2011: 1032)'de *uyat* "utanç"; ZT (Kara, 2011: 412)'de *uyat* "utanma, haya, utanç" anlamlarına gelen sözcükler bununla bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 90)'de "utanma" anlamına gelen *irra*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 98, 346)'de "utanç" anlamındaki *uwut, turqiġ* DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 258)'de "utanma" anlamındaki *tär* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EZ, EK, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄVÄT[56]:

"Evet" anlamındaki "äwät" sözcüğünün eş değeridir [I.77/82] 54. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 120).

ĀVAN:

İsbicab'da Sayram diyalektinde "ağaçlar" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.77/82] 54. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 120).

Kökeni: Clauson, sözcüğün İsbicab'da Sayram diyalektinde "ağaç" anlamına geldiğini söylemiştir (Clauson, 1972: 12).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 84)'de *aġaç* "ağaç", ME (Yüce, 1993: 208)'de *yıġaç* "ağaç"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 85)'de *aġaç* "ağaç"; İML (Battal, 1997: 7)'de *ağaç* "yığaç"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 1)'de *ağaç* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945:

[56] Sözcükle ilgili bilgiler 37. varaktaki "äwät" maddesinde verilmiştir.

136)'de *agaş* "ağaç"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 99)'de *ağaç* "ağaç"; EM (Toparlı, 2003: 69)'de *aġaş* "ağaç"; ŞS (Kunos, 1902: 48)'de *çöp* "çalı, ağac", ŞS (Kunos, 1902: 105)'de *yığac* "ağac"; ZT (Kara, 2011: 426)'de *yıġac* "ağaç" sözcükleri DLT'deki "āvan" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 150)'de yer alan "yiġač" sözcüğü ve DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 160)'de geçen "ağaç" anlamındaki "yiġāč" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerlik oluşturur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄVİN[57]:

Tohum tanesi anlamına gelen sözcük "äwin"in farklı bir varyantıdır [I.77/82] 54. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 120).

UYAZ:

Sözcük, Oğuz diyalektinde "küçük sivrisinek" anlamında kullanılmaktadır [I.77/82] 54. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 120).

Kökeni: "Küçük ısıran böcek" anlamındaki sözcük sadece güneybatı diyalektleride *uyaz / oyaz / ivez / iviz / öven / (yaygın) övez / uyaz / üvez* gibi şekillerde yaşar (Clauson, 1972: 276). Eren, sözcüğün "vız" sesinden gelen bir yansıma olduğunu söylemiştir (Eren, 1999: 429).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 152)'de *üyez* "sivrisinek"; İML (Battal, 1997: 82)'de *üyez* "ufak sivrisinek"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 116)'de *üyäz* "sivrisinek"; EZ (Atalay, 1945: 228)'de *öyez* "öyez, sivri sinek"; EM (Toparlı, 2003: 118)'de *üyez*

[57] Bu sözcükle ilgili bilgiler 51. varaktaki "äwin" maddesinde bulunmaktadır.

"küçük sinek, üvez"; AL (Kaçalin, 2011: 919)'de *cibin* "sinek, cebin"; ŞS (Kunos, 1902: 157)'de *uyaz* "sivri sinek", ŞS (Kunos, 1902: 76)'de *ğunda* "sivri sinek", ŞS (Kunos, 1902: 146)'de *möçek* "sivri sinek", ŞS (Kunos, 1902: 162)'de *peşe* "sivri sinek", ŞS (Kunos, 1902: 53)'de *cibin* "sivri sinek"; ZT (Kara, 2011: 319)'de *cibin* "sinek" sözcükleri DLT'deki "uyaz" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 334)'de yer alan ve "sivrisinek" anlamına gelen *kömīčä* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AYİĠ:

"Ayı" anlamındaki sözcüğe Oğuz, Kıpçak ve Yağma diyalektlerinde olarak "aḍiġ" denmektedir [I.77/82] 54. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 120).

Kökeni: "Ayı" anlamındaki sözcük yaşayan diyalektlerde *ayı / ayu* gibi şekillerde bulunmakla beraber bazen metaforik olarak "büyük ayı takım yıldızı"nı da ifade etmektedir (Clauson, 1972: 45). Räsänen'in sözlüğünde ve DTS'de sözcük "ayı" olarak açıklanan sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Räsänen, 1969: 6, DTS, 1969: 9).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 14)'de *ayığ* "ayı"; AL (Kaçalin, 2011: 905)'de *ayıḳ* "ayı"; ŞS (Kunos, 1902: 155)'de *ötke* "ayı"; ZT (Kara, 2011: 308) *ayıḳ* "ayı" şekillerinde karşımıza çıkan sözcük DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Sözcük, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 122)'de geçen ve "ayı" anlamına gelen *apa* sözcüğüyle de bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AYİĠ:

"Arapçada övme ve kötüleme anlamlarında kullanılan bir takı"dır [I.77/82] 54. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 120).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün köken bilgisi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 120)'de "ayı" anlamındaki *ayıġ* bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

AYAQ:

Sözcük "kâse" anlamına gelir. Oğuzlar bu sözcüğe "çanak" demektedir [I.77/82] 54. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 120).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "bir şey içmeye yarayan araç olarak" açıklamış ve kökenini belirtmemiştir (Clauson, 1972: 270).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 128)'de *iḏiş* "kap, çanak", ME (Yüce, 1993: 110)'de *çanak* "kadeh, bardak", ME (Yüce, 1993: 98)'de *bardaḳ* "testi, bardak"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 92)'de *bardaḳ* "bardak"; EZ (Atalay, 1945: 148)'de *bardak* "testi"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 103)'de *bardaḳ* "bardak"; EM (Toparlı, 2003: 74)'de *bardaḳ* "büyük testi, fıçı", EM (Toparlı, 2003: 103)'de *sarça/sarşa/sarnaşa* "kâse, kadeh"; AL (Kaçalin, 2011: 947)'de *idiş* "zarf, kap", AL (Kaçalin, 2011: 1009)'de *tas* "tas", ŞS (Kunos, 1902: 81)'de *idiş* "evani, zarf, kab", ŞS (Kunos, 1902: 21)'de *bardak* "kulblu su kâsesi, çömlek, toprak bardak, tunca, ayağ", ZT (Kara, 2011: 338)'de *idiş* "kâse, kap, kacak, çanak çömlek gibi her türlü kap, zarf" şeklinde bulunan sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 104, 309, 352)'de geçen ve "kadeh" anlamına gelen *idiš*, *saġir*, *saġrāq* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 95)'de *ayaḳ* "ayak"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 90)'de *ayaḳ* "ayak"; İML (Battal, 1997: 13)'de *ayak* "basıp durmağa ve yürümeğe yarayan uzuv", Kİ (Caferoğlu, 1931: 8)'de *ayaq* "bugünkü manasında"; EM (Toparlı, 2003: 73)'de "ayaḳ" "ayak"; AL (Kaçalin, 2011: 904)'de *ayaḳ* "ayak"; ZT (Kara, 2011: 308)'de *ayaġ* "ayak" sözcükleri DLT'deki "ayaq" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

AYAQ:

"Ayak" anlamına gelen sözcük "aḏaq" sözcüğünün farklı bir varyantıdır [I.77/82] 54. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 120).

Kökeni[58]:

[58] Sözcüğün kökeniyle ilgili bilgiler "aḏaq" maddesinde verilmiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 84)'de *aḏaḳ* "ayak", ME (Yüce, 1993: 95)'de *ayaḳ* "ayak"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 90)'de *ayaḳ* "ayak"; İML (Battal, 1997: 13)'de *ayak* "basıp durmağa ve türümeye yarayan uzuv"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 1)'de *aḏaq* "ayak", Kİ (Caferoğlu, 1931: 8)'de *ayaq* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 145)'de *ayak* "ayak"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *ayaġ* "ayak"; EM (Toparlı, 2003: 73)'de *ayaḳ* "ayak"; AL (Kaçalin, 2011: 904)'de *ayaḳ, ayaġ* "ayak"; ZT (Kara, 2011: 308)'de *ayaġ* "ayak" şekillerinde gördüğümüz sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 107)'de yer alan ve "ayak" anlamına gelen *aḏaq* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 95)'de *ayaḳ* "ayak"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 90)'de *ayaḳ* "ayak"; İML (Battal, 1997: 13)'de *ayak* "basıp durmağa ve yürümeğe yarayan uzuv", Kİ (Caferoğlu, 1931: 8)'de *ayaq* "bugünkü manasında"; EM (Toparlı, 2003: 73)'de *ayaḳ* "ayak"; AL (Kaçalin, 2011: 904)'de *ayaḳ, ayaġ* "ayak" sözcükleri DLT'deki "ayaq" sözcüğüyle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 120)'de yer alan ve "kâse" anlamına gelen *ayaq* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

AYİQ:

Sözcüğün anlamı "söz"dür [I.79/84] 55. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 120).

Kökeni: "Söz" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 270).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 173)'de *sav* "haber, söz", ME (Yüce, 1993: 177)'de *söz* "söz", ME (Yüce, 1993: 187)'de *til* "dil (konuşma)"; İML (Battal, 1997: 72)'de *til* "dil; söz, kelâm", İML (Battal, 1997: 63)'de *söz* "lakırdı, kelam"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 93)'de *söz* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 242)'de *söz* "söz", EZ (Atalay, 1945: 258)'de *til* "dil"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 123)'de *söz* "söz"; EM (Toparlı, 2003: 105)'de *sevz* "söz", EM (Toparlı, 2003: 98)'de *lāf* "söz, lâf"; AL (Kaçalin, 2011: 999)'de *söz* "söz"; ŞS (Kunos, 1902: 35)'de *bulte* "söz, suhen, kelam, nutk", ŞS (Kunos, 1902: 127)'de *kep* "söz, kelam"; ZT (Kara, 2011: 385)'de *söz* "söz, laf, kelam" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 266, 334, III: 211, 227)'de "söz" anlamındaki *til*, *kälāčü*, *sōz*, *sāw* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EK, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 91)'de *ayıḳ* "ayık, sarhoş olmayan"; İML (Battal, 1997: 14)'de *ayık* "aklı başında olan, ayık adam"; EZ (Atalay, 1945: 145)'de *ayık* "ayık, uyanık, ayılmış"; AL (Kaçalin, 2011: 905)'de *ayıḳ* "uyanık", AL (Kaçalin, 2011: 905)'de *ayıḳ* "ayı"; ZT (Kara, 2011: 308) *ayıḳ* "ayı" sözcükleri "söz" anlamındaki *ayiq* sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

OYUQ:

Oğuz diyalektinde "korkuluk" demektir [I.79/84] 55. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 120).

Kökeni: Sözcük "o:y-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 270). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<ET. ōy 'çukur' (EUTS, 145) + (u)k" olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 643).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 64)'de *oyuq* "yığın, bağda ve bahçelerde kuşları ürkütmek ve gelmemesi için yapılan şey, korkuluk"; ŞS (Kunos, 1902: 135)'de *korkulday* "korkuluk" şeklinde karşımıza çıkan sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 224)'de *oyuk* "oyulmuş"; ŞS (Kunos, 1902: 150)'de *oyuk* "oyulmuş mahal, şikaf" sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ÖYÜK:

Oğuz diyalektinde "tümsek gibi yükseltilmiş yerler" için kullanılan bir sözcüktür [I.79/84] 55. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 121).

Kökeni: "Tümsek, kurgan" anlamlarına gelen sözcük Oğuz diyalektinde eksik tanımlanmış olmakla birlikte "oyuk" sözcüğüyle ilişkisi vardır. Sadece güneybatı diyalektlerinde yaşar (Clauson, 1972: 271-272). Gülensoy, sözcüğün kökenini Räsänen'e dayandırarak "<*(h)üg" şeklinde vermiştir (Gülensoy, 2007: 1004).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 133)'de *öyük* "tepe"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 116)'de *üyük* "büyük tepe ayrıca aynı manada baş kelimesi de kullanılmaktadır" sözcükleri DLT'deki "öyük" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖYÜK YĒR:

"Bataklık" demektir [I.79/84] 55. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 121).

Kökeni[59]: Clauson "bataklık" anlamına gelen sözcüğün "tümsek" anlamına gelen "öyük" sözcüğüyle bağlantılı olduğunu söylemiştir. Sözcük "o:y-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 271). Sözcük, *oy- (fiil kökü)* + *-(u)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 38)'de *çalpa (çalpuk)* "bataklık, çamurlu yer", ŞS (Kunos, 1902: 51)'de *çünkül* "ufak bataklık", ŞS (Kunos, 1902: 52)'de *cemce* "bataklık" sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

İYİK:

Sözcük "ip eğirme aleti" anlamına gelir ve "yīk" sözcüğünün farklı bir varyantıdır [I.79/84] 55. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 121).

[59] Sözcük grubunun isim unsuru olan "yēr" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 505. varaktaki "yēr" maddesinde verilmiştir.

Kökeni[60]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 157)'de *yig* "iğ"; İML (Battal, 1997: 33)'de *ik* "iğ"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 38)'de *ik* "ip eğirmeğe mahsus iş"; EZ (Atalay, 1945: 176)'de *iğ* "iğ"; EM (Toparlı, 2003: 85)'de *iğ* "iğ", EM (Toparlı, 2003: 124) *yig* "iğ" anlamlarıyla bulunduğundan DLT'deki anlamla bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 96)'de bulunan ve "ip eğirme aleti" anlamına gelen *ɨk* sözcüğü de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OYUN:

Sözcüğün anlamı "oyun"dur [I.79/84] 55. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 121).

Kökeni: "Oyun, eğlence" anlamına gelen sözcüğü açıklamak için "o:y-" fiili yeterli değildir. Bunun için "oyma" sözcüğüne bakmak gerekir. Yine o:y- fiilinden türeyen oyma sözcüğüne baktığımızda Türk oyunlarının genellikle çakılları yerleştirme ya da delikleri sayma şeklinde olduğu görülmektedir. Hatta "oyma er", "oyuncu, kumarbaz" anlamına gelmektedir (Clauson, 1972: 273-274). Eren, sözcüğün kökenini "<ET oy- 'oynamak + -(u)n" olarak göstermiştir. Ramstedt, sözcüğü "oy-" fiiline dayandırırken Poppe Türkçe oyna- (<*oyuna-) ve oyun biçimlerini Moğolca *oju-* fiiline bağlamıştır (Eren, 1999: 311).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[60] Sözcüğün kökeniyle ilgili bilgiler "ik" maddesinde verilmiştir.

ME (Yüce, 1993: 164)'de *oyun* "oyun"; İML (Battal, 1997: 54)'de *oyun* "eğlenmek için yapılan hareketler vb"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 64)'de *oyun* "bugünkü manasında"; ZT (Kara, 2011: 373)'de *oyun* "oyun" şeklinde karşımıza çıkan sözcükler DLT'deki "oyun" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AYA:

Sözcük "avuç içi" demektir [I.79/84] 55. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 121).

Kökeni: "Avuç içi" anlamına gelen sözcük daha sonra yaşayan diyalektlerde bazı anlam genişlemelerine uğramıştır (Clauson, 1972: 267). DTS'de sözcüğün anlamı "aya, avuç" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 25). Gülensoy, sözcüğün kökenini Tekin'e dayandırarak "<*hāya" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 91).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 95)'de *aya* "avuç içi"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 90)'de *aya* "avuç içi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 8)'de *aya* "avuç içi"; EZ (Atalay, 1945: 144)'de *avuç*, *avuç* ve EZ (Atalay, 1945: 145)'de *aya* "avuç"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de *avuç* "avuç, elin içi", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *aya* "aya, avuç içi"; EM (Toparlı, 2003: 72)'de *avuç* "el içi, aya"; ŞS (Kunos, 1902: 7)'de *aya* "el içi, ve ayak tabanı, ortasındaki düzlük"; ZT (Kara, 2011: 307)'de *avuç* "avuç, elin iç tarafı", ZT (Kara, 2011: 308)'de *aya* "avuç, elin iç tarafı" anlamına gelen sözcük DLT'deki anlamla bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 119, 97)'de "avuç" anlamındaki *avut* ve *aḍut* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 13)'de *aya* "lağap, sonradan takılan ad"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 8)'de *aya* "sahip, malik"; ŞS (Kunos, 1902: 7)'de *aya* "musattah şeylere itlak olunur" sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir.

UYA:

Sözcük "kuş yuvası" demektir [I.79/84] 55. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 121).

Kökeni: "Kuş yuvası" anlamına gelen sözcük bazen anlam genişlemeleriyle "dinlenme yeri" ya da "sığınak" anlamını da kazanabilmektedir. Yaşayan diyalektlerde kuzeybatı ve güneybatı dışında *uya* ve *yuva* olarak bulunur (Clauson, 1972: 267). Eren, yuva sözcüğünün başındaki y-'nin ikincil bir ses olduğunu söylemiştir. Ramstedt, sözcüğü Moğolca *uyuğa* biçimiyle birleştirmiştir. Räsänen bu görüşe katılarak **(h)uya* biçiminden hareket etmiştir (Eren, 1999: 461). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<[y+ ikincildir] *ūya" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 1184).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 160)'de *yuva* "yuva"; İML (Battal, 1997: 81)'de *uya* "yuva"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 113)'de *uya* "yuva", Kİ (Caferoğlu, 1931: 129)'de *yuva* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 272)'de *uya* "yuva", EZ (Atalay, 1945: 290)'de *yuva* "yuva" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 121)'de "kardeş, akraba" anlamına gelen *uya* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

UYA:

Sözcük "kardeş, akraba" anlamında kullanılır [I.79/84] 55. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 121).

Kökeni: Belirsiz bir öneme sahip akrabalık terimidir. Bazı metinlerde "kan kardeşi" olarak geçer. Genel bir terim olarak "eçi:" ve "ini:" sözcüklerinin her ikisini kapsamaktadır (Clauson, 1972: 267). DTS'de sözcük "akraba" olarak açıklanan sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 607).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 135)'de *ḳarındaş* "kardeş"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 113)'de *ḳarındaş* "kardeş"; İML (Battal, 1997: 38)'de *karıntaş* "kardeş"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 70)'de *qarındaş* "kardeş"; EZ (Atalay, 1945: 185)'de *kardaş* "kardeş", EZ (Atalay, 1945: 185)'de *karındaş* "kardeş, karında eş", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)'de *ḳardaş*, kardeş"; EM (Toparlı, 2003: 88)'de *ḳardaş* "kardeş", EM (Toparlı, 2003: 100)'de *nöker*, kardeş"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 175, 777a-15,16)'de "… ve uluḳ ḳardaş ve kiçik ḳardaşnı ikkelesin birāder dirler. Ve Türkler uluġnı *aġa* ve kiçigni *ini* dirler"; AL (Kaçalin, 2011: 894)'de *aġa* "büyük erkek kardeş", AL (Kaçalin, 2011: 948)'de *ini* "küçük erkek kardeş"; ŞS(Kunos, 1902: 5)'de *ağa* "büyük karındaş", ŞS(Kunos, 1902: 88)'de *ini* " küçük kardaş"; ZT (Kara, 2011: 299)'de *aġa* "büyük birader", ZT (Kara, 2011: 347)'de *ḳarındaş* "akraba; erkek kardeş", ZT (Kara, 2011: 340)'de *ini* "küçük kardeş" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerin hepsinde bulunan sözcüğün bire hiç eş değerliği yoktur.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 81)'de *uya* "yuva"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 113)'de *uya* "yuva", EZ (Atalay, 1945: 272)'de *uya* "yuva" sözcükleri DLT'deki "uya" sözcüğüyle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 121)'de "yuva" anlamına gelen *uya* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ÄBÄ:

Oğuz diyalektinde "anne" demektir. Karluk Türkmenleri bunu "äpä" olarak telaffuz eder [I.79/84] 55. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 122).

Kökeni: "Aba: / apa: / ebe: / epe:" ifadenin değişik biçimleridir. Türk diyalektlerinde "ata, büyükbaba, büyükanne, baba, anne, amca, hala, abi, abla, ebe" anlamlarında kullanılan bir sözcüktür. "Amca" anlamındaki "aba:" Moğolca *abaga*nın kısaltmasıdır. Diğer "ab" ile başlayan yabancı sözcüklerin kaynağı bilinmemektedir (Clauson, 1972: 5).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 86)'de *ana* "ana, anne"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 87)'de *ana* "anne"; İML (Battal, 1997: 10)'de *ana* "anne"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 4)'de *ana* "anne", Kİ (Caferoğlu, 1931: 1)'de *aba* "D nüshasında äbä, valide, nine, şefkat tarikile anneye itlak olunur"; EZ (Atalay, 1945: 140)'de *ana* "ana"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 100)'de *ana* "anne"; ŞS (Kunos, 1902: 3)'de *aça* "valide, mader", ŞS (Kunos, 1902: 4)'de *acı* "mama, büyük valide", ŞS (Kunos, 1902: 11)'de *ana* "valide, mader", ŞS (Kunos, 1902: 60)'de *eçe* "valide, mader", ŞS (Kunos, 1902: 81)'de *içke* "valide", ŞS (Kunos, 1902: 81)'de *ica* "valide, mader, ana"; ZT (Kara, 2011: 302)'de *ana* "anne, ana" ifadeleriyle gördüğümüz sözcükler DLT'deki "äbä" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Bunların dışında DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 125, 126)'de anne anlamında kullanılan *uma* ve *ana* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 167)'de *ebe* "nine, ebe"; ŞS (Kunos, 1902: 3)'de *aba (ebe)* "cidd, baba, büyük amuca", ŞS (Kunos, 1902: 12)'de *apa (epe)* "büyük hemşire, abla"; ZT (Kara, 2011: 299)'de *aba* "amca", ZT (Kara, 2011: 303)'de *apa* "büyük kızkardeş" sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir.

APA:

Kıpçak diyalektinde "ayı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.79/84] 55. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 122).

Kökeni: Aslında ayı anlamında "aḏığ" sözcüğü kullanılmakla beraber halk dilinde apa sözcüğü de kullanılmaktadır (Clauson, 1972: 5). DTS'de de sözcüğün "ayı" anlamına geldiği söylenmiştir ancak kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 1).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 14)'de *ayığ* "ayı"; AL (Kaçalin, 2011: 905)'de *ayıḳ* "ayı"; ŞS (Kunos, 1902: 155)'de *ötke* "ayı"; ZT (Kara, 2011: 308) *ayıḳ* "ayı" şekillerinde karşımıza çıkan sözcük DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Sözcük, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 120)'de geçen ve ayı anlamına gelen *ayiġ* sözcüğüyle de bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 12)'de *apa (epe)* "büyük hemşire, abla"; ZT (Kara, 2011: 303)'de *apa* "büyük kızkardeş" sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ABA:

Tübüt diyalektinde "baba" anlamında kullanılmaktadır. Bunlar, Yemen'den kaçıp oradaki insanlara babalık yapan Tabit adındaki bir adamın soyundan gelmektedir [I.79/84] 55. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 122).

Kökeni[61]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 94)'de *ata* "ata, baba"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 89)'de *aṭa* "baba"; İML (Battal, 1997: 12)'de *ata* "baba"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 33)'de *dädä* "ced, büyük baba"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 7)'de *ata* "baba"; EZ (Atalay, 1945: 143)'de *ata* "ata"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de *aṭa* "baba"; ŞS (Kunos, 1902: 3)'de *aba (ebe)* "cidd, baba", ŞS (Kunos, 1902: 15)'de *ata* "peder, valid, baba", ŞS (Kunos, 1902: 18)'de *baba* "ata, cid, peder", ŞS (Kunos, 1902: 33)'de *budanur* "baba", ŞS (Kunos, 1902: 62)'de *elencık* "baba", ŞS (Kunos, 1902: 114)'de *kaka* "baba"; ZT (Kara, 2011: 306)'de *ata* "baba" sözcükleri DLT'deki "aba" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 122, III: 264)'de yer alan ve "baba" anlamına gelen *ata* ve *dädä* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 1)'de *aba* "D nüshasında äbä, valide, nine, şefkat tarikile anneye itlak olunur"; ZT (Kara, 2011: 299)'de *aba* "amca" sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir.

APA BAŠİ:

"Tannum bitkisi" anlamına gelen sözcük salatalık gibi yetişir, dikenli bir kökü vardır ve dağlarda yenilir [I.79/84] 55. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 122).

[61] Clauson'un sözcüğün kökeniyle ilgili verdiği bilgiler "anne" anlamındaki "apa" maddesinde verilmiştir.

Kökeni: "Bitki, salatalığa benzeyen, dikenli, sapı olan, dağ sakinlerinin gıdalarında kullandıkları bir bitki" anlamına gelen sözcük grubunun köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 1).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ABİ:

Sözcük, DLT'de "bir adamın ismi" şeklinde açıklanmıştır [I.79/84] 55. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 122).

Kökeni: DTS'de sözcüğün özel isim olduğu belirtilmiş ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 2).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OBA:

Oğuz diyalektinde "kabile" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.79/84] 55. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 122).

Kökeni: Sosyal bir birliğin adı olan sözcük muhtemelen kabile anlamına gelir. Ama kabileden daha küçüktür. Genişletilmiş aile denilebilir. Sözcük zamanla "küçük kamp, büyük çadır" ve "çadır, baraka" anlamlarını kazanmıştır (Clauson, 1972: 5). Gülensoy, Tekin'e dayandırarak sözcüğün kökenini "<*ōpa 'köy'" şeklinde açıklamıştır (Gülensoy, 2007: 609).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 148)'de *oba* sözcüğü "küçük hayma, çadır halkı" anlamında kullanılığı için DLT'deki "oba" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği bulunmamaktadır.

OPU:

"Boyada kullanılan bir mineral, üstübeç" anlamında kullanılır [I.79/84] 55. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 122).

Kökeni: "Beyaz kozmetik" ya da "pudra" anlamındaki sözcük "eŋlik" (allık) sözcüğünün zıttıdır. İkinci hecedeki *po* Çincede beyaz demektir. Yaşayan diyalektlerde *oba, upa, oba* gibi şekillerde bulunur (Clauson, 1972: 6).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 120)'de *kirşan* "allıktan önce sürülen yağ, krem"; İML (Battal, 1997: 41)'de *kirşen* "istubeç: kadınların yüzlerine sürdükleri ak düzgün, ağlık"; EZ (Atalay, 1945: 222)'de *opa* "kadınların yüzlerine sürdükleri düzgün", EZ (Atalay, 1945: 202)'de *kirşen* "kadınların yüzlerine sürdükleri düzgün" sözcükleri DLT'deki "opu" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 330)'de geçen ve "üstübeç" anlamına gelen *kirš̄ān* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ATA:

Sözcük "baba" anlamında kullanılmaktadır [I.79/84] 55. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 122).

Kökeni: Baba anlamındaki "ata" sözcüğü ve anne anlamındaki "ana" sözcüğünün yerine önceden "kaŋ" ve "ö:g" sözcükleri kullanılmıştır (Clauson, 1972: 40). DTS'de sözcüğün anlamı "baba" olarak verilmiş ancak köken bilgisine değinilmemiştir (DTS, 1969: 65).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 94)'de *ata* "ata, baba"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 89)'de *aṭa* "baba"; İML (Battal, 1997: 12)'de *ata* "baba"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 33)'de *dädä* "ced, büyük baba"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 7)'de *ata* "baba"; EZ (Atalay, 1945: 143)'de *ata* "ata"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de *aṭa* "baba"; ŞS (Kunos, 1902: 3)'de *aba (ebe)* "cidd, baba", ŞS (Kunos, 1902: 15)'de *ata* "peder, valid, baba", ŞS (Kunos, 1902: 18)'de *baba* "ata, cid, peder", ŞS (Kunos, 1902: 33)'de *budanur*

"baba", ŞS (Kunos, 1902: 62)'de *elencık* "baba", ŞS (Kunos, 1902: 114)'de *kaka* "baba"; ZT (Kara, 2011: 306)'de *ata* "baba" sözcükleri DLT'deki "aba" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 122, III: 264)'de yer alan ve "baba" anlamına gelen *aba* ve *dädä* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 7)'de *ata* sözcüğü "adem" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ATA SĀĠŪN:

Sözcüğün anlamı "doktor"dur [I.81/86] 56. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 122).

Kökeni: Clauson sözcüğü "ata" maddesinde ele almış ve "hekim" anlamına geldiğini söylemiştir ama köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 40).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 164)'de *otaçı* "hekim, doktor, tabip"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 131)'de *oṭaçı* "doktor, tabip"; İML (Battal, 1997: 29)'de *emlegçi* "emleyici, tedavi edici, emçi", İML (Battal, 1997: 36)'de *kam* "tabip", İML (Battal, 1997: 54)'de *otaçı* "emci, tabip"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 68)'de *qam* "hekim", Kİ (Caferoğlu, 1931: 63)'de *otaçı=otçi* "tabip, doktor"; EZ (Atalay, 1945: 223)'de *otaçı* "hekim", EZ (Atalay, 1945: 175)'de *içegi* "hekim"; ŞS (Kunos, 1902: 158)'de *unçi* "cerrah, tabib, hekim", ŞS (Kunos, 1902: 116)'de *kam* " tabib, hekim" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄČÄ:

Büyük kız kardeş anlamındadır ve "äkä" sözcüğünün eş değeridir [I.81/86] 56. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 122).

Kökeni: Bu sözcük ve eke: sözcüğü aynı kuşaktandır. Birinin annesinin büyük kız kardeşi anlamındadır. Eke: ise birinin babasının büyük kız kardeşi anlmaına gelir. Kuzeybatı ve güneybatı diyalektlerindeki "tay"ın kalıntısıdır ve anne tarafından teyze demektir. Güneybatıda Anadolu'da bağımsız bir sözcük olarak *ace, ece, ede, ici* gibi şekillerde yaşar (Clauson, 1972: 20). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*eke + ç + i (~Moğ. egeçi 'abla')" şeklinde açıklamıştır (Gülensoy, 2007: 317).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 931)'de *ekeçi, eġeçi* "büyük kız kardeş, abla"; ŞS (Kunos, 1902: 61)'de *ekçi (ekeçe)* "büyük hemşire"; ZT (Kara, 2011: 329)'de *égeçi* "büyük kızkardeş" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 124)'de yer alan ve "büyük kızkardeş" anlamına gelen *äkä* sözcüğü de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 60)'de *eçe* sözcüğü "valide, mader" anlamında kullanıldığı için DLT'deki "äčä" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

AČİ:

Barsgan diyalektinde sözcük “kurnaz, yaşlı kadın” demektir [I.81/86] 56. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 122).

Kökeni: “Yaşlı kadın ya da yaşlı adam” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 20, DTS, 1969: 4).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EK, ML, AL, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 85)’de *açı* “acı”; EM (Toparlı, 2003: 69)’de *açı* “acı” sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir.

UČA:

Sözcüğün anlamı “geri”dir [I.81/86] 56. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 122).

Kökeni: İnsanlarda ve hayvanlarda “bel” anlamında kullanılan bir sözcüktür. Bazı kuzeydoğu ve güneybatı diyalektlerinde sessizle telaffuz edilmektedir (Clauson, 1972: 20). DTS’de sözcük “sağrı kemiği, kuyruksokumu kemiği” şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 604). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 111)’de *uça* “kıç, arka”; EZ (Atalay, 1945: 268)’de *uca* “uca kemiği, kuyruk sokumu kemiği”; AL (Kaçalin, 2011: 1029)’de *uça* “arka, arka ortasında olan omurga kemiği. Koyun kuzu tavuk ve sair yenecek hayvanlar pişse arkasını kaburgaları ile bütün bütün kesip ayırırlar, yemek üzerine korlar. Padişah ve başka büyük bir kimseye ikram edecek olsalar, meclisinde o uçalardan birini gönderirler ki padişah o kişiye tam riayet etmiş olur. Yemek bu uçalı olmasa yemek sahibini

cimrilik ile hatırlarlar ve o yemeğe o kadar itibar etmezler.”; ŞS (Kunos, 1902: 156)’de *uça* “arka” ifadeleriyle gördüğümüz sözcükler bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EK, EM, ML, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

EČİ:

Sözcük “büyük erkek kardeş” demektir [I.81/86] 56. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 122).

Kökeni: Kişinin babası ve kendisinden daha yaşlı yakın erkek akraba, baba tarafından amca, büyük erkek kardeş anlamlarına gelen sözcük daha sonra yerini *ağa (aka)* sözcüğüne bırakmıştır (Clauson, 1972: 20). “Büyük erkek kardeş; abi, büyük erkek kardeş, dayı, amca (?)” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Räsänen, 1969: 35, DTS, 1969: 162).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ML (Barutçu Özönder, 1996: 175, 777a-15,16)’de “… ve uluḳ ḳardaş ve kiçik ḳardaşnı ikkelesin birāder dirler. Ve Türkler uluġnı *aġa* ve kiçigni ini dirler”; AL (Kaçalin, 2011: 894)’de *aġa* “büyük erkek kardeş”; ŞS(Kunos, 1902: 5)’de *ağa* “büyük karındaş”, ZT (Kara, 2011: 299)’de *aġa* “büyük birader” ifadeleri DLT’deki “eči” sözcüğünün bire bir eş değerliğe sahip olduğunu gösterir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 931)'de *ėçi* sözcüğü "namuslu kadın" anlamına geldiği için DLT'deki sözcükle yalancı eş değerdir.

UD̲U:

Sözcüğün anlamı "tepecik"tir [I.81/86] 56. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 122).

Kökeni: "Tepecik" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 42).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 123)'de geçen ve "arkasından" anlamına gelen *ud̲u* sözcüğü bu maddedeki "ud̲u" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

UD̲U:

Sözcük "arkasında" anlamında kullanılmaktadır [I.81/86] 56. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 123).

Kökeni: DTS'de sözcüğün anlamı "arkasından, peşinden" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 605). Sözcüğün zarf-fiil eki alarak bu anlamı kazandığı görülmektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 117)'de *kerü* "arka"; İML (Battal, 1997: 41)'de *kiru* "geri, arka" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 122)'de geçen ve "tepecik" anlamına gelen *uḏu* sözcüğü bu maddedeki "uḏu" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

İḎİ:

Sözcük "efendi" ve "tanrı" anlamlarına gelmektedir [I.81/86] 56. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 123).

Kökeni: "Efendi, sahip" anlamına gelen sözcük İslamî metinlerde çoğunlukla "tanrı" anlamında kullanılmaktadır. Bu sözcüğün fonetik hikâyesi istisnai bir şekilde karmaşıktır. Sözcüğün özgün şekli *idi:* olmalıdır. Ama eş anlamlısı *ige / iye / i-e* daha eskidir. Bu durum, sözcüğün bağımsız varlığını tamamen ortadan kaldırmaz. Sözcüğün sonunda alışılmamış bir ünlü vardır. Moğolca *ece* sözcüğü *idi* kadar eski bir sözcüktür ve Türkçe ödünçlemeye benzemektedir. *İdi:* Moğolcada *ici* olmuştur. Ama *ige / iye* sözcüğünün *ece* olması zordur. Bu yüzden eğer sözcük ödünçse iki sözcük aynıdır. Önce seslik değişim gerçekleşmiş ve diğeri onun yerini almıştır (Clauson, 1972: 41).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 182)'de *Taŋrı* "Tanrı", ME (Yüce, 1993: 128)'de *iḏi* "Tanrı"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 129)'de *oġan* "Yaradan, Allah", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 144)'de *teŋri* "Tanrı, Allah"; İML (Battal, 1997: 52)'de *oğan* "Tanrı adlarından", İML (Battal, 1997: 71)'de *Teŋri* "Allah", İML (Battal, 1997: 33)'de *idi* "Tanrı adlarından", İML (Battal, 1997: 86)'de *yaratgan* "Tanrı adlarından", İML (Battal, 1997: 33)'de *igdegen* "Tanrı atlarından olmak üzere 'efendi', 'sahip' manasında

olan Arapça الرب sözünün karşısına konulmuştur" ; Kİ (Caferoğlu, 1931: 61)'de *oğan* "Tanrı", Kİ (Caferoğlu, 1931: 101)'de *täŋri* "Tanrı", Kİ (Caferoğlu, 1931: 8)'de *aya* "sahip, malik", Kİ (Caferoğlu, 1931: 37)'de *i̲di* "Tanrı"; EZ (Atalay, 1945: 251)'de *Tanğrı* "Tanrı", EZ (Atalay, 1945: 175)'de *idi* "idi"; EM (Toparlı, 2003: 111)'de *tanrı, taŋrı* "Allah, Tanrı", EM (Toparlı, 2003: 113)'de *teŋri* "Tanrı", EM (Toparlı, 2003: 114)'de *tiŋri* "Tanrı"; AL (Kaçalin, 2011: 1030)'de *Uġan* "Allah, tanrı, huda", AL (Kaçalin, 2011: 908)'de *Bayat* "Allah, tanrı, huda", AL (Kaçalin, 2011: 1013)'de *Tėŋri* "Allah, tanrı, huda"; ŞS (Kunos, 1902: 148-149)'de *oğan* "tanrı" "oğan (oğun)" "sahib, nazir, Allah, rabb", ŞS (Kunos, 1902: 189)'de *tingri* "tanrı, mevla", ŞS (Kunos, 1902: 7)'de *aya (ayga)* "asl, ika, malik, ikam, mevla sahib, rabb, tanrı", ŞS (Kunos, 1902: 21)'de *bari* "tanrı tâla, cenab-i hakk, mevcudluk, varlık", ŞS (Kunos, 1902: 41)'de *çeleb* "tanrı, Allah", ŞS (Kunos, 1902: 82)'de *ika*, "asl, malik, ikam, rabb, tanrı", ŞS (Kunos, 1902: 82)'de *ika (ikem)* "sahib, malik, bani, murebbi", ŞS (Kunos, 1902: 81)'de *idi* "sahib, malik, ika", ŞS (Kunos, 1902: 94)'de *izi* "allak, h̲uda, h̲alik" şeklinde geçen sözcükler DLT'deki "uġan" sözcüğüyle bire bir eş değerlik oluşturmaktadır. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 115, III: 236, 236)'de yer alan ve "yaratıcı" anlamına gelen *uġan, bayāt, täŋri* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ARA:

Sözcük "bir şeyin ortası" anlamına gelmektedir [I.81/86] 56. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 123).

Kökeni: Bu sözcüğü gramatikal açıdan açıklamak zordur. Sıradan bir isim olduğuna dair herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Erken dönemde "iki yer arasında", "çok sayıda insan arasında" anlamlarına gelmektedir (Clauson, 1972: 196). Gülensoy,

sözcüğün kökenini " DLT: ara 'ara, arasında', <*ar 'ara, iki tepe arası, *yamaç' + a; <*āra [(ār- 'arasından geçmek' + a- zarf-fiil eki'; <*hāra 'arasında, ara'] (T. Tekin)" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 74).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 91)'de *ara* "ara"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 88)'de *ara* "ara"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 5)'de *ara* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 141)'de *ara* "ara"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 175, 777a-9)'de "…ḳılsa bolur. Andaḳ ki *ara* lafẓın serā ve derā bile ḳāfiye ḳılsa bolur, sere ve dere bile hem ḳāfiye ḳılsa bolur. Yana bir miṣāl" ifadelerinde geçen "ara" sözcüğü; AL (Kaçalin, 2011: 899)'de *ara* "ara"; ŞS (Kunos, 1902: 12)'de *ara* "orta, meyan, hengyam, esna, mabeyn "; ZT (Kara, 2011: 303)'de *ara* "ara, orta" şeklinde karşımıza çıkan sözcükler bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EK, EM'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ARİ:

Sözcük "arı" demektir [I.81/86] 56. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 123).

Kökeni: Büyük, sokan bir böcektir. "Arı, yaban arısı, eşek arısı" anlamlarına gelen sözcük *a:r, ara* gibi küçük seslik değişimler yaşamıştır (Clauson, 1972: 196). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<ārı, [<*hārı] (T. Tekin)" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 76).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 10-11)'de *arı* "iğneli iri sinek"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 5)'de *arığ* "arı"; EM (Toparlı, 2003: 71)'de *aru*, bal arısı"; ŞS (Kunos, 1902: 13)'de *arı* "zenbur" sözcükleri DLT'deki "ari" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 5)'de *arı* "temiz, pak"; EZ (Atalay, 1945: 141)'de *arı* "oraya" ve ŞS (Kunos, 1902: 13)'de *arı* "temiz, pak, saf; beli" sözcükleri DLT'deki "ari" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

ÖRU:

"Buğday, şalgam ve bunun gibi şeyleri saklamak için kazılan yer, çukur" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.81/86] 56. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 123).

Kökeni: Yerde kazılan, çukur, ambar anlamındadır. Kuzeybatı ve güneybatı diyalektleri dışında son ünlüsü (-a, -o, -u) şekillerinde değişmektedir. Ama sözcüğün özgün şeklinde ünlüsü –o'ludur (Clauson, 1972: 197). DTS'de sözcüğün anlamı "sebzeleri saklamak için kazılan çukur" şeklinde verilmiştir ve köken bilgisi bulunmamaktadır (DTS, 1969: 371).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 112)'de *çuḳur* "çukur"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 32)'de *çuqur* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 163)'de *çukur* "çukur"; AL (Kaçalin, 2011: 980)'de *ora* "tahıl kuyusu"; ŞS (Kunos, 1902: 151)'de *ora* "mahzen ve ambar zemini", ŞS (Kunos, 1902: 161)'de *pelal* "zahire gömecek mahal, ambar zemini", ŞS (Kunos, 1902: 185)'de *telak* "zahire gömecek mahal, ambar zemini, or", ŞS (Kunos, 1902: 188)'de *tikiş* "dib, nihayet; çukur", ŞS (Kunos, 1902: 190)'de *tiring* "derin, amik, çukur", ŞS (Kunos, 1902: 35)'de *bur* "çukur yer", ŞS (Kunos, 1902: 49)'de *çukur*

“derin”; ZT (Kara, 2011: 326)’de *çuḳur* “çukur, derin yer” sözcükleri DLT’deki “ōru” sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, EM, ML’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 151)’de *ora* sözcüğü “uzakda kalan kol” anlamında kullanıldığı için DLT’deki sözcükle yalancı eş değerdir.

ORİ:

Sözcük “çığlık” demektir [I.81/86] 56. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 123).

Kökeni: “Çığlık, bağırtı” anlamına gelen sözcük “orla-” fiilinden türemiştir. Bu yüzden o- ile telaffuz edilir (Clauson, 1972: 197).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 80)’de *uru* “bağırma-çağırma” sözcüğü DLT’deki “uri” sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

URİ:

Sözcük “erkek çocuk” demektir [I.81/86] 56. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 123).

Kökeni: “Erkek çocuk, oğul” anlamına gelen sözcük “oğul” sözcüğüne benzemez özellikle erkeksilik ifade eder. Hakaniye lehçesinden sonra görülmez; ama öncesinde çok yaygındır (Clauson, 1972: 197). “Oğul; çocuk, oğlan, erkek yavrular” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Räsänen, 1969: 365, DTS, 1969: 614).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 91)’de *oġul* “çocuk evlad”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 130)’de *oğul* “oğul”; İML (Battal, 1997: 52)’de *oğul*, erkek evlat”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 61)’de *oğul* “bugünkü manasında”; EZ (Atalay, 1945: 220)’de *ogul* “ogul”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 119)’de *oġ(u)l* “oğul”; ŞS (Kunos, 1902: 136)’de *köpün* “çocuk, oğul”; ZT (Kara, 2011: 369)’de *oġul* “oğul, erkek evlat” olarak karşımıza çıkan sözcükler bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 113)’de yer alan ve “oğul” anlamına gelen *oġul* sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML, AL’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AZU:

“İki şey arasındaki tercih ifadesi”dir [I.82/88] 57. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 123).

Kökeni: Clauson, sözcüğün “ya da” anlamına geldiğini ve daha sonra bunun yerini “yoksa”nın aldığını söylemiştir (Clauson, 1972: 280). DTS’de sözcük “ya... ya... bağlacı, veya” şeklinde açıklanmıştır ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 74).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 199)'de *yā* "ya, veya"; EZ (Atalay, 1945: 287)'de *yoksa* "yoksa"; EM (Toparlı, 2003: 125)'de *yoḳsa* "yoksa"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 175, 777a-10)'de "…andaḳ ki *yada* lafẓın ṣadā bile ḳāfiye ḳılsa bolur, bāde bile hem ḳılsa bolur. Ve vāv bile żamme arasıda hem ol nevʿ şirketdür. Andaḳ ki" ifadesinde geçen "ya da sözcüğü"; AL (Kaçalin, 2011: 1043)'de *yoḳ ėrse* "yoksa" şeklinde bulunan sözcükler DLT'deki azu sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 9) *azu* sözcüğü "azı" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

OZA:

Sözcük "eski zamanlarda" anlamına gelmektedir [I.82/88] 57. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 123).

Kökeni: "Oz-" fiiline "-a" zarf-fiilinin getirilmesiyle oluşan bir sözcüktür ve "önceden" anlamına gelir (Clauson, 1972: 280).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 108)'de *burun* "önce", *burunḳı* "önceki", ME (Yüce, 1993: 122)'de *evvel* "önce, ilk", ME (Yüce, 1993: 166)'de *öŋ* "önceden"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 97)'de *burun* "önce, evvel"; İML (Battal, 1997: 54)'de *oza* "vakıt", İML (Battal, 1997: 33)'de *ileri* "daha önce"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 23)'de *burun* "evvel, evvelce, evvel zamanda, akdem"; EZ (Atalay, 1945: 158)'de *burun* "burun"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 106)'de *burun* "önce"; AL (Kaçalin, 2011: 984)'de *ozaḳı* "dünkü değil öteki gün", AL (Kaçalin, 2011: 915)'de *burun* "evvel, önce", AL (Kaçalin, 2011: 916)'de *burunġı* "evvelki, önceki", AL (Kaçalin, 2011: 986)'de *öŋ*

“evvel, önce”, AL (Kaçalin, 2011: 915)’de *burnaġı* “evvelki, önceki”, AL (Kaçalin, 2011: 937)’de *ėrtegi* “evvelki, önceki”, AL (Kaçalin, 2011: 915)’de *ėrtek* “evvelki, önceki”; ŞS (Kunos, 1902: 54)’de *cilav* “evvel”, ŞS (Kunos, 1902: 57)’de *deslab* “evvel”, ŞS (Kunos, 1902: 85)’de *ilkari* “ evvel”, ŞS (Kunos, 1902: 36)’de *burun* “evvel, akdem”, ŞS (Kunos, 1902: 36)’de *burunğu* “evvelki, mukaddemki, geçenki”; ZT (Kara, 2011: 317)’de *burun* “önce”, ZT (Kara, 2011: 339)’de *ilgeri* “önce”; ZT (Kara, 2011: 332)’de *érte* “önce, muḳaddem” sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM ve ML’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖZİ:

Sözcük, Çiğil diyalektinde “dağdaki vadi” demektir [I.82/88] 57. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 124).

Kökeni: “Dağdaki yarık” olarak açıklanan sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 281).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 131)’de *oy* sözcüğü “vadi” anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Bunlar dışında DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 149, 151, 95)’de yer alan ve “vadi” anlamına gelen *opri*, *arġu*, *ōz* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İZİ:

"Gelecek yıldan sonraki yıl" anlamında kullanılan bir sözcüktür. Hatta gelecek yıl ve sonraki yıl için "arqin izi" ifadesi kullanılmaktadır [I.82/88] 57. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 124).

Kökeni: "Gelecek yıldan sonraki yıl; gelecek sene ya da gelecek seneden sonraki senedir" şeklinde açıklanan sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 280, DTS, 1969: 216).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 94)'de *izi* sözcüğü "allak, huda, halik" anlamlarına geldiği için DLT'deki "izi" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

AŠU:

Sözcük "kırmızı toprak, aşı boyası" anlamlarında kullanılmaktadır [I.82/88] 57. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 124).

Kökeni: Kırmızı toprak anlamındaki sözcük güneybatı diyalektlerinde *aşı / aşu* şeklinde bulunur (Clauson, 1972: 256). DTS'de sözcük "kil, balçık" şeklinde açıklanmıştır ve kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 64).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AĠU:

Sözcük "zehir" demektir [I.82/88] 57. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 124).

Kökeni: "Zehir" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 78, DTS, 1969: 24).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 85)'de *aġu* "zehir"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 2)'de *ağu* "zehir"; EZ (Atalay, 1945: 136)'de *agu* "ağı=avu"; ŞS (Kunos, 1902: 152)'de *ort* "zehir, ağu", ŞS (Kunos, 1902: 152)'de *ot* "ağu, zehir", ŞS (Kunos, 1902: 7)'de *ağu* "zehir, sem", ŞS (Kunos, 1902: 56)'de *dalav* "ağı, zehir, zakum" sözcükleri DLT'deki "aġu" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AĠİ:

Sözcük "sırmalı kumaş" demektir. Hatta hazineci anlamındaki "aġiçi" sözcüğü de buradan gelmektedir [I.82/88] 57. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 124).

Kökeni: Sırmalı kumaş olarak çevrilen sözcük daha önceki metinlerde "hazine" anlamında kullanılmıştır (Clauson, 1972: 78). DTS'de sözcüğün anlamı "mücevher, hazine, servet, armağan" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 16). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 102)'de *çuz* "atlas"; İML (Battal, 1997: 7)'de *ağı* "ibrişim giyim", İML (Battal, 1997: 16)'de *barçın* "diba"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 2)'de *ağı* "bir nevi ipek", Kİ (Caferoğlu, 1931: 2)'de *barçın* "ipekli kumaş" sözcükleri DLT'deki madde başı sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 124)'de "Çin kumaşı" anlamına gelen *čuz*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 164)'de "Çin sırmalı kumaşı" anlamındaki *ešgūti* ve DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 261)'de "bir tür Çin ipeği" anlamındaki *käz* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 2)'de *ağı* sözcüğü "cömert, kerim" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

AWA:

"Acıma bildiren bir takı"dır [I.82/88] 57. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 124).

Kökeni: Clauson, bunun acı bildiren bir ünlem olduğunu söylemiş ve kökeni hakkında bir bilgi vermemiştir (Clauson, 1972: 5).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

UWA:

"Pirinçten yapılan, soğuk suyun içine buz ve şekerin katıldığı, soğuk yenen bir yemek"tir [I.82/88] 57. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 124).

Kökeni: "Uv-" fiiline "-a" ekinin gelmesiyle oluşan sözcük bir tür yemektir (Clauson, 1972: 6).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

EWÄ:

"Oğuzların bir koluna verilen ad"dır [I.82/88] 57. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 124).

Kökeni: Clauson, sözcüğün Türkler arasında bir sınıf anlamına geldiğini söylemiş ve kökeni hakkında bir bilgi vermemiştir (Clauson, 1972: 6).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AQİ:

Sözcük "eli açık, cömert" demektir [I.82/88] 57. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 124).

Kökeni: "Eli açık, cömert" anlamına gelen sözcük "ak-" fiiline –ı ekinin gelmesiyle oluşmaktadır (Clauson, 1972: 78). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<ak-ı" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 59).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 86)'de *aḳı* "cömert", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 98)'de *cömerd* "cömert"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 2)'de *ağı* "cömert, kerim", Kİ (Caferoğlu, 1931: 25)'de *cömärt* "kerim, bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 160)'de *cömert* "selek" sözcükleri DLT'deki "aqi" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄKÄ:

"Büyük kız kardeş" anlamına gelen sözcüğün Oğuz diyalektindeki karşılığı "äzä"dir [I.82/88] 57. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 124).

Kökeni: "Birinden büyük yakın kadın akraba, babadan küçük hala ya da büyük kız kardeş" anlamına gelir. Daha sonra sadece büyük kız kardeş anlamında kullanılmıştır(Clauson, 1972: 100). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<ET., OT. eke, eçe eze (DLT)" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 324).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 931)'de *ekeçi, eǵeçi* "büyük kız kardeş, abla"; ŞS (Kunos, 1902: 61)'de *ekçi (ekeçe)* "büyük hemşire"; ZT (Kara, 2011: 329)'de *égeçi* "büyük kızkardeş" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 122)'de geçen ve "büyük kızkardeş" anlamına gelen *äčä* sözcüğü de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 10)'de *äkä* sözcüğü "hala, emme" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ÖGÄ:

"Çeşitli olaylarda akıllı ve olgun davranan insanlar için kullanılan bir unvan"dır [I.84/90] 58. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 124-125).

Kökeni: Clauson, ö- fiilinden türediğini söylediği öge: sözcüğünün "öğüt" sözcüğünün eş değeri olduğunu söylemiştir. Daha sonra sözcüğün yerini Arapça *vezir* sözcüğü almıştır (Clauson, 1972: 101).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 113)'de *dānişmend* "bilgin, âlim"; İML (Battal, 1997: 54)'de *öge* "akıl, fikir igesi", İML (Battal, 1997: 19)'de *bilgez er* "bilgili, âlim adam"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 18)'de *bilgä* "alim"; ŞS (Kunos, 1902: 58)'de *divan* "vezir", ŞS (Kunos, 1902: 59)'de *durban* "vezir", ŞS (Kunos, 1902: 135)'de *koş beyi* "Türkistanda vezir makamında bir rütbe ismi dir, sadr-âzâm" sözcükleri DLT'deki "ögä" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ALA[62]:

Sözcük "alaca" anlamındadır [I.84/90] 58. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 124-125).

[62] Bu sözcükle ilgili açıklamalar daha önce geçen "ala" maddesinde verildiğinden dolayı tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

ÄLÄ:

"Yavaşça" anlamında kullanılan bir edattır [I.84/90] 58. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 125).

Kökeni: Clauson, bu sözcüğü "ele-" fiiline yönlendirmiştir. Bu fiil ise "sakin ol-" anlamında kullanılmaktadır (Clauson, 1972: 126).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 61)'de *ela (ele)* sözcüğü "nimrenk, benlikli, menkuş" anlamlarına geldiği için DLT'deki "älä" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

ULA:

"Çölde işaret levhası" anlamına gelen bir sözcüktür [I.84/90] 58. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 125).

Kökeni: "Çölde bir sınır işareti görevi üstlenen ağaçlar ve bunların yığınları; tepe, işaret, küçük bir dağ; yol işareti" şeklinde açıklanan sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 126, Räsänen, 1969: 512, DTS, 1969: 608).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İLA:

"Yağma, Tuhsı ve Çiğil boylarının yaşadığı yerdeki nehrin adı"dır [I.84/90] 58. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 125).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İLİ QAPUĠ:

"Anahtarsız açılan kapı" demektir [I.85/92] 59. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 125).

Kökeni[63]: Sözcük grubunun sıfat unsuru "il-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 126). Sıfat unsuru, *il- (fiil kökü) + -i (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Nalbant, 2008: 90).

[63] Sözcük grubunun isim unsuru olan "qapuġ" sözcüğünün kökeniyle ilgili bilgiler 188. varaktaki "qapuġ" maddesinde verilmiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

UMA:

Tübüt diyalektinde "anne" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.85/92] 59. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 125).

Kökeni: Clauson Tibetçede *a-ma* sözcüğünün "anne" anlamına geldiğini ve Kaşgarlı'nın yine Tibetçe "baba" anlamına gelen *aba* sözcüğünden hareketle böyle bir etimoloji denemesinin olduğunu; ancak bunun yanlış bir düşünce olduğunu söylemiştir (Clauson, 1972: 156).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 86)'de *ana* "ana, anne"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 87)'de *ana* "anne"; İML (Battal, 1997: 10)'de *ana* "anne"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 4)'de *ana* "anne", Kİ (Caferoğlu, 1931: 1)'de *aba* "D nüshasında äbä, valide, nine, şefkat tarikile anneye itlak olunur"; EZ (Atalay, 1945: 140)'de *ana* "ana"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 100)'de *ana* "anne"; ŞS (Kunos, 1902: 3)'de *aça* "valide, mader", ŞS (Kunos, 1902: 4)'de *acı* "mama, büyük valide", ŞS (Kunos, 1902: 11)'de *ana* "valide, mader", ŞS (Kunos, 1902: 60)'de *eçe* "valide, mader", ŞS (Kunos, 1902: 81)'de *içke* "valide", ŞS (Kunos, 1902: 81)'de *ica* "valide, mader, ana"; ZT (Kara, 2011: 302)'de *ana* "anne, ana" ifadeleriyle gördüğümüz sözcükler DLT'deki "uma" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Bunların dışında DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 122, 126)'de yer alan ve "anne" anlamında kullanılan *äbä* ve *ana* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜMÄ:

Sözcüğün anlamı "misafir"dir [I.85/92] 59. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 126).

Kökeni: Sözcüğü "öme:" maddesinde ele alan Clauson "ziyaretçi, misafir" olarak anlamlandırmıştır. Şimdiye kadar "uma" şeklinde transkripsiyonu yapılan sözcüğün ön ünlüsünün "ö" şeklinde olduğu KB'deki "öme:le-" fiilinden anlaşılmaktadır (Clauson, 1972: 156).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 147)'de *ḳonuḳ* "konuk, müsafir"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 121)'de *ḳonaḳ* "misafir, konuk"; İML (Battal, 1997: 44)'de *konuk* "misafir"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 78)'de *qonuq* "misafir"; EZ (Atalay, 1945: 204)'de *konak/konuk* "konuk, misafir"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 116)'de *ḳonaḳ* "misafir"; AL (Kaçalin, 2011: 1040)'de *yavçın* "konuk", AL (Kaçalin, 2011: 926)'de *çoçin* "misafir", AL (Kaçalin, 2011: 955)'de *ḳavçın/ḳavçun* "konuk", AL (Kaçalin, 2011: 963)'de *ḳonaġ* "misafir"; ZT (Kara, 2011: 357)'de *ḳonaḳ* "konuk, misafir" sözcükleri DLT'deki "ümä" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 294)'de yer alan ve "misafir" anlamına gelen *qonuq* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ANA:

Sözcük "anne" demektir [I.85/92] 59. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 126).

Kökeni: "Anne" demektir "ata"ya benzer. İlk defa Uygurcada görülmüştür; ancak nadirdir, *ö:g* yaygındır. Kuzeydoğu diyalektleri dışında bu sözcüğün yerini Moğolca *ece / ice* ve alışılmadık bir değişiklikle belki de daha samimi bir sevgi terimi yapmak için "anne" sözcüğü almıştır (Clauson, 1972: 169).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 86)'de *ana* "ana, anne"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 87)'de *ana* "anne"; İML (Battal, 1997: 10)'de *ana* "anne"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 4)'de *ana* "anne", Kİ (Caferoğlu, 1931: 1)'de *aba* "D nüshasında äbä, valide, nine, şefkat tarikile anneye itlak olunur"; EZ (Atalay, 1945: 140)'de *ana* "ana"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 100)'de *ana* "anne"; ŞS (Kunos, 1902: 3)'de *aça* "valide, mader", ŞS (Kunos, 1902: 4)'de *acı* "mama, büyük valide", ŞS (Kunos, 1902: 11)'de *ana* "valide, mader", ŞS (Kunos, 1902: 60)'de *eçe* "valide, mader", ŞS (Kunos, 1902: 81)'de *içke* "valide", ŞS (Kunos, 1902: 81)'de *ica* "valide, mader, ana"; ZT (Kara, 2011: 302)'de *ana* "anne, ana" ifadeleriyle gördüğümüz sözcükler DLT'deki "uma" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Bunların dışında DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 122, 125)'de "anne" anlamında kullanılan *äbä* ve *uma* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İNİ:

"Küçük erkek kardeş" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.85/92] 59. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 126).

Kökeni: "Küçük erkek kardeş" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 170, Räsänen, 1969: 172, DTS, 1969: 210).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ML (Barutçu Özönder, 1996: 175, 777a-15,16)'de "… ve uluḳ ḳardaş ve kiçik ḳardaşnı ikkelesin birāder dirler. Ve Türkler uluġnı aġa ve kiçigni *ini* dirler"; AL (Kaçalin, 2011: 948)'de *ini* "küçük erkek kardeş"; ŞS(Kunos, 1902: 88)'de *ini* " küçük kardaş"; ZT (Kara, 2011: 340)'de *ini* "küçük kardeş" ifadeleri DLT'deki "ini" sözcüğünün bire bir eş değerliğe sahip olduğunu gösterir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AŊİT:

"Kırmızı kaz" anlamına gelir. Bu, ördeğe benzer kırmızı bir kuştur [I.85/92] 59. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 126).

Kökeni: Ağırlıklı olarak kırmızı renkli oldukça büyük bir kuştur. Asıl anlamı "kırmızı kaz"dır. Ama daha sonra diğer büyük kuşlar için kullanılmıştır. Anadolu'da *ankıt / ankut / anğurt* şekillerinde bulunur (Clauson, 1972: 176). Eren, sözcüğün ses yansımasından geldiğini söylemektedir. Çünkü Eren'e göre bu kuş buna benzer bis ses çıkarmaktadır. Yazar, diğer araştırmacıların sözcüğün kökeniyle ilgili düşüncelerini de aktarmıştır. Biz de bunlardan bazılarını burada aktarmak istiyoruz. Ramstedt, sözcüğü

Moğolca *aŋgır* biçimiyle birleştirmiş ve daha sonra sözcüğü Korece *aŋ* sözcüğüyle karşılaştırmıştır. Bazin, *(h)aŋ* biçimindeki bir yansımadan hareketle sözcüğü **(h)aŋ-kır-* fiilinden –t ekiyle yapılmış bir sözcük olarak değerlendirmiştir (Eren, 1999: 13). Gülensoy "<OT. aŋ 'vahşi hayvan' + gı- 'avlamak' + -t" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 70).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 140)'de *ankut* "angıt denen kuş"; ZT (Kara, 2011: 303)'de *anḳıt* "angut, angıt, ördekten daha iri, kiremit renkli bir çeşit kuş" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AŊUT:

"Şarap için kullanılan huni" anlamına gelen bir sözcüktür [I.85/92] 59. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 126).

Kökeni: "Huni, kova" şeklinde açıklanan sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 47).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 148)'de *ḳova* "kova"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 79)'de *qova* "bugünkü manasında, koğa, kova" sözcükleri DLT'deki "aŋut" sözcüğüyle bire bir eş değer olarak değerlendirilebilir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AŊAR:

"Ona" anlamına gelen bir sözcüktür [I.85/92] 59. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 126).

Kökeni: DTS'de sözcük "ol" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 46). Sözcüğün yönelme hali eki aldığı açıktır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 87)'de *aŋa* "ona (ol'un dat.i)", ME (Yüce, 1993: 88)'de *aŋar* "ona (ol'un dat.i)"; EZ (Atalay, 1945: 140)'de *anar* "onlara", EZ (Atalay, 1945: 222)'de *onğa* "ona"; ŞS (Kunos, 1902: 12)'de *anga* "ona"; ZT (Kara, 2011: 303)'de *anġa/anḳa* "ona", ZT (Kara, 2011: 371)'de *oŋa* "ona" sözcükleri DLT'deki "aŋar" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜŊÜR:

Sözcük “mağara” demektir [I.85/92] 59. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 126).

Kökeni: “Üŋ-” fiilinden türeyen sözcük semantik bakımdan “kaz-” demektir. Uygulamada “mağara” ya da buna benzer anlamlarda kullanılır. Sözcük genellikle *üŋgür* olarak yaşar (Clauson, 1972: 188).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 130)’de *in* “in, mağara”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 109)’de *in* “mağara”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 39)’de *in* “Kıpçakça hayvanat yuvası”; EZ (Atalay, 1945: 177)’de *in* “yırtıcı hayvan yuvası”; EM (Toparlı, 2003: 98)’de *maġāra* “mağara”; ŞS (Kunos, 1902: 87)’de *in* “hayvanların hane ve mağarası, kuvuk, küçük gar ve kuş ve tuyurın mekyan-u yuvası; ini”, ŞS (Kunos, 1902: 128)’de *kesmelek* “mağara”, ŞS (Kunos, 1902: 157)’de *uyuk (üyük)* “delik, mağara”, ŞS (Kunos, 1902: 168)’de *savu* “delik, mağara, oyuk”; ZT (Kara, 2011: 340)’de *in* “delik” sözcükleri DLT’deki “üŋür” sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EK, ML, AL’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İDİR:

Sözcük “alacakaranlık” anlamında kullanılmaktadır. Oğuzlar bu sözcüğe “imir” demektedir [I.85/92] 59. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 126).

Kökeni: “Akşam karanlığı, gün ve gece arasındaki yarı aydınlık, gün batımı” anlamlarına gelen sözcük kuzeydoğuda bazı diyalektlerde *iŋir / i:r* olarak yaşar (Clauson, 1972: 188). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 85)'de *aḫşam* "akşam"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 86)'de *aḳşam* "akşam"; İML (Battal, 1997: 8)'de *ahşam* "akşam"; EZ (Atalay, 1945: 136)'de *axşam* "akşam"; ZT (Kara, 2011: 300)'de *axşam* "akşam" sözcükleri DLT'deki "iŋir" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT(Dankoff-Kelly, 1982-I: 100, 136)'de yer alan ve "karanlık; akşam" anlamına gelen *imir* ve *axšam* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AŊİZ:

Sözcüğün anlamı "anız"dır [I.85/92] 59. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 127).

Kökeni: Eren, sözcüğün kökünün bilinmediğini belirtirken Németh –z ekiyle kurulmuş bir türev olduğunu söylemiştir (Eren, 1999: 13). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<aŋ + ı + z" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 71).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ӒƉӒS:

"Bir yabancı gibi sağına soluna bakan kişilere" denir [I.85/92] 59. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 127).

Kökeni: Bir yabancı gibi sürekli sağına soluna bakan insanlara verilir. Sözcüğün kökeni hakında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 190).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AƉİL AÇUQ QAPUĠ:

"Geniş açık kapı" demektir [I.87/94] 60. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 127).

Kökeni[64]: "Geniş açık kapı" anlamına gelen sözcük grubunun ilk sıfat unsurunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 184). İkinci sıfat unsuru *aç- (fiil kökü) + uk (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[64] Sözcük grubunun isim unsuru olan "qapuġ" sözcüğünün kökeniyle ilgili bilgiler 188. varaktaki "qapuġ" maddesinde verilmiştir.

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ÖŊİN:

"-Den başka" anlamında kullanılan bir edattır [I.87/94] 60. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 127).

Kökeni: Clauson, bu sözcüğü *öŋi* maddesinde ele almıştır. "-Den başka, farklı" anlamlarına gelen sözcük çift kullanıldığında "çeşitli" anlamına gelir. Kaşgarlı *öŋi* sözcüğüne alternatif olarak *öŋin* şeklini alıntılar. Şüphesiz ikincisi bazı orta dönem metinlerinde *ögin / ögün* olarak görünmüştür. Küçük fonetik değişikliklerle çeşitli diyalektlerde yaşar (Clauson, 1972: 170).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 166)'de *öŋi* "başka(sı)", ME (Yüce, 1993: 166)'de *öŋin* "başka(sı)", ME (Yüce, 1993: 168)'de *özge* "başka"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 132)'de *öŋü* "başka"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 133)'de *özge* "başka", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 90)'de *ayruḳ* "başka"; İML(Battal, 1997: 14)'de *ayrık* "başka, özge"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 66)'de *özgä* "başkası", Kİ (Caferoğlu, 1931: 8)'de *ayruq* "başka, gayrı"; EZ (Atalay, 1945: 148)'de *başka* "başka", EZ (Atalay, 1945: 228)'de *özge* "başka, ayrı", EZ (Atalay, 1945: 146)'de *ayrı* "ayrı", EZ (Atalay, 1945: 146)'de *ayrık* "ayrık", EZ (Atalay, 1945: 146)'de *ayruk* "ayrık", EZ (Atalay, 1945: 171)'de *eyrik* "başka, ayrı, ayrılmış"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 121)'de *özge* "başka, başkası", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *ayrıḳ* "başka"; AL (Kaçalin, 2011: 988)'de *özge* "başka", AL (Kaçalin, 2011: 984)'de *ögün* "başka"; ŞS (Kunos, 1902: 156)'de *özke* "başka, diyer", ŞS (Kunos, 1902: 150)'de *okun* "başka, diyer"; ZT (Kara, 2011: 376)'de *özge* "başka, diğer" sözcükleri DLT'deki "öŋin" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 115, 130, 140, 157)'de geçen ve "başka" anlamına gelen *aḏin*, *aḏruq*, *ayruq*, *öŋi* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ARMUT:

Sözcüğün anlamı "armut"tur [I.87/94] 60. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 127).

Kökeni: Eren, yaygın bir inanca göre sözcüğün Farsçadan alındığını söyler. Doerfer, Farsçadaki şekillerin Türkçeden geçmiş olabileceğini ifade ederken daha sonra sözcüğün Farsça olduğuna kanaat getirmiştir. Eren, eski ve yeni Türk diyalektlerinde armuda *kertme* dendiğini belirtir. Doerfer ise bu ismin Kıpçak diyalektlerinde kullanılırken Oğuz diyalektlerinde kullanılmadığını ifade eder. Eski Türkçe *kertme* Macarcaya *körte* olarak geçmiştir. Son olarak Şçerbak sözcüğün özünde Türkçe olmadığını vurgulamıştır (Eren, 1999: 18-19). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<al + mur(u)t" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 79).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 88)'de *armut* "armut", (Toparlı, Çögenli, Yanık 2000: 117)'de *kertme* "armut"; İML (Battal, 1997: 11)'de *armut* "bildiğimiz yemiş"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 46)'de *kärtmä* "Türkmencede ise armut müstameldir"; EZ (Atalay, 1945: 141)'de *armut* "armut"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de *armuṭ* "armut"; EM (Toparlı, 2003: 71)'de *armuṭ* "armut" ifadeleriyle gördüğümüz sözcükler DLT'deki "armut" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ARTUČ:

Sözcük "ardıç" demektir. Kaşgar'da iki köyün ismi de "artuç"tur [I.87/94] 60. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 127).

Kökeni: Eski Türkçeden başlayarak kullanılan sözcük Orta Türkçede *artuç* şeklinde karşımıza çıkar. Çağdaş diyalektlerde *ardıç* yerine *arça* biçimi yaygındır. Diyalektlerdeki biçimler Moğolcadan geçmiştir. Räsänen de sözcüğün Moğolcadan geçtiğini söyler. Doerfer, sözcüğün ***artuçak* küçültmesi yoluyla *artıçak* >** (orta hece düşmesiyle) *artçak* > *arçak* şeklinde geliştiğini söyler. *Arça* biçimi de *arçak*tan kalmıştır. Eren, her ne kadar arça sözcüğü Moğolca olsa da *artuç (>ardıç)* sözcüğünün Türkçe bir türev olduğunu söylemiştir. Diyalektlerdeki *arça* sözcüğü Sevortyan'a göre *arça* ard kökünden –ça ekiyle kurulmuş bir türevdir. Türkçe ardıç Rusçaya *ardyš* ve *artyš* olarak; *arça* sözcüğüyse *arča* ve *aršan* olarak geçmiştir (Eren, 1999: 15-16). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<art-(I)ç" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 75).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜČLÄČ:

"Tavşanları avlamada kullanılan, başı üç demir çubukla birleştirilmiş derisiz ok" için kullanılan sözcüktür [I.87/94] 60. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 127).

Kökeni: Clauson "üç" sözcüğüne –leç ekinin gelmesinin nadir bir durum olduğunu söyler. Muhtemelen üçlü olarak birleştirilmiş oktur (Clauson, 1972: 26).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OḎĠUČ:

Sözcüğün anlamı "meşale"dir [I.87/94] 60. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 127).

Kökeni: DTS'de sözcük "ateş, öksü" şeklinde açıklanmıştır ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 362).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 201)'de *yalıŋ* "alev", ME (Yüce, 1993: 167) *ört* "yangın", ME (Yüce, 1993: 163)'de *ot* "ateş, yangın"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 131)'de *oṭ* "ateş"; İML (Battal, 1997: 54) *ot* "ateş"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 63)'de *ot* "ateş"; EM (Toparlı, 2003: 101)'de *oṭ* "ateş"; AL (Kaçalin, 2011: 1036)'de *yalın* "ateş şulesi", AL (Kaçalin, 2011: 986)'de *ört* "ateş şulesi", AL (Kaçalin, 2011: 983)'de *ot* < *ōt* "od, ateş"; ŞS (Kunos, 1902: 152)'de *ot* "ateş, nar", ŞS (Kunos, 1902: 132) *kızıl* "ateş"; ZT (Kara, 2011: 372)'de *ot* "ateş", ZT (Kara, 2011: 302)'de *alav* "alev, ateş", ZT (Kara, 2011: 416)'de *yalın* "ateş, kıvılcım" anlamlarında kullanıldığı için bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 93, 127, III: 157)'de yer alan ve "ateş" anlamına gelen *ōt*, *ört*, *yalin* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EZ, EK, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ARĠUČ:

"İnsanı aldatan her şeyi ifade etmek için kullanılan bir sözcük"tür [I.87/94] 60. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 128).

Kökeni: "A:r-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 216). Sözcük, *ar- (fiil kökü) + -guç (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 201)'de *yalġan* "yalan"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 153)'de *yalan* "yalan", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 133)'de *ötrük* "yalan"; İML (Battal, 1997: 84)'de *yalgan* "yalan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 118)'de *yalğan* "yalan", Kİ (Caferoğlu, 1931: 66)'de *ötrük* "yalan"; EM (Toparlı, 2003: 119)'de *yalġan* "yalan"; AL (Kaçalin, 2011: 1036)'de *yalġan* "yalan", AL (Kaçalin, 2011: 987)'de *ötrük* "yalan söz"; ŞS (Kunos, 1902: 97)'de *yalğan* "yalan, duruğ", ŞS (Kunos, 1902: 108)'de *yuyan* "yalan, yalğan", ŞS (Kunos, 1902: 108)'de *yuyan yalğan* "yalan", ŞS (Kunos, 1902: 151)'de *onzel* "yalan", ŞS (Kunos, 1902: 156)'de *ötrük* "yalan" sözcükleri DLT'deki "arġuč" sözcüğüyle bire bir eş değer olarak değerlendirilebilir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄRKÄČ:

Sözcük "erkek keçi" demektir [I.87/94] 60. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 128).

Kökeni: Erkek keçi anlamındaki sözcük aslında oldukça genel bir sözcüktür. Ama merkezî kuzeyde Kırgız, güneybatıda Azerî, Osmanlı, Türkmen ve Anadolu'da *ergeç*, *erkeç*, *ürgeç* sözcükleri "iğdiş edilmiş keçi" için kullanılmaktadır. Güneybatı diyalektlerinde bazen üç yaşındaki keçi bu sözcükle karşılanmaktadır (Clauson, 1972: 223). Eren, diyalektlerde koça verilen *irk, irik* adından geldiğini ve "irk + -(e)ç küçültme eki" şeklinde geliştiğini söylemiştir (Eren, 1999: 137). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<i (/e)r(i)k 'koç' + (e)ç 'küçültme eki'" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 338).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 143)'de *teke* "teke"; İML (Battal, 1997: 55) *örkeç* "enenmiş koç ya da teke", İML (Battal, 1997: 70)'de *teke* "keçi aygırı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *ärkäč* "koç, Kıpçaklarda inelmiş keçi"; EZ (Atalay, 1945: 254)'de *teke* "teke"; EM (Toparlı, 2003: 113)'de *teke* "teke, erkek keçi"; ŞS (Kunos, 1902: 188)'de *tike* "teke, keçi erkeyi", ŞS (Kunos, 1902: 90)'de *irkac* "keçi aygırı"; sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 269)'de yer alan ve "erkek keçi" anlamına gelen *täkä* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 128)'de geçen ve "dalga" anlamına gelen *ärkäč* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ÄRKÄČ:

Sözcük "dalga" demektir [I.87/94] 60. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 128).

Kökeni: Sözcüğün bu anlamıyla ilgili bir köken bilgisi bulunanamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 56)'de *dalğa* sözcüğü "dalga" anlamına geldiğinden dolayı DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, KM, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *ärkäč* sözcüğü "koç, Kıpçaklarda inelmiş keçi" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. DLT'deki "ärkäč" sözcüğüyle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 128)'de geçen ve "erkek keçi" anlamına gelen *ärkäč* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ÖRGÜČ:

"Bir kadının örgüsü ya da perçemi" için kullanılan bir sözcüktür [I.87/94] 60. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 128).

Kökeni: "Ö:r-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 223). Sözcük, *ör- (fiil kökü) + -güç (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 226)'de *örmeç* / *örük* sözcüğü "kıl ve saç gibi şeylerin örülmüşü" anlamına geldiği için DLT'deki "örgüč" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 133, 104, 143, 152)'de "örgü" anlamına gelen *örčüg*, *ariš*, *arqāġ* ve *örmä* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 132)'de *örgüç* sözcüğü "hörgüç" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

AḌĠİR:

Sözcük "aygır" demektir [I.87/94] 60. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 128).

Kökeni: Aygır anlamına gelen sözcük çok erken dönemlerde vardır. Moğolcada *acırğa* olarak bulunur. Yaşayan diyalektlerde genellikle *ayğır* ya da buna benzer şekillerde kullanılır (Clauson, 1972: 47). Eren, sözcüğün Eski Türkçede ve Orta Türkçede *adgır*, Oğuzcada ise *aygır* olarak kullanıldığını yazmıştır. Sözcük, Moğolcaya *acırġa* olarak geçmiştir. Poppe, Moğolca biçimin Türkçeden geçemeyeceğini dile getirirken Doerfer aygırın Türkçe *ad- (ay-)* 'trennen' kökünden geldiğini söyler. Şçerbak da sözcüğün *ay- (ad-)* kökünden geldiğini belirtmiştir (Eren, 1999: 27).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 95)'de *ayġır* "aygır"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 90)'de *ayġır* "aygır"; İML (Battal, 1997: 14)'de *aygır* "enenmemiş, damızlık at"; EZ (Atalay, 1945: 145)'de *aygır* "aygır"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *ayġır* "aygır"; EM (Toparlı, 2003: 73)'de *ayġır* "aygır"; ŞS (Kunos, 1902: 8)'de *aygır* "hergele süren hayvan, aygır at" sözcükleri DLT'deki "aḏġir" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 163)'de geçen ve "aygır" anlamına gelen *aḏġirāq* sözcüğü de bu sözcükle de bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜLKÄR:

Sözcük ülker yıldız kümesi anlamına gelmekle beraber "ülkär čärig" bir askeri taktiği ifade eder [I.87/94] 60. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 128).

Kökeni: Clauson, sözcüğün ülker takımyıldızı anlamına geldiğini söyler. Türkçe yıldız adları ve diğer nesnelerin adı için kullanılır. Asıl anlamının böyle olması muhtemeldir. Yaşayan diyalektlerde genellikle *Ülker* ve benzeri şekillerde bulunur. Merkezî kuzey ve güney diyalektlerinde *ürker* olarak bozulmuş şekilleri mevcuttur (Clauson, 1972: 143).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 151)'de *ülker* "ülker yıldızı"; İML (Battal, 1997: 82)'de *ülker* "Arapça Süreyya, Acemce Pervin denilen yıldızlar topluluğu"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 114)'de *ülkär* "ülker yıldızı"; EZ (Atalay, 1945: 274)'de *ülker* "ülker yıldızı", EZ (Atalay, 1945: 283)'de *yediker* "yedigen yıldızı"; ŞS (Kunos, 1902: 160)'de *ülkür* "ülger yıldızları" sözcükleri DLT'deki "ülkär" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ARWUZ:

"Bir adamın adı"dır [I.87/94] 60. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 128).

Kökeni: İncelediğimiz etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄRGÜZ:

"Baharın başında kar ve buz suyunun çözülmesiyle oluşan su" için kullanılan sözcüktür [I.88/96] 61. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 128).

Kökeni: "Erü-" fiiline –güz ekinin gelmesiyle oluşan sözcükte –ü düşmüş ve ergür- şekli ortaya çıkmıştır (Clauson, 1972: 226).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖGSÜZ:

Sözcük "öksüz" demektir [I.88/96] 61. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 128).

Kökeni: "Ö:g" kökünden türeyen sözcük "annesiz" anlamındadır. Öksüz sözcüğünü karşılar. Çünkü "babasız" için çok nadir olarak kullanılır. Bu yüzden genellikle "çaresiz, muhtaç" anlamına gelir. Yaşayan diyalektlerde güneydoğu (?) dışında genellikle –g– ötümsüzleşir (Clauson, 1972: 116). DTS'de sözcüğün anlamı "öksüz, yetim" şeklindedir (DTS, 1969: 381). Eren, Kıpçakçadan itibaren sözcükteki –

g–’nin –süz ekinin etkisiyle ötümsüzleştiğini söyler. Sözcük, Eski Türkçede “ana” olarak kullanılan ög sözcüğünden türemiştir: ög + süz eki (Eren, 1999: 314).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 132)’de *öksüs* “öksüz”; EZ (Atalay, 1945: 225)’de *öksüz* “öksüz”; ŞS (Kunos, 1902: 104)’de *yetim* “öksüz”, ŞS (Kunos, 1902: 107)’de *yitim* “öksüz çocuk” sözcükleri DLT’deki “ögsüz” sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EK, EM, ML, AL, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

UTMİŠ:

“Bir adamın adı”dır [I.88/96] 61. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 129).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AḌRİŠ:

Sözcük "yol ayrımı" anlamında kullanılmaktadır [I.88/96] 61. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 129).

Kökeni: "Aḍır-" fiilinden türeyen sözcük "ayrılma, ayrılan yer" anlamına gelen sözcük *ayrış / ayırış* olarak sadece güneydoğuda (?) yaşar (Clauson, 1972: 66).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 8)'de *ayrıç* sözcüğü "iki çatallı olan ok, yol, tahta ve saire" anlamına geldiği için DLT'deki "aḍriš" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜḌRÜŠ:

"Bir şeyler arasından seçim yapma" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.88/96] 61. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 129).

Kökeni: Sözcük "üḍür-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 66). Sözcük, *üdür-(fiil kökü) + -ş (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 198)'deki *üyürtü* sözcüğü "seçenek, tercih" anlamından dolayı DLT'deki "üḍrüš" sözcüğüyle bire bir eş değer olarak değerlendirilebilir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄḌĠİŠ:

"Bir yer adı"dır [I.88/96] 61. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 129).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 129)'de geçen ve bir kabile adı olan *äḍgiš* sözcüğüyle yalancı eş değerlik söz konusudur.

ÄḌGİŠ:

"Özcend'de yaşayan bir Türk kabilesi"dir. Sözcüğün metatezle oluşmuş "ägḍiš" biçimi de vardır [I.88/96] 61. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 129).

Kökeni: DTS'de sözcük "Türkistan bölgesinde bulunan bir Türk boyunun adı" şeklinde açıklanmıştır ve kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 165).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 129)'de geçen ve bir yer adı olan *äḏgiš* sözcüğüyle yalancı eş değerlik söz konusudur.

ÄRTİŠ:

"Yemāk bozkırlarına dökülen ve birçok kolu olan bir nehrin adı"dır. Benimle yarış anlamına gelen "ärtiš" sözcüğünden türemiştir [I.88/96] 61. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 129).

Kökeni: DTS'de sözcük "ırmak adı" olarak açıklanmıştır ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 182).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İRTÄŠ:

"Belli konular üzerinde insanlar arasında meydana gelen araştırma, iddia, suçlayarak hesap sorma" için kullanılan sözcüktür [I.88/96] 61. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 129).

Kökeni: "İrte-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 207). Sözcük, *irte- (fiil kökü) + -ş (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 183)'de *tartışık* sözcüğü "çekişme" anlamına geldiği için DLT'deki "irtäš" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ARQİŠ:

Sözcük "kervan" anlamına gelmektedir [I.88/96] 61. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 129).

Kökeni: "Arka-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 216).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 65)'de *erkiş (arkış)* sözcüğü "kyarban, kafile" anlamına geldiği için DLT'deki "arqiš" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Bu sözcük, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 129)'deki "haberci" anlamına gelen *arqiš* sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

ARQİŠ:

"Uzaklardan haber getiren kişi, elçi" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.88/96] 61. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 129).

Kökeni[65]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 201)'de *yalavaç* "elçi", ME (Yüce, 1993: 173)'de *savçı* "elçi"; KM (Battal, 1997: 109)'de *ilçi* "elçi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 38)'de *ilçi* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 168)'de *élçi* "elçi", EZ (Atalay, 1945: 177)'de *ilçi* "elçi"; EM (Toparlı, 2003: 83)'de *elçi/elşi* "elçi", EM (Toparlı, 2003: 84)'de *ẖaberçi* "peygamber"; ŞS (Kunos, 1902: 97)'de *yalçuk* "elçi, sefir, rusul, vekil", ŞS (Kunos, 1902: 98)'de *yamcı* "tatar, postacı, vedâci, müzdeci, çapar, haberci", ŞS (Kunos, 1902: 188)'de *tilci* "haberci" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 376, 152, 172)'de yer alan ve "elçi" anlamına gelen *sāwči*, *yumuš*, *yumiš*, *yalāwar* sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 65)'de *erkiş (arkış)* sözcüğü "kyarban, kafile" anlamına geldiği için DLT'deki "arqiš" sözcüğüyle yalancı eş değerdir. Bunun dışında sözcük

[65] Sözcüğün "haberci" anlamıyla ilgili köken bilgisi "kervan" anlamındaki "arqiš" maddesinde verilmiştir.

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 129)'deki "kervan" anlamına gelen *arqiš* sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

ALQİŠ:

"Bir adamın güçlü yanlarını ve erdemlerini sayarken övmeye" denir [I.88/96] 61. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 129).

Kökeni: "Alka-" fiilinden türemiştir. Başlangıçta sıradan insan ilişkilerinde övgü bazen daha iyi bir çeviriyle Tanrı'yı övme anlamında kullanılmaktadır. Yaşayan diyalektlerden merkezî güney dışında bunun yerini *maktov* sözcüğü almıştır (Clauson, 1972: 137). Eren'e göre övmek anlamına gelen *alka- (~*alkı-)* kökünden gelmektedir: alka- (~*alkı-) + -ş eki (Eren, 1999: 9). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*alka- 'alkışlamak' + -ş" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 66).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 9)'de *alkış* "birisi için açıkça iyilik dilemek"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 3)'de *alqış* "medh, sena, takdis"; EZ (Atalay, 1945: 139)'de *algış/alkış* "alkış, öğme"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 100)'de *alġış* "dua"; EM (Toparlı, 2003: 70)'de *alġış* "dua, hayır dua"; ŞS (Kunos, 1902: 66)'de *eşkeş* "alkış, hayr dua" sözcükleri DLT'deki "alqiš" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, ML, AL, ZT 'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OTRUĠ:

Sözcük "ada" demektir [I.88/96] 61. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 129).

Kökeni: Sözcüğün kökeniyle ilgili "otur-" fiili önerilmektedir. Bu sözcük, orta döneme kadar *olur-* şekline çevrilmemiştir. Muhtemelen ana karadan ayrılan yeri

çağrıştırdığı için *otur-* sözcüğüyle ilgilidir. Çeşitli şekillerde kuzeydoğu ve kuzeybatı diyalektlerinde yaşar (Clauson, 1972: 65).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 7)'de *adag* "ada"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 1)'de *ada* "cezire"; EZ (Atalay, 1945: 136)'de *ada* "ada"; AL (Kaçalin, 2011: 894)'de *adaḳ* "ada"; ŞS (Kunos, 1902: 185)'de *tel* "ada", ŞS (Kunos, 1902: 4)'de *ada* "ada, cezire", ŞS (Kunos, 1902: 13)'de *aral* "araları yakın adalar, ada" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ATLİĠ ÄR:

"Atlı" anlamında kullanılmaktadır [I.88/96] 61. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 129).

Kökeni[66]: Clauson, sözcüğün "atlı" anlamına geldiğini söylemiştir (Clauson, 1972: 55). DTS'de ise sözcük "ata sahip olan, atı olan, atlı" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 67). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*at + lıg" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 88).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 94)'de *atlıġ* "atlı, süvâri"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 89)'de *aṭlu* "atlı"; İML (Battal, 1997: 13)'de *atlı* "atı olan ve ata binmiş olan", İML (Battal, 1997: 13)'de *atlığ* "atlı ve ata binmiş olan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 7)'de *atlu* "atlı, süvari"; AL (Kaçalin, 2011: 903)'de *atlıġ* "atlı, binici", AL (Kaçalin, 2011:

[66] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

903)'de *atlıḳ* "atlı, binici"; ŞS (Kunos, 1902: 17)'de *atlığ* "atlı, suvari" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OTLUĠ TĀĠ:

"Otlu dağ" anlamına gelir [I.88/96] 61. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 129).

Kökeni[67]: Gülensoy, sözcük grubunun sıfat unsurunun kökenini "<ot¹ - lı (ġ = Ø)" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 636).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

İTLİĠ ÄW:

"Köpeği olan ev" demektir [I.88/96] 61. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 130).

[67] Sözcük grubunun isim unsuru olan "tāġ" sözcüğünün köken bilgisi 511. varaktaki "tāġ" maddesinde verilmiştir.

Kökeni[68]: "Köpek sahibi ev" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *it (isim kökü) + lig (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 55).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur

ARTİĠ:

"Bir kadının kıyafeti, korsesi" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.88/96] 61. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 130).

Kökeni: "Kadının korsesi; kolsuz kısa kollu bayan montu" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 204, DTS, 1969: 57).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[68] Sözcük grubunun isim unsuru olan "äw" sözcüğünün köken bilgisi 53. varaktaki "ā̈w" maddesinde verilmiştir.

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 130)'de geçen ve "hayvana dengeli bir şekilde yüklenen iki yükten biri" anlamında kullanılan *artiġ* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ARTİĠ:

"Hayvana dengeli bir şekilde yüklenen iki yükten biri" için kullanılan bir sözcüktür [I.88/96] 61. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 130).

Kökeni: "Art-" fiilinden türeyen sözcük bir şeylerin yüklenmesi ya da yuvarlak bir şeylerin koyulması anlamında kullanılır (Clauson, 1972: 204).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 84)'de *aġruḳ* "yük, külfet"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 2)'de *ağruq* "İstanbul lehçesinde ağırlık, yol eşyası" sözcükleri DLT'deki "artiġ" sözcüğüyle bire bir eş değerlik oluşturmaktadır. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 131)'de geçen ve "ağır nesne" anlamındaki *aġruq* sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 130)'de geçen "korse" anlamındaki *artiġ* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

AĠRİĠ:

"Ağrı" demektir ve genellikle vücudun hangi üyesi ağrıyorsa o üyeyle adlandırılır [I.88/96] 61. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 130).

Kökeni: "Ağrı-/ağru-" fiilinden türeyen sözcük "acı, acı verici" anlamına gelir. Bu yüzden acı verici hastalık anlamını da üstlenmiştir. Yaşayan diyalektlerde *ağruk* sözcüğünden farklıdır (Clauson, 1972: 90).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 128)'de *ig* "hastalık, ağrı"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 85)'de *aġrı* "ağrı"; İML (Battal, 1997: 8)'de *ağrıġ* "ağrı"; AL (Kaçalin, 2011: 895)'de *aġrıġ* "ağrı, hastalık"; ŞS (Kunos, 1902: 81)'de *iğir* "gün begün kesb-i şiddet eden maraz, müzmin hastalık"; ZT (Kara, 2011: 300)'de *aġrıḳ* "ağrı, dert" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EZ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OĠRUĠ:

Sözcük "boyun omurgası" demektir [I.88/96] 61. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 130).

Kökeni: Clauson "o:ruk" sözcüğünün "köprücük kemiği" anlamına geldiğini söylemiştir (Clauson, 1972: 90).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 143)'de geçen ve "boyun omurgası" anlamına gelen *owrūġ* sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 130)'de "vadi dönemeci" anlamındaki *oġruġ* sözcüğüyle bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

OĠRUĠ:

Sözcük "vadinin dönemeci" demektir [I.90/96] 62. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 130).

Kökeni: "Oğur-" fiilinden türeyen sözcük, sadece (?) kuzeybatı diyalektlerinden Tuvacada *o:ruğ* şeklinde ve "nehir ağzındaki uçurum" anlamında kullanılmaktadır (Clauson, 1972: 90).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 143)'de geçen ve "vadinin dönemeci" anlamına gelen *owrūġ* sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 130)'de "boyun omuru" anlamındaki *oġruġ* sözcüğüyle bu maddedeki sözcük yalancı eş değerdir.

UTLUQ:

"Tarāz yakınlarında bir şehir adı"dır. Onların diyalektinde durağan anlamına gelir [I.90/96] 62. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 130).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

UČĠUQ:

Sözcük "soğuk algınlığı" için kullanılmaktadır [I.90/96] 62. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 130).

Kökeni: "Uç-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 23). Sözcük, *uç- (fiil kökü)* + *-guk (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AḌRİQ:

Arapçada "aṭ-ṭīl (turba)" denilen bir bitkidir [I.90/96] 62. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 130).

Kökeni: "Aḍır-" fiilinden türeyen sözcük morfolojik olarak *aḍruk* ile paraleldir; ama semantik olarak ayrılır. Farklı sürünen kök sapları olan bitki, ayrık otu anlamlarına

gelir (Clauson, 1972: 65). Eren'e göre Türkçede *aḏır- (>ayır-)* kökünden gelmektedir (Eren, 1999: 2). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*aḏrı + k +" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 96).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 140)'de geçen ve "bir tür bitki" anlamına gelen *ayriq* sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AḎRUQ:

Oğuz diyalektinde "diğer" anlamındaki sözcüktür. Türkler "diğer" için "aḏin"i kulanmaktadır [I.90/96] 62. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 130).

Kökeni: "Adır-" fiilinden türeyen sözcük bölünmüş, parçalanmış demektir. Bu yüzden genellikle "farklı, diğer" anlamında kullanılır (Clauson, 1972: 65). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<aḏruk [<*aḏır- < *haḏır-] [Räsänen: V]" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 96).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 166)'de *öŋi* "başka(sı)", ME (Yüce, 1993: 166)'de *öŋin* "başka(sı)", ME (Yüce, 1993: 168)'de *özge* "başka"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 132)'de *öŋü* "başka"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 133)'de *özge* "başka", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 90)'de *ayruḳ* "başka"; İML(Battal, 1997: 14)'de *ayrık* "başka, özge"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 66)'de *özgä* "başkası", Kİ (Caferoğlu, 1931: 8)'de *ayruq* "başka, gayrı"; EZ (Atalay, 1945: 148)'de *başka* "başka", EZ (Atalay, 1945: 228)'de *özge* "başka, ayrı", EZ (Atalay, 1945: 146)'de *ayrı* "ayrı", EZ (Atalay,

1945: 146)'de *ayrık* "ayrık", EZ (Atalay, 1945: 146)'de *ayruk* "ayrık", EZ (Atalay, 1945: 171)'de *eyrik* "başka, ayrı, ayrılmış"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 121)'de *özge* "başka, başkası", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *ayrıḳ* "başka"; AL (Kaçalin, 2011: 988)'de *özge* "başka", AL (Kaçalin, 2011: 984)'de *ögün* "başka"; ŞS (Kunos, 1902: 156)'de *özke* "başka, diyer", ŞS (Kunos, 1902: 150)'de *okun* "başka, diyer"; ZT (Kara, 2011: 376)'de *özge* "başka, diğer" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 115, 127, 140, 157)'de "başka" anlamına gelen *aḏin, öŋin, ayruq, öŋi* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM ve ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

UḎLUQ:

"Kol kemiğinin kalın kısmı" için kullanılan bir sözcüktür [I.90/96] 62. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 130).

Kökeni: Herhangi bir insanın ya da hayvanın uyluk kemiğidir. Sadece güneybatıda Osmanlı'da "uyluk" olarak yaşar (Clauson, 1972: 55). DTS'de sözcük "kalça, but" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 605). Eren, sözcüğün Eski Türkçe *ud (>uy)* "sığır" kökünden geldiğine dair görüşe katılmaz. Ayrıca yazar iddia edildiği gibi sözcüğün *ub ~ *uv ~ *uz ~ (*us) "utanç, utanma" kökünden de gelmediğini söylemektedir (Gülensoy, 2007: 426).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

UDLUQ:

Argu diyalektinde "ineklerin koyulduğu ahırın adı"dır [I.90/96] 62. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 130).

Kökeni: "U:d" sözcüğünden türeyen sözcük "sığırların bulunduğu yer" anlamındadır (Clauson, 1972: 55).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

UDMAQ:

Sözcük "selef, hizmetçi" demektir [I.90/96] 62. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 130).

Kökeni: Clauson, sözcüğün hizmetçi anlamına geldiğini söyler ve bu maddeyi uḏ- fiiline yönlendirir (Clauson, 1972: 60).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 67)'de *falku* "hizmetçi", ŞS (Kunos, 1902: 20)'de *bayrı* "emekdar, kadimi, eski hizmetçi"; ZT (Kara, 2011: 311)'de *bayrı dedek* "emektar hizmetçi" sözcükleri DLT'deki "udmaq" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ARTUQ:

Sözcük "fazlalık" demektir [I.90/96] 62. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 131).

Kökeni: "Art-" fiilinden türeyen sözcük ilk metinlerde en çok sayısal açıklamalar için kullanılmıştır. Sonra genellikle "fazla miktarda" daha az olarak da "aşırı" anlamlarındadır. Yaşayan diyalektlerden güneydoğuda ve merkezî güneyde *artuk* ve *artık* olarak bulunur (Clauson, 1972: 204). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*ārtuk, <*art- + -°k 'edilgenlik ve sonuç bildiren ek' (İKPÖ)" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 81).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 91)'de *köp* "çok", ME (Yüce, 1993: 197)'de *üküş* "çok", ME (Yüce, 1993: 166)'de *öküş* "çok"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 123)'de *köp* "çok", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 132)'de *öküş* "çok"; İML (Battal, 1997: 55) *öküş* "çok"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 52)'de *köp* "çok, kesîr", Kİ (Caferoğlu, 1931: 31)'de *çoq* "kesir, çok", Kİ (Caferoğlu, 1931: 65) *öküş* "çok, kesir"; EZ (Atalay, 1945: 208)'de *köp* "çok, haylı", EZ (Atalay, 1945: 173)'de *xaylı* "hayli, çok", EZ (Atalay, 1945: 248)'de *şok* "çok"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 107)'de *çoḳ* "çok"; AL (Kaçalin, 2011: 968)'de *köp* "çok"; ŞS (Kunos, 1902: 136)'de *köp* "çok, vafir", ŞS (Kunos, 1902: 150)'de *ok* "çok", ŞS (Kunos, 1902: 153)'de *ögüş* "çok, ziyade", ŞS

(Kunos, 1902: 181)'de *talay* "çok, köp", ŞS (Kunos, 1902: 58)'de *dirsun* "çok", ŞS (Kunos, 1902: 66)'de *esru* "çok, ziyade", ŞS (Kunos, 1902: 75)'de *ğalaba* "çok, vafir", ŞS (Kunos, 1902: 139)'de *kutak* "çok", ŞS (Kunos, 1902: 110)'de *yüküş* "çok, vafir, ziyade", ŞS (Kunos, 1902: 117) *kan* "çok, vafir, ziyade"; ZT (Kara, 2011: 360)'de *köp* "çok" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerlik oluşturmaktadır. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 113)'de "çok" anlamındaki *ükil*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 131)'de "yoğun" anlamındaki *köp*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 135)'de "bir şeyin yığılması" anlamındaki *ükmāk* sözcükleri, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 104)'de "çok" anlamındaki *ükūš*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 116)'de "yığın" anlamındaki *ükün*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 303)'de "herhangi bir şeyin çoğu" anlamına gelen *tälim*, DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 262)'de "çok" anlamına gelen *bütä* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM ve ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 14)'de *artuk* sözcüğü "aza-yi bedende ziyade bir uzv bulunmak" anlamına geldiği için DLT'deki "artuk" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

ORTUQ:

Sözcük "ortak" demektir [I.90/96] 62. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 131).

Kökeni: "Ortu:" sözcüğünden türemiştir. Normalde bir küçültme ekidir, belirsizdir, ortak anlamındadır (Clauson, 1972: 205). Eren'e göre ortu (>orta) sözünden –k ekiyle yapılmıştır (Eren, 1999: 310). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<or-tak [ET. –tuk (EUTS)]" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 632).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 163)'de *ortaḳ* "ortak, eş, şerik"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 130)'de *ortaḳ* "ortak"; İML (Battal, 1997: 53)'de *ortak* "şerik"; Kİ (Caferoğlu,

1931: 7)'de *ortaq* "şerik"; EZ (Atalay, 1945: 222)'de *ortak* "ortak"; ZT (Kara, 2011: 372)'de *ortaġ* "ortak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AŽMUQ:

Sözcük "beyaz şap" demektir [I.90/96] 62. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 131).

Kökeni: "Şap; ak şap" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Räsänen, 1969: 33, DTS, 1969: 74).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İSRİQ:

"Bebekleri şeytani varlıklarla ya da kötü gözle ilgili tedavi etmek için kullanılan bir sözcük"tür. Birisi gelir ve kurbanın yüzünü tütsüler [I.90/96] 62. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 131).

Kökeni: "*Isrık-" fiilinin vurgulu şekli olan ısır- fiilinden türemiştir. Kötü ruhları kovmak için kullanılan tütsüdür (Clauson, 1972: 250). Sözcük, *ısır- (fiil kökü)* + *-(ı)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OSRUQ:

Sözcük "gaz çıkarma" demektir [I.90/96] 62. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 131).

Kökeni: "Osur-" fiilinden türemiştir. Yaşayan diyalektlerde genellikle *osuruk* şeklinde bulunur. *Osurak (osurğak)* sözcüğünden farklıdır. Çünkü bu sözcük, rüzgârın sık sık esmesidir (Clauson, 1972: 250). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<os-(u)r-uk" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 634).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 223)'de *osruk* sözcüğü "osuruk" anlamına geldiğinden dolayı DLT'deki "osruq" sözcüğüyle bire bir eş değerlik söz konusudur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

USRİQ:

"Uykulu kişiler" için kullanılan bir sözcüktür [I.90/96] 62. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 131).

Kökeni: Etimolojisi belirsizdir ama uyuklayan kişiler için kullanılır (Clauson, 1972: 250).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AĠDUQ KİŠİ:

"Yabancı, kimliği belirsiz kişiler" için kullanılan bir sözcüktür [I.90/96] 62. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 131).

Kökeni[69]: "A:ğ-" fiilinden türemesine rağmen aralarında çok az bir semantik ilişki vardır (Clauson, 1972: 80).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[69] İsim unsuru olan "kiši" ise 544. varakta müstakil olarak ele alındığı için burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

AĠRUQ:

Sözcük "ağır yük" demektir [I.90/96] 62. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 131).

Kökeni: "Agrı:-/ağru:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 90). Sözcük, *ağru- (fiil kökü) + -k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 84)'de *aġruḳ* "yük, külfet"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 2)'de *ağruq* "İstanbul lehçesinde ağırlık, yol eşyası" sözcükleri DLT'deki "aġruq" sözcüğüyle bire bir eş değerlik oluşturmaktadır. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 130)'de yer alan ve "ağır yük" anlamına gelen *artiġ* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

İWRİQ:

Sözcük “ibrik” demektir [I.92/100] 63. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 131).

Kökeni: “Çanak, sürahi; ibrik” anlamlarına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Räsänen, 1969: 168, DTS, 1969: 221).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 211)’de *kumga/kumgan* “ibrik”, EZ (Atalay, 1945: 213)’de *kükevür* “ibrik”; AL (Kaçalin, 2011: 1021)’de *tostuġan* “gemi tarzında uzun ahşap kadeh”; ŞS (Kunos, 1902: 73)’de *gündük* “ibrik, desti, kumğan”, ŞS (Kunos, 1902: 116)’de *kamğan* “Buhara taraflarında istimal etdikleri bir nevi uzun ibrik, abdeste”, ŞS (Kunos, 1902: 138)’de *kumğan* “ibrik, kumkuma”, ŞS (Kunos, 1902: 193)’de *tonçe* “ibrik, kumğan, abdeste”, ŞS (Kunos, 1902: 194)’de *tostoğan* “kâse, ibrik, çanak, kadeh” sözcükleri DLT’deki “iwriq” sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 331)’de yer alan ve “ibrik” anlamına gelen *qumġān* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, ZT’de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

UQRUQ:

Sözcük “kement” demektir [I.92/100] 63. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 131).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 210)’de *yip, yiplük* “ip, iplik”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 158)’de *yiplik* “ip, iplik”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 150)’de *uḳruḳ*

“otlakta atın bağlandığı ip”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 39)’de *ip* “bugünkü manasında”, Kİ (Caferoğlu, 1931: 125)’de *yip* “ip”; EZ (Atalay, 1945: 286)’de *yip* “ip”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 110)’de *ip* “ip”, EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 131)’de *yip, yiplik* “iplik”; EM (Toparlı, 2003: 86)’de *ip* “ip”; AL (Kaçalin, 2011: 1043)’de *yip* “ip”; ŞS (Kunos, 1902: 106)’de *yiplik* “iplik, risman”, ŞS (Kunos, 1902: 35)’de *bundur* “ip, urgan” şekillerinde gördüğümüz sözcükler DLT’deki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve ZT’de yer almayan sözcüğün bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OQLUQ:

Sözcüğün anlamı “ok kılıfı”dır [I.92/100] 63. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 132).

Kökeni: Gülensoy, sözcüğün kökenini “<oḳ+luk” şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 618).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 41)’de *kiş* “ok kuburu, tirkeş, sadak”; EZ (Atalay, 1945: 211)’de *kurman* “sadak”, EZ (Atalay, 1945: 202)’de *kiş* “sadak, ok torbası”; ŞS (Kunos, 1902: 163)’de *sağdak* “tirkeş”; ZT (Kara, 2011: 377)’de *sadaḳ* “ok kuburu” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 334, 373, III: 154, 212)’de yer alan ve “ok kılıfı” anlamına gelen *qurmān, quruġluq, yasiq, kēš* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ALČAQ:

Sözcük "hoşgörülü, kibar" demektir [I.92/100] 63. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 132).

Kökeni: "Kibar, zarif, alçakgönüllü" anlamlarına gelen sözcük övücü bir ifadedir ve köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 129).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 139)'de *alşak* "alçak", EZ (Atalay, 1945: 143)'de *aşak* "aşak, alçak" sözcükleri DLT'deki "alčaq" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 100)'de *alçak* sözcüğü "alçak, basık" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

OLDUQ AT:

"Nalsız at" demektir [I.92/100] 63. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 132).

Kökeni[70]: Sözcük grubunun sıfat unsuru "oldı:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 130). Sözcük, *oldı- (fiil kökü)* + *-k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ALĠUQ:

"Kaşgar'da bir köy adı"dır [I.92/100] 63. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 132).

Kökeni: DTS'de sözcük "coğrafya, Kaşgar'da bir köy (yerleşim) adı" şeklinde açıklanmıştır ve kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 34).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

[70] Sözcük grubunun isim unsuru olan "at" sözcüğünün köken bilgisi 29. varaktaki "at" maddesinde verilmiştir.

AMRAQ KÖĐÜL:

"Yüreği sıcak, saf gönül" demektir [I.92/100] 63. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 132).

Kökeni: Sözcük grubunun sıfat unsuru "amra:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 162). İsim unsurunun kökeni her ne kadar kön- ve köy- fiilleriyle ilişkilendiriliyor olsa da bu açık değildir. Sıfat unsuru, *amra- (fiil kökü)* + *-k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

İPRÜK:

"Taze sütle kaymağın karışımına verilen ad"dır [I.92/100] 63. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 132).

Kökeni: İlk bakışta iprük olarak telaffuz edilir. "Öpür-" fiiline –ük ekinini getirilmesiyle oluşmuştur (Clauson, 1972: 123).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄPMÄK:

Yağma, Tuhsı, Oğuz ve Kıpçak diyalektlerinde "ekmek" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.92/100] 63. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 132).

Kökeni: Sözcüğün anlamı "ekmek"tir. Büyük olasılıkla en eski ve asıl şekli "etmek"tir. Modern diyalektlerde sözcüğün üçüncü şekli olan *epek* de vardır. Sadece (?) güneybatı diyalektlerinden Azerî Türkçesinde *epmek / eppek* olarak yaşar (Clauson, 1972: 12).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 121)'de *etmek* "ekmek"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 106)'de *etmek* "ekmek"; İML (Battal, 1997: 31)'de *etmek* "ekmek"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *ätmäk* "ekmek"; EZ (Atalay, 1945: 227)'de *ötmek* "ekmek"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 108)'de *etmek* "ekmek"; EM (Toparlı, 2003: 101)'de *ötmek* "ekmek"; AL (Kaçalin, 2011: 987)'de *ötmek* "ekmek"; ZT (Kara, 2011: 332)'de *étmek* "ekmek" şekillerinde karşımıza çıkan sözcüğün DLT'deki sözcükle bire bir eş değer olduğu görülmektedir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 109, 133)'de geçen ve "ekmek" anlamına gelen *äpäk* ve *ätmäk* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄTLİK:

Sözcük “et kancası” demektir [I.92/100] 63. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 132).

Kökeni: Sadece kuzeybatı diyalektlerinden Kazakçada *itlik* ve güneybatıda Anadolu’da *etlik* olarak yaşar (Clauson, 1972: 55). Gülensoy, sözcüğün kökenini “<et+lik” şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 347).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄTLİG:

“İri, şişman” kimseler için kullanılan bir sözcüktür [I.92/100] 63. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 132).

Kökeni: “Etli, kilolu” anlamına gelen sözcük “şişman” insanlar için kullanılır (Clauson, 1972: 55). DTS’de de sözcük “etli” olarak açıklanmıştır (DTS, 1969: 188). Gülensoy, sözcüğün kökenini “<et+lig” şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 347).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 136)’de *semiz* “semiz, besili”; İML (Battal, 1997: 59)’de *semiz* “yağlı”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 89)’de *semiz/semüz* “semiz”; EZ (Atalay, 1945: 235)’de *semiz* “semiz”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 122)’de *semiz* “semiz”; EM (Toparlı, 2003: 104)’de *semiz* “semiz”; ŞS (Kunos, 1902: 35)’de *burdak (burdağ)* “semiz”, ŞS (Kunos, 1902: 186)’de *terğun* “semiz, dolgun”; ZT (Kara, 2011: 382)’de *sémiz* “semiz” sözcükleri DLT’deki “ätlig” sözcüğüyle bire bir eş

değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 282)'de yer alan ve "şişman" anlamına gelen *sämiz* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄTRÄK:

Oğuz diyalektinde "sağlıklı adam" için kullanılan bir sözcüktür [I.92/100] 63. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 132).

Kökeni: Clauson, sözcüğün Oğuz diyalektinde kızıl saçlı adamlar için kullanıldığını söylemiştir ve kökeniyle ilgili bir bilgi vermemiştir (Clauson, 1972: 65).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖTRÜK:

Sözcük, Oğuz diyalektinde "entrikacı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.94/102] 64. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 132).

Kökeni: Kurnaz anlamındaki sözcük sonra yalancı, yalan anlamlarını kazanmıştır. Sözcük "ötür-" fiilinden türemekle beraber bununla anlamlsal bir ilişki kurmak zordur (Clauson, 1972: 65).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 201)'de *yalġan* "yalan", ME (Yüce, 1993: 203)'de *yaŋluḳ* "yanlış, yanılma"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 153)'de *yalan* "yalan", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 133)'de *ötrük* "yalan"; İML (Battal, 1997: 84)'de *yalgan* "yalan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 65)'de *ötrük* "yalan"; EM (Toparlı, 2003: 119)'de *yalġan* "yalan"; AL (Kaçalin, 2011: 1036)'de *yalġan* "yalan", AL (Kaçalin, 2011: 987)'de *ötrük* "yalan söz"; ŞS (Kunos, 1902: 97)'de *yalğan* "yalan, duruğ", ŞS (Kunos, 1902: 156)'de *ötrük* "yalan, eracif", ŞS (Kunos, 1902: 151)'de *onzel* "yalan" şeklinde karşımıza çıkan sözcüğün DLT ile bire bir eş değerliği söz konusudur. Bunların dışında DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 98)'de geçen ve "yalan" anlamına gelen *īgit* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖTLÜK:

Sözcük "öğüt" demektir ve bunun için "övüt" de kullanılmaktadır [I.94/102] 64. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 133).

Kökeni: "Öğüt, tembih" anlamına gelen sözcük için *övüt* de kullanılmakla beraber sözcüğün asıl şekli *ögüt*tür (Clauson, 1972: 56). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 166)'de *ögüt* "öğüt"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 65)'de *ögüt* "nasihat"; EZ (Atalay, 1945: 224)'de *öğüt* "öğüt", EZ (Atalay, 1945: 228)'de *övüt* "öğüt" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 98)'de yer alan ve "öğüt" anlamına gelen *ögüt* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄTMÄK:

Sözcük "ekmek" demektir [I.94/102] 64. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 133).

Kökeni: *Etmek / ötmek* "ekmek" sözcüğünün en eski üç şeklinden biridir. Diğerleri epmek ve ekmektir. "Ek-" ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. –mek normalde isim-fiil eki olmasına rağmen hiçbir fiille semantik olarak ilişkilendirilemez ve Kaşgarlının açıkladığına göre –me:k olarak değil –mek olarak telaffuz edilmektedir. Bazı kuzeydoğu diyalektlerinde başta ö-, e- ve i-'li şekilleri vardır (Clauson, 1972: 60).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 121)'de *etmek* "ekmek"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 106)'de *etmek* "ekmek"; İML (Battal, 1997: 31)'de *etmek* "ekmek"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *ätmäk* "ekmek"; EZ (Atalay, 1945: 227)'de *ötmek* "ekmek"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 108)'de *etmek* "ekmek"; EM (Toparlı, 2003: 101)'de *ötmek* "ekmek"; AL (Kaçalin, 2011: 987)'de *ötmek* "ekmek"; ZT (Kara, 2011: 332)'de *étmek* "ekmek" şekillerinde karşımıza çıkan sözcüğün DLT'deki sözcükle bire bir eş değer olduğu görülmektedir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 109, 132)'de geçen ve "ekmek" anlamına gelen *äpäk* ve *ätmäk* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İČLİK:

Sözcük "eyer bezi" demektir [I.94/102] 64. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 133).

Kökeni: "İç" sözcüğünden türemiştir. Kuzeydoğu diyalektlerinden Tuva'da *iştik*, günaybatı diyalektlerinde Osmanlıcada *içlik* olarak yaşar ve eyerin döşenmesi anlamındadır (Clauson, 1972: 26).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 108)'de *içlik* "içlik" ve İML (Battal, 1997: 32)'de *içlik* "astar" sözcükleri DLT'deki "ičlik" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İČMÄK:

Sözcük "koyun derisi, yapağı" anlamına gelmektedir [I.94/102] 64. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 133).

Kökeni: "Yünlü ya da kürk astarlı eldiven" anlamında kullanılan sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 27).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 127)'de *kürk* "kürk"; İML (Battal, 1997: 32)'de *içmek* "kürk"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 56)'de *kürk* "koyun derisi kürkü"; EZ (Atalay, 1945: 214)'de *kürk* "kürk"; ŞS (Kunos, 1902: 81)'de *içmak* "pustin, kürk", ŞS (Kunos, 1902: 23)'de *bebertün* "kürk, kürkden kaplanmış esvab, pustun", ŞS (Kunos, 1902: 35)'de *buri* "kürk", ŞS (Kunos, 1902: 42)'de *çene* "kürk", ŞS (Kunos, 1902: 47)'de *çoğa* "kürk", ŞS (Kunos, 1902: 54)'de *cilkava* "başı parlak tüylü bir nevi kızıl kurd, buri derisi, kürk", ŞS (Kunos, 1902: 100)'de *yarğağ* "dabbağı olmamış deri, moğulların deriden dikdikleri kürk ve libas", ŞS (Kunos, 1902: 161)'de *paru* "kürk" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 109)'de *içmek* sözcüğü "içecek şey; eritilmiş şeker" anlamına geldiğinden dolayı bu sözcükle yalancı eş değerdir.

İD̲RİG:

Argu diyalektinde "kaba" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.94/102] 64. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 133).

Kökeni: Muhtemelen *irig* sözcüğünün en eski şeklidir. Sözcükte morfolojik olarak –g vardır; ama **idir*- fiilinin izi görülmemektedir (Clauson, 1972: 65).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 130)'de *irig* "kaba, sert"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 110)'de *iri* "sert"; İML (Battal, 1997: 34)'de *irik* "kaba, sert"; Kİ (Caferoğlu, 1931:

67)'de *qaba* "kaba"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 110)'de *ḳaba* "kaba"; AL (Kaçalin, 2011: 949)'de *irig* "iri, kaba, sert"; ZT (Kara, 2011: 340)'de *irig* "iri, kaba" sözcükleri DLT'deki "iḏrig" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EZ, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖḎLÄG:

Sözcük "zaman" demektir [I.94/102] 64. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 133).

Kökeni: Sözcük "öḏle-" fiilinden yani *ö:ḏ* sözcüğünden türemiştir. Ö:ḏ ve öḏleg sözcüğü arasında şüphesiz bir fark yoktur. Bazı yerlerde *öḏleg* sık sık "öğle, gün ortası" anlamında kullanılır (Clauson, 1972: 55-56).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 165)'de *öd* "zaman, vâde", ME (Yüce, 1993: 165)'de *ödlek* "öğle (vakti)", ME (Yüce, 1993: 199)'de *vaḳıt* "vakit, zaman", ME (Yüce, 1993: 214)'de *zaḥmān* "zaman"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 106)'de *çaḳ* "-dığı zaman"; AL (Kaçalin, 2011: 919)'de *çaġ* "vakit"; ŞS (Kunos, 1902: 37)'de *çağ* "vakit, zeman, sıra, an, budem", ŞS (Kunos, 1902: 37)'de *çağlığ* "elan, zeman, vakit", ŞS (Kunos, 1902: 135)'de *korun* "vakit", ŞS (Kunos, 1902: 164)'de *sayı* "vakit, an, zeman" sözcükleri DLT'deki "čär" sözcüğüyle bire bir eş değerlik oluşturur. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 94, 258)'de geçen ve "zaman" anlamına gelen *ōd, čär* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜD̲RÄG:

Sözcük "serpilen, gelişen" demektir [I.94/102] 64. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 133).

Kökeni: "Üd̲re-" fiilinden türeyen sözcük "kıtlıktan sonra serpilen, gelişen şeyler" için kullanılmaktadır (Clauson, 1972: 66).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄD̲LİK:

"İyi kullanılacak şeyleri" ifade eden bir sözcüktür [I.94/102] 64. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 133).

Kökeni: Sözcük, *e:d̲* "sahibi olunan mal, değerli, kullanışlı, uygun" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 55). DTS'de sözcüğün anlamı "yararlı, kullanışlı" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 165).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜRPÄK:

"Bir adamın ya da hayvanın fazla tüylü olması" demektir [I.94/102] 64. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 133).

Kökeni: "*Ürpe-" fiilinden türeyen sözcük "dağınık, çok tüylü" anlamlarındadır (Clauson, 1972: 198).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 197)'de *ürpek* sözcüğü "saçak, püskül" anlamlarına geldiği için DLT'deki "ürpäk" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄRTİK:

"İyi gezilebilecek yol" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.94/102] 64. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 133).

Kökeni: "Ert-" fiilinden türeyen sözcük "bir şeyin üzerinden geçilmesi" demektir (Clauson, 1972: 205).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖRTÜG:

"Örtü", soyluların mezarlarını örtmek için kullanılan ipek örtü ya da herhangi bir şeyin örtüsü anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.94/102] 64. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 133).

Kökeni: "Ört-" fiilinden türeyen sözcük –ük ekiyle yapılmıştır (Clauson, 1972: 205-206). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<ört-ü" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 672).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 167)'de *örtüg* "örtü"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 155)'de *yaşmak* "yaşmak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 66)'de *örtük* "örtü", Kİ (Caferoğlu, 1931: 122)'de *yaşmaq* "bir nevi yüz örtüsü, bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 226)'de *örtü* "örtü", EZ (Atalay, 1945: 281)'de *yaşmak* "yaşmak, örtü", EZ (Atalay, 1945: 209)'de *közenek* "yaşmak, eskiden kadınların yüzlerine örtündükleri örtü"; AL (Kaçalin, 2011: 986)'de *örtük* "örtülü"; ŞS (Kunos, 1902: 25)'de *berendek* "eyerin örtüsü", ŞS (Kunos, 1902: 30)'de *boğcama* "boğça, çarşaf ve çadırşeb, müzeyyen ve mükellef örtü", ŞS (Kunos, 1902: 31)'de *borka* "nikab, perde, çeşm-i bend, yüz örtüsü, beçe", ŞS (Kunos, 1902: 40)'de *çarkeb* "baş örtüsü", ŞS (Kunos, 1902: 47)'de *çokal*

"örtü", ŞS (Kunos, 1902: 48)'de *çöl* "kıldan urma at puşidesi, doru, at örtüsü", ŞS (Kunos, 1902: 49)'de *çulğu, çulğak* "örtü, zarf, kab, yorgan", ŞS (Kunos, 1902: 60)'de *düvac* "nikab, perde, yüz örtüsü", ŞS (Kunos, 1902: 69)'de *geyiş* "örtü, perde, yorgan", ŞS (Kunos, 1902: 102)'de *yaşımak* "yaşmak, nisa örtüsü", ŞS (Kunos, 1902: 110)'de *yuvurkan* "yorgan, örtü", ŞS (Kunos, 1902: 118)'de *kapak* "örtü", ŞS (Kunos, 1902: 118)'de *kapık* "mestur, örtü", ŞS (Kunos, 1902: 131)'de *kirpe* "yorgan, örtü", ŞS (Kunos, 1902: 142)'de *leçek* "harir mendil, baş örtüsü, yaşmak", ŞS (Kunos, 1902: 150)'de *olcum* "örtü", ŞS (Kunos, 1902: 155)'de "örtük" "kapak", ŞS (Kunos, 1902: 172)'de "soğ" "dam, ev örtüsü", ŞS (Kunos, 1902: 177)'de *şavkele* "Kırgız kadınlarının baş örtüsü", ŞS (Kunos, 1902: 177)'de *şekancin* "kadınların baş örtüsü", ŞS (Kunos, 1902: 181)'de *tam* "dam, bina örtüsü", ŞS (Kunos, 1902: 195)'de *tukulğa* "peygir örtüsü, at pelasi" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖRČÜG:

Oğuz diyalektinde "örgü" demektir ve "örgüč" sözcüğünün metateze uğramış şeklidir [I.94/102] 64. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 133).

Kökeni: Clauson, *örçüg* maddesini örgüçe yönlendirmiştir. Sözcük "ö:r-" fiilinden türemiştir. Sadece (?) güneybatı diyalektlerinden Anadolu'da *örgüç* olarak "dokuma işi" şeklinde yaşar (Clauson, 1972: 223). Örgüç sözcüğünün göçüşmeye uğramış şeklidir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 226)'de *örmeç / örük* sözcüğü "kıl ve saç gibi şeylerin örülmüşü" anlamına geldiği için DLT'deki "örgüč" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 128, 104, 143, 152)'de yer alan ve "örgü" anlamına gelen *örgüč, ariš, arqāġ* ve *örmä* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖRDÄK:

Sözcük "ördek" demektir [I.94/102] 64. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 134).

Kökeni: Räsänen, sözcüğü *(h)ȫrdäk* şeklinde göstermiş ve anlamını da "ördek" olarak vermiştir (Räsänen, 1969: 374). Eren, sözcüğün kökeniyle ilgili çeşitli araştırmacıların görüşlerine yer vererek detaylı bir açıklama yapmıştır. Türkçe *ördek* ikincil bir biçimdir. Bu biçim, *ödrek > ördek* göçüşmesiyle oluşmuştur. Eski Türkçe *ödrek* çağdaş diyalektlerde *üyrek (<*öyrek)* olarak korunmaktadır. Bunun yanı sıra Türkçe ördek biçimindeki –d–'nin aynen kalması dikkat çekicidir. Çağdaş diyalektlerdeki *hördek* biçiminin başındaki h- sesi ikincildir. Bundan dolayı sesin *p- 'den geldiğini söylemek mümkün değildir. Yani Doerfer'in sözcüğün **pödirek* sözcüğünden türediğini söylemesi yanlıştır. Clauson'un sözcüğün "ȫr-" fiilinden türediğine dair görüşü de kabul edilemez. Sevortyan, bu sözcüğü Hint-Avrupa dillerinde "su kuşu" olarak adlandırılan "aröd-, arəd-" biçimiyle karşılaştırmıştır. Sözcüğün Türkçeden başka dillere geçtiği de görülmektedir (Eren, 1999: 316-317). Gülensoy, sözcüğün kökenini Tekin'e dayandırarak "<AT. *hö:rdäk [h- ikincildir]" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 667).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 39)'de *kaz* "ördek"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 132)'de *ördek* "ördek"; EZ (Atalay, 1945: 226)'de *ördek* "ördek"; EM (Toparlı, 2003: 101)'de *ördek* "ördek"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 176, 777a-24)'de "…ḳuşḳa ki anda muḳarrer ve meşhūr ilbesün *ördekdür* ve Sart ol ilbesünni ḫod"; AL (Kaçalin, 2011: 947)'de *ilbesün* "ördek", AL (Kaçalin, 2011: 949)'de *irke* "ördek"; ŞS (Kunos, 1902: 55)'de *cürke* "bir nevi ördekdir", ŞS (Kunos, 1902: 84)'de *ilbarsun* "bir nevi ördek, bat", ŞS (Kunos, 1902: 91)'de *irke* "bat, ördek", ŞS (Kunos, 1902: 102)'de *yaşil baş* "yeşil baş, bir nevi ördek ismidir", ŞS (Kunos, 1902: 123)'de *kaşkaldağ* "bir nevi çayır kuşu, murğab, ördek, turna", ŞS (Kunos, 1902: 174)'de *sukur* "bir nevi ördek ismidir, turna", ŞS (Kunos, 1902: 175)'de *sün* "erkek ördek"; ZT (Kara, 2011: 374)'de *ördek* "ördek" ifadeleriyle gördüğümüz sözcükler bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EK'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄRSÄK:

Sözcük "fahişe" demektir [I.95/104] 65. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 134).

Kökeni: "Erse-" fiilinden türeyen sözcük, "er" sözcüğünden gelir (Clauson, 1972: 237). Gülensoy ise sözcüğün kökenini "<er+se-k" olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 340).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *ärsäk* "orospu"; EZ (Atalay, 1945: 169)'de *eresik/esrik* "ersek", EZ (Atalay, 1945:179)'de *irsek* "ersek", EZ (Atalay, 1945: 262)'de *tök* "puşt, irsek"; ŞS (Kunos, 1902: 184)'de *taz* "hayâsız kadın, fahişe", ŞS (Kunos, 1902: 52)'de *celeb* "fahişe, uruspu, kahpe hatun, luli", ŞS (Kunos, 1902: 67)'de *falku*

“fahişe”, ŞS (Kunos, 1902: 142)’de *luli (lululi)* “fahişe” sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EK, EM, ML, AL, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄRLİK:

Sözcük “erkeklik” demektir [I.95/104] 65. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 134).

Kökeni: “Er” sözcüğünden türemiştir ve “erkeklik, iktidar” anlamındadır (Clauson, 1972: 229). Gülensoy, sözcüğün kökenini “<er + lik” şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 339).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 937)’de *ėrlik* sözcüğü “erlik” anlamına geldiği için DLT’deki “ärlik” sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄRNÄK:

Sözcük “parmak” demektir ve “ärŋäk” sözcüğünün farklı bir şeklidir [I.95/104] 65. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 134).

Kökeni: Parmak anlamına gelen sözcük çoğu kuzeydoğu diyalektinde *ergek* olarak yaşar. Başka yerlerde ise bunun yerini *barmak (parmak)* almıştır (Clauson, 1972: 234).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 120)’de *ernek* “parmak”, ME (Yüce, 1993: 98)’de *bạrmạk* “parmak”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 92)’de *barmaḳ* “parmak”; İML (Battal, 1997: 16)’de *barmak* “parmak”; EZ (Atalay, 1945: 229)’de *parmak* “parmak”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 103)’de *barmaḳkı* “parmak”; EM (Toparlı, 2003: 74)’de *barmaḳ* “parmak”; ŞS (Kunos, 1902: 65)’de *ernak* “parmakların ucu”; ZT (Kara, 2011: 310)’de *barmaġ* “parmak” sözcükleri DLT’deki “ärnäk” sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, ML, AL’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İZLİK:

“Deve derisinden yapılmış Türk çarığı” için kullanılan sözcüktür [I.95/104] 65. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 134).

Kökeni: “İ:z” sözcüğünden türemiştir ve taban alanının bir şeylerle bağlanması demektir (Clauson, 1972: 286).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 110)’de *izlik* “ayakkabı”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 41)’de *izlik* “bir nevi ayağa giyilen pabuç”, Kİ (Caferoğlu, 1931: 27)’de *çaruq*

“çarık”; ŞS (Kunos, 1902: 40)’de *çaruk* “çarık, postal” sözcükleri DLT’deki “ïzlik” sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄSRÜK:

Sözcük “sarhoş” demektir [I.95/104] 65. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 134).

Kökeni: “Esür-” fiilinden türeyen sözcük “sarhoş, kendinden geçmiş; sarhoşluk” anlamlarındadır. Yaşayan diyalektlerde çeşitli şekillerde ve üç heceli olarak görünür (Clauson, 1972: 250). Gülensoy, sözcüğün kökenini “<es + (g)ür - ük” şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 342).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 106)’de *esrük* “sarhoş”; İML (Battal, 1997: 31)’de *esrük* “serhoş”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)’de *äsrük* “serhoş”; EZ (Atalay, 1945: 170)’de *esrik* “sarhoş”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 108)’de *esrik* “sarhoş”; AL (Kaçalin, 2011: 987)’de *ösrük* “mest”, AL (Kaçalin, 2011: 895)’de *aḫsum* “ayakta duramayacak kadar sarhoş”, AL (Kaçalin, 2011: 895)’de *aḵsum* “ayakta duramayacak kadar sarhoş”; ŞS (Kunos, 1902: 61)’de *ehsum* “sarhoş, mest”, ŞS (Kunos, 1902: 66)’de *esruk* “sarhoş, mest”, ŞS (Kunos, 1902: 160)’de *üsrük* “sarhos” ; ZT (Kara, 2011: 375)’de *ösrük* “sarhoş, mest” ifadeleriyle gördüğümüz sözcükler DLT’deki “äsrük” sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 143, 273)’de yer alan ve “sarhoş” anlamına gelen *axsuŋ* ve *čulq* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EM ve ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire hiç eş değerliği yoktur.

ÄWŠÜK:

Sözcük, "kiriş, kalas" demektir [I.95/104] 65. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 134).

Kökeni: Çok geniş, farklı anlamları olan sözcüğün en uygun anlamı "çapraz kiriş, üst pervaz"dır ve kökeniyle ilgili bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 16).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 145)'de *kiriş* "kiriş" KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 120)'de *kiriş* "kiriş"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 35)'de *diräk* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 202)'de *kiriş* "kiriş"; EM (Toparlı, 2003: 93)'de *kiriş* "kiriş"; ŞS (Kunos, 1902: 19)'de *bağam* "direk, destek", ŞS (Kunos, 1902: 21)'de *balar* "direk, amud, kiriş, sutun, tirek, tirsek" sözcükleri u maddedekiyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 285, III: 272)'de yer alan ve "kiriş" anlamına gelen *kiriš* ve *suni* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İLRÜK:

Uç diyalektinde “sedef otu” anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.95/104] 65. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 134).

Kökeni: “İldür- (iltür-)” fiilinden türeyen sözcük sedef otu bitkisi demektir. *İlrük* tam seslendirilmiş şeklidir; ama *ildrük* sözcüğünde iki heceli sözlüklerde ilk heceyle biten iki ünsüz tamamen ünlüye dönüştürülemediği görülür. Sadece ünlüler şeddeli ve vavlı olanlar üzerinde cezmle gösterilir (Clauson, 1972: 131-132).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 152, 361)’de yer alan ve “sedef otu” anlamına gelen *yiḏiġ ot* sözcük grubu ve *ildrük* sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜMZÜK:

“Eyerin ön ya da arka ucu” anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.95/104] 65. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 134).

Kökeni: Güneybatı diyalektlerinden Anadolu’daki *ümzük* “kısa iplik parçaları” sözcüğüyle ilişkilendirmek zordur. Bu sözcük ve *yalığ* sözcüğü arasındaki anlam farkı belirsizdir (Clauson, 1972: 165). Räsänen, sözcüğün eyerin yanı anlamına geldiğini ve “<? üm pantolon” sözcüğünden türediğini söylemiştir (Räsänen, 1969: 521).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İGDÜK:

"Sütten ya da kesilmiş sütten yapılan, peynire benzeyen yiyecek"tir [I.95/104] 65. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 134).

Kökeni: "İgid-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 102). Sözcük, *igid- (fiil kökü) + -(ü)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄGRİK:

Sözcük "pamuk ipliği" demektir [I.95/104] 65. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 134).

Kökeni: "Egir-" fiilinden türemiştir. Erken dönemde "eğrilmiş pamuk ipliği", sonra "havuz, gölet" anlamında kullanılmıştır (Clauson, 1972: 112). Sözcük, *egir- (fiil kökü) + -(i)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 167)'de *egrik* sözcüğü "eğirilmiş ip" anlamına geldiği için DLT'deki "ägrik" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 932) *ėgrik* sözcüğü "suyun döne döne akması" anlamına geldiği için DLT'deki "ägrik" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

ÜGRÜG:

"Bebeğin beşiğinin sallanması" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.95/104] 65. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 134).

Kökeni: Clauson, sözcüğün "ügri:-" fiilinden türediğini ve bebek beşiğinin sallanması anlamına geldiğini söylemiştir (Clauson, 1972: 113).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄKŠİG:

"Bir şeyin nar ekşisi gibi ekşi olması"dır [I.95/104] 65. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 135).

Kökeni: "Ekşi:-" fiilinden türeyen sözcük "ekşi, asit, mayhoş" demektir ve acının karşıtıdır. Sadece güneybatıda Osmanlıcada *ekşi* olarak yaşar, başka yerlerde bunun yerini *açığ* sözcüğü almıştır (Clauson, 1972: 118).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 104)'de *ekşi* "ekşi"; İML (Battal, 1997: 28)'de *ekşi* "…her mayhoş nesne"; EZ (Atalay, 1945: 135)'de *acı* "ekşi"; EM (Toparlı, 2003: 82)'de *ekşi* "ekşi"; ŞS (Kunos, 1902: 180)'de *takar* "ekşi"; ZT (Kara, 2011: 330)'de *ékşi* "ekşi" sözcükleri DLT'deki "äkšig" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄGSÜK:

Sözcük "bir şeylerin eksikliği" demektir [I.95/104] 65. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 135).

Kökeni: "Egsü-" fiilinden türeyen sözcük "eksik, kusurlu" anlamlarına gelir. Asıl telaffuzu Eski Kırgızca metinde değiştirilmiştir; ama muhtemelen –s–'den dolayı –g– ötümsüzleşerek *eksik* şeklini almıştır. Yaşayan diyalektlerde de genellikle *eksik* vb şekillerde bulunur (Clauson, 1972: 116). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*eg-sü/eksü+k veya *eksü-k" olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 326).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 118)'de *eksük* "eksik"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 104)'de *eksük* "eksik, noksan"; İML (Battal, 1997: 28)'de *eksik* "bütün olmayan, nakıs,

eksik"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 10)'de *äksük* "eksik, noksan"; EZ (Atalay, 1945: 167)'de *eksik* "eksik" sözcükleri DLT'deki "ägsük" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜGMÄK:

"Kadının kulağındaki altın ya da gümüş küpe" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.95/104] 65. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 135).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 154)'de *küpe* "küpe"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 127)'de *küpe* "küpe"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 55)'de *küpä* "küpe"; EZ (Atalay, 1945: 214)'de *küpe* "küpe"; ŞS (Kunos, 1902: 15)'de *astiğ* "kulak küpesi", ŞS (Kunos, 1902: 62)'de *elburğa* "kulak küpesi, halka", ŞS (Kunos, 1902: 66)'de *eserğa* "küpe, guşvare", ŞS (Kunos, 1902: 66)'de *isirğa* "küpe, halka, guşvare", ŞS (Kunos, 1902: 144)'de *mekeki* "üzbeg lisanında küpe demekdir, halka", ŞS (Kunos, 1902: 165)'de *salğum küpe* "bir nevi küpedir" sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerlik oluşturur. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-II: 106, III: 262)'de yer alan ve "küpe" anamına gelen *tolġāġ* ve *küpä* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜKMĀK:

"Bir şeyin yığılması" anlamına gelen sözcük kök biçiminde bir mastardır [I.95/104] 65. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 135).

Kökeni: "Ük-" fiilinin mastar şeklidir ve isim olarak kullanılır. Uygurcada bazen bu yapı öne eklenen y- ile Budizm'in teknik terimi olarak Sanskritçeden çevrilen *skandha* "yığın, koleksiyon" ve *sambhāra* "tedarik" karşılığında kullanılır (Clauson, 1972: 108).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 91)'de *köp* "çok", ME (Yüce, 1993: 197)'de *üküş* "çok", ME (Yüce, 1993: 166)'de *öküş* "çok"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 123)'de *köp* "çok", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 132)'de *öküş* "çok"; İML (Battal, 1997: 55) *öküş* "çok"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 52)'de *köp* "çok, kesîr", Kİ (Caferoğlu, 1931: 31)'de *çoq* "kesir, çok", Kİ (Caferoğlu, 1931: 65) *öküş* "çok, kesir"; EZ (Atalay, 1945: 208)'de *köp* "çok, haylı", EZ (Atalay, 1945: 173)'de *xaylı* "hayli, çok", EZ (Atalay, 1945: 248)'de *şok* "çok"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 107)'de *çoḳ* "çok"; AL (Kaçalin, 2011: 968)'de *köp* "çok"; ŞS (Kunos, 1902: 136)'de *köp* "çok, vafir", ŞS (Kunos, 1902: 150)'de *ok* "çok", ŞS (Kunos, 1902: 153)'de *ögüş* "çok, ziyade", ŞS (Kunos, 1902: 181)'de *talay* "çok, köp", ŞS (Kunos, 1902: 58)'de *dirsun* "çok", ŞS (Kunos, 1902: 66)'de *esru* "çok, ziyade", ŞS (Kunos, 1902: 75)'de *ğalaba* "çok, vafir", ŞS (Kunos, 1902: 139)'de *kutak* "çok", ŞS (Kunos, 1902: 110)'de *yüküş* "çok, vafir, ziyade", ŞS (Kunos, 1902: 117) *kan* "çok, vafir, ziyade"; ZT (Kara, 2011: 360)'de *köp* "çok" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerlik oluşturmaktadır. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 113)'de "çok" anlamındaki *ükil*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 131)'de "fazlalık" anlamındaki *artuq*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 135)'de "yoğun" anlamındaki *köp* sözcükleri, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 104)'de "çok" anlamındaki *ük̄ük̄š*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 116)'de "yığın" anlamındaki *ükün*,

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 303)'de "herhangi bir şeyin çoğu" anlamına gelen *tälim*, DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 262)'de "çok" anlamına gelen *bütä* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM ve ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄNDÄK:

Oğuz diyalektinde "çatı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.95/104] 65. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 135).

Kökeni: "Daire çatısı, düz yüzey; satıh, nesnenin üst yanı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 177, Räsänen, 1969: 44, DTS, 1969: 174).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 177)'de *şatur (şatı, şatun Z.)* "çatı", ŞS (Kunos, 1902: 40)'de *çatağ* "çatı", ŞS (Kunos, 1902: 150)'de *ok* "hayme çatısı" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜČGİL:

Sözcük "üçgen" anlamına gelir [I.95/104] 65. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 135).

Kökeni: "Üç" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 25). Eren, yabanî yoncaya verilen bu ismin "üç köşe" anlamına geldiğini ve sonundaki –gül ekinin de Türkçede eskiden beri kullanıldığını söylemiştir (Eren, 1999: 427).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ARSAL SAČ:

"Kestane rengi saç" anlamına gelmektedir [I.95/104] 65. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 135).

Kökeni: "A:r-" fiilinden türemiştir ve "kumral, al" anlamlarını taşımaktadır (Clauson, 1972: 238). İsim unsurunun kökeni bilinmemektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

AŠTAL:

Bir adamın yaşlılığında doğan çocuğu için kullanılan bir sözcüktür [I.95/104] 65. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 135).

Kökeni: "Bir adamın en genç oğlu; küçük oğul" olarak açıklanan sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 257, DTS, 1969: 64).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄNDİK:

Sözcük "cahil, saf" anlamında kullanılır [I.95/104] 65. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 135).

Kökeni: "Saf, aptal" anlamına gelen sözcük güneybatıda Anadolu'da "çekingen, acemi" anlamlarında kullanılmaktadır (Clauson, 1972: 177). Gülensoy sözcüğün kökeni "<*eng- 'şaşmak' (DLT)" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 333).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 64)'de *endik* sözcüğü "kurdu keftardan durayan hayvan (?)" anlamına gelen sözcük bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ÖTRÜM:

Sözcük "müshil ilacı" demektir [I.97/106] 66. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 136).

Kökeni: "Ötür-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 66). Sözcük, *ötür- (fiil kökü) + -(ü)m (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AXŠAM:

Sözcük "akşam" demektir [I.97/106] 66. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 136).

Kökeni: "Akşam" anlamına gelen sözcük, yaşayan diyalektlerde Soğdca *ʾγšp* "gece"den gelir. Ama nadiren kuzeydoğuda *iŋir* "alacakaranlık" genellikle bu anlamda kullanılır (Clauson, 1972: 96). Räsänen, sözcüğün "akşam" anlamında olduğunu, Moğolcada *asqun, asqan* şeklinde "akşam, geç" anlamlarıyla bulunduğunu söylemiştir (Räsänen, 1969: 13). Hasan Eren, sözcüğün kökeniyle ilgili "…İran dillerinden alındığı açıktır. Yalnız verici dili açık olarak bilmiyoruz… Türkçe akşam'ın Türkçe ak + İranca şam biçimlerinin birleşmesinden oluştuğu yolundaki eski sav büsbütün yanlıştır… Modern diyalektlerin bir bölümünde akşam yerine iŋir adı kullanılır (Eren, 1999: 6). Gülensoy ise sözcüğün kökenini "āk + şam" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 60).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 85)'de *aḫşam* "akşam"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 86)'de *aḳşam* "akşam"; İML (Battal, 1997: 8)'de *ahşam* "akşam"; EZ (Atalay, 1945: 136)'de *axşam* "akşam"; ZT (Kara, 2011: 300)'de *axşam* "akşam" sözcükleri DLT'deki "axšam" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 125, 100)'de geçen ve "akşam" anlamına gelen *iŋir* ve *imir* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄḌRİM:

"Eyer yastığının her iki yanındaki keçe, semer yastığı" demektir [I.97/106] 66. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 136).

Kökeni: *Eḏer* "semer yastığı" sözcüğünden türemiştir. Sadece güneybatıda *eyrim* (sıklıkla ergim olarak telaffuz edilir) şeklinde bulunur (Clauson, 1972: 66).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜD̲RÜM:

"Bir şeyin seçilmişi ya da en iyisi" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.97/106] 66. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 136).

Kökeni: "Üd̲ür-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 66). Sözcük, *üdür- (fiil kökü) + -(ü)m (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 197)'de *üd̲ründü* "seçkin", ME (Yüce, 1993: 198)'de *üyründü* "seçkin" anlamına geldiği için DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca bu sözcük, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 164)'de yer alan ve "seçilmiş" anlamına gelen *üd̲ründi* sözcüğüyle de bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄRDÄM:

Sözcük “erdem” demektir [I.97/106] 66. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 136).

Kökeni: “Er” sözcüğünden türemiştir ve “erkeksi nitelikler” özellikle de “yiğitlik” anlamındadır. Ama yaygın olarak “iyilik, erdem, iyi özellikler” ve bazen insanların yanı sıra bazı şeylere de uygulanmaktadır. Uygurcada metateze uğramış şekli olan *edrem* vardır. Erken dönemde Moğolcadan ödünçlemedir ve aslında “yarış, yeterlik, kabiliyet” için kullanılmıştır (Clauson, 1972: 206). Räsänen, sözcüğün “erkeksilik, sayesinde, yeterlik, erdem, fazilet” anlamlarına gelen sözcüğün “ār” sözcüğünden geldiğini söylemiştir (Räsänen, 1969: 47). Gülensoy ise sözcüğün kökeniyle ilgili “<er + de – m [NOT: erdem’in er’den geldiğini ilk olarak W. Thomsen yazar. (Turcica)]” bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 336). Bu sözcükte bulunan *+däm* eki sadece sıfat yapar ve genellikle isimlere eklenir. Sonradan bu sözcük işlev kaybetmiş ve yerini *+sIg* ekine bırakmıştır (Erdal, 1991: 68). Nalbant ise sözcüğe eklenen bu ekin seyrek kullanıldığını belirtmiş ve Gabain ile Erdal’ın ekin oluşumuyla ilgili olarak *+da-(X)m* şeklinde geliştiğini aktarmıştır (Nalbant, 2008: 65).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 120)’de *erdem* “erdem” sözcüğü; EM (Toparlı, 2003: 83)’de *erdem* “fazilet” şeklinde gördüğümüz sözcükler DLT’deki “ärdäm” sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, ML, ŞS, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 936)’de *ėrdem* sözcüğü “sipahilik üslubu, mahareti ve şecaati. Silahşorluk mahareti” anlamına geldiği için DLT’deki “ärdäm” sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

ÜSTÄM:

"Tokadaki ya da kemerdeki altın ya da gümüş kakmaya" denir. Oğuzlar buna "sāxt" der [I.97/106] 66. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 136).

Kökeni: "Üste-" fiilinden türemiştir. Etimolojik olarak "bir şeyin üzerine bir eşyin konulması eylemi"dir; ama aslı anlamı "toka ya da koşum takımının süsündeki altın ya da gümüş"tür (Clauson, 1972: 242). Sözcük, *üste- (fiil kökü)* + *-m (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İSRİM KİŠİ:

"Dişlerini sıkıp kaşlarını çatan adamlar" için kullanılır [I.97/106] 66. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 136).

Kökeni[71]: Sözcük grubunun sıfat unsuru "ısır-" fiilinden gelir (Clauson, 1972: 251).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[71] İsim unsuru olan "kiši" ise 544. varakta müstakil olarak ele alındığı için burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

İŠKÜM:

"Kralın önüne konulan, ayakları olmayan, geniş kâse şeklindeki tepsiye" denir [I.97/106] 66. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 136).

Kökeni: Clauson, sözcüğün Soğd kökenli olduğunu ve masa anlamına geldiği söylemiştir (Clauson, 1972: 260).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OQTAM:

"Bir ok menzili uzaklığı" ifade etmek için kullanılan bir sözcüktür [I.97/106] 66. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 136).

Kökeni: "Okta-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 80). Sözcük, *okta- (fiil kökü) + -m (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄGRİM:

"Girdap, suyun toplandığı yer" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.97/106] 66. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 136).

Kökeni: "Egir-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 113). Sözcük, *egir- (fiil kökü)* + *-(i)m (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 932)'de *ėgrik* "suyun döne döne akması", AL (Kaçalin, 2011: 932)'de *ėgrim* "suyun döne döne akması", AL (Kaçalin, 2011: 940)'de *eyrüm* "suyun döne döne akışı"; ZT (Kara, 2011: 330)'de *égrem* "girdap" sözcükleri DLT'deki "ägrim" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İMRÄM:

“Ülkedeki bütün grupların bir konu üzerine cesaretle atılması” anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.97/106] 66. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 136).

Kökeni: “Halkın toplanması, bir konuda tartıştıklarında insanları ikna etmek için toplanılması; kalabalık, halk” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 163, DTS, 1969: 209).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

UTĠUN:

“Eyerin sol tarafındaki geniş bir kayış ve kolana dille bağlanan bir alet”tir [I.97/106] 66. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 136).

Kökeni: Eyerin sol tarafına geniş bir kayışla kolana bağlanan ve dille sabitlenen alettir ve köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 47).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ARQUN:

"Vahşi bir aygır ve uysal bir kısraktan gelen melez at" demektir. Bu hızlı bir yarış atıdır [I.97/106] 66. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 136).

Kökeni: Melez. Güneydoğu diyalektlerinde *arğın / arğun*, merkezî kuzey diyalektlerinden Kırgızcada *ağrın* şekliyle çeşitli uygulamalarla insanlar ve hayvanlar için kullanılır. Hakaniye Türkçesinde melez at, vahşi aygır ve uysal kısrağın yavrusu, en hızlı yarış atı demektir (Clauson, 1972: 216).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 6)'de *arqun* sözcüğü "yavaş" anlamına geldiği için DLT'deki "arqun" sözcüğüyle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 137)'de geçen *arqun* sözcüğü "gelecek yıl" anlamında kullanıldığı için bu maddedeki "arqun" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

ÖRGÄN:

"Oğuz diyalektinde deve kuşağının kayışı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.97/106] 66. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 137).

Kökeni: Örgülü halat, kordon anlamındaki sözcük "ö:r-" fiilinden türemiştir ve farklı anlamlarda çeşitli diyalektlerde yaşar (Clauson, 1972: 225). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<ör- 'örmek' + -gen" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 668).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄRKÄN:

"Zamanında" ve buna benzer anlamlara gelir [I.97/106] 66. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 137).

Kökeni: Fiillerden sonra "iken" anlamında kullanılmıştır, daha sonra "olurken" anlamını kazanmıştır (Clauson, 1972: 224). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*é:r (+ken) (T. Tekin)" olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 339).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 937)'de *ėrken* "iken" ve ŞS (Kunos, 1902: 82)'de *ikac* "'iken' mânâsına, 'imek' fil-i nakşın muzariidir" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İRKİN SŪW:

"Suyun bir yerde toplanması anlamında kullanılan bir sözcük"tür [I.98/108] 67. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 137).

Kökeni[72]: "Durgun su; toplanmış su, birikinti" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "irk-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 225, DTS, 1969: 212). Sıfat unsurunun gelişimini *irk- (fiil kökü)* + *-(i)n (fiilden isim yapım eki)* şeklinde göstermek mümkündür.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ARQUN:

"Gelecek yıl" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.98/108] 67. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 137).

Kökeni: "Gelecek yıl" anlamındadır. Budistler düzensiz bir takvime inanırlar, bunun onları tehlikeden koruyacağını düşünürler. Bu, onların vücutları için az ya da çok faydalıdır (Clauson, 1972: 216). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

[72] Sözcük grubunun isim unsuru olan "sūw" sözcüğünün açıklayıcı bir köken bilgisi yoktur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 6)'de *arqun* sözcüğü "yavaş" anlamına geldiği için DLT'deki "arqun" sözcüğüyle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 136)'de geçen *arqun* sözcüğü "melez at" anlamında kullanıldığı için bu maddedeki "arqun" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

ÜRKÜN:

"Düşmanın kaleden kaçmasından dolayı başına kötü bir şey gelen insanların paniğini" anlatmak için kullanılan bir sözcüktür [I.98/108] 67. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 137).

Kökeni: Sözcük, *irk-* "bir yerde toplan-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 225). Sözcüğün gelişimini *irk- (fiil kökü) + -(i)n (fiilden isim yapım eki)* şeklinde göstermek mümkündür.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 345, 324, 349, III: 237, 338)'de bulunan ve "düşman görününce halk arasında oluşan kargaşa" anlamına gelen *bulġāš*, *täzgi*, *bulġāq*, *qiyim (?)*, *bälıŋ* sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 1034)'de *ürkün* sözcüğü "tugyan" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

OTRAN:

"Pantolon" anlamına gelen sözcük Yağmalar tarafından kullanılmaktadır [I.98/108] 67. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 137).

Kökeni: Şüpheli bir sözcüktür, *ürkün* ve *içgin* arasında alfabetik sırada girmiştir (Clauson, 1972: 66). Sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 109)'de *im*, "don, elbise" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 90)'de geçen ve "pantolon" anlamına gelen *üm* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İČKİN:

"Düşmana teslim olup güvence altına alınan adamlar için kullanılan bir sözcük"tür [I.98/108] 67. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 137).

Kökeni: "İçik-" fiiline –in ekinin eklenmesiyle oluşan bir sözcüktür (Clauson, 1972: 25). Räsänen, sözcüğün "düşman affı" anlamına geldiğini ve "ič (iç)" sözcüğünden türediğini belirtmiştir (Räsänen, 1969: 169).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 128)'de *içkin* sözcüğü "(yakın) arkadaş" anlamına geldiği için DLT'deki "ičkin" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

ÜSTÜN:

"Üst" anlamına gelen bir sözcüktür [I.98/108] 67. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 137).

Kökeni: Muhtemelen bir şeyin üzerindeki hareketi çağrıştırır ve **üsttün* sözcüğündeki göçüşmeyle oluşmuştur. Üst sözcüğüyle karıştırılmaktadır (Clauson, 1972: 242). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*üst iyin '*yukarıyı takip ederek'" olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 999).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 198)'de *üst* "üst"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 151)'de *üst* "üst"; İML (Battal, 1997: 82)'de *üstün* "üst taraf"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 115)'de *üstün* "bir şeyin üstü"; EZ (Atalay, 1945: 274)'de *üst* "üst"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 128)'de *üst* "üst", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 128)'de *üstün* "üst", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 132)'de *yuġar/yuġarı* "yukarı"; AL (Kaçalin, 2011: 1034)'de *üst* "üst"; ZT (Kara, 2011: 413)'de *üstide* "üstte, yukarıda", ZT (Kara, 2011:

413)'de *üstin* "üst, yukarı; üstte, yukarıda" şeklinde geçen sözcükler DLT'deki "üstün" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ASTİN:

"Aşağı" anlamına gelir. Kaba şekli böyle olan sözcüğün zarif şekli "altin" şeklindedir [I.98/108] 67. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 137).

Kökeni: Sıfat ve zarf olarak kullanılır. *Asttın* sözcüğünün göçüşmeye uğramasıyla oluşmuştur. Eşanlamlısı *altın*dır. *Ast* ile karıştırılır (Clauson, 1972: 242).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 93)'de *asra* "aşağı", ME (Yüce, 1993: 93)'de *aşaḳ* "aşağı"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 87)'de *alt* "alt", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 89)'de *aşaġ* "aşağı", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 89)'de *aşaġa* "aşağı"; İML (Battal, 1997: 12)'de *aşağa* "aşağı", İML (Battal, 1997: 10)'de *altun* "alt taraf"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 7)'de *aşağa* "aşağı"; EZ (Atalay, 1945: 139)'de *alt* "alt", EZ (Atalay, 1945: 143)'de *aşaga* "aşağı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 100)'de *alṭ* "alt", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de *aşaġa* "aşağı"; EM (Toparlı, 2003: 72)'de *aşaġa* "aşağı, aşağıya"; ŞS (Kunos, 1902: 63)'de *elini* "aşağı", ŞS (Kunos, 1902: 90)'de *iraiş* "aşağı mahal, alçak mevki"; ZT (Kara, 2011: 306)'de *astıda* "altta, aşağıda", ZT (Kara, 2011: 306)'de *astın* "alt, altı, aşağısı" sözcükleri DLT'deki "astin" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 137)'de geçen ve "aşağı" anlamına gelen *altin* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄWRÄN:

"Demirci fırını şeklinde inşa edilen ve pişirmeye yarayan bir alet"tir [I.98/108] 67. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 137).

Kökeni: "Evir-" fiilinden türemiştir. Genellikle dönen şeyleri çağrıştırır. Bu yüzden kubbe gibi fırın olarak açıklanabilir (Clauson, 1972: 13).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 106)'de *evren* "büyük yılan" ve İML (Battal, 1997: 31)'de *evren* "üzerinde yıldızların döndüğü gök, felek" anlamına gelen sözcükler DLT'deki "äwrän" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

ALTİN:

"Aşağı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.98/108] 67. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 137).

Kökeni: "Alt, aşağı" şeklinde açıklanan sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 40).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 93)'de *asra* "aşağı", ME (Yüce, 1993: 93)'de *aşaḳ* "aşağı"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 87)'de *alt* "alt", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 89)'de *aşaġ* "aşağı", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 89)'de *aşaġa* "aşağı"; İML (Battal, 1997: 12)'de *aşağa* "aşağı", İML (Battal, 1997: 10)'de *altun* "alt taraf"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 7)'de *aşağa* "aşağı"; EZ (Atalay, 1945: 139)'de *alt* "alt", EZ (Atalay, 1945: 143)'de *aşaga* "aşağı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 100)'de *alṭ* "alt", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de *aşaġa* "aşağı"; EM (Toparlı, 2003: 72)'de *aşaġa* "aşağı, aşağıya"; ŞS (Kunos, 1902: 63)'de *elini* "aşağı", ŞS (Kunos, 1902: 90)'de *iraiş* "aşağı mahal, alçak mevki"; ZT (Kara, 2011: 306)'de *astıda* "altta, aşağıda", ZT (Kara, 2011: 306)'de *astın* "alt, altı, aşağısı" sözcükleri DLT'deki "altin" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 137)'de geçen ve "aşağı" anlamına gelen *astin* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 139)'de *altın* "altın"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 100)'de *alṭın* "altın"; EM (Toparlı, 2003: 70)'de *alṭın* "altın" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

İŠĠUN:

"Işkın" denilen bir bitkidir [I.98/108] 67. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 137).

Kökeni: "Işkın" anlamına gelen ve güneybatıda *ışkın / uşkun* olarak yaşayan bir sözcüktür (Clauson, 1972: 259). Eren'e göre Farsça *aşxūn (<aşxuwān)* sözcüğünden

gelmektedir (Eren, 1999: 184). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*Tü uşġun (>ışgın)" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 422).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 331)'de yer alan ve "ışkın" anlamına gelen *qušġūn* sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄŠKİN TOPRAQ:

"Savrulan toprak" anlamında kullanılmaktadır [I.98/108] 67. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 137).

Kökeni[73]: Sözcük grubunun sıfat unsuru "eş-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 260).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

[73] Sözcük grubunun isim unsuru olan "toprāq" sözcüğünün kökeni bilgisi 235. varaktaki "toprāq" maddesindedir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ÄŠKİN:

"Atı dörtnala sürme" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.98/108] 67. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 137).

Kökeni: "Eş-" fiilinden türemiştir ve "koşma, rahvan koşma" anlamlarına gelir (Clauson, 1972: 260). Eren, sözcüğün eş- fiiliyle –kin ekinden oluştuğunu söyler. Yerel ağızlarda *eş*- "hareket etmek, yola çıkmak" olarak kullanılmıştır (Eren, 1999: 140). Gülensoy da sözcüğün kökenini "<*eş- + -kin" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 345).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 106)'de *eşkün* "açık adımlarla yürüyen at", ŞS (Kunos, 1902: 93)'de *işkin* "rehvan yürür at, yorga" sözcükleri DLT'deki "äškin" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AMŠAN:

"Post, kürkten yapılan deri" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.98/108] 67. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 137).

Kökeni: "Kürk derisi, kürk yapılan deri" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 174).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 32)'de *içmek* "kürk"; ŞS (Kunos, 1902: 23)'de *bebertün* "kürk, kürkde kaplanmış esvab, pustun", ŞS (Kunos, 1902: 35)'de *buri* "kürk", ŞS (Kunos, 1902: 42)'de *çene* "kürk", ŞS (Kunos, 1902: 47)'de *çoğa* "kürk", ŞS (Kunos, 1902: 54)'de *cilkava* "kürk", ŞS (Kunos, 1902: 81)'de *içmak* "pustin, kürk", ŞS (Kunos, 1902: 100)'de *yarğağ* "dabbağı olmamış deri, moğulların deriden dikdikleri kürk ve libas", ŞS (Kunos, 1902: 141)'de *kürke* "keçe" sözcükleri, ŞS (Kunos, 1902: 161)'de *paru* "kürk", ŞS (Kunos, 1902: 119)'de *kapuzağ* "post, deri" DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 109)'de geçen ve "kürkten yapılan deri" anlamına gelen *ičük* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ANDAN:

Oğuz diyalektinde "ondan sonra" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.98/108] 67. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 138).

Kökeni: Zarftır. Genellikle "o yüzden" daha az olarak da "ondan sonra" anlamlarında kullanılmaktadır (Clauson, 1972: 177). Sözcüğün ayrılma hali eki aldığı görülmektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 86)'de *andın* "ondan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 4)'de *andan* "sonra"; EZ (Atalay, 1945: 140)'de *andan* "ondan"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de *anḍan* "ondan"; ZT (Kara, 2011: 303)'de *andın* "ondan" sözcükleri DLT'deki "andan" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄRTÜT:

"Hediye, emirlerin varlığından sunulan at ve buna benzer şeyler"dir. Daha sonra her hediye "ärtüt" olarak adlandırılmıştır [I.98/108] 67. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 138).

Kökeni: "Ert-" fiilinden gelir ve "hediye" demektir (Clauson, 1972: 204).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 173)'de *sạvġat / sạvḳat* "hediye", ME (Yüce, 1993: 93)'de *artut* "armağan, hediye", ME (Yüce, 1993: 126) *hẹdiyÿe* "armağan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 5)'de *armağan* "hediye"; EZ (Atalay, 1945: 141)'de *armağan* "armağan", EZ (Atalay, 1945: 252)'de *tartık* "armağan"; AL (Kaçalin, 2011: 992)'de *savġat* "ihsan, armağan", AL (Kaçalin, 2011: 1008)'de *tartıġ* "ihsan, armağan"; ŞS (Kunos, 1902: 168)'de *savğat* "hediye, ırmağan", ŞS (Kunos, 1902: 174)'de *sura* " ırmağan, hediye", ŞS (Kunos, 1902: 182)'de *tansuğ* " hediye, ırmağan", ŞS (Kunos, 1902: 183)'de *tartığ* "hediye, ırmağan", ŞS (Kunos, 1902: 14)'de *armağan* "hediye, peşkeş, töhfe, yadigyar, bergüzar", ŞS (Kunos, 1902: 101)'de *yarılğaş* "hediye, bergüzar, bahşiş, yadigyar", ŞS (Kunos, 1902: 154)'de *ökelge* "hediye, ırmağan" şekillerinde gördüğümz sözcükle DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Bunların dışında DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 105, 160, 295)'de geçen ve "hediye" anlamına gelen *ačıġ, armāġan, beläg* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ARQUQ:

"İnatçı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.98/108] 67. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 138).

Kökeni: "İnatçı, asi" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 216).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜPGÜK:

Çiğil diyalektinde "ibibik kuşu" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.98/108] 67. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 138).

Kökeni: Bu kuş için birçok yansıma sözcük kullanılmaktadır (Clauson, 1972: 9).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 32)'de *ibük* "ibik, çavuş kuşu"; EZ (Atalay, 1945: 273)'de *übük* "ibibik kuşu"; EM (Toparlı, 2003: 117)'de *üptek* "alaca ibibik"; ŞS (Kunos, 1902: 153)'de *öbük* "başlarında tac olan kuşlar"; ZT (Kara, 2011: 335)'de *hüpüyük* "hüdhüd kuşu" şeklinde karşımıza çıkan sözcükler DLT'deki "üpgük" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Sözcüğün incelediğimiz sözlüklerde çeşitli seslik değişimler geçirdiği dikkat çekmektedir. Bunların dışında DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 116)'de yer alan ve "ibibik kuşu" anlamına gelen *üpüp* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄMGÄK:

Sözcük "zorluk" demektir [I.100/110] 68. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 138).

Kökeni: "Emge-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 159). Sözcük, *emge- (fiil kökü) + -k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 119)'de *emgek* "zahmet", ME (Yüce, 1993: 214)'de *zaḫmet* "sıkıntı, zahmet"; İML (Battal, 1997: 22)'de *bun* "eksiklik, noksanlık", İML (Battal, 1997: 51)'de *mun* "eksiklik, kusur"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 23)'de *bun* "ayıp", Kİ (Caferoğlu, 1931: 10)'de *ämäk* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 11)'de *ämgäk* "emek", Kİ (Caferoğlu, 1931: 59)'de *muŋ* "zaruret, ihtiyaç"; EZ (Atalay, 1945: 218)'de *munğ* "bun"; AL (Kaçalin, 2011: 934)'de *emgek/ėmgek* "zahmet, meşakkat, cerime", AL (Kaçalin, 2011: 961)'de *ḳıyın* "zahmet, meşakkat, cerime", AL (Kaçalin, 2011: 962)'de *ḳıynalġu* "zahmet, meşakkat, cerime", AL (Kaçalin, 2011: 976)'de *muŋ* "bela ve mihnet, bunlu, sıkıntılı, mihnetli"; ŞS (Kunos, 1902: 63)'de *emkak* "emek, zahmet", ŞS (Kunos, 1902: 86)'de *imak* "zahmet, meşakket", ŞS (Kunos, 1902: 129)'de

kıyın “meşakket, zahmet”, ŞS (Kunos, 1902: 196)’de *tuluk* “zahmet”, ŞS (Kunos, 1902: 146)’de *mung* “derd, keder” şekillerinde geçen sözcükler DLT’deki “ämgäk” sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-II: 107, 104, I: 307, ııı: 333)’de yer alan ve “zahmet” anlamına gelen *tolġāġ, käk, kätän, muŋ* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EZ, EK, EM, ML, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜMGÜK:

“Bıngıldak, kafatasının yumuşak kısmı” anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.100/110] 68. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 138).

Kökeni: “Bebeğin kafatasının hareketli kısmı; çocuğun yumuşak tepesi” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkındbir bilgi verilmemiştir (Räsänen, 1969: 521, DTS, 1969: 625). Gülensoy, sözcüğün kökenini “<OT. ümgük ‘imik’ (DLT)” olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 991).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄŠGÄK:

"Eşek" demektir ve "äšyāk" gibi varyantları da vardır [I.100/110] 68. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 138).

Kökeni: "Eş-" fiilinden türemiştir. Yaşayan diyalektlerde *eşek / éşek* şeklinde; bazı kuzeydoğu diyalektlerinde ise *eştek* şeklinde bulunur (Clauson, 1972: 260). Räsänen de sözcüğün "eşek" anlamında olduğunu ve kökenini de "<*eš 'dost' + küçültme eki –(g)äk" olarak göstermiştir (Räsänen, 1969: 51). Eren, sözcüğün kökeninin karışık olduğunu söyler. Pedersen, sözcüğün Ermeniceden alındığını belirtirken Munkácsi Türkçe *eşek* ile Ermenice *ēş* arasında bir bağ kurulamayacağını ifade eder. Türkçe *eşek* Moğolca *elçigen* birleştirmesi ise Ramstedt'in çalışmalarında sık geçmektedir (Eren, 1999: 138-139). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*eş + (g)ek" olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 343).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 121)'de *eşek* "eşek"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 106)'de *eşek* "eşek", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 106)'de *ḳolan* "kolan"; İML (Battal, 1997: 31)'de *eşek* "malûm hayvan, eşek"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *äşäk* "eşek"; EZ (Atalay, 1945: 170)'de *eşek* "eşek", EZ (Atalay, 1945: 203)'de *kolan* "yaban eşeği"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 108)'de *eşek* "eşek", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 116)'de *ḳolan* "kolan"; EM (Toparlı, 2003: 94)'de *ḳolan* "kolan"; AL (Kaçalin, 2011: 938)'de *ėşek* "eşek"; ŞS (Kunos, 1902: 84)'de *ilçikyan* "eşek", ŞS (Kunos, 1902: 93)'de *işek* "eşek, merkeb"; ZT (Kara, 2011: 357)'de *ḳolan* "küçük yapılı eşek/eşeğin küçüğü" sözcükleri DLT'deki "äšgäk" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 938)'de *eşgek* sözcüğü "gemi küreği" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ÄRKÄK:

"Herhangi bir hayvanın erkeği" için kullanılan bir sözcüktür [I.100/110] 68. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 139).

Kökeni: Erkek, erkeksilik anlamına gelen sözcük, dişinin antitezidir. Adamlar ve hayvanlar için kullanılan cinsle ilgili bir terimdir. *Er* sözcüğüne –kek ekinin gelmesiyle oluştuğu söylenir. Ama bu, kesinlikle yanlıştır. Çünkü baştaki é-, e- değildir ve bu –kek (bunun yanı sıra –gek) ekinin varlığını kanıtlamaya yetmez (Clauson, 1972: 223-224). Gülensoy ise sözcüğün kökenini "<*irk 'koç' (M. Erdal, s. 41) + (e)k" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 339).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 119)'de *er* "kişi"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 105)'de *er* "adam", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 105)'de *erkek* "erkek"; İML (Battal, 1997: 29)'de *er* "erkek", İML (Battal, 1997: 34)'de *ir*, "erkek, er", İML (Battal, 1997: 30)'de *erkek* "dişinin karşıtı, erkek"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 11)'de *är* "erkek adam", Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *ärkäk* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 169)'de *er* "erkek, adam, er"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 108)'de *er* "erkek"; AL (Kaçalin, 2011: 935)'de *ér* "er, erkek"; ZT (Kara, 2011: 331)'de *ér* "er, erkek, koca", ZT (Kara, 2011: 332)'de *érkek* "erkek, eril" şeklinde gördüğümüz sözcükler bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 115, 88)'de yer alan ve "erkek, adam" anlamına gelen *äräṅ*, *är* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İNGÄK:

"İnek" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.100/110] 68. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 139).

Kökeni: "İn" sözcüğünden türemiştir. *İnge:n* sözcüğünün de varlığı, bunların ortak bir merkezden geldiğini göstermektedir. Yaşayan diyalektlerde *inek* şeklinde bulunmaktadır (Clauson, 1972: 184).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 109)'de *inek* "inek"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 39)'de *inäk* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 178)'de *inek* "inek", EZ (Atalay, 1945: 236)'de *sıgır* "inek"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 110)'de *inek* "inek"; EM (Toparlı, 2003: 86)'de *inek* "inek"; ZT (Kara, 2011: 340)'de *inek* "inek" sözcükleri DLT'deki "ingäk" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 139)'de geçen ve "dişi kaplumbağa" anlamına gelen *ingäk* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

İNGÄK:

Oğuz diyalektinde "dişi kaplumbağa" demektir [I.100/110] 68. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 139).

Kökeni: "Dişi kaplumbağa" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 184, DTS, 1969: 209).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği bulunmamaktadır.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 139)'de geçen ve "inek" anlamına gelen *ingäk* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

UYĠUR:

"Zülkarneyn'in Türklerle barış yaptığında kurduğu beş şehirden birinin adı"dır [I.100/110] 68. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 139).

Kökeni: DTS'de sözcük "Türklerin büyük kavim birleşmelerinden biri" şeklinde açıklanmıştır ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 607).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 157)'de *uyğur* sözcüğü "uygun şey; tevaif-i etrakdan bir kabile ismidir" anlamlarına geldiği için DLT'deki "uyġur" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

AYTİŠ:

"Birinin diğer bir kişinin sağlığını sormasına" denir [I.102/112] 69. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 140).

Kökeni: "Ayıt-" fiilinden türeyen sözcük "sorgu" demektir. Anadolu'da "konuşma, söz" anlamlarında kullanılmaktadır (Clauson, 1972: 268).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 140)'de geçen ve "birinin diğer bir kişinin sağlığını sorması" anlamına gelen *aytiġ* sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AYTİĠ:

"Aytiš" sözcüğünün başka bir varyantıdır [I.102/112] 69. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 140).

Kökeni: "Ayt-" fiilinden türeyen sözcük Clauson tarafından *aytış* sözcüğüne eş değer olarak gösterilmiştir (Clauson, 1972: 268).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 140)'de geçen ve "birinin diğer bir kişinin sağlığını sorması" anlamına gelen *aytiš* sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AYRUQ:

Oğuz diyalektinde "diğer" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.102/112] 69. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 140).

Kökeni: Clauson bu sözcüğü a̠druq maddesinde ele almıştır. Sözcük, "adır-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 65). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*adrı 'ayrı, eğri, çatal' (DLT) +k" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 96).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 166)'de *öŋi* "başka(sı)", ME (Yüce, 1993: 168)'de *özge* "başka", ME (Yüce, 1993: 202)'de *ya̠na* "yine, başka (?)"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 90)'de *ayru̠ḳ* "başka", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 132)'de *öŋü* "başka", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 133)'de *özge* "başka"; İML (Battal, 1997: 14)'de *ayrık* "başka, özge"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 8)'de *ayruq* "başka, gayrı", Kİ (Caferoğlu, 1931: 66)'de *özgä* "başkası"; EZ (Atalay, 1945: 146)'de *ayruq* "ayrık", EZ (Atalay, 1945: 176)'de *eyrik* "başka, ayrı, ayrılmış", EZ (Atalay, 1945: 148)'de *başka* "başka", EZ (Atalay, 1945: 228)'de *özge* "başka, ayrı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *ayrıḳ* "başka", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 121)'de *özge* "başka, başkası"; AL (Kaçalin, 2011: 984)'de *ögün* "başka", AL (Kaçalin, 2011: 988)'de *özge* "başka", AL (Kaçalin, 2011: 1037)'de *yana* "gayrı"; ŞS (Kunos, 1902: 156)'de *özke* "başka, diyer", ŞS (Kunos, 1902: 98)'de *yana (yene)* "edattir, digerbar, başka"; ZT (Kara, 2011: 376)'de *özge* "başka, diğer", ZT (Kara, 2011: 417)'de *yana* "diğer, öteki, öbürü" şeklindeki sözcükler DLT'deki "ayruq" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 115, 127, 130, 157)'de geçen ve "başka" anlamına gelen *a̠din*, *öŋin*, *a̠druq* ve *öŋi* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM ve ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AYRİQ:

Sözcük "ayrık otu" demektir. Türkler buna *aḏriq* derken Oğuzlar *ayriq* demektedir [I.102/112] 69. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 140).

Kökeni[74]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 130)'de geçen ve "ayrık otu" anlamına gelen *aḏriq* sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML(Battal, 1997: 14)'de *ayrık* "başka, özge"; EZ (Atalay, 1945: 146)'de *ayrık* "ayrık", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *ayrıḳ* "başka" sözcükleri DLT'deki "ayrık otu" anlamına gelen "ayriq" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

AYLOQ AYLOQ:

Oğuz diyalektinde "böyle böyle" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.102/112] 69. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 140).

Kökeni: *Ayla:* ve *ok* sözcüklerinin birleşmesi sırasında oluşan ünlü göçüşmesi sonucu ortaya çıkmıştır ve böyle böyle demektir (Clauson, 1972: 272).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[74] Sözcüğün kökeniyle ilgili bilgiler "aḏriq" maddesinde verildiğinden dolayı bu maddede tekrar köken bilgisine değinilmemiştir.

Kİ (Caferoğlu, 1931: 4)'de *andawuq* "onun gibi"; AL (Kaçalin, 2011: 898)'de *andaḳ* "öylece, onun gibi", AL (Kaçalin, 2011: 898)'de *andaḳ* "öylece, onun gibi"; ŞS (Kunos, 1902: 12)'de *andak (andağ)* "öyle", ŞS (Kunos, 1902: 146)'de *munday* "böyle şöyle", ŞS (Kunos, 1902: 151)'de *ondak* "o minval, öyle", ŞS (Kunos, 1902: 152)'de *oşandak* "öylece, anın gibi", ŞS (Kunos, 1902: 178)'de *şulay* "edattır, şöyle böyle, mundak, bu gibi", ŞS (Kunos, 1902: 11)'de *andak (andağ)* "öyle", ŞS (Kunos, 1902: 146)'de *mundak* "şundak, şöylece, bunun gibi"; ZT (Kara, 2011: 303)'de *andaḳ* "öyle, öylece, o şekilde" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerlik oluşturmaktadır. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 257)'de "öyle" anlamına gelen *mat*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 89)'de "böyle" anlamındaki *oš*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 140)'de "öyle" anlamına gelen *ayla*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 144)'de "böyle" anlamına gelen *andāġ* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AYLA:

Oğuz diyalektinde "öyle" demektir [I.102/112] 69. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 140).

Kökeni: Böyle, bunun gibi anlamlarına gelen sözcüğün özgün şekli "ayla:"dır; ancak ayloq sözcüğüne de bakmak gerekir. Ama güneyabatıda Azerî diyalektinde *ele*, Osmanlı'da *öyle*, Türkmencede *eyle* şeklindedir. Ünlü değişiminin tarihinin keşfi mümkün değildir (Clauson, 1972: 272).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 4)'de *andawuq* "onun gibi"; AL (Kaçalin, 2011: 898)'de *andaḳ* "öylece, onun gibi", AL (Kaçalin, 2011: 898)'de *andaḳ* "öylece, onun gibi"; ŞS (Kunos, 1902: 12)'de *andak (andağ)* "öyle", ŞS (Kunos, 1902: 146)'de *munday* "böyle şöyle", ŞS (Kunos, 1902: 151)'de *ondak* "o minval, öyle", ŞS (Kunos, 1902: 152)'de *oşandak* "öylece, anın gibi", ŞS (Kunos, 1902: 178)'de *şulay* "edattır, şöyle böyle, mundak, bu gibi", ŞS (Kunos, 1902: 11)'de *andak (andağ)* "öyle", ŞS (Kunos, 1902: 146)'de *mundak* "şundak, şöylece, bunun gibi"; ZT (Kara, 2011: 303)'de *andaḳ* "öyle, öylece, o şekilde" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 140)'de "böyle böyle" anlamına gelen *ayloq ayloq,* DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 89)'de "böyle" anlamındaki *oš,* DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 257)'de "öyle" anlamına gelen *mat,* DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 144)'de "böyle" anlamına gelen *andāġ* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖYLÄ:

Oğuz diyalektinde "öğle" anlamında kullanılır, Kıpçaklar buna özlä demektedir [I.102/112] 69. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 140).

Kökeni: Clauson "öyle" sözcüğünü "ödleg" maddesine yönlendirmiştir. "*Öd-, ö:d" kökünden türemiştir. Hakaniye Türkçesinde *ö:d* ve *ödleg* arasında herhangi bir fark yoktur. Kaşgarlı her ikisini de "zaman" olarak çevirmiştir. Başka yerlerde *ödleg* sıklıkla "öğlen/gün" ortası anlamıyla kullanılmaktadır (Clauson, 1972: 55-56). Eren, sözcüğün Türkçe *öd* "zaman, vakit" kökünden –le ekiyle yapıldığını söylemiştir (Eren, 1999: 313).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 168)'de *öyle* "öğle (vakti)"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 133)'de *öylen* "öğle vakti"; İML (Battal, 1997: 56)'de *öyle* "günün ortası" sözcükleri DLT'deki "öylä" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AČLİQ:

Sözcük "açlık" demektir [I.102/112] 69. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 140).

Kökeni: "A:ç" sözüğünden türemiştir ve "açlık, kıtlık" anlamındadır. Yaşayan diyalektlerde kuzeydoğu hariç, güneybatıda (Oğuz) *alcık* şeklinde bulunur (Clauson, 1972: 26). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*āç+lık" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 48).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 83)'de *açlıḳ* sözcüğü "açlık" anlamına geldiği için bu maddedeki sözkle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AŠLİQ:

Sözcük "mutfak" anlamına gelir [I.104/114] 70. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 140).

Kökeni: "A:ş" sözcüğünden türemiştir. Yaşayan diyalektlerde genellikle "yiyecek, tedarik", daha az olarak da "tahıl" anlamındadır (Clauson, 1972: 261). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<āş+lık" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 86).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 140)'de yer alan ve "buğday" anlamına gelen *aš̈liq* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

AŠLİQ:

Oğuzlar buna "buğday" der [I.104/114] 70. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 140).

Kökeni[75]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 94)'de *aşlıḳ* "buğday, zahire", ME (Yüce, 1993: 107)'de *buġday* "buğday"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 7)'de *aşlıq* "buğday"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 97)'de *buday* "buğday", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 97)'de *buġday* "buğday"; İML (Battal, 1997: 22)'de *buğday* "bildiğimiz hububat: buğday"; EZ (Atalay, 1945: 157)'de *buday* "buğday", EZ (Atalay, 1945: 157)'de *buġday* "buğday";

[75] Sözcüğün kökeniyle ilgili bilgiler bir önceki maddede verilmiştir.

EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 105)'de *buġday* "buğday"; EM (Toparlı, 2003: 72)'de *aşlıḳ* "yemeklik buğday vb.", EM (Toparlı, 2003: 78)'de *buġday* "buğday"; ZT (Kara, 2011: 316)'de *buġday* "buğday" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 274-275)'de yer alan *buġdāy* "buğday" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 140)'de yer alan ve "mutfak" anlamına gelen *aš̆liq* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ÄŠYÄK[76]:

Äšgäk sözcüğünün farklı bir varyantıdır ve "eşek" demektir [I.104/114] 70. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 141).

AWYA:

Sözcük "ayva" demektir ve bir varyanttır [I.104/114] 70. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 141).

Kökeni: Ayva anlamındaki sözcük egzotik bir meyve olarak bilinir. Rusçadan tekrar ödünçlenmiştir (Clauson, 1972: 268). Eren, Eski Kıpçakça sözlüklerde Türkmence bir veri olarak *ayva* biçiminin geçtiğini söyler. Yazara göre bu biçim, göçüşmeyle oluşmuştur (avya>ayva) (Eren, 1999: 29).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 91)'de *ayva* "ayva"; İML (Battal, 1997: 14)'de *ayva* "bildiğimiz sert yemiş"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 9)'de *ayva* "bugünkü manasında" sözcükleri DLT'deki "awya" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

[76] Sözcükle ilgili bilgiler 68. varaktaki "äšgäk" maddesinde verilmiştir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İGTÜ:

"Ahırda beslenen hayvanlar" için kullanılan bir sözcüktür [I.104/114] 70. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 141).

Kökeni: "İgiḍ-" fiilinden ve buradan gelerek "iktüle-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 102).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AQRU:

"Yavaşça" anlamına gelen bir takıdır [I.104/114] 70. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 141).

Kökeni: Kibarca, sessizce anlamlarında kullanılan sözcük sıklıkla çift kullanılır. Erken dönemde uzun bir şekli olan *akuru* ve buna –n'nin iliştirilmesi de söz konusudur (Clauson, 1972: 89).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 85)'de *aḵru* "yavaş, sessiz"; İML (Battal, 1997: 9)'de *akru* "yavaş"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 123)'de *yavaş* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 281)'de *yavaş* "yavaş"; ŞS (Kunos, 1902: 106)'de *yılar yılar* "yavaş yavaş", ŞS (Kunos, 1902: 142)'de *lik lik* "yavaş yavaş", ŞS (Kunos, 1902: 170)'de *sikin* "yavaş"; ZT (Kara, 2011: 422)'de *yavaş* "yavaş, sakin" sözcükleri DLT'deki "aqru" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄḌGÜ:

"Herhangi bir şeyin iyisi" için kullanılan bir sözcüktür [I.104/114] 70. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 141).

Kökeni: "İyi, ahlaken iyi, nitelik olarak iyi, kullanışlı" anlamına gelen sözcüğün az ya da çok eş anlamlısı *yaxşı* sözcüğüdür (Clauson, 1972: 51). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*äd 'değer, kıymet, mal' + gü" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 444).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 117)'de *eḏgü* "iyi", ME (Yüce, 1993: 150)'de *körklü/körklüg* "güzel", ME (Yüce, 1993: 200)'de *yaḫşı* "iyi, güzel"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 153)'de *yaḵşı* "güzel"; İML (Battal, 1997: 28)'de *ed'gü* "iyi", İML (Battal, 1997: 46)'de *körklu* "güzel", İML (Battal, 1997: 84)'de *yahşı* "iyi"; Kİ (Caferoğlu, 1931:

52)'de *körklü* "güzel", Kİ (Caferoğlu, 1931: 120)'de *yaqşı* "iyi"; EZ (Atalay, 1945: 208)'de *körükli* "güzel", EZ (Atalay, 1945: 276)'de *yakşı* "yahşi, güzel"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 129)'de *yaẖşı* "iyi"; EM (Toparlı, 2003: 119)'de *yaẖşı* "iyi, güzel"; ŞS (Kunos, 1902: 1)'de *abadan (abdan)* "güzel", ŞS (Kunos, 1902: 15)'de *asrar* "eyi, âla, güzel", ŞS (Kunos, 1902: 24)'de *benayi* "güzel, nefis, âla", ŞS (Kunos, 1902:71)'de *gökçak* "güzel, hoş, yahşi suretli", ŞS (Kunos, 1902: 71)'de *gökçek* "güzel, hoş, eyi", ŞS (Kunos, 1902: 74)'de *gürkan* "cemil, güzel", ŞS (Kunos, 1902: 77)'de *hau (havav, havuh)* "güzel, eyi", ŞS (Kunos, 1902: 96)'de *yahşi* "güzel, eyi", ŞS (Kunos, 1902: 104)'de *yavuz* "pakize, güzel, müstesna", ŞS (Kunos, 1902: 123)'de *kaşenk* "güzel, yakışıklı", ŞS (Kunos, 1902: 144)'de *meleş* "güzel", ŞS (Kunos, 1902: 174)'de *sulu* "güzel, revnaklı", ŞS (Kunos, 1902: 196)'de *tumbalak* "güzel, yakışıklı", ŞS (Kunos, 1902: 196)'de *tur* "eyi, güzel", ŞS (Kunos, 1902: 200)'de *tüzük* "tertibli, muntazam, yolunda, güzel"; ZT (Kara, 2011: 415)'de *yaẖşı* "iyi, güzel, hoş" sözcükleri bu maddede yer alan sözcükle bire bir eş değerlik oluşturmaktadır. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 275, III: 163, 221)'de yer alan ve "iyi" anlamına gelen *körklüg*, *yaxs̈ı*, *yēg* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AMŠUY:

"Bir çeşit erik"tir ve bunun rengi sarıdır [I.104/114] 70. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 141).

Kökeni: Clauson, sözcüğün Çince olduğunu söylemiştir (Clauson, 1972: 164). DTS'de ise sözcük "sarı armudun görünüşü" olarak açıklanmıştır (DTS, 1969: 42).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *ärük* "erik, sarı erik, şeftali"; EM (Toparlı, 2003: 83)'de *erük* "erik"; EZ (Atalay, 1945: 178)'de *irik* "erik"; AL (Kaçalin, 2011: 987)'de *örük* "erik"; ŞS (Kunos, 1902: 186)'de *tentekel* "bir nevi erik, zerdali", ŞS (Kunos, 1902: 11)'de *aluc* "erik, yabani muattar bir meyve", ŞS (Kunos, 1902: 59)'de *dolana* "aluca nevinden bir türlü erik ismidir", ŞS (Kunos, 1902: 66)'de *eruksun* "bir nevi erik", ŞS (Kunos, 1902: 126)'de *kemirte*, "olmamış zerdali, ham erik", ŞS (Kunos, 1902: 145)'de *mışmış* "olmuş zerdali, pişmiş erik"; ZT (Kara, 2011: 375)'de *örük* "kuru erik, zerdali" olarak gördüğümüz sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 110, 146)'de geçen ve "erik" anlamına gelen *ärük* ve *alūč* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AŊDUZ:

"Andız otu" demektir. Bunun köklerinden yapılan bir ilaç atların mide ağrısını tedavi etmek için kullanılır [I.104/114] 70. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 142).

Kökeni: Räsänen, sözcüğün Orta Türkçede (?) *aŋdı* kuşatma sözcüğünden türeyebileceğini söylemiştir (Räsänen, 1969: 21).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İƉLİČ:

"Bir dağ bitkisi"dir, sarımsağa benzer, rostoyla yenir [I.104/114] 70. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 142).

Kökeni: Diğer bitki isimlerine benzer (Clauson, 1972: 185).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄƉLİK:

"Allık, kadınların yanaklarına sürdükleri kırmızı boyaya" denir [I.104/114] 70. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 142).

Kökeni: Kırmızı kozmetik, allık demektir. Opo: ve kirşe:n gibi beyaz kozmetikler için kullanılmaz. Merkezî güney diyalektleri dışında fonetik değişikliklerle bulunur (Clauson, 1972: 185). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<eng + lik" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 335).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 105)'de *eŋlik* "kadınların yüzlerine sürdükleri allık"; İML (Battal, 1997: 29)'de *eŋlik* "yanak kırmızılığı"; Kİ (Caferoğlu,

1931: 11)'de *änilik* "kadınların kullandıkları kırmızı yüz boyası, kızıllık"; AL (Kaçalin, 2011: 935)'de *eŋlik* "allık" sözcükleri DLT'deki "äŋlik" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖĐDÜN:

"Ön" anlamında kullanılan bir takıdır. Oğuzlar bu sözcük yerine "öŋ" sözcüğünü kullanır [I.104/114] 70. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 142).

Kökeni: "Öŋ" sözcüğünden türemiştir ve "ön" demektir. Esas noktalarla kullanıldığında "doğu" anlamına gelir (Clauson, 1972: 178).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 166)'de *öŋ* "ön"; ŞS (Kunos, 1902: 155)'de *önk* "ön" sözcükleri DLT'deki "öŋdün" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ULDAĐ:

“Ayakkabının teki” için kullanılan bir sözcüktür [I.104/114] 70. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 142).

Kökeni: “Tek” anlamına gelen sözcüğün belki de en eski şekli *ulduŋ* sözcüğüdür (Clauson, 1972: 131). Sözcüğün köken bilgisi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AZLAŊ:

Sözcük “bukelemun” demektir [I.105/116] 71. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 142).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İZDAŋ:

"Balık yakalamak için kullanılan bir tür ağ"dır [I.105/116] 71. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 142).

Kökeni: Clauson, sözcüğün –deŋ ekiyle yapıldığını ve bir tür balık ağı olduğunu söylemiştir (Clauson, 1972: 281).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AXSUŋ:

"İçip kavga çıkaran kişiler" için kullanılır. *Axsum* sözcüğünün varyantıdır [I.105/116] 71. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 143).

Kökeni: "Sarhoş; kavgacı, sarhoş; gürültü patırtıcı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 95, DTS, 1969: 71).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 106)'de *esrük* "sarhoş"; İML (Battal, 1997: 31)'de *esrük* "serhoş"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *äsrük* "serhoş"; EZ (Atalay, 1945: 170)'de *esrik* "sarhoş"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 108)'de *esrik* "sarhoş"; AL (Kaçalin, 2011: 987)'de *ösrük* "mest", AL (Kaçalin, 2011: 895)'de *aḫsum* "ayakta duramayacak kadar sarhoş", AL (Kaçalin, 2011: 895)'de *aḳsum* "ayakta duramayacak kadar sarhoş"; ŞS (Kunos, 1902: 61)'de *ehsum* "sarhoş, mest", ŞS (Kunos, 1902: 66)'de

esruk “sarhoş, mest”, ŞS (Kunos, 1902: 160)’de *üsrük* “sarhos” ; ZT (Kara, 2011: 375)’de *ösrük* “sarhoş, mest” ifadeleriyle gördüğümüz sözcükler DLT’deki “axsuŋ” sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Bunların dışında DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 134, 273)’de geçen ve “sarhoş” anlamına gelen *äsrük* ve *čulq* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EM ve ML’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AYPAŊ:

Çiğil diyalektinde “kel” anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.105/116] 71. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 143).

Kökeni: Kel anlamındaki sözcüğün Türkî eş değeri *aydıŋvaş* “parlak kafa”dır (Clauson, 1972: 268).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 100)’de *taz* “kel gibi”; EZ (Atalay, 1945: 254)’de *taz* “daz”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 125)’de *ṭaz* “kel”; ZT (Kara, 2011: 395)’de *taz* “kel” sözcükleri DLT’deki “aypaŋ” sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EM, ML, AL, ŞS’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AYDİŊ:

Sözcük “ay ışığı” demektir [I.105/116] 71. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 143).

Kökeni: “A:y” sözcüğünden türemiştir, tam anlamıyla ay ışığı demektir; ama bazen belli belirsiz parlaklığı da ifade eder (Clauson, 1972: 268).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 204)’de *yạruḳ* “aydınlık”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 90)’de *aydın* “aydınlık, ay ışığı”; İML (Battal, 1997: 13)’de *aydın* “ışık, nur”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 8)’de *aydın* “ışık, nur”, Kİ (Caferoğlu, 1931: 42)’de *ışıq* “ziya”, Kİ (Caferoğlu, 1931: 121)’de *yaruq* “ay ışığı”; EZ (Atalay, 1945: 145)’de *aydınlık* “aydınlık” sözcüğünün kökü olan “aydın”, EZ (Atalay, 1945: 174)’de *ışıx/ışık* “ışık, aydınlık”, EZ (Atalay, 1945: 279)’de *yarık* “ışık”, EZ (Atalay, 1945: 280)’de *yarkın* “ışık”; EM (Toparlı, 2003: 73)’de *aydınlıḳ* “ay ışığı”; AL (Kaçalin, 2011: 1039)’de *yaruġ/yaruḳ* “parlak”; ŞS (Kunos, 1902: 8)’de *aydın* “nur, zav-i asli, ay ve tün yâni aylı gece dir, mahitab, ruşen, mubarek baher, ziadar”, ŞS (Kunos, 1902: 179)’de *şumur* “ışık, aydın”, ŞS (Kunos, 1902: 95)’de *yağdu (yahdu)* “nur, ziya, aydınlık”, ŞS (Kunos, 1902: 95)’de *yağduluk* “aydınlık, ruşenlik, nur-u ziya”, ŞS (Kunos, 1902: 97)’de *yaktu* “nur, aydınlık, yahtı”, ŞS (Kunos, 1902: 101)’de *yaruğ* “ruşen, aydın, çatlak, ışık”, ŞS (Kunos, 1902: 101)’de *yaruğlığ* “aydınlık, ruşenlik, ziya”; ZT (Kara, 2011: 308)’de *aydın* “mehtap”, ZT (Kara, 2011: 420)’de *yaruḳ* “parlak, ışık, aydın” sözcükleri DLT’deki “aydiŋ” sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK ve ML’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄRDÄN:

"Bekâr erkekler" için kullanılan bir sözcüktür [I.105/116] 71. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 143).

Kökeni: Bekâr erkek anlamındaki sözcük muhtemelen *eringe:n* "tembelliği alışkanlık haline getiren kişi" sözcüğünün büzüşmesiyle oluşmuştur. Sadece (?) güneybatıda Osmanlı'da "ergen", bekâr erkekler için kullanılırken diğer diyalektlerde *boydak* sözcüğü kullanılmaktadır (Clauson, 1972: 235).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 120)'de *ergen* "bekâr"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 105)'de *ergen* "bekâr erkek"; EZ (Atalay, 1945: 170)'de *ergen* "bekâr", EZ (Atalay, 1945: 189)'de *kazak başlı* "bekâr" şeklinde karşımıza çıkan sözcükler bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ARQĀR:

Sözcük "dişi ceylan" demektir [I.105/116] 71. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 143).

Kökeni: Dağ keçisi anlamındaki sözcük yaşayan diyalektlerde cinsiyet dışında tür belirten bir terimdir. Moğolca *arğali* muhtemelen bu sözcüğün eş anlamlısıdır (Clauson, 1972: 216).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 127)'de *ıvuḳ* "geyik" ; İML (Battal, 1997: 36)'de *ıvık* "geyik", İML (Battal, 1997: 35)'de *ımga* "dağ keçisi" şekillerinde gördüğümüz sözcükler bu

sözcükle bire bir eş değerdir. Bunlar dışında DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 108)'te geçen ve "dişi ceylan" anlamına gelen *iwiq* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AŠBĀR:

"Atlara yem olarak kullanılan saman kepek karışımına" denir [I.105/116] 71. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 143).

Kökeni: "A:ş" ve belirlenemeyen ikinci bir parçadan oluşan birleşik sözcüktür (Clauson, 1972: 257).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

EŠLĀR:

"Kadın" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.105/116] 71. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 143).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 188)'de *tişi* "kadın; dişi, kancık", ME (Yüce, 1993: 94)'de *ʿạvrạt* "kadın, dişi"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 89)'de *avrat/ʻavrat* "kadın", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 146)'de *tişi* "dişi"; İML (Battal, 1997: 27)'de *dişi* "erkeğin karşıtı", İML (Battal, 1997: 73)'de *tişi* "dişi", İML (Battal, 1997: 29)'de *epçi* "kadın"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 103)'de *tişi* "dişi", Kİ (Caferoğlu, 1931: 112)'de *urağut* "kadın", Kİ (Caferoğlu, 1931: 7)'de *avrat* "kadın"; EZ (Atalay, 1945: 178)'de *ipçı* "kadın", EZ (Atalay, 1945: 144)'de *avrat* "avrat, kadın", EZ (Atalay, 1945: 144)'de *épçi* "kadın"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 126)'de *tişi* "dişi, her hayvanın dişisi", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 105)'de *epçi* "kadın, hanım, eş", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de *ʿạvrạt* "kadın"; EM (Toparlı, 2003: 72)'de *ʿạvrạt* "kadın"; AL (Kaçalin, 2011: 1017)'de *tişi* "dişi"; ŞS (Kunos, 1902: 201)'de *zaife* "kadın, karı, avret", ŞS (Kunos, 1902: 87)'de *imkan* "kadın, avret, zen", ŞS (Kunos, 1902: 88)'de *inçi* "hanım, irfanlı, zarif, muhtal kadın", ŞS (Kunos, 1902: 106)'de *yinke* "kadın", ŞS (Kunos, 1902: 137)'de *kuçin* "hanım ve banu demek dir, hatun, kadın" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 159, III: 266)'de yer alan ve "kadın" anlamına gelen *urāġūt* ve *tiši* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OXŠĀĠ:

"Gibi ya da benzer" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.105/116] 71. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 143).

Kökeni: "Oxşa-" fiilinden türeyen sözcük "benzer, benzerlik" demektir ve *oxşa:ş* sözcüğünden daha az yaygındır (Clauson, 1972: 96).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 161)'de *oḫşaş* "benzer, eş"; İML (Battal, 1997: 52)'de *ohşağu* "benziyen"; AL (Kaçalin, 2011: 979)'de *oḫşaş* "benzer" şeklinde karşımıza çıkan sözcükler bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ARQĀĠ:

"Örgü, dokuma" anlamlarında kullanılan bir sözcüktür [I.105/116] 71. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 143).

Kökeni: Dokuma, dokunmuş materyal anlamındaki sözcüğün orta dönemdeki eş anlamlısı *arğaç* sözcüğüdür (Clauson, 1972: 216).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 11)'de *arkag* "argaç/en ipliği"; EZ (Atalay, 1945: 226)'de *örmeç / örük* "kıl ve saç gibi şeylerin örülmüşü" sözcüri bu addedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 104, 128, 133, 152)'de yer alan ve "örgü" anlamına gelen *ariš*, *örgüč, örčüg* ve *örmä* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OWRŪĠ:

"Kemiğin eklemi ya da dağın kıvrımı için kullanılan bir sözcük"tür ve *oġrūġ* sözcüğünün bir varyantıdır [I.105/116] 71. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 143).

Kökeni[77]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 130)'de geçen ve bu sözcüğün farklı bir varyantı olan *oġruġ* sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 130)'de geçen ve boynun ilk omuru anlamına gelen *owrūġ* sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

OWRŪĠ:

"Boynun ilk omuruna" denir [I.105/116] 71. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 143).

[77] Sözcüğün kökeniyle ilgili bilgiler oġruġ maddesinde verilmiştir.

Kökeni[78]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 130)'de geçen ve bu sözcüğün farklı bir varyantı olan *oġruġ* sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 130)'de geçen ve "kemiğin eklemi ya da dağın kıvrımı" anlamına gelen *owrūġ* sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

UĠRĀĠ:

Sözcük "amaç, niyet" demektir [I.107/120] 72. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 144).

Kökeni: "Uğra-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 90). Sözcük, *uğra- (fiil kökü) + -g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 193)'de *uġraġ* "niyet, maksat"; ŞS (Kunos, 1902: 11)'de *amac* "hedef, nişane" sözcükleri DLT'deki "uġrāġ" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

[78] Sözcüğün kökeniyle ilgili bilgiler oġruġ maddesinde verilmiştir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ANDĀĠ:

"Böyle" anlamına gelen bir takıdır [I.107/120] 72. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 144).

Kökeni: "An (ol)" ve "te:g'in büzüşmesiyle oluşmuştur. Sıklıkla sıfat olarak "bunun gibi, böylece, böyle" anlamlarında kullanılır. Kuzeybatı diyalektleri dışında yaşayan diyalektlerde bulunmaktadır (Clauson, 1972: 177).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 4)'de *andawuq* "onun gibi"; AL (Kaçalin, 2011: 898)'de *andaḳ* "öylece, onun gibi", AL (Kaçalin, 2011: 898)'de *andaḳ* "öylece, onun gibi"; ŞS (Kunos, 1902: 12)'de *andak (andağ)* "öyle", ŞS (Kunos, 1902: 146)'de *munday* "böyle şöyle", ŞS (Kunos, 1902: 151)'de *ondak* "o minval, öyle", ŞS (Kunos, 1902: 152)'de *oşandak* "öylece, anın gibi", ŞS (Kunos, 1902: 178)'de *şulay* "edattır, şöyle böyle, mundak, bu gibi", ŞS (Kunos, 1902: 11)'de *andak (andağ)* "öyle", ŞS (Kunos, 1902: 146)'de *mundak* "şundak, şöylece, bunun gibi"; ZT (Kara, 2011: 303)'de *andaḳ* "öyle, öylece, o şekilde" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 140)'de "böyle böyle" anlamına gelen *ayloq ayloq*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 89)'de "böyle" anlamındaki *oš*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 140)'de "öyle" anlamına gelen *ayla*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 257)'de "öyle" anlamına gelen *mat* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML'de olmayan sözcüğün bire hiç eş değerliği vardır.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İNDĀĠ:

"Elek çerçevesi" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.107/120] 72. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 144).

Kökeni: Bu sözcük, elif, nun, dal, gayın ile *anda:ğ* şeklinde –a–'lı telaffuz edilir. İkinci bir hecelemede elif ve dal düzeltilmiştir. Başta elifin olması gerekmektedir (Clauson, 1972: 177).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OPRĀQ:

"Yıpranmış giysiler" için kullanılan bir sözcüktür [I.107/120] 72. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 144).

Kökeni: "Opra:-" fiilinden türemiştir. Aslında "perişan, yırtık" demektir ve özellikle elbise için "eski, yıpranmış" anlamında kullanılır. Merkezî kuzey, kuzeybatı ve güneybatıda hem ön hem arka ünlülü şekilleri bulunmaktadır (Clauson, 1972: 13). Sözcük, *opra- (fiil kökü)* + *-k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 121)'de *eski* "eski"; İML (Battal, 1997: 31)'de *eski* "yeninin karşıtı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *äski* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 170)'de *éski* "eski", EZ (Atalay, 1945: 222)'de *oprak* "yıpranmış", EZ (Atalay, 1945: 140)'de *aprak* "yıpranmış", EZ (Atalay, 1945: 249)'de *şüprek* "yıpranmış, eski"; EK

(Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 108)'de *eski* "eski"; ŞS (Kunos, 1902: 24)'de *beya (beyat)* "âdi, kadim, bayağı, bayat, eski, köhnelenmiş, çokdan kalma", ŞS (Kunos, 1902: 34)'de *bulbad* "eski", ŞS (Kunos, 1902: 64)'de *eprik* "eski"; ZT (Kara, 2011: 332)'de *éski* "eski" sözcükleri DLT'deki "oprāq" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ATĠĀQ:

Sözcük "safra" demektir [I.107/120] 72. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 144).

Kökeni: "At-" fiilinden türeyen sözcüğün köküyle herhangi bir semantik ilişkisi yoktur. Muhtemelen anlamsal genişlemeye uğramıştır. Brockelmann'a göre bu ek bitki isimlerine eklenmektedir (Clauson, 1972: 47).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

UCMĀQ:

Sözcük “cennet” demektir [I.107/120] 72. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 144).

Kökeni: Cennet anlamındaki sözcük Soğdca *witmy* bununla aynı ses ve anlama sahiptir. Müslüman Türkler erken dönemde Arapça *cana* “cennet” sözcüğünden uyarlamıştır. Soğdca şekil nadir kullanılır, sözcük “uçmak” şeklinin bozulmuş halidir. “Uç-” fiilinden türediğine inanılan bu sözcüğün etimolojisi yanlıştır (Clauson, 1972: 257).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 196)’de *uştmaḫ* “cennet”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 149)’de *uçmaḳ* “cennet”; İML (Battal, 1997: 79)’de *uçmaḳ* “cennet”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 111)’de *uçmaq* “cennet”; EZ (Atalay, 1945: 268)’de *uçmak* “uçmak, cennet”; ŞS (Kunos, 1902: 157)’de *uçmak* “cennet”; ZT (Kara, 2011: 408)’de *uçmaḫ/uçmaḳ* “cennet” sözcükleri DLT’deki “ucmāq” sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, AL’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AXSĀQ:

Sözcük “aksak” demektir [I.107/120] 72. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 144).

Kökeni: “Axsa:-” fiilinden türeyen sözcük “aksak” anlamındadır. Yaşayan diyalektlerde ve bazı kuzeydoğu ve güneydoğu diyalektlerinde *aksak* şeklinde bulunmaktadır (Clauson, 1972: 95). Gülensoy, sözcüğün kökenini “<aksa-k” şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 60).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 5)’de *aqsaq* “topal”; EZ (Atalay, 1945: 137)’de *aksak* “aksak”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 99)’de *aḳsaḳ* “aksak, topal”; ŞS (Kunos,

1902: 9)'de *aksaẖ* "aksak, lenk, topal", ŞS (Kunos, 1902: 47)'de *çolak* "topal, lenk, aksak", ŞS (Kunos, 1902: 39)'de *duğulan* "topal, aksak, çulak", ŞS (Kunos, 1902: 143)'de *lünki* "lenk, çolak, topal, aksak", ŞS (Kunos, 1902: 193)'de *toparlan* "topal, lenk, aksak"; ZT (Kara, 2011: 301)'de *aḵsaḵ* "aksak, topal" sözcükleri DLT'deki "axsāq" sözcüğüyle bire bir eş değerlik oluşturmaktadır. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 349)'de yer alan ve "aksak" anlamına gelen *boxsaq* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ARTĀQ:

"Bozuk ya da çürük şeyler" için kullanılan bir sözcüktür [I.107/120] 72. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 144).

Kökeni: "Arta:-" fiilinden türeyen sözcük "çürümüş, bozulmuş, kokuşmuş" anlamlarına gelir. Sadece (?) güneybatıda Anadolu'da *ardak* olarak yaşar (Clauson, 1972: 204).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 107)'de *bozuḵ* "bozuk"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 21)'de *bozuq* "kötü bir şeye ıtlak olunurmuş"; ZT (Kara, 2011: 327)'de *çürük* "çürük" sözcükleri DLT'deki "artāq" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ORĠĀQ:

Sözcük "orak" demektir [I.107/120] 72. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 144).

Kökeni: "O:r-" fiilinden gelmektedir ve orak anlamındadır. Yaşayan diyalektlerde *orğak / orak* şeklinde bulunur. Bazen "hasat" anlamıyla da kullanılmaktadır (Clauson, 1972: 216). Eren, sözcüğün *or-* "biç-" fiilinden –ğak ekiyle yapıldığını söyler (Eren, 1999: 308).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 130)'de *oraḳ* "orak"; EZ (Atalay, 1945: 222)'de *orak* "orak"; ŞS (Kunos, 1902: 151)'de *orak* " tırpan"; ZT (Kara, 2011: 371)'de *oraġ* "orak" şeklinde karşımıza çıkan sözcükler DLT'de geçen "orġāq" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OĠRĀQ:

"Sınırda yerleşmiş bir Türk boyunun adı"dır [I.107/120] 72. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 144).

Kökeni: DTS'de sözcük "Türk boylarından biri olan Ograk" olarak açıklanmıştır ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 363).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AĠLĀQ:

"Yalnız ya da tenha yerler" için kullanılan bir sözcüktür [I.107/120] 72. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 144).

Kökeni: "Ağla:-" fiilinden türeyen sözcük "yerleşilmemiş, yalnız, uzak" demektir. Yaşayan diyalektlerde seslik değişimlerle bulunmaktadır (Clauson, 1972: 84).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 127)'de *ıssız / issiz* "ıssız" anlamına gelen sözcük DLT'deki "aġlāq" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 8)'de *ağlak* sözcüğü "eksik" anlamına geldiği için DLT'deki "aġlāq" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

OĠLĀQ:

Sözcük "oğlak" demektir [I.107/120] 72. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 144).

Kökeni: Genç keçi anlamına gelen sözcük, çepişin zıttıdır. Bazı modern diyalektlerde metaforik olarak "erkek çocuk" için kullanılır. Yaşayan diyalektlerde çeşitli seslik değişimlerle bulunur (Clauson, 1972: 84-85). Eren, sözcüğün kökenini "<oğul+ -(a)k küçültme eki" şeklinde göstermiştir. Türkçede *oğlak > oğlak* olarak gelişen sözcük Deny'e göre *oğ-lak* biçiminde gelişmiştir. Ligeti de bu görüşe katılır. Onlara göre *oğ* kökü Macarca *oğunu*, *oğuna* "yaban tekesi", *oğulca*, *oğalca* "yaban koyunu" biçimlerinin *oğu-*, *oğa-* kökleriyle birleşmesinden oluşmuştur. Macarca *olló* "keçi yavrusu" ise eski bir Türk dilinden alınmıştır (Eren, 1999: 304). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*oğla 'genç, yiğit' +k" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 613).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 129)'de *oġlaḳ* "oğlak"; İML (Battal, 1997: 52)'de *oğlak* "keçi yavrusu"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 61)'de *oğlaq* "keçi yavrusu"; EZ (Atalay, 1945: 220)'de *oglak* "oğlak", EZ (Atalay, 1945: 144)'de *avlak* "oğlak"; EM (Toparlı, 2003: 100)'de *oġlaḳ* "oğlak"; ŞS (Kunos, 1902: 160)'de *üçki* "oğlak", ŞS (Kunos, 1902: 185)'de *teke* "oğlak", ŞS (Kunos, 1902: 81)'de *içki* "oğlak"; ZT (Kara, 2011: 369)'de *oġlaḳ* "oğlak" sözcükleri DLT'deki "oğlāq" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İSTĀK:

"Bir şeyin araştırması, takibi, soruşturması" anlamına gelir [I.107/120] 72. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 145).

Kökeni: "İste:-" fiilinden türeyen sözcük çeşitli anlam genişlemeleri yaşamıştır (Clauson, 1972: 242).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, EK, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 131)'de *istek* sözcüğü "istek, arzu" anlaml-ına geldiği için DLT'deki "istāk" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

ÜSTĀG:

"Ekleme" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.107/120] 72. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 145).

Kökeni: "Üste:-" fiilinden türeyen sözcük "bir şeyin üstüne başka bir şey ekleme" demektir (Clauson, 1972: 242).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

APLĀN:

"Sıçan cinsinden küçük bir hayvan"dır [I.107/120] 72. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 145).

Kökeni: Clauson, sıçan ailesinin en küçük üyelerinden olduğunu söylemiş ve sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi vermemiştir (Clauson, 1972: 10).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 145)'de geçen ve "sıçan cinsinden küçük bir hayvan" anlamına gelen *arġūn* sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ARĠŪN:

"Sıçan cinsinden küçük bir hayvan"dır [I.107/120] 72. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 145).

Kökeni: "Gelincik ya da buna benzer bir hayvan" anlamındaki sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 216).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 145)'de geçen ve "sıçan cinsinden küçük bir hayvan" anlamına gelen *aplān* sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ALTŪN:

Sözcük "altın" demektir [I.108/120] 73. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 145).

Kökeni: Altın anlamındaki sözcük Moğolcada *altan* şeklindedir. Yaşayan diyalektlerde *altın* olarak bulunur (Clauson, 1972: 131). Räsänen'e göre sözcüğün kökeni "<*āl 'kırmızı' + Çince ton" şeklinde göstermiştir (Räsänen, 1969: 18). DTS'de de sözcük "altın" olarak açıklanmıştır (DTS, 1969: 40). Eren, sözcüğün kökeniyle ilgili çeşitli araştırmacıların görüşlerine yer vermiştir. Bazılarını burada aktarmak istiyoruz. Németh Moğolca *altan* biçimiyle Ramstedt, Türkçe altunu Arapça *lātūn* "messing" biçimiyle birleştirir… Poppe, altını *h- < *p- ile başlayan bir örnek olarak değerlendirmek gerektiğini söylemiştir (Eren, 1999: 9-10). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<al + tın" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 67).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 86)'de *altun* "altın"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 87)'de *alṭun* "altın"; İML (Battal, 1997: 10)'de *altun* "bildiğimiz kıymetli maden, altın"; EZ (Atalay, 1945: 139)'de *altın* "altın"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 100)'de *alṭın/alṭun* "altın"; EM (Toparlı, 2003: 70)'de *alṭın* "altın"; ŞS (Kunos, 1902: 11)'de *altun* "zer, zeheb"; ZT (Kara, 2011: 302)'de *altun* "altın" sözcükleri DLT'deki "altūn" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 10)'de *altun* sözcüğü "alt taraf" anlamına geldiği için bu maddede sözcükle yalancı eş değerdir.

ÖMGĀN:

"Boyun damarı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.108/120] 73. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 145).

Kökeni: Anatomik bir terimdir ve "şah damarı" anlamına gelir ancak sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 159).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İNGĀN:

"Dişi deve" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.108/120] 73. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 145).

Kökeni: Dişi deve anlamındaki sözcüğün kökünü "*in" olarak gösteren Clauson, sözcüğü "ingek" maddesine yönlendirmiştir (Clauson, 1972: 184).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 130)'de *iŋen* "dişi deve"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 109)'de *iŋen* "dişi deve"; İML (Battal, 1997: 33)'de *ingen* "dişi deve"; EZ (Atalay,

1945: 178)'de *ingen teve* "dişi deve", EZ (Atalay, 1945: 259)'de *tişi teve* "dişi deve" sözcükleri DLT'deki "ingā̲n" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 279)'de yer alan ve "dişi deve" anlamına gelen *titir* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 130)'de *iŋen* sözcüğü "çok" anlamına geldiği için DLT'deki "ingā̲n" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

OYNĀŠ:

"Yasak ilişkisi olan kadınlar" için kullanılan bir sözcüktür [I.108/120] 73. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 145).

Kökeni: "Oyna:-" fiilinden türeyen sözcük etimolojik ve semantik olarak *oyna:k* sözcüğüne çok yakındır; ama aralarında az bir mütekabiliyet vardır (Clauson, 1972: 274). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<ōyun + a – ş" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 642).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 64)'de *oynaş* "maşuka"; EZ (Atalay, 1945: 224)'de *oynaş* "oynaş", EZ (Atalay, 1945: 275)'de *vaynaş* "oynaş"; ŞS (Kunos, 1902: 149)'de *oynaş* "aşik, dildade" sözcükleri DLT'deki "oynāš" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 145)'de geçen ve "cilveli kadın" anlamına gelen *oynāq* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OYNĀQ:

"Cilveli kadınlar" için kullanılan bir sözcüktür [I.108/120] 73. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 145).

Kökeni: "Oyna:-" fiilinden türeyen sözcük "eğlence" demektir. Çeşitli özel uygulamalarda kullanılmakla birlikte özellikle uçarı kadınlar için kullanılmaktadır (Clauson, 1972: 274). Gülensoy sözcüğün kökenini "<ōy(u)n + ak" olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 642).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 145)'de geçen ve "yasak ilişkisi olan kadınlar" anlamına gelen *oynāš* sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 149)'de *oynak* sözcüğü "oynar şey; boğum; cilf at" anlamlarına geldiği için "oynāq" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

AYRĀN:

Sözcük "ayran" demektir [I.108/120] 73. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 145).

Kökeni: Clauson, sözcüğün yağlı süt ya da buna benzer bir anlam taşıdığını söylemekle beraber kökeninin "ayr- (a̲dır-)" fiilinden geldiğine dair etimolojinin ise yanlış olduğunu söylemiştir (Clauson, 1972: 276). Gülensoy ise sözcüğün kökenini "[<*ayır- <*a̲dır-] + -an" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 95).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 90)'de *ayran* "ayran"; İML (Battal, 1997: 14)'de *ayran* "sütün yağı ayrıldıktan sonra kalan mayi ekşi kısmı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 8)'de *ayran* "yoğurttan yapılan içki"; EZ (Atalay, 1945: 145)'de *ayran* "ayran"; EM (Toparlı, 2003: 73)'de *ayran* "ayran" sözcükleri DLT'deki "ayrān" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 8)'de *ayran* "ayıran, tefrik eden"; ŞS (Kunos, 1902: 12)'de *ayran* "çalab, dug, mezik" sözcükleri DLT'deki "ayrān" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

OYNĀĠU:

Sözcük "oyun alanı" demektir [I.108/120] 73. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 145).

Kökeni: "Oyna-" fiilinden türediği açıktır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ULYĀN:

"Güzel kokulu, yenilebilir bir bitki kökü" için kullanılan bir sözcüktür [I.108/120] 73. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 146).

Kökeni: Bilinmeyen Arapça bir sözcüktür. Clauson, Atalay'ın bunun bir tür tilkikuyruğu olduğuna dair görüşünü aktarmıştır (Clauson, 1972: 154).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄRŊĀK[79]:

Sözcük "parmak" demektir [I.108/120] 73. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 146).

ÜRŊĀK:

"Alçıtaşı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.108/120] 73. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 146).

Kökeni: "Ürŋe:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 234-235). Sözcük, *ürŋe- (fiil kökü) + -k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

[79] Sözcükle ilgili bilgiler 65. varaktaki "ärnäk" maddesinde verilmiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ALŪČ:

Sözcük "sarı erik" demektir [I.108/120] 73. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 146).

Kökeni: Räsänen, sözcüğün "tatlı bir İran meyvesi" olduğunu söylerken kökenini "<Farsça ālū, ālūča" şeklinde göstermiştir (Räsänen, 1969: 18).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *ärük* "erik, sarı erik, şeftali"; EM (Toparlı, 2003: 83)'de *erük* "erik"; EZ (Atalay, 1945: 178) *irik* "erik"; AL (Kaçalin, 2011: 987)'de *örük* "erik"; ŞS (Kunos, 1902: 186)'de *tentekel* "bir nevi erik, zerdali", ŞS (Kunos, 1902: 11)'de *aluc* "erik, yabani muattar bir meyve", ŞS (Kunos, 1902: 59)'de *dolana* "aluca nevinden bir türlü erik ismidir", ŞS (Kunos, 1902: 66)'de *eruksun* "bir nevi erik", ŞS (Kunos, 1902: 126)'de *kemirte*, "olmamış zerdali, ham erik", ŞS (Kunos, 1902: 145)'de *mışmış* "olmuş zerdali, pişmiş erik"; ZT (Kara, 2011: 375) *örük* "kuru erik, zerdali" olarak gördüğümüz sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 110, 141)'de geçen ve "erik" anlamına gelen *ärük* ve *amšuy* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EK'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ULĀR:

Sözcük "keklik" demektir [I.108/120] 73. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 146).

Kökeni: Räsänen, sözcüğün "keklik" anlamında olduğunu belirtir kökenini ise Moğolca *ularu* sözcüğüne bağlar (Räsänen, 1969: 512).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 79)'de *ular* "keklik"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 43)'de *käklik* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 190)'de *keklik* "keklik", EZ (Atalay, 1945: 253)'de *tavuk* "keklik"; ZT (Kara, 2011: 306)'de *kéklik* "keklik" sözcükleri DLT'deki "ulār" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ŪSŪZ:

"Uykusuz insanlar" için kullanılan bir sözcüktür [I.108/120] 73. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 146).

Kökeni: Sözcük, *u- (isim kökü)* + *suz (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Nalbant, 2008: 80).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ESĪZ:

"Yaramaz çocuklar" için kullanılan bir sözcüktür [I.108/120] 73. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 146).

Kökeni: Sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 18)'de *azğun* "âsi, serkeş, gümrah, hadid, tugyan, şer", ŞS (Kunos, 1902: 146)'de *muli* "hırsız, yaramaz", ŞS (Kunos, 1902: 5)'de *afacan* "haşari, afetcan, yaramaz", ŞS (Kunos, 1902: 9)'de *aksın* "yaramaz, hayasız, haşarı" sözcükleri DLT'deki "esīz" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 30)'de *esiz* sözcüğü "yazık" anlamına geldiği için DLT'deki "esīz" sözcüğüyle yalancı eş değerlik söz konusudur.

ÄḌĪZ[80]:

"Bir şeyin yükseltilmesi" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.108/120] 73. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 146).

EGĪŠ:

"Maden eritildiğinde cevherinden çıkan pislikler" için kullanılan bir sözcüktür [I.108/120] 73. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 146).

Kökeni: "Ege:-" fiilinden türeyen sözcük eritilen metaldeki her türlü dolguyu ifade eder (Clauson, 1972: 118).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 104)'de *egiş* sözcüğü "terbiye" anlamına geldiği için DLT'deki "egīš" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

İGİŠ:

"İtaatsiz, başa çıkılmaz hayvanlar" için kullanılan bir sözcüktür [I.108/120] 73. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 146).

Kökeni: "İge:-" fiilinden türeyen sözcüğe ek olarak yuvarlak şekilleri de eş anlamlı olarak görünmektedir. Ancak bunları morfolojik olarak açıklamak zordur (Clauson, 1972: 118).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[80] Sözcükle ilgili bilgiler 39. varaktaki "äḏīz" maddesinde verilmiştir.

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

EWĀK:

"Aceleci insanlar" için kullanılan bir sözcüktür [I.108/120] 73. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 146).

Kökeni: "É:v- (acele et-)" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 8). Sözcük, *ev- (fiil kökü) + -(e)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 186)'de *tęrk* "tez, çabuk, derhal", ME (Yüce, 1993: 122)'de *ėvek* "acele, ivedi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 102)'de *tärk* "acele"; EM (Toparlı, 2003: 114)'de *tez* "acele, ivedi"; AL (Kaçalin, 2011: 908)'de *bat* "tez", AL (Kaçalin, 2011: 919)'de *cıldam* "yıldam, çabuk, tez"; ŞS (Kunos, 1902: 23)'de *bat* "çabuk, seri', zud, tez, acele", ŞS (Kunos, 1902: 44)'de *çildam* "çabuk, tez, acele", ŞS (Kunos, 1902: 54)'de *cildam* "çabuk, tez, acele", ŞS (Kunos, 1902: 131)'de *kıstak* "acele, cabukrak"; ZT (Kara, 2011: 311)'de *bat* "hemen, çabuk, derhal" sözcükleri DLT'deki tärk" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 256)'de "acele etmeyi ifade eden bir edat" anlamına gelen *šap*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 257, 273, 332)'de "çabuk" anlamına gelen *bat, tärk, tärkin*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 351)'de "hız" anlamına gelen *tawrāq* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄLŪK:

Sözcük "alay" demektir [I.108/120] 73. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 147).

Kökeni: "*Elü:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 142). Räsänen'in sözlüğünde sözcüğün anlamı "alay" olarak verilmiş ve sözcük Moğolca *ele-g* "küçümseme, alay" sözcüğüyle birleştirilmiştir (Räsänen, 1969: 41). Sözcük, *elü- (fiil kökü) + -k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ULĀĠ:

"Beyin emriyle kuryeye verilen ve bunun gibi başka bir at bulana kadar kullanılan at"tır [I.108/120] 73. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 147).

Kökeni: Bir eve mal taşıyan ya da özel olarak binilmek üzere kiralanan atlar için kullanılan teknik bir terimdir. Özel anlamı kiralamak için kullanılan at katarıdır. Tek attan ziyade at katarını ifade etmesine rağmen bu anlamı çok eski kalmıştır (Clauson, 1972: 136). Sözcük "kurye" demektir ve Moğolca *ula-ga* sözcüğüyle bağlantılıdır (Räsänen, 1969: 512). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<ūl + a – k" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 964).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 111)'de *ulaq* "posta ulağı"; AL (Kaçalin, 2011: 1030)'de *ulaġ / ulaḳ* "at"; ŞS (Kunos, 1902: 157)'de *ulağ (ulak)* "bargir" sözcükleri DLT'de geçen "ulāġ" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 157)'de *ulağ (ulak)* sözcüğü "su mecrası" anlamına geldiği için bu maddeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 147)'de geçen ve "yama" anlamını taşıyan *ulāġ* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ULĀĠ:

"Giysinin yaması" için kullanılan bir sözcüktür [I.108/120] 73. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 147).

Kökeni: Bir şeyleri çeşitli uygulamalarla birleştirmek anlamına gelen "ula:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 136). Sözcük, *ula- (fiil kökü)* + *-g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 1030)'de *ulaġ / ulaḳ* "at"; ŞS (Kunos, 1902: 157)'de *ulağ (ulak)* "bargir, su mecrası" sözcükleri DLT'de geçen "ulāġ" sözcüğüyle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 147)'de geçen ve "haberci at" anlamını taşıyan *ulāġ* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

OXĀQ:

"Kuru kayısıdan yapılıp içilen meyve suyu"dur [I.108/120] 73. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 147).

Kökeni: "Bir içecek olarak kullanılan parçalanmış kayısı suyu" anlamına gelen sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 83).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

UŠĀQ:

Sözcük "iftira" demektir [I.108/120] 73. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 147).

Kökeni[81]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[81] Sözcüğün kökeniyle ilgili bilgiler daha önce geçen "küçük şeyleri" ifade eden "ušaq" maddesinde ele alınmıştır.

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 196)'de *uşaḳ* "ufak, küçük"; İML (Battal, 1997: 80)'de *uşak* "küçük çocuk"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 113)'de *uşaq* "küçük çocuk"; ZT (Kara, 2011: 410)'de *uşaḳ* "ufak, küçük" şekillerinde gördüğümüz sözcükler DLT'deki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 108)'de geçen ve "küçük" anlamına gelen *ušaq* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

OSĀL:

"İhmalkâr, umursamaz" insanlar için kullanılan bir sözcüktür [I.108/120] 73. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 147).

Kökeni: "Osa:-" fiilinden türeyen sözcük "umursamaz, aylak" demektir (Clauson, 1972: 247).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 163)'de *osal* "gâfil, tecrübesiz", ME (Yüce, 1993: 163)'de *osaŋ* "gâfil, dalgın"; AL (Kaçalin, 2011: 982)'de *osal* "mühimsememek ve tekâsül gösterip oyalanmak" sözcükleri DLT'deki "osāl" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İNĀL:

"Annesi hatun babası halktan biri olan genç adamlar" için kullanılan bir sözcüktür [I.108/120] 73. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 147).

Kökeni: "*Ina:-" fiilinden türeyen sözcük etimolojik olarak mert anlamına gelir ama uygulamada sadece bir makamın adıdır. Kaşgarlı sözcüğün açıklamasını yapmış ama bunun etimolojik anlamı unutulmuştur (Clauson, 1972: 184). Gülensoy, sözcüğün kökenini "Uyg. *ına- 'emanet etmek, güvenmek' + l- fiilden isim yapan ek" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 434).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 87)'de *inalcık* sözcüğü "şehzade, bey, derebeyi" anlamına geldiği için DLT'deki "ināl" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 33)'de *inal* "yakınen bilinen"; ŞS (Kunos, 1902: 87)'de *inal* "mahrem-i has, musteşar, şehzade, serdar, şeyh kabile" sözcükleri DLT'deki "ināl" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

UČĀN:

Kıpçak diyalektinde "iki yelkeni olan tekneler" için kullanılan bir sözcüktür [I.110/122] 74. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 147).

Kökeni: "Uç-" fiilinden türemiştir ve bir isim olarak kullanılır (Clauson, 1972: 28). Sözcük, *uç- (fiil kökü)* + *-(a)n (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 138)'de *ḳemi* "gemi"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 116)'de *kemi* "gemi"; İML (Battal, 1997: 40)'de *kemi* "gemi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 111)'de *uçan* "küçük kemi", Kİ (Caferoğlu, 1931: 101)'de *täknä* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 44)'de *kämi* "gemi"; EZ (Atalay, 1945: 268)'de *uçan* "küçük gemi", EZ (Atalay, 1945: 193)'de *keme/kemi* "gemi", EZ (Atalay, 1945: 254)'de *tekene* "tekne"; EM (Toparlı, 2003: 90)'de *kemi* "gemi"; AL (Kaçalin, 2011: 958)'de *kėme* "gemi"; ZT (Kara, 2011: 349)'de *ḳayıḳ* "kayık; küçük gemi" sözcükleri DLT'deki "učān" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 271)'de yer alan ve "gemi" anlamna gelen *kämi* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AYĀS KŌK:

"Açık hava" demektir [I.110/122] 74. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 147).

Kökeni: Açık, bulutsuz hava anlamına gelen sözcük kış günlerinde havanın bulutsuz olmasından dolayı çok soğuk olmasındandır. Son ünlüsü belirsizdir, Kaşgarlı'ya göre bu s- olmalıdır (Clauson, 1972: 276). Hasan Eren, sözcüğün sonundaki sesin "z" olduğunu ve kökeninin de "<ay + (a)z eki" şeklinde açıklanabileceğini ifade etmiştir (Eren, 1999: 29). Gülensoy ise sözcüğün kökenini "<*OT. aya (DLT: aya kök 'açık hava') + s [> + z]" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 92).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 145)'de *ayaz*, bulutsuz açık hava"; ŞS (Kunos, 1902: 7)'de *ayaz (ayas)* "saf, şeffaf, aylı gecenin soğuğu"; ZT (Kara, 2011: 308)'de *ayas* "ayaz, açık ve soğuk hava" şeklinde karşımıza çıkan sözcükler bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

UTŪN:

Sözcük "utanmaz, alçak" demektir [I.110/122] 74. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 147).

Kökeni: Utanmaz, kötü, alçak anlamlarına gelen sözcük hiçbir yerde görülmez. 13. yüzyıldan sonra güneybatıda Anadolu'da utun sözcüğü "felaket, talihsizlik" anlamında kullanılmıştır. Ancak sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 60).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 116)'de *kaltak* sözcüğü "edebsiz, utanmaz, ârlanmaz, namussuz" anlamlarına geldiği için DLT'deki "utūn" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖGĀY ATA:

"Üvey baba" anlamına gelir [I.110/122] 74. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 148).

Kökeni: Sadece bir ebeveynle ilişkili olan anlamındadır. Yaşayan diyalektlerde seslik değişimlerle bulunmaktadır (Clauson, 1972: 119). Räsänen de sözcüğün "üvey" anlamına geldiğini söyler ve bunu Moğolca *ügei* "hayır" sözcüğüyle birleştirir (Räsänen, 1969: 369). Eren, sözcüğün *ög* "ana" kökünden türediğine dair ortak bir görüşün olduğunu; ancak –ey ekinin açıklanamadığını belirtmiştir (Eren, 1999: 429). Gülensoy da sözcüğün kökenini "<ög 'anne' + (e)y" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 1003).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 154)'de *ökey ata* sözcük grubu "üvey baba" anlamına geldiği için DLT'deki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

UMĀY:

Doğumdan sonra annenin rahminden çıkar, bir kutuya benzer ve çocuğun eşi olarak bilinir [I.110/122] 74. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 148).

Kökeni: Räsänen, sözcüğü bir tanrıça olarak açıklar ve Moğolca *umai* "matris, rahim" sözcüğüyle birleştirmiştir (Räsänen, 1969: 513).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 269)'de *umay* sözcüğü "kurtulma" anlamına geldiği için DLT'deki "umāy" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

ARPA:

Sözcük "arpa" demektir [I.110/122] 74. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 148).

Kökeni: "Arpa" anlamına gelen sözcük küçük seslik değişimlerle yaşayan diyalektlerde bulunmaktadır (Clauson, 1972: 198). Arpa anlamındaki sözcüğü Räsänen Moğolca *arbaj* "arpa" sözcüğüyle karşılaştırır (Räsänen, 1969: 27). Eren, bilimsel yayınlarda Hint-Avrupa dillerinden alındığını söylemektedir. Eren'in aktardığına göre Damdinov bu sözcüğü Altayca ortak sözlük ögeleri arasında saymaktadır. Moğolca *arbai* "avoine, orge" biçimi de Türkçeden alınmıştır (Eren, 1999: 19). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*arp (/b) + a(y)" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 79).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 88)'de *arpa* "arpa"; İML (Battal, 1997: 11)'de *arpa* "bildiğimiz hububat"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 5)'de *arpa* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 141)'de *arpa* "arpa"; EM (Toparlı, 2003: 71)'de *arfa / arpa* "arpa"; ZT (Kara, 2011: 304)'de *arpa* "arpa" sözcükleri DLT'deki "arpa" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ORTU:

Sözcük "orta" demektir [I.110/122] 74. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 148).

Kökeni: *Otra* bu sözcüğün metatezli biçimidir. Bu biçim 11. yüzyılın ilk zamanlarında görülse de şimdi yoktur (Clauson, 1972: 203-204).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 130)'de *orta* "orta"; İML (Battal, 1997: 53)'de *orta* "iki uçtan müsavi olan yer veyahut zaman"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 63)'de *orta* "mutavassıt, orta"; EZ (Atalay, 1945: 222)'de *orta* "orta"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 120)'de *orta* "orta"; ŞS (Kunos, 1902: 12)'de *ara* "orta", ŞS (Kunos, 1902: 70)'de *göbek* "orta", ŞS (Kunos, 1902: 126)'de *kendik* "göbek, iç, orta", ŞS (Kunos, 1902: 155)'de *ötek* "meyan, orta"; ZT (Kara, 2011: 372)'de *orta* "orta, ortada" sözcükleri DLT'deki "ortu" sözcüğüyle bire bir eş değerlik oluşturur. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 149)'de geçen ve "orta" anlamına gelen *otra* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ERTÄ:

"Sabahın erken saatleri" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.110/122] 74. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 148).

Kökeni: Sabahın ilk saatleri anlamına gelen sözcük *taŋ* "şafak" sözcüğüyle ilişkilidir. Orta dönemde iki zıt anlamı gelişmiştir. Birincisi "yarın sabahın ilk saatleri; yarın", ikincisi ise "bundan daha önce" anlamıdır (Clauson, 1972: 202). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<ér + te, <*ēr + tä" şekillerinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 340).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 120)'de *ėr* "erken", ME (Yüce, 1993: 120)'de *ėrte* "sabah"; İML (Battal, 1997: 34)'de *irte* "sabahın evel vaktı"; EZ (Atalay, 1945: 180)'de *irte* "seher vakti, erte"; AL (Kaçalin, 2011: 935)'de *ėr* "erken"; ZT (Kara, 2011: 332)'de *érte* "sabah, yarın" sözcükleri DLT'deki "ertä" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EK, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 937)'de *ėrte* sözcüğü "geçen" anlamına geldiği için yalancı eş değerlik söz konusudur.

ARČİ:

Sözcük "heybe" demektir [I.110/122] 74. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 148).

Kökeni: Heybe anlamındaki sözcük **artçı:* sözcüğündeki göçüşmeyle oluşmuştur (Clauson, 1972: 200).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EM (Toparlı, 2003: 84)'de *hegbe* "heybe", EM (Toparlı, 2003: 71)'de *araṭma* "heybe", EM (Toparlı, 2003: 90)'de *kehne* "heybe" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ORDU:

"Hükümdarın ikamet ettiği yer" için kullanılan bir sözcüktür [I.110/122] 74. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 148).

Kökeni: Kral konutu, saray anlamındaki sözcük dinî metinlerde kutsal konak anlamına gelmektedir (Clauson, 1972: 203). Räsänen, sözcüğün anlamını "ordu, saray" olarak vermiştir ve Moğolca *ordu* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 364). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<or 'kale; ana meydan" sözcüğüne dayandırmıştır (Gülensoy, 2007: 630).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 53)'de *ordu* sözcüğü "hükümdarın yurdu ve durağı" anlamına geldiği için DLT'deki "ordu" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 149)'de geçen ve "hayvan ini" anlamındaki *ordu* sözcüğü bu maddedeki ordu sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

ORDU BAŠİ:

"Hükümdarın yatağını yapan kişiye" denir [I.110/122] 74. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 149).

Kökeni: "Hükümdarın özel hizmetçisi; hakanların döşeyicisi, yaygıcısı" anlamına gelen sözcük grubunun köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 203, DTS, 1969: 370).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ORDU:

"Hayvanların yeraltındaki yuvaları" için kullanılan bir sözcüktür [I.110/122] 74. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 149).

Kökeni: "Kemirgen hayvanın deliği; sıçan ve köstebek gibi yerde yaşayan hayvanların yuvası" anlamındaki sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 203, DTS, 1969: 370).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 130)'de *in* "in, mağara"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 109)'de *in* "mağara"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 39)'de *in* "Kıpçakça hayvanat yuvası"; EZ (Atalay, 1945: 177)'de *in* "yırtıcı hayvan yuvası"; ŞS (Kunos, 1902: 87)'de *in* "hayvanların hane ve mağarası, kuvuk, küçük gar ve kuş ve tuyurın mekyan-u yuvası; ini" sözcükleri DLT'deki "ordu" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 149)'de geçen ve "hükümdardın oturduğu yer" anlamındaki *ordu* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ORDU TĀL:

"Hamamotu" anlamına gelen bir sözcüktür [I.112/124] 75. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 149).

Kökeni: DTS'de sözcüğün anlamı "hamamotu" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 370).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 163)'de yer alan ve "hamamotu" anlamına gelen *arḏūtāl* sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄGDÜ:

"Kanca şeklinde bir başı olan ve kılıf yontmada kullanılan bıçaklar" için kullanılan bir sözcüktür [I.112/124] 75. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 149).

Kökeni: "Eg-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 102). Räsänen "çarpık bıçak" olarak tanımladığı sözcüğün kökenini <*äg, Çuv. Av "dönüş" şeklinde göstermiştir (Räsänen, 1969: 37). Sözcük, *eg- (fiil kökü) + -dü (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalanvı eş değerliği yoktur.

ÄGDİ (?):

Sözcük "mezbaha" demektir [I.112/124] 75. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 149).

Kökeni: Mezbaha anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 102).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AMDİ:

"Şimdi" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.112/124] 75. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 149).

Kökeni: Şimdi demektir. İlk bakışta *am sözcüğünün –tı eki almasıyla oluşmuş bir zarftır. Hakaniye Türkçesinde art ünlülü olarak kullanılır. Ama bazı Uygur metinlerinde e- ile telaffuz edilir. Yaşayan diyalektlerden sadece kuzeydoğuda art ünlülü olarak bulunurken başka yerlerde baştaki ünlü e, é, i ve nazal ses de m, n arasında değişmektedir (Clauson, 1972: 156).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 109)'de *imdi* "şimdi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 39)'de *imdi* "şimdi, el'an", Kİ (Caferoğlu, 1931: 96)'de *şimdi* "hâlâ, el'an, bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 177)'de *imdi* "şimdi", EZ (Atalay, 1945: 248)'de *şimdi* "şimdi (uç imdi)"; ŞS (Kunos, 1902: 191)'de *tiz* "şimdi", ŞS (Kunos, 1902: 86)'de *imdi* "şimdi, elan"; ZT (Kara, 2011: 331)'de *émdi* "şimdi" sözcükleri DLT'deki "amdı" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 89)'de yer alan ve "şimdi" anlamına gelen *oš* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

UMDU:

Sözcük "imrenme, yalvarma" demektir [I.112/124] 75. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 149).

Kökeni: "Um-" fiilinden türeyen sözcük "hırs, istek" anlamındadır (Clauson, 1972: 157). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<ūm – du" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 967).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 187)'de *tilek* "irade, istek", ME (Yüce, 1993: 131)'de *istek* "istek, arzu", ME (Yüce, 1993: 158)'de *mụrād* "istek"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 34)'de *dilāk* "murat, arzu"; ŞS (Kunos, 1902: 164)'de *sağınc* "arzu, temenna", ŞS (Kunos, 1902: 188)'de *tiler (tilek)* "taleb, arzu, temenna", ŞS (Kunos, 1902: 188)'de *tilev* "taleb, rica, arzu" sözcükleri DLT'deki "umdu" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 313, 346)'de geçen ve "istek" anlamına gelen *tilāk* ve *tutsuġ* sözcüğü de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ANDA:

"Orada" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.112/124] 75. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 149).

Kökeni: Orada anlamına gelen bir zarftır. Runik yazıtlarda birleşik yazılan –nt– ile gösterilir (Clauson, 1972: 176).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 86)'de *anda* "onda"; İML (Battal, 1997: 10) *anda* "orada"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 4)'de *anda* "orada"; EZ (Atalay, 1945: 140)'de *anda* "onda"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 100)'de *anḍa* "orada"; EM (Toparlı, 2003: 71)'de *anda*

"orada, oraya"; ŞS (Kunos, 1902: 11)'de *andağ* "orada-ki", ŞS (Kunos, 1902: 63-64)'de *enda* "orada", ŞS (Kunos, 1902: 152)'de *oşanda* "orada"; ZT (Kara, 2011: 303)'de *anda* "orada" sözcükleri DLT'deki "anda" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 153)'de geçen ve "orada" anlamına gelen *anda* sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OPRİ:

Sözcük "çukur, delik" demektir [I.112/124] 75. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 149).

Kökeni: "*Opur-, o:p-" fiillerinden türemiştir (Clauson, 1972: 13).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 131)'de *oy* sözcüğü "vadi" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 124, 151, 95)'de yer alan ve "vadi" anlamına gelen *özi*, *arġu*, *ōz* sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OTRA:

Sözcük "orta" demektir ve "ortu" sözcüğünün metateze uğramış şeklidir [I.112/124] 75. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 149).

Kökeni[82]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 130)'de *orta* "orta"; İML (Battal, 1997: 53)'de *orta* "iki uçtan müsavi olan yer veyahut zaman"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 63)'de *orta* "mutavassıt, orta"; EZ (Atalay, 1945: 222)'de *orta* "orta"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 120)'de *orta* "orta"; ŞS (Kunos, 1902: 12)'de *ara* "orta", ŞS (Kunos, 1902: 70)'de *göbek* "orta", ŞS (Kunos, 1902: 126)'de *kendik* "göbek, iç, orta", ŞS (Kunos, 1902: 155)'de *ötek* "meyan, orta"; ZT (Kara, 2011: 372)'de *orta* "orta, ortada" sözcükleri DLT'deki "otra" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 148)'de geçen ve "orta" anlamına gelen *ortu* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AYRU:

"Değilse" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.112/124] 75. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 149).

[82] Sözcüğün kökeniyle ilgili bilgiler "ortu" maddesinde verildiğinden dolayı burada tekrar bunlara yer verilmemiştir.

Kökeni: "Aḏır-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 63-64). Sözcük, *adır- (fiil kökü) + -u (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EK, EM, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AḎRİ:

Sözcük "tınaz çatalı" demektir [I.112/124] 75. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 149).

Kökeni: "Aḏır-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 63). Sözcük, *adir- (fiil kökü) + -i (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Nalbant, 2008: 90).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EK, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

UTRU:

"Bir şeyin karşısı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.112/124] 75. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 150).

Kökeni: "*Utur-" fiilinden türeyen sözcük zarf ya da edat olarak kullanılır (Clauson, 1972: 64).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 196)'de *utru* "karşı", ME (Yüce, 1993: 135)'de *ḳarşu* "karşı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 71)'de *qarşu* "karşı, mukabil, bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 186)'de *karşı* "karşı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)'de *ḳarşı* "karşı"; AL (Kaçalin, 2011: 1032)'de *utru* "karşı, yan"; ŞS (Kunos, 1902: 122)'de *karşı* "öte taraf" sözcükleri bu maddedeki "čär" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 258)'de "bir şeyin karşısı" anlamına gelen *čär*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 340)'de "bir şeyin karşıtı" anlamına gelen *qaršut* ve DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 321)'de "karşı" anlamına gelen *qarši* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ASRA:

"Altında" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.112/124] 75. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 150).

Kökeni: Ast sözcüğünün kısaltılmışıdır ve alt, aşağı anlamlarına gelir. Sözcük, zarf ve edat olarak kullanılmaktadır. *Isra* bunun nadir kullanılan bir şeklidir (Clauson,

1972: 250). DTS'de sözcüğün anlamı "altta" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 61). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<as + ra 'yön gösterme eki'" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 83).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 93)'de *asra* "aşağı", ME (Yüce, 1993: 93)'de *aşaḳ* "aşağı"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 110)'de *isre* "uzak", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 87)'de *alṭ* "alt"; İML (Battal, 1997: 12)'de *aşağa* "aşağı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 7)'de *aşağa* "aşağı"; EZ (Atalay, 1945: 143)'de *aşaga* "aşağı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de *aşaġa* "aşağı", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 100)'de *alṭ* "alt"; EM (Toparlı, 2003: 72)'de *aşaġa* "aşağı, aşağıya"; AL (Kaçalin, 2011: 902)'de *ast* "alt"; ŞS (Kunos, 1902: 92)'de *isre* "bu tarafda, bu yanda", ŞS (Kunos, 1902: 90)'de *iraiş* "aşağı mahal, alçak mevki", ŞS (Kunos, 1902: 15)'de *ast* "alt"; ZT (Kara, 2011: 306)'de *astıda* "altta, aşağıda", ZT (Kara, 2011: 306)'de *astın* "alt, altı, aşağısı" sözcükleri DLT'deki "asra" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 150)'de yer alan ve "aşağı" anlamına gelen *isra* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İSRA:

Bu yerin ötesinde anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.112/124] 75. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 150).

Kökeni: "Altında, aşağıda, arkasına, ardına" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 214).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 93)'de *asra* "aşağı", ME (Yüce, 1993: 93)'de *aşaḳ* "aşağı"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 110)'de *isre* "uzak", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 87)'de *alṭ* "alt"; İML (Battal, 1997: 12)'de *aşağa* "aşağı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 7)'de *aşağa* "aşağı"; EZ (Atalay, 1945: 143)'de *aşaga* "aşağı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de *aşaġa* "aşağı", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 100)'de *alṭ* "alt"; EM (Toparlı, 2003: 72)'de *aşaġa* "aşağı, aşağıya"; AL (Kaçalin, 2011: 902)'de *ast* "alt"; ŞS (Kunos, 1902: 92)'de *isre* "bu tarafda, bu yanda", ŞS (Kunos, 1902: 90)'de *iraiş* "aşağı mahal, alçak mevki", ŞS (Kunos, 1902: 15)'de *ast* "alt"; ZT (Kara, 2011: 306)'de *astıda* "altta, aşağıda", ZT (Kara, 2011: 306)'de *astın* "alt, altı, aşağısı" sözcükleri DLT'deki "isra" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 150)'de yer alan ve "aşağı" anlamına gelen *asra* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 42)'de *ısra* sözcüğü "bir şeyin nihayeti" anlamına geldiği için DLT'deki "isra" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

ESRİ:

Sözcük "leopar" demektir [I.112/124] 75. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 150).

Kökeni: Clauson'a göre "vaşak, kar leoparı" demektir (Clauson, 1972: 250). Räsänen'in sözlüğünde ve DTS'de sözcük "panter" olarak açıklanmıştır (Räsänen, 1969: 50, DTS, 1969: 184).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 92)'de *bars* "pars", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 112)'de *ḳaplan* "kaplan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 15)'de *bars* "pars", Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *äsri* "pars"; EZ (Atalay, 1945: 229)'de *pars* "pars", EZ

(Atalay, 1945: 183)'de *kaplan* "kaplan", EZ (Atalay, 1945: 204)'de *koplan* "kaplan"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 103)'de *bars* "pars"; EM (Toparlı, 2003: 88)'de *ḳaplan* "kaplan", EM (Toparlı, 2003: 74)'de *bars* "pars"; ŞS (Kunos, 1902: 22)'de *bars* " arslan, şir, esed, gazanfer, yolbars", ŞS (Kunos, 1902: 42)'de *luy* "pelenk, arslan"; ZT (Kara, 2011: 429)'de *yoz* "çita, panter, pars", ZT (Kara, 2011: 343)'de *ḳaflan* "kaplan", ZT (Kara, 2011: 310)'de *bars* "pars, leopar, pelenk, panter" anlamlarına gelen sözcükler bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 271)'de "pars" anlamına gelen *bars* ve DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 337, III: 364)'de "kaplan" anlamındaki *toŋa*, *burslān* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OĠRİ:

Sözcük "hırsız" demektir [I.112/124] 75. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 150).

Kökeni: *Oğrın* şekli hırsız gibi demektir ve özellikle güneybatıda bazen yanlış bir şekilde ayrı bir sözcük gibi savunulmuştur. Yaşayan diyalektlerde küçük fonetik değişikliklerle bulunur (Clauson, 1972: 90). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 130)'de *oġrı* "hırsız"; İML (Battal, 1997: 52)'de *oğru* "hırsızlığı meslek edinen adam"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 61)'de *oğrı* "hırsız"; EZ (Atalay, 1945: 269)'de *ugru* "uğru, hırsız", EZ (Atalay, 1945: 272)'de *uvru* "uğru, hırsız"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 119)'de *oġrı* "hırsız"; EM (Toparlı, 2003: 100)'de *oġrı* "hırsız"; ŞS (Kunos, 1902: 116)'de *kaltaban* "oğrı, harami, hırsız", ŞS (Kunos, 1902: 120)'de *karakçı* "harami, hırsız, haydud, oğru", ŞS (Kunos, 1902:

125)'de *kazakçı* "hırsız, harami, oğru", ŞS (Kunos, 1902: 44)'de *çike* "hırsız", ŞS (Kunos, 1902: 146)'de *mol* "hırsız", ŞS (Kunos, 1902: 146)'de *muli* "hırsız" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄGRİ:

Sözcük "eğri" demektir [I.114/126] 76. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 150).

Kökeni: "Egir-" fiilinden türeyen sözcük "egri, kıvrımlı" demektir. Aslında fiziksel bir anlam taşımakla beraber erken dönemde ahlakî bir anlam taşıdığı da görülmüştür. Yaşayan diyalektlerde seslik değişimlerle bulunmaktadır (Clauson, 1972: 112). Gülensoy ise sözcüğün kökenini "<eg – ir –i" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 323).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 118)'de *ėgri* "eğri"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 104)'de *egri* "eğri"; İML (Battal, 1997: 28)'de *egri* "çarpık, eğri"; AL (Kaçalin, 2011: 932)'de *ėgri* "eğri"; ZT (Kara, 2011: 330)'de *égri* "eğri" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜGRÄ:

"Şehriye" demektir ve tutmača benzer [I.114/126] 76. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 150).

Kökeni: Gülensoy, sözcüğün kökenini "<OT. ügür [~ yügür] 'darı' + e" olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 987).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ELRİ:

Sözcük "oğlak derisi" demektir [I.114/126] 76. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 150).

Kökeni: Sözcük, DTS'de "eldiri" maddesinde "oğlak derisi" şeklinde açıklanmıştır ama köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 170).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ARŽU:

Sözcük "çakal" demektir [I.114/126] 76. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 150).

Kökeni: Räsänen'in sözlüğünde sözcük "çakal" olarak açıklanan sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Räsänen, 1969: 28).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ZT (Kara, 2011: 320)'de *çaḳan* sözcüğü "çakal" anlamına geldiği için DLT'deki "aržu" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄRSÜ:

Oğuz diyalektinde "değersiz ya da bozuk şeyler" için kullanılır [I.114/126] 76. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 151).

Kökeni: Değersiz ve buna benzer anlamlara gelir. Belki de *erseg* sözcüğünün başka bir şeklidir (Clauson, 1972: 237). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 151)'de geçen ve "değersiz adamlar için kullanılan bir söz" olan *inġa* sözcüğü "ärsü" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ARĠU:

"İki dağ arasındaki geçide verilen ad"dır [I.114/126] 76. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 151).

Kökeni: "Vadi; dağlar arasında ova" anlamındaki sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 215, DTS, 1969: 51).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 131)'de *oy* sözcüğü "vadi" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 149, 124, 95)'de yer alan ve "vadi" anlamına gelen *opri*, *özi*, *ōz* sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

URĠA:

Oğuz ve Argu diyalektinde "birçok dalı olan bir ağaç adı"dır [I.114/126] 76. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 151).

Kökeni: Bir türe ait terim olup olmadığı ya da özel bir ağaç türü olduğuna dair bir çevirisi yapılmamıştır (Clauson, 1972: 215). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İMĠA:

Sözcük "hazinedar" demektir [I.114/126] 76. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 151).

Kökeni: "Kamu bütçesinden sorumlu ve denetleyici kişi, hazinedar" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 158).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 35)'de *ımga* sözcüğü "dağ keçisi" anlamına geldiği için DLT'deki *imġa* sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

İNĠA:

"Değersiz adamlar" için kullanılan bir sözcüktür [I.114/126] 76. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 151).

Kökeni: Sözcük "değersiz" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 183).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 151)'de geçen ve "değersiz ya da bozuk şeyler" için kullanılan *ärsü* sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İRWİ QULĀQ:

"Sivri, ince kulak" demektir [I.114/126] 76. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 151).

Kökeni: "Uzun, ince; sivri; sivri uçlu kulak" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 198, Räsänen, 1969: 173, DTS, 1969: 213). İsim unsuru ise *qulga- (fiil kökü) + k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ARQA:

Sözcük "sırt, arka" demektir [I.114/126] 76. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 151).

Kökeni: Bir kişinin, hayvanın ya da şeyin sırtı anlamına gelen sözcük metaforik olarak da birinin arkasında durup onu destekleyen anlamını taşımaktadır (Clauson, 1972: 215). Räsänen, sözcüğü "omzun arkasındaki kısım, sağrı" şeklinde açıklamış ve Moğolca *aru, aru-ki* "saklı"; Macarca *fark* "arka"sözcükleriyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 26). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*ar + k(?) + a 'yön eki'" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 78).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 92)'de *arḳa* "arka"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 88)'de *arḳa* "arka, sırt"; İML (Battal, 1997: 11)'de *arka* "arka, sırt"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 6)'de *arqa* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 141)'de *arka* "arka"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de *arḳa* "sırt"; EM (Toparlı, 2003: 71)'de *arḳa* "arka, sırt"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 177, 777b-8)'de "… baʿżığa at ḳoyupturlar, ammā *arḳanı* ve aşuġluġ ilikni ve yan süngekni ve ḳaburġanı ve igikni ve orta ilikni ve boġuzlaġunı…"; ZT (Kara, 2011: 304)'de *arḳa* "arka, sırt" sözcükleri DLT'deki "arqa" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

AL ve ŞS'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 151)'de geçen ve "destekleyici" anlamına gelen *arqa* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ARQA:

"Sıkıntılı zamanlarda yardım eden, destekleyici" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.114/126] 76. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 151).

Kökeni[83]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği bulunmamaktadır.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

AL ve ŞS'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 92)'de *arḳa* "arka"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 88)'de *arḳa* "arka, sırt"; İML (Battal, 1997: 11)'de *arka* "arka, sırt"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 6)'de *arqa* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 141)'de *arka* "arka"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de *arḳa* "sırt"; EM (Toparlı, 2003: 71)'de *arḳa* "arka, sırt"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 177, 777b-8)'de "… baʿżıġa at ḳoyupturlar, ammā *arḳanı* ve aşuġluġ ilikni ve yan süngekni ve ḳaburġanı ve igikni ve orta ilikni ve boġuzlaġunı…"; ZT (Kara, 2011: 304)'de *arḳa* "arka, sırt" sözcükleri DLT'deki "arqa"

[83] Sözcüğün kökeniyle ilgili bilgiler bir önceki "arqa" maddesinde ele alınmıştır.

sözcüğüyle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 151)'de geçen ve "sırt" anlamına gelen *arqa* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ÖPKÄ:

Sözcük "akciğer" ve "öfke" demektir [I.114/126] 76. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 151).

Kökeni: Asıl anlamı akciğer olan sözcük öfke anlamını da taşır. Çünkü öfke duygusu kaynağını bu organdan almaktadır (Clauson, 1972: 9). Gülensoy, sözcüğün kökenini şöyle gösterir: "<ö:w (/f/p) + ke" (Gülensoy, 2007: 649).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 165)'de *öfke* "öfke", ME (Yüce, 1993: 168)'de *öẏke* "öfke"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 133)'de *öyke* "akciğer"; İML (Battal, 1997: 55)'de *öpke* "akciğer"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 66)'de *öpkä* "akciğer"; EZ (Caferoğlu, 1931: 226)'de *öpke* "ciğer", EZ (Caferoğlu, 1931: 228)'de *öyken* "ciğer"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 120)'de *öfke* "akciğer"; EM (Toparlı, 2003: 101)'de *öyke* "akciğer"; ŞS (Kunos, 1902: 153)'de *öfke (öbke)* "hişm", ŞS (Kunos, 1902: 153)'de *öyke (öyken)* "öfke"; ZT (Kara, 2011: 374)'de *öpke* "akciğer" sözcükleri DLT'deki "öpkä" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve AL'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖTKİ:

Çiğil diyalektinde "bedel olarak verilen hediye" anlamına gelen bir sözcüktür [I.115/128] 77. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 151).

Kökeni: Yapı kesin olmakla beraber morfolojisi belirsizdir. Anlamsal olarak "öte:-" fiili ile ilişkilidir (Clauson, 1972: 51).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 99)'de *bẹdẹl* sözcüğü "karşılık, bedel" anlamlarına geldiği için bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 100)'de geçen ve "karşılık" anlamına gelen *uġur* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄČKÜ:

Sözcük "keçi" demektir [I.115/128] 77. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 152).

Kökeni: Keçi için kullanılan türe ait bir terimdir. Bazı diyalektlerde bunun için farklı özel sözcükler de kullanılmaktadır. Erken dönemde *eçkü, keçi* gibi şekilleri vardır (Clauson, 1972: 24). Räsänen, sözcüğün "keçi" anlamına geldiğini söyler ve bunu Moğolca *ešige, išige* "çocuk" <*ečke sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 35). Gülensoy, sözcüğün kökenini "< eç (eç) 'keçi çağırma ünlemi' + ki" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 318).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 137)'de *kẹçi* "keçi"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 104)'de *eçki* "keçi", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 115)'de *keçi* "keçi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 9)'de *äçki* "keçi", Kİ (Caferoğlu, 1931: 43)'de *käçi* "keçi", Kİ (Caferoğlu, 1931: 101)'de *täkä* "keçi"; EZ (Atalay, 1945: 175)'de *içki/ikşi/işki* "keçi"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 112)'de *keçi* "keçi"; ŞS (Kunos, 1902: 160)'de *üçki*

"keçi", ŞS (Kunos, 1902: 185)'de *teke* "keçi", ŞS (Kunos, 1902: 81)'de *içki* "keçi"; ZT (Kara, 2011: 413)'de *üçki* "keçi" sözcükleri DLT'deki "äčkü" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 263)'de yer alan ve "keçi" anlamına gelen *käči* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EM, ML ve AL'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İČKÜ:

Sözcük "içki" demektir [I.115/128] 77. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 152).

Kökeni: "İç-" fiilinden türeyen sözcük *a:ş* ile ilişkilidir (Clauson, 1972: 248). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<iç-gü" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 425).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 128)'de *içkü* "içki"; İML (Battal, 1997: 32)'de *içkü* "içilecek nesne, içki"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 109)'de *içmek* "içecek şey, eritilmiş şeker şerbeti"; ŞS (Kunos, 1902: 81)'de *içku* "meşrubat, muskirat" sözcükleri DLT'deki "ičkü" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 947)'de *içkü* sözcüğü "şarap sohbeti" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ÄD̲GÜ[84]:

Herhangi bir şeyin iyisi için kullanılan bir sözcüktür [I.115/128] 77. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 152).

ÄRKİ:

"Şüphe bildiren bir takı"dır [I.115/128] 77. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 152).

Kökeni: Sadece soruların sonunda bulunan ve koşulsuz cevapları ifade eden bir zarftır. En iyi çevirisi "farz et ki" şeklindedir (Clauson, 1972: 223). Räsänen sözcüğün anlamını "belki, iyi" olarak vermiş ve kökenini de "<är- kü" şeklinde göstermiştir (Räsänen, 1969: 48).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 154)'de yer alan "belki" anlamına gelen *ärinč* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 120)'de *ėrki* sözcüğü "eski" anlamına geldiği için DLT'deki "ärki" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

ÖRGÜ:

"Hörgüç" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.115/128] 77. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 152).

[84] Sözcükle ilgili bilgiler 70. varaktaki "äd̲gü" maddesinde ele alınmıştır.

Kökeni: "Ö:r-" fiilinden türeyen sözcük "hörgüç" demektir (Clauson, 1972: 223). Eren, Sevortyan'ın dediği gibi *örgüç*, *örkeç* ve *örkü* biçimleri gibi "ör-" kökünden kalma türev olduğunu düşünmektedir. Türkçe *hörgüç* biçiminin başındaki h- ikincil bir sestir (Eren, 1999: 181). Gülensoy ise sözcüğün kökenini "<ör- 'yükselmek, kalkmak' + güç [/h-/ ikincil sestir.]" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 669).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 167)'de *örküç* "hörküç"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 132)'de *örgüç* "hörgüç"; İML (Battal, 1997: 55)'de *örkeç* "örküç"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 66)'de *örküç* "hörgüç, kambur"; EZ (Atalay, 1945: 226)'de *örkeş / örküç* "hörgüç"; sözcükleri DLT'deki "örgü" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 66)'de *örkü* "yapağı, koyunun kırkılmasından sonra derisinde vücuda gelen yün" sözcüğü DLT'deki "örgü" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

ÄSGÜ:

"Harman savurmada kullanılan kutu"dur [I.115/128] 77. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 152).

Kökeni: "Es-" fiilinden türeyen sözcük aynı anlamda kuzeydoğuda *eskin / eskün* olarak yaşamaktadır (Clauson, 1972: 246).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄSKİ:

Sözcük "eski, eski püskü" demektir [I.115/128] 77. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 152).

Kökeni: Eski sözcüğü erken dönemde sadece bir şeyleri ve soyut düşünceleri ifade eder. İnsanın eskisini *avıçğa* sözcüğü karşılar. Yaşayan diyalektlerde insanlar için aşağılayıcı bir şey olarak kullanılmıştır (Clauson, 1972: 246). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<es-ki" olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 341).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 121)'de *eski* "eski"; İML (Battal, 1997: 31)'de *eski* "yeninin karşıtı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *äski* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 170)'de *éski* "eski"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 108)'de *eski* "eski"; ZT (Kara, 2011: 332)'de *éski* "eski" sözcükleri DLT'deki "äski" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜLGÜ:

Sözcük "ölçü" demektir [I.115/128] 77. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 152).

Kökeni: "Ölçme, tartma" anlamına gelen sözcük ül- fiilinden türemiştir. Sözcüğün ne morfolojik ne de semantik olarak *üle:*- fiili ile ilişkisi yoktur (Clauson, 1972: 142). Sözcük, *ül- (fiil kökü)* + *-gü (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 197)'de *ülgü* "ölçü, örnek"; İML (Battal, 1997: 55)'de *ölçek* "ölçü, tartı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 65)'de *ölçi* "ölçü"; EZ (Atalay, 1945: 225)'de *ölç* "ölçme", EZ (Atalay, 1945: 225)'de *ölçek* "ölçek"; EM (Toparlı, 2003: 101)'de *ölşek* "ölçek"; AL (Kaçalin, 2011: 985)'de *ölçek / ölçek* "kıyas"; ŞS (Kunos, 1902: 150)'de *olçak (ölçek)* "vezn" sözcükleri DLT'deki "ülgü" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EK, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄLKÄ BULĀQ:

Bir Türk kabilesidir [I.115/128] 77. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 152).

Kökeni: "Türklerden bir bölük" şeklinde açıklanan sözcük grubunun köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 171).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

OĠLA:

Argu diyalektinde "genç adam" anlamına gelen bir sözcüktür [I.115/128] 77. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 152).

Kökeni: "Oğlan, delikanlı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 363).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 161)'de *oġlan* "çocuk, yavru", ME (Yüce, 1993: 209)'de *yigit* "yigit, genç"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 130)'de *oġlan* "oğlan, çocuk", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 157)'de *yigit* "yigit, genç"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 61)'de *oğlan* "genç, çocuk", Kİ (Caferoğlu, 1931: 125)'de *yigit* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 221)'de *oğlan* "oğlan", EZ (Atalay, 1945: 286)'de *yigit* "yiğit"; ZT (Kara, 2011: 369)'de *oġlan* "evlat, çocuk; oğul" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OĠLİ:

Sözcük "yabanî havuç" demektir [I.115/128] 77. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 152).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İḌMA YİLQİ:

"Hayvanı serbest bırakma" anlamına gelmektedir [I.115/128] 77. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 152).

Kökeni[85]: Bize göre sözcük grubunun sıfat unsuru ıḍ- (fiil kökü) + ma (fiilden isim yapım eki) şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

[85] Sözcük grubunun isim unsuru olan "yilqi" sözcüğünün köken bilgisi 459. varaktaki "yilqi" maddesinde verilmiştir.

ÖRMÄ:

Sözcük "örgü" demektir [I.115/128] 77. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 152).

Kökeni: "Ö:r-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 231). Gülensoy da sözcüğün kökenini "<ör- me 'fiilden ad yapan ek'" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 670).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 56)'de *örmüş saç* "örülmüş saç"; EZ (Atalay, 1945: 226)'de *örmeç / örük* "kıl ve saç gibi şeylerin örülmüşü" anlamına geldiği için bu sözcükle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 128, 133, 104, 143)'de yer alan ve "örgü" anlamına gelen *örgüč, örčüg, ariš* ve *arqāġ* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 56)'de *örme* sözcüğü "keçe evin geyimi (örtüsü)" anlamına geldiği için DLT'deki "örmä" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

AZMA:

"Yumurtalıklarının derisi kesildiği için cinsel ilişkide bulunamayan koç" için kullanılan bir sözcüktür [I.115/128] 77. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 152).

Kökeni: "A:z-" fiilinden türeyen sözcüğün çevirisi başka yerlerde bulunamamıştır (Clauson, 1972: 288).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜŽMÄ:

Sözcük "dut" demektir [I.115/128] 77. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 153).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

USMİ TARİM:

"İslam topraklarından Uygur'a akan büyük nehrin adı"dır [I.115/128] 77. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 153).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcük grubunun kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ÄGMÄ:

Sözcük "evin kemeri" demektir [I.115/128] 77. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 153).

Kökeni: "Eg-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 108). Gülensoy da sözcüğün kökenini "<ēg-me <ēk-me" olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 323).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 932)'de *ėgme* sözcüğü "eğilmiş, iki kat olmuş" anlamına geldiği için DLT'deki "ägmä" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

ÜKMÄ TOPRĀQ:

Sözcük "yığılmış toprak" demektir [I.115/128] 77. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 153).

Kökeni[86]**:** Sözcük grubunun sıfat unsuru *ük- (fiil kökü) + me (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ALMA:

Oğuz diyalektinde "elma" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.115/128] 77. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 153).

Kökeni: Elma demektir, diğer şekli ise *almıla*dır. Çift yapılı bu sözcük Türkçenin yapısına uygun değildir. Muhtemelen Hint-Avrupa kaynaklıdır (Clauson, 1972: 146).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 86)'de *alma* "elma"; İML (Battal, 1997: 9)'de *alma* "elma"; Kİ (Toparlı, Çögenli, Yanık 2000: 3)'de *alma* "elma"; EZ (Atalay, 1945: 168)'de *elma* "elma"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 100)'de *alma* "elma"; EM (Toparlı, 2003: 70)'de *alma* "elma"; ZT (Kara, 2011: 302)'de *alma* "elma" sözcükleri DLT'deki "alma" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Bunlar dışında DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 159)'de geçen ve "elma" anlamına gelen *almila* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[86] Sözcük grubunun isim unsuru olan "toprāq" sözcüğüyle ilgili köken bilgisi 235. Varaktaki "toprāq" maddesinde belirtilmiştir.

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OLMA:

Sözcük "kavanoz" demektir [I.115/128] 77. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 153).

Kökeni: Kavanoz, testi anlamına gelen sözcük morfolojik olarak "ol-" fiilinden türese de bunların arasında semantik bir ilişki yoktur (Clauson, 1972: 146).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖTNÜ:

"Ödünç verilen şeyle ilgili bir edat"tır [I.115/128] 77. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 153).

Kökeni: "*Öten-" fiilinin kısaltılmışıdır. "Öte-" fiilinden türemiştir ve "ödünç" demektir (Clauson, 1972: 60).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 106)'de *borç* "borç", ME (Yüce, 1993: 168)'de *ötünç* "ödünç"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 131)'de *ödünç* "ödünç"; İML (Battal, 1997: 21)'de *borç* "ödünç alınan para, borç"; EZ (Atalay, 1945: 155)'de *borş* "borç"; EM (Toparlı, 2003: 77)'de *borç* "borç"; AL (Kaçalin, 2011: 987)'de *ötünç* "ödünç"; ZT (Kara, 2011: 376)'de *ötnüç* "ödünç, borç" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 154)'de yer alan ve "ödünç" anlamına gelen *ötünč* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EK, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AŠNU:

"Önce" anlamında kullanılan bir edattır [I.115/128] 77. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 153).

Kökeni: "Aşun-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 263). Sözcük, *aşun- (fiil kökü) + -u (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 94)'de *aşnu* "önce", ME (Yüce, 1993: 122)'de *evvęl* "önce"; İML (Battal, 1997: 12)'de *aşnu* "önce, daha önce"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 7)'de *aşnu* "eski zaman"; AL (Kaçalin, 2011: 986)'de *öŋ* "evvel, önce" sözcükleri DLT'deki "ašnu" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ANDA[87]:

Oğuz diyalektinde "orada" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.115/128] 77. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 153).

EKKİ:

Sözcük "iki" anlamına gelir [I.117/130] 78. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 154).

Kökeni: "İki" anlamına gelen sözcükte şüphesiz –k– ikilidir. Baştaki ünlü é farklı şekillerde telaffuz edilebilmektedir. Ama ilk alfabelerde bu ses eksiktir (Clauson, 1972: 100-101). Räsänen sözcüğün "iki" anlamına geldiğini söyler ve bunu Korece *pegim* "gelecek" sözcüğüyle karşılaştırır (Räsänen, 1969: 39).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 129)'de *iki* "iki"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 108)'de *iki* "iki (sayı)"; İML (Battal, 1997: 33)'de *iki* "birden sonra gelen sayı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 38)'de *iki* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 176)'de *ikki* "sayıda iki"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 110)'de *iki* "iki sayısı"; ZT (Kara, 2011: 339)'de *ikki* "iki" sözcükleri DLT'deki "ekki" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

[87] Sözcükle ilgili bilgiler 75. varaktaki "anda" maddesinde verilmiştir.

ÖTÜNČ:

Sözcük "ödünç" demektir [I.117/130] 78. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 154).

Kökeni: "*Öten- (öden-)" fiilinden türeyen sözcük "ödünç" demektir (Clauson, 1972: 61). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*ö:tünç" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 649).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 106)'de *borç* "borç", ME (Yüce, 1993: 168)'de *ötünç* "ödünç"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 131)'de *ödünç* "ödünç"; İML (Battal, 1997: 21)'de *borç* "ödünç alınan para, borç"; EZ (Atalay, 1945: 155)'de *borş* "borç"; EM (Toparlı, 2003: 77)'de *borç* "borç"; AL (Kaçalin, 2011: 987)'de *ötünç* "ödünç"; ZT (Kara, 2011: 376)'de *ötnüç* "ödünç, borç" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 153)'de yer alan ve "ödünç" anlamına gelen *ötnü* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EK, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ŪTUNČ:

"Utanılacak, eleştirilebilir" anlamlarında kullanılan bir sözcüktür [I.117/130] 78. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 154).

Kökeni: "Utan- (uvtan-)" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 60). Gülensoy ise sözcüğün kökenini "<ut + u – nç" olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 973).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993:196)'de *uvtanur* "ayıp, utanacak şey"; AL (Kaçalin, 2011: 1032)'de *uyat* "utanç"; ZT (Kara, 2011: 412)'de *uyat* "utanma, hâyâ, utanç" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜČÜNČ:

"Üçüncü" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.117/130] 78. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 154).

Kökeni: "Üçüncü" anlamına gelir. Yaşayan diyalektlerden kuzeydoğuda bir ya da iki diyalekt dışında küçük fonetik değişimlerle bulunmaktadır. Köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 29).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 81)'de *üçüngçü* "üçüncü, ikiden sonra gelen"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 114)'de *üçüngçi* "üçüncü"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 128)'de *üçinci* "üçüncü"; AL (Kaçalin, 2011: 1033)'de *üçüngç* "üçüncü" sözcükleri DLT'deki "üčünč" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EZ, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄRİNČ:

"Belki" anlamında kullanılan bir edattır [I.117/130] 78. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 154).

Kökeni: Erki: ve erken gibi arkaik bir sözcüktür. "Er-" fiilinden gelir. En iyi çevirisi "herhalde, tahminen" şeklinde yapılabilir (Clauson, 1972: 234).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 152)'de yer alan ve "belki" anlamına gelen *ärki* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 154)'de geçen "erinč" sözcüğü bu maddedeki "ärinč" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

URUNČ:

Sözcük "rüşvet" demektir [I.117/130] 78. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 154).

Kökeni: Rüşvet anlamındaki sözcük sadece güneybatı diyalektlerinden Anadolu'da "örünç" olarak yaşar. Bu sözcük yalnızca bir köyde not edilmiştir ve yanlış bir şekilde telaffuz edilmiştir. Sözcüğün doğru açıklamasına bakıldığında *urun-* "bir şeyi indir-" fiilinden türediği görülmektedir (Clauson, 1972: 234).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 195)'de *urunç* "rüşvet"; İML (Battal, 1997: 53)'de *orunç* "birisinin şu veya bu işine karşılık olarak verilen ayakteri, rüşvet" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ERİNČ:

"Huzur, mutluluk" anlamına gelir. Bazı diyalektlerde sözcüğün "erēž" şekli de vardır [I.118/132] 79. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 154).

Kökeni: "Mutluluk" anlamındaki sözcük Soğdca *réj* sözcüğünün bozulmasıyla ortaya çıkmıştır. Bilinmeyen sebeblerle belki de *irinç* sözcüğüyle karıştırılmasıyla onun karşıt anlamındaki *érinç / érinj* sözcüğünün bozulmasıyla oluşmuştur (Clauson, 1972: 200).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 185)'de *tẹk* "sessiz, sakin", ME (Yüce, 1993: 119)'de *ėnçlik* "huzur"; İML (Battal, 1997: 33)'de *inç* "rahat", İML (Battal, 1997: 77)'de *tülek* "sükûn, barışıklık", İML (Battal, 1997: 33)'de *inç* "rahat"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 104)'de *tınç* "dinç, sakit"; EZ (Atalay, 1945: 259)'de *tiniş* "dinlenen"; AL (Kaçalin, 2011: 1015)'de *tınç* "dinç, dinlenmiş", AL (Kaçalin, 2011: 1022)'de *tölek* "yavaş", AL (Kaçalin, 2011: 1012)'de *tėk* "sakin, sessiz, epsem"; ŞS (Kunos, 1902: 168)'de *saz* "sağ selamet, rahat", ŞS (Kunos, 1902: 189)'de *tinğu* "sakin", ŞS (Kunos, 1902: 189)'de *tınık* "sakin", ŞS (Kunos, 1902: 197)'de *turğun* "sakin, sakit, durgun", ŞS (Kunos, 1902: 189)'de *tinc* "dinc, rahat, gamsız, sağ selam", ŞS (Kunos, 1902: 192)'de *toktaş* "rahat"; ZT (Kara, 2011: 395)'de *ték* "sessiz, suskun" olarak gördüğümüz sözcükler bu sözcükle bire bir eş

değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 113, 296, III: 374)'de ye alan ve "sakin" anlamına gelen *amul, töläk, ēnč* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 154)'de geçen ve "belki" anlamına gelen *ärinč* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

AWİNČ:

"Bir şeye alışma, aşinalık" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.118/132] 79. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 154).

Kökeni: Sözcük, *awı- (fiil kökü)* + *-nç (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Nalbant, 2008: 96).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 13)'de *avınç* sözcüğü "alışma, ısınma" anlamına geldiğinden dolayı bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

EKİNČ:

"Bir şeyin ikincisini" ifade eden bir sözcüktür [I.118/132] 79. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 155).

Kökeni: "Ékki" sözcüğünden türemiştir. *Ékkinti* kadar eski değildir, kademeli olarak sözcüğün sonundaki –ti ekinin yerini –çi eki almıştır (Clauson, 1972: 110). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*ēki + nç" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 428).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 129)'de *ikinci* "ikinci"; İML (Battal, 1997: 33)'de *ikinçi* "birinciden sonra gelen, ikinci"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 38)'de *ikinci* "bugünkü manasında"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık 2000: 110)'de *ikinçi* "ikinci"; AL (Kaçalin, 2011: 933)'de *ėkinç* "ikinci"; ŞS (Kunos, 1902: 83)'de *ikinc* "ikinci" sözcükleri DLT'deki "ekinč" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 161)'de geçen ve "ikinci" anlamına gelen *ekindi* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EZ, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖKÜNČ:

Sözcük "pişmanlık" demektir [I.118/132] 79. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 155).

Kökeni: "Ökün-" fiilinden türeyen sözcük olması muhtemel ya da olmuş şeylerden ötürü duyulan pişmanlığı ifade eder (Clauson, 1972: 110).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 166)'de *ökünç* "pişmanlık"; ŞS (Kunos, 1902: 154)'de *ökünc* "peşimanlık" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖGÜNČ:

Sözcük "övünme" demektir [I.118/132] 79. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 155).

Kökeni: "Ögün-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 110). Gülensoy ise sözcüğün kökenini "<ög – (ü)n – ç" olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 654). Nalbant ise sözcüğün *ög- (fiil kökü) + -ünç (fiilden isim yapım eki)* şeklinde geliştiğini belirtir (Nalbant, 2008: 96).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 144)'de *ḳıvanış* sözcüğü "öğünüşmek" anlamına geldiği için DLT'deki "ögünč" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ULİNČ YŌL:

"Dolambaçlı yol" anlamında kullanılır [I.118/132] 79. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 155).

Kökeni: Sözcük grubunun sıfat unsuru "ulın-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 148). Sözcük, *ul- (fiil kökü) + -ınç (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Nalbant, 2008: 96). İsim unsurunun kökeni bilinmemektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

İLÄNČ:

"Bir konu hakkında görüşü hatalı olan kişinin ona öğüt veren kişiye yakınması"dır [I.118/132] 79. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 155).

Kökeni: "İlen-" fiilinden türeyen sözcük "serzeniş, sitem" demektir. "Lanet, beddua" anlamından daha güçlü bir anlamı vardır (Clauson, 1972: 147-148). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<ilen-ç" olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 430).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 160)'de *uştulum* "sitem", ŞS (Kunos, 1902: 55)'de *dabku* "serzeniş", ŞS (Kunos, 1902: 116)'de *kalış* "serzeniş", ŞS (Kunos, 1902: 158)'de *umanc* "intizar" sözcükleri bu maddedekiyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

UMUNČ:

Sözcük "umut" demektir [I.118/132] 79. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 155).

Kökeni: "Umun-" fiilinden gelen sözcük aslında "arzu, rica, yalvarma" anlamına gelir. Ama orta dönemde "beklenti, umut" anlamlarını kazanmıştır (Clauson, 1972: 162). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<ūm – (u)n – ç" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 967).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 194)'de *umanç* "ümit"; ŞS (Kunos, 1902: 158)'de *umanc* "tama, ümid" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ONUNČ YARMĀQ:

"Onuncu dirhem" anlamında kullanılır [I.118/132] 79. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 155).

Kökeni[88]**:** Sözcük grubunun sıfat unsuru *on (isim kökü)* + *unç (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

İNANČ:

Sözcük "güvenilir" demektir [I.118/132] 79. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 155).

Kökeni: Inan- fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 187). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*ına – nç" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 435).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 127)'de *ınancı* "güven, îtimad"; İML (Battal, 1997: 33)'de *inanç* "inanç (inanlılacak, güvenilecek kimse)"; EZ (Atalay, 1945: 177)'de *inanç* "düzenlik, emniyet, güvenç", EZ (Atalay, 1945: 268)'de *tüzenlik* "düzenlik, emniyet"; ŞS (Kunos, 1902: 87)'de *inanc* "itikad, itimad", ŞS (Kunos, 1902: 93)'de *işanc* "itimad, itikad" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[88] Sözcük grubunun isim unsuru olan "yarmaq" sözcüğüyle ilgili köken bilgisi 463. varaktaki "yarmaq" maddesinde belirtilmiştir.

KM, Kİ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ATİNČU NĀŊ:

"Atılan nesne" demektir [I.118/132] 79. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 155).

Kökeni[89]: Sözcük grubunun sıfat unsuru "atın-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 63). Sözcük, *at- (fiil kökü) + -ınçu (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Nalbant, 2008: 96).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

İTİNČÜ NĀŊ:

"İtilen nesne" demektir [I.118/132] 79. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 155).

Kökeni[90]: Bize göre sözcük grubunun sıfat unsuru "it-" fiilinden türemiştir ve *it-(fiil kökü) + -inçü (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

---

[89] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.
[90] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

İḎİNČU SAČ:

"Bir erkeğin uzun zaman toplu kaldıktan sonra bırakılan saçı" için kullanılır [I.118/132] 79. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 155).

Kökeni: Sözcük grubunun sıfat unsuru "ıḏ-" fiilinden türemiştir ve sözcük, *ıd- (fiil kökü) + -ınçu (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur. İsim unsurunun köken bilgisi yoktur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

İḎİNČU YİLQİ:

"Serbest bırakılan hayvan" demektir [I.118/132] 79. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 156).

Kökeni[91]**:** Sözcük grubunun sıfat unsuru "ıḏ-" fiilinden türemiştir ve sözcük, *ıd-(fiil kökü)* + *-ınçu (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur. İsim unsurunun köken bilgisi yoktur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

İRİNČÜ:

Sözcük "günah" demektir [I.118/132] 79. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 156).

Kökeni: DTS'de sözcüğün açıklaması "günah, suç" şeklindedir (DTS, 1969: 178).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 206)'de *yazuḳ* "günah", ME (Yüce, 1993: 125)'de *ḫaṭā* "yanlış"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 156)'de *yazuḳ* "suç, hata"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 123)'de *yazuq* "günah", Kİ (Caferoğlu, 1931: 93)'de *suç* "kusur, kabahat, günah"; EZ (Atalay, 1945: 282)'de *yazık* "günah"; EM (Toparlı, 2003: 121)'de *yazuḳ* "günah"; AL (Kaçalin, 2011: 999)'de *suc* "suç"; ŞS (Kunos, 1902: 104)'de *yazuk* "günah, kabahat, suç"; ZT (Kara, 2011: 423)'de *yazuḳ* "günah" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

[91] Sözcük grubunun isim unsuru olan "yilqi" sözcüğünün köken bilgisi 459. varaktaki "yilqi" maddesinde verilmiştir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EK ve ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AWİNČU:

Kendisinden hoşlanılan şey anlamına gelir. Buradan gelerek köle kızlara "awinču" denmektedir [I.118/132] 79. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 156).

Kökeni: DTS'de sözcük "eğlence" olarak açıklanmış ama köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 70).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 13)'de *avınç* "alışma, ısınma"; AL (Kaçalin, 2011: 903)'de *avuncaḳ* "avunacak nesne, avunmalık" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AQİNČİ:

"Gece baskın yapan askerler" için kullanılan bir sözcüktür [I.118/132] 79. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 156).

Kökeni: "Akın" sözcüğünden türediği açıktır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 85)'de *aḳıncı* sözcüğü "akıncı" anlamına geldiği için DLT'deki "aqinci" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

APAD:

"Eğer" anlamında kullanılan bir takıdır [I.118/132] 79. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 156).

Kökeni: Eğer anlamı taşır ve şart ifade eder. Uygurcada yaygındır. XIV. yüzyıldan sonraki döneme kadar izi yoktur. Erken dönemde –sar her zaman şart anlamı taşımadığı için belki de gereksizleşerek kullanımdan düşmüştür. Bunun yerine bazen *birök* kullanılmaktadır (Clauson, 1972: 11).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 167)'de *eger* "eğer –şart edatı–"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 108)'de *eger* "eğer" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OTUŊ:

Sözcük "odun" demektir [I.118/132] 79. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 156).

Kökeni: "O:t" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 60). Eren de sözcüğün Eski Türkçe "ōt"tan geldiğini ve kökeninin "<ōt 'ateş' + -(u)ŋ" şeklinde oluştuğunu belirtmektedir (Eren, 1999: 304). Gülensoy ise sözcüğün kökenini "<ōtung (<ōt 'ateş') + (u)ŋ [<hōtuŋ] (T. Tekin)" olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 612).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 164)'de *otun* "odun"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 129)'de *odun* "odun"; İML (Battal, 1997: 52)'de *odun* "yakmak için kesilen ağaç"; EZ (Atalay, 1945: 223)'de *otun* "odun"; EM (Toparlı, 2003: 100)'de *oḍun* "odun"; AL (Kaçalin, 2011: 983)'de *odun* "odun"; ŞS (Kunos, 1902: 175)'de *süksük* "bir nevi odun", ŞS (Kunos, 1902: 196)'de *tulan* "odun", ŞS (Kunos, 1902: 101)'de *yarmaca* "biçme olmayan odun"; ZT (Kara, 2011: 372)'de *otun* "odun" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EK, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜRÜN:

"Bir şeyin beyazı" için kullanılan bir sözcüktür. Oğuzlar buna "aq" derler [I.118/132] 79. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 156).

Kökeni: Beyaz anlamına gelen sözcüğün sonradan kullanımdan düştüğü görülmektedir (Clauson, 1972: 233). Gülensoy, sözcüğün kökenini "< (h+)ūr- / ö:r

‘yükselmek, büyümek’ + -(ü)n [<*hūrüŋ ‘beyaz’ (T. Tekin)]” şeklinde oluştuğunu belirtmiştir (Gülensoy, 2007: 996).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 85)’de *aḳ* “ak, beyaz”, ME (Yüce, 1993: 198)’de *ürüŋ* “ak, beyaz”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 86)’de *aḳ* “beyaz”; İML (Battal, 1997: 8)’de *ak* “beyaz”; EZ (Atalay, 1945: 136)’de *ak* “ak”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 99)’de *aḳ* “beyaz”; EM (Toparlı, 2003: 69)’de *aḳ* “beyaz”; ŞS (Kunos, 1902: 145)’de *moğulçın* “beyaz, ak, saf”, ŞS (Kunos, 1902: 12)’de *apak* “ziyadesile ak ve beyaz”, ŞS (Kunos, 1902: 12)’de *apakine* “çokçe ve güzelce beyaz”, ŞS (Kunos, 1902: 37)’de *çağan* “beyaz”; ZT (Kara, 2011: 300)’de *aḳ* “ak, beyaz” sözcükleri DLT’deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 118)’de yer alan ve “beyaz” anlamına gelen *āq* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ ve ML, AL’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 156)’de geçen ve “tırnağın beyazı; falcı ücreti” anlamlarına gelen *ürüŋ* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ÜRÜŊ:

“Tırnaktaki beyazlığı” ifade etmek için kullanılan bir sözcüktür [I.118/132] 79. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 156).

Kökeni: Tırnaktaki beyaz hilal işaretidir ve gençlerde bulunur (Clauson, 1972: 234). Sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 198)'de *ürüŋ* sözcüğü "ak, beyaz" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 156)'de geçen ve "beyaz; falcı ücreti" anlamlarına gelen *ürüŋ* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ÜRÜD:

"Falcıya verilen ücreti" ifade etmektedir [I.118/132] 79. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 156).

Kökeni: "Falcı ücreti" anlamındaki sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 234).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 198)'de *ürüŋ* sözcüğü "ak, beyaz" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 156)'de geçen ve "beyaz; tırnağın beyazı" anlamlarına gelen *ürüŋ* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ORAD:

"Rūm yakınlarında bir yer adı"dır. Kuzeye doğru Rūm'un karşısındadır. Daha doğru bir şekli varaŋdır [I.120/134] 80. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 156).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İRİD:

Sözcük "irin" demektir [I.120/134] 80. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 156).

Kökeni: "İri:-" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 233). Gülensoy sözcüğün kökeniyle ilgili "<AT. *īriŋ [<Uyg. *yirü- ~ irü-, iri- 'çürümek, bozulmak'; Hak. İrik 'çürük', irikte- 'çürümek']" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 439).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 34)'de *iriŋ* "yaradan akan madde, irin"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 40)'de *irin* "cerahat"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 110)'de *irin* "irin, cerahat"; ŞS (Kunos, 1902: 90)'de *irink* "olgun yarelerin suyu, cerahetden çıkan fesad ve çirk" sözcükleri DLT'deki "iriŋ" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EZ, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜŠÄƋ TĀŠ:

"Düz taş" anlamına gelir [I.120/134] 80. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 156).

Kökeni: "Düz taş" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "üşe:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 263). Sözcük, *üşe- (fiil kökü)* + *-ŋ (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Nalbant, 2008: 95).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ALAƋ YAZİ:

"Düz ova" demektir [I.120/134] 80. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 156).

Kökeni: Temel anlamı bilinmemektedir. Bazı imalarla ormandaki açık alan anlamını kazanmıştır (Clauson, 1972: 147). Sözcük grubunun kökeni verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ÄƉÄK:

"Ağızın her iki yanındaki çene kemiği" için kullanılan bir sözcüktür [I.120/134] 80. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 157).

Kökeni: Belki de **eŋgek* sözcüğünün göçüşmeye uğramış şeklidir ve çene anlamına gelmektedir (Clauson, 1972: 183). Eski Türk diyalektlerinde 'yanak' olarak kullanılan "eŋ" adından –k küçültme ekiyle yapılmıştır: eŋ + -(e)k (Eren, 1999: 134). Gülensoy da sözcüğün kökenini "<*eŋ 'yanak' +(e)k" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 333).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 11)'de *änäk* "çene"; AL (Kaçalin, 2011: 935)'de *eŋek/ėŋek* "çene"; ŞS (Kunos, 1902: 64)'de *engak* "çene"; ZT (Kara, 2011: 331)'de *éŋek* "çene" sözcükleri DLT'deki "äŋäk" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 108)'de *eŋek* "damak" sözcüğü DLT'deki "äŋäk" sözcüğünden farklı bir anlama sahip olduğu için yalancı eş değerlik söz konusudur. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 157)'de geçen ve "kadınların

peçelerini bağladıkları ip" anlamına gelen *äŋäk* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ÄƉÄK:

"Kadınların peçelerini bağladıkları ip" anlamındaki sözcüktür [I.120/134] 80. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 157).

Kökeni: "Kadının peçesinin bağlanması" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 183).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 108)'de *eŋek* "damak"; AL (Kaçalin, 2011: 935)'de *eŋek/èŋek* "çene"; ZT (Kara, 2011: 331)'de *éŋek* "çene" sözcükleri DLT'deki "äŋäk" sözcüğüyle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 157)'de geçen ve "çene" anlamına gelen *äŋäk* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ÖƉİK:

"Kadınların keçi kılından yaptıkları yapay zülüfe" denir [I.120/134] 80. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 157).

Kökeni: Clauson, Kaşgarlı'nın etimolojisinin yanlış olduğunu söyler. "Öŋ" sözcüğünden türemiştir ve kadının keçi kılından yaptığı yapay kahküldür (Clauson, 1972: 183-184).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 157)'de geçen ve "yastığın ipek püskülü" anlamına gelen *öŋik* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ÖƉİK:

"Yastığın ipek püskülü" için kullanılan bir sözcüktür [I.120/134] 80. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 157).

Kökeni: Yastığın kulağındaki ipek kuyruk demektir (Clauson, 1972: 184).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 157)'de geçen ve "kadınların keçi kılından yaptıkları yapay zülüf" anlamına gelen *öŋik* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ÖƉİ:

"Diğer" anlamında kullanılan bir edattır [I.120/134] 80. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 157).

Kökeni: -Den başka, farklı anlamlarına gelir. Çift olarak *öŋi: öŋi:* şeklinde söylendiğinde "çeşitli" anlamında kullanılır (Clauson, 1972: 170). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 166)'de *öŋi* "başka(sı)", ME (Yüce, 1993: 168)'de *özge* "başka", ME (Yüce, 1993: 202)'de *yạna* "yine, başka (?)"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 90)'de *ayruḳ* "başka", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 132)'de *öŋü* "başka", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 133)'de *özge* "başka"; İML (Battal, 1997: 14)'de *ayrık* "başka, özge"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 8)'de *ayruq* "başka, gayrı", Kİ (Caferoğlu, 1931: 66)'de *özgä* "başkası"; EZ (Atalay, 1945: 146)'de *ayruq* "ayrık", EZ (Atalay, 1945: 176)'de *eyrik* "başka, ayrı, ayrılmış", EZ (Atalay, 1945: 148)'de *başka* "başka", EZ (Atalay, 1945: 228)'de *özge* "başka, ayrı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *ayrıḳ* "başka", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 121)'de *özge* "başka, başkası"; AL (Kaçalin, 2011: 984)'de *ögün* "başka", AL (Kaçalin, 2011: 988)'de *özge* "başka", AL (Kaçalin, 2011: 1037)'de *yana* "gayrı"; ŞS (Kunos, 1902: 156)'de *özke* "başka, diyer", ŞS (Kunos, 1902: 98)'de *yana (yene)* "edattir, digerbar, başka"; ZT (Kara, 2011: 376)'de *özge* "başka, diğer", ZT (Kara, 2011: 417)'de *yana* "diğer, öteki, öbürü" şeklindeki sözcükler DLT'deki "öŋi" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 115, 130, 127)'de geçen ve "başka" anlamına gelen *aḏin*, *aḏruq* ve *öŋin* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM ve ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄRŊÄYÜ:

"Altı parmaklı adamlar" için kullanılan bir sözcüktür [I.120/134] 80. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 157).

Kökeni: "Altı parmaklı kişi" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 181).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 157)'de geçen ve "boyu kısa kişi" anlamına gelen *ärŋäyü* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ÄRŊÄYÜ:

"Boyu iki arşın olan çok kısa kişiler" için kullanılan bir sözcüktür [I.120/134] 80. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 157).

Kökeni: "Kısa boylu, cüce" olarak açıklanan sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 181).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 157)'de geçen ve "altı parmaklı adam" anlamına gelen *ärŋäyü* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ÜLĀTÜ:

"Burun temizlemek için cepte bulundurulan ipek mendil" demektir [I.120/134] 80. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 157).

Kökeni: "Ület-" fiilinden türemiştir. Eşit iki parçaya bölünmüş ipek mendilin büyük bölümünü de ifade edebilir (Clauson, 1972: 134). Sözcük, *ület- (fiil kökü)* + *-ü (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 102)'de *destārçe* "mendil"; EM (Toparlı, 2003: 81)'de *destār* "mendil"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 177, 777b-6)'de "… yosunluḳ uruş esbābın hem Türk tili bile ayturlar. Ve maʿhūdī elbisedin meṣel *destār* ve ḳalpaḳ ve nevrūzī ve topi ve şirdaġ…"; ŞS (Kunos, 1902: 142)'de *leçek* "harir mendil" ifadeleriyle karşımıza çıkan sözcükler DLT'deki "ülātü" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ALAČU:

Sözcük "büyük çadır" demektir [I.120/134] 80. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 157).

Kökeni: "Çadır, baraka" anlamına gelen sözcüğün sonuna sonraki zamanlarda –k eki eklenmiştir (Clauson, 1972: 129). Eren, sözcüğün kökünün bilinmediğini söyler. Brockelmann sözcüğün ala "renkli" (?) ve –çu ekiyle yapıldığını söylemiştir. Türkçeden

Arapça, Farsça, Moğolca, Rusçaya geçmiştir (Eren, 1999: 7). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*ala 'yarım' + açık = yarım açık" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 62).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 110)'de *çadır* "çadır"; İML (Battal, 1997: 54)'de *otağ* "çadır"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 63)'de *otaq* "çadır"; EM (Toparlı, 2003: 80)'de *çādır* "çadır"; ŞS (Kunos, 1902: 152)'de *otağ (otav)* "çadır", ŞS (Kunos, 1902: 155)'de *örke* "çadır, hayme", ŞS (Kunos, 1902: 176)'de *şamyan* "hayme, çadır", ŞS (Kunos, 1902: 177)'de *şekancin* "çadır", ŞS (Kunos, 1902: 195)'de *tuğur* "hayme, çadir, alaçık", ŞS (Kunos, 1902: 5)'de *ağevi (akevi)* "alaçuk", ŞS (Kunos, 1902: 36)'de *çadır* "hayma", ŞS (Kunos, 1902: 40)'de *çarkeb* "çadır", ŞS (Kunos, 1902: 43)'de *çerge* "göçme çadırı, alacak, otau", ŞS (Kunos, 1902: 67)'de *ferci* "hayme, çadır", ŞS (Kunos, 1902: 106)'de *yilke* "çadır", ŞS (Kunos, 1902: 125)'de *kavucak* "çadır"; ZT (Kara, 2011: 372)'de *otaġ* "büyük çadır" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EZ, EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ABĀČİ:

Sözcük "hayalet" demektir [I.120/134] 80. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 157).

Kökeni: Morfolojik olarak değil ama semantik olarak aba:/apa: sözcüğüyle ilişkilidir. *Aba:kı:* sözcüğüyle de semantik bir ilişki bulunmaktadır (Clauson, 1972: 6).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AĠĪČİ:

"Sırmalı ipek kumaşları muhafaza eden kişilere" denir [I.120/134] 80. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 157).

Kökeni: "Ağı:" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 80).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ULĀĠU:

"Bir şeyi onarmada kullanılan şeyi" ifade etmek için kullanılır [I.120/134] 80. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 158).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ULİĠU:

"Kurtların uluma zamanını" ifade eder [I.120/134] 80. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 158).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ABĀQİ:

"Göz değmemesi amacıyla bostana dikilen korkuluk" için kullanılan bir sözcüktür [I.120/134] 80. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 158).

Kökeni: Clauson, sıradışı bir oluşumu vardır dediği sözcüğü "aba:çı:" sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Clauson, 1972: 8). "Boş alanlarda kötü gözden korunmak

için yapılan savunma; sebze bahçesindeki korkuluk; nazardan koruma" olarak açıklanan sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Räsänen, 1969: 2, DTS, 1969: 2).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 135)'de *abak* "suret, boy bos, krş. bostan korkuluğu", EZ (Atalay, 1945: 235)'de *sın* "put", EZ (Atalay, 1945: 245)'de *şalu* "bavlı, içerisine ot doldurulmuş hayvan derisi", EZ (Atalay, 1945: 230)'de *put* "sın"; ŞS (Kunos, 1902: 135)'de *korkulday* "korkuluk" sözcükleri DLT'deki "abāqi" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ATĀQİ:

"Babacığım" anlamında sevgi ifade eden bir sözcüktür [I.120/134] 80. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 158).

Kökeni: "Ata:" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 48).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İTĀGÜ:

"Değirmen taşının üstündeki tahta çerçeveye" denir [I.122/136] 81. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 158).

Kökeni: DTS'de sözcüğün açıklaması "değirmen taşının üzerine takılan tahta döşeme" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 215). Gülensoy, sözcüğü "iteği" maddesinde ele almış ve kökenini "<*etek + i [>eteğ + i> iteği] veya <it- + -egü" olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 443).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İČĀGÜ:

"Kaburga tarafından etrafı çevrilmiş bölge için kullanılan ad"dır [I.122/136] 81. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 158).

Kökeni: İç ve topluluk gösteren –e:gü ekinden oluşmaktadır. Bağırsak, iç organlar anlamına gelen sözcüğün yaşayan diyalektlerde "içeg" gibi daha kısa şekli ve son ünlüsünün farklı şekilleri de bulunmaktadır (Clauson, 1972: 25).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 91)'de *bağırsaḳ* "bağırsak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 7)'de *bağarsuq* "bagırsaq"; EM (Toparlı, 2003: 73)'de *baġarṣuḳ* "bağırsak"; ZT (Kara, 2011: 338)'de *içegü* "bağırsak" sözcükleri DLT'deki "ičägü" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EK, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖLĪGÄ:

"Ökseotu" bitkisi için kullanılan bir sözcüktür [I.122/136] 81. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 158).

Kökeni: "Öli:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 143). Sözcük, *öli- (fiil kökü) + -ge (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İNĀGÜ:

“Göbeğin tam karşısında oluşan ve kulunca benzeyen bir hastalık”tır [I.122/136] 81. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 158).

Kökeni: Sözcüğe –gü ekinin eklenmesiyle oluşmuştur. Açık ki “én-” fiili ile ilişkilidir. Ama morfolojik olarak –e ile açıklama zordur; “éne:-” fiili ile de ilişkili değildir (Clauson, 1972: 184).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄBĀKİ:

“Bir şeyi küçümsemek için kullanılan bir edat”tır [I.122/136] 81. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 158).

Kökeni: “Tiksinti vericilik sözü” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bi bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 162).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ANŪMİ:

Sözcük "fil hastalığı" demektir [I.122/136] 81. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 158).

Kökeni: Clauson, sözcüğün Hint-Avrupa dillerinden (?) geçmiş olabileceğini düşünür ve fil hastalığı anlamına geldiğini söyler (Clauson, 1972: 187).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

EGĀMÄ:

"Bir ut türü"dür [I.122/136] 81. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 158).

Kökeni: "Ége:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 108-109). Sözcük, *ege- (fiil kökü)* + *-me (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄYĀGÜ:

Sözcük "kaburga" demektir [I.122/136] 81. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 158).

Kökeni: Anatomik bir terimdir ve kaburga anlamına gelir. Ayrıca metaforik olarak "çadırın kirişi" anlamını da kazanmıştır. Köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 272).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 122)'de *eyegü* "eyeği, kaburga"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 106)'de *eyegü* "kaburga kemiği"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 13)'de *äyägü* "kaburga"; EZ (Atalay, 1945: 171)'de *eyegü/eyeğ* "eye kemiği", EZ (Atalay, 1945: 181)'de *kabar/kaburga* "kaburga, eye kemiği"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 110)'de *ḳaburġa* "kaburga"; EM (Toparlı, 2003: 87)'de *ḳabırġa* "kaburga"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 177, 777b-8)'de "… baʿżıġa at ḳoyupturlar, ammā arḳanı ve aşuġluġ ilikni ve yan süngekni ve *ḳaburġa*nı ve igikni ve orta ilikni ve boġuzlaġunı…"; ŞS (Kunos, 1902: 7)'de *ayaku* "pehlu kemikleri, kaburga", ŞS (Kunos, 1902: 26)'de *bıkın* "pehlu, kaburga", ŞS (Kunos, 1902: 174)'de *sutari* "kaburga, pehlu kemikleri"; ZT (Kara, 2011: 342)'de *ḳaburġa* "kaburga" şeklindeki ifadelerle karşımıza çıkan sözcükler bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML ve AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AŠĪJĀN:

“Çin’e giden yol üstünde bulunan şehirlerden birinin adı”dır [I.122/136] 81. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 159).

Kökeni: İncelenilen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde bulunmayan sözcüğün bire hiç eş değerliği vardır.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ALŪČĪN:

Yumrulu yenilebilen bir bitkidir [I.122/136] 81. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 159).

Kökeni: Çinceden geçmiştir ve a-’nın öne eklenmesiyle oluşmuştur (Clauson, 1972: 130).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ARŪḌŪN:

Sözcük "boya" demektir [I.122/136] 81. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 159).

Kökeni: -Ḍ-'den sonra –n eklenmesiyle oluşmaktadır. Bir çeşit boyadır (Clauson, 1972: 232).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 96)'de *boya* "boya"; EZ (Atalay, 1945: 155)'de *boyav* "boya"; ZT (Kara, 2011: 315)'de *boyaḳ* "boya" sözcükleri DLT'deki "arūḍūn" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de olmayan sözcüğün bire hiç eş değerliği vardır.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

URĀĠŪN:

"İlaç olarak kullanılan bir Hint uyuşturucusu"dur [I.122/136] 81. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 159).

Kökeni: Hint kaynaklı bir çeşit uyuşturucudur ve sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 219).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖTŪKĀN:

"Tatār çöllerinde Uygur yakınlarında bir yer adı"dır [I.122/136] 81. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 159).

Kökeni: Bir yer adı olan sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 393).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ALMİLA:

Sözcük "elma" demektir [I.122/136] 81. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 159).

Kökeni[92]: Gülensoy, sözcüğün kökenini "[<*al + mIla]" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 67).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[92] Clauson'un sözcüğün kökeniyle ilgili düşünceleri "alma" maddesinde verilmiştir.

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 86)'de *alma* "elma"; İML (Battal, 1997: 9)'de *alma* "elma"; Kİ (Toparlı, Çögenli, Yanık 2000: 3)'de *alma* "elma"; EZ (Atalay, 1945: 168)'de *elma* "elma"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 100)'de *alma* "elma"; EM (Toparlı, 2003: 70)'de *alma* "elma"; ZT (Kara, 2011: 302)'de *alma* "elma" sözcükleri DLT'deki "almila" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Bunlar dışında DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 153)'de geçen ve "elma" anlamına gelen *alma* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄRMÄGÜ:

Sözcüğün anlamı "tembel"dir [I.122/136] 81. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 159).

Kökeni: "Tembel, üşengeç" anlamına gelen sözcüğün morfolojisi belirsizdir. İlk bakışta –gü: ekiyle yapıldığı düşünülmektedir; ama "erin-" fiili ile semantik bir ilişkisi yoktur (Clauson, 1972: 232).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 179)'de *irinçek* "tembel, erincek", EZ (Atalay, 1945: 277)'de *yalkav* "tembel"; ŞS (Kunos, 1902: 86)'de *ilküy* "tembel, gevşek, biperva", ŞS (Kunos, 1902: 90)'de *irincek* "tembel", ŞS (Kunos, 1902: 113)'de *kayğusiz* "tembel", ŞS (Kunos, 1902: 118)'de *kapran* "tembel, gevşek, biperva", ŞS (Kunos, 1902: 142)'de *lök* "ağır, tembel" sözcükleri DLT'de bulunan "ärmägü" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 30)'de *ermegü* sözcüğü "yavaş, durağan (at)" anlamına geldiği için DLT'deki "ärmägü" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

OĠLĀĠU:

"Konfora alışmış, konfor içinde yetişmiş" anlamına gelir. Bundan dolayı Hatunlara "oġlāġu qātūn" denmektedir [I.122/136] 81. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 159).

Kökeni: Kibarca ilgilenilmiş, hassas anlamına gelen sözcük "*oġla:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 86). Sözcük, *ogla- (fiil kökü)* + *-gu (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OXŠĀĠU:

"Oyuncak" anlamındaki sözcük kadınlar için takma ad olarak kullanılmaktadır [I.122/136] 81. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 159).

Kökeni: Sözcük, "oxşa:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 97). Sözcük, *oxşa- (fiil kökü)* + *-gu (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ARŪBĀT:

Sözcük "demirhindi" demektir [I.122/136] 81. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 159).

Kökeni: Şüphesiz Hintçeden geçmiştir (Clauson, 1972: 200).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

URĀĠŪT:

Sözcük "kadın" demektir [I.122/136] 81. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 159).

Kökeni: Hayvanlar için kullanılan tişi: sözcüğünden daha özel bir anlamı vardır. Morfolojik olarak –ğu:t ekiyle yapıldığı söylenebilir. Sınırlı bir dönemde kullanılmıştır. *Evçi:* ve *uzun tonlığ* sözcüklerinin yerini almıştır. İşle:r (işi:) sözcüğüyle paralel kullanılmıştır. Çağataycada bunun yerini *urğaçı* almıştır. Etimolojik olarak *ka:tu:n* ve Arapça *awrat* sözcüğünün yerini almıştır. Ama bazı Kıpçak metinlerinde bu sözcükleri görmek mümkündür. Başka yerlerde *awrat* başta ayn yerine elif *ura:ğu:t* sözcüğüne göre kısalmıştır (Clauson, 1972: 218).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 188)'de *tişi* "kadın; dişi, kancık", ME (Yüce, 1993: 94)'de *ʿạvrạt* "kadın, dişi"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 89)'de *avrat/ʻavrat* "kadın", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 146)'de *tişi* "dişi"; İML (Battal, 1997: 27)'de *dişi* "erkeğin karşıtı", İML (Battal, 1997: 73)'de *tişi* "dişi", İML (Battal, 1997: 29)'de *epçi* "kadın"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 103)'de *tişi* "dişi", Kİ (Caferoğlu, 1931: 112)'de *urağut* "kadın", Kİ (Caferoğlu, 1931: 7)'de *avrat* "kadın"; EZ (Atalay, 1945: 178)'de *ipçı* "kadın", EZ (Atalay, 1945: 144)'de *avrat* "avrat, kadın", EZ (Atalay, 1945: 144)'de *épçi* "kadın"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 126)'de *tişi* "dişi, her hayvanın dişisi", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 105)'de *epçi* "kadın, hanım, eş", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de *ʿạvrạt* "kadın"; EM (Toparlı, 2003: 72)'de *ʿạvrạt* "kadın"; AL (Kaçalin, 2011: 1017)'de *tişi* "dişi"; ŞS (Kunos, 1902: 201)'de *zaife* "kadın, karı, avret", ŞS (Kunos, 1902: 87)'de *imkan* "kadın, avret, zen", ŞS (Kunos, 1902: 88)'de *inçi* "hanım, irfanlı, zarif, muhtal kadın", ŞS (Kunos, 1902: 106)'de *yinke* "kadın", ŞS (Kunos, 1902: 137)'de *kuçin* "hanım ve banu demek dir, hatun, kadın" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 143, III: 266)'de yer alan ve "kadın" anlamına gelen *ešlār, tiši* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ARĀMŪT:

"Uygurların yakınında bulunan bir Türk boyu"dur [I.122/136] 81. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 159).

Kökeni: "Bir Türk boyunun adı" anlamındaki sözcüğün kökeni hakknda bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 51).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 159)'de geçen ve "yer adı" olan *arāmūt* sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

ARĀMŪT:

Bir yer adıdır [I.122/136] 81. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 159).

Kökeni: Bir yer adı anlamındaki sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 51).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 159)'de geçen ve "bir boy adı" olan *arāmūt* sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

İQĪLĀČ:

Sözcük "süvari atı" demektir [I.122/136] 81. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 160).

Kökeni: Sonu –la:ç ile biten az sayıdaki diğer sözcüklere benzer (Clauson, 1972: 86).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ALĀVĀN:

Sözcük "timsah" demektir [I.124/139] 82. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 160).

Kökeni: Şüphesiz yabancı bir sözcüktür. Belki de öne a- eklenmiştir (Clauson, 1972: 128).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ARPAĠĀN:

"Başakları olan tohumsuz arpaya benzer bir bitki"dir [I.124/139] 82. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 160).

Kökeni: "Arpa:" sözcüğünden türemiştir ve "vahşi arpa" demektir. Vahşi yulaf bitkilerindedir (Clauson, 1972: 200). Eren, sözcüğün < arpa + -gan eki şeklinde geliştiğini söylemekle beraber buradaki –gan ekinin fiil köklerinden yapılan türeverde kullanılan –gan ekiyle karıştırılmaması gerektiğini belirtmiştir (Eren, 1999: 19). Gülensoy da sözcüğün kökenini "< OT. arpa + gan (DLT)" olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 80).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 14)'de *arparğan* sözcüğü "arpaya şebih bir nebat ismidir, sumetre dahi derler" anlamına geldiğinden dolayı DLT'deki "arpaġān" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ARMĀĠAN:

"Oğuz diyalektinde bir adamın başarılı bir seferden döndüğünde akrabalarına getirdiği hediye" anlamında kullanılan bir sözcüktür. Diğer varyantı *yarmaġān*dır ve bu daha doğrudur [I.124/139] 82. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 160).

Kökeni: "Hediye" anlamındaki sözcük daha özel olarak bir seyahattan getirilen hediye demektir. Hem *armağa:n* hem de *yarmağa:n* şekliyle varlığını korumuştur. Her ikisinin de Türkçe etimolojisi vardır (Clauson, 1972: 232). Eren, sözüğün kökünün bilinmediğini söyler ve Oğuzca yarmağan biçiminde baştaki y-'nin türeme olduğunu belirtir (Eren, 1999: 18). Gülensoy ise sözcüğün kökenini "<[y]armaġ(/k) + an" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 79).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 173)'de *sạvġat / sạvḳat* "hediye", ME (Yüce, 1993: 93)'de *artut* "armağan, hediye", ME (Yüce, 1993: 126) *ḥẹdiyÿe* "armağan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 5)'de *armağan* "hediye"; EZ (Atalay, 1945: 141)'de *armağan* "armağan", EZ (Atalay, 1945: 252)'de *tartık* "armağan"; AL (Kaçalin, 2011: 992)'de *savġat* "ihsan, armağan", AL (Kaçalin, 2011: 1008)'de *tartıġ* "ihsan, armağan"; ŞS (Kunos, 1902: 168)'de *savğat* "hediye, ırmağan", ŞS (Kunos, 1902: 174)'de *sura* " ırmağan, hediye", ŞS (Kunos, 1902: 182)'de *tansuğ* " hediye, ırmağan", ŞS (Kunos, 1902: 183)'de *tartığ* "hediye, ırmağan", ŞS (Kunos, 1902: 14)'de *armağan* "hediye, peşkeş, töhfe, yadigyar, bergüzar", ŞS (Kunos, 1902: 101)'de *yarılğaş* "hediye, bergüzar, bahşiş, yadigyar", ŞS (Kunos, 1902: 154)'de *ökelge* "hediye, ırmağan" şekillerinde gördüğümz sözcükle DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Bunların dışında DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 138, 105, 295)'de geçen ve "hediye" anlamına gelen *ärtüt, ačıġ, beläg* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İTİNDİ NĀŊ:

"Herhangi bir şeyin itilmesi" demektir [I.124/139] 82. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 160).

Kökeni[93]: Sözcük grubunun sıfat unsuru "itin-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 63). Sözcük, *it- (fiil kökü) + -in (fiilden fiil yapım eki) + -di (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

AQİNDİ SŪW:

"Akan su" demektir [I.124/139] 82. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 160).

Kökeni[94]: Sözcük grubunun sıfat unsuru "ak-" fiilinden türemiştir. Sözcük, *ak- (fiil kökü) + -ın (fiilden fiil yapım eki) + -(i)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 86)'de *aḳarṣu* "akarsu"; İML (Battal, 1997: 9)'de *akar su* "akar su" sözcükleri bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[93] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.
[94] Sözcük grubunun isim unsuru olan "sūw" sözcüğünün açıklayıcı bir köken bilgisi yoktur.

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ÄKİNDİ TARİĠ:

"Ekilmiş tohum" demektir [I.124/139] 82. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 160).

Kökeni: Bize göre sözcük grubunun sıfat unsuru "ek-"; isim unsuru "tarı-" fiilinden türemiştir. Sözcükler sırasıyla *ek- (fiil kökü)* + *-in (fiilden fiil yapım eki)* + *-di (fiilden isim yapım eki); tari- (fiil kökü)* + *-g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ÖGÜNDİ KİŠİ:

Her dilde "övülen kişi" demektir [I.124/139] 82. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 160).

Kökeni[95]: "Herkes tarafından övülen kişi" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "ög-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 111). Sözcük, *ög- (fiil kökü) + -(ü)n (fiilden fiil yapım eki) + -di (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

EKİNDİ:

Sözcük "ikinci" demektir [I.124/139] 82. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 161).

Kökeni: En eski sıra sayılarındandır. "Ékki" sözcüğünden türemiştir ve buna –nti ekinin getirilmesiyle oluşmuştur. Ekin aslı –nç'dir. Asıl ikinci sözcüğü bununla yapılır. *Ekindi* sözcüğü dar anlamda "günün ikinci yarısı" hatta daha da dar anlamda "ikindi namazı zamanı" anlamında kullanılınca "ékkinç" ayrı tutulmuştur (Clauson, 1972: 111). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*ékki + ndi" olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 325).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 129)'de *ikinci* "ikinci"; İML (Battal, 1997: 33)'de *ikinçi* "birinciden sonra gelen, ikinci"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 38)'de *ikinci* "bugünkü manasında"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık 2000: 110)'de *ikinçi* "ikinci"; AL (Kaçalin, 2011: 933)'de *ėkinç* "ikinci"; ŞS (Kunos, 1902: 83)'de *ikinc* "ikinci" sözcükleri DLT'deki "ekindi" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-

[95] İsim unsuru olan "kiši" ise 544. varakta müstakil olarak ele alındığı için burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

I: 155)'de geçen ve "ikinci" anlamına gelen *ekinč* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EZ, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 161)'de geçen ve "ikindi namazı zamanı" anlamına gelen *ekindi* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

EKİNDİ:

Sözcük "ikindi namazı zamanı" anlamına gelmektedir [I.124/139] 82. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 161).

Kökeni[96]: Gülensoy, sözcüğü "öğle ile akşam arasındaki süre" olarak açıklamıştır ama köken bilgisi vermemiştir (Gülensoy, 2007: 428).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 33)'de *ikindi* "ikindi vakti"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 38)'de *ikindi* "bugünkü manasında" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[96] Clauson'un sözcüğün bu anlamının kökeniyle ilgili verdiği bilgiler bir önceki maddede verilmiştir.

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 160-161)'de geçen ve "ikinci" anlamına gelen *ekindi* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

İRĠĀĠ:

Sözcük "olta" demektir [I.124/139] 82. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 161).

Kökeni: "Irğa:-" fiilinden türemiştir ama bununla semantik ilişkisi belirsizdir (Clauson, 1972: 216). Sözcük, *ırga- (fiil kökü) + -g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 90)'de *irğak* "karmık, kulab", ŞS (Kunos, 1902: 151)'de *olta* "kulab, kanca" sözcükleri DLT'de geçen "irġāġ" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, KM, İML, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 42)'de *ırğaq* "çengel ve emsali"; EZ (Atalay, 1945: 174)'de *ırgak / bızgak*[97] "?" sözcüğü DLT'deki sözcükle yalancı eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 161)'de geçen ve "buz kutusunun kaynağından buzu almak için kullanılan kanca" anlamına gelen *irġāġ* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

İRĠĀĠ:

"Buz kutusunun kaynağından buzu almak için kullanılan kanca"dır [I.124/139] 82. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 161).

Kökeni[98]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[97] Sözcüğün anlamı "?" şeklinde verildiği için yalancı eş değer olarak alınmıştır.
[98] Sözcüğün kökeniyle ilgili verilen bilgiler bir üstteki maddede mevcuttur.

Kİ (Caferoğlu, 1931: 42)'de *ırğaq* sözcüğü "çengel ve emsali" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 174)'de *ırgak / bızgak*[99] "?"; ŞS (Kunos, 1902: 90)'de "irğak" sözcüğü "karmık, kulab" anlamına geldiği için DLT'de yer alan "irġāġ" sözcüğüyle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 161)'de geçen ve "olta" anlamına gelen *irġāġ* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

İMTİLİ:

Çiğil diyalektinde "bir işi kafa yormadan, rastgele yapmak" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.124/139] 82. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 161).

Kökeni: Clauson, sözcüğün muhtemelen hatalı olduğunu söylemiş ve DLT'deki örneği vererek açıklamıştır (Clauson, 1972: 157). DTS'de sözcük "ımtılı (imitli?)" maddesinde ele alınmış ve "iyi düşünmeden" şeklinde açıklanmıştır ancak köken bilgisi vermemiştir (DTS, 1969: 209).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

[99] Sözcüğün anlamı "?" şeklinde verildiği için yalancı eş değer olarak alınmıştır.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

UMDŪCİ:

Sözcük "dilenci" demektir [I.124/139] 82. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 161).

Kökeni: "Umdu:" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 157).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 80)'de *umduçu* "tamakâr", İML (Battal, 1997: 37)'de *karaçı* "dilenci"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 70)'de *qarapçı [Türkm.]* "fakir", Kİ (Caferoğlu, 1931: 34)'de *dilänçi* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 258)'de *tilençi* "dilenci"; EM (Toparlı, 2003: 114)'de *tilençi* "dilenci" sözcükleri bu maddedeki "umdūci" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 334)'de yer alan ve "dilenci" anlamına gelen *qarāči* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ARQUČİ:

"İki kişi arasında ya da evlilikte iki aile arasında arabuluculuk yapan kişilere" denir [I.124/139] 82. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 161).

Kökeni: "Arğu:la:-" ile ilişkilidir. "*Arku:" ya da "*arğu:" sözcüklerinden türemiş olabilir (Clauson, 1972: 218).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄRDİNİ:

Sözcük "emsalsiz inci" demektir [I.124/139] 82. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 161).

Kökeni: "Mücevher" anlamına gelen sözcük Soğdca *rtny* sözcüğüne öne eklenen e- ile oluşmuştur. Fonetik evrimde –rt– ile mi –rd– ile mi yazıldığı bilinmemektedir. Uygur alfabesine göre belirsizdir; ama Moğolcada *erdeni* olarak görünmektedir (Clauson, 1972: 212).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 209)'de *yinçü* "inci"; İML (Battal, 1997: 30)'de *erdün* "inci"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 39)'de *inçü* "inci"; EZ (Atalay, 1945: 178)'de *inci* "inci"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 110)'de *inci / incü* "inci"; EM (Toparlı, 2003: 85)'de *inçi* "inci"; AL (Kaçalin, 2011: 948)'de *inçü / inçi / ünçü* "inci"; ŞS (Kunos, 1902: 88)'de *incu* "durr, mervarid"; ZT (Kara, 2011: 340)'de *incü* "inci" şeklinde bulunan sözcükler DLT'deki "ärdini" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM ve ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

USBARİ:

"Külde pişirilen ekmeğe tereyağı ve şekerin ufalanması"dır [I.126/141] 83. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 161).

Kökeni: Yabancı (İran ?) kaynaklı bir sözcüktür (Clauson, 1972: 241).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OTTUZ YARMĀQ:

"Ottuz yarmāq" sözcük grubu "otuz dirhem" demektir. Ayrıca "ottuz" ifadesi "üç kez" anlamına da gelmektedir [I.126/141] 83. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 161).

Kökeni[100]: Çift –tt– ile söylenişi asıl telaffuzdur. Ama bu nadiren kullanılır (Clauson, 1972: 74). Eren, sözcüğün Eski Türkçede otuz ve Orta Türkçede otuz olarak kullanıldığını belirtmiştir (Eren, 1999: 311). Gülensoy ise sözcüğün kökenini "<ot [t] uz" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 638).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[100] Sözcük grubunun isim unsuru olan "yarmaq" sözcüğüyle ilgili köken bilgisi 463. varaktaki "yarmaq" maddesinde belirtilmiştir.

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ESSİZ:

"Küstah, hain, utanmaz kişiler" için kullanılan bir sözcüktür. Ünsüzün çift kullanımı abartı amaçlıdır [I.126/141] 83. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 162).

Kökeni: "Yazık; kötü, yazık" anlamında kullanılan sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 253, DTS, 1969: 183-184).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 30)'de *esiz* sözcüğü "yazık!" anlamına geldiği için bu maddedeki "essiz" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

EKKİZ:

Sözcük "ikizler" demektir [I.126/141] 83. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 162).

Kökeni: "İkiz" anlamındaki sözcük nadir olarak "çift" anlamını karşılar. "Ekki:" sözcüğünden türemiştir. Yaşayan diyalektlerde bazı fonetik değişikliklerle bulunur (Clauson, 1972: 119). Räsänen "ikizler" olarak açıkladığı sözcüğü Moğolca *ikire*

sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 39). Eren, sözcüğün kökenini "<iki (eki) + -z eki" şeklinde göstermiş ve Türkçeden Moğolcaya *ikire* olarak geçtiğini ifade etmiştir (Eren, 1999: 188). Gülensoy da sözcüğün kökeninin "<*ēki + z" şeklinde geliştiğini vurgulamıştır (Gülensoy, 2007: 429).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 118)'de *ekiz* "ikiz", ME (Yüce, 1993: 129)'de *ikiz (~ekiz)* "ikiz"; EZ (Atalay, 1945: 176)'de *ikkiz* "ikiz"; ŞS (Kunos, 1902: 61)'de *ekiz* "çift" sözcükleri DLT'de yer alan "ekkiz" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ARRİĠ:

"Bu sözcük bir şeyin çok temiz olması" anlamını taşır. Ünsüzün çift kullanımı ise abartı amaçlıdır [I.126/141] 83. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 162).

Kökeni: "Arı:-" fiilinden türemiştir. "Temiz, saf" anlamındaki sözcük metaforik anlamlar da kazanmıştır. Yaşayan diyalektlerde ikinci hecede fonetik değişimlerle kullanılmaktadır. Çift "r"nin olması ise vurgudan kaynaklanmaktadır (Clauson, 1972: 213). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<ārı-ġ" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 76).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 180)'de *süzük* "temiz, arı, saf", ME (Yüce, 1993: 92)'de *arıġ* "temiz, arı", ME (Yüce, 1993: 171)'de *ṣaf* "saf"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 88)'de *aru* "arı, temiz"; İML (Battal, 1997: 60)'de *silik* "temiz, arı", İML (Battal, 1997: 66)'de *süzük* "safi, halis"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 7)'de *arı* "temiz, pak"; EZ (Atalay,

1945: 142)'de *aru* "temiz"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de *aru* "temiz"; AL (Kaçalin, 2011: 900)'de *arıġ* "arı, pak"; ŞS (Kunos, 1902: 13)'de *arı* "zenbur; temiz, pak, saf; beli", ŞS (Kunos, 1902: 13)'de *arığ (arık)* "saf, pakize, muberra, tahir", ŞS (Kunos, 1902: 91)'de *irtğu* "temiz, pakize", ŞS (Kunos, 1902: 105)'de *yikin* "pakize, temiz", ŞS (Kunos, 1902: 164)'de *saydam* "temiz, saf", ŞS (Kunos, 1902: 170)'de *silkü* "saf, temiz"; ZT (Kara, 2011: 304)'de *arıġ* "arı, saf, temiz, pak" şekillerinde gördüğümüz sözcük DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 106, 298)'de yer alan ve "temiz" anlamına gelen *arig* ve *süzük* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM ve ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄLLİG:

Sözcük "elli" demektir [I.126/141] 83. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 162).

Kökeni: Kesinlikle çift –ll– ile gösterilir. Yaşayan diyalektlerde fonetik değişikliklerle bulunur (Clauson, 1972: 141). Eren, sözcüğün Eski Türkçeden başlayarak kullanıldığını ve Orta Türkçede de *ellig* biçiminde yer aldığını belirtmekle beraber sözcükle ilgili pek çok araştırmacının görüşüne yer vermiştir (Eren, 1999: 133). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*elig" olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 329).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 104)'de *elli* "elli (sayı)"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 10)'de *älli* "elli"; EZ (Atalay, 1945: 168)'de *elli* "sayıda elli"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 108)'de *elli* "elli sayısı"; EM (Toparlı, 2003: 122)'de *yelli* "elli sayısı"; AL (Kaçalin, 2011: 933)'de *elli / ėllig* "elli"; ŞS (Kunos, 1902: 63)'de *ellik*

(elli) “elli”; ZT (Kara, 2011: 330)’de *éllig* “elli” sözcükleri DLT’de yer alan “ällig” sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML ve ML’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AWİČĠA:

Sözcük “yaşlı adam” demektir [I.126/141] 83. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 162).

Kökeni: “Yaşlı adam” anlamına gelen sözcük, bazı anlam genişlemelerine uğramıştır. –ğa eki ile biten eski bir sözcüktür. Sadece kuzeydoğu diyalektlerinde büyük fonetik değişikliklerle bulunur (Clauson, 1972: 6).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 83)’de *abuşḫa* “yaşlı koca”, ME (Yüce, 1993: 205)’de *yaşlu* “yaşlı, ihtiyar”, ME (Yüce, 1993: 135)’de *ḳạrı* “yaşlı, ihtiyar”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 85)’de *abışḳa* “ulu, koca”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 113)’de *ḳarı* “ihtiyar”, KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 113)’de *ḳarṭ* “yaşlı”; İML (Battal, 1997: 38)’de *karı* “kocamış erkek ve kadın”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 70)’de *qarı* “ihtiyar”; EZ (Atalay, 1945: 135)’de *abışka* “kart, ihtiyar”, EZ (Atalay, 1945: 185)’de *karı* “ihtiyar, yaşlı”, EZ (Atalay, 1945: 186)’de *kart* “kart, ihtiyar, yaşlı”, EZ (Atalay, 1945: 186)’de *kartay* “kart, ihtiyar, yaşlı”; AL (Kaçalin, 2011: 954)’de *ḳarı* “koca”; ŞS (Kunos, 1902: 121)’de *karı* “ehtiyar”, ŞS (Kunos, 1902: 121)’de *karık* “ehtiyar”; ZT (Kara, 2011: 346)’de *ḳarı* “ihtiyar”, ZT (Kara, 2011: 347)’de *ḳart* “ihtiyar adam” sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 265)’de yer alan ve “yaşlı” anlamına gelen *qari* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

UḎİTMA:

Sözcük "yaş peynir" demektir [I.126/141] 83. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 162).

Kökeni: "Uḏıt-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 45). Sözcük, *udıt- (fiil kökü) + -ma (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Nalbant, 2008: 93).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ELİMĠA:

"Hükümdarın yazılarını Türkçe el yazısıyla yazan kâtip"tir [I.126/141] 83. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 163).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "ımğa" maddesinde ele almıştır. Türkçede resmî yetkili ismidir. Sultanın mektuplarını Türkçe el yazısıyla yazan kişidir (Clauson, 1972: 158). Sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ALPAĠUT:

Sözcük "kahraman, cesur" demektir [I.126/141] 83. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 163).

Kökeni: "*Alpa:-" fiilinden türeyen sözcük "alp" "savaşçı" sözcüğünden gelmektedir (Clauson, 1972: 128). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*īlpaġut < ET. ālpaġut ET. (Orh.) alpagu (KT K7) ~ yılpaġut (BK D 31) 'yiğit savaşçılar'" olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 67).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 213)'de *yüreklig* "yürekli, cesur", ME (Yüce, 1993: 86)'de *alṗ* "cesur, yiğit", ME (Yüce, 1993: 209)'de *yigit* "yigit, genç"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 87)'de *alp* "yiğit", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 157)'de *yigit* "genç, yiğit"; İML (Battal, 1997: 9)'de *alp* "kahraman, bahadır", İML (Battal, 1997: 73)'de *tıgrak* "bahadir, yiğit", İML (Battal, 1997: 89)'de *yikit* "yiğit, delikanlı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 130)'de *yüräklü* "şeci, kahraman", Kİ (Caferoğlu, 1931: 3)'de *alp* "kahraman, cesur, yiğit", Kİ (Caferoğlu, 1931: 125)'de *yigit* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 139)'de *alpavut* "kasalak, kasalgan", EZ (Atalay, 1945: 147)'de *bahadur*

“bahadır, batır”, EZ (Atalay, 1945: 286)’de *yiğit* “yiğit”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)’de *bāhadur* “cesur”; EM (Toparlı, 2003: 73)’de *bāhadur* “cesaretli, yiğit, kahraman”; AL (Kaçalin, 2011: 1003)’de *şipāl* “yürekli ve bahadır”; ŞS (Kunos, 1902: 10)’de *alp* “pehlivan, behadur, şeci, kahraman”, ŞS (Kunos, 1902: 23)’de *batur* “şeci, kahraman, bahadur, cengi, muharib, pehlivan, cesur, safder, tehemten, batur”, ŞS (Kunos, 1902: 46)’de *cirik* “cesur, bahadur”, ŞS (Kunos, 1902: 123)’de *kaşka* “bahadur, kahraman”, ŞS (Kunos, 1902: 132)’de *koçalak* “besaletlu, kahraman”, ŞS (Kunos, 1902: 145)’de *merğaul* “bahadur, kahraman, pehlivan”, ŞS (Kunos, 1902: 178)’de *şipal* “bahadur, kahraman”, ŞS (Kunos, 1902: 188)’de *tilev* “kahraman”, ŞS (Kunos, 1902: 113)’de *kayağ* “cesur”, ŞS (Kunos, 1902: 130)’de *kıngır* “cesur”, ŞS (Kunos, 1902: 137)’de *kucak (koçak)* “koç adam, cesur”; ZT (Kara, 2011: 302)’de *alp* “pehlivan, yiğit, kahraman” şeklinde karşımıza çıkan sözcükler bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 92)’de “cesur” anlamına gelen *alp*, DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 155)’de “yiğit” anlamına gelen *yüräklig*, DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 155)’de “yürekli” anlamına gelen *kür* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AḎĠİRĀQ:

“Beyaz ayaklı dağ keçisi” demektir [I.128/144] 84. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 163).

Kökeni: “Adğır” sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 49).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 95)'de *aẏġır* "aygır"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 90)'de *aẏġır* "aygır", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 90)'de *ayraḳ* "dağ keçisi"; İML (Battal, 1997: 14)'de *aygır* "enenmemiş, damızlık at"; EZ (Atalay, 1945: 145)'de *aygır* "aygır"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *aẏġır* "aygır"; EM (Toparlı, 2003: 73)'de *aẏġır* "aygır"; ŞS (Kunos, 1902: 8)'de *aygır* "hergele süren hayvan, aygır at" sözcükleri DLT'deki "aḏġir" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 128)'de geçen ve "aygır" anlamına gelen *aḏġir* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AḎĠİRĀQ SUWİ:

Yağma'da bir nehir adıdır [I.128/144] 84. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 163).

Kökeni[101]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[101] Sözcük grubunun kökeniyle ilgili bilgiler bir önceki maddede verilmiştir.

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ARQİČAQ:

"Ağzın köşesinden ilaç akıtılmasını sağlayan bir alet adı"dır [I.128/144] 84. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 163).

Kökeni: Uzun ünlüyle söylenmesi gerekir ve ötümsüzdür. Belki de "arka:" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 218).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ARḌŪTĀL:

Sözcük "hamamotu" demektir [I.128/144] 84. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 163).

Kökeni: Clauson, sözcüğü *ordu:ta:l* maddesinde ele almıştır ve köken bilgisi vermemiştir (Clauson, 1972: 211).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 149)'de yer alan "ordu tāl" sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

EŠGŪTİ:

"İpek çeşitlerinden nakışlı bir Çin sırmalı kumaşı"dır [I.128/144] 84. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 164).

Kökeni: Bir Çin sırmalı kumaşıdır. Bunun doğal yapısını açıklamak zordur. –g– 'nin telaffuzu Türkçede karışıktır. Kaşgarlı'da yapısı *eşgü:ti:* şeklindedir; ama el yazmasında *eşgürti:* şeklindedir. Uygur metinlerinde küçük ünlü değişimleriyle *eşgirti* olarak telaffuz edilir. Sonuç olarak sözcüğün doğru şekli "eşgürti:"dir; ama –r– açıkça söylenmez ve bazen unutulduğu da görülmüştür (Clauson, 1972: 261).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 102)'de *çuz* "atlas"; İML (Battal, 1997: 7)'de *ağı* "ibrişim giyim", İML (Battal, 1997: 16)'de *barçın* "diba"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 2)'de *ağı* "bir nevi ipek", Kİ (Caferoğlu, 1931: 2)'de *barçın* "ipekli kumaş" sözcükleri DLT'deki madde başı sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 124)'de "sırmalı kumaş" anlamına gelen *aġi*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 164)'de "Çin sırmalı kumaşı" anlamındaki *ešgūti* ve DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 260)'de "Çin kumaşı" anlamındaki *čuz* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AVRŪZİ:

"Buğday, arpa ve unun karıştırılıp pişirilmesiyle yapılan bir yemek"tir [I.128/144] 84. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 164).

Kökeni: "Karışık yemek; buğday ve arpa unu gibi şeyler karıştırılarak yapılan yemek, karışık yemek" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 15, DTS, 1969: 71).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜD̲RÜNDİ:

"Bir şeyin seçilmişi" demektir [I.128/144] 84. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 164).

Kökeni: "Üd̲ür-" fiilinden türeyen sözcük "seçilmiş, seçenek, seçim" anlamlarına gelir. Güneybatı diyalektlerinden Osmanlıda *öründü / öründi* şeklinde yaşar (Clauson, 1972: 70).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 197)'de *üd̲ründü* "seçkin", ME (Yüce, 1993: 198)'de *üyründü*, "seçkin" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Bunun dışında DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 136)'de yer alan ve "seçilmiş" anlamına gelen *üd̲rüm* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄWDİNDİ NÄƉ:

"Bir şeyin kırıntısı" anlamında kullanılmaktadır [I.128/144] 84. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 164).

Kökeni[102]: Sözcük grubunun sıfat unsuru "evdin-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 7). Sözcük, *evdin- (fiil kökü) + -di (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

OƉŪŽĪN:

"Çölde insana saldıran gulyabani" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.128/144] 84. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 164).

Kökeni: "İblis, zararlı ruh; kötü ruh" olarak açıklanan sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır (Räsänen, 1969: 363, DTS, 1969: 368).

[102] Sözcük grubunun isim unsuru olan "näŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

UWUTLUĠ:

"Utangaç kimseler" için kullanılan bir sözcüktür [I.128/144] 84. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 164).

Kökeni: "Uvut" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 8).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 1033)'de *uyatlıḳ* sözcüğü "utançlı" anlamına geldiğinden dolayı DLT'de yer alan "uwutluġ" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 174)'de yer alan ve "utangaç" anlamına gelen *uyadsiliq* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EZ, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AĠİRLİĠ:

“Onurlu” anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.128/144] 84. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 164).

Kökeni: “Ağır” sözcüğünden türemiştir. Erken dönemde genellikle metaforik olarak “onur, saygı” anlamında kullanılmıştır. Modern dillerde ise “ağırlık, zorluk, ağır yük” anlamları vardır (Clauson, 1972: 93). Gülensoy, sözcüğün kökenini “< OT. *āğır + lıḳ (DLT)” olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 54).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

UĠURLUĠ:

“Zamanında yapılan iş” için kullanılan bir sözcüktür [I.128/144] 84. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 164).

Kökeni: “Uğur” sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 93).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÕY OBUZLUĠ YĒR:

"Engebeli arazi" demektir [I.128/144] 84. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 165).

Kökeni[103]: "Basık, düz yer" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *obuz (isim kökü) + lug (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (DTS, 1969: 365).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

UḎUZLUĠ KİŠİ:

"Uyuzu olan kişiler" için kullanılan bir sözcüktür [I.128/144] 84. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 165).

Kökeni[104]: "Kaşıntısı olan adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *uḏuz (isim kökü) + lug (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (DTS, 1969: 607).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

---

[103] Sözcük grubunun diğer sıfat unsuru "oy" kök halindedir. Sözcük grubunun isim unsuru olan "yēr" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 505. varaktaki "yēr" maddesinde verilmiştir.

[104] İsim unsuru olan "kiši" ise 544. varakta müstakil olarak ele alındığı için burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

AĠUŽLUĠ ÄR:

"İlk sütü içen kişi" demektir [I.128/144] 84. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 165).

Kökeni[105]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *aguž (isim kökü)* + *-lug (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

OĠUŠLUĠ ÄR:

"Bir boya ait kişiler" için kullanılan bir sözcüktür [I.130/146] 85. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 165).

[105] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Kökeni[106]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *oguş (isim kökü)* + *lug (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

UQUŠLUĠ ÄR:

"Zeki insanlar" için kullanılan bir sözcüktür [I.130/146] 85. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 165).

Kökeni[107]: Bize göre sözcük grubunun sıfat unsuru *ukuş (isim kökü)* + *-lug (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 102)'de *biliglü* "bilgin, âlim"; İML (Battal, 1997: 79)'de *ukuşlug* "akıllı", İML (Battal, 1997: 19)'de *bilikliğ* "bilgili, bilgisi olan adam"; EZ (Atalay, 1945: 152)'de *biligli* "bilgili"; ŞS (Kunos, 1902: 27)'de *bilimlik* "danişmend, ârif, zeki", ŞS (Kunos, 1902: 41)'de *çeçen* "ferzane, zeki" sözcükleri bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[106] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.
[107] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

KM, Kİ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

AČİĠLİĠ ÄR:

"Varlık içinde yaşayan insanlar" için kullanılan bir sözcüktür [I.130/146] 85. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 165).

Kökeni[108]: Sözcük grubunun sıfat unsuru "açığ" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 23).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 99)'de *bay* "varlıklı, zengin"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 93)'de *bay* "zengin"; İML (Battal, 1997: 17)'de *bay* "zengin"; EZ (Atalay, 1945: 149)'de *bay* "zengin"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 103)'de *bay* "zengin"; EM (Toparlı, 2003: 74)'de *bay* "zengin"; ŞS (Kunos, 1902: 20)'de *bay* "zengin, tuvanger, gani, maldar, sahib-i servet"; ZT (Kara, 2011: 311)'de *bay* "altın, para sahibi; zengin" sözcükleri bu sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ ve ML'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

AČİĠLİĠ KÜP:

"İçinde ekşi olan ve içine konulan şeyi de ekşiten küpü" ifade eder [I.130/146] 85. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 165).

[108] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Kökeni: Sözcük grubunun sıfat unsuru *açıg (isim kökü)* + *lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur. İsim unsuru ise yalın halde bir isimdir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

AḎİĠLİĠ TAĠ:

"Aḏiġliġ taġ", çok fazla ayı bulunan dağ demektir [I.130/146] 85. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 165).

Kökeni[109]: "Ayılarla dolu dağ" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *aḏıg (isim kökü)* + *lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 48).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[109] Sözcük grubunun isim unsuru olan "taġ" sözcüğünün köken bilgisi 511. varaktaki "tāġ" maddesinde verilmiştir.

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

URUĠLUĠ ALTUN:

"Basılmış ya da işlenmiş altın (ya da başka bir şey)" demektir [I.130/146] 85. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 165).

Kökeni: "İşlenmiş altın" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *urug (isim kökü) + lug (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 218). İsim unsuru olan altun sözcüğü ise Moğolca *altan* ile karşılaştırılmıştır (Clauson, 1972: 131).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

AZİĠLİĠ AT:

Tam yetiştirilmiş attır. Bu atın tüm dişleri vardır. Ayrıca azı dişi çıkmış bütün hayvanlar için kullanılır [I.130/146] 85. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 165).

Kökeni[110]: Sıfat unsuru "azığ" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 284).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[110] Sözcük grubunun isim unsuru olan "at" sözcüğüyle ilgili bilgiler 29. varaktaki "at" maddesinde verilmiştir.

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

OČAQLİĠ ÄW:

"Ocağı olan ev" demektir [I.130/146] 85. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 165).

Kökeni[111]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *oçaq (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

AČUQLUĠ KİŠİ:

"Neşeli, iyi huylu insan" demektir [I.130/146] 85. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 165).

Kökeni[112]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *açuk (isim kökü) + lug (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

[111] Sözcük grubunun isim unsuru olan "äw" sözcüğünün köken bilgisi 53. varaktaki "ā̈w" maddesinde verilmiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ASİĠLİĠ ĪŠ:

"Yararlı iş" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir [I.130/146] 85. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 165).

Kökeni[113]: "Faydalı iş" sözcük grubunun sıfat unsuru *asıg (isim kökü)* + *lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (DTS, 1969: 60).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

AḌAQLİĠ NĀḌ:

---

[112] İsim unsuru olan "kiši" ise 544. varakta müstakil olarak ele alındığı için burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

[113] Sözcük grubunun isim unsuru olan "īš" sözcüğünün köken bilgisi bulunamamıştır.

Ayakları olan şeyler için kullanılır [I.130/146] 85. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 165).

Kökeni[114]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *aḍak (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ARİQLİĠ YĒR:

"Kanalı olan yer" demektir [I.130/146] 85. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 165).

Kökeni[115]: "Sulama kanalına sahip olan yer" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *ariq (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 218).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

[114] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

[115]Sözcük grubunun isim unsuru olan "yēr" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 505. varaktaki "yēr" maddesinde verilmiştir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

URUQLUĠ QOVA:

"İpli kova" demektir [I.130/146] 85. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 166).

Kökeni[116]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *uruk (isim kökü) + lug (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

AZUQLUĠ ÄR:

"Azığı olan adam" anlamında kullanılmaktadır [I.130/146] 85. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 166).

Kökeni[117]: "Azığı olan, azıklı adam" şeklinde açıklanan sözcük grubunun sıfat unsuru *azuq (isim kökü) + lug (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (DTS, 1969: 74).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[116] Sözcük grubunun isim unsuru olan "qova" sözcüğünün köken bilgisi verilmemiştir.
[117] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ARANLİĠ ÄW:

"Ahırlı ev" demektir [I.130/146] 85. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 166).

Kökeni[118]: "Ahırlı ev" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *aran (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (DTS, 1969: 51).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ATANLİĠ ÄR:

"İğdiş edilmiş devesi olan adam" demektir [I.130/146] 85. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 166).

Kökeni[119]: "İğdiş edilmiş bir deveye sahip olan" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *atan (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (DTS, 1969: 66).

---

[118] Sözcük grubunun isim unsuru olan "äw" sözcüğünün köken bilgisi 53. varaktaki "ā̈w" maddesinde verilmiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ULARLİĠ TĀĠ:

"Kekliği olan dağ" demektir [I.130/146] 85. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 166).

Kökeni[120]: DTS'de "ularliġ tāġ", "kekliklerin çok olduğu dağ" olarak açıklanmıştır ama köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 609). Bize göre sözcük grubunun sıfat unsuru *ular (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

---

[119] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

[120] Sözcük grubunun isim unsuru olan "tāġ" sözcüğünün köken bilgisi 511. varaktaki "tāġ" maddesinde verilmiştir.

ALİMLİĠ ÄR:

“Alacaklı adam” demektir [I.130/146] 85. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 166).

Kökeni[121]: “Alacaklı; borçlu olunan insan” anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *al- (fiil kökü) + im (fiilden isim yapım eki) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (DTS, 1969: 35).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ALİNLİĠ ÄR:

“Geniş alnı olan adam” demektir [I.130/146] 85. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 166).

Kökeni[122]: Sözcük grubunun sıfat unsuru “alın” sözcüğünden türemiştir ve genellikle kendisinden önce gelen bir niteleyici sıfatla kullanılır (Clauson, 1972: 149).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[121] Sözcük grubunun isim unsuru olan “är” sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.
[122] Sözcük grubunun isim unsuru olan “är” sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ULUNLUĠ ÄR:

"Okluğu olan adam" demektir [I.130/146] 85. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 166).

Kökeni[123]: DTS'de "ulunluγ er" sözcük grubu "yeleksiz oku olan adam" olarak açıklanmıştır (DTS, 1969: 610). Sözcük grubunun sıfat unsuru *ulun (isim kökü)* + *lug (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

URUNČAQ:

Sözcük "emanet" demektir ve *urunčāq* diye de telaffuz edilir [I.130/146] 85. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 166).

Kökeni: "Urun-" fiilinden türemiştir ve "emanet, emniyet, rehin" anlamlarına gelir (Clauson, 1972: 2366). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<OT. oġrı (/u) 'gizli' + ca (/k)" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 971). Sözcük, *urun- (fiil kökü)* + *-çak (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

[123] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 195)'de *urunç* "rüşvet", ME (Yüce, 1993: 119)'de *emānet* "emanet"; ŞS (Kunos, 1902: 184)'de *tavuşmış* "emanet, teslim", ŞS (Kunos, 1902: 197)'de *tutak* "rehin, emanet" sözcükleri DLT'de yer alan "urunčaq" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OĠULČUQ:

"Bir kadının rahmi" için kullanılan bir sözcüktür [I.130/146] 85. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 166).

Kökeni: "Oğul" sözcüğünden türemiştir ve "rahim" demektir. Aynı sözcük "rahim, balık yumurtası" anlamındadır; ama orta dönemde farklı eklerle görülmüştür (Clauson, 1972: 86).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AĠİRŠUQ:

Sözcük "ağırşak" demektir [I.130/146] 85. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 166).

Kökeni: "Ağırşak" anlamındaki sözcük, sonraları değirmen taşı ve buna benzer şeylerden yapılan diğer nesneler için de kullanılmıştır. Küçük telaffuz değişiklikleri vardır. ç/ş değişimine rağmen –çın/-şın eki bilinmeyen –çak ekine göre daha iyi oluşturulmuştur. Bu muhtemelen aletrnatif bir küçültme ekidir ve daha az yaygındır (Clauson, 1972: 92). Eren, sözcüğün "ağır – şak" şeklinde oluştuğunu söyler. Türkçede –şak, –şık, –şuk ekinin görevine benzer. Eren, konuyla ilgili Brockelmann'ın görüşlerini de aktarmıştır: "Brockelmann ağırşak biçiminin –ş formansının –ak ekiyle genişletilmesi sonunda oluştuğunu dile getirmişse de 'el değirmeni' olarak kullanılan yargucak'ın –çak formansıyla kurulduğunu yazmış, ancak bunun ağırşak biçiminin göçüşmeli yan biçimi olduğunu fark etmemiştir" (Eren, 1999: 4). Gülensoy, sözcüğün kökenini "OT. ağurşak (DLT) < ET. aġır – çaḳ (Clauson: ED, 92) (< *āgır + şak)" olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 54).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 85)'de *aġırşaḳ* "ağırşak, iplik eğirilecek iğe takılan tahta"; İML (Battal, 1997: 8)'de *ağırçuk* "ağırsak"; EZ (Atalay, 1945: 136)'de *agırçak* "ağırşak", EZ (Atalay, 1945: 144)'de *avurçuk* "ağırşak"; EM (Toparlı, 2003: 69)'de *aġırşaḳ / aġırşıḳ* "yün, iplik eğrilen iği ağırlaştırmak için alt ucuna geçirilen yarım küre ağaç" sözcükleri DLT'de bulunan "aġıršuq" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OĠULMUQ:

"Kiriş üstündeki ahşap düz parçalar" için kullanılan bir sözcüktür [I.130/146] 85. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 166).

Kökeni: "Oğul" sözcüğünden türemiştir; ama bununla semantik bir ilişkisi yoktur (Clauson, 1972: 87).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

UČUZLUQ:

"Fiyatlardaki ucuzluğu" ifade eder [I.131/149] 86. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 167).

Kökeni: "Ucuz" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 32).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 150)'de *uçuzlıḳ* sözcüğü "ucuzluk" anlamına geldiği için DLT'de bulunan "učuzluq" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 167)'de geçen ve "aşağılama" anlamına gelen *učuzluq* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

UČUZLUQ:

Aşağılama, hor görme anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.131/149] 86. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 167).

Kökeni: "Ucuz" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 32).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 167)'de geçen ve "ucuzluk" anlamına gelen *učuzluq* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ADAŠLİQ:

Sözcük "arkadaşlık" demektir [I.131/149] 86. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 167).

Kökeni: "Adaş" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 73).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 115)'de *dostluḳ* "arkadaşlık", ME (Yüce, 1993: 196)'de *uyalıḳ* "arkadaşlık", ME (Yüce, 1993: 174)'de *ṣevüglük* "dostluk" sözcükleri DLT'deki "adašliq" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ADAQLİQ:

"Çardak yapmak için kullanılan ahşaba" denir [I.131/149] 86. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 167).

Kökeni: "Aḍak" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 48).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

UDUQLUQ:

“Bir kişinin ihmali, bilgisizliği” için kullanılan bir sözcüktür [I.131/149] 86. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 167).

Kökeni: “Uḍuk” sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 48).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OḌUĠLUQ:

Sözcük “uyanıklık” demektir [I.131/149] 86. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 167).

Kökeni: “Oḍuğ” sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 48).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ARİĠLİQ:

Sözcük "temizlik" demektir [I.131/149] 86. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 167).

Kökeni: "Arığ" sözcüğünden türemiştir. Yaşayan diyalektlerde fonetik değişikliklerle bulunur (Clauson, 1972: 218). Gülensoy, sözcüğün kökenini "arılık 'Temizlik' <ārı –g + lıg <*hārı –g + lıg" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 77).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 92)'de *arıġlıḳ* "temizlik, arılık"; ŞS (Kunos, 1902: 13)'de *arığlıg* "teharet, nezafet" sözcükleri DLT'de geçen "ariġliq" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

URUĠLUQ BUĠDĀY:

"Hububat tohumu olarak kullanmak için depolanan buğday"dır [I.131/149] 86. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 167).

Kökeni[124]: Sözcük grubunun sıfat unsuru "uruğ" sözcüğünden türemiştir ve "tohum olarak kullanılan muhafaza edilen" anlamındadır. Clauson, bu sözcüğü *urluk* maddesine yönlendirmiştir (Clauson, 1972: 219).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[124] Sözcük grubunun isim unsuru olan "buġdāy" sözcüğünün kökeni hakkında bir bilgi bulunamamıştır.

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

AČİĠLİQ:

Sözcük "acılık" demektir [I.131/149] 86. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 167).

Kökeni: "Açığ" sözcüğünden türemiştir. Acılık anlamındaki sözcük yaşayan diyalektlerde bu anlamın yanı sıra metaforik anlamlar da kazanmıştır (Clauson, 1972: 23). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<*açıġlıġ 'acılı, ekşili' (DLT) ~ açıġlık [<*hāçıġ 'acı' (T. Tekin)]" bilgilerini aktarmıştır (Gülensoy, 2007: 46).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 4)'de *acığlığ* sözcüğü "meraret, sertlik" anlamına geldiği için DLT'deki "ačiġliq" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YŪZ AČUQLUQİ:

"Yüzün açıklığı" anlamında kullanılan bir sözcük grubudur [I.131/149] 86. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 167).

Kökeni: Sözcük grubunun isim unsuru *aç- (fiil kökü) + uk (fiilden isim yapım eki) + luk (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QAPUĠ AČİQLİQİ:

"Kapının açıklığı" anlamında kullanılan bir sözcük grubudur [I.131/149] 86. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 167).

Kökeni[125]: Sözcük grubunun isim unsuru *aç- (fiil kökü) + ık (fiilden isim yapım eki) + lık (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

[125] Sözcük grubunun sıfat unsuru olan "qapuġ" sözcüğünün kökeniyle ilgili bilgiler 188. varaktaki "qapuġ" maddesinde verilmiştir.

OČAQLİQ YĒR:

"Soba yeri" anlamına gelen bir sözcük grubudur [I.131/149] 86. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 167).

Kökeni[126]: DTS'de "očaqlïq jer", "ocak yeri" olarak açıklanmıştır ve sözcük grubunun sıfat unsuru *oçak (isim unsuru) + lık (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (DTS, 1969: 362).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ARUQLUQ:

Sözcük "yorgunluk" demektir [I.131/149] 86. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 167).

Kökeni: "Aruk" sözcüğünden türemiştir ve "bitkinlik, yorgunluk" anlamlarına gelir. Orta dönemde ise "zayıflama" anlamını taşımıştır (Clauson, 1972: 218).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

[126] Sözcük grubunun isim unsuru olan "yēr" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 505. varaktaki "yēr" maddesinde verilmiştir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 93)'de *aruḳluḳ* sözcüğü "zayıflık" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

URUQLUQ YŪŊ:

"Uruqluq yūŋ", ip yapımında kullanılan yün demektir [I.131/149] 86. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 167).

Kökeni: "İp [örmek] için hazırlanan yün" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *uruq (isim kökü)* + *luk (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (DTS, 1969: 616).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

AZUQLUQ:

"Erzak olarak hazırlanan şeyler" için kullanılan bir sözcüktür [I.131/149] 86. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 167).

Kökeni: "Azuk" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 284).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

UZAQLİQ:

"Bir şeyi yavaş ya da geç yapmayı" ifade etmek için kullanılan bir sözcüktür [I.131/149] 86. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 167).

Kökeni: "Uzak" sözcüğünden türemiştir ve sadece (?) kuzeybatı ve güneybatı diyalektlerinde yakın anlamlarla bulunmaktadır. Bir şeye yapılan üşengeçliği belirtir (Clauson, 1972: 284). Gülensoy, sözcükle ilgili "OT. uzaklık 'işte ağırlık; işin uzaması' (DLT) < uz –a – k + lık" bilgilerini vermiştir (Gülensoy, 2007: 983).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

UŠAQLİQ:

Sözcük “çocukluk” demektir [I.131/149] 86. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 167).

Kökeni: “Uşak (uvşak)” sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 259).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ULUĠLUQ:

Sözcük “soyluluk, görkem” demektir [I.131/149] 86. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 167).

Kökeni: “Uluğ” sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 139).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 194)’de *uluġluḳ* “büyüklük”; ŞS (Kunos, 1902: 158)’de *uluğluğ* “büyüklük”, ŞS (Kunos, 1902: 6)’de *ağalığ* “büyüklük” sözcükleri DLT’de bulunan “uluġluq” sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AMAČLİQ YĒR:

"Amačliq yēr", atış yaparken hedef olarak kullanılan yer demektir [I.131/149] 86. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 168).

Kökeni[127]: "Hedef" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat *unsuru amaç (isim kökü) + lık (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (DTS, 1969: 41).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ANUQLUQ:

Sözcük "hazır olma" demektir [I.131/149] 86. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 168).

Kökeni: "Anuk" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 183).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 91)'de *anuḳluḳ* sözcüğü "hazırlık" anlamına geldiği için DLT'de bulunana "anuqluq" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[127] Sözcük grubunun isim unsuru olan "yēr" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 505. varaktaki "yēr" maddesinde verilmiştir.

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖZÜTLÜK:

"Bir şey konusunda cimrilik yapma durumunu" ifade eder [I.131/149] 86. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 168).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

EGÄTLİK QARĀBĀŠ:

"Gerdek gecesinde gelinle gönderilen hizmetçi" demektir [I.131/149] 86. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 168).

Kökeni: "Gerdek gecesi hizmet için gelinle bitlikte gönderilen kadın" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *eget (isim kökü) + lik (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (DTS, 1969: 165). İkinci unsur ise birleşik isimdir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ÄTİČLİK:

"Ceviz oyunu için kazılan deliği" ifade eder [I.133/151] 87. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 168).

Kökeni: "Eteç" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 44).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄḌÄRLİK:

"Eyerin yerleştrildiği ahşap çerçeve" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.133/151] 87. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 168).

Kökeni: "Eḍer" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 70).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜGÜRLÜK:

"Darının koyulduğu yeri" ifade eder. Bunun sahibi de ince kaflı olarak "ügürlüg" şeklindedir [I.133/151] 87. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 168).

Kökeni: "Ügür" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 115).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖGÜRLÜG:

"Koyun ya da buna benzer sürüsü olan adamlara" denir [I.133/151] 87. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 168).

Kökeni: "Ögür" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 115).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄḎİZLİK:

Sözcük "yükseklik" demektir [I.133/151] 87. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 168).

Kökeni: "Éḏiz" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 74).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ESİZLİK:

Sözcük "kötülük" demektir [I.133/151] 87. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 168).

Kökeni: "İsi:z" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 253).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 72)'de *güdaş* sözcüğü "kötülükden bir şey, fenalık" anlamına geldiği için DLT'de bulunanan "esizlik" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄTÄKLİK BÖZ:

"Etek yapımında kullanılan bez" için kullanılır [I.133/151] 87. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 169).

Kökeni[128]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *etek (isim kökü) + lik (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

[128] Sözcük grubunun isim unsurunun köken bilgisi 496. varaktaki "bo̅z" maddesinde verilmiştir.

ÄTÜKLÜK SAĠRİ:

"Çizme yapımında kullanılan deri" demektir [I.133/151] 87. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 169).

Kökeni: "Bot yapmada kullanılan deri" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *etük (isim kökü)* + *lük (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 53).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ÖTÜGLÜG KİŠİ:

Sultandan isteği olan kişilere "ötüglüg kiši" denir [I.133/151] 87. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 169).

Kökeni[129]: "Ricacı, rica eden" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (DTS, 1969: 393). Sözcük grubunun sıfat unsuru *öt- (fiil kökü)* + *üg (fiilden isim yapım eki)* + *lüg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 56)'de *ötükçü* sözcüğü "söz anlatan [arz eden]" anlamlarına geldiği için DLT'deki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[129] İsim unsuru olan "kiši" ise 544. varakta müstakil olarak ele alındığı için burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜZÜKLÜK:

Sözcük "kesilme" demektir [I.133/151] 87. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 169).

Kökeni: "Üzük" sözcüğünden türemiştir ve "üjüklüg (el yazısı)" sözcüğünün yanlış transkribe edilmiş şeklidir (Clauson, 1972: 286). Gülensoy, sözcükle ilgili "<üz- 'koparmak, kesmek' + - ük + lük" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 1008).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖRÜMČÄK:

Sözcük "örümcek" demektir [I.133/151] 87. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 169).

Kökeni: "Örüm" sözcüğünden türemiştir. Yaşayan diyalektlerde çok ya da az olarak bu yapıda kuzeydoğu, güneydoğu ve güneybatıda bulunmaktadır. Orta dönemde bu sözcüğün alternatifi olarak *örmekçi:* kullanılmıştır (Clauson, 1972: 231). Räsänen,

sözcüğün "örümcek" anlamına geldiğini söylemiş ve "< örüm 'ağ örgü' <ör 'ör-'" bilgisini vermiştir (Räsänen, 1969: 375). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<ö:r- [<*hö:r-] + -üm + çi" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 673).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 66)'de *örmäçäk* "örümcek"; EZ (Atalay, 1945: 227)'de *örümcek / örümcük* "örümcek", EZ (Atalay, 1945: 156)'de *böy* "böy, örümcek", EZ (Atalay, 1945: 151)'de *bev* "böy, örümcek"; AL (Kaçalin, 2011: 986)'de *örgemçi* "örümcek"; ŞS (Kunos, 1902: 152)'de *orkamcı* "örümcek" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İLÄRSÜK:

Sözcük "pantolonun uçkuru" demektir [I.133/151] 87. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 169).

Kökeni: Eren, sözcüğün kökeninin bilinmediğini ama "-sik (~sük) ekiyle kurulduğunu belirtmiştir. Yazar, Türkçede bunun daha çok "uçkur" sözcüğüyle karşılandığını söylemiştir (Eren, 1999: 189).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 109)'de *ilersik* "uçkur, don bağı"; İML (Battal, 1997: 33)'de *ilersük* "uçkur"; EZ (Atalay, 1945: 177)'de *ilersik* "uçkur" sözcükleri DLT'de yer alan "ilärsük" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İSİGLİK:

Sözcük "ısı" demektir [I.133/151] 87. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 169).

Kökeni: "Isı" sözcüğünden türemiştir ve hem fizik sel hem de metaforik olarak "ısı" anlamına gelir. Kuzeydoğuda bazen de güneybatıda ön ünlülü, diğerlerinde art ünlülü olarak kullanılır (Clauson, 1972: 247).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 130)'de *is(s)ig* "sıcak, ısı", ME (Yüce, 1993: 130)'de *issü* "ısı, sıcak(lık)"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 110)'de *issi* "sıcak"; İML (Battal, 1997: 34)'de *isi* "sıcak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 40)'de *isi* "sıcak"; EZ (Atalay, 1945: 179)'de *issi* "sıcak"; EM (Toparlı, 2003: 86)'de *issi* "sıcak, sıcaklık"; AL (Kaçalin, 2011: 945)'de *ılıġ* "ılıḳ" "sıcak", AL (Kaçalin, 2011: 946)'de *ısıġ* / *ısıḳ* "sıcak"; ŞS (Kunos, 1902: 84)'de *ılçak* "sıcak", ŞS (Kunos, 1902: 85)'de *iliğ* "sıcak, kızgın, ılıca", ŞS (Kunos, 1902: 92)'de *isiğ* "sıcak, hararetlu"; ZT (Kara, 2011: 337)'de *ıssıḳ* "sıcak" sözcükleri DLT'deki "isig" sözcüğüyle bire bir eş değerlik oluşturmaktadır. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 112)'de geçen ve "ısı" anlamına gelen *isig* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK ve ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İSİGLİK:

Sözcük "aşk, duygusal yakınlık" demektir [I.133/151] 87. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 169).

Kökeni: "Isı" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 247).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 94)'de *'aşḳ* "aşk, sevgi"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 137)'de *sevgü* "sevgi"; AL (Kaçalin, 2011: 984)'de *sėvük* "muhabbet"; ŞS (Kunos, 1902: 172)'de *sivük* "muhabbet, aşk" sözcükleri DLT'de geçen "isiglik" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄRÜKLÜK:

"Şeftali bahçesi" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.133/151] 87. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 169).

Kökeni: "Erük" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 228).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ĒRİGLİK:

"Hayvanların canlılığını" ifade etmek için kullanılan bir sözcüktür [I.133/151] 87. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 169).

Kökeni: "Erig" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 228).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

EŠİKLİK YİĠĀČ:

"Eşik için kullanılan odun parçası" demektir [I.133/151] 87. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 169).

Kökeni: Sözcük grubunun sıfat unsuru *eşik (isim kökü) + lik (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur. İsim unsuru ise –gaç ekiyle yapılmıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ÄŠÜKLÜK BARČİN:

"Örtü yapımında kullanılan ipek"tir. Bunun sahibine de "äšüklüg" denir [I.133/151] 87. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 169).

Kökeni: Sözcük grubunun sıfat unsuru *eşük (isim kökü)* + *lük (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur. İsim unsuru ise Toharca *pāśim* sözcüğünden ödünçlenmiş olabilir (Clauson, 1972: 358).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

EWÄKLİK:

Sözcük "acele" demektir [I.133/151] 87. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 169).

Kökeni: "É:ve:k" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 9).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 122)'de *evmek* sözcüğü "acelecilik" anlamına geldiği için DLT'de bulunan "ewäklik" sözcüğüyle bire bir eş değerlik oluşturmaktadır.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄKÄKLİK:

"Kadının amaçsızlığını, utanmazlığını" anlatmak için kullanılan bir sözcüktür [I.133/151] 87. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 169).

Kökeni: "Ekek" sözcüğünden gelmektedir (Clauson, 1972: 105).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜKÄKLİK:

"Sandık yapmak için kullanılan herhangi bir odun parçasına" denir [I.133/151] 87. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 169).

Kökeni: "Ükek" sözcüğünden gelir (Clauson, 1972: 105).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜKĀKLİG TĀM:

"Üzerinde kule olan duvar" demektir [I.133/151] 87. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 169).

Kökeni: Sözcük grubunun sıfat unsuru *ükek (isim kökü) + lig (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur. İsim unsurunun kökeni bilinmemektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ÄLİGLİK:

Sözcük "eldiven" demektir [I.133/151] 87. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 169).

Kökeni: "Elig" sözcüğünden gelir ve genellikle sıfat olarak önde kullanılır (Clauson, 1972: 143).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 10)'de *ällik* "eldiven"; AL (Kaçalin, 2011: 908)'de *behli* "doğancı eldiveni"; ŞS (Kunos, 1902: 23)'de *behli* "eldiven", ŞS (Kunos, 1902: 63)'de *ellik (elli)* "eldiven; behle", ŞS (Kunos, 1902: 85)'de *ilik (illik)* "eldiven" sözcükleri DLT'de bulunan "äliglik" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄMİGLİG EŠLĀR:

"Emziren kadınlar" için kullanılan bir sözcük grubudur [I.133/151] 87. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 169).

Kökeni: "Emziren kadın, meme emziren" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *emig (isim kökü) + lig (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (DTS, 1969: 173).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ÄNÜKLÜG ARSLĀN:

Yavruları olan aslana "änüklüg arslān" denmektedir [I.135/153] 88. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 169).

Kökeni: Sözcük grubunun sıfat *unsuru enük (isim kökü) + lüg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur. İsim unsuru ise –lan ekiyle yapılmıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

OPİTĠĀN:

Sözcük "ol är ol ōzin kišidän opitġān" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "o, alışkanlık olarak kendini insanlardan saklayan bir kişidir" anlamına gelmektedir [I.135/153] 88. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 170).

Kökeni: DLT'deki cümle Clauson'un sözlüğünde "o, alışkanlık olarak kendini insanlardan saklayan bir kişidir" şeklinde açıklanmıştır (Clauson, 1972: 7). Sözcük, *op-(fiil kökü) + -t (fiilden fiil yapım eki) + -gan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AČİTĠĀN:

Sözcük "ol küp ol sučigni ačitgān" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "o, daima tatlıyı acılaştıran bir kavanozdur" anlamına gelmektedir [I.135/153] 88. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 170).

Kökeni: DLT'deki cümle Clauson'un sözlüğünde "o, tatlıyı ekşiten kavanozdur" şeklinde açıklanmıştır (Clauson, 1972: 21). Sözcük, *acı- (fiil kökü)* + *-t (fiilden fiil yapım eki)* + *-gan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

UḎİTĠĀN:

Sözcük "bu ot ol kişini uḏitgān" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "bu ilaç daima insanları uyutan bir ilaçtır" anlamına gelmektedir [I.135/153] 88. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 170).

Kökeni: DLT'deki cümle Clauson'un sözlüğünde "bu ilaç daima insanları uyutan bir ilaçtır" şeklinde açıklanmıştır (Clauson, 1972: 45). Sözcük, *udi- (fiil kökü) + -t (fiilden fiil yapım eki) + -gan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ARİTĠĞĀN:

Sözcük "ol kişi ol tariġ aritġān" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "o adam daima buğday temizleyendir" anlamına gelmektedir [I.135/153] 88. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 170).

Köken: Sözcük "ari:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 207). Sözcük, *arı- (fiil kökü) + -t (fiilden fiil yapım eki) + -gan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AZİTĠĞĀN:

Sözcük "ol kişi ol yōldan azītġān" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "o adam daima insanları yoldan çıkarandır" anlamına gelmektedir [I.135/153] 88. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 170).

Kökeni: DLT'deki cümle Clauson'un sözlüğünde "o adam daima insanları yoldan çıkarandır" şeklinde açıklanmıştır (Clauson, 1972: 281). Sözcük, *az- (fiil kökü) + -t (fiilden fiil yapım eki) + -gan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

UZATĠĞĀN:

Sözcük "bu är ol īšiġ uzatġān" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "o adam daima işi uzatandır" anlamına gelmektedir [I.135/153] 88. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 170).

Kökeni: DLT'deki cümle Clauson'un sözlüğünde "o adam daima işi uzatandır" şeklinde açıklanmıştır (Clauson, 1972: 282). Sözcük, *uza- (fiil kökü) + -t (fiilden fiil yapım eki) + -gan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OZİTĠĞĀN:

Sözcük "bu är ol atin ozitgān" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "o adam atını ileriye sürendir" anlamına gelmektedir [I.135/153] 88. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 170).

Kökeni: DTS'de sözcükle ilgili olarak DLT'de verilen örneğin aynısı verilerek "bu ẹr ol atïn ozïtγan, bu adam atını daima ileri sürer" açıklaması yapılmıştır (DTS, 1969: 375). Sözcük, *oz- (fiil kökü) + -t (fiilden fiil yapım eki) + -gan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

USİTĠĞĀN:

Sözcük “bu quyāš ol kişini usitgān” cümlesinde geçmekte ve bu cümle “bu güneş daima insanı susatandır” anlamına gelmektedir [I.135/153] 88. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 170).

Kökeni: DLT’deki cümle Clauson’un sözlüğünde “bu güneş daima insanı susatandır” şeklinde açıklanmıştır (Clauson, 1972: 243). Sözcük, *us- (fiil kökü)* + *-t (fiilden fiil yapım eki)* + *-gan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AĠİTĠĞĀN:

Sözcük “bu käyik ol itiġ tāġqa aġitgān” cümlesinde geçmekte ve bu cümle “bu geyik daima dağa tırmanandır” anlamına gelmektedir [I.137/155] 89. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 171).

Kökeni: DTS’de sözcüğün açıklaması “bu kejik ol ïtıγtaγqa aγïtγan, bu geyik, o köpeği dağa çıkardı” şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 20). Sözcük “a:ğ-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 80). Sözcüğün, *ag- (fiil kökü)* + *-t (fiilden fiil yapım eki)* + *-gan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluştuğunu söylemek mümkündür.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AQİTĠĀN:

Sözcük "bu tāġ ol tawrāq aqin aqitġān" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "bu daima seli hızlı akıtan dağdır" anlamına gelmektedir [I.137/155] 89. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 171).

Kökeni: DLT'deki cümle Clauson'un sözlüğünde "bu daima seli hızlı akıtan dağdır" şeklinde açıklanmıştır (Clauson, 1972: 81). Sözcük, *ak- (fiil kökü) + -(ı)t (fiilden fiil yapım eki) + -gan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OQİTĠĀN:

Sözcük "bu bitig ol kişini oqitġān" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "bu, genellikle okumaya neden olan bir kitaptır" anlamına gelmektedir [I.137/155] 89. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 171).

Kökeni: DLT'deki cümle Clauson'un sözlüğünde "bu, genellikle okumaya neden olan bir kitaptır" şeklinde açıklanmıştır (Clauson, 1972: 81). Sözcük, *okı- (fiil kökü) + -t (fiilden fiil yapım eki) + -gan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ULİTĠĀN:

Sözcük "bu är ol itin ulitġān" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "bu adam köpeğini daima ulutandır" anlamına gelmektedir [I.137/155] 89. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 171).

Kökeni: DTS'de sözcük "bu er öl ïtïn ulïtγan bu, kendi köpeğini ulutan adamdır" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 610). Sözcük, *ulı- (fiil kökü) + -t (fiilden fiil yapım eki) + -gan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

UNİTĠĞĀN:

Sözcük "bu är ol sōz unitġān" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "bu adam daima sözlerini unutandır" anlamına gelmektedir [I.137/155] 89. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 171).

Kökeni: DTS'de ise sözcük "unutmak: bu kiši ol sözün unitγan bu o sözleri unutan insandır" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 612). Sözcük, *unıt- (fiil kökü)* + *-gan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ANUTĠĀN:

Sözcük "bu är ol īšiġ anutġān" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "bu adam daima o işi hazırlayandır" anlamına gelmektedir [I.137/155] 89. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 171).

Kökeni: DLT'deki cümle Clauson'un sözlüğünde "bu adam daima o işi hazırlayandır" şeklinde açıklanmıştır (Clauson, 1972: 179). Sözcük, *anu- (fiil kökü)* + *-t (fiilden fiil yapım eki)* + *-gan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

UČURĠĀN:

Sözcük "bu är ol qušiġ učurġān" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "bu adam daima kuşları uçurandır" anlamına gelmektedir [I.137/155] 89. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 171).

Kökeni: Sözcük, *uç- (fiil kökü) + -r (fiilden fiil yapım eki) + -gan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AČURĠĀN:

Sözcük "bu aš ol kišini ačurġān" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "bu yemek insanı daima acıktırandır" anlamına gelmektedir [I.137/155] 89. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 171).

Kökeni: DTS'de DLT'deki cümle "bu aş (yemek) o kişiyi acıktırdı" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 6). Sözcük, *aç- (fiil kökü)* + *-ur (fiilden fiil yapım eki)* + *-gan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ASURĠĀN:

Sözcük "bu är ol tälim asurġān" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "bu adam daima aksırandır" anlamına gelmektedir [I.137/155] 89. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 171).

Kökeni: DLT'deki cümle Clauson'un sözlüğünde "bu adam dürekli aksırandır" şeklinde açıklanmıştır (Clauson, 1972: 251). Sözcük, *asur- (fiil kökü)* + *-gan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OSURĠĞĀN:

Sözcük "bu är ol osurġān" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "bu adam yellenendir" anlamına gelmektedir [I.137/155] 89. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 171).

Kökeni: DLT'deki örnek DTS'de "bu ẹr ol osurγan, bu adam çok osurur" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 372). Sözcük, *osur- (fiil kökü)* + *-gan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İSİRĠĞĀN İT:

"İsirġān it", ısıran it demektir [I.137/155] 89. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 171).

Kökeni: Sözcük grubunun sıfat unsurunun *ısır- (fiil kökü)* + *-gan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluştuğunu söylemek mümkündür.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AWUŽĠŪN:

"Tabaklamada kullanılan akasya yapraklarına" denir [I.137/155] 89. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 171).

Kökeni: DTS'de sözcük "deri sepilenen palamut ağacı meyvesi" şeklinde açıklanmıştır ama köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 71).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ATİŠĠĀN:

Sözcük "ol mänig birlä oq atišġān ol" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "o, ok atmada benimle yarışandır" anlamına gelmektedir [I.137/155] 89. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 171).

Kökeni: Sözcük, *at- (fiil kökü) + -(i)ş (fiilden fiil yapım eki) + -gan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖPÜRGĀN:

Sözcük "bu är ol sūt öpürgān" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "bu adam daima sütü içendir" anlamına gelmektedir [I.137/155] 89. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 171).

Kökeni: DTS'de DLT'de geçen örnek "bu ẹr ol süt öpürgän, bu er (genelde) süt içer" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 388). "Öp-" fiilinden türemiştir. Sözcük, *öp-(fiil kökü) + -ür (fiilden fiil yapım eki) + -gen (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İČÜRGĀN:

Sözcük “bu är ol talim sücig ičürgān” cümlesinde geçmekte ve bu cümle “bu adam daima insanlara şarap içirendir” anlamına gelmektedir [I.137/155] 89. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 171).

Kökeni:“İç-” fiilinden türemiştir. Sözcük, *iç- (fiil kökü) + -ür (fiilden fiil yapım eki) + -gen (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

EḌÄRGĀN:

Sözcük “bu it ol käyikni eḍärgān” cümlesinde geçmekte ve bu cümle “bu köpek avda daima geyiği kovalayandır” anlamına gelmektedir [I.137/155] 89. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 172).

Kökeni: DLT’deki cümle Clauson’un sözlüğünde “bu köpek avda daima geyiği kovalayandır” şeklinde açıklanmıştır (Clauson, 1972: 67). “Eder-” fiilinden türemiştir. Sözcük, *eder- (fiil kökü) + -gen (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄWÜRGĀN TÄWÜRGĀN:

Sözcük "bu är ol īšiġ äwürgān täwürgān" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "bu adam daima işi çevirendir" anlamına gelmektedir [I.137/155] 89. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 172).

Kökeni: Sözcük grubunu oluşturan sözcükler bize göre *evür- (fiil kökü) + gen (sıfat-fiil eki)*; *tevür- (fiil kökü) + gen (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜḌÜRGĀN:

Sözcük "bu är ol tägmä nāŋni üḍürgān" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "bu adam daima her şeyi seçendir" anlamına gelmektedir [I.137/155] 89. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 172).

Kökeni: DLT'deki cümle Clauson'un sözlüğünde "bu adam daima her şeyi seçendir" şeklinde açıklanmıştır (Clauson, 1972: 67). "Üdür-" fiilinden türemiştir. Sözcük, *üdür- (fiil kökü) + -gen (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜŠÄRGĀN:

Sözcük "bu är ol kōzi üšärgān" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "bu adam daima gözleri kızarandır" anlamına gelmektedir [I.139/157] 90. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 172).

Kökeni: DTS'de DLT'deki örnek öšär- maddesinde "karar- (gözler için), bu ẹr ol közi öšärgän, bu gözleri daima (açlıktan) kararan erdir" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 391). "Üşer-" fiilinden türemiştir. Sözcük, *üşer- (fiil kökü)* + *-gen (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜGÜRGĀN:

Taneleri olan bir bitkidir. Karluk Türkmenleri tarafından yenilir [I.139/157] 90. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 172).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "ügrüge:n" maddesinde ele almıştır. Sözcük "ügri:-" fiilinden gelmektedir (Clauson, 1972: 115). "Ügür-" fiilinden türemiştir. Sözcük, *ügür- (fiil kökü) + -gen (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄGİRGĀN:

Sözcük "bu äšlār ol talim yip ägirgān" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "bu adam daima ip eğirendir" anlamına gelmektedir [I.139/157] 90. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 172).

Kökeni: DTS'de DLT'de verilen örnek "eğir-; bu išlär ol tęlim jïp ęgirgän, bu kadın çok ip eğirir" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 166). "Egir-" fiilinden türemiştir. Sözcük, *egir- (fiil kökü) + -gen (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İTİLGĀN SAPİLĠĀN:

Sözcük "bu är ol itilgän sapilġān" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "bu adam daima işleri arasında koşturan bir adamdır" anlamına gelmektedir [I.139/157] 90. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 172).

Kökeni: DLT'deki örnek DTS'de "etil- sajïl- ikileme, deneyim sahibi ol-, tecrübeli ol-: bu ęr ol ętilgän sajïlγan, bu er deneyimli, iş bilendir" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 187). İkilemeyi oluşturan sözcüklerin kökeni *it- (fiil kökü) + -il (fiilden fiil yapım eki) + -gen (sıfat-fiil eki)*; *sap- (fiil kökü) + -ıl (fiilden fiil yapım eki) + -gan (sıfat-fiil eki)* şeklinde gösterilebilir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

İTİLGĀN:

Atları etkileyen bir hastalıktır [I.139/157] 90. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 172).

Kökeni: DTS'de sözcük "etilgän" maddesinde ele alınmış ve "bir çeşit at hastalığı" olarak açıklanmıştır (DTS, 1969: 188). "İtil-" fiilinden türemiştir. Sözcük, *it-(fiil kökü) + -(i)l(fiilden fiil yapım eki) + -gen (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ETİLGĀN:

Sözcük "mänig ïšim ädgülükün etilgān ol" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "benim işim iyilikle yolunda gidendir" anlamına gelmektedir [I.139/157] 90. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 172).

Kökeni: DLT'deki cümle Clauson'un sözlüğünde "benim işlerim sırayla olandır" şeklinde açıklanmıştır (Clauson, 1972: 56). "Etil-" fiilinden türemiştir. Sözcük, *et- (fiil kökü) + -(i)l(fiilden fiil yapım eki) + -gen (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜZÜLGĀN:

Sözcük “bu yīšig ol üzülgān” cümlesinde geçmekte ve bu cümle “bu ip daima kesilendir” anlamına gelmektedir [I.139/157] 90. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 172).

Kökeni: DLT’de geçen örnek DTS’de “üz-, kopmak, yırtılmak, bu jïsïγ ol üzülgän, bu ip koptu” şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 630). “Üzül-” fiilinden türemiştir. Sözcük, *üz- (fiil kökü) + -(ü)l(fiilden fiil yapım eki) + -gen (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜRÜLGĀN:

Sözcük “bu är ol öpkān ürülgān” cümlesinde geçmekte ve bu cümle “bu adam daima öfkeden şişmiş bir adamdır” anlamına gelmektedir [I.139/157] 90. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 172).

Kökeni: DLT’deki cümle Clauson’un sözlüğünde “bu adam daima öfkeden şişmiş bir adamdır” şeklinde açıklanmıştır (Clauson, 1972: 230). “Ürül-” fiilinden türemiştir. Sözcük, *ür- (fiil kökü) + -(ü)l (fiilden fiil yapım eki) + -gen (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄSİLGĀN

Sözcük "bu yip ol äsilgā̈n" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "bu her zaman uzayan bir iptir" anlamına gelmektedir [I.139/157] 90. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 172).

Kökeni DLT'deki cümle Clauson'un sözlüğünde "bu ip daima uzayandır" şeklinde açıklanmıştır (Clauson, 1972: 247). "Esil-" fiilinden türemiştir. Sözcük, *es- (fiil kökü) + -(i)l (fiilden fiil yapım eki) + -gen (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄŠİLGĀN:

Sözcük "bu qayir ol äšilgā̈n" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "bu daima dökülen kumdur" anlamına gelmektedir [I.139/157] 90. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 172).

Kökeni: DLT'deki örnek DTS'de "deşil-, eşil, bu qajïr ol ẹšilgän, bu daima akan kumdur" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 185). "Eşil-" fiilinden türemiştir. Sözcük, *eş- (fiil kökü)* + *-(i)l (fiilden fiil yapım eki)* + *-gen (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄGİLGĀN:

Sözcük "bu butaq ol ägilgān" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "bu daima eğilen bir daldır" anlamına gelmektedir [I.139/157] 90. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 173).

Kökeni: DLT'deki cümle Clauson'un sözlüğünde "bu daima eğilen bir daldır" şeklinde açıklanmıştır (Clauson, 1972: 106). "Egil-" fiilinden türediği görülmektedir. Sözcük, *eg- (fiil kökü)* + *-(i)l (fiilden fiil yapım eki)* + *-gen (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜKÜLGĀN:

Sözcük "bu nāŋ ol tutči ükülgān" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "bu daima toplanan bir şeydir" anlamına gelmektedir [I.139/157] 90. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 173).

Kökeni: DLT'deki örnek DTS'de "bu nęŋ ol tutcï ükülgän, o her zaman artar (-yığınlaşır)" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 624). "Ük-" fiilinden türemiştir. Sözcük, *ük- (fiil kökü) + -(ü)l (fiilden fiil yapım eki) + -gen (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

URUMDĀY:

"Zehirlenmede panzehir olarak kullanılan bir taş"tır [I.139/157] 90. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 173).

Kökeni: Morfolojisi belirsizdir. Zehri engellemek, defetmek için kullanılan bir taştır (Clauson, 1972: 232). DTS'de sözcük "zehrin etkisini felce uğratan (durduran) taş, panzehir" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 615).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ARSALİQ:

"Bir hayvanın hem erkek hem de dişi özellikleri göstermesi"dir. Oğuz diyalektinde kullanılmaktadır [I.139/157] 90. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 173).

Kökeni: Güneybatıda Osmanlıda *aslık* olarak yaşar. *Aslık* sözcüğü "kusurlu, cinsel organlara sahip kadın, kısır" anlamına gelir. İlk bakışta –lık ekiyle yapıldığı görülmekle birlikte belirgin bir etimolojisi yoktur (Clauson, 1972: 238).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜSKÄBÄČ:

Sözcük "kara üzüm" demektir [I.139/157] 90. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 173).

Kökeni: Yapı itibariyle İran (?) kökenli olabilir (Clauson, 1972: 247).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖGRÄYÜK:

Sözcük "gelenek" demektir [I.139/157] 90. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 173).

Kökeni: "*Ögre:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 116).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 84)'de *'ādẹ*t sözcüğü "adet, alışkanlık, huy" anlamına geldiği için DLT'deki "ögräyük" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OSĀYUQ ÄR:

İhmalkâr adamlara "osāyuq är" denmektedir [I.141/160] 91. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 173).

Kökeni[130]: Clauson, sözcüğü *osa:ŋuk* maddesinde ele almıştır. *Osan-* fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 249).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

UYADSİLİQ:

"Utangaç adamlar" için kullanılan bir sözcüktür [I.141/160] 91. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 174).

Kökeni: Uyadsılık sözcüğü yanlış telaffuz edilmiştir. *Uya:ḏuk* sözcüğün karşılar. "Uya:ḏ-" fiilinden gelir ve gramatikal olarak bu, uygundur (Clauson, 1972: 270).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 1033)'de *uyatlıḳ* sözcüğü "utançlı" anlamına geldiğiniden dolayı DLT'de yer alan "uyadsiliq" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 164)'de yer alan ve "utangaç" anlamına gelen *uwutluġ* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[130] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ŪHİ:

Sözcük "baykuş" demektir. Türklerin çoğu buna "ūgi" der ve bu daha doğrudur; çünkü Türkçede hā yoktur [I.141/160] 91. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 174).

Kökeni: Clauson, ü:gi: (baykuş) maddesinde bu sözcüğün Hakaniye Türkçesinde ü:hi: şeklinde telaffuz edildiğini ancak Türkler arasında yaygın olarak ü:gi: şeklinin kullanıldığını ve bunun daha doru olduğunu söylemiştir (Clauson, 1972: 101).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 93)'de *bayḳuş* "baykuş", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 152)'de *yabalaḳ* "baykuş"; İML (Battal, 1997: 81)'de *ükü* "baykuş, puhu"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 114)'de *ügü* "baykuş"; EZ (Atalay, 1945: 149)'de *bayguş* "baykuş", EZ (Atalay, 1945: 273)'de *ügü* "uhu kuşu"; EM (Toparlı, 2003: 75)'de *bayġuş/bayḳuş* "baykuş", EM (Toparlı, 2003: 103)'de *ṣarı ḳuş* "baykuş", EM (Toparlı, 2003: 118)'de *yabalaḳ* "baykuş"; ŞS (Kunos, 1902: 35)'de *bum* "baykuş", ŞS (Kunos, 1902: 35)'de *burğut* "baykuş", ŞS (Kunos, 1902: 167)'de *sarığ kuş* "baykuş" ; ZT (Kara, 2011: 311)'de *bayḳuş* "baykuş", ZT (Kara, 2011: 335)'de *hügi* "baykuş" sözcükleri bu özcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 363, III: 178, 273)'de yer alan ve "baykuş" anlamına gelen *qoburġa, yapāqulaq, ügi* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği bulunmamaktadır.

ÖTGÜNČ:

Sözcük "taklit, anlatma" demektir [I.141/160] 91. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 174).

Kökeni: "Taklit, birşeye uyma" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 392).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ALĀÐİR:

Bir sıçan türüdür "gerboa (Arap tavşanı?)" olarak bilinir. Türkmenler bunu yemektedir [I.141/160] 91. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 174).

Kökeni: Pek çok hayvan isminde olduğu gibi başa a- ön eklenmiş olabilir. Alanğarat "büyük sıçan" sözcüğünün bir yadigârı gibi görünmektedir (Clauson, 1972: 149). DTS'de sözcüğün "küçük hayvan yavrusu, kemirgenlerden bir hayvan (Türkmenlerde yemeklerde kullanılıyor)" şeklinde açıklandığı görülmektedir (DTS, 1969: 33).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 39)'de *keleŋü* "tarla sıçanı, arap tavşanı"; ZT (Kara, 2011: 302)'de *alaŋġurt/alaŋut* "büyük yaban faresi" sözcükleri DLT'de yer alan "alāŋir" sözcüğüyle bire bir eş değerlik oluşturmaktadır. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I:

337)'de yer alan ve "gerboa" anlamına gelen *kälāŋü* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL ve ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OĐĀMUQ ÄR:

Sağ elini kullanan adamlara "oŋāmuq är" denmektedir [I.141/160] 91. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 174).

Kökeni[131]: "Oŋ" sözcüğünden türemiştir ve açık ki "sağlak" anlamındadır (Clauson, 1972: 187).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ÖĐĀYÜK:

[131] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

“Kişiye ait özel eşyalara verilen ad”dır [I.141/160] 91. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 174).

Kökeni: “Öŋ” ya da “üŋ-“ sözcüklerinin bilinen anlamlarıyla bir ilişkisi yoktur (Clauson, 1972: 191).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

OTUƉLUQ:

Sözcük “odunluk” demektir [I.141/160] 91. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 174).

Kökeni: “Otuŋ” sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 63). Gülensoy, sözcüğün kökenini “<*ōt + ung + luġ” şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 612).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAP:

"Yeterli" anlamında kullanılan bir edattır [I.267/318] 160. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 255).

Kökeni: Clauson'a göre sözcük hem isim hem de sıfat göreviyle kullanılabilmekle birlikte "tatmin, yeterlik" anlamlarını taşımaktadır (Clauson, 1972: 434). Räsänen, sözcüğün diğer anlamlarının dışında "tatmin" anlamını da belirtmiştir (Räsänen, 1969: 462). DTS'de ise sözcüğün anlamı "yeterli" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 533).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 183)'de *tap* sözcüğü "yeter, kâfi" anlamına geldiği için bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 182)'de *tap* sözcüğü "eser, nişan, alamet" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TÖP:

"Buğdayın suda kaynatılıp arpa hamuruyla yoğrulması sonucu ortaya çıkan bir tür yiyecek" anlamında kullanılmıştır [I.267/318] 160. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 255).

Kökeni: "Yulaf lapası, lapa" anlamlarına gelen sözcük Hakaniye Türkçesinde "kaynamış buğday" anlamına sahiptir (Clauson, 1972: 434). DTS'de ise sözcük "buğday su ile kaynatılıp arpa hamuru ile yoğrularak bir keçeye sarılıp hazırlanan bir çeşit yemek" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 575).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČAP ČAP:

"Kamçının vurulması ya da dudağın şapırdamasını anlatan yansıma sözcük"tür [I.267/318] 160. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 256).

Kökeni: Yansıma bir sözcüktür. Kaşgarlı böylesi sözcükler için ilk otoritedir. Modern dillerde bu sözcükler olmasına rağmen sözlüklerde bulunmaz (Clauson, 1972: 393). DTS'de sözcük "sert kesik kesik ses, fiske; kamçı vuruşu; şapırdatma, dil çatlatma" açıklamalarıyla verilmiştir (DTS, 1969: 139).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İncelenen sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČÖP:

"Şarabın tortusu ayrıca herhangi bir şeyin tortusu" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.267/318] 160. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 256).

Kökeni: Tortu vb. anlamlara gelir. Yaşayan diyalektlerde fonetik değişimlerle bulunur (Clauson, 1972: 394). DTS'de sözcüğün anlamı "atık, kalıntı, çöp" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 155). Gülensoy ise sözcüğün kökeniyle ilgili "<?*çö [~ço]-p" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 255).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 112)'de *çöp* "çöp"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 31)'de *çöp* "bugünkü manasında"; AL (Kaçalin, 2011: 927)'de *çöp* "doğru, layık, gerçek"; ŞS (Kunos, 1902: 48)'de *çöp* "münasib, layik; çalı, ağac" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 256)'de yer alan ve "tutmaç parçası" anlamına gelen *čöp* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ČİP:

"İnce dal" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.267/318] 160. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 256).

Kökeni: Belki de çıbık sözcüğünün temelidir. Sözcük, anlam olarak "herhangi bir ince dal" demektir (Clauson, 1972: 393). DTS'de sözcük "ince dal, çubuk" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 150).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 108)'de *butaḳ* "dal"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 87)'de *çıbuḳ* "dal", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 98)'de *butaḳ* "budak", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 141)'de *ṭal* "dal"; İML (Battal, 1997: 22)'de *budak* "budak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 22)'de *budaq* "dal"; EZ (Atalay, 1945: 158)'de "budak/butak" "budak", EZ (Atalay, 1945: 250)'de *tal agaç* "ağaç dalı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 106)'de *buṭaḳ* "budak"; EM (Toparlı, 2003: 78)'de *budaḳ* "dal, budak"; AL (Kaçalin, 2011: 1004)'de *tal* "dal, budak"; ŞS (Kunos, 1902: 180)'de *tal* "sürgün"; ZT (Kara, 2011: 377)'de *pudaġ* "budak, dal" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 289)'de "dal" anlamındaki *butaq*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 289)'de "herhangi bir şeyin dalı anlamındaki *butiq*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 291)'de "genç, taze dal" anlamındaki *čïpiq*, DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 229)'de "taze ağaç dalı" anlamındaki *tal* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČÖP:

"Tutmāç parçası" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.267/318] 160. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 256).

Kökeni: "Eriştenin bir parçası" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 394). DTS'de ise sözcüğün anlamı "parçacık" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 155).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 112)'de *çöp* "çöp"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 31)'de *çöp* "bugünkü manasında"; AL (Kaçalin, 2011: 927)'de *çöp* "doğru, layık, gerçek"; ŞS (Kunos, 1902: 48)'de *çöp* "münasib, layik; çalı, ağac" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 256)'de yer alan ve "şarabın tortusu ayrıca herhangi bir şeyin tortusu" anlamına gelen *čöp* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ZAP ZAP:

"Adımlar hızlı atılırken çıkan yansıma ses" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.267/318] 160. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 256).

Kökeni: Yaygın bir yansıma sözcüktür. En yakın analojisi güneybatı diyalektlerinden Osmanlıda zıp zıp şeklindedir ve "birden, beklenmedik bir şekilde" anlamını taşımaktadır (Clauson, 1972: 987).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÄP:

"Gelinin çeyizi" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.267/318] 160. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 256).

Kökeni: "Çeyiz" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 783, Räsänen, 1969: 410). DTS'de de sözcük "gelinin malı olan çeyiz" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 496).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ZT (Kara, 2011: 382)'de *sép* sözcüğü "çeyiz" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SİP:

"İki yaşındaki tay" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.267/318] 160. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 256).

Kökeni: "Bir yaşındaki tay" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 783). DTS'de ise sözcüğün anlamı "iki yaşına girmiş olan tay" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 504).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İncelenen sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ŠAP:

"Acele etmeyi ifade eden bir edat"tır [I.267/318] 160. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 256).

Kökeni: Sadece bir ünlem değildir aynı zamanda şa:bü:k sözcüğünün kısaltmasıdır (Clauson, 1972: 866). Sözcük "hızlı, çabuk, hemen" anlamlarına gelmektedir (DTS, 1969: 522).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 186)'de *tęrk* "tez, çabuk, derhal", ME (Yüce, 1993: 122)'de *ėvek* "acele, ivedi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 102)'de *tärk* "acele"; EM (Toparlı, 2003: 114)'de *tez* "acele, ivedi"; AL (Kaçalin, 2011: 908)'de *bat* "tez", AL (Kaçalin, 2011: 919)'de *cıldam* "yıldam, çabuk, tez"; ŞS (Kunos, 1902: 23)'de *bat* "çabuk, seri', zud, tez, acele", ŞS (Kunos, 1902: 44)'de *çildam* "çabuk, tez, acele", ŞS (Kunos, 1902: 54)'de *cildam* "çabuk, tez, acele", ŞS (Kunos, 1902: 131)'de *kıstak* "acele, cabukrak"; ZT (Kara, 2011: 311)'de *bat* "hemen, çabuk, derhal" sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 146)'de "aceleci" anlamına gelen *ewāk*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 257, 273, 332)'de "çabuk" anlamına gelen *bat, tärk, tärkin*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 351)'de "hız" anlamına gelen *tawrāq* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QOP:

"Abartma ve vurgu ifade eden bir edat"tır [I.267/318] 160. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 256).

Kökeni: Clauson, DLT'deki örneği "oğlan bir hayli büyüdü" şeklinde açıklamıştır (Clauson, 1972: 579).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 12)'de *kop* sözcüğü "kalkak; kum; kak" anlamına geldiği için DLT'deki "qop" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

KÖP:

"Karışık, yoğun" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.267/318] 160. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 256).

Kökeni: DTS'de sözcük "bol, büyük, gür" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 317).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 91)'de *köp* "çok", ME (Yüce, 1993: 197)'de *üküş* "çok", ME (Yüce, 1993: 166)'de *öküş* "çok"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 123)'de *köp* "çok", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 132)'de *öküş* "çok"; İML (Battal, 1997: 55) *öküş* "çok"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 52)'de *köp* "çok, kesîr", Kİ (Caferoğlu, 1931: 31)'de

çoq “kesir, çok”, Kİ (Caferoğlu, 1931: 65) *öküş* “çok, kesir”; EZ (Atalay, 1945: 208)’de *köp* “çok, haylı”, EZ (Atalay, 1945: 173)’de *xaylı* “hayli, çok”, EZ (Atalay, 1945: 248)’de *şok* “çok”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 107)’de *çoḳ* “çok”; AL (Kaçalin, 2011: 968)’de *köp* “çok”; ŞS (Kunos, 1902: 136)’de *köp* “çok, vafir”, ŞS (Kunos, 1902: 150)’de *ok* “çok”, ŞS (Kunos, 1902: 153)’de *ögüş* “çok, ziyade”, ŞS (Kunos, 1902: 181)’de *talay* “çok, köp”, ŞS (Kunos, 1902: 58)’de *dirsun* “çok”, ŞS (Kunos, 1902: 66)’de *esru* “çok, ziyade”, ŞS (Kunos, 1902: 75)’de *ğalaba* “çok, vafir”, ŞS (Kunos, 1902: 139)’de *kutak* “çok”, ŞS (Kunos, 1902: 110)’de *yüküş* “çok, vafir, ziyade”, ŞS (Kunos, 1902: 117) *kan* “çok, vafir, ziyade”; ZT (Kara, 2011: 360)’de *köp* “çok” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 113)’de “çok” anlamındaki *ükil*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 131)’de “fazlalık” anlamındaki *artuq*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 135)’de “bir şeyin yığılması” anlamındaki *ükmāk* sözcükleri, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 104)’de “çok” anlamındaki *ükūš*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 116)’de “yığın” anlamındaki *ükün*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 303)’de “herhangi bir şeyin çoğu” anlamına gelen *tälim*, DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 262)’de “çok” anlamına gelen *bütä* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM ve ML’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BAT:

“Posa” anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.268/319] 161. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 256).

Kökeni: DTS’de sözcüğün anlamı “cibre” olarak verilmiştir (DTS, 1969: 88).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 908)'de *bat* "tez"; ŞS (Kunos, 1902: 12)'de *bat* "çabuk, seri, zud, tez, acele"; ZT (Kara, 2011: 311)'de *bat* "bat (emir); zırh", ZT (Kara, 2011: 311)'de *bat* "hemen, çabuk, derhal" fiilleri bu maddedeki "bat" fiiliyle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 257)'de yer alan ve "çabuk, hızlı" anlamına gelen *bat* sözcüğü de bununla yalancı eş değerdir.

BAT:

"Çabuk, hızlı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.268/319] 161. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 257).

Kökeni: Aslında bir nesnenin yere düştüğünde çıkardığı sesi ifade eden yansıma bir sözcüktür. Ama "hızla, aceleyle" anlamında kullanılan bir yansımadır (Clauson, 1972: 296). DTS'de sözcük "hızlı, çabuk; yakında, çok geçmeden, kısa zamanda; neredeyse, hemen hemen" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 88).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 186)'de *ṭerk* "tez, çabuk, derhal", ME (Yüce, 1993: 122)'de *ėvek* "acele, ivedi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 102)'de *tärk* "acele"; EM (Toparlı, 2003: 114)'de *tez* "acele, ivedi"; AL (Kaçalin, 2011: 908)'de *bat* "tez", AL (Kaçalin, 2011: 919)'de *cıldam* "yıldam, çabuk, tez"; ŞS (Kunos, 1902: 23)'de *bat* "çabuk, seri', zud, tez, acele", ŞS (Kunos, 1902: 44)'de *çildam* "çabuk, tez, acele", ŞS (Kunos, 1902: 54)'de *cildam* "çabuk, tez, acele", ŞS (Kunos, 1902: 131)'de *kıstak* "acele, cabukrak"; ZT (Kara, 2011: 311)'de *bat* "hemen, çabuk, derhal" sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 146)'de "aceleci" anlamına gelen

ewāk, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 273, 332)'de "çabuk" anlamına gelen *tärk*, *tärkin*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 351)'de "hız" anlamına gelen *tawrāq*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 257)'de "acele etmeyi ifade eden bir edat" anlamına gelen *šap* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ZT (Kara, 2011: 311)'de *bat* sözcüğü "bat (emir); zırh" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 257)'de yer alan ve "posa" anlamına gelen *bat* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

BİT:

Sözcük "bit" anlamına gelmektedir [I.268/319] 161. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 257).

Kökeni: Aslında bit anlamına gelen sözcüğün kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 296).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 104)'de *bit* "bit"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 95)'de *bit* "bit"; İML (Battal, 1997: 20)'de *bit* "bildiğimiz parazit: bit"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 19)'de *bit* "kehle, bit"; EZ (Atalay, 1945: 153)'de *bit* "bit"; EM (Toparlı, 2003: 77)'de *bit* "bit"; ZT (Kara, 2011: 313)'de *bit* "bit (böcek)" sözcükleri "bit" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČAT ČAT:

"Darbe sesi" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.268/319] 161. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 257).

Kökeni: Yansımadır (Clauson, 1972: 401).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČİT:

Sözcük "kamış ya da dikenden yapılan çit" anlamına gelir [I.268/319] 161. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 257).

Kökeni: DTS'de sözcüğün anlamı "çit, duvar" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 402). Gülensoy, sözcükle ilgili "ET., OT. çıt, çit (DLT) < çıt" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 245).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İncelenen sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ŠAT:

Sözcük "cesaret" anlamına gelir [I.268/319] 161. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 257).

Kökeni: Sözcük "yiğitlik" demektir (Clauson, 1972: 866). DTS'de de sözcüğün anlamı "cesaret" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 521).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 299)'de yer alan ve "cesaret" anlamına gelen *käzig* sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAT:

"Herhangi bir şeyin katı, kıvrımı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.268/319] 161. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 257).

Kökeni: Gülensoy, sözcüğün kökenini "<ḳa- 'eklemek, üst üste yığmak, katlamak' + -t" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 474).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 135)'de *ḳaṭ* "tin, tel, kat"; EZ (Atalay, 1945: 187)'de *kat* "kat"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)'de *ḳaṭ* "kat"; EM (Toparlı, 2003: 89)'de *ḳaṭ* "kat" sözcükleri "qat" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 135)'de *ḳat* "defa, kez,", ME (Yüce, 1993: 135)'de *ḳat* "huzur, ön"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 114)'de *ḳat* "yan, huzur, nezd"; İML (Battal, 1997: 38)'de *kat (ı, ım, ın)* "yanı, yanım, yanın"; EZ (Atalay, 1945: 187)'de *kat* "yan-nezd, ind"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)'de *ḳaṭ* "yan, huzur"; EM (Toparlı, 2003: 89)'de *ḳaṭ* "huzur"; ŞS (Kunos, 1902: 12)'de *kat* "Harezm'de bir kasaba ismidir" sözcükleri "qat" sözcüğüyle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 257)'de "kıvrım" anlamına gelen *qat* sözcüğü ve DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 223)'de "herhangi bir dikenli ağacın meyvesi" anlamına gelen *qāt* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QAT:

"Oğuz diyalektinde herhangi bir şeyin katı, kıvrımı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.268/319] 161. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 257).

Kökeni: "Yanında" anlamında kullanılan bir edattır (Clauson, 1972: 593).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 135)'de *ḳat* "ön"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 114)'de *ḳat* "yan, nezd"; İML (Battal, 1997: 38)'de *kat (ı, ım, ın)* "yanı, yanım, yanın"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 72)'de *qatı* "yan, nezd, ind"; EZ (Atalay, 1945: 187)'de *kat* "yan-nezd, ind"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)'de *ḳaṭ* "yan" sözcükleri "qat" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 135)'de *ḳat* "huzur", ME (Yüce, 1993: 135)'de *ḳat* "tin, tel, kat", ME (Yüce, 1993: 135)'de *ḳat* "defa, kez"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 114)'de *ḳat* "huzur"; EZ (Atalay, 1945: 187)'de *kat* "kat"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)'de *ḳaṭ* "kat, huzur"; EM (Toparlı, 2003: 89)'de *ḳaṭ* "kat, huzur"; ŞS (Kunos, 1902: 12)'de *kat* "Harezm'de bir kasaba ismidir" sözcükleri "qat" sözcüğüyle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 257)'de "kıvrım" anlamına gelen *qat* sözcüğü ve DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 223)'de "herhangi bir dikenli ağacın meyvesi" anlamına gelen *qāt* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QUT:

Sözcük "talih, şans" anlamına gelir [I.268/319] 161. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 257).

Kökeni: Aslında oldukça mistik bir anlamı vardır. Cennetin iyiliği ve buna benzer anlamları vardır. Buradan gelerek "mutluluk" anlamını da kazanmıştır (Clauson, 1972: 594). Räsänen, sözcüğün "mutluluk, görkem" anlamlarına geldiğini belirtirken bunu Moğolca "mutluluk" anlamına gelen *qut-ug* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 305). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*ḳu- 'akıtmak, akmak, çıkmak, yayılmak' + -t 'isim eki' (J. Hamilton, İKPÖ, 189)" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 581).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 152)'de *ḳut* "saadet, kut"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 83)'de *qut* "kut, bereket"; EZ (Atalay, 1945: 212)'de *kut* "bereket"; ŞS (Kunos, 1902: 139)'de *kut* "sâdet, baht, tecelli" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 152)'de *ḳūt* "azık, yiyecek"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 83)'de *qut* "akılsız, zihni karışmış" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÖT:

Sözcük "popo" anlamına gelmektedir [I.268/319] 161. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 257).

Kökeni: Sözcüğün anlamı "popo"dur (Räsänen, 1969: 294). DTS'de sözcüğün anlamı "arka, arka bölüm" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 319). Gülensoy ise sözcükle ilgili "ET., OT. köt 'arka, geri, kıç'" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 387).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 150)'de *köt* "göt"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 123)'de *köt* "otırak yeri, kıç"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 53)'de *köt* "arka, bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 209)'de *köt* "kıç, göt"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 117)'de *köt* "kıç"; EM (Toparlı, 2003: 96)'de *köt* "göt"; ZT (Kara, 2011: 361)'de *köt* "oturak yeri, kaba et, kıç" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 299)'de "koyunun kuyruğu ya da insanın poposu" anlamına gelen *köčük* sözcüğü, DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 159)'de "insanların poposu" anlamındaki *yaya* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

MAT:

"Öyle" anlamına gelen bir edattır [I.268/319] 161. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 257).

Kökeni: "Böyle" anlamındadır (Räsänen, 1969: 330). DTS'de sözcükle ilgili "isim ve fiil sonuna gelen pekiştirme-ayırma edatı" açıklaması yapılmıştır (DTS, 1969: 338).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 4)'de *andawuq* "onun gibi"; AL (Kaçalin, 2011: 898)'de *andaḳ* "öylece, onun gibi", AL (Kaçalin, 2011: 898)'de *andaḳ* "öylece, onun gibi"; ŞS (Kunos, 1902: 12)'de *andak (andağ)* "öyle", ŞS (Kunos, 1902: 146)'de *munday* "böyle şöyle", ŞS (Kunos, 1902: 151)'de *ondak* "o minval, öyle", ŞS (Kunos, 1902: 152)'de *oşandak* "öylece, anın gibi", ŞS (Kunos, 1902: 178)'de *şulay* "edattır, şöyle böyle, mundak, bu gibi", ŞS (Kunos, 1902: 11)'de *andak (andağ)* "öyle", ŞS (Kunos, 1902: 146)'de *mundak* "şundak, şöylece, bunun gibi"; ZT (Kara, 2011: 303)'de *andaḳ* "öyle, öylece, o şekilde" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 140)'de "böyle böyle" anlamına gelen *ayloq ayloq,* DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 89)'de "böyle" anlamındaki *oš,* DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 140)'de "öyle" anlamına gelen *ayla,* DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 144)'de "böyle" anlamına gelen *andāġ* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SAČ:

Sözcük “saç” anlamına gelmektedir [I.268/319] 161. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 257).

Kökeni: İnsan başındaki saçı ifade eder. Yaşayan diyalektlerde seslik değişimlerle bulunmaktadır (Clauson, 1972: 794). Eren, sözcüğün diyalektlerde “saç > çaç (>çeç)” gibi şekiller aldığını belirtmiştir (Eren, 1999: 348).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 170)’de *ṣaç* “saç”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 134)’de *ṣaç* “saç”; İML (Battal, 1997: 57)’de *saç* “baş kılı”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 84)’de *saç* “bugünkü manasında”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 121)’de *ṣaç* “saç”; EM (Toparlı, 2003: 102)’de *ṣaç* “saç”; ŞS (Kunos, 1902: 163)’de *sac* “baş tüyleri”; ZT (Kara, 2011: 377)’de *saç* “saç” sözcükleri DLT’de geçen “sač” sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EZ, ML, AL’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 134)’de *ṣaç* “sac”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 84)’de *saç* “üzerinde yufka ekmek pişirilen saç” sözcükleri DLT’de geçen “sač” sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

SUČ:

“Bir şeyin sapmasını, geri dönmesini” ifade eden yansıma bir sözcüktür [I.268/319] 161. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 257).

Kökeni: Bir şeyin sıyırıp geçmesi anlamında kullanılan bir yansımadır (Clauson, 1972: 794). Gülensoy, sözcüğün kökenini “<*sū-ç” şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 813).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 93)'de *suç* sözcüğü "kusur, kabahat, günah" anlamına geldiğinden dolayı bu maddede yer alan "suč" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

QAČ:

"Nicelik ifade eden bir edat"tır [I.268/319] 161. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 257).

Kökeni: Ne kadar anlamına gelen bir soru zamiridir. Ama bazen soru anlamının dışında "birkaç, biraz, birtakım" vb. gibi anlamlarla da kullanılmaktadır. Oldukça eski bir sözcük olan ka:ŋu: ile etimolojik olarak ilişkilidir (Clauson, 1972: 589). DTS'de sözcüğün anlamı "kaç?" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 400). Gülensoy ise sözcüğün gelişimiyle ilgili "<*ka+ç" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 449).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 129)'de *neçe* "kaç, kaça", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 129)'de *neçeye* "kaça", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 111)'de *ḳaç* "kaç, kaça"; İML (Battal, 1997: 52)'de *neme!* "ne kadar", İML (Battal, 1997: 52)'de *niçe?* "kaç?"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 60)'de *näčä* "kaç", Kİ (Caferoğlu, 1931: 67)'de *qaç* "sual mukabilinde kullanılır –ne kadar, kaç–"; EZ (Atalay, 1945: 219)'de *nece* "ne kadar?"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 119)'de *neçe* "kaç, kaç tane"; ŞS (Kunos, 1902: 112)'de *kaç (kança)* "edattır, ne kadar gibi, istifhamdır"; ZT (Kara, 2011: 369)'de *néçe* "ne kadar, kaça" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 264)'de "ne kadar" anlamına gelen *näčä* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 258)'de yer alan ve "kez" anlamına gelen *qač* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QOČ:

Oğuz diyalektinde "koç" anlamına gelen bir sözcüktür [I.268/319] 161. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 257).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "koçŋar" maddesine yönlendirmiştir. "Koç" anlamına gelen sözcük Moğolcada "kuça" olarak geçer. Kuzeydoğuda yaşayan diyalektlerden bir ya da iki tanesinde de "kuça" olarak bulunan sözcüğün Moğolcadan ödünçlenmiş olabileceği düşünülmektedir. Güneybatıda Azerî ve Türkmen diyalektlerinde "ğoç"; Osmanlı diyalektinde "koç" ve başka yerlerde genellikle "koçkar" ya da buna benzer şekillerde bulunmaktadır (Clauson, 1972: 592). Räsänen de sözcüğün anlamını "koç" olarak vermiş ve bunu Moğolca "kuça" sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 274). Eren, bu sözcüğün Farsçaya Türkçeden geçen bir alıntı olmakla beraber, Macarcadaki "kos" şeklinin eski bir Türkçe alıntı olduğunu, Türkçeden Moğolcaya "kuça" şeklinde geçerek buradan da Türk diyalektlerine ödünçlendiğini ve Pedersen'in Türkçeye Ermeniceden geçtiğine dair düşüncesinin yanlışlığını çeşitli araştırmacıların görüşlerinden yararlanarak aktarmıştır (Eren, 1999: 247).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 146)'de *ḳoç* "koç"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 120)'de *ḳoç* "koç", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 120)'de *ḳoçḳar* "koç"; İML (Battal, 1997: 44)'de *koç* "enenmemiş erkek koyun"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 78)'de *qoç* "koç", Kİ (Caferoğlu, 1931: 78)'de *qoçqar* "koç"; EZ (Atalay, 1945: 203)'de *koçkar* "koç"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 116)'de *ḳoçḳar* "koç"; EM (Toparlı, 2003:

94)'de *ḳoçḳar* "koç"; AL (Kaçalin, 2011: 963)'de *ḳoçḳar* "koyun koçu"; ŞS (Kunos, 1902: 132)'de *koçkar* "koç, koyun aygırı"; ZT (Kara, 2011: 356)'de *ḳoç* "koç", ZT (Kara, 2011: 356)'de *ḳoçḳar* "koç, koyunun erkeği" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 345)'de "koç" anlamına gelen *qočγār* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAČ:

"Kere, kez" anlamında kullanılan bir edattır [I.268/319] 161. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 258).

Kökeni: "Kere" anlamına gelen bir edattır (Clauson, 1972: 589). DTS'de de sözcüğün anlamı "kez" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 400).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 135)'de *ḳat* "defa, kez", ME (Yüce, 1993: 140)'de *kęz* "defa, kere, kez"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 47)'de *käz* "Kıpçak ve Türkmenlerde müstameldir; Ms: bukäz ve bir käzdä, kere, merre, defa"; EZ (Atalay, 1945: 197)'de *kez* "kez, defa, kere", EZ (Atalay, 1945: 188)'de *katla* "kere, kez", EZ (Atalay, 1945: 195)'de *keret (bir keret)* "kez, kere, defa"; AL (Kaçalin, 2011: 955)'de *ḳatla* "tekrar"; ŞS (Kunos, 1902: 69)'de *gez* "kerre, defa" sözcükleri "qač" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 263)'de yer alan ve "kez, defa" anlamına gelen *qata* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, EM, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 257)'de yer alan ve "kaç" anlamına gelen *qač* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

KÖČ:

"Göç" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.268/319] 161. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 258).

Kökeni: "Göç" vb. anlamlara gelir (Clauson, 1972: 693).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 148)'de *köç* "göç"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 50)'de *köç* "bugünkü manasında [Arapça tercümesine bakılırsa kafilenin içinde kadın bulunduğu takdirde köç denilmekteymiş]" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 258)'de yer alan ve "saat ya da süre" anlamına gelen *köč* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

KÖČ:

"Saat ya da süre" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.268/319] 161. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 258).

Kökeni: "Bir saat" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 693). DTS'de de sözcük "biraz süre, müddet" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 311).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 148)'de *köç* "göç"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 50)'de *köç* "bugünkü manasında [Arapça tercümesine bakılırsa kafilenin içinde kadın bulunduğu takdirde köç denilmekteymiş]" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı değerlik oluşturmaktadır. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 258)'de yer alan ve "göç" anlamına gelen *köč* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

HÄČ HÄČ:

"Atlar dörtnala koşmak istediklerinde onları dizginlemek için kullanılan bir sözcük"tür [I.270/321] 162. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 258).

Kökeni: DTS'de sözcüğün açıklaması "at için kullanılan haydalama haykırış" şeklindedir (DTS, 1969: 197).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄD:

"Bir şey vurgulanırken ya da abartılırken kullanılan edat"tır [I.270/321] 162. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 258).

Kökeni: Soğdcası k'ḏy şeklindedir. "Çok, aşırı" demektir. Aslında aynı anlamda hem sıfat hem de fiil olarak kullanılmıştır. Sonraları "aşırı iyi" vb. anlamlara gelmiştir. Kaşgarlının ifadesine göre "ked" olarak telaffuz edilir. Bunun yabancı şekli sonda –d, –nd gibi bir araya gelenler hariç Hakaniye'de yoktur. Ama sondaki –d Soğdca sesle aynı değildir. Şimdi her yerde kullanılmaz. Son izi güneybatıda XIX Azerî diyalektinde gey "çok, aşırı" olarak görünür (Clauson, 1972: 700). Räsänen, sözcüğü "çok" şeklinde açıklarken bunu Soğdca kāδə ve Saka dilindeki kəde sözcükleriyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 246). DTS'de sözcük "başka, özellikle" olarak anlamlandırılmıştır (DTS, 1969: 293).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 140)'de *kẹy* "çok, fazla"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 117)'de *key* "iyi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 47)'de *käy* "iyi" sözcükleri "käd" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BİR:

"Bir" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.270/321] 162. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 258).

Kökeni: Aslında ilk sayı "bir" anlamına gelir; sonraları bu anlam azalmış "bir şey" gibi anlamların yanı sıra belirsizlik ifade eden "bir "anlamında da kullanılmıştır (Clauson, 1972: 353). Räsänen, sözcüğü "bir" şeklinde açıklamış ve Moğolca *büri* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 76).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 103)'de *bir* "bir"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 94)'de *bir* "bir (sayı)"; İML (Battal, 1997: 20)'de *bir* "en küçük ve ilk bütün sayı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 18)'de *bir* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 152)'de *bir* "sayıda bir"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 104)'de *bir* "bir"; EM (Toparlı, 2003: 77)'de *bir* "bir sayısı"; AL (Kaçalin, 2011: 911)'de *bir* "bir sayısı"; ZT (Kara, 2011: 313)'de *bir* "bir" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

MLve ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÄR[132]:

"Bol- yardımcı fiiliyle birlikte utan-" anlamında kullanılmaktadır [I.270/321] 162. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 258).

Kökeni: DTS'de de sözcük bol- fiiliyle beraber verilmiş ve "utan-, mahcup ol-" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 553).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[132] Sözcüğün isim unsuru değerlendirilmiştir.

ME (Yüce, 1993: 196)'de *uvut* "utanma"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 150)'de *uṭ* "hayâ, utanma"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 113)'de *ut* "uyat", Kİ (Caferoğlu, 1931: 113)'de *uyat* "ud, hayâ"; AL (Kaçalin, 2011: 1032)'de *uyat* "utanç"; ZT (Kara, 2011: 412)'de *uyat* "utanma, haya, utanç" anlamlarına gelen sözcükler bununla bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 90)'de "utanma" anlamına gelen *irra*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 98, 120, 346)'de "utanç" anlamındaki *uvut*, *uwut*, *turqiġ* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 186)'de *ter* "ter", ME (Yüce, 1993: 186)'de *ter* "ücret, kira"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 144)'de *ter* "ter"; İML (Battal, 1997: 71)'de *ter* "sıcaktan insanın mesamatından sızan su", İML (Battal, 1997: 71)'de *ter* "ücret"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 102)'de *tär* "bugünkü manasında, ter"; EZ (Atalay, 1945: 256)'de *ter* "insandan başkasının kıllı gönü", EZ (Atalay, 1945: 256)'de *ter* "-deriden çıkan- ter"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 125)'de *ter* "ter"; AL (Kaçalin, 2011: 1013)'de *tėr* "ter"; ZT (Kara, 2011: 396)'de *tér* "ter" sözcükleri burada yer alan "tär" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

ČÄR:

"Bedenin ağırlaşmasını anlatan yansıma bir sözcük"tür [I.270/321] 162. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 258).

Kökeni: Yansıma bir sözcüktür (Clauson, 1972: 427). Räsänen, sözcüğün anlamını "ağır vücut" olarak vermiştir (Räsänen, 1969: 105).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 42)'de *çer* sözcüğü "genç, tuvana; bir saz ismi; Şiraze karib bir kariye" anlamına geldiği için bu maddedeki "čär" sözcüğüyle yalancı eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 258)'de yer alan ve "zaman" anlamına gelen *čär* sözcüğü ve "bir şeyin karşısı" anlamındaki *čär* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ČÄR:

Oğuz diyalektinde "zaman" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.270/321] 162. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 258).

Kökeni: "Zaman" anlamına gelen sözcük Oğuz diyalektinde ö:d̲ sözcüğünün eş değeridir ki bu hiçbir Oğuz diyalektinde XX Anadolu hariç kaydedilmemiştir. Ama erken dönemde waqt ve zamān sözcükleri bunun yerini almıştır (Clauson, 1972: 427). DTS'de ise sözcüğün anlamı "zaman, çağ, devir, mevsim, sezon" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 144).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 165)'de *öd* "zaman, vâde", ME (Yüce, 1993: 165)'de *ödlek* "öğle (vakti)", ME (Yüce, 1993: 199)'de *vaḳıt* "vakit, zaman", ME (Yüce, 1993: 214)'de *zamān* "zaman"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 106)'de *çaḳ* "-dığı zaman"; AL (Kaçalin, 2011: 919)'de *çaġ* "vakit"; ŞS (Kunos, 1902: 37)'de *çağ* "vakit, zeman, sıra, an, budem", ŞS (Kunos, 1902: 37)'de *çağlığ* "elan, zeman, vakit", ŞS (Kunos, 1902: 135)'de *korun* "vakit", ŞS (Kunos, 1902: 164)'de *sayı* "vakit, an, zeman" sözcükleri DLT'deki "čär" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 94, 133)'de geçen ve zaman anlamına gelen *ōd, ödläg* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 258)'de yer alan ve "bedenin ağırlaşmasını anlatan yansıma bir sözcük" anlamındaki *čär* sözcüğü ve "bir şeyin karşısı" anlamındaki *čär* sözcüğü de bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ČÄR:

Oğuz diyalektinde "bir şeyin karşısı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.270/321] 162. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 258).

Kökeni: Oğuz diyalektinde *yé:r* "yer" anlamındadır. Kaşgarlı bu sözcüğü yanlış bir şekilde *çerig* sözcüğüyle ilişkilendirmiştir. Bu sözcük Oğuz diyalektindeki y- > c- değişiminden daha eskidir. Oğuz diyalektindeki *çer* sözcüğü bir şeyin karşısı anlamına gelir (Clauson, 1972: 427). DTS'de sözcüğün anlamı "karşı taraf; karşı" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 144).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 196)'de *utru* "karşı", ME (Yüce, 1993: 135)'de *ḳarşu* "karşı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 71)'de *qarşu* "karşı, mukabil, bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 186)'de *karşı* "karşı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)'de *ḳarşı* "karşı"; AL (Kaçalin, 2011: 1032)'de *utru* "karşı, yan"; ŞS (Kunos, 1902: 122)'de *karşı* "öte taraf" sözcükleri bu maddedeki "čär" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 150)'de "bir şeyin karşısı" anlamına gelen *utru*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 321)'de "karşı" anlamına gelen *qarši* ve DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 340)'de "bir şeyin karşıtı" anlamına gelen *qaršut* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 258)'de yer alan ve "bedenin ağırlaşmasını anlatan yansıma bir sözcük" anlamındaki *čär* sözcüğü ve "zaman" anlamındaki *čär* sözcüğü de bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ČİR:

"Elbise ya da benzeri şeyleri yırtarken çıkan yansıma ses"tir [I.270/321] 162. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 259).

Kökeni: Yansımadır. Küçük anlam farklılıklarıyla diyalektlerde bulunmaktadır (Clauson, 1972: 427).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 30)'de *çır* sözcüğü "çocukların oynadıkları aşık arkası üzerine düşünce bu kelime ile tabir edilir (zar)" anlamına geldiği için burada geçen "čir" sözcüğüyle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 259)'de yer alan ve "yağ" anlamına gelen *čir* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ČÜR:

"Çıkar, fayda" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.270/321] 162. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 259).

Kökeni: "Asığ" sözcüğü bunun yerini tamamen almıştır (Clauson, 1972: 428). DTS'de sözcüğün anlamı "fayda" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 158).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 93)'de *asl̤am* "fayda, faiz", ME (Yüce, 1993: 93)'de *assu* "fayda, yarar"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 88) *aṣıġ* "kazanç", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 115)'de *k̤azanç* "kazanç"; İML (Battal, 1997: 77)'de *tusu* "fayda, menfaat", İML (Battal, 1997: 39)'de *kazganç* "kazanç"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 6)'de *asığ* faide"; EZ (Atalay, 1945: 143) *asu* "fayda, faydalı"; AL (Kaçalin, 2011: 902)'de *assıġ* "assık̤"; ŞS (Kunos, 1902: 15)'de *asığ* "nefi, fayde, temettü, tücaret" sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 106, III: 266)'deki *asiġ, tusu,* DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 283)'de "birinin yaptığı bir şeyden sağlanan kâr" anlamına gelen *buluš*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 284)'de "kâr" anlamındaki *čiqiš*, DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 348)'de "kazanç" anlamına gelen *qazġanč* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČUR ČUR:

"Süt sağılırken sütün kaba dökülmesiyle çıkardığı yansıma ses"tir [I.270/321] 162. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 259).

Kökeni: DTS'de sözcük "süt sağılırken kapta çıkardığı ses" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 158).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČİR:

"Yağ" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.270/321] 162. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 259).

Kökeni: "Yağ" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir. Bu sözcük çeviride daha katı maddeyi ifade etmek için kullanılmaktadır (Clauson, 1972: 427).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 200)'de *yaġ* "yağ"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 152)'de *yaġ* "yağ"; İML (Battal, 1997: 83)'de *yag* "(malûm)"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 117)'de *yağ* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 275)'de *yag* "yağ", EZ (Atalay, 1945: 281)'de *yav* "yağ"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 128)'de *yaġ* "yağ"; EM (Toparlı, 2003: 119)'de *yaġ* "yağ"; ZT (Kara, 2011: 415)'de *yaġ* "sarı yağ (tere yağı)" sözcükleri bu maddedeki "čir" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 163, 231)'de "yağ" anlamına gelen *yaqri*, *yāġ* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL ve ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 259)'de yer alan ve "elbise ya da benzeri şeyleri yırtarken çıkan yansıma ses" anlamına gelen *čir* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

SİR SİR:

"Cırcır böceğinin çıkardığı sesi" ifade eder [I.272/323] 163. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 259).

Kökeni: Yansımadır. Cırcır böceğinin çıkardığı ses demektir (Clauson, 1972: 843). DTS'de sözcük "ağustos böceğinin cırıldaması" olarak açıklanmıştır (DTS, 1969: 505).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SİR:

"Çin kâselerinin boyandığı macuna verilen ad"dır [I.272/323] 163. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 259).

Kökeni: Çince *ch'i* olan sözcük "vernik" anlamına gelir (Clauson, 1972: 842-843).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ŠAR ŠUR:

"Gürültüyle ve ağır olarak düşen yağmur sesi için kullanılan yansıma bir sözcük"tür. Ş, ç'den dönmüştür (čar čur)" [I.272/323] 163. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 259).

Kökeni: Akan suyun sesini ifade eden yansıma bir sözcüktür (Clauson, 1972: 868). DTS'de sözcük "yağmurun sağanak halinde yağmasından çıkan ses, her hangi bir akar ses çıkardığı zaman da böyle denir" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 520). Gülensoy, sözcüğün gelişimiyle ilgili "<*şā+r" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 839).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAR QUR:

"Et- yardımcı fiiliyle beraber kullanılarak gurulda-" anlamına gelir [I.272/323] 163. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 259).

Kökeni: Yansıma bir sözcüktür (Clauson, 1972: 641).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QUR:

"Rütbe" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.272/323] 163. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 259).

Kökeni: Anlamı belirsizdir. Temel olarak "rütbe" ve "aşama" anlamlarına gelir (Clauson, 1972: 642). DTS'de ise sözcük "mertebe; unvan, durum" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 467).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EZ, EK, EM, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 152)'de *ḳur* "kuşak, kemer"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 124)'de *ḳur* "zarar", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 124)'de *ḳur* "kuşak";

İML (Battal, 1997: 48)'de *kur* "kuşak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 82)'de *qur* "yaş, akran ve emsal"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 177, 777b-7)'de "… ve degele ve yilek ve yaġlıġ, tirlik, *ḳur* yosunluḳ nimelerni barısın…"; AL (Kaçalin, 2011: 969)'de *ḳur* "akran, emsal" sözcükleri "qur" sözcüğüyle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 259)'de yer alan ve "kuşak" anlamına gelen *qur* sözcüğü de bu maddedeki "qur" sözcüğüyle yalancı eş değerdir. Bunun dışında DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 210)'de yer alan ve "kuru" anlamına gelen *qūr* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş deeğrlik oluşturur.

QUR:

"Kuşak" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.272/323] 163. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 259).

Kökeni: "Kuşak, kemer" anlamına gelen sözcük sadece erkekler tarafından giyilen bir giysidir. Daha sonraları genellikle bir yurdu kuşatma anlamında kullanılmıştır (Clauson, 1972: 642). DTS'de de sözcük "kemer; toka, kuşak" olarak açıklanmıştır (DTS, 1969: 467).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 152)'de *ḳur* "kuşak, kemer"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 125)'de *ḳuşaḳ* "kuşak", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 124)'de *ḳur* "kuşak"; İML (Battal, 1997: 48)'de *kur* "kuşak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 83)'de *quşaq* "bel kuşağı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 117)'de *ḳuşaḳ* "kuşak, kemer"; EM (Toparlı, 2003: 97)'de *ḳuşaḳ* "kuşak"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 177, 777b-7)'de "… ve degele ve yilek ve yaġlıġ, tirlik, *ḳur* yosunluḳ nimelerni barısın…"; ŞS (Kunos, 1902: 26)'de *bil* "kemer, meyan, kemergah", ŞS (Kunos, 1902: 68)'de *füte* "kuşak, kemerbend, belbağ", ŞS (Kunos, 1902: 125)'de *kavşak* "kuşak, kemerbend, belbağ, futa", ŞS (Kunos, 1902: 125)'de *kavuş* "kuşak, kemerbend", ŞS (Kunos, 1902: 134)'de *kor (kur)* "kemerbend, kuşak, futa", ŞS (Kunos, 1902: 27)'de *bilbağ* "kuşak, kemerbend, füte", ŞS (Kunos, 1902: 122)'de *kars* "şal kuşak, dokuma, bel bağ, futa", ŞS (Kunos, 1902: 138)'de *kurin* "futa, kuşak", ŞS (Kunos, 1902: 139)'de *kurşak* "kuşak, futa", ŞS (Kunos, 1902: 185)'de *tektil* "kuşak" sözcükleri bu maddedeki "qur" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EZ, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 124)'de *ḳur* "zarar"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 82)'de *qur* "yaş, akran ve emsal"; AL (Kaçalin, 2011: 969)'de *ḳur* "akran, emsal" sözcükleri "qur" sözcüğüyle yalancı eş değerdir. Ayrıca aynı maddede yer alan ve "rütbe" anlamına gelen *qur* sözcüğü de bu maddedeki "qur" sözcüğüyle yalancı eş değerdir. Bunun dışında DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 210)'de yer alan ve "kuru" anlamına gelen *qūr* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QİR YAĞİ:

"Gizli düşman" demektir [I.272/323] 163. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 259).

Kökeni[133]: Sözcük grubunun sıfat unsuru yalın haldedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QİR ĀT:

"Boz at" anlamına gelmektedir [I.272/323] 163. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 259).

[133] Sözcük grubunun isim unsuru olan "yaġi" sözcüğünün köken bilgisi 454. varaktaki "yaġi" maddesinde verilmiştir.

Kökeni[134]**:** Gri vb. renkleri ifade eder. Özellikle atın tüylerinin rengini belirtmek için kullanılır (Clauson, 1972: 641). Räsänen, sözcüğün anlamının "açık gri" olduğunu söylemiştir (Räsänen, 1969: 265). DTS'de de sözcük "kır (renk için)" olarak açıklanmıştır (DTS, 1969: 445). Gülensoy, sözcüğün gelişimiyle ilgili "<*ḳīr (T. Tekin)" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 510).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 198)'de *kır At* "kır at"; EM (Toparlı, 2003: 78)'de *boz* "kır at"; ŞS (Kunos, 1902: 35)'de *bur* "kır at"; ZT (Kara, 2011: 315)'de *boz* "kır at" sözcükleri bu maddedeki "qir āt" sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QİR:

"Bent" anlamına gelmektedir [I.272/323] 163. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 259).

Kökeni: Dağ blokları anlamının genişlemiş şeklidir (Clauson, 1972: 641). Räsänen'e göre sözcük "set" demektir (Räsänen, 1969: 265). DTS'de de sözcük "baraj, bent" olarak açıklanmıştır (DTS, 1969: 445).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[134] Sözcük grubunun isim unsuru olan "āt" sözcüğünün köken bilgisi 29. varaktaki "at" maddesinde verilmiştir.

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EK, EM, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳır* "felek"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 76)'de *qır* "tepe başı"; EZ (Atalay, 1945: 198)'de *kır* "kır, sahra"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 176-F779b)'de "…*ḳır* işme, burtaġ ve sigritme, sırt, uçma, işme, ılat, ḳır alang, toḳay, köl, kü/ölek, sang, sayang, çaḳıl, say, şurtang dik nimelerning köpige at ta'yīn ḳılmaydurlar…"; ZT (Kara, 2011: 353)'de *ḳır* "T34^{b}/13 ḳatl-i 'ām" sözcükleri bu maddede yer alan "qir" sözcüğüyle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 259)'de yer alan ve "kaya kitlesinden oluşmuş dağ" anlamına gelen *qir* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QİR:

"Kaya kitlesinden oluşmuş dağ" anlamına gelmektedir [I.272/323] 163. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 259).

Kökeni: "Dağ blokları" anlamında kullanılır. Buradan gelerek "yüksek yer" anlamını da kazanmıştır (Clauson, 1972: 641). Räsänen'e göre sözcük "dağ sırtı" demektir (Räsänen, 1969: 265). DTS'de ise sözcüğün anlamı "yayla, plato, basık dağ" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 445). Gülensoy sözcükle ilgili "ḳır 'kır, basık dağ, açık yer' (DLT) <kır" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 510).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 76)'de *qır* "tepe başı"; EZ (Atalay, 1945: 198)'de *kır* "kır, sahra" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EK, EM, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳır* "felek"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 176-F779b)'de "…*ḳır* işme, burtaġ ve sigritme, sırt, uçma, işme, ılat, ḳır alang, toḳay, köl, kü/ölek, sang, sayang, çaḳıl, say, şurtang dik nimelerning köpige at ta'yīn ḳılmaydurlar…"; ZT (Kara, 2011: 353)'de *ḳır* "T34^{b}/13 ḳatl-i 'ām" sözcükleri bu maddede yer alan "qir" sözcüğüyle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 259)'de yer alan ve "bent" anlamına gelen *qır* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

KÜR:

"Soğukkanlı, yürekli ve gururlu erkekler" için kullanılan bir sözcüktür [I.272/323] 163. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 259).

Kökeni: "Cesur, yürekli, gözü pek" gibi anlamlara gelir (Clauson, 1972: 735). Räsänen, sözcüğün anlamını "cesur" olarak vermiş ve bunu Moğolca "kür", Orta Moğolca gür, Mançuca "goro, gor" sözcükleriyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 309-310). DTS'de de sözcük "cesur, cesaretli, yürekli, yiğit, gözü pek" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 328).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 213)'de *yüreklig* "yürekli, cesur", ME (Yüce, 1993: 86)'de *alp* "cesur, yiğit", ME (Yüce, 1993: 209)'de *yigit* "yigit, genç"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 87)'de *alp* "yiğit", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 157)'de *yigit* "genç, yiğit"; İML (Battal, 1997: 9)'de *alp* "kahraman, bahadır", İML (Battal, 1997: 73)'de *tıgrak* "bahadir, yiğit", İML (Battal, 1997: 89)'de *yikit* "yiğit, delikanlı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 130)'de *yüräklü* "şeci, kahraman", Kİ (Caferoğlu, 1931: 3)'de *alp* "kahraman, cesur, yiğit", Kİ (Caferoğlu, 1931: 125)'de *yigit* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 139)'de *alpavut* "kasalak, kasalgan", EZ (Atalay, 1945: 147)'de *bahadur* "bahadır, batır", EZ (Atalay, 1945: 286)'de *yiğit* "yiğit"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *bāhadur* "cesur"; EM (Toparlı, 2003: 73)'de *bāhadur* "cesaretli, yiğit, kahraman"; AL (Kaçalin, 2011: 1003)'de *şipāl* "yürekli ve bahadır"; ŞS (Kunos, 1902:

10)'de *alp* "pehlivan, behadur, şeci, kahraman", ŞS (Kunos, 1902: 23)'de *batur* "şeci, kahraman, bahadur, cengi, muharib, pehlivan, cesur, safder, tehemten, batur", ŞS (Kunos, 1902: 46)'de *cirik* "cesur, bahadur", ŞS (Kunos, 1902: 123)'de *kaşka* "bahadur, kahraman", ŞS (Kunos, 1902: 132)'de *koçalak* "besaletlu, kahraman", ŞS (Kunos, 1902: 145)'de *merğaul* "bahadur, kahraman, pehlivan", ŞS (Kunos, 1902: 178)'de *şipal* "bahadur, kahraman", ŞS (Kunos, 1902: 188)'de *tilev* "kahraman", ŞS (Kunos, 1902: 113)'de *kayağ* "cesur", ŞS (Kunos, 1902: 130)'de *kıngır* "cesur", ŞS (Kunos, 1902: 137)'de *kucak (koçak)* "koç adam, cesur"; ZT (Kara, 2011: 302)'de *alp* "pehlivan, yiğit, kahraman" şeklinde karşımıza çıkan sözcükler bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 92, 163)'de "cesur" anlamına gelen *alp*, *alpaġut*, DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 155)'de "yiğit" anlamına gelen *yüräklig* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 127)'de *kür* sözcüğü "sergi, halı" anlamına geldiği için "kür" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

BİZ:

"Biz" anlamında bir edattır [I.272/323] 163. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 260).

Kökeni: Birinci çoğul kişi zamiri "biz"dir. İki kullanımı vardır. Cümlenin öznesi olduğunda cümlenin başında ya da başına yakın olarak kullanılırken bir fiili takip ediyorsa tıpkı ol gibi kullanımı gereksizdir (Clauson, 1972: 388). Räsänen'in sözlüğünde ve DTS'de de sözcüğün "biz" anlamına geldiği söylenmiştir (Räsänen, 1969: 77, DTS, 1969: 104). Gülensoy, sözcükle ilgili <bi: + z 'çokluk bildiren ek'" açıklamasını yapmıştır (Gülensoy, 2007: 153).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 104)'de *biz* "biz (I. ç. Şahıs zamiri)"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 95)'de *biz* "biz (şahıs zamiri)"; İML (Battal, 1997: 21)'de *biz* "şahıs zamirlerinden 'ben'in çokluk şeklidir"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 20)'de *biz* "bugünkü manasında (zemir)", Kİ (Caferoğlu, 1931: 59)'de *miz* "biz (zemir)"; EZ (Atalay, 1945: 153)'de *biz* "biz, tekil ikinci şahıs ayrışık zamir", EZ (Atalay, 1945: 218)'de *-miz* "bitişik çoğul birinci şahıs zamiri"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 105)'de *biz* "biz", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 118)'de *miz* "biz"; EM (Toparlı, 2003: 77)'de *biz* "biz, birinci çokluk şahıs zamiri"; AL (Kaçalin, 2011: 912)'de *biz* "biz (çokluk birinci kişi zamiri)"; ZT (Kara, 2011: 313)'de *biz* "biz" sözcükleri "biz "sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 261)'de yer alan ve "biz" anlamına gelen *miz* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 95)'de *biz* "bez, kumaş"; İML (Battal, 1997: 21)'de *biz* "bildiğimiz kunduracı aleti: biz"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 20)'de *biz* "iri iyne"; EM (Toparlı, 2003: 77)'de *biz* "delgi aleti, biz"; ZT (Kara, 2011: 313)'de *biz* "kundura bizi, ayakkabı dikmekte kullanılan ucu sivri demir, bir nevi çuvaldız"; ŞS (Kunos, 1902: 29)'de *biz* "yıldırım, aşın, çakın" sözcükleri "biz" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

TÜZ[135]:

"Düz" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.272/323] 163. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 260).

Kökeni: "Düz yer, düz, düzgün" gibi anlamlara gelir ve genişleyerek "eşit" anlamını da kazanmıştır (Clauson, 1972: 571). Sözcüğün anlamları Räsänen tarafından

[135] EZ (Atalay, 1945: 268)'de *tüz* sözcüğü "(?)" şeklinde verildiği için bire bir eş değer ve yalancı eş değer olarak alınmamıştır.

“düz, eşit” olarak verilmiştir (Räsänen, 1969: 508). Gülensoy, sözcükle ilgili “ET., OT. tüz (DLT) <tūz” bilgisini aktarmıştır (Gülensoy, 2007: 315).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 192)’de *tüz* “düz, doğru, eşit”, ME (Yüce, 1993: 117)’de *düz* “düz, doğru, uygun”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 37)’de *düz* “bugünkü manasında”; ML (Barutçu Özönder, 1996: 174-776-b)’de “…Yana andaḳ ki tüz lafẓı ki niçe ma‘nâ irāde ḳılsa bolur. Biri tüz ki oḳ yā nīze dik nimeni dirler. *Yana tüz hem-vār deştni dirler*. Yana tüz rāst kişini dirler yana tüz sāznı tüzmekke emr ḳılmaġnı yana tüz ikki kişi arasıda muvāfaḳat salmaġnı yana tüz bir meclis esbābını hem dise bolur…”; AL (Kaçalin, 2011: 1028)’de *tüz* “düzlük ova”; ŞS (Kunos, 1902: 200)’de *tüz* “düz, sahih, doğru” sözcükleri “tüz” sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, EM’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ML (Barutçu Özönder, 1996: 174-776-b)’de “…Yana andaḳ ki tüz lafẓı ki niçe ma‘nâ irāde ḳılsa bolur. Biri *tüz ki oḳ yā nīze dik nimeni dirler*. Yana tüz hem-vār deştni dirler. Yana *tüz rāst kişini dirler* yana tüz sāznı tüzmekke emr ḳılmaġnı *yana tüz ikki kişi arasıda muvāfaḳat salmaġnı* yana *tüz bir meclis esbābını hem dise bolur*…”; AL (Kaçalin, 2011: 1028)’de *tüz* “doğru düzgün kişi; doğru düzgün nesne”, AL (Kaçalin, 2011: 1028)’de *tüz* “meclis levazımatı”; ZT (Kara, 2011: 407)’de *tüz* “çöl”, ZT (Kara, 2011: 407)’de *tüz* “dürüst” sözcükleri “tüz” sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

ČUZ:

“Kırmızı ve siyah yaldızlı Çin kumaşına verilen ad”dır [I.272/323] 163. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 260).

Kökeni: “Sırmalı kumaş” gibi anlamlara gelir (Clauson, 1972: 431). DTS’de sözcüğün anlamı “sırmalı Çin kumaşı, atlas kumaş” olarak verilmiştir (DTS, 1969: 157).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 102)'de *çuz* "atlas"; İML (Battal, 1997: 7)'de *ağı* "ibrişim giyim", İML (Battal, 1997: 16)'de *barçın* "diba"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 2)'de *ağı* "bir nevi ipek", Kİ (Caferoğlu, 1931: 2)'de *barçın* "ipekli kumaş" sözcükleri DLT'deki madde başı sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 124)'de "sırmalı kumaş" anlamına gelen *aġi*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 164)'de "Çin sırmalı kumaşı" anlamındaki *ešgūti* ve DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 261)'de "bir tür Çin ipeği" anlamındaki *käz* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QUZ TĀĠ:

"Dağın gölgeli tarafı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.272/323] 163. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 260).

Kökeni[136]: Dağın kuzey tarafında güneşi nadiren alan yer demektir (Clauson, 1972: 680). Räsänen, sözcüğün anlamını "dağ otlağı" olarak vermiştir (Räsänen, 1969: 305). DTS'de de sözcüğün anlamı "dağın gölgeli tarafı" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 475). Eren, Deny'nin kuytu 'gün ışığı almayan yer' ve kuytak 'çukur, kuytu yer' biçimleriyle birleştirdiğini söylemiştir. Eren, yazarın kuz sözcüğündeki –z'nin –y'ye dönmesini eski Türkçe –δ ile ilişkilendirerek açıklamasını düşündürücü olarak değerlendirmiştir (Eren, 1999: 272). Gülensoy da sözcükle ilgili "<ḳūz [<J. Deny: <*kuδ]" bilgisini aktarmıştır (Gülensoy, 2007: 585).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[136] Sözcük grubunun isim unsuru olan "tāġ" sözcüğünün köken bilgisi 511. varaktaki "tāġ" maddesinde verilmiştir.

Kİ (Caferoğlu, 1931: 84)'de *kuz* "güneş dokunmayan yer"; ŞS (Kunos, 1902: 140)'de *kuzay* "asla güneş uğramayan yer, gölge" sözcükleri "quz" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QİZ NĀŊ:

"Pahalı nesneler" için kullanılan bir sözcüktür [I.273/325] 164. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 260).

Kökeni[137]: "Pahalı, pinti" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 680, Räsänen, 1969: 269). DTS'de de sözcüğün anlamı "pahalı, pahalıya; kıymetli, değerli" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 449).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 145)'de *ḳız* "pahalı"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳız* "pahalı"; İML (Battal, 1997: 43)'de *kız* "pahalı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 77)'de *qız* "pahalı"; EZ (Atalay, 1945: 200)'de *kız* "kıt, pahalı"; EM (Toparlı, 2003: 92)'de *ḳız* "pahalı, değerli" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

[137] Sözcük grubunun sıfat unsuru olan "qiz" sözcüğünün kökeniyle ilgili bilgiler 164. varakta; isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni ise 602. varakta verilmiştir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 145)'de *ḳız* "kız"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳız* "kız"; İML (Battal, 1997: 43)'de *kız* "evlenmeyen kadın"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 77)'de *qız* "bakire"; EZ (Atalay, 1945: 200)'de *kız* "kız"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 115)'de *ḳız* "kız, bâkire"; ZT (Kara, 2011: 354)'de *ḳız* "kız (kız evlat)" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 260)'de yer alan "cariye", "kız çocuğu" anlamlarına gelen *qiz* sözcükleri de bu maddedeki "qiz" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

QİZ[138]:

"Cariye" anlamında kullanılan bir sözcüktür. "Kız kırkın" da "cariyeler" demektir [I.273/325] 164. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 260).

Kökeni: Clauson "kız" sözcüğünün "cariye" anlamına geldiğini söylemiştir (Clauson, 1972: 679).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 154)'de *küŋ* "câriye", ME (Yüce, 1993: 134)'de *ḳarabaş* "câriye", ME (Yüce, 1993: 151)'de *ḳuma* "câriye"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 149)'de *tüge* "cariye", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 112)'de *ḳarabaş* "cariye", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 113)'de *ḳaravaş* "cariye", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳırnaḳ* "cariye"; İML (Battal, 1997: 4)'de *küŋ* "kenizek, cariye", İML (Battal, 1997: 44)'de *koma* "odalık, cariye", İML (Battal, 1997: 37)'de *karabaş* "cariye ve odalık", İML (Battal, 1997: 43)'de *kırnak* "odalık, cariye"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 70)'de *qaravaş* "köle ve cariye", Kİ (Caferoğlu, 1931: 76)'de *qırnaq* "cariye"; EZ (Atalay, 1945: 204)'de *koma* "cariye", EZ (Atalay, 1945: 184)'de *karavaş* "cariye", EZ (Atalay, 1945: 199)'de *kırnak* "cariye"; EM (Toparlı, 2003: 92)'de *ḳırnaḳ* "cariye"; AL (Kaçalin, 2011: 929)'de *dedēk* "cariye"; ŞS (Kunos, 1902: 35)'de *bulğun* "esir, cariye, halayık, köle", ŞS (Kunos, 1902: 50)'de *çuri* "cariye, halayık, odalık", ŞS (Kunos, 1902: 56)'de *dadek (dedek)* "keniz, cariye, çuri, halayık", ŞS (Kunos, 1902: 76)'de *ğırnak* "keniz, cariye", ŞS (Kunos, 1902: 76)'de *ğuma* "kuma, cariye, odalık, halayık, dedek", ŞS (Kunos, 1902: 119)'de *kara baş* "cariye, köke", ŞS (Kunos, 1902: 130)'de

[138] "Kız evlat" anlamındaki "qiz" sözcüğü ve "äv qizi", "yinčgä qiz" sözcükleri bu maddede geçmektedir.

kırkın “habeşi, siyah arab, cariye”, ŞS (Kunos, 1902: 131)’de *kırnağ* “cariye, halayık, odalık”, ŞS (Kunos, 1902: 137)’de *kuma* “kul, cariye, halayık, bende”; ZT (Kara, 2011: 325)’de *çöri* “hizmetçi kız, cariye”, ZT (Kara, 2011: 328)’de *dédek/dedek* “hizmetçi, cariye”, ZT (Kara, 2011: 345)’de *ḳarabaş* “hizmetçi, cariye” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 260)’de “odalık” anlamına gelen *yinčgä qiz,* DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 353, 118)’de “köle kız” anlamındaki *qirnāq, ās*, DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 332, 347)’de “cariye” anlamındaki *küŋ, yalŋuq* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 145)’de *ḳız* “kız”, ME (Yüce, 1993: 145)’de *ḳız* “pahalı”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)’de *ḳız* “pahalı”, KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)’de *ḳız* “kız”; İML (Battal, 1997: 43)’de *kız* “pahalı”, İML (Battal, 1997: 43)’de *kız* “evlenmeyen kadın”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 77)’de *qız* “pahalı”, Kİ (Caferoğlu, 1931: 77)’de *qız* “bakire”; EZ (Atalay, 1945: 200)’de *kız* “kıt, pahalı”, EZ (Atalay, 1945: 200)’de *kız* “kız”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 115)’de *ḳız* “kız, bâkire”; EM (Toparlı, 2003: 92)’de *ḳız* “pahalı, değerli”; ZT (Kara, 2011: 354)’de *ḳız* “kız (kız evlat)” sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 260)’de yer alan “pahalı” “kız çocuğu” anlamlarına gelen *qiz* sözcükleri de bu maddedeki “qiz” sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

QİZ:

“Kız evlat” anlamında kullanılmaktadır [I.273/325] 164. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 260).

Kökeni: Eren, sözlüğünde Pedersen’in bu sözcüğün Ermenice *koi*sten geldiğine dair düşüncesini Munkácsi’ye dayandırarak çürütür. Çünkü Munkácsi *kız* ve *kois*

sözcükleri arasında bir ilişki olmadığını ortaya koymuştur (Eren, 1999: 241). Gülensoy ise sözcüğün gelişimini "<*ḳīz <ḳīr" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 522).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 145)'de *ḳız* "kız"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳız* "kız"; EZ (Atalay, 1945: 200)'de *kız* "kız"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 115)'de *ḳız* "kız"; ŞS (Kunos, 1902: 132)'de *kız bala* "kız çocuk"; ZT (Kara, 2011: 354)'de *ḳız* "kız (kız evlat)" sözcükleri bu maddedeki "qiz" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 145)'de *ḳız* "pahalı"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳız* "pahalı"; İML (Battal, 1997: 43)'de *kız* "pahalı", İML (Battal, 1997: 43)'de *kız* "evlenmeyen kadın"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 77)'de *qız* "pahalı", Kİ (Caferoğlu, 1931: 77)'de *qız* "bakire"; EZ (Atalay, 1945: 200)'de *kız* "kıt, pahalı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 115)'de *ḳız* "bâkire"; EM (Toparlı, 2003: 92)'de *ḳız* "pahalı, değerli" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 260)'de yer alan "pahalı" "cariye" anlamlarına gelen *qiz* sözcükleri de bu maddedeki "qiz" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

ÄV QİZİ:

"Bakire; kimseyle görüşmemiş, tecrit edilmiş kız" anlamında kullanılmaktadır [I.273/325] 164. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 260).

Kökeni: "Bakire, evde tutulan kız" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 679).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 43)'de *kız* "evlenmeyen kadın"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 77)'de *qız* "bakire"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 115)'de *ḳız* "bâkire" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 368)'de yer alan *qapaqliġ qɨz* sözcük grubu da bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YİNČGÄ QİZ[139]:

"Odalık" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.273/325] 164. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 260).

Kökeni: "Odalık" anlamına gelen sözcük hem genç özgür kadınlar hem de esir kızlar için kullanılmaktadır (Clauson, 1972: 679). DTS'de sözcük "nikâhsız kadın, odalık" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 262).

QİZ QUŠ:

"İnsanın üzerine konacakmış gibi uçan kuşun adı"dır [I.273/325] 164. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 260).

Kökeni: Bir adamın etrafında çırpınarak üzerinde düşecekmiş gibi uçan kuşa verilen isimdir (Clauson, 1972: 679-680).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

[139] Bu sözcük "cariye" anlamındaki "qiz" sözcüğüyle aynı anlama sahip olduğundan dolayı tekrara düşmemek amacıyla aynı bilgilere burada yer verilmemiştir. Çünkü adı geçen maddedeki "qiz" sözcüğü ve bu maddedeki "yinčgä qiz" sözcük grubu bire bir eş değerlik oluşturmaktadır.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 263)'de yer alan ve "renkli, ispinoza benzeyen bir kuş anlamındaki *qiz quš* sözcük grubu da bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QİZ KİŠİ:

Argu diyalektinde "cimri" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.273/325] 164. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 260).

Kökeni[140]: DTS'de sözcük grubunun anlamı "cimri, pinti, hasis" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 450).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 235)'de "pinti adam" anlamına gelen *tuyuq kiši* ve DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 237)'de "cimri adam" anlamına gelen *tuyin är* sözcük grubu bu maddedekiyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İncelenen sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği bulunmamaktadır.

KÄZ:

[140] Sözcük grubunun sıfat unsurunu oluşturan "qiz" sözcüğüyle ilgili köken bilgisi –nereden geldiği etimolojik sözlüklerde de açıklanmamakla beraber– 164. varaktaki "qiz" maddesinde; isim unsuru olan "kiši" ise 544. varakta ele alındığı için burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

"Ok çentiği" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.273/325] 164. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 261).

Kökeni: "Ok çentiği" anlamına gelen sözcük sadece (?) güneybatıda Osmanlı diyalektinde "gez" olarak kullanılır (Clauson, 1972: 756). DTS'de sözcüğün anlamı "okun arka kısmı" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 305). Gülensoy ise sözcüğü "<ET., OT. kez (DLT) 'okun kirişe geçen ucundaki kertik'" olarak açıklamıştır (Gülensoy, 2007: 369).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 47)'de *käz* "iki nüshada da yanlış olarak kiz alınmıştır fakat doğrusu käz olsa gerek –yay gezi–", Kİ (Caferoğlu, 1931: 56)'de *küz* "käz"; AL (Kaçalin, 2011: 942)'de *gez* "yeleksiz ok. Bir kimse bağda bahçede bir ağaç kesip ip takıp yay eylese ve atmağa münasip bir çubuk kesip eğreti kanat takıp attığı oka derler" sözcükleri bu maddedeki "käz" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 140)'de *kęz* "defa, kere, kez"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 47)'de *käz* "Kıpçak ve Türkmenlerde müstameldir; Ms: bukäz ve bir käzdä, kere, merre, defa"; EZ (Atalay, 1945: 197)'de *kez* "kez, defa, kere" sözcükleri "käz" sözcüğüyle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 261)'de yer alan ve "kalıntı", "ipek" anlamlarına gelen *käz* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

KÄZ:

"Tencerenin dibinde kalan kalıntılar" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.273/325] 164. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 261).

Kökeni: "Dip tortusu" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 756). DTS'de sözcüğün anlamı "süt ve başka yiyecekleri pişirdikten sonra kazanın dibinde kalan yanık" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 305).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 133)'de *ḳalundu* "kalıntı, artık"; ŞS (Kunos, 1902: 131)'de *kırmac* "kırğıc, tencere dibinde kalan yanmış şeyler" sözcükleri "käz" sözcüğüyle bire bir değerlik oluşturmaktadır.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 140)'de *ḳez* "defa, kere, kez"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 47)'de *käz* "Kıpçak ve Türkmenlerde müstameldir; Ms: bukäz ve bir käzdä, kere, merre, defa", Kİ (Caferoğlu, 1931: 47)'de *käz* "iki nüshada da yanlış olarak kiz alınmıştır fakat doğrusu käz olsa gerek –yay gezi–"; EZ (Atalay, 1945: 197)'de *kez* "kez, defa, kere" sözcükleri "käz" sözcüğüyle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 261)'de yer alan ve "ok çentiği", "ipek" anlamlarına gelen *käz* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

KÄZ:

"Bir tür Çin ipeği"dir [I.273/325] 164. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 261).

Kökeni: Çince bir sözcük değildir. Belki de Farsça *kaz / kaj / kac* sözcüğüyle akrabadır (Clauson, 1972: 756).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 102)'de *çuz* "atlas"; İML (Battal, 1997: 7)'de *ağı* "ibrişim giyim", İML (Battal, 1997: 16)'de *barçın* "diba"; Kİ (Caferoğlu,

1931: 2)'de *ağı* "bir nevi ipek", Kİ (Caferoğlu, 1931: 2)'de *barçın* "ipekli kumaş" sözcükleri DLT'deki madde başı sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 124)'de "sırmalı kumaş" anlamına gelen *aġi*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 164)'de "Çin sırmalı kumaşı" anlamındaki *ešgūti* ve DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 260)'de "bir tür Çin ipeği" anlamındaki *čuz* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 140)'de *kęz* "defa, kere, kez"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 47)'de *käz* "Kıpçak ve Türkmenlerde müstameldir; Ms: bukäz ve bir käzdä, kere, merre, defa", Kİ (Caferoğlu, 1931: 47)'de *käz* "iki nüshada da yanlış olarak kiz alınmıştır fakat doğrusu käz olsa gerek –yay gezi–"; EZ (Atalay, 1945: 197)'de *kez* "kez, defa, kere" sözcükleri "käz" sözcüğüyle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 261)'de yer alan yer alan ve "kalıntı", "ok çentiği" anlamlarına gelen "käz" sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

KÜZ:

"Güz" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.273/325] 164. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 261).

Kökeni: Eren, Ramstedt'in sözcüğü *küreŋ* biçimiyle birleştirmesinin Joki ve Doerfer tarafından eleştirildiğini aktarmıştır (Eren, 1999: 169). Gülensoy, sözcükle ilgili "<ET., OT. kūz (DLT)" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 400).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 50)'de *küz* "güz, sonbahar"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 56)'de *küz* "sonbahar"; EZ (Atalay, 1945: 172)'de *güz* "sonbahar"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 118)'de *küz* "sonbahar"; EM (Toparlı, 2003: 98)'de *küz* "sonbahar"; ŞS (Kunos,

1902: 74)'de *güz* "yaz ile kış beyni"; ZT (Kara, 2011: 366)'de *küz* "güz, sonbahar" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 56)'de *küz* sözcüğü "käz" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KİZ:

"Misk kutusu, elbise dolabı ya da buna benzer şeyler" için kullanılan bir sözcüktür [I.273/325] 164. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 261).

Kökeni: "Parfüm kutusu, elbise dolabı ya da herhangi bir şeyin saklandığı yer" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 756). Räsänen, sözcüğün anlamını "kap, kutu" olarak vermiştir (Räsänen, 1969: 273). DTS'de sözcük "misk sepeti" olarak açıklanmıştır (DTS, 1969: 311).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

MİZ:

"Biz" anlamında bir edattır [I.273/325] 164. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 261).

Kökeni[141]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 104)'de *biz* "biz (I. ç. Şahıs zamiri)"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 95)'de *biz* "biz (şahıs zamiri)"; İML (Battal, 1997: 21)'de *biz* "şahıs zamirlerinden 'ben'in çokluk şeklidir"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 20)'de *biz* "bugünkü manasında (zemir)", Kİ (Caferoğlu, 1931: 59)'de *miz* "biz (zemir)"; EZ (Atalay, 1945: 153)'de *biz* "biz, tekil ikinci şahıs ayrışık zamir", EZ (Atalay, 1945: 218)'de *-miz* "bitişik çoğul birinci şahıs zamiri"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 105)'de *biz* "biz", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 118)'de *miz* "biz"; EM (Toparlı, 2003: 77)'de *biz* "biz, birinci çokluk şahıs zamiri"; AL (Kaçalin, 2011: 912)'de *biz* "biz (çokluk birinci kişi zamiri)"; ZT (Kara, 2011: 313)'de *biz* "biz" sözcükleri "biz "sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 260)'de yer alan ve "biz" anlamına gelen *biz* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BİS:

"Yayığın veya şarabın tortusu" anlamında kullanılmaktadır [I.275/327] 165. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 261).

Kökeni[142]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[141] İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.
[142] İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 18)'de *bis* sözcüğü "terbiye" anlamına geldiği için "bis" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

TÄS:

Oğuzlar yuvarlak bir şeyi abartmak istediklerinde böyle söylerler. Bu, kuraldışıdır [I.275/327] 165. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 261).

Kökeni: Sıfatlardan önce kullanılan tekrar ekidir (Clauson, 1972: 554). DTS'de DLT'deki örnek "tes tegirmä, yuvarlak" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 555).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAS:

Oğuz diyalektinde "herhangi bir şeyin kötü olması" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.275/327] 165. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 261).

Kökeni: "Kötü" vb. anlamlara gelir. Orta dönemde yalnızca yardımcı fiil olarak kaybol-, tahrip ol- vb. anlamlarda kullanılmıştır (Clauson, 1972: 554). DTS'de sözcük "kötü, zayıf" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 539). Räsänen de sözcüğün anlamını "kötü" olarak vermiş ve bunu Moğolca tasu sözcüğü ile karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 465). Gülensoy, sözcüğün gelişimini "<*tās" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 863).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 202)'de *yạman* "kötü, şer", ME (Yüce, 1993: 206)'de *yạvuz* "kötü"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 156)'de *yavuz* "kötü", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 153)'de *yaman* "kötü"; İML (Battal, 1997: 84)'de *yaman* "kötü", İML (Battal, 1997: 87)'de *yavuz* "kötü"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 118)'de *yaman* "fena, kötü"; EZ (Atalay, 1945: 277)'de *yaman* "xoryat, çirkin", EZ (Atalay, 1945: 282)'de *yavuz* "kötü"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 129)'de *yaman* "kötü"; EM (Toparlı, 2003: 120)'de *yaman* "kötü, fena"; ŞS (Kunos, 1902: 8)'de *ayğak* "nemam, kötü adam, beyhude söz söyleyici, bifayde, çapkın", ŞS (Kunos, 1902: 126)'de *kende* "kötü, fena, çirkin", ŞS (Kunos, 1902: 159)'de *usal* "fena, kötü, kusur", ŞS (Kunos, 1902: 98)'de *yaman* " kötü, fena, bed"; ZT (Kara, 2011: 308)'de *ayıġız?* "kötüdür", ZT (Kara, 2011: 416)'de *yaman* "kötü, fena" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97, III: 170)'de "kötü" anlamındaki *ēl*, *yawlāq*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 106, 115, III: 151, 162)'de "bir şeyin kötüsü" anlamına gelen *aliġ*, *örän*, *yawuz*, *yamān* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 183)'de *ṭas* "kayıp, yitik"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 142)'de *ṭāṣ* "kayıp"; İML (Battal, 1997: 69)'de *tas* "yitme, kaybolma"; EM (Toparlı, 2003: 112)'de *ṭaṣ* "kayıp" sözcükleri "tas" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

TOS TOS:

"Yumuşak bir şeye vurulduğunda çıkan yansıma sese" denir [I.275/327] 165. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 262).

Kökeni: Yansıma bir sözcüktür (Clauson, 1972: 554). Gülensoy, sözcüğün gelişimini "<*tōs" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 920).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 1020)'de *tos* "toz", AL (Kaçalin, 2011: 1020)'de *tos* "yayların üzerine yapıştırılan toz denen nesne" sözcükleri bu maddede geçen sözcükle yalancı eş değerdir.

KÄS:

"Herhangi bir şeyin bir parçası" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.276/329] 166. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 262).

Kökeni: "Bir parça" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 748). DTS'de sözcüğün anlamı "parça, bölüm" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 302).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 117)'de *kesek* "parça"; EZ (Atalay, 1945: 156)'de *bölek/bölük* "bölük, bölünmüş"; ŞS (Kunos, 1902: 127)'de *kerç* "dilim, parça", ŞS (Kunos, 1902: 131)'de *kırmaça* "parça şeyler", ŞS (Kunos, 1902: 145)'de *mide* "ufak, parça", ŞS (Kunos, 1902: 158)'de *uluş* "parça, bölük", ŞS (Kunos, 1902: 166)'de *san* "parça", ŞS (Kunos, 1902: 182)'de *taram* "pare, kitâ, parça, bölük", ŞS (Kunos, 1902: 186)'de *telim* "kıtâ, parça, dilim", ŞS (Kunos, 1902: 187)'de *tige* "parça, dilim", ŞS (Kunos, 1902: 32)'de *bölek* "parça, pare", ŞS (Kunos, 1902: 58)'de *dirtuk* "kitâ, parça, bölük", ŞS (Kunos, 1902: 110)'de *yurun* "parça, yamak, bölük" sözcükleri "käs" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 269)'de "herhangi bir şeyin kırıntısı ya da parçası" anlamına gelen *čärt čürt* sözcük grubu da bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 262)'de yer alan ve "anüsü silmek için kullanılan kurutulmuş kil" anlamına gelen *käs* sözcüğü bu maddedeki "käs" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

KÄS:

"Anüsü silmek için kullanılan kurutulmuş kil"dir [I.276/329] 166. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 262).

Kökeni: Kendini temizlemek için kullanılan taşa denir (Clauson, 1972: 748).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 262)'de yer alan ve "herhangi bir şeyin bir parçası" anlamına gelen *käs* sözcüğü bu maddedeki "käs" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

KİS:

"Eş" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.276/329] 166. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 262).

Kökeni: "Eş" demektir (Clauson, 1972: 748, DTS, 1969: 310).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 39)'de *katun* "hatun; bey karısı"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 87)'de *katun* "kadın"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 73)'de *katun* "hatun, hanım"; ŞS (Kunos, 1902: 158)'de *urğacı (arğucı)* "dişi, zevce", ŞS (Kunos, 1902: 8)'de *ayım* "hanim, hatun, zevce" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BOŠ[143] YİLQİ:

Bu sözcük grubu "özgür bırakılan hayvan" anlamına gelmektedir. Buradan hareketle eşlerin boşanmasını anlatmak için de aynı sözcük qıl- yardımcı fiiliyle beraber bir birleşik fiil de teşkil etmiştir [I.276/329] 166. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 262).

Kökeni: "Kontrol harici, özgür" anlamlarına gelen sözcük çeşitli anlam genişlemelerine uğramıştır. Sözcüğü dolunun zıttı olarak boş ve sertin zıttı olarak yumuşak gibi anlamları da vardır (Clauson, 1972: 376). Räsänen, sözcüğün anlamını "özgür" olarak vermiş ve bunu Moğolca *busa-ni* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 82). DTS'de de sözcüğün anlamı "özgür, boş, ıssız" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 113). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<bōş" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 162).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 106)'de *boş* "boş"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 96)'de *boş* "boş", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 96)'de *boş* "boşanmış"; İML (Battal, 1997: 21)'de *boş* "hür, serbest"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 21)'de *boş* "hal, boş", Kİ (Caferoğlu, 1931: 21)'de *boş* "kocasından ayrılan"; EZ (Atalay, 1945: 155)'de *boş* "boş"; EM (Toparlı, 2003: 77)'de *boş* "boş"; ZT (Kara, 2011: 315)'de *boş* "boş" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 155)'de *boş* sözcüğü "yumşak –insan–" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TÜŠ:

[143] "Boš" sözcüğü "yilqi" sözcüğünün yanı sıra "qil-" fiili ve "är" sözcüğüyle de örneklenmiştir. Aynı kavram alanına sahip olmaları dolayısıyla tarafımızca bunlar birlikte değerlendirilmiştir.

"Durma yeri ya da zamanı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.276/329] 166. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 262).

Kökeni: "Yolculuğa mola verme" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir. Aslında mola gün ortasında verilmektedir. Buradan hareketle "gün ortası" anlamını da taşır (Clauson, 1972: 559). Räsänen de sözcüğün "öğle vakti, gün ortası" anlamına sahip olduğunu söylemiştir (Räsänen, 1969: 507, DTS, 1969: 600).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 192)'de *tüş* "öğle (vakti)"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 103)'de *düş* "öğle, öğle vakti"; ŞS (Kunos, 1902: 200)'de *tüş* "vakti zuhr"; ZT (Kara, 2011: 406)'de *tüş* "yarım gün", ZT (Kara, 2011: 420)'de *yarım kün* "yarım gün" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, Kİ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 267)'de *tüş* "düş"; ZT (Kara, 2011: 406)'de *tüş* "düş, rüya"; AL (Kaçalin, 2011: 1028)'de *tüş* "düş, rüya"; ŞS (Kunos, 1902: 200)'de *tüş* "yan, semt, taraf; göyüs, sine" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ČÄŠ:

"Turkuaz" anlamına gelen bir sözcüktür [I.276/329] 166. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 262).

Kökeni: "Turkuaz" anlamına gelen sözcüğün yerini bütün diyalektlerde Farsça firuze sözcüğü almıştır (Clauson, 1972: 430). Räsänen, sözcüğün anlamını "turkuaz" olarak vermiştir (Räsänen, 1969: 105). DTS'de de sözcüğün anlamı "firuze" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 144).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 25)'de *çeş* sözcüğü "firuze taşı" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČİŠ ČİŠ:

"Annelerin bebeklerini işetmek için kullandıkları sözcük"tür [I.276/329] 166. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 263).

Kökeni: Yarı yansıma bir sözcüktür. Kadınların çocuklarını işetmek için kullandıkları ifadedir (Clauson, 1972: 430-431). DTS'de de sözcük "çocuğun çişini yaptırırken söylenir, hayvanlarda da böyledir" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 146). Gülensoy, sözcüğü "<*yansıma" olarak açıklamıştır (Gülensoy, 2007: 244).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 325)'de "çiş" anlamına gelen *čürgü* sözcüğü bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SİŠ:

"Tutmaç yemede kullanılan şişe" denir [I.276/329] 166. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 263).

Kökeni: Şiş, çatal, sivri uçlu çubuk gibi anlamlara gelir. Hakaniye'de ı ünlüsüyle kullanılır. Şimdi her yerde i'lidir. Değişimin tarihi belirsizdir (Clauson, 1972: 856). DTS'de sözcüğün anlamı "tutmaç şişi, erişte yemede kullanılan şiş" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 506).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 141)'de *şiş* "şiş"; İML (Battal, 1997: 66)'de *şiş* "pişirilecek eti geçirdikleri ağaç yahut demir kazık"; EZ (Atalay, 1945: 248)'de *şiş* "şiş"; EM (Toparlı, 2003: 110)'de *şiş* "şiş"; ŞS (Kunos, 1902: 178)'de *şiş* "büyük demirden iyne mıh"; ZT (Kara, 2011: 389)'de *şiş* "şiş" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 212)'de yer alan ve "şiş" anlamına gelen *sıš* sözcüğü sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 212)'de yer alan ve "şiş" anlamına gelen *sıš* sözcüğü sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QUŠ:

Kuş sözcüğünün genel adıdır. Çeşitli özel adlar almaktadır [I.276/329] 166. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 263).

Kökeni: Genellikle kuş isimlerinin bir uzantısı olan sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 670).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 152)'de *ḳuş* "kuş"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 125)'de *ḳuş* "kuş"; İML (Battal, 1997: 43)'de *kuş* "yelekli ve kanatlı hayvan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 83)'de *quş* "kuş"; EZ (Atalay, 1945: 212)'de *kuş* "kuş"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 117)'de *ḳuş* "kuş"; EM (Toparlı, 2003: 97)'de *ḳuş* "kuş"; AL (Kaçalin, 2011: 970)'de *ḳuş* "kuş"; ZT (Kara, 2011: 364)'de *ḳuş* "canlı, hayvan; kuş" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜRÜD QUŠ:

"Beyaz doğan" anlamına gelir [I.276/329] 166. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 263).

Kökeni: "Beyaz doğan" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 670).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QARA QUŠ:

"Kartal" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.276/329] 166. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 263).

Kökeni: Gülensoy, sözcüğün oluşumunu "<kara+kuş" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 464).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 112)'de *ḳaraḳuş* "tavşancıl", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 113)'de *ḳarṭal* "kartal", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 143)'de *ṭavşancıl* "tavşancıl"; İML (Battal, 1997: 37)'de *karakuş* "tavşancıl"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 71)'de *qartal* "kartal kuşu"; EZ (Atalay, 1945: 186)'de *kartal/kertaban* "kartal", EZ (Atalay, 1945: 161)'de *çarlak* "kartal", EZ (Atalay, 1945: 197)'de *kerkes* "kartal, kerkes kuşu"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)'de *ḳaraḳuş* "kartal, tavşancıl kuşu"; EM (Toparlı, 2003: 88)'de *ḳaraḳuş* "tavşancıl kuşu", EM (Toparlı, 2003: 89)'de *ḳartal* "kartal"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 176-F779-b)'de "…Yana yaz ḳuşlarıdın toġdaḳ ve toġdarı, çaġruḳ, ḳ l ḳuyruġ, ḳula purġa, yapalaġ, ḳuladu, leglek, çaylaḳ, *ḳara ḳuş*, tilbe ḳuş, cıḳcıġ dik ḳuşlarnı atları yoḳtur. Köpin Türkçe ayturlar…"; ŞS (Kunos, 1902: 119)'de *kara kuş* "ukab, anka, simurg, huma, devlet kuşu", ŞS (Kunos, 1902: 122)'de *kartal* "bir cins kuş dur, karçığay dahi denir" sözcükleri bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, AL, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 112)'de *Ḳaraḳuş* sözcüğü "Karakuş (özel ad)" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 263)'de "bir yıldız adı" ve "deve toynağının ucu" anlamlarında kullanılan *qara quš* sözcük grupları bu sözcük grubuyla yalancı eş değerdir.

TEWE QUŠ:

"Deve kuşu" anlamında kullanılır [I.276/329] 166. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 263).

Kökeni: "Deve kuşu" demektir (Clauson, 1972: 670, DTS, 1969: 557).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 256)'de *teve kuş* "deve kuşu"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 107)'de *deveḳuş* "deve kuşu"; EM (Toparlı, 2003: 81)'de *deve ḳuşı* "deve kuşu" sözcükleri bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YŪN QUŠ:

"Tavus kuşu" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.276/329] 166. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 263).

Kökeni: Belki de yabancı etnik bir addır. Buna rağmen Sanskritçe *yavana* "İyon, Yunan" sözcüğünün hayale dayalı olarak bozulmasıyla oluşmuştur. Tavus kuşu için Türkçede yerli bir sözcük yoktur. Modern diyalektlerde Arapça *tā'ūs* (Moğolcaya *to'os* / *toğos* olarak geçmiştir) ya da Rusça *pavlin* şeklindedir (Clauson, 1972: 941).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ĒL QUŠ:

"Akbaba" anlamında kullanılan bir sözcük grubudur [I.276/329] 166. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 263).

Kökeni: "Akbaba" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 670). DTS'de sözcüğün anlamı "orlaya benzer alacalı bir kuş" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 169).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 88, 97)'de "akbaba" anlamına gelen *üs* ve *ēl* sözcükleri bu sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QARA QUŠ:

Bir yıldız (Jüpiter) adıdır [I.276/329] 166. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 263).

Kökeni[144]: "Jüpiter gezegeni"ni ifade eder (Clauson, 1972: 670, DTS, 1969: 424).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 263)'de "kartal" ve "deve toynağının ucu" anlamlarında kullanılan *qara quš* sözcük grupları bu sözcük grubuyla yalancı eş değerdir.

QARA QUŠ:

Oğuz diyalektinde "deve toynağının ucu" için kullanılan bir sözcüktür [I.276/329] 166. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 263).

Kökeni: "Devenin ayağının yanları" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 670).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[144] Sözcük grubunu oluşturan sözcüklerden "kuş" sözcüğünün kökeni hakkında bir bilgi yoktur. Ancak "kara" sözcüğünün kökeniyle ilgili olarak Serkan Şen görüş bildirmiştir. Yazar, bu sözcüğün Arapça *ḳārra'* sözcüğünden geldiğine dair görüşe karşı çıkar. Çünkü yazara göre bu sözcük modern Arapçaya hastır. Modern Arapça ise 1798'den itibaren başlamaktadır. Bu durumda Türkçenin ilk yazılı metinlerinden bu yana tanıklayabildiğimiz sözcük Arapça değil Türkçedir (Şen, 2007: 132-135).

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 263)'de "bir yıldız adı" ve "kartal" anlamlarında kullanılan *qara quš* sözcük grupları bu sözcük grubuyla yalancı eş değerdir.

QİZ QUŠ:

"Renkli, ispinoza benzeyen bir kuş adı"dır [I.276/329] 166. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 263).

Kökeni: "Renk olarak ispinoza benzeyen kuş" anlamına gelen sözcük grubunu oluşturan sözcüklerin köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 670).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 263)'de yer alan ve "insanın üzerine konacakmış gibi uçan kuş" anlamındaki *qiz quš* sözcük grubu bu sözcük grubuyla yalancı eş değerdir.

QİŠ:

"Kış" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.278/331] 167. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 263).

Kökeni: "Kış" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 670, Räsänen, 1969: 268, DTS, 1969: 448). Gülensoy, sözcükle ilgili "ET., OT. ḳış" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 518).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 144)'de *ḳış* "kış"; İML (Battal, 1997: 43)'de *kış* "yılın en soğuk mevsimi: kış"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 77)'de *qış* "kış, kış mevsimi"; EZ (Atalay, 1945: 200)'de *kış* "kış"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 115)'de *ḳış* "kış mevsimi"; ZT (Kara, 2011: 354)'de *ḳış* "kış" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 200)'de *kış* sözcüğü "hardal" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TÄW:

"Hile" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.278/331] 167. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 263).

Kökeni: "Hile" anlamına gelen sözcük "a:l" ve "çeviş" sözcükleriyle eş anlamlıdır. Ama genellikle aşağılayıcı durumlarda kullanılır (Clauson, 1972: 434). DTS'de sözcük "fesat, hile, kandırma" olarak açıklanmıştır (DTS, 1969: 557).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 896)'de *aldaġ* "aldatmak"; ŞS (Kunos, 1902: 10)'de *aldağ* "al, hile", ŞS (Kunos, 1902: 160)'de *uştulum* "hile", ŞS (Kunos, 1902: 163)'de *rak* "hile", ŞS (Kunos, 1902: 10)'de *alduken* "hile", ŞS (Kunos, 1902: 88)'de *inckelik* "hile", ŞS (Kunos, 1902: 112)'de *kac* "hile" sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 119, III: 220)'de "hile "anlamına gelen *āl*, *yāp yōp* ve DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 230)'de "aldatıcı" anlamındaki *yāp yōp* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČİW:

"Şurup kaynatılırken çıkan yansıma sese" denir [I.278/331] 167. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 263).

Kökeni: Yansıma bir sözcüktür. "Kavanoz ya da buna benzer bir şeyde şarabın çağlamasını" ifade eder (Clauson, 1972: 393). DTS'de sözcük "hurma, üzüm şırası gibi nesnelerin çömlek vb. kaplarda kaynamasından çıkan ses" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 147).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QİW:

"Şans, talih" anlamına gelir [I.278/331] 167. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 263).

Kökeni: *Qut* sözcüğüyle eş anlamlıdır ve yakından ilişkilidir. Muhtemelen ilahi iyilik anlamına gelir. Buradan hareketle daha çok "iyi şans" demektir (Clauson, 1972: 579).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 152)'de *ḳut* "saadet, kut"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 83)'de *qut* "kut, bereket"; EZ (Atalay, 1945: 212)'de *kut* "bereket" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TOQ KİŠİ:

"Toq kiši" sözcük grubunda geçen sözcük "tok" anlamında kullanılmaktadır [I.278/331] 167. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 263).

Kökeni[145]: "To:-" fiilinden türemiştir ve tamamen tok olma durumunu ifade eder (Clauson, 1972: 464). Räsänen, sözcüğün anlamını "tok" olarak vermiş ve kökenini "<*to-δ" şeklinde göstermiştir (Räsänen, 1969: 484). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<*tō- 'doymak' + -k" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 903).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 147)'de *ṭoḳ* "tok, doymuş"; İML (Battal, 1997: 74)'de *tok* "aç olmayan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 105)'de *toq* "tok, bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 260)'de *toq* "tok, aç karşıtı"; ZT (Kara, 2011: 400)'de *toḳ* "tok, aç olmayan" sözcükleri bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

[145] Sözcük grubundaki isim unsuru olan "kiši" ise 544. varakta müstakil olarak ele alındığı için burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TOQ ÄR:

"Toq är" kafasında saç olmayan adamlara denmektedir [I.278/331] 167. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 263).

Kökeni[146]: "Kel" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (DTS, 1969: 576).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 200)'de *taz* "kel gibi"; EZ (Atalay, 1945: 254)'de *taz* "daz"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 125)'de *ṭaz* "kel"; ZT (Kara, 2011: 395)'de *taz* "kel" sözcükleri bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TOQ YİLQİ[147]:

[146] Sözcük grubunun sıfat unsurunu oluşturan "toq" sözcüğnün köken bilgisi 167. varaktaki "toq kiši"; isim unsuru olan "är" sözcüğünün köken bilgisi ise 30. varaktaki "är" maddesinde verilmiştir.

"Toq yilqi" boynuzu olmayan hayvanlara denmektedir [I.278/331] 167. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 263).

Kökeni: "Boynuzsuz hayvan" anlamına gelen sözcük grubunu oluşturan sözcüklerin köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 464, DTS, 1969: 576).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde bulunmayan sözcük grubunun bire hiç eş değerliği vardır.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TOQ TOQ:

Katı bir şeyin, -bir taşın diğerine vurulması gibi- çıkarttığı sese denir [I.278/331] 167. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 263-264).

Kökeni: Yansıma bir sözcüktür ve katı bir şeyin diğerine vurulmasıyla çıkan sestir (Clauson, 1972: 464). DTS'de sözcüğün anlamı "taşın taşa vurmasından çıkan ses" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 576).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İncelenen sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

---

[147] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČAQ:

"Bir şeyin özünü ve tam kimliğini ifade eden bir edat"tır [I.278/331] 167. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 264).

Kökeni: "Tamamen, tam olarak" anlamına gelen sözcük genişlemiş anlamlarla bulunur (Clauson, 1972: 404). Räsänen, sözcüğün anlamını "tamamen" olarak vermiş ve bunu Moğolca "çag" sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 95). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "ET. çak 'tam' (EUTS, 58) <*çāk" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 211).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 106)'de *çaḳ* sözcüğü "-dığı zaman" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČAQ ČOQ:

"Ahşap, kemik veya fındık benzeri şeylerin kırılma sesine" denir [I.278/331] 167. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 264).

Kökeni: "Kesik kesik sesler" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (DTS, 1969: 140).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ČİQ:

"Bu da yansıma bir sözcük"tür [I.278/331] 167. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 264).

Kökeni[148]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 107)'de *çıḳ* sözcüğü "çiğ, çiğ tanesi" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ZAQ ZAQ:

[148] İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

“Koçları kışkırtmak için kullanılan bir ifade”dir [I.278/331] 167. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 264).

Kökeni: Koçların çiftleşmeleri için kullanılan bir ünlemdir (Clauson, 1972: 987). DTS’de sözcük “koçları boynuzlaşmaya sevk edici haykırış” şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 639).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İncelenen sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği bulunmamaktadır.

SAQ SAQ:

“Nöbetçinin kalenin, müstahkem mevkinin ya da atların korunması için uyanık olmasını emreden bir ifade”dir [I.278/331] 167. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 264).

Kökeni: Orduda nöbetçinin kalenin, müstahkem mevkinin ya da atların korunması için uyanık olmasını emreden bir ünlemdir (Clauson, 1972: 803). DTS’de bu ikileme “İhtiyatlı ol!” şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 486).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SUQ YALŊUS ÄR:

"Suq yalŋus är", bir arkadaşı ya da yardım edecek kimsesi olmayan, yalnızlığı seven adamlar için kullanılan bir ifadedir [I.279/333] 168. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 264).

Kökeni[149]: Hiçbir arkadaşı ya da yardımcısı olmayan yalnız, tecrit edilmiş adam anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 804).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 201)'de *yạlġuz* "yalnız, kimsesiz"; İML (Battal, 1997: 84)'de *yalnız* "tek"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 117)'de *yalaŋuz* "yalnız"; EZ (Atalay, 1945: 277)'de *yalıgız* "yalnız", EZ (Atalay, 1945: 277)'de *yalınğız* "yalnız"; AL (Kaçalin, 2011: 1036)'de *yalġuz* "yalnız"; ŞS (Kunos, 1902: 98)'de *yalğuz (yalınkuz)* "yalınız, sade, tek"; ZT (Kara, 2011: 416)'de *yalġuz* "yalnız, tek, tek başına" sözcükleri bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BÄK:

"Sert, sağlam" şeyler için kullanılan bir sözcüktür [I.279/333] 168. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 264).

[149] Sözcük grubunun sıfat unsurunu oluşturan "suk" sözcüğünün köken bilgisi verilmemiştir. "Yalŋus" sözcüğünün ise Clauson'a göre şüphesiz yabancı bir kökeni olduğu sonda bulunan –s'den anlaşılmaktadır (Clauson, 1972: 930). Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeniyle ilgili bilgiler de 30. varakta verilmiştir.

Kökeni: "Sert, katı, sabit" vb. anlamlara gelir (Clauson, 1972: 323). Räsänen, sözcüğün anlamını "ser, sabit, çok" olarak vermiş ve bunu Moğolca "beki" sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 68). DTS'de de sözcüğün anlamı "sağlam; çetin; şiddetli; sert; dayanıklı; çok" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 92).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 136)'de *ḳaṭtu* "katı, sert", ME (Yüce, 1993: 101)'de *bėrk* "sağlam", ME (Yüce, 1993: 136)'de *ḳatıġ* "sert, sıkı, güç"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 114)'de *ḳatı* "katı"; İML (Battal, 1997: 18)'de *berk* "sağlam, muhkem"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 16)'de *bäk* "aslı itibarile bark olup –pek, kuvvetli, bağ- demektir", Kİ (Caferoğlu, 1931: 17)'de *bärk* "kuvvetli, sağlam", Kİ (Caferoğlu, 1931: 72)'de *qatı* "şedid, katı"; EZ (Atalay, 1945: 150)'de *berk* "pek; berk", EZ (Atalay, 1945: 187)'de *katı* "katı, sert"; AL (Kaçalin, 2011: 909)'de *bėrk* "berk, sağlam, muhkem", AL (Kaçalin, 2011: 962)'de *kip* "berk, sağlam, sık", AL (Kaçalin, 2011: 989)'de *rüst* "berk, sağlam, sık", AL (Kaçalin, 2011: 955)'de *ḳatıġ/ḳatıḳ/ḳatḳan* "katı"; ŞS (Kunos, 1902: 25)'de *berk* "kavi, metin, rasin, kati, sert, mustahkim, sağlam", ŞS (Kunos, 1902: 124)'de *katığ* "katı, sert, kavi, metin", ŞS (Kunos, 1902: 163)'de *rust* "kavi, kalın, sert", ŞS (Kunos, 1902: 171)'de *sird* "sert, katı", ŞS (Kunos, 1902: 190)'de *tirik* "sert, kavi", ŞS (Kunos, 1902: 28)'de *birk* "katı, saht, sert, mühkem", ŞS (Kunos, 1902: 52)'de *cengiz* "kavi, sert", ŞS (Kunos, 1902: 124)'de *katğan* "katup kalmış olan şey, sert, kak, katık"; ZT (Kara, 2011: 312)'de *bérk* "sağlam, dayanıklı; sımsıkı", ZT (Kara, 2011: 347)'de *ḳatıḳ* "katı, sert; sağlam, güçlü" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 16)'de *bäk* "bey"; ŞS (Kunos, 1902: 24)'de *bek* "büyük, amir, azim, eş-şan" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BÜK:

"Çalılık" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.279/333] 168. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 264).

Kökeni: "Çalılık" vb. anlamlara gelir (Clauson, 1972: 324). Räsänen, sözcüğü "bataklık, orman" şeklinde anlamlandırmıştır (Räsänen, 1969: 91). DTS'de de sözcük "bel, bük, ormanın en sık yeri" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 131). Gülensoy, sözcükle ilgili "OT. bük, bukuk (DLT) < bük" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 192).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 12)'de *andız (atız)* "çalılık, tarla, ve berçe yer", ŞS (Kunos, 1902: 48)'de *çopur* "sık, çalılık" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 264)'de "köşe" anlamına gelen *bük* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BÜK:

Argu diyalektinde "köşe" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.279/333] 168. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 264).

Kökeni: "Köşe, evin köşesi" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 324). DTS'de sözcüğün anlamı "bük, köşe, bucak" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 132).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 97)'de *bucaḳ* "ev vb.nin bir tarafı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 22)'de *bucak* "köşe"; EZ (Atalay, 1945: 156)'de *bucak* "bucak, köşe"; EM (Toparlı, 2003: 78)'de *bucaḳ* "köşe, bucak"; ŞS (Kunos, 1902: 32)'de *buçak(buçağ)* "köşe, kenare", ŞS (Kunos, 1902: 35)'de *bun* "köşe ve kenar", ŞS (Kunos, 1902: 35)'de *burc* "köşe", ŞS (Kunos, 1902: 44)'de *çığnak* "dirsek, köşe", ŞS (Kunos, 1902: 61)'de *ekrem* "burun, köşe", ŞS (Kunos, 1902: 146)'de *munkuşi* "bucak, köşe", ŞS (Kunos, 1902: 161)'de *pene* "köşe ve gizli yer" sözcükleri bu maddede yer alan sözükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 264)'de "çalılık" anlamına gelen *bük* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TÄK:

"Amaçsız" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.279/333] 168. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 264).

Kökeni: "Amaçsız" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 475). Räsänen'e göre sözcük "sadece, düşünmeden" demektir (Räsänen, 1969: 475). DTS'de DLT'deki örnek "tęk kęldim, bir şey dilemeyerek öylesine geldim" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 550).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 101)'de *täk olturdu* ifadesi "konuşmadan ve hiçbir şey yapmadan oturdu, uslu oturdu" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 185)'de *tẹk* "sessiz, sakin"; İML (Battal, 1997: 70)'de *tek* "benzetme edatı"; EZ (Atalay, 1945: 254)'de *tek* "tek"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de *tek* "tek"; AL (Kaçalin, 2011: 1012)'de *tẹ́k* "gibi, bedel; tek, yalnız; sakin, sessiz, epsem"; ZT (Kara, 2011: 395)'de *ték* "sessiz, suskun" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 264)'de yer alan "sessiz" anlamına gelen *täk* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TÄK:

Oğuz diyalektinde "sessiz olma durumunu" ifade eden bir sözcüktür [I.279/333] 168. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 264).

Kökeni: "Sessiz, sessizce" anlamına gelen sözcük genellikle "tur-" fiiliyle kullanılır (Clauson, 1972: 475). DTS'de DLT'deki örnek "tek tur, tek dur, sus" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 550).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 185)'de *tẹk* "sessiz, sakin"; AL (Kaçalin, 2011: 1012)'de *tẹ́k* "sakin, sessiz, epsem"; ZT (Kara, 2011: 395)'de *ték* "sessiz, suskun" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 70)'de *tek* "benzetme edatı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 101)'de *täk olturdu* "konuşmadan ve hiçbir şey yapmadan oturdu, uslu oturdu"; EZ (Atalay, 1945: 254)'de *tek* "tek"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de *tek* "tek"; AL (Kaçalin, 2011: 1012)'de *tėk* "gibi, bedel; tek, yalnız" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 264)'de yer alan "amaçsız" anlamına gelen *täk* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ČÄK ČÜK:

"Ivır zıvır, döküntü" eşya anlamında kullanılır [I.279/333] 168. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 264).

Kökeni: "Ivır zıvır eşyalar" anlamına gelen sözcük grubu bir yansımadır ve köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 413).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ČÖK ČÖK:

"Deveye diz çöktürmek için kullanılan bir sözcük"tür [I.279/333] 168. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 264).

Kökeni: Deveye diz çöktürmek için söylenmektedir, "çök-" fiilinin emir şeklidir (Clauson, 1972: 413).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İncelenen sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği bulunmamaktadır.

ČİK ČİK:

"Keçiyi çağırmak ve gütmek için kullanılan bir sözcük grubu"dur [I.279/333] 168. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 265).

Kökeni: Güdülecekleri zaman koyunları çağırmak için kullanılır, yarı yansımadır (Clauson, 1972: 413).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ČİK:

"Aşık oyunu oynanırken kullanılan bir edat"tır [I.279/333] 168. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 265).

Kökeni: Aşık oyunu oynanırken kullanılan teknik bir terimdir ve bö:g sözcüğünün zıttıdır (Clauson, 1972: 413). DTS'de sözcük "çik, aşığın sırtının tümseğinin yukarı gelmesi" olarak açıklanmıştır (DTS, 1969: 145).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 29)'de *çik* "çig, çiy; tecrübesiz adam"; ŞS (Kunos, 1902: 44)'de *çik* "ham, napuhte, çi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

DÜK:

"Yavaşça" anlamına gelir [I.279/333] 168. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 265).

Kökeni: "Yavaşça, nazikçe" anlamında kullanılır ve yansımadır (Clauson, 1972: 476).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

DÜK MİŊ:

"Binlerce" anlamında kullanılan bir sözcük grubudur [I.279/333] 168. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 265).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "tüg (?d-) maddesinde incelemiştir. "Çok, birçok" anlamına gelen büyük sayılardan önce kullanılan bir takıdır. Belki de tümen sözcüğünü aliterasyonlu kısa şiir gibi açıklayan bir sözcüktür. Sonradan *mıŋ* sözcüğünden önce kullanılmıştır. Ama bu, Kaşgarlının sözcüğü niçin d-'li yazdığını açıklamamaktadır (Clauson, 1972: 476).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

DİK:

"Dik" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.279/333] 168. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 265).

Kökeni: "Düz, dik, direk" gibi anlamlara gelen sözcük "sarp" anlamını da kazanmıştır (Clauson, 1972: 476). DTS'de DLT'deki örnek "dik tur-, dik dur-" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 160). Gülensoy, sözcükle ilgili "ET, OT. tik" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 282).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 114)'de *dik* "dik"; EZ (Atalay, 1945: 258)'de *tik* "ayakta dik durmak anlamını bildirir"; ŞS (Kunos, 1902: 188)'de *tik* "doğru, rast" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 188)'de *tik (dik)* sözcüğü "edat-i şebih dir, gibi, mesel, manend, zir, taht" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

SİK:

"Erkeklik organı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.279/333] 168. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 265).

Kökeni: Gülensoy, sözcüğün kökenini "si:- 'işemek' +-k" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 780).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 138)'de *sik* "erkeğin cinsel organı"; İML (Battal, 1997: 60)'de *sik* "erkeklik aleti"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 89)'de *sik* "penis", Kİ (Caferoğlu, 1931: 32)'de *çük* "bugünkü manasında (aletü tenasuliyye)"; EZ (Atalay, 1945: 238)'de *sik* "erkeklik aygıtı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 122)'de *sik* "erkeğin cinsel organı"; EM (Toparlı, 2003: 106)'de *sik* "erkeklik organı", EM (Toparlı, 2003: 110)'de *şük* "erkeklik organı"; ZT (Kara, 2011: 384)'de *sik* "erkeklik organı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 150)'de "erkeğin cinsel organı" anlamına gelen *yiġač* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ŠÜK:

"Susturmayı" ifade eden bir sözcüktür [I.281/335] 169. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 265).

Kökeni: "Sessiz, sakin, sükût" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 867). DTS'de sözcük "sessiz, sakin, yavaş, susturma edatı" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 525).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EM (Toparlı, 2003: 110)'de *şük* "erkeklik organı"; ŞS (Kunos, 1902: 179)'de *şük* "doğru, sadık olan" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

MÜK:

"Bükerek" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.281/335] 169. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 265).

Kökeni: Bük- fiiliyle akrabadır (Clauson, 1972: 766). DTS'de DLT'deki örnek "o, belini bükerek durdu" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 352).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BOL ĀT:

"Beyaz bacaklı at" için kullanılan bir sözcük grubudur [I.281/335] 169. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 265).

Kökeni[150]: "Beyaz konçları olan at" demektir ve Clauson, sözcük grubunun sıfat unsurunu Arapça *baliya* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Clauson, 1972: 330).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[150] Sözcük grubunun isim unsuru olan "āt" sözcüğünün köken bilgisi 29. varaktaki "at" maddesinde verilmiştir.

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BÜL TARİĞ:

"Uzun zamandır saklandığı için lezzeti kaçan tahıla" denir [I.281/335] 169. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 265).

Kökeni: Tadını kaybetmiş, bayat buğdaya denir (Clauson, 1972: 330). DTS'de sözcüğün anlamı "bozulmuş, bozuk" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 132).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TİL[151]:

"Söz" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.281/335] 169. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 266).

Kökeni: "Dil" anlamına gelen sözcük metaforik olarak "muhbir, bilgi özellikle gizli bilgi, dil (konuşulan dil)" gibi anlamları da kazanmıştır (Clauson, 1972: 489). Räsänen, sözcüğü "dil, konuşulan dil, konuşma" olarak açıklamıştır (Räsänen, 1969: 478). DTS'de ise sözcüğün anlamı "dil organı; dil, konuşma aracı; esir" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 559). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<*ti- 'demek' + -l (Brockelmann: OGM 72 §; Ligeti TörK 230)" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 283).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[151] Sözcüğün diğer anlamlarıyla ilgili köken bilgisi de bu maddede verildiğinden dolayı diğer maddelerde ilgili konuya yer verilmemiştir.

ME (Yüce, 1993: 173)'de *sav* "haber, söz", ME (Yüce, 1993: 177)'de *söz* "söz", ME (Yüce, 1993: 187)'de *til* "dil (konuşma)"; İML (Battal, 1997: 72)'de *til* "dil; söz, kelâm", İML (Battal, 1997: 63)'de *söz* "lakırdı, kelam"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 93)'de *söz* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 242)'de *söz* "söz", EZ (Atalay, 1945: 258)'de *til* "dil"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 123)'de *söz* "söz"; EM (Toparlı, 2003: 105)'de *sevz* "söz", EM (Toparlı, 2003: 98)'de *lāf* "söz, lâf"; AL (Kaçalin, 2011: 999)'de *söz* "söz"; ŞS (Kunos, 1902: 35)'de *bulte* "söz, suhen, kelam, nutk", ŞS (Kunos, 1902: 127)'de *kep* "söz, kelam"; ZT (Kara, 2011: 385)'de *söz* "söz, laf, kelam" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 120, 334, III: 211, 227)'de "söz" anlamındaki *ayiq*, *kälāčü*, *sōz*, *sāw* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 187)'de *til* "dil (organ)"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 102)'de *til* "lisan, dil"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 125)'de *til* "dil (organ)"; EM (Toparlı, 2003: 114)'de *til* "dil (organ)"; AL (Kaçalin, 2011: 1016)'de *til* "dil (konuşulan dil)"; ŞS (Kunos, 1902: 188)'de *til* "dil, lisan; tel, iplik"; ZT (Kara, 2011: 398)'de *til* "dil (organ)" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 266)'de "dil (lisan)", "diyalekt", "tutsak" anlamlarına gelen *til* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TİL:

"Dil (lisan)" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.281/335] 169. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 266).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 187)'de *til* "dil (lisan)"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 102)'de *til* "lisan, dil", Kİ (Caferoğlu, 1931: 34)'de *dil* "lisan, dil"; AL (Kaçalin, 2011: 1016)'de *til*

“dil (lisan)”; ŞS (Kunos, 1902: 188)’de *til* “dil, lisan” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, ML’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 187)’de *til* “dil (organ)”; İML (Battal, 1997: 27)’de *dil* “bildiğimiz uzuv”, İML (Battal, 1997: 72)’de *til* “dil; söz, kelâm”; EZ (Atalay, 1945: 258)’de *til* “dil”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 125)’de *til* “dil (organ)”; EM (Toparlı, 2003: 114)’de *til* “dil (organ)”; ŞS (Kunos, 1902: 188)’de *til* “tel, iplik”; ZT (Kara, 2011: 398)’de *til* “dil (organ)” sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 266)’deki “dil (söz)”, “diyalekt”, “tutsak” anlamlarına gelen “til” sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TİL:

“Diyalekt” anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.281/335] 169. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 266).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, ML’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 187)’de *til* “dil (organ)”, ME (Yüce, 1993: 187)’de *til* “dil (lisan)”; İML (Battal, 1997: 72)’de *til* “dil; söz, kelâm”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 102)’de

til “lisan, dil”, Kİ (Caferoğlu, 1931: 34)’de *til* “lisan, dil”; EZ (Atalay, 1945: 258)’de *til* “dil”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 125)’de *til* “dil (organ)”; EM (Toparlı, 2003: 114)’de *til* “dil (organ)”; AL (Kaçalin, 2011: 1016)’de *til* “dil (lisan)”; ŞS (Kunos, 1902: 188)’de *til* “dil, lisan; tel, iplik”; ZT (Kara, 2011: 398)’de *til* “dil (organ)” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 266)’deki “dil (söz)”, “dil (lisan)”, “tutsak” anlamlarına gelen “til” sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TİL:

“Tutsak” anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.281/335] 169. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 266).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 108)’de *bulun* “tutsak, esir”, ME (Yüce, 1993: 191)’de *tutuġ* “rehin, garanti”, ME (Yüce, 1993: 120)’de *esīr* “esir, tutsak”, ME (Yüce, 1993: 151)’de *ḳul* “kul, köle”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)’de *ṭutḳun* “esir, tutsak”, KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)’de *ṭutsaḳ* “esir, tutsak”, KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)’de *ṭuṭu* “esir, rehin”, KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 123)’de *ḳul* “köle”; İML (Battal, 1997: 42)’de *kul* “köle”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 80)’de *qul* “bugünkü manasında”, Kİ (Caferoğlu, 1931: 108)’de *tutqun* “esir”, Kİ (Caferoğlu, 1931: 108)’de *tutsaq* “esir”; EZ (Atalay, 1945: 210)’de *kul* “kul, köle”, EZ (Atalay, 1945: 265)’de *tutsak* “tutsak, esir”, EZ (Atalay, 1945: 265)’de *tusnak* “rehin, tutu”, EZ (Atalay, 1945: 265)’de *tutsav/tutu* “tutu, rehin”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 117)’de *ḳul* “köle”; EM (Toparlı, 2003: 96)’de *ḳul* “kul, köle”, EM (Toparlı, 2003: 116)’de *ṭuṭı* “tutsak, esir”; AL (Kaçalin, 2011: 969)’de *ḳul* “kul, köle”; (Kunos, 1902: 198)’de *tutsak* “esir, bendi”, ŞS (Kunos, 1902: 35)’de *bulğun* “esir”, ŞS (Kunos, 1902: 197)’de *tutak* “rehin, emanet”; ZT (Kara, 2011: 363)’de *ḳul* “kul, esir, köle”, ZT (Kara, 2011: 344)’de *kâkâ* “esir, köle” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 266)’deki “qul” ve DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 287)’deki “tutuġ”, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 305)’deki “bulun”, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 314)’deki “tegīn”, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 330)’deki “tutġun”, DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 265)’deki “qara bāš” sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 187)'de *til* "dil (organ)", ME (Yüce, 1993: 187)'de *til* "dil (lisan)"; İML (Battal, 1997: 72)'de *til* "dil; söz, kelâm"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 102)'de *til* "lisan, dil", Kİ (Caferoğlu, 1931: 34)'de *til* "lisan, dil"; EZ (Atalay, 1945: 258)'de *til* "dil"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 125)'de *til* "dil (organ)"; EM (Toparlı, 2003: 114)'de *til* "dil (organ)"; AL (Kaçalin, 2011: 1016)'de *til* "dil (lisan)"; ŞS (Kunos, 1902: 188)'de *til* "dil, lisan; tel, iplik"; ZT (Kara, 2011: 398)'de *til* "dil (organ)" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 266)'deki "dil (söz)", "dil (lisan)", "diyalekt" anlamlarına gelen "til" sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ČİL:

"Cilt üzerindeki darbe izine" denir [I.281/335] 169. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 266).

Kökeni: "Leke, çil, cüzzam" gibi anlamlara gelir (Clauson, 1972: 417). Räsänen, sözcüğü "dayak beresi, leke" olarak açıklamıştır (Räsänen, 1969: 111).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 44)'de *çil* sözcüğü "ebras, ebreş yüzlü" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 222)'deki "tāp" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 25)'de *çil* "bir cins kuş"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 29)'de *çil* "çil kuşu"; ŞS (Kunos, 1902: 44)'de *çil* "örümcek ağı ve toru", ŞS (Kunos, 1902: 44)'de *çil* "bir nevi yaban tavuğu" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ŠAL ŠUL:

"Eli işe yakışmayan, beceriksiz" kişiler için kullanılan bir sözcüktür [I.281/335] 169. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 266).

Kökeni: "Acemi çaylak" anlamına gelir ve yarı yansımadır (Clauson, 1972: 868).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QUL:

"Köle" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.281/335] 169. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 266).

Kökeni: "(Erkek) köle" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir. Eril eş değeri *küŋ* sözcüğüdür. Bütün dönemlerde ve diyalektlerde ortak olarak özellikle "hizmetçi" anlamındadır. Müslümanlar Allah'ın kölesi anlamında, dindar Müslüman olarak kullanır (Clauson, 1972: 615).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 108)'de *bulun* "tutsak, esir", ME (Yüce, 1993: 191)'de *tutuġ* "rehin, garanti", ME (Yüce, 1993: 120)'de *esīr* "esir, tutsak", ME (Yüce, 1993: 151)'de *ḳul* "kul, köle"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)'de *ṭutḳun* "esir, tutsak", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)'de *ṭutsaḳ* "esir, tutsak", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)'de *ṭuṭu* "esir, rehin", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 123)'de *ḳul* "köle"; İML (Battal, 1997: 42)'de *kul* "köle"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 80)'de *qul* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 108)'de *tutqun* "esir", Kİ (Caferoğlu, 1931: 108)'de *tutsaq* "esir"; EZ (Atalay, 1945: 210)'de *kul* "kul, köle", EZ (Atalay, 1945: 265)'de *tutsak* "tutsak, esir", EZ (Atalay, 1945: 265)'de *tusnak* "rehin, tutu", EZ (Atalay, 1945: 265)'de *tutsav/tutu* "tutu, rehin"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 117)'de *ḳul* "köle"; EM (Toparlı, 2003: 96)'de *ḳul* "kul, köle", EM (Toparlı, 2003: 116)'de *ṭuṭı* "tutsak, esir"; AL (Kaçalin, 2011: 969)'de *ḳul* "kul, köle"; (Kunos, 1902: 198)'de *tutsak* "esir, bendi", ŞS (Kunos, 1902: 35)'de *bulğun* "esir", ŞS (Kunos, 1902: 197)'de *tutak* "rehin, emanet"; ZT (Kara, 2011: 363)'de *ḳul* "kul, esir, köle", ZT (Kara, 2011: 344)'de *kâkâ* "esir, köle" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 266)'deki "til", DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 287)'deki "tutuġ", DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 305)'deki "bulun", DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 314)'deki "tegīn", DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 330)'deki "tutġun", DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 265)'deki "qara bāš" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QİL:

"İnsan ve diğerlerinin kılı için kullanılan bir sözcük"tür [I.281/335] 169. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 266).

Kökeni: "Kıl", özellikle atın saçı ya da kılı anlamına gelir. Bazen de *kıl kuḏruk* sözcüğünün kısaltması olarak kullanılır (Clauson, 1972: 614). Räsänen, anlamını "kıl" olarak verdiği sözcüğü Moğolca *kil-ga-sun*, Korece *kkil*, Fince *kalki* sözcükleriyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 262). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<*kı-l" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 506).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 191)'de *tü* "tüy, kıl"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 161)'de *yüŋ* "yün; tüy, kıl"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 75)'de *qıl* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 266)'de *tüg* "tüy"; AL (Kaçalin, 2011: 1026)'de *tüg* "tüy"; ZT (Kara, 2011: 353)'de *ḳıl* "kıl, dört ayaklıların tüyü", ZT (Kara, 2011: 405)'de *tüg* "vücuttaki tüy" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 257)'de "tüy" anlamına gelen *tü* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EK, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QİL QUŠ:

"Vahşi kırlangıç" anlamına gelen sözcüğe "qil quḏruq" (kuyruğu kıllı)" da denilmektedir [I.281/335] 169. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 266).

Kökeni: "Kırlangıç", kaza benzeyen baharın başında gelen kuştur. Kıl kuḏruğ ise kuyruğu kıllı olan kuş anlamına gelmektedir (Clauson, 1972: 614). DTS'de sözcük "ördek türünden (soyundan) bir kuş (kıl?)" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 442).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ML (Barutçu Özönder, 1996: 176-F779-b)'de "…Yana yaz ḳuşlarıdın toġdaḳ ve toġdarı, çaġruḳ, *ḳ l ḳuyruġ*, ḳula purġa, yapalaġ, ḳuladu, leglek, çaylaḳ, ḳara ḳuş, tilbe ḳuş, cıḳcıġ dik ḳuşlarnı atları yoḳtur. Köpin Türkçe ayturlar…" şeklinde geçen sözcük bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÜL:

"Kül" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.282/337] 170. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 267).

Kökeni: Eren, Németh'in bu sözcüğü Ural dillerinde *kül* olarak kullanılan başka biçimlerle birleştirdiğini aktarmıştır (Eren, 1999: 273). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<*kü- 'saklamak, korumak' (EUTS, 121) + -l" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 589).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 154)'de *kül* "kül"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 126)'de *kül* "kül"; İML (Battal, 1997: 49)'de *kül* "yanan odun ve diğer mahrukattan kalan toz"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 54)'de *kül* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 214)'de *kül* "kül"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 117)'de *kül* "kül"; EM (Toparlı, 2003: 97)'de *kül* "kül"; AL (Kaçalin, 2011: 972)'de *kül* "kül" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAM:

"Kapının sürgüsü" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.282/337] 170. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 267).

Kökeni: "Sürgü, kapının demir çubuğu" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 503).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 182)'de *tam* "bina, duvar"; İML (Battal, 1997: 67)'de *tam* "dam"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 97)'de *tam* "yağmur damlası; bir şeyin tiş yüzü, dam, elbise"; EZ (Atalay, 1945: 250)'de *tam* "düz olan nesne; damla"; AL (Kaçalin, 2011: 1005)'de *tam* "dam, çatı"; ŞS (Kunos, 1902: 181)'de *tam* "dam, bina örtüsü; katra, damla"; ZT (Kara, 2011: 391)'de *tam* "dam; duvar" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 229)'de yer alan ve "duvar" anlamına gelen *tām* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TUM:

"Soğuk" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.282/337] 170. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 267).

Kökeni: Sözcüğün kökü "tum"dur; ancak soğuk şeyler için "tumlığ" sözcüğü kullanılmaktadır (Clauson, 1972: 503). Räsänen'in sözlüğünde ve DTS'de de sözcüğün anlamı "soğuk" olarak verilmiştir (Räsänen, 1969: 498, DTS, 1969: 574).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 76)'de *tumlug* "soğuk"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 107)'de *tumlu* "soğuk", Kİ (Caferoğlu, 1931: 92)'de *sowuq* "soğuk", Kİ (Caferoğlu, 1931: 107)'de *tumlu* "soğuk"; EZ (Atalay, 1945: 240)'de *sovuk* "soğuk"; ŞS (Kunos, 1902: 193)'de *tonk* "soğuk", ŞS (Kunos, 1902: 168)'de *savuğ* "soğuk" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 347)'de yer alan ve "soğuk" anlamına gelen *tumliġ* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 267)'de yer alan ve "tek renkli at" anlamına gelen *tum* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TUM:

"Tek renkli atlar" için kullanılan bir sözcüktür [I.282/337] 170. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 267).

Kökeni: Tek tip at rengini ifade eder (Clauson, 1972: 503).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 267)'de yer alan ve "soğuk" anlamına gelen *tum* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ČİM:

"Nemi ya da hamlığı abartmak için kullanılan bir edat"tır [I.282/337] 170. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 267).

Kökeni: Bir şeyin aşırılığını, neminin fazlalığını ifade etmek için kullanılan bir edattır (Clauson, 1972: 421). DTS'de sözcüğün anlamı "bir şeyin çiğ veya yaş olmasında abartma için kullanılan bir edat" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 146).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 29)'de *çim* "çim otu"; ŞS (Kunos, 1902: 45)'de *çim* "Buhara muzafatinda bir şehir ismidir" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 267)'de yer alan ve "çim" anlamındaki *čim* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ČİM:

"Çim, turba" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.282/337] 170. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 267).

Kökeni: "Çim" ve özellikle "turba" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 421). Räsänen de sözcüğün "turba" ve "çim" anlamına sahip olduğunu belirtmiştir (Räsänen, 1969: 111). DTS'de ise sözcük "çim, ayrık otu" olarak açıklanmıştır (DTS, 1969: 146).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 29)'de *çim* sözcüğü "çim otu" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 333)'de yer alan ve "çayır" anlamına gelen *čimgān* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 45)'de *çim* sözcüğü "Buhara muzafatinda bir şehir ismidir" şeklinde açıklandığı için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 267)'de yer alan ve "aşırılık bildiren edat" anlamındaki *čim* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

SÜM SÜÇİG NÄŋ:

"Süm süçig näŋ" Oğuz diyalektinde bir şeyin çok tatlı olması anlamında kullanılmaktadır [I.282/337] 170. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 267).

Kökeni[152]: Aliterasyonlu kullanımdır (süçig ile) (Clauson, 1972: 828). DTS'de DLT'deki örnek "taptatlı, çok tatlı" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 517). Sıfat unsuru pekiştirmeli bir yapıdır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QUM:

Çiğil diyalektinde "kum" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.282/337] 170. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 267).

Kökeni: "Kum" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 625, Räsänen, 1969: 299, DTS, 1969: 465). Eren, Macarca *homok* biçiminin Türkçe *kum*a bağlı olduğunu söylemiştir (Eren, 1999: 265). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<*ḳū + /-m" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 567).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 151)'de *ḳum* "kum"; İML (Battal, 1997: 47)'de *kum* "ufak, sert taneler şeklinde olan taş döküntüsü"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 81)'de *qum* "kum"; EZ (Atalay, 1945: 211)'de *kum* "kum"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 117)'de *ḳum* "kum"; EM (Toparlı, 2003: 96)'de *ḳum* "kum"; ZT (Kara, 2011: 363)'de *ḳum* "kum", ZT (Kara, 2011: 322)'de *çeke* "kum" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[152] Sözcük grubunun isim unsuru olan "näŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 151)'de *ḳum* "dalga"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 124)'de *ḳum* "dalga, fırtına; semer"; İML (Battal, 1997: 47)'de *kum* "dalga"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 81)'de *qum* "kum üzerinde falcılık etmek" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÄM:

"Hastalık" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.282/337] 170. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 267).

Kökeni: "Hastalık" anlamına gelen sözcük tıpkı "kégen" sözcüğünde olduğu gibi hendiaduoindir (iki sözcüğün birleşerek bir anlam vermesi) (Clauson, 1972: 720). "Rahatsızlık" anlamına gelen sözcüğü Räsänen, Moğolca "gem" sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 250). DTS'de de sözcüğün anlamı "hastalık" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 297).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük, ME (Yüce, 1993: 128)'de *ig* "ağrı, hastalık"; İML (Battal, 1997: 33)'de *ik* "iğ"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 38)'de *ik* "hastalık"; AL (Kaçalin, 2011: 895)'de *aġrıġ* "ağrı, hastalık"; ŞS (Kunos, 1902: 82)'de *ik* "bir nevi fena hastalık", ŞS (Kunos, 1902: 81)'de *iğir* "gün begün kesb-i şiddet eden maraz, müzmin hastalık", ŞS (Kunos, 1902: 82)'de *ik* "bir nevi fena hastalık", ŞS (Kunos, 1902: 128)'de *kesel* "hastalık, illet", ŞS (Kunos, 1902: 128)'de *kezek* "bir nevi hastalık", ŞS (Kunos, 1902: 130)'de *kırğın* "hastalık", ŞS (Kunos, 1902: 153)'de *öbücin (öpücin)* "hastalık, illet", ŞS (Kunos, 1902: 158)'de *ulat* "hastalık", ŞS (Kunos, 1902: 172)'de *sirku* "hastalık", ŞS (Kunos, 1902: 172)'de *tirletme* "bir nevi hastalık", ŞS (Kunos, 1902: 120)'de *karağrıkı* "bir nevi hastalik" anlamlarıyla bulunduğu için DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 96, III: 267)'de "hastalık" anlamına gelen *ïg*, *tuġa* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖM:

Oğuz diyalektinde "gri için kullanılan bir abartma edatı"dır [I.282/337] 170. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 267).

Kökeni: Kuvvetlendirici ön ektir (Clauson, 1972: 720). DTS'de DLT'deki örnek "masmavi" olarak açıklanmıştır (DTS, 1969: 314).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 46)'de *kömkök* "gömgök, masmavi"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 116)'de *kömkök* "masmavi"; EM (Toparlı, 2003: 95)'de *kömkök* "masmavi"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 178, 778a-5)'de "… bu nev' haylī hem tapılur. Mīm miṣāli *köm kök*, yam yaşıl, bom boz…" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KİM:

"Kim" anlamında kullanılan soru edatıdır [I.282/337] 170. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 267).

Kökeni[153]: Sadece soru zamiridir ve "ne" ile paraleldir. Asla soru sıfatı olarak kullanılmaz (Clauson, 1972: 720). DTS'de de sözcüğün "kim zamiri" olduğu söylenmiştir (DTS, 1969: 307).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 119)'de *kim* "kim?"; İML (Battal, 1997: 41)'de *kim* "şahsı sorma sözü"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 48)'de *kim* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 201)'de *kim* "kim"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 115)'de *kim* "kim?"; EM (Toparlı, 2003: 93)'de *kim* "kim"; ZT (Kara, 2011: 355)'de *kim* "kim (soru zamiri)" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 145)'de *kim* "ki"; İML (Battal, 1997: 41)'de *kim* "bağlama sözü"; EZ (Atalay, 1945: 201)'de *kim* "sıla edatı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 115)'de *kim* "ki"; ZT (Kara, 2011: 355)'de *kim* "ki edatı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BÄN:

"Ben" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.282/337] 170. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 267).

Kökeni: Birinci tekil kişi zamiridir. Ünlüleri düzenli değildir. Yönelme hali eki aldığında art ünlülü kullanılır. Diğer bütün durumlarda ünlüsü kesinlikle –e–'dir; ama

[153] Clauson, "kim" sözcüğün soru zamiri dışında Türkçenin yabancı dillerle münasebetleri sonucu farklı işlevler (bağlayıcılık işlevi, ki bağlacı) kazandığına dair başka bilgiler de vermiştir. Bunlar için bkz. "Clauson, 1972: 720-721".

hecelemede –é– olabilir. Oğuz diyalekti dışında "ben" sözcüğü "men" olmuştur. Bu durum, erken bir tarihe dayanmaktadır (Clauson, 1972: 346).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 156)'de *mẹn* "ben (I. tek. ş.)"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 128)'de *men* "ben"; İML (Battal, 1997: 18)'de *ben* "birinci şahıs zamirinin müfredi ben", İML (Battal, 1997: 50)'de *men* "ben"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 17)'de *bän [Türkm.]* "män", Kİ (Caferoğlu, 1931: 58)'de *män* "ben"; EZ (Atalay, 1945: 217)'de *men* "ben, birinci şahıs zamiri"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 118)'de *men* "ben"; EM (Toparlı, 2003: 98)'de *men* "ben (I. teklik şahıs zamiri)"; AL (Kaçalin, 2011: 975)'de *mėn* "ben"; ZT (Kara, 2011: 367)'de *mén* "ben" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 268)'de yer alan ve "ben" anlamına gelen *män* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÜN:

"Gece" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.282/337] 170. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 267).

Kökeni: "Gece" anlamına gelen sözcük bazı modern dillerde ek ve alternatif olarak "dün" anlamında kullanılmaktadır (Clauson, 1972: 513). Räsänen, sözcüğün anlamını "akşam, gece" olarak vermiştir (Räsänen, 1969: 505). DTS'de de sözcüğün anlamı "gece" şeklindedir (DTS, 1969: 597). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<tü- ~ tu- '*karanlık olmak' +-n" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 946).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 192)'de *tün* "gece", ME (Yüce, 1993: 137)'de *kәce* "gece"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 149)'de *tün* "gece"; İML (Battal, 1997: 78)'de *tün* "gece"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 109)'de *tün* "gece", Kİ (Caferoğlu, 1931: 43)'de *käçä* "gece"; EZ (Atalay, 1945: 266)'de *tün* "gece, akşam", EZ (Atalay, 1945: 190)'de *kece* "gece", EZ (Atalay, 1945: 196)'de *keşe* "gece"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 127)'de *tün* "gece", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 112)'de *kece* "akşam"; AL (Kaçalin, 2011: 1027)'de *tün* "gece"; ŞS (Kunos, 1902: 70)'de *giç* "şeb, gece", ŞS (Kunos, 1902: 93)'de *işikay* "gece", ŞS (Kunos, 1902: 116)'de *kame* "gece, tün, akşam", ŞS (Kunos, 1902: 199)'de *tün* "gece, akşam"; ZT (Kara, 2011: 406)'de *tün* "gece", ZT (Kara, 2011: 351)'de *kéçe* "gece" sözcükleri bu maddede geçen sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 262)'de yer alan ve "gece" anlamına gelen *kečä* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 109)'de *tün* "dün, evvelki gün"; AL (Kaçalin, 2011: 1027)'de *tün* "dün" sözcükleri bu maddede geçen sözcükle yalancı eş değerdir.

TİN:

"Ruh, nefes" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.282/337] 170. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 267).

Kökeni: İki anlamı vardır: nefes ve dinlenme. Ancak olası farklılık geçerli semantik durumdan anlaşılmaktadır (Clauson, 1972: 512). Räsänen'e göre sözcük "nefes, huzur" demektir (Räsänen, 1969: 478).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 73)'de *tın* "ruh, can"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 104)'de *tın* "ruh"; EZ (Atalay, 1945: 257)'de *tın* "nefes, soluk", EZ (Atalay, 1945: 230)'de *pus* "nefes" sözcükleri "tin" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 267)'de yer alan ve "yular" anlamına gelen *tin* sözcüğü de bu maddedeki "tin" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

TİN:

"Yular" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.282/337] 170. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 268).

Kökeni: "Yular" ya da "kılavuzluk eden dizgin" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir ama "dizgin" bunlardan hariç tutulmalıdır (Clauson, 1972: 512). DTS'de sözcüğün anlamı "dizgin, yular" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 561).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 108)'de *burunduḳ* "burunsuluk", ME (Yüce, 1993: 188)'de *tizgin* "dizgin, yular", ME (Yüce, 1993: 115)'de *dizgin* "dizgin, yular"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 97)'de *burunduḳ* "deve yuları", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 147)'de *tizgin* "dizgin", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 159)'de *yular* "yular"; İML (Battal, 1997: 22)'de *burundak* "yular/deve", İML (Battal, 1997: 73)'de *tizgin* "dizgin"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 23)'de *burunduk/burunduruq* "devenin burnuna takılan şey, bir ucu topaçlı olup diğer ucuna da ip bağlarlar", Kİ (Caferoğlu, 1931: 103)'de *tizgin* "dizgin", Kİ (Caferoğlu, 1931: 128)'de *yular* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 158)'de *burunduk* "burunsalık", EZ (Atalay, 1945: 288)'de *yular*

“yular”; EM (Toparlı, 2003: 125)’de *yular* “yular”, EM (Toparlı, 2003: 93)’de *kisen* “yular”; ŞS (Kunos, 1902: 54)’de *cilav* “yular”, ŞS (Kunos, 1902: 54)’de *cilikyar* “yular”, ŞS (Kunos, 1902: 69)’de *geym* “kantarma, yular, başlık”; ZT (Kara, 2011: 317)’de *burunduḳ* “devenin burnuna takılan halka” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 93, 268, 325, 333, 371, III: 150)’de “yular” anlamındaki *örk, butlu (buylu ?), čätgān (čïgān ?), burunduq, yular* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, ML, AL’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Aynı maddede yer alan ve “ruh, nefes” anlamına gelen “tin” sözcüğü bu maddedeki “tin” sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

ČİN:

“Doğruluk” anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.284/339] 171. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 268).

Kökeni: “Doğru, hakiki; gerçek” vb. anlamlara gelir. Çince *chên* aynı anlamdadır. Yaşayan diyalektlerde çın/çin olarak bulunur (Clauson, 1972: 424). Sözcük “doğru, içten” anlamlarına gelir (Räsänen, 1969: 108). DTS’de de sözcüğün “doğru, gerçek” vb. anlamlara sahip olduğu belirtilmiştir (DTS, 1969: 148).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 140)’de *kėrtü* “gerçek”, ME (Yüce, 1993: 115)’de *doġru* “doğru, iyi”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 100)’de *çın* “doğru, gerçek”, KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 147)’de *ṭoġru* “doğru, düz”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 25)’de *bütün* “sahih, sağlam”, Kİ (Caferoğlu, 1931: 104)’de *toğru* “sözünde sadık, doğru olan”; EZ (Atalay, 1945: 160)’de *bütün* “doğru; bütün”, EZ (Atalay, 1945: 195)’de *kerti (kerşek/yön/yöp)* “gerçek”, EZ (Atalay, 1945: 260)’de *togrı* “doğru”, EZ

(Atalay, 1945: 262)'de *torı* "doğru"; EM (Toparlı, 2003: 90)'de *kerşek* "gerçek"; AL (Kaçalin, 2011: 924)'de *çın* "gerçek, doğru"; ŞS (Kunos, 1902: 77)'de *hau (havav, havuh)* "doğru", ŞS (Kunos, 1902: 179)'de *şük* "doğru, sadık olan", ŞS (Kunos, 1902: 188)'de *tik* "doğru, rast", ŞS (Kunos, 1902: 200)'de *tüz* "düz, sahih, doğru", ŞS (Kunos, 1902: 200)'de *tüzek* "doğru, rast", ŞS (Kunos, 1902: 5)'de *afak* "doğru", ŞS (Kunos, 1902: 151)'de *onan* "sadaket, doğruluk" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 316)'de "gerçek" anlamına gelen *kertü*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 304)'de "bir şeyin doğrusu ya da gerçeği" anlamındaki *bütün* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EK, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÄN:

"Sen" anlamında kullanılmaktadır [I.284/339] 171. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 268).

Kökeni: 2. Tekil kişi zamiri "sen"dir. Ünlüleri ben zamiri gibi düzensizdir. Yönelme hali eki aldığında daima saŋa: şeklindedir. Diğer durumlarda ünlü kesinlikle –e– olur. Söylenişinin –é– olması bazı diyalektlerde yaygındır. Ama bu farklılığın gramatikal açıklamasını bulmak zor görünmektedir (Clauson, 1972: 831).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 174)'de *sẹn* "sen"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 136)'de *sen* "sen (zamir)"; İML (Battal, 1997: 59)'de *sen* "ikinci şahıs zamiri"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 89)'de *sän* "sen (zamir)"; EZ (Atalay, 1945: 230)'de *saa* "sana anlamına", EZ (Atalay, 1945: 235)'de *sen* "sen anlamına"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 122)'de *sen* "sen"; EM (Toparlı, 2003: 104)'de *sen* "sen"; AL (Kaçalin, 2011:

994)'de *sėn* "sen"; ŞS (Kunos, 1902: 170)'de *sin* "sen"; ZT (Kara, 2011: 382)'de *sén* "sen" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 258)'de yer alan ve "sen" anlamına gelen *sēn, sa* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QİN:

"Kılıcın ya da bıçağın kılıfı" için kullanılan bir sözcüktür [I.284/339] 171. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 268).

Kökeni: Eren, Moğolca *qui* biçimiyle birleştirilemeyeceğini ifade etmiştir (Eren, 1999: 237).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 143)'de *ḳın* "kın"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳın* "kın"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 76)'de *qın* "bıçak kabı, eslehe kabı"; EZ (Atalay, 1945: 198)'de *kın* "kın", EZ (Atalay, 1945: 198)'de *kalın* "kın"; EM (Toparlı, 2003: 92)'de *ḳın* "kın, kılıf"; ŞS (Kunos, 1902: 129)'de *kın* "zarf, kab"; ZT (Kara, 2011: 353)'de *ḳın* "silah kabı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 143)'de *ḳın* "işkence, ceza"; ŞS (Kunos, 1902: 129)'de *kın* "azab, meşakket"; ZT (Kara, 2011: 353)'de *ḳın* "işkence, azap" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÄN:

"Doğu'daki şehirlere verilen ad"dır [I.284/339] 171. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 268).

Kökeni: "Kasaba" anlamına gelen sözcük Soğdcada "knδ" şeklindedir. Yaşayan diyalektlerde genellikle kent "köy, küçük yerleşim birimi" olarak kullanılır. Ama Taşkent gibi coğrafî isimlerin bir bileşeni olmak dışında genellikle artık kullanılmamaktadır (Clauson, 1972: 728). DTS'de sözcüğün anlamı "şehir, kent; doğu bölgelerinde şehir adları yaparken kullanılan bir ek" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 297).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 40)'de *kent* "köy ve şehir"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 113)'de *kent* "köy, kent" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EZ, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 44)'de *kän* sözcüğü "vâsi, geniş, gen" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÜN:

"Güneş" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.284/339] 171. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 268).

Kökeni: Aslında "güneş" anlamındadır. Genişlemeyle "gün" anlamını kazanmıştır. Bütün dönemlerde ve diyalektlerde sadece gün anlamında kullanılırken güneş sözcüğü için *kuya:ş*, *küneş* sözcükleri kullanılır (Clauson, 1972: 725). DTS'de sözcüğün anlamı "[ışık veren] gökcismi, güneş" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 327).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 154)'de *kün* "güneş"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 126)'de *kün* "güneş", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 126)'de *küneş* "güneş", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 126)'de *ḳuyaş* "güneş ışığı"; İML (Battal, 1997: 49)'de *kün* "güneş"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 55)'de *kün* "güneş", Kİ (Caferoğlu, 1931: 55)'de *künäş* "güneş", Kİ (Caferoğlu, 1931: 83)'de *quyaş* "güneş"; EZ (Atalay, 1945: 214)'de *kün* "güneş", EZ (Atalay, 1945: 214)'de *küneş* "güneş"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 118)'de *küneş* "güneş", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 117)'de *ḳuyaş* "güneş"; EM (Toparlı, 2003: 98)'de *küneş* "güneş"; AL (Kaçalin, 2011: 971)'de *ḳuyaş* "güneş"; ŞS (Kunos, 1902: 133)'de *koyaş* "güneş", ŞS (Kunos, 1902: 25)'de *beşik* "güneş, afitab, şems, mihr, hurşid, koyaş", ŞS (Kunos, 1902: 73)'de *gün* "afıtab, güneş", ŞS (Kunos, 1902: 73)'de *günaş* "güneş, koyaş"; ZT (Kara, 2011: 365)'de *kün* "güneş", ZT (Kara, 2011: 365)'de *küneş* "güneş", ZT (Kara, 2011: 365)'de *ḳuyaş* "güneş" sözcükleri bu maddedeki "kün" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 238)'de yer alan ve "güneş" anlamına gelen *quyāš* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 154)'de *kün* "gün"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 126)'de *kün* "kün"; İML (Battal, 1997: 49)'de *kün* "talih, baht; gün"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 55)'de *kün* "gün, yevm"; EZ (Atalay, 1945: 214)'de *kün* "gün"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 117)'de *kün* "gün"; ŞS (Kunos, 1902: 73)'de *gün* "gündüz"; ZT

(Kara, 2011: 365)'de *kün* "gün, gündüz" sözcükleri bu maddedeki "kün" sözcüğüyle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 268)'de yer alan ve "gün" anlamına gelen *kün* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

KÜN:

"Gün" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.284/339] 171. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 268).

Kökeni: "Gün" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 327).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 154)'de *kün* "gün"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 126)'de *kün* "kün"; İML (Battal, 1997: 49)'de *kün* "gün"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 55)'de *kün* "gün, yevm"; EZ (Atalay, 1945: 214)'de *kün* "gün"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 117)'de *kün* "gün"; ŞS (Kunos, 1902: 73)'de *gün* "gündüz"; ZT (Kara, 2011: 365)'de *kün* "gün, gündüz" sözcükleri bu maddedeki "kün" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 154)'de *kün* "güneş"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 126)'de *kün* "güneş"; İML (Battal, 1997: 49)'de *kün* "güneş", İML (Battal, 1997: 49)'de *kün* "talih, baht"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 55)'de *kün* "güneş"; EZ (Atalay, 1945: 214)'de *kün* "güneş"; ŞS (Kunos, 1902: 73)'de *gün* "afıtab, güneş"; ZT (Kara, 2011: 365)'de *kün* "güneş" sözcükleri bu maddedeki "kün" sözcüğüyle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 268)'de yer alan ve "güneş" anlamına gelen *kün* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

KİN YİPĀR:

"Misk kutusu" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.284/339] 171. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 268).

Kökeni: "Misk" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir. Misk saçan hayvanlardan sağlanır (Clauson, 1972: 725). DTS'de de sözcüğün anlamı "misk" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 307).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 209)'de *yıpar* "misk"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 157)'de *yıpar* "misk"; İML (Battal, 1997: 91)'de *yıpar* "mis/misk"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 49)'de *kin* "misk kokusu"; ŞS (Kunos, 1902: 106)'de *yipar* "misk" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

MÄN:

"Ben" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.284/339] 171. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 268).

Kökeni[154]: 1. teklik şahıs zamiri ben anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 340).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 156)'de *mẹn* "ben (I. tek. ş.)"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 128)'de *men* "ben"; İML (Battal, 1997: 18)'de *ben* "birinci şahıs zamirinin müfredi ben", İML (Battal, 1997: 50)'de *men* "ben"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 17)'de *bän*

[154] Clauson, "men" sözcüğünü "ben" maddesine yönlendirmiştir. "Bän" maddesinde gerekli açıklamalara yer verildiği için burada sözcükle ilgili açıklamalara tekrar değinilmemiştir.

[Türkm.] "män", Kİ (Caferoğlu, 1931: 58)'de *män* "ben"; EZ (Atalay, 1945: 217)'de *men* "ben, birinci şahıs zamiri"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 118)'de *men* "ben"; EM (Toparlı, 2003: 98)'de *men* "ben (I. teklik şahıs zamiri)"; AL (Kaçalin, 2011: 975)'de *mėn* "ben"; ZT (Kara, 2011: 367)'de *mén* "ben" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 267)'de yer alan ve "ben" anlmına gelen *bän* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

MÜN:

"Çorba" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.284/339] 171. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 268).

Kökeni: "Çorba" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 347, DTS, 1969: 352).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 129)'de *müyün* "çorba"; İML (Battal, 1997: 51)'de *mün* "çorba, et suyu" sözcükleri bu maddedeki "mün" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BART:

"Şarap ya da herhangi bir sıvı için ölçüm kabı" anlamında kullanılır [I.286/341] 172. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 269).

Kökeni: "Şarap ya da herhangi bir sıvı için ölçüm kabı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 358).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 269)'de yer alan ve "içme suyu sürahisi" anlamına gelen *bart* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

BART:

"İçme suyu sürahisi" anlamında kullanılır [I.286/341] 172. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 269).

Kökeni: İçme suyu sürahisi anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 358). Räsänen, sözcüğün anlamını "kupa, kap, sürahi" olarak vermiştir (Räsänen, 1969: 64). DTS'de ise sözcüğün "kap, kupa, şarap kadehi" şeklinde açıklandığı görülmektedir (DTS, 1969: 85).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 269)'de yer alan ve "şarap ya da herhangi bir sıvı için ölçüm kabı" anlamına gelen *bart* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

BÄRT BÜRT:

"Aniden" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.286/341] 172. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 269).

Kökeni: Yarı yansıma bir sözcüktür (Clauson, 1972: 358). DTS'de sözcüğün anlamı "hemen, ansızın, aniden" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 85).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 12)'de *ap* "ansızın, birden bire, bagteten", ŞS (Kunos, 1902: 160)'de *uşundı* "ansızın" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 273)'de yer alan ve "gürültüyle ve aniden" anlamına gelen *külf* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÜRT:

“Kâbus” anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.286/341] 172. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 269).

Kökeni: Belki de “bür-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 358). Sözcük, *bür- (fiil kökü) + -t (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuş olabilir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BERT:

“Efendinin yıllık olarak kölelerinden aldığı vergi”dir [I.286/341] 172. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 269).

Kökeni: “Bé:r-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 358). Sözcük, *ber- (fiil kökü) + -t (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TİRT:

"Dikkatsizce" anlamında kullanılır [I.286/341] 172. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 269).

Kökeni: Yırtma sesi için kullanılan bir yansıma sözcüktür (Clauson, 1972: 534). DTS'de DLT'deki örnek "onun elbisesini cart cart yırttı" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 569).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İncelenen sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği bulunmamaktadır.

TÖRT:

"Dört" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir [I.286/341] 172. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 269).

Kökeni: "Anlamı "dört"tür (Clauson, 1972: 534, Räsänen, 1969: 495, DTS, 1969: 580). Eren, bazı araştırmacıların sözcüğü Moğolca *dörben* sözcüğüyle birleştirdiğinden söz eder. Bu araştırmacılardan Poppe'a göre dört sözcüğü Moğolcadan Türkçeye geçmiş bir alıntıdır. Doerfer de bu sözcük için Moğolca "*derben"i temel almıştır. Ancak Eren, bunu söyleyen araştırmacıların Yakutça *tüört* ve Çuvaşça *tăvattă* biçimlerini gözden kaçırdıklarına dikkat çekmektedir (Eren, 1999: 121).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 190)'de *tört* "dört"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 103)'de *dört* "dört (sayı)"; İML (Battal, 1997: 75)'de *tört* "dört"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 106)'de *tört* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 166)'de *tört* "sayıda dört"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 108)'de *dört* "dört sayısı"; EM (Toparlı, 2003: 82)'de *dört* "dört sayısı"; ZT (Kara, 2011: 403)'de *tört* "dört" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČÄRT ČÜRT:

"Herhangi bir şeyin kırıntısı ya da parçası" için kullanılır [I.286/341] 172. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 269).

Kökeni: Herhangi bir şeyin kırıntısı ya da parçası anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 428). DTS'de sözcük "parçacık, küçük parça, tanecik" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 141).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 117)'de *kesek* "parça"; EZ (Atalay, 1945: 156)'de *bölek / bölük* "bölük, bölünmüş"; ŞS (Kunos, 1902: 127)'de *kerç* "dilim, parça", ŞS (Kunos, 1902: 131)'de *kırmaça* "parça şeyler", ŞS (Kunos, 1902: 145)'de *mide* "ufak, parça", ŞS (Kunos, 1902: 158)'de *uluş* "parça, bölük", ŞS (Kunos, 1902: 166)'de *san* "parça", ŞS (Kunos, 1902: 182)'de *taram* "pare, kitâ, parça, bölük", ŞS (Kunos, 1902: 186)'de *telim* "kıtâ, parça, dilim", ŞS (Kunos, 1902: 187)'de *tige* "parça, dilim", ŞS (Kunos, 1902: 32)'de *bölek* "parça, pare", ŞS (Kunos, 1902: 58)'de *dirtuk* "kitâ, parça, bölük", ŞS (Kunos, 1902: 110)'de *yurun* "parça, yamak, bölük" sözcükleri "käs" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 262)'de

"herhangi bir şeyin bir parçası" anlamına gelen *käs* sözcüğü de bu sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČİRT:

Dişlerin arasında tükürmeyi ifade eder [I.286/341] 172. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 269).

Kökeni: Yansıma bir sözcüktür (Clauson, 1972: 428). DTS'de sözcüğün açıklaması "dişlerin arasından cırt diye tükürük atarken çıkan ses" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 146).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SART:

"Tüccar" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.286/341] 172. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 269).

Kökeni: Sanskritçe "sartha" (tüccar) sözcüğünden gelir, Soğdca aracılığıyla girmiştir. 11. yüzyıla kadar bu anlamı korumuştur. Bundan sonra orta dönemde "göçebe" sözcüğünün zıttı olarak "kasabalı" anlamında kullanılmıştır (Clauson, 1972: 846).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 173)'de *ṣatıġçı* "satıcı, tüccar"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 135)'de *saṭıçı* "satıcı"; EM (Toparlı, 2003: 104)'de *ṣaṭıçı* "satıcı" sözcükleri bu maddede geçen sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, Kİ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 233)'de *sart* "şehirli; avam"; AL (Kaçalin, 2011: 992)'de *Sārt* "hiç Türkçe bilmeyen şehirli Acem"; ŞS (Kunos, 1902: 167)'de *sart* "türkistanda mütevattin olan aşaire denilir-ki aslı tacik ve farsidir, tat dahi derler"; ZT (Kara, 2011: 380)'de *sart* "Tācīk"; sözcükleri bu maddede geçen sözcükle yalancı eş değerdir.

SART SURT:

"Ayağın çıkardığı ses" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir [I.286/341] 172. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 269).

Kökeni: Yansıma bir sözcüktür (Clauson, 1972: 846). DTS'de DLT'deki örnek "onun ayağı fart fart etti" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 490).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SİRT:

"Kalın kıl" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.286/341] 172. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 269).

Kökeni: Oldukça karışık bir anlam aralığı vardır. "Sırt" belki de bunlardan biridir. Hakaniye Türkçesinde her yerde bilinmeyen bir anlamı vardır. Uygun anlamı atın boynundaki kalın kıl olmalıdır (Clauson, 1972: 846). Sözcüğün kökeniyle ilgili açıklayıcı bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 91)'de *sırt* sözcüğü "yüksek arazi; Kıpçakçada sapan demiri" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 269)'de yer alan ve "akıntı, küçük vadi" anlamına gelen *sirt* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

SİRT:

"Oğuzlar her tür akıntıya ve küçük vadiye bu adı" vermiştir [I.286/341] 172. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 269).

Kökeni: Oğuzlar dağdaki akarsulara ve küçük vadilere "sırt" demektedir (Clauson, 1972: 846). DTS'de ise sözcüğün anlamı "bayır, yokuş, sırt, tepe" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 505).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 91)'de *sırt* sözcüğü "yüksek arazi; Kıpçakçada sapan demiri" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 269)'de yer alan ve "kalın kıl" anlamına gelen *sirt* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QART:

"Yara" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.286/341] 172. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 269).

Kökeni: "Yara", derideki kabarıklık, bé:z sözcüğünün zıttıdır (Clauson, 1972: 647). "Yara; ülser" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Räsänen, 1969: 239, DTS, 1969: 429).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 38)'de *karıt* "yara, yaranın acısı"; ŞS (Kunos, 1902: 100)'de *yarav (yara)* "cerh, riş, yare" sözcükleri *qart* sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 113)'de *ḳarṭ* "yaşlı"; EZ (Atalay, 1945: 186)'de *kart* "kart, ihtiyar, yaşlı"; ZT (Kara, 2011: 347)'de *ḳart* "ihtiyar adam" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QURT:

Sözcük "kurt" demektir. Türkler "böcek" anlamındaki *kurt* için Oğuzlar "vahşi hayvan" anlamındaki *kurt* için bu sözcüğü kullanır [I.286/341] 172. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 269).

Kökeni: "Kurt" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 648). Räsänen, sözcüğün "kurt, vahşi hayvan" anlamına sahip olduğunu belirtmiştir (Räsänen, 1969: 303). DTS'de sözcük "böcek, kurt, solucan; kurt (yırtıcı hayvan)" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 468-469). Eren, Türklerin yırtıcı hayvan anlamındaki kurt için önceleri börü (<böri) sözcüğünün kullanıldığını; ancak daha sonra Oğuzların bunun yerine kurt sözcüğünü kullandıklarını belirtir. Yazar, buna gerekçe olarak "börü" sözcüğünün bir tabu olarak olmasını gösterir (Eren, 1999: 269).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 152)'de *ḳurt* "kurt (börü)"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 125)'de *ḳurt* "kurt; kurt, solucan", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 96)'de *börü* "kurt"; İML (Battal, 1997: 48)'de *kurt* "bildiğimiz yabani, yırtıcı canavar; böcek"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 82)'de *qurt* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 22)'de *börü* "kurt"; EZ (Atalay, 1945: 211)'de *kurt(sülük/sovulşan/küye)* "her türlü kurt-böcek-

”, EZ (Atalay, 1945: 156)’de *böri* “kurt”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 117)’de *ḳurṭ* “kurt”, EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 105)’de *böri* “kurt”; EM (Toparlı, 2003: 96)’de *ḳurt* “böcek, kurt”, EM (Toparlı, 2003: 96)’de *ḳurṭ* “kurt”; AL (Kaçalin, 2011: 914)’de *böri* “kurt”; ŞS (Kunos, 1902: 139)’de *kurtun* “kurd”; ZT (Kara, 2011: 363)’de *ḳurṭ* “kurt”, ZT (Kara, 2011: 316)’de *böri* “kurt” sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 264)’de yer alan ve “kurt” anlamına gelen *böri* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QART QURT:

“Parmağı çıtlatma” anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.286/341] 172. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 270).

Kökeni: “Parmağı çıtlatma” anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 648). DTS’de DLT’deki örnek elinin [parmakları] çıtladı” şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 430).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QİRT:

"Kısa" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.286/341] 172. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 270).

Kökeni: "Kır-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 648). Sözcük, *kır- (fiil kökü) + -t (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 144)'de *ḳısḳa / ḳısġa* "kısa"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳısa / ḳısḳa* "kısa"; İML (Battal, 1997: 43)'de *kıska* "kısa"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 76)'de *qısa / qısğa / qısqa* "kısa"; EZ (Atalay, 1945: 199)'de *kıska* "kısa"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 115)'de *ḳışḳa* "kısa"; EM (Toparlı, 2003: 92)'de *ḳısḳa* "kısa"; AL (Kaçalin, 2011: 961)'de *ḳısḳa* "kısa"; ŞS (Kunos, 1902: 194)'de *töle* "kısa", ŞS (Kunos, 1902: 33)'de *budur* "kısa, boysuz", ŞS (Kunos, 1902: 131)'de *kıska* "kısa, alçak, cüce", ŞS (Kunos, 1902: 75)'de *ğalça* "budur, kısa olan"; ZT (Kara, 2011: 354)'de *ḳısḳa* "kısa" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 276)'de yer alan ve "kısa" anlamına gelen *čöküt* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÜRT:

"Kütür kütür yemeyi" ifade eder [I.286/341] 172. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 270).

Kökeni: Yansıma bir sözcüktür (Clauson, 1972: 738). DTS'de sözcük "kütür kütür" olarak açıklanmıştır (DTS, 1969: 329). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<*kürt 'yansıma'" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 592).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 56)'de *kürt [Kıpç.]* sözcüğü "ayva" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 270)'de yer alan ve "yay, kamçı ve değnek yapımında kullanılan bir dağ ağacı" anlamına gelen *kürt* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

KÜRT:

"Yay, kamçı ve değnek yapımında kullanılan bir dağ ağacı" dır [I.286/341] 172. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 270).

Kökeni: Bir ağaç türüdür (Clauson, 1972: 738). Köken bilgisi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 56)'de *kürt [Kıpç.]* sözcüğü "ayva" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 270)'de yer alan ve "kütür kütür yeme" anlamına gelen *kürt* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QARČ QURČ:

"Karç kurç" yemeyi ifade eder [I.287/343] 173. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 270).

Kökeni: Yansıma bir sözcüktür (Clauson, 1972: 647). DTS'de sözcüğün anlamı "çıtırtı, kıtırtıya benzer ses" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 425).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QURČ:

"Çelik" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.287/343] 173. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 270).

Kökeni: "Çetin, zor" anlamına gelen sözcüğün aslında fiziksel bir çağrışımı vardır (Clauson, 1972: 647). DTS'de sözcüğün anlamı "güçlü, dayanıklı, sert, kurç" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 467). Açıklayıcı bir köken bilgisi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 124)'de *ḳurç* "çelik"; ZT (Kara, 2011: 363)'de *ḳurc* "çelik" sözcükleri bu maddedeki *qurč* sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

MURČ:

"Biber" anlamında kullanılmaktadır [I.287/343] 173. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 270).

Kökeni: "Biber" anlamına gelen sözcük Sanskritçe *marica / marîca* ile aynı anlamdadır (Clauson, 1972: 647).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 97)'de *burç* "biber"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 23)'de *burç* "kara biber"; EZ (Atalay, 1945: 152)'de *biber* "biber", EZ (Atalay, 1945: 230)'de *pürşe* "büber"; EM (Toparlı, 2003: 76)'de *biber* "biber", EM (Toparlı, 2003: 79)'de *burç* "biber"; ŞS (Kunos, 1902: 92)'de *isti ot* "fülfül, siyah biber", ŞS (Kunos, 1902: 32)'de *bubu* "fülfül, biber", ŞS (Kunos, 1902: 35)'de *burc* "biber" sözcükleri "murč" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄND:

"Şehir" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.287/343] 173. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 270).

Kökeni[155]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 141)'de *şehr* "şehir"; İML (Battal, 1997: 40)'de *kent* "köy ve şehir"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 113)'de *kent* "kent", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 124)'de *şār* "şehir"; EM (Toparlı, 2003: 108)'de *şār* "şehir" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 290)'de yer alan ve "şehir" anlamına gelen *baliq* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EZ, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄND:

"Köy" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.287/343] 173. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 270).

[155] Sözcüğün kökeniyle ilgili bilgiler "kän" maddesinde ele alınmıştır.

Kökeni[156]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BARS:

"Pars" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.287/343] 173. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 271).

Kökeni: "Pars" anlamına gelen sözcüğün hangi İranî dilden girdiği belli değildir (Clauson, 1972: 368). Räsänen'in sözlüğünde ve DTS'de ise sözcüğün anlamı "kaplan" olarak verilmiştir (Räsänen, 1969: 63-64, DTS, 1969: 84).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 92)'de *bars* "pars", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 112)'de *ḳaplan* "kaplan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 15)'de *bars* "pars", Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *äsri* "pars"; EZ (Atalay, 1945: 229)'de *pars* "pars", EZ (Atalay, 1945: 183)'de *kaplan* "kaplan", EZ (Atalay, 1945: 204)'de *koplan* "kaplan"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 103)'de *bars* "pars"; EM (Toparlı, 2003: 88)'de *ḳaplan* "kaplan", EM (Toparlı, 2003: 74)'de *bars* "pars"; ŞS (Kunos, 1902: 22)'de *bars* " arslan, şir, esed, gazanfer, yolbars", ŞS (Kunos, 1902: 42)'de *luy* "pelenk, arslan"; ZT (Kara, 2011: 429)'de *yoz* "çita, panter, pars", ZT (Kara, 2011: 343)'de *ḳaflan* "kaplan", ZT (Kara, 2011: 310)'de *bars* "pars, leopar, pelenk, panter" anlamlarına gelen sözcükler bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 150)'de "leopar"

[156] Sözcüğün kökeniyle ilgili bilgiler "kän" maddesinde ele alınmıştır.

anlamına gelen *esri* ve DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 337, III: 364)'de "kaplan" anlamındaki *toŋa*, *burslān* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 22)'de *bars* sözcüğü "sal-i türkanin üçüncü yilidir" anlamına geldiği için "bars" sözcüğüyle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 272)'de yer alan ve "vücuttaki şişlik" anlamına gelen *bars* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

BARS:

"Vücuttaki herhangi bir şişlik (küçük böceklerin ısırmasından dolayı)" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.287/343] 173. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 272).

Kökeni: Herhangi bir pirenin ısırmasından kaynaklanan şişliğe denir (Clauson, 1972: 368). DTS'de sözcüğün anlamı "böcek ısırmasından kaynaklanan şişkinlik" olarak açıklanmıştır (DTS, 1969: 84).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 92)'de *bars* "pars"; EZ (Atalay, 1945: 229)'de *pars* "pars"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 103)'de *bars* "pars"; EM (Toparlı, 2003: 74)'de *bars* "pars"; ŞS (Kunos, 1902: 22)'de *bars* " arslan, şir, esed, gazanfer, yolbars; sal-i türkanin üçüncü yilidir"; ZT (Kara, 2011: 310)'de *bars (yoz/kaplan/yolbars)* "pars, leopar, pelenk, panter" sözcükleri bu maddedeki "bars" sözcüğüyle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 272)'de yer alan ve "pars" anlamına gelen *bars* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TÄRS:

"Herhangi bir şeyin zor olması" anlamında kullanılır [I.290/347] 175. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 272).

Kökeni: Hem sıfat hem zarf olarak kullanılmaktadır. Oldukça geniş olumsuz anlamları vardır. Az ya da çok *tetrü* sözcüğüyle eş anlamlıdır (Clauson, 1972: 553).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 102)'de *tärs* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 256)'de *ters* "ters, aksi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 186)'de *ṭers* sözcüğü "gübre" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ČARS ČARS:

"Ses çıkararak vurma" anlamında kullanılmaktadır [I.290/347] 175. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 272).

Kökeni: Yansıma bir sözcüktür (Clauson, 1972: 430).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TARS TARS:

"Her tarafına vurma" anlamında kullanılan bir sözcük grubudur [I.290/347] 175. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 272).

Kökeni: Clauson, sözcük grubunu "ters" maddesinde ele almıştır ve DLT'deki cümleyi "o, ona her yönden vurdu" şeklinde açıklamıştır, köken bilgisi yoktur (Clauson, 1972: 553).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QARS:

"Deve tüyünden ya da koyun yününden yapılan elbiseye" denir [I.290/347] 175. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 272).

Kökeni: Bir çeşit elbisedir (Clauson, 1972: 663). "Deve veya koyun yününden (tüyünden) yapılan üstlük" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 429).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 122)'de *kars* sözcüğü "şal kuşak, dokuma, bel bağ futa" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QARS QARS:

"Alkış yaparken çıkan yansıma ses" anlamında kullanılır [I.290/347] 175. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 272).

Kökeni: Alkış için kullanılan bir yansımadır (Clauson, 1972: 663).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

KÜLF:

"Gürültüyle ve aniden" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.291/348] 176. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 273).

Kökeni: Yansıma bir sözcüktür (Clauson, 1972: 716). DTS'de sözcük "gürültü taklidi" olarak açıklanmıştır (DTS, 1969: 325).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 12)'de *ap* "ansızın, birden bire, bagteten", ŞS (Kunos, 1902: 160)'de *uşundı* "ansızın" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 269)'de yer alan ve "aniden" anlamına gelen *bärt bürt* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄW BARQ:

"Ev" anlamında kullanılır [I.291/348] 176. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 273).

Kökeni: "Ba:r" sözcüğünden türemiştir. Taşınır mal, ev eşyaları anlamına gelen sözcük neredeyse hiç tek başına kullanılmaz. Ev bark olarak kullanılır ve bu ikileme "konut ve eşyası" demektir (Clauson, 1972: 359). Gülensoy, sözcükle ilgili "OT. bark 'mülk' (DLT, KB)" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 114).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 98)'de *bạrḳ* "ev, bark", ME (Yüce, 1993: 121)'de *ėv* "ev"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 106)'de *ev* "ev"; İML (Battal, 1997: 31)'de *ev* "insanın oturacağı yapı, ev"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *äv* "ev"; EZ (Atalay, 1945: 171)'de *ev* "ev", EZ (Atalay, 1945: 171)'de *öy* "ev"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 108)'de *ev* "ev"; AL (Kaçalin, 2011: 988)'de *öy* "ev"; ZT (Kara, 2011: 376)'de *öy* "ev" sözcükleri DLT'deki "barq" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 118)'de yer alan ve "ev" anlamına gelen *ā̈w* sözcüğü de bu sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TURQ:

"Herhangi bir şeyin uzunluğu" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.291/348] 176. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 273).

Kökeni: Bir şeyin uzunluğu anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 537). DTS'de de sözcük "uzunluk; büyüklük" olarak açıklanmıştır (DTS, 1969: 588).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČULQ:

"Sarhoş" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.291/348] 176. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 273).

Kökeni: Yarı yansıma bir sözcüktür (Clauson, 1972: 419). DTS'de DLT'deki örnek "zilzurna sarhoş adam" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 156).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 106)'de *esrük* "sarhoş"; İML (Battal, 1997: 31)'de *esrük* "serhoş"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *äsrük* "serhoş"; EZ (Atalay, 1945: 170)'de *esrik* "sarhoş"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 108)'de *esrik* "sarhoş"; AL (Kaçalin, 2011: 987)'de *ösrük* "mest", AL (Kaçalin, 2011: 895)'de *aḫsum* "ayakta duramayacak kadar sarhoş", AL (Kaçalin, 2011: 895)'de *aḵsum* "ayakta duramayacak kadar sarhoş"; ŞS (Kunos, 1902: 61)'de *ehsum* "sarhoş, mest", ŞS (Kunos, 1902: 66)'de *esruk* "sarhoş, mest", ŞS (Kunos, 1902: 160)'de *üsrük* "sarhos"; ZT (Kara, 2011: 375)'de *ösrük* "sarhoş, mest" ifadeleriyle gördüğümüz sözcükler DLT'deki "čulq" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 134)'de geçen ve "sarhoş" anlamına gelen *äsrük* sözcüğü ve DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 143)'deki "içip kavga çıkaran kişi" anlamına gelen *axsuŋ* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČALQ ČULQ:

"İtip kakma sesi" anlamına gelir [I.291/348] 176. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 273).

Kökeni: Yansıma bir sözcüktür (Clauson, 1972: 419).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QİRQ:

"Kırk" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.291/348] 176. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 273).

Kökeni: Räsänen, sözcüğü "kırk" olarak açıklamış ve bunu Moğolca *kir-ga*, Mançuca *gir* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 266).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳırḳ* "kırk (sayı)"; İML (Battal, 1997: 43)'de *kırk* "dört kere on, kırk"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 76)'de *qırq* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 199)'de *kırk* "sayıda kırk"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 115)'de *ḳırḳ* "kırk sayısı"; EM (Toparlı, 2003: 92)'de *ḳırḳ* "kırk sayısı"; ZT (Kara, 2011: 354)'de *ḳırḳ* "kırk" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÄRK:

"Sert, sıkı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.291/348] 176. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 273).

Kökeni: "Sert, sabit, katı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir. Sözcüğün asıl şekli "bek"tir (Clauson, 1972: 361). DTS'de de sözcük "berk, sağlam; çetin" olarak açıklanmıştır (DTS, 1969: 96).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 101)'de *berk* "sağlam"; Kİ(Caferoğlu, 1931: 17)'de *bärk* "kuvvetli, sağlam"; EZ (Atalay, 1945: 150)'de *berk* "pek, berk"; AL (Kaçalin, 2011: 909)'de *berk* "berk, sağlam, muhkem"; ŞS (Kunos, 1902: 25)'de *berk* "kavi, metin, rasin, kati, sert, mustahkim, sağlam"; ZT (Kara, 2011: 312)'de *bérk* "sağlam, dayanıklı; sımsıkı" anlamında kullanılan sözcükler DLT'deki "bärk" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 108)'de yer alan "güçlü, sağlam" anlamındaki *oluq* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÖRK:

"Başlık" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.291/348] 176. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 273).

Kökeni: "Başlık" anlamına gelen sözcük yaşayan diyalektlerde küçük fonetik değişimlerle bulunur (Clauson, 1972: 362). Räsänen'in sözlüğünde ve DTS'de, sözcüğün anlamı "şapka" olarak verilmiştir (Räsänen, 1969: 84, DTS, 1969: 118).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 107)'de *börük* "börk"; EZ (Atalay, 1945: 156)'de *börk* "börk, külah"; ŞS (Kunos, 1902: 32)'de *börk* "külah, töpü, kalpak, ve külah-kiş, kakım" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÜRK:

"Türk ülkesinde bir şehir adı"dır [I.291/348] 176. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 273).

Kökeni: Bir isim olarak aslında "olgunluğun doruk noktası" anlamına gelirken sıfat olarak daha çok "tam olarak olgunlaşmış, yaşamın baharı, genç ve dinç" anlamına gelir. Sözcük bir etnik grup adlandırmasını da ifade eder ve genel olarak "güçlü" demektir (Clauson, 1972: 542). Çinliler *tu-küz* olarak Türk hanedanını adlandırmışlardır. Daha sonra hanedan bu adla anılmıştır (Räsänen, 1969: 506). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<*tö(~ü)- 'yaratılmak' +-r+ü-k" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 948).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 110)'de *Türk* "gayri Araplardan birisi olup aynı lisanın sahibi"; EZ (Atalay, 1945: 268)'de *Türk* "Türk" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 273)'de yer alan ve "millet adı, bir meyvenin olgunlaşmasının ortası" anlamlarına gelen *Türk* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TÄRK:

"Çabuk" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.291/348] 176. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 273).

Kökeni: "Çabuk, çok yakında" vb. anlamlara gelir (Clauson, 1972: 542, DTS, 1969: 554).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 186)'de *ṭerk* "tez, çabuk, derhal", ME (Yüce, 1993: 122)'de *ėvek* "acele, ivedi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 102)'de *tärk* "acele"; EM (Toparlı, 2003: 114)'de *tez* "acele, ivedi"; AL (Kaçalin, 2011: 908)'de *bat* "tez", AL (Kaçalin, 2011: 919)'de *cıldam* "yıldam, çabuk, tez"; ŞS (Kunos, 1902: 23)'de *bat* "çabuk, seri', zud, tez, acele", ŞS (Kunos, 1902: 44)'de *çildam* "çabuk, tez, acele", ŞS (Kunos, 1902: 54)'de *cildam* "çabuk, tez, acele", ŞS (Kunos, 1902: 131)'de *kıstak* "acele, cabukrak"; ZT (Kara, 2011: 311)'de *bat* "hemen, çabuk, derhal" sözcükleri DLT'deki tärk" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 146)'de "aceleci" anlamına gelen *ewāk*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 257, 332)'de "çabuk" anlamına gelen *bat, tärkin*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 351)'de "hız" anlamına gelen *tawrāq*,

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 256)'de "acele etmeyi ifade eden bir edat" anlamına gelen *šap* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 186)'de *terk* sözcüğü "ham kavun, pişmemiş karpuz" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TÜRK:

"Türk (millet)" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.291/348] 176. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 273-274).

Kökeni[157]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 110)'de *Türk* "gayri Araplardan birisi olup aynı lisanın sahibi"; EZ (Atalay, 1945: 268)'de *Türk* "Türk" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[157] Sözcüğün kökeniyle ilgili bilgilere önceki "Türk" maddesinde yer verilmiştir.

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 273)'de yer alan ve "şehir adı, bir meyvenin olgunlaşmasının ortası" anlamlarına gelen *Türk* sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TÜRK:

"Bir meyvenin olgunlaşmasının ortasını" ifade etmektedir [I.294/353] 178. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 275).

Kökeni[158]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 110)'de *Türk* "gayri Araplardan birisi olup aynı lisanın sahibi"; EZ (Atalay, 1945: 268)'de *Türk* "Türk" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 273)'de yer alan ve "şehir, millet adı" anlamlarına gelen *Türk* sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir.

SÄRK:

"Çanak çömlek, çömlek kırığı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.294/353] 178. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 275).

Kökeni: "Çanak çömlek ve bunun kırılan parçaları" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 850). DTS'de de sözcüğün anlamı "çanak çömlek; saksı ve saksı kırıkları" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 497).

[158] Sözcüğün kökeniyle ilgili bilgilere önceki "Türk" maddesinde yer verilmiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 134)'de *ḳapı* "çanak, kap"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 112)'de *ḳap* "kap", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 99)'de *çanaḳ* "çanak" "KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 101)'de *çömlek* "çömlek"; İML (Battal, 1997: 24)'de *çanak* "topraktan aş kabı, çanak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 26)'de *çanaq* "bugünkü mânâsında", EZ (Caferoğlu, 1931: 31)'de *çömläk* "küçük tencere", EZ (Atalay, 1945: 163)'de *çömlek* "çömlek", EZ (Atalay, 1945: 248)'de *şölmek* "çömlek"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 106)'de *çanaḳ* "çanak"; EM (Toparlı, 2003: 80)'de *çanaḳ* "çanak, kap", (Toparlı, 2003: 80)'de *çömlek* "çömlek", EM (Toparlı, 2003: 80)'de *çölmek* "çömlek"; AL (Kaçalin, 2011: 947)'de *idiş* "zarf, kap", AL (Kaçalin, 2011: 1009)'de *tas* "tas"; ŞS (Kunos, 1902: 81)'de *idiş* " evani, zarf, kab", ŞS (Kunos, 1902: 48)'de *çolmak* " çömlek, kab, çanak, deste"; ZT (Kara, 2011: 338)'de *idiş* "kâse, kap, kacak, çanak çömlek gibi her türlü kap, zarf" şeklinde bulunan sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 292)'de "çanak" anlamındaki *čanaq* sözcüğü, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 343, 358)'de "çanak çömlek" anlamına gelen *kästär, čäškāl,* DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 259)'de "kap" anlamındaki *qa, qāča*" sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÜRK:

"Buz gibi" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.294/353] 178. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 275).

Kökeni: "Buz gibi" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 850).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÜRK:

"Kürk" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.294/353] 178. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 275).

Kökeni: "Kürk" anlamına gelen sözcük sadece (?) güneybatıda Osmanlı diyalektinde "kürk" olarak yaşar (Clauson, 1972: 741). DTS'de sözcüğün anlamı "hırka, kürk" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 518). Eren, sözcüğün kökeninin bilinmediğini söyler ve Sikiric'in Türkçe *kürk* ve Farsça *gurg* "kurt" sözcüklerini birleştirmesinin yanlış olduğunu belirtir (Eren, 1999: 275).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 127)'de *kürk* "kürk"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 56)'de *kürk* "koyun derisi kürkü"; EZ (Atalay, 1945: 214)'de *kürk* "kürk" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖRK:

"Güzellik" anlamında kullanılan bir sözcüktür. "Körklüg" ise "güzel" demektir [I.294/353] 178. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 275).

Kökeni: Kör- fiilinden türemiştir. Temel olarak "görülebilen şey, şekil, yapı" vb. anlamlarına gelir. Ama "görülmeye değer şey" anlamı da vardır. Bu yüzden "güzellik" soyuttur (Clauson, 1972: 741). DTS'de ise sözcük "güzellik, görünüş" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 317). Sözcük, *kör- (fiil kökü)* + *-k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşması muhtemeldir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 150)'de *körklüglük / körklülük* "güzellik, iyilik"; İML (Battal, 1997: 46)'de *körk* "güzellik"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 52)'de *körk* "güzellik"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 129)'de *yaḫşılıḳ* "iyilik, güzellik"; ŞS (Kunos, 1902: 1)'de *abadanlığ* "güzellik", ŞS (Kunos, 1902: 74)'de *gürkay* "hüsn, güzellik" sözcükleri bu maddede yer alan sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EZ, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖRKLÜG:

"Güzel" demektir [I.294/353] 178. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 275).

Kökeni[159]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 117)'de *edgü* "iyi", ME (Yüce, 1993: 150)'de *körklü/körklüg* "güzel", ME (Yüce, 1993: 200)'de *yaḫşı* "iyi, güzel"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 153)'de *yaḳşı* "güzel"; İML (Battal, 1997: 28)'de *ed'gü* "iyi", İML (Battal, 1997: 46)'de *körklu* "güzel", İML (Battal, 1997: 84)'de *yahşı* "iyi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 52)'de *körklü* "güzel", Kİ (Caferoğlu, 1931: 120)'de *yaqşı* "iyi"; EZ (Atalay, 1945: 208)'de *körükli* "güzel", EZ (Atalay, 1945: 276)'de *yakşı* "yahşi, güzel"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 129)'de *yaḫşı* "iyi"; EM (Toparlı, 2003: 119)'de *yaḫşı* "iyi, güzel"; ŞS (Kunos, 1902: 1)'de *abadan (abdan)* "güzel", ŞS (Kunos, 1902: 15)'de *asrar* "eyi, âla, güzel", ŞS (Kunos, 1902: 24)'de *benayi* "güzel, nefis, âla", ŞS (Kunos, 1902: 71)'de *gökçak* "güzel, hoş, yahşi suretli", ŞS (Kunos, 1902: 71)'de *gökçek* "güzel, hoş, eyi", ŞS (Kunos, 1902: 74)'de *gürkan* "cemil, güzel", ŞS (Kunos, 1902: 77)'de *hau (havav, havuh)* "güzel, eyi", ŞS (Kunos, 1902: 96)'de *yahşi* "güzel, eyi", ŞS (Kunos, 1902: 104)'de *yavuz* "pakize, güzel, müstesna", ŞS (Kunos, 1902: 123)'de *kaşenk* "güzel, yakışıklı", ŞS (Kunos, 1902: 144)'de *meleş* "güzel", ŞS (Kunos, 1902: 174)'de *sulu* "güzel, revnaklı", ŞS (Kunos, 1902: 196)'de *tumbalak* "güzel, yakışıklı", ŞS (Kunos, 1902: 196)'de *tur* "eyi, güzel", ŞS (Kunos, 1902: 200)'de *tüzük* "tertibli, muntazam, yolunda, güzel"; ZT (Kara, 2011: 415)'de *yaḫşı* "iyi, güzel, hoş" sözcükleri bu maddede yer alan sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 141, III: 163)'de "herhangi bir şeyin iyisi" anlamına gelen *ädgü*, *yaxšı*, DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 221)'de "iyi" anlamındaki *yēg* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

[159] Sözcüğün kökeniyle ilgili bilgiler bir önceki maddede verilmiştir.

KÄLÄP:

"Türklerin yaz otlaklarında yetişen ve büyükbaş hayvanları hızlıca şişmanlatan hassas bir bitki"dir [I.294/353] 178. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 275).

Kökeni: Türkçe iki heceli sözcüklerin sonu –b/–p ile bitmediği için Türkçe kökenli bir sözcük değildir. Güneybatıda Osmanlı diyalektindeki kelep "kıvrımlı yumak" sözcüğüyle ilişkili değildir (Clauson, 1972: 716). Bir bitki adıdır (DTS, 1969: 296).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BASUT:

"Yardımcı, cana yakın yardımcı" anlamlarında kullanılan bir sözcüktür [I.294/353] 178. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 275).

Kökeni: "Destekçi, anlayışlı yardımcı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 372). DTS'de de özcüğün anlamı "koruyucu, hami; savunucu" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 86).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 133)'de *koldaguc* "muavin, yardımcı", ŞS (Kunos, 1902: 66)'de *esrağuci* "hami" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 275)'de yer alan ve "yardım" anlamına gelen *basut* sözcüğü bu maddedekiyle yalancı eş değerdir.

BASUT:

"Yardım" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.294/353] 178. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 275).

Kökeni: "Bas-" fiilinden türemesine rağmen bununla anlamsal bir ilişkisi yoktur (Clauson, 1972: 372).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 966)'de *kömek* "himmet, inayet, muavenet"; ŞS (Kunos, 1902: 141)'de *kümek* "yardım, imdad" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 275)'de yer alan ve "yardımcı" anlamına gelen *basut* sözcüğü bu maddedekiyle yalancı eş değerdir.

BULİT:

"Bulut" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.294/353] 178. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 275).

Kökeni: "Bulut" anlamına gelen sözcük yaşayan diyalektlerde "bulut" olarak bulunur (Clauson, 1972: 333). Sözcüğün "bulut" anlamına sahip olduğu Räsänen'in sözlüğünde ve DTS'de de belirtilmiştir (Räsänen, 1969: 88, DTS, 1969: 123). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<*bū 'buhar, buğu' +lı-t" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 182).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 108)'de *bulıt* "bulut"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 97)'de *bulıṭ* "bulut"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 23)'de *bulut* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 158)'de *bulut* "bulut"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 106)'de *buluṭ* "bulut"; EM (Toparlı, 2003: 78)'de *buluṭ* "bulut"; ŞS (Kunos, 1902: 146)'de *muğ* "buğ, bulut", ŞS (Kunos, 1902: 195)'de *tucar* "bulut", ŞS (Kunos, 1902: 39)'de *çanık* "bulut"; ZT (Kara, 2011: 317)'de *bulut* "bulut" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÜBÜT:

"Türk topraklarında büyük bir boy adı"dır [I.296/354] 179. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 276).

Kökeni: DTS'de sözcük "Tibet; Tibetliler; Tibet'e ait" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 598).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TEGİT:

"Tegīn" sözcüğünün çoğul şeklidir [I.296/354] 179. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 276).

Kökeni: *Tégi:n* sözcüğünün –t ile çoğul yapılmış şeklidir. Aynı çoğul yapıda olan bir başka sözcük de "tarxan"dır. Şüphesiz her ikisi de erken dönemde yabancı bir dilden ödünçlenmiştir. Keza çokluk eki –t de yabancıdır (Clauson, 1972: 479). Teginin çokluk şekli olduğu için "şehzadeler" anlamına gelir (DTS, 1969: 548).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖGÄ TEGİT:

“Halktan büyük soylulardan küçük kişileri” ifade eder [I.296/354] 179. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 276).

Kökeni: Üst düzey halk ve genç prensler anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir. Bu iki sözcük birlikte kullanılır (Clauson, 1972: 479). DTS’de sözcük “orta hâlli adamların büyüklerine, kağan çocuklarının küçüklerine verilen addır” şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 379).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČÖKÜT:

“Kısa” anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.296/354] 179. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 276).

Kökeni: “Çök-” fiili ve bunun çağışımsal anlamlarının bozulmasıyla ortaya çıkmıştır (Clauson, 1972: 414).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 144)’de *ḳısḳa / ḳısġa* “kısa”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)’de *ḳısa / ḳısḳa* “kısa”; İML (Battal, 1997: 43)’de *kıska* “kısa”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 76)’de *qısa / qısğa / qısqa* “kısa”; EZ (Atalay, 1945: 199)’de *kıska* “kısa”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 115)’de *ḳışḳa* “kısa”; EM (Toparlı, 2003: 92)’de *ḳısḳa* “kısa”; AL (Kaçalin, 2011: 961)’de *ḳısḳa* “kısa”; ŞS (Kunos, 1902: 194)’de *töle* “kısa”, ŞS (Kunos, 1902: 33)’de *budur* “kısa, boysuz”, ŞS (Kunos, 1902: 131)’de *kıska* “kısa, alçak, cüce”, ŞS (Kunos, 1902: 75)’de *ğalça* “budur, kısa olan”; ZT

(Kara, 2011: 354)'de *ḳısḳa* "kısa" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 270)'de yer alan ve "kısa" anlamına gelen *qirt* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČİGİT:

Argu diyalektinde "pamuk çekirdeği" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.296/354] 179. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 276).

Kökeni: Pamuk çekirdeği anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 414). Gülensoy, sözcükle ilgili "<OT *çik [çikin 'üzüm bağlarında biten hayvanların yediği başaklı bir ot' <*çik+in (DLT)] + it" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 241).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 29)'de *çikit* sözcüğü "pamuğun tohumu" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SİBUT:

Kaşgar diyalektinde "kişniş çekirdeğine" denir [I.296/354] 179. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 276).

Kökeni: Hint-İran kökenli bir sözcüktür (Clauson, 1972: 785). DTS'de sözcük "karabiber" olarak açıklanmıştır (DTS, 1969: 501).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SUĠUT:

Karluk diyalektinde "kurutulmuş peynir" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.296/354] 179. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 276).

Kökeni: Karluk diyalektinde kurutulmuş lor peyniri anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 806). DTS'de de sözcüğün anlamı "ekşi sütten yapılmış peynir" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 507).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 125)'de *ḳuruṭ* "kurut"; İML (Battal, 1997: 48)'de *kurut* "keş (sıkılmış ve kurutulmuş yoğurt)"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 83)'de *qurut* "bir nevi peynir"; EZ (Atalay, 1945: 212)'de *kurut* "kurutulmuş yoğurt"; ŞS (Kunos, 1902: 139)'de *kurut* "süt kurusu, bir nevi peynir" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire

bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 277)'de yer alan ve "kurutulmuş peynir" anlamına gelen *qurut* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 276)'de yer alan ve "bir yemek türü" anlamına gelen *suġut* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

SUĠUT:

"Bağırsakların baharat, pirinç ve etle doldurulup pişirilerek yenildiği bir yemek"tir [I.296/354] 179. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 276).

Kökeni: *Suktu:* sözcüğüyle eş anlamlıdır (Clauson, 1972: 806). "Bumbar dolması" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 507).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 276)'de yer alan ve "kurutulmuş peynir" anlamına gelen *suġut* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

SİĠİT:

"Ağlama" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.296/354] 179. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 276).

Kökeni: "Ağlama, dövünme" anlamına gelen sözcük yarı yansıma bir sözcüktür (Clauson, 1972: 806). DTS'de de özcük "ağlama, ağlayış, hıçkırık" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 503).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 175)'de *sıġıt* "yas"; İML (Battal, 1997: 61)'de *sıgıt* "sagu" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÖGÜT:

"Söğüt" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.296/354] 179. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 276).

Kökeni: Uygurcada ağaçlar için kullanılan cinse özgü bir terimdir. Özellikle söğüt ağacı demektir (Clauson, 1972: 819). Eren, sözcüğün kökünün bilinmediğini söylerken Ermeniceden geldiğine dair düşüncenin ise yanlış olduğunu belirtmiştir. Yazar, Poppe'un sözcüğü Moğolca *öçiyesün* sözcüğüyle birleştirdiğini de aktarmıştır (Eren, 1999: 375). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<sök- [krş. süksük 'dağdağan'] + -üt" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 805).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 177)'de *sögüt* "ağaç"; EM (Toparlı, 2003: 107)'de *sögüt* "söğüt ağacı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAČUT:

"Savaş ya da buna benzer bir şeyde takip" anlamına gelir [I.296/354] 179. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 277).

Kökeni: Hakaniye Türkçesinde savaştaki bozgun anlamında kullanılmaktadır (Clauson, 1972: 590). DTS'de ise sözcüğün anlamı "takip, peşinden gitme" olarak verilmiş; ama köken bilgisi bulunmamaktadır (DTS, 1969: 401).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QARİT:

"Türkmenlere ait bir küfür"dür [I.296/354] 179. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 277).

Kökeni: Şüphesiz Türkçe bir etimolojisi yoktur. Kaşgarlı Arapça *al-ğāra* sözcüğünden geldiğini düşünmektedir. (Clauson, 1972: 648).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QURUT:

"Kurutulmuş peynir" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.296/354] 179. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 277).

Kökeni: "Kurı:-" fiilinden türemiştir. Bir çeşit sert peynir yapmak için kullanılan kurutulmuş peynirdir (Clauson, 1972: 648). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<ḳuru-t" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 578).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 125)'de *ḳuruṭ* "kurut"; İML (Battal, 1997: 48)'de *kurut* "keş (sıkılmış ve kurutulmuş yoğurt)"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 83)'de *qurut* "bir nevi peynir"; EZ (Atalay, 1945: 212)'de *kurut* "kurutulmuş yoğurt"; ŞS (Kunos, 1902: 139)'de *kurut* "süt kurusu, bir nevi peynir" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 276)'de yer alan ve "kurutulmuş peynir" anlamına gelen *suġut* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QANAT:

"Kanat" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.298/357] 180. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 277).

Kökeni: "Kuşun kanadı" anlamına gelen sözcüğün genişlemiş anlamları vardır (Clauson, 1972: 635). Räsänen, sözcüğün anlamını "kanat" olarak verirken bunu Moğolca *kana* ile karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 230).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 134)'de *ḳanat* "kanat"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 112)'de *ḳanat* "kanat"; İML (Battal, 1997: 37)'de *kanat* "kuşların uçmasını temin eden uzuv"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 68)'de *qanat* "kanat"; EZ (Atalay, 1945: 183)'de *kanat* "kanat"; EM (Toparlı, 2003: 87)'de *ḳanaṭ* "kanat"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 176, 777a-20)'de "…ve *ḳanat* ve gözünek ve uġ ve bağış ve bosaġa ve irkene…"; ŞS (Kunos, 1902: 54)'de *cimdiğan* "kuşların tüyleri, kanat"; ZT (Kara, 2011: 344)'de *ḳanat* "kanat" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QONAT:

"Birbirine bağlı insan topluluğuna" denir [I.298/357] 180. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 277).

Kökeni: “Ko:n-” fiilinden türemiştir ve “takım olmuş biri diğerine bağlı insan topluluğu” anlamına gelir (Clauson, 1972: 635).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 124)’de *ẖạlḳ* “halk”; ŞS (Kunos, 1902: 84)’de *il* “halk, guruh, cemiyet”, ŞS (Kunos, 1902: 106)’de *yilu* “ehali, halk, yığın”, ŞS (Kunos, 1902: 126)’de *keyn* “halk”, ŞS (Kunos, 1902: 135)’de *koşun* “halk, cemiyet” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄBİT:

“Dükkân” anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.298/357] 180. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 277).

Kökeni: “Dükkân” anlamına gelen sözcük Moğolcada da *kebid* şeklinde bulunur (Clauson, 1972: 688).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÜČÄT:

"Harezm'de yerleşmiş bir Türk boyu"dur [I.298/357] 180. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 277).

Kökeni: Harzem'de oturan bir Türk boyudur (DTS, 1969: 323).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 213)'de *küçet* sözcüğü "mazlum" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÖČÜT:

"At" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.298/357] 180. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 277).

Kökeni: "Köç-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 695). Sözcük, *köç- (fiil kökü) + -(ü)t (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 94)'de *aṭ* "at, binek hayvanı"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 89)'de *aṭ* "at", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 160)'de *yunt* "otlakta otlayan atların tümü"; İML (Battal, 1997: 12)'de *at* "bildiğimiz hayvan"; Kİ (Caferoğlu, 1931:

7)'de *at* "beygir", Kİ (Caferoğlu, 1931: 129)'de *yunad* "beygir sürüsü", Kİ (Caferoğlu, 1931: 9)'de *az* "sarı renkli at"; EZ (Atalay, 1945: 143)'de *at* "at", EZ (Atalay, 1945: 289)'de *yunt* "at"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de *aṭ* "at"; EM (Toparlı, 2003: 72)'de *aṭ* "at" sözcükleri bulunurken ML'de ise Nevāyī atları türlerine ve yaşlarına göre sınıflandırmıştır. Türlerine göre atlar sınıflandırması içinde "arġumaḳ, tatu, tobuçaḳ, yabu, yeke" sözcükleri yer alırken; yaşlarına göre atlar sınıflandırmasında "ḳulun, tay, ġunan, dönen, tulan, çırġavlanġa" sözcüklerine yer verilmiştir (Barutçu Özönder, 1996: 76-80). At sözcüğünün ML'de geçtiği yerleri burada aynen aktarmak istiyoruz: "… Meṣelā at lafzı ki bir maʿnâsı ʿalemdür yana bir maʿnâsı merkebdür ve yana bir maʿnâsı emrdür ki taşnı yā oḳnı at dip buyurġaylar." (Barutçu Özönder, 1996: 174). At türleri ise metinde şöyle geçmektedir: "… Yana at envāʿıda ki tobuçaḳ ve arġumaḳ ve yeke ve yabu ve tatu yosunluḳ barını Türkçe oḳ ayturlar. Ve atnıng yaşın dağı köprekin Türkçe ayturlar. Bir kulunnı kürre dirler. Özge tay ve ġunan ve dönen ve tulan ve çırġavlanġa digünçe faṣīḥraḳları Türkçe dirler." (Barutçu Özönder, 1996: 176-177). AL (Kaçalin, 2011: 902)'de *at* "aygır"; ŞS (Kunos, 1902: 15)'de *at* "feres, esb"; ZT (Kara, 2011: 306)'de *at* "at(hayvan)" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 87, III: 149)'de yer alan ve "at" anlamına gelen *at*, *yund* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerin hepsinde bulunan sözcüğün bire hiç eş değerliği yoktur.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄḌÜT:

"Bir tür giyim eşyası"dır [I.298/357] 180. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 277).

Kökeni: "Cübbe, elbise, çeyiz ya da hediye olarak verilen şeyler" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 294).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KİRİT:

"Anahtar" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.298/357] 180. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 277).

Kökeni: "Anahtar" demektir. Hint-Avrupa'dan gelir. Asıl kaynağı muhtemelen Soğdcadır (-r- < -l-), Yunanca *kleis* sözcüğüyle akrabadır; ama Arap merkezlidir (Clauson, 1972: 738).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 48)'de *kilit* "anahtar"; EZ (Atalay, 1945: 140)'de *anahtar* "anahtar", EZ (Atalay, 1945: 140)'de *açkıç* "anahtar"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 115)'de *kilit* "anahtar"; EM (Toparlı, 2003: 93)'de *kilit* "anahtar", ŞS (Kunos, 1902: 1)'de *açar* "miftah, kilid, anahtar" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÜLÜT:

"İnsanlar arasında gülünecek şeylere" denir [I.298/357] 180. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 277).

Kökeni: "Kül-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 716). Sözcük, *kül- (fiil kökü) + -üt (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Nalbant, 2008: 98).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 49)'de *külüğ* sözcüğü "maskara" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BUQAČ:

"Topraktan yapılmış kap ya da tencere"dir. Ešič buqač birlikte kullanılır ve tencere kap anlamına gelir [I.298/357] 180. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 277).

Kökeni: Kil kavanoz veya tencere anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 312).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÄKÄČ:

"Prensleri yüceltmek için kullanılan bir sözcük"tür. [I.298/357] 180. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 277).

Kökeni: Prens unvanı demektir (Clauson, 1972: 325).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 72)'de *tigin* sözcüğü "bey oğlu" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÄGÄČ:

"Bäkäč" sözcüğünün g'li şeklidir ve "küçük bey" anlamına gelir [I.298/357] 180. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 277).

Kökeni: Beg sözcüğünün –ç küçültme eki almış şeklidir. Sevgi ifade eder. Aslında "küçük bey" anlamına gelir. Orta dönemdeki *begüm* sözcüğü gibidir. Ama bu sözcük dişi bir çağrışım kazanmıştır (Clauson, 1972: 325).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 908)'de *bėgeç* sözcüğü "kız (saygıdeğer kadın)" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BULUČ:

"Bir adam adı"dır [I.298/357] 180. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 277).

Kökeni[160]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TOQAČ:

"Yassı ekmek" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.298/357] 180. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 278).

[160] İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Kökeni: Somun ya da kek demektir ve "tok" sözcüğüyle ilişkilidir (Clauson, 1972: 467). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*toku- 'yoğurmak' + -ç" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 903).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TİKÜČ:

"Pasta aşçılarının kullandığı sivri uçlu alete" denir [I.298/357] 180. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 278).

Kökeni: **Tikgüç* sözcüğünün ünlü göçüşmesine uğramış şeklidir (Clauson, 1972: 479).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČANAČ:

"Kadın gibi, ödlek, hantal ve beceriksiz kişiler" için kullanılır [I.298/357] 180. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 278).

Kökeni: Morfolojik olarak –aç küçültme ekiyle yapılmıştır. Ama anlamsal olarak çan sözcüğüyle ilişkili değildir (Clauson, 1972: 425).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SANAČ:

"Kırmızı deri çantaya" denilmektedir [I.298/357] 180. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 278).

Kökeni: "Kırmızı deri çanta; kırmızı [deriden yapılmış?] dağarcık" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 835, DTS, 1969: 483).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 166)'de *sanac* "çuval, dağarcık, tulum, kırba"; ZT (Kara, 2011: 380)'de *sanac* "koyun veya keçi gibi hayvanların derilerinden yapılan torba; tuluk; su kabı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAQAČ:

"Kir, pislik" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.298/357] 180. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 278).

Kökeni: "Kir" anlamına gelen sözcük belki de kak sözcüğünün küçültme eki almış şeklidir (Clauson, 1972: 610).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 145)'de *kir* "kir, pis(lik)"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 119)'de *kir* "kir"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 49)'de *kir* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 202)'de *kir* "kir"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 115)'de *kir* "kir"; ŞS (Kunos, 1902: 177)'de *kir* "leke, pislik, mındarlık; yağlı, kirli"; ZT (Kara, 2011: 355)'de *kir* "kir, pislik" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-II: 105)'de yer alan ve "kir" anlamına gelen *qačāč* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 182)'de *kakaç* sözcüğü "eskimiş, eski" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QULUČ:

"Bir adam adı"dır [I.298/357] 180. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 278).

Kökeni: Özel addır (DTS, 1969: 465).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QULAČ:

"Kolların açılmasıyla aralarında oluşan uzaklığa" denir [I.298/357] 180. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 278).

Kökeni: "Kulaç", kolun iki parmak ucu arasındaki mesafedir (Clauson, 1972: 618). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<*kol aç" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 565).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 124)'de *ḳulaç* "kulaç"; İML (Battal, 1997: 47)'de *kulaç* "iki kolu açmaktan hâsıl olan uzunluk ölçüsü"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 81)'de *qulaç* "insan iki kolunu açtığı zaman bir kolundan öteki koluna kadar olan mesafe" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QİLİČ:

"Kılıç" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.298/357] 180. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 278).

Kökeni: "Kılıç" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 618, DTS, 1969: 442). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<ḳıl+(ı)ç" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 508).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 142)'de *ḳılıç* "kılıç"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳılıç* "kılıç"; İML (Battal, 1997: 42)'de *kılıç* "bildiğimiz keskin silah"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 75)'de *qılıç* "kılıç"; EZ (Atalay, 1945: 198)'de *kılıç* "kılıç"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 115)'de *ḳılıç* "kılıç"; EM (Toparlı, 2003: 92)'de *ḳılıç* "kılıç", EM (Toparlı, 2003: 92)'de *Ḳılıç* "Kılıç (özel ad)"; ZT (Kara, 2011: 353)'de *ḳılıç* "kılıç" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAMİČ:

"Kepçe" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.299/359] 181. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 278).

Kökeni: "Kepçe; kaşık; kova" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 626, Räsänen, 1969: 229, DTS, 1969: 415).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 101)'de *çömçe* "kepçe"; İML (Battal, 1997: 37)'de *kamıç* "kepçe", İML (Battal, 1997: 26)'de *çümüç* "çamçak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 68)'de *qamuç* "kepçe", Kİ (Caferoğlu, 1931: 45)'de *käpçä* "büyük kaşık", Kİ (Caferoğlu, 1931: 31)'de *çömçä* "kepçe"; EZ (Atalay, 1945: 163)'de *çömçi* "çömçe"; EM (Toparlı, 2003: 80)'de *çömçe* "kepçe, büyük kaşık"; ZT (Kara, 2011: 347)'de *ḳaşuḳ* "kepçe, kaşık", ZT (Kara, 2011: 325)'de *çömüc* "kevgir, delikli kepçe" sözcükleri bu maddede geçen sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 317)'de yer alan ve "kepçe" anlamına gelen *čömčä* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖTİČ:

Erkek çocuklarına küfrederken kullanılır. "Popo gibi kokmuş" anlamına gelen "popo" sözcüğüyle ilişkilidir [I.299/359] 181. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 278).

Kökeni: *Köt* sözcüğünün küçültme eki almış şeklidir ve "çocuklara karşı söylenen küfür sözü" anlamına gelir (Clauson, 1972: 702, DTS, 1969: 319).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÜZÄČ:

"Testi" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.299/359] 181. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 278).

Kökeni: "Testi" ya da buna benzer kaplara verilen isimdir (Clauson, 1972: 757).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 279)'de yer alan ve "testi" anlamına gelen *küḏäč* sözcüğü bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

KÜḎÄČ:

Argu diyalektinde "testi" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.299/359] 181. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 279).

Kökeni: Clauson "küḏäč" sözcüğünün "küzäč" sözcüğüne yönlendirmiştir (Clauson, 1972: 702). "Güğüm, testi, küp; kap" anlamlarına gelir (DTS, 1969: 324).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 278)'de yer alan ve "testi" anlamına gelen *küzäč* sözcüğü bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

KÖMÄČ:

"Köze gömülen yuvarlak ekmek" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.299/359] 181. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 279).

Kökeni: Köm- fiiline getirilen –meç ekiyle yapılmıştır (Clauson, 1972: 722).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ML (Barutçu Özönder, 1996: 177, 777b-10)'de "…ayturlar. Ve ḳımızını ve sormanı ve baḫsumnı ve bozanı dağı Türkçe ayturlar. Yana tutmaç ve umaç ve *kömeç* ve talġannı hem Türkçe…"; ZT (Kara, 2011: 360)'de *kömeç* "ekmek" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖMÜČ:

"Gömülü hazine" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.299/359] 181. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 279).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "kömçü" maddesinde ele almıştır. **Kömünçü* sözcüğündeki göçüşmeyle ortaya çıkmıştır. "Kömün-" fiiline –çü ekinin getirilmesiyle oluşmuştur (Clauson, 1972: 722).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 69)'de *genc* sözcüğü "define, hazine" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

MAŠİČ ÜZÜM:

"Mašič üzüm" sözcük grubu "kara üzüm" anlamında kullanılır [I.299/359] 181. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 279).

Kökeni: Yüksek kaliteli siyah üzüm anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru şüphesiz bir ödünçlemedir, isim unsuru ise "üz-" fiilinden türemiştir ve fiilden isim yapım eki "-m"yi almıştır (Clauson, 1972: 772, 288).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BOTAR (?):

"Hasır otunun pamuğu" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.299/359] 181. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 279).

Kökeni: "Papirüs kamışı; kumaş ipi yapımında kullanılan kök, posa; berdi denilen bitkiden yapılan hasırın dokunmasında arış olarak kullanılan pamuk ipler" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 307, DTS, 1969: 129).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BADAR:

"Patırtı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.299/359] 181. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 279).

Kökeni: Adım sesinin yansıma şeklidir (Clauson, 1972: 307). DTS'de sözcüğün anlamı "gürültülü" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 77).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BASAR:

"Dağ sarımsağı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.299/359] 181. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 279).

Kökeni: "Dağ sarımsağı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 374, DTS, 1969: 85).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BAĠİR:

"Ciğer" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.299/359] 181. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 279).

Kökeni: "Ciğer" anlamına gelen sözcük ciğerin duyguların kaynağı olduğuna dair bir düşünceden dolayı metaforik anlamlar kazanmıştır (Clauson, 1972: 317). DTS'de sözcüğün anlamı "bağır, karaciğer" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 78).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 91)'de *baġır* "ciğer"; İML (Battal, 1997: 15)'de *bağır* "karaciğer"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 14)'de *bağır* "kara ciğer"; EZ (Atalay, 1945: 147)'de *bağır* "kara ciğer", EZ (Atalay, 1945: 149)'de *bavur* "kara ciğer"; EM (Toparlı, 2003: 73)'de *baġır* "karaciğer"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 175, 777a-12)'de "Andaḳ ki aġır ve *baġır* alfāẓın ṣādir ve ḳādir alfāẓı bile ḳāfiye ḳılsa bolur…"; ŞS (Kunos, 1902: 19)'de *bagır* "ciyer, kebid"; ZT (Kara, 2011: 309)'de *baġır* "bağır, ciğer" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 19)'de *bagır* sözcüğü "kabail-i Türkmeniyede Aşk-abada karib bir köy ismidir" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BAQİR:

"Bakır" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.299/359] 181. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 279).

Kökeni[161]: "Bakır; bakır para; "bakır paranın ağırlığı; gürz; Çince ons" anlamlarına gelen sözcük "bakır sukum" şeklinde kullanıldığında ise Mars gezegenini ifade eder (Clauson, 1972: 317). Räsänen, sözcüğün anlamını "bakır, Çin'de para" şeklinde vermiştir (Räsänen, 1969: 58). DTS'de ise sözcük "bakır (metal); bakır (ağırlık birimi; ihtimal, dört gramdan daha az); bakır para, mangır; bakır para birimi; "baqïr

[161] "Baqir" sözcüğünün diğer anlamlarının köken bilgileri de bu maddede verilmiştir.

soqïm", "Mars" olarak açıklanmıştır (DTS, 1969: 82). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<*bā 'yansıma' + kır" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 105).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 91)'de *baḳır* "bakır"; İML (Battal, 1997: 15)'de *bakır* "bildiğimiz maden"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 14)'de *baqır* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 147)'de *bakır* "bakır"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *baḳır* "bakır"; EM (Toparlı, 2003: 73)'de *baḳır* "bakır"; ZT (Kara, 2011: 310)'de *baḳrı* "bakır" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 279)'de yer alan ve "bakır para" anlamına gelen *baqir* sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

BAQİR:

Çin'de "bakır para" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.299/359] 181. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 279).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 91)'de *baḳır* "bakır"; İML (Battal, 1997: 15)'de *bakır* "bildiğimiz maden"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 14)'de *baqır* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 147)'de *bakır* "bakır"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *baḳır* "bakır"; EM (Toparlı, 2003: 73)'de *baḳır* "bakır"; ZT (Kara, 2011: 310)'de *baḳrı* "bakır" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Sözcük, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 279)'de yer alan ve "bakır" anlamına gelen *baqir* sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

BAQİR SUQİM:

"Mars gezegeni" anlamında kullanılan bir sözcük grubudur [I.299/359] 181. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 279).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BÖGÜR:

"Böbrek" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.301/361] 182. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 279).

Kökeni: "Böbrekler" anlamına gelen sözcük genellikle böbreklere yakın vücudun bir parçası olan "bel" anlamını da kazanmıştır (Clauson, 1972: 328). DTS'de sözcüğün anlamı "böğür" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 116). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<*bö (/ü)g +ür" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 172).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 96)'de *bögrek* "böbrek"; EZ (Atalay, 1945: 156)'de *bögrek* "böbrek", EZ (Atalay, 1945: 156)'de *börek* "böbrek"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 105)'de *börek* "böbrek"; ŞS (Kunos, 1902: 32)'de *bökürak* "bökürük, böbrek gürde" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 32)'de *bögür* sözcüğü "cenb. pehlu, yan, had, kenar" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BÖGÜR:

"Kuça ve Uygur arasında dağ üstünde bir kale adı"dır [I.301/361] 182. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 279).

Kökeni: Kuça ve Uygur arasında yüksek bir dağ üstündeki kale adıdır (Clauson, 1972: 328).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 32)'de *bögür* sözcüğü "cenb. pehlu, yan, had, kenar" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TAPAR:

"Kıpçak krallarından İnāl Ōz'ün iki oğlundan biri"dir [I.301/361] 182. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 279).

Kökeni: DTS'de sözcük "özel ad veya ünvan (?)" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 534).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TATİR:

"Bozkır" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.301/361] 182. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 279).

Kökeni: "Düz ekili tarla" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 458). DTS'de sözcüğün anlamı "suyu, ağacı olmayan kıraç yer" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 542).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 180)'de *takır* "katı, kuru, sırt yer; ot bitmez ve taşsız bir mevki" anlamlarına gelen sözcük bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TİTİR:

"Dişi deve" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.301/361] 182. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 279).

Kökeni: "Dişi deve" anlamına gelen bu sözcük ve "inge:n" sözcüğü arasındaki fark açık değildir (Clauson, 1972: 458).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 130)'de *iŋen* "dişi deve"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 109)'de *iŋen* "dişi deve"; İML (Battal, 1997: 33)'de *ingen* "dişi deve"; EZ (Atalay, 1945: 178)'de *ingen teve* "dişi deve", EZ (Atalay, 1945: 259)'de *tişi teve* "dişi deve" sözcükleri DLT'deki "titir" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 145)'de yer alan ve "dişi deve "anlamına gelen *ingān* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 146)'de *titir* sözcüğü "Arap yavrusu" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TAQİR TAQİR:

"Ses çıkarma" anlamında kullanılmaktadır [I.301/361] 182. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 280).

Kökeni: Yansıma bir sözcüktür (Clauson, 1972: 471). "At ayağının takır takır ses çıkarması" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (DTS, 1969: 536). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<*tā 'yansıma' +kı-r" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 852).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 180)'de *takır* sözcüğü "gezerken takırdı eden mahl" anlamına geldiği için bu sözcükle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 280)'de yer alan ve "ses çıkarma" anlamına gelen *tikir tikir* sözcük grubu da bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TİKİR TİKİR:

"Ses çıkarma" anlamında kullanılmaktadır [I.301/361] 182. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 280).

Kökeni: DTS'de DLT'deki örnek "tikir tikir et-, tıkır tıkır et-" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 559).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 180)'de *takır* sözcüğü "gezerken takırdı eden mahl" anlamına geldiği için bu sözcükle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 280)'de yer alan ve "ses çıkarma" anlamına gelen *taqir taqir* sözcük grubu da bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TÄMÜR:

"Demir" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.301/361] 182. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 280).

Kökeni: "Demir" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 508, DTS, 1969: 551). Gülensoy, sözcükle ilgili "<témür" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 275).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 185)'de *tḙmür* "demir"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 102)'de *demür* "demir", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 144)'de *temür* "demir"; İML (Battal, 1997: 27)'de *demir* "bildiğimiz maden", İML (Battal, 1997: 71)'de *temür* "demir"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 101)'de *tämir* "demir"; EZ (Atalay, 1945: 255)'de *temir* "demir"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 125)'de *temir* "demir"; EM (Toparlı, 2003: 81)'de *demür* "demir"; AL (Kaçalin, 2011: 1012)'de *tėmür* "demir"; ZT (Kara, 2011: 396)'de *témür* "demir" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAMUR:

"Damar" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.301/361] 182. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 280).

Kökeni: Asıl şekli "tamır"dır. Oğuz diyalektinde ise "tamur"dur. Her yerde "tamar" olarak bulunur. "Tamur" dudaksıl büzüşmeyle ikincil bir şekildir (Clauson, 1972: 508). Eski Türkçe *tam-* 'damlamak' fiilinden türemiştir (Eren, 1999: 105). Sözcük, *tam- (fiil kökü) + -ur (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Nalbant, 2008: 94).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 182)'de *ṭamar* "damar"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 142)'de *ṭamar* "damar"; İML (Battal, 1997: 68)'de *tamır* "damar"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 97)'de *tamar* "damar"; EZ (Atalay, 1945: 250)'de *tamar* "damar", EZ (Atalay, 1945: 251)'de *tamur* "damar"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 124)'de *ṭamar* "damar"; EM (Toparlı, 2003: 81)'de *ḍamar* "damar"; AL (Kaçalin, 2011: 1005)'de *tamur* "damar"; ŞS (Kunos, 1902: 143)'de *mamur* "damar", ŞS (Kunos, 1902: 170)'de *sinkir* "damar", ŞS (Kunos, 1902: 181)'de *tamur* "damar" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 181)'de *tamur* sözcüğü "taşın ve ağacın yol yol ayrısı; ahretlik kardaş" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TAWAR:

"Canlı ya da cansız mal mülk" anlamında kullanılır [I.301/361] 182. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 280).

Kökeni: Aslında "canlı hayvan" anlamına gelen sözcük "ed tavar" olarak "canlı ya da cansız mal mülk" şeklinde bir anlam kazanmıştır. Erken dönemlerden itibaren özellikle "ticarî eşya, mal" anlamında kullanılmıştır (Clauson, 1972: 442). DTS'de de sözcük "mal, zenginlik" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 542).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 27)'de *davar* "malü meta"; EZ (Atalay, 1945: 164)'de *davar* "davar", EZ (Atalay, 1945: 266)'de *tuvar* "davar" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 117)'deki "sırmalı ve bunun gibi kumaşlardan üretilmiş her şey" anlamına gelen *äd* ve DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 333)'deki "zenginlik ya da mal" anlamına gelen *näŋ* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČÖPÜR:

"Keçi kılı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.301/361] 182. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 280).

Kökeni: "Keçi kılı" ve daha genişlemiş anlamları vardır. –ür şeklinde bir küçültme ekinin izi bulunmamaktadır. Bu sözcük çö:b sözcüğünden türememiştir ve yanlış etimolojiden dolayı "çöp, enkaz" anlamı ortaya çıkmıştır (Clauson, 1972: 398).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČÖPÜR ČÄPÜR:

"Ivır zıvır, eski eşya" anlamında kullanılan bir sözcük grubudur [I.301/361] 182. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 280).

Kökeni: "Değersiz eşya" anlamına gelen sözcük grubun bir yansımadır (Clauson, 1972: 398).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ČOTUR:

"Aksi, huysuz" adamlar için kullanılan bir sözcüktür [I.301/361] 182. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 280).

Kökeni: "Çiçekbozuğu, tıknaz" vb. anlamlara gelir (Clauson, 1972: 403).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 48)'de *çotur* "yası, çalık, bir parça, kutur"; ZT (Kara, 2011: 325)'de *çotur* "yassı burunlu" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČAĠİR[162]:

Sözcüğün iki zıt anlamı vardır. Bunlardan birisi "meyve suyu, diğeri ise şarap"tır [I.303/363] 183. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 280).

Kökeni: Kaşgarlı'nın çevirisinde "şıra" olarak anlamlandırılan sözcüğün belki de asıl anlamı budur. Ama diğer yandan "şarap" ya da çağdaş dönemde "alkollü içki" anlamını da taşımaktadır (Clauson, 1972: 409). DTS'de de sözcüğün anlamı "üzüm suyu, taze şarap" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 136).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 110)'de *çaġır* "şarap", ME (Yüce, 1993: 180)'de *şarāb* "şarap"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 99)'de *çaḳır* "şarap", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 95)'de *bor* "şarap"; İML (Battal, 1997: 23)'de *çağır* "şarap"; EK

[162] Sözcüğün "meyve suyu" ve "şarap" anlamı aynı maddede incelenmiştir.

(Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 106)'de *çaġır* "şarap"; AL (Kaçalin, 2011: 920)'de *çaḳır* "içki"; ŞS (Kunos, 1902: 37)'de *çağır (çakır)* "şarab, bade, mey, araki"; ZT (Kara, 2011: 319)'de *çaġır* "şarap" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 209)'de yer alan ve "şarap" anlamına gelen *bōr* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EZ, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČİĠİR:

"Dar yol" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.303/363] 183. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 280).

Kökeni: "Yaya kaldırımı, dar yol" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 409). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<*çī + ġ + (ı)r" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 235).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 44)'de *çığır* sözcüğü "kara içinde açılan yol, iz" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 44)'de *çığır* sözcüğü "su dolabı" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ČAQİR:

"Mavi" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.303/363] 183. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 280).

Kökeni: "Mavi, gri mavi" anlamına gelen sözcük önceleri göz için kullanılırken genelleşmiştir (Clauson, 1972: 409). DTS'de de sözcüğün anlamı "çakır (göz rengi)" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 140).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 148)'de *kök* "gök, mavi", ME (Yüce, 1993: 110)'de *çaḳır* "çakır"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 122)'de *kök* "mavi"; İML (Battal, 1997: 46)'de *kök* "mavi renk"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 50)'de *kök* "renk (açık mavi)"; EZ (Atalay, 1945: 206)'de *kök* "gök renk, mavi", EZ (Atalay, 1945: 142)'de *asmani* "gök, mavi"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 116)'de *kök* "mavi"; EM (Toparlı, 2003: 95)'de *kök* "mavi"; ŞS (Kunos, 1902: 71)'de *gök* "mavi", ŞS (Kunos, 1902: 135)'de *kök* "mavi", ŞS (Kunos, 1902: 198)'de *tutki* "mavi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 99)'de *çaḳır* "şarap"; AL (Kaçalin, 2011: 920)'de *çaḳır* "içki" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ÇİKİR ÇİKİR:

"Ekmeğin içinde taş çıkınca dişlerden çıkan sese" denir [I.303/363] 183. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 281).

Kökeni: Yansımadır. Ekmekten kum çıkması neticesinde bunun dişte rendelenmesi esnasında çıkan sestir (Clauson, 1972: 416).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SUĠUR:

"Gelincik" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.303/363] 183. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 281).

Kökeni: "Dağ sıçanı; gelincik; ada tavşanı, dağ sıçanı(?)" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 815, Räsänen, 1969: 431, DTS, 1969: 507).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 139)'de *ṣuġır ṣavṣar* sözcüğü "gelincik" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SAĠİR:

"Kralların halkıyla katıldığı av türüne" denir [I.303/363] 183. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 281).

Kökeni: "Sürgün avı oyunu; sürek avı, sürgün avı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 814, DTS, 1969: 481).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 171)'de *sąġır* "sağır"; İML (Battal, 1997: 57)'de *sağır* "kulağı işitmeyen; testi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 85)'de *sağır* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 231)'de *sagır* "sağır"; ZT (Kara, 2011: 378)'de *sąġır* "sağır" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

SİĠİR:

"Sığır" anlamında kullanılan bir sözcüktür. Sūw sıġırı ise su sığırı demektir [I.303/363] 183. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 281).

Kökeni: "İri büyükbaş hayvan" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir. Cinsle ilgili bir terimdir (Clauson, 1972: 814). DTS'de de sözcük "sığır" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 502). Gülensoy, sözcükle ilgili "<sīġ-(ı)r" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 765).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 137)'de *ṣıġır* "sığır", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 132)'de *öküz* "öküz"; İML (Battal, 1997: 55)'de *öküz* "enenmiş sığır aygırı, İML (Battal, 1997: 61)'de *sığır* "bildiğimiz yurt hayvanı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 65)'de *öküz* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 90)'de *sığır* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 225)'de *öküz* "öküz", EZ (Atalay, 1945: 236)'de *sıgır* "sığır"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 120)'de *öküz* "öküz", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 122)'de *ṣıġır/ṣır/ṣıyır* "sığır"; EM (Toparlı, 2003: 101)'de *öküz* "öküz", EM (Toparlı, 2003: 106)'de *ṣıġır* "sığır"; ŞS (Kunos, 1902: 140) *kutas* "bir nevi dağ öküzüdür, kuyruğundan tuğ yaparlar"; ŞS (Kunos, 1902: 172) *soğun* "bir nevi dağ öküzü, soğak dahi derler"; ZT (Kara, 2011: 373)'de *öküz* "öküz, erkek sığır", ZT (Kara, 2011: 384)'de *sıyır* "sığır" anlamlarına gelen sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 94, 103)'deki "öküz" anlamına gelen *ūd*, *öküz* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QATİR:

"Katır" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.303/363] 183. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 281).

Kökeni: "Katır" anlamına gelen sözcük Moğolcada da *kaçir* şeklindedir (Clauson, 1972: 604).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 114)'de *ḳaṭır* "katır"; İML (Battal, 1997: 38)'de *katır* "malum ehlî hayvan, katır"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 73)'de *qatır* "bugünkü manasında (hayvan)"; EZ (Atalay, 1945: 188)'de *katır* "katır"; EK (Toparlı, Çögenli,

Yanık, 1999: 112)'de *ḳaṭır* "katır"; EM (Toparlı, 2003: 89)'de *ḳaṭır* "katır"; ŞS (Kunos, 1902: 75)'de *ğacır* "katır", ŞS (Kunos, 1902: 112)'de *kaçir* "katır"; ZT (Kara, 2011: 348)'de *ḳatır* "katır", ZT (Kara, 2011: 334)'de *ḫaççır* "katır" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML ve AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QADİR:

"Zor" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.303/363] 183. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 281).

Kökeni[163]: "Zalim, acımasız, zulmedici, tehlikeli" vb. anlamlara gelir. Arapçadaki *qādir* sözcüğüyle ses bilgisi ve anlam bilgisi yönünden bir benzerlik vardır. Kaşgarlı bunun bazı karışıklıklara sebep olduğuna dikkat çeker ve el yazmasında ısrarla sözcüğün "kadır" olarak telaffuz edilmesi gerektiğini söyler; ama doğrusu Ḳutadġu Bilig'deki gibi "kaḏır" olmalıdır (Clauson, 1972: 603). Sözcük "nemrut; sert, acımaz, gaddar, azgın" şeklindedir. (Räsänen, 1969: 218, DTS, 1969: 403).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

[163] Sözcüğün diğer anlamlarıyla ilgili köken bilgisi de bu maddededir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 281)'de yer alan ve "acımasız" anlamına gelen *qadir* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QADİR:

"Acımasız, zalim" anlamında kullanılan bir sözcüktür ve bir unvandır [I.303/363] 183. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 281).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 281)'de yer alan ve "zor" anlamına gelen *qadir* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QİSİR:

Kadınların ya da hayvanların "kısır" olması anlamına gelir. Qisir qisraq ise doğurmayan kısrak anlamında kullanılır [I.303/363] 183. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 281).

Kökeni: "Kıs-" fiilinden türeyen sözcük kadın ya da hayvanın cinsel organlarının kısıtlı olması anlamında kullanılır (Clauson, 1972: 668). DTS'de sözcük "kısır, doğurmayan" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 448). Moğolca *keüser* biçimiyle birleştirilmesi yanlıştır. Poppe'un Türkçe kız sözcüğünden –sır (<–sız) ekiyle yapıldığına dair görüşü de doğru değildir (Eren, 1999: 239). Gülensoy ise sözcüğün kökenini "<kıs-ır" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 516).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳısır ḳısraḳ* "kısır kısrak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 76)'de *qısır* "kısır, hamilenin zıddı, hiç doğurmaz kimse"; EZ (Atalay, 1945: 199)'de *kısır* "kısır", EZ (Atalay, 1945: 263)'de *tu* "kısır hayvan"; ŞS (Kunos, 1902: 131)'de *kısır* "kısır kısrak, hiç doğurmaz olan"; ZT (Kara, 2011: 354)'de *ḳısır* "gebe olmayan hayvan" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 43)'de *kısır* sözcüğü "dişi koyun (?)" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÄLÄR:

"Kertenkele" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.303/363] 183. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 281).

Kökeni: "Kertenkele" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 719, Räsänen, 1969: 249, DTS, 1969: 296).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 116)'de *keler* "kertenkele"; ŞS (Kunos, 1902: 126)'de *keler* "kertenkeler, kelte keles" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 240)'de yer alan ve "kertenkele" anlamına gelen *boynaq* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BOĠUZ:

"Boğaz" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.303/363] 183. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 281).

Kökeni: "Boğaz" anlamına gelen sözcüğün ikinci hecesi çok kısadır ve alışıldığı şekilde yuvarlanır. –u– ile –a– arasındaki uyumsuzluk bunun daha sonra –o– ile temsil edilmesini ortaya çıkarmıştır (Clauson, 1972: 322). Eren, sözcüğün Türkçe boğ- kökünden geldiğini çeşitli araştırmacıların görüşlerine dayandırarak boğ– + –(u, a)z eki şeklinde göstermiştir (Eren, 1999: 56). Gülensoy ise sözcüğün kökeniyle ilgili "<*boġ– (u)z <*buġ– ur = Çuv. pır < *bogur" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 156).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 105)'de *boġaz* "boğaz"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 95)'de *boġaz* "boğaz"; İML (Battal, 1997: 21)'de *boğaz* "gırtlağın yukarısı: boğaz"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 20)'de *boğaz* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 154)'de *bogaz* "boğaz", EZ (Atalay, 1945: 155)'de *bovaz* "boğaz", EZ (Atalay, 1945: 270)'de *unaş* "boğaz"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 105)'de *boġaz* "boğaz"; EM (Toparlı, 2003: 77)'de *boġaz* "boğaz"; AL (Kaçalin, 2011: 912)'de *boġuz* "boğaz"; ŞS (Kunos, 1902: 158)'de *umku* "boğaz", ŞS (Kunos, 1902: 181)'de *tamağ* "boğaz", ŞS (Kunos, 1902: 181)'de *tamak (tamağ)* "boğaz", ŞS (Kunos, 1902: 29)'de *boğaça* "boğuça, boğaz, gırtlak", ŞS (Kunos, 1902: 33)'de *buğuz* "boğaz", ŞS (Kunos, 1902: 70)'de *giyirtak* "hırtlak, hulkum, boğaz"; ZT (Kara, 2011: 314)'de *boġuz / boġaz* "boğaz" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ZT (Kara, 2011: 314)'de *boğuz* sözcüğü "gebe kısrak" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TÄPİZ:

"Bataklık yer" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.303/363] 183. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 281).

Kökeni: "Bataklık yer" anlamına gelen sözcük metaforik olarak "kıskanç" anlamını taşır. Tep- fiilinden –iz ekiyle yapılmıştır; ama aralarında anlamsal bir ilişki yoktur (Clauson, 1972: 448). DTS'de sözcüğün anlamı "çorak yer; gıpta, kıskançlık, çekememezlik" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 553).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 38)'de *çalpa (çalpuk)* "bataklık, çamurlu yer", ŞS (Kunos, 1902: 52)'de *cemce* "bataklık" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 281)'de yer alan ve "kıskanç" anlamına gelen *täpiz* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TÄPİZ:

"Kıskanç" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.303/363] 183. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 281).

Kökeni[164]**:**

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 281)'de yer alan ve "bataklık" anlamına gelen *täpiz* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TOPUZ (?):

"Üzerine binenin rahat edemediği semere" denir [I.303/363] 183. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 281).

Kökeni: "Üzerinde durulamayan, üstüne binilmeyen hayvan yükü" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 576). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<to-p+(u)z" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 916).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[164] Sözcüğün bu anlamıyla ilgili köken bilgisi de bir önceki maddede verilmiştir.

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TİTİZ:

"Tadı acı olan" şeyler için kullanılır [I.303/363] 183. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 281).

Kökeni: "Tatsız" anlamına gelen sözcüğün "tét-" fiiliyle biraz anlamsal ilişkisi vardır. Belki de "tétiz" olarak telaffuz edilmelidir (Clauson, 1972: 462). Räsänen'e göre sözcük "ekşi" demektir (Räsänen, 1969: 482). DTS'de ise sözcüğün anlamı "tadı helile gibi kekremsi olan her şey" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 564).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 83)'de *acı* "acıġ" "acı"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 85)'de *açı* "acı", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳıraḳ* "acı"; İML (Battal, 1997: 7)'de *açığ* "acı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 1)'de *acı* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 135)'de *acı* "acı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 99)'de *acı* "acı, tuzlu"; EM (Toparlı, 2003: 69)'de *açı* "acı"; AL (Kaçalin, 2011: 893)'de *acıḳ* "acı, hayıf, teessüf"; ŞS (Kunos, 1902: 4)'de *açığ* "acı, mür, sert, telhnak"; ZT (Kara, 2011: 299)'de *acıġ* "acı" anlamlarına gelen sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 105)'de yer alan ve "acı" anlamına gelen *ačiġ* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÖGÜZ (?):

"Alnı beyaz olan at" için kullanılır [I.303/363] 183. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 281).

Kökeni: Alnında beyazlık olan attır. İlk hecesi belirsizdir (Clauson, 1972: 488).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SAĠİZ:

"Sakız" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.303/363] 183. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 282).

Kökeni: Clauson, sözcüğü sağız/sakız maddesinde ele almıştır. Yazar, Kaşgarlı'nın bu iki sözcüğü ayırdığını belirtir. Hâlbuki bunların anlamı aynıdır. Belki de ikisinin sonraki şekli "*sa:kız"dır (Clauson, 1972: 817). Sözcük, *sakı- (fiil kökü) + z (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 134)'de *saḳız* "sakız"; İML (Battal, 1997: 58)'de *sakız* "bazı ağaçlardan sızarak çıkan yağlı bir madde"; EM (Toparlı, 2003: 102)'de *saḳız* "sakız"; ŞS (Kunos, 1902: 85)'de *ılk (ılak)* "sakız" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 282)'de yer alan ve "elbiseye yapışan cisim" anlamına gelen *saqiz* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EZ, EK, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SAĠİZ TOPRĀQ[165]:

"Kuru, temiz kil" anlamında kullanılan bir sözcük grubudur [I.303/363] 183. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 282).

Kökeni[166]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SAQİZ:

"Elbiseye yapışan cisim" anlamında kullanılır [I.303/363] 183. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 282).

Kökeni: Eren, sözcüğün kökenin bilinemediğini belirtmiştir (Eren, 1999: 351). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*sakı 'beslemek' + z" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 719).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[165] Bu sözcük grubu "saġiz" maddesinde geçmektedir. Ancak "saġiz" sözcüğünden farklı bir anlama geldiği için ayrı başlıkta değerlendirilmiştir.

[166] Sözcük grubunun sıfat unsuruyla ilgili bilgiler bir önceki maddede mevcuttur. İsim unsuru olan "toprāq" sözcüğü ise "topra:-" fiilinden türemiştir.

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 134)'de *saḳız* "sakız"; İML (Battal, 1997: 58)'de *sakız* "bazı ağaçlardan sızarak çıkan yağlı bir madde"; EM (Toparlı, 2003: 102)'de *saḳız* "sakız"; ŞS (Kunos, 1902: 85)'de *ılk (ılak)* "sakız" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 282)'de yer alan ve "sakız" anlamına gelen *saġiz* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EZ, EK, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÄKİZ:

Sekiz sayısı anlamında kullanılır [I.303/363] 183. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 282).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "sekkiz" maddesinde ele almıştır. Ottuz ve ékki sözcükleri gibi ortadaki ünlü çifttir. Ama bu, yazıda nadirdir ve çoğu diyalektte telaffuz edilmez (Clauson, 1972: 823). "Sekiz" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Räsänen, 1969: 408, DTS, 1969: 494).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 136)'de *sekiz* "sekiz (sayı)"; İML (Battal, 1997: 59)'de *sekiz* "yediden sonra gelen sayı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 88)'de *säkiz* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 235)'de *sekiz* "sayıda sekiz"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 121)'de *sekiz* "sekiz"; EM (Toparlı, 2003: 104)'de *sekiz* "sekiz sayısı"; AL (Kaçalin, 2011: 993)'de *sėkiz* "sekiz sayısı"; ŞS (Kunos, 1902: 170)'de *sikiz* "sekiz"; ZT (Kara, 2011: 382)'de *sékkiz* "sekiz" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÄMİZ:

"Hayvanların şişman olanları" için kullanılan bir sözcüktür [I.305/365] 184. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 282).

Kökeni: "Şişman" anlamına gelen sözcük etimolojik olarak "semri:-" fiiliyle ilişkilidir (Clauson, 1972: 830). DTS'de sözcüğün anlamı "semiz, şişman, yağlı; besili, tok" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 495). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<*sämir^{2} [T. Tekin, Mak. I, 354]" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 751). Sözcük, *semi- (fiil kökü)* + *z (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur. Burada rotasizm / zetasizm meselesinden bahsetmek mümkündür.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 136)'de *semiz* "semiz, besili"; İML (Battal, 1997: 59)'de *semiz* "yağlı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 89)'de *semiz / semüz* "semiz"; EZ (Atalay, 1945: 235)'de *semiz* "semiz"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 122)'de *semiz* "semiz"; EM (Toparlı, 2003: 104)'de *semiz* "semiz"; ŞS (Kunos, 1902: 35)'de *burdak (burdağ)* "semiz", ŞS (Kunos, 1902: 186)'de *terğun* "semiz, dolgun"; ZT (Kara, 2011: 382)'de *sémiz* "semiz" sözcükleri DLT'deki "sämiz" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 132)'de yer alan ve "şişman" anlamına gelen *ätlig* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QOPUZ:

"Kopuz" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.305/365] 184. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 282).

Kökeni: Gitar tipinde telli bir çalgı aletidir. Ama şüphesiz aletin birçok çeşidi kullanılmaktadır. Erken dönemde Moğolcada *kuğur / ku'ur*; Gizli Tarih'te bir eylem anlatan isim olarak *ku'urçin* şeklinde geçer (Clauson, 1972: 830). Gülensoy, sözcükle ilgili "<*kop- '(sesle ilgili olarak) patlamak, yankı vermek' + - ^{0}z" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 541). Sözcük, *kop- (fiil kökü) + z (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 120)'de *ḳobuz* "kopuz"; İML (Battal, 1997: 43)'de *kobuz* "udun Türkçe adıdır ki kopuz da denir"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 77)'de *qobuz* "aleti musikiye"; AL (Kaçalin, 2011: 964)'de *ḳopuz* "bir kıllı (telli) saz"; ŞS (Kunos, 1902: 134)'de *kopuz* "saz, kemane" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 134)'de *kopuz* sözcüğü "kavun, karpuz, bostan" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QOTUZ:

"Yabani öküz" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.305/365] 184. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 282).

Kökeni: "Tibet öküzü; asil geyik, maral, yaban sığırı (?), yak (?)" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 608, DTS, 1969: 475). Sözcük, *kutu- (fiil kökü) + z (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QUTUZ İT:

"Kuduz köpek" anlamında kullanılır [I.305/365] 184. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 282).

Kökeni: "Deli, kudurmuş" anlamına gelen sözcük özellikle "kudurmuş köpek" şeklinde kullanılır. Etimolojik olarak kutur- fiiliyle ilişkilidir (Clauson, 1972: 608). DTS'de DLT'deki örnek "qutuz it, kudurmuş köpek" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 475). Gülensoy, "kuduz" sözcüğünün kökeniyle ilgili "<*ḳūtuz [<*ḳūtur-(u)z]" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 564). Sertkaya, Tonyukuk abidesinde geçen ifadenin Talat Tekin'in de okuduğu gibi "ḳız ḳoduz" şeklinde yazılması gerektiğini belirtir. Bu ifadenin içinde geçtiği cümlede "sarıġ altun, ürüŋ kümüş, egri tebi" sözcük gruplarının ilk unsuru sıfat olduğuna göre "ḳız" sözcüğü de sıfat olmalıdır. Bu sözcüğün sıfat olarak kullanışına dair örnekler mevcuttur. Ancak Sertkaya'nın terddütlü olduğu nokta "ḳız" sözcüğünün "dişi" anlamıyla insan dışındaki varlıklarda kullanılıp kullanılmayacağı meselesidir. Bu zamana kadar yapılan yayınlarda "ḳız" sözcüğü sıfat olarak değil isim olarak kullanıldığı içi "ḳuduz ~ ḳoduz" sözcüğü de "kadın, dul kadın" anlamıyla verilmiştir. Bu sözcüğün "ḳuduz ~ ḳoduz" şeklinde yazılan iki ayrı anlamı vardır: kadın, dul kadın; sığır, yaban sığırı. Sertkaya'ya göre yazarlar d ~ t değişimine

dikkat etmedikleri için Tonyukuk'taki "ḳoduz" sözcüğünü DLT'deki "ḳuḏuz" ile birleştirmişlerdir. Şine Usu'daki "dul kadın" anlamına gelen "ḳuduz" sözcüğünün isim olarak kullanılan "ḳız" ile birlikte kullanılması bu anlamı güçlendirmiştir. Bu nedenlerden dolayı Sertkaya Tonyukuk'taki "ḳız ḳoduz" sözcük grubunu "kıymetli veya dişi (?) sığır"şeklnde anlamlandırmıştır (Sertkaya, 1995: 50-57).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 213)'de *kutuz* "kudurmuş köpek; kuduz"; ŞS (Kunos, 1902: 140)'de *kutuz* "kuduz, azmış köpek" sözcükleri bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QAḎİZ:

"Ağaç kabuğu" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.305/365] 184. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 282).

Kökeni: "Ağaç kabuğu" anlamına gelen sözcük erken dönemde özellikle "tarçın ağacının kabuğu" anlamında kullanılmıştır. Belki de "*ka:ḏ-" fiilinden türemiştir ve "kendisi ayrılan ya da ağaçtan koparılan şey" anlamına sahiptir (Clauson, 1972: 608). Sözcük, *kad- (fiil kökü)* + *-(i)z (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşması muhtemeldir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 67)'de *qabuq* "ağaç kabuğu"; ZT (Kara, 2011: 342)'de *ḳabıḳ* "ağaç kabuğu" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 293)'de "ağaç kabuğu" anlamındaki *qasuq* ve DLT

(Dankoff-Kelly, 1984-III: 225)'deki "herhangi bir ağacın kabuğu" anlamına gelen *qāz / qās* sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QOḎUZ:

"Dul kadın" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.305/365] 184. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 282).

Kökeni: Sözcüğün anlamı "yalnız kadın"dır. Ayrılmasından ya da ölmesinden dolayı uzun süredir eşi olmayan kadın denilebilir. Daha dar anlamıyla *tu:l* "dul" demektir (Clauson, 1972: 608). Sözcük, *kod- (fiil kökü) + z (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 116)'de *dụl* "dul", ME (Yüce, 1993: 190)'de *tul* "dul"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)'de *ṭul epçi* "dul kadın"; İML (Battal, 1997: 76)'de *tul* "dul kadın"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 107)'de *tul* "dul, tul kadın"; EZ (Atalay, 1945: 263)'de *tul* "dul"; AL (Kaçalin, 2011: 1024)'de *tul* "eri olmayan avrat, dul"; ŞS (Kunos, 1902: 196)'de *tul* "dul, kocasız kalmış hatun", ŞS (Kunos, 1902: 29)'de *bive* "dul hatun, bizevc, bişuher", ŞS (Kunos, 1902: 59)'de *dul* "dulhatun"; ZT (Kara, 2011: 403)'de *tul* "dul kadın" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş deeğrlik oluşturmaktadır. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 350, III: 211, III: 216)'de yer alan ve "dul kadın" anlamına gelen *tuġsāq* sözcüğü ve *bōš urāġut, tūl urāġut* sözcük grupları da bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QİMİZ:

"Kımız" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.305/365] 184. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 282).

Kökeni: "Mayalanmış kısrak sütü, kımız" anlamına gelen sözcük Rusçada *kumys* şeklindedir ve diğer Avrupa dillerine de geçmiştir. Ancak "-u-"nun belirsiz olduğu görülmektedir (Clauson, 1972: 629). Räsänen, sözcüğün anlamını "kımız" olarak vermiş ve bunu Moğolca *kimu-r* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 264). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<*ḳım 'ekşilik bildiren sözcük' +(ı)z <*kımır" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 509). Sözcük, *kımı- (fiil kökü)* + *z (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur. Burada rotasizm / zetasizm meselesinden bahsetmek mümkündür.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 42)'de *kımız* "kısrak sütünü ekşiderek yapılan içki"; EZ (Atalay, 1945: 198)'de *kımız* "kımız, ekşitilmiş kısrak sütü"; EM (Toparlı, 2003: 92)'de *ḳımız* "kımız"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 177, 777b-10)'de "…ayturlar. Ve *ḳımız*nı ve sormanı ve baḫsumnı ve bozanı dağı Türkçe ayturlar. Yana tutmaç ve umaç ve kömeç ve talġannı hem Türkçe…"; ŞS (Kunos, 1902: 129)'de *kımız* "at ve deve südü" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EK, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QİMİZ ALMİLA[167]:

"Ekşi elma" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.305/365] 184. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 282).

Kökeni: "Ekşi elma; (harfiyen kımız elma)" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 629, DTS, 1969: 444).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖGÜZ:

"Göğüs" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.305/365] 184. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 282).

Kökeni: "Sine, göğüs" anlamına gelen sözcük hem erkekler hem de kadınlar için kullanılan tarafsız bir sözcüktür (Clauson, 1972: 714). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<kökü-z <*kökü-r[2]" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 376). Sözcük, *kögü- (fiil kökü) + z (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur. Burada rotasizm / zetasizm meselesinden bahsetmek mümkündür.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[167] Bu sözcük "qimiz" maddesinde geçmektedir. Ancak "ekşi elma" anlamına geldiği için ayrı başlıkta değerlendirilmiştir.

ME (Yüce, 1993: 148)'de *kögüs* "göğüs"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 104)'de *emçek* "meme", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 103)'de *döş* "göğüs", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 122)'de *kögüs* "göğüs"; İML (Battal, 1997: 29)'de *emçek* "meme", İML (Battal, 1997: 46)'de *kögüs* "gövüs", İML (Battal, 1997: 75)'de *töş* "döş (göğüsün ortası yahut üst tarafı)"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 11)'de *ämcäk* "meme", Kİ (Caferoğlu, 1931: 106)'de *töş* "göğüs ve arka"; EZ (Atalay, 1945: 168)'de *emçek* "meme", EZ (Atalay, 1945: 177)'de *imçek* "meme", EZ (Atalay, 1945: 207)'de *köküs* "göğüs", EZ (Atalay, 1945: 262)'de *töş* "dös"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 116)'de *köküs* "göğüs"; EM (Toparlı, 2003: 83)'de *emçek* "meme", EM (Toparlı, 2003: 95)'de *kögüs* "göğüs"; AL (Kaçalin, 2011: 933)'de *ėmçek* "kadın memesi", AL (Kaçalin, 2011: 967)'de *kögrek* "göğüs", AL (Kaçalin, 2011: 967)'de *kögsük* "göğüs"; ŞS (Kunos, 1902: 86)'de *imçak* "meme", ŞS (Kunos, 1902: 87)'de *imuşak*, "depne depne meme, emcik, pistan", ŞS (Kunos, 1902: 63)'de *emcak* "emcik, meme", ŞS (Kunos, 1902: 200)'de *tüş* "göyüs, sine", ŞS (Kunos, 1902: 136)'de *kökel* "imdirici, süd verici"; ZT (Kara, 2011: 331)'de *émçek* "meme, kadın memesi", ZT (Kara, 2011: 403)'de *töş* "döş, göğüs, sine", ZT (Kara, 2011: 360)'de *kögrek* "göğüs, sine", ZT (Kara, 2011: 360)'de *kökes/köküs* "göğüs, sine" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 112)'de "meme" anlamına gelen *ämig*, DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 212, I: 355)'de "göğüs" anlamındaki *tōš*, *böksäg* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KİDİZ:

"Keçe" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.305/365] 184. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 282).

Kökeni: "Keçe" anlamına gelen sözcük yaşayan diyalektlerde güneybatı hariç (Oğuz keçe) değişik şekillerde bulunur (Clauson, 1972: 707). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<ET., OT. kiđiz ~ kiwiz ~ küwüz (EUTS; DLT)" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 529).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 115)'de *keçe* "keçe", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 120)'de *kiyiz* "keçe"; İML (Battal, 1997: 42)'de *kiyiz* "keçe"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 50)'de *kiyiz [Kıpç.]* "kece", Kİ (Caferoğlu, 1931: 43)'de *käçä* "keçe"; EZ (Atalay, 1945: 202/215)'de *kiyiz/küyüz* "keçe"; EM (Toparlı, 2003: 93)'de *kiyiz* "keçe"; AL (Kaçalin, 2011: 963)'de *kīz* "keçe"; ŞS (Kunos, 1902: 132)'de *kiz* "keçe, nemed, pul", ŞS (Kunos, 1902: 126)'de *keçe* "nemed, palas, yapıncık"; ZT (Kara, 2011: 356)'de *kize* "keçe" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 263)'de yer alan ve "keçe" anlamına gelen *käčä* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖWİZ:

"Halı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.305/365] 184. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 282).

Kökeni: "Halı, kilim" vb. anlamlara gelir (Clauson, 1972: 692, DTS, 1969: 311).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 145)'de *kilim* "kilim"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 119)'de *kilim* "kilim"; EM (Toparlı, 2003: 84)'de *ẖalı* "halı, sergi"; ŞS (Kunos, 1902: 114)'de *kaytım* "kilim, kalı, pelas" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, Kİ, EZ, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖWİŽ:

"Ağacın kof yeri" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.305/365] 184. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 282).

Kökeni: -j eki Soğdca olduğunu göstermektedir (Clauson, 1972: 688).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖWİŽ TURMA[168]:

"Bozulmuş turp" anlamında kullanılır [I.305/365] 184. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 282).

Kökeni: "Tadını kaybetmiş, çürümüş turp" demektir ve sözcük grubunu oluşturan sözcüklerin köken bilgisi yoktur (Clauson, 1972: 688).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TARUS:

"Çatı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.305/365] 184. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 282).

Kökeni: "Evin çatısı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir. Türkçede iki heceli sözcüklerin sonunda –s'nin olması nadir bir durumdur (Clauson, 1972: 553).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[168] Bu sözcük grubu "köwiž" maddesinde geçmektedir.

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TALAS:

"At yarışında ve çevgen oyununda ulaşılacak hedef" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.305/365] 184. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 282).

Kökeni: At yarışlarında kazananın göğüslediği iptir (Clauson, 1972: 501-502). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "(DLT) ~ tasal 'göçüşme ile' < tala- 'saldırmak' + -s" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 854).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 282)'de yer alan ve "bir yer adı" olan *Talas* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TALAS:

"Tarāz olarak bilinen şehir"dir [I.305/365] 184. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 282).

Kökeni: Bir yer adıdır (Clauson, 1972: 501).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 282)'de yer alan ve "at yarışında kullanılan ip" anlamına gelen *talas* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TULAS YŪZ:

"Mutsuz ve hüzünlü yüz" anlamında kullanılır [I.305/365] 184. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 282).

Kökeni: Solgun ya da çok zayıflamış yüz demektir (Clauson, 1972: 501). Räsänen, sözcüğün anlamını "solgun" olarak vermiş ve bunu Moğolca **tulas* ~ Tunguzca *tula* ~ Korece *tal* sözcükleriyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 498).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BİČİŠ:

"Düğünlerde soylulara verilen sırmalı ipek kumaşa" denir [I.305/365] 184. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 283).

Kökeni: "Bıç-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 296). Sözcük, *bıç- (fiil kökü) + -ş (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BURİŠ:

"Derideki ya da giysideki kırışıklık için kullanılan bir sözcük"tür [I.305/365] 184. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 283).

Kökeni: Deri ya da elbisedeki kırışıklıktır (Clauson, 1972: 369). Sözcük, *bur- (fiil kökü) + -ş (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BAĠİŠ:

“Parmakların ve diğer uzuvların eklemleri; kamışın boğumu” anlamına gelir [I.305/365] 184. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 283).

Kökeni: Bir şeyleri birbirine bağlama çağrışımıyla “ba:ğ” sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 321).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 304)’de yer alan ve “parmak, kamış boğumu” anlamına gelen *boġin* sözcüğü bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ML (Barutçu Özönder, 1996: 176, 777a-20)’de “…ve ḳanat ve gözünek ve uġ ve *baġış* ve bosaġa ve irkene…”; AL (Kaçalin, 2011: 906)’de “baġış” “bağdaş kurup oturmak; bağ, bent, otağ ipi”; ŞS (Kunos, 1902: 19)’de *bagış* “bağdaş, dizlerin büklemesi, mürebba, haymanın hilatları, savlet, satvet” sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BAQİŠ:

“Bakış” anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.305/365] 184. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 283).

Kökeni: “Bak-” fiilinden türeyen sözcük sözcük “bakış” anlamına gelir (Clauson, 1972: 321). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili “<bak-(ı)ş” bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 106).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 285, I: 286)’de yer alan ve “bakış” anlamına gelen *körüš* ve *baqiġ* sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BİLİŠ:

"Tanıdık" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.305/365] 184. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 283).

Kökeni: "Bil-" fiilinden türeyen sözcük "bildik, tanıdık" anlamına gelir ve diyalektlerde daha genel olarak "bilgi" demektir (Clauson, 1972: 344-345). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<bil-iş" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 147).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 94)'de *biliş* "bildik, tanıdık"; EM (Toparlı, 2003: 77)'de *biliş* "bildik, tanıdık", EM (Toparlı, 2003: 111)'de *ṭanış* "bildik, tanıdık"; ŞS (Kunos, 1902: 181)'de *tanış* "bildik, aşna, dost, görülmüş" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BULUŠ:

"Birinin yaptığı bir şeyden sağlanan kâr" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.305/365] 184. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 283).

Kökeni: "Bul-" fiilinden türeyen sözcük güneybatıda Osmanlı diyalektinde "buluş, keşif" anlamına gelir (Clauson, 1972: 345).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 93)'de *aslạm* "fayda, faiz", ME (Yüce, 1993: 93)'de *assu* "fayda, yarar"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 88) *aṣıġ* "kazanç", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 115)'de *ḳazanç* "kazanç"; İML (Battal, 1997: 77)'de *tusu* "fayda, menfaat", İML (Battal, 1997: 39)'de *kazganç* "kazanç"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 6)'de *asıġ* faide"; EZ (Atalay, 1945: 143) *asu* "fayda, faydalı"; AL (Kaçalin, 2011: 902)'de *assıġ* "assık"; ŞS (Kunos, 1902: 15)'de *asıġ* "nefi, fayde, temettü, tücaret" sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 106, 259, III: 266)'deki "fayda" anlamına gelen *asiġ*, *čür*, *tusu*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 284)'de "kâr" anlamındaki *čïqiš*, DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 348)'de "kazanç" anlamına gelen *qazġanč* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BOLUŠ:

"Sözlü yardım" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.305/365] 184. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 283).

Kökeni: "Yardım, yardımcı" anlamına gelen sözcük "bol-" fiilinden türemiştir ve bununla aralarında çok ince anlamsal bir bağ vardır (Clauson, 1972: 345). Sözcük, *bol- (fiil kökü) + -ş (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAPİŠ:

"İki erkek ya da diğerleri arasındaki karşılıklı güven" demektir [I.305/365] 184. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 283).

Kökeni: Herhangi bir oranda karşılıklılığı ifade etmektedir (Clauson, 1972: 446). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<OT. tapı 'bir şeye razı olma' (DLT) + ş" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 859).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TUTUŠ:

"Kavga, dalaşma" anlamında kullanılır [I.305/365] 184. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 283).

Kökeni: "Tut-" fiilinden türeyen sözcük "kavga" vb. anlamlara gelir. Modern şekli art ünlülüdür (Clauson, 1972: 461). DTS'de ise sözcüğün "sitem, kınama, itiraz" şeklinde açıklandığı görülmektedir (DTS, 1969: 593).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 183)'de *tartışık* sözcüğü "çekişme" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Aynı maddede yer alan ve "özel isim" anlamına gelen *tutuš* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TUTUŠ[169]:

"Bir adam adı"dır [I.305/365] 184. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 283).

Kökeni: Özel addır (DTS, 1969: 593).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[169] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir. Ancak farklı bir anlamla kullanıldığı için yeni başlıkta değerlendirilmiştir.

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Aynı maddede yer alan ve "çekişme" anlamına gelen "tutuš" sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TAWİŠ:

"Ses ve hareket" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.306/367] 185. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 283).

Kökeni: "Ses" özellikle "yumuşak, yüksek olmayan ses" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 446). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<*tā 'yansıma' + v[~w] + (u)ş" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 872).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de *avaz* "ses"; EM (Toparlı, 2003: 72)'de *āvāz* "ses"; ŞS (Kunos, 1902: 37)'de *çağlama* "avaz, seda, ses", ŞS (Kunos, 1902: 40)'de *çau* "ses, seda", ŞS (Kunos, 1902: 44)'de *çığırğu* "ses, avaz, görültü, şamata", ŞS (Kunos, 1902: 51)'de *carucer* "seda, nida, ses", ŞS (Kunos, 1902: 178)'de *şukun* "ses, şamata, gürültü", ŞS (Kunos, 1902: 184)'de *tavuş* "seda, ses, şamata, ayak sesi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TOQİŠ:

"Savaş" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.306/367] 185. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 283).

Kökeni: Karşılıklı olma durumunu ifade eder ve "tokı-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 474). "Savaş, muharebe, cenk, kavga, dövüşme, vuruşma, çarpışma" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 577). Sözcük, *tokı- (fiil kökü)* + *-ş (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 195)'de *uruş* "savaş"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 99)'de *çalış* "harp"; İML (Battal, 1997: 74)'de *tokuş* "savaş, muharebe"; EZ (Atalay, 1945: 270)'de *uruş* "vuruş", EZ (Atalay, 1945: 161)'de *çalış* "ok atışma"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 128)'de *uruş* "vurma, vuruş"; AL (Kaçalin, 2011: 1032)'de *uruş* "cenk"; ŞS (Kunos, 1902: 159)'de *uruş* "muharebe, cenk, dövüş", ŞS (Kunos, 1902: 168)'de *savaşı* "cenk, muharebe", ŞS (Kunos, 1902: 187)'de *tigiş* "dövüş, gouga, cenk", ŞS (Kunos, 1902: 39)'de *çapğulaş* "döyüş, muharebe, muzarebe, mücadele, gouga", ŞS (Kunos, 1902: 188)'de *tikiş* "muharebe" şeklinde gördüğümüz sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 104, III: 335)'deki "savaş" anlamına gelen *uruš* ve *sünüš* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Aynı maddede yer alan ve "özel ad" olarak kullanılan *toqiš* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TOQİŠ[170]:

"Özel ad" olarak kullanılan bir sözcüktür [I.306/367] 185. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 283).

[170] Sözcük, bir önceki "toqiš" maddesinde geçmektedir; ancak anlamı farklı olduğu için farklı bir maddede değerlendirilmiştir.

Kökeni: Özel addır (DTS, 1969: 577).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Aynı maddede yer alan ve "savaş" anlamına gelen *toqiš* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TİKİŠ:

"Karşılıklı beslenme" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.306/367] 185. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 284).

Kökeni: Sözcük, *tik- (fiil kökü)* + *-ş (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 1016)'de *tikiş* "yetecek miktarı ve kifayet edecek miktarı"; ŞS (Kunos, 1902: 188)'de *tikiş* "dib, nihayet; çukur; muharebe, tesadüf" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TÄGİŠ:

"Bir şeyin sonu" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.306/367] 185. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 284).

Kökeni: "Teg-" fiilinden türeyen sözcük yaşayan diyalektlerde bazı fonetik değişikliklerle bulunur. Bazen *ti:ş* şeklinde sınırlandırılabilir (Clauson, 1972: 487). Sözcük, *teg- (fiil kökü) + -ş (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 63)'de *soŋ* "son"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 92)'de *son* "ahır, son"; EZ (Atalay, 1945: 240)'de *sonğ* "son"; ŞS (Kunos, 1902: 173)'de *sonk* "son" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 284)'de yer alan ve "bir erkek adı" olan *tägiš* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TÄGİŠ:

"Bir erkek adı" olarak kullanılan bir sözcüktür [I.306/367] 185. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 284).

Kökeni: Özel addır (DTS, 1969: 550).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 284)'de yer alan ve "bir şeyin sonu" anlamına gelen *tägiš* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ČÄPİŠ:

"Altı aylık keçi yavrusu" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.306/367] 185. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 284).

Kökeni: "Biraz büyümüş oğlak; altı aylık oğlak" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 399, Räsänen, 1969: 105).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 28)'de *çäpiş* sözcüğü "biraz büyümüş keçi" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČAWUŠ:

"Savaşta askerleri düzenleyen ve onları yersiz şiddetten uzak tutan görevli"dir [I.306/367] 185. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 284).

Kökeni: Kağanın askerî yetkilisi, ordu komutanı vb. anlamlara gelir. "Bilge:"nin askerî karşılığıdır (Clauson, 1972: 399). DTS'de sözcüğün anlamı "çavuş, çavuşluk rütbesi" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 142). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<ET., OT. çaw + (uş)" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 224).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 24)'de *çavuş* "askerî bir rütbe"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 27)'de *çavuş* "çavuş, padişahın önünde tazim ve ihtiramla bağıran adam" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČİQİŠ:

"Kâr" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.306/367] 185. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 284).

Kökeni: "Kâr; fayda, çıkar, sonuç" demektir (Clauson, 1972: 412, DTS, 1969: 151). Sözcük, *çık- (fiil kökü)* + *-ş (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 93)'de *asl̤am* "fayda, faiz", ME (Yüce, 1993: 93)'de *assu* "fayda, yarar"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 88) *aṣıġ* "kazanç", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 115)'de *ḳazanç* "kazanç"; İML (Battal, 1997: 77)'de *tusu* "fayda, menfaat", İML (Battal, 1997: 39)'de *kazganç* "kazanç"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 6)'de

asıġ faide"; EZ (Atalay, 1945: 143) *asu* "fayda, faydalı"; AL (Kaçalin, 2011: 902)'de *assıġ* "assık"; ŞS (Kunos, 1902: 15)'de *asıġ* "nefi, fayde, temettü, tücaret" sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 106, 259, III: 266)'de "fayda" anlamına gelen *asiġ*, *čür*, *tusu*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 283)'de "birinin yaptığı bir şeyden sağlanan kâr" anlamına gelen *buluš*, DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 348)'de "kazanç" anlamına gelen *qazġanč* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 26)'de *çıkış* "masraf, harcolunan para"; EZ (Atalay, 1945: 162)'de *çıkış* "çıkma"; ZT (Kara, 2011: 323)'de *çıkış* "yükseklik, irtifa; yükselti, tepe, yokuş" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ČALİŠ:

"Güreş" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.306/367] 185. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 284).

Kökeni: "Çal-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 421). Sözcük, *çal- "yere vur-" (fiil kökü) + -ş (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 154)'de *küreş* "güreş"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 55)'de *küräş* "bugünkü manasında"; ŞS (Kunos, 1902: 74)'de *güraş* "güreş, tutuşmak, pehlivanların birbirile yaka yaka kucak bekucak savaşmaları"; ZT (Kara, 2011: 366)'de *küreş* "güreşme, pehlivanlık" ifadeleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EZ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 99)'de *çalış* "harp"; EZ (Atalay, 1945: 161)'de *çalış* "ok atışma" sözcükleri bu maddedeki sözükle yalancı eş değerdir.

SORUŠ:

"Taneleri sertleşmeden başakların alevde ütülmesiyle yenilen buğdaya" denir [I.306/367] 185. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 284).

Kökeni: "So:r-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 855). Sözcük, *sor- "em-" (fiil kökü) + -ş (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SİQİŠ:

"Kalabalık, çarpışma" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.306/367] 185. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 284).

Kökeni: "Sık-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 817). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<sık-ış [TS. II, 1296: yok]" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 767).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÖKÜŠ:

"Sövgü, birlikte küfretme" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.306/367] 185. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 284).

Kökeni: "Sö:g-" fiilinden türeyen sözcük "sövgü, küfür" demektir. Yaşayan diyalektlerde küçük fonetik değişikliklerle bulunur (Clauson, 1972: 823).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 63)'de *söküş* "söğüş, sep"; AL (Kaçalin, 2011: 999)'de *sögünç* "sövünç"; ZT (Kara, 2011: 385)'de *sögüc* "küfür, sövgü, kötü söz" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÖGÜŠ:

“Kavurma için uygun keçi ya da kuzu” anlamına gelir [I.306/367] 185. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 284).

Kökeni: “Rosto” anlamına gelen sözcüğün morfolojisi belirsizdir. Ama sögül- fiiliyle ilişkilidir (Clauson, 1972: 823). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili “<soġ ‘soğuk’ + ^{0}ş [> sögüş]” bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 804).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SİKİŠ:

“Cinsel ilişki” anlamına gelir [I.306/367] 185. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 284).

Kökeni: “Sik-” fiilinden türeyen sözcük “cinsel birleşme” anlamında kullanılır (Clauson, 1972: 823).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 89)’de *sikiş* sözcüğü “bugünkü manasında” anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAPİŠ:

"Yağmalama" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.306/367] 185. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 284).

Kökeni: "Kap-" fiilinden türemiştir ve "yağmalama" anlamına gelir (Clauson, 1972: 587). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<kap-(ı)ş" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 460).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 117)'de *yağma* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 276)'de *yagma* "yağma, talan"; ŞS (Kunos, 1902: 21)'de *barant* "yağma, tarac, garet, talan", ŞS (Kunos, 1902: 39)'de *çap* "yağma, garet, telbis, tedlis", ŞS (Kunos, 1902: 39)'de *çapaul* "yağma, hücum, tar-u mar eylemek", ŞS (Kunos, 1902: 85)'de *ilğamişi* "akın, tarac, yağma", ŞS (Kunos, 1902: 169)'de *siğel* "garet, yağma", ŞS (Kunos, 1902: 180)'de *tala* "yağma", ŞS (Kunos, 1902: 181)'de *talan* "yağma" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 118)'de *kapış* sözcüğü "mücella gün ve gusale cild ve deri, kulan" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QAPUŠ:

"Argu'da bir yer adı"dır [I.306/367] 185. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 284).

Kökeni: Bir yer adıdır (DTS, 1969: 421).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAČİŠ:

"Telaş ve kaçış" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.306/367] 185. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 284).

Kökeni: "Kaç-" fiilinden türeyen sözcük "insanlar arasında genel panik ve düzensiz kaçış" demektir (Clauson, 1972: 593). Gülensoy, sözcükle ilgili "ET, OT. ḳaçış (DLT) <*kaç-" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 450). Sözcüğün gelişimi *kaç- (fiil kökü) + -(ı)ş (fiilden isim yapım eki)* şeklinde olmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 147)'de *ḳorḳuġ* "korku"; AL (Kaçalin, 2011: 964)'de *ḳorḳunç* "korku", AL (Kaçalin, 2011: 965)'de *ḳorḳuş* "korku"; ŞS (Kunos, 1902: 125)'de *kazındu* "telaş", ŞS (Kunos, 1902: 179)'de *şuran* "karışıklık, inkilab, telaş", ŞS (Kunos, 1902: 186)'de *temacamış* "iztirab, telaş", ŞS (Kunos, 1902: 187)'de *tibrişlik* "halacan, iztirab, telaş", ŞS (Kunos, 1902: 31)'de *boşar* "iztirab, halecan, telaş, seratime", ŞS (Kunos, 1902: 67)'de *ezboy* "halecan, telaş", ŞS (Kunos, 1902: 113)'de *kayğu* "fikr-u endişe", ŞS (Kunos, 1902: 149)'de *oy (oyi)* "endişe", ŞS (Kunos, 1902: 164)'de *sağınc* "endişe" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-

Kelly, 1982-I: 296, 360)'de "telaş" anlamına gelen *täzig*, *käčrüm* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QUČUŠ:

"Kucaklama" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.306/367] 185. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 284).

Kökeni: Birliktelik ifade eder ve "kuç-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 593). Sözcük, *kuç- (fiil kökü) + -(u)ş (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAḌAŠ:

"Hısım, akraba" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.306/367] 185. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 284).

Kökeni: "Ka:" sözcüğünden türemiştir ve "aynı aileden gelen" bazen de "komşu, arkadaş" anlamına gelir (Clauson, 1972: 607). Sözcük, *ka (isim kökü)* + *daş (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 156)'de *öz* "akraba", ŞS (Kunos, 1902: 159)'de *uruk kayış* "kism, akraba", ŞS (Kunos, 1902: 113)'de *kayaş* "mühmilatdandir, uruk ve kayaş denir; kısm ve akraba" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAḌİŠ:

"Deri kayış" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.306/367] 185. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 284).

Kökeni: "Kayış" anlamına gelen sözcük yaşayan diyalektlerde "kayış" olarak bulunur (Clauson, 1972: 607). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<*ḳađ- 'döndürmek' + -(ı)ş" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 484).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 136)'de *ḳayış* "kayış"; İML (Battal, 1997: 39)'de *kayış* "işlenmiş deriden kesilen dar ve uzun parça, kayış"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 74)'de *qayış* "kayış, bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 189)'de *kayış* "kayış"; EM (Toparlı, 2003: 89)'de *ḳayış* "kayış"; ŞS (Kunos, 1902: 38)'de *çanak* "kayış", ŞS (Kunos, 1902:

187)'de *tesme* "kayış"; ZT (Kara, 2011: 349)'de *ḳayış* "kayış" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QARİŠ:

"Karış" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.306/367] 185. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 284).

Kökeni: "*Kar-" fiilinden türemiştir ve "karış, başparmak ve küçük parmağın uçları arasındaki mesafe" anlamına gelir (Clauson, 1972: 663). Gülensoy, sözcükle ilgili "OT. ḳarı ~ ḳarış (DLT); karış(la-)" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 470).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 113)'de *ḳarış* "karış"; İML (Battal, 1997: 38)'de *karış* "açık elin başparmak ucuna kadar olan mesafesi olup ölçü gibi kullanılır"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 71)'de *qarış* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 185)'de *karış* "karış"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)'de *ḳarış* "karış, bir ölçü birimi"; ZT (Kara, 2011: 347)'de *ḳarış* "karış"; ŞS (Kunos, 1902: 65)'de *eriş (arış)* "bir karış", ŞS (Kunos, 1902: 122)'de *karuça* "bazu, kolun üstü, karış" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 135)'de *ḳarış* "karışma, karışık"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 113)'de *ḳarış* "kargış, kötü dua, beddua"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 71)'de *qarış* "beddua" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QOĠUŠ:

"Tabaklanmış ya da tabaklanmamış deri" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.306/367] 185. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 285).

Kökeni: Sözcüğün *koğ- fiilinden –uş ekiyle geldiği sanılıyor. Ama bu kökle anlamsal bir ilişkisi bulunmaz. Ayrıca bu kökün alternatifi olan kov- fiilinden gelse bile bununla da anlam ilişkisi yoktur (Clauson, 1972: 613).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 44)'de *koğuş* sözcüğü "ortası boş olan" anlamına gelen sözcük bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 285)'de yer alan ve "oluk", "ok düzenleyicisi" anlamlarına gelen *qoġuš* sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QOĠUŠ:

"Su yolu, oluk, değirmen oluğu" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.306/367] 185. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 285).

Kökeni: Temel anlamı "oluk"tur (Clauson, 1972: 613). Räsänen, sözcüğün anlamını "su yolu" olarak vermiş ve bunu Moğolca *qobul* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 275). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<kog + (u)ş" olarak vermiştir (Gülensoy, 2007: 532).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 62)'de *oluq* sözcüğü "suyun sür'atle aktığı oluk" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 44)'de *koğuş* sözcüğü "ortası boş olan" anlamına gelen sözcük bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 285)'de yer alan ve "tabaklanmış ya da tabaklanmamış deri", "ok düzenleyicisi" anlamlarına gelen *qoġuš* sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QOĠUŠ:

"Ok düzelticisi" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.306/367] 185. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 285).

Kökeni: Sözcük, *koğ- (fiil kökü)* + *-ş (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 44)'de *koğuş* sözcüğü "ortası boş olan" anlamına gelen sözcük bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 285)'de yer alan ve "tabaklanmış ya da tabaklanmamış deri", "oluk" anlamlarına gelen *qoġuš* sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QAMİŠ:

"Kamış" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.306/367] 185. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 285).

Kökeni: "Kamış, saz" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 628, Räsänen, 1969: 230, DTS, 1969: 415).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 37)'de *kamış* "sulak yerlerde biten içi boş ve boğumlu bitki"; EZ (Atalay, 1945: 183)'de *kamış* "kamış"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)'de *ḳamış* "kamış"; EM (Toparlı, 2003: 87)'de *ḳamış* "kamış, şeker kamışı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄČİŠ:

"Kanalın ya da nehirin geçidi" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.308/369] 186. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 285).

Kökeni: "Keç-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 699). Sözcük, *keç- (fiil kökü) + -ş (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 115)'de *keçüt* "geçit", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 123)'de *köpri* "köprü"; İML (Battal, 1997: 46)'de *köprü* "suyun üzerinden öte tarafa geçmek için ahşaptan, taştan yapılan yol"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 43)'de *käçüt* "keçit", Kİ (Caferoğlu, 1931: 52)'de *köprü* "bugünkü manasında, Türkmenlerde ise yalnız büyük asma köprü"; EZ (Atalay, 1945: 208)'de *köpri* "köprü"; AL (Kaçalin, 2011: 968)'de *köprük* "köprü"; ŞS (Kunos, 1902: 136)'de *köprük* "köprü" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄRİŠ:

"Oğuz diyalektinde üzerine tırmanılabilen dağ zirvesine" denir [I.308/369] 186. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 285).

Kökeni: "Ker-" fiilinden türeyen sözcük "tırmanılan dağ zirvesi" anlamına gelir (Clauson, 1972: 747). Sözcük, *ker- (fiil kökü) + -ş (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 45)'de *käriş* sözcüğü "tepe" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 139)'de *kęriş* sözcüğü "çekiş, husûmet" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 285)'de yer alan ve "atın iki kürek kemiği arasındaki yer", "kavgadaki direniş", "kavga" anlamlarına gelen *käriš* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

KÄRİŠ:

"Atın iki kürek kemiği arasındaki yere" denir [I.308/369] 186. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 285).

Kökeni: DTS'de sözcüğün anlamı "ense" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 301).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 45)'de *käriş* "tepe"; ME (Yüce, 1993: 139)'de *kęriş* "çekiş, husûmet" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 285)'de yer alan ve "üzerine tırmanılabilen dağ zirvesi", "kavgadaki direniş", "kavga" anlamlarına gelen *käriš* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

KÄRİŠ:

"Kavgadaki direnişe" denir [I.308/369] 186. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 285).

Kökeni: "Ker-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 747). DTS'de ise sözcük "direnç, dayanıklılık" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 301). Sözcük, *ker- "ger-" (fiil kökü) + -ş (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 45)'de *käriş* "tepe"; ME (Yüce, 1993: 139)'de *kęriş* "çekiş, husûmet" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 285)'de yer alan ve "üzerine tırmanılabilen dağ zirvesi", "atın iki kürek kemiği arasındaki yer", "kavga" anlamlarına gelen *käriš* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

KÖRÜŠ:

"Bakış" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.308/369] 186. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 285).

Kökeni: "Kör-" fiilinden türeyen sözcük "bakış" anlamına gelir (Clauson, 1972: 747).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 283, 286)'de "bakış" anlamına gelen *baqiš* ve *baqiġ* sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 150)'de *körüş ?* sözcüğü "örtü, peçe" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KİRİŠ:

"Kiriş" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.308/369] 186. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 285).

Kökeni: Gülensoy, sözcükle ilgili "<ET. ker- 'germek' + -(i)ş [>kir-(i)ş]" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 526).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 145)'de *kiriş* "kiriş" KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 120)'de *kiriş* "kiriş"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 35)'de *dirák* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 202)'de *kiriş* "kiriş"; EM (Toparlı, 2003: 93)'de *kiriş* "kiriş"; ŞS (Kunos, 1902: 19)'de *bağam* "direk, destek", ŞS (Kunos, 1902: 21)'de *balar* "direk, amud, kiriş, sutun, tirek, tirsek" sözcükleri u maddedekiyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 134, III: 272)'de "kiriş" anlamına gelen *äwšük* ve *suni* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 285)'de yer alan ve "birisinin mülklerinden gelen gelir" anlamına gelen *kiriš* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

KİRİŠ:

"Birisinin mülklerinden gelen geliri" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.308/369] 186. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 285).

Kökeni: "Kir-" fiilinden türemiştir ve "mal mülkten gelen gelir" anlamına sahiptir (Clauson, 1972: 747). Sözcük, *kir- (fiil kökü) + -(i)ş (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, Kİ, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 145)'de *kiriş* "kiriş" KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 120)'de *kiriş* "kiriş"; EZ (Atalay, 1945: 202)'de *kiriş* "kiriş"; EM (Toparlı, 2003: 93)'de *kiriş* "kiriş" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 285)'de yer alan ve "kiriş" anlamına gelen *kiriš* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

KÄRİŠ:

"Kavga" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.308/369] 186. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 285).

Kökeni: “Kavga; tartışma, dava” demektir (Clauson, 1972: 747, DTS, 1969: 301).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 45)’de *käriş* “tepe”; ME (Yüce, 1993: 139)’de *ḳeriş* “çekiş, husûmet” sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 285)’de yer alan ve “üzerine tırmanılabilen dağ zirvesi”, “atın iki kürek kemiği arasındaki yer”, “kavgadaki direniş” anlamlarına gelen *käriš* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

KÄLİŠ BARİŠ:

“Geliş gidiş” anlamında kullanılır [I.308/369] 186. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 285).

Kökeni: Erken dönemde keliş sözcüğü barış ile ilişkili olarak kullanılır “geliş ve gidiş” demektir (Clauson, 1972: 720). Sözcük grubunu oluşturan sözcükler *kel- (fiil kökü) + iş (fiilden isim yapım eki)*; *bar- (fiil kökü) + ış (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

KÄLİŠLİG BARİŠLİĠ ÄW[171]:

"Gidilip gelinen ev" anlamında kullanılır [I.308/369] 186. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 285).

Kökeni[172]: Sözcük grubunun sıfat unsuruları *kel- (fiil kökü) + iş (fiilden isim yapım eki) + lig (isimden isim yapım eki)*; *bar- (fiil kökü) + ış (fiilden isim yapım eki) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

KÜMÜŠ:

"Gümüş" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.308/369] 186. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 285).

Kökeni: Ramstedt, sözcüğü Korece *kim* "altın" sözcüyle birleştirirken Ligeti bunun doğru olmadığını söyler (Eren, 1999: 166). Gülensoy ise sözcükle ilgili "<ET.

[171] Bu sözcük grubu bir önceki maddedenin içinde geçmektedir.

[172] Sözcük grubunun isim unsuru olan "äw" sözcüğünün köken bilgisi 53. varaktaki "ā̈w" maddesinde verilmiştir.

kü- ‘saklamak, korumak’ (EUTS, 121) + -m-üş” bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 395).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 154)’de *kümüş* “gümüş”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 126)’de *kümiş* “gümüş”; İML (Battal, 1997: 49)’de *kümüş* “bildiğimiz kıymetli maden: gümüş”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 55)’de *kümüş* “gümüş”; EZ (Atalay, 1945: 214)’de *kümüş* “gümüş”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 117)’de *kümüş* “gümüş”; EM (Toparlı, 2003: 97)’de *kümiş / kümüş* “gümüş”; ZT (Kara, 2011: 365)’de *kümüş* “gümüş” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL ve ŞS’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Aynı maddede yer alan ve “para”, “özel ad” anlamlarına gelen *kümüš* sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÜMÜŠ[173]:

“Dirhem (para)” anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.308/369] 186. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 286).

Kökeni: “Dirhem (gümüşten yapılır)” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 724).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

[173] Sözcük, bir önceki maddede geçmektedir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL ve ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 154)'de *kümüş* "gümüş"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 126)'de *kümiş* "gümüş"; İML (Battal, 1997: 49)'de *kümüş* "bildiğimiz kıymetli maden: gümüş"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 55)'de *kümüş* "gümüş"; EZ (Atalay, 1945: 214)'de *kümüş* "gümüş"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 117)'de *kümüş* "gümüş"; EM (Toparlı, 2003: 97)'de *kümiş / kümüş* "gümüş"; ZT (Kara, 2011: 365)'de *kümüş* "gümüş" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Aynı maddede yer alan ve "gümüş", "özel ad " anlamlarına gelen *kümüš* sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÜMÜŠ[174]:

"Bir köle kızın adı"dır [I.308/369] 186. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 286).

Kökeni: Köle kızın adıdır (Clauson, 1972: 724).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL ve ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 154)'de *kümüş* "gümüş"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 126)'de *kümiş* "gümüş"; İML (Battal, 1997: 49)'de *kümüş* "bildiğimiz kıymetli maden: gümüş"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 55)'de *kümüş* "gümüş"; EZ (Atalay, 1945: 214)'de *kümüş* "gümüş"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 117)'de *kümüş* "gümüş"; EM (Toparlı, 2003: 97)'de *kümiş / kümüş* "gümüş"; ZT (Kara, 2011: 365)'de *kümüş*

[174] Sözcük, "kümüš" maddesinde yer alır.

"gümüş" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Aynı maddede yer alan ve "gümüş", "para" anlamlarına gelen *kümüš* sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BATİĠ:

"Kanal ya da buna benzer şeylerin derin yeri" için kullanılan bir sözcüktür [I.308/369] 186. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 286).

Kökeni: "Bat-" fiilinden türemiştir ve "ırmağın boğazı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 301). DTS'de sözcüğün anlamı "çukur" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 89). Sözcük, *bat- (fiil kökü)* + *-(ı)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BİČİĠ:

"Anlaşma, sözleşme" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.308/369] 186. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 286).

Kökeni: "Bıç-" fiilinden türeyen sözcük "anlaşma" anlamına gelir. Kökle anlamsal ilişkisi belirsizdir; ama türeme kesindir (Clauson, 1972: 294). Sözcük, *bıç- (fiil kökü) + -(ı)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 91)'de *ant* "ant, yemin", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 87)'de *and* "ant, yemin", İML (Battal, 1997: 10)'de *ant* "yemin", Kİ (Caferoğlu, 1931: 4)'de *ant* "yemin", EZ (Atalay, 1945: 140)'de *ant* "ant, yemin"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de de *ant* "yemin, ant"; ŞS (Kunos, 1902: 12)'de *ant* "and, kasem, ahd-i peyman, sükende", ŞS (Kunos, 1902: 155)'de *önk* "yemin", ŞS (Kunos, 1902: 165)'de *sak* "yemin"; ZT (Kara, 2011: 303)'de *ant* "yemin" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 316, 92, 344)'de "anlaşma" anlamına gelen *kertü, and, bičġās* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BARİĠ:

"Doğrudan (git-)" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.308/369] 186. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 286).

Kökeni: "Doğrudan (git-)" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 360). DTS'de DLT'deki örnek "o tamamen gitti" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 84). Sözcük, *bar- (fiil kökü) + -(ı)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BARİĠ:

"Bir şeyin kokması" anlamındadır ve tek başına kullanılmaz. "Sasiġ bariġ" şeklinde kullanılır [I.308/369] 186. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 286).

Kökeni: "Kokmuş, sası" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 490).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 88)'de *sası* "fena koku, müteafin"; EZ (Atalay, 1945: 233)'de *sasık* "sasık, kötü kokan"; ŞS (Kunos, 1902: 167)'de *sasıġ* "kokumuş"; ZT (Kara, 2011: 381)'de *sasıġ* "kokmuş, kötü kokulu olan, çürük" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BASİĠ:

"Gece baskının olduğu yere" denir [I.308/369] 186. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 286).

Kökeni: "Bas-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 373). Sözcük, *bas- (fiil kökü) + (ı)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BUSUĠ:

"Pusu" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.310/372] 187. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 286).

Kökeni: "Bus-" fiilinden türeyen sözcük "pusu" anlamına gelir (Clauson, 1972: 373). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<pus [<*bus-]-u(ġ)" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 705). Sözcük, *bus- (fiil kökü) + (u)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 97)'de *buşu* sözcüğü "pusu" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BOŠUĠ:

"Dönüş izni" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.310/372] 187. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 286).

Kökeni: "Boşu:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 379). Sözcük, *boşu- (fiil kökü) + (u)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BOŠUĠ AŠİ[175]:

"İzin yemeği" anlamında kullanılan bir sözcük grubudur [I.310/372] 187. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 286).

Kökeni: "İzin yemeği; yola çıkmadan önce verilen aş (izin aşı)" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "boşu:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 379, DTS, 1969: 115). İsim unsuru ise yalın haldedir. Sıfat unsuru, *boşu- (fiil kökü) + -g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

[175] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BİŠİĠ AŠ[176]:

"Pişmiş yemek" anlamında kullanılan bir sözcük grubudur [I.310/372] 187. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 286).

Kökeni: "Bış-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 378-379). Sözcük grubunun sıfat unsuru *bış- (fiil kökü) + -(ı)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 162)'de *pişük* "hazir tâm, pişmiş", ŞS (Kunos, 1902: 28)'de *bištuğ* "eyi pişmiş, pişkin", ŞS (Kunos, 1902: 191)'de *titik* "pişmiş"; ZT (Kara, 2011: 376)'de *pişuḳ* "pişik, pişmiş" sözcükleri bu maddedeki "bišiġ aš" sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BAQİĠ:

"Bakış" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.310/372] 187. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 286).

[176] Bu maddede "bišiġ aš, bišiġ kärpič ve bišiġ süčūg" sözcük grupları yer almaktadır.

Kökeni: "Bak-" fiilinden türemiştir ve "bakış" anlamına gelir (Clauson, 1972: 313). Sözcük, *bak- (fiil kökü) +-(ı)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 283, 285)'de "bakış" anlamına gelen *baqiš, körüš* sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BUŠUĠ:

Kullanıldığı cümle içinde "çok fazla" anlamına gelmektedir [I.310/372] 187. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 286).

Kökeni: "Buş-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 379). Sözcük, *buş- (fiil kökü) +-(u)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuş olmalıdır. Sözcüğün hangi anlamdaki "buş-" fiilinden türediği bilinmemektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAPUĠ:

"Hizmet" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.310/372] 187. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 286).

Kökeni: "Tap-" fiilinden türemiştir ve "hizmet" anlamına gelir. *Tapıġ* sözcüğü dudak ünsüzünün etkisiyle *tapuġ* olmuştur (Clauson, 1972: 437). Sözcük, *tap- (fiil kökü) +-(u)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 142)'de *ṭapu* "hizmet"; İML (Battal, 1997: 68)'de *tapuġ* "hizmet", İML (Battal, 1997: 68)'de *tapuk* "kulluk, hizmet"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 98)'de *tapu* "hizmet"; AL (Kaçalin, 2011: 1007)'de *tapuġ* "tapu, hizmet" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 286)'de yer alan ve "itaat" anlamına gelen *tapuġ* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TAPUĠ:

"İtaat" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.310/372] 187. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 287).

Kökeni: Sözcük, *tap- (fiil kökü) +-(u)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 179)'de *tabuğ* sözcüğü "ibadet, perestiş, tapu" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 286)'de yer alan ve "hizmet" anlamına gelen *tapuġ* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TUTUĠ:

"Rehin ya da tutsak" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.310/372] 187. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 287).

Kökeni: "Tut-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 452). Sözcük, *tut- (fiil kökü) +-(u)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 108)'de *bulun* "tutsak, esir", ME (Yüce, 1993: 191)'de *tutuġ* "rehin, garanti", ME (Yüce, 1993: 120)'de *esīr* "esir, tutsak", ME (Yüce, 1993: 151)'de *ḳul* "kul, köle"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)'de *ṭutḳun* "esir, tutsak", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)'de *ṭutsaḳ* "esir, tutsak", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)'de *ṭuṭu* "esir, rehin", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 123)'de *ḳul* "köle"; İML (Battal, 1997: 42)'de *kul* "köle"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 80)'de *qul* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 108)'de *tutqun* "esir", Kİ (Caferoğlu, 1931: 108)'de *tutsaq* "esir"; EZ (Atalay, 1945: 210)'de *kul* "kul, köle", EZ (Atalay, 1945: 265)'de *tutsak* "tutsak, esir", EZ (Atalay, 1945: 265)'de *tusnak* "rehin, tutu", EZ (Atalay, 1945: 265)'de *tutsav/tutu* "tutu, rehin"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 117)'de *ḳul* "köle"; EM (Toparlı, 2003: 96)'de *ḳul* "kul, köle", EM (Toparlı, 2003: 116)'de *ṭuṭı* "tutsak, esir"; AL (Kaçalin, 2011: 969)'de *ḳul* "kul, köle"; (Kunos, 1902:

198)'de *tutsak* "esir, bendi", ŞS (Kunos, 1902: 35)'de *bulğun* "esir", ŞS (Kunos, 1902: 197)'de *tutak* "rehin, emanet"; ZT (Kara, 2011: 363)'de *ḳul* "kul, esir, köle", ZT (Kara, 2011: 344)'de *kâkâ* "esir, köle" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 266, 266, 305, 314, 330, III: 265)'de bulunan ve "tutsak" anlamına gelen *til, qul, bulun, tegīn, tutġun, qara bāš* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 287)'de yer alan ve "şeytan girmesi" anlamına gelen *tutuġ* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TUTUĠ:

"Şeytan girmesi" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.310/372] 187. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 287).

Kökeni: Sözcük, *tut- (fiil kökü) +-(u)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 191)'de *tutuġ* sözcüğü "rehin, garanti" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 287)'de yer alan ve "esir" anlamına gelen *tutuġ* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TİḌİĠ:

"Bir şeyi önleme" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.310/372] 187. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 287).

Kökeni: "Tı:ḏ-" fiilinden türeyen sözcük "önleme, engel olma" anlamına gelir (Clauson, 1972: 452).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TARİĠ:

"Tahıl" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.310/372] 187. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 287).

Kökeni: "Tarı:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 537-538). Sözcük, *tarı- (fiil kökü) + -g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 118)'de *ekin* "ekin"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 142)'de *ṭarı* "darı", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 104)'de *ekin* "ekin"; İML (Battal, 1997: 69)'de *tarıg* "darı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 99)'de *tarı* "darı", Kİ

(Caferoğlu, 1931: 10)'de *ekin* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 252)'de *tarı* "darı", EZ (Atalay, 1945: 167)'de *ékin* "ekin"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 108)'de *ekin* "ekin"; EM (Toparlı, 2003: 82)'de *ekin* "ekin"; AL (Kaçalin, 2011: 1008)'de *tarıġ* "darı"; ŞS (Kunos, 1902: 183)'de *tarığ* "darı, erzen"; ZT (Kara, 2011: 393)'de *tarıġ* "darı, mısır", ZT (Kara, 2011: 330)'de *ékin* "ekin, ürün" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TURİĠ:

"Dağdaki sığınak" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.310/372] 187. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 287).

Kökeni: "Tur-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 538). Sözcük, *tur- (fiil kökü) + -(ı)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TORUĠ:

"Atları tanımlamada kullanılan bir sözcük"tür, toruġ at gibi [I.310/372] 187. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 287).

Kökeni: "Erkek at; doru (atın rengi hakkında)" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 538, DTS, 1969: 578).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 147)'de *ṭoru* "doru"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 106)'de *toru* "doru, hurma renginde at"; EZ (Atalay, 1945: 262)'de *toru / toğru* "doru renk"; EM (Toparlı, 2003: 115)'de *ṭorı* "doru at" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TURİĠ ART TĒZ:

"Kaşgar'da bir yaylanın adı"dır [I.310/372] 187. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 287).

Kökeni: Kaşgar'ın yanındaki yaylanın adıdır ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 587).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ČAWİĠ:

"Kamçı ucu" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.310/372] 187. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 287).

Kökeni: "Kamçı ucu; kamçı, kırbaç" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 395, DTS, 1969: 142).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SAPİĠ:

"Çadır eteği" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.312/374] 188. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 287).

Kökeni: "Sap-" fiilinden türemiştir ve "çadırın düşük eteği" anlamına gelir (Clauson, 1972: 786). Sözcük, *sap- (fiil kökü) + -(ı)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SATİĠ:

"Satış" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.312/374] 188. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 287).

Kökeni: "Sat-" fiilinden türeyen sözcük genellikle "ticaret" bazen de "ucuz fiyat" anlamına gelir (Clauson, 1972: 799). Sözcük, *sat- (fiil kökü) + -(ı)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 173)'de *ṣatıġ* "satış, ticaret"; ŞS (Kunos, 1902: 167)'de *satıġ* "satı, satım" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SİḌİĠ:

"Kaftanın yukarı doğru uzanan iki eteğinden birine" denir [I.312/374] 188. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 287).

Kökeni: "*Sıḏ-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 799). DTS'de sözcüğün anlamı "elbisenin eteği" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 499). Sözcük, *sıd- (fiil kökü) + -(ı)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 372)'de yer alan *qudurġāq* sözcüğü bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 287)'de yer alan ve "diş etindeki diş boşlukları" anlamına gelen *siḏiġ* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

SİḎİĠ:

"Diş eti arasındaki diş boşluklarına" denir [I.312/374] 188. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 287).

Kökeni: Diş boşluklarına denir (Clauson, 1972: 800).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 287)'de yer alan ve "kaftanın yukarı doğru uzanan iki eteğinden biri" anlamına gelen *siḏiġ* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

SARİĠ[177]:

"Sarı" anlamında kullanılan bir sözcüktür. Parlak sarı için "sapsariġ" denmektedir [I.312/374] 188. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 287).

Kökeni: "Sarı" anlamına gelen sözcük bütün dönemlerde fonetik değişikliklerle bulunur (Clauson, 1972: 848). Räsänen, sözcüğün anlamını "sarı" olarak vermiş ve bunu Moğolca *sira* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 403-404). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<sārıġ [<*sār^2 + ï-ġ]" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 735).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 172)'de *sarıġ* "sarı"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 135)'de *ṣaru* "sarı", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 135)'de *ṣapṣaru* "sapsarı"; İML (Battal, 1997: 58)'de *sarığ* "sarı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 87)'de *sarı* "sarı renk", Kİ (Caferoğlu, 1931: 86)'de *sapsarı* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 233)'de *sarı* "sarı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 121)'de *ṣarı* "sarı"; EM (Toparlı, 2003: 103)'de *ṣarı/ṣaru* "sarı", EM (Toparlı, 2003: 103)'de *ṣapṣarı* "sapsarı"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 178, 778a-4)'de "…ol şey'ġa zāyid ḳılurlar. p miṯāli: ap aḳ, ḳap ḳara, ḳıp ḳızıl, *sap sarıġ*, yup yumalaḳ, yap yassı, ap açuġ, çup çuḳur"; AL (Kaçalin, 2011: 991)'de *sarıġ / sarıḳ* "sarı"; ŞS (Kunos, 1902: 167)'de *sarığ* "sarı"; ZT (Kara, 2011: 380)'de *sarıġ* "sarı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 287)'de yer alan "sariġ surig" sözcük grubu da bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[177] Bu maddede sarı anlamındaki "sariġ" dışında, safra anlamındaki "sariġ", "sariġ sūw" ve "sariġ surig" sözcük ve sözcük grupları da yer aldığından çalışmamızda ayrı başlıklarda değerlendirilmiştir.

Sözcüğün bire hiç eş değerliği yoktur.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 167)'de *sarığ* sözcüğü "Türkmen kabilesinin bir sınıfıdır" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 287)'de yer alan ve "safra" anlamına gelen *sarig̈* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

SARİĞ:

"Safra" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.312/374] 188. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 287).

Kökeni: "Safra" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 848).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 133)'de *öt*,"öd"; İML (Battal, 1997: 56)'de *öt* "safra"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 66)'de *öt* "öd"; EZ (Atalay, 1945: 224-227)'de *öd* "öt, acılık" ve *öt* maddesinde de "öt; acılık"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 120)'de *öt* "öd"; EM (Toparlı, 2003: 101)'de *öd* "öd"; ZT (Kara, 2011: 375)'de *öt* "öd, safra kesesi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 93)'de yer alan ve "öd" anlamına gelen *ōt* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 167)'de *sarığ* sözcüğü "Türkmen kabilesinin bir sınıfıdır" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT

(Dankoff-Kelly, 1982-I: 93)'de yer alan ve "sarı" anlamına gelen *sarig̈* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

SARİĠ SŪW:

"Safrada toplanan sarı suya" denir [I.312/374] 188. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 287).

Kökeni: Midedeki sarı sudur ve köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 848).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SARİĠ SURİĠ:

"Sarı" anlamında kullanılır [I.312/374] 188. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 287).

Kökeni: "Sarı" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 848). DTS'de sözcüğün ikileme olduğu söylenmekle beraber anlamı "sarı, sarı olan" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 488). Surig̈ sözcüğü yansıma olabileceği gibi sarı sözcüğüne öykünme ile de oluşmuş olabilir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 172)'de *sarıġ* "sarı"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 135)'de *ṣaru* "sarı", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 135)'de *ṣapṣaru* "sapsarı"; İML (Battal, 1997: 58)'de *sarıġ* "sarı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 87)'de *sarı* "sarı renk", Kİ

(Caferoğlu, 1931: 86)'de *sapsarı* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 233)'de *sarı* "sarı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 121)'de *ṣarı* "sarı"; EM (Toparlı, 2003: 103)'de *ṣarı / ṣaru* "sarı", EM (Toparlı, 2003: 103)'de *ṣapṣarı* "sapsarı"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 178, 778a-4)'de "…ol şey'ġa zāyid ḳılurlar. p miṣāli: ap aḳ, ḳap ḳara, ḳıp ḳızıl, *sap sarıġ*, yup yumalaḳ, yap yassı, ap açuġ, çup çuḳur"; AL (Kaçalin, 2011: 991)'de "sarıġ/sarıḳ" "sarı"; ŞS (Kunos, 1902: 167)'de *sarığ* "sarı"; ZT (Kara, 2011: 380)'de *sarıġ* "sarı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 287)'de yer alan *sariġ* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire hiç eş değerliği yoktur.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SORUĠ:

"Kaybolan bir şeyi arama" anlamında kullanılır [I.312/374] 188. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 288).

Kökeni: "So:r-" fiilinden türemiştir ve "soru, sorgu"anlamına gelir (Clauson, 1972: 848). Sözcük, *sor- (fiil kökü) + -(u)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 998)'de *soraġ* "haber, istihbarat, malumat. Sorup soruşturma, ardını arama", AL (Kaçalin, 2011: 998)'de *soruḳ* "soru"; ŞS (Kunos, 1902: 173)'de *soruğ* "sorak, sual" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 288)'de yer alan ve "kaybolan bir şeyi arama" anlamına gelen *čaliġ* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČALİĠ:

"Kaybolan bir şeyi arama" anlamında kullanılır [I.312/374] 188. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 288).

Kökeni: "Çal-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 419). Sözcük, *çal- (fiil kökü) +- (ı)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuş olmalıdır. Sözcüğün hangi anlamdaki "çal-" fiilinden türediği bilinmemektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 998)'de *soraġ* "haber, istihbarat, malumat. Sorup soruşturma, ardını arama", AL (Kaçalin, 2011: 998)'de *soruḳ* "soru"; ŞS (Kunos, 1902: 173)'de *soruğ* "sorak, sual" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 288)'de yer alan ve "kaybolan bir şeyi arama" anlamına gelen *soruġ* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAPUĠ:

"Kapı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.312/374] 188. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 288).

Kökeni: "*Kap-" fiilinden türemiştir. Aslında ikinci ünlü –ı–'dır. Ama Mani metinlerinde ve bazı Uygur metinlerinde –a– dudak ünlüsünün etkisiyle –u– olmuştur (Clauson, 1972: 583). DTS'de sözcük "kapı, avlu kapısı, kapılar" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 421). "Kap- (~kapa-)" kökünden gelir (Eren, 1999: 208). Sözcük, *kap- (fiil kökü) + -(u)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 134)'de *ḳapuġ* "kapı"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 112)'de *ḳapu* "kapı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 69)'de *qapu* "kapı"; EZ (Atalay, 1945: 184)'de *kapu* "kapı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)'de *ḳapu* "kapı"; EM (Toparlı, 2003: 87)'de *ḳapı* "kapı", EM (Toparlı, 2003: 88)'de *ḳapu* "kapı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QATİĠ:

"Katı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.312/374] 188. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 288).

Kökeni: "Kat-" fiilinden türeyen sözcük "sert, katı, çetin" anlamına gelir. Yaşayan diyalektlerde *kattığ /katı / kattı / kattu* olarak bulunur (Clauson, 1972: 597). Eren, sözcüğün kökeniyle ilgili "<kat- + -(ı)ğ eki" bilgisini vermiştir (Eren, 1999: 217).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 136)'de *ḳatıġ* "sert, sıkı, güç"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 114)'de *ḳatı* "katı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 72)'de *qatı* "şedid, katı"; EZ (Atalay, 1945: 187)'de *katı / berk* "katı, sert"; EM (Toparlı, 2003: 89)'de *ḳaṭı* "katı, sert"; AL (Kaçalin, 2011: 955)'de *ḳatıġ / ḳatıḳ / ḳatḳan* "katı"; ŞS (Kunos, 1902: 124)'de *katığ* "katı, sert, kavi, metin"; ZT (Kara, 2011: 347)'de *ḳatıḳ* "katı, sert" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 38)'de *katı* sözcüğü "hasis, cimri" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QAḌİĠ:

"Pekiştirilmiş dikiş" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.312/374] 188. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 288).

Kökeni: "Kaḍu:-" fiilinden türeyen sözcük "pekiştirilmiş dikiş" demektir (Clauson, 1972: 597).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 269)'de yer alan "sıkı dikiş" anlamına gelen *jigi yi* sözcük grubu bu maddedekiyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QUḌUĠ:

"Kuyu" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.312/374] 188. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 288).

Kökeni: "Kuḍ-" fiilinden türeyen sözcük "dökülen şey uygulamada kuyu" anlamına gelir (Clauson, 1972: 598). Gülensoy, sözcükle ilgili "<ET. ḳuđuġ 'su kuyusu' (EUTS, 185) ~ OT. ḳuyuġ ~ ḳuduġ ~ kuđuġ (DLT), <*ḳuδuġ" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 584-585).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 151)'de *ḳuḍuġ* "kuyu", ME (Yüce, 1993: 153)'de *ḳuyuġ* "kuyu"; İML (Battal, 1997: 48)'de *kuyuğ* "kuyu"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 84)'de *quyu* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 213)'de *kuyu* "kuyu"; EM (Toparlı, 2003: 97)'de *ḳuyı* "kuyu"; ŞS (Kunos, 1902: 137)'de *kuduk* "kuyu; bulak"; ZT (Kara, 2011: 363)'de *ḳuduḳ* sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 223)'de yer alan ve "kuyu" anlamına gelen *čāt* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 137)'de *kuduk* sözcüğü "kulan yavrusunun pek ufağı" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

QİḌİĠ[178]:

"Deniz, kanal, nehir gibi şeylerin kıyısı, herhangi bir şeyin kenarı" anlamında kullanılır [I.312/374] 188. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 288).

[178] Bu maddede "ariq qiḍiġi, ayaq qiḍiġi, yār qiḍiġi " sözcük grupları da yer alır. Bunlar çalışmamızda ayrı başlıkta değerlendirilmiştir.

Kökeni: "Kıḏ-" fiilinden türeyen sözcüğün temel anlamı "bir şeyin kenarı"dır. Diyalektlerde *kıyığ / kıyı* olarak bulunur (Clauson, 1972: 598). DTS'de de sözcüğün anlamı "kıyı, sınır; sahil" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 440). Gülensoy, sözcükle ilgili "<øıđ- 'sınırla ulaşmak' + -^{0}ġ" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 521).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 43)'de *kıyığ* "kıyı, deniz kenarı"; ŞS (Kunos, 1902: 139)'de *kuruk* "sahil, kenar-i derya" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ARİQ QİḎİĠİ:

"Kanal kıyısı" anlamında kullanılır [I.312/374] 188. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 288).

Kökeni: "Kanal kıyısı" anlamındadır ve sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni bilinmemektedir. İsim kökeni ise "kıḏ-" fiilinden türemiştir ve fiilden isim yapım eki olan "-g" ekini almıştır (Clauson, 1972: 598).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

AYAQ QİḌİĠİ:

"Çanak kenarı" anlamında kullanılır [I.312/374] 188. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 288).

Kökeni: "Fincanın kenarı" anlamındaki sözcük grubunun sıfat unsurunun köken bilgisi verilmemiştir. İsim unsuru ise "kıḏ-" fiilinden türemiştir ve fiilden isim yapım eki olan "-g" ekini almıştır (Clauson, 1972: 598).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YĀR QİḌİĠİ:

"Uçurum kenarı" anlamında kullanılır [I.312/374] 188. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 288).

Kökeni: "Aşınmış uçurumun kenarı" anlamındaki sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni bilinmemektedir. İsim unsuru ise "kıḏ-" fiilinden türemiştir ve fiilden isim yapım eki olan "-g" ekini almıştır (Clauson, 1972: 598).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QURUĠ ÄW:

"Boş ev" anlamında kullanılan bir sözcük grubudur [I.312/374] 188. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 288).

Kökeni[179]: "İnsan ya da eşya olmayan boş ev" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "kurı:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 652). Sıfat unsuru, *kuru- (fiil kökü) + -g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QURUĠ OLMA:

"Kuru testi" anlamında kullanılan bir sözcük grubudur [I.312/374] 188. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 288).

[179] Sözcük grubunun isim unsuru olan "äw" sözcüğünün köken bilgisi 53. varaktaki "ā̈w" maddesinde verilmiştir.

Kökeni: Sözcük grubunun sıfat unsuru "kurı:-" fiilinden türemiştir ve fiilden isim yapım eki "-g"yi almıştır (Clauson, 1972: 652). İsim unsuru ise "ol-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 146).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QURUĠ[180]:

"Bir şeyin kuru" olması anlamıda kullanılır [I.312/374] 188. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 288).

Kökeni: "Kurı:-" fiilinden türeyen sözcük "kuru" anlamına gelir ve genişlemiş anlamlarla bulunur. Yaşayan diyalektlerde küçük fonetik değişikler olmuştur (Clauson, 1972: 653). Gülensoy, sözcükle ilgili "<ḳūrıġ [<kūr 'kur' + uġ]" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 576).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 152)'de *ḳuruġ* "kuru"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 125)'de *ḳuru* "kuru"; İML (Battal, 1997: 48)'de *kuru* "yaş mukabili"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 82)'de *quru* "kuru"; EZ (Atalay, 1945: 182)'de *kak* "kadit, kuruyan, kakırdıyan", EZ (Atalay, 1945: 212)'de *köru* "kuru"; EM (Toparlı, 2003: 96)'de *ḳurı* "kuru"; AL (Kaçalin, 2011: 951)'de *ḳaḳ* "kurumuş nesne", AL (Kaçalin, 2011: 970)'de *ḳuruġ/ḳuruḳ* "kuru"; ŞS (Kunos, 1902: 114)'de *kak* "güneş ve ateşden kurumuş olan, kup-kuru, kavun kakı", ŞS (Kunos, 1902: 139)'de *kuruk* "kuru", ŞS (Kunos, 1902:

[180] "Quruġ äw" ve "quruġ olma" sözcük grupları da bu maddededir. Ancak "boş" anlamına geldiği için farklı maddede değerlendirilmiştir.

139)'de *kuruğ* "kuru"; ZT (Kara, 2011: 363)'de *ḳuruḳ* "kuru" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 210, 228)'de yer alan ve "kuru" anlamına gelen *qūr* ve *qāq* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 152)'de *ḳuruġ* "hazırlık"; ŞS (Kunos, 1902: 139)'de *kuruk* "sahil, kenar-i derya", ŞS (Kunos, 1902: 139)'de *kuruğ* "halvet, yasak olan mahal; bağ" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QORİĠ:

"Emirin muhafaza altına aldığı yer" anlamına gelir [I.313/375] 189. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 288).

Kökeni: "Korı:-" fiilinden türemiştir ve "etrafı çevrili alan" anlamına gelir. Burada özellikle bir hükümdar tarafından çevrili yer kastedilmektedir (Clauson, 1972: 652). Sözcük, *korı- (fiil kökü)* + *-g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 147)'de *ḳorıġ / ḳoruġ* sözcüğü "koru(nan yer), harem" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QASİĠ:

"Ağzın her iki tarafındaki boşluk" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.313/375] 189. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 288).

Kökeni: Morfolojik olarak "kas-" ya da "kası-" sözcüğünden türemiştir. Genişlemiş anlamlarıyla beraber anatomik bir terimdir (Clauson, 1972: 666). DTS'de sözcük "yanağın (ağzın) iç tarafı (sağ ve sol yanları)" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 430).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QİSİĠ:

"Hapis" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.313/375] 189. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 288).

Kökeni: "Kıs-" fiilinden türeyen sözcük "kısıtlama, mahsur, sıkışmış" anlamına gelir (Clauson, 1972: 666).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QUSİĠ:

"Kusma" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.313/375] 189. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 288).

Kökeni: "Kus-" fiilinden türeyen sözcük "bulantı, kusma" anlamına gelir (Clauson, 1972: 667).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QOŠUĠ:

"Şiir, şarkı, lirik nazım şekli" anlamında kullanılır [I.313/375] 189. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 288).

Kökeni: "Koş-" fiilinden türeyen sözcük "şiir, şarkı" anlamına gelir (Clauson, 1972: 671). Räsänen, sözcüğün anlamını "şiir" olarak açıklanmış ve kökeninin *koš* sözcüğünden gelmektedir (Räsänen, 1969: 284).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 127)'de *ır* "gazel, şarkı"; İML (Battal, 1997: 35)'de *ır* "şarkı, nağme"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 42)'de *ır* "şarkı, makamile söylenilen şey"; AL (Kaçalin, 2011: 965)'de *ḳoşuḳ* "orguştek usülünde ırlanan türkü"; ŞS (Kunos, 1902: 197)'de *tuşuk* "bir nevi türkü, şarki, koşuk", ŞS (Kunos, 1902: 200)'de *varsakı* "koşuk, manzume bir şey okumak, türkü, mani, şarkı"; ZT (Kara, 2011: 358)'de *ḳoşuḳ* "beyit; şarkı, türkü" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 147, 215, 220)'de "şarkı" anlamına gelen *yir, kūg* ve *yīr* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EZ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAQİĠ:

"Öfke" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.313/375] 189. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 289).

Kökeni: "Kakı:-" fiilinden türemiştir ve "öfke" anlamına gelir (Clauson, 1972: 610). Sözcük, *kakı- (fiil kökü)* + *-g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 165)'de *öfke* "öfke"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 138)'de *siŋir* "sinir"; İML (Battal, 1997: 60)'de *siŋir* "asap"; EZ (Atalay, 1945: 241)'de *sinğir* "sinir"; EM (Toparlı, 2003: 106)'de *siŋir* "sinir"; ŞS (Kunos, 1902: 153)'de *öfke (öbke)* "hişm", ŞS (Kunos, 1902: 155)'de *öpe, öpke* "öfke", ŞS (Kunos, 1902: 153)'de *öyke (öyken)* "öfke"; ZT (Kara, 2011: 384)'de *siŋir* "sinir" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAMUĠ:

"Hepsi" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.313/375] 189. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 289).

Kökeni: Erken dönemde Farsçada *hm'g (hamāg)* şeklindedir. Baştaki k- için en erken tartışılmaz kanıt Mani yazmaları, runik ve Uygur harfli metinlerdeki x-'dir. Ama x-'nin tartışılmaz bir oluşumu yoktur. Mani ve Uygur eserlerinde sözcük genellikle Farsçadaki şekliyle *kınğ* ya da *kma:ğ* olarak telaffuz edilir. Kamuğ şeklinde dudak ünlüsünün etkisiyle yuvarlaklaşma vardır (Clauson, 1972: 627). DTS'de sözcük "bütün, tam; kalıntısız herşey, toplam" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 416).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 191)'de *tükel* "hep(si), tamam, mükemmel", ME (Yüce, 1993: 185)'de *tẹgme* "her", ME (Yüce, 1993: 134)'de *ḳamuġ* "hepsi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 15)'de *barça* "hepsi, hep", Kİ (Caferoğlu, 1931: 68)'de *qamuğ* "hepsi"; EZ (Atalay, 1945: 173)'de *her* "her", EZ (Atalay, 1945: 148)'de *barça* "hep, bütün", EZ (Atalay, 1945: 148)'de *barşa* "hep, bütün", EZ (Atalay, 1945: 164)'de *değme* "değme", EZ (Atalay, 1945: 258)'de *time* "değme"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *barça* "bütün, hep"; EM (Toparlı, 2003: 74)'de *barşa* "hep, bütün, tamam"; AL (Kaçalin, 2011: 907)'de *barıça* "cümlesi, bütünü, hepsi"; ŞS (Kunos, 1902: 117)'de *kamu (kamuk)* "hep, cümle, kyafe, heme, bütün, mükemmel", ŞS (Kunos, 1902: 22)'de *barca (barıça)* "cümle, kamu, kyafe, umum, heme, hep"; ZT (Kara, 2011: 310)'de *barça* "herkes, hepsi, bütün, her" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 316, 313, 326)'deki "hepsi" anlamına gelen *barča*, *tükāl*, *tägmä* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QANİĠ:

"Sevinç" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.313/375] 189. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 289).

Kökeni: İlk bakışta "ka:n-" fiilinden türediği görülmektedir. "Neşelilik, memnuniyet" çevirisi için bu etimoloji uygundur (Clauson, 1972: 637).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 174)'de *ṣevünç* "sevinç"; AL (Kaçalin, 2011: 995)'de *ṡevinç* "muştuluk, göz aydını"; ZT (Kara, 2011: 382)'de *sévinç* "hoş haber" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS'dee yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BUTİQ:

"Herhangi bir şeyin dalı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.313/375] 189. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 289).

Kökeni: "Butı:-" fiilinden türemiştir ve "dal" anlamına gelir (Clauson, 1972: 301). Sözcük, *butı- (fiil kökü)* + *-k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 108)'de *butaḳ* "dal"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 87)'de *çıbuḳ* "dal", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 98)'de *butaḳ* "budak", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 141)'de *ṭal* "dal"; İML (Battal, 1997: 22)'de *budak* "budak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 22)'de *budaq* "dal"; EZ (Atalay, 1945: 158)'de "budak/butak" "budak", EZ (Atalay, 1945: 250)'de *tal agaç* "ağaç dalı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 106)'de *buṭaḳ* "budak"; EM (Toparlı, 2003: 78)'de *budaḳ* "dal, budak"; AL (Kaçalin, 2011: 1004)'de *tal* "dal, budak"; ŞS (Kunos, 1902: 180)'de *tal* "sürgün"; ZT (Kara, 2011: 377)'de *pudaġ* "budak, dal" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 289, 256, 291, III: 229)'de "dal" anlamına gelen *butaq, čip, čipiq, tal* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 289)'de yer alan ve "küçük su tulumu" anlamına gelen *butiq* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

BUTİQ:

Kaşgar diyalektinde "küçük su tulumu" anlamında kullanılan bir sözcüktür. Atın bacak derisinden yapılan kımız koymak için kullanılan kaba da denir [I.313/375] 189. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 289).

Kökeni: Kaşgar diyalektinde "küçük su tulumu" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 302).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 289)'de yer alan ve "dal" anlamına gelen *butiq* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

BUTAQ:

"Dal" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.313/375] 189. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 289).

Kökeni: "Budak, dal, salkım, filiz, sürgün" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 129). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<būta- <*būt + {+ ı-k}" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 175).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 108)'de *butaḳ* "dal"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 87)'de *çıbuḳ* "dal", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 98)'de *butaḳ* "budak", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 141)'de *ṭal* "dal"; İML (Battal, 1997: 22)'de *budak* "budak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 22)'de *budaq* "dal"; EZ (Atalay, 1945: 158)'de *budak / butak* "budak", EZ (Atalay, 1945: 250)'de *tal agaç* "ağaç dalı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 106)'de *buṭaḳ* "budak"; EM (Toparlı, 2003: 78)'de *budaḳ* "dal, budak"; AL (Kaçalin, 2011: 1004)'de *tal* "dal, budak"; ŞS (Kunos, 1902: 180)'de *tal* "sürgün"; ZT (Kara, 2011: 377)'de *pudaġ* "budak, dal" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 256, 289, 291, III: 229)'de "dal" anlamına gelen *čip, butiq, čïpiq, tal* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BİČUQ:

"Bir şeyin kesilmişi, yarım" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.315/377] 190. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 290).

Kökeni: "Bıç-" fiilinden türeyen sözcük "yarım" anlamına gelir. Ötümsüzdür ve *bıçuk* olarak telaffuz edilir. Orta dönemde *buçuk* olarak söylenmiştir (Clauson, 1972: 294). Gülensoy, sözcükle ilgili "<bıç- 'kesmek' + (u)k" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 175).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 204)'de *yarım* "yarım"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 97)'de *buçuḳ* "yarı, yarım, buçuk"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 22)'de *buçuq* "nısıf", Kİ (Caferoğlu, 1931: 120)'de *yarım* "nısıf"; EZ (Atalay, 1945: 157)'de *buçuk* "buçuk, yarım", EZ (Atalay, 1945: 279)'de *yarım/yarum, yarık/yaruk* "yarım"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 104)'de *bıçuḳ* "yarım", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 104)'de *buçuḳ* "yarım, buçuk", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 129)'de *yarum* "yarım"; ŞS (Kunos, 1902: 26)'de *bıçuğ* "yarım, nisf", ŞS (Kunos, 1902: 38)'de *çala (çale)* "nısf, buçuk, yarım", ŞS (Kunos, 1902: 101)'de *yarpi* "yarısı, nısf, yarım, buçuk", ŞS (Kunos, 1902: 33)'de *buçuk* "nısf, nim, yarım"; ZT (Kara, 2011: 420)'de *yarım* "yarım" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 156, 163, 156)'de "yarım" anlamına gelen *yarim, yarši, yerim* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BİḌİQ:

"Bıyık" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.315/377] 190. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 290).

Kökeni: "Bıyık" anlamına gelen sözcük bazı kuzeydoğu ve kuzeybatı diyalektlerinde *mıyık*; güneybatıda Azerî diyalektinde *bığ*; Osmanlı diyalektinde *bıyık* olarak bulunur (Clauson, 1972: 301). Gülensoy, sözcükle ilgili "<OT. bıđık (DLT) ~ Eski Kpç. bıyık" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 142).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 102)'de *bıyıḳ* "bıyık"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 94)'de *bıyıḳ* "bıyık"; EZ (Atalay, 1945: 151)'de *bıyık* "bıyık"; ŞS (Kunos, 1902: 145)'de *mığ* "bıyık" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BARAQ:

"Çok tüylü köpek" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.315/377] 190. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 290).

Kökeni: "Uzun tüylü köpek" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 360, Räsänen, 1969: 62). Orta Türkçeden başlayarak geçer. Dankoff'a göre Farsçadan geçmiş bir alıntıdır. Ramstedt, Türkçe ve Moğolca

biçimleri ortak bir kökten getirmeyi denemiştir (Eren, 1999: 39). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*bar 'değersiz, kötü, pis' + (a)k" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 112).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 148)'de *barak* sözcüğü "çoban köpeği" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BARİQ:

"Davranış" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.315/377] 190. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 290).

Kökeni: "Bar-" fiilinden türediği görülmektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 143)'de *ḳılıḳ* "huy, yaratılış"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳılıḳ* "huy, hareket, tarz, gidiş"; İML (Battal, 1997: 42)'de *kılınç* "hulk ve tabiat"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 75)'de *qılıq* "huy, ahlâk"; AL (Kaçalin, 2011: 960)'de *ḳılıḳ* "fiil, davranış"; ŞS (Kunos, 1902: 129)'de *kılığ* "huy, suret, şekil"; ZT (Kara, 2011: 352)'de *ḳılıḳ* "yaratılış, tabiat, huy" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 293, III: 154, 264, 341)'de "davranış" anlamına gelen *qiliq, yoriq, tadu, qilinč* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BİRUQ:

"Hükümdarın yanındaki kişilere yer gösteren kişiye" denir. Aslı "buyruk"tur [I.315/377] 190. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 290).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "buyruk" maddesine yönlendirmiştir. "Buyur-" fiilinden türemiştir. "Bir şeylerin emredilmesi" anlamına gelir. Erken dönemde bir makam ifadesidir. Xağan tarafından bütün kişilere özel, sivil ya da askerî görevleri yaptıran kişi için verilen terimdir. Orta dönemde belki de Arapça ve Farsça makam ifadesi olarak kullanılır ve "emir" anlamındadır. Yaşayan diyalektlerde kuzeydoğu dışında bulunur (Clauson, 1972: 387).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 108)'de *buyruḳ* "buyruk, emir"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 98)'de *buyruḳ* "emir, buyruk"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 24)'de *buyruq* "ferman, emir"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 106)'de *buyruḳ* "emir"; EM (Toparlı, 2003: 79)'de *buyruḳ* "emir"; ŞS (Kunos, 1902: 33)'de *buyruğ "*emr, ferman, irade-i padişah, berat" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EZ, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BOZUQ ÄW:

"Harap olmuş ev" anlamında kullanılan bir sözcük grubudur [I.315/377] 190. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 290).

Kökeni[181]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *boz- (fiil kökü)* + *uk (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BAŠAQ:

"Okun başı; mızrak ucu" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.315/377] 190. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 290).

Kökeni: "Baş" sözcüğünden türemiştir. "Küçük baş" özellikle de "ok başı" anlamına gelir. Yaşayan diyalektlerde çeşitli fonetik değişikliklerle (b-/m-; -ş-/-s-/-j-) bulunur (Clauson, 1972: 378). Türkçe *baş (~ Çuv. puś)* kökünün türevidir ve kökeni baş + -(a)k küçültme eki şeklinde gösterilebilir (Eren, 1999: 43).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 144)'de *temren* "demren"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 15)'de *başaq [Kıpç.]* "dämrän", Kİ (Caferoğlu, 1931: 33)'de *dämrän* "temren, okun ucundaki sivri demir, Kıpçakçası başaq"; EM (Toparlı, 2003: 81)'de *demren* "temren"; AL (Kaçalin, 2011: 908)'de *başaḳ* "ok temreni"; ŞS (Kunos, 1902: 22)'de

[181] Sözcük grubunun isim unsuru olan "äw" sözcüğünün köken bilgisi 53. varaktaki "ā̈w" maddesinde verilmiştir.

başak “ok”, ŞS (Kunos, 1902: 186)’de *temren* “ok ucu”; ZT (Kara, 2011: 310)’de *başaḳ* “ok temreni, okun ucundaki sivri demir” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 383)’de yer alan ve “temren” anlamına gelen *tämürgān* sözcüğü bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EZ, EK, ML’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 15)’de *başaq* “bugünkü manasında”; ŞS (Kunos, 1902: 22)’de *başak* “sünbüle, huşe, ekin başı, ok” sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 290)’de yer alan ve “pabuç” anlamına gelen *bašaq* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

BAŠAQ:

Çiğil diyalektinde “pabuç” anlamında kullanılan bir sözcüktür. Oğuzlar ve Kıpçaklar buna mīm ekleyerek “başmaq” derler [I.315/377] 190. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 290).

Kökeni: Clauson, bu sözcüğü “başmak” maddesine yönlendirmiştir. “Ayakkabı, terlik” anlamına gelen sözcüğün ilk bakışta *baş- fiilinden türediği görülmektedir. Muhtemelen birliktelik ifade eder. Diğer başak sözcüğüyle ilişkisi belirsizdir (Clauson, 1972: 382). DTS’de ise sözcüğün anlamı “şapka, başmak” şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 87).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 99)’de *başmaḳ* “nalin, sandal”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 92)’de *başmaḳ* “ayakkabı”; İML (Battal, 1997: 17)’de *başmak* “pabuç”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 16)’de *başmaq* “ayak kabı”; EZ (Atalay, 1945: 149)’de *başmak* “pabuç”, EZ (Atalay, 1945: 149)’de *baskıç* “pabuç”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)’de *başmaḳ* “çizme”; ŞS (Kunos, 1902: 125)’de *kavuş* “kondura, ayak kabı,

pabuç", ŞS (Kunos, 1902: 23)'de *başmak* "nâlin, ayak kabı, çepek, kefş, kösele", ŞS (Kunos, 1902: 41)'de *çedik*, nisvane ve zenneye mahsus ayak kabı ve papuş, terlik sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 349)'de yer alan ve "pabuç" anlamına gelen *bašmaq* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 15)'de *başaq* "bugünkü manasında"; AL (Kaçalin, 2011: 908)'de *başaḳ* "ok temreni"; ŞS (Kunos, 1902: 22)'de *başak* "sünbüle, huşe, ekin başı, ok", ŞS (Kunos, 1902: 22)'de *başak* "ok"; ZT (Kara, 2011: 310)'de *başaḳ* "ok temreni, okun ucundaki sivri demir" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 290)'de yer alan ve "okun ucu" anlamına gelen *bašaq* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

BUŠAQ ÄR:

"Sinirli adam" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.315/377] 190. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 290).

Kökeni[182]: Kaşgarlı'nın ifadesi kafa karıştırıcı ve yanlıştır. Oğuz diyalektinde "sinirli adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "buş-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 379). Sıfat unsuru, *buş- (fiil kökü) + -ak (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Nalbant, 2008: 83).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[182] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BİŠİQ ÄT:

"Pişmiş et" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.315/377] 190. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 290).

Kökeni[183]: "Pişmiş et" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *bış- (fiil kökü) + ıq (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 379, DTS, 1969: 106).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BALİQ:

"Balık" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.315/377] 190. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 290).

[183] Sözcük grubunun isim unsuru olan "ät" sözcüğünün köken bilgisi 29. varaktaki "ät" maddesinde verilmiştir.

Kökeni: "Balık" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 335, Räsänen, 1969: 61, DTS, 1969: 80).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 92)'de *balıḳ* "balık"; İML (Battal, 1997: 15)'de *balık* "bildiğimiz su hayvanlarından biri"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 14)'de *balıq* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 147)'de *balık* "balık"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *balıḳ* "balık"; EM (Toparlı, 2003: 73)'de *balıḳ* "balık"; ZT (Kara, 2011: 310)'de *balıġ* "balık" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 15)'de *balık* sözcüğü "ükek (bürç) atlarından biri" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 290)'de yer alan ve "balık", "şehir" anlamlarına gelen *baliq* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BALİQ:

"Çamur" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.315/377] 190. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 290).

Kökeni: "Çamur" anlamına gelen sözcüğün "balçık" sözcüğüyle ilişkisi belirsizdir (Clauson, 1972: 336).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 97)'de *balçıḳ* "çamur"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 92)'de *balçıḳ* "balçık, çamur"; İML (Battal, 1997: 15)'de *balçık* "yapışkan çamur, balçık"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 14)'de *balçıq* "çamur", Kİ (Caferoğlu, 1931: 26)'de *çamur* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 147)'de *balşık* "balçık", EZ (Atalay,

1945: 161)'de *çamur (yaş balçık)* "çamur"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *balçıḳ* "balçık"; EM (Toparlı, 2003: 73)'de *balşıḳ* "balçık"; ŞS (Kunos, 1902: 9)'de *al* "çamur, toprak", ŞS (Kunos, 1902: 42)'de *lay* "kil, çamur", ŞS (Kunos, 1902: 199)'de *türti* "çamur", ŞS (Kunos, 1902: 21)'de *balçıg (balcık)* "camur, tin, lay, kil" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 295, 349, 347)'de "çamur" anlamına gelen *titig*, *balčiq*, *čalpaŋ* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 92)'de *balıḳ* "balık"; İML (Battal, 1997: 15)'de *balık* "bildiğimiz su hayvanlarından biri"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 14)'de *balıq* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 147)'de *balık* "balık"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *balıḳ* "balık"; EM (Toparlı, 2003: 73)'de *balıḳ* "balık"; ZT (Kara, 2011: 310)'de *balıġ* "balık" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 290)'de yer alan ve "balık", "şehir" anlamlarına gelen *baliq* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BALİQ:

"Kale, şehir" anlamında kullanılan bir sözcüktür. Beš baliq ve yaŋi baliq gibi [I.315/377] 190. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 290).

Kökeni: "Kasaba" anlamına gelen sözcük erken dönemde standart Türkçede vardır. Ama burada not edilenler dışında bir yer adı ifadesidir. Erken dönemde Moğolcada *balağasun* çoğulu *balağad* olarak bulunur. Orta dönemde bunun yerini Farsça *şahr* almıştır (Clauson, 1972: 335-336).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 141)'de *şehr* "şehir"; İML (Battal, 1997: 40)'de *kent* "köy ve şehir"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 113)'de *kent* "kent", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 124)'de *şār* "şehir"; EM (Toparlı, 2003: 108)'de *şār* "şehir" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 270)'de yer alan ve "kent" anlamına gelen *känd* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 92)'de *balıḳ* "balık"; İML (Battal, 1997: 15)'de *balık* "bildiğimiz su hayvanlarından biri"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 14)'de *balıq* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 147)'de *balık* "balık"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *balıḳ* "balık"; EM (Toparlı, 2003: 73)'de *balıḳ* "balık"; ZT (Kara, 2011: 310)'de *balıġ* "balık" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 290)'de yer alan ve "balık", "balçık" anlamlarına gelen *baliq* sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BULAQ AT:

"Geniş sırtlı at" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.317/379] 191. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 291).

Kökeni: Atlarla kullanılan bir sıfattır. Kaşgarlı'nın çevirisinde büktel sözcüğünün aynısıdır. "Geniş sırtlı at" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 336).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 22)'de *bulak* sözcüğü "haşarı, ürkek at" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BULAQ[184]:

"Bir Türk boyu" anlamında kullanılan bir sözcüktür ve älkä bulaq da denir [I.317/379] 191. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 291).

Kökeni: "Bir Türk boyu adı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 122).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 97)'de *bulaḳ* "göl"; İML (Battal, 1997: 22)'de *bulak* "haşarı, ürkek at"; ZT (Kara, 2011: 316)'de *bulaḳ* "çeşme, pınar" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BAMUQ:

[184] Bu sözcük "bulaq at" maddesinde yer alır.

Oğuz diyalektinde “pamuk” anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.317/379] 191. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 291).

Kökeni: “Pamuk” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir. Yunanca *bombux* “ipek böceği” demektir. Ama muhtemelen bazı orta İran dillerinde Farsçada *panba* şeklindedir (Clauson, 1972: 345). Gülensoy, sözcükle ilgili “<*bāmuk (T. Tekin) bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 685).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 92)’de *banbuḳ* “pamuk”, KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 128)’de *mamıḳ* “pamuk”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 57)’de *mamuq* “pamuk”, Kİ (Caferoğlu, 1931: 57)’de *panpuq [Türkm.]* “pamuk”; EZ (Atalay, 1945: 216)’de *mamık / mamuk* “pamuk”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)’de *bamuḳ* “pamuk”; EM (Toparlı, 2003: 74)’de *bamuḳ* “pamuk”; AL (Kaçalin, 2011: 974)’de *mamuġ* “pamuk”; ŞS (Kunos, 1902: 143)’de *mamuğ* “pamuk”, ŞS (Kunos, 1902: 161)’de *pehte* “pamuk, penbe, mamuk”; ZT (Kara, 2011: 367)’de *mamuḳ* “pamuk” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, ML’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TOPİQ:

“Çevgen oyunundaki topa” denir [I.317/379] 191. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 291).

Kökeni: “To:b” sözcüğünden türemiştir ve “top” anlamına gelir. Ama daha çok metaforik olarak “yuvarlatılmış çıkıntılı kemik”, genellikle “topuk kemiği” ya da “diz kapağı” demektir. Yaşayan diyalektlerde küçük fonetik değişikliklerle bulunur (Clauson, 1972: 437).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TOPİQ SÜÐÜK[185]:

"Kemik yemeği" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir [I.317/379] 191. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 291).

Kökeni: Sözcük grubunun sıfat unsuru "tob" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 437). İsim unsuru ise "*süŋ-" fiilinden gelmektedir (Clauson, 1972: 838).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TUTUQ:

[185] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

"Kısırlaştırma, hadım" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.317/379] 191. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 291).

Kökeni: "Tut-" fiilinden türemiştir. Diyalektlerde genişlemiş anlamlarla bulunur. Hakaniye diyalektinde "kısırlaştırılmış, hadım" anlamına gelir (Clauson, 1972: 453). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<tut-(u)k" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 938).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 108)'de *tutuq* sözcüğü "örtü" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 291)'de yer alan ve "özel ad" anlamına gelen *tutuq* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TURUQ:

"Herhangi bir şeyin zayıf olanı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.317/379] 191. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 291).

Kökeni: "Tur-" fiilinden türemiştir. Hakaniye diyalektinde bir şeyin çok zayıflamışı anlamına gelir (Clauson, 1972: 539). Sözcük, *tur- (fiil kökü)* + *-(u)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 214)'de *ẓaʿīf* "güçsüz, zayıf", ME (Yüce, 1993: 94)'de *aruḳ* "zayıf, arık"; İML (Battal, 1997: 11)'de *arık* "zaif"; EZ (Atalay, 1945: 141)'de *zayıf*; AL (Kaçalin, 2011: 900)'de *arıġ* "arık, zayıf, cılız", ŞS (Kunos, 1902: 13)'de *arığ (arık)*

"cedvel, hark; zaif, zebun, düşkün" anlamlarına gelen sözcükler DLT'deki "aruq" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 107, 350)'de yer alan ve "zayıf" anlamına gelen *aruq* ve *turlāq* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 197)'de *turuk* sözcüğü "bilekke, musaffa" anlamına geldiğinden dolayı bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ARUQ TURUQ[186]:

"Kaşgar ve Fergana arasında bir geçit adı"dır [I.317/379] 191. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 291).

TUZAQ:

"Avlanma için kullanılan kapana ve tuzağa" denir [I.317/379] 191. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 291).

Kökeni: "Kapan, tuzak" vb. anlamlara gelir. Hakaniye diyalektinde avlanmada kullanılan tuzağa ya da kemente denir (Clauson, 1972: 573). DTS'de sözcük "tuzak, ağ, kılcan" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 594). Eren, sözcüğün kökeninin bilinmediğini söylerken Gülensoy sözcükle ilgili "<tū- 'kapatmak' +z 'ağ' (EUTS, 256) +ak" bilgisini vermiştir (Eren, 1999: 420, Gülensoy, 2007: 940).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)'de *ṭuzaḳ* "tuzak"; İML (Battal, 1997: 77)'de *tuzak* "duzak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 109)'de *tuzaq* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 266)'de *tuzak* "tuzak"; EM (Toparlı, 2003: 116)'de *ṭuzaḳ* "tuzak"; ML

[186] Bu sözcük grubuyla ilgili bilgiler 45. varakta yer alan "Aruq Turuq" maddesinde verilmiştir.

(Barutçu Özönder, 1996: 175, 777a-2)'de "…ve üt ki barıdın oḳ ḥareketdür: Kelleni otḳa tutup tügin arıtur maʿnâdadur. Yana bir miṣāl tor ki dāmdur yana tur ki andın…"; AL (Kaçalin, 2011: 1020)'de *tor* "ipekten örülen malum ağ; balık ağı"; ŞS (Kunos, 1902: 196)'de *tur* "dam, tuzak", ŞS (Kunos, 1902: 197)'de *tuşak* "tuzak", ŞS (Kunos, 1902: 118)'de *kaptan* "tuzak, dam", ŞS (Kunos, 1902: 134)'de *kor (kur)* "ağ, tuzak"; ZT (Kara, 2011: 402)'de *tor* "tor, sık gözlü ağ, tuzak", ZT (Kara, 2011: 405)'de *tuzaġ* "T32^{b}/13 (dām)" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 209)'de yer alan ve "tuzak" anlamına gelen *tōr* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 291)'de yer alan ve "bir adamın sevgilisinin güzelliğini övmek için kullandığı söyleyiş" anlamına gelen *tuzaq* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TUZAQ:

"Bir adamın sevgilisinin güzelliğini övmek için kullandığı söyleyiş"tir [I.317/379] 191. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 291).

Kökeni: Bir adam tarafından sevgili için kullanılan sözcüktür (Clauson, 1972: 573). DTS'de sözcüğün anlamı "sevgiliye hitap etme" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 594).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)'de *ṭuzaḳ* "tuzak"; İML (Battal, 1997: 77)'de *tuzak* "duzak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 109)'de *tuzaq* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 266)'de *tuzak* "tuzak"; EM (Toparlı, 2003: 116)'de *ṭuzaḳ* "tuzak"; sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 291)'de yer alan ve "tuzak" anlamına gelen *tuzaq* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TAŠAQ:

"Testis" anlamında kullanılan bir sözcüktür. Erkek cinsel organına da denmektedir [I.317/379] 191. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 291).

Kökeni: "Ta:ş" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 562). Eren, sözcüğün kökenini "<taş + -(a)k" şeklinde göstermiştir (Eren, 1999: 396). Gülensoy ise sözcükle ilgili "<taş 'dış, dışarıda olan' + (a)k" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 866).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 143)'de *taşak* "taşak, testis"; İML (Battal, 1997: 69)'de *taşak* "husye, yumurta"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 100)'de *taşaq* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 253)'de *teşak* "taşak", EZ (Atalay, 1945: 205)'de *kotak* "taşak"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 125)'de *taşaḳ* "testis"; EM (Toparlı, 2003: 112)'de *ṭaşaḳ* "testis"; ZT (Kara, 2011: 393)'de *taşaḳ* "taşak, er bezi, erkeklik bezi, haya" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TUTUQ:

"Bir adamın adı"dır [I.317/379] 191. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 291).

Kökeni: Çincedeki *tu-tu* sözcüğüdür (Clauson, 1972: 453). Räsänen "şehrin askerî yöneticisi" olarak açıkladığı sözcüğü Çince *tu-tu* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 502). DTS'de sözcüğün anlamı "tu-tung, mevki ismi (bölge idarecisi) ve ünvan (özel isimlerden biri)" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 593).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 108)'de *tutuq* sözcüğü "örtü" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 291)'de yer alan ve "hadım" anlamına gelen *tutuq* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TANUQ:

"Şahit" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.317/379] 191. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 291).

Kökeni: "Şahit" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 518). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<ta-nı-k" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 856).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 183)'de *ṭanuḳ* "tanık, şahit"; İML (Battal, 1997: 68)'de *tanık* "şahitlik"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 98)'de *tanuq* "şahit"; EZ (Atalay, 1945: 251)'de *tanık* "tanık"; EM (Toparlı, 2003: 111)'de *ṭanıḳ* "şahit"; AL (Kaçalin, 2011: 1006)'de *tanuḳ* "tanık"; ZT (Kara, 2011: 392)'de *tanuġ / tanuḳ* "tanık, şahit" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EK, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČAPAQ:

"Bir tür balık"tır [I.317/379] 191. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 291).

Kökeni: Küçük bir tatlı su balığıdır. Genellikle "çipura" olarak adlandırılır (Clauson, 1972: 395). Räsänen, sözcüğü "yassı balık" olarak açıklamıştır (Räsänen, 1969: 99). DTS'de ise sözcüğün anlamı "çapak, küçük balık" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 135). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<*çap- 'yüzmek' (DLT) + (a)k" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 219).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 39)'de *çapak* sözcüğü "iri yollu yası göl balığı, mahi" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 26)'de *çapaq* sözcüğü "göz çapağı" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ČAPAQ ÄR[187]:

"Çelimsiz adam" anlamında kullanılır [I.317/379] 191. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 291).

Kökeni[188]: Küçümsenen kişiler metaforik olarak bu şekilde adlandırılır. Clauson, sözcük grubunun sıfat unsurunu Rusça *chebak* "çapak" sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Clauson, 1972: 395).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ČİPİQ:

"Genç, taze dal" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.317/379] 191. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 291).

Kökeni: "Çıp" sözcüğünden türemiştir ve "çubuk ya da sopa" anlamına gelir. Yaşayan diyalektlerde geniş fonetik değişikliklerle bulunur (Clauson, 1972: 395). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<çīp 'ince, yumuşak dal' + (I)k" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 256).

[187] Bu sözcük grubu "čapaq" maddesinde yer alır.
[188] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 108)'de *butaḳ* "dal"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 87)'de *çıbuḳ* "dal", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 98)'de *butaḳ* "budak", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 141)'de *ṭal* "dal"; İML (Battal, 1997: 22)'de *budak* "budak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 22)'de *budaq* "dal"; EZ (Atalay, 1945: 158)'de "budak/butak" "budak", EZ (Atalay, 1945: 250)'de *tal agaç* "ağaç dalı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 106)'de *buṭaḳ* "budak"; EM (Toparlı, 2003: 78)'de *budaḳ* "dal, budak"; AL (Kaçalin, 2011: 1004)'de *tal* "dal, budak"; ŞS (Kunos, 1902: 180)'de *tal* "sürgün"; ZT (Kara, 2011: 377)'de *pudaġ* "budak, dal" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 289, 289, 256, III: 229)'de "dal" anlamına gelen *butaq*, *butiq*, *čïp*, *tal* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČOČUQ:

"Domuz yavrusu" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.317/379] 191. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 291).

Kökeni: Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*çōç 'yansıma' + (u)k" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 247). Stachowski'ye göre ise sözcük Ana Türkçede "küçük, ufak, genç" anlamındaki **çōl*dan türemiştir. Bu kökün daha sonra **çōş*, **çōr (çor?)* şeklinde iki varyantı gelişmiştir. Ardından *ç-ş > *ç- benzeşmesi neticesinde *çōç şeklinde bir varyant oluşmuştur. Bu son şeklin bulunduğu örneklerde ünlülerin inceldiği dikkat çekmektedir. Böylece *çōç kökünden türeyen *çocuk* sözcüğünün ağızlardaki *çağa* şekliyle birleşerek *çacuk* şeklini ortaya çıkardığını da söylemek mümkündür (Stachowski, çev. Gökçe, 2009: 128-129).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 101)'de *çoçḳa* "domuz yavrusu"; EM (Toparlı, 2003: 80)'de *çoçḳa* "domuz yavrusu"; ŞS (Kunos, 1902: 49)'de *çuçğa* "domuz yavrusu"; ZT (Kara, 2011: 325)'de *çocuḳ*[189] "ayı yavrusu" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČARUQ:

"Çarık" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.317/379] 191. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 291).

Kökeni: Bir çeşit ayakkabıdır. Özellikle kaba saba, el yapımı bot anlamına gelen sözcük *etük* "profesyonel yapımı bot" sözcüğünün zıttıdır (Clauson, 1972: 428). Kökü bilinmiyor; ancak Türkçe olduğu açıktır (Eren, 1999: 80). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<çar + (u)k" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 221).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 27)'de *çaruq* "çarık"; ŞS (Kunos, 1902: 40)'de *çaruk* "çarık, postal" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[189] Bu tip sözcükler zaman içinde değişiklikler yaşamış ve birtakım nüanslar oluşmuştur.

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'der yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 292)'de yer alan ve "bir Türk boyu" anlamına gelen *čaruq* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ČARUQ:

"Bir Türk boyu" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.317/379] 191. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 292).

Kökeni: Barçuk'ta oturan bir Türk boyudur (Clauson, 1972: 428). DTS'de sözcüğün anlamı "Barçuk şehrine yakın bir yerde yaşayan Türk boyu" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 141).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 27)'de *çaruq* "çarık"; ŞS (Kunos, 1902: 40)'de *çaruk* "çarık, postal" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 291)'de yer alan ve "çarık" anlamına gelen *čaruq* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ČOLUQ:

"Tek kollu" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.317/379] 191. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 292).

Kökeni: "*Çol-" fiilinden türemiştir ve "tek kollu" anlamına gelir (Clauson, 1972: 419). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<*çol- 'sakatlanmak' + -(a)k" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 249).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČULİQ:

"Güvercin boyutunda alacalı su kuşu" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.317/379] 191. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 292).

Kökeni: Bir tür kuştur (Clauson, 1972: 420). Räsänen, sözcüğü "büyük benekli güvercin, su kuşu" olarak açıklamıştır (Räsänen, 1969: 119). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*çū 'yansıma' + lık" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 257).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČOMAQ:

"Çomak ya da sopa" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.317/379] 191. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 292).

Kökeni: "Sopa" vb. anlamlara gelen sözcük daha özel olarak "gürz, topuz" anlamını taşır (Clauson, 1972: 422). DTS'de sözcük "çomak, değnek" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 153). Gülensoy, sözcükle ilgili "[<*çok mar <*Moğ. çoki (KWb., 429)]" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 249).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 101)'de *çomaḳ* "çomak"; İML (Battal, 1997: 26)'de *çomak* "topuz"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 31)'de *çomaq* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 162)'de *çomuk (çokmar / pulat / maytı / sarana / tegenek / dokmak)* "çomak"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 107)'de *çoḳmar* "topuz"; EM (Toparlı, 2003: 80)'de *çoḳmar* "çomak", EM (Toparlı, 2003: 110)'de *şumuḳ* "çomak"; ŞS (Kunos, 1902: 47)'de *çokmar* "çokmak, topuz" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 292)'de yer alan ve "Müslüman" anlamına gelen *çomaq* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ČOMAQ[190]:

[190] Bu sözcük, bir önceki maddede geçmektedir.

Uygurlara ve Müslüman olamayanlara göre “Müslüman” anlamında kullanılır: “çomaq äri” “Müslüman adam” gibi [I.317/379] 191. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 292).

Kökeni: “Müslüman; Müslüman olmayan halk tarafından Müslümanlara verilen ad, Müslüman” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 422, DTS, 1969: 153).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EM (Toparlı, 2003: 99)’de *müslümān / müsürmān* sözcüğü “Müslüman” anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EZ, EK, ML, AL, ŞS, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 101)’de *çomaḳ* “çomak”; İML (Battal, 1997: 26)’de *çomak* “topuz”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 31)’de *çomaq* “bugünkü manasında” sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 292)’de yer alan ve “çomak” anlamına gelen *çomaq* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ČANAQ:

“Ağaçtan yapılmış kap” anlamında kullanılan bir sözcüktür. Ayrıca Oğuz diyalektinde “tahta çanak” da böyle adlandırılır [I.319/381] 192. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 292).

Kökeni: “Oyuk koni şeklinde nesne; çanak, tahtadan yapılmış küçük kap” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 425, DTS, 1969: 138).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 134)'de *ḳapı* "çanak, kap"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 112)'de *ḳap* "kap", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 99)'de *çanaḳ* "çanak" "KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 101)'de *çömlek* "çömlek"; İML (Battal, 1997: 24)'de *çanak* "topraktan aş kabı, çanak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 26)'de *çanaq* "bugünkü mânâsında", EZ (Caferoğlu, 1931: 31)'de *çömläk* "küçük tencere", EZ (Atalay, 1945: 163)'de *çömlek* "çömlek", EZ (Atalay, 1945: 248)'de *şölmek* "çömlek"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 106)'de *çanaḳ* "çanak"; EM (Toparlı, 2003: 80)'de *çanaḳ* "çanak, kap", (Toparlı, 2003: 80)'de *çömlek* "çömlek", EM (Toparlı, 2003: 80)'de *çölmek* "çömlek"; AL (Kaçalin, 2011: 947)'de *idiş* "zarf, kap", AL (Kaçalin, 2011: 1009)'de *tas* "tas"; ŞS (Kunos, 1902: 81)'de *idiş* " evani, zarf, kab", ŞS (Kunos, 1902: 48)'de *çolmak* " çömlek, kab, çanak, deste"; ZT (Kara, 2011: 338)'de *idiş* "kâse, kap, kacak, çanak çömlek gibi her türlü kap, zarf" şeklinde bulunan sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 275, 343, 358)'de "çanak çömlek" anlamına gelen *särk, kästär, čäškāl*, DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 259)'de "kap" anlamındaki *qa, qāča*" sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EK, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 38)'de *çanak* sözcüğü "üzengi, kayış, eyerin yan tarafları" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

SAČUQ NĀD:

"Bir şeyin dağıtılmışı" anlamında kullanılır [I.319/381] 192. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 292).

Kökeni[191]: "Bir şeyin dağıtılmışı" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 796). Sözcük grubunun sıfat unsuru *saç- (fiil kökü) + uk (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SUḌUQ:

"Tükürük" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.319/381] 192. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 292).

Kökeni: "So:ḍ-" fiilinden türemiştir ve "tükürük" anlamına gelir (Clauson, 1972: 800). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<su + duk" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 813).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 203)'de *yạr* "tükrük, salya"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 154)'de *yar* "tükürük"; EZ (Atalay, 1945: 266)'de *tükürük* "tükürük"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 127)'de *tükrük* "tükürük"; ŞS (Kunos, 1902: 198)'de *tüfki* "tükürük", ŞS (Kunos, 1902: 175)'de *sümkürük* "tükürük" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 147)'de yer alan ve "salya" anlamına gelen *yar* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[191] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, Kİ, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SİRUQ:

"Çadır direği" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.319/381] 192. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 292).

Kökeni: Modern diyalektlerde *sırık* olarak bulunur (Clauson, 1972: 848). Eren, sözcüğün kökünün bilinmediğini söylemiştir (Eren, 1999: 365). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<sī 'kırmak' –r-ık" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 771).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 91)'de *sıruq* "üzerine elbise sermeğe mahsus bilek kalınlığında uzun ağaç, bugünkü manasında"; ŞS (Kunos, 1902: 171)'de *sırık* "sırılmış ince ağac" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SASİQ:

Uç diyalekti ve çevresinde "saksı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.319/381] 192. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 292).

Kökeni: "Saksı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 856).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 231)'de *saksı* "saksı"; EM (Toparlı, 2003: 102)'de *saḳsı* "saksı, çanak" şeklinde bulunan sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 233)'de *sasık* sözcüğü "sasık, kötü kokan" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

SUSAQ:

"Kova" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.319/381] 192. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 292).

Kökeni: Sözcük, sus- fiiline getirilen "-ga:k" ekiyle yapılmıştır (Clauson, 1972: 856). Sözcüğün kökeni "<*sus- '*su çekmek' + (ġ)ak" şeklindedir (Eren, 1999: 378, Gülensoy, 2007: 817).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 148)'de *ḳova* "kova"; İML (Battal, 1997: 46)'de *könek* "kovamsı su yahut süt kabıdır"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 79)'de *qova* "bugünkü manasında, koğa, kova"; ŞS (Kunos, 1902: 174)'de *susak (süsak)* "tişne; çemçe; sözücü alet; mutehaffir" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAPAQ:

"Göz kapağı" anlamında kullanılır "kȭz qapaqi" denir [I.319/381] 192. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 292).

Kökeni: "Göz kapağı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 583, DTS, 1969: 420).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 37)'de *kapak* "gözkapağı"; EZ (Atalay, 1945: 183)'de *kapak*[192] "göç kagağı"; ŞS (Kunos, 1902: 111-112)'de *kabak* "göz kapağı"; ZT (Kara, 2011: 345)'de *ḳapaḳ* "göz kapağı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 118)'de *kapak* "gataye, serpoş, örtü" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 292)'de yer alan ve "bekaret" anlamına gelen *qapaq* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QABAQ:

[192] Sözcük EZ'de yanlışlıkla "göç kagağı" şeklinde yazılmış olmalıdır.

“Kabak” anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.319/381] 192. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 292).

Kökeni: “Balkabağı; kabak” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 582, Räsänen, 1969: 233, DTS, 1969: 399). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili “<*kap + (a)k” bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 446).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 111)’de *ḳabaḳ* “kabak”; EZ (Atalay, 1945: 181)’de *kabak* “kabak”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 110)’de *ḳabaḳ* “kabak” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EM, ML, AL’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 111-112)’de *kabak* “ilerü, ön, huzur, piş; serpoş, kapak, göz kapağı, kabak oyunu, toy ve düyünde meşhurdur”; ZT (Kara, 2011: 342)’de *ḳabaḳ* “hedef” sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QAPAQ:

“Bekâret” anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.319/381] 192. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 292).

Kökeni: “Bakirenin kızlık zarı; bakirelik, bekâret, ahlaki temizlik, masumiyet” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 583, DTS, 1969: 420).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EK, EM, ML, AL'de sözcüğün bire hiç eş değerliği vardır.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 37)'de *kapak* "gözkapağı"; EZ (Atalay, 1945: 183)'de *kapak* "göç kagağı"; ŞS (Kunos, 1902: 118)'de *kapak* "gataye, serpoş, örtü"; ZT (Kara, 2011: 345)'de *ḳapaḳ* "göz kapağı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 292)'de yer alan ve "göz kapağı" anlamına gelen *qapaq* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QATİQ:

"Sirke ve yoğurt gibi Tutmaç yemeğine katılan çeşniye" denir [I.319/381] 192. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 292).

Kökeni: "Kat-" fiiline "-(ı)k" ekinin getirilmesiyle yapılmıştır (Clauson, 1972: 598).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 136)'de *ḳatıḳ* "baharat"; EZ (Atalay, 1945: 188)'de *katık*[193] "katık" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[193] EZ'de sözcüğün anlamı "katık" olarak verilmiş olup ek bilgi verilmemiştir. Ancak "katık" olarak açıklandığı için tarafımızca bire bir eş değerlik altında değerlendirilmiştir.

Kİ (Caferoğlu, 1931: 72)'de *qatıq* "ekmekle beraber yenilen süt, yoğurt gibi şeyler"; AL (Kaçalin, 2011: 955)'de *ḳatıḳ* "katı"; ZT (Kara, 2011: 348)'de *ḳatıḳ* "yoğurt" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BĪR QUČAQ BŌZ:

"Bir kucak bez" anlamında kullanılır [I.319/381] 192. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 292).

Kökeni[194]: Sözcük grubunun sıfat unsurlarından "qučaq" sözcüğü "kuç-" fiilinden türemiştir ve "-ak" fiilden isim yapım ekini almıştır (Clauson, 1972: 591; Nalbant, 2008: 83). İsim unsuru ise Yunanca *bussos* sözcüğüyle karşılaştırılmıştır, bunun Türkçeye nasıl geçtiği bilinmemektedir (Clauson, 1972: 389).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QAḌİQ:

Argu diyalektinde "oyuk tahta parçası" anlamında kullanılır [I.319/381] 192. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 293).

Kökeni: Anlamsal olarak bir şeyin kazılmışı anlamındaki "kazuk" sözcüğüne benzer. "Kayık" sözcüğünün eski bir şeklidir (Clauson, 1972: 597). Sözcük, *kay- (fiil kökü) +- (ı)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[194] Sözcük grubunun sıfat unsurlarından "bīr" sözcüğünün köken bilgisi 162. varaktaki "bīr" maddesinde verilmiştir.

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QARAQ:

"Gözbebeği" anlamında kullanılır [I.319/381] 192. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 293).

Kökeni: "Kara:" sözcüğüneden türemiştir ve "kara:-" fiiliyle ilişkili değildir (Clauson, 1972: 652).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳırıġ* "göz bebeği"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 16)'de *bäbäcük* "göz bebeği"; EZ (Atalay, 1945: 184)'de *karak* "göz bebeği", EZ (Atalay, 1945: 150)'de *bebek* "göz bebeği"; AL (Kaçalin, 2011: 908)'de *bėbek* "göz bebeği"AL (Kaçalin, 2011: 953)'de *ḳaraġ / ḳaraḳ* "göz bebeği"; ZT (Kara, 2011: 311)'de *bebenek* "göz bebeği", ZT (Kara, 2011: 369)'de *nének* "göz bebeği" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EK, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QARA QARAQ[195]:

"Gözün kara kısmı" anlamında kullanılır [I.319/381] 192. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 293).

Kökeni: "İris" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 652).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 70)'de *qaraq* sözcüğü "gözün karası" anlamına geldiği için bu sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğk grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ÜRÜƋ QARAQ[196]:

"Gözün beyaz kısmı" anlamında kullanılır [I.319/381] 192. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 293).

Kökeni[197]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[195] Bu sözcük grubu "qaraq" maddesinde geçmektedir.
[196] Bu sözcük grubu "qaraq" maddesinde geçmektedir.
[197] Sözcük grubunun sıfat unsurunun ökeni 79. varaktaki "ürün"; isim unsurunun kökeni ise bu sözcükle aynı maddede verilmiştir.

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ÜT QARAQ[198]:

"Gözün gören kısmı" anlamında kullanılır [I.319/381] 192. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 293).

Kökeni: "Göz bebeği" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 652).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QİRUQ ÄR:

"Sakat adam" anlamında kullanılır [I.319/381] 192. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 293).

Kökeni[199]: "Sakat, kötürüm adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "kır-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 652). Sıfat unsuru, *kır- (fiil kökü)* + *-(u)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

[198] Bu sözcük grubu "qaraq" maddesinde geçmektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QİRUQ AḌAQ[200]:

"Topal ayak" anlamında kullanılır [I.319/381] 192. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 293).

Kökeni[201]: Sözcük grubunun sıfat unsuru "kır-" fiilinden türemiştir ve "-k" fiilden isim yapım ekini almıştır (Clauson, 1972: 652).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QAZUQ ARİQ:

---

[199] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.
[200] Bu sözcük grubu "qiruq är" maddesinde geçmektedir.
[201] Sözcük grubunun isim unsuru olan "aḍaq" sözcüğünün kökeni 45. varaktaki "aḍaq" maddesindedir.

"Kazılmış suyolu" anlamında kullanılır [I.319/381] 192. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 293).

Kökeni[202]: "Kazılmış suyolu" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *kaz- (fiil kökü) + uk (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 652).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QASUQ:

"At derisinden yapılan süt ya da kımız konulan şeye" denir [I.319/381] 192. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 293).

Kökeni: Hakaniye diyalektinde at derisinden yapılan taze ya da ekşi süt konulan kırbaya denir (Clauson, 1972: 666). DTS'de sözcük "(at derisinden yapılan) tulum" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 666).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[202] Sözcük grubunun isim unsuru olan "ariq" sözcüğünün kökeni 45. varaktaki "ariq" maddesindedir.

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EM (Toparlı, 2003: 89)'de *ḳasuḳ* sözcüğü "kasık" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 293)'de yer alan ve "ağaç kabuğu" anlamına gelen *qasuq* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QASUQ:

"Ağaç kabuğu" anlamında kullanılır [I.319/381] 192. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 293).

Kökeni: "Ka:s" sözcüğünden türemiştir ve "küçük ağaç kabuğu" anlamına gelir (Clauson, 1972: 666).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 67)'de *qabuq* "ağaç kabuğu"; ZT (Kara, 2011: 342)'de *ḳabıḳ* "ağaç kabuğu" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 282, III: 225)'deki "ağaç kabuğu" anlamına gelen *qaḏiz* ve *qāz / qās* sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EM (Toparlı, 2003: 89)'de *ḳasuḳ* sözcüğü "kasık" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 293)'de yer alan ve "at derisinden yapılan süt ya da kımız konulan şey" anlamına gelen *qasuq* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QUSİQ:

"Fındık" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.319/381] 192. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 293).

Kökeni: "Bir çeşit ağaç meyvesi; ceviz, fındık" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 667, DTS, 1969: 470).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EM (Toparlı, 2003: 83)'de *funduḳ* sözcüğü "fındık" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAŠAQ:

"Halfa" isimli bir bitkidir [I.319/381] 192. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 293).

Kökeni: Buriat Moğolcasında *xalaxan* şeklindedir (Clauson, 1972: 671). Räsänen, sözcüğün anlamını "halfa, kamış" olarak vermiş ve bunu Moğolca *xalaxan*, Mançuca *xali*, Korece *kāl* ile karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 240). DTS'de sözcük "rişi kılgan otu; tüylü stipa otu" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 431).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 72)'de *qaşaq* "kaşağı"; ŞS (Kunos, 1902: 123)'de *kaşak* "fakir, müflik, parasız, berhene" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QAŠUQ:

"Kaşık" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.319/381] 192. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 293).

Kökeni: "Kaşık" anlamına gelen sözcük "kaşı:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 671). DTS'de de sözcüğün anlamı "kaşık" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 432). Gombocz, sözcüğü Moğolca *qalbağa* şekliyle birleştirmektedir. Ancak bu birleştirme tartışmaya açıktır (Eren, 1999: 217). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*kaş + (ı)k 'küçültme eki' [kaş'a benzediği için]" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 474).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 114)'de *ḳaşuḳ* "kaşık"; İML (Battal, 1997: 38)'de *kaşık* "mayi yemekleri yemek için kullandığımız alet"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 72)'de *qaşuq* "kaşık"; EZ (Atalay, 1945: 187)'de *kaşuk* "kaşık"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)'de *ḳaşuḳ* "kaşık"; EM (Toparlı, 2003: 89)'de *ḳaşuḳ / ḳaşıḳ* "kaşık"; ŞS (Kunos, 1902: 139)'de *kurma* "ağac kaşık", ŞS (Kunos, 1902: 18)'de *badkan* "büyük kaşık", ŞS (Kunos, 1902: 50)'de *çumuş (çumşuk)* "büyük kefçe, kefgir, susak, büyük kaşık", ŞS (Kunos, 1902: 42)'de *çemçe* "kefçe, çemçak, susak, büyük ağac kaşuk"; ZT (Kara, 2011: 347)'de *ḳaşuḳ* "kaşık" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAWAQ ART:

"Kaşgar ve Özjend arasında bir geçit adı"dır [I.319/381] 192. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 293).

Kökeni[203]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QOWUQ NĀŊ:

"Herhangi bir şeyin içinin boş olması" anlamında kullanılır [I.319/381] 192. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 293).

Kökeni[204]: Bir şeyin oyuk olması anlamında kullanılır (Clauson, 1972: 583).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 80)'de *qovuq* "içi boş olan her oyuk (delik deşik)"; EZ (Atalay, 1945: 224)'de *oyuk* "oyulmuş"; ŞS (Kunos, 1902: 125)'de *kavuk* "içi boş olan" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 233)'de yer alan ve "oyuk" anlamına gelen *qovuq* sözcüğü de bu sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

[203] İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni bulunamamıştır. İsim unsuruyla ilgili bilgilerse 33. varaktaki "art sač" maddesindedir.

[204] Sözcük grubunun sıfat unsuru olan "qowuq" sözcüğünün kökeniyle ilgili bir bilgi verilmemiştir. Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QAWUQ:

"Mesane" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.319/381] 192. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 293).

Kökeni: Morfolojik olarak "*kav-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 583). Sözcük, *kav- (fiil kökü)* + *-(u)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşması muhtemeldir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 136)'de *ḳavuḳ* "sidik yolu, mesane"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 73)'de *qavuq* "sidik kabı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 73)'de *qavuq* "kavut, öğütülüp kavrulmuş buğday veya arpa"; ŞS (Kunos, 1902: 125)'de *kavuk* "içi boş olan, baş kesvesi, sarık" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QAWİQ:

"Darı kepeği" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.319/381] 192. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 293).

Kökeni: "Kepek" sözcüğü de aynı anlamdadır. Aynı anlama gelen iki farklı sözcüğün olması bunların ortak yabancı bir kökten geldiğini gösterir (Clauson, 1972: 583).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 195)'de *kepek* "kepek"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 113)'de *kepek* "kepek"; EM (Toparlı, 2003: 90)'de *kepek* "kepek" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QALİQ:

"Hava" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.319/381] 192. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 293).

Kökeni: "Kalı:-" fiilinden türeyen sözcük "hava, atmosfer" anlamına gelir (Clauson, 1972: 620).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 125)'de *ḥạvā* "hava"; ŞS (Kunos, 1902: 177)'de *şemal* "hava" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 319)'de "gökyüzü" anlamına gelen *täŋig (?)* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 133)'de *ḳalıḳ* sözcüğü "gökyüzü" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QULAQ:

"Kulak" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.319/381] 192. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 293).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "kulkak" maddesinde ele almıştır. Eski bir şekildir. Ama sözcük "kulxak" aracılığıyla "kulak" şeklinde dönmüştür (Clauson, 1972: 621). Yaygın bir inanca göre "*kul- 'işitmek' kökünden gelir (Eren, 1999: 264). Gülensoy da sözcüğün gelişimiyle ilgili "<*kul- 'işitmek' + -ġak/ḳaḳ" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 565). *Kulkak* sözcüğü belki de *kul* "köle" sözcüğünden gelir. Bunlar arasındaki ilişki cücelerin oturarak birisinin kulağına bir şey fısıldamasına dair halk hikâyesiyle ilgilidir. Asıl şekli damaksıl ünlülüdür. KB'de belli şartlar altında bulunur. Eski Türkçe kurallara uygundur. Yine de ötümlü olan /lnr/ ve /z/'den sonra /g/, /k/'nin yerini alır. *Kulkak* şekli Eski Türkçenin genel şeklidir (Erdal, 1991: 75).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 151)'de *ḳulaḳ* "kulak"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 124)'de *ḳulaġ* "kulak"; İML (Battal, 1997: 47)'de *kulak* "işitme uzvu"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 81)'de *qulaq* "kulak, bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 210)'de *kulak* "kulak"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 117)'de *ḳulaġ* "kulak"; EM (Toparlı, 2003: 96)'de *ḳulaḳ* "kulak"; ZT (Kara, 2011: 363)'de *ḳulaḳ* "kulak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QULAQ TŌN:

"Kısa kollu elbise" anlamında kullanılır [I.320/383] 193. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 293).

Kökeni[205]: "Kısa kollu elbise" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun metaforik bir anlam kazandığı görülmektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QİLİQ:

"Davranış, insanlara olan tutum" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.320/383] 193. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 293).

Kökeni: "Huy, davranış, karakter" vb. anlamlara gelir ve diyalektlerde genişlemiş anlamlarla bulunur (Clauson, 1972: 620). DTS'de sözcük "davranış,

[205] Sözcük grubunun sıfat unsuru olan "qulaq" ile ilgili bilgiler 192. varaktaki "qulak" maddesindedir. İsim unsuru olan "tōn" sözcüğünün köken bilgisi 503. Varaktaki "tōn" maddesinde verilmiştir.

karakter, ahlak" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 443). Gülensoy, sözüğün kökeniyle ilgili "<ḳıl- <*kī-l-" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 508).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 143)'de *ḳılıḳ* "huy, yaratılış"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳılıḳ* "huy, hareket, tarz, gidiş"; İML (Battal, 1997: 42)'de *kılınç* "hulk ve tabiat"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 75)'de *qılıq* "huy, ahlâk"; AL (Kaçalin, 2011: 960)'de *ḳılıḳ* "fiil, davranış"; ŞS (Kunos, 1902: 129)'de *kılığ* "huy, suret, şekil"; ZT (Kara, 2011: 352)'de *ḳılıḳ* "yaratılış, tabiat, huy" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 290, III: 154, 264 341)'de "davranış" anlamına gelen *bariq, yoriq, tadu, qilinč* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EZ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QUMUQ:

"Beylerden birinin adı"dır [I.320/383] 193. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 294).

Kökeni: "Beylerden birinin adı"dır (Clauson, 1972: 627). Özel addır (DTS, 1969: 455).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 294)'de yer alan ve "at pisliği" anlamına gelen *qumuq* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QUMUQ[206]:

"At pisliği" anlamında kullanılır [I.320/383] 193. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 294).

Kökeni: "Gübre" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 627). Gülensoy, sözcükle ilgili "<OT. kumuk ~ komuk 'at gübresi' (DLT)" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 568).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 186)'de *ṭęrs* "gübre"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳıġ* "hayvan pisliği", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 128)'de *mayaḳ* "hayvan pisliği", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 145)'de *tezek* "at gübresi", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 95)'de *boḳ* "bok"; İML (Battal, 1997: 21)'de *bok* "insan ve hayvanların kalın bağırsağından çıkan nesne"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 20)'de *boq* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 102)'de *täzäk* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 154)'de *boḳ* "bok", EZ (Atalay, 1945: 256)'de *tezek* "hayvan pisliği, gübre, süprüntü"; ŞS (Kunos, 1902: 137)'de *kumalağ* "koyun, keçi ve devenin tezek ve gübresi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97, 296, 327, 300, 340, III: 148, 170, 214, 214, 235, 240, 270, 331)'de "gübre (farklı hayvanların olsa da)" anlamına gelen *ïn*, *täzäk*, *čalma*, *mäžäk*, *tudrič*, *yin*, *yundaq*, *qïġ*, *bōq*, *mayaq*, *baynaq*, *čïla*, *saŋ* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[206] Bu sözcük bir önceki "qumuq" maddesinde geçmektedir.

EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 294)'de yer alan ve "özel ad" anlamına gelen *qumuq* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QANAQ:

Argu ve Bulgar diyalektinde "sütün üstündeki zar" anlamında kullanılır [I.320/383] 193. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 294).

Kökeni: "*Kaŋ-" fiilinden türemiştir. Sözcüğün sonraki şekli "*kaynak"tır. Ama aslında "kaymak" olarak bulunur (Clauson, 1972: 636). Sözcüğün *kan- (fiil kökü) + -ak (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşması muhtemeldir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 189)'de *kaymak* "kaymak"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 112)'de *ḳaymaḳ* "kaymak"; EM (Toparlı, 2003: 90)'de *ḳaymaḳ* "kaymak"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 177, 777b-9)'de "…Ve yana baʿżı yimeklerdin *ḳaymaġ* ve ḳatlama ve bulamaġ ve ḳurut ve olaba ve mantu ve ḳuymaġ ve örgemeçni hem Türkçe…" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QONUQ:

"Misafir" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.320/383] 193. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 294).

Kökeni: Erken dönemde "misafir, kalmaya gelen kişi; bir yere yerleşen, mesken" anlamlarına gelecek şekilde kullanılmıştır (Clauson, 1972: 637). Gülensoy, sözcüğün gelişimini "<ko-n-(u)k" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 539).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 147)'de *ḳonuḳ* "konuk, müsafir"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 121)'de *ḳonaḳ* "misafir, konuk"; İML (Battal, 1997: 44)'de *konuk* "misafir"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 78)'de *qonuq* "misafir"; EZ (Atalay, 1945: 204)'de *konak / konuk* "konuk, misafir"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 116)'de *ḳonaḳ* "misafir"; AL (Kaçalin, 2011: 1040)'de *yavçın* "konuk", AL (Kaçalin, 2011: 926)'de *çoçin* "misafir", AL (Kaçalin, 2011: 955)'de *ḳavçın / ḳavçun* "konuk", AL (Kaçalin, 2011: 963)'de *ḳonaġ* "misafir"; ZT (Kara, 2011: 357)'de *ḳonaḳ* "konuk, misafir" sözcükleri DLT'deki "qonuq" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 126)'de yer alan ve "misafir" anlamına gelen *ümä* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QONAQ:

"Çavdar" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.320/383] 193. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 294).

Kökeni: Bir çeşit tahıldır, başka çeşitleri de vardır; ama şimdi diğerleri için kullanılır (Clauson, 1972: 637). DTS'de sözcüğün anlamı "darı" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 455).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, Kİ, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 147)'de *ḳonaḳ* "ev, konak"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 121)'de *ḳonaḳ* "misafir, konuk"; EZ (Atalay, 1945: 204)'de *konak* "konuk, misafir"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 116)'de *ḳonaḳ* "misafir"; ZT (Kara, 2011: 357)'de *ḳonaḳ* "konuk, misafir" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BİTİG:

"Kitap", "yazı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.320/383] 193. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 294).

Kökeni: "Biti:-" fiilinden türeyen sözcük herhangi bir yazı için kullanılan genel bir sözcüktür (Clauson, 1972: 303).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 104)'de *bitig* "kitap, mektup", ME (Yüce, 1993: 146)'de *kitāb* "kitap", ME (Yüce, 1993: 158)'de *muṣḥaf* "kitap"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 95)'de *bitik* "kitap"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 19)'de *biti* "kitap, yazı", Kİ (Caferoğlu, 1931: 123)'de *yazu, yazı*; EZ (Atalay, 1945: 153)'de *bitik* "yazı, kitap"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 104)'de *bitig* "mektup"; EM (Toparlı, 2003: 77)'de *bitik* "kitap, mektup"; AL (Kaçalin, 2011: 912)'de *bitik* "mektup, name, mektup"; ŞS (Kunos, 1902: 29)'de *bitik* "yazı, mektub, ruka ve name" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 294)'de yer alan ve "muska" anlamına gelen *bitig* sözcüğü bu maddedeki "bitig" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

BİTİG[207]:

Oğuz diyalektinde "muska" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.320/383] 193. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 294).

Kökeni: "Açığa çıkmış kutsal yazı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 303).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 294)'de yer alan ve "kitap, yazı" anlamına gelen *bitig* sözcüğü bu maddedeki "bitig" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

BİČÄK:

"Bıçak" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.320/383] 193. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 294).

Kökeni: "Bıç-" fiilinden türemiştir ve "bıçak" anlamına gelir (Clauson, 1972: 293). Sözcük, *biç- (fiil kökü) + -ek (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Nalbant, 2008: 83).

[207] Bu sözcük bir önceki "bitig" maddesinde geçmektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 102)'de *bıçaḳ* "bıçak"; İML (Battal, 1997: 21)'de *bıçak* "bildiğimiz kesme aleti, bıçak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 20)'de *bıçaq* "pıçak"; EZ (Atalay, 1945: 151)'de *bıçak* "bıçak"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 104)'de *bıçaḳ* "bıçak"; EM (Toparlı, 2003: 76)'de *bıçaḳ* "bıçak"; ŞS (Kunos, 1902: 64)'de *enicak* "bıçak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÄDÜK:

"Bir şeyin büyüğü" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.320/383] 193. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 294).

Kökeni: "Beḏü:-" fiilinden türemiştir ve "iri, büyük" anlamına gelir. *Uluğ* sözcüğünün eş anlamlısıdır (Clauson, 1972: 302). Sözcük, *bedü- (fiil kökü)* + *-k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 194)'de *uluġ* "büyük", ME (Yüce, 1993: 109)'de *büyük* "büyük", ME (Yüce, 1993: 107)'de *böyük* "yüksek, büyük"; İML (Battal, 1997: 80)'de *ulug* "bir kavmin büyüğü, sadece büyük"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 111)'de *ulu* "büyük, ulu"; EZ (Atalay, 1945: 269)'de *ulu* "ulu", EZ (Atalay, 1945: 160)'de *büyük* "büyük"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 127)'de *ulu* "büyük", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 106) *büyük* "büyük", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 99) *aġa* "büyük"; AL (Kaçalin, 2011: 1031)'de *uluġ* "ulu ve büyük"; ŞS (Kunos, 1902: 128)'de *kete* "büyük, ulu, âzim", ŞS (Kunos, 1902: 134)'de *konk* "büyük, cesim, uluğ", ŞS (Kunos, 1902: 151)'de *olkan* "büyük, uluk", ŞS (Kunos, 1902: 158)'de *uluğ* "büyük, kebir"; ZT

(Kara, 2011: 409)'de *uluġ* "büyük, ulu" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 106)'de "büyük" anlamına gelen *uluġ* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÜRÜK:

"Çantanın ilmeği ya da pantolonun kemerine bağlanan sicime" denir [I.320/383] 193. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 294).

Kökeni: "Bür-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 362). Sözcük, *bür- (fiil kökü) + -(ü)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÄZÄK:

"Nakış ya da süsleme" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.320/383] 193. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 294).

Kökeni: "Beze:-" fiilinden türemiştir ve "süsleme, nakış" anlamına gelir (Clauson, 1972: 391). Sözcük, *beze- (fiil kökü)* + *-k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 101)'de *bẹzek* "süs"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 17)'de *bäzäk* "süs"; ŞS (Kunos, 1902: 25)'de *bezek* "ziynet, araiş, tezyinat, zibaiş" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 101)'de *bẹzek* sözcüğü "sıtma nöbeti, ateş" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BÄZİG:

"Titreme" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.320/383] 193. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 294).

Kökeni: "Bez-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 391). DTS'de DLT'deki örnek "ol bẹzik bẹzdi; o tir tir titredi" (DTS, 1969: 97). Sözcük, *bez- (fiil kökü)* + *-(i)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 101)'de *bẹzek* "sıtma nöbeti, ateş"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 146)'de *titreme* "titreme"; İML (Battal, 1997: 73)'de *titrag* "titreme"; ŞS (Kunos, 1902: 200)'de *verce* "ısıtma, hima illeti, titreme"; ZT (Kara, 2011: 312)'de

bézgek “sıtma, titreme hastalığı” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-II: 107)’de yer alan ve “titreme” anlamına gelen *bäzgāk* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÖSÜG:

“Pusu” anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.320/383] 193. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 295).

Kökeni: Sözcük, *pus- (fiil kökü) +-(u)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÖLÜK:

"Herhangi bir hayvan topluluğu" anlamında kullanılır. Buradan gelerek *bir bölük qōy* "bir grup koyun" ve *bir bölük kiši* "bir grup insan" anlamına gelir [I.320/383] 193. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 295).

Kökeni: "Böl-" fiilinden türemiştir ve "bölüm, kısım" anlamındadır (Clauson, 1972: 339). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*bö:l-ük" olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 173).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 107)'de *bölük* "bölük, parça"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 21)'de *bölük* "halkın bir kısmı, insanların (büyük) bir kısmı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 156)'de *bölük* sözcüğü "bölük, bölünmüş" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BİLÄK:

"Bilek" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.322/385] 194. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 295).

Kökeni: "Bilek" anlamına gelen sözcük diyalektlerde küçük fonetik değişikliklerle bulunur (Clauson, 1972: 338). Räsänen, sözcüğün anlamını "ön kol" olarak vermiştir (Räsänen, 1969: 76). DTS'de de sözcüğün anlamı "bilek; önkol" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 99).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 102)'de *bilek* "bilek"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 94)'de *bilek* "kol"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 18)'de *biläk* "kolun bileği"; EZ (Atalay, 1945: 152)'de *bilek (kol)* "bilek"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 104)'de *bilek* "bilek"; ŞS (Kunos, 1902: 26)'de *bilak* "kolun nabza yeri, misam, sa'id"; ZT (Kara, 2011: 312)'de *bilek* "bilek" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BELÄG:

"Hediye" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.322/385] 194. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 295).

Kökeni: "Béle:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 338). Räsänen, sözcüğün anlamını "hediye" olarak vermiş ve bunu Moğolca *beleg* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 69). DTS'de ise sözcük "hediye, armağan; onu yolculuktan eve götüren misafir" leklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 93). Sözcük, *bele- (fiil kökü)* + *-g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 173)'de *sạvġat / sạvḳat* "hediye", ME (Yüce, 1993: 93)'de *artut* "armağan, hediye", ME (Yüce, 1993: 126) *ḥẹdiyÿe* "armağan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 5)'de *armağan* "hediye"; EZ (Atalay, 1945: 141)'de *armağan* "armağan", EZ (Atalay, 1945: 252)'de *tartık* "armağan"; AL (Kaçalin, 2011: 992)'de *savġat* "ihsan, armağan", AL (Kaçalin, 2011: 1008)'de *tartıġ* "ihsan, armağan"; ŞS (Kunos, 1902: 168)'de *savğat* "hediye, ırmağan", ŞS (Kunos, 1902: 174)'de *sura* " ırmağan, hediye", ŞS (Kunos, 1902: 182)'de *tansuğ* " hediye, ırmağan", ŞS (Kunos, 1902: 183)'de *tartığ* "hediye, ırmağan", ŞS (Kunos, 1902: 14)'de *armağan* "hediye, peşkeş, töhfe, yadigyar,

bergüzar", ŞS (Kunos, 1902: 101)'de *yarılğaş* "hediye, bergüzar, bahşiş, yadigyar", ŞS (Kunos, 1902: 154)'de *ökelge* "hediye, ırmağan" şekillerinde gördüğümz sözcükle DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Bunların dışında DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 138, 105, 160)'de "hediye" anlamına gelen *ärtüt*, *ačıġ*, *armāġan* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BİLİK:

"Kandil fitili" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.322/385] 194. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 295).

Kökeni: "Fitil" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 339).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 19)'de *bilik* "bilgi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 18)'de *bilik* "silah"; ŞS (Kunos, 1902: 27)'de *bilik* "ilm, daniş, fehm, meharet, dirayet, mâlumat; nişan, damga" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 295)'de yer alan ve "yara için kullanılan mil" anlamına gelen *bilik* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

BİLİK:

"Yara için kullanılan mil" demektir [I.322/385] 194. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 295).

Kökeni: "Doktorun mili" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 339).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 19)'de *bilik* "bilgi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 18)'de *bilik* "silah"; ŞS (Kunos, 1902: 27)'de *bilik* "ilm, daniş, fehm, meharet, dirayet, mâlumat; nişan, damga" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 295)'de yer alan ve "kandil fitili" anlamına gelen *bilik* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

BİLİG:

"Bilim" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.322/385] 194. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 295).

Kökeni: "Bil-" fiilinden türemiştir. Erken dönemde çok yaygın olarak "bilim" için kullanılmıştır. Esas çağrışımı "zekâ süreci"ni kasteder (Clauson, 1972: 339). Sözcük, *bil- (fiil kökü) + -(i)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 102)'de *bilig* "bilgi, bilim", ME (Yüce, 1993: 129)'de *'ilim* "bilgi, bilim"; İML (Battal, 1997: 19)'de *bilik* "bilgi"; AL (Kaçalin, 2011: 911)'de *bilig* "bilmek, idrak"; ŞS (Kunos, 1902: 27)'de *bilik* "ilm, daniş, fehm, meharet, dirayet, mâlumat" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 295)'de yer alan ve "hikmet", "akıl" anlamına gelen *bilig* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

BİLİG[208]:

"Hikmet" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.322/385] 194. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 295).

Kökeni: "Hikmet" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 339).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

[208] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 102)'de *bilig* "bilgi, bilim", ME (Yüce, 1993: 129)'de *ʿilim* "bilgi, bilim"; İML (Battal, 1997: 19)'de *bilik* "bilgi"; AL (Kaçalin, 2011: 911)'de *bilig* "bilmek, idrak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 295)'de yer alan ve "bilim; akıl" anlamına gelen *bilig* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

BİLİG[209]:

"Akıl" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.322/385] 194. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 295).

Kökeni: "Akıl" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 339, DTS, 1969: 99).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 195) *us* "akıl", ME (Yüce, 1993: 85)'de *ʿaḳıl* "akıl", ME (Yüce, 1993: 165)'de *ög* "akıl"; İML (Battal, 1997: 80)'de *usug* "hal ve zekâ", İML (Battal, 1997: 54)'de *ök* "anlayış, akıl"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 150)'de *us* "akıl"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 113)'de *us* "akıl"; EZ (Atalay, 1945: 271)'de *us* "akıl"; AL (Kaçalin, 2011: 1030)'de *uḳuş* "anlayış", AL(Kaçalin, 2011: 937)'de *ės* "akıl"; ŞS (Kunos, 1902: 159)'de *us* "akıl, feraset"; ZT (Kara, 2011: 378)'de *saġ* "akıllı, zeki" anlamlarına geldiği için DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 104, 96, III: 227)'de yer alan ve "akıl" anlamına gelen *uquš*, *ōg*, *sāg* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[209] Bu sözcük, ilk "bilig" maddesinde geçmektedir.

KM, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 102)'de *bilig* "bilgi, bilim", ME (Yüce, 1993: 129)'de *ʿilim* "bilgi, bilim"; İML (Battal, 1997: 19)'de *bilik* "bilgi"; AL (Kaçalin, 2011: 911)'de *bilig* "bilmek, idrak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 295)'de yer alan ve "hikmet", "bilim" anlamlarına gelen *bilig* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

BÄNÄK:

Argu diyalektinde ve başka diyalektlerde "tane" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.322/385] 194. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 295).

Kökeni: "Tane; habbe" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 350, DTS, 1969: 94). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*beŋ + (e)k" olarak göstermiştir (DTS, 1969: 131).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EM (Toparlı, 2003: 113)'de *tene* sözcüğü "tane" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 272)'de yer alan ve "tane" anlamına gelen *tana* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 17)'de *bänäk* sözcüğü "siyah nokta, benek" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 295)'de yer alan ve "bakır para" anlamına gelen *bänäk* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

BÄNÄK[210]:

"Madenî para" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.322/385] 194. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 295).

Kökeni: "Küçük bakır para" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 350).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 17)'de *bänäk* sözcüğü "siyah nokta, benek" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 295)'de yer alan ve "tane" anlamına gelen *bänäk* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TÄPÜK:

"Kurşunun eritilmesi ve etrafına keçi kılı vs. sarılarak yapılan çocukların oynadığı topa" denir [I.322/385] 194. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 295).

Kökeni: "Tepük" ve "tepig" arasında açık bir etimolojik fark vardır. "Tep-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 438-439). Sözcük, *tep- (fiil kökü) + -(ü)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[210] Bu sözcük, bir önceki "bänäk" maddesinde geçmektedir.

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 1013)'de *tėpük* sözcüğü "tepme" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TÄPİG:

"Tep-" fiilinin isim unsuru olarak kullanılır ve böylece "vur-" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir [I.322/385] 194. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 295).

Kökeni: "Tepig tep-" şeklinde "vur-" anlamındadır (Clauson, 1972: 439). DTS'de sözcük "depik" olarak açıklanmıştır (DTS, 1969: 552).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 1013)'de *tėpük* sözcüğü "tepme" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TİTİG:

"Tit-" fiiliyle beraber "çok acı-" anlamında kullanılmıştır [I.322/385] 194. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 295).

Kökeni: "Tit-" fiilinden türeyen sözcük "ağrıma" anlamına gelir (Clauson, 1972: 455).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 295)'de yer alan ve "çamur" anlamına gelen *titig* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TÜTÄK:

"İbrik vb. şeylerin emziği" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.322/385] 194. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 295).

Kökeni: "Tüte:-" fiilinden türemiştir. Etimolojik olarak "buharlı ya da dumanlı şeylerin emziği" anlamına gelen sözcük daha genel olarak "boru" anlamını taşır (Clauson, 1972: 455). DTS'de sözcüğün anlamı "(çaydanlığın, güğümün) emziği" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 601). Sözcük, *tüte- (fiil kökü)* + *-k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TİTİG:

"Çamur" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.322/385] 194. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 295).

Kökeni: "Çamur; kil, toprak, yer, çamur" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 455, DTS, 1969: 564).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 97)'de *balçıḳ* "çamur"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 92)'de *balçıḳ* "balçık, çamur"; İML (Battal, 1997: 15)'de *balçık* "yapışkan çamur, balçık"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 14)'de *balçıq* "çamur", Kİ (Caferoğlu, 1931: 26)'de *çamur* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 147)'de *balşık* "balçık", EZ (Atalay, 1945: 161)'de *çamur (yaş balçık)* "çamur"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *balçıḳ* "balçık"; EM (Toparlı, 2003: 73)'de *balşıḳ* "balçık"; ŞS (Kunos, 1902: 9)'de *al* "çamur, toprak", ŞS (Kunos, 1902: 42)'de *lay* "kil, çamur", ŞS (Kunos, 1902: 199)'de *türti* "çamur", ŞS (Kunos, 1902: 21)'de *balçıg (balcık)* "camur, tin, lay, kil" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 295, 349, III: 347)'de "çamur" anlamına gelen *titig*, *balčiq*, *čalpaŋ* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 295)'de yer alan ve "çok acıma" anlamına gelen *titig* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TİRİG:

"Her hayvanın diri olanı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.322/385] 194. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 296).

Kökeni: "*Tir-" fiilinden türemiştir. "Canlı, diri; yaşam" anlamına gelir ve diyalektlerde küçük fonetik değişikliklerle bulunur (Clauson, 1972: 543). Eren, sözcüğün "*tir-" kökünden geldiğini belirtmiştir (Eren, 1999: 114). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<tir- 'yaşamak, diri olmak' (EUTS, 240) + -^{o}g" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 288).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 105)'de *dirü* "diri, canlı", ME (Yüce, 1993: 187)'de *tirig* "diri, canlı"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 146)'de *tiri* "diri"; İML (Battal, 1997: 27)'de *dirik* "diri, canlı", İML (Battal, 1997: 73)'de *tirik* "diri, canlı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 103)'de *tiri* "diri, canlı"; EZ (Atalay, 1945: 259)'de *tiri* "diri"; AL (Kaçalin, 2011: 1017)'de *tiri / tirik* "diri"; ŞS (Kunos, 1902: 190)'de *tirik* "diri, canlı"; ZT (Kara, 2011: 319)'de *canlıḳ* "canlı, diri", ZT (Kara, 2011: 399)'de *tirig* "diri, canlı, zinde, dinç" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÄZÄK:

"At gübresi" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.322/385] 194. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 296).

Kökeni: Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<tez- 'pislemek' + -(e)k" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 888).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 186)'de *ṭers* "gübre"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳıġ* "hayvan pisliği", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 128)'de *mayaḳ* "hayvan pisliği", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 145)'de *tezek* "at gübresi", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 95)'de *boḳ* "bok"; İML (Battal, 1997: 21)'de *bok* "insan ve hayvanların kalın bağırsağından çıkan nesne"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 20)'de *boq* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 102)'de *täzäk* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 154)'de *boḳ* "bok", EZ (Atalay, 1945: 256)'de *tezek* "hayvan pisliği, gübre, süprüntü"; ŞS (Kunos, 1902: 137)'de *kumalağ* "koyun, keçi ve devenin tezek ve gübresi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97, 294, 327, 300, 340, III: 148, 170, 214, 214, 235, 240, 270, 331)'de "gübre (farklı hayvanların olsa da)" anlamına gelen *ïn, qumuq, čalma, mäžäk, tudrič, yin, yundaq, qīġ, bōq, mayaq, baynaq, čila, saŋ* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÄZİG:

"Korku ve kaçış" anlamında kullanılan bir sözcüktür. Buradan gelerek işten kaçan kişilere "täzig kiši" denir [I.322/385] 194. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 296).

Kökeni: "Tez-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 574). Sözcük, *tez- (fiil kökü) + -(i)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 147)'de *ḳorḳuġ* "korku"; AL (Kaçalin, 2011: 964)'de *ḳorḳunç* "korku", AL (Kaçalin, 2011: 965)'de *ḳorḳuş* "korku"; ŞS (Kunos, 1902: 125)'de *kazındu* "telaş", ŞS (Kunos, 1902: 179)'de *şuran* "karışıklık, inkilab, telaş", ŞS (Kunos, 1902: 186)'de *temacamış* "iztirab, telaş", ŞS (Kunos, 1902: 187)'de *tibrişlik* "halacan, iztirab, telaş", ŞS (Kunos, 1902: 31)'de *boşar* "iztirab, halecan, telaş, seratime", ŞS (Kunos, 1902: 67)'de *ezboy* "halecan, telaş", ŞS (Kunos, 1902: 113)'de *kayğu* "fikr-u endişe", ŞS (Kunos, 1902: 149)'de *oy (oyi)* "endişe", ŞS (Kunos, 1902: 164)'de *sağınc* "endişe" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 284, 360)'de "telaş" anlamına gelen *qačiš, käčrüm* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TİZİG:

"Bir şeyin dizisi" anlamında kullanılan bir sözcüktür. *Tizig teräk* "direk dizisi" ve *bīr tizig yinçü* "bir dizi inci" gibi [I.322/385] 194. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 296).

Kökeni: "Tiz-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 574). Sözcük, *tiz- (fiil kökü) + -(i)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 73)'de *tizik* "inci vb. dizmesi"; EZ (Atalay, 1945: 260)'de *tizik / tizilmiş* "dizilmiş"; AL (Kaçalin, 2011: 1018)'de *tizi* "dizi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÄŽİK:

"Farslı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.322/385] 194. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 296).

Kökeni: "Tacik, Fars (?)" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 545).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 179)'de *Tacik* "yabancı; asiya-i vustada farsi tekellüm edenlere Tacik, ve Türki tekellüm edenlere 'tat' tâbir edenler", ŞS (Kunos, 1902: 167)'de *sart* "Türkistan'da mütevattin olan aşaire denilir-ki aslı Tacik ve Farsi dir, Tat dahi derler" şeklinde karşımıza çıkan sözcükler bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÄŠÜK:

"Erbezi torbasındaki yırtık" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.322/385] 194. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 296).

Kökeni: "Teş-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 563). Sözcük, *teş- (fiil kökü) + -(ü)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÄŠİK:

"Obur" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.324/387] 195. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 296).

Kökeni: "Teş-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 563). Räsänen, sözcüğün anlamını "doyumsuz" olarak vermiştir (Räsänen, 1969: 476). DTS'de ise sözcük "obur" olarak açıklanmıştır (DTS, 1969: 555). Sözcük, *teş- (fiil kökü) + -(i)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 256)'de *teşik* "deşik, deşilmiş"; AL (Kaçalin, 2011: 1014)'de *tëşik* "delik"; ZT (Kara, 2011: 397)'de *téşik* "deşik, delik, deşilmiş" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TÜŠÜK KİŠİ:

"Tembel kişi" anlamında kullanılan bir sözcük grubudur [I.324/387] 195. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 296).

Kökeni[211]: "Değersiz, başıboş kişi; tembelleşen insan" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "tüş-" fiilinden türemiştir ve fiilden isim yapım eki "-k"yi almıştır (Clauson, 1972: 563, DTS, 1969: 601).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TÖŠEK:

"Döşek" anlamında kullanılan bir sözcük grubudur [I.324/387] 195. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 296).

[211] İsim unsuru olan "kiši" ise 544. varakta müstakil olarak ele alındığı için burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

Kökeni: "Yatak, döşek" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 563, DTS, 1969: 582). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<tö:ş + (e)k" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 304).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 116)'de *döşek* "döşek", ME (Yüce, 1993: 190)'de *töşek* "döşek"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 147)'de *töşek* "döşek"; İML (Battal, 1997: 75)'de *töşek* "döşek"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 107)'de *töşäk* "döşek, yatak"; EZ (Atalay, 1945: 263)'de *töşek* "döşek"; EM (Toparlı, 2003: 116)'de *töşek* "döşek"; ŞS (Kunos, 1902: 59)'de *donbay* "yatak, şilte, görefçe", ŞS (Kunos, 1902: 69)'de *gaz* "yatak, beşik" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TİŠÄK:

"İki yaşındaki koyun" anlamında kullanılan bir sözcük grubudur [I.324/387] 195. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 296).

Kökeni: "Tişe:-" fiilinden türeyen sözcük "iki yaşındaki koyun" anlamına gelir (Clauson, 1972: 563).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÖLÄK:

"Sakin, sessiz" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.324/387] 195. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 296).

Kökeni: "Sakin, uslu, sessiz" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 498).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 185)'de *tęk* "sessiz, sakin", ME (Yüce, 1993: 119)'de *ėnçlik* "huzur"; İML (Battal, 1997: 33)'de *inç* "rahat", İML (Battal, 1997: 77)'de *tülek* "sükûn, barışıklık", İML (Battal, 1997: 33)'de *inç* "rahat"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 104)'de *tınç* "dinç, sakit"; EZ (Atalay, 1945: 259)'de *tiniş* "dinlenen"; AL (Kaçalin, 2011: 1015)'de *tınç* "dinç, dinlenmiş", AL (Kaçalin, 2011: 1022)'de *tölek* "yavaş", AL (Kaçalin, 2011: 1012)'de *tėk* "sakin, sessiz, epsem"; ŞS (Kunos, 1902: 168)'de *saz* "sağ selamet, rahat", ŞS (Kunos, 1902: 189)'de *tinğu* "sakin", ŞS (Kunos, 1902: 189)'de *tınık* "sakin", ŞS (Kunos, 1902: 197)'de *turğun* "sakin, sakit, durgun", ŞS (Kunos, 1902: 189)'de *tinc* "dinc, rahat, gamsız, sağ selam", ŞS (Kunos, 1902: 192)'de *toktaş* "rahat"; ZT (Kara, 2011: 395)'de *ték* "sessiz, suskun" olarak gördüğümüz sözcükler bu sözcükle bire bir eş değerdir. sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 113, 154, III: 374)'de ye alan ve "sakin" anlamına gelen *amul*, *erinč*, *ēnč* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EZ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÜLÄK:

"Hayvanların tüy döktüğü mevsim" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.324/387] 195. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 296).

Kökeni: "Tüy dökme, tüy dökme mevsimi" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 498).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 1027)'de *tülek* "bazı kuşların yılda bir kere yütlerini döktüğü vakit"; ŞS (Kunos, 1902: 199)'de *tülek* "tüyünü dökmüş ve yeni tüy çıkarmış olan hayvan ve kuş"; ZT (Kara, 2011: 405)'de *tülek* "kuşların tüy dökmesi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 77)'de *tülek* "sükûn, barışıklık"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 109)'de *tüläk* "kör" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TÄLİK:

"Delik" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.324/387] 195. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 296).

Kökeni: "Tel-" fiilinden türemiştir ve "delik" anlamına gelir (Clauson, 1972: 498). Sözcük, *tel- (fiil kökü)* + *-(i)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 113)'de *ḍelük* "delik"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 33)'de *dälük* "delik"; EZ (Atalay, 1945: 256)'de *teşik* "deşik, deşilmiş", EZ (Atalay, 1945: 254)'de *telik* "delik"; AL (Kaçalin, 2011: 1014)'de *tėşik* "delik", AL (Kaçalin, 2011: 1012)'de *tėlük* "delik", AL (Kaçalin, 2011: 1024)'de *töşük* "deşik"; ZT (Kara, 2011: 397)'de *téşük / téşik / téşek* "deşik, delik, deşilmiş" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÜWÄK:

"Yaş söğüt ağacı ya da bunun gibi bir ağacın kabuğunun boru gibi çıkarılmasıyla serçelerin vurulması için kullanılan alet" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.324/387] 195. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 297).

Kökeni: "Üfleme borusu; üfleyerek, çamur topları ile serçelere vurmak için söğüt veya başka ağaçların kabuğundan yapılan boru" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 439, DTS, 1969: 601).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ML (Barutçu Özönder, 1996: 177, 777b-4)'de sözcük "…ve cazlıġ ve olang, ḳom ve olançaġ ve ġancuġa ve çılbur ve ḳuşḳun ve ḳantar ve *TWFK* ve toḳa yosunluḳ köpin Türkçe ayturlar. Ve ḳamçını egerçi tāziyāne…" şeklinde açıklandığı için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČÜPÄK:

"Bebek penisi" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.324/387] 195. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 297).

Kökeni: "Çük" sözcüğünün eski bir şeklidir (Clauson, 1972: 396). DTS'de sözcük "çocuk siki" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 157).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČİPÄK QARĠŪY:

"Atmaca" anlamında kullanılan bir sözcük grubudur [I.324/387] 195. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 297).

Kökeni: "Bozdoğan" anlamına gelen sözcük grubunun köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 396).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 89)'de *aṭmaca ṭoġan* "atmaca"; İML (Battal, 1997: 43)'de *kırgu* "atmaca, (kuş)"; ŞS (Kunos, 1902: 17)'de *atmaca* "doğana muşabih bir nevi şikyar kuşu"; ZT (Kara, 2011: 354)'de *ḳırġu* "atmaca denilen av kuşu" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 275)'de yer alan ve "atmaca" anlamına gelen *qarġūy, qirġūy* sözcükleri de bu sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČÄTÜK:

Oğuz diyalektinde "dişi kedi" anlamında kullanılan bir sözcüktür. "Küvük čätük" ise "erkek kedi" demektir [I.324/387] 195. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 297).

Kökeni: Shcherbak'ın söylediğini göre Türkçede bu anlamı karşılayan pek çok sözcük vardır: *maçı*, *mö:ş*, *mışkıç* gibi (Clauson, 1972: 402).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 111)'de *çeṭük* "kedi"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 100)'de *çetük* "erkek kedi"; İML (Battal, 1997: 25)'de *çetik* "kedi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 28)'de *çätük* "kedi"; EZ (Atalay, 1945: 161)'de *çetük* "kedi", EZ (Atalay, 1945: 216)'de *maçı* "kedi"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 107)'de *çetük* "kedi"; EM (Toparlı, 2003: 80)'de *çetik/çetük/şetik/şetük* "kedi"; AL (Kaçalin, 2011: 977)'de *müşük* "dişi kedi, kedinin dişisi"; ŞS (Kunos, 1902: 28)'de *bişik* "kedi, mışık, körbe", ŞS (Kunos, 1902: 126)'de *kedi* "kedu", ŞS (Kunos, 1902: 145)'de *mışık* "kedi", ŞS (Kunos, 1902: 147)'de *müşek* "kedi"; ZT (Kara, 2011: 376)'de *pişek* "kedi" sözcükleri bu

maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 212)'de yer alan ve "dişi kedi" anlamına gelen *müš* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČEČÄK:

"Çiçek" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.324/387] 195. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 297).

Kökeni: "Çiçek" anlamına gelen sözcük Moğolcada erken dönemde *çeçeg* olarak bulunur (Clauson, 1972: 400). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<çeç- (<seç-) + -ek" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 240).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 112)'de *çiçek* "çiçek"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 101)'de *çiçek* "çiçek"; İML (Battal, 1997: 25)'de *çeçek* "çiçek"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 29)'de *çiçäk* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 162)'de *çiçek* "çiçek"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 107)'de *çiçek* "çiçek" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 297)'de yer alan ve "hastalık" anlamına gelen *čečäk* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ČEČÄK:

"Kızamık hastalığı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.324/387] 195. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 297).

Kökeni: Yanlış telaffuz edilmiştir. Doğrusu "çekek"tir (Clauson, 1972: 400).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 386)'de yer alan *qizlāmuq* sözcüğü bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 25)'de *çeçek* sözcüğü "çiçek" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 297)'de yer alan ve "çiçek" anlamına gelen *čečäk* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ČÄRİG:

"Savaş safı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.324/387] 195. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 297).

Kökeni: "Savaş" amacıyla hazırlanan sıradır. "Ordu"dan daha sınırlı bir kavramdır (Clauson, 1972: 428).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 25)'de *çerik* sözcüğü "savaş ordusu" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 111)'de *çẹrig* "asker, ordu"; ZT (Kara, 2011: 322)'de *çérig* "ordu, asker" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 297)'de yer alan ve "herhangi bir şeyin karşı tarafı ve zamanı" anlamına gelen *čärig* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ČÄRİG:

Oğuz diyalektinde "herhangi bir şeyin karşı tarafı ve zamanı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.324/387] 195. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 297).

Kökeni: "Herhangi bir şeyin karşı tarafı ve zamanı; zaman, bir şey için uygun zaman; bir şeyin karşısındaki yer, taraf" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 428, DTS, 1969: 144).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 111)'de *çẹrig* "asker, ordu"; ZT (Kara, 2011: 322)'de *çérig* "ordu, asker" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT

(Dankoff-Kelly, 1982-I: 297)'de yer alan ve "saş safı" anlamına gelen *čärig* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ČÖRÄK:

"Yassı ekmek" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.324/387] 195. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 297).

Kökeni: Eren, sözcüğün kökünün bilinmediğini belirtmekle beraber Türkçe bir türev olduğunu ifade etmiştir (Eren, 1999: 101). Gülensoy ise sözcüğün kökeniyle ilgili "<*çö(ü)r + e-k" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 255).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 101)'de *çörek* "çörek"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 31)'de *çöräk* "ekmek", Kİ (Caferoğlu, 1931: 31)'de *çöräk* "küçük ekmek, peksimet"; ŞS (Kunos, 1902: 49)'de *çörkak (çörak)* "çörek"; ZT (Kara, 2011: 325)'de *çörek* "ekmek" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EZ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČİLİK ČİLİK:

"Keçileri çağırmak" için kullanılır [I.324/387] 195. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 297).

Kökeni: Keçileri çağırmak için söylenir (Clauson, 1972: 420). DTS'de sözcük "Ünlem. Oğlağı çağırmak için kullanılan söz" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 146).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČÜNÜK:

"Çınar ağacı" anlamında kullanılır [I.324/387] 195. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 297).

Kökeni: Kuzeydoğu dışında –burada sözcüğün karşılığı yoktur– her yerde bu sözcüğün yerini *çaru:n* sözcüğü almıştır (Clauson, 1972: 426).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 298, 315)'de yer alan ve "çınar" anlamına gelen *šünük*, *čarūn* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČÜŠÄK:

Soğd diyalektinde "otlak" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.324/387] 195. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 297).

Kökeni: Soğdca "çayırlık" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 431).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 164)'de *otlaġ* "otlak, merâ"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 131)'de *oṭlaḳ* "otlak, mera"; İML (Battal, 1997: 54)'de *otlağ* "otlak, mer'a"; EZ (Atalay, 1945: 223)'de *otlak* "otlak"; EM (Toparlı, 2003: 101)'de *oṭlaḳ* "mera, otlak"; ŞS (Kunos, 1902: 145)'de *mise* "çimen, otlak"; ZT (Kara, 2011: 372)'de *otlaḳ* "otlak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 154)'de yer alan ve "otlak" anlamına gelen *yazaq* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

DÜLÄK:

"Çömlek kırığı" anlamında kullanılır [I.324/387] 195. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 297).

Kökeni: "Ağzı kırık (saksı, testi)" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 161).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 60)'de *dülek* sözcüğü "ram, reftar, nerm, reviş; iki yüz bin aded ismi" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

SİBÄK[212]:

"El değirmeni mili" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.324/387] 195. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 297).

Kökeni: "El değirmeni mili; değirmen taşının ortası; değirmen taşının kendi üzerine döndüğü demir" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 788, Räsänen, 1969: 420, DTS, 1969: 499).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 297)'de yer alan ve "çocuğun işemesi için beşiğine konulan kamış" anlamına gelen *sibäk*" sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

SİBÄK:

"Çocuğun işemesi için beşiğine konulan kamışa" denir [I.325/389] 196. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 297).

[212] EZ'de sibek sözcüğü "(?)" şeklinde açıklandığı için her iki "sibäk" maddesinde de bire bir eş değer ve yalancı eş değer abaşlıklarında ele alınmamıştır.

Kökeni: “Bebeğin işemesi için beşiğine sabitlenen kamış” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 788).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 297)’de yer alan ve “el değirmeni mili” anlamına gelen *sibäk* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

SİDÜK:

“Bir çeşit sidik” anlamında kullanılır [I.325/389] 196. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 297).

Kökeni: “Si:ḏ-” fiilinden türemiştir ve “sidik” anlamına gelir (Clauson, 1972: 801). Gülensoy ise sözcüğün kökenini “<*si:-đ-ik” şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 779).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 176)’de *sidük* “sidik”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 138)’de *sidik* “sidik”; İML (Battal, 1997: 60)’de *sitik* “sidik”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 90)’de *sitük* “sidik”; EZ (Atalay, 1945: 238)’de *sidik / siğek* “sidik” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SİḌİG:

"Kaftanın iki eteğinden biri" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.325/389] 196. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 298).

Kökeni: DTS'de sözcüğün anlamı "elbisenin eteği" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 499).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÜRÜG:

"Herhangi bir büyükbaş hayvan sürüsü" anlamında kullanılır. *Bīr sürüg qōy* ise "koyun sürüsü" demektir [I.325/389] 196. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 298).

Kökeni: "Sür-" fiilinden türeyen sözcük "sürülen bir şeyler" anlamına gelir. Genellikle "yığın, sürü" anlamındaki sözcük özellikle "koyun sürüsü" ya da diğer küçük canlı hayvanların sürüsü demektir. Bu sözcük *ögür* sözcüğünün antitezidir. Çünkü "ögür" büyük hayvan sürüsü demektir (Clauson, 1972: 850). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<sū̄-r-ü(g)" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 826).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 166)'de *ögür* "grup, bölük", ME (Yüce, 1993: 107)'de *bölük* "bölük, parça" ve yine ME (Yüce, 1993: 209)'de *yılkı* "sürü"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 141)'de *sürü* "sürü" ve KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 160)'de *yunt* "otlakta otlayan atların tümü"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 21)'de *bölük* "halkın bir kısmı, insanların (büyük) bir kısmı", Kİ (Caferoğlu, 1931: 95)'de *sürü* "hayvan sürüsü", Kİ (Caferoğlu, 1931: 129)'de *yunad* "beygir sürüsü"; EM (Toparlı, 2003: 108)'de *sürü* "sürü"; ZT (Kara, 2011: 387)'de *sürüg* "koyun sürüsü" şekillerinde bulunan sözcüğün DLT'deki anlamla bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 100)'de yer alan ve sürü" anlamına gelen *ögür* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EZ, EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÜZÜK SŪW:

"Saf, mavi" su demektir. Ayrıca her türlü saf şeye "süzük" denir [I.325/389] 196. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 298).

Kökeni[213]: Sözcük grubunun sıfat unsuru "süz-" fiilinden türemiştir ve fiilden isim yapım eki "-k"yi almıştır (Clauson, 1972: 862).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[213] Sözcük grubunun isim unsuru olan "sūw" sözcüğünün açıklayıcı bir köken bilgisi yoktur.

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SÄŠÜK:

"Bağı çözülmüş herhangi bir şey" için kullanılır. Hatta *säšük āt* da "çözülmüş at" demektir [I.325/389] 196. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 298).

Kökeni: "Seş-" fiilinden türemiştir ve fiilden isim yapım eki "-k"yi almıştır (Clauson, 1972: 857).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÄWÜK NÃŊ:

"Sevilen şey" anlamında kullanılır [I.325/389] 196. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 298).

Kökeni[214]: Sevig ve sevük sözcüklerine dikkat edilmeli ve karıştırılmamalıdır. Sevig sözcüğü "-ig" ekiyle yapılır ve "sevgi, iyilik, beğeni" anlamına gelirken sevük sözcüğü "-ük" ekiyle yapılır ve "sevilen, sevgili" anlamına gelir (Clauson, 1972: 787).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

[214] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nãŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SİLİG ÄR:

"Zarif, temiz, yakışıklı, güzel konuşan adam" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.325/389] 196. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 298).

Kökeni[215]: Zarif, temiz, iyi görünen, güzel konuşan adamlara denir. Sözcük grubunun sıfat unsuru "sil-" fiilinden türemiştir ve fiilden isim yapım eki "-g"yi almıştır (Clauson, 1972: 826).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ŠÖPİK:

"Meyvenin yedikten sonra atılan kısmı" anlamında kullanılır [I.325/389] 196. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 298).

[215] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Kökeni: Meyve yenildikten sonra kalan çer çöpe denir. Ş, ç'den dönmüştür (Clauson, 1972: 396).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 112)'de *çöp* "çöp"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 31)'de *çöp* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 248)'de *şöp* "çöp"; EM (Toparlı, 2003: 110)'de *şöp* "çöp" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ŠÜTÜK:

"Öküz ve buna benzer hayvanların boynuzundan yapılan hokkaya" denir [I.325/389] 196. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 298).

Kökeni: Öküz ve buna benzer hayvanların boynuzundan yapılan mürekkeptir (Clauson, 1972: 867). DTS'de sözcük "sığır boynuzundan yapılan divit" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 525).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ŠÜTÜK SAQĀL[216]:

"Köse sakal" anlamında kullanılır [I.325/389] 196. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 298).

Kökeni: "İnce sakallı" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru ödünçlemedir. İsim unsuru ise "*saka:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 867, 808).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ŠÜNÜK:

"Çınar ağacı" anlamında kullanılır [I.325/389] 196. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 298).

Kökeni: Kuzeydoğu dışında –burada sözcüğün karşılığı yoktur– her yerde bu sözcüğün yerini *çaru:n* sözcüğü almıştır (Clauson, 1972: 426).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 297, 315)'de yer alan ve "çınar" anlamına gelen *čünük*, *čarūn* sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[216] Bu sözcük, bir önceki maddede geçmektedir.

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄPÄK:

"Kepek" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.325/389] 196. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 298).

Kökeni: "Kepek" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 688, DTS, 1969: 300).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 195)'de *kepek* "kepek"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 113)'de *kepek* "kepek"; EM (Toparlı, 2003: 90)'de *kepek* "kepek" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 298)'de yer alan ve "saçtaki kepek" anlamına gelen *käpäk* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

KÄPÄK YİNČÜ[217]:

[217] Bu sözcük, "käpäk" maddesinde geçmektedir.

"Küçük inci" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.325/389] 196. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 298).

Kökeni[218]: "İnci tohumu; küçük inci" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 688, DTS, 1969: 300).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

KÄPÄK[219]:

"Saçtaki kepek" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.325/389] 196. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 298).

Kökeni: "Saçtaki kepek; kepek" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 688, DTS, 1969: 300).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 354, III: 346)'de "kepek" anlamına gelen *qiltiq*, *qalŋuq* sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[218] Sözcük grubunun isim unsurunun köken bilgisi 457. varaktaki "yinčü" maddesinde verilmiştir.

[219] Bu sözcük, "käpäk" maddesinde geçmektedir.

ME, KM, İML, Kİ, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 195)'de *kepek* "kepek"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 113)'de *kepek* "kepek"; EM (Toparlı, 2003: 90)'de *kepek* "kepek" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 298)'de yer alan ve "kepek" anlamına gelen *käpäk* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

KÖPÜK:

"Köpük" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.325/389] 196. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 298).

Kökeni: "Köp-" fiilinden türemiştir ve "köpük" anlamına gelir (Clauson, 1972: 689).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 149)'de *köpük* "köpük"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 52)'de *köpük* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 208)'de *köpük* "köpük" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EM (Toparlı, 2003: 95)'de *köpük* sözcüğü "tüylü köpek" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 298)'de yer alan ve "ibrikteki köpük" anlamına gelen *köpük* sözcüğü de bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÖPÜK[220]:

"İbrikteki köpük" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.325/389] 196. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 298).

Kökeni: "Tencerenin üzerindeki köpük" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 689).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 149)'de *köpük* "köpük"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 52)'de *köpük* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 208)'de *köpük* "köpük"; EM (Toparlı, 2003: 95)'de *köpük* "tüylü köpek" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 298)'de yer alan ve "köpük" anlamına gelen *köpük* sözcüğü de bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÄČİG:

"Geçit" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.325/389] 196. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 298).

Kökeni: "Keç-" fiilinden türemiştir ve "geçit yeri, geçit" anlamına gelir (Clauson, 1972: 689). Sözcük, *keç- (fiil kökü) + -(i)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[220] Bu sözcük, bir önceki maddede geçmektedir.

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 115)'de *keçüt* "geçit"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 43)'de *käçüt* "keçit" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖČÜK:

"Koyunun kuyruğu ya da insanın poposu" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.325/389] 196. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 299).

Kökeni: Kökü ******kötçük* sözcüğüdür. Bu sözcük ise "köt" sözcüğünün küçültme eki almış şeklidir (Clauson, 1972: 697).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 150)'de *köt* "göt"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 123)'de *köt* "otırak yeri, kıç"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 53)'de *köt* "arka, bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 209)'de *köt* "kıç, göt"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 117)'de *köt* "kıç"; EM (Toparlı, 2003: 96)'de *köt* "göt"; ZT (Kara, 2011: 361)'de *köt* "oturak yeri, kaba et, kıç" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 257)'de "popo" anlamına gelen *köt* sözcüğü, DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 159)'de "insanların poposu" anlamındaki *yaya* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KİČİG:

"Herhangi bir şeyin küçüğü" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.325/389] 196. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 299).

Kökeni: "Küçük" anlamına gelen sözcüğün "köpek yavrusu" gibi genişlemiş anlamları da vardır (Clauson, 1972: 696). DTS'de de sözcük "küçük" olarak açıklamıştır (DTS, 1969: 306). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<*kiçi 'yansıma' +g" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 587).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 196)'de *uşaḳ* "ufak, küçük", ME (Yüce, 1993: 145)'de *kiçig* "küçük"; İML (Battal, 1997: 41)'de *kiçi* "küçük", İML (Battal, 1997: 80)'de *uşak* "küçük çocuk"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 48)'de *kiçi* "küçük", Kİ (Caferoğlu, 1931: 113)'de *uşaq* "küçük çocuk"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 115)'de *kiçkez* "küçük"; AL (Kaçalin, 2011: 962)'de *kiçik* "küçük"; ŞS (Kunos, 1902: 28)'de *bitçaka* "küçük, ufak", ŞS (Kunos, 1902: 136)'de *köpçük*,"küçük, ufak"; ZT (Kara, 2011: 410)'de *uşaḳ* "ufak, küçük", ZT (Kara, 2011: 355)'de *kiçik* "küçük" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 108)'de yer alan ve "ufak" anlamına gelen *ušaq* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EZ, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄDÜK:

“Keçe başlık; kuş tüyünden başlık” anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.325/389] 196. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 299).

Kökeni: “Keḏ-” fiilinden türeyen sözcük “keçe başlık; kuş tüyünden başlık” anlamına gelir (Clauson, 1972: 702).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 137)’de *kedük* “gedik”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 42)’de *kädük* “bir şeyin etrafında hasıl olan çüzü şikeste, dişli gibi olan”; ŞS (Kunos, 1902: 126)’de *kedük* “gedik, rahne” sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ÏŠ KÖDÜG:

“Zahmet ve iş” anlamına gelir, yalnız kullanılmaz [I.327/390] 197. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 299).

Kökeni: “İş, görev” anlamına gelen sözcük yalnız kullanılmaz ve *ı:ş küḏük* şeklinde bulunur. Grubun ikinci unsuru “küḏ-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 702). Sözcük, *küd- (fiil kökü) + -(ü)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcü grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

KÄRÄK:

"Gerekli" anlamında kullanılan bir edattır [I.327/390] 197. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 299).

Kökeni: "Kerge:-" fiilinden türemiştir ve "gereklilik, gerekli" anlamına gelir. "-g-" sesinin düşmesiyle "kerek" halini almıştır (Clauson, 1972: 742). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<*kerge- 'yaraşmak' + k 'sonuç bildiren ek'" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 365).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 139)'de *kęrek* "gerek"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 45)'de *käräk* "gerek, lâzım"; EZ (Atalay, 1945: 195)'de *kerek* "gerek" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 958)'de *kerek* "bıldırcın"; ŞS (Kunos, 1902: 127)'de *kerek* "kerkeden; bir nevi kuş ismidir" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÖRÜK:

"Demircinin körüğü" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.327/390] 197. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 299).

Kökeni: "Körü-" fiilinden türeyen sözcük "körük" anlamına gelir (Clauson, 1972: 741). Eren, Scherner'in sözcüğü Farsça *kūra* 'ocak' sözcüğüne bağlamasına karşı çıkar. Poppe ise Türkçe ve Moğolca biçimleri birleştirmiştir (Eren, 1999: 260). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<ET. *kö:y-ir- 'yakmak' + -ük" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 557).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 47)'de *körük* sözcüğü "ateşi alevlendirmek için kullanılan demirci aleti" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÜZÜK:

"Tezgâhta alttaki iplerle üstteki ipleri birbirinden ayıran düğüm" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.327/390] 197. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 299).

Kökeni: "Kez-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 759). Sözcük, *kez- (fiil kökü) + -(ü)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄZİK:

"Ateş ve soğuk" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.327/390] 197. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 299).

Kökeni: "Bir adamı ateşten dolayı alan titreme; ateş" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 759, Räsänen, 1969: 260).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 128)'de *kezek* sözcüğü "bir nevi hastalık" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SARİĠ KÄZİK[221]:

"Sarılık" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.327/390] 197. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 299).

Kökeni: "Sarılık; sarılık hastalığı" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 759, DTS, 1969: 488).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[221] Bu sözcük grubu, bir önceki maddede geçmektedir.

AL (Kaçalin, 2011: 991)'de *sarıġ aġrıġ* "sarılık hastalığı"; ŞS (Kunos, 1902: 167)'de *sarık ağrık* "sarılık" sözcükleri bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

KÄZİG:

"Sıra" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.327/390] 197. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 299).

Kökeni: "Sıra, çalışmayla ilişkilidir" (Clauson, 1972: 759). DTS'de sözcük "dizi, birbirinin arkasından gelme, sıra" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 305).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 141)'de *kẹzig* "sıra", ME (Yüce, 1993: 175)'de *sıra* "sıra, dizi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 141)'de *kẹzig* sözcüğü "fırsat" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 299)'de yer alan ve "cesaret" anlamına gelen *käzig* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

KÄZİG:

"Cesaret" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.327/390] 197. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 299).

Kökeni: "Cesaret; yüreklilik" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 759, DTS, 1969: 305).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 257)'de yer alan ve "cesaret" anlamına gelen *šat* sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 141)'de *kẹzig* "fırsat, sıra", ME (Yüce, 1993: 175)'de *sıra* "sıra, dizi" sözcükleri bu maddedeki yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 299)'de yer alan ve "sıra" anlamına gelen *käzig* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

KÜŽÄK:

Argu diyalektinde "saç lülesi ya da perçemi" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.327/390] 197. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 299).

Kökeni: "Saç lülesi" anlamına gelen sözcük İranî *küj* sözcüğüyle akrabadır (Clauson, 1972: 696). DTS'de sözcük "lüle, perçem, zülüf" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 332).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 50)'de *küzek* sözcüğü "şakaklardan sarkan saç bölükleri" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄSÄK:

"Bir şeyin parçası" anlamında kullanılan bir sözcüktür. *Bīr käsäk ātmäk* gibi [I.327/390] 197. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 299).

Kökeni: "Kes-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 749). Sözcüğün *kes- (fiil kökü) + -ek (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşması muhtemeldir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 117)'de *kesek* "parça"; EM (Toparlı, 2003: 91)'de *kesek* "ekmek dilimi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, Kİ, EZ, EK, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EM (Toparlı, 2003: 91)'de *kesek* "kesek, sağlam toprak parçası"; ZT (Kara, 2011: 351)'de *kések* "kesek, sıkışmış kuru toprak parçası; kerpiç, kerpiç parçası"; AL (Kaçalin, 2011: 958)'de *kesek* "kesek, kerpiç" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÄWİG:

"Burnun kıkırdağı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.327/390] 197. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 299).

Kökeni: "Burnun kıkırdağı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 688, DTS, 1969: 304).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÜWÜK MŪŠ:

"Erkek kedi" anlamında kullanılmaktadır [I.327/390] 197. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 299).

Kökeni: "Erkek kedi" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 689).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 100)'de *çetük* "erkek kedi", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 128)'de *meçi* "erkek kedi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖLÜK NĀŊ:

"Ödünç alınan şeyler" için kullanılır [I.327/390] 197. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 300).

Kökeni[222]: "Ödünç alınan şey" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "köl-" fiilinden türemiştir ve fiilden isim yapım eki "-k"yi almıştır (Clauson, 1972: 717).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

KÖLÜK:

"Yük hayvanı" anlamında kullanılır [I.327/390] 197. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 300).

[222] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Kökeni: “Herhangi bir hayvanın uygun bir yükle yüklenmesi; yük yüklenilen hayvan” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 717, DTS, 1969: 314).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 149)’de *kölik / kölük* “binek hayvanı”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 122)’de *kölük* “binek hayvanlarının genel adı” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄMÄK:

“Pamuktan yapılan işlemeli ve çizgili kumaş” anlamında kullanılır [I.327/390] 197. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 300).

Kökeni: Diğer kumaş isimlerinden biridir (Clauson, 1972: 722). DTS’de sözcük “pelerin ve pardesü yapmakta kullanılan çizgili bir kumaş” şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 297).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖNÄK:

"Deri çanta" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.327/390] 197. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 300).

Kökeni: "Kö:n" sözcüğünden türemiştir ve "kova, bakraç" anlamına gelir (Clauson, 1972: 731). Räsänen, sözcüğü "kova" olarak açıklamış ve bunu Moğolca *künüg* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 290).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 341, 364, II: 108)'de "deri çanta" anlamına gelen *sarnič, käsürgü, čöŋgäk* sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 46)'de *könek* sözcüğü "bürcü" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

MÄŽÄK:

"Köpek gübresi" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.327/390] 197. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 300).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "*baŋak" maddesinde ele almıştır. "Gübre" özellikle de "hayvan gübresi" ve fonetik evrimle **beŋi:* sözcüğünden gelir (Clauson, 1972: 350).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 186)'de *ṭers* "gübre"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳıġ* "hayvan pisliği", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 128)'de *mayaḳ* "hayvan pisliği", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 145)'de *tezek* "at gübresi", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 95)'de *boḳ* "bok"; İML (Battal, 1997: 21)'de *bok* "insan ve hayvanların kalın bağırsağından çıkan nesne"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 20)'de *boq* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 102)'de *täzäk* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 154)'de *boḳ* "bok", EZ (Atalay, 1945: 256)'de *tezek* "hayvan pisliği, gübre, süprüntü"; ŞS (Kunos, 1902: 137)'de *kumalağ* "koyun, keçi ve devenin tezek ve gübresi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97, 294, 327, 296, 340, III: 148, 170, 214, 214, 235, 240, 270, 331)'de "gübre (farklı hayvanların olsa da)" anlamına gelen *ïn, qumuq, čalma, täzäk, tudrič, yin, yundaq, qïġ, bōq, mayaq, baynaq, čïla, saŋ* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

NÄTÄG:

"Nasıl" anlamında bir soru edatıdır [I.327/390] 197. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 300).

Kökeni: "Ne" ve "te:g" edatının birleşiminden oluşur (Clauson, 1972: 776).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 129)'de *neçe* "nasıl", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 129)'de *neçük* "nasıl", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 129)'de *nete* "nasıl"; İML (Battal, 1997: 52)'de *nite* "nasıl"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 60)'de *näçük* "nasıl", Kİ (Caferoğlu, 1931: 61)'de *nitä* "nasıl"; EZ (Atalay, 1945:

219)'de *necik* "nasıl", EZ (Atalay, 1945: 219)'de *nete* "nasıl", EZ (Atalay, 1945: 219)'de *nelik* "niçin ve nasıl"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 118)'de *neçük* "nasıl"; EM (Toparlı, 2003: 100)'de *neçük / neçik / neşik / neşük* "nasıl"; AL (Kaçalin, 2011: 978)'de *nėçük* "nice", AL (Kaçalin, 2011: 978)'de *nėşe / nėtek / nėtük* "nice"; ŞS (Kunos, 1902: 115)'de *kalay* "nasıl, ne tarz", ŞS (Kunos, 1902: 148)'de *niten* "nasıl", ŞS (Kunos, 1902: 148)'de *nitük* "nasıl", ŞS (Kunos, 1902: 148)'de *nitüri* "nasıl", ŞS (Kunos, 1902: 148)'de *nişe* "nice"; ZT (Kara, 2011: 369)'de *né* "nasıl", ZT (Kara, 2011: 369)'de *néçük* "nasıl", ZT (Kara, 2011: 369)'de *néme* "nasıl", ZT (Kara, 2011: 369)'de *némene* "nasıl" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

NÄČÜK:

"Niçin" anlamında kullanılan bir edattır [I.327/390] 197. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 300).

Kökeni: "Ne:" sözcüğü ve "-çük ekinden (çok nadir; fonksiyonu belirsiz) oluşur. Tam anlamıyla "nasıl", arasıra "niçin" ya da zarf olarak kullanılır (Clauson, 1972: 775). Hacıeminoğlu sözcüğün kökenini "ne + çe + ök" şeklinde gösterirken Barutçu sözcüğün "neçe + ök" şeklinde geliştiğini belirtmiştir (Hacıeminoğlu, 1992: 278; Barutçu, 1992: 74).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 51)'de *nelik* "niçin", İML (Battal, 1997: 52)'de *nerek* "niçin", İML (Battal, 1997: 51)'de *nek* "niçin"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 60)'de *nişä* "niçin", Kİ (Caferoğlu, 1931: 60)'de *nälük* "niçin"; EZ (Atalay, 1945: 219)'de *neke* "niçin", EZ (Atalay, 1945: 219)'de *nelik* "niçin ve nasıl", EZ (Atalay, 1945: 219)'de

neden “neden”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 119)’de *neçün* “niçin, neden”, EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 119)’de *ne niçün* “niçin, neden”, EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 119)’de *ne ni üçün* “niçin, neden”; EM (Toparlı, 2003: 100)’de *neşin / neşün* “niçin, neden”; AL (Kaçalin, 2011: 978)’de *nė içün* “ne için, niçin”, AL (Kaçalin, 2011: 978)’de *nėçük* “ne için”, AL (Kaçalin, 2011: 978)’de *nėge* “ne için”; ŞS (Kunos, 1902: 147)’de *ne deklü* “ne, kangı, kangı sebeb içün”; ZT (Kara, 2011: 369)’de *né* “niçin”, ZT (Kara, 2011: 369)’de *néme* “niçin”, ZT (Kara, 2011: 369)’de *nége* “niye, niçin” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 300)’de yer alan ve “niçin” anlamına gelen *nälük* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, ML’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

NÄLÜK:

“Näčük” anlamında kullanılan bir edattır [I.327/390] 197. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 300).

Kökeni: “Niçin” demektir. “Negülük” sözcüğünden gelir. Çünkü –ü–’nün makul bir açıklaması yoktur: nü: <negü: (Clauson, 1972: 777).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 51)’de *nelik* “niçin”, İML (Battal, 1997: 52)’de *nerek* “niçin”, İML (Battal, 1997: 51)’de *nek* “niçin”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 60)’de *nişä* “niçin”, Kİ (Caferoğlu, 1931: 60)’de *nälük* “niçin”; EZ (Atalay, 1945: 219)’de *neke* “niçin”, EZ (Atalay, 1945: 219)’de *nelik* “niçin ve nasıl”, EZ (Atalay, 1945: 219)’de *neden* “neden”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 119)’de *neçün* “niçin, neden”, EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 119)’de *ne niçün* “niçin, neden”, EK (Toparlı, Çögenli,

Yanık, 1999: 119)'de *ne ni üçün* "niçin, neden"; EM (Toparlı, 2003: 100)'de *neşin / neşün* "niçin, neden"; AL (Kaçalin, 2011: 978)'de *nė içün* "ne için, niçin", AL (Kaçalin, 2011: 978)'de *nėçük* "ne için", AL (Kaçalin, 2011: 978)'de *nėge* "ne için"; ŞS (Kunos, 1902: 147)'de *ne deklü* "ne, kangı, kangı sebeb içün"; ZT (Kara, 2011: 369)'de *né* "niçin", ZT (Kara, 2011: 369)'de *néme* "niçin", ZT (Kara, 2011: 369)'de *nége* "niye, niçin" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 300)'de yer alan ve "niçin" anlamına gelen *näčük* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

NÄRÄK:

"Niçin gerekli" anlamında kullanılan bir edattır [I.327/390] 197. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 300).

Kökeni: "Ne: kergek" sözcüğünden gelir (Clauson, 1972: 778). DTS'de sözcük "(< nę kęräk) neye?; ne gerek?; hangi ihtiyaç" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 358).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 52)'de *nerek* sözcüğü "niçin" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BİČAL:

"Sünnet edilmiş kadın, iğdiş edilmiş erkek, at ya da herhangi bir hayvan" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.329/392] 198. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 300).

Kökeni: "Bir kadının, adamın, atın ya da diğer hayvanlarının bızırının geniş olması (hadımlık değil); büyük klitorisli" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 295, DTS, 1969: 90).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BAŠİL QŌY:

"Başında beyaz leke olan koyun" anlamında kullanılan bir sözcük grubudur [I.329/392] 198. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 300).

Kökeni: "Başında beyaz leke olan koyun" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 379).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grbunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BADAL ART:

Uç ve Barsgan şehirleri arasında bir geçit adıdır [I.329/392] 198. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 300).

Kökeni[223]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grbunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TASAL:

"Çevgen oyununda sınır" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.329/392] 198. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 300).

[223] İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Kökeni: "At yarışında kazananı gösteren gergin kordon, çevgen çubuğu" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 501-502).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÄGÜL:

Oğuz diyalektinde "değil" anlamında kullanılır [I.329/392] 198. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 300).

Kökeni: "Değil" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 480, Räsänen, 1969: 469, DTS, 1969: 549). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "[<*tegül (<*taġ > dağ) ol]" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 271).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 210)'de *yoḳ* "yok", ME (Yüce, 1993: 113)'de *degül* "değil"; İML (Battal, 1997: 91)'de *yoḳ* "varın karşıtı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 127)'de *yoq* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 33)'de *dägül* "değil"; EZ (Atalay, 1945: 287)'de *yoḳ* "yok", EZ (Atalay, 1945: 164)'de *degül* "değil", EZ (Atalay, 1945: 267)'de *tüyül* "değil"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 132)'de *yoḳ* "yok", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 107)'de *degül* "değil", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 127)'de *tügül* "değil"; EM (Toparlı, 2003: 125)'de *yoḳ* "yok, hayır", EM (Toparlı, 2003: 113)'de *tegil* "değil"; ZT (Kara, 2011: 428)'de *yoḳ* "yok, hayır" sözcükleri bu

maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 87, III: 227, 221)'de "değil" anlamına gelen *ap*, *dāġ / ḏāġ*, *yōq* ifadeleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČİĠİL TİĠİL:

"Ses çıkarma"yı ifade eder [I.329/392] 198. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 301).

Kökeni: "Takırdama" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 407).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ČİĠİL:

"Türklerde üç boyun adıdır ayrıca kale ve yer adı"dır [I.329/392] 198. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 301).

Kökeni: "Çiğil boyu; Makedonyalı İskender'in kurduğu rivayet edilen Türk-Argular'ın yerindeki kale" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 145).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČÖMÜL:

"Türklerde bir boy adı" anlamında kullanılır [I.330/394] 199. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 301).

Kökeni[224]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

[224] İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

SÖKÄL:

Oğuz diyalektinde "hasta" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.330/394] 199. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 301).

Kökeni: "Hasta" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 820, DTS, 1969: 510).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 177)'de *sökel* "hasta"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 139)'de *sökel* "hasta"; İML (Battal, 1997: 63)'de *sökel* "hasta, sayrı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 93)'de *sökäl* "hasta"; EZ (Atalay, 1945: 234)'de *sayrı* "zayıf, hasta", EZ (Atalay, 1945: 173)'de *xasta* "hasta"; ŞS (Kunos, 1902: 103)'de *yatalak* "mariz, hasta, natuvan", ŞS (Kunos, 1902: 153)'de *öblek* "hasta, bimar", ŞS (Kunos, 1902: 164)'de *sayru* "hasta", ŞS (Kunos, 1902: 173)'de *sökel* "hasta, zaif, sakat" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SİGİL:

"Siğil" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.330/394] 199. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 301).

Kökeni: "Siğil, basur" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 820). DTS'de de sözcük "siğil" olarak açıklanmıştır (DTS, 1969: 499).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QİZİL:

"Herhangi bir şeyin kırmızısı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.330/394] 199. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 301).

Kökeni: "Kız-" fiilinden türemiştir ve "kırmızı" anlamına gelir (Clauson, 1972: 683). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<kız-ıl" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 524). Nalbant, $+^{0}$l ekinin renk ismi türeten bir yapım eki olduğunu belirtirken Orhun Türkçesinde bu ekle "yaşıl, kızıl" sözcüklerinin tanıklanabildiğini de ifade etmiştir. Yazar, ayrıca *kızıl* sözcüğünün kökeniyle ilgili Tekin ve Gabain'in **ḳız* "sıcak" sözcüğünden türediğine dair görüşünü de aktarmıştır (Nalbant, 2008: 78-79).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 145)'de *ḳızıl* "kızıl, al"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 119)'de *ḳızıl* "kızıl, kırmızı", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 86)'de *al* "kırmızı"; İML (Battal, 1997: 43)'de *kızıl* "kırmızı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 77)'de *qızıl* "kırmızı"; EZ (Atalay, 1945: 200)'de *kızıl* "kızıl, kırmızı", EZ (Atalay, 1945: 137)'de *al* "al renk"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 115)'de *ḳızıl* "kırmızı"; EM (Toparlı, 2003: 92)'de *ḳızıl* "kırmızı"; ŞS (Kunos, 1902: 67)'de *fekir* "kırmızı", ŞS (Kunos, 1902: 132)'de *kızıl* "kırmızı", ŞS (Kunos, 1902: 132)'de *kızımtol*" " rengi kırmızıye mail", ŞS (Kunos, 1902: 151)'de *olt* " kırmızı"; ZT (Kara, 2011: 355)'de *ḳızıl* "kızıl, kırmızı" sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 118)'de geçen ve "kırmızı" anlamına gelen *āl* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QİZİL:

"Kaşgar'da bir nehir adı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.330/394] 199. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 301).

Kökeni: "Kaşgar'da bir nehir adı"dır (Clauson, 1972: 683).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 145)'de *ḳızıl* "kızıl, al"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 119)'de *ḳızıl* "kızıl, kırmızı"; İML (Battal, 1997: 43)'de *kızıl* "kırmızı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 77)'de *qızıl* "kırmızı"; EZ (Atalay, 1945: 200)'de *kızıl* "kızıl, kırmızı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 115)'de *ḳızıl* "kırmızı"; EM (Toparlı, 2003: 92)'de *ḳızıl* "kırmızı"; ŞS (Kunos, 1902: 132)'de *kızıl* "kırmızı"; ZT (Kara, 2011: 355)'de *ḳızıl* "kızıl, kırmızı" sözcükleri DLT'deki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÄWÄL AT:

"Çevik at, süvari atı" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir [I.330/394] 199. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 302).

Kökeni[225]: "İyi yetiştirilmiş hızlı at" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 689).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BĪR BİČİM QAĠŪN:

"Bir dilim kavun" anlamına gelir [I.330/394] 199. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 302).

Kökeni[226]: Sözcük grubunun ikinci unsuru bıç- (fiil kökü) + ım (fiilden isim yapım eki) şeklinde oluşmuştur. İsim unsuru ise Clauson'a göre "*ka:ğ-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 611).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[225] Sözcük grubunun isim unsuru olan "at" sözcüğünün köken bilgisi 29. varaktaki "at" maddesinde verilmiştir.

[226] "Bīr" sözcüğüyle ilgili bilgiler ise 162. varaktaki "bīr "maddesindedir.

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BOĠIM:

"Parmakların boğumu ve kamış ya da alfanın boğumuna" denir [I.330/394] 199. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 302).

Kökeni: "Boğ-" fiilinden türemiştir; ama bununla anlamsal ilişkisi belirsizdir. (Clauson, 1972: 315). Sözcük, *boğ- (fiil kökü) + -(ı)m (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 105)'de *boġış* "boğum eklem", ME (Yüce, 1993: 105)'de *boġun* "eklem, mafsal"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 95)'de *boġun* "parmak boğumu"; EZ (Atalay, 1945: 154)'de *bogun* "vücutta mafsal, ek yeri"; ŞS (Kunos, 1902: 30)'de *boğum* "bend, girih, ukda, pivend, büküm"; ZT (Kara, 2011: 314)'de *boġun* "boğum, iki aza arasındaki ek yeri" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 283, 304)'de yer alan ve "boğum" anlamına gelen *baġiš, boġin* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, Kİ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÜKÜM ÄTÜK:

Oğuz diyalektinde kadınların giydiği çizmeye denir. Diğerleri buna *mükim* ya da *mükin* der [I.330/394] 199. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 302).

Kökeni: "Kadınların giydiği terlik" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 327).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÄRİM:

"Tiginlere, Afrasiyab soyundan gelen prenseslere ve onların çocuklarına" denir [I.330/394] 199. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 302).

Kökeni: Afrasiyab soyundan gelen kraliyet kadınlarına, prenseslere ve onların büyük, küçük çocuklarına söylenen hitap sözüdür. Hakaniye krallarının çocukları dışında kimseye uygulanmaz (Clauson, 1972: 549).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TARİM:

"Bataklıklara ve kumluk alanlara dökülen nehir kanalları" anlamında kullanılır [I.330/394] 199. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 302).

Kökeni: "Ta:r-" fiilinden türemiştir ve "bataklıklara ve kumluk alanlara dökülen nehir kanalları" anlamına gelir (Clauson, 1972: 549). Sözcük, *tar- (fiil kökü)* + *-(ı)m (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 302)'de yer alan ve "Uygur sınırında Kuça'nın yakınında bir yer adı" anlamına gelen *tarim* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TARİM:

"Uygur sınırında Kuça'nın yakınında bir yer adı"dır [I.330/394] 199. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 302).

Kökeni: "Uygur sınırında Kuça'nın yakınında bir yer adı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 549).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 302)'de yer alan ve "bataklıklara ve kumluk alanlara dökülen nehir kanalları" anlamına gelen *tarim* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TURUM:

"Bir adamın uzunluğu" anlamında kullanılan bir sözcüktür. *Bīr är turumi sūw* gibi [I.332/396] 200. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 302).

Kökeni: "Tur-" fiilinden türemiştir ve fiilden isim yapım eki "-m"yi almıştır (Clauson, 1972: 549). DTS'de sözcük "birisinin veya bir şeyin boyu ile yapılan ölçü" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 589).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 76)'de *turum* "memeden kesilmiş deve yavrusu", ŞS (Kunos, 1902: 197)'de *turum* "iki yaşındaki deve yavrusu; taylak" anlamlarına gelen sözcüğün yalancı eş değerdir.

TORUM:

"Yeni doğmuş deve yavrusu" anlamında kullanılır. Dişi deveye ise *tiši torum* denir [I.332/396] 200. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 303).

Kökeni: "Deve tayı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 549). Räsänen, sözcüğün anlamını "genç deve, annesi tekrar gebe olan" şeklinde açıkladığı sözcüğü Moğolca *torum* ile karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 491). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "[<*tōr 'genç, toy' + (u)m]" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 919).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 76)'de *turum* "memeden kesilmiş deve yavrusu", ŞS (Kunos, 1902: 197)'de *turum* "iki yaşındaki deve yavrusu; taylak" anlamlarına gelen sözcükler bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BĪR TİZİM YİNČÜ:

"Bir dizi inci" anlamında kullanılır [I.332/396] 200. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 303).

Kökeni[227]**:** Sözcük grubunun ikinci sıfat unsuru *tiz- (fiil kökü) + im (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

[227] "Bīr" sözcüğüyle ilgili bilgiler ise 162. varaktaki "bīr "maddesindedir. "Yinčü" sözcüğü ise 457. varaktaki "yinčü" maddesinde incelenmiştir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TOQUM:

"Kesimlik hayvan" anlamına gelen sözcük genellikle atlar için kullanılmaktadır [I.332/396] 200. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 303).

Kökeni: "Tokı:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 470). DTS'de sözcük "kesilecek mal" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 577). Sözcük, *tokı- (fiil kökü)* + *-m (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ML (Barutçu Özönder, 1996: 177, 777b-3)'de "… Ve atnıng iyerin egerçi zīn dirler, ammā köprek eczāsın, meṣel cibilger ve ḥana ve *toḳum*…" şeklinde yer alan sözcük bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BĪR TİKİM TÜRMĀK:

"Bir parça dürüm" anlamında kullanılır [I.332/396] 200. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 303).

Kökeni[228]**:** Sözcük grubunun ikinci sıfat unsuru *tik- (fiil kökü) + im (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur. İsim unsuru ise "tür-" fiilinden türemiştir ve isim-fiil ekini almıştır (Clauson, 1972: 550).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TÄLİM:

"Herhangi bir şeyin çoğu" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.332/396] 200. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 303).

Kökeni: "Çok" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir. 11. yüzyıla kadar bu anlamı sık kullanılmıştır; ama şimdi her yerde eski bir sözcüktür (Clauson, 1972: 499).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 91)'de *köp* "çok", ME (Yüce, 1993: 197)'de *üküş* "çok", ME (Yüce, 1993: 166)'de *öküş* "çok"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 123)'de *köp* "çok", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 132)'de *öküş* "çok"; İML (Battal, 1997: 55) *öküş* "çok"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 52)'de *köp* "çok, kesîr", Kİ (Caferoğlu, 1931: 31)'de *çoq* "kesir, çok", Kİ (Caferoğlu, 1931: 65) *öküş* "çok, kesir"; EZ (Atalay, 1945: 208)'de *köp* "çok, haylı", EZ (Atalay, 1945: 173)'de *xaylı* "hayli, çok", EZ (Atalay, 1945: 248)'de *şok* "çok"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 107)'de *çoḳ* "çok"; AL (Kaçalin, 2011: 968)'de *köp* "çok"; ŞS (Kunos, 1902: 136)'de *köp* "çok, vafir", ŞS

[228] "Bīr" sözcüğüyle ilgili bilgiler ise 162. varaktaki "bīr "maddesindedir.

(Kunos, 1902: 150)'de *ok* "çok", ŞS (Kunos, 1902: 153)'de *ögüş* "çok, ziyade", ŞS (Kunos, 1902: 181)'de *talay* "çok, köp", ŞS (Kunos, 1902: 58)'de *dirsun* "çok", ŞS (Kunos, 1902: 66)'de *esru* "çok, ziyade", ŞS (Kunos, 1902: 75)'de *ğalaba* "çok, vafir", ŞS (Kunos, 1902: 139)'de *kutak* "çok", ŞS (Kunos, 1902: 110)'de *yüküş* "çok, vafir, ziyade", ŞS (Kunos, 1902: 117) *kan* "çok, vafir, ziyade"; ZT (Kara, 2011: 360)'de *köp* "çok" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 113)'de "çok" anlamındaki *ükil*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 131)'de "fazlalık" anlamındaki *artuq*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 135)'de "bir şeyin yığılması" anlamındaki *ükmāk* sözcükleri, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 104)'de "çok" anlamındaki *ükūš*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 116)'de "yığın" anlamındaki *ükün*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 303)'de "yoğun" anlamına gelen *köp*, DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 262)'de "çok" anlamına gelen *bütä* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM ve ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 186)'de *telim* sözcüğü "kitâ, parça, dilim" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TULUM:

"Silah" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.332/396] 200. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 303).

Kökeni: "Silah" anlamına gelen sözcük türe özgü bir terimdir (Clauson, 1972: 500).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 190)'de *tulup* sözcüğü "tulum" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, Kİ, EZ, EK, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)'de *ṭulum* "saç örgüsü"; EM (Toparlı, 2003: 116)'de *ṭulum* "saç örgüsü"; ZT (Kara, 2011: 403)'de *tulum* "koyun postu, su tulumu" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BİR TİLİM ÄT:

"Bir dilim et" anlamına gelen sözcük grubu "uzunlamasına yarımlı şeyleri" de ifade etmektedir [I.332/396] 200. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 303).

Kökeni[229]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 269)'de yer alan *bīr tikü ät* sözcük grubu bu maddedekiyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

DİDİM:

[229] İncelenen etimolojik sözlüklerde köken bilgisi bulunamamıştır.

"Gerdek gecesi gelin tarafından giyilen taç" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.332/396] 200. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 303).

Kökeni: "Taç" anlamına gelen sözcük Yunanca kökenlidir ve buraya da Soğdcadan geçmiştir (Clauson, 1972: 456). DTS'de sözcükle ilgili "[Sogd. Dydm < Yun. διάδημα] geline, gerdek gecesi giydirilen taç" açıklaması yapılmıştır (DTS, 1969: 160). Gülensoy, sözcüğü Moğ. *titim* "krone" (KWb. 396)" sözcüğüyle karşılaştrmıştır (Gülensoy, 2007: 282).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÄRİM:

"Şarabı süzmek için sürahinin ağzını örtmede kullanılan ipek ya da başka malzemeden yapılan parça" anlamında kullanılır [I.332/396] 200. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 303).

Kökeni: "Ser-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 852). Sözcük, *ser- (fiil kökü) + -(i)m (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BĪR SAĠİM SŪT:

"Bir sağımlık süt" anlamında kullanılan bir sözcük grubudur [I.332/396] 200. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 303).

Kökeni[230]: "Bir sağımlık süt miktarı" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *sag- (fiil kökü) + ım (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 811).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SUQİM:

"Çam kozalağı şeklinde kesilip oyulan ağaç parçasına" denir [I.332/396] 200. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 303).

Kökeni: "Suk-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 811). Sözcük, *suk- (fiil kökü) + -(ı)m (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

---

[230] "Bīr" sözcüğüyle ilgili bilgiler ise 162. varaktaki "bīr "maddesindedir. İsim unsurunun köken bilgisi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BĪR QUČAM NĀŊ:

"Bir kucak şey" anlamında kullanılır [I.332/396] 200. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 303).

Kökeni[231]: "Bir kucak dolusu şey" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurlarından "qučam" sözcüğü "kuç-" fiilinden türemiştir. –a– alışılmadıktır. Belki de müstensih hatasıdır (Clauson, 1972: 591, DTS, 1969: 463).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QORUM:

[231] Sözcük grubunun sıfat unsurlarından "bīr" ile ilgili köken bilgisi 162. Varaktaki "bir" maddesinde; isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni ise 602. varakta verilmiştir.

"Kaya" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.332/396] 200. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 303).

Kökeni: "Büyük bir kaya veya kaya yığını" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 660).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 114)'de *ḳaya* "kaya"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 74)'de *qaya* "kaya"; EZ (Atalay, 1945: 188)'de *kaya (akın yeri/tere)* "kaya"; ZT (Kara, 2011: 349)'de *ḳaya* "dağ" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 237)'de yer alan ve "kaya" anlamına gelen *qaya* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 303)'de yer alan ve "hazine" anlamına gelen *qorum* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QORUM[232]:

"Hazine" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.332/396] 200. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 303).

Kökeni: "Bol servet" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 660). DTS'de sözcüğün anlamı "yığılmış mal" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 460).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

[232] Bu sözcük, bir önceki maddede geçmektedir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 303)'de yer alan ve "kaya" anlamına gelen *qorum* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÄRÄM:

"Yeraltı yerleşimi" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.332/396] 200. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 304).

Kökeni: "Yeraltı su kanalı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 745).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 139)'de *kęrem* sözcüğü "kerem, cömertlik" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÄRİM:

"Desenli perde" anlamında kullanılır. Buradan hareketle duvar örtüsüne *tām kärimi* denir [I.334/398] 201. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 304).

Kökeni: "Ker-" fiilinden türemiştir ve "nakışlı perde" anlamına gelir (Clauson, 1972: 745). Sözcük, *ker- (fiil kökü)* + *-(i)m (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 139)'de *kęrīm* "eli açık, cömert"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 113)'de *kerīm* "kerim, kerem sahibi"; ŞS (Kunos, 1902: 127)'de *kerim* "cömerd; Allah ismidir" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ČĪN BÜTÜN KİŠİ:

"Güvenilir kişi" anlamında kullanılır [I.334/398] 201. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 304).

Kökeni[233]: "Güvenilir ve samimi kişi" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 306).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 218, 218)'de yer alan ve "güvenilir, doğru adam" anlamına gelen *čīn kiši* ve *köni är* sözcük grupları bu maddedekiyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

[233] Sözcük grubunun sıfat unsurunu oluşturan "čīn" sözcüğünün köken bilgisi 503. varaktaki "čīn kiši"; "bütün" sözcüğünün köken bilgisi 201. Varaktaki "bütün" ve isim unsuru olan "kiši" ise 544. varakta ele alındığı için burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BÜTÜN[234]:

"Bir şeyin doğrusu ya da gerçeği" anlamına gelir tıpkı *bütün yarmāq* gibi" [I.334/398] 201. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 304).

Kökeni: "Büt-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 306). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*büt-(ü)n" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 196).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 140)'de *kėrtü* "gerçek", ME (Yüce, 1993: 115)'de *doġru* "doğru, iyi"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 100)'de *çın* "doğru, gerçek", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 147)'de *ṭoġru* "doğru, düz"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 25)'de *bütün* "sahih, sağlam", Kİ (Caferoğlu, 1931: 104)'de *toğru* "sözünde sadık, doğru olan"; EZ (Atalay, 1945: 160)'de *bütün* "doğru; bütün", EZ (Atalay, 1945: 195)'de *kerti (kerşek/yön/yöp)* "gerçek", EZ (Atalay, 1945: 260)'de *togrı* "doğru", EZ (Atalay, 1945: 262)'de *torı* "doğru"; EM (Toparlı, 2003: 90)'de *kerşek* "gerçek"; AL (Kaçalin, 2011: 924)'de *çın* "gerçek, doğru"; ŞS (Kunos, 1902: 77)'de *hau (havav, havuh)* "doğru", ŞS (Kunos, 1902: 179)'de *şük* "doğru, sadık olan", ŞS (Kunos, 1902: 188)'de *tik* "doğru, rast", ŞS (Kunos, 1902: 200)'de *tüz* "düz, sahih, doğru", ŞS (Kunos, 1902: 200)'de *tüzek* "doğru, rast", ŞS (Kunos, 1902: 5)'de *afak* "doğru", ŞS (Kunos, 1902: 151)'de *onan* "sadaket, doğruluk" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 316, 268)'de yer alan ve "gerçe" anlamna gelen *kertü, čin* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[234] Bu sözcük, bir önceki sözcük grubuyla aynı maddede geçer.

EK, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 96)'de *bütün* "sağlam"; İML (Battal, 1997: 23)'de *bütün* "tam, eksiksiz, noksansız"; ZT (Kara, 2011: 319)'de *bütün* "bütün, sağlam, tamam, parçalanmamış" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BOD̲UN:

Çiğil diyalektinde "halk, avam" anlamında kullanılır [I.334/398] 201. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 304).

Kökeni: Çoğulluk ya da topluluk bildirir. "Bod̲" sözcüğünden türemiştir. Çiğil diyalektinde köylü sınıfı ve sıradan insanlar anlamına gelir. *Bo:d̲un* ya da *bod̲u:n* şeklinde telaffuz edilir (Clauson, 1972: 306).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 105)'de *bod̲un* "halk, kavim", ME (Yüce, 1993: 124)'de *ḫalḳ* "halk", ŞS (Kunos, 1902: 84)'de *il* "halk, guruh, cemiyet, âlem", ŞS (Kunos, 1902: 106)'de *yilu* "ehali, halk, yığin", ŞS (Kunos, 1902: 126)'de *keyn* "halk", ŞS (Kunos, 1902: 135)'de *koşun* "halk" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BURUN[235]:

[235] Bu maddede üç tane "burun" sözcüğü yer almaktadır.

“Burun” anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.334/398] 201. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 304).

Kökeni: Eren, sözcükle ilgili “diyalektlerde kullanılan bura-, *bur- ‘kokmak, koku vermek’ kökünden –(u)n ekiyle yapıldığı açıktır” bilgisini vermiştir (Eren, 1999: 64).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 108)’de *burun* “burun”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 97)’de *burun* “burun”; İML (Battal, 1997: 22)’de *burun* “soluk almağa ve koklamağa yarayan malum uzuv, burun”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 23)’de *burun* “bugünkü manasında”; EZ (Atalay, 1945: 158)’de *burun* “burun”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 106)’de *burun* “burun”; EM (Toparlı, 2003: 79)’de *burun* “burun”; ZT (Kara, 2011: 317)’de *burun* “burun” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 108)’de *burun* “önce”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 97)’de *burun* “önce, evvel”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 23)’de *burun* “evvel, evvelce, evvel zamanda, akdem”; EZ (Atalay, 1945: 158)’de *burun* “önce”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 106)’de *burun* “önce”; AL (Kaçalin, 2011: 915)’de *burun* “evvel, önce”; ŞS (Kunos, 1902: 36)’de *burun* “evvel, akdem, ibtida”; ZT (Kara, 2011: 317)’de *burun* “ön, önce, ileri” sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 304)’de yer alan ve “dağın zirvesi”, “önce” anlamlarına gelen *burun* sözcükleri bu maddedeki “burun” sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

BURUN:

“Dağın zirvesi” anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.334/398] 201. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 304).

Kökeni: "Dağın zirvesi; dağın burnu" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 366, Räsänen, 1969: 90, DTS, 1969: 126).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 108)'de *burun* "burun; önce"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 97)'de *burun* "burun; önce, evvel"; İML (Battal, 1997: 22)'de *burun* "soluk almağa ve koklamağa yarayan malum uzuv, burun"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 23)'de *burun* "bugünkü manasında; evvel, evvelce, evvel zamanda, akdem"; EZ (Atalay, 1945: 158)'de *burun* "burun; önce"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 106)'de *burun* "burun; önce"; EM (Toparlı, 2003: 79)'de *burun* "burun"; AL (Kaçalin, 2011: 915)'de *burun* "evvel, önce"; ŞS (Kunos, 1902: 36)'de *burun* "evvel, akdem, ibtida"; ZT (Kara, 2011: 317)'de *burun* "burun; ön, önce, ileri" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 304)'de yer alan ve "burun", "önce" anlamlarına gelen *burun* sözcükleri bu maddedeki "burun" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

BURUN:

"Her şeyin ilki" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.334/398] 201. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 304).

Kökeni: "Her şeyin ilki; önce" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 366; Räsänen, 1969: 90, DTS, 1969: 126).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 108)'de *burun* "önce", ME (Yüce, 1993: 122)'de *evvel* "önce, ilk", ME (Yüce, 1993: 166)'de *öŋ* "önceden"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 97)'de *burun* "önce, evvel"; İML (Battal, 1997: 33)'de *ileri* "daha önce"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 23)'de *burun* "evvel, evvelce, evvel zamanda, akdem"; EZ (Atalay, 1945: 158)'de *burun* "önce"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 106)'de *burun* "önce"; AL (Kaçalin, 2011: 915)'de *burun* "evvel, önce", AL (Kaçalin, 2011: 986)'de *öŋ* "evvel, önce"; ŞS (Kunos, 1902: 36)'de *burun* "evvel, akdem, ibtida", ŞS (Kunos, 1902: 54)'de *cilav* "evvel", ŞS (Kunos, 1902: 57)'de *deslab* "evvel", ŞS (Kunos, 1902: 85)'de *ilkari* " evvel"; ZT (Kara, 2011: 317)'de *burun* "ön, önce, ileri", ZT (Kara, 2011: 339)'de *ilgeri* "önce"; ZT (Kara, 2011: 332)'de *érte* "önce, muḳaddem" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 108)'de *burun* "burun"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 97)'de *burun* "burun"; İML (Battal, 1997: 22)'de *burun* "soluk almağa ve koklamağa yarayan malum uzuv, burun"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 23)'de *burun* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 158)'de *burun* "burun"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 106)'de *burun* "burun"; EM (Toparlı, 2003: 79)'de *burun* "burun"; ZT (Kara, 2011: 317)'de *burun* "burun" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 304)'de yer alan ve "burun", "dağın zirvesi" anlamlarına gelen *burun* sözcükleri bu maddedeki "burun" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

BUŽİN:

"Çöpleme" anlamında kullanılır [I.334/398] 201. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 304).

Kökeni: Soğdca (?) bir sözcüktür ve "çöpleme" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 296).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BASAN:

"Ölen kişiler gömüldükten sonra hazırlanan yemek" anlamında kullanılır. Buradan hareketle *yōġ basan* denir [I.334/398] 201. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 304).

Kökeni: "Ölen kişiler gömüldükten sonra hazırlanan yemek" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 373).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 15)'de *basan* sözcüğü "köpeklere takılan isimdir. Aslı itibarile bastı kelimesinden müştaktır, zira köpekler kutru yıkarmış" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BOĠİN:

"Parmak, kamış boğumu" anlamında kullanılır [I.334/398] 201. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 304).

Kökeni: "Parmak, kamış boğumu" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 316).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 105)'de *boġış* "boğum eklem", ME (Yüce, 1993: 105)'de *boġun* "eklem, mafsal"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 95)'de *boġun* "parmak boğumu"; EZ (Atalay, 1945: 154)'de *bogun* "vücutta mafsal, ek yeri"; ŞS (Kunos, 1902: 30)'de *boğum* "bend, girih, ukda, pivend, büküm"; ZT (Kara, 2011: 314)'de *boġun* "boğum, iki aza arasındaki ek yeri" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 283, 302)'de yer alan ve "boğum" anlamına gelen *baġiš, boġim* sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, Kİ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BAQAN:

"Pirinçten yapılmış halka ya da kolye" anlamına gelir. "Altından yapılırsa buna "altun baqan" denir [I.334/398] 201. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 304).

Kökeni: "Tek parça genelde açılmamak üzere boyuna takılan metal kolye, gerdanlık; yüzük, gerdanlık; yüzük; halka, çember (metal)" anlamına gelen sözcüğün

kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 316, Räsänen, 1969: 58, DTS, 1969: 82).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BİQİN:

"Böğür" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.334/398] 201. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 304).

Kökeni: "İnsan ya da hayvanın böğrü; yan, böğür" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 316, Räsänen, 1969: 73, DTS, 1969: 105). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<*bıkı-n [Krş. buk-(u)l- 'bükülmek, burkulmak, toplanmak' (DLT)]" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 140).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 102)'de *bıḳın* "bel, böğür"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 20)'de *bıqın* "insanın yan tarafları"; EZ (Atalay, 1945: 151)'de *bıkın / bıgın* "uca kemiği", EZ (Atalay, 1945: 268)'de *uca* "uca kemiği, kuyruk sokumu kemiği"; ŞS (Kunos, 1902: 26)'de *bıkın* "pehlu, yanbaş, kaburga", ŞS (Kunos, 1902: 32)'de *bögür* "cenb. pehlu, yan, had, kenar" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÖGÄN:

"İktidarsız" anlamında kullanılır [I.334/398] 201. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 304).

Kökeni: Etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeni hakkında bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 304)'de yer alan ve "kör bağırsak" anlamına gelen *bögän* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BÖGÄN:

"Kör bağırsak" anlamında kullanılır [I.334/398] 201. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 304).

Kökeni: "Kör bağırsak" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 328).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 304)'de yer alan ve "iktidarsız" anlamına gelen *bögän* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BÜKÄN:

"Karpuz" anlamında kullanılır [I.334/398] 201. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 305).

Kökeni: "Hint kavunu" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 328, DTS, 1969: 132).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 113)'de *ḳarpuz* "karpuz"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 71)'de *qarpuz* "aslı itibarile Xarpuz olup farsîden alınmıştır, bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 186)'de *karpuz (kavun / kovun)* "karpuz" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BULUN:

"Tutsak" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.334/398] 201. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 305).

Kökeni: "Bul-" fiilinden türemiştir. Bu fiille anlamsal ilişkisi açık değildir (Clauson, 1972: 343). DTS'de sözcüğün anlamı "esir, tutsak" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 132). Sözcük, *bul- (fiil kökü)* + *-un (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Nalbant, 2008: 95).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 108)'de *bulun* "tutsak, esir", ME (Yüce, 1993: 191)'de *tutuġ* "rehin, garanti", ME (Yüce, 1993: 120)'de *esīr* "esir, tutsak", ME (Yüce, 1993: 151)'de *ḳul* "kul, köle"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)'de *ṭutḳun* "esir, tutsak", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)'de *ṭutsaḳ* "esir, tutsak", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)'de *ṭuṭu* "esir, rehin", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 123)'de *ḳul* "köle"; İML (Battal, 1997: 42)'de *kul* "köle"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 80)'de *qul* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 108)'de *tutqun* "esir", Kİ (Caferoğlu, 1931: 108)'de *tutsaq* "esir"; EZ (Atalay, 1945: 210)'de *kul* "kul, köle", EZ (Atalay, 1945: 265)'de *tutsak* "tutsak, esir", EZ (Atalay, 1945: 265)'de *tusnak* "rehin, tutu", EZ (Atalay, 1945: 265)'de *tutsav/tutu* "tutu, rehin"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 117)'de *ḳul* "köle"; EM (Toparlı, 2003: 96)'de *ḳul* "kul, köle", EM (Toparlı, 2003: 116)'de *ṭuṭı* "tutsak, esir"; AL (Kaçalin, 2011: 969)'de *ḳul* "kul, köle"; (Kunos, 1902: 198)'de *tutsak* "esir, bendi", ŞS (Kunos, 1902: 35)'de *bulğun* "esir", ŞS (Kunos, 1902: 197)'de *tutak* "rehin, emanet"; ZT (Kara, 2011: 363)'de *ḳul* "kul, esir, köle", ZT (Kara, 2011: 344)'de *kâkâ* "esir, köle" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 266, 266, 284, 314, 330, III: 265)'de bulunan ve "tutsak" anlamına gelen *til, qul, tutuġ, tegīn, tutġun, qara bāš* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 23)'de *bulun* sözcüğü "yağma; Kıpçaklarda adaya bitişik kara; ganimet, kesp" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TABAN:

"Devenin toynağı" anlamında kullanılır [I.334/398] 201. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 305).

Kökeni: "Devenin toynağı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 441). DTS'de sözcük "taban, devetabanı" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 525).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EK, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 181)'de *ṭaban* "ters, baş aşağı" KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 141)'de *ṭaban* "taban"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 96)'de *taban* "ayağın altı"; EZ (Atalay, 1945: 249)'de *taban* "taban, ayağın altı"; EM (Toparlı, 2003: 110)'de *taban* "topuk; ayak tabanı"; AL (Kaçalin, 2011: 1003)'de *taban* "taban"; ZT (Kara, 2011: 389)'de *taban* "taban" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TOPUN:

Uç diyalektinde "mısır sapının yumrusu" anlamında kullanılır [I.334/398] 201. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 305).

Kökeni: "Yiyeceklerin yumrusu" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 441). DTS'de sözcük "buğday kesmeği" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 575).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAḌUN:

"Dana" anlamına gelir ve dişisine *tiši taḍun* denir [I.334/398] 201. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 305).

Kökeni: Sözcüğü Clauson, "bir ya da iki yaşındaki dana"; Räsänen, "bir yıllık yavru dana" olarak açıklarken DTS'de de sözcük "bir yaşındaki buzağı" şeklinde açıklanmıştır; ama köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 457; Räsänen, 1969: 453; DTS, 1969: 526).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TUḌUN:

“Köyün şefi, suyu dağıtan kişi” anlamına gelir [I.334/398] 201. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 305).

Kökeni: “Köyün muhtarı, hayvanlara verilen suyu tahsis eden adam” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 457).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÜTÜN:

“Duman” anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.334/398] 201. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 305).

Kökeni: “Tüte:-” fiilinden türeyen sözcük “duman” anlamına gelir (Clauson, 1972: 457). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili “<*tū + t –(ü)n” bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 950).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)’de *ṭuman* “duman”, KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)’de *tütün* “tütün”; İML (Battal, 1997: 79)’de *tütün* “duman”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 107)’de *tuman* “duman”, Kİ (Caferoğlu, 1931: 110)’de *tütün* “duman”; EZ (Atalay, 1945: 263)’de *tuman* “duman”, EZ (Atalay, 1945: 267)’de *tütün* “duman”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 126)’de *ṭuman* “duman”; EM (Toparlı, 2003: 116)’de *ṭuman* “duman”, EM (Toparlı, 2003: 117)’de *tütün* “tütün”; ZT (Kara, 2011: 406)’de *tütün* “duman” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 315, 89)'de yer alan ve "duman" anlamına gelen *tümān, iš* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÜGÜN:

"Düğüm" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.335/400] 202. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 305).

Kökeni: "Tüg-" fiilinden türemiştir ve "düğüm" anlamına gelir. Diyalektlerde seslik değişimlerle bulunur (Clauson, 1972: 484). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<tüg-(ü)n" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 942).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 191)'de *tügün* "düğüm"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 36)'de *dügün* "düyüm"; EZ (Atalay, 1945: 166)'de *dügün* "düğüm"; AL (Kaçalin, 2011: 1026)'de *tügün* "düğüm"; ZT (Kara, 2011: 405)'de *tügün* "düğüm" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TİKÄN:

"Diken" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.335/400] 202. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 305).

Kökeni: **Tikge:n* bu sözcüğün temelidir. "Tik-" fiilinden türemiştir ve "diken" anlamına gelir (Clauson, 1972: 483). Gülensoy, sözcüğün kökenini "tik-(e)n" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 897).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 145)'de *tiken* "diken"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 34)'de *dikän* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 102)'de *tikänäk* "diken"; EZ (Atalay, 1945: 258)'de *tiken* "diken", EZ (Atalay, 1945: 258)'de *tikenek* "diken"; EM (Toparlı, 2003: 114)'de *tiken* "diken"; AL (Kaçalin, 2011: 1015)'de *tigen* "diken", AL (Kaçalin, 2011: 927)'de *çökür* "diken"; ŞS (Kunos, 1902: 152)'de *orkasun* "çengel, diken" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EK, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TULUN:

"Şakak; atın dizginlerinin sağ ve sol tarafındaki alet" anlamında kullanılır [I.335/400] 202. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 306).

Kökeni: "Şakak; atın kulağının ve şakaklarının altında bulunan, başına kayışları geçirilen küçük bir bileşen" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 501).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)'de *tulun* "göz ile kulak arası"; İML (Battal, 1997: 76)'de *tulun* "şakak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 107)'de *tuluŋ* "kaşla kulak arasındaki yer, şakak"; EZ (Atalay, 1945: 263)'de *tulun* "dulun, şakak", EZ (Atalay, 1945: 251)'de *tanğlayı* "dulun" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TOLUN ĀY:

"Dolunay" anlamında kullanılır [I.335/400] 202. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 306).

Kökeni: "Dolunay" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 501, DTS, 1969: 574).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 1019)'de *tolun* "dolun ay"; ŞS (Kunos, 1902: 192)'de *tolun ay* "dolgun ay" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÄMÄN:

"Kaşgar yakınlarında bir nehir adı"dır [I.335/400] 202. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 306).

Kökeni[236]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 71)'de *temen* "çuvaldız"; EZ (Atalay, 1945: 255)'de *temen* "çuvaldız, büyük iğne" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TÄMÄN YİGNÄ:

"Büyük iğne" anlamında kullanılır [I.335/400] 202. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 306).

Kökeni: "Büyük iğne; iğne, çuvaldız" anlamına gelen sözcük grubunun köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 507, DTS, 1969: 551).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 71)'de *temen* "çuvaldız"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 32)'de *çuvaldız* "çuvaldız iynesi"; EZ (Atalay, 1945: 255)'de *temen* "çuvaldız, büyük iğne";

[236] İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün bu anlamıyla ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

EM (Toparlı, 2003: 80)'de *çuvaldız* "çuvaldız", EM (Toparlı, 2003: 117)'de *tüme yine* "çuvaldız", EM (Toparlı, 2003: 110)'de *şuvaldız* "çuvaldız"; ŞS (Kunos, 1902: 187)'de *tiben* "büyük iyne, çuvaldız, çadırcı iynesi", ŞS (Kunos, 1902: 189)'de *timen* "çuvaldız" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 94)'de yer alan ve "çuvaldız" anlamına gelen *ïr (ēr?)* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÜMÄN:

"Herhangi bir şeyin çoğu" anlamında kullanılır [I.335/400] 202. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 306).

Kökeni: "Herhangi bir şeyin çoğu; çok sayıda olan, çokluk, binlerce" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 507, DTS, 1969: 597). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<tüm + e- '*toplamak' +-n" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 945).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 109)'de *tümän* "on bin"; AL (Kaçalin, 2011: 1027)'de *tümen* "on bin Osmanlı akçası" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TÜMÄN MİÐ[237]:

"Milyon" anlamında kullanılır [I.335/400] 202. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 306).

Kökeni: "Bir milyon" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru Toharcadan ödünçlenmiştir (Clauson, 1972: 507).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TOSUN:

"Henüz binilmemiş tay" anlamında kullanılır [I.335/400] 202. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 306).

Kökeni: Henüz binilmemiş tay; vahşi, inatçı; dizginsiz, hergele, harın, dik başlı, başı sert" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 556, Räsänen, 1969: 491, DTS, 1969: 578).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[237] Sözcük grubu, bir önceki maddede geçmektedir.

ŞS (Kunos, 1902: 194)'de *tözen* sözcüğü "tosun" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČUPAN:

"Köy muhtarının yardımcısı" anlamında kullanılır [I.335/400] 202. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 306).

Kökeni: "Köy liderinin yardımcısı; çiftçinin yardımcısı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 398, DTS, 1969: 151).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČİQAN:

“Annenin kızkardeşinin oğlu” anlamında kullanılır [I.337/402] 203. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 306).

Kökeni: “Kişinin teyzesinin oğlu; yeğen, kız kardeşin çocuğu” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 409, DTS, 1969: 150).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 12)’de *çıkan* sözcüğü “üfürleme, kabarcık, dümbel” anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ČÄKÜN:

“Gelincik yavrusu” anlamında kullanılır [I.337/402] 203. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 306).

Kökeni: “Dağ sıçanı yavrusu” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 451).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČÖGÄN:

"Çevgen" anlamında kullanılır [I.337/402] 203. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 306).

Kökeni: "Ucu kavisli sopa, çevgen" anlamında kullanılır (Clauson, 1972: 416). DTS'de sözcük "çevgen değneği" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 154).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SABAN:

"Saban" anlamında kullanılır [I.337/402] 203. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 306).

Kökeni: "Tüm aksesuarları olan pulluk; sapan, çift öküze takılan çiftçi aygıtları" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 790, DTS, 1969: 478). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<OT. sap 'sıra' (DLT) +an" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 709).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 134)'de *ṣaban* "saban"; İML (Battal, 1997: 57)'de *saban* "bildiğimiz çift sürmek aleti" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SAĠUN[238]:

"Karluk büyüklerine verilen ad"dır [I.337/402] 203. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 307).

Kökeni: "Karluk büyüklerinin unvanı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 811).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[238] Bu maddede geçen "ata sāġūn" sözcüğü ayrı bir başlık altında daha önce ele alındığı için tekrar bu sözcüğe yer verilmemiştir.

ŞS (Kunos, 1902: 164)'de *sağun* sözcüğü "feryad ve figan" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

SİĠAN SAČ:

"Düz saç" anlamında kullanılır [I.337/402] 203. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 307).

Kökeni: "Düz ve cansız saç" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 811).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÖGÄN (?):

"Sepet ya da semer" anlamında kullanılır [I.337/402] 203. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 307).

Kökeni: "Bir sürü semer" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 821).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 308)'de geçen ve "sepet" anlamına gelen *köpän* sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAČAN:

"Ne zaman" anlamında kullanılan bir edattır [I.337/402] 203. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 307).

Kökeni: Hem soru sözcüğü hem de zaman bildiren bir zarftır. Morfolojik olarak "kaç" ve "ka:ŋu" sözcükleriyle ilişkisi belirsizdir (Clauson, 1972: 592).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 111)'de *ḳaçan* "ne zaman"; İML (Battal, 1997: 36)'de *kaçanı* "ne zaman ki; ne zaman"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 67)'de *qaçan* "ne vakit"; EZ (Atalay, 1945: 181)'de *kaçan* "kaçan, ne zaman"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 110)'de *ḳaçan* "ne zaman"; ŞS (Kunos, 1902: 112)'de *kaçan* "ne vakit, ne zeman"; ZT (Kara, 2011: 343)'de *ḳaçan* "ne zaman, ne vakit" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 112)'de *kaçan* sözcüğü "arkada bulunan küçük kemikler; tavaif-i etrakdan bir kabile ismidir" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QAḌİN:

“Evlilikle oluşan akrabalık” anlamında kullanılır [I.337/402] 203. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 307).

Kökeni: “Evlilikle oluşan akrabalık” anlamına gelir ve bazı diyalektlerde fonetik değişikliklerle *kayın* olmuştur (Clauson, 1972: 592). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili “<*ḳādın [<*ḳā ‘aile’ + đ + (ı)ŋ]” bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 483).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QARİN:

“Karın” anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.337/402] 203. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 307).

Kökeni: “Karın; karnın alt bölgesi ve bunun bileşenleri için kullanılan bir terim”dir (Clauson, 1972: 661). Räsänen ise sözcüğü “mide” olarak açıklamıştır (Räsänen, 1969: 238). DTS’de sözcüğün anlamı “karın” olarak verilmiştir (DTS, 1969: 427). Eren, sözcüğün kökünün bilinmediğini belirtmiştir (Eren, 1999: 214). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili “<kar ‘omuz, kolun üst kısmı’ (EUTS, 166) + (ı)n” bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 469).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 135)’de *ḳarın* “karın”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 113)’de *ḳarın* “karın”; İML (Battal, 1997: 38)’de *karın* “insan ve hayvanların malum uzvu, karnı”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 70)’de *qarın* “karın”; EZ (Atalay, 1945: 185)’de

karın “karın”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)’de *ḳarın* “karın, işkembe”; EM (Toparlı, 2003: 89)’de *ḳarın* “karın”; ZT (Kara, 2011: 347)’de *ḳarın* “karın, işkembe” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL, ŞS’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QURUN:

“Duvara yapışan is” anlamında kullanılır [I.337/402] 203. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 307).

Kökeni: “Kur-” fiilinden türeyen sözcük “duvara yapışan is” anlamına gelir (Clauson, 1972: 661).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 970)’de *ḳurun* sözcüğü “vakit” anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QOQUN:

“Kıvılcım” anlamında kullanılır [I.337/402] 203. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 307).

Kökeni: “Kok-” fiilinden türeyen sözcük “kıvılcım” anlamına gelir (Clauson, 1972: 611).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 198)’de *kıgılcım* sözcüğü “kıvılcım” anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QALİN:

“Herhangi bir şeyin kalın ve kaba olanı” anlamında kullanılır [I.337/402] 203. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 307).

Kökeni: “Yoğun ve kalın” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 622).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 111)’de *ḳalın* “kalın”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 68)’de *qalın* “metîn, yoğun, kalın”; EZ (Atalay, 1945: 182)’de *kalın* “kalın”; EM (Toparlı, 2003: 87)’de *ḳalın* “kalın” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EK, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 111)'de *ķalın* "çeyiz"; EZ (Atalay, 1945: 182)'de *kalın* "kın; çeyiz"; AL (Kaçalin, 2011: 952)'de *ķalın* "çok (kalkık, kabarık, yufkanın zıddı)"; ZT (Kara, 2011: 344)'de *ķalın* "çok, bol; geline gönderilen para veya hediyeler" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QALİN SÜ[239]:

"Kalabalık asker" anlamında kullanılır [I.337/402] 203. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 307).

Kökeni: "Sayısal olarak güçlü ordu" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun köken bilgisi verilmemiştir. İsim unsuru ise Çinceden ödünçlemedir (Clauson, 1972: 781).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QULUN:

"Tay" anlamında kullanılır [I.337/402] 203. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 307).

[239] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

Kökeni: "Doğumdan bir yaşına kadar gelen tay" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir. Bu, taydan daha küçüktür (Clauson, 1972: 622). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<*kol 'yaban eşeği' + (u)n" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 566).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 124)'de *ḳulun* "küçük tay, bir yaşındaki tay", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 143)'de *ṭay* "iki yaşındaki tay"; İML (Battal, 1997: 47)'de *kulun* "küçük at yavrusu", İML (Battal, 1997: 70)'de *tay* "biraz büyümüş kulun"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 81)'de *qulun* "tay", Kİ (Caferoğlu, 1931: 100)'de *tay* "at yavrusu"; EZ (Atalay, 1945: 254)'de *tay* "tay, at yavrusu"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 125)'de *ṭay* "tay"; EM (Toparlı, 2003: 112)'de *ṭay* "tay"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 177, 777b-2)'de "…dağı köprekin Türkçe ayturlar. Bir *ḳulun*nı küre dirler. Özge *tay* ve ġunan ve dönen ve tulan ve çırġavlanġa digünçe faṣīḥraḳ…"; ZT (Kara, 2011: 363)'de *ḳulun* "tay" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 230)'de yer alan ve "tay" anlamına gelen *tāy* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QOLAN:

"Eyer kayışı" anlamında kullanılır. Atın kolan geçen yerine de *qolan äti* denir [I.337/402] 203. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 307).

Kökeni: "Eyer kayışı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 622, Räsänen, 1969: 277).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 120)'de *ḳolan* "kolan"; İML (Battal, 1997: 47)'de *kulan* "hayvanın eğer ve semerini üstüne bağlamak üzere belinin altından geçirilen kayış, bağ"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 81)'de *qulan* "hayvanların karnının altından geçen kayış"; EZ (Atalay, 1945: 204)'de *kolan* "semer kolanı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 116)'de *ḳolan* "kolan"; EM (Toparlı, 2003: 94)'de *ḳolan* "kolan"; ŞS (Kunos, 1902: 8)'de *ayl* "kolan, ayıl", ŞS (Kunos, 1902: 16)'de *atğı (atkı)* "kolan", ŞS (Kunos, 1902: 192)'de *toka* "at kolanı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 324, 346, II: 104)'de yer alan ve "eyer kayışı" anlamına gelen *tergü, tartiġ, kök* sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 204)'de *kolan* "yaban eşeği"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 116)'de *ḳolan* "yaban eşeği"; ZT (Kara, 2011: 357)'de *ḳolan* "küçük yapılı eşek/eşeğin küçüğü" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÄTÄN:

"Zorluk, sıkıntı" anlamında kullanılır [I.337/402] 203. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 307).

Kökeni: "Sıkıntı, zor durum; ihtiyaç, zorluklar" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 704, DTS, 1969: 303).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 119)'de *emgek* "zahmet", ME (Yüce, 1993: 214)'de *zaḫmet* "sıkıntı, zahmet"; İML (Battal, 1997: 22)'de *bun* "eksiklik, noksanlık", İML (Battal, 1997: 51)'de *mun* "eksiklik, kusur"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 23)'de *bun* "ayıp", Kİ (Caferoğlu, 1931: 10)'de *ämäk* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 11)'de *ämgäk* "emek", Kİ (Caferoğlu, 1931: 59)'de *muŋ* "zaruret, ihtiyaç"; EZ (Atalay, 1945:

218)'de *munğ* "bun"; AL (Kaçalin, 2011: 934)'de *emgek/ėmgek* "zahmet, meşakkat, cerime", AL (Kaçalin, 2011: 961)'de *ḳıyın* "zahmet, meşakkat, cerime", AL (Kaçalin, 2011: 962)'de *ḳıynalġu* "zahmet, meşakkat, cerime", AL (Kaçalin, 2011: 976)'de *muŋ* "bela ve mihnet, bunlu, sıkıntılı, mihnetli"; ŞS (Kunos, 1902: 63)'de *emkak* "emek, zahmet", ŞS (Kunos, 1902: 86)'de *imak* "zahmet, meşakket", ŞS (Kunos, 1902: 129)'de *kıyın* "meşakket, zahmet", ŞS (Kunos, 1902: 196)'de *tuluk* "zahmet", ŞS (Kunos, 1902: 146)'de *mung* "derd, keder" şekillerinde geçen sözcükler DLT'deki "ämgäk" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 138, II: 104, 107, III: 333)'de yer alan ve "zahmet" anlamına gelen *ämgäk, käk, tolġāġ, muŋ* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÜDÄN:

"Düğün yemeği" anlamında kullanılır [I.337/402] 203. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 308).

Kökeni: "Ziyafet; düğün kabulü; düğün ziyafeti" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 705, Räsänen, 1969: 306, DTS, 1969: 306).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖPÄN:

Oğuz diyalektinde "deve örtüsü, semer ya da diğer hayvan aletleri" anlamında kullanılır [I.337/402] 203. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 308).

Kökeni: "Deve semeri ve yük hayvanları için kullanılan aletler" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 689).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 307)'de geçen ve "semer" anlamına gelen *sögän* sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÜRİN:

"Kavun, salatalık ve buna bezer şeylerin taşındığı küfe" anlamında kullanılır [I.339/404] 204. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 308).

Kökeni: "Karpuz, salatalık ve buna benzer şeyleri taşımak için kullanılan küfe" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 746, DTS, 1969: 329).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÜZÄN:

"Küçük kuşları avlamak için kullanılan bir tür sıçan; ayrıca çöl faresi" anlamına gelir [I.339/404] 204. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 308).

Kökeni: "Kokarca" anlamına gelen sözcük oldukça eskidir. İlk dönemde Moğolcada *kürene,* Macarcada *görény* olarak görülür. Bu sözcük, Moğolca *küren / kureŋ* sözcüğüyle ilişkilendirilmiştir. Bazı diyalektlerde mümkün olmayan fonetik değişiklikler olduğu düşünülse de bu imkânsızdır (Clauson, 1972: 761).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 127)'de *küzen* "gelincik"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 56)'de *küzän* "sansar (belette)" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÜSÄN:

"Uygur sınırında Kuça olarak adlandırılan bir şehir"dir [I.339/404] 204. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 308).

Kökeni: Doğu Türkistan'da Kuça denilen bir şehrin adıdır (DTS, 1969: 329).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄLİN:

"Gelin" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.339/404] 204. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 308).

Kökeni: Etimolojik olarak "kel-" fiilinden türemiştir. "Aileye gelen" anlamındadır. Aslında genç erkek kardeşin ya da oğlun eşi anlamında kullanılan bir akrabalık terimidir. Kocanın babası ya da ağabeyi tarafından kullanılır. Genellikle "gelin" anlamına gelir (Clauson, 1972: 719). Eren, sözcükle ilgili "yaygın bir inanca göre Türkçe gel- (kel-) kökünden gelir: kel- + (i)n eki" bilgisini vermiştir (Eren, 1999: 152).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 138)'de *kelin* "gelin"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 116)'de *kelin* "gelin"; İML (Battal, 1997: 40)'de *kelin* "düğünü yapılmakta olan kız, gelin"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 44)'de *kälin* "gelin"; EZ (Atalay, 1945: 193)'de *kelin* "gelin"; ŞS (Kunos, 1902: 58)'de *dize* "gelin", ŞS (Kunos, 1902: 70)'de *gilin* "gelin",

ŞS (Kunos, 1902: 74)'de *gürkabay* "gelin" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QĀĠUT:

"Darının kaynatılıp kurutulup dövüldükten sonra yağ ve şekerle karıştırılmasıyla yapılan ve lohusa kadınlara verilen bir yemek" demektir [I.339/404] 204. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 309).

Kökeni: "Ka:ğ-" fiilinden türemiştir ve "darıdan yapılan bir yemek" anlamına gelir (Clauson, 1972: 610). Sözcük, *kag- (fiil kökü) + -(u)t (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČĀTİR:

"Çadır" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.339/404] 204. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 309).

Kökeni: Sanskritçe *chattra* "şemsiye" sözcüğünden gelir (Clauson, 1972: 403). Eren, sözcüğün kökeninin karışık olduğunu ve yaygın olarak Farsçadan (Orta Farsça da olabilir) geldiğine inanıldığını söylemiştir. Vámbéry ise bu görüşün tersine sözcüğün Türkçe *çat* kökünden geldiğini ifade etmiştir (Eren, 1999: 75). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*çāt-ır" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 209).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 110)'de *çadır* "çadır"; İML (Battal, 1997: 24)'de *çatır* "çadır"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 27)'de *çatır* "çadır"; EZ (Atalay, 1945: 161)'de *çatır* "çadır"; EM (Toparlı, 2003: 80)'de *çadır / çādur* "çadır"; ŞS (Kunos, 1902: 36)'de *çadır* "hayma, oba" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 309, 336)'de yer alan ve "çadır" anlamına gelen *čāčir* ve *kärākü* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 309)'de yer alan ve "nişadır" anlamına gelen *čātir* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ČĀTİR:

Kuça diyalektinde "nişadır" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.339/404] 204. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 309).

Kökeni: "Nişadır, alkali vb." anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 403).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 24)'de *çatır* "çadır"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 27)'de *çatır* "çadır"; EZ (Atalay, 1945: 161)'de *çatır* "çadır" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 309)'de yer alan ve "çadır" anlamına gelen *čātir* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ČĀČİR:

"Çadır" anlamında kullanılır. Oğuzlar buna "čāšir" der [I.339/404] 204. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 309).

Kökeni: Clauson bu sözcüğü "çatır" maddesinde ele almıştır (Clauson, 1972: 401). "Çadır" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 135).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 110)'de *çadır* "çadır"; İML (Battal, 1997: 24)'de *çatır* "çadır"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 27)'de *çatır* "çadır"; EZ (Atalay, 1945: 161)'de *çatır* "çadır"; EM (Toparlı, 2003: 80)'de *çadır / çādur* "çadır"; ŞS (Kunos, 1902: 36)'de *çadır* "hayma, oba" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 309, 336)'de yer alan ve "çadır" anlamına gelen *čātir* ve *kärākü* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SATİR:

"Piç" anlamında kullanılan bir küfür sözüdür [I.339/404] 204. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 309).

Kökeni: "Soysuzsun" anlamında kullanılan bir küfürdür (Clauson, 1972: 802). DTS'de sözcük "aslı belirsiz, küfür, söğme" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 491).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SAĠİR:

"Şarap için kullanılan havan şeklinde konik bir kap" anlamına gelir [I.340/406] 205. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 309).

Kökeni: "Havan şeklinde içine şarap konulan konik kap" anlamına gelen sözcüğün kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 814).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 128)'de *iḏiş* "kap, çanak", ME (Yüce, 1993: 110)'de *çanak* "kadeh, bardak", ME (Yüce, 1993: 98)'de *bardaḳ* "testi, bardak"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 92)'de *bardaḳ* "bardak"; İML (Battal, 1997: 57)'de *sağır* "testi";

EZ (Atalay, 1945: 148)'de *bardak* "testi"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 103)'de *bardaḳ* "bardak"; EM (Toparlı, 2003: 74)'de *bardaḳ* "büyük testi, fıçı", EM (Toparlı, 2003: 103)'de *sarça / sarşa / sarnaşa* "kâse, kadeh"; AL (Kaçalin, 2011: 947)'de *idiş* "zarf, kap", (Kaçalin, 2011: 1009)'de *tas* "tas", ŞS (Kunos, 1902: 81)'de *idiş* " evani, zarf, kab", ŞS (Kunos, 1902: 21)'de *bardak* "kulblu su kâsesi, çömlek, toprak bardak, tunca, ayağ", ZT (Kara, 2011: 338)'de *idiş* "kâse, kap, kacak, çanak çömlek gibi her türlü kap, zarf" şeklinde bulunan sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 120, 104, 352)'de geçen ve "kadeh" anlamına gelen *ayaq*, *idiš*, *saġrāq* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 171)'de *saġır* "sağır"; İML (Battal, 1997: 57)'de *sağır* "kulağı işitmeyen"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 85)'de *sağır* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 231)'de *sagır* "sağır"; ZT (Kara, 2011: 378)'de *saġır* "sağır" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

SĪBİZ KİŠİ:

"Dikkatsiz, dalgın kişi" anlamında kullanılır [I.340/406] 205. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 309).

Kökeni[240]: "Ahmak, kalın kafalı, dikkatsiz kişi; alık, dalgın adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun köken bilgisi bilinmemektedir (Clauson, 1972: 794, DTS, 1969: 499).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

[240] İsim unsuru olan "kiši" ise 544. varakta müstakil olarak ele alındığı için burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TŪDÄŠ NÄD:

"Aynı türden, birbirine benzeyen şeyler" anlamında kullanılır [I.340/406] 205. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 309).

Kökeni[241]: "Birbirine bezeyen herhangi bir sınıf" anlamında kullanılır**.** Sözcük grubunun sıfat unsuru "tü:" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 461).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TĪḌİŠ:

"Engelleme" anlamında kullanılır [I.340/406] 205. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 309).

[241] Sözcük grubunun isim unsuru olan "näŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Kökeni: "Tı:d̲-" fiilinden türemiştir ve "karşılıklı engelleme" anlamına gelir (Clauson, 1972: 461). Sözcük, *tıd- (fiil kökü) + -(ı)ş (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KĀKÜŠ:

"Tümörler için kullanılan ve akçöpleme olarak bilinen bir merhem"dir [I.340/406] 205. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 309).

Kökeni: "Şişliklerde uygulanan tıbbî bir bitki; çöpleme" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 714).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BĀLİĠ:

"Yaralı" anlamında kullanılır [I.340/406] 205. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 310).

Kökeni: "*Ba:" sözcüğünden türemiştir ve "yaralı" anlamına gelir (Clauson, 1972: 335). Räsänen, sözcüğün anlamını "yaralı" olarak vermiş ve bunu Moğolca *ba-la*, **baga-la* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 60).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 279)'de *yaralı* "yaralı"; ŞS (Kunos, 1902: 40)'de *çatlan* "yaralı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ZT (Kara, 2011: 310)'de *balıġ* sözcüğü "balık" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TĀTİĠ:

"Hoş bir tat" anlamında kullanılır [I.340/406] 205. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 310).

Kökeni: "Ta:t- (tat-)" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 452). DTS'de sözcük "tat" olarak açıklanmıştır (DTS, 1969: 541). Sözcük, *tat- (fiil kökü) + -(ı)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 143)'de *ṭaṭ* "tat"; İML (Battal, 1997: 69)'de *tat* "lezzet, dilin duyduğu his"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 100)'de *tat* "bir şeyin tadı"; ŞS

(Kunos, 1902: 184)'de *tat* "bir şeyin lezzeti"; ZT (Kara, 2011: 394)'de *tatıġ* "tat, meze" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EZ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BĒŠİK:

"Beşik" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.340/406] 205. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 310).

Kökeni: "Beşik" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir ve diyalektlerde çeşitli fonetik değişikliklerle bulunur (Clauson, 1972: 380).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 172)'de *ṣalıncaḳ* "salıncak"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 93)'de *beşik* "beşik"; İML (Battal, 1997: 18)'de *beşik* "sallanır çocuk yatağı; beşik"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 86)'de *salıncaq* "salıncak"; EZ (Atalay, 1945: 150)'de *beçik* "beşik"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 103)'de *beşik* "çocuk beşiği"; EM (Toparlı, 2003: 75)'de *beşik* "beşik"; ŞS (Kunos, 1902: 69)'de *gaz* "yatak, beşik", ŞS (Kunos, 1902: 165)'de *salğıncak* "sallancak, beşik", ŞS (Kunos, 1902: 63)'de *elvanc* "salincak", ŞS (Kunos, 1902: 157)'de *uçman* "salıncak", ŞS (Kunos, 1902: 165)'de *salıncak (salğıncak)* "tumar, salıncak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 25)'de *beşik* sözcüğü "güneş, afitab, şems, mihr, hurşid, koyaş" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

DĪDÄK:

"Tahtırevan örtüsü" anlamında kullanılır [I.340/406] 205. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 310).

Kökeni: İran kökenlidir (Clauson, 1972: 455).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BĒLÄG[242]:

"Hediye" anlamında kullanılır [I.340/406] 205. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 310).

TŪNÄK:

Barsgan diyaletinde "hapishane" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.340/406] 205. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 310).

Kökeni: "Tüne:-" fiilinden türemiştir ve "hapishane" anlamına gelir (Clauson, 1972: 519). Sözcük, *tüne- (fiil kökü)* + *-k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

[242] Sözcükle ilgili bilgiler 194. varakta geçen "beläg" maddesinde verilmiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 78)'de *tünek* "hapishane"; EZ (Atalay, 1945: 292)'de *zından* "zından" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SŪČİG:

"Herhangi bir şeyin tatlı olanı" anlamında kullanılır [I.340/406] 205. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 310).

Kökeni: "Süçi:-" fiilinden türemiştir ve "herhangi bir şeyin tatlı olanı" anlamına gelir (Clauson, 1972: 796). Sözcük, *süçi- (fiil kökü) + -g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 179)'de *süçi/süçüg* "tatlı, hoş", ME (Yüce, 1993: 184)'de *tatlıġ* "tatlı"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 140)'de *süçü* "tatlı, her şeyin tatlısı", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 143)'de *ṭaṭlu* "tatlı", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 140)'de *süçü* "üzümden yapılan bir içki"; İML (Battal, 1997: 64)'de *süçü/süçük* "tatlı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 94)'de *süçi/süçü* "tatlı", Kİ (Caferoğlu, 1931: 100)'de *tatlu* "tatlı"; EZ (Atalay, 1945: 253)'de *tatlı* "tatlı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 175)'de *ṭaṭlı* "tatlı"; EM (Toparlı, 2003: 112)'de *ṭaṭlı* "tatlı", EM (Toparlı, 2003: 107)'de *süçi* "şarap"; AL (Kaçalin, 2011: 1010)'de *tatlıġ* "tatlı", AL (Kaçalin, 2011: 928)'de *çüçük* "tatlı"; ŞS (Kunos, 1902: 175)'de *süçük* "leziz, tatlı", ŞS (Kunos, 1902: 201)'de *zulan* "tatlı", ŞS (Kunos, 1902: 49)'de *çuçuk* "tatlı", ŞS (Kunos, 1902: 49)'de *çuçuluk* "tatlı", ŞS (Kunos, 1902: 49)'de *çuçuman* "leziz, tatlı", ŞS (Kunos, 1902:

64)'de *entuvati* "tatlı"; ZT (Kara, 2011: 394)'de *tatlıġ/tatlıḳ* "tatlı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 310)'de yer alan ve "şarap" anlamına gelen *sūčig* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

SŪČİG[243]:

"Şarap" demektir. Hatta Yağma, Tuhsı ve Çiğil boyundakiler buna *qizil sūčig* der [I.340/406] 205. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 310).

Kökeni[244]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 94)'de *süçi/süçü* sözcüğü "şarap" anlamına geldiği için bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 310)'de yer alan ve "tatlı" anlamına gelen *sūčig* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

[243] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.
[244] Sözcüğün kökeniyle ilgili bilgiler bir önceki maddede verilmiştir.

SĒZİG:

"Düşünce ya da şüphe" anlamında kullanılır [I.342/408] 206. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 310).

Kökeni: "Séz-" fiilinden türemiştir ve "düşünce, tahmin, kuşku, şüphe" anlamına gelir (Clauson, 1972: 862). Sözcük, *sez- (fiil kökü)* + *-(i)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 174)'de *sėzig* sözcüğü "zan, kanâat" anlamına geldiği içni bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KŪPİG:

"Yorgan" anlamında kullanılır [I.342/408] 206. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 310).

Kökeni: "Kübi:-" fiilinden türemiştir ve "bir giysiyi dikme" anlamına gelir (Clauson, 1972: 688). Sözcük, *küpi- (fiil kökü)* + *-g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 158)'de *yoġarġan* "yorgan"; İML (Battal, 1997: 92)'de *yorgan* "yatakta örtünmek için kullanılan pamuklu örtü"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 128)'de *yorğan* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 288)'de *yorgan*

“yorgan”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 132)’de *yorġan* “yorgan”; EM (Toparlı, 2003: 125)’de *yorġan* “yorgan”; ŞS (Kunos, 1902: 49)’de *çulğu, çulğak* “örtü, zarf, kab, yorgan”, ŞS (Kunos, 1902: 110)’de *yuvurkan* “yorgan, örtü, basturuk”, ŞS (Kunos, 1902: 69)’de *geyiş* “geyim, örtü, perde, yorgan”, ŞS (Kunos, 1902: 131)’de *kirpe* “körpe, yorgan, örtü” şekillerinde gördüğümüz sözcükler DLT’deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 176)’de “yorgan” anlamına gelen *yoġurġān* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KȪŠİK:

“Örtü, perde” anlamında kullanılır [I.342/408] 206. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 310).

Kökeni: “Köşi:-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 753). Sözcük, *köşi- (fiil kökü) + -k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 167)’de *örtüg* “örtü”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 66)’de *örtük* “örtü”; EZ (Atalay, 1945: 226)’de *örtü* “örtü”; ŞS (Kunos, 1902: 118)’de *kapak* “örtü” şekillerinde gördüğümüz sözcükler DLT’deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 112, 310)’de “örtü” anlamına gelen *äšük, küpig* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖLİK:

"Gölge" anlamında kullanılır [I.342/408] 206. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 310).

Kökeni: "Köli:-" fiilinden türemiştir ve "gölgelik, gölge" anlamına gelir (Clauson, 1972: 717). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<kö:- 'toplanmak' l +īg-e" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 378).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 148)'de *kölge* "gölge", ME (Yüce, 1993: 149)'de *kölige* "gölge"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 122)'de *kölek* "gölge", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 122)'de *kölge* "gölge"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 51)'de *kölgäy* "gölge"; EZ (Atalay, 1945: 207)'de *kölek* "gölge", EZ (Atalay, 1945: 207)'de *köletke* "gölge"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 116)'de *kölgey* "gölge"; EM (Toparlı, 2003: 115)'de *kölge* "gölge"; AL (Kaçalin, 2011: 967)'de *kölege* "(koyu) gölge"; ŞS (Kunos, 1902: 135)'de *koz* "ğoz, saye, gölge", ŞS (Kunos, 1902: 140)'de *kuzay* "asla güneş uğramayan yer, gölge", ŞS (Kunos, 1902: 47)'de *çoğa* "gölge"; ZT (Kara, 2011: 360)'de *kölege/köleŋe* "gölge" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 337, 337)'de "gölge" anlamına gelen *kölīgä*, "*köšīgä* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 149)'de *kölik* sözcüğü "binek hayvanı" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QĀĠİL:

"Asma saplarını bağlamak için kullanılan söğüt çubuğu" anlamında kullanılır [I.342/408] 206. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 310).

Kökeni: "*Ka:ğ-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 610). Sözcüğün *kağ- (fiil kökü) + -(ı)l (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşması muhtemeldir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BĒRİM:

"Borç" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.342/408] 206. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 311).

Kökeni: "Bér-" fiilinden türemiştir ve "borç" anlamına gelir (Clauson, 1972: 366). Sözcük, *ber- (fiil kökü) + -(i)m (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 86)'de *alġu* "alacak, borç"; ŞS (Kunos, 1902: 37)'de *çağarak* "alacak" sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 114, 323)'de "borç" anlamına gelen *alim* ve *bērgü* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BĒČİN:

"Maymun" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.342/408] 206. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 311).

Kökeni: İran merkezli bir sözcüktür ve "maymun" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 295).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 217)'de *maymun* "maymun", EZ (Atalay, 1945: 278)'de *yapçı / yapçın* "maymun"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 118)'de *maymun* "maymun"; EM (Toparlı, 2003: 98)'de *maymūn* "maymun" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TĒMİN:

“Kısa bir süre önce” anlamında bir edattır [I.342/408] 206. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 311).

Kökeni: “Bu andan önce; demin” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 507, DTS, 1969: 561).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČŌḎİN:

“Tunç” anlamında kullanılır. Buradan gelerek *čōḏin ešič* “tunç tencere” demektir [I.342/408] 206. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 311).

Kökeni: Diyalektlerde ön ve art ünlülerle birlikte –y–/–ğ–/–g–/–yğ–/–yg– şeklinde oldukça çeşitli bir telaffuzu vardır (Clauson, 1972: 403).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SŌĠUN, SŌĠAN:

"Soğan" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.342/408] 206. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 311).

Kökeni: Moğolca *-ğina* ekiyle yapılmış *so'oŋğina* olarak görülür (Clauson, 1972: 812). Räsänen'in sözlüğünde ve DTS'de sözcüğün anlamı "soğan" şeklinde verilmiştir (Räsänen, 1969: 425, DTS, 1969: 506-507). Eren, sözcüğün Moğolcaya *soŋgina*yı Türkçe "soğan" biçimiyle birleştirirken bununla beraber Çince *tsuŋ*u da vermiştir. Brockelmann'a göre ise "soğan" ve "soğun" biçimlerini "-gan" ve "-gun" ekleriyle yapılmıştır (Eren, 1999: 372).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 138)'de *soġan* "soğan"; İML (Battal, 1997: 62)'de *soğan* "bildiğimiz acı sebze"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 91)'de *soğan* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 239)'de *sogan* "soğan"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 123)'de *ṣoġan* "soğan"; EM (Toparlı, 2003: 107)'de *ṣoġan* "soğan"; ŞS (Kunos, 1902: 55)'de *civir* "soğan" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SŌĠAN YİLĀN:

"Büyük zararsız yılan" anlamında kullanılır [I.342/408] 206. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 311).

Kökeni[245]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SĪĠUN:

"Erkek geyik" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.342/408] 206. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 311).

Kökeni: "Geyik; dağ keçisi, maralın erkeği" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 811, DTS, 1969: 503).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 236)'de *sıgın* sözcüğü "yaban öküzü, sıgun" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 269)'de yer alan ve "erkek geyik" anlamına gelen *täkä* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

[245] Sözcük grubunun sıfat unsurunun köken bilgisi 206. varaktaki "soġun, sōġan" maddesindedir. İsim unsurunun kökeni ise 457. varaktaki "yilān" maddesinde verilmiştir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SĪĠUN OTİ[246]:

"Kökleri insana benzeyen iktidarsızlığa deva olarak kullanılan bir bitki" anlamındadır [I.342/408] 206. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 311).

Kökeni: "Kökü insan şeklinde olan cinsel iktidarsızlık tedavisinde kullanılan bir tarım bitkisi; mandragora" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 811, DTS, 1969: 503).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SĪĠUN SAMUR:

"Bir yer adı"dır [I.342/408] 206. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 311).

Kökeni: "Bir yer adı"olarak kullanılır (Clauson, 1972: 811, DTS, 1969: 503).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

[246] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČĀḌAN:

"Akrep" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.342/408] 206. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 311).

Kökeni: Diyalektlerde kuzeydoğu dışında bazı fonetik değişikliklerle *çayan / çıyan* olarak bulunur (Clauson, 1972: 403). DTS'de sözcük "akrep, çıyan" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 135).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 24)'de *çayan* "Arapça akrep dedikleri zehirli canavar"; AL (Kaçalin, 2011: 922)'de *çayan* "çayan" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

LĀČİN:

"Şahin" anlamında kullanılır. Kahramanlara da böyle söylenir [I.342/408] 206. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 311).

Kökeni: "Akdoğan, yırtıcı bir kuş" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 763). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle iligli "<*ala 'yüksek, ulu, büyük' + OT. çın 'doğru'" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 595).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 126)'de *laçın* "şahin; özel ad"; İML (Battal, 1997: 50)'de *laçın* "şahin [kuş]"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 56)'de *laçın* "şahin kuşu"; EZ (Atalay, 1945: 215)'de *laçın* "şahin denen kuş"; EM (Toparlı, 2003: 98)'de *laçın* "şahin; özel ad", EM (Toparlı, 2003: 108)'de *şāhīn* "şahin"; ŞS (Kunos, 1902: 141)'de *laçin* "beyazlı şahin"; ZT (Kara, 2011: 366)'de *laçin* "şahin" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 141)'de *laçin* sözcüğü "kadim bir türk aşiretidir; şedid; tazı" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QĀTŪN:

"Afrāsiyāb'ın soyundan gelen kadınların adı"dır [I.342/408] 206. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 311).

Kökeni: "Afrāsiyāb'ın soyundan gelen kadınlara" denir (Clauson, 1972: 602). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<*ḳa 'akrabalık bildiren sözcük' + tun" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 405).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 125)'de *ḫatun* "hatun"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 114)'de *ḳatun* "kadın"; İML (Battal, 1997: 39)'de *katun* "hatun; bey karısı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 73)'de *qatun* "xatun, hanım"; EZ (Atalay, 1945: 173)'de *xatun*

“hatun”; EM (Toparlı, 2003: 84)’de *ẖatın/ẖatun* “kadın”; ZT (Kara, 2011: 335)’de *ẖatun* “hatun, zevce, eş” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, ML, AL, ŞS’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QĀĠŪN:

“Kavun” anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.343/410] 207. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 312).

Kökeni: Diyalektlerde kuzeydoğu dışında büyük fonetik çeşitliliklerle *kavun / kawun* olarak bulunur. Morfolojik olarak *ka:ğ-* fiilinden türemiştir. Ama bu durum *xa:tu:n* sözcüğü dışındadır (Clauson, 1972: 611). Räsänen, sözcüğün anlamını “kavun” olarak vermiş ve bunu Moğolca *gaun* ile karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 406). Eren, sözcüğün kökeninin bilinmediğini söylerken Ramstedt Moğolca *ġaun* biçiminin Çinceden geldiğini soru işaretiyle göstermiş ve bununla beraber Türkçe *kaun, kawun* ve Tibetçe *ga-gon, kau* biçimlerini de vermiştir (Eren, 1999: 220).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 136)’de *ḳavun* “kavun”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 114)’de *ḳavun* “kavun”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 73)’de *qavun* “sarı kavun”; EZ (Atalay, 1945: 188)’de *kavun (karpuz)* “kavun”, EZ (Atalay, 1945: 205)’de *kovun* “kavun”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 112)’de *ḳavun* “kavun”; EM (Toparlı, 2003: 89)’de *ḳavun* “kavun”; ŞS (Kunos, 1902: 134)’de *kopuz* “kavun, karpuz, bostan”, ŞS (Kunos, 1902: 71)’de *görbek* “bir nevi kavun ismidir”; ZT (Kara, 2011: 348)’de *ḳavun* “kavun” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

LĀĠŪN:

"Tahıl ölçen bir şey gibi içi oyulmuş süt, ayran vb. içilen şey" anlamında kullanılır [I.343/410] 207. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 312).

Kökeni: Oldukça dağınık bir kültür sözcüğüdür. Türkçe kaynağı belirsizdir. Brockelmann Süryanice *ləjmā*, Yunanca *lágoinos*, Asurca *liginnu* sözcüklerinden alıntı olabileceğini söylemiştir (Clauson, 1972: 764).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EM (Toparlı, 2003: 98)'de *legün* sözcüğü "fıçı" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BUQĀČ ART:

"Bir geçit adı"dır [I.343/410] 207. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 312).

Kökeni[247]: "Bir dağ geçitinin adı"anlamındaki sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni bilinmemektedir (Clauson, 1972: 312).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BUQĀČ[248]:

"Kap kacak" anlamında kullanılır: "ešič buqāč" [I.343/410] 207. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 312).

TATĀR:

"Bir Türk boyu"dur [I.343/410] 207. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 312).

Kökeni: DTS'de sözcük "kavim adı" olarak açıklanmıştır (DTS, 1969: 541).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 100)'de *Tatar* sözcüğü "Tatar kavmi" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[247] Sözcük grubunun isim unsuru olan "art" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 33. Varaktaki "art" maddesindedir.

[248] Sözcükle ilgili bilgiler 180. varakta bulunan "buqač" maddesinde verilmiştir.

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAĠĀR:

"Buğday muhafaza etme çuvalı" anlamında kullanılır [I.343/410] 207. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 312).

Kökeni: Räsänen, sözcüğün anlamını "tahıl çuvalı" olarak vermiş ve bunu Moğolca *tagar* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 454). DTS'de sözcüğün anlamı "çuval, torba" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 526).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 1003)'de *taġār* sözcüğü "dağar" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 179)'de *tağar (tığar)* sözcüğü "tekne, çamurdan büyük zarf" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TAWĀR[249]:

"Mal, mal mülk" anlamında kullanılır [I.343/410] 207. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 312).

ČAWĀR:

[249] Sözcükle ilgili bilgiler 182. varaktaki "tawar" maddesinde bulunmaktadır.

"Çıra" anlamında kullanılır [I.343/410] 207. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 312).

Kökeni: "Çıra" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 398, DTS, 1969: 142).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 162)'de *çıra* sözcüğü "tuturak, çıra" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SOQĀR:

"Boynuzsuz" anlamında kullanılır *soqār qōy* gibi. "Saçı olmayan adam" anlamı da vardır [I.343/410] 207. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 312).

Kökeni: "Boynuzu olmayan hayvan ve Türkler gibi başının üzerinde saçı olmayan adam; boynuzsuz hayvan; başı saçsız adam" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 815, DTS, 1969: 509).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 100)'de *taz* "kel gibi"; EZ (Atalay, 1945: 254)'de *taz* "daz"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 125)'de *ṭaz* "kel"; ZT (Kara, 2011: 395)'de *taz* "kel" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

XUZĀR:

"Türk ülkesinde bir yer adı"dır [I.343/410] 207. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 312).

Kökeni[250]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÜWĀZ:

"Kibirli" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.343/410] 207. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 312).

Kökeni: "*Küve:-" fiilinden türemiştir ve "gururlu" anlamına gelir (Clauson, 1972: 692). Sözcük, *küve- (fiil kökü)* + *-z (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Nalbant, 2008: 98).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[250] İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

MARĀZ:

"Çivit otu" anlamında kullanılır [I.343/410] 207. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 312).

Kökeni: "Çivit otu" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 772).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 47)'de *çivit* sözcüğü "reng, boya, nil" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 312)'de yer alan ve "ücretli işçi" anlamına gelen *marāz* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

MARĀZ:

"Ücretli işçi" anlamında kullanılır. Buna Argu ve Yağma diyalektinde *xiyār marāz* denir [I.343/410] 207. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 312).

Kökeni: "Ücretli işçi" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 772, Räsänen, 1969: 328).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 316)'de yer alan ve "ücretli işçi" anlamına gelen *tärči* sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 312)'de yer alan ve "çivit otu" anlamına gelen *marāl* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TAŠŪĠ:

"Taşınabilen mal" anlamında kullanılır [I.343/410] 207. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 312).

Kökeni: "Taşu:-" fiilinden türemiştir ve "taşınabilen mal ve eşya" anlamına gelir (Clauson, 1972: 562). Sözcük, *taşu- (fiil kökü)* + *-g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TUŠĀĠ:

"Atın ön ayakları için kullanılan köstek" demektir [I.343/410] 207. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 313).

Kökeni: "Tuşa:-" fiilinden türemiştir ve "atın bacakları için kullanılan köstek" anlamına gelir (Clauson, 1972: 562). Sözcük, *tuşa- (fiil kökü)* + *-g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 108)'de *tuşaq* "ata vurulan ayak bağı"; EZ (Atalay, 1945: 265)'de *tuşak / tuşar* "köstek", EZ (Atalay, 1945: 202)'de *kişen* "köstek"; ŞS (Kunos, 1902: 197)'de *tuşak* "tuzak, bokau"; ZT (Kara, 2011: 404)'de *tuşaġ* "tuzak halkası, ayak bağı, köstek, pranga; işkil" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BAČĀQ:

"Hristiyan orucu" anlamında kullanılır [I.343/410] 207. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 313).

Kökeni: Moğolcada *baçak* ve *maçak* olarak bulunur. Sözcük Uygur Türkçesinde Budist metinlerde de görülür. Salemann sözcüğün etimolojisini Soğdca *p'syk* (ilahi)

sözcüğüne dayandırır ki bu sözcük Türkçede *paşik* olarak bulunur ve Benveniste Journal Asiatique dergisinde (sayı 236, 2, sayfa 184) bunu kabul eder. Ama bu, bir hatadır. Orta dönemde (Hakaniye) bunun yerini *oruç* sözcüğü almıştır (Clauson, 1972: 293). DTS'de sözcüğün anlamı "Hristiyanlar'ın orucu" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 76).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TALĀQ:

"Dalak" anlamında kullanılır [I.343/410] 207. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 313).

Kökeni: "Dalak" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 495, DTS, 1969: 528). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<tal + (a)k" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 854).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 142)'de *ṭalaḳ* "dalak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 97)'de *talaq* "dalak"; EZ (Atalay, 1945: 250)'de *talaq* "dalak"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 124)'de *ṭalaḳ* "dalak"; EM (Toparlı, 2003: 111)'de *ṭalaḳ* "dalak"; ŞS (Kunos, 1902: 181)'de *talak* "tihal" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 313)'de yer alan ve "dalak" anlamına gelen *solāq* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 182)'de *ṭalaḳ* sözcüğü "boşama, talak" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı değerdir.

TİLĀQ:

Çiğil diyalektinde "dişilik organı" anlamında kullanılır [I.343/410] 207. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 313).

Kökeni: "Tıl" (klitoris) sözcüğüne küçültme ekinin getirilmesiyle oluşmuştur (Clauson, 1972: 495).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 87) *amçuk* "amcık", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 87)'de *am* "kadının cinsel organı"; İML (Battal, 1997: 10)'de *amçık* "kadının çocuk doğurmaya yarayan uzvunun adı olan malum sözünün küçültülmüş şeklidir"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 4) *amcuq* "am", Kİ (Caferoğlu, 1931: 4) *am* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 139)'de *am*, kadının dişilik aygıtı, EZ (Atalay, 1945: 257)'de *tılak* "dılak"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 100)'de *am* "kadınlık organı"; EM (Toparlı, 2003: 71)'de *amçuḳ* "dişilik organı"; ZT (Kara, 2011: 302)'de *am* "dişilik organı" anlamıyla verildiğinden dolayı bu sözcükle bire bir eş değerlik bulunmaktadır. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 90, 356)'de yer alan ve "kadının cinsel organı" anlamına gelen *am*, *sökrük* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SOLĀQ:

Kıpçak diyalektinde "dalak" anlamında kullanılır [I.343/410] 207. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 313).

Kökeni: "Sola:-" fiilinden türemiştir ve "dalak" anlamına gelir (Clauson, 1972: 826). Sözcük, *sola- (fiil kökü)* + *-k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 142)'de *ṭalaḳ* "dalak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 97)'de *talaq* "dalak"; EZ (Atalay, 1945: 250)'de *talaq* "dalak"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 124)'de *ṭalaḳ* "dalak"; EM (Toparlı, 2003: 111)'de *ṭalaḳ* "dalak"; ŞS (Kunos, 1902: 181)'de *talak* "tihal" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 313)'de yer alan ve "dalak" anlamına gelen *talāq* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 240)'de *solak / solagay* sözcüğü "solak" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BÖDĪK:

"Dans" anlamında kullanılır [I.343/410] 207. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 313).

Kökeni: "Bö̱di-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 303). Sözcük, *bödi- (fiil kökü)* + *-k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 164)'de *oyun* "oyun"; İML (Battal, 1997: 54)'de *oyun* "eğlenmek için yapılan hareketler vb."; Kİ (Caferoğlu, 1931: 64)'de *oyun* "bugünkü manasında"; ZT (Kara, 2011: 373)'de *oyun* "oyun" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÄZĀK[251]:

"Bäzäk" sözcüğünün bir varyantıdır [I.343/410] 207. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 313).

TÄRĀK:

"Kavak" anlamında kullanılır [I.343/410] 207. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 313).

Kökeni: "Kavak" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir ve diyalektlerde bu anlamla bulunur. "-é-" bu diyalektlerde é ve e arasındadır (Clauson, 1972: 543).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 114)'de *ḳavaḳ* "kavak, ağaç"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 102)'de *tärāk* "ağaç"; EZ (Atalay, 1945: 256)'de *terek* "direk, hurma ağacı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 125)'de *terek* "ağaç"; ŞS (Kunos, 1902: 188)'de *terek (tirek)* "servi, kavak", ŞS (Kunos, 1902: 182)'de *tarağay* "servi ağacı,

[251] Sözcükle ilgili bilgiler 193. varaktaki "bäzäk" madddesinde verilmiştir.

kavak", ŞS (Kunos, 1902: 182)'de *tarankğu* "terek ağacı, kavak"; ZT (Kara, 2011: 398)'de *tirek* "akçakavak, kavak ağacı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TİLÄK:

"Dilek" anlamında kullanılır [I.343/410] 207. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 313).

Kökeni: "Tile:-" fiilinden türemiştir ve "dilek" anlamına gelir (Clauson, 1972: 498). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<dil [<til] +e-k / *tıl + a-k" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 284).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 187)'de *tilek* "irade, istek", ME (Yüce, 1993: 131)'de *istek* "istek, arzu", ME (Yüce, 1993: 158)'de *mụrād* "istek"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 34)'de *diläk* "murat, arzu"; ŞS (Kunos, 1902: 164)'de *sağınc* "arzu, temenna", ŞS (Kunos, 1902: 188)'de *tiler (tilek)* "taleb, arzu, temenna", ŞS (Kunos, 1902: 188)'de *tilev* "taleb, rica, arzu"sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 149, 346)'de ve "dilek" anlamına gelen *umdu* ve *tutsuġ* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÜLĀK YİLQİ:

"Tüyleri kışın dökülüp yazın çıkan hayvanlara" denir [I.343/410] 207. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 313).

Kökeni: Tüyleri kışın dökülüp yazın çıkan hayvanlar bu şekilde adlandırılır (Clauson, 1972: 498). DTS'de sözcük "tüy atan hayvan" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 596).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÜKĀL:

"Eksiksizlik" anlamında kullanılır [I.345/412] 208. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 313).

Kökeni: "Tüke:-" fiilinden türemiştir ve "tamamlama" anlamına gelir (Clauson, 1972: 480). Sözcük, *tüke- (fiil kökü) + -l (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 191)'de *tükel* "hep(si), tamam, mükemmel", ME (Yüce, 1993: 185)'de *ṭ̇gme* "her", ME (Yüce, 1993: 134)'de *ḳ̇amuġ* "hepsi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 15)'de *barça* "hepsi, hep", Kİ (Caferoğlu, 1931: 68)'de *qamuğ* "hepsi"; EZ (Atalay, 1945: 173)'de *her* "her", EZ (Atalay, 1945: 148)'de *barça* "hep, bütün", EZ (Atalay, 1945: 148)'de *barşa* "hep, bütün", EZ (Atalay, 1945: 164)'de *değme* "değme", EZ (Atalay, 1945: 258)'de *time* "değme"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *barça* "bütün, hep"; EM (Toparlı, 2003: 74)'de *barşa* "hep, bütün, tamam"; AL (Kaçalin, 2011: 907)'de *barıça* "cümlesi, bütünü, hepsi"; ŞS (Kunos, 1902: 117)'de *kamu (kamuk)* "hep, cümle, kyafe, heme, bütün, mükemmel", ŞS (Kunos, 1902: 22)'de *barca (barıça)* "cümle, kamu, kyafe, umum, heme, hep"; ZT (Kara, 2011: 310)'de *barça* "herkes, hepsi, bütün, her" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 316, 289, 326)'de yer alan ve "hepsi" anlamına gelen *barča*, *qamuġ*, *tägmä* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QİWĀL BURUN:

"Görkemli burun" anlamında kullanılır [I.345/412] 208. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 313).

Kökeni: "Köprüsü iyi şekillenmiş burun" anlamına gelen sözcük grubunun köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 584).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČURĀM:

"Hafif ok atışı" anlamında kullanılır *čurām oqi* gibi [I.345/412] 208. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 314).

Kökeni: "Hafif ok atışı; uzak hedefe yayla atış talimi" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 430, DTS, 1969: 157).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QURĀM KİŠİLĀR:

"Hakanın huzurundaymış rütbeye göre oturan kişilere" denir [I.345/412] 208. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 314).

Kökeni: "İnsanların rütbelerine göre yerleşmesi; hakanın yanında aşama sırasına göre oturan kimseler" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 660, DTS, 1969: 467).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BULĀN:

"Kıpçak topraklarında avlanan büyük bir hayvan adı"dır [I.345/412] 208. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 314).

Kökeni: "Kıpçak topraklarında avlanan büyük hayvana" denir (Clauson, 1972: 343).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 157)'de *bulan* sözcüğü "yaban eşeği" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TEGĪN:

"Köle" anlamında kullanılır. Bu anlam temel anlamdır sözcüğün "kümüš tegīn (gümüş renkli köle)" "alp tegīn (güçlü köle)" "kutluġ tegīn (şanslı köle)" şeklinde kullanımları olmakla beraber özel isim olarak "çaġrı tegīn (doğan gibi tigin)" "küç tegīn (güçlü tigin)" gibi kullanımları da mevcuttur [I.345/412] 208. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 314).

Kökeni: "Köle" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 483).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 108)'de *bulun* "tutsak, esir", ME (Yüce, 1993: 191)'de *tutuġ* "rehin, garanti", ME (Yüce, 1993: 120)'de *esīr* "esir, tutsak", ME (Yüce, 1993: 151)'de *ḳul* "kul, köle"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)'de *ṭutḳun* "esir, tutsak", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)'de *ṭutsaḳ* "esir, tutsak", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)'de *ṭuṭu* "esir, rehin", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 123)'de *ḳul* "köle"; İML (Battal, 1997: 42)'de *kul* "köle"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 80)'de *qul* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 108)'de *tutqun* "esir", Kİ (Caferoğlu, 1931: 108)'de *tutsaq* "esir"; EZ (Atalay, 1945: 210)'de *kul* "kul, köle", EZ (Atalay, 1945: 265)'de *tutsak* "tutsak, esir", EZ (Atalay, 1945: 265)'de *tusnak* "rehin, tutu", EZ (Atalay, 1945: 265)'de *tutsav/tutu* "tutu, rehin"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 117)'de *ḳul* "köle"; EM (Toparlı, 2003: 96)'de *ḳul* "kul, köle", EM (Toparlı, 2003: 116)'de *ṭuṭı* "tutsak, esir"; AL (Kaçalin, 2011: 969)'de *ḳul* "kul, köle"; (Kunos, 1902: 198)'de *tutsak* "esir, bendi", ŞS (Kunos, 1902: 35)'de *bulğun* "esir", ŞS (Kunos, 1902: 197)'de *tutak* "rehin, emanet"; ZT (Kara, 2011: 363)'de *ḳul* "kul, esir, köle", ZT (Kara, 2011: 344)'de *kâkâ* "esir, köle" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 266, 266, 284, 305, 330, III: 265)'de bulunan ve "tutsak" anlamına gelen *til, qul, tutuġ, bulun, tutġun, qara bāš* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 1011)'de *tėgin* sözcüğü "değin, gayet" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TÜZ̈ÜN:

"Yumuşak huylu" anlamında kullanılır [I.347/414] 209. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 315).

Kökeni: "Tüz-" fiilinden türemiştir ve "yumuşak, nazik" anlamına gelir (Clauson, 1972: 576). Sözcüğün *tüz- (fiil kökü)* + *-ün (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşması muhtemeldir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 79)'de *tüzün* sözcüğü "yavaş, halim, mülâyim" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÖGÜN:

"Dağlama" anlamında kullanılır [I.347/414] 209. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 315).

Kökeni: "Dağlama; leke, damga" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 484, DTS, 1969: 579).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÜMĀN:

"Duman" anlamında kullanılır [I.347/414] 209. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 315).

Kökeni: "Sis, duman" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 507). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<tu- 'tıkamak, engel olmak' + man" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 307).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)'de *ṭuman* "duman", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)'de *tütün* "tütün"; İML (Battal, 1997: 79)'de *tütün* "duman"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 107)'de *tuman* "duman", Kİ (Caferoğlu, 1931: 110)'de *tütün* "duman"; EZ (Atalay, 1945: 263)'de *tuman* "duman", EZ (Atalay, 1945: 267)'de *tütün* "duman"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 126)'de *ṭuman* "duman"; EM (Toparlı, 2003: 116)'de *ṭuman* "duman", EM (Toparlı, 2003: 117)'de *tütün* "tütün"; ZT (Kara, 2011: 406)'de *tütün* "duman" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 305, 89)'de yer alan ve "duman" anlamına gelen *tütün, iš* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČARŪN:

Yağma diyalektinde "çınar ağacı" anlamında kullanılır [I.347/414] 209. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 315).

Kökeni: "Çınar ağacı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 430, DTS, 1969: 141).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 297)'de yer alan ve "çınar anlamına gelen *čünük*, *šünük* sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČİGĪN:

"Üzüm bağlarında yetişen başaklı bir bitki"dir [I.347/414] 209. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 315).

Kökeni: "Bir bitki adı"dır (Clauson, 1972: 415).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 925)'de *çigin* sözcüğü "karabaş otu" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 107)'de *çigin* "omuz"; AL (Kaçalin, 2011: 925)'de *çigin* "dağ, omuz, ustuhudus" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 315)'de yer alan ve "ipek"; "altın işlemeli ipek dikimi" anlamlarına gelen *čigīn* sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ČİGĪN:

"İpek" anlamında kullanılır [I.347/414] 209. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 315).

Kökeni: "İpek" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 143).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EM (Toparlı, 2003: 85)'de *ibrişim* "ibrişim, ipek"; ZT (Kara, 2011: 340)'de *ipek* "ibrişim" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 315)'de yer alan ve "bir bitki"; "altın işlemeli ipek dikimi" anlamlarına gelen *čigīn* sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ČİGĪN:

"Altın işlemeli ipek dikimi" anlamında kullanılır [I.347/414] 209. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 315).

Kökeni: "İpek üzerinde yaldızlı işleme" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 143).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 315)'de yer alan ve "ipek"; "bir bitki" anlamlarına gelen *čigīn* sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir.

SAMĀN:

Çiğil diyalektinde "saman" anlamında kullanılır [I.347/414] 209. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 315).

Kökeni: Räsänen, sözcüğün anlamını "saman" olarak vermiş ve bunu Moğolca *saban* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 399). Eren, sözcüğün kökeniyle ilgili "sap + (-a)n küçültme eki > saban > saman" bilgisini vermiştir (Eren, 1999: 354).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 127)'de *küvük* "saman", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 135)'de *saman* "saman"; İML (Battal, 1997: 41)'de *kevek* "saman"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 47)'de *kävük* "saman"; EZ (Atalay, 1945: 232)'de *saman* "saman", EZ (Atalay, 1945: 197)'de *kevük* "saman"; EM (Toparlı, 2003: 103)'de *şaman* "saman"; ZT (Kara, 2011: 379)'de *saman* "saman" sözcükleri bu maddedeki

sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 234)'de yer alan ve "saman" anlamındaki *küvük* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QULĀN:

"Yabanî eşek" anlamında kullanılır [I.347/414] 209. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 315).

Kökeni: "Yabanî eşek; Asya eşeği" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 622, DTS, 1969: 465).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 124)'de *ḳulan* "yaban eşeği"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 81)'de *qulan* "yabani eşek"; EZ (Atalay, 1945: 204)'de *kolan* "yaban eşeği"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 116)'de *ḳolan* "yaban eşeği"; ZT (Kara, 2011: 357)'de *ḳolan* "küçük yapılı eşek/eşeğin küçüğü" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 47)'de *kulan* "hayvanın eğer ve semerini üstüne bağlamak üzere belinin altından geçirilen kayış, bağ"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 81)'de *qulan* "hayvanların karnının altından geçen kayış"; ŞS (Kunos, 1902: 137)'de *kulan* "yabanı at" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QAPĀN:

"Bir erkek adı"dır [I.347/414] 209. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 315).

Kökeni: Özel addır (DTS, 1969: 420).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 118)'de *kapan* "hınzır, domuz, çuçka; gayet büyük çeki, mizan mahalı, kantar; kafhan, duzak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

QUTĀN:

"Bir erkek adı"dır [I.347/414] 209. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 315).

Kökeni: Özel addır (DTS, 1969: 473).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 212)'de *kutan* "bir çeşit kuş adı"; ŞS (Kunos, 1902: 139)'de *kutan* "saka kuşu; ayıl, mandıra, ayın halesi, etrafı ihateli koyun yatan yer" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

KÖGĀN:

"Süt sağılırken küçük ya da sağmal ineklere bağlanan kemente" denir [I.347/414] 209. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 315).

Kökeni: "Süt sağılırken buzağılara, taylara ve sağmal ineklere bağlanan kement"tir (Clauson, 1972: 712). DTS'de sözcük "hayvanların ayaklarına bağlanan köstek" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 312).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 206)'de *kögen* sözcüğü "gövem eriği" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YEL KÖGĀN:

"Gökkuşağı" anlamında kullanılır [I.347/414] 209. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 315).

Kökeni: "Gökkuşağı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 712).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 46)'de *kökyayı* sözcüğü "eleğimsağma" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TORPİ:

"Bir yaşındaki buzağı" anlamında kullanılır [I.347/414] 209. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 315).

Kökeni: "Takipçi özellikle de hala annesini izleyen buzağı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 533).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖRPÄ ŌT[252]:

"Geç olgunlaşan ot" için kullanılır [I.347/414] 209. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 315).

Kökeni: "Geç olgunlaşan mahsul; körpe ot" anlamına gelen sözcük grubunun unsurlarının kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 737, DTS, 1969: 318).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

KÖRPÄ[253]:

"Vakti geçtikten sonra doğan deve, kuzu ve buzağı" anlamında kullanılır [I.347/414] 209. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 316).

Kökeni: "Vakti geçtikten sonra doğan deve, kuzu ve buzağı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 737).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 52)'de *körpä* sözcüğü "körpe, süt emen kuzu" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[252] Bu maddede "körpä yemiš" ve "körpä ogul" sözcük gruplarında da "geç kalmış" anlamı bulunduğu için bunlar ayrı başlıklarda değerlendirilmemiştir.

[253] Bu sözcük, bir önceki maddede geçmektedir.

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 136)'de *körpe* sözcüğü "yatak yorgan" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KİRPİ:

"Kirpi" anlamında kullanılır *oqluġ kirpi* de denir [I.347/414] 209. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 316).

Kökeni: "Kirpi" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 737, DTS, 1969: 309). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<*kirp- 'dikenlerini sık sık kapamak' [*kırp- fiilinin ince ünlülü biçimi olmalıdır: it ~ ıt; iğdir ~ Iğdır vb. gibi.] + -i" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 527).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 41)'de *kirpi* "üstü iğnelerşe örtülü malûm hayvan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 49)'de *kirpi* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 202)'de *kirpi* "kirpi", EZ (Atalay, 1945: 221)'de *oklı kirpi* " oklu kirpi"; EM (Toparlı, 2003: 93)'de *kirpi* "kirpi"; ŞS (Kunos, 1902: 130)'de *kipri* "kirpi, kırbık dahi denir", ŞS (Kunos, 1902: 130)'de *kırbıktiken* "kirpi, kunfez, kirpitiken"; ZT (Kara, 2011: 356)'de *kirpi* "kirpi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄSPÄ (?):

"Köy muhtarının kanal veya sulama kanalı kazmaya gelmeyenlerden aldığı tazminat" anlamında kullanılır [I.347/414] 209. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 316).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "çatı:ba:" maddesinde ele almıştır. Bu sözcüğün *kirpi:* ve *kenbe*: arasında son ünlüsü belirlenir. –ba:/-be: kesinlikle doğrudur; ama diğer harfler hatalıdır. Baştaki ses k- olmalıdır. Ra ve nun arasındaki ses yersiz bir diş "-s-"sidir (Clauson, 1972: 402). DTS'de sözcük "çatıpa" maddesinde ele alınmış ve "su kanalı açmaya katılmayanlardan alınan vergi" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 142).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄNPÄ:

Kençek diyalektinde "bir bitki" adıdır [I.348/416] 210. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 316).

Kökeni: İran kaynaklı bir sözcüktür (Clauson, 1972: 727).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÄRTÜ:

"Tunik" anlamında kullanılır [I.348/416] 210. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 316).

Kökeni: "Tunik; hırka, mont" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 358, DTS, 1969: 96).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BURTA:

"Altın kırıntıları" anlamında kullanılır [I.348/416] 210. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 316).

Kökeni: "İnce altın levha" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 358).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAXTU:

"Eğrilmeden önceki ham ipek" anlamında kullanılır [I.348/416] 210. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 316).

Kökeni: Tanımlanamayan bir dilden gelmiştir (Clauson, 1972: 467).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÖKTİ:

Barsgan diyalektinde "kepek" anlamında kullanılır [I.348/416] 210. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 316).

Kökeni: "Sök-" fiiline getirilen "-ti:" ekiyle yapılmıştır (Clauson, 1972: 819).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 93)'de *sökti* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 195)'de *kepek* "kepek"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 113)'de *kepek* "kepek"; EM (Toparlı, 2003: 90)'de *kepek* "kepek" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SUQTU:

"Karaciğer, et ve baharatın karıştırılıp bağırsağa doldurulmasıyla yapılan yemek" anlamında kullanılır [I.348/416] 210. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 316).

Kökeni: "Suk-" fiiline "-tu: (-dı:/-di: fonetik varyantlarıyla)" getirilmesiyle yapılmıştır (Clauson, 1972: 806).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 93)'de *suçuq* "koyun sucuğu"; EZ (Atalay, 1945: 242)'de *sucuk* "sucuk"; EM (Toparlı, 2003: 107)'de *ṣuçuḳ* "sucuk" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 359)'de yer alan ve "et ve baharatla doldurulan bağırsak" anlamına gelen *toġril* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QİFTU:

Çiğil diyalektinde "makas" anlamında kullanılır [I.348/416] 210. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 316).

Kökeni: Sözcük, *kırp- (> kıp-, p~f) (fiil kökü) + tu (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 94)'de *bıçḳuç* "makas", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 137)'de *sındu* "makas", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳıpṭı* "makas"; EZ (Atalay, 1945: 198)'de *kıptı* "makas", EZ (Atalay, 1945: 185)'de *karçı* "makas", EZ (Atalay, 1945: 237)'de *sındı* "makas"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 114)'de *ḳıpṭı* "makas"; EM (Toparlı, 2003: 106)'de *sındu* "makas", EM (Toparlı, 2003: 76)'de *bıçḳıç* "makas"; ŞS (Kunos, 1902: 128)'de *kıçı* "makas", ŞS (Kunos, 1902: 129)'de *kıyın* "makas", ŞS (Kunos, 1902: 131)'de *kırklığ* "makas", ŞS (Kunos, 1902: 170)'de *sindi* "makas" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 317, 340)'de "makas" anlamına gelen *sındu* ve *bičġuč* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KERTÜ:

"Yemin" anlamında kullanılır [I.348/416] 210. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 316).

Kökeni: "Yemin; ant" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 738, DTS, 1969: 302).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 91)'de *ant* "ant, yemin", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 87)'de *and* "ant, yemin", İML (Battal, 1997: 10)'de *ant* "yemin", Kİ (Caferoğlu, 1931: 4)'de *ant* "yemin", EZ (Atalay, 1945: 140)'de *ant* "ant, yemin"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de de *ant* "yemin, ant"; ŞS (Kunos, 1902: 12)'de *ant* "and, kasem, ahd-i peyman, sükende", ŞS (Kunos, 1902: 155)'de *önk* "yemin", ŞS (Kunos, 1902: 165)'de *sak* "yemin"; ZT (Kara, 2011: 303)'de *ant* "yemin" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 92, 286, 344)'de "yemin" anlamındaki *and*, *bičig*, *bičgās* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 140)'de *kėrtü* sözcüğü "gerçek" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 316)'de yer alan ve "gerçeğin yeri" anlamına gelen *kertü* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

KERTÜ[254]:

"Gerçeğin yeri" anlamında kullanılır [I.348/416] 210. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 316).

Kökeni: "Gerçeğin yeri; doğru, gerçek" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 738, DTS, 1969: 302).

[254] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 140)'de *kėrtü* "gerçek", ME (Yüce, 1993: 115)'de *doġru* "doğru, iyi"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 100)'de *çın* "doğru, gerçek", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 147)'de *ṭoġru* "doğru, düz"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 25)'de *bütün* "sahih, sağlam", Kİ (Caferoğlu, 1931: 104)'de *toğru* "sözünde sadık, doğru olan"; EZ (Atalay, 1945: 160)'de *bütün* "doğru; bütün", EZ (Atalay, 1945: 195)'de *kerti (kerşek/yön/yöp)* "gerçek", EZ (Atalay, 1945: 260)'de *togrı* "doğru", EZ (Atalay, 1945: 262)'de *torı* "doğru"; EM (Toparlı, 2003: 90)'de *kerşek* "gerçek"; AL (Kaçalin, 2011: 924)'de *çın* "gerçek, doğru"; ŞS (Kunos, 1902: 77)'de *hau (havav, havuh)* "doğru", ŞS (Kunos, 1902: 179)'de *şük* "doğru, sadık olan", ŞS (Kunos, 1902: 188)'de *tik* "doğru, rast", ŞS (Kunos, 1902: 200)'de *tüz* "düz, sahih, doğru", ŞS (Kunos, 1902: 200)'de *tüzek* "doğru, rast", ŞS (Kunos, 1902: 5)'de *afak* "doğru", ŞS (Kunos, 1902: 151)'de *onan* "sadaket, doğruluk" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 268, 304)'de yer alan ve "gerçek" anlamına gelen *čin*, *bütün* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 316)'de yer alan ve "yemin" anlamına gelen *kertü* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

BARČA:

"Hepsi" anlamında kullanılan bir edattır [I.348/416] 210. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 316).

Kökeni: "Ba:r" sözcüğüne "-ça" eşitlik ekinin gelmesiyle oluşmuştur (Clauson, 1972: 356). DTS'de sözcük "bütün, hep, hepsi" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 83).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 191)'de *tükel* "hep(si), tamam, mükemmel", ME (Yüce, 1993: 185)'de *ṭ̨egme* "her", ME (Yüce, 1993: 134)'de *ḳ̨amuġ* "hepsi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 15)'de *barça* "hepsi, hep", Kİ (Caferoğlu, 1931: 68)'de *qamuğ* "hepsi"; EZ (Atalay, 1945: 173)'de *her* "her", EZ (Atalay, 1945: 148)'de *barça* "hep, bütün", EZ (Atalay, 1945: 148)'de *barşa* "hep, bütün", EZ (Atalay, 1945: 164)'de *değme* "değme", EZ (Atalay, 1945: 258)'de *time* "değme"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *barça* "bütün, hep"; EM (Toparlı, 2003: 74)'de *barşa* "hep, bütün, tamam"; AL (Kaçalin, 2011: 907)'de *barıça* "cümlesi, bütünü, hepsi"; ŞS (Kunos, 1902: 117)'de *kamu (kamuk)* "hep, cümle, kyafe, heme, bütün, mükemmel", ŞS (Kunos, 1902: 22)'de *barca (barıça)* "cümle, kamu, kyafe, umum, heme, hep"; ZT (Kara, 2011: 310)'de *barça* "herkes, hepsi, bütün, her" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 289, 313, 326)'de "hepsi" anlamındaki *qamuġ, tükāl, tägmä* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÄRČİ:

"Ücretli çalışan" anlamında kullanılır [I.348/416] 210. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 316).

Kökeni: "Te:r" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 534). DTS'de sözcük "işçi, ırgat" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 554).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 312)'de yer alan ve "ücretli işçi" anlamına gelen *marāz* sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TANČU:

"Lokma" anlamında kullanılır [I.348/416] 210. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 317).

Kökeni: "Lokma; parça, dilim" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 516, DTS, 1969: 531).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 155)'de *loḳma* "lokma"; İML (Battal, 1997: 68)'de *tançu* "lokma" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČÖMČÄ:

Oğuz diyalektinde "kepçe" anlamında kullanılır [I.348/416] 210. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 317).

Kökeni: "Kepçe; çomça" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 422, DTS, 1969: 155).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 101)'de *çömçe* "kepçe"; İML (Battal, 1997: 37)'de *kamıç* "kepçe", İML (Battal, 1997: 26)'de *çümüç* "çamçak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 68)'de *qamuç* "kepçe", Kİ (Caferoğlu, 1931: 45)'de *käpçä* "büyük kaşık", Kİ (Caferoğlu, 1931: 31)'de *çömçä* "kepçe"; EZ (Atalay, 1945: 163)'de *çömçi* "çömçe"; EM (Toparlı, 2003: 80)'de *çömçe* "kepçe, büyük kaşık"; ZT (Kara, 2011: 347)'de *ḳaşuḳ* "kepçe, kaşık", ZT (Kara, 2011: 325)'de *çömüc* "kevgir, delikli kepçe" sözcükleri bu maddede geçen sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 278)'de yer alan ve "kepçe" anlamındaki *qamič* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

JİNČÜ:

Oğuz ve Kıpçak diyalektinde "inci" anlamında kullanılır [I.348/416] 210. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 317).

Kökeni: Çince olabilir ama bu da belirsizdir. İkinci hece galiba *chu* 'inci' şeklindedir ama R III 339 (Radloff) teorisine aşılması güç fonetik itirazlar vardır. Sözcük *chên chu* 'gerçek inci' sözcük grubundan üretilmiştir. Bu yaygın olmasına rağmen Çince (III) metinlerde *chên chu ho* 'gerçek inci nehri' olarak bulunur ve aynı nehir 'yinçü: ögüz' olarak adlandırılır (Clauson, 1972: 944). Räsänen de sözcüğün anlamını "inci" olarak vermiş ve bunu Çince *ǯen-ǯu* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 203). Eren de sözcüğün Çince *çen-çü* sözcüğüne dayandığını belirtir ama Türkçe *yinçü* biçiminin tartışmaya açık olduğunu da söyler (Eren, 1999: 191).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 209)'de *yinçü* "inci"; İML (Battal, 1997: 89)'de *yincü* "inci"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 39)'de *inçü* "inci"; EZ (Atalay, 1945: 178)'de *inci* "inci"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 110)'de *inci / incü* "inci"; EM (Toparlı, 2003: 85)'de *inçi* "inci"; AL (Kaçalin, 2011: 948)'de *inçi / inçü / ünçü* "inci"; ŞS (Kunos, 1902: 88)'de *incu* "durr"; ZT (Kara, 2011: 340)'de *incü* "inci" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

JANČU:

"Oklava" anlamında kullanılır [I.348/416] 210. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 317).

Kökeni: Çince *chan chou* ile aynı anlamdadır (Clauson, 1972: 425).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 130)'de *oḳlaġu* "oklava"; İML (Battal, 1997: 53)'de *oklağu* "oklava" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SİNČU:

"Somundan küçük ama yufkadan büyük bir çeşit ekmek" anlamında kullanılır [I.348/416] 210. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 317).

Kökeni: "Pide, ekmek çeşidi" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 500).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ŠANJU:

"Yukarı Çin yakınında bir şehir adı"dır [I.348/416] 210. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 317).

Kökeni: Şehir adıdır (DTS, 1969: 520).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAMČİ:

"Kamçı" anlamında kullanılır. Kamçının içinde kılıç varsa buna da *qilič qamči* denir [I.348/416] 210. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 317).

Kökeni: "Kam-" fiilinden türemiştir ve "kamçı" anlamına gelir (Clauson, 1972: 626). Eren, Orta Türkçe *kam-* 'vurmak, dövmek' kökünden geldiğine dair görüşün tartışmaya açık olduğunu belirtmiştir (Eren, 1999: 204). Sözcük, *kam- (fiil kökü)* + *-çı (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Nalbant, 2008: 84).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 133)'de *ḳạmçı* "kamçı"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 111)'de *ḳamçı* "kamçı"; İML (Battal, 1997: 36)'de *kamçı* "deriden örülen, bir değneğin ucuna bağlanan ve vurmak için kullanılan nesne"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 68)'de *qamçı* "kamçı"; EZ (Atalay, 1945: 183)'de *kamşı / kamşu* "kamçı", EZ (Atalay, 1945: 162)'de *çokmar* "kamçı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)'de *ḳamçı* "kamçı"; EM (Toparlı, 2003: 87)'de *ḳamçı* "kamçı"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 177, 777b-4)'de sözcük "…ve cazlıġ ve olang, ḳom ve olançaġ ve ġancuġa ve çılbur ve ḳuşḳun ve ḳantar ve TWFK ve toḳa yosunluḳ köpin Türkçe ayturlar. Ve *ḳamçını* egerçi tāziyāne…"; ŞS (Kunos, 1902: 116)'de *kamçın* "kamçı, kırbac, taziane" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

AL ve ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 317)'de yer alan ve "at, aygır ya da devenin erkeklik organı" anlamına gelen *qamči* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QAMČİ[255]:

"At, aygır ya da devenin erkeklik organı" demektir ve özellikle at için *at qamčisi* olarak kullanılır [I.348/416] 210. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 317).

Kökeni: Atın, devenin ve öküz gibi hayvanların erkeklik organı anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir, genellikle at için kullanılır (Clauson, 1972: 626).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EZ, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 133)'de *ḳạmçı*" "kamçı"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 111)'de *ḳamçı* "kamçı"; İML (Battal, 1997: 36)'de *kamçı* "deriden örülen, bir değneğin ucuna bağlanan ve vurmak için kullanılan nesne"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 68)'de *qamçı* "kamçı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)'de *ḳamçı* "kamçı"; EM (Toparlı, 2003: 87)'de *ḳamçı* "kamçı"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 177, 777b-4)'de sözcük "…ve cazlıġ ve olang, ḳom ve olançaġ ve ġancuġa ve çılbur ve ḳuşḳun ve ḳantar ve TWFK ve toḳa yosunluḳ köpin Türkçe ayturlar. Ve *ḳamçını* egerçi tāziyāne…" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 317)'de yer alan ve "kamçı" anlamına gelen *qamči* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÄWČİ:

"Kaşgar'dan Uygur'a kadar olan yerlerde kullanılan bir ölçü birimi"dir [I.348/416] 210. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 317).

[255] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

Kökeni: Yabancı bir ağırlık birimidir. Morfolojik olarak Çinceye benzemez (Clauson, 1972: 688). "Uygurlar'da kum tanelerini ölçmekte kullanılan ölçü" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 304).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖMČÜ:

"Hazine" anlamında kullanılır *tawġāč kömčüsi* gibi [I.348/416] 210. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 317).

Kökeni: Morfolojik olarak anlaşılmaz. "Kömünçü: sözcüğü de buradan gelir (Clauson, 1972: 722). "Gömü, define, hazine" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 314).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 69)'de *genc* sözcüğü "define, hazine" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

MANČU:

"Sadece sanatkârlara verilen ücret" anlamında kullanılır [I.348/416] 210. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 317).

Kökeni: Morfolojik olarak *man-* fiilinden türemiştir; ama bununla semantik bir ilişkisi yoktur. Belki de Çincedir (Clauson, 1972: 767).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÖGDÄ:

"Hançer" anlamında kullanılır [I.348/416] 210. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 317).

Kökeni: "Hançer; kama" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 325, DTS, 1969: 116).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 100)'de *yarağ* sözcüğü "hançer" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BALDU:

"Balta" anlamında kullanılır [I.348/416] 210. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 317).

Kökeni: "Balta" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 333, DTS, 1969: 80).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 16)'de *balta* "teber"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 14)'de *balta* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 147)'de *balta* "balta"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *balṭa* "balta"; EM (Toparlı, 2003: 74)'de *balṭa* "balta"; AL (Kaçalin, 2011: 906)'de *baltu* "balta"; ŞS (Kunos, 1902: 172)'de *sirtak* "teber, balta", ŞS (Kunos, 1902: 21)'de *balga (balka)* "bir nevi tebr, balta", ŞS (Kunos, 1902: 21)'de *balta* "balta, tebr, fes", ŞS (Kunos, 1902: 37)'de *çakan* "teber, balta, ay balta"; ZT (Kara, 2011: 310)'de *baltu* "balta" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAMDU:

"Tutuşma" anlamında kullanılan bir sözcüktür. Buna *tamduq* da denir [I.348/416] 210. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 317).

Kökeni: "Kızgın ateş, yangın; kıvılcım" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 504, DTS, 1969: 530).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČÜGDE:

"Kulakların arkasında başın çıkıntılı kısmı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.348/416] 210. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 317).

Kökeni: "Kulakların arkasında başın çıkıntılı kısmı; kulak kemiği, yanak (?)" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 414, DTS, 1969: 157).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SAMDA:

Çiğil diyalektinde "kumaş sandal" anlamında kullanılır [I.348/416] 210. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 317).

Kökeni: Yunanca *sandalion* sözcüğünün bozulmuş şeklidir (Clauson, 1972: 828).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SINDU:

Oğuz diyalektinde "makas" anlamında kullanılır [I.348/416] 210. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 317).

Kökeni: "Makas" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 836).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 94)'de *bıçḳuç* "makas", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 137)'de *sındu* "makas", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳıptı* "makas"; EZ (Atalay, 1945: 198)'de *kıptı* "makas", EZ (Atalay, 1945:

185)'de *karçı* "makas", EZ (Atalay, 1945: 237)'de *sındı* "makas"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 114)'de *ḳıpṭı* "makas"; EM (Toparlı, 2003: 106)'de *sındu* "makas", EM (Toparlı, 2003: 76)'de *bıçḳıç* "makas"; ŞS (Kunos, 1902: 128)'de *kıçı* "makas", ŞS (Kunos, 1902: 129)'de *kıyın* "makas", ŞS (Kunos, 1902: 131)'de *kırklığ* "makas", ŞS (Kunos, 1902: 170)'de *sindi* "makas" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 316, 340)'de "makas" anlamına gelen *qiftu* ve *bičǵuč* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAMDU:

"Dört arşın boyunda, bir karış genişliğinde bir bez" anlamında kullanılır [I.350/418] 211. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 317).

Kökeni: Çince *kan* ve *tu* sözcüklerinin birleşiminden oluşur (Clauson, 1972: 626). DTS'de sözcük "Uygur hanının mührünün basıldığı ve para olarak görev yapan kumaş parçası; yedi yılda bir onarılır, yıkanılır ve yeniden mühürlenirdi" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 415).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QANDA:

"Nerede" anlamında kullanılan bir soru edatıdır [I.350/418] 211. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 318).

Kökeni: "Nerede" anlamına gelen bir soru edatıdır (Clauson, 1972: 633). DTS'de sözcük "soru ve ilgi: nerede" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 418).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 37)'de *kanda?* "nerede?"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 73)'de *kay* "nereye", Kİ (Caferoğlu, 1931: 69)'de *kanda* "nereye", Kİ (Caferoğlu, 1931: 73)'de *kayda "*nereye"; EZ (Atalay, 1945: 188)'de *kayda* "nerede", EZ (Atalay, 1945: 220)'de *ne yerde* "nerede"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 112)'de *ḳayda*, nerede"; EM (Toparlı, 2003: 89)'de *ḳayda* "nereye"; ŞS (Kunos, 1902: 117)'de *kanda* "nerede, ne yandan, ne tarafda, kayı yerde" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 238, 272)'de "nerede" anlamındaki *qayda*, *qāni*, *qani* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QARDU:

"Çok soğuklarda su üzerinde yüzen fındık büyüklüğündeki buz parçaları" anlamında kullanılır [I.350/418] 211. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 318).

Kökeni: “Ka:r” sözcüğüne “-du:” ekinin gelmesiyle oluşmuştur (Clauson, 1972: 648).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄNDÜ:

“Kendi” anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.350/418] 211. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 318).

Kökeni: Dönüşlülük zamiridir. Türkü (erken dil) –nt– olarak telaffuz edilirken Hakaniye’de –nd– olarak telaffuz edilir (Clauson, 1972: 728). Räsänen, sözcüğün anlamını “kendi” olarak vermiş ve bunu Moğolca *gendün* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 252). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili “<-ki/kä ‘içerde’ + –n + –tü ‘bulunma hali eki’ (Hamilton, İKPÖ 191)” bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 496).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 168)’de *öz* “kendi”, ME (Yüce, 1993: 139)’de *ḳendü* “kendi”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 44)’de *kändü* “kendisi”, Kİ (Caferoğlu, 1931: 66)’de *öz* “kendi, nefsi”; EZ (Atalay, 1945: 194)’de *kendi* “kendi”, EZ (Atalay, 1945: 195)’de *kensi* “kendi”, EZ (Atalay, 1945: 228)’de *öz* “nefs, kendi”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 113)’de *kensi* “kendi”, EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 115)’de *kinsi* “kendi”, EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 120)’de *öz* “kendi”; AL (Kaçalin, 2011: 988)’de *öz* “kendi” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-

Kelly, 1982-I: 94)'de yer alan ve "kendi" anlamına gelen *ōz* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÜNDİ:

Oğuz diyalektinde "aşağılık" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.350/418] 211. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 318).

Kökeni: "Kön-" fiiline getirilen "-di:" ekiyle yapılmıştır (Clauson, 1972: 729). DTS'de sözcük "berbat, fena, iğrenç, kötü, pis" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 327).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 164)'de yer alan ve "aşağılık adam" anlamına gelen *yalġu* sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

MUNDA:

"Burada" anlamında kullanılır [I.350/418] 211. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 318).

Kökeni: "Bu"nun çıkma hâli eki almış şeklidir (DTS, 1969: 348).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 51)'de *munda* "burada"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 59)'de *munda* "burada, şurada"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 118)'de *munḍa* "burada"; EM (Toparlı, 2003: 99)'de *munda* "bunda, buraya, burada"; AL (Kaçalin, 2011: 976)'de *munda* "bunda"; ŞS (Kunos, 1902: 146)'de *munda* "burada, şurada"; ZT (Kara, 2011: 368)'de *munda* "burada" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EZ, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

MÄNDÄ:

"Bende" anlamında kullanılan bir edattır [I.350/418] 211. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 318).

Kökeni: DTS'de sözcük "bulunma hâli, bende" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 340).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

MANDU:

"Bir Türk sirkesi adı"dır [I.350/418] 211. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 318).

Kökeni: Bir Türk sirkesidir (Clauson, 1972: 767). DTS'de sözcük "bir çeşit Türk sirkesi, üzüm şırası bir küpe konarak ekşitmek, sonra üzerine arı şarap dökmek, bundan sonra bir gece bırakmakla elde edilir" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 336).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BUĠRA:

"Damızlık deve" anlamında kullanılır [I.350/418] 211. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 319).

Kökeni: Räsänen, sözcüğün anlamını "damızlık deve" olarak vermiş ve bunu Fince *peura*, Karelyaca *pedra* sözcükleriyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 86).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 107)'de *buġra* "erkek deve, buğra"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 97)'de *buġra* "hörgüçlü erkek deve"; İML (Battal, 1997: 22)'de *buğra* "puğur, deve aygırı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 22)'de *buğra* "erkek deve"; ZT (Kara, 2011:

316)'de *buġra* "iki hörgüçlü deve" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EZ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 33)'de *buğra* sözcüğü "şeriye, rişte aşına benzer bir nevi tâm dir, un aşı ve aş ard tesmiye ederler" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BÜKRİ:

"Herhangi bir şeyin eğri olanı" anlamında kullanılır [I.352/420] 212. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 319).

Kökeni: "Bük-" fiilinden türemiştir. Herhangi bir şeyin "kambur, tümsek" olanıdır (Clauson, 1972: 328). DTS'de sözcüğün anlamı "bükük, eğik" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 132). Nalbant ise sözcüğün *bükr- (fiil kökü)* + *-i (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluştuğunu söylemiştir (Nalbant, 2008: 90).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 109)'de *bükri* "büğrü, bükülmüş", ME (Yüce, 1993: 118)'de *ėgri* "eğri"; İML (Battal, 1997: 28)'de *egri* "çarpık, eğri"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 24)'de *bükrü* "kambur"; EZ (Atalay, 1945: 159)'de *bügri / bükri* "kambur"; AL (Kaçalin, 2011: 932)'de *ėgri* "eğri"; ZT (Kara, 2011: 330)'de *égri* "eğri" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 323)'de yer alan ve "eğri" anlamına gelen *qamġi*, *talqu* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EK, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TETRÜ:

"Herhangi bir şeyin ters olanı" anlamında kullanılır [I.352/420] 212. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 319).

Kökeni: "Tétür-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 459). Sözcük, *tetür- (fiil kökü) + -ü (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 102)'de *tärs* sözcüğü "bugünkü manasında" şeklinde açıklandığı için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TOĠRU:

"Kılıç, hançer ve bıçağın sapı" anlamında kullanılır [I.352/420] 212. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 319).

Kökeni: "Toğur-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 473). Sözcük, *toğur- (fiil kökü) + -u (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 147)'de *ṭoġru* "doğru, düz"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 104)'de *toğru* "düzeltilmiş, düz, eğri olmayan; sözünde sadık, doğru olan"; EZ (Atalay, 1945: 260)'de *togru* "doru renk" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TÄGRÄ:

"Bir şeyin çevresi, kenarı" anlamında kullanılır, *quḍuġ tägräsi* gibi [I.352/420] 212. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 319).

Kökeni: "*Tegir-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 485). Sözcüğün *tegir-(fiil kökü) + -e (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşması muhtemeldir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 122)'de *ezig* "köşe, bucak, kenar", ME (Yüce, 1993: 185)'de *ṭẹgre* "çevre, yöre"; AL (Kaçalin, 2011: 955)'de *ḳaş* "ön, yan", AL (Kaçalin, 2011: 1011)'de *tėgre* "dolayı, daire, etraf"; ŞS (Kunos, 1902: 32)'de *bögür* "cenb. pehlu, yan, had, kenar", ŞS (Kunos, 1902: 1)'de *abaku* "yan, taraf, cihet, kenar", ŞS (Kunos, 1902: 123)'de *kaş* "nezd, karşu, ön, huzur" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 126, 341)'de yer alan ve "çevre" anlamındaki *qāš, siŋar* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČÖPRÄ:

"Elbisenin yırtık pırtık olanı" anlamında kullanılır [I.352/420] 212. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 319).

Kökeni: "Giyilmiş ya da yırtık pırtık giysi" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 398).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 222)'de *oprak* "yıpranmış", EZ (Atalay, 1945: 249)'de *şüprek* "yıpranmış, eski", EZ (Atalay, 1945: 140)'de *aprak* "yıpranmış"; EM (Toparlı, 2003: 110)'de *şüprek* "yırtık bez parçası" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 108)'de yer alan ve "eskimiş" anlamındaki *oluq* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČAĠRİ:

"Ulu doğan" anlamında kullanılır. Buradan gelerek kişi adı olmuştur *čaġri beg* gibi [I.352/420] 212. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 319).

Kökeni: Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<*çā 'yansıma' + KIr –ı" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 211).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČİĠRİ:

"Küre" anlamında kullanılır [I.352/420] 212. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 319).

Kökeni: "*Çığır-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 410). Sözcük, *çığır- (fiil kökü) + -ı (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 319)'de yer alan ve "değirmen" anlamına gelen *čiġri* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KŌK ČİĠRĪSİ:

"Kōk čiġrīsi" ise "gökyüzü" demektir [I.352/420] 212. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 319).

Kökeni[256]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 133)'de *ḳalıḳ* "gökyüzü", ME (Yüce, 1993: 148)'de *kök* "gökyüzü"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 122)'de *kök* "sema, gökyüzü"; İML (Battal, 1997: 46)'de *kök* "gök, sema"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 50-51)'de *kök* "sema"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 116)'de *kök* "gökyüzü"; EM (Toparlı, 2003: 95)'de *kök* "gökyüzü, sema"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 174-175, 776b-24)'de "…Ve kök lafẓın hem niçe ma'nâ bile isti'māl ḳılurlar. Biri kök ās-mānnı dirler yana kök āhengdür yana kök tikerde köklemekdür yana kök ḳadaġnı hem…"; ŞS (Kunos, 1902: 135)'de *kök* "asman"; ZT (Kara, 2011: 360)'de *kök* "gök, gökyüzü" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 215)'de yer alan ve "gökyüzü" anlamındaki *kōk* sözcüğü de bu sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EZ ve AL'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ČİĠRİ:

"Değirmen, çıkrık, çark" anlamında kullanılır [I.352/420] 212. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 319).

Kökeni: "Değirmen, su değirmeni vb." anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 410).

[256] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir. Bundan dolayı sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 184)'de *tẹgirmen* "değirmen"; İML (Battal, 1997: 26)'de *çıkrık* "çıkrık (iplik sarmak için küçük çark)"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 30)'de *çıqrıq* "bugünkü manasında"; EM (Toparlı, 2003: 113)'de *tegirmen* "değirmen"; AL (Kaçalin, 2011: 1011)'de *tėgirmen* "değirmen"; ŞS (Kunos, 1902: 43)'de *çerẖ* "nisa tayfesinin iplik iyirdiyi bir nevi alet; döndürme dolab, çıkrık", ŞS (Kunos, 1902: 44)'de *çıkrık* "küçük dolab, kuyu dolabı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EZ, EK, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 319)'de yer alan ve "küre" anlamına gelen *čiġri* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

SAĠRİ:

"Post, her şeyin en üst yüzeyi" anlamında kullanılır [I.352/420] 212. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 319).

Kökeni: "İşlenmemiş post; deri, hayvanın sırt derisi" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 815, DTS, 1969: 481).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 186)'de *tẹri* "deri"; İML (Battal, 1997: 58)'de *sağrı* "maruf kalın deri"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 102)'de *täri* "deri"; EZ (Atalay, 1945: 164)'de *deri/ten/teri/kön* "deri"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 125)'de *teri* "deri"; EM (Toparlı, 2003: 114)'de *teri* "deri"; AL (Kaçalin, 2011: 1013)'de *tėri* "deri"; ZT (Kara, 2011: 397)'de *téri* "deri, cilt, ten" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 239, 264)'de yer alan "deri" anlamındaki *quyqa* ve *täri* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 134)'de *ṣaġrı* "sağrı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 85)'de *sağrı* "atın arka ayağının üstüne gelen yuvarlak yer"; EZ (Atalay, 1945: 231)'de *sagrı* "sağrı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

SİĠRA:

Oğuz diyalektinde "dağ geçidi, vadi" anlamında kullanılır [I.352/420] 212. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 319).

Kökeni: Oğuz diyalektinde "dağ geçidi, vadi; iki dağ arasındaki geniş dere" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 815, DTS, 1969: 503).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÜWRE:

"Kılıç, mızrak, şamdan, şişi gibi "ucu sivri olan nesneler" için kullanılır [I.352/420] 212. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 319).

Kökeni: "İncelmiş ucu olan herhangi bir şey" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 791).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SUQRU:

"İzinsiz" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.352/420] 212. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 319).

Kökeni: "Suk-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 815). Sözcüğün *suk- (fiil kökü) + -ur (fiilden fiil yapım eki) + -ü (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşması muhtemeldir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 161)'de *oğurlayu* "gizlice"; ŞS (Kunos, 1902: 149)'de *oğrınce* "gizlice" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÜSRİ (?):

"Kaburga" anlamında kullanılır [I.352/420] 212. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 320).

Kökeni: "Göğsün yan tarafları" anlamında kullanılır (Clauson, 1972: 751). DTS'de sözcük "kaburga kemiği" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 329).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 181)'de *kaburga* "kaburga, eye kemiği"; EM (Toparlı, 2003: 87)'de *ḳabırġa* "kaburga"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 177, 777b-8)'de "… baʿżığa at ḳoyupturlar, ammā arḳanı ve aşuġluġ ilikni ve yan süngekni ve *ḳaburġanı* ve igikni ve orta ilikni ve boġuzlaġunı…" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖWRÄ:

"Hayvanların öldükten sonra içindeki organların çürüyüp etinin kemikleri üzerinde kuruduktan sonraki haline" denir [I.352/420] 212. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 320).

Kökeni: "Köv-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 690).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄKRÄ:

"Deve tarafından çiğnenen acı bir ot"tur [I.352/420] 212. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 320).

Kökeni: "Çiftlik hayvanları tarafından yenilen ekşi ya da acı ot" için kullanılır (Clauson, 1972: 712). Räsänen, sözcüğün anlamını "develerin yemekten hoşlandığı acı bitki" olark vermiştir (Räsänen, 1969: 248). DTS'de sözcük "mavi kantaron" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 295). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<kekir-e" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 493).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 126)'de *kekre* sözcüğü "bir nevi acı ot ismidir, deltek" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 190)'de *kekre* sözcüğü "kekeme" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BANZİ:

Kençek diyalektinde "üzümlerin koparılmasından sonra çardak üzerinde kalan üzüm asması" anlamında kullanılır [I.352/420] 212. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 320).

Kökeni: "Üzümlerin toplanmasından sonra çardak üzerinde kalan üzüm asması" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 352).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SUNZİ (?):

"Bir tür pire" anlamında kullanılır [I.353/422] 213. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 320).

Kökeni: Şüphesiz Çincedir. İkinci hece yaygın enklitik "tzü"dür; ama ilk hecesi zordur (Clauson, 1972: 842).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČAWŽU:

"Dalı, budağı ve meyvesi kırmızı olan ağaç" anlamında kullanılır [I.353/422] 213. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 320).

Kökeni: "Dağlarda yetişen kırmızı gövde ve dalları ve acı kırmızı meyveleri olan bir ağaç; meyvesi kız parmağına benzetilen akasya türü" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 395, DTS, 1969: 142).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄNZİ:

"Kırmızı, yeşil, sarı renklerde Çin kumaşı" anlamında kullanılır [I.353/422] 213. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 320).

Kökeni: Çincedir (Clauson, 1972: 395).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BUXSİ:

"Bir yemek adı"dır [I.353/422] 213. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 320).

Kökeni: Belki de "buxsum" sözcüğünden türemiştir. Bir çeşit yemek adıdır (Clauson, 1972: 320).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TUXSİ:

"Qayās'ta bir Türk boyu"dur [I.353/422] 213. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 320).

Kökeni: Türk kabilesinin adıdır (DTS, 1969: 578).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÄWSİ:

"Tepsi" anlamında kullanılır [I.353/422] 213. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 320).

Kökeni: Çincedir (Clauson, 1972: 445).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 256)'de *tepsi* "tepsi"; ZT (Kara, 2011: 396)'de *tépsi* "tepsi, tabak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TUMSA (?):

Argu diyalektinde "minber" anlamında kullanılır [I.353/422] 213. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 320).

Kökeni: İranî bir sözcüktür (Clauson, 1972: 509).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

XAFSİ:

"Küçük kutu" anlamında kullanılır [I.353/422] 213. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 320).

Kökeni: Brockelmann Latince *capsa* sözcüğünden Süryanice aracılığıyla *qafsā* olarak geçtiğine işaret eder. Şüphesiz merkezî Asya'ya Maniciler tarafından getirilmiştir (Clauson, 1972: 587).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TUTŠİ:

"Yakın olan şey" anlamında kullanılır [I.353/422] 213. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 320).

Kökeni: "İlgili ya da bitişik" anlamında kullanılır (Clauson, 1972: 461). DTS'de sözcük "komşu, bitişik, hemhudut, hemen yanındaki" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 592).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČAXŠU:

"Göz tedavisinde kullanılan dikenli bir bitki" anlamında kullanılır [I.353/422] 213. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 321).

Kökeni: Sanskritçe *cakşu* "göz" sözcüğünün genişlemiş anlamıyla oluşmuştur (Clauson, 1972: 412).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QARŠİ:

"Kraliyet sarayı" anlamında kullanılır [I.353/422] 213. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 321).

Kökeni: Toharcada *kerciye* bu sözcükle aynı anlamdadır. Erken dönemde Moğolcada da vardır. Ama Türkçede eski bir sözcüktür. Senglah'ta sözcüğün Moğolca olduğu belirtilmiştir (Clauson, 1972: 664).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 135)'de *ḳarşı* "saray"; ŞS (Kunos, 1902: 122)'de *karşı* "seray-i humayun" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)'de *ḳarşı* "karşı"; ŞS (Kunos, 1902: 122)'de *karşı* "öte taraf, mezaristan; bir şehr-i kadim ismi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 321)'de yer alan ve "karşı; iki bey arasındaki anlaşmazlık" anlamına gelen *qarši* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QARŠİ:

"Karşı" anlamında kullanılır [I.353/422] 213. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 321).

Kökeni: "Karış-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 663). Sözcüğün *karış- (fiil kökü) + -ı (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşması muhtemeldir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 196)'de *utru* "karşı", ME (Yüce, 1993: 135)'de *ḳarşu* "karşı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 71)'de *qarşu* "karşı, mukabil, bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 186)'de *karşı* "karşı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)'de *ḳarşı* "karşı"; AL (Kaçalin, 2011: 1032)'de *utru* "karşı, yan"; ŞS (Kunos, 1902: 122)'de *karşı* "öte taraf" sözcükleri bu maddedeki "čär" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 150, 258)'de "bir şeyin karşısı" anlamına gelen *utru, čär* ve DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 340)'de "bir şeyin karşıtı" anlamına gelen *qaršut* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 135)'de *ḳarşı* "saray"; ŞS (Kunos, 1902: 122)'de *karşı* "mezaristan; seray-i humayun; bir şehr-i kadim ismi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 321)'de yer alan ve "kraliyet sarayı; iki bey arasındaki anlaşmazlık" anlamlarına gelen *qarši* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QARŠİ:

"İki bey arasındaki anlaşmazlık" anlamında kullanılır [I.353/422] 213. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 321).

Kökeni: Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<kar- 'karşı durmak' + -ış-ı" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 471).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 135)'de *ḳạrşı* "saray"; ŞS (Kunos, 1902: 122)'de *karşı* "öte taraf, mezaristan; seray-i humayun; bir şehr-i kadim ismi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 321)'de yer alan ve "kraliyet sarayı; karşı" anlamlarına gelen *qarši* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QAWŠİ QAŠ:

"Bitişik ve kavisli kaş" anlamında kullanılır [I.353/422] 213. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 321).

Kökeni: "Bitişik ve kavisli; ince, çatık kaş" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "kavşı:-" fiilinden türemiştir. İsim unsurunun ise köken bilgisi yoktur (Clauson, 1972: 587, DTS, 1969: 438).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BATĠA:

"Külah yapmada kullanılan, üzerinde yün ve keçe kesilen tahta" anlamında kullanılır [I.353/422] 213. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 321).

Kökeni: Süryanicede *peṯqā,* Yunancada *pittakiou* şeklindedir (Clauson, 1972: 302).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TUZĠU:

"Yoldan geçen tanıdık veya akrabalara verilen yiyecek hediye" anlamında kullanılır [I.353/422] 213. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 321).

Kökeni: "Yolculara verilen yiyecek hediyesi" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 573).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 191)'de *tuzġu* sözcüğü "yolcu hediyesi" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAMĠA:

"Hakan vb. damgası" anlamında kullanılır [I.353/422] 213. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 321).

Kökeni: "-ğa:" ekiyle biten eski bir sözcüktür (Clauson, 1972: 504). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<tam-ġā" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 265).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 182)'de *ṭamġa* "damga"; İML (Battal, 1997: 68)'de *tamga* "mühür ve nişan; dağ ve damga"; EZ (Atalay, 1945: 249)'de *tağ*, "damga", EZ (Atalay, 1945: 250)'de *tamga* "damga", EZ (Atalay, 1945: 249)'de *tağ* "damga", EZ (Atalay, 1945: 290)'de *yuzak* "damga"; ŞS (Kunos, 1902: 56)'de *dağ* "yanık nişan, damğa, yakmak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 227)'de yer alan ve "damga" anlamındaki *dāġ* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAMĠA:

"Denize, göle ya da nehre dökülen suyun bir koluna" denir. Ayrıca gemilerin demir aldıkları liman da bu şekilde adlandırılır [I.353/422] 213. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 321).

Kökeni: “Herhangi bir deniz, havuz, nehir ya da buna benzer bir şeyin kolu” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 505).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 182)’de *ṭamġa* “damga”; İML (Battal, 1997: 68)’de *tamga* “mühür ve nişan; dağ ve damga”; EZ (Atalay, 1945: 250)’de *tamga* “damga”, EZ (Atalay, 1945: 249)’de *tağ* “damga”, EZ (Atalay, 1945: 290)’de *yuzak* “damga” sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ČUWĠA:

“Ulak olarak kullanılan at” anlamında kullanılır [I.355/424] 214. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 321).

Kökeni: “-ğa:” ile biten eski bir sözcüktür. Genellikle “-f-” ile gösterilmiştir, -v- ile yazılanlar hatalıdır (Clauson, 1972: 395-396).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 321)'de yer alan ve "rehber" anlamına gelen *čuwġa* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ČUWĠA:

"Öncü, rehber" anlamında kullanılır [I.355/424] 214. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 321).

Kökeni: "Rehber" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 396).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 151)'de *ḳulavuz* "kılavuz"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 124)'de *ḳılaġuz* "kılavuz"; İML (Battal, 1997: 47)'de *kulavuz* "kılavuz"; ŞS (Kunos, 1902: 5)'de *adaşcı* "kılağuz; rehnuma, rehber", ŞS (Kunos, 1902: 19)'de *bağ bayrak* "kılağuz, rehber", ŞS (Kunos, 1902: 22)'de *başçı* "yol gösterici, kılağuz, rehnuma, rehber", ŞS (Kunos, 1902: 23)'de *bedabalğa* "kilağuz, muhtedi, rehber, delil, yol gösterici", ŞS (Kunos, 1902: 40)'de *çavcı* "kilauz, rehber" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 361, III: 162)'de yer alan ve "kılavuz" anlamına gelen *qulābuz*, *yerči* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 321)'de yer alan ve "ulak olarak kullanılan at" anlamına gelen *čuwġa* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

SORĠU:

"Hacamat bardağı" anlamında kullanılır [I.355/424] 214. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 322).

Kökeni: "So:r-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 848). Sözcük, *sor- (fiil kökü) + -gu (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SALĠA AT:

"Yerinde duramayan at" anlamında kullanılır [I.355/424] 214. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 322).

Kökeni: "Yerinde duramayan at; gem almaz, başı sert at" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 826, DTS, 1969: 482).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAPĠA:

"Büyük kapı ya da geçit" anlamında kullanılır [I.355/424] 214. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 322).

Kökeni: "*Kap-" fiiline getirilen "-ğa:" ekiyle yapılmıştır (Clauson, 1972: 583).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 37)'de *kapga* sözcüğü "sokak ve hisar kapısı" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAḌĠU:

"Üzüntü, keder" anlamında kullanılır [I.355/424] 214. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 322).

Kökeni: "Üzüntü, keder, kaygı" anlamına gelen sözcük "ka:ḍ-" kökünden türemiştir; ama bununla anlamsal ilişkisi belirsizdir (Clauson, 1972: 598). DTS'de de sözcüğün anlamı "keder, acı, teessür" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 402). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*ḳad- 'bunalmak, bükmek, boyun eğdirmek' (?) + -ġu 'elverişli, uygun anlamına gelen zamir eki' (İKPÖ 178)" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 483).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 132)'de *ḳạdġu* "kaygı", ME (Yüce, 1993: 136)'de *ḳạẏġu* "kaygı"; EZ (Atalay, 1945: 188)'de *kaygı* "kaygı"; AL (Kaçalin, 2011: 957)'de *ḳayu* "kaygı, gussa"; ŞS (Kunos, 1902: 4)'de *açığ* "derd, keder, elem, veci'", ŞS (Kunos, 1902: 34)'de *bulğağ* "keder", ŞS (Kunos, 1902: 101)'de *yas* "matem, keder, melul", ŞS (Kunos, 1902: 113)'de *kayğu* "gam, keder, fikr-u endişe, kasavet", ŞS (Kunos, 1902: 146)'de *mung* "derd, keder", ŞS (Kunos, 1902: 172)'de *sirku* "derd, keder", ŞS (Kunos, 1902: 172)'de *sizgi* "elem, derd, keder", ŞS (Kunos, 1902: 197)'de *turluk* "keder, halacan, elem" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 340)'de yer alan ve "üzüntü" anlamına gelen *saqinč* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QUDĠU:

"Sinek" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.355/424] 214. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 322).

Kökeni: "-ğu:" ile biten bir hayvan adıdır. "Ko:ḏ-" ya da "kuḏ-" ile anlamsal bir ilişkisi yoktur (Clauson, 1972: 599).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 138)'de *sinek* "sinek"; EM (Toparlı, 2003: 106)'de *sinek* "sinek", EM (Toparlı, 2003: 109)'de *şibin* "sinek" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 336)'de "sinek" anlamındaki *sinäk* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QARĠA:

"Karga" anlamında kullanılır [I.355/424] 214. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 322).

Kökeni: "-ğa:" ekiyle biten hayvan adlarındandır (Clauson, 1972: 653). DTS'de sözcüğün anlamı "karga" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 426). Eren, sözcüğün bilimsel yayınlarda *keriye* sözcüğüyle karşılaştırıldığını belirtmiştir (Eren, 1999: 212). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<*ḳā 'yansıma' + r 'türeme ünsüz' + -ḳā (>-ga) 'yansıma'" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 467).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 38)'de *karga* "bildiğimiz kuş, karga"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 70)'de *qarğa* "karga"; EZ (Atalay, 1945: 185)'de *karga* "karga", EZ (Atalay, 1945: 213)'de *kuzgun* "ekin kargası"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)'de *ḳarġa* "karga"; EM (Toparlı, 2003: 88)'de *ḳarġa* "karga"; ZT (Kara, 2011: 346)'de *ḳarġa* "karga" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QURĠU ÄR:

"Anlayışsız adam" anlamında kullanılır [I.355/424] 214. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 322).

Kökeni[257]: "Aymaz, sorumsuz adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun "kur-" fiiliyle semantik bir ilişkisi yoktur. Belki de "*korkğu:" sözcüğünün ünlü göçüşmesine uğramış şeklidir. "Kork-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 653).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 323)'de yer alan ve "anlayışsız adam" anlamındaki *bürgä kiši* sözcük grubu bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QARĠU:

"Dağın doruğunda minare gibi inşa edilen şeye" denir [I.355/424] 214. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 322).

Kökeni: Kaşgarlı sözcüğün farklı bir biçiminin *karğu:y* olduğunu belirtmiştir. Sözcüğün evrimi *karğuŋ > karğu:y > karğu:* şeklinde ve inandırıcıdır (Clauson, 1972: 653).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[257] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 70)'de *qarğu* sözcüğü "kargı, kamış" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QAŠĠA QŌY:

"Beyaz başı siyah vücudu olan at" demektir. Bunun gibi yüzü beyaz, gözlerinin etrafı siyah olan atlara ise *qašğa at* denir. Aynı şekilde develere de bu isim verilmektedir [I.355/424] 214. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 322).

Kökeni: Hayvan isimlerinin önüne gelen "qašγa" sözcüğünün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 431).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAŠĠA BUĠRA[258]:

"İki yer adı"dır [I.355/424] 214. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 322).

Kökeni: "İki yer adı"dır (Clauson, 1972: 671).

[258] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAMĠİ:

"Herhangi bir şeyin eğri olanı" anlamında kullanılır. Hatta ağzı felçli kişilere de *qamġi yūzlüg* denir [I.355/424] 214. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 323).

Kökeni: "Herhangi bir şeyin eğri büğrü olanı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 627).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 109)'de *bükri* "büğrü, bükülmüş", ME (Yüce, 1993: 118)'de *ėgri* "eğri"; İML (Battal, 1997: 28)'de *egri* "çarpık, eğri"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 24)'de *bükrü* "kambur"; EZ (Atalay, 1945: 159)'de *bügri / bükri* "kambur"; AL (Kaçalin, 2011: 932)'de *ėgri* "eğri"; ZT (Kara, 2011: 330)'de *égri* "eğri" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 319)'de yer alan ve "eğri" anlamına gelen *bükri* ve DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 323)'de yer alan *talqu* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TELWÄ:

"Deli" anlamında kullanılır [I.355/424] 214. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 323).

Kökeni: Kanıtlar asıl sesin –e– yerine –é– olduğunu göstermektedir (Clauson, 1972: 493). "Deli, akılsız" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 551).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 113)'de *delü* "deli"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 144)'de *teli* "deli"; İML (Battal, 1997: 72)'de *tilbe* "deli"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 33)'de *dälü* "deli, mecnun"; EZ (Atalay, 1945: 254)'de *teli* "deli"; AL (Kaçalin, 2011: 1012)'de *tėlbe* "deli"; ŞS (Kunos, 1902: 54)'de *cinli* "divane, budala, ahmak, deli", ŞS (Kunos, 1902: 127)'de *kens* "şaşkın, budala, avanak, deli", ŞS (Kunos, 1902: 186)'de *tentik* "deli, divane, budala", ŞS (Kunos, 1902: 188)'de *tilbe* "deli, divane, budala" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QALWA:

"Temreni olmayan, bunun yerine tahta parçası olan ok" anlamında kullanılır [I.355/424] 214. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 323).

Kökeni: “Metal başı olmayan bunun yerine yuvarlak ahşap ucu olan kör ok” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 617).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BURQİ NÄÐ:

Kırışmış şeyler için kullanılır [I.357/426] 215. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 323).

Kökeni[259]: “Kırışmış şey” anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir. Sözcük grubunun sıfat unsuru “*burk-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 360).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[259] Sözcük grubunun isim unsuru olan “näŋ” sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TARQA:

"Ekşi üzüm" anlamında kullanılır *talqa* sözcüğünün bir varyantıdır [I.357/426] 215. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 323).

Kökeni: *Talqa* sözcüğünün farklı bir şeklidir (Clauson, 1972: 539).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 323)'de yer alan *talqa* "ekşi üzüm" sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TORQU:

"İpek" anlamında kullanılır [I.357/426] 215. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 323).

Kökeni: Erken dönemde Moğolcada *torğa(n)* ya da *torka(n)* şeklindedir. Ayrıca Farsça ve diğer yabancı dillerde de vardır (Clauson, 1972: 539). Räsänen'in sözlüğünde ve DTS'de sözcüğün anlamı "ipek" olarak verilmiştir (Räsänen, 1969: 490, DTS, 1969: 578).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 74)'de *torqu* "ipek"; ZT (Kara, 2011: 340)'de *ipek* "ibrişim" sözcükleri bu maddeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TALQA:

"Ekşi üzüm" anlamında kullanılır [I.357/426] 215. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 323).

Kökeni[260]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 323)'de yer alan *talqa* "ekşi üzüm" sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TALQU:

"Herhangi bir şeyin bükülmüşü ya da eğilmişi" anlamında kullanılır. Buradan gelerek *talqu yiŝiġ* "bükülmüş ip" demektir [I.357/426] 215. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 323).

[260] İlgili sözlüklerde sözcüğün kökeni "tarqa"ya yönlendirildiği için sözcüğün köken bilgisine yer verilmemiştir.

Kökeni: Muhtemelen **talkğu* sözcüğünden gelir (Clauson, 1972: 496).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 109)'de *bükri* "büğrü, bükülmüş", ME (Yüce, 1993: 118)'de *ėgri* "eğri"; İML (Battal, 1997: 28)'de *egri* "çarpık, eğri"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 24)'de *bükrü* "kambur"; EZ (Atalay, 1945: 159)'de *bügri / bükri* "kambur"; AL (Kaçalin, 2011: 932)'de *ėgri* "eğri"; ZT (Kara, 2011: 330)'de *égri* "eğri" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 319, 323)'de yer alan ve "eğri" anlamına gelen *bükri* ve *qamġi* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EK, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČANQA:

"Bir tür av kapanı"dır [I.357/426] 215. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 323).

Kökeni: "Bir tür oyun tuzağı; tuzak türü" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 425, DTS, 1969: 139).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 110)'de *çaṇḳa* sözcüğü "çan" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QATQİ KİŠİ:

"Katı, hiçkimseye itaat etmeyen kişilere" denir [I.357/426] 215. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 323).

Kökeni[261]: "Katı yürekli sevilmeyen insan; itaatsiz, asi, kibirli kişi" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 598, DTS, 1969: 436).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QOTQİ ÄR:

"Mütevazı adamlar" için kullanılır [I.357/426] 215. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 323).

Kökeni[262]: Sözcük grubunun sıfat unsuru "ko̲dı:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 599).

[261] İsim unsuru olan "kiši" ise 544. varakta müstakil olarak ele alındığı için burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BÄRGÄ:

"Hırsızları dövmek ve eşekleri sürmek için kullanılan değnek"tir [I.357/426] 215. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 323).

Kökeni: "Kamçı" anlamına gelir ve "-ge:" ekiyle biten eski bir sözcüktür (Clauson, 1972: 362).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 133)'de *ḳạmçı* "kamçı"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 111)'de *ḳamçı* "kamçı"; İML (Battal, 1997: 36)'de *kamçı* "deriden örülen, bir değneğin ucuna bağlanan ve vurmak için kullanılan nesne"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 68)'de *qamçı* "kamçı"; EZ (Atalay, 1945: 183)'de *kamşı / kamşu* "kamçı", EZ (Atalay, 1945: 162)'de *çokmar* "sopa, topuz; kamçı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)'de *ḳamçı* "kamçı"; EM (Toparlı, 2003: 87)'de *kamçı / kamşı* "kamçı"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 177, 777b-4)'de sözcük "…ve cazlıġ ve olang, ḳom ve olançaġ ve ġancuġa ve çılbur ve ḳuşḳun ve ḳantar ve TWFK ve toḳa yosunluḳ köpin Türkçe ayturlar. Ve *ḳamçını* egerçi tāziyāne…"; ŞS (Kunos, 1902: 116)'de *kamçın* "kamçı, kırbac, taziane" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

---

[262] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

AL ve ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÜRGÄ:

"Pire" anlamında kullanılır [I.357/426] 215. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 323).

Kökeni: "Pire" anlamına gelir ve "-ge:" ekiyle biten eski bir sözcüktür (Clauson, 1972: 362).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 98)'de *bürçe* "pire"; İML (Battal, 1997: 23)'de *bürge* "pire"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 25)'de *bürçe* "pire"; EM (Toparlı, 2003: 79)'de *bürşe* "pire"; ZT (Kara, 2011: 318)'de *bürge* "pire" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EZ, EK, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÜRGÄ KİŠİ[263]:

[263] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

"Anlayışsız adam" anlamında kullanılır [I.357/426] 215. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 323).

Kökeni: "Açık yürekli, hercai adam" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 362).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 322)'de yer alan ve "anlayışsız adam" anlamına gelen *qurġu är* sözcük grubu bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BĒRGÜ:

"Borç" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.357/426] 215. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 323).

Kökeni: "Bé:r-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 362). Sözcük, *ber- (fiil kökü) + -gü (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 86)'de *alġu* "alacak, borç"; ŞS (Kunos, 1902: 37)'de *çağarak* "alacak" sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 114, 323)'de "borç" anlamındaki *alim* ve *bērgü* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 18)'de *bergü* sözcüğü "cömert" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BÄLGÜ:

"İşaret" anlamında kullanılır [I.357/426] 215. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 324).

Kökeni: Erken dönemde Moğolcada *belge* olarak bulunur (Clauson, 1972: 340).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 130)'de *im*, "işaret, im", ME (Yüce, 1993: 100)'de *bẹlgü* "işaret, alâmet", ME (Yüce, 1993: 131)'de *işāret* "işaret, im"; AL (Kaçalin, 2011: 909)'de *bėlgü* "nişan, alâmet"; ŞS (Kunos, 1902: 8)'de *ayım* "işaret, remz sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 90)'de yer alan ve "işaret" anlamındaki *im* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 17)'de *bälgü* sözcüğü "zahir, aşikâr" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BİLGÄ:

"Bilge" anlamında kullanılır [I.357/426] 215. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 324).

Kökeni: "Bil-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 340). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*bil-ge" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 146).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 102)'de *bilgen* "âlim, bilgin"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 18)'de *bilgä* "alim" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 324, III: 269)'de "bilge" anlamındaki *bilgä, bügü* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BİLGÄ:

"Bilgili" anlamında kullanılır [I.357/426] 215. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 324).

Kökeni[264]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 102)'de *bilgen* "âlim, bilgin"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 18)'de *bilgä* "alim" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 324, III: 269)'de "bilge" anlamındaki *bilgä, bügü* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

[264] Sözcüğün kökeniyle ilgili bilgiler ilk maddede verilmiştir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BİLGÄ:

"Zeki" anlamında kullanılır. Buradan gelerek *bilgä beg*, *kōl bilgä xān*, *bügü bilgä* sözcük grupları özel ad olmuştur [I.357/426] 215. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 324).

Kökeni[265]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 102)'de *bilgen* "âlim, bilgin"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 18)'de *bilgä* "alim" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 324, III: 269)'de "bilge" anlamındaki *bilgä, bügü* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TERGÜ:

[265] Sözcüğün kökeniyle ilgili bilgiler ilk maddede verilmiştir.

“Eyer kayışı” anlamında kullanılır [I.358/428] 216. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 324).

Kökeni: “Té:r-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 544). Sözcük, *ter- (fiil kökü)* + *-gü (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 120)’de *ḳolan* “kolan”; İML (Battal, 1997: 47)’de *kulan* “hayvanın eğer ve semerini üstüne bağlamak üzere belinin altından geçirilen kayış, bağ”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 81)’de *qulan* “hayvanların karnının altından geçen kayış”; EZ (Atalay, 1945: 204)’de *kolan* “semer kolanı”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 116)’de *ḳolan* “kolan”; EM (Toparlı, 2003: 94)’de *ḳolan* “kolan”; ŞS (Kunos, 1902: 8)’de *ayl* “kolan, ayıl”, ŞS (Kunos, 1902: 16)’de *atğı (atkı)* “kolan”, ŞS (Kunos, 1902: 192)’de *toka* “at kolanı” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 307, 346, II: 104)’de yer alan ve “eyer kayışı” anlamına gelen *qolan, tartiġ, kök* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TERGİ:

“Sofra” anlamında kullanılır [I.358/428] 216. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 324).

Kökeni: Hakaniye Türkçesinde –gi: ya da –ki: şeklinde bir ek yoktur. Bu yüzden “té:r-” ile gerçek anlamsal bir ilişki kurmak zordur. Etimolojisi ve telaffuzu belirsizdir (Clauson, 1972: 544).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 57)'de *desterhan* sözcüğü "sofra, simat, yaygı, desturhan" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÄZGİ:

"Düşman görününce halk arasında oluşan kargaşaya" denir [I.358/428] 216. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 324).

Kökeni: Üçüncü tekil kişi iyelik eki almış *tezig* sözcüğünün kısaltmasıdır (Clauson, 1972: 574).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 345, 137, 349, III: 237, 338)'de bulunan ve "düşman görününce halk arasında oluşan kargaşa" anlamına gelen *bulġāš*, *ürkün*, *bulġāq*, *qiyim (?)*, *bäliŋ* sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TİLKÜ:

"Tilki" anlamında kullanılır [I.358/428] 216. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 324).

Kökeni: "Tilki" anlamına gelir ve diyalektlerde her iki ünlüsü de yuvarlaktır (Clauson, 1972: 498). Eren, sözcüğün kökeninin bilinmediğini belirtirken eski Türkçe tük (~tüg, tüy) 'tüy, kıl, yün' sözünden –li, -lü ekiyle yapıldığını ve "tükli~tüklü" şeklinin de mevcut olduğunu söylemiştir (Eren, 1999: 408). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<*tül- 'tüyünü dökmek' (DLT: tüle-, tülek (g) 'dört ayaklı hayvanların tüylerini atıp döktükleri sıra') + (e-)kü" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 699).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 146)'de *tilkü* "tilki"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 103)'de *tilkü* "dilkü"; EM (Toparlı, 2003: 114)'de *tilkü / tilki* "tilki" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EZ, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BĪR TİLGÄ ÄT:

"Bir parça et" anlamına gelir. Aynı şekilde kesilen şeylere de böyle denir. Buradan gelerek uzunlamasına kesilmiş yere de *bır tilgä yėr* "bir parça yer" denir [I.358/428] 216. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 324).

Kökeni[266]: "Bir parça et" anlamına gelen sözcük grubunun ikinci sıfat unsuru bize göre *til- (fiil kökü) + ge (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[266] "Bīr" sözcüğüyle ilgili bilgiler ise 162. varaktaki "bīr "maddesindedir. Sözcük grubunun isim unsuru olan "ät" sözcüğünün köken bilgisi 29. varaktaki "ät" maddesinde verilmiştir.

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ČÄČGÄ:

"Dokumacı tarağı" anlamında kullanılır [I.358/428] 216. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 325).

Kökeni: "Dokumacı tarağı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 401).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČÜRGÜ:

"Çiş" anlamında kullanılır [I.358/428] 216. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 325).

Kökeni: "Bütgü" sözcüğüne anoloji yoluyla oluşmuştur (Clauson, 1972: 429). DTS'de sözcük "çiş (çocuklara denir)" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 158).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 263)'de "annelerin bebeklerini işetmek için kullandıkları bir sözcük" anlamındaki *čiš čiš* sözcük grubu bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÜTGÜ:

"Dışkı" anlamına gelir ve sadece çocuklar için kullanılır [I.358/428] 216. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 325).

Kökeni: "Büt-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 303). Sözcük, *büt- (fiil kökü) + -gü (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 21)'de *bok* "insan ve hayvanın kalın bağırsağından çıkan nesne"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 20)'de *boq* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 154)'de *bok* "bok" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČİLGÜ AT:

"Doru at" anlamında kullanılır [I.358/428] 216. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 325).

Kökeni[267]: "Kestane rengi at" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "çil" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 420).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SİRKÄ:

"Sirke" anlamında kullanılır [I.358/428] 216. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 325).

Kökeni: "Sirke" anlamına gelir ve İranî bir sözcüktür (Clauson, 1972: 850). Eren de sözcüğün İran kökenli olduğunu ve etimolojisinin yapılamadığını söyler. Orta Asya kökenli bir dilden Farsçaya, Farsçadan da Türkçeye geçmiş olabilir (Eren, 1999: 370). Gülensoy, sözcüğü Moğolca *sereke* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Gülensoy, 2007: 785).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[267] Sözcük grubunun isim unsuru olan "at" sözcüğünün köken bilgisi 29. varaktaki "at" maddesinde verilmiştir.

ME (Yüce, 1993: 176)'de *sirke* "sirke"; İML (Battal, 1997: 60)'de *sirke* "malûm, ekşimiş üzüm suyu"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 90)'de *sirkä* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 239)'de *sirke* "sirke"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 122)'de *sirke* "sirke"; EM (Toparlı, 2003: 106)'de *sirke / sinke* "sirke" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 138)'de *sirke* "sirke, bit yavrusu"; İML (Battal, 1997: 60)'de *sirke* "bit yumurtası"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 90)'de *sirkä* "bit yumurtası"; EZ (Atalay, 1945: 239)'de *sirke* "bit yumurtası"; EM (Toparlı, 2003: 106)'de *sirke* "bit yumurtası" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

SİRKÄ:

"Bit yumurtası" anlamında kullanılır [I.358/428] 216. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 325).

Kökeni: Räsänen, sözcüğün anlamını "bit yumurtası" olarak vermiş ve bunu Moğolca *sirke*, Tunguzca *sura*, Fin-Ugorca *śarko* sözcükleriyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 423).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 138)'de *sirke* "sirke, bit yavrusu"; İML (Battal, 1997: 60)'de *sirke* "bit yumurtası"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 90)'de *sirkä* "bit yumurtası"; EZ (Atalay, 1945: 239)'de *sirke* "bit yumurtası"; EM (Toparlı, 2003: 106)'de *sirke* "bit yumurtası"; ŞS (Kunos, 1902: 55)'de *civir* "sirke", ŞS (Kunos, 1902: 81)'de *içki* "sirke" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 176)'de *sirke* "sirke"; İML (Battal, 1997: 60)'de *sirke* "malûm, ekşimiş üzüm suyu"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 90)'de *sirkä* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 239)'de *sirke* "sirke"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 122)'de *sirke* "sirke"; EM (Toparlı, 2003: 106)'de *sirke / sinke* "sirke" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÄTKİ AT:

"Göğsü çıkıntılı, sırtı çukur olan at" anlamında kullanılır [I.358/428] 216. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 325).

Kökeni: "Ket-" fiilinden türemiştir ama "-ki:/-gi:" eki Hakaniye Türkçesinde normal değildir (Clauson, 1972: 702).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖTKİ:

"Tepe, toprak yığını" anlamında kullanılır [I.358/428] 216. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 325).

Kökeni: Hiçbir Türkçe etimolojisi yoktur (Clauson, 1972: 702-703).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 144)'de *tepe* "tepe"; İML (Battal, 1997: 71)'de *tepe* "yüksek yer"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 45)'de *käriş* "tepe", Kİ (Caferoğlu, 1931: 101)'de *täpä* "tepe"; EM (Toparlı, 2003: 113)'de *tepe* "tepe, yığın, toprak tepe"; AL (Kaçalin, 2011: 1013)'de *tėpe* "tepe"; ŞS (Kunos, 1902: 55)'de *daban* "dağ, cebel, tepe, kötel", ŞS (Kunos, 1902: 59)'de *dumbak* "tepe", ŞS (Kunos, 1902: 60)'de *edir (adr)* "tepe, toprak yığındısı", ŞS (Kunos, 1902: 60)'de *edirğan* "tepe", ŞS (Kunos, 1902: 89)'de *ipik* "dağ, tepe, tepelik", ŞS (Kunos, 1902: 150)'de *ola* "tepe, küçük dağ, tel", ŞS (Kunos, 1902: 185)'de *tel* "tepe, yüksek, bayır; ada, ufak dağ", ŞS (Kunos, 1902: 195)'de *tufuk* "tepe", ŞS (Kunos, 1902: 4)'de *ad* "yüksek yer, tepe", ŞS (Kunos, 1902: 10)'de *algun* "tepe, küçük dağ"; ZT (Kara, 2011: 396)'de *tépe* "tepe, yüksek yer" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 268)'de yer alan ve "tümsek" anlamına gelen *baqu* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EZ, EK, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄḌGÜ:

"Her türlü giyim" anlamında kullanılır [I.358/428] 216. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 325).

Kökeni: Geniş anlamda "giyim" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 702, DTS, 1969: 294).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 140)'de *keygü* "giyecek", ME (Yüce, 1993: 140)'de *keyim* "giyecek"; EM (Toparlı, 2003: 91)'de *keymek* "elbise" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÜLGÜ:

"Gülüş" anlamında kullanılır [I.358/428] 216. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 325).

Kökeni: "Kül-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 718). Sözcük, *kül- (fiil kökü) + -gü (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 49)'de *külkü* "gülme"; AL (Kaçalin, 2011: 972)'de *külgü* "gülmek"; ZT (Kara, 2011: 365)'de "külgü" "gülme, gülüş" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 325)'de yer alan ve "felç" anlamına gelen *külgü* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÜLGÜ:

"Felç" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.358/428] 216. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 325).

Kökeni: Etimolojik sözlüklerde kökeni hakkında bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 325)'de yer alan ve "gülme" anlamına gelen *külgü* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÄRKİ:

"Marangoz baltası" anlamında kullanılır [I.358/428] 216. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 325).

Kökeni: "Keser; balta, kazma" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 741, DTS, 1969: 301).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 116)'de *kerki* "balta"; İML (Battal, 1997: 16)'de *balta* "teber", İML (Battal, 1997: 40)'de *kerki* "teber"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 14)'de *balta* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 45)'de *kärki* "keser"; EZ (Atalay, 1945: 147)'de *balta* "balta"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *balṭa* "balta"; EM (Toparlı, 2003: 74)'de *balṭa* "balta"; AL (Kaçalin, 2011: 906)'de *baltu*

“balta”; ŞS (Kunos, 1902: 127)’de *kerki* “büyük balta”, ŞS (Kunos, 1902: 172)’de *sirtak* “teber, balta”, ŞS (Kunos, 1902: 21)’de *balga (balka)* “bir nevi tebr, balta, ufak çeküç, bir tarafı baltalı, teberzin”, ŞS (Kunos, 1902: 21)’de *balta* “balta, tebr”, ŞS (Kunos, 1902: 37)’de *çakan* “teber, balta, ay balta”, ŞS (Kunos, 1902: 7)’de *ay baltu (ay balta)* “teberzin, teber, hükümdarların mâyetinde bulunan sahib-i rütbe memurların elde tutdukları bir nevi baltadir”; ZT (Kara, 2011: 310)’de *baltu* “balta” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 127)’de *kerki* sözcüğü “Amu-derya kenarında bir memleket ismidir” anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÖRGÄ:

Kençek diyalektinde “tahtadan yapılan tabak” anlamında kullanılır [I.358/428] 216. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 325).

Kökeni: Bariz bir biçimde İranî bir sözcüktür (Clauson, 1972: 741).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 968)'de *körge* sözcüğü "otağ duvarının çubukları. Evlerin duvarına çeşitli kumaşlardan tutulan zara derler" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BUTLU (BUYLU ?):

"Devenin burunluğu" anlamında kullanılır [I.358/428] 216. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 325).

Kökeni: "Devenin burunluğu; dizgin için kullanılan uzun ağaç, devenin burnuna takılan burunsalık" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 304-305, DTS, 1969: 130).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 108)'de *burunduḳ* "burunsuluk", ME (Yüce, 1993: 188)'de *tizgin* "dizgin, yular", ME (Yüce, 1993: 115)'de *dizgin* "dizgin, yular"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 97)'de *burunduḳ* "deve yuları", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 147)'de *tizgin* "dizgin", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 159)'de *yular* "yular"; İML (Battal, 1997: 22)'de *burundak* "yular/deve", İML (Battal, 1997: 73)'de *tizgin* "dizgin"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 23)'de *burunduk/burunduruq* "devenin burnuna takılan şey, bir ucu topaçlı olup diğer ucuna da ip bağlarlar", Kİ (Caferoğlu, 1931: 103)'de *tizgin* "dizgin", Kİ (Caferoğlu, 1931: 128)'de *yular* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 158)'de *burunduk* "burunsalık", EZ (Atalay, 1945: 288)'de *yular* "yular"; EM (Toparlı, 2003: 125)'de *yular* "yular", EM (Toparlı, 2003: 93)'de *kisen* "yular"; ŞS (Kunos, 1902: 54)'de *cilav* "yular", ŞS (Kunos, 1902: 54)'de *cilikyar* "yular", ŞS (Kunos, 1902: 69)'de *geym* "kantarma, yular, başlık"; ZT (Kara, 2011: 317)'de *burunduḳ* "devenin burnuna takılan halka" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 93, 268, 268, 333, 371, III: 150)'de "yular" anlamına gelen *örk, tin, čätgān (čīgān ?), burunduq, yular* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BİRLÄ:

"İle" anlamında bir edattır [I.360/430] 217. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 325).

Kökeni: Gronbech, sözcüğün bi:r ve vurgulu söylenen "-la:" edatıyla yapıldığını söyler. Ama burada böylesi bir edatın izi yoktur. Açık ki sözcük eskidir. "Birleştir-" anlamındaki "birle:-" fiilinden kısalmıştır (Clauson, 1972: 364). Gülensoy, sözcükle ilgili "<* bir ile" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 430).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 102)'de *bile* "beraber, birlikte", ME (Yüce, 1993: 103)'de *birle* "ile"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 94)'de *bile* "birlikte, beraber"; İML (Battal, 1997: 19)'de *bile* "ile", İML (Battal, 1997: 20)'de *birle* "ile"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 18)'de *bilä* "ile", Kİ (Caferoğlu, 1931: 18)'de *birlä* "bilä- ile"; EZ (Atalay, 1945: 152)'de *bile* "ile", EZ (Atalay, 1945: 153)'de *birle* "ile"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 104)'de *bile* "birlikte"; EM (Toparlı, 2003: 76)'de *bile* "ile, birlikte"; AL (Kaçalin, 2011: 911)'de *birle* "birlikte, yanında"; ZT (Kara, 2011: 312-313)'de *bilen / birle* "ile edatı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BİBLİ:

“Uzun biber” anlamında kullanılır [I.360/430] 217. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 325).

Kökeni: Etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeni hakkında bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TOPLU (?):

“Mezar” anlamında kullanılır [I.360/430] 217. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 325).

Kökeni: Bu sözcüğün telaffuzunu önermek için hiçbir belirgin etimoloji yoktur (Clauson, 1972: 439).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 175)’de *sın* “mezar”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 138)’de *sin* “mezar, kabir”; ŞS (Kunos, 1902: 25)’de *besağa* “merkad, mezar, lahad, kabr”, ŞS (Kunos, 1902: 170)’de *sin* “mezar”, ŞS (Kunos, 1902: 199)’de *tüke* “mezar, kabr, türbe” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 162, 218, I: 362, III: 265)’de “mezar” anlamına gelen *yirčü*, *sīn*, *tünärig*, *qara orun* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TOQLİ:

"Altı aylık kuzu" anlamında kullanılır [I.360/430] 217. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 326).

Kökeni: Birkaç aylık kuzudur. "Kozı:"dan büyüktür; ama "ko:ŋ"dan küçüktür (Clauson, 1972: 469).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 147)'de *toḳlı* "bir yaşındaki koyun"; İML (Battal, 1997: 74)'de *toklı* "bir yıllık koyun yavrusu"; ŞS (Kunos, 1902: 192)'de *toğlı* "toklu, kuzu" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČAWLİ:

"Şahin" anlamında kullanılır [I.360/430] 217. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 326).

Kökeni: Etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeni hakkında bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 41)'de *çavli* "şahin, doğan yavrusu"; ZT (Kara, 2011: 321)'de *çavlı* "akdoğan, atmaca, şahin" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 99)'de *çavlı* sözcüğü "erişte kesen alet" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 376)'de yer alan ve "çıra olarak kullanılan şeftali ve ceviz kabukları" anlamına gelen *čāwli* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ČAĠLA:

"Uç'ta bir yayla adı"dır [I.360/430] 217. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 326).

Kökeni: Etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeni hakkında bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 37)'de *çağla* sözcüğü "bir kuş ismidir" şeklinde açıklandığı için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

ŠUĠLU:

"Tilki üzümü" anlamında kullanılır [I.360/430] 217. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 326).

Kökeni: Etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeni hakkında bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BİČMA YORĪNČĠA:

"Biçilmiş yonca" anlamında kullanılır [I.360/430] 217. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 326).

Kökeni[268]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *bıç- (fiil kökü)* + *ma (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

[268] İsim unsurunun kökeni ise 608. varaktaki "yorinča" maddesinde ele alınmıştır.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TUTMA:

"Sandık" anlamında kullanılır [I.360/430] 217. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 326).

Kökeni: "Tut-" filinden türemiştir (Clauson, 1972: 457).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TURMA:

"Turp" anlamına gelir. Buradan gelerek havuca *sarig turma* denir [I.360/430] 217. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 326).

Kökeni: Etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeni hakkında bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)'de *turma* "turp"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 108)'de *turp* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 265)'de *turp* "turp"; EM

(Toparlı, 2003: 116)'de *turp* "turp", EM (Toparlı, 2003: 86)'de *itrib* "turp" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 197)'de *turma (törme)* sözcüğü "bir nevi zikiymet şal ve kumaş, harirden mâmul" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TİZMÄ:

"Pantolonun uçkuru" anlamında kullanılır [I.361/433] 218. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 326).

Kökeni: "Tiz-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 576). Sözcük, *tiz- (fiil kökü) + -me (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÄGMÄ:

"Her biri, herkes" anlamında kullanılır [I.361/433] 218. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 326).

Kökeni: "Teg-" fiilinden türemiştir ve bu fiille anlamsal ilişkisi belirsizdir (Clauson, 1972: 482).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 191)'de *tükel* "hep(si), tamam, mükemmel", ME (Yüce, 1993: 185)'de *ṭ̣gme* "her", ME (Yüce, 1993: 134)'de *ḳ̣amuġ* "hepsi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 15)'de *barça* "hepsi, hep", Kİ (Caferoğlu, 1931: 68)'de *qamuğ* "hepsi"; EZ (Atalay, 1945: 173)'de *her* "her", EZ (Atalay, 1945: 148)'de *barça* "hep, bütün", EZ (Atalay, 1945: 148)'de *barşa* "hep, bütün", EZ (Atalay, 1945: 164)'de *değme* "değme", EZ (Atalay, 1945: 258)'de *time* "değme"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *barça* "bütün, hep"; EM (Toparlı, 2003: 74)'de *barşa* "hep, bütün, tamam"; AL (Kaçalin, 2011: 907)'de *barıça* "cümlesi, bütünü, hepsi"; ŞS (Kunos, 1902: 117)'de *kamu (kamuk)* "hep, cümle, kyafe, heme, bütün, mükemmel", ŞS (Kunos, 1902: 22)'de *barca (barıça)* "cümle, kamu, kyafe, umum, heme, hep"; ZT (Kara, 2011: 310)'de *barça* "herkes, hepsi, bütün, her" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 316, 313, 289)'de "hepsi" anlamındaki *barča*, *tükāl*, *qamuġ* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÜGMÄ:

"Düğme" anlamında kullanılır [I.361/433] 218. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 327).

Kökeni: “Tüg-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 482). Gülensoy, sözcüğün kökenini “<tüg-me” şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 310).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 191)’de *tügme* “düğme”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 149)’de *tügme* “düğme”; İML (Battal, 1997: 77)’de *tükme* “düğme”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 36)’de *dügmä* “bugünkü manasında”; EZ (Atalay, 1945: 166)’de *dügme* “düğme”, EZ (Atalay, 1945: 267)’de *tüyme* “düğme”; EM (Toparlı, 2003: 116)’de *tügme* “düğme” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, ML, AL, ŞS, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 149)’de *tügme* sözcüğü “düzenbaz, hileci” anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TİKMÄ NÃŋ:

“Dikilmiş şey” anlamında kullanılır [I.361/433] 218. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 327).

Kökeni[269]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *tik- (fiil kökü) + me (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[269] Sözcük grubunun isim unsuru olan “nãŋ” sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČALMA:

"Kesek" anlamında kullanılır [I.361/433] 218. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 327).

Kökeni: "Çal-" fiilind türemiştir (Clauson, 1972: 420).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 186)'de *ṭers* "gübre"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳıġ* "hayvan pisliği", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 128)'de *mayaḳ* "hayvan pisliği", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 145)'de *tezek* "at gübresi", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 95)'de *boḳ* "bok"; İML (Battal, 1997: 21)'de *bok* "insan ve hayvanların kalın bağırsağından çıkan nesne"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 20)'de *boq* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 102)'de *täzäk* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 154)'de *boḳ* "bok", EZ (Atalay, 1945: 256)'de *tezek* "hayvan pisliği, gübre, süprüntü"; ŞS (Kunos, 1902: 137)'de *kumalağ* "koyun, keçi ve devenin tezek ve gübresi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97, 294, 300, 296, 340, III: 148, 170, 214, 214, 235, 240, 270, 331)'de "gübre (farklı hayvanların olsa da)" anlamına gelen *ïn*, *qumuq*, *mäžäk*, *täzäk*, *tudrič*, *yin*, *yundaq*, *qïġ*, *bōq*, *mayaq*, *baynaq*, *čïla*, *saŋ* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SATMA:

"Bağ bekçisinin geceleri oturmak için ağaç üzerine yaptığı çardağa" denir [I.361/433] 218. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 327).

Kökeni: "Sat-" ile bir bağlantısı yoktur (Clauson, 1972: 801).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÜZMÄ:

"Süzme" anlamında kullanılır [I.361/433] 218. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 327).

Kökeni: "Süz-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 864). Sözcük, *süz- (fiil kökü) + -me (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 95)'de *süzmä* sözcüğü "süzülmüş yoğurt" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 66)'de *süzme* "süzgü, süzgeç"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 95)'de *süzme* "mahmur bakışlı göz"; EZ (Atalay, 1945: 244)'de *süzme* "süzgeç" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QATMA YUVĠA:

"Tereyağında pişirilmiş ufalanmış ekmek" anlamında kullanılır [I.361/433] 218. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 327).

Kökeni: Sözcük grubunun sıfat unsuru "kat-" fiilinden türemiştir ve fiilden isim yapım eki "-ma"yı almıştır (Clauson, 1972: 602). İsim unsurunun ise köken bilgisi yoktur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QARMA:

"Yağma" anlamında kullanılır [I.361/433] 218. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 327).

Kökeni: "Talan" anlamına gelir ve etimolojik olarak *karak* sözcüğüyle ilişkilidir (Clauson, 1972: 660). Räsänen, sözcüğün anlamını "soygun" anlamını vermiş ve bunu Moğolca *qarma, qarmu* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 238).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 117)'de *yağma* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 250)'de *talav* "talan", EZ (Atalay, 1945: 276)'de *yağma* "yağma, talan"; ŞS (Kunos, 1902: 21)'de *barant* "yağma, tarac, garet, talan", ŞS (Kunos, 1902: 39)'de *çap* "yağma, garet, telbis, tedlis", ŞS (Kunos, 1902: 85)'de *ilğamişi* "akın, tarac, yağma", ŞS (Kunos, 1902: 169)'de *siğel* "garet, yağma", ŞS (Kunos, 1902: 180)'de *tala* "yağma", ŞS (Kunos, 1902: 181)'de *talan* "yağma" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QİRMA:

"Herhangi bir şeyin yuvarlak olanı" anlamında kullanılır. Buradan gelerek yuvarlak topa *qirma topiq* denir [I.361/433] 218. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 327).

Kökeni: "Kır-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 660). Sözcük, *kır- (fiil kökü) + -ma (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 289)'de *yumgaklı* "yumru", EZ (Atalay, 1945: 289)'de *yumrı* "yumru"; EM (Toparlı, 2003: 125)'de *yumrı* "yuvarlak"; ŞS (Kunos, 1902: 109)'de *yumru "*müdevver, topalak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-II: 147, III: 170)'de yer alan ve "yuvarlak" anlamına gelen *yap* ve *yumġāq* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄSMÄ:

"Geniş demir ok temreni" anlamında kullanılır [I.361/433] 218. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 327).

Kökeni: "Kes-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 750). Sözcük, *kes- (fiil kökü) + -me (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 327)'de yer alan ve "perçem" anlamına gelen *käsmä* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÄSMÄ:

"Perçem" anlamında kullanılır [I.361/433] 218. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 327).

Kökeni: Etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeni hakkında bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 327)'de yer alan ve "deniş demir ok temreni" anlamına gelen *käsmä* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BÄGNİ:

"Buğday, darı ya da arpadan yapılan içki" anlamında kullanılır [I.361/433] 218. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 327).

Kökeni: Etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeni hakkında bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BAĠNA:

"Merdiven basamağı" anlamında kullanılır [I.361/433] 218. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 327).

Kökeni: Etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeni hakkında bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAĠNA YAWA:

"Bir tür bitki"dir [I.361/433] 218. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 327).

Kökeni: Etimolojik sözlüklerde sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÄKNÄ:

"Tekne" anlamında kullanılır [I.361/433] 218. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 327).

Kökeni: Etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeni hakkında bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 70)'de *tekne* "leğen"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 101)'de *täknä* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 254)'de *tekene* "tekne"; ŞS (Kunos, 1902: 185)'de *tekne* "uzunce yapılan kab" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 185)'de *tekne* sözcüğü "kadınların başlarına sardıkları beyaz sarık" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ČURNİ:

"Türk doktorlar tarafından hazırlanan bir müshil ilacı"dır [I.361/433] 218. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 327).

Kökeni: Sanskritçe *cūrna* bu sözcükle aynı anlamdadır (Clauson, 1972: 430).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČİGNÄ:

Yağma diyalektinde "tırmık" anlamında kullanılır [I.361/433] 218. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 328).

Kökeni: Etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeni hakkında bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

XASNİ:

"Bebeğin gelişmesi için kullanılan bir Hint ilacı"dır [I.361/433] 218. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 328).

Kökeni: İranî bir sözcüktür. Farsça *kāsnī* sözcüğüyle akrabadır (Clauson, 1972: 668).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QOŠNİ:

"Komşu" anlamında kullanılır. Oğuzlar buna *qonṡi* der [I.363/435] 219. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 328).

Kökeni: "Konuş-" fiilinden türemiştir ve sözcüğün fonetik hikâyesi karmaşıktır (Clauson, 1972: 640). Eren de sözcüğün Türkçe konuş- fiilinden –ı (~-i, -u, -ü) ekiyle yapıldığını ve son olarak –ŋ–'nin –m–'ye çevrilmesiyle komşu biçimini aldığını söylemiştir (Eren, 1999: 250). Gülensoy, sözcüğün kökenini <kon- 'yerleşmek, konmak' + -uş- 'işteşlik eki' + -u" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 536).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 147)'de *ḳoŋşı* "komşu"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 120)'de *ḳonşı* "komşu"; İML (Battal, 1997: 44)'de *konşu* "komşu"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 78)'de *qonşı* "komşu"; EZ (Atalay, 1945: 204)'de *konş* "komşu"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 116)'de *ḳonaş* "komşu"; EM (Toparlı, 2003: 94)'de *ḳonşı* "komşu"; ŞS (Kunos, 1902: 43)'de *çeren* "ciran, komşu", ŞS (Kunos, 1902: 151)'de *oltaş* "komşu" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TORPUN (?):

"Araştırma, tahmin" anlamında kullanılır [I.363/435] 219. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 328).

Kökeni: “Torpla-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 533).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TARTĪN:

“Aralarından birinin emrinde olan bir grup” anlamında kullanılır [I.363/435] 219. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 328).

Kökeni: “Tart-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 535).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 328)’de yer alan ve “erzak” anlamına gelen *tartīn* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TARTĪN:

“Erzak” anlamında kullanılır [I.363/435] 219. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 328).

Kökeni: “Tart-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 535).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 96)’de *azıḳ* “azık”; İML (Battal, 1997: 14)’de *azık* “yol yiyeceği, yolda yenilecek nesne”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 9)’de *azıq* “erzaq”; EZ (Atalay, 1945: 146)’de *azık* “azık” sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 108)’de yer alan ve “azık” anlamına gelen *azuq* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 328)’de yer alan ve “aralarından birinin emrinde olan bir grup” anlamına gelen *tartın* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TAŠTİN:

“Dışarıya” anlamında kullanılır [I.363/435] 219. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 328).

Kökeni: “Taş” sözcüğünün ablatif eki almış şeklidir (Clauson, 1972: 561).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČİKTĀN:

"Eyer örtüsü" anlamında kullanılır [I.363/435] 219. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 328).

Kökeni: Çincedir ve bu anlamla ortak başka sözcükler de vardır (Clauson, 1972: 414).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 203)'de *yạpuġ* sözcüğü "örtü, çeki" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 158)'de yer alan ve "eyer örtüsü" anlamına gelen *yapi* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAFTĀN:

"Kaftan" anlamında kullanılır [I.363/435] 219. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 328).

Kökeni: Farsça *xaftān* sözcüğünden gelir (Clauson, 1972: 582). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*kap + tōn" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 451).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 133)'de *ḳaftan* "kaftan"; İML (Battal, 1997: 36)'de *kaftan* "bildiğimiz dış giyim, kaftan"; EM (Toparlı, 2003: 87)'de *ḳafṭan* "kaftan"; ŞS (Kunos, 1902: 118)'de *kaptan* "haftan, kaftan", ŞS (Kunos, 1902: 19)'de *bagıltak* "bir nevi kaftan, elbise" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EZ, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BARČĀN:

"Bir yer adı"dır [I.363/435] 219. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 328).

Kökeni: Etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeni hakkında bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAPČĀN:

"Üzüm toplamak için kullanılan üçayaklı bir tepsi"dir [I.363/435] 219. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 328).

Kökeni: Bilinmeyen bir kökeni vardır (Clauson, 1972: 436).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 98)'de *tapçan* sözcüğü "ağaç ve taş yontacak alet" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

JURČĀN:

"Çin yolunda İslam sınırlarından biri"dir [I.363/435] 219. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 329).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BARXĀN:

"Aşağı Çin'in adı"dır [I.363/435] 219. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 329).

Kökeni: Etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeni hakkında bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BURXĀN:

"Put" anlamında kullanılır. Boyalı heykele de *bāḍiz burxān* denir [I.363/435] 219. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 329).

Kökeni: Çince *fu* ve *xan* sözcüğünün birleşmesinden oluşur. Çince karakter *Buddha* olarak transkribe edilmiştir ve tahminen kuzeybatı Çin'de 7-8. yüzyılda *bur* olarak telaffuz edilmiştir. Bu sözcük, bazı sözcük gruplarında "Buddharāja"yı temsil etmiştir ki bu Türkler arasında Maniheizm'den önde gelmektedir. Maniheist misyonerler bunu "peygamber" olarak Maniheizm'e uygulamıştır. Müslüman dönemde sözcük "put" anlamına gelmiştir (Clauson, 1972: 360). Räsänen, sözcüğün anlamını "put" olarak vermiş ve bunu Moğolca *burqan* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen,

1969: 89). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*bur + kan (>han)" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 186).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 230)'de *put* "put", EZ (Atalay, 1945: 237)'de *sın* "put"; ŞS (Kunos, 1902: 35)'de *burğut* "burkut" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TARXĀN:

Argu diyalektinde "emir" anlamında bir putperest sözcüğüdür [I.363/435] 219. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 329).

Kökeni: Türkçede yüce bir kavram olmaktan çıkmıştır. Hatta *tégin* ve *şad* gibi değildir. Kraliyet ailesine mensuptur ama idari sorumlulukları vardır (Clauson, 1972: 539-540).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 1007)'de *tarḫan* "Çağatay ulus'ta bir kabile"; ŞS (Kunos, 1902: 183)'de *tarhan* "aff-i umumi, imtiazlı, tarhan olan adamdan bir şey alınmaz, muharebede eline düşürdüyü ignami zabt eder ve bila ruhsat huzura gelir" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ČİNDĀN:

"Sandal ağacı" anlamında kullanılır [I.363/435] 219. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 329).

Kökeni: Sanskritçe *candana* sözcüğünden gelir (Clauson, 1972: 425).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČİNDĀN AT[270]:

"Kızıl renkli at" anlamında kullanılır [I.363/435] 219. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 329).

Kökeni[271]: Sözcük grubunun sıfat unsuru Sanskritçe *candana* sözcüğünden gelir (Clauson, 1972: 425).

[270] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TÄWRĀN:

"Şalvarın uçkurunu ya da sapanın kolunu bir araya getirmek için bağlanan ipliğe" denir [I.363/435] 219. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 329).

Kökeni: "Tevir-" fiilinden türemiştir. Ama uzun –e:– sıra dışıdır (Clauson, 1972: 443).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SABRĀN:

[271] Sözcük grubunun isim unsuru olan "at" sözcüğünün köken bilgisi 29. varaktaki "at" maddesinde verilmiştir.

“Oğuz şehirlerinden birinin adı”dır [I.363/435] 219. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 329).

Kökeni: Etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeni hakkında bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SUBRĀN (?):

“Minare gibi uzun şeylere”denir [I.363/435] 219. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 329).

Kökeni: Etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeni hakkında bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÜGSĪN:

"Dört fitilli bir örgü türü"dür [I.363/435] 219. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 329).

Kökeni: "Tüg-" fiilinden türemiştir; ama –si:n ekinin varlığı bilinmemektedir. Belki de *tügsi:- fiilinden gelir (Clauson, 1972: 487).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 329)'de yer alan ve "halk tabakasından olup hakandan sonra üçüncü sırada olan kişiye verilen unvan" anlamına gelen *tügsīn* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TÜGSĪN:

"Halk tabakasından olup hakandan sonra üçüncü sırada olan kişiye verilen unvan"dır [I.363/435] 219. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 329).

Kökeni: Çince bir sözcüğe benzemektedir. *Tégi:n* gibi eski bir unvandır, erken dönemden kalmıştır (Clauson, 1972: 487).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 329)'de yer alan ve "dört fitilli bir örgü türü" anlamına gelen *tügsīn* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TOQSŌN:

"Doksan" anlamında kullanılır [I.365/437] 220. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 330).

Kökeni: *Tokkuz on*dan gelir (Clauson, 1972: 473). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*tokuz on [> tokson > doksan]" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 293).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 188)'de *toḳsan* "doksan"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 147)'de *ṭoḳsan* "doksan (sayı)"; İML (Battal, 1997: 74)'de *toḳsan* "doksan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 105)'de *toqsan* "doksan"; EZ (Atalay, 1945: 260)'de *toḳsan* "sayıda doksan"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 126)'de *ṭoḳṣan / toḳzan* "doksan sayısı"; EM (Toparlı, 2003: 115)'de *ṭoḳṣan / ṭoḳsan* "doksan sayısı"; ZT (Kara, 2011: 400)'de *toḳsan* "doksan" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SAXSĪN:

"Bulgar yakınlarında bir şehir adı"dır. Suvār'dır [I.365/437] 220. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 330).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÄKSŌN:

"Seksen" anlamında kullanılır [I.365/437] 220. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 330).

Kökeni: *Sekiz on*dan gelir (Clauson, 1972: 823). Eren, eski yazıtlardan başlayarak "sekiz on" olarak kullanıldığını söylemiştir (Eren, 1999: 360). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<sekiz + on [>sekson > *seksön > seksen]" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 750).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 136)'de *seksen* "seksen (sayı); İML (Battal, 1997: 59)'de *seksen* "sekiz kere on"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 88)'de *säksän* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 235)'de *seksen* "sayıda seksen"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 122)'de *seksen* "seksen"; EM (Toparlı, 2003: 104)'de *seksen* "seksen sayısı"; ŞS (Kunos, 1902: 170)'de *siksan* "seksen"; ZT (Kara, 2011: 382)'de *séksen* "seksen" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖPSŪN:

"Şilte, yumuşak yatak" anlamında kullanılır [I.365/437] 220. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 330).

Kökeni: Anlamsal olarak *köpçük*, *köpen* ile ilişkilidir (Clauson, 1972: 691).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 59)'de *donbay* sözcüğü "yatak, şilte" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KİMSĀN:

"Başlıkta kullanılan altın yaprak" anlamındadır [I.365/437] 220. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 330).

Kökeni: Çince *chin hsien* sözcüğünden gelir. Orta Çincede anlam bunu tam olarak karşılamaz; ama alternatif sözcük grubu yakın anlamlı olmakla beraber fonetik olarak bununla eşleşmez (Clauson, 1972: 723). DTS'de sözcükle ilgili "[Çin.kim-siæn altın iplik?] başlıkları ve kavukları süslemek için kullanılan altın" bilgisi verilmiştir (DTS, 1969: 307).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 962)'de *kimsen* sözcüğü "aynacıların ayna koydukları altın renginde renkli bir deri" anlamında kullanıldığı için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KİRŠĀN:

"Üstübeç" anlamında kullanılır [I.365/437] 220. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 330).

Kökeni: Kozmetik olarak kullanılır *opo:* ile eş anlamlıdır (Clauson, 1972: 747).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 120)'de *kirşan* "allıktan önce sürülen yağ, krem"; İML (Battal, 1997: 41)'de *kirşen* "istubeç: kadınların yüzlerine sürdükleri ak düzgün, ağlık"; EZ (Atalay, 1945: 222)'de *opa* "kadınların yüzlerine sürdükleri düzgün", EZ (Atalay, 1945: 202)'de *kirşen* "kadınların yüzlerine sürdükleri düzgün" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 122)'de geçen ve "üstübeç" anlamına gelen *opu* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖKŠĪN NĀŊ:

"Herhangi bir şeyin gök mavisi olanına" denir [I.365/437] 220. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 330).

Kökeni[272]: "Kö:k" sözcüğünden türemiştir. *Kö:kşi:n* muhtemelen *kö:kçi:n* sözcüğünün ikincil şeklidir (Clauson, 1972: 710).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BAZĠĀN:

"Demirci çekici" anlamında kullanılır [I.365/437] 220. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 330).

Kökeni: Maniheist Uygur metinlerinde iki kez –s– ile telaffuz edilmiştir. Ama fiilden isim yapan daimi iş yapan fiilden isim yapan –s– ekiyle yapılmıştır. –s–, –ğ–'nin etkisiyle seslendirilmiştir (Clauson, 1972: 390).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[272] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BAŠĠĀN:

"50-100 kilo arasında bir balık"tır. Boyun başı da buna benzetilerek *bodun bašġāni* denir [I.365/437] 220. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 330).

Kökeni: "Baş" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 379). "Baş" ismine getirilen bitki ve hayvan adı yapan + GAn ekiyle yapılmıştır (Nalbant, 2008: 71).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TUTĠUN:

"Tutsak" anlamında kullanılır [I.365/437] 220. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 330).

Kökeni: "Tut-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 453). Sözcük, *tut- (fiil kökü) + -gun (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Nalbant, 2008: 89).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 108)'de *bulun* "tutsak, esir", ME (Yüce, 1993: 191)'de *tutuġ* "rehin, garanti", ME (Yüce, 1993: 120)'de *esīr* "esir, tutsak", ME (Yüce, 1993: 151)'de *ḳul* "kul, köle"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)'de *ṭutḳun* "esir, tutsak", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)'de *ṭutsaḳ* "esir, tutsak", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)'de *ṭuṭu* "esir, rehin", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 123)'de *ḳul* "köle"; İML (Battal, 1997: 42)'de *kul* "köle"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 80)'de *qul* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 108)'de *tutqun* "esir", Kİ (Caferoğlu, 1931: 108)'de *tutsaq* "esir"; EZ (Atalay, 1945: 210)'de *kul* "kul, köle", EZ (Atalay, 1945: 265)'de *tutsak* "tutsak, esir", EZ (Atalay, 1945: 265)'de *tusnak* "rehin, tutu", EZ (Atalay, 1945: 265)'de *tutsav/tutu* "tutu, rehin"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 117)'de *ḳul* "köle"; EM (Toparlı, 2003: 96)'de *ḳul* "kul, köle", EM (Toparlı, 2003: 116)'de *ṭuṭı* "tutsak, esir"; AL (Kaçalin, 2011: 969)'de *ḳul* "kul, köle"; (Kunos, 1902: 198)'de *tutsak* "esir, bendi", ŞS (Kunos, 1902: 35)'de *bulğun* "esir", ŞS (Kunos, 1902: 197)'de *tutak* "rehin, emanet"; ZT (Kara, 2011: 363)'de *ḳul* "kul, esir, köle", ZT (Kara, 2011: 344)'de *kâkâ* "esir, köle" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 266, 266, 284, 305, 314, III: 265)'de bulunan ve "tutsak" anlamına gelen *til, qul, tutuġ, bulun, tegīn, qara bāš* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TADĠĞŪN:

Fırat gibi “nehir” anlamında kullanılır [I.365/437] 220. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 330).

Kökeni: “To:d-” fiilinden türemiştir çünkü yanlış tekaffuz edilmiştir (Clauson, 1972: 453). “-gun” ekiyle yapılmış olmalıdır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 7)’de *ağuz* “nehir”; ŞS (Kunos, 1902: 34)’de *bulğan* “çay ve ırmak suyu”; bir nehir ismi ki bulga ve liğa dahi derler; ab-i cuşide, kaynalmış su”; ŞS (Kunos, 1902: 55)’de *cuvun* “nehir, ırmak, çay, erig”; ŞS (Kunos, 1902: 65)’de *erna* “derya, nehirden ayrılan bir kol su”; ŞS (Kunos, 1902: 90)’de *iren* “su, ırmak”; ŞS (Kunos, 1902: 91)’de *irmacuk* “küçük ırmak, çay”; ŞS (Kunos, 1902: 159)’de *ustan* “ırmak, nehir”; ŞS (Kunos, 1902: 163)’de *rud* “ırmak, akar su”; ŞS (Kunos, 1902: 187)’de *terneve* “küçük derya, ırmak, çay”; ŞS (Kunos, 1902: 196)’de *tumak* “ırmak, küçük akar su, çay” anlamlarına gelen sözcükler DLT’deki “tadġūn” sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 103)’de yer alan ve “nehir” anlamına gelen *ögüz* sözcüğü de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TALĠĞĀN ĪG:

“Sara hastalığı” anlamında kullanılır [I.365/437] 220. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 330).

Kökeni: Etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeni hakkında bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SİČĠĀN:

"Fare" anlamında kullanılır [I.365/437] 220. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 330).

Kökeni: Türe özgü bir terimdir. Sonu –ğa:n ekiyle biten hayvan isimlerindedir (Clauson, 1972: 796). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<sıç- (ġ)an" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 763).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 137)'de *sıçan / sıçḳan* "fare"; İML (Battal, 1997: 60)'de *sıçğan* "sıçan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 90)'de *sıçan / sıçğan* "fare"; EZ (Atalay, 1945: 236)'de *sıçan* "sıçan denen hayvancık", EZ (Atalay, 1945: 237)'de *sışkan* "sıçan denen hayvancık"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 122)'de *ṣıçan / ṣıçḳan* "fare"; EM (Toparlı, 2003: 106)'de *ṣıçḳan* "sıçan"; ŞS (Kunos, 1902: 43)'de *çıçkan* "sıçan, fare, sıçkan", ŞS (Kunos, 1902: 62)'de *elanğarat* "büyük fare, sıçan", ŞS (Kunos, 1902: 111)'de *yümren* "sıçkan, fare, bir nevi büyük sıçan", ŞS (Kunos, 1902: 147)'de *muş* "fare, sıçan", ŞS (Kunos, 1902: 169)'de *sıçğan* "sıçan, fare"; ZT (Kara, 2011: 383)'de *sıçḳan / çıçḳan / alaŋġurt / kéme* "sıçan, fare" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 335)'de yer alan ve "sıçan" anlamına gelen *buzāġu tili* sözcük grubu da bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SİČĠĀN YİLİ[273]:

"Türklerde on iki yıldan biri" anlamında kullanılır [I.365/437] 220. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 330).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 169)'de *sıçğan yılı* sözcük grubu "sal-i türkan dairesinin birincisidir" şeklinde açıklandığı için bu maddeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SARĠĀN:

"Çorak yerde yetişen bir tür ot"tur. Geliştiği yere *sarġān yēr* denir. Kuru kamışlara da *sarġān qamīš* denilir [I.365/437] 220. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 330).

Kökeni: Sözcük sar (ıġ) + ġan (bitki ve hayvan ismi yapan ek) şeklinde oluşmuştur (Nalbant, 2008: 71).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[273] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir. Bu yüzden köken bilgisi de bir önceki maddede verilmiştir.

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAZĠĀN YĒR:

"Erozyonlu, çatlak, yarıkları olan arazi" anlamında kullanılır [I.365/437] 220. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 330).

Kökeni[274]: Sözcük grubunun sıfat unsuru "kaz-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 682). Bu unsur *kaz- (fiil kökü)* + *-ġan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QUZĠŪN:

"Kuzgun" anlamında kullanılır [I.366/439] 221. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 331).

[274] Sözcük grubunun isim unsuru olan "yēr" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 505. varaktaki "yēr" maddesinde verilmiştir.

Kökeni: Gülensoy, sözcüğün kökenini "<kuz + gun" olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 585).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 49)'de *kuzgun* "büyük kara karga"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 84)'de *quzğun* "gagası ve kuyruğunun tüyü uzun ve çok siyah bir nevi karga"; EZ (Atalay, 1945: 213)'de *kuzgun / karga* "ekin kargası"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 117)'de *ḳuzġun* "kara karga" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QUŠĠĞŪN:

"Yem olarak kullanılan taze kamış" anlamında kullanılır [I.366/439] 221. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 331).

Kökeni: Etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeni hakkında bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ML (Barutçu Özönder, 1996: 177, 777b-4)'de sözcük "…ve cazlıġ ve olang, ḳom ve olançaġ ve ġancuġa ve çılbur ve *ḳuşḳun* ve ḳantar ve TWFK ve toḳa yosunluḳ köpin Türkçe ayturlar. Ve ḳamçını egerçi tāziyāne…" şeklinde açıklandığı için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 331)'de yer alan ve "ışkın" anlamına gelen *qušġūn* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QUŠĠŪN:

"Ušġūn (ışkın)" sözcüğünün bir varyantıdır [I.366/439] 221. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 331).

Kökeni: "Işğu:n (ekşi yonca)" sözcüğünün diyalektik şeklidir (Clauson, 1972: 672).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 137)'de yer alan ve "ışkın" anlamına gelen *išġūn* sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ML (Barutçu Özönder, 1996: 177, 777b-4)'de sözcük "…ve cazlıġ ve olang, ḳom ve olançaġ ve ġancuġa ve çılbur ve *ḳuşḳun* ve ḳantar ve TWFK ve toḳa yosunluḳ köpin Türkçe ayturlar. Ve ḳamçını egerçi tāziyāne…" şeklinde açıklandığı için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 331)'de

yer alan ve "yem olarak kullanılan taze kamış" anlamına gelen *qušġūn* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QUMĠĀN:

"İbrik" anlamında kullanılır [I.366/439] 221. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 331).

Kökeni: Belirgin bir etimolojisi yoktur. Belki de Arapça *qumquma* sözcüğünün bozulmuş bir şeklidir (Clauson, 1972: 627). Räsänen, sözcüğün anlamını "kazan" olarak vermiş ve bunu Moğolca *qumagan* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 300).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 211)'de *kumga / kumgan* "ibrik", EZ (Atalay, 1945: 213)'de *kükevür* "ibrik"; AL (Kaçalin, 2011: 1021)'de *tostuġan* "gemi tarzında uzun ahşap kadeh"; ŞS (Kunos, 1902: 73)'de *gündük* "ibrik, desti, kumğan", ŞS (Kunos, 1902: 116)'de *kamğan* "Buhara taraflarında istimal etdikleri bir nevi uzun ibrik, abdeste", ŞS (Kunos, 1902: 138)'de *kumğan* "ibrik, kumkuma", ŞS (Kunos, 1902: 193)'de *tonçe* "ibrik, kumğan, abdeste", ŞS (Kunos, 1902: 194)'de *tostoğan* "kâse, ibrik, çanak, kadeh" sözcükleri DLT'deki *qumġān* sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 131)'de yer alan ve "ibrik" anlamına gelen *iwriq* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

MUNĠĀN KİŠİ:

"Geveze kişi" anlamında kullanılır [I.366/439] 221. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 331).

Kökeni[275]: Sözcük grubunun sıfat unsuru "mun- (bun-)" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 769). Bu unsur, *mun- (fiil kökü)* + *-ġan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 354)'de yer alan *munġāq kiši* sözcük grubu bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BARQİN KİŠİ:

"Yolundan hiçbir şeyin alıkoymayacağı yolcu" anlamında kullanılır [I.366/439] 221. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 331).

Kökeni[276]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *bar- (fiil kökü)* + *ğı:n (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 360).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

[275] İsim unsuru olan "kiši" ise 544. varakta müstakil olarak ele alındığı için burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

[276] İsim unsuru olan "kiši" ise 544. varakta müstakil olarak ele alındığı için burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TURQŪN SŪW:

"Durgun su" anlamında kullanılır [I.366/439] 221. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 331).

Kökeni[277]: "Sabit su; durgun su" olarak açıklanan sözcük grubunun sıfat unsuru "turuk-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 540, DTS, 1969: 588). Nalbant ise sözcüğün *tur- (fiil kökü)* + *-kun (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluştuğunu söylemiştir (Nalbant, 2008: 89).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 332)'de yer alan ve "durgun su" anlamına gelen *tergin sūw* sözcük grubu bu sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TALQĀN:

"Arpa yulaf lapası" anlamında kullanılır [I.366/439] 221. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 331).

[277] Sözcük grubunun isim unsuru olan "sūw" sözcüğünün açıklayıcı bir köken bilgisi yoktur.

Kökeni: "Talk-" fiilinden türemiştir. **Talkğan* sözcüğünün kısaltılmış şeklidir ve "ezilmiş kavrulmuş tahıl" anlamına gelir (Clauson, 1972: 496). Räsänen, sözcüğün anlamını "arpa unu" olarak vermiş ve bunu Moğolca *talqan* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 458).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 67)'de *talqan* "kavut"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 73)'de *qavut [Kıpç.]* "kavrulmuş buğday"; EZ (Atalay, 1945: 186)'de *karuk* "kavut", EZ (Atalay, 1945: 188)'de *kavut* "kavut"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 177, 777b-10)'de "…ayturlar. Ve ḳımızını ve sormanı ve baḫsumnı ve bozanı dağı Türkçe ayturlar. Yana tutmaç ve umaç ve kömeç ve *talġan*ı hem Türkçe…"; AL (Kaçalin, 2011: 1005)'de *talḳan* "tarlada buğday tamam olmadan ateşe gösterip el ile ovup yemek, ütme buğday"; ŞS (Kunos, 1902: 125)'de *kavut* "leblebi, nohut, kavrulmuş olan arpa ve buğday ve bakla" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 233)'de yer alan ve "lapa" anlamına gelen *qavut* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EK, EM, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 1005)'de *talḳan* sözcüğü "yağma, talan, taraç" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ČALQAN:

"Yaranın bir yerden başka bir yere dağılması" anlamında kullanılır [I.366/439] 221. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 332).

Kökeni: "Yaranın bir yerden başka bir yere dağılması" olarak açıklanan sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 420).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QALQĀN:

"Kalkan" anlamında kullanılır [I.366/439] 221. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 332).

Kökeni: Clauson'un sözlüğünde ve DTS'de "kalkan" olarak açıklanan sözcüğün köken bilgisi bulunmamaktadır (Clauson, 1972: 621, DTS, 1969: 413). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<*Moğ. (KWb. 163): kalka 'Schild', 'Khalka-Mongolen'" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 455).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 133)'de *ḳalḳan* "kalkan"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 111)'de *ḳalḳan* "kalkan"; İML (Battal, 1997: 36)'de *kalkan* "eski zaman savaşlarında ok ve kılıca karşı öne tutulup korunmağa yararayan alet"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 68)'de *qalqan* "muharebelerde kullanılan zırh"; EZ (Atalay, 1945: 182)'de *kalkan* "kalkan"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)'de *ḳalḳan* "kalkan"; EM (Toparlı, 2003: 87)'de *ḳalḳan* "kalkan"; ŞS (Kunos, 1902: 53)'de *cibe* "esliha, kalkan, siper", ŞS (Kunos, 1902: 116)'de *kalkan* "esbab-i cenk, siper, ekser kürk derisinden mâmul, müdevverdir, ok geçmez"; ZT (Kara, 2011: 344)'de *ḳalḳan* "kalkan" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÄRKÄN:

Bir bölgeye hükmeden kişiye Hakaniye diyalektinde bu şekilde hitap edilir [I.368/441] 222. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 332).

Kökeni: Bir eyaletin kralına asli bir hitap etme şeklidir. Tahttaki xāqān ya da kral dışındaki kişilere böyle hitap edilmez (Clauson, 1972: 544).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 72)'de *terken* sözcüğü "hükümdar" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 72)'de *terken* sözcüğü "hükümdar karısı" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TÄRKİN:

"Çabuk" anlamında kullanılır [I.368/441] 222. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 332).

Kökeni: "Terk" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 545).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 186)'de *ṭerk* "tez, çabuk, derhal", ME (Yüce, 1993: 122)'de *ėvek* "acele, ivedi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 102)'de *tärk* "acele"; EM (Toparlı, 2003: 114)'de *tez* "acele, ivedi"; AL (Kaçalin, 2011: 908)'de *bat* "tez", AL (Kaçalin, 2011: 919)'de *cıldam* "yıldam, çabuk, tez"; ŞS (Kunos, 1902: 23)'de *bat* "çabuk, seri', zud, tez, acele", ŞS (Kunos, 1902: 44)'de *çildam* "çabuk, tez, acele", ŞS (Kunos, 1902: 54)'de *cildam* "çabuk, tez, acele", ŞS (Kunos, 1902: 131)'de *kıstak* "acele, cabukrak"; ZT (Kara, 2011: 311)'de *bat* "hemen, çabuk, derhal" sözcükleri DLT'deki tärk" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 146)'de "aceleci" anlamına gelen *ewāk*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 257, 273)'de "çabuk" anlamına gelen *bat*, *tärk*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 351)'de "hız" anlamına gelen *tawrāq*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 256)'de "acele etmeyi ifade eden bir edat" anlamına gelen *šap* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÖRKÜN:

"Boyun toplandığı yer; ebeveyn evi" anlamında kullanılır [I.368/441] 222. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 332).

Kökeni: "Tür-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 545).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TERGİN SŪW:

"Durgun su" anlamında kullanılır [I.368/441] 222. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 333).

Kökeni[278]: "Toplanmış su" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "té:r-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 544). Sıfat unsuru, *ter- (fiil kökü) + -gin (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Nalbant, 2008: 89).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 331)'de yer alan ve "durgun su" anlamına gelen *turqūn sūw* sözcük grubu da bu sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TERGİN SÜ[279]:

"Bir araya gelmiş asker" anlamında kullanılır [I.368/441] 222. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 333).

Kökeni: "Bir araya gelmiş ordu" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "ter-" fiilinden türemiştir. İsim unsuru ise Çincedir (Clauson, 1972: 782).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[278] Sözcük grubunun isim unsuru olan "sūw" sözcüğünün açıklayıcı bir köken bilgisi yoktur.
[279] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TAŠKÄN:

"Šāš şehrinin adı"dır [I.368/441] 222. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 333).

Kökeni: Etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeni hakkında bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÜŠGÜN:

"Kitre ağacı" anlamında kullanılır [I.368/441] 222. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 333).

Kökeni: "Tüş-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 563).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČÄTGĀN (ČĪGĀN ?):

"Gem dizgini" anlamında kullanılır [I.368/441] 222. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 333).

Kökeni: "Gem dizgini" anlamında kullanılan asıl sözcük "tizgin"dir. Kaşgarlı'da iki kez geçer. Ama asıl madde bu değildir. Sözcük *terkin* ve *Taşken* "yer adı" sözcüklerinden sonra gelir. Muhtemelen bir karışıklık olmuş ve *tizgin* sözcüğü düşmüş, onun çevirisi başka bir sözcüğe eklenmiştir (Clauson, 1972: 402-403).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 108)'de *burunduḳ* "burunsuluk", ME (Yüce, 1993: 188)'de *tizgin* "dizgin, yular", ME (Yüce, 1993: 115)'de *dizgin* "dizgin, yular"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 97)'de *burunduḳ* "deve yuları", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 147)'de *tizgin* "dizgin", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 159)'de *yular* "yular"; İML (Battal, 1997: 22)'de *burundak* "yular/deve", İML (Battal, 1997: 73)'de *tizgin* "dizgin"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 23)'de *burunduk/burunduruq* "devenin burnuna takılan şey, bir ucu topaçlı olup diğer ucuna da ip bağlarlar", Kİ (Caferoğlu, 1931: 103)'de *tizgin* "dizgin", Kİ (Caferoğlu, 1931: 128)'de *yular* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 158)'de *burunduk* "burunsalık", EZ (Atalay, 1945: 288)'de *yular* "yular"; EM (Toparlı, 2003: 125)'de *yular* "yular", EM (Toparlı, 2003: 93)'de *kisen* "yular"; ŞS (Kunos, 1902: 54)'de *cilav* "yular", ŞS (Kunos, 1902: 54)'de *cilikyar* "yular", ŞS (Kunos, 1902: 69)'de *geym* "kantarma, yular, başlık"; ZT (Kara, 2011: 317)'de *burunduḳ* "devenin burnuna takılan halka" sözcükleri bu maddedeki sözcükle

bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 93, 268, 325, 371, III: 150)'de yer alan ve "yular" anlamına gelen *örk, tin, butlu (buylu ?), burunduq, yular* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČİMGĀN:

"Çayır; ayrık otu" anlamında kullanılır [I.368/441] 222. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 333).

Kökeni: "Çayır; ayrık otu" olarak açıklanan sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 423).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 29)'de *çim* sözcüğü "çim otu" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 267)'de yer alan ve "çim" anlamına gelen *čim* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČİWGĪN AŠ:

"Kilo aldıran yemek" anlamında kullanılır. Hayvanlara kilo aldıran ota ise *čiwgīn ot* denir [I.368/441] 222. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 333).

Kökeni: "Kilo aldıran yemek" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "*çiv-" fiilinden türemiştir ve "-gin" ekiyle yapılmıştır (Clauson, 1972: 396; Nalbant, 2008: 89). İsim unsurunun köken bilgisi verilmemekle beraber orta dönemde Farsça *āş* ile karıştırılmıştır (Clauson, 1972: 253).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SİTKŪN:

"Oğuzlarda bir şehir adı"dır [I.368/441] 222. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 333).

Kökeni: Etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÜZGÜN:

"Siyah dikenli dağ ağacı" anlamında kullanılır [I.368/441] 222. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 333).

Kökeni: "Süz-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 862).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KİRGİN:

"Aygırın azgınlığı" anlamında kullanılır [I.368/441] 222. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 333).

Kökeni: DTS'de sözcük "hayvanların çiftleşme zamanı" şeklinde açıklanmış ve bunun köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 309).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄWGİN AŠ:

"Doyurmayan yemek" anlamında kullanılır [I.368/441] 222. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 333).

Kökeni: "Sindirilemeyen yemek; doyurmayan yemek" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "kev-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 689, DTS, 1969: 304). İsim unsurunun köken bilgisi verilmemekle beraber orta dönemde Farsça *āş* ile karıştırılmıştır (Clauson, 1972: 253).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

KÄLGİN:

"Med (kabarma)" anlamında kullanılır [I.368/441] 222. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 333).

Kökeni: "Kel-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 718). Sözcük, *kel- (fiil kökü) +-gin (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuş olmalıdır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

LİMKÄN:

"Sarı erik" anlamında kullanılır [I.370/444] 223. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 333).

Kökeni: Sözcük, Çincede *linch'in*, Orta Çincede *ljim-kiim* şeklindedir (Clauson, 1972: 764). DTS'de ise sözcükle ilgili "[Çin. lin'tsin', lim-gim 'Çin elması'] sarı armut" bilgisini vermiştir (DTS, 1969: 333).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 59)'de *sarığ erik* "zerdali"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 132)'de *zerdeli* "kayısı"; EM (Toparlı, 2003: 103)'de *ṣarı erük* "kayısı", EM (Toparlı, 2003: 126)'de *zerdālū* "sarı erik"; ŞS (Kunos, 1902: 186)'de *tentekel* "bir nevi erik, zerdali" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BAQLĀN QOZİ:

"Genç ve şişman kuzu" anlamında kullanılır [I.370/444] 223. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 333).

Kökeni: "Taze, şişman, semiz kuzu" anlamına gelen sözcük grubunun köken bilgisi yoktur (Clauson, 1972: 314, DTS, 1969: 82).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BAQLĀN:

"Bir adam adı"dır [I.370/444] 223. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 334).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČOĠLĀN:

"Karluk liderlerinin adlarından"dır [I.370/444] 223. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 334).

Kökeni: "Görkem" anlamına gelen *ço:ğ* sözcüğünün bozulmuş şeklidir, bunu *çoğla:*-sözcüğüyle ilişkilendirmek çok zordur. Karlukların ileri gelenlerinin unvanlarından biridir (Clauson, 1972: 407).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÜGLĪN:

"Sülün" anlamında kullanılır ve *süwlīn* bir varyanttır [I.370/444] 223. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 334).

Kökeni: "Sülün" anlamına gelir ve sadece güneybatıda Osmanlı diyalektinde *süglün / sülün* olarak yaşar (Clauson, 1972: 820). Eren, sözcüğün kökeninin bilinemediğini belirtmiştir (Eren, 1999: 379). Gülensoy, sözcükle ilgili "<sök 'kızarmak' –ül– 'kızartılmak' + –ün [> *söklün > *söğlün > süglün > sülün]" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 819).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BATMĀN:

"Batman (ağırlık ölçüsü)" anlamında kullanılır *bīr batmān āt* gibi [I.370/444] 223. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 334).

Kökeni: "Bat-" fiilinden türemiştir. Etimolojik olarak bir şeyin batması anlamına gelir. Aslında bir ağırlık birimidir. Erken dönemde hem sıvılar hem de katılar için kullanılmıştır. Kullanıldığı bağlamlara bakılırsa belki de yaklaşık 2 kilo ağırlıktan çok büyük değildir (Clauson, 1972: 305). DTS'de de sözcük "ağırlık birimi (180 kg.dan 300 kg.a kadar)" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 89). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "< bat 'bir tür takoz' + man" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 121).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 93)'de *batman* "batman"; İML (Battal, 1997: 17)'de *batman* "bizim kitapta المن diye anlatılmış olan bu kelime mayi nesnelere ve urluklar /hububat/ ölçeğinin adı olan çok eski ve umumî bir Türkçe sözdür. Bazı yerlerde bir nevi ağırlık ölçüsüne deniliyormuş"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 16)'de *batman* "ölçü"; EZ (Atalay, 1945: 149)'de *batman* "batman"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 103)'de *baṭman* "batman"; EM (Toparlı, 2003: 74)'de *baṭman* "batman" şeklinde yer alan sözcükler bu maddede geçen sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČUQMĪN:

"Kazanda buhar içinde kurabiye şeklinde pişirilen sağlıklı bir ekmek"tir [I.370/444] 223. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 334).

Kökeni: Çincedir. İkince hece olan *man* belki de "buğulanmış etli hamur" demektir (Clauson, 1972: 408). DTS'de sözcük "ekmek yapmada kullanılan alet (kolay hazamedilen ince çörek, su buğusunda pişirilir)" şeklinde açıklanmış ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 157).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÖKMĀN:

"Savaşçılar için kullanılan onursal bir unvan"dır [I.370/444] 223. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 334).

Kökeni: "Sök-" fiilinden türemiştir. Askerî bir unvandır (Clauson, 1972: 821). DTS'de sözcük "unvan, kahraman yiğitlere verilen unvan" şeklinde açıklanmış ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 510). Sözcük, *sök- (fiil kökü) +-men (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SİQMĀN:

"Sonbaharda üzüm sıkma zamanı" anlamında kullanılır [I.370/444] 223. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 334).

Kökeni: "Sık-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 811). Sözcük, *sık- (fiil kökü) +-man (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 61)'de *sıkman* sözcüğü "üzüm sıkılan yer" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QURMĀN:

Oğuz ve Kıpçak diyalektinde "yay kılıfı" anlamında kullanılır [I.370/444] 223. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 334).

Kökeni: *Kuruğluk* sözcüğüyle açık bir etimolojik ilişki vardır. Bu sözcükle *kuruğluk* aynı anlamdadır; ama sadece Oğuz ve Kıpçak diyalektinde vardır. Farsça *qurbān* sözcüğünün bozulmuş bir şekli olmalıdır. Arapçada sözcüğün bu anlamla izine rastlanmasa da *qaraba* sözcüğünden türediği anlaşılıyor ki bu sözcük "kın ya da kılıfa koy-" anlamına gelir. Sözcüğün bu yüzden Arapça kökenli olduğu görülüyor ya da hiç olmazsa Farsça-Arapça olmalıdır. Oğuz diyalektinde böyle sözcükler vardır ve *kuruğluk* sözcüğüyle ilişkisi asılsızdır (Clauson, 1972: 660).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 41)'de *kiş* "ok kuburu, tirkeş, sadak"; EZ (Atalay, 1945: 211)'de *kurman* "sadak", EZ (Atalay, 1945: 202)'de *kiş* "sadak, ok torbası"; ŞS (Kunos, 1902: 163)'de *sağdak* "tirkeş"; ZT (Kara, 2011: 377)'de *sadaḳ* "ok kuburu" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 132, 373, 154, III: 212)'de yer alan ve "yay kılıfı" anlamına gelen *oqluq*, *quruġluq*, *yasiq*, *kēš* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KETMĀN:

"Yeri kazmada kullanılan çapa" anlamına gelir [I.370/444] 223. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 334).

Kökeni: "Ket-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 704). Sözcük, *ket- (fiil kökü) +-men (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖZMĀN:

"Közde pişirilen ekmek" anlamında kullanılır [I.370/444] 223. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 334).

Kökeni: "Kö:z" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 761).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAMĀTA (?):

"Kadayıf hamuruna benzeyen ince bir hamur"dur [I.370/444] 223. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 334).

Kökeni: İlk harf noktasızdır. Ama –b– ya da –t– olmalıdır. Muhtemelen ikincisi –b'dir; ancak –m–'den önce gelmesi alışılmış bir şey değildir (Clauson, 1972: 504).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QARĀČİ:

"Kapı kapı gezen dilenci" anlamında kullanılır [I.370/444] 223. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 334).

Kökeni: "Kara:" sözcüğünden türemiştir ve "avam" anlamına gelir. Erken dönemde Moğolcada *karaçu* olarak görülür. Moğolcada "Cengiz ailesiyle ilişkili olmayan avam tabakasından bir kişi" anlamında kullanılır ki bu açıklama belki de Çince-Uygurca sözlüklerdeki ilgili çevirilerde yer almıştır (Clauson, 1972: 647).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 37)'de *karaçı* "dilenci"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 70)'de *qarapçı [Türkm.]* "fakir", Kİ (Caferoğlu, 1931: 34)'de *dilänçi* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 258)'de *tilençi* "dilenci"; EM (Toparlı, 2003: 114)'de *tilençi* "dilenci" sözcükleri bu maddedeki "umdūci" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 161)'de yer alan ve "dilenci" anlamına gelen *umdūci* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ZT (Kara, 2011: 345)'de *Ḳaraçi* sözcüğü "bir millet" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÄLĀČÜ:

Oğuz diyalektinde "konuşma, söz" anlamında kullanılır [I.370/444] 223. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 334).

Kökeni: Muhtemelen Oğuz diyalektinde bozulmaya uğramış yabancı sözcüklerdendir. Ama Moğolca *kele-* 'konuş-' sözcüğüyle kesinlikle ilişkili değildir. Çünkü –çü eki ne Türkçe ne de Moğolca bir ektir. Fiilden türetme eki ünlüden sonra ve sözcük de ilk Oğuz diyalektinde görülür, Moğolcayla ilişkilidir (Clauson, 1972: 716).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 173)'de *sav* "haber, söz", ME (Yüce, 1993: 177)'de *söz* "söz", ME (Yüce, 1993: 187)'de *til* "dil (konuşma)"; İML (Battal, 1997: 72)'de *til* "dil; söz, kelâm", İML (Battal, 1997: 63)'de *söz* "lakırdı, kelam"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 93)'de *söz* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 242)'de *söz* "söz", EZ (Atalay, 1945: 258)'de *til* "dil"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 123)'de *söz* "söz"; EM (Toparlı, 2003: 105)'de *sevz* "söz", EM (Toparlı, 2003: 98)'de *lāf* "söz, lâf"; AL (Kaçalin, 2011: 999)'de *söz* "söz"; ŞS (Kunos, 1902: 35)'de *bulte* "söz, suhen, kelam, nutk", ŞS (Kunos, 1902: 127)'de *kep* "söz, kelam"; ZT (Kara, 2011: 385)'de *söz* "söz, laf, kelam" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 120, 266, III: 211, 227)'de "söz" anlamındaki *ayiq*, *til*, *sōz*, *sāw* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖMĪČÄ:

"Sivrisinek" anlamında kullanılır [I.370/444] 223. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 334).

Kökeni: "Sivrisinek" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 722).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 152)'de *üyez* "sivrisinek"; İML (Battal, 1997: 82)'de *üyez* "ufak sivrisinek"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 116)'de *üyäz* "sivrisinek"; EZ (Atalay, 1945: 228)'de *öyez* "öyez, sivri sinek"; EM (Toparlı, 2003: 118)'de *üyez* "küçük sinek, üvez"; AL (Kaçalin, 2011: 919)'de *cibin* "sinek, cebin"; ŞS (Kunos, 1902: 157)'de *uyaz* "sivri sinek", ŞS (Kunos, 1902: 76)'de *ğunda* "sivri sinek", ŞS (Kunos, 1902: 146)'de *möçek* "sivri sinek", ŞS (Kunos, 1902: 162)'de *peşe* "sivri sinek", ŞS (Kunos, 1902: 53)'de *cibin* "sivri sinek"; ZT (Kara, 2011: 319)'de *cibin* "sinek" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 120)'de yer alan ve "sivrisinek" anlamındaki *uyaz* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAPĀRU:

"-e doğru" anlamı verir [I.370/444] 223. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 335).

Kökeni: "Tapa:" sözcüğünden türemiştir. Bu sözcüğün yön eki almış şeklidir. "Tapa:" ile eş anlamlıdır (Clauson, 1972: 445).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 183)'de *ṭapa* sözcüğü "-a/-e (doğru)" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

XUMĀRU:

"Miras" anlamında kullanılır [I.370/444] 223. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 335).

Kökeni: "Miras" anlamına geldiği söylenen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 628).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 157)'de *mīrāṣ* sözcüğü "mîras" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 335)'de yer alan ve "hatıra olan mal" anlamına gelen *xumāru* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

XUMĀRU[280]:

"Hatıra olan mal" anlamında kullanılır [I.370/444] 223. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 335).

Kökeni: "Hatıra" anlamına geldiği söylenen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 628).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 157)'de *mīrāṣ* sözcüğü "mîras" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 335)'de yer alan ve "miras" anlamına gelen *xumāru* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

NAMĪŽA:

Çiğil diyalektinde "kadının kızkardeşinin kocasına" denir [I.371/445] 224. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 335).

Kökeni: İranî (Soğd ?) bir sözcüktür (Clauson, 1972: 778).

[280] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 15)'de *bacanak* "kadının kız kardeşinin kocası"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 13)'de *bacanaq* "iki kız kardeşin kocaları"; ŞS (Kunos, 1902: 132)'de *koda* "bacanak" sözcüklerinin bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ŠALĀŠU:

"Bir tür Çin kumaşı"dır [I.371/445] 224. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 335).

Kökeni: Belki de Çincedir (Clauson, 1972: 868). Räsänen, sözcüğün anlamını "bir tür Çin kumaşı" olarak vermiş ve bunu Moğolca *šalba-ga* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 441).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ŠAMŪŠA:

"Çemen otu" anlamında kullanılır [I.371/445] 224. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 335).

Kökeni: "Yenilebilen çemen otu; yenilen bir çeşit ot, poy otu" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 868, DTS, 1969: 520).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 180)'de *şāmūşa* sözcüğü "süs; iyi bakım, refah" anlamlarına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QARĀĠU:

"Demir sülfat" anlamında kullanılır [I.371/445] 224. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 335).

Kökeni: "Kara:" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 656). DTS'de sözcük "siyah boya olarak kullanılan demir göztaşı, zaç denilen kara boya" şeklinde açıklanmış ama köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 424).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 134)'de *ḳaraġu* "karanlık"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 112)'de *ḳaraġu* "karanlık"; ŞS (Kunos, 1902: 120)'de *karağu* "bir nevi şikyar kuşudur" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 335)'de yer alan ve "kör" anlamına gelen *qarāġu* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QARĀĠU:

"Kör" anlamında kullanılır [I.371/445] 224. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 335).

Kökeni: "Kör" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 656, DTS, 1969: 424).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 208)'de *kör* "gözü görmiyen"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 116)'de *kör* "kör" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, Kİ, EM, ML, AL, ZT'deç yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 134)'de *ḳaraġu* "karanlık"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 112)'de *ḳaraġu* "karanlık"; ŞS (Kunos, 1902: 120)'de *karağu* "bir nevi şikyar kuşudur" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-

Kelly, 1982-I: 335)'de yer alan ve "demir sülfat" anlamına gelen *qarāġu* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QURİĠU NĀŊ:

"Kurumak üzere olan şey" anlamında kullanılır [I.371/445] 224. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 335).

Kökeni[281]: "Kuruma noktasındaki şey" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "kurı:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 656). Sıfat unsuru, *kurı- (fiil kökü) +-gu (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QİRĀĠU:

"Soğukta gökten düşen kırağı" anlamında kullanılır [I.371/445] 224. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 335).

Kökeni: "Kırağı" anlamına gelir ve etimolojisi belirsizdir (Clauson, 1972: 656). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<ḳır + aġu [~ +av]" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 510).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 199)'de *kırav* "kırağı"; AL (Kaçalin, 2011: 960)'de *ḳırav* "soğuk günlerde geceleyin havadan yere düşüp yeri ağartan su damlacıkları"; ŞS

[281] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

(Kunos, 1902: 130)'de *kırağu (kırau)* "kırağ, çiğ, şebnem", ŞS (Kunos, 1902: 146)'de *moldur* "şebnem, çiy", ŞS (Kunos, 1902: 178)'de *şudrun* "şebnem, kırav, çiy", ŞS (Kunos, 1902: 52)'de *ceh* "şebnem, rutubet, çi", ŞS (Kunos, 1902: 78)'de *hertaman* "şebnem", ŞS (Kunos, 1902: 121)'de *karav* "çi, şebnem; kırak"; ZT (Kara, 2011: 354)'de *ḳırav* "kırağı, şebnem, çiy", ZT (Kara, 2011: 389)'de *şudrun* "bahar şebnemi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BUZĀĠU:

"Buzağı" anlamında kullanılır [I.371/445] 224. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 335).

Kökeni: "Buzağı" anlamına gelir ve "-ğu:" ile biten eski bir sözcüktür. Moğolcada *bura'u* şeklindedir (Clauson, 1972: 391). Sözcük, Moğolcada *birağu* olarak geçer. Budenz, Bálint gibi araştırmacılar Türkçe *buzağı* ile Moğolca *birağuyu* birleştirmiştir. Gombocz bu görüşe katılırken Clauson Moğolcadaki sözcüğün eski çağdan kalma bir alıntı olduğunu söylemiştir (Eren, 1999: 65). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*bızağu < *bıŕağu" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 189).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 98)'de *buzaġu* "buzağı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 24)'de *buzağu / buzavu* "buzağı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 106)'de *buzaġu* "süt danası"; EM (Toparlı, 2003: 79)'de *buzaġu* "buzağı"; ZT (Kara, 2011: 318)'de *buzav* "buzağı, erkek buzağı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EZ, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BUZĀĠU TİLİ:

"Sıçan" anlamında kullanılır [I.371/445] 224. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 335).

Kökeni: "Sıçan" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (DTS, 1969: 130).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 137)'de *sıçan / sıçḳan* "fare"; İML (Battal, 1997: 60)'de *sıçğan* "sıçan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 90)'de *sıçan / sıçğan* "fare"; EZ (Atalay, 1945: 236)'de *sıçan* "sıçan denen hayvancık", EZ (Atalay, 1945: 237)'de *sışkan* "sıçan denen hayvancık"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 122)'de *ṣıçan / ṣıçḳan* "fare"; EM (Toparlı, 2003: 106)'de *ṣıçḳan* "sıçan"; ŞS (Kunos, 1902: 43)'de *çıçkan* "sıçan, fare, sıçkan", ŞS (Kunos, 1902: 62)'de *elanğarat* "büyük fare, sıçan", ŞS (Kunos, 1902: 111)'de *yümren* "sıçkan, fare, bir nevi büyük sıçan", ŞS (Kunos, 1902: 147)'de *muş* "fare, sıçan", ŞS (Kunos, 1902: 169)'de *sıçğan* "sıçan, fare"; ZT (Kara, 2011: 383)'de *sıçḳan / çıçḳan / alaŋġurt / kéme* "sıçan, fare" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 330)'de yer alan ve "sıçan" anlamına gelen *sičġān* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BOŠŪĠU:

"Hayvanların serbest bırakılma zamanı" anlamında kullanılır [I.371/445] 224. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 336).

Kökeni: "Boşu:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 380). Sözcük, *boşu- (fiil kökü) +-gu (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TUŠĀĠU:

"Atın ayağına köstek vurma zamanı" anlamında kullanılır [I.371/445] 224. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 336).

Kökeni: "Tuşa:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 563). Sözcük, *tuşa- (fiil kökü) +-gu (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BUQĀĠU:

"Hırsıza vurulan zincir" anlamında kullanılır [I.371/445] 224. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 336).

Kökeni: "Buka:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 314). Räsänen'in sözlüğünde ve DTS'de "hırsız için kullanılan zincir; bağ; zincir, suçlulara vurulur" şeklinde açıklanan sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Räsänen, 1969: 87, DTS, 1969: 112).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 107)'de *buḳaġu* "bukağı"; EZ (Atalay, 1945: 157)'de *bukagı* "bukağı", EZ (Atalay, 1945: 157)'de *bugavı* "bukağı", EZ (Atalay, 1945: 159)'de *buvavı* "bukağı", EZ (Atalay, 1945: 208)'de *köstek* "köstek", EZ (Atalay, 1945: 202)'de *kişen* "köstek", EZ (Atalay, 1945: 265)'de *tuşak / tuşar* "köstek"; ŞS (Kunos, 1902: 33)'de *buğağu* "bokağu, bend, köstek, zincir, dest-bend" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAQĀĠU:

“Kümes hayvanları için kullanılan genel bir terim”dir. Horoz için *ärkäk taqāġu*; tavuğa ise *tiši taqāġu* denir [I.371/445] 224. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 336).

Kökeni: Doğal anlamıyla çok eski bir sözcüktür ve on iki yıllık döngüdeki hayvanları ifade eder. Moğolcada *takiya* olarak görülür (Clauson, 1972: 468).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 184)’de *ṭavuḳ* “tavuk (cinsi)”; EZ (Atalay, 1945: 253)’de *tavuk/keklik* “tavuk”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 125)’de *ṭavuḳ* “tavuk”; EM (Toparlı, 2003: 111)’de *ṭaġuḳ* “tavuk”, EM (Toparlı, 2003: 112)’de *ṭavuḳ* “tavuk”; AL (Kaçalin, 2011: 1010)’de *tavuġ* “tavuk”; ŞS (Kunos, 1902: 185)’de *tehaku (takuğ)* “tavuk”; ZT (Kara, 2011: 389)’de *taḫaḳu/ taḫaḳuy* “tavuk”, ZT (Kara, 2011: 394)’de *tavuġ* “tavuk” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-II: 105)’de yer alan ve “tavuk” anlamına gelen *taquq* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, ML’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAQĀĠU YİLİ:

“Türklerde on iki yıldan biri”dir. Horoz için *ärkäk taqāġu*; tavuğa ise *tiši taqāġu* denir [I.371/445] 224. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 336).

Kökeni: “Türklerde on iki yıldan biri” anlamına gel sözcük grubunun köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 468).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TALĀĠU:

"Ölümcül zehir" anlamında kullanılır. Ayrıca dizanteriye de *talāġu* denir [I.373/447] 225. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 336).

Kökeni: "Tala:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 497).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TUMĀĠU:

"Nezle" anlamında kullanılır [I.373/447] 225. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 336).

Kökeni: "Tuma:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 505).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 76)'de *tumağı* "nezle"; ŞS (Kunos, 1902: 163)'de *ricandalık* "nezle, soğuk geçirme" sözcükleri bu madddeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QANĀĠU:

"Neşter" anlamında kullanılır [I.373/447] 225. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 336).

Kökeni: "Kana:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 637). DTS'de sözcüğün anlamı "kan alma neşteri, bisturisi" olarak açıklanmış ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 417). Sözcük, *kana- (fiil kökü) +-gu (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 37)'de *kanağu* sözcüğü "neşter" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÜTŪGÄ:

"Patlıcan" anlamında kullanılır [I.373/447] 225. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 336).

Kökeni: "Patlıcan" anlamında kullanılan Türkçe bir sözcüktür. Bütün modern Türk diyalektlerinde sözcüğün Farsça şekli kullanılır (Clauson, 1972: 304).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BİLĀGÜ:

"Bileği" anlamında kullanılır [I.373/447] 225. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 336).

Kökeni: "Bile:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 341). Sözcük, *bile- (fiil kökü) +-gü (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 94)'de *bilevü* "bileği"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 18)'de *bilәwü* "bileği"; EM (Toparlı, 2003: 76)'de *bilegü / bilegü* "bileği"; ZT (Kara, 2011: 312)'de *bilev* "bileği taşı, bıçak taşı" sözcükleri bu maddeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 348)'de yer alan ve "bileği" anlamına gelen *niždāġ* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EZ, EK, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TİRĀGÜ:

"Başka şeye destek olacak nesne, direk" anlamında kullanılır [I.373/447] 225. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 336).

Kökeni: "Tire:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 546). Sözcük, *tire- (fiil kökü) +-gü (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 35)'de *dirāk* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 103)'de *tirāk* "direk" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KĀRĀKÜ:

Türkmenler arasında "çadır"; yerleşik halk arasında ise "kışlık ev" anlamında kullanılır [I.373/447] 225. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 336).

Kökeni: Türkmenler arasında "çadır"; kasaba sakinleri arasında ise "kışlık ev" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 744).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 110)'de *çadır* "çadır"; İML (Battal, 1997: 24)'de *çatır* "çadır"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 27)'de *çatır* "çadır"; EZ (Atalay, 1945: 161)'de *çatır* "çadır"; EM (Toparlı, 2003: 80)'de *çadır / çādur* "çadır"; ŞS (Kunos, 1902: 36)'de *çadır* "hayma, oba" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 309, 309)'de yer alan ve "çadır" anlamına gelen *čāčir, čātir* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖZĀGÜ:

"Ateş süngüsü" anlamında kullanılır [I.373/447] 225. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 337).

Kökeni: "Köze:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 759). Sözcük, *köze- (fiil kökü) +-gü (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖŠĪGÄ

"Hafif gölge" anlamında kullanılır [I.373/447] 225. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 337).

Kökeni: "Köşi:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 753). DTS'de "küçük, kuvvetsiz gölge" şeklinde açıklanan sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 319). Sözcük, *köşi- (fiil kökü) +-ge (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 148)'de *kölge* "gölge", ME (Yüce, 1993: 149)'de *kölige* "gölge"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 122)'de *kölek* "gölge", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 122)'de *kölge* "gölge"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 51)'de *kölgäy* "gölge"; EZ (Atalay, 1945: 207)'de *kölek* "gölge", EZ (Atalay, 1945: 207)'de *köletke* "gölge"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 116)'de *kölgey* "gölge"; EM (Toparlı, 2003: 115)'de *kölge* "gölge"; AL (Kaçalin, 2011: 967)'de *kölege* "(koyu) gölge"; ŞS (Kunos, 1902: 135)'de *koz* "ğoz, saye, gölge", ŞS (Kunos, 1902: 140)'de *kuzay* "asla güneş uğramayan yer, gölge", ŞS (Kunos, 1902: 47)'de *çoğa* "gölge"; ZT (Kara, 2011: 360)'de *kölege/köleŋe* "gölge" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 337, 310)'de yer alan ve "gölge" anlamına gelen *kölīgä, kōlık* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄLĀGÜ:

"Gerboa (Arap tavşanı?)" anlamında kullanılır [I.373/447] 225. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 337).

Kökeni: "-gü:" ekiyle biten eski bir hayvan adıdır (Clauson, 1972: 718).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 39)'de *kelеŋü*, "tarla sıçanı, arap tavşanı"; ZT (Kara, 2011: 302)'de *alaŋġurt / alaŋut* "büyük yaban faresi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 174)'de yer alan ve "gerboa" anlaına gelen *alāŋır* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖLİGÄ:

"Koyu gölge" anlamında kullanılır [I.373/447] 225. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 337).

Kökeni: "Köli:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 718). Sözcük, *köli- (fiil kökü) +-ge (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 148)'de *kölge* "gölge", ME (Yüce, 1993: 149)'de *kölige* "gölge"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 122)'de *kölek* "gölge", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 122)'de *kölge* "gölge"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 51)'de *kölgäy* "gölge"; EZ (Atalay, 1945: 207)'de *kölek* "gölge", EZ (Atalay, 1945: 207)'de *köletke*

“gölge”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 116)’de *kölgey* “gölge”; EM (Toparlı, 2003: 115)’de *kölge* “gölge”; AL (Kaçalin, 2011: 967)’de *kölege* “(koyu) gölge”; ŞS (Kunos, 1902: 135)’de *koz* “ğoz, saye, gölge”, ŞS (Kunos, 1902: 140)’de *kuzay* “asla güneş uğramayan yer, gölge”, ŞS (Kunos, 1902: 47)’de *çoğa* “gölge”; ZT (Kara, 2011: 360)’de *kölege/köleŋe* “gölge” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 310, 337)’de yer alan ve “gölgeanlamına gelen *kölık, köšīgä* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, ML’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČÜMĀLİ:

Çiğil diyalektinde “karınca” anlamında kullanılır [I.373/447] 225. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 337).

Kökeni: “Karınca” anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 423, DTS, 1969: 155).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 113)’de *ḳarınça* “karınca”, KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 124)’de *ḳumursḳa* “karınca”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 81)’de *qumursuğa* “karınca”; EZ (Atalay, 1945: 211)’de *kumrsuka/karınçak* “karınca”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)’de *ḳarınca* “karınca”; EM (Toparlı, 2003: 89)’de *ḳarınça/ḳumurusḳa* “karınca”; ŞS (Kunos, 1902: 121)’de *çomadu* “küçük karınca, karınçka”; ŞS (Kunos, 1902: 121)’de *karınçka* “küçük karınca”; ŞS (Kunos, 1902: 121)’de *karınca* “karınçka”, ŞS (Kunos, 1902: 48)’de *kumursğa* “karınca”; ZT (Kara, 2011: 363)’de *ḳumurusḳa/ḳumuruşḳa/ ḳumuruzḳa* “karınca” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 371, III: 341)’de yer

alan ve “karınca” anlamına gelen *qarinčaq* ve *qarinča* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, ML, AL’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČÜMĒLİ (?):

“Sıcaktan gözü kararan kişiye” denir [I.373/447] 225. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 337).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄPĀLİ:

“Kelebek” anlamında kullanılır [I.373/447] 225. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 337).

Kökeni: "Kelebek" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 689, DTS, 1969: 300).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 138)'de *ḳelebek* "kelebek"; İML (Battal, 1997: 39)'de *kelebek* "bildiğimiz güzel kanatlı böcek"; ŞS (Kunos, 1902: 70)'de *göbelek* "kelebek" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QARĪZĀN:

"Bunak, ihtiyar" anlamında kullanılır [I.373/447] 225. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 337).

Kökeni: "Karı:" sözcüğünden türemiştir; ama –za:n ekinin herhangi bir izi yoktur (Clauson, 1972: 665).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČİBİQĀN:

"Hünnap" anlamında kullanılır [I.373/447] 225. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 337).

Kökeni: Hünnap meyvesidir. Metaforik olarak çıban buna benzetilmiştir. Şüphesiz Hint kaynaklı bir sözcüktür ve telaffuzda farklılıklar olabilmektedir (Clauson, 1972: 396). DTS'de sözcük "unabi, akdiken türünden olan fundalar (zizphus)" şeklinde açıklanmış ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 150).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 362)'de yer alan ve "hünnap" anlamına gelen *tawilġūč* sözcüğüyle aynı anlama gelen DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 363)'deki *tawilqu* sözcüğü bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 337)'de yer alan ve "çıban" anlamına gelen *čibiqān* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ČİBİQĀN[282]:

"Çıban" anlamında kullanılır ve kırmızı olduğu için hünnaba benzetilerek söylenmiştir [I.373/447] 225. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 337).

Kökeni: DTS'de sözcük "dış görünüşü unabinin meyvesine benzeyen sivilce, çıban" şeklinde açıklanmış ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 150).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[282] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

ŞS (Kunos, 1902: 45)'de *çıpkan* "çiban", ŞS (Kunos, 1902: 94)'de *it dirseyi* "arpacık gibi bir çıban", ŞS (Kunos, 1902: 121)'de *karbıl çıbanı* "bir nevi çıbandir" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 337)'de yer alan ve "hünnap" anlamına gelen *čibiqān* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QARĀQĀN:

"Bir tür dağ ağacı" anlamında kullanılır [I.373/447] 225. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 337).

Kökeni: "Kara:" sözcüğünden türemiştir. Bir tür ağaç ya da çalıdır (Clauson, 1972: 657).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČULĪMĀN ĪŠ:

Kençek diyalektinde "içinden çıkılamayan, karışık iş" anlamında kullanılır [I.373/447] 225. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 337).

Kökeni[283]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 345, 351, 367)'de yer alan ve "karışık iş" anlamına gelen *borbāš iš*, *čalpaq iš*, *samurtuġ iš* sözcük grupları bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde bulunmayan sözcük grubunun bire hiç eş değerliği vardır.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TATİNDİ SŪT:

"Hayvan memesinde kalan süt" anlamında kullanılır [I.373/447] 225. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 338).

Kökeni: "Süt kalıntısı" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "tatın-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 458). İsim unsurunun köken bilgisi yoktur. Sıfat unsuru "-dı" ekiyle yapılmıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[283] Sözcük grubunun unsurlarının köken bilgisi bulunamamıştır.

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SAČİNDİ NÄƉ:

"Dağınık, saçılan şey" anlamında kullanılır [I.373/447] 225. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 338).

Kökeni[284]: "Dağınık, saçılan şey; saçılan, dağılan nesne" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "saçın-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 798, DTS, 1969: 479).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TİƉİNDİ NÄƉ:

"Yasaklanmış şey" anlamında kullanılır [I.373/447] 225. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 338).

Kökeni: "Yasaklanmış şey" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "tıƉın-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 458). "-dı (fiilden isim yapım eki)" ile yapılmıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[284] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

KÄḌİNDİ TŌN:

"Çok giyilen elbise" anlamında kullanılır [I.373/447] 225. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 338).

Kökeni[285]: "Yıpranmış giysi; genellikle giyilen elbise" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "ke:ḏ-" fiilinden türemiştir ve "-di (fiilden isim yapım eki)" ile yapılmıştır. (Clauson, 1972: 705, DTS, 1969: 705).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SÜRÜNDİ ÄR:

[285] Sözcük grubunun isim unsuru olan "tōn" sözcüğünün köken bilgisi 503. Varaktaki "tōn" maddesinde verilmiştir.

"Her yerden kovulan kişi" anlamında kullanılır [I.374/449] 226. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 338).

Kökeni[286]: "Her yerden kovulan kişi; her yerden sürülen kişi, sürüntü adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "sürün-" fiilinden türemiştir ve "-di (fiilden isim yapım eki)" ile yapılmıştır. (Clauson, 1972: 854, DTS, 1969: 518).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QİRİNDİ:

"Bir şeyin kırıntısı" anlamında kullanılır [I.374/449] 226. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 338).

Kökeni: "Herhangi bir şeyin döküntüsü" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 662).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 131)'de *kırpındı* "kırıntı" sözcüğü DLT'deki "qirindi" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 104)'de yer alan ve "kırıntı" anlamna gelen *uwuš* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

[286] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ZARANZA:

"Yalancı safran" anlamında kullanılır. Tohumuna ise *zaranza urġi* denir [I.374/449] 226. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 338).

Kökeni: Şüphesiz Soğdca (?) bir sözcüktür (Clauson, 1972: 987).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÜZÜNDİ SŪW:

"Süzülmüş su" anlamında kullanılır [I.374/449] 226. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 338).

Kökeni[287]: Sözcük grubunun sıfat unsuru "süz-" fiilinden türemiştir ve "-di (fiilden isim yapım eki)" ile yapılmıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[287] Sözcük grubunun isim unsuru olan "sūw" sözcüğünün açıklayıcı bir köken bilgisi yoktur.

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAZİNDİ TOPRĀQ:

"Kazılmış toprak" anlamında kullanılır [I.374/449] 226. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 338).

Kökeni: Sözcük grubunun sıfat unsuru "kaz-" fiilinden türemiştir ve "-dı (fiilden isim yapım eki)" ile yapılmıştır. İsim unsuru ise "topra:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 443).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BOĠUNDİ:

"İnsanların değil hayvanların mesanesi" anlamında kullanılır [I.374/449] 226. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 338).

Kökeni: "İnsanların değil hayvanların mesanesi" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 316).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SALİNDİ OTUŊ[288]:

"Selden dolayı nehir kıyısına atılan odun" anlamında kullanılır [I.374/449] 226. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 338).

Kökeni[289]: "Selden dolayı nehir kıyısına atılan odun" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "salın-" fiilinden türemiştir ve "-dı (fiilden isim yapım eki)" ile yapılmıştır (Clauson, 1972: 828).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

---

[288] Bu maddede "salindi otuŋ, salindi nāŋ, salindi" sözcükleri aynı maddede geçmektedir.
[289] Sözcük grubunun isim unsurunun köken bilgisi 79. varaktaki "otuŋ" maddesindedir.

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SALİNDİ NÃÐ:

"Atılmış şey" anlamında kullanılır [I.374/449] 226. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 338).

Kökeni[290]: "Atılmış şey" anlamına gelen sözcük grubunun köken bilgisi verilmemiştir. Sözcük grubunun sıfat unsuru "salın-" fiilinden türemiştir ve "-dı (fiilden isim yapım eki)" ile yapılmıştır. (Clauson, 1972: 828).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SALİNDİ:

"Erkek üye" anlamında kullanılır [I.374/449] 226. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 338).

Kökeni: "Adamın saçının örgüsü" anlamına gelen sözcük grubunun köken bigisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 828).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

[290] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAMİNDİ SŪW:

"Su damlası" anlamında kullanılır [I.374/449] 226. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 338).

Kökeni[291]: "Damlayan su" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "tamın-" fiilinden türemiştir ve "-dı (fiilden isim yapım eki)" ile yapılmıştır. (Clauson, 1972: 508, DTS, 1969: 530; Nalbant, 2008: 85).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

KÖMÜNDİ NĀƉ:

"Gömülmüş nesne" anlamında kullanılır [I.374/449] 226. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 338).

Kökeni[292]: "Gömülmüş nesne" anlamına gelen sözcük grubunun köken bilgisi verilmemiştir. Sözcük grubunun sıfat unsuru "kömün-" fiilinden türemiştir ve "-di (fiilden isim yapım eki)" ile yapılmıştır. (Clauson, 1972: 723).

[291] Sözcük grubunun isim unsuru olan "sūw" sözcüğünün açıklayıcı bir köken bilgisi yoktur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BUSTULİ:

"Dağ ıspanağı" anlamında kullanılır [I.374/449] 226. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 339).

Kökeni: "Yenilebilir karapazı ya da dağ ıspanağı" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 373).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BOŠĠUT:

[292] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

"Çırak" anlamında kullanılır [I.376/451] 227. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 339).

Kökeni: "*Boşğu-" fiilinden türemiştir. *Boşuğ* sözcüğüyle morfolojik olarak çok az anlamsal bir ilişkisi vardır. Ne bu ne de akraba olan sözcükler Hakaniye'den sonra belirtilmemiştir. Ama TT VIII'de –o–'nun yazımı sabittir (Clauson, 1972: 379).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TARMUT:

"Dağ geçitleri" anlamında kullanılır [I.376/451] 227. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 339).

Kökeni: "Tarma:-" fiilinden türemiştir. Telaffuz ederken –a:– atlanmıştır (Clauson, 1972: 549).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÄGŠÜT:

"Tazminat şeklinde bir şeyin değişimi, iyi parayla kötü paranın değişimi gibi" bir şeydir [I.376/451] 227. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 339).

Kökeni: "Tegiş-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 487). Sözcük, *tegş- (fiil kökü) + -üt (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Nalbant, 2008: 98).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 99)'de *bẹdẹl* "karşılık, bedel"; ŞS (Kunos, 1902: 199)'de *tülemiş* "tazmin, karşılık" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

RABČAT (?):

Kençek diyalektinde "zorunlu çalışma; emirin halkın hayvanlarını parasız kullanması" anlamkında kullanılır [I.376/451] 227. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 339).

Kökeni: Kaynağı belirsizdir; ama şüphesiz Hint-Avrupa merkezlidir (Clauson, 1972: 780). Räsänen'in sözlüğünde ve DTS'de "angarya; zorlu çalıştırma, angarya (Kençekçe), beyin halkı karşılıksız çalıştırması" şeklinde açıklanan sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Räsänen, 1969: 388, DTS, 1969: 476).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČAPĠUT:

"Şilte, çaput" anlamında kullanılır [I.376/451] 227. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 339).

Kökeni: "Çap-" fiilinden türemiştir. Ama bununla anlamsal ilişkisi uzaktır (Clauson, 1972: 396). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<çap-ġut [TT'nde /g/ düşmüştür.]" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 220).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 26)'de *çaput* sözcüğü "paçavra" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QARŠUT:

"Bir şeyin karşıtı" demektir [I.376/451] 227. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 340).

Kökeni: "Karış-" fiilinden türemiştir ve "karşı:" sözcüğüyle eş anlamlıdır (Clauson, 1972: 664). Gülensoy, sözcükle ilgili "<karşu + t 'addan ad yapan ek: yaş + (ı)t" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 471).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 196)'de *utru* "karşı", ME (Yüce, 1993: 135)'de *ḳarşu* "karşı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 71)'de *qarşu* "karşı, mukabil, bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 186)'de *karşı* "karşı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)'de *ḳarşı* "karşı"; AL (Kaçalin, 2011: 1032)'de *utru* "karşı, yan"; ŞS (Kunos, 1902: 122)'de *karşı* "öte taraf" sözcükleri bu maddedeki "čär" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 150, 258)'de "bir şeyin karşısı" anlamına gelen *utru*, *čär* ve DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 321)'de "karşı" anlamına gelen *qarši* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QİZĠUT:

"İbretlik ceza" anlamında kullanılır [I.376/451] 227. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 340).

Kökeni: "Kız-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 681).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAWŠUT:

"Devletin refahı için iki kralın mutabakatı" anlamında kullanılır [I.376/451] 227. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 340).

Kökeni: "Kavış-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 587). DTS'de "iki hükümdarın el sıkışmasıyla pekiştirilen (onaylanan) barış antlaşması" şeklinde açıklanan sözüğün köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 438). Sözcük, *kawş- (fiil kökü) + -ut (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Nalbant, 2008: 98).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

LUČNUT (?):

"Buğday temizliğinde birbirine yardım etme" anlamında kullanılır [I.376/451] 227. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 340).

Kökeni: İkinci hecedeki ünlü gösterilmemiştir (Clauson, 1972: 763). Räsänen'in sözlüğünde ve DTS'de "buğday temizlemede karşılıklı yardım; imece; buğday temizlemekte köylülerin yardımlaşması" şeklinde açıklanan sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Räsänen, 1969: 318, DTS, 1969: 334).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BİČĠUČ:

"Makas" anlamında kullanılır [I.376/451] 227. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 340).

Kökeni: "Bıç-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 294). Sözcük, *bıç- (fiil kökü) + -guç (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Nalbant, 2008: 90).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 94)'de *bıçḳuç* "makas", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 137)'de *sındu* "makas", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳıpṭı* "makas"; EZ (Atalay, 1945: 198)'de *kıptı* "makas", EZ (Atalay, 1945: 185)'de *karçı* "makas", EZ (Atalay, 1945: 237)'de *sındı* "makas"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 114)'de *ḳıpṭı* "makas"; EM (Toparlı, 2003: 106)'de *sındu* "makas", EM (Toparlı, 2003: 76)'de *bıçḳıç* "makas"; ŞS (Kunos, 1902: 128)'de *kıçı* "makas", ŞS (Kunos, 1902: 129)'de *kıyın* "makas", ŞS (Kunos, 1902: 131)'de *kırklığ* "makas", ŞS (Kunos, 1902: 170)'de *sindi* "makas" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş

değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 316, 317)'de "makas" anlamına gelen *qiftu* ve *sindu* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BUDRĀČ:

"Yabāquların liderlerinden birinin adı"dır [I.376/451] 227. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 340).

Kökeni: DTS'de sözcük "özel ad; Yabaku beylerinden birinin adı" şeklinde açıklanan sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 120).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÜRGŪČ:

"Ekmek açmada kullanılan kılıca benzer geniş tahta parçası" anlamında kullanılır [I.376/451] 227. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 340).

Kökeni: El yazmalarında *yergü:ç* olarak telaffuz edilir. Ama *bo̲raç* ve *bösgeç* sözcükleri arasında yer aldığına göre başta b- olmalıdır. Bür- fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 362-363). Sözcük, *bür- (fiil kökü) + -güç (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÖSGA̋Č:

"Düz somun" anlamında kullanılır [I.376/451] 227. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 340).

Kökeni: "Bös-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 373). Sözcük, *bös- (fiil kökü) + -geç (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuş olmalıdır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TUTMĀČ:

"İyi bilinen bir Türk yemeği"dir [I.376/451] 227. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 340).

Kökeni: "-maç" ekiyle yapılmıştır (Clauson, 1972: 457).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 108)'de *tutmaç* "et suyuna atılan hamur parçaları"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 177, 777b-10)'de "…ayturlar. Ve ḳımızını ve sormanı ve baḫsumnı ve bozanı dağı Türkçe ayturlar. Yana *tutmaç* ve umaç ve kömeç ve talġannı hem Türkçe…"; ŞS (Kunos, 1902: 198)'de *tutmac* "rişte aşı, unaşı" sözcükleri bu maddeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TUTĠŪČ:

"Kahvaltı" anlamında kullanılır [I.377/452] 228. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 340).

Kökeni: "Tut-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 453). Sözcük, *tut- (fiil kökü) + -guç (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Nalbant, 2008: 90).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TUDRİČ:

Argu diyalektinde "gübre" anlamında kullanılır [I.377/452] 228. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 340).

Kökeni: *Tudrıç* şeklinde telaffuz edilmesine rağmen -d̲- olarak okunmalıdır (Clauson, 1972: 459).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 186)'de *tęrs* "gübre"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳıġ* "hayvan pisliği", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 128)'de *mayaḳ* "hayvan pisliği", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 145)'de *tezek* "at gübresi", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 95)'de *boḳ* "bok"; İML (Battal, 1997: 21)'de *bok* "insan ve hayvanların kalın bağırsağından çıkan nesne"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 20)'de *boq* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 102)'de *täzäk* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 154)'de *boḳ* "bok", EZ (Atalay, 1945: 256)'de *tezek* "hayvan pisliği, gübre, süprüntü"; ŞS (Kunos, 1902: 137)'de *kumalağ* "koyun, keçi ve devenin tezek ve gübresi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97, 294, 300, 296, 327, III: 148, 170, 214, 214, 235, 240, 270, 331)'de "gübre (farklı hayvanların olsa da)" anlamına gelen *ɨn, qumuq, mäžäk, täzäk, čalma, yin, yundaq, qīġ, bōq, mayaq, baynaq, čïla, saŋ* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TALĠŪČ:

"Hayvanın sırtıyla ip arasına sokulan odun parçası" anlamında kullanılır [I.377/452] 228. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 341).

Kökeni: "*Talk-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 496). Sözcük, *talk- (fiil kökü) + -guç (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuş olmalıdır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAWĠĀČ[293]:

"Māṣīn'in adı"dır [I.377/452] 228. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 341).

Kökeni: Çince *t'o po* şeklinde transkribe edilen bir Türk kabilesinin adıdır (Clauson, 1972: 438).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

[293] Bu maddede geçen "tawġāč, "tawġāč, "tawġāč äḏi, "tawġāč xān, tat "tawġāč, "tawġāč yodāsi" sözcükleri ayrı başlıklar altında ele alınmıştır.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 341)'de yer alan ve "o bölgede yaşayan bir Türk kabilesi" anlamına gelen *tawġāč* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TAWĠĀČ:

"O bölgede yaşayan bir Türk kabilesi"dir. Buradan gelerek *tat tawġāč* da denir [I.377/452] 228. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 341).

Kökeni[294]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 341)'de yer alan ve "Māṣīn'in adı" anlamına gelen *tawġāč* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TAWĠĀČ ÄḌİ:

"Antik ve heybetli olarak üretilen herhangi bir madde" anlamında kullanılır [I.377/452] 228. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 341).

[294] Sözcüğün kökeniyle ilgili bilgiler bir önceki maddede verilmiştir.

Kökeni: Üretilmiş eski ve önemli mallar anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 438).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAWĠĀČ XĀN:

"Ülkesi büyük ve köklü olan krala" denir [I.377/452] 228. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 341).

Kökeni: "Ülkesi büyük ve köklü olan kral" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 438).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAT TAWĠĀČ:

Bir ikileme şeklinde kullanılır ve "Farslar ile Türkleri" ifade eder [I.377/452] 228. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 341).

Kökeni: "Farslar ve Tükler" anlamına gelen sözcük grubunun köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 438).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAWĠĀČ YODĀSİ:

"Yaprakları zambak yaprağına benzeyen ve ilaç olarak kullanılan bir tür bitki"dir [I.377/452] 228. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 341).

Kökeni: "Yaprakları zambak yaprağına benzeyen ve tıbbi amaçlarla kullanılan bir tür bitki" anlamına gelen sözcük grubunun köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 438).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SARQİČ:

"Hindiba, acı marul" anlamında kullanılır [I.377/452] 228. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 341).

Kökeni: "Karamuk" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 848).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SURQİČ:

"Kılıç, hançer, bıçak gibi şeyleri saplarının yapıştırmak için kullanılan reçine"dir [I.377/452] 228. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 341).

Kökeni: DTS'de "lök ağacının zamkıdır; bununla kılıç, hançer, keski gibi şeylerin sapları berkitilir" şeklinde açıklanan sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 514).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SARNİČ:

"Deriden yapılmış sağım kovası" anlamında kullanılır [I.377/452] 228. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 341).

Kökeni: "Deriden yapılmış sağım kovası" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 854).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 364, 300, II: 108)'de "deri çanta" anlamına gelen *käsürgü*, *könäk, čöŋgäk* sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SAĠDİČ:

"Arkadaş" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.379/455] 229. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 341).

Kökeni: "Sa:ğ" sözcüğünden türemiştir ve "gerçek arkadaş" anlamına gelir (Clauson, 1972: 806). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<sağ + dıç < sağ + da eş" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 711).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 146)'de *ḳoldaş* "yoldaş, arkadaş", ME (Yüce, 1993: 128)'de *içkin* "(yakın) arkadaş", ME (Yüce, 1993: 121)'de *ėş* "eş, arkadaş", ME (Yüce, 1993: 115)'de *dōst* "arkadaş"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 103)'de *dōst* "dost"; İML (Battal, 1997: 34)'de *iş* "arkadaş, dost", İML (Battal, 1997: 91)'de *yoldaş* "yol arkadaşı", İML (Battal, 1997: 34)'de *iş* "arkadaş, dost"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *äş* "eş, arkadaş, refik, yoldaş", Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *äş* "eş, arkadaş, refik, yoldaş", Kİ (Caferoğlu, 1931: 127)'de *yoldaş* "yol arkadaşı"; EZ (Atalay, 1945: 287)'de *yoldaş* "yoldaş, yol arkadaşı", EZ (Atalay, 1945: 166)'de *dost* "dost", EZ (Atalay, 1945: 140)'de *antlım* "dost"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 107)'de *ḍoṣṭ* "dost, arkadaş"; EM (Toparlı, 2003: 125)'de *yoldaş* "arkadaş", EM (Toparlı, 2003: 100)'de *nöker* "arkadaş", EM (Toparlı, 2003: 82)'de *dōst* "arkadaş"; AL (Kaçalin, 2011: 963)'de *ḳoldaş* "arkadaş, yoldaş, elden tutan", AL (Kaçalin, 2011: 938)'de *ėş* "eş, yoldaş, akran, emsal"; ŞS (Kunos, 1902: 171)'de *sirek* "arkadaş, yoldaş", ŞS (Kunos, 1902: 189)'de *tingtaş* "arkadaş, refik", ŞS (Kunos, 1902: 50)'de *çure* "arkadaş, yoldaş, refik", ŞS (Kunos, 1902: 54)'de *cink* "arkadaş", ŞS (Kunos, 1902: 55)'de *cüre* "arkadaş, refik, dost", ŞS (Kunos, 1902: 86)'de *imeldaş* "arkadaş", ŞS (Kunos, 1902: 129)'de *kıldaş* "yoldaş, arkadaş", ŞS (Kunos, 1902: 135)'de *koşarta* "arkadaş", ŞS (Kunos, 1902: 93)'de *iş* "refik, muadil"; ZT (Kara, 2011: 428)'de *yoldaş* "yoldaş" şeklinde karşımıza çıkan sözcükler bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 104, 95, 345)'de yer alan ve "arkadaş" anlamına gelen *adaš*, *ēš*, *qoldaš* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SOĠDİČ:

"Kışın insanlar arasında sırayla yapılan şölen" anlamında kullanılır [I.379/455] 229. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 341).

Kökeni: "Kış aylarında boyun her bir üyesi tarafından yapılan eğlencenin adı" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 806).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SAWDİČ:

"Meyve vb. şeyleri taşımak için kullanılan dallardan örülmüş sepet" demektir [I.379/455] 229. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 341).

Kökeni: -dıç ekiyle yapılmıştır. Ama *sa:v* sözcüğüyle anlamsal bir ilişkisi yoktur. Belki de diğer isimler gibi yapaydır (Clauson, 1972: 785).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÄNGÄČ:

"Fındık büyüklüğünde tatlı, kırmızı ve beyaz bir elma" anlamında kullanılır [I.379/455] 229. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 341).

Kökeni: -geç ekiyle yapılmıştır (Clauson, 1972: 839).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QATQUČ (?):

Argu diyalektinde "akrep gibi sokan bir şey"dir [I.379/455] 229. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 341).

Kökeni: Ünlüleri tamamen yanlış gösterilmiştir. Bir çeşit türemiş sözcüktür (Clauson, 1972: 599).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QİSĠĞĀČ:

"Kerpeten" anlamında kullanılır [I.379/455] 229. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 342).

Kökeni: "Kıs-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 667). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<ḳıs- ġ(~ḳ)aç" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 517).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 43)'de *kısgaç* "kısaç"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 76)'de *qısğaç* "kıskaç"; ŞS (Kunos, 1902: 139)'de *kuskac* "kaskac, demircilerin büyük kelpeten gibi âleti"; ŞS (Kunos, 1902: 131)'de *kısak* "kısıcı alet, mengene, kelpeten, kıskıc" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 342)'de yer alan ve "insanı ısıran küçük siyah bir hayvan" anlamına gelen *qisġāč* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QİSĠĞĀČ:

Oğuz diyalektinde "insanı ısıran küçük siyah bir hayvan" anlamında kullanılır [I.379/455] 229. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 342).

Kökeni: "İnsanı ısıran küçük siyah bir hayvan" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 667).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 156)'de *yengeç* "yengeç"; İML (Battal, 1997: 50)'de *lengeç* "yengeç", İML (Battal, 1997: 89)'de *yengeç* "yengeç"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 76)'de *qısqaç* "yengeç"; EZ (Atalay, 1945: 199)'de *kısaş* "yengeç", EZ (Atalay, 1945: 199)'de *kıskaş* "yengeç", EZ (Atalay, 1945: 177)'de *ilengiş* "yengeç", EZ (Atalay, 1945: 284)'de *yenkeş* "yengeç"; EM (Toparlı, 2003: 123)'de *yengeç* "yengeç", EM (Toparlı, 2003: 113)'de *tekleç* "yengeç", EM (Toparlı, 2003: 113)'de *tengeç* "yengeç" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 346)'de yer alan ve "yengeç" anlamına gelen *yäŋgäč* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 43)'de *kısgaç* "kısaç"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 76)'de *qısğaç* "kıskaç" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 342)'de yer alan ve "kerpeten" anlamına gelen *qisġāč* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QUŠĠĀČ:

"Serçe" anlamında kullanılır [I.379/455] 229. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 342).

Kökeni: "Kuş" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 672).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 100)'de *çıpçuḳ* "serçe", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 136)'de *serçe* "serçe"; İML (Battal, 1997: 59)'de *serçe* "bildiğimiz ufacık kuş"; EZ (Atalay, 1945: 235)'de *serşe* "serçe", EZ (Atalay, 1945: 239)'de *sirşe* "serçe", EZ (Atalay, 1945: 247)'de *şıpşık* "serçe"; EM (Toparlı, 2003: 105)'de *serşe* "serçe", EM (Toparlı, 2003: 109)'de *şıpşıḳ* "serçe"; ŞS (Kunos, 1902:

168)'de *sebircek* "serçe kuşu, usfur", ŞS (Kunos, 1902: 197)'de *turği* "serçe, usfur", ŞS (Kunos, 1902: 48)'de *çopçok* "serçe", ŞS (Kunos, 1902: 50)'de *çumçak* "serçe kuşu, çumçuk", ŞS (Kunos, 1902: 54)'de *cimçik* "serçe", ŞS (Kunos, 1902: 56)'de *dağser* "serçe kuşu, usfur" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 263, 276)'de "serçe" anlamına gelen *säčä* ve *čipčirġa* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄRPİČ:

"Kerpiç" anlmaında kullanılır. Pişmiş kerpiçe ise *bišiġ kärpič* denir [I.379/455] 229. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 342).

Kökeni: "Güneşte kurumuş kerpiç" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 737). Eren, sözcüğün başka bir dilden geldiğini belirtmiştir (Eren, 1999: 233).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 116)'de *kerpiç* "kerpiç"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 45)'de *kärpüç* "kerpiç"; EZ (Atalay, 1945: 195)'de *kerpiç* "kerpiç", EZ (Atalay, 1945: 201)'de *kilürpiç* "kerpiç EZ (Atalay, 1945: 202)'de *kirpiç* "kerpiç; ZT (Kara, 2011: 351)'de *kérpiç* "kerpiç" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KİRTÜČ KİŠİ:

"Kindar, kötü huylu kişi" anlamında kullanılır [I.379/455] 229. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 342).

Kökeni: "Kıskanç ve kötü huylu kişi" anlamına gelen sözcük grubunun köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 739).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 355)'de yer alan ve "kavgacı kişi" anlamına gelen *tütsüg kiši* sözcük grubu da bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BAŠTAR:

Argu diyalektinde "orak" anlamında kullanılır [I.379/455] 229. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 342).

Kökeni: "Orak" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 378, DTS, 1969: 88).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 130)'de *oraḳ* "orak"; İML (Battal, 1997: 53)'de *orğak* "orak"; EZ (Atalay, 1945: 222)'de *orak* "orak"; ŞS (Kunos, 1902: 13)'de *arık* "orak, turpan"; ZT (Kara, 2011: 371)'de *oraġ* "orak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÄKTÜR:

"Bir erkek adı"dır [I.379/455] 229. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 342).

Kökeni: Özel ad olan sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 93).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÖKTİR:

"Bir dağın sert, basık zeminine" denir [I.379/455] 229. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 342).

Kökeni: "Dağdaki sert zemin, derin vadi" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 325).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÄLDİR:

"Dağın zirvesi" anlamında kullanılır *tāġ bäldiri* de denir [I.379/455] 229. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 342).

Kökeni: "Zirve ya da dağ" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 334).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BALDİR OĞUL:

"Üvey oğul" anlamında kullanılır [I.379/455] 229. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 342).

Kökeni: "Üvey oğul" anlamına gelen sözcük grubunun köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 333, DTS, 1969: 80).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 346)'de yer alan ve "üvey oğul" anlamına gelen *qaŋsiq oġul* sözcük grubu bu maddedekiyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BALDİR QĪZ[295]:

"Üvey kız" anlamında kullanılır [I.379/455] 229. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 342).

Kökeni: "Üvey kız" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru belki de *bıldır* sözcüğünün ikincil şeklidir (Clauson, 1972: 334, DTS, 1969: 80). İsim unsurunun köken bilgisi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[295] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BALDİR TARİĞ:

"İlkbaharın başında sürülen tarla" anlamında kullanılır [I.379/455] 229. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 342).

Kökeni: "Baharın başında dikilen mahsul" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru belki de *bıldır* sözcüğünün ikincil şeklidir (Clauson, 1972: 334). İsim unsuru ise "tari:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 537).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BALDİR QOZİ[296]:

"Doğum mevsiminde ilk doğan kuzu" anlamında kullanılır [I.379/455] 229. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 342).

Kökeni: "Doğum mevsiminde ilk doğan kuzu" anlamına gelen sıfat unsuru belki de *bıldır* sözcüğünün ikincil şeklidir (Clauson, 1972: 334). İsim unsuru ilk dönemde Moğolcada *kuriğan* olarak bulunur (Clauson, 1972: 681).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[296] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BULDUR BULDUR:

"Taşın kuyuya düşerken çıkarttığı sesi" ifade eder [I.379/455] 229. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 343).

Kökeni: Türkçede yaygın olarak kullanılan ikileme şeklindeki yansıma bir sözcüktür (Clauson, 1972: 334).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BİLDUR:

"Geçen yıl" anlamında kullanılır [I.379/455] 229. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 343).

Kökeni: "Geçen yıl" anlamına gelen sözcük Radloff'a göre "bir yıldır" ifadesinden gelir (Clauson, 1972: 334). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*bir + yıl + turur" olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 140).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 94)'de *bılṭır* "geçen yıl, bıldır"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 20)'de *bıltır* "geçen sene"; EZ (Atalay, 1945: 151)'de *bıltır* "bıldır, geçen yıl"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 104)'de *bılṭır* "geçen yıl"; ŞS (Kunos, 1902: 27)'de *biltur* "geçen sene, sal-i güzeşte" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BULĠAR:

"Türklerde iyi bilinen bir şehir"dir [I.379/455] 229. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 343).

Kökeni: "Bulgar (Volga Bulgarları'nın başkenti, yüksek Bulgar)" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 123).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 34)'de *bulğar* sözcüğü "tevaf-i etrakda büyük kadim kabile ismidir ki atil ile yabik beyninde mütemekkin dirler; bir şehir ismi ve ekserisi dahi kostantiniye mulhakatında mesken eylemişler dir; telatine dahi itlak olunur" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TOLWİR (?):

"Düğün çadırı (perde)" anlamında kullanılır [I.379/455] 229. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 343).

Kökeni: Çevirisi belirsizdir. Hem kadının başını ve vücudunu örten "peçe" hem de "örtü" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 493).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČALDİR ČALDİR:

"Çaldır çaldır şeklinde çıkan sesi" ifade eder [I.380/457] 230. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 343).

Kökeni: Yansımadır (Clauson, 1972: 419).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ČAĠMUR:

"Şalgam" anlamında kullanılır. *Čamġur* sözcüğü bunun metatezidir [I.380/457] 230. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 343).

Kökeni: "Şalgam" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 408, Räsänen, 1969: 98, DTS, 1969: 136).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 99)'de *çamġur* "havuç"; ŞS (Kunos, 1902: 50)'de *çumur* "şalgam" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÄRKÄR:

Karluk diyalektinde “eşkıya” anlamında kullanılır [I.380/457] 230. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 343).

Kökeni: Muhtemelen İranîdir. Kaynağı belirsizdir; ama fonetik olarak Arapça *saraqa* “soy-” sözcüğüyle benzerlik gösterir (Clauson, 1972: 850).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QANDİR:

“Deri soyulduktan sonra kalan ve tabaklanmaya uygun olan kısmı” anlamında kullanılır [I.380/457] 230. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 343).

Kökeni: “Tabaklanmaya yarayan et zarı” anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 635).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄSTÄR:

Uç diyalektinde "çanak çömlek" anlamında kullanılır [I.380/457] 230. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 343).

Kökeni: İranî ya da Toharcadır (Clauson, 1972: 749).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 134)'de *ḳap* "çanak, kap"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 112)'de *ḳap* "kap", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 99)'de *çanaḳ* "çanak" "KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 101)'de *çömlek* "çömlek"; İML (Battal, 1997: 24)'de *çanak* "topraktan aş kabı, çanak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 26)'de *çanaq* "bugünkü mânâsında", EZ (Caferoğlu, 1931: 31)'de *çömläk* "küçük tencere", EZ (Atalay, 1945: 163)'de *çömlek* "çömlek", EZ (Atalay, 1945: 248)'de *şölmek* "çömlek"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 106)'de *çanaḳ* "çanak"; EM (Toparlı, 2003: 80)'de *çanaḳ* "çanak, kap", (Toparlı, 2003: 80)'de *çömlek* "çömlek", EM (Toparlı, 2003: 80)'de *çölmek* "çömlek"; AL (Kaçalin, 2011: 947)'de *idiş* "zarf, kap", AL (Kaçalin, 2011: 1009)'de *tas* "tas"; ŞS (Kunos, 1902: 81)'de *idiş* " evani, zarf, kab", ŞS (Kunos, 1902: 48)'de *çolmak* " çömlek, kab, çanak, deste"; ZT (Kara, 2011: 338)'de *idiş* "kâse, kap, kacak, çanak çömlek gibi her türlü kap, zarf" şeklinde bulunan sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 275, 292, 358)'de "çanak çömlek" anlamına gelen *särk*, *čanaq*, *čäškāl*, DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 259)'de "kap" anlamındaki *qa, qāčа*" sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄŠMĪR:

"Türklerin bölgesinde bir şehir adı"dır [I.380/457] 230. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 343).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

MANDĀR:

"Ağaçlara sarılan ve onların kurumasına neden olan bitki adıdır, Oğuz diyalektinde sarmaşık" olarak ifade edilir [I.380/457] 230. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 343).

Kökeni: İranî bir sözcüktür (Clauson, 1972: 767).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 46)'de *çırmaş* "sarmaşık", ŞS (Kunos, 1902: 167)'de *sarkan* "sarmaşık" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 346, 348)'de "sarmaşık" anlamına gelen *čäŋlik (?)* ve *yörgänč* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BORDUZ:

"Bostan" anlamında kullanılır [I.380/457] 230. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 343).

Kökeni: Tanımlanamayan İranî bir dilden gelir. Orta Farsçadan ya da Yunancada "bahçe" anlamına gelen *paradeisos* sözcüğünden gelir (Clauson, 1972: 359). Räsänen, sözcüğün anlamını "ağaç bahçeis, bostan" olarak vermiş ve bunu Orta Farsça *pardēz* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 81).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 106)'de *bostan* "bahçe"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 96)'de *bostān* "bostan" şeklinde geçen sözcükle bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BALDİZ:

"Eşin (erkeğin eşi) küçük kız kardeşine" denir [I.380/457] 230. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 343).

Kökeni: "Eşin (erkeğin eşi) küçük kız kardeşi; baldız, hanımın en küçük kızkardeşi" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 334, Räsänen, 1969: 60, DTS, 1969: 80). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*bāltız < ? *bāla + dız" olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 109).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 15)'de *baldız* "kocaya nisbetle karısının küçük kızkardaşı, baldız"; ŞS (Kunos, 1902: 21)'de *balduz* "baldız, zevce hemşiresi ve kız kardaşı" şeklinde yer alan sözcükle bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TARMUZ:

"Küçük salatalık" anlamında kullanılır [I.380/457] 230. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 343).

Kökeni: "Küçük salatalık" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 550).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QUTSUZ:

"Talihsiz" anlamında kullanılır [I.380/457] 230. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 343).

Kökeni: "Kut" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 606).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 153)'de *ḳutsuz* "uğursuz, kötü"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 125)'de *ḳutsız* "kutsuz, uğursuz" şeklinde geçen sözcükler bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QİRQİZ:

"Bir Türk boyu"dur [I.380/457] 230. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 344).

Kökeni: "Türk kavim birliklerinden biri" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 446).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QALBUZ:

"Lokma" anlamında kullanılır [I.380/457] 230. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 344).

Kökeni: "Parça, lokma" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 617).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QUNDUZ:

"Kunduz" anlamında kullanılır [I.380/457] 230. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 344).

Kökeni: Räsänen, sözcüğü < *kuntuz* < **kuntuŕ* olarak göstermiştir (Räsänen, 1969: 301). Eren, sözcüğün **kund* kökünden geldiğini ve "-z"nin bir ek olduğunu

belirtmiştir (Eren, 1999: 267). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<kun- 'soymak' (DLT) + -t- (u)z" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 569).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QUNDUZ QAYRİ[297]:

"Kunduz yağı" anlamında kullanılır [I.380/457] 230. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 344).

Kökeni: "Kunduz yağı" anlamına gelip ve bir tür ilaç olan sözcüküğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 635).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubu bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubu bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

[297] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

KÜNDÜZ:

"Gündüz" anlamında kullanılır [I.380/457] 230. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 344).

Kökeni: "Gündüz" anlamına gelir ve "tüz" sözcüğünün karşıtıdır. "-tüz" ekinin bir izi görülmemektedir. Erken dönemde *kün* ve *tüz* sözcüklerinin birleşimiyle oluşmuştur (Clauson, 1972: 729). Eren, sözcüğün kökeniyle ilgili "<kün (>gün) + -düz eki" bilgisini vermiştir (Eren, 1999: 167). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<ET., OT. kūn + tüz" olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 396).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 154)'de *kün* "gün", ME (Yüce, 1993: 154)'de *kündüz* "gündüz"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 126)'de *kün* "gün", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 126)'de *kündüz* "gündüz"; İML (Battal, 1997: 49)'de *kün* "gün"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 55)'de *kün* "gün", Kİ (Caferoğlu, 1931: 55)'de *kündüz* "gündüz"; EZ (Atalay, 1945: 214)'de *kün* "gün", EZ (Atalay, 1945: 214)'de *kündüz* "gündüz"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 117)'de *kün* "gün", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 117)'de *kündüz* "gündüz"; ŞS (Kunos, 1902: 73)'de *gün* "gündüz"; ZT (Kara, 2011: 365)'de *kün* "gün, gündüz", ZT (Kara, 2011: 365)'de *kündüz* "gündüz" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

MUNDUZ:

"Ahmak" anlamında kullanılır [I.380/457] 230. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 344).

Kökeni: “Mun- (bun-)” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 768).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 126)’de *keçe (geçe)* “pepe, budala, avanık, serseri, ahmak”, ŞS (Kunos, 1902: 136)’de *köl* “ahmak, şaşkın, budala”, ŞS (Kunos, 1902: 143)’de *man (mank)* “iri, koca başlı, şaşkın, hayran adam, ahmak”, ŞS (Kunos, 1902: 11)’de *anayı* “avanak, ahmak, sözü rabitesiz ve sebatsız adam”, ŞS (Kunos, 1902: 54)’de *cinli* “divane, budala, ahmak, deli” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 157)’de *munduz* sözcüğü “nimetli, şımarık” anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

MUNDUZ AQİN:

“Ani sel” anlamında kullanılır [I.380/457] 230. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 344).

Kökeni: “Akın şeklinde akan sel” anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru “mun- (bun-)” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 768). İsim unsuru ise “ak-” fiilinden gelir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

MUNDUZ YORĪĠA ĀT:

"Sadece yorga yürüyüş yapabilen at" anlamında kullanılır [I.380/457] 230. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 344).

Kökeni[298]: "Sadece rahvan yürüyüş yapabilen at" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurlarından ilki "mun- (bun-)" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 768). İkinci unsur ise "yorı-" fiilinden gelir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BİČĠĀS:

"İnsanlar arasındaki sözleşme ya da taahhütname" anlamında kullanılır [I.382/458] 231. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 344).

Kökeni: "Bıç-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 294). Sözcük, *bıç- (fiil kökü) + -gas (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Nalbant, 2008: 88).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[298] Sözcük grubunun isim unsuru olan "āt" sözcüğünün köken bilgisi 29. varaktaki "at" maddesinde verilmiştir.

ME (Yüce, 1993: 91)'de *ant* "ant, yemin", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 87)'de *and* "ant, yemin", İML (Battal, 1997: 10)'de *ant* "yemin", Kİ (Caferoğlu, 1931: 4)'de *ant* "yemin", EZ (Atalay, 1945: 140)'de *ant* "ant, yemin"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de de *ant* "yemin, ant"; ŞS (Kunos, 1902: 12)'de *ant* "and, kasem, ahd-i peyman, sükende", ŞS (Kunos, 1902: 155)'de *önk* "yemin", ŞS (Kunos, 1902: 165)'de *sak* "yemin"; ZT (Kara, 2011: 303)'de *ant* "yemin" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 316, 286, 92)'de yer alan ve "anlaşma" anlamına gelen *kertü, bičiġ, and* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÄKMÄS:

Oğuz diyalektinde "pekmez" anlamında kullanılır [I.382/458] 231. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 344).

Kökeni: Räsänen, sözcüğün anlamını "meyve suyu" olarak vermiş ve bunu Farsça *bakmāz* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 68).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 93)'de *bekmeş* "pekmez"; EZ (Atalay, 1945: 229)'de *pekmez* "pekmez"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 103)'de *bekmās* "pekmez"; EM (Toparlı, 2003: 75)'de *bekmes* "pekmez" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QİRPĀS ÄR:

"Saçı dökülen bir daha da çıkmayan kişi" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.382/458] 231. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 344).

Kökeni[299]: Clauson'a göre sözcüğün sıfat unsuru kasten –s ile biten sözcüklerin altında listelenmiştir ve sözcük aslında *kır* ve *baş* sözcüklerinin birleşiminden oluşmuştur (Clauson, 1972: 646).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 100)'de *taz* "kel gibi"; EZ (Atalay, 1945: 254)'de *taz* "daz"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 125)'de *ṭaz* "kel"; ZT (Kara, 2011: 395)'de *taz* "kel" sözcükleri bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 224)'de yer alan ve "kel" anlamına gelen *tāz* sözcüğü de bu sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BORBĀŠ ÏŠ:

[299] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

"Karışık, çözülmez iş" anlamında kullanılır [I.382/458] 231. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 345).

Kökeni[300]: "Sebebi bilinmeyen, karışık mesele" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "borba:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 356). Sıfat unsuru, *borba- (fiil kökü) + -ş (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 337, 351, 367)'de yer alan ve "karışık iş" anlamına gelen *čulīmān īš, čalpaq īš, samurtuġ īš* sözcük grupları bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde bulunmayan sözcük grubunun bire hiç eş değerliği vardır.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BATRUŠ SŪW:

"Bulanık su" anlamında kullanılır. Ayrıca suyu azalıp hamuru çoğalan erişte çorbasına da böyle denilmektedir [I.382/458] 231. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 345).

Kökeni[301]: Sözcük grubunun sıfat unsuru "batur-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 308). Sözcük, *batur- (fiil kökü) + -(u)ş (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 242)'de yer alan ve "bulanık su" anlamına gelen *bulġayuk sūw* sözcük grubu bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[300] Sözcük grubunun isim unsuru olan "īš" sözcüğünün köken bilgisi bulunamamıştır.
[301] Sözcük grubunun isim unsuru olan "sūw" sözcüğünün açıklayıcı bir köken bilgisi yoktur.

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BULĠĀŠ:

"Düşmanın yaklaşmasıyla oluşan toplumsal kargaşa" anlamında kullanılır [I.382/458] 231. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 345).

Kökeni: "Bulğa:-" fiilinden türemiştir. *Bulğa:k* sözcüğüyle eş anlamlıdır. Ama belki de bu ortak bir ipucudur (Clauson, 1972: 336). Sözcük, *bulga- (fiil kökü)* + *-ş (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 137, 324, 349, III: 237, 338)'de bulunan ve "düşman görününce halk arasında oluşan kargaşa" anlamına gelen *ürkün*, *täzgi*, *bulġāq*, *qiyim (?)*, *bälin* sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÄRGĀŠ:

"Kalabalık baskısının hareketi önlemesine" denir [I.382/458] 231. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 345).

Kökeni: "Térge:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 545). Sözcük, *terge- (fiil kökü) + -ş (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SŪW TÄRGĀŠİ[302]:

"Nehir kanalındaki durgun su" anlamında kullanılır [I.382/458] 231. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 345).

Kökeni[303]: "Nehirdeki aşırı su birikimi" anlamına gelen sözcük grubunun tamlanan unsuru "*térge:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 545).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

---

[302] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.
[303] Sözcük grubunun tamlayan unsuru olan "sūw" sözcüğünün açıklayıcı bir köken bilgisi yoktur.

ČALPUŠ:

"Elbiseye ya da ele bulaşan meyve yapışkanlığı" anlamında kullanılır [I.382/458] 231. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 345).

Kökeni: "Çalpa:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 418). Sözcük, *çalpa- (fiil kökü) + -ş (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SARMAŠ:

"Bir şeyin başka bir şey etrafında dolanması (sarılması)" anlamında kullanılır [I.382/458] 231. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 345).

Kökeni: "*Sarma:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 852). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<sar– (ı)m + a –ş" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 739).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 172)'de *ṣarnış* sözcüğü "sarınış, sarınma" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SUWSUŠ:

"Buğday suyunun alkolik etkisi geçtikten sonra kalan kısmına" denir [I.382/458] 231. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 345).

Kökeni: "Suvsı:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 792). Sözcük, *suvsı- (fiil kökü) + -ş (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QATLİŠ:

"Nehir kanallarının bir araya geldiği yer" anlamında kullanılır [I.382/458] 231. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 345).

Kökeni: "Katıl-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 601). Sözcük, *katıl- (fiil kökü) + -(ı)ş (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QATMİŠ:

"Bir erkek adı"dır [I.382/458] 231. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 345).

Kökeni: "Özel ad" olan sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 436).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QİRTİŠ:

"İnsanın ya da başka bir şeyin yüz ya da ten rengi" anlamında kullanılır. Yüz rengi güzel olan kişiye *körklüg qirtišliġ kiši* denir [I.382/458] 231. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 345).

Kökeni: Morfolojik olarak **kırt-* fiilinden geliyor olmalıdır (Clauson, 1972: 649).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 43)'de *kırtış* sözcüğü "yüzün derisinin üstü" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳırṭış* "kavun, karpuz kabuğu"; ŞS (Kunos, 1902: 131)'de *kırtış* "bir şeyin üzerine henuz çıkmış tüy, timur kanad, kırğıc" sözükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YĒR QİRTİŠİ[304]:

"Yeryüzünün rengi" anlamında kullanılır [I.382/458] 231. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 345).

Kökeni[305]: "Yeryüzünün rengi" anlamına gelen sözcük grubunun tamlayan unsuru "*kırt-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 649). Sözcük, *kırt- (fiil kökü)* + *-(ı)ş (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[304] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.
[305] Sözcük grubunun tamlayan unsuru hakkında açıklayıcı bir köken bigisi verilmemiştir.

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QARĠİŠ:

"Lanet" anlamında kullanılır [I.383/460] 232. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 345).

Kökeni: "Karğa:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 654). Eren'e göre sözcüğün gelişimi "<kargı- (~ karga-) + -ş eki" şeklindedir (Eren, 1999: 213). Gülensoy da sözcüğün kökenini "< OT. ḳarġa- 'beddua etmek' + -ş (> kargış)" olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 468).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 113)'de *ḳarış* "kargış, kötü dua, beddua"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 71)'de *qarış* "beddua"; EZ (Atalay, 1945: 185)'de *kargış* "ilenme, kötü dilekte bulunma- inkisar, lanet"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)'de *ḳarġış* "beddua"; EM (Toparlı, 2003: 88)'de *ḳarġış* "beddua, ilenç"; AL (Kaçalin, 2011: 954)'de *ḳarġış* "beddua"; ŞS (Kunos, 1902: 121)'de *karğış* "hakaret, lânet etmek, bed dua, karğamak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-II: 107)'de yer alan ve "beddua" anlamına gelen *qarġāġ* sözcüğü de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QOLDAŠ:

"İş ortağı, meslektaş" anlamında kullanılır [I.383/460] 232. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 345).

Kökeni: “Ko:l” sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 619). Gülensoy, sözcüğün kökenini “<ḳol + daş [*kōl + daş]” olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 535).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 146)’de *ḳoldaş* “yoldaş, arkadaş”, ME (Yüce, 1993: 128)’de *içkin* “(yakın) arkadaş”, ME (Yüce, 1993: 121)’de *ėş* “eş, arkadaş”, ME (Yüce, 1993: 115)’de *dōst* “arkadaş”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 103)’de *dōst* “dost”; İML (Battal, 1997: 34)’de *iş* “arkadaş, dost”, İML (Battal, 1997: 91)’de *yoldaş* “yol arkadaşı”, İML (Battal, 1997: 34)’de *iş* “arkadaş, dost”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)’de *äş* “eş, arkadaş, refik, yoldaş”, Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)’de *äş* “eş, arkadaş, refik, yoldaş”, Kİ (Caferoğlu, 1931: 127)’de *yoldaş* “yol arkadaşı”; EZ (Atalay, 1945: 287)’de *yoldaş* “yoldaş, yol arkadaşı”, EZ (Atalay, 1945: 166)’de *dost* “dost”, EZ (Atalay, 1945: 140)’de *antlım* “dost”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 107)’de *ḍoṣṭ* “dost, arkadaş”; EM (Toparlı, 2003: 125)’de *yoldaş* “arkadaş”, EM (Toparlı, 2003: 100)’de *nöker* “arkadaş”, EM (Toparlı, 2003: 82)’de *dōst* “arkadaş”; AL (Kaçalin, 2011: 963)’de *ḳoldaş* “arkadaş, yoldaş, elden tutan”, AL (Kaçalin, 2011: 938)’de *ėş* “eş, yoldaş, akran, emsal”; ŞS (Kunos, 1902: 171)’de *sirek* “arkadaş, yoldaş”, ŞS (Kunos, 1902: 189)’de *tingtaş* “arkadaş, refik”, ŞS (Kunos, 1902: 50)’de *çure* “arkadaş, yoldaş, refik”, ŞS (Kunos, 1902: 54)’de *cink* “arkadaş”, ŞS (Kunos, 1902: 55)’de *cüre* “arkadaş, refik, dost”, ŞS (Kunos, 1902: 86)’de *imeldaş* “arkadaş”, ŞS (Kunos, 1902: 129)’de *kıldaş* “yoldaş, arkadaş”, ŞS (Kunos, 1902: 135)’de *koşarta* “arkadaş”, ŞS (Kunos, 1902: 93)’de *iş* “refik, muadil”; ZT (Kara, 2011: 428)’de *yoldaş* “yoldaş” şeklinde karşımıza çıkan sözcükler bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 104, 95, 341)’de “arkadaş” anlamına gelen *adaš*, *ēš*, *saġdič* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KİRDÄŠ:

"Tek bir meskende sizinle birlikte oturan komşu" anlamında kullanılır [I.383/460] 232. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 346).

Kökeni: **Kér* ya da **kir* sözcüğünden türemiştir. Ama **kir* zor görünüyor. Moğolca *ger* "ev" sözcüğüyle benzer. Muhtemelen bu bir tesadüftür (Clauson, 1972: 739).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BORBĀĠ:

"Öteleme, erteleme" anlamında kullanılır [I.383/460] 232. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 346).

Kökeni: "Borba:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 356). Sözcük, *borba- (fiil kökü) + -ş (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BİRQİĠ:

"At ya da eşeğin çıkardığı sese" denir [I.383/460] 232. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 346).

Kökeni: **Bırk-* ya da **bırkı:-* fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 360). Sözcük, *bırkı- (fiil kökü) + -g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BURQİĠ:

"Deri ya da buna benzer şeylerdeki kırışıklık" anlamında kullanılır [I.383/460] 232. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 346).

Kökeni: Tamamen yanlış seslendirilmiştir. b- noktasızdır. **Burk-* fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 360). Sözcük, *burkı- (fiil kökü) + -g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BOŠLĀĠ NĀŊ:

"Özgür bırakılmış ya da ihmal edilmiş bir şey" anlamında kullanılır. Buradan gelerek serbest bırakılmış ata *bošlāġ yilqi* denir [I.383/460] 232. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 346).

Kökeni[306]: "Bir şeyi serbest bırakma, terk etme" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 381). Sözcüğün sıfat unsuru *boş (isim kökü) + la- (isimden fiil yapım eki) + g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BOĠRUĠ (?):

[306] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

“Saman çuvalındaki ya da süt tulumundaki şişkinlik” anlamında kullanılır [I.383/460] 232. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 346).

Kökeni: “Saman çuvalındaki ya da süt tulumundaki şişkinlik” anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 318).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAPLĀĠ:

“Bir şeye razı olma” anlamında kullanılır [I.383/460] 232. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 346).

Kökeni: “Tapla:-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 439). Sözcük, *tapla- (fiil kökü) + -g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAPZUĠ:

"Bilmece" anlamında kullanılır [I.383/460] 232. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 346).

Kökeni: "Tapuz-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 448). Sözcük, *tapuz- (fiil kökü) + -(u)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 50)'de *çumbak* "bilmece, muamma, lağaz", ŞS (Kunos, 1902: 55)'de *cumbak* "bilmece, muamma", ŞS (Kunos, 1902: 99)'de *yanklıtmac* "yanıltma, bilmece" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 372)'de yer alan ve "bilmece" anlamına gelen *tapuzġuq* sözcüğü de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TUTSUĠ:

"İstek ya da rica" anlamında kullanılır [I.383/460] 232. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 346).

Kökeni: Aslı **tutzug* olmalıdır ve "tutuz-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 460). Sözcük, *tutuz- (fiil kökü) + -(u)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 199)'de *vạṣiyyẹt* "vasiyet", ME (Yüce, 1993: 187)'de *tilek* "irade, istek", ME (Yüce, 1993: 131)'de *istek* "istek, arzu", ME (Yüce, 1993: 158)'de *mụrād* "istek"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 34)'de *diläk* "murat, arzu"; ŞS (Kunos, 1902: 164)'de *sağınc* "arzu, temenna", ŞS (Kunos, 1902: 188)'de *tiler (tilek)* "taleb, arzu, temenna", ŞS (Kunos, 1902: 188)'de *tilev* "taleb, rica, arzu" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 149, 313)'de yer alan ve "istek" anlamına gelen *umdu, tilāk* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TARTİĠ:

"Eyer kolanı" anlamında kullanılır [I.383/460] 232. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 346).

Kökeni: "Tart-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 535). Sözcük, *tart- (fiil kökü) + -(ı)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 120)'de *ḳolan* "kolan"; İML (Battal, 1997: 47)'de *kulan* "hayvanın eğer ve semerini üstüne bağlamak üzere belinin altından geçirilen kayış, bağ"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 81)'de *qulan* "hayvanların karnının altından geçen kayış"; EZ (Atalay, 1945: 204)'de *kolan* "semer kolanı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 116)'de *ḳolan* "kolan"; EM (Toparlı, 2003: 94)'de *ḳolan* "kolan"; ŞS (Kunos, 1902: 8)'de *ayl* "kolan, ayıl", ŞS (Kunos, 1902: 16)'de *atğı (atkı)* "kolan", ŞS (Kunos, 1902: 192)'de *toka* "at kolanı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş

değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 307, 324, II: 104)'de yer alan ve "eyer kolanı" anlamına gelen *qolan*, *tergü*, *kök* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 1008)'de *tartıġ* "hilat, peşkeş, ihsan, armağan, inam", ŞS (Kunos, 1902: 183)'de *tartığ* "hediye, ırmağan" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 346)'de geçen ve "hakanın maiyetindekileri bir konu için çağırması" anlamına gelen *tartiġ* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TARTİĞ:

"Hakanın maiyetindekileri bir konu için çağırması" anlamında kullanılır [I.383/460] 232. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 346).

Kökeni: "Bazı işler için kralın hizmetlileri çağırması" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 535).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 1008)'de *tartıġ* "hilat, peşkeş, ihsan, armağan, inam", ŞS (Kunos, 1902: 183)'de *tartığ* "hediye, ırmağan" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 346)'de geçen ve "eyer kolanı" anlamına gelen *tartiġ* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TURQİĠ:

"Utanç" anlamında kullanılır [I.383/460] 232. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 346).

Kökeni: "Utangaçlık, mahcubiyet; utanç; bir şeyden dolayı utanmak" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 539, DTS, 1969: 588).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 196)'de *uvut* "utanma"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 150)'de *uṭ* "hayâ, utanma"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 113)'de *ut* "uyat", Kİ (Caferoğlu, 1931: 113)'de *uyat* "ud, hayâ"; AL (Kaçalin, 2011: 1032)'de *uyat* "utanç"; ZT (Kara, 2011: 412)'de *uyat* "utanma, haya, utanç" anlamlarına gelen sözcükler bununla bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 90)'de "utanma" anlamına gelen *irra*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 98, 120)'de "utanç" anlamındaki *uvut*, *uwut*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 258)'de "utanma" anlamındaki *tär* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EZ, EK, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TUĠRĀĠ:

Oğuz diyalektinde "hakanın mührü ya da imzası" anlamında kullanılır [I.383/460] 232. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 346).

Kökeni: Räsänen, sözcüğün anlamını "prenslerin imzası ve mührü" olarak vermiş ve kökenini Farsçaya dayandırmıştır (Räsänen, 1969: 496). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<tū- 'kapatmak' + -ġ 'bayrak, sanmak' + ra(ġ)" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 930).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 75)'de *tuğra* sözcüğü "tura" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 346)'de yer alan ve "hakanın savaşta ya da geçit töreninde askerlerine verdiği dönüşte ise geri aldığı at" anlamına gelen *tuġrāġ* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TUĠRĀĠ:

"Hakanın savaşta ya da geçit töreninde askerlerine verdiği dönüşte ise geri aldığı at"tır [I.383/460] 232. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 346).

Kökeni: "Toğra:-" fiilinden türemiştir; ama bununla anlamsal ilişkisi yoktur (Clauson, 1972: 471). Sözcük, *toğra- (fiil kökü)* + *-g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 346)'de yer alan ve "hakanın mührü ya da imzası" anlamına gelen *tuġrāġ* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TİLDĀĠ:

"Bir kişiyi yanlışlıkla suçlama" anlamında kullanılır [I.383/460] 232. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 346).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "tılda:ğ/tılta:ğ" maddesinde ele almıştır. Muhtemelen Uygurcada –lt–, daha sonra –ld–'lidir. Anlamının anlaşılması oldukça zordur. Bazı Uygur metinlerinde "neden, sebep" bağlama en uygun anlamdır. Diğerlerinde belki "bahane" demektir ve etimolojik olarak "tılda:-" ile yakındır (Clauson, 1972: 494).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 102)'de *dıldaġ* "delil"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 35)'de *dıltaq / tıltaq* "delil, hüccet, behane" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 72)'de *tildag* sözcüğü "sunma, takdim" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KŪN TUĠSUĠ:

"Doğu" anlamında kullanılır [I.385/462] 233. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 347).

Kökeni: "Gün doğumu, doğu" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 473).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KŪN BATSİĠ[307]:

"Batı" anlamında kullanılır [I.385/462] 233. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 347).

Kökeni: "Batı" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 309, DTS, 1969: 327).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[307] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TALQİĠ:

"Dağların çarpıştığı yer" anlamında kullanılır [I.385/462] 233. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 347).

Kökeni: "Talk-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 496). Sözcük, *talk- (fiil kökü) + -(ı)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 347)'de yer alan ve "işlere engel olma" anlamına gelen *talqiġ* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TALQİĠ[308]:

"İşlere engel olma" anlamında kullanılır [I.385/462] 233. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 347).

Kökeni: "Talk-" fiilinen türemiştir (Clauson, 1972: 496).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

[308] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 347)'de yer alan ve "dağların çarpıştığı yer" anlamına gelen *talqiġ* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TUMLİĞ:

"Soğuk" anlamında kullanılır [I.385/462] 233. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 347).

Kökeni: "Tum" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 506).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 76)'de *tumlug* "soğuk"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 107)'de *tumlu* "soğuk", Kİ (Caferoğlu, 1931: 92)'de *sowuq* "soğuk", Kİ (Caferoğlu, 1931: 107)'de *tumlu* "soğuk"; EZ (Atalay, 1945: 240)'de *sovuk* "soğuk"; ŞS (Kunos, 1902: 193)'de *tonk* "soğuk", ŞS (Kunos, 1902: 168)'de *savuğ* "soğuk" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 267)'de yer alan ve "soğuk" anlamına gelen *tum* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SİRTİĠ:

"Kısmen farkında olunan hikâyenin izi" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.385/462] 233. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 347).

Kökeni: "Bir adamın sonradan ve eksik olarak duyduğu bir haberin parçaları" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 846).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SAČLİĠ ÄR:

"Saçlı adam" anlamında kullanılır [I.385/462] 233. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 347).

Kökeni[309]: Sözcüğün sıfat unsuru *saç (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[309] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SARSİĠ SŌZ:

"Kaba söz" anlamında kullanılır [I.385/462] 233. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 347).

Kökeni[310]: "Sert söz" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "sarsı:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 854). Sözcük, *sarsı- (fiil kökü) + -g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SİZLĀĠ:

"Soğuk su içmekten ya da buz ısırmaktan dişlerin sızlaması" anlamında kullanılır [I.385/462] 233. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 347).

Kökeni: "Sızla:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 862). Sözcük, *sızla- (fiil kökü) + -g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[310] Sözcük grubunun isim unsuru olan "sōz" ile ilgili köken bilgisi 496. Varaktaki "sōz" maddesindedir.

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SİĞZAĞ:

"Mes ya da ayakkabı gibi şeylerde iki dikiş boğşluğu arasındaki kayışa" denir [I.385/462] 233. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 347).

Kökeni: "Sığza:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 818). Sözcük, *sıgza- (fiil kökü) + -g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 61)'de yer alan *sıgzıg* sözcüğü DLT'deki açıklamaya yönlendirildiği için bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 347)'de yer alan ve "iki şeyi birbirine bağlayan ip" anlamına gelen *sigzag* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

SİĠZAĠ[311]:

"İki şeyi birbirine bağlayan ipe" denir [I.385/462] 233. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 347).

Kökeni: "Sığza:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 818). Sözcük, *sıgza- (fiil kökü) + -g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 347)'de yer alan ve "mes ya da ayakkabı gibi şeylerde iki dikiş boğşluğu arasındaki kayış" anlamına gelen *siġzaġ* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TĪŠ SİĠZĀĠİ:

"Kürdan" anlamında kullanılır [I.385/462] 233. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 347).

Kökeni[312]: "Kürdan" anlamına gelen sözcük grubunun tamlanan unsuru "sıgza:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 818).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[311] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

[312] Sözcük grubunun tamlayan unsuru olan "tīš" ile ilgili köken bilgisi 497. Varaktaki "tīš" maddesinde verilmiştir.

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SANLİĠ:

"Sayılan herhangi bir şey" anlamında kullanılır [I.385/462] 233. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 347).

Kökeni: "Sa:n" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 839).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SUWLĀĠ:

"Sulama yeri" anlamında kullanılır [I.385/462] 233. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 348).

Kökeni: "Suvla:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 788). Sözcük, *suw- (isim kökü) + -la (isimden fiil yapım eki) + -g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 348)'de yer alan ve "yer adı" olan *suwlāġ* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

SUWLĀĠ:

"Bir yer adı"dır [I.385/462] 233. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 348).

Kökeni: "Suvla:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 788).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 348)'de yer alan ve "sulama yeri" anlamına gelen *suwlāġ* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QUTLUĠ NĀÐ:

"Kutsanmış şey" anlamında kullanılır [I.385/462] 233. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 348).

Kökeni[313]**:** Erkek isimlerinin önüne geldiği belirtilen sözcük grubunun kökeni hakkında bir bilgi yoktur (Clauson, 1972: 601). Sözcük grubunun sıfat unsuru *kut (isim kökü) lug (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QARŠĀĠ:

"Elbisenin bir karışı" anlamında kullanılır [I.385/462] 233. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 348).

Kökeni: "Karşa:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 664). Sözcük, *karşa- (fiil kökü) + -g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[313] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QURŠĀĠ:

"Kuşak kuşanma" anlamında kullanılır [I.387/464] 234. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 348).

Kökeni: "Kurşa:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 664). Sözcük, *kurşa- (fiil kökü) + -g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 348)'de yer alan ve "çadırın etrafına sarılan dokuma yün" anlamına gelen *quršāġ* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QURŠĀĠ[314]:

"Çadırın etrafına sarılan dokuma yün" anlamında kullanılır ve *ăw quršāġi* da denir [I.387/464] 234. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 348).

Kökeni: "Kurşa:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 664).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

[314] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 348)'de yer alan ve "kuşak kuşanma" anlamına gelen *quršāġ* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QİŠLĀĠ:

"Kışlak" anlamında kullanılır [I.387/464] 234. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 348).

Kökeni: "Kışla:-" fiilinden türemiştir ve "yayla:g" sözcüğünün zıttıdır (Clauson, 1972: 672). Sözcük, *kış (isim kökü) + -la (isimden fiil yapım eki) + -g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 43)'de *kışlag* "kışı geçirecek yer"; ZT (Kara, 2011: 354)'de *ḳışlaḳ* "kışın kalınan yer" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

MAN QİŠLĀĠ[315]:

"Oğuz ülkesinde bir yer adı"dır [I.387/464] 234. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 348).

[315] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

Kökeni: Sözcük grubunun ikinci unsuru "kışla:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 672). Birinci unsurla ilgili köken bilgisi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QUŠLĀĠ:

"Kuşların olduğu yer" anlamında kullanılır [I.387/464] 234. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 348).

Kökeni: "Kuşla:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 672). Sözcük, *kuş (isim kökü) + -la (isimden fiil yapım eki) + -g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 139)'de *kuşlağ* sözcüğü "şikyargyah, kuşu çok mekyan" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QİRQĀĠ:

"Çorak çöl" anlamında kullanılır [I.387/464] 234. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 348).

Kökeni: "Susuz çöl" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 429).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 927)'de *çöl* "bayındır olmayan malum arazi"; ŞS (Kunos, 1902: 48)'de *çöl* "kır, sahra"; ZT (Kara, 2011: 325)'de *çöl* "çöl, kuru arazi", ZT (Kara, 2011: 407)'de *tüz* "çöl" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QULSİĠ ÄR:

"Köle gibi adam" anlamında kullanılır [I.387/464] 234. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 348).

Kökeni[316]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *kul (isim kökü) + sıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

[316] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

NİŽDĀĠ:

"Bileği taşı" anlamında kullanılır [I.387/464] 234. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 348).

Kökeni: İranî (Soğdca ?) bir sözcüktür (Clauson, 1972: 775).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 94)'de *bilevü* "bileği"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 18)'de *bilәwü* "bileği"; EM (Toparlı, 2003: 76)'de *bilegü / bilegü* "bileği"; ZT (Kara, 2011: 312)'de *bilev* "bileği taşı, bıçak taşı" sözcükleri bu maddeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 336)'de yer alan ve "bileği" anlamına gelen *bilāgü* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EZ, EK, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BATRAQ:

“Tepesinde ipek parçası bulunan ipek parçası bulunan mızrak”tır. Savaş günü yiğitler bununla kendilerini tanıtmaktadır [I.387/464] 234. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 348).

Kökeni: Sanskritçe kaynaklıdır buraya da muhtemelen Soğdcadan alınmıştır. Türkçe bir etimolojisi yoktur ve fonetik hikâyesi belirsizdir (Clauson, 1972: 307).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BUČĠĀQ:

“Dünyanın dört parçasından biri” anlamında kullanılır *yēr bučġāqi* denir [I.387/464] 234. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 348).

Kökeni: “Dünyanın dört bölgesinden biri; taraf, bölge, bucak” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 294, DTS, 1969: 119).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 97)’de *bucaḳ* sözcüğü “ev vb. nin bir tarafı” anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 348)'de yer alan "köşe" ve "ayakkabı yapımında kullanılan devenin ayak derisi" anlamlarına gelen *buċġāq* sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BUČĠĀQ:

"Köşe vb." anlamında kullanılır [I.387/464] 234. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 348).

Kökeni: "Köşe" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 294, DTS, 1969: 119).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 22)'de *bucaq* "köşe, zaviye"; EZ (Atalay, 1945: 156)'de *bucak* "bucak, köşe"; EM (Toparlı, 2003: 78)'de *bucaḳ* "köşe, bucak"; ŞS (Kunos, 1902: 32)'de *bucak (buçağ)* "köşe, kenare" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 348)'de yer alan "dünyanın dört parçasından biri" ve "ayakkabı yapımında kullanılan devenin ayak derisi" anlamlarına gelen *buċġāq* sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BUČĠĀQ:

“Ayakkabı yapımında kullanılan devenin ayak derisi” anlamında kullanılır [I.387/464] 234. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 349).

Kökeni: “Ayakkabı yapmak için kullanılan kesilmiş hayvan derisi; hayvan derisinden, ayakkabı yapmakta kullanılan parça” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 294, DTS, 1969: 119).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 348)’de yer alan “köşe” ve “dünyanın dört parçasından biri” anlamlarına gelen *buč̇ā̇q* sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BOXSUQ:

“Kelepçe” anlamında kullanılır [I.387/464] 234. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 349).

Kökeni: “Boxsa:-” fiilinden türemiştir; ama bununla anlamsal ilişkisi çok zayıftır (Clauson, 1972: 320).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BOXSAQ:

Sakat ve topallara *axsaq boxsaq* denir [I.387/464] 234. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 349).

Kökeni: "Axsaq" ile kullanılan bir ikilemedir (Clauson, 1972: 320).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 5)'de *aqsaq* "topal"; EZ (Atalay, 1945: 137)'de *aksak* "aksak"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 99)'de *aḳsaḳ* "aksak, topal"; ŞS (Kunos, 1902: 9)'de *aksah* "aksak, lenk, topal", ŞS (Kunos, 1902: 47)'de *çolak* "topal, lenk, aksak", ŞS (Kunos, 1902: 39)'de *duğulan* "topal, aksak, çulak", ŞS (Kunos, 1902: 143)'de *lünki* "lenk, çolak, topal, aksak", ŞS (Kunos, 1902: 193)'de *toparlan* "topal, lenk, aksak"; ZT (Kara, 2011: 301)'de *aḳsaḳ* "aksak, topal" sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 144)'de yer alan ve "topal" anlamına gelen *axsāq* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BADRUQ:

"Bir erkek adı"dır [I.387/464] 234. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 349).

Kökeni: "Özel ad" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 77).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BARČUQ:

"Afrāsiyāb tarafından yaptırılan bir şehir"dir [I.387/464] 234. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 349).

Kökeni: Rivayetlere göre Efrasyab tarafından yapılan Barçuk şehri anlamındaki sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 84).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BURČAQ:

"Fasulye" anlamında kullanılır [I.387/464] 234. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 349).

Kökeni: "Bu:r-" fiilinden türemiştir. Bir çeşit bakliyattır. Genellikle "fasulye" bazen "börülce" ve metaforik olarak da "dolu tanesi", "boncuk boncuk olmuş ter" anlamına gelir (Clauson, 1972: 357). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*bū + r + ça – k" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 185).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 97)'de *burçaḳ* "nohut"; ŞS (Kunos, 1902: 35)'de *burçak* "nohude manend bir habbedir" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 97)'de *burçaḳ* "dolu"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 23)'de *burçaq* "dolu" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 349)'de yer alan ve "ter taneleri" anlamına gelen *burčaq* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

BURČAQ:

"Ter taneleri" anlamında kullanılır [I.387/464] 234. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 349).

Kökeni[317]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

[317] Sözcüğün kökeni bir önceki maddede verilmiştir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 97)'de *burçaḳ* "nohut; dolu"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 23)'de *burçaq* "dolu"; ŞS (Kunos, 1902: 35)'de *burçak* "nohude manend bir habbedir" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 349)'de yer alan ve "fasulye" anlamına gelen *burčaq* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

BUZLUQ:

"Buzhane" anlamında kullanılır [I.387/464] 234. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 349).

Kökeni: "Bu:z" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 391).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 22)'de *buzluk* sözcüğü "buz saklanılan yer, buzhane" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BASRUQ:

"Herhangi bir şeyi baskı altında tutan şey" anlamında kullanılır [I.387/464] 234. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 349).

Kökeni: "Basur-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 374). Sözcük, *basur- (fiil kökü) + -(u)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 22)'de *basruk* sözcüğü "basturk, rüzgyar ve hararetden atları muhafaza içün üzerine basdıkları keçe ve çul; alacukun etrafına çekilen nemed" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BAŠTAQ ÄR:

"Silahsız adam" anlamında kullanılır [I.388/466] 235. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 349).

Kökeni[318]: "Kel (ya da silahsız) adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *baş* ve *tek* sözcüklerinin fonetik asimilasyonuyla oluşmuştur (Clauson, 1972: 378).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[318] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BAŠMAQ:

Oğuz diyalektinde "ayakkabı" anlamında kullanılır [I.388/466] 235. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 349).

Kökeni: "*Baş-" fiilinden türemiştir. Muhtemelen birliktelik ifade eder. Ba: fiilinden gelir. Birlikte bağlamak ya da ayakları birbirine bağlamak anlamındadır. "Başak" sözcüğüyle ilişkilidir; ama bu ilişki belirsizdir (Clauson, 1972: 382). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*baş-(m)ak" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 120).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 99)'de *başmaḳ* "nalin, sandal"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 92)'de *başmaḳ* "ayakkabı"; İML (Battal, 1997: 17)'de *başmak* "pabuç"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 16)'de *başmaq* "ayak kabı"; EZ (Atalay, 1945: 149)'de *başmak* "pabuç", EZ (Atalay, 1945: 149)'de *baskıç* "pabuç"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *başmaḳ* "çizme"; ŞS (Kunos, 1902: 125)'de *kavuş* "kondura, ayak kabı, pabuç", ŞS (Kunos, 1902: 23)'de *başmak* "nâlin, ayak kabı, çepek, kefş, kösele", ŞS (Kunos, 1902: 41)'de *çedik* nisvane ve zenneye mahsus ayak kabı ve papuş, terlik sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 290)'de yer alan ve "ayakkabı" anlamına gelen *bašaq* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BOĠMAQ:

"Gömlek düğmesi" anlamında kullanılır [I.388/466] 235. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 349).

Kökeni: "Boğ-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 315). Sözcük, *boğ- (fiil kökü) + -mak (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 21)'de *boğmağ* "gerdanlık"; ŞS (Kunos, 1902: 29)'de *boğmak* "boğum yeri, bend, halka, ukda" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 349)'de yer alan ve "altın ya da başka madenlerden yapılan gerdanlık" anlamına gelen *boġmaq* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BOĠMAQ[319]:

"Altın ya da başka madenlerden yapılan gerdanlık" anlamında kullanılır [I.388/466] 235. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 349).

Kökeni: "Boğ-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 315). Sözcük, *boğ- (fiil kökü) + -mak (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

[319] Bu sözcük, bir önceki maddede geçmektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 21)'de *boğmağ* "gerdanlık"; ŞS (Kunos, 1902: 29)'de *boğmak* "halka" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 349)'de yer alan ve "gömlek düğmesi" anlamına gelen *boġmaq* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BALČİQ:

Oğuz diyalektinde "çamur" anlamında kullanılır [I.388/466] 235. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 349).

Kökeni: Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*bal(ı)k + (a)ç" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 108).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 97)'de *balçıḳ* "çamur"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 92)'de *balçıḳ* "balçık, çamur"; İML (Battal, 1997: 15)'de *balçık* "yapışkan çamur, balçık"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 14)'de *balçıq* "çamur", Kİ (Caferoğlu, 1931: 26)'de *çamur* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 147)'de *balşık* "balçık", EZ (Atalay, 1945: 161)'de *çamur (yaş balçık)* "çamur"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *balçıḳ* "balçık"; EM (Toparlı, 2003: 73)'de *balşıḳ* "balçık"; ŞS (Kunos, 1902: 9)'de *al* "çamur, toprak", ŞS (Kunos, 1902: 42)'de *lay* "kil, çamur", ŞS (Kunos, 1902: 199)'de *türti* "çamur", ŞS (Kunos, 1902: 21)'de *balçıg (balcık)* "camur, tin, lay, kil" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 295, 290, III: 347)'de "çamur" anlamına gelen *titig*, *baliq*, *čalpaŋ* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BULĠĞĀQ:

"Düşman görününce halkın telaşa kapılması" anlamında kullanılır [I.388/466] 235. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 349).

Kökeni: "Bulğa:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 336). Sözcük, *bulğa- (fiil kökü) + -k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 345, 324, 137, III: 237, 338)'de bulunan ve "düşman görününce halk arasında oluşan kargaşa" anlamına gelen *bulġāš*, *täzgi*, *ürkün*, *qiyim (?)*, *bäliŋ* sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 349)'de yer alan ve "erkek adı" anlamına gelen *bulġāq* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BULĠĞĀQ:

"Bie erkek adı"dır [I.388/466] 235. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 349).

Kökeni: "Bir erkek adı" olarak kullanılan sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 336).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 108)'de *bulġaḳ* "karışıklık, fitne"; İML (Battal, 1997: 22)'de *bulgak* "karğaşalık" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 349)'de yer alan ve "düşman görününce halkın telaşa kapılması" anlamına gelen *bulġāq* sözcüğü de bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TOPRĀQ:

"Toprak" anlamında kullanılır [I.388/466] 235. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 350).

Kökeni: "Topra:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 443). Moğolca *topraq, tobraq* biçimi Türkçeden geçmiştir. Sözcüğün kökeni "<topur + -(a)k küçültme eki" şeklinde gösterilebilir (Eren, 1999: 412).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 189)'de *toprаḳ* "toprak"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 147)'de *toprаḳ* "toprak"; İML (Battal, 1997: 74)'de *toprak* "yer küresinin üzerini kaplıyan sert madde"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 105)'de *topraq* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 261)'de *taprak* "toprak"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 126)'de

ṭopraḳ “toprak”; EM (Toparlı, 2003: 115)’de *ṭopraḳ* “toprak” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL, ŞS, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TOPLŪQ:

“Yerdeki yarık” anlamında kullanılır [I.388/466] 235. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 350).

Kökeni: “Yerdeki yarık” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 439).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TUTĠĀQ:

“Gece düşmanın gözcülerini ve öncü kollarını yakalamak için çıkarılan atlı birlik” anlamında kullanılır [I.388/466] 235. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 350).

Kökeni: "Tut-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 453). Sözcük, *tut- (fiil kökü) + -gak (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuş olmalıdır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 198)'de *tutğak* sözcüğü "vaz-i haml ederken derde giriftar olmak" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TARTUQ:

"Yağma'da bir şehir adı"dır [I.388/466] 235. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 350).

Kökeni: "Yağma boyunun yaşadığı bölgedeki şehrin adı" anlamındaki sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 539).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TARĠĞĀQ:

"Tarak" anlamında kullanılır [I.388/466] 235. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 350).

Kökeni: "Tara:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 539). "-gak (fiilden isim yapım eki)" ekiyle yapılmıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 68)'de *tarak* "saç ve sakal kıllarını ayıklamak ve düzeltmek için kullanılan malûm alet"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 99)'de *taraq* "bugün; EZ (Atalay, 1945: 252)'de *tarak* "tarak"; EM (Toparlı, 2003: 112)'de *ṭaraḳ* "tarak"; ZT (Kara, 2011: 393)'de *tarak* "tarak"; AL (Kaçalin, 2011: 1007)'de *taraġ* "tarak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EK, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ZT (Kara, 2011: 393)'de *tarak* sözcüğü "başın üst kısmı; başın üst kısmında saçın ikiye ayrıldığı çizgi" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TURLĀQ:

"Hayvanın sıskası" anlamında kullanılır. İnsanın zayıfına da denir [I.388/466] 235. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 350).

Kökeni: "Zayıf" anlamına gelen sözcük anlamsal olarak "tu:r-" fiiliyle ilişkilendirilir; ama bundan türememiştir (Clauson, 1972: 546).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 214)'de *ẓa'īf* "güçsüz, zayıf", ME (Yüce, 1993: 94)'de *aruḳ* "zayıf, arık"; İML (Battal, 1997: 11)'de *arık* "zaif"; EZ (Atalay, 1945: 141)'de *zayıf*; AL (Kaçalin, 2011: 900)'de *arıġ* "arık, zayıf, cılız", ŞS (Kunos, 1902: 13)'de *arığ (arık)* "cedvel, hark; zaif, zebun, düşkün" anlamlarına gelen sözcükler bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 107, 291)'de yer alan ve "zayıf" anlamına gelen *aruq, turuq* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TARMĀQ:

"Pençe" anlamında kullanılır [I.388/466] 235. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 350).

Kökeni: "Tarma:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 549). "-k (fiilden isim yapım eki)" ile yapılmıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QARĠĀQ TARMĀQİ[320]:

"Bir bitki türü"dür [I.388/466] 235. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 350).

Kökeni: "Bir bitki türü" anlamındaki sözcük grubunun tamlayan unsuru "karğa:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 653). Tamlanan unsur ise "tarma:-" fiilinden gelir (Clauson, 1972: 549).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TUZLUQ:

"Tuzluk" anlamında kullanılır [I.388/466] 235. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 350).

Kökeni: Gülensoy, sözcüğün kökenini "< tuz + luk" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 941).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 77)'de *tuzluk* "tuz kabı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 109)'de *tuzluq* "tuzluk" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[320] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

KM, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 191)'de *tuzluḳ* "ekmek katığı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 109)'de *tuzluq* "terbiyelemek için çorbaya atılan yoğurt" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TOĠRĀQ:

"Bir tür söğüt"tür [I.388/466] 235. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 350).

Kökeni: Räsänen, sözcüğün anlamını "kavak" olarak vermiş ve bunu Moğolca *to(gu)rai ?* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 484).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 114)'de *ḳavaḳ* sözcüğü "kavak, ağaç" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TİĠRĀQ ÄR:

"Güçlü kuvvetli adam" anlamında kullanılır [I.388/466] 235. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 350).

Kökeni[321]**:** "Sert adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "tığra:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 471). "-k (fiilden isim yapım eki)" ile yapılmıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TUĠSĀQ:

"Dul kadın" demektir ve çoğunlukla *tūl tuġsāq* şeklinde kullanılır [I.390/468] 236. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 350).

Kökeni: "Dul" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 473, DTS, 1969: 584).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 116)'de *dụl* "dul", ME (Yüce, 1993: 190)'de *tul* "dul"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)'de *ṭul epçi* "dul kadın"; İML (Battal, 1997: 76)'de *tul* "dul kadın"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 107)'de *tul* "dul, tul kadın"; EZ (Atalay, 1945: 263)'de *tul* "dul"; AL (Kaçalin, 2011: 1024)'de *tul* "eri olmayan avrat, dul"; ŞS (Kunos, 1902: 196)'de *tul* "dul, kocasız kalmış hatun", ŞS (Kunos, 1902: 29)'de *bive* "dul hatun, bizevc, bişuher", ŞS (Kunos, 1902: 59)'de *dul* "dulhatun"; ZT (Kara, 2011: 403)'de *tul* "dul kadın" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş deeğrlik oluşturmaktadır. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 282, III: 211, 216)'de yer alan ve "dul kadın" anlamına gelen *qoḍuz, bōš urāġut, tūl urāġut* sözcük grubu da bu sözcükle bire bir eş değerdir.

[321] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAWRĀQ:

"Hız" anlamında kullanılır [I.390/468] 236. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 351).

Kökeni: "Tavra:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 443). Sözcük, *tavra- (fiil kökü) + -k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 186)'de *ṭerk* "tez, çabuk, derhal", ME (Yüce, 1993: 122)'de *ėvek* "acele, ivedi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 102)'de *tärk* "acele"; EM (Toparlı, 2003: 114)'de *tez* "acele, ivedi"; AL (Kaçalin, 2011: 908)'de *bat* "tez", AL (Kaçalin, 2011: 919)'de *cıldam* "yıldam, çabuk, tez"; ŞS (Kunos, 1902: 23)'de *bat* "çabuk, seri', zud, tez, acele", ŞS (Kunos, 1902: 44)'de *çildam* "çabuk, tez, acele", ŞS (Kunos, 1902: 54)'de *cildam* "çabuk, tez, acele", ŞS (Kunos, 1902: 131)'de *kıstak* "acele, cabukrak"; ZT (Kara, 2011: 311)'de *bat* "hemen, çabuk, derhal" sözcükleri DLT'deki tärk" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 146)'de "aceleci" anlamına gelen *ewāk*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 257, 273, 332)'de "çabuk" anlamına gelen *bat*, *tärk*, *tärkin* DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 256)'de "acele etmeyi ifade eden bir edat" anlamına gelen *šap* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TOQLUQ:

"Tokluk" anlamında kullanılır [I.390/468] 236. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 351).

Kökeni: "Tok" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 469).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 351)'de yer alan ve "boynuzsuzluk" anlamına gelen *toqluq* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TOQLUQ:

"Boynuzsuzluk" anlamında kullanılır [I.390/468] 236. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 351).

Kökeni: "Boynuzların olmayışı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 577).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 351)'de yer alan ve "tokluk" anlamına gelen *toqluq* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TALĠĞŪQ:

"Baltanın sapına bıçağı tutturmak için kullanılan mıh" demektir [I.390/468] 236. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 351).

Kökeni: "*Talkğu:ç" sözcüğünün kısaltmasıdır ve "talk-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 469). Sözcük, *talk- (fiil kökü) + -(u)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TUMŠUQ:

"Kuş gagası" anlamında kullanılır [I.390/468] 236. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 351).

Kökeni: "Tumış-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 509). Sözcük, *tumış- (fiil kökü) + -(u)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 261)'de *tomşuk* "kuş gagası"; ŞS (Kunos, 1902: 196)'de *tumşuğ* "bâz kuşların yumru eyri ğağası", ŞS (Kunos, 1902: 55)'de *cündük* "ğağa, tumşuk" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 196)'de *tumşuğ* sözcüğü "tomşuk, dudak, dargınlık; burc, burun" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TAMĠĞĀQ:

"Boğaz, hançere" anlamında kullanılır [I.390/468] 236. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 351).

Kökeni: "Tam-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 505). Räsänen, sözcüğün anlamını "boğaz, damak" olarak vermiş ve bunu Mançuca *tama*, Korece *tāmda* sözcükleriyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 460). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<*tam- 'damlamak, sızmak' + ġak < *tamga- <*tam-" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 264).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 182)'de *ṭamaḳ* "damak"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 142)'de *ṭamaḳ* "damak"; İML (Battal, 1997: 67)'de *tamak* "küçük dil"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 97)'de *tamaq* "damak"; EZ (Atalay, 1945: 250)'de *tamag / tamav* "damak", EZ (Atalay, 1945: 154)'de *bogurtlak* "damak"; EM (Toparlı, 2003: 80)'de *damaḳ* "damak"; ŞS (Kunos, 1902: 181)'de *tamağ* "damağ, boğaz", ŞS (Kunos, 1902: 181)'de *tamak (tamağ)* "boğaz, hulkum"; ZT (Kara, 2011: 391)'de *tamaġ* "damak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČAXŠĀQ:

"Dağ zirvesindeki taşlık yer" anlamında kullanılır [I.390/468] 236. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 351).

Kökeni: "Çaxşa:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 412). Sözcük, *çaxşa- (fiil kökü) + -k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 351)'de yer alan ve "kurutulmuş kayısı ya da üzüm" anlamına gelen *čaxšāq* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ČAXŠĀQ:

Karluk diyalektinde "kurutulmuş kayısı ya da üzüm" anlamında kullanılır [I.390/468] 236. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 351).

Kökeni: "Kurutulmuş kayısı ya da üzüm" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 412).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 351)'de yer alan ve "dağ zirvesindeki taşlık yer" anlamına gelen *čaxšāq* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ČĀR ČARMAQ:

"Çocuklar" anlamında kullanılır [I.390/468] 236. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 351).

Kökeni: Nadir ikilemelerdendir. Belki de çocuk dilindeki bir ifadedir (Clauson, 1972: 427).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČİĠRUQ YĒR:

“Çiğnenmiş, sert zemin” anlamında kullanılır [I.390/468] 236. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 351).

Kökeni[322]: “Sertleşene kadar çiğnenmiş zemin” anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru “çığru:-” fiilinden türemiştir ve “-k” ki ile yapılmıştır (Clauson, 1972: 410).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČAQMĀQ:

“Ateş yakmak için kullanılan ateşli çubuk” anlamında kullanılır [I.390/468] 236. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 351).

Kökeni: “Çak-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 408). Gülensoy, sözcüğün kökenini “<*çak – mak” şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 213).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 110)’de *çaḳmaḳ* “çakmak”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 99)’de *çaḳmaḳ* “çakmak”; İML (Battal, 1997: 24)’de *çakmak* “çakmak”; EZ (Atalay, 1945: 161)’de *çakmak* “çakmak”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 106)’de *çaḳmaḳ* “çakmak”; AL (Kaçalin, 2011: 921)’de *çaḳmaḳ* “çakmak” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[322] Sözcük grubunun isim unsuru olan “yēr” sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 505. varaktaki “yēr” maddesinde verilmiştir.

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 161)'de *çakmak* sözcüğü "erkek adı" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ČALPAQ:

"Kir, pislik" anlamında kullanılır [I.390/468] 236. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 351).

Kökeni: "Çalpa:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 418).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 145)'de *kir* "kir, pis(lik)"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 119)'de *kir* "kir"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 49)'de *kir* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 202)'de *kir* "kir"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 115)'de *kir* "kir"; ZT (Kara, 2011: 355)'de *kir* "kir, pislik" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČALPAQ ĭŠ[323]:

[323] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

“Karışık iş” anlamında kullanılır [I.390/468] 236. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 351).

Kökeni[324]: “Karışık iş” anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru “çalpa:-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 418).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 337, 345, 367)’de yer alan ve “karışık iş” anlamına gelen *čulīmān ïš*, *borbāš ïš*, *samurtuġ ïš* sözcük grubu bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde bulunmayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ČUMĠUQ:

“Beyaz ayaklı karga” anlamında kullanılır [I.390/468] 236. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 351).

Kökeni: “Beyaz ayaklı karga” anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 423).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[324] Sözcük grubunun isim unsuru olan “īš” sözcüğünün köken bilgisi bulunamamıştır.

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČAMĠUQ ÄR:

"İftiracı adam" anlamında kullanılır [I.390/468] 236. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 351).

Kökeni[325]: "Dedikoduculuk yapan ve kalleş adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru belki de "çam" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 423).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SAPĠĀQ:

"Oyluk kemiğinin üstü" anlamında kullanılır [I.390/468] 236. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 352).

Kökeni: "Oyluk kemiğinin üstü" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 786).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

[325] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SAPLİQ:

"Kılıç, bıçak gibi şeylere sap olmaya yarayan nesne" anlamında kullanılır [I.390/468] 236. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 352).

Kökeni: "Sa:p" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 788). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<sap + lık" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 734).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SAČĠĀQ KİŠİ:

"Servetini çar çur eden kişiye" denir [I.391/470] 237. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 352).

Kökeni: "Parası konusunda dağıtıcı olan kişi" anlamına gelen sözcük grubunun köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 796).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SİČĠĀQ:

"Bağırsakları sık çalışanlara" denir [I.391/470] 237. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 352).

Kökeni: "-ğa:k" ekiyle sıç- fiilinden yapılmıştır (Clauson, 1972: 796).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 236)'de *sıçkak* sözcüğü "sık sık sıçan kişi" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SUSĠĀQ:

Karluk, Kıpçak diyalektleri ve bütün göçebe diyalektlerde “kendisiyle su ve buna benzer şeyler alınan nesne” anlamında kullanılır [I.391/470] 237. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 352).

Kökeni: “Sus-” fiilinden “-ğa:k” ekiyle yapılmıştır (Clauson, 1972: 856).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SOĠDĀQ:

“Balāsāġūn’da oturan kişilere” denir [I.391/470] 237. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 352).

Kökeni: “Soğutlar” anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 514).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SAĠRĀQ:

"İçki bardağı" anlamında kullanılır [I.391/470] 237. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 352).

Kökeni: "Bardak ya da kadeh; sürahi, kap" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 815, DTS, 1969: 480).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 128)'de *iḏiş* "kap, çanak", ME (Yüce, 1993: 110)'de *çanak* "kadeh, bardak", ME (Yüce, 1993: 98)'de *bardaḳ* "testi, bardak"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 92)'de *bardaḳ* "bardak"; İML (Battal, 1997: 57)'de *sağır* "testi"; EZ (Atalay, 1945: 148)'de *bardak* "testi"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 103)'de *bardaḳ* "bardak"; EM (Toparlı, 2003: 74)'de *bardaḳ* "büyük testi, fıçı", EM (Toparlı, 2003: 103)'de *sarça / sarşa / sarnaşa* "kâse, kadeh"; AL (Kaçalin, 2011: 947)'de *idiş* "zarf, kap", (Kaçalin, 2011: 1009)'de *tas* "tas", ŞS (Kunos, 1902: 81)'de *idiş* " evani, zarf, kab", ŞS (Kunos, 1902: 21)'de *bardak* "kulblu su kâsesi, çömlek, toprak bardak, tunca, ayağ", ZT (Kara, 2011: 338)'de *idiş* "kâse, kap, kacak, çanak çömlek gibi her türlü kap, zarf" şeklinde bulunan sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 120, 104, 309)'de geçen ve "kadeh" anlamına gelen *ayaq*, *idiš*, *saġir* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SİRMĀQ:

“Eşekler için kullanılan semer” demektir [I.391/470] 237. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 352).

Kökeni: Clauson, sözcüğü “sarma:k” maddesinde ele almış ve bunun “*sarma:-” fiilinden türediğini söylemiştir. Anlamını ise “eşek semeri” olarak vermiştir (Clauson, 1972: 852).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SUĠNĀQ:

“Oğuzlarda bir şehir adı”dır [I.391/470] 237. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 352).

Kökeni: “Şehir adı” anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 513).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SAĠLİQ:

"Dişi koyun" anlamında kullanılır [I.391/470] 237. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 352).

Kökeni: "Sağ-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 809). Bize göre sözcük, *sağ- (fiil kökü) + -(ı)l (fiilden fiil yapım eki) + -(ı)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 43)'de *kısır* sözcüğü "dişi koyun (?)" anlamına geldiği için bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SUWLUQ:

"Havlu" anlamında kullanılır [I.391/470] 237. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 352).

Kökeni: "Su:v" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 788).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 64)'de *suvluk* "sarık"; ŞS (Kunos, 1902: 6)'de *ağıl (ayıl)* "havlu" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 64)'de *suvluk* sözcüğü "su tulumu" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

SAQLİQ:

"Uyanıklık" anlamında kullanılır [I.391/470] 237. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 352).

Kökeni: "Sak" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 809).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SUQLUQ:

"Yiyecek ve diğer şeyler için açgözlülük" anlamında kullanılır [I.391/470] 237. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 352).

Kökeni: "Su:k" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 809).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAPĠĀQ:

"Sadak kapağı" anlamında kullanılır [I.391/470] 237. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 352).

Kökeni: "Kap-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 584). Sözcük, *kap- (fiil kökü) + -gak (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QATČAQ:

"Nehrin kanallarının birleştiği yer" anlamında kullanılır [I.391/470] 237. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 352).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunanamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QADRAQ:

"Dağların dönemeçli yolları ve kıvrımları" anlamında kullanılır. Buradan gelerek *qat qadraq* da denilir [I.391/470] 237. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 353).

Kökeni: "*Kaḏra:-" fiilinden "-k" ekiyle yapılmıştır (Clauson, 1972: 604).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QUDRUQ:

“Bütün hayvanların kuyruğu” için kullanılır; *qōy qudruqi, at qudruqi, quš qudruqi* gibi [I.391/470] 237. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 353).

Kökeni: Morfolojik olarak “*kuḏur-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 604). Räsänen, sözcüğün anlamını “kuyruk” olarak vermiş ve bunu Moğolca *kudurga* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 296). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili “<*kuδ (u)r + uk” bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 583).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 151)’de *ḳuḏruḳ* “kuyruk”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 84)’de *quyruq* “kuyruk”; EZ (Atalay, 1945: 213)’de *kuyruk* “kuyruk”; ZT (Kara, 2011: 365)’de *ḳuyruġ* “kuyruk” sözcükleri bu maddede yer alan sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, EM, ML, AL, ŞS’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 353)’de yer alan ve “kıç deliği” anlamına gelen *qudruq* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QUDRUQ:

“Kıç deliği” anlamında kullanılır [I.391/470] 237. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 353).

Kökeni: Metaforik olarak “makat” anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 604).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 151)'de *ḳuḏruḳ* sözcüğü "kuyruk" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 353)'de yer alan ve "kuyruk" anlamına gelen *qudruq* sözcüğü de bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QARSĀQ:

"Çöl tilkisi ya da karsak tilkisi" anlamında kullanılır [I.393/472] 238. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 353).

Kökeni: "Çöl tilkisi" anlamına gelir ve erken dönemde Moğolcada *kirsa* ve Rusçada *korsak* olarak bulunur (Clauson, 1972: 663).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 38)'de *karsak* "derisinden kürk yapılan tilki nev'inden yabani bir hayvan"; EZ (Atalay, 1945: 186)'de *karsak* "çakal", EZ (Atalay, 1945: 245)'de *şakal* "çakal"; ŞS (Kunos, 1902: 122)'de *karsak* "sincabdan büyük karnı çil bir nevi hayvan ismidir, tilki" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QARLUQ:

"Bir Türk boyu"dur [I.393/472] 238. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 353).

Kökeni: "Türkler'in etnik altbölümlerinden birinin adı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 428).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QORLUQ:

"Kımız muhafaza etmek için kullanılan tulum" demektir [I.393/472] 238. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 353).

Kökeni: "Ko:r" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 658).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 205)'de *korluk* sözcüğü "horlanmış kimse" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QARNĀQ:

"Oğuzlarda bir şehir adı"dır [I.393/472] 238. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 353).

Kökeni: "*Karna:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 661). Sözcük, *karna- (fiil kökü) + -k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)'de *ḳarnaḳ* sözcüğü "cariye" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QARNĀQ ÄR:

"Koca göbekli adam" anlamında kullanılır [I.393/472] 238. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 353).

Kökeni[326]: "Koca göbekli adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "*karna:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 661).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

[326] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QİRNĀQ:

Yabaku, Kay, Çömül, Basmil, Oğuz, Yemek, Kıpçak diyalektlerinde "köle kız" anlamında kullanılır [I.393/472] 238. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 353).

Kökeni: Basmıl, Çumul, Ka:y, Kıpçal, Oğuz, Yaba:ku:" diyalektlerinde "köle kız" anlamına gelen sözcüğün köken hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 661).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 154)'de *küŋ* "câriye", ME (Yüce, 1993: 134)'de *ḳarabaş* "câriye", ME (Yüce, 1993: 151)'de *ḳuma* "câriye"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 112)'de *ḳarabaş* "cariye", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 149)'de *tüge* "cariye", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 113)'de *ḳaravaş* "cariye", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳırnaḳ* "cariye"; İML (Battal, 1997: 4)'de *küŋ* "kenizek, cariye", İML (Battal, 1997: 44)'de *koma* "odalık, cariye", İML (Battal, 1997: 37)'de *karabaş* "cariye ve odalık", İML (Battal, 1997: 43)'de *kırnak* "odalık, cariye"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 70)'de *qaravaş* "köle ve cariye", Kİ (Caferoğlu, 1931: 76)'de *qırnaq* "cariye"; EZ (Atalay, 1945: 204)'de *koma* "cariye", EZ (Atalay, 1945: 184)'de *karavaş* "cariye", EZ (Atalay, 1945: 199)'de *kırnak* "cariye"; EM (Toparlı, 2003: 92)'de *ḳırnaḳ* "cariye"; AL (Kaçalin, 2011: 929)'de *dedēk* "cariye"; ŞS (Kunos, 1902: 35)'de *bulğun* "esir, cariye, halayık, köle", ŞS (Kunos, 1902: 50)'de *çuri* "cariye, halayık, odalık", ŞS (Kunos, 1902: 56)'de *dadek (dedek)* "keniz, cariye, çuri, halayık", ŞS (Kunos, 1902: 76)'de *ğırnak* "keniz, cariye", ŞS (Kunos, 1902: 76)'de *ğuma* "kuma, cariye, odalık, halayık, dedek", ŞS (Kunos, 1902: 119)'de *kara baş* "cariye, köke", ŞS (Kunos, 1902: 130)'de *kırkın* "habeşi, siyah arab, cariye", ŞS (Kunos, 1902: 131)'de *kırnağ* "cariye, halayık,

odalık", ŞS (Kunos, 1902: 137)'de *kuma* "kul, cariye, halayık, bende"; ZT (Kara, 2011: 325)'de *çöri* "hizmetçi kız, cariye", ZT (Kara, 2011: 328)'de *dédek/dedek* "hizmetçi, cariye", ZT (Kara, 2011: 345)'de *ḳarabaş* "hizmetçi, cariye" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 260)'de "odalık" anlamına gelen *yinčgä qiz*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 260, III: 332, 347)'de "cariye" anlamındaki *qiz, küŋ, yalŋuq*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 260, I: 53)'de "köle kız" anlamındaki *ās* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK ve ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖTİ QİZLĀQ:

"Kırmızı kuyruklu kuş" anlamında kullanılır [I.393/472] 238. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 353).

Kökeni: "Bir kuş adı" anlamına gelen sözcük grubunun ikinci unsuru "kızıl" sözcüğünün küçültme eki almış şeklidir (DTS, 1969: 684).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QİSRĀQ:

"Genç kısrak" demektir. Oğuzlara göre ise "her kısrak" için kullanılır [I.393/472] 238. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 353).

Kökeni: "Kısır" sözcüğünün küçültme eki almış şeklidir (Clauson, 1972: 668). Gülensoy, Räsänen'e dayandırarak sözcüğün kökeniyle ilgili "<*kısır 'gelt' (Räsänen, V 268) 'barren' + Ak" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 517).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 91)'de *be* "süt emen kısrak", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 119)'de *ḳısraḳ* "kısrak"; İML (Battal, 1997: 19)'de *bi* "gebe yahut taylı kısrak", İML (Battal, 1997: 43)'de *kısrak* "atın dişisinin genci"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 77)'de *qısraq* "at"; EZ (Atalay, 1945: 199)'de *kısrak* "kısrak"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 115)'de *ḳısraḳ* "kısrak"; EM (Toparlı, 2003: 3)'de *ḳısraḳ* "kısrak"; ZT (Kara, 2011: 312)'de *bi* "kısrak, dişi beygir", ZT (Kara, 2011: 354)'de *ḳısraḳ* "kısrak, dişi beygir" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 257)'de yer alan ve "kısrak" anlamına gelen *be* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QİSMĀQ:

"Kement" anlamında kullanılır [I.393/472] 238. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 354).

Kökeni: "Kıs-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 668). Sözcük, *kıs- (fiil kökü) + -mak (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QUŠLUQ:

Oğuz diyalektinde "kuşluk vakti" anlamında kullanılır [I.393/472] 238. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 354).

Kökeni: "Kuş" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 672). Gülensoy, sözcüğün kökenini "kuş + luk" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 581).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 152)'de *ḳuşluḳ* "kuşluk (vakti)"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 125)'de *ḳuşluḳ* "kuşluk"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 83)'de *quşluq* "güneş doğduktan iki saat sonraki vakit, öğlene yakın zaman"; EZ (Atalay, 1945: 212)'de *kuşluk* "kuşluk vakti"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 117)'de *ḳuşluḳ* "kuşluk vakti" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 83)'de *quşluq* sözcüğü "kuşları vurmağa mahsus geniş ok" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QİŠLİQ:

"Kışlık ev; kış için hazırlanan bir şeyler" anlamında kullanılır [I.393/472] 238. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 354).

Kökeni: "Kış" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 672). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<kış + lık" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 519).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 77)'de *qışlık* "kışlık"; ZT (Kara, 2011: 354)'de *ḳışlaḳ* "kışın kalınan yer" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QOĠŠĀQ NĀŊ:

"Zayıf ve güçsüz bir şey" anlamında kullanılır [I.394/474] 239. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 354).

Kökeni[327]: Bir şeyin gevşekliğini ve güçsüzlüğünü belirtir. Sözcük grubunun sıfat unsuru "koğşa:-" fiilinden türemiştir ve "-k" ekiyle yapılmıştır (Clauson, 1972: 613).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[327] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QİFČĀQ:

"Bir Türk boyu"dur [I.394/474] 239. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 354).

Kökeni: "Kıpçak" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 440).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 354)'de yer alan ve "Kaşgar yakınlarında bir yer adı" anlamına gelen *qifčāq* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QİFČĀQ:

"Kaşgar yakınlarında bir yer adı"dır [I.394/474] 239. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 354).

Kökeni: "Kaşgar yakınında bir yer adı" olan sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 440).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 354)'de yer alan ve "bir Türk boyu" anlamına gelen *qifčāq* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QULBĀQ:

"Balāsāġūn dağlarında yaşayan bir Türk sofusunun adı"dır [I.394/474] 239. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 354).

Kökeni: Özel ad olan sözcüğün köken bilgisi hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 465).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QALTUQ:

"Yaban sığırı boynuzu" demektir. Deliklidir ve kımız vs. içmede kullanılır [I.394/474] 239. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 354).

Kökeni: "Kalıt-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 619). "-k" ekiyle yapılmıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QOLTİQ:

"Koltukaltı" anlamında kullanılır [I.394/474] 239. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 354).

Kökeni: "Ko:l" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 619). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*ḳōl + tıḳ" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 535).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 120)'de *ḳolṭuḳ* "koltuk"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 78)'de *qoltuq* "kolun alt kısmı"; EZ (Atalay, 1945: 204)'de *koltuk* "koltuk"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 116)'de *ḳolṭuḳ* "koltuk"; EM (Toparlı, 2003: 94)'de *ḳoltuḳ* "koltuk, koltuk altı"; ZT (Kara, 2011: 357)'de *ḳoltuġ* "koltuk" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QİLTİQ:

"Baştaki kepek" anlamında kullanılır [I.394/474] 239. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 354).

Kökeni: "Kıl" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 619).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 298, III: 346)'de yer alan ve "kepek" anlamına gelen *käpäk* ve *qalŋuq* sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAMĠĀQ

"Bir bitki türü"dür [I.394/474] 239. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 354).

Kökeni: "Kam-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 627). Sözcük, *kam- (fiil kökü) + -gak (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 111)'de *ḳaḳmaḳ* sözcüğü "çalı çırpı" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QUMLĀQ:

"Çitsarmaşağına benzeyen Kıpçak ülkesinde yetişen bir bitki"dir [I.394/474] 239. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 354).

Kökeni: Germen kökenlidir. Çeşitli şekillerle Germen, İskandinav, Slav ve Fin-Ugor dillerinde bulunur. En erken şekli ise Latince *humlo, humulo*dur (Clauson, 1972: 628).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QANČİQ:

"Dişi köpek" demektir. Bir kadına kötü söz söylenmek istendiği zaman da kullanılır [I.394/474] 239. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 354).

Kökeni: "Dişi köpek" anlamına gelir. Bir kadın başkasıyla kıyaslandığında onu kötülemek için kullanılır (Clauson, 1972: 635). Eren, sözcüğün kökeninin bilinmediğini belirtirken sondaki ekin yaygın olmayan bir küçültme eki olduğunu ifade eder. Eren, *kan* kökünün Hint-Avrupa dillerinde kullanılan bir kökten geldiğine dair düşüncenin yanlış olduğunu söylemiştir (Eren, 1999: 206-207). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<? *kanç + (ı)k 'küçültme eki'" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 458).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 134)'de *ḳạncıḳ* "dişi köpek"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 112)'de *ḳançıḳ* "dişi it"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 69)'de *qançuq* "dişi köpek"; EZ (Atalay, 1945: 183)'de *kançık* "dişi köpek"; EM (Toparlı, 2003: 87)'de *ḳançuḳ* "dişi köpek"; ŞS (Kunos, 1902: 117)'de *kancık* "dişi, vefasiz, hain, çifteli, iki yüzlü olan, köpek urgacısı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İNL, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

MONČUQ:

"Boncuk, incik boncuk" anlamında kullanılır [I.394/474] 239. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 354).

Kökeni: Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<*mōnçuk (T. Tekin) Räsänen (V): <*boyun + cuk" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 159).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 157)'de *moncuḳ* "boncuk"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 59)'de *munçuq* "boncuk"; EZ (Atalay, 1945: 154)'de *bonşuk* "boncuk" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 354)'de yer alan ve "atın boynuna asılan aslan pençesi ya da nazarlık olarak kullanılan taş" anlamına gelen *monču*q sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

MONČUQ[328]:

"Atın boynuna asılan aslan pençesi ya da nazarlık olarak kullanılan taş" anlamında kullanılır [I.394/474] 239. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 354).

Kökeni: "Atın boynuna asılan her türlü mücevher, aslan pençesi ya da muska; tılsım, muska (değerli taş, aslan tırnağı vs.)" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 349, DTS, 1969: 346).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[328] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 354)'de yer alan ve "boncuk" anlamına gelen *monču*q sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

MANČUQ:

"Erzakların çanta, burun torbası gibi şeylerle atın eyerine asılmasında kullanılan nesne"dir [I.394/474] 239. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 354).

Kökeni: "Man- (I ba:n-)" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 767). Sözcük, *man- (fiil kökü) + -çuk (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Nalbant, 2008: 84).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

MUNĠĀQ KİŠİ:

"Geveze kişi" anlamında kullanılır [I.394/474] 239. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 354).

Kökeni: "Boşboşaz, geveze kimse" anlamına gelen sözcük grubunun köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 349).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 331)'de yer alan ve "geveze kişi" anlamına gelen *munġān kiši* sözcük grubu bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QİSMĀQ:

"Üzenginin her iki tarafındaki kayış" anlamında kullanılır [I.394/474] 239. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 354).

Kökeni: "Kıs-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 668). Sözcük, *kıs- (fiil kökü) + -mak (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÜRČÄK:

"İnsanların kâkülü, atın perçemi ya da kuyruğu" anlamında kullanılır [I.394/474] 239. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 355).

Kökeni: "Bür-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 357). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<*pü + r + çek" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 706).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 25)'de *bürçäk* "alnın üzerine enen saç"; ŞS (Kunos, 1902: 36)'de "bürçek" "lüle, galule, saç, kyakül, tura" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 109)'de *bürçek* "pürçek, iki kulak arası"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 98)'de *bürçek* "dalların baş kısmı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BİTRİK:

"Klitoris" anlamında kullanılır [I.394/474] 239. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 355).

Kökeni: Şüphesiz temel anlamı "şamfıstığı"dır. İranî dillerde bulunur ve "klitoris" anlamına gelir (Clauson, 1972: 307).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 355)'de yer alan ve "fıstık" anlamına gelen *bitrik* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BİTRİK:

Argu diyalektinde "fıstık" anlamında kullanılır [I.394/474] 239. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 355).

Kökeni: "Fıstık" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 104).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 162)'de *peste* sözcüğü "fıstık" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 355)'de yer alan ve "klitoris" anlamına gelen *bitrik* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BİSTÄK:

Çiğil diyalektinde "eğirilmek üzere hazırlanmış pamuk" anlamında kullanılır [I.394/474] 239. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 355).

Kökeni: "Eğirilmeye gönderilmiş taraklanmış pamuk miktarı; eğirmek için hazırlanan pamuk lifler" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 372, DTS, 1969: 103).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 355)'de yer alan ve "fitil" anlamına gelen *bistäk* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BİSTÄK:

Argu diyalektinde "fitil" anlamında kullanılır [I.394/474] 239. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 355).

Kökeni: "Fitil" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 372, DTS, 1969: 103).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 355)'de yer alan ve "eğirilmek üzere hazırlanmış pamuk" anlamına gelen *bistäk* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BÖKSÄG:

"Kadının göğsü" anlamında kullanılır [I.394/474] 239. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 355).

Kökeni: "Kadının göğüsleri" anlamına gelir ve Moğolca *bökse* sözcüğünden gelir (Clauson, 1972: 329).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 148)'de *kögüs* "göğüs"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 104)'de *emçek* "meme", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 103)'de *döş* "göğüs", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 122)'de *kögüs* "göğüs"; İML (Battal, 1997: 29)'de *emçek* "meme", İML (Battal, 1997: 46)'de *kögüs* "gövüs", İML (Battal, 1997: 75)'de *töş* "döş (göğüsün ortası yahut üst tarafı)"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 11)'de *ämcäk* "meme", Kİ (Caferoğlu, 1931: 106)'de *töş* "göğüs ve arka"; EZ (Atalay, 1945: 168)'de *emçek* "meme", EZ (Atalay, 1945: 177)'de *imçek* "meme", EZ (Atalay, 1945: 207)'de *köküs* "göğüs", EZ (Atalay, 1945: 262)'de *töş* "dös"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 116)'de *köküs* "göğüs"; EM (Toparlı, 2003: 83)'de *emçek* "meme", EM (Toparlı, 2003: 95)'de *kögüs* "göğüs"; AL (Kaçalin, 2011: 933)'de *ėmçek* "kadın memesi", AL (Kaçalin, 2011: 967)'de *kögrek* "göğüs", AL (Kaçalin, 2011: 967)'de *kögsük* "göğüs"; ŞS (Kunos, 1902: 86)'de *imçak* "meme", ŞS (Kunos, 1902: 87)'de *imuşak*, "depne depne meme, emcik, pistan", ŞS (Kunos, 1902: 63)'de *emcak* "emcik, meme", ŞS (Kunos, 1902: 200)'de *tüş* "göyüs, sine", ŞS (Kunos, 1902: 136)'de *kökel* "imdirici, süd verici"; ZT (Kara, 2011: 331)'de *émçek* "meme, kadın memesi", ZT (Kara, 2011: 403)'de *töş* "döş, göğüs, sine", ZT (Kara, 2011: 360)'de *kögrek* "göğüs, sine", ZT (Kara, 2011: 360)'de *kökes/köküs* "göğüs, sine" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 112)'de "meme" anlamına gelen *ämig*, DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 212, I: 282)'de "göğüs" anlamındaki *tōš, kögüz* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 355)'de yer alan ve "göğsün üst kısmı" anlamına gelen *böksäg* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BÖKSÄG[329]:

"Göğsün yukarısı" anlamında kullanılır [I.394/474] 239. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 355).

Kökeni: "Göğsün yukarı kısmı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 329).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 914)'de *bökse* "insan olsun hayvan olsun belden yukarısı", AL (Kaçalin, 2011: 1003)'de *şıralǧa* "insan olsun hayvan olsun belden yukarısı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 355)'de yer alan ve "kadın göğsü" anlamına gelen *böksäg* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TÜTSÜG KİŠİ:

"Kavgacı kişi" anlamında kullanılır [I.394/474] 239. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 355).

Kökeni: "Muhalif kişi; acımasız, intikamcı insan" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 461, DTS, 1969: 601).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[329] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 355)'de yer alan ve "kötü huylu kişi" anlamına gelen *kirtüč kiši* sözcük grubu bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TAXČÄK:

"Bir tür Çin ipeği"dir [I.396/476] 240. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 355).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÖRPİG:

"Törpü" anlamında kullanılır *törpigü* de denir [I.396/476] 240. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 355).

Kökeni: “Törpi:-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 533). Sözcük, *törpi- (fiil kökü) + -g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 106)’de *törpi* sözcüğü “törpü” anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÄRLİK:

“Eyerin altına konulan örtü” anlamında kullanılır [I.396/476] 240. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 355).

Kökeni: “Te:r” sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 546).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 186)'de *tṙlik* sözcüğü "gömlek" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TÜRLÜG:

"Çeşitli tipler" anlamında kullanılan bir ifadedir [I.396/476] 240. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 355).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "törlüg (törlüg; ?d-) maddesinde ele almıştır. Etimolojisi belirsizdir, -lüg ekiyle yapılmıştır. *Tö:r* sözcüğüyle anlamsal ilişkisi yoktur. Çağdaş şekli olan "tür (şekil, yapı, dış, görünüm, kalıp)" sözcüğüyle de anlamsal bir ilişkisi bulunmaz (Clauson, 1972: 546). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*tö- 'yaratmak, oluşturmak' + -r + lü(g)" olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 949).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 110)'de *türlü* "bugünkü manasında"; AL (Kaçalin, 2011: 1028)'de "türlük" "bir türlü, bir tür" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÜRMĀK:

"Yuvarlanmış ekmek" anlamında kullanılır [I.396/476] 240. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 355).

Kökeni: "Tür-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 550). Sözcük, *tür- (fiil kökü) + -mek (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TERNĀK:

"Bir işi karara bağlamak için insanların toplanması" anlamında kullanılır [I.396/476] 240. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 355).

Kökeni: "Térin-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 551). Sözcük, *terin- (fiil kökü) + -ek (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 187)'de *ternek* sözcüğü "bir nevi hiyar ve tere" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TÜŠLÜK ÖḌİ:

“Dinlenme zamanı” anlamında kullanılır [I.396/476] 240. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 355).

Kökeni[330]: Sözcük grubunun birinci unsuru *tüş (isim kökü)* + *lük (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TÄGRÄK:

“Herhangi bir şeyin yuvarlak kenarı” anlamında kullanılır, quḍuġ tägräki gibi [I.396/476] 240. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 355).

Kökeni: “Tegre:” sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 485).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[330] Sözcük grubunun ikinci unsuru ile ilgili köken bilgisi 34. varaktaki “öd” maddesindedir.

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÄGLÜK:

"Kör" anlamında kullanılır. Buradan gelerek *täglük közlüg* "kör adam" demektir [I.396/476] 240. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 355).

Kökeni: "Tegil-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 480). Sözcük, *tegil- (fiil kökü) + -(ü)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 145)'de *tevlük* "kör"; EZ (Atalay, 1945: 208)'de *kör* "gözü görmiyen"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 116)'de *kör* "kör"; ŞS (Kunos, 1902: 174)'de *sukur* "kör, gözü patlamış" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÄWLÜG:

"Hilekâr" anlamında kullanılır [I.396/476] 240. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 355).

Kökeni: "Tev" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 439).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČÄKRÄK:

"Köleler tarafından giyilen tek katmanlı yün elbise" anlamında kullanılır [I.396/476] 240. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 355).

Kökeni: "Köleler tarafından giyilen yünlü elbise; alta giyilen kısa elbise, don" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 416, DTS, 1969: 143).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÕZİ ČÄRLİG:

"Zayıf görüşlü kişi" anlamında kullanılır [I.396/476] 240. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 356).

Kökeni: "Zayıf görüşlü kişi" anlamına gelen sözcük grubunun ikinci unsuru "çer" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 429). "Köz" sözcüğünün ise "kör-" ile çok eski bir etimolojik ilişki vardır (Clauson, 1972: 756).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ČÄLPÄK:

"Göz çapağı" anlamında kullanılır [I.396/476] 240. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 356).

Kökeni: "Göz tarafından boşaltılan mukus; çapak, göz çapağı, irin" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 418, DTS, 1969: 143).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 26)'de *çapaq* sözcüğü "göz çapağı" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 42)'de *çelpek* "yağ içinde pişirilmiş etmek ve yupka, katlama, koyman"; ZT (Kara, 2011: 322)'de *çelpek* "yağda kızartılmış ince, yumuşak ekmek" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ČİLDÄG:

"Atın göğsünün üstünde görünen yara" anlamında kullanılır [I.396/476] 240. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 356).

Kökeni: "*Çilde:-" fiilinden –g ekiyle yapılmıştır. –g > –y > 0 ses değişiminin en erken örneğidir (Clauson, 1972: 419).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 275)'de yer alan ve "atın göğsündeki yara" anlamına gelen *čildāy* sözcüğü bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÜRTÜK ĒŠLĀR:

"Lezbiyen" anlamında kullanılır [I.396/476] 240. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 356).

Kökeni: Sözcük grubunun sıfat unsuru *sürt- (fiil kökü) + ük (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur. İsim unsuru ise çokluk eki almıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SÜRTÜK[331]:

"Düzlenmiş, sürtümüş herhangi bir şeye" denir [I.396/476] 240. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 356).

Kökeni: "Sürt-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 846). Sözcük, *sürt- (fiil kökü) + -(ü)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÄḌRÄK BŌZ:

"Gevşek dokuma" anlamında kullanılır [I.396/476] 240. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 356).

Kökeni[332]: "Pamuk kumaştan yapılmış gevşek dokuma" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "seḏre:-" fiilinden türemiştir ve "-k" ekiyle yapılmıştır (Clauson, 1972: 802).

[331] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SÄDRÄK QAPUĠ[333]:

"Elekli ya da kafesli kapı" anlamında kullanılır [I.396/476] 240. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 356).

Kökeni: "Kafesli kapı" anlamına gelen sözcük grubunun köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 802).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÖRČÜK:

---

[332] Sözcük grubunun isim unsurunun köken bilgisi 496. varaktaki "bo̅z" maddesinde verilmiştir.
[333] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

"Akşam sohbeti" anlamında kullanılır. Oğuzlar buna *sörčäk* der [I.396/476] 240. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 356).

Kökeni: "Hikâye, fıkra; gece toplantısı, müsamere" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 845, DTS, 1969: 518).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 177)'de *sörçek* "bilmece, kapalı söz; masal, hikâye, efsane"; İML (Battal, 1997: 65)'de *sürçek* "hikâye" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 227)'de yer alan ve "hikâye" anlamına gelen *sāw* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÄLČÜK:

"Bugünkü sultanların dedelerinin adı"dır. Buna *sälčük sü bāši* denir [I.396/476] 240. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 356).

Kökeni: DTS'de "özel ad ve unvan; Selçuk sülalesinin başlatıcısıdır" şeklinde açıklanan sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 495).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SEKRİK:

"Dağda atlayarak geçilen herhangi bir yer" anlamında kullanılır [I.396/476] 240. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 356).

Kökeni: "Sekri:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 822). Sözcük, *sekri- (fiil kökü) + -k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÖKRÜK:

"Dişilik organı" anlamında kullanılır [I.396/476] 240. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 356).

Kökeni: "*Sökür-" fiilinden türemiştir. Kaşgarlının çevirisine göre *tıla:k* sözcüğünün aynısıdır ve şüphesiz "kadının cinsel organı" demektir (Clauson, 1972: 822). Sözcük, *sökür- (fiil kökü) + -(ü)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 87) *amçuk* "amcık", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 87)'de *am* "kadının cinsel organı"; İML (Battal, 1997: 10)'de *amçık* "kadının çocuk doğurmaya yarayan uzvunun adı olan malum sözünün küçültülmüş şeklidir"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 4) *amcuq* "am", Kİ (Caferoğlu, 1931: 4) *am* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 139)'de *am*, kadının dişilik aygıtı, EZ (Atalay, 1945: 257)'de *tılak* "dılak"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 100)'de *am* "kadınlık organı"; EM (Toparlı, 2003: 71)'de *amçuḳ* "dişilik organı"; ZT (Kara, 2011: 302)'de *am* "dişilik organı" anlamıyla verildiğinden dolayı bu sözcükle bire bir eş değerlik bulunmaktadır. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 90, 313)'de yer alan ve "kadının cinsel organı" anlamına gelen ve *am, tilāq* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖPRÜG:

"Köprü" anlamında kullanılır [I.396/476] 240. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 356).

Kökeni: Morfolojik olarak "köpür-" fiilinden türemiştir; ama bununla anlamsal bir ilişkisi yoktur (Clauson, 1972: 690).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 123)'de *köpri* "köprü"; İML (Battal, 1997: 46)'de *köprü* "suyun üzerinden öte tarafa geçmek için ahşaptan, taştan yapılan yol"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 52)'de *köprü* "bugünkü manasında, Türkmenlerde ise yalnız büyük asma köprü"; EZ (Atalay, 1945: 208)'de *köpri* "köprü"; AL (Kaçalin, 2011: 968)'de

köprük “köprü”; ŞS (Kunos, 1902: 136)’de *köprük* “köprü”; ZT (Kara, 2011: 359)’de *köfrük / köprük* “köprü” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, EM, ML’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖTLÜG:

“Bir küfür sözü”dür [I.396/476] 240. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 356).

Kökeni: “Köt” sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 703).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÜMRÜG:

Oğuz diyalektinde “tambur” anlamında kullanılır [I.396/476] 240. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 356).

Kökeni: “Tambur vb.” anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 509).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 149)'de *tümrü* "büyük davul"; İML (Battal, 1997: 78)'de *tümrük* "davul" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖPČÜK:

Oğuz diyalektinde "eyer yastığı" anlamında kullanılır [I.396/476] 240. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 356).

Kökeni: "Eyer altı; at giysisi" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 688).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 136)'de *köpçik* sözcüğü "eyerin üzerine konulan küçük şilte" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 136)'de *köpçük* sözcüğü "küçük, ufak; tekerlik, araba çarhi" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KİRPİK:

"Kirpik" anlamında kullanılır [I.396/476] 240. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 356).

Kökeni: "Kirpi:" sözcüğünün küçültmeli şeklidir (Clauson, 1972: 737). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<kirp- i(ü) + k 'küçültme eki'" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 527).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 120)'de *kirpik* "kirpik"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 49)'de *kirpik* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 202)'de *kirpik* "kirpik"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 115)'de *kirfik* "kirpik"; EM (Toparlı, 2003: 93)'de *kirpik* "kirpik"; ŞS (Kunos, 1902: 131)'de *kirpik* "kerpik"; ZT (Kara, 2011: 355)'de *kiprik / kirpik* "kirpik" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄRTÜK:

"Ağaçtaki kertik" anlamında kullanılır [I.398/478] 241. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 356).

Kökeni: "Kert-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 739). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<kert- (i)k" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 500).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 46)'de *kärtik* "kertik"; EZ (Atalay, 1945: 196)'de *kertik* "kertik, kertilmiş"; ŞS (Kunos, 1902: 128)'de *kertik* "çetele, bir parça yonulmuş olan ağac" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄRTÜK KÄMRÜK[334]:

"Çentikler ve oluklar" anlamında kullanılır [I.398/478] 241. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 356).

Kökeni: "Çentikler ve oluklar" anlamına gelen sözcük grubunun birinci unsuru "kert-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 739). İkinci unsur ise analoji ile oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

KÄRTİK[335]:

[334] Bu sözcük grubu "kärtük" maddesinde geçmektedir.

"Ekmek ve benzeri şeylerin sayısını bilmek için ağaca kazınan çentik" anlamında kullanılır [I.398/478] 241. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 356).

Kökeni: "Çentilmiş" anlamındaki sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 739).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÜRŠĀK:

"Bir yiyecek adı"dır [I.398/478] 241. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 356).

Kökeni: "Bir yiyecek adı" olan sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 747).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

---

[335] Bu sözcük "kärtük" maddesinde geçmektedir.

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄZLİK:

"Kadının elbisesine tutturulmuş küçük bıçak" anlamında kullanılır [I.398/478] 241. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 357).

Kökeni: "Kez" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 760).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 70)'de *gezlik / kezlik* sözcüğü "küçük pıçak, kalemtraş" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖZLÜK:

"At kuyruğundan yapılan göz ağrıdığında ya da kamaştığında gözün üzerine konulan şey" anlamında kullanılır [I.398/478] 241. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 357).

Kökeni: "Kö:z" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 760).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 969)'de *közlük* sözcüğü "gözlü" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÖSRÜK TUŠĀĠ:

"Atın ön ayakları için kullanılan köstek"tir [I.398/478] 241. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 357).

Kökeni: "Atın iki bacağını hızlandırmak için kullanılan köstek" anlamına gelen sözcük grubunun birinci unsuru "kösür-" fiilinden türemiştir ve "-k" ekiyle yapılmıştır (Clauson, 1972: 751). İkinci unsur ise "tuşa:-" fiilinden gelir ve "-g" ekiyle yapılmıştır (Clauson, 1972: 562).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

KÄWRİK:

"Dikenli bir ağaç"tır [I.398/478] 241. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 357).

Kökeni: DTS'de "gürgen ağacı" şeklinde açıklanan sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 304).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÜWRÜG:

"Kös" anlamında kullanılır [I.398/478] 241. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 357).

Kökeni: "Davul" anlamına gelir ve erken dönemde Moğolcada *ke'ürge / kö'ürge/ körge* şeklindedir. Sonra *keŋgerge* olmuştur (Clauson, 1972: 690).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 50)'de *küvrük* sözcüğü "büyük davul" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄWRÄK NĀD:

“Hint yağı bitkisi gibi herhangi bir esnek çalı” anlamında kullanılır [I.398/478] 241. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 357).

Kökeni[336]: “Hint yağı bitkisi gibi herhangi bir kırılgan ağaç türü; gevrek nesne” anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru “kevre:-” fiilinden türemiştir ve “-k” ekiyle yapılmıştır (Clauson, 1972: 690; DTS, 1969: 304).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄWŠÄK NĀŊ:

“İnce elbise gibi yumuşak ve esnek herhangi bir şey” anlamında kullanılır [I.398/478] 241. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 357).

Kökeni[337]: “İnce giysi gibi yumuşaklığı ve gevşekliği ile ayrılan bir şey” anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru “kevşe:-” fiilinden türemiştir ve “-k” ekiyle yapılmıştır (Clauson, 1972: 691).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[336] Sözcük grubunun isim unsuru olan “nāŋ” sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.
[337] Sözcük grubunun isim unsuru olan “nāŋ” sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖWŠÄK ÄT:

"Sert olmayan et" anlamında kullanılır [I.398/478] 241. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 357).

Kökeni: "Sert olmayan et; etin gevşek parçası" anlamına gelen sözcük grubunun köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 691; DTS, 1969: 331).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖWŠÄK ÄTMĀK[338]:

"Güzel mayalı hamurdan hazırlanan ekmek" anlamında kullanılır [I.398/478] 241. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 357).

Kökeni: "Üstün kaliteli mayayla yapılmış ekmek hanuru" anlamındaki sözcük grubunun köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 691).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

[338] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÜWLÜK:

"Kuruduktan önce ya da sonra atılan kilden yapılmış küçük topak" anlamında kullanılır [I.398/478] 241. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 357).

Kökeni: "-lük ya da –ük" ekiyle yapılmıştır. Belirgin bir etimolojisi yoktur (Clauson, 1972: 689).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄKLİK:

"Keklik" anlamında kullanılır [I.398/478] 241. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 357).

Kökeni: "*Kek" yansıma sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 710). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*kek/kak 'yansıma' [<*kēk (i) + lik]" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 493).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 43)'de *käklik* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 190)'de *keklik* "keklik"; ZT (Kara, 2011: 351)'de *kéklik* "keklik" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄKMÄK ÄR:

"Sıkıntıların olgunlaştırdığı adam" anlamında kullanılır [I.398/478] 241. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 357).

Kökeni[339]: Clauson, sözcüğü "kükmek / kükme:n (?kügmek / kügmen)" maddesinde ele almıştır ve koşullarla sınanan ve acılara tahammül ederek bunlar tarafından olgunlaştırılan adam" anlamına gelir ve bunun köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 712).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

[339] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄMDÜK SÜŋŪK:

"Etten sıyrılmış kemik" anlamında kullanılır [I.398/478] 241. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 357).

Kökeni: "Etten sıyrılmış kemik" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "kemdi:-" fiilinden türemiştir ve "-k" ekiyle yapılmıştır (Clauson, 1972: 722). İsim unsuru ise "*süŋ-" fiilinden gelir (Clauson, 1972: 838).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

KÖNČÜK:

"Yaka" anlamında kullanılır. Oğuzlar buna *könčäk* der [I.398/478] 241. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 357).

Kökeni: "Elbisenin bağrı" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi yoktur (Clauson, 1972: 728).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 200)'de *yaḳa* "yaka"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 153)'de *yaḳa* "yaka"; İML (Battal, 1997: 84)'de *yaka* "giyimin boynu kuşatan yeri"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 119)'de *yaqa* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 276)'de *yaka* "yaka"; EM (Toparlı, 2003: 119)'de *yaḳa* "yaka"; ZT (Kara, 2011: 416)'de *yaḳa* "elbise yakası" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 122)'de *köngek* "don"; EZ (Atalay, 1945: 207)'de *köngek* "urba"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 116)'de *köngek* "giysi"; EM (Toparlı, 2003: 95)'de *köngek* "giysi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÄNČĀK:

"Bir Türk boyu"dur [I.398/478] 241. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 357).

Kökeni: "Türklerden bir boy" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi yoktur (DTS, 1969: 298).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄNČĀK SÄḌİR:

"Tarāz yakınlarında bir şehir"dir [I.398/478] 241. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 357).

Kökeni: "Talas yakınında bir şehrin adı" anlamındaki sözcüğün köken hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 298).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄNDÜK:

Kençek diyalektinde "küp şekilli un kabı" anlamında kullanılır [I.398/478] 241. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 357).

Kökeni: İranî bir sözcük olduğu konusu tartışılmazdır (Clauson, 1972: 729).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÜNLÜK:

"Günlük iş" anlamında kullanılır [I.398/478] 241. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 358).

Kökeni: "Günlük iş (?)" anlamına gelir ve köken bilgisi yoktur (Clauson, 1972: 732).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 154)'de *künlük* sözcüğü "günlük" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÜNLÜK YEM[340]:

"Günlük ekmek" anlamında kullanılır [I.398/478] 241. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 358).

Kökeni: Sözcük grubunun sıfat unsuru *kün (isim kökü)* + *lük (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur. İkinci unsur ise yalın halde bir isimdir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

[340] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

MÄRDÄK:

"Ayı yavrusu" anlamında kullanılır [I.398/478] 241. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 358).

Kökeni: "Ayı yavrusu" anlamına gelen sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 722, DTS, 1969: 343).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ZT (Kara, 2011: 325)'de *çocuḳ* sözcüğü "ayı yavrusu" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

MÄLDÄK NĀƉ:

"Keçeleşmiş şey" anlamında kullanılır [I.399/480] 242. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 358).

Kökeni[341]**:** "Yıpranmış, sert, keçe gibi madde" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru Orta Farsçada kullanılan –dag sıfat-fiiliyle (Modern Farsça –da) yapılmıştır. Farsça *mālīdan* ile karşılaştırılabilir (Clauson, 1972: 766).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BİČĠİL:

"El, ayak; yer çatlağı" anlamında kullanılır [I.399/480] 242. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 358).

Kökeni: "Bıç-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 294). Sözcük, *bıç- (fiil kökü) + -gıl (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Nalbant, 2008: 88).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[341] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BASBAL:

"İpliğin bir teli" anlamında kullanılır [I.399/480] 242. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 358).

Kökeni: Alışılmamış bir yapıdır ve muhtemelen yabancıdır (Clauson, 1972: 372).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BASMİL:

"Bir Türk boyu"dur [I.399/480] 242. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 358).

Kökeni: DTS'de sözcük "Türk kabileler birliği" şeklinde açıklanan sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 86).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BAŠĠL YİLQİ:

"Beyaz başlı dört ayaklı bir hayvan" anlamında kullanılır [I.399/480] 242. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 358).

Kökeni[342]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *baş (isim kökü) + gıl (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BİTMÜL:

"Bir bitki türü"dür [I.399/480] 242. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 358).

Kökeni: "Uzun biber" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 305).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

[342] Sözcük grubunun isim unsuru olan "yilqi" sözcüğünün köken bilgisi 459. varaktaki "yilqi" maddesinde verilmiştir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÖŠGĀL:

"Yufkaya benzer ince ekmek" anlamında kullanılır [I.399/480] 242. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 358).

Kökeni: "İnce somun ekmek" anlamına gelen sözcük grubunun köken bilgisi yoktur (Clauson, 1972: 381).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BOĠRUL:

"Tulum ya da buna benzer şeylerdeki çıkıntı" anlamında kullanılır [I.399/480] 242. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 358).

Kökeni: "Yemek çantası, süt tulumu ya da benzeri şeylerdeki çıkıntı" anlamına gelene sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 318).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BOĠRUL QŌY:

"Beyaz boğazlı koyun" anlamında kullanılır [I.399/480] 242. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 358).

Kökeni: "Beyaz boğazlı koyun" anlamına gelen sözcük grubunun köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 318).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÜKTÄL ÄR:

"Orta boylu kişi" anlamında kullanılır [I.399/480] 242. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 358).

Kökeni[343]: "Olgun adam; tıknaz er" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 325; DTS, 1969: 132).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BÜKTÄL AT:

"Yassı at" anlamında kullanılır [I.399/480] 242. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 358).

Kökeni[344]: "Geniş, düz sırtı olan at" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 325).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[343] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

[344] Sözcük grubunun isim unsuru olan "at" sözcüğünün köken bilgisi 29. varaktaki "at" maddesinde verilmiştir.

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BÖGRÜL AT:

"Böğrü beyaz olan at" anlamında kullanılır [I.399/480] 242. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 358).

Kökeni[345]: Clauson'a göre *böğür* ve *boğrul* arasında semantik bir ilişkinin olduğu açıktır. **Boğur* sözcüğünden türemiştir. *Boğuz* sözcüğünün L/R şeklidir (Clauson, 1972: 328-329).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BANDĀL (?):

"Ağaçtan omuz başı şeklinde çıkarılan parça" anlamında kullanılır [I.399/480] 242. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 358).

Kökeni: "Ağacın büyük dalı, budağı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 81).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[345] Sözcük grubunun isim unsuru olan "at" sözcüğünün köken bilgisi 29. varaktaki "at" maddesinde verilmiştir.

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TARĠGİL YİLQİ:

"Sırtında siyah beyaz çizgiler bulunan hayvan" anlamında kullanılır ve "tarġil" da denir [I.399/480] 242. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 358).

Kökeni[346]: "Sırtında çil gibi siyah beyaz çizgileri olan herhangi bir hayvan" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *tar (isim kökü) + gıl (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 539).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TOĠRİL:

"Yırtıcı bir kuş türü"dür. Erkek adı olarak da kullanılır [I.399/480] 242. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 359).

[346] Sözcük grubunun isim unsuru olan "yilqi" sözcüğünün köken bilgisi 459. varaktaki "yilqi" maddesinde verilmiştir.

Kökeni: "Yırtıcı bir kuş türü" ve aynı zamanda erkek adı olan sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 472).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 73)'de *toğrul* sözcüğü "bir nevi yırtıcı kuş" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 358)'de yer alan ve "yırtıcı bir kuş" anlamına gelen *toġril* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TOĠRİL:

Kençek diyalektinde "et ve baharatla doldurulan bağırsağa" denir [I.399/480] 242. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 359).

Kökeni: "Et ve meyve ile doldurulmuş uzun bağırsak" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 472).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 93)'de *suçuq* "koyun sucuğu"; EZ (Atalay, 1945: 242)'de *sucuk* "sucuk"; EM (Toparlı, 2003: 107)'de *ṣuçuḳ* "sucuk" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 316)'de yer alan ve "et ve baharatla doldurulmuş bağırsak" anlamına gelen *suqtu* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 73)'de *toğrul* sözcüğü "bir nevi yırtıcı kuş" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 358)'de yer alan ve "yırtıcı bir kuş" anlamına gelen *toġril* sözcüğü de bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ČÄŠKĀL:

Kençek diyalektinde "çanak çömlek" anlamında kullanılır [I.399/480] 242. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 359).

Kökeni: Muhtemelen İranî bir sözcüktür (Clauson, 1972: 431).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 134)'de *ḳaṗ* "çanak, kap"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 112)'de *ḳap* "kap", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 99)'de *çanaḳ* "çanak" "KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 101)'de *çömlek* "çömlek"; İML (Battal, 1997: 24)'de *çanak* "topraktan aş kabı, çanak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 26)'de *çanaq* "bugünkü mânâsında", EZ (Caferoğlu, 1931: 31)'de *çömläk* "küçük tencere", EZ (Atalay, 1945: 163)'de *çömlek* "çömlek", EZ (Atalay, 1945: 248)'de *şölmek* "çömlek"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 106)'de *çanaḳ* "çanak"; EM (Toparlı, 2003: 80)'de *çanaḳ* "çanak, kap", (Toparlı, 2003: 80)'de *çömlek* "çömlek", EM (Toparlı, 2003: 80)'de *çölmek* "çömlek"; AL (Kaçalin, 2011: 947)'de *idiş* "zarf, kap", AL (Kaçalin, 2011: 1009)'de *tas* "tas"; ŞS (Kunos, 1902: 81)'de *idiş* " evani, zarf, kab", ŞS (Kunos, 1902: 48)'de *çolmak* " çömlek, kab, çanak, deste"; ZT (Kara, 2011: 338)'de *idiş* "kâse, kap, kacak, çanak çömlek gibi her türlü kap, zarf" şeklinde bulunan sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 275, 292, 343)'de "çanak çömlek" anlamına gelen *särk, čanaq, kästär*, DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 259)'de "kap" anlamındaki *qa, qāča*" sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÄPGİL:

"Yüzdeki çil" anlamında kullanılır [I.399/480] 242. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 359).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SARSĀL:

"Sansar" anlamında kullanılır [I.399/480] 242. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 359).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "Türkçede gelincik sözcüğü için yaygın olarak kullanılmaz. Samura benzer küçük bir hayvandır" şeklinde açıklamış ve kökeni hakkında bir bilgi vermemiştir (Clauson, 1972: 854).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QARTĀL ÄT:

"Alacalı et" anlamında kullanılır [I.399/480] 242. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 359).

Kökeni: "Dilimlenmiş et" anlamına gelen sözcük grubunun köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 648).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QARTĀL QŌY[347]:

[347] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

"Alacalı koyun" anlamında kullanılır [I.399/480] 242. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 359).

Kökeni: "Siyah beyaz benekli koyun" anlamına gelen sözcük grubunun köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 648).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QİRĠİL ÄR:

"Kır saçlı adam" anlamında kullanılır [I.399/480] 242. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 359).

Kökeni[348]: "Olgun adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *kır (isim kökü) + gıl (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 654).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

[348] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QİZĠİL AT:

"Kül rengiyle gri arasında rengi olan ata" denir [I.399/480] 242. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 359).

Kökeni: "Siyahımsı ile grimsi arasında rengi olan at" anlamına gelen sözcük grubunun köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 682).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÄČKÄM:

"Savaşta yiğitlerin ayırt edilmesini sağlayan işaret" anlamında kullanılır. Oğuzlar buna *bärčäm* der [I.399/480] 242. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 359).

Kökeni: "Savaşçıların savaş gününde takmaları için ipek bir parçadan ya da vahşi öküz kuyruğundan yapılan rozet; antilop kuyruğundan yapılan ipek savaş rozeti; ipekten veya antilopun kuyruğundan yapılan belge, alamet" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 295, Räsänen, 1969: 66, DTS, 1969: 90).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÄČKÜM:

"Evin sofası" anlamında kullanılır [I.401/483] 243. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 359).

Kökeni: Benveviste bu sözcüğün İranî bir sözcük olduğuna dikkat çekmiştir. Soğdca *ptšknp* ve Farsça *açkam, paşkam* "sofa; avlu; hol" bununla aynı anlamdadır (Clauson, 1972: 295).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BAḎRAM:

"Halk arasındaki eğlence" anlamında kullanılır. Toprağın süslendiği yere *baḏram yēr* denir. Oğuzlar ise bu sözcüğe *bayram* der [I.401/483] 243. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 359).

Kökeni: "Şenlik vb." anlamlara gelir ve şüphesiz İranî bir sözcüktür. Farsça *baḏrām* "eğlence yeri" demektir (Clauson, 1972: 308).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 99)'de *bạyram* "bayram"; İML (Battal, 1997: 18)'de *bayram* "sevinç ve şenlik günü"; ŞS (Kunos, 1902: 78)'de *hid u hit* "bayram"; ZT (Kara, 2011: 311)'de *bayram* "bayram" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BİRTÄM:

"Bütünüyle, tamamen" anlamında kullanılır [I.401/483] 243. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 360).

Kökeni: "Bi:r" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 358).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BAĠRAM QUM:

"Kum tepeciği" anlamında kullanılır. Kaşgar ve Yerkend arasındaki kumlu bölgeye *baġram qumi* denir [I.401/483] 243. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 360).

Kökeni: "Kum yığını tabakalarıyla dolu küçük tepeler" anlamına gelen sözcük grubunun birinci unsuru etimolojik olarak "buğra:-" fiiliyle ilişkilendirilebilir (Clauson, 1972: 318).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BUXSUM:

"Darıdan yapılan içki" anlamında kullanılır [I.401/483] 243. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 360).

Kökeni: "Darıdan yapılmış içecek" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 320).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TOMRUM YİĠĀČ:

"Ayakkabıcıların kullandığı gibi kesilmiş odun parçası" demektir [I.401/483] 243. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 360).

Kökeni: "Ayakkabıcıların kullandığı gibi kesilmiş odun parçası" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 509).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÜŠRÜM:

Argu diyalektinde "eğirilmiş ip yumağı" anlamında kullanılır [I.401/483] 243. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 360).

Kökeni: "Tüşür-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 566). Sözcük, *tüşür- (fiil kökü) + -(ü)m (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ZÜNGÜM:

"Bir tür Çin ipeği"dir [I.401/483] 243. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 360).

Kökeni: Şüphesiz Çincedir (Clauson, 1972: 987).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SİDRİM:

Oğuz diyalektinde "kayış" anlamında kullanılır [I.401/483] 243. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 360).

Kökeni: "Sıḏır-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 802). Sözcük, *sıdır- (fiil kökü) + -(ı)m (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 136)'de *ḳayış* "kayış"; İML (Battal, 1997: 39)'de *kayış* "işlenmiş deriden kesilen dar ve uzun parça, kayış"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 74)'de *qayış* "kayış, bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 189)'de *kayış* "kayış"; ZT (Kara, 2011: 349)'de *ḳayış* "kayış" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SİDRİM İŠLİĠ ÄR[349]:

"Bir işi tamamlayan, başkasının üzerine bırakmayan adam" anlamında kullanılır [I.401/483] 243. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 360).

Kökeni[350]: Sözcük grubunun sıfat unsurları sırasıyla *siḏir- (fiil kökü)* + *-im (fiilden isim yapım eki)* (Clauson, 1972: 802); *iş (isim kökü)* + *-lig (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

---

[349] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.
[350] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

SARQİM:

"Kırağı" anlamında kullanılır [I.401/483] 243. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 360).

Kökeni: "Sark-" filinden türemiştir (Clauson, 1972: 849).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 199)'de *kırav* "kırağı"; AL (Kaçalin, 2011: 961)'de *ḳırav* "soğuk günlerde geceleyin havadan yere düşüp yeri ağartan su damlacıkları"; ZT (Kara, 2011: 354)'de *ḳırav* "kırağı, şebnem, çiy", ZT (Kara, 2011: 389)'de *şudrun* "bahar şebnemi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖTRÜM:

"Üzerinde oturulan sıra" anlamında kullanılır [I.401/483] 243. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 360).

Kökeni: "Kötür-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 705). Sözcük, *kötür- (fiil kökü) + -(ü)m (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄČRÜM:

"Panik, telaş" anlamında kullanılır. Köylüler kaçıp şehre girdiği zaman olur [I.401/483] 243. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 360).

Kökeni: "Köçür-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 698). Sözcük, *köçür- (fiil kökü) + -(ü)m (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 147)'de *ḳorḳuġ* "korku"; AL (Kaçalin, 2011: 964)'de *ḳorḳunç* "korku", AL (Kaçalin, 2011: 965)'de *ḳorḳuş* "korku"; ŞS (Kunos, 1902: 125)'de *kazındu* "telaş", ŞS (Kunos, 1902: 179)'de *şuran* "karışıklık, inkilab, telaş", ŞS (Kunos, 1902: 186)'de *temacamış* "iztirab, telaş", ŞS (Kunos, 1902: 187)'de *tibrişlik* "halacan, iztirab, telaş", ŞS (Kunos, 1902: 31)'de *boşar* "iztirab, halecan, telaş, seratime", ŞS (Kunos, 1902: 67)'de *ezboy* "halecan, telaş", ŞS (Kunos, 1902: 113)'de *kayğu* "fikr-u endişe", ŞS (Kunos, 1902: 149)'de *oy (oyi)* "endişe", ŞS (Kunos, 1902: 164)'de *sağınc* "endişe" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 284, 296)'de "telaş" anlamına gelen *qačiš, täzig* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄDRİM ÄT:

"Derisi yüzülmüş et" anlamında kullanılır [I.401/483] 243. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 360).

Kökeni: "Derisi yüzülmüş et" anlamına gelen sözcük grubunun köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 705, DTS, 1969: 293).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄSTÄM:

"Gece davetsiz gelen kişilere verilen içkili eğlence" anlamında kullanılır [I.402/485] 244. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 360).

Kökeni: Toharca *kāstwer* "gece" sözcüğüyle karşılaştırılabilir (Clauson, 1972: 749).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TARTAR (TURTUR ?):

"Kumruya benzer bir kuş"tur [I.402/485] 244. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 360).

Kökeni: Yansıma bir kuş adıdır. Latince *turtur* sözcüğü "kumru" anlamına geldiği için bununla kıyaslanabilir (Clauson, 1972: 536).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TEWE ÄMGİ ČURČUR:

"Deve sağılırken sütün kapta çıkardığı ses" anlamında kullanılır [I.402/485] 244. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 360).

Kökeni: Son unsur yansımadır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QARQUR:

"Et- fiiliyle beraber gurulda-" anlamında kullanılır [I.402/485] 244. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 361).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcükle ilgili herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÜKSÜK:

"Ilgın ağacı" anlamında kullanılır [I.402/485] 244. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 361).

Kökeni: Bir ağaç türüdür. Muhtemelen ılgın ağacıdır ve rüzgârda çıkardığı gürültüden dolayı yarı yansımadır (Clauson, 1972: 823).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 157)'de *yılġun* "ılgın, ağaç"; İML (Battal, 1997: 35)'de *ılgın* "bildiğimiz orman ağacı"; AL (Kaçalin, 2011: 1001)'de *süksük* "ilkbaharda bitip yazın kuruyup çer çöp olan bitkiler"; ŞS (Kunos, 1902: 179)'de

tabulğa “tabulğa, dubulğa ağacı, yılgın”; ŞS (Kunos, 1902: 175)’de *süksük* “bir nevi odun” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 167)’de yer alan ve “ılgın ağacı” anlamına gelen *yilġūn* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SOMLİM TAT:

“Hiç Türkçe bilmeyen Fars’a” denir. Ayrıca hiç Türkçe bilmeyenlere de “somlim” denir [I.402/485] 244. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 361).

Kökeni: “Hiç Türkçe bilmeyen Fars’a” denir. Ayrıca hiç Türkçe bilmeyenlere de *sumlim* denir. Sözcükle ilgili köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 829).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÜRKÜM:

"Safran" anlamında kullanılır [I.402/485] 244. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 361).

Kökeni: İddialara göre Sanskritçe *kuṅkuma* sözcüğünün bozulmuş bir şeklidir. Ama Farsçada ve Arapçada da bulunur. Belki de o sözcüğün İranî bir şeklidir (Clauson, 1972: 743).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SARĀĠUČ:

"Kadının yaşmağı" anlamında kullanılır [I.402/485] 244. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 361).

Kökeni: Muhtemelen *saru:ğaç* sözcüğünün metatezidir ve "saru:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 849). Sözcük, *saru- (fiil kökü)* + *-guç (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 191)'de *tuvaḳ* "yaşmak"; ME (Yüce, 1993: 186)'de *ṭ̇erincek* "örtü, bürüncek", ME (Yüce, 1993: 109)'de *bürüncük* "bürüncek, örtü", ME (Yüce, 1993: 150)'de *körüş ?* "örtü, peçe"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 98)'de *bürünçek* "peçe, örtü", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 155)'de *yaşmak* "yaşmak"; İML (Battal, 1997: 71)'de *terençek* "kadınların büründükleri nesne", İML (Battal, 1997: 23)'de *bürüncük* "kadınların baş örtüsü"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 122)'de *yaşmaq* "bir nevi yüz örtüsü, bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 209)'de *közenek* "yaşmak,

eskiden kadınların yüzlerine örtündükleri örtü", EZ (Atalay, 1945: 281)'de *yaşmak* "yaşmak, örtü"; AL (Kaçalin, 2011: 991)'de *saraġuç* "kadınların başlarına bağladıkları çember. Çok süslü olarak dikilen bu çemberin bir ucu başta olup öbür ucu koltuk altından geçirilerek bele bağlanır"; ŞS (Kunos, 1902: 21)'de *baldur* "peçe", ŞS (Kunos, 1902: 102)'de *yaşımak* "yaşmak, nisa örtüsü", ŞS (Kunos, 1902: 42)'de *leçek* "baş örtüsü, yaşmak" sözcükleri bu maddede yer alan sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 377, 377)'de yer alan ve "baş örtüsü" anlamına gelen *bürünčük, tärinčäk* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SİPĀQUR:

"Yem torbası" anlamında kullanılır. Sözcüğün aslı *sip aquri*dir [I.402/485] 244. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 361).

Kökeni: Kaşgarlı'nın etimolojisi mümkün olmakla beraber şaşırtıcıdır. Çünkü *akur* Farsçadır. "Dam ya da ahır" anlamına gelmesine rağmen orta dönemde "yem teknesi" demektir. Bu, belki de yanlış bir etimolojidir (Clauson, 1972: 787).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 75)'de *ğıncı* sözcüğü "yem torbası" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QULĀBUZ:

"Rehber" anlamında kullanılır [I.402/485] 244. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 361).

Kökeni: Harezm döneminde İranî bir dilden ödünçlenmiştir (Clauson, 1972: 617-618).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 151)'de *ḳulavuz* "kılavuz"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 124)'de *ḳılaġuz* "kılavuz"; İML (Battal, 1997: 47)'de *kulavuz* "kılavuz"; ŞS (Kunos, 1902: 5)'de *adaşcı* "kılağuz; rehnuma, rehber", ŞS (Kunos, 1902: 19)'de *bağ bayrak* "kılağuz, rehber", ŞS (Kunos, 1902: 22)'de *başçı* "yol gösterici, kılağuz, rehnuma, rehber", ŞS (Kunos, 1902: 23)'de *bedabalğa* "kilağuz, muhtedi, rehber, delil, yol gösterici", ŞS (Kunos, 1902: 40)'de *çavcı* "kilauz, rehber" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 321, III: 162)'de yer alan ve "rehber" anlamına gelen *čuwġa*, *yerči* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČİČĀLAQ:

“Küçük parmak” anlamında kullanılır [I.402/485] 244. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 361).

Kökeni: “Küçük parmak” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 401).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 100)’de *çıçlaḳ* “küçük parmak”; İML (Battal, 1997: 25)’de *çıçlak* “serçe parmak”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 29)’de *çıçlaq [Kıpç.]* “küçük parmak = çäçä parmak”; ŞS (Kunos, 1902: 43)’de *çıçlak* “serçe parmağı, küçük parmak” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČİČĀMUQ:

“Yüzük parmağı” anlamında kullanılır [I.402/485] 244. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 362).

Kökeni: “Yüzük parmağı” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 401, DTS, 1969: 147).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SOLĀMUQ:

"Solak kişi" anlamında kullanılır [I.402/485] 244. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 362).

Kökeni: "Sola:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 827).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 240)'de *solagay / solak* sözcükleri "solak" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QARĀČUQ:

"Al-Fārāb'ın adıdır. Oğuzların şehirlerinden biridir [I.402/485] 244. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 362).

Kökeni: Farab şehrinin Türkçe adı anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 424).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QARĀMUQ:

"Mısır kabuğu" anlamında kullanılır [I.402/485] 244. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 362).

Kökeni: "Kara:" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 660).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 120)'de *karamuğ* sözcüğü "buğdayın içinde bulunan siyah daneler" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAMĪČĀQ:

"Kurbağa yavrusu" anlamında kullanılır [I.404/487] 245. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 362).

Kökeni: *Kamıç* sözcüğünün küçültme eki almış şeklidir (Clauson, 1972: 626).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÜNĀRİG YĒR:

"Karanlık yer" anlamında kullanılır [I.404/487] 245. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 362).

Kökeni[351]: "Karanlık yer" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "tüner-" fiilinden türemiştir ve "-g" ekiyle yapılmıştır (Clauson, 1972: 525, DTS, 1969: 597).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

[351] Sözcük grubunun isim unsuru olan "yēr" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 505. varaktaki "yēr" maddesinde verilmiştir.

TÜNĀRİG[352]:

"Mezar" anlamında kullanılır [I.404/487] 245. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 362).

Kökeni: "Tüner-" fiilinden türemiştir ve "-g" ekiyle yapılmıştır (Clauson, 1972: 525, DTS, 1969: 597).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 175)'de *sın* "mezar"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 138)'de *sin* "mezar, kabir"; ŞS (Kunos, 1902: 25)'de *besağa* "merkad, mezar, lahad, kabr", ŞS (Kunos, 1902: 170)'de *sin* "mezar", ŞS (Kunos, 1902: 199)'de *tüke* "mezar, kabr, türbe" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 325, III: 162, 218, 265)'de yer alan ve "mezar" anlamına gelen *toplu (?), yirčü, sīn, qara orun* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČÖMĀRÜK KİŠİ:

"Gözü sulanan kişi" anlamında kullanılır [I.404/487] 245. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 362).

Kökeni: "Sulu gözlü kişi" anlamına gelen sözcük grubunun köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 424).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[352] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČÜČŪNĀK (?):

"Tatlı kokulu, çizgili kavun" anlamında kullanılır [I.404/487] 245. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 362).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÄČĀNÄK:

"Rumlara yakın oturan bir Türk boyu"dur [I.404/487] 245. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 362).

Kökeni: DTS'de sözcük "Peçenekler" olarak açıklanmış ve kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 90).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÄČÄNÄK:

"Oğuzların bir boyu"dur. *Bäčänäk* bu sözcüğün bir varyantıdır [I.404/487] 245. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 362).

Kökeni: DTS'de sözcük "Peçenekler" olarak açıklanmış ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 90).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAWİLĠŪČ:

“Hünnap” anlamında kullanılır [I.404/487] 245. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 362).

Kökeni: “Tavılku:-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 441). “-guç” ekiyle yapılmıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 337)’de yer alan ve “hünnap” anlamına gelen *čibiqān* sözcüğüyle aynı anlama gelen DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 363)’deki *tawilqu* sözcüğü bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BUĠURDA SAČ:

“Kıvırcık saç” anlamında kullanılır [I.404/487] 245. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 362).

Kökeni: “Kıvırcık saç” anlamına gelen sözcük grubunun köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 319, DTS, 1969: 110).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČİNAXSİ (?):

"Nakışlı Çin ipeği" anlamında kullanılır [I.404/487] 245. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 362).

Kökeni: DTS'de sözcükle ilgili "[<Çin.?] nakışlı bir Çin ipeklisi" bilgisi verilmiştir (DTS, 1969: 110).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAPUZĠU NĀD:

"Bilmece" anlamında kullanılır [I.404/487] 245. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 363).

Kökeni[353]: "Bilmece" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "tapuz-" fiilinden türemiştir ve "-gu" ekiyle yapılmıştır (Clauson, 1972: 448).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 50)'de *çumbak* "bilmece, muamma, lağaz", ŞS (Kunos, 1902: 55)'de *cumbak* "bilmece, muamma", ŞS (Kunos, 1902: 99)'de *yanklıtmac* "yanıltma, bilmece, tekerleme" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

[353] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TUTUZĠU NĀŊ:

"Tavsiye edilen şey" anlamında kullanılır [I.404/487] 245. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 363).

Kökeni[354]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *tut- (fiil kökü) + -z (fiilden fiil yapım eki) + -gu (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SİBİZĠU:

"Flüt" anlamında kullanılır [I.404/487] 245. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 363).

[354] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Kökeni: Kamış düdük, flüt ya da buna benzer çalgı aleti anlamına gelen sözcük morfolojik olarak *sı:bız* sözcüğünden türemiştir. Yarı yansımalı bir temele sahip olmaksızın bu sözcükle anlamsal bir ilişkisi yoktur (Clauson, 1972: 794).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 137)'de *sıbızġu* "ıslık, düdük", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 103)'de *düdük* "düdük"; İML (Battal, 1997: 60)'de *sıbızgı* "düdük"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 36)'de *düdük* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 90)'de *sıbızğı* "düdük"; EZ (Atalay, 1945: 166)'de *düdük* "düdük", EZ (Atalay, 1945: 236)'de *sıbızgı* "uzun düdük"; EM (Toparlı, 2003: 82)'de *düdük* "ney"; ŞS (Kunos, 1902: 152)'de *oşbulik* "düdük, ney", ŞS (Kunos, 1902: 171)'de *sipurğa* "düdük, ıslık", ŞS (Kunos, 1902: 177)'de *şidurğu* "bir nevi neydir, düdük", ŞS (Kunos, 1902: 178)'de *şudurğu* "bir nevi düdük ismidir; balaban" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EM (Toparlı, 2003: 106)'de *ṣıbızġı* sözcüğü "davul" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

SİRİČĠA:

"Sırça" anlamında kullanılır [I.404/487] 245. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 363).

Kökeni: "Sırça" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 846).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 175)'de *sırça* "(cam) bardak"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 137)'de *sırça* "cam"; İML (Battal, 1997: 62)'de *sırça* "şişe"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 91)'de *sırça* "cam, billur"; EZ (Atalay, 1945: 237)'de *sırça / şırşa* "sırça"; ŞS (Kunos, 1902: 171)'de *sirçe* "şişe"; ZT (Kara, 2011: 384)'de *sırça* "cam, billûr, şişe" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SARİČĠA:

"Çekirge" anlamında kullanılır. Buna benzetilerek tembel kişiye de "sariċġa är" denir [I.404/487] 245. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 363).

Kökeni: Sonu "–ğa:" ile biten hayvan isimlerindendir (Clauson, 1972: 846).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 99)'de *çekirge* "çekirge", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 135)'de *ṣarınçḳa* "çekirge"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 87)'de *sarınçqan [Kıpç.]* "çekirge"; EZ (Atalay, 1945: 161)'de *çekürge/çekertige* "çekirge", EZ (Atalay, 1945: 233)'de *sarançıka* "çekirge"; EM (Toparlı, 2003: 80)'de *çekirge* "çekirge"; AL (Kaçalin, 2011: 923)'de *çėvürtke* "çekirge"; ŞS (Kunos, 1902: 41)'de *çavurtğa* "çekirge, cerad", ŞS (Kunos, 1902: 44)'de *çikurtkay* "çekirge, cerad, çükürtke", ŞS (Kunos, 1902: 49)'de *çörtke* " çekirge", ŞS (Kunos, 1902: 54)'de *ciurtka* "çekirge, cerad", ŞS (Kunos, 1902: 164)'de *sağırtka* "çekirge" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 363)'de yer alan ve "çekirge" anlamına gelen *čäkürgä* sözcüğü de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EK, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QOBURĠA:

"Baykuş" anlamında kullanılır [I.404/487] 245. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 363).

Kökeni: "-ğa:" ekiyle biten eski bir hayvan adıdır (Clauson, 1972: 587).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 93)'de *bayḳuş* "baykuş", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 152)'de *yabalaḳ* "baykuş"; İML (Battal, 1997: 81)'de *ükü* "baykuş, puhu"; EZ (Atalay, 1945: 149)'de *bayguş* "baykuş", EZ (Atalay, 1945: 273)'de *ügü* "uhu kuşu"; EM (Toparlı, 2003: 75)'de *bayġuş/bayḳuş* "baykuş", EM (Toparlı, 2003: 103)'de *ṣarı ḳuş* "baykuş", EM (Toparlı, 2003: 118)'de *yabalaḳ* "baykuş"; ŞS (Kunos, 1902: 35)'de *bum* "baykuş", ŞS (Kunos, 1902: 35)'de *burğut* "baykuş", ŞS (Kunos, 1902: 167)'de *sarığ kuş* "baykuş" ; ZT (Kara, 2011: 311)'de *bayḳuş* "baykuş", ZT (Kara, 2011: 335)'de *hügi* "baykuş" sözcükleri bu özcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 174, III: 178)'de yer alan ve "baykuş" anlamına gelen *üḫi, yapāqulaq* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği bulunmamaktadır.

TATİRQU (?) YĒR:

"Seyrek bitki örtüsü olan yer" anlamında kullanılır [I.404/487] 245. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 363).

Kökeni[355]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TATİRQA:

"Tabaklanmış beyaz deri" anlamında kullanılır [I.404/487] 245. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 363).

Kökeni: "Tabaklanmış beyaz deri" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 460).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[355] Sözcük grubunun sıfat unsurunun köken bilgisi bulunamamıştır. İsim unsuru olan "yēr" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 505. varaktaki "yēr" maddesinde verilmiştir.

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAWİLQU:

"Tawilġūč (hünnap)" sözcüğünün bir varyantıdır [I.404/487] 245. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 363).

Kökeni: "-ku:" eki Türkçe değildir. Ama bu sözcük ve *tawılğu:ç* ortak bir kökten gelir. Muhtemelen bu kök yabancıdır (Clauson, 1972: 441).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 362)'de yer alan ve "hünnap" anlamına gelen tawilġūč sözcüğüyle aynı anlama gelen DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 337)'deki *čibiqān* sözcüğü bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AWİLQU:

"Bir tür çınar ağacı"dır [I.404/487] 245. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 363).

Kökeni: Morfolojik olarak anlaşılması zordur (Clauson, 1972: 11).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TOQURQA:

"Fıçı veya ibrikteki tıpa" anlamında kullanılır [I.404/487] 245. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 363).

Kökeni: Türkçe bir yapı olmamakla beraber Moğolca *toğurka* "çadırın keçe kumaşı" sözcüyle de ilişkilendirilemez ve "emzik" anlamına gelir (Clauson, 1972: 473).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 363)'de yer alan ve "Kaşgar'da yazlık bir otlağın adı" anlamına gelen *toqurqa* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TOQURQA:

"Kaşgar'da yazlık bir otlağın adı"dır [I.404/487] 245. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 363).

Kökeni: "Kaşgar'da yazlık bir mevki" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 473).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 363)'de yer alan ve "fıçı veya ibrikteki tıpa" anlamına gelen *toqurqa* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

SAQİRQU:

"Kene" anlamında kullanılır [I.404/487] 245. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 363).

Kökeni: "Kene" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 816, Räsänen, 1969: 396).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 113)'de *ḳaşırtḳa* "kene", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 116)'de *kene* "kene"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 44)'de *känä* "bilhassa hayvanların vücuduna konup kanını içtikçe şişen ve içeri dalan sinek"; EZ (Atalay, 1945: 194)'de *kene* "kene, büyük hayvanlara sataşan ve kanlarını emen küçük bir böcek", EZ (Atalay, 1945: 207)'de *köne* "kene denen hayvancık", EZ (Atalay, 1945: 199)'de *kısıltıkı* "kene, yavsı", EZ (Atalay, 1945: 231)'de *sakurga* "kene, yavsı, sakırga", EZ (Atalay, 1945: 279)'de *yapsı* "kene, yavsı", EZ (Atalay, 1945: 282)'de *yavsı* "yavsı, kene yavrusu, bit yavrusu"; ŞS (Kunos, 1902: 69)'de *gene (kene)* "ufak muziyat, böcek, tahta biti", ŞS (Kunos, 1902: 122)'de *kasaz* "bir nevi kehle, kene, böcek" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QASİRQU:

"Kasırga" anlamında kullanılır [I.404/487] 245. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 363).

Kökeni: Gülensoy, sözcüğün kökenini "<kās + ı (/u)r –ku (/a)" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 472).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 113)'de *ḳaṣırḳa* "kasırga"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 71)'de *qasurğa* "kasırga" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÜŠÜRGÜ:

"Nehrin ağzı; değirmen suyunun başka akıntıya döküldüğü yer" anlamında kullanılır [I.404/487] 245. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 363).

Kökeni: "Tüşür-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 566). "-gü (fiilden isim yapım eki)" ile yapılmıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČÄKÜRGÄ:

Oğuz diyalektinde "çekirge" anlamında kullanılır [I.404/487] 245. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 363).

Kökeni: "-ge:" ekiyle biten birkaç hayvan ve böcek adından biridir (Clauson, 1972: 416).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 99)'de *çekirge* "çekirge", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 135)'de *ṣarınçḳa* "çekirge"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 87)'de *sarınçqan [Kıpç.]* "çekirge"; EZ (Atalay, 1945: 161)'de *çekürge/çekertige* "çekirge", EZ (Atalay, 1945: 233)'de *sarançıka* "çekirge"; EM (Toparlı, 2003: 80)'de *çekirge* "çekirge"; AL (Kaçalin, 2011: 923)'de *ç̇evürtke* "çekirge"; ŞS (Kunos, 1902: 41)'de *çavurtğa* "çekirge, cerad", ŞS (Kunos, 1902: 44)'de *çikurtkay* "çekirge, cerad, çükürtke", ŞS (Kunos, 1902: 49)'de *çörtke* " çekirge", ŞS (Kunos, 1902: 54)'de *ciurtka* "çekirge, cerad", ŞS (Kunos, 1902: 164)'de *sağırtka* "çekirge" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 363)'de yer alan ve "çekirge" anlamına gelen *saričğa* sözcüğü de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EK, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÜPÜRGÜ:

"Süpürge" anlamında kullanılır [I.404/487] 245. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 364).

Kökeni: "Sipir-" fiilinden türemiştir. Moğolcadaki *şi'ürge* sözcüğüyle karşılaştırılabilir (Clauson, 1972: 792). "-gü (fiilden isim yapım eki)" ile yapılmıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 140)'de *süpürge* "süpürge"; İML (Battal, 1997: 65)'de *süpürgü* "süpürge"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 94)'de *süpürgä* "bugünkü manasında"; EM (Toparlı, 2003: 106)'de *sipirge / süpürge* "süpürge"; ŞS (Kunos, 1902: 175)'de *süpürgü* "süpürge"; ZT (Kara, 2011: 386)'de *süpürgi / süpürgü* "süpürge" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EZ, EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖTÜRGÜ:

"Taşıma aracı" anlamında kullanılır [I.404/487] 245. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 364).

Kökeni: “Kötür-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 706). “-gü (fiilden isim yapım eki)” ile yapılmıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄSÜRGÜ:

“Deri çanta” anlamında kullanılır [I.404/487] 245. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 364).

Kökeni: “Deri çanta” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 751).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 341, 300, II: 108)’de yer alan ve “deri çanta” anlamına gelen *sarnič*, *könäk*, *čöŋgäk* sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖSÜRGÄ:

"Bir sıçan türü"dür [I.404/487] 245. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 364).

Kökeni: Clauson, sözcüğü *kösürge: / kösürge:n* maddesinde ele almıştır. "-ge:/-gen" ekiyle biten eski bir hayvan adıdır (Clauson, 1972: 752).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

DÜNÜŠGÄ:

Kençek diyalektinde "kediotu" anlamında kullanılır [I.404/487] 245. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 364).

Kökeni: Muhtemelen İranî bir sözcüktür (Clauson, 1972: 527).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KİMİŠGÄ:

"Kaşgar'da yapılan nakışlı keçe" anlamında kullanılır [I.406/490] 246. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 364).

Kökeni: "Kemiş-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 724). "-ge (fiilden isim yapım eki)" ile yapılmıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÄGİRMÄ NĀŊ:

"Çörek, değirmen ve para gibi yuvarlak olan her şey" anlamında kullanılır [I.406/490] 246. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 364).

Kökeni[356]: "Dairesel bir şey; çörek, değirmen ve para gibi değirmi olan her nesne" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "*tegir-" fiilinden türemiştir ve "-me (fiilden isim yapım eki)" ekiyle yapılmıştır (Clauson, 1972: 486, DTS, 1969: 548).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[356] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÄKİRMÄ:

"Hotan yolunda küçük bir kasaba adı"dır [I.406/490] 246. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 364).

Kökeni: DTS'de de sözcüğün coğrafyayla ilgili olduğu belirtilmiş ve kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 494).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QUTURMA BÖRK:

"Önde ve arkada iki kanadı olan şapka" anlamında kullanılır [I.406/490] 246. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 364).

Kökeni: "Önde ve arkada iki kanadı olan şapka" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 606, DTS, 1969: 474).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖČÜRMÄ OČAQ:

"Taşınabilen ocak" anlamında kullanılır [I.406/490] 246. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 364).

Kökeni[357]: "Bir yerden bir yere taşınabilen ocak; seyyar ocak" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "köçür-" fiilinden türemiştir ve "-me (fiilden isim yapım eki)" ekiyle yapılmıştır (Clauson, 1972: 699, DTS, 1969: 311).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

KÖČÜRMÄ OYUN[358]:

"On dört" adında bir oyundur [I.406/490] 246. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 364).

[357] Sözcük grubunun isim unsurunun köken bilgisi 44. varaktaki "očaq" maddesindedir.
[358] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

Kökeni[359]: "Bir çeşit oyun" anlamınadaki sözcük grubunun sıfat unsuru "köçür-" fiilinden türemiştir "-me (fiilden isim yapım eki)" ekiyle yapılmıştır (Clauson, 1972: 699).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

MİNDATU:

"İpek gölgelik" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.406/490] 246. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 364).

Kökeni: Hintçe gibi görünmektedir. Belki de Sanskritçe *mandita* "süslü, bezenmiş" sözcüğüyle ilişkilidir (Clauson, 1972: 768).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[359] Sözcük grubunun isim unsurunun köken bilgisi 55. varaktaki "oyun" maddesindedir.

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QULNAČİ QİSRĀQ:

"Tayı olacak (hamile) kısrak" anlamında kullanılır [I.406/490] 246. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 364).

Kökeni[360]: "Tayı olacak kısrak" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "kulna:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 624). Sıfat unsuru "-çı (fiilden isim yapım eki)" ekiyle yapılmıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QARNAĠU ÄR:

"Göbekli adam" anlamında kullanılır [I.406/490] 246. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 364).

Kökeni[361]: "Geniş mideli adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "*karna:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 662). Sıfat unsuru "-gu (fiilden isim yapım eki)" ekiyle yapılmıştır

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

[360] Sözcük grubunun isim unsuru olan "qisrāq" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 238. varaktaki "qisrāq" maddesinde verilmiştir.

[361] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SAĠNAĞU:

"Kurumuş su kabağı" anlamında kullanılır [I.406/490] 246. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 365).

Kökeni: *Karnağu:* sözcüğüyle aynı yapıdadır ama bununla hiçbir etimoloji ilişkisi yoktur (Clauson, 1972: 814).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QONDİĠU:

"Cila taşı" anlamında kullanılır [I.406/490] 246. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 365).

Kökeni: "Kondı:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 636). Sözcük, *kondı- (fiil kökü) + -gu (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAMČĪĠU:

"Dudakta ya da parmaklarda ağrı ve ateşle çıkan sivilce" anlamında kullanılır [I.406/490] 246. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 365).

Kökeni: "Kamçı:" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 626).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 36)'de *kamçıgu* sözcüğü "ayak hastalığı (nıkrıs)" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÖRPİGÜ:

“Ahşabı pürüzsüz yapmaya yarayan keser” anlamında kullanılır [I.406/490] 246. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 365).

Kökeni: “Törpi:-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 533). Sözcük, *törpi- (fiil kökü)* + *-gü (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 106)’de *törpi* “törpü”; EM (Toparlı, 2003: 82)’de *ege* “eye, törpü”; AL (Kaçalin, 2011: 931)’de *egek* “eğe”, AL (Kaçalin, 2011: 932)’de *ėgek* “eğe” smzcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, ML, ŞS, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÄMRÄGÜ:

“Temriye (deri hastalığı)” anlamında kullanılır [I.406/490] 246. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 365).

Kökeni: “*Temre:-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 509). Sözcük, *temre- (fiil kökü)* + *-gü (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÖGNÄGÜ:

"Deri ve tırnak arasında çıkan sivilce" anlamında kullanılır [I.406/490] 246. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 365).

Kökeni: "Sögne:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 822). Sözcük, *sögne- (fiil kökü) + -gü (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄRŠÄGÜ AT:

"Omzunda yarası olan at" anlamında kullanılır [I.406/490] 246. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 365).

Kökeni: "*Kerşe:-" fiilinden türemiştir ve "-gü (fiilden isim yapım eki)" ile yapılmıştır (Clauson, 1972: 748).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BULĠAMA:

"Şekersiz ve yağsız lapa" anlamında kullanılır [I.406/490] 246. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 365).

Kökeni: "Bulğa:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 338). Sözcük, *bulğa- (fiil kökü) + -ma (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 22)'de *bulgamaç* "bulamaç"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 22)'de *bulğamaç* "bulamaç"; EZ (Atalay, 1945: 157)'de *bulamaç* "bulamaç"; EM (Toparlı, 2003: 78)'de *bulamaç* "bulamaç, un çorbası" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČOQRAMA YUL:

"Fazla miktarda akan kaynak" anlamında kullanılır [I.406/490] 246. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 365).

Kökeni: "Baharda kendiliğinden akan su" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "çokra:-" fiilinden türemiştir ve "-ma (fiilden isim yapım eki)" ile yapılmıştır (Clauson, 1972: 411). İsim unsurunun köken bilgisi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BULĠUNA:

"Kırmızı, esnek ve tamarlak şeklinde bir çalı"dır. *Malġuna* bir varyantıdır [I.406/490] 246. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 365).

Kökeni: Şüphesiz *malğuna* düzenli şeklidir. Ama nadir kullanılır (Clauson, 1972: 338).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BULDUNİ (?):

Kençek diyalektinde "içinde kuru veya yaş üzüm bulunan taze yahut ekşi süt karışımına" denir [I.406/490] 246. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 365).

Kökeni: İranî bir sözcük olabilir (Clauson, 1972: 335).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SONDİRİ (?):

"Deniz" anlamında kullanılır [I.406/490] 246. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 365).

Kökeni: "Deniz" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 837).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 185)'de *teŋiz* "deniz"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 144)'de *teŋiz* "deniz"; İML (Battal, 1997: 71)'de *teŋiz* "deniz"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 101)'de *täniz* "deniz"; EZ (Atalay, 1945: 255)'de *teŋĝiz* "deniz"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 125)'de *tengiz* "deniz"; EM (Toparlı, 2003: 113)'de *teŋiz* "deniz";; AL (Kaçalin, 2011: 1013)'de *téŋiz* "deniz"; ŞS (Kunos, 1902: 56)'de *dalay* "deniz, derya", ŞS (Kunos, 1902: 186)'de *tengiz* "deniz, derya", ŞS (Kunos, 1902: 187)'de *tigiz* "deniz, derya"; ZT (Kara, 2011: 396)'de *téŋiz* "deniz, derya" sözcükleri bu maddedeki sözcükle

bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 217, 335)'de "deniz" anlamına gelen *köl̄* ve *täŋiz* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

MANDİRİ:

Çiğil diyalektinde "gelin ve damadın birlikte getirilerek üzerlerine para atılan odaya" denir [I.408/492] 247. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 366).

Kökeni: "Gece gelin ve damadın huzurunda toplanarak onlara hediyelerin sunulduğu yer; gelinle güveyinin, geceleyin, başlarına para saçmak için toplanılan yerin adı, Çiğilce" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 768, DTS, 1969: 340).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BUSTULİ:

“Yenilen dağ ıspanağı” anlamında kullanılır [I.408/492] 247. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 366).

Kökeni: “Yenilebilen kara pazı ya da dağ ıspanağı” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 373).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖZKÄNİ (?):

“Geceleri ses çıkararak uçan bir böcek türü”dür [I.408/492] 247. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 366).

Kökeni: “Geceleri ses çıkararak uçan bir böcek türü” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 760).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÜPRÜNDİ:

"Süprüntü" anlamında kullanılır [I.408/492] 247. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 366).

Kökeni: "*Süprün- (siprin-)" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 792). Sözcük, *süprün- (fiil kökü)* + *-di (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SARQİNDİ SŪW:

"Su damlası" anlamında kullanılır [I.408/492] 247. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 366).

Kökeni[362]: "Sarkındı su, iri su damlası" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "sark-" fiilinden türemiştir (DTS, 1969: 489). Sıfat unsuru, *sarqın- (fiil kökü)* + *-dı (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

[362] Sözcük grubunun isim unsuru olan "sūw" sözcüğünün açıklayıcı bir köken bilgisi yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QUČĠUNDİ:

Çiğil diyalektinde "soğan" anlamında kullanılır [I.408/492] 247. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 366).

Kökeni: "Soğan" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 591, DTS, 1969: 489).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 138)'de *soġan* "soğan"; İML (Battal, 1997: 62)'de *soğan* "bildiğimiz acı sebze"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 91)'de *soğan* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 239)'de *sogan* "soğan"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 123)'de *ṣoġan* "soğan"; EM (Toparlı, 2003: 107)'de *ṣoġan* "soğan"; ŞS (Kunos, 1902: 55)'de *civir* "soğan" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SOQARLAČ BÖRK:

"Uzun şapka" anlamında kullanılır [I.408/492] 247. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 366).

Kökeni: Sözcük grubunun sıfat unsuru çok nadir olarak kullanılan –laç ekiyle yapılmıştır. –va:ç ekine benzer, yabancıdır (İranî) (Clauson, 1972: 816). İsim unsurunun kökeni bilinmemektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QAĠURMĀČ:

"Kavrulmuş buğday" anlamında kullanılır ve *qawurmāč* bir varyantıdır [I.408/492] 247. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 366).

Kökeni: "Kağur-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 613). Sözcük, *kağur- (fiil kökü) + -maç (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Nalbant, 2008: 93).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 125)'de *kavurmac* "kavrulmuş buğday, kavurma"; ZT (Kara, 2011: 348)'de *ḳavurmaç* "kavrulmuş buğday, kavurga" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ZT (Kara, 2011: 348)'de *ḳavurmaç* sözcüğü "kavrulmuş et, kavurma" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YOĠURĠŪČ:

"Erişte ve buna benzer şeyleri düzleştirmeye yarayan oklava" anlamında kullanılır [I.408/492] 247. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 366).

Kökeni: "Yuğur-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 907). Sözcük, *yuğur- (fiil kökü) + -guç (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 130)'de *oḳlaġu* "oklava"; ŞS (Kunos, 1902: 175)'de *süküçek* "ağaç oklava" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

MEİ İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČİĠİLWĀR OQİ:

"Kısa ok" anlamında kullanılır [I.408/492] 247. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 367).

Kökeni[363]: "Kısa ok" anlamına gelen sözcük grubunun ilk unsuru muhtemelen İranîd'dir. Çünkü –var eki yaygın İranî bir ektir (Clauson, 1972: 408).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[363] İkinci unsurla ilgili köken bilgisi 31. varaktaki "oq" maddesindedir.

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde bulunmayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SAMURTUĠ ĪŠ:

"Karışık, içinden çıkılmaz iş" anlamında kullanılır [I.408/492] 247. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 367).

Kökeni[364]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 345, 351, 337)'de yer alan "karışık iş" anlamındaki *borbāš īš*, *čalpaq īš*, *čulīman īš* sözcük grupları bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde bulunmayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QURUTLUĠ KİŠİ:

[364] Sözcük grubunun unsurlarının köken bilgisi bulunamamıştır.

"Çökeleği olan kişi" anlamında kullanılır [I.408/492] 247. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 367).

Kökeni[365]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *qurut (isim kökü)* + *lug (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde bulunmayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TATİRLİĠ YĒR:

"Düz, sert zemin" anlamında kullanılır [I.408/492] 247. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 367).

Kökeni[366]: "Düz, sert zemin" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *tatir (isim kökü)* + *-lig (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 460).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[365] İsim unsuru olan "kiši" ise 544. varakta müstakil olarak ele alındığı için burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

[366] Sözcük grubunun isim unsuru olan "yēr" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 505. varaktaki "yēr" maddesinde verilmiştir.

Ele alınan sözlüklerde bulunmayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QATİRLİĠ ÄR:

"Katırı olan kişi" anlamında kullanılır [I.408/492] 247. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 367).

Kökeni[367]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *katır (isim kökü) + -lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde bulunmayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BASARLİĠ TĀĠ:

"Sarımsaklı dağ" anlamında kullanılır [I.408/492] 247. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 367).

Kökeni[368]: "Sarımsaklı dağ" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *basar (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 374).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

[367] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

[368] Sözcük grubunun isim unsuru olan "tāġ" sözcüğünün köken bilgisi 511. varaktaki "tāġ" maddesinde verilmiştir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde bulunmayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BAĠİRLİĠ ÄR:

"Kimsenin sözünü dinlemeyen kişi" anlamında kullanılır [I.408/492] 247. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 367).

Kökeni[369]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *bagır (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde bulunmayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ČAĠİRLİĠ ÄR:

"Meyve suyu olan kişi" anlamında kullanılır [I.408/492] 247. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 367).

[369] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Kökeni[370]: "Mayalanmamış üzüm suyu olan adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *çagır (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 411).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde bulunmayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SUĠURLUĠ TĀĞ:

"Gelinciği bol olan dağ" anlamında kullanılır [I.409/494] 248. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 367).

Kökeni[371]: "Dağ sıçanıyla dolu olan dağ" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *sugur (isim kökü) + lug (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 816).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

---

[370] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

[371] Sözcük grubunun isim unsuru olan "tāġ" sözcüğünün köken bilgisi 511. varaktaki "tāġ" maddesinde verilmiştir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SİĠİRLİĠ ÄR:

"Sığırı olan kişi" anlamında kullanılır [I.409/494] 248. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 367).

Kökeni[372]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *sıgır (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TAWARLİĠ ÄR:

"Zengin adam" anlamında kullanılır [I.409/494] 248. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 367).

Kökeni[373]: "Zengin, mal sahibi olan" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *tawar (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (DTS, 1969: 542).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

---

[372] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.
[373] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ČAWĀRLİĠ YĒR:

"Çırası olan yer" anlamında kullanılır [I.409/494] 248. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 367).

Kökeni[374]: "Çırası olan yer" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *çavar (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 399).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BAQİRLİĠ:

"Balāsāġūn yakınlarında bir yer adı"dır [I.409/494] 248. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 367).

[374] Sözcük grubunun isim unsuru olan "yēr" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 505. varaktaki "yēr" maddesinde verilmiştir.

Kökeni: "Balāsāġūn yakınlarında bir yer adı; Balasagun yakınlarındaki Bakırlı yöresi" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 319, DTS, 1969: 82).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BAQİRLİĠ TĀĠ[375]:

"Bakırı olan dağ" anlamında kullanılır [I.409/494] 248. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 367).

Kökeni[376]: "Bakırı olan dağ" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *baqır (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 319).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

---

[375] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

[376] Sözcük grubunun isim unsuru olan "tāġ" sözcüğünün köken bilgisi 511. varaktaki "tāġ" maddesinde verilmiştir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TAMURLUĠ ÄT:

"Damarlı, sinirli taze et" anlamında kullanılır [I.409/494] 248. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 367).

Kökeni[377]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *tamur (isim kökü) + lug (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QOPUZLUĠ KİŠİ:

"Kopuzu olan kişi" anlamında kullanılır [I.409/494] 248. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 367).

Kökeni[378]: "Kopuzu ya da gitarı olan kişi" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *qopuz (isim kökü) + lug (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 589).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

[377] Sözcük grubunun isim unsuru olan "ät" sözcüğünün köken bilgisi 29. varaktaki "ät" maddesinde verilmiştir.

[378] İsim unsuru olan "kiši" ise 544. varakta müstakil olarak ele alındığı için burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QOTUZLUĠ ÄR:

"Vahşi öküzü olan kişi" anlamında kullanılır [I.409/494] 248. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 368).

Kökeni[379]: "Vahşi sığırı olan kişi" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *qotuz (isim kökü)* + *lug (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 608).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SAĠİZLİĠ ÄR:

"Sakızı olan adam" anlamında kullanılır [I.409/494] 248. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 368).

[379] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Kökeni[380]: "Sakızı olan adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *sagız (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 818).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SAĠİZLİĠ YĒR[381]:

"Kili olan zemin" anlamında kullanılır [I.409/494] 248. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 368).

Kökeni[382]: "Katkısız kil içeren toprak" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *sagız (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 818).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

---

[380] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.
[381] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.
[382] Sözcük grubunun isim unsuru olan "yēr" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 505. varaktaki "yēr" maddesinde verilmiştir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SAQİZLİĠ TŌN:

"Üzerine bir şey yapışmış elbise" anlamında kullanılır [I.409/494] 248. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 368).

Kökeni[383]: "Üzerine bir şey yapışmış elbise" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *saqız (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 818).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QAMİŠLİĠ YĒR:

"Kamışı olan yer" anlamında kullanılır [I.409/494] 248. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 368).

Kökeni[384]: "Kamışı olan toprak" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *qamış (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 629).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[383] Sözcük grubunun isim unsuru olan "tōn" sözcüğünün köken bilgisi 503. Varaktaki "tōn" maddesinde verilmiştir.

[384] Sözcük grubunun isim unsuru olan "yēr" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 505. varaktaki "yēr" maddesinde verilmiştir.

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TAPUĠLUĠ ÄR:

"Eskiden beri hizmeti olan kişi" anlamında kullanılır [I.409/494] 248. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 368).

Kökeni[385]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *tap- (fiil kökü) + -ug (fiilden isim yapım eki) + lug (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QAPUĠLUĠ ÄW:

"Kapısı olan ev" anlamında kullanılır [I.409/494] 248. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 368).

[385] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Kökeni[386]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *kapug (isim kökü) + lug (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TATİĠLİĠ NĀƉ:

"Lezzetli bir şey" anlamında kullanılır [I.409/494] 248. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 368).

Kökeni[387]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *tat- (fiil kökü) + ıg (fiilden isim yapım eki) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[386] Sözcük grubunun isim unsuru olan "äw" sözcüğünün köken bilgisi 53. varaktaki "ā̈w" maddesinde verilmiştir.

[387] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TUTUĠLUĠ YĒR:

"Cinli, geçenlere cinlerin zarar verdiği yer" anlamında kullanılır [I.409/494] 248. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 368).

Kökeni[388]: "Şeytanî ruhlar tarafından işgal edilmiş ve buraya gidenlerin zarar gördüğü yer; mekruh olan yer, ifritlerin yeri" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "tutuğ" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 454, DTS, 1969: 593).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TİḌİĠLİĠ NĀḌ:

"Ulaşılması engellenen şey" anlamında kullanılır [I.409/494] 248. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 368).

Kökeni[389]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *tıd- (fiil kökü) + -ıg (fiilden isim yapım eki) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[388] Sözcük grubunun isim unsuru olan "yēr" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 505. varaktaki "yēr" maddesinde verilmiştir.

[389] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QİḌİĠLİĠ BÖRK:

"Kenarı dikilmiş şapka" anlamında kullanılır [I.409/494] 248. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 368).

Kökeni: Sözcük grubunun sıfat unsuru *qidig (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur. İsim unsurunun köken bilgisi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QUḌUĠLUĠ ÄW:

"Kuyusu olan ev" anlamında kullanılır [I.409/494] 248. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 368).

Kökeni[390]**:** Sözcük grubunun sıfat unsuru *quḍug (isim kökü)* + *lug (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TARİĠLĀĠ:

"Tarla" anlamında kullanılır [I.409/494] 248. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 368).

Kökeni: "*Tarığla:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 541). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<tarı-ġ 'ekin, datı; arpa, buğday, tane, tohum; aşlık [→ darı] + la-ġ" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 862).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 142)'de *ṭarla* "tarla"; ŞS (Kunos, 1902: 12)'de *andız (atız)* "çalılık, tarla, ve berçe yer", ŞS (Kunos, 1902: 35)'de *bur* "tarla" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 368)'de yer alan ve "ekilen yer" anlamına gelen *tariġliġ yēr* sözcük grubu da bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

---

[390] Sözcük grubunun isim unsuru olan "äw" sözcüğünün köken bilgisi 53. varaktaki "ā̈w" maddesinde verilmiştir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TURUĠLĀĠ YĒR:

"Durulan yer" anlamında kullanılır [I.409/494] 248. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 368).

Kökeni[391]: "Durulan, ikamet edilen yer" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "*turuğla:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 542). Sıfat unsuru, *tur- (fiil kökü) + -ug (fiilden isim yapım eki) + -la (isimden fiil yapım eki) + -g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TARİĠLİĠ YĒR:

"Ekilen yer; ambar" anlamında kullanılır [I.409/494] 248. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 368).

[391] Sözcük grubunun isim unsuru olan "yēr" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 505. varaktaki "yēr" maddesinde verilmiştir.

Kökeni: "Ekilen yer" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 542).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 142)'de *ṭarla* "tarla"; ŞS (Kunos, 1902: 12)'de *andız (atız)* "çalılık, tarla, ve berçe yer", ŞS (Kunos, 1902: 35)'de *bur* "tarla" sözcükleri bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 368)'de yer alan ve "tarla" anlamına gelen *tarïġlāġ* sözcüğü de bu sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SARİĠLİĠ ÄR:

"Sarılık hastalığı olan adam" anlamında kullanılır [I.409/494] 248. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 368).

Kökeni[392]: "Sarılıktan acı çeken adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *sarıg (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 849).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

[392] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QURUĠLUĠ YA:

"Kurulu yay" anlamında kullanılır [I.409/494] 248. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 368).

Kökeni: Sözcük grubunun sıfat unsuru *kur- (fiil kökü) + ug (fiilden isim yapım eki) + lug (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur. İsim unsuru kök halindedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BUSUĠLUĠ YAĞİ:

"Pusudaki düşman" anlamında kullanılır [I.409/494] 248. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 368).

Kökeni[393]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *busug (isim kökü) + lug (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[393] Sözcük grubunun isim unsuru olan "yağı" sözcüğünün köken bilgisi 454. varaktaki "yağı" maddesinde verilmiştir.

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QAPAQLİĠ QĪZ:

"Bakire" anlamında kullanılır [I.409/494] 248. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 368).

Kökeni: "Bakire" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 584, DTS, 1969: 420).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 43)'de *kız* "evlenmeyen kadın"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 77)'de *qız* "bakire"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 115)'de *ḳız* "bâkire" sözcükleri bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 260)'de yer alan "bakire" anlamındaki *äw qïzi* sözcük grubu da bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EZ, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QATİQLİĠ ÄR:

"Melez adam" anlamında kullanılır [I.409/494] 248. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 368).

Kökeni[394]: "Karışık kökenli adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "katık" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 599).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 368)'de yer alan ve "yemeğinde çeşnisi olan kişi" anlamına gelen *qatiqliġ är* sözcük grubu bu maddedeki sözcük grubuyla yalancı eş değerdir.

QATİQLİĠ ÄR[395]:

"Yemeğinde çeşnisi olan kişi" anlamında kullanılır [I.409/494] 248. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 368).

Kökeni[396]: "Yemeğinde çeşnisi olan kişi" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *qatıq (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 600).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[394] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.
[395] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.
[396] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 368)'de yer alan ve "melez adam" anlamına gelen *qatiqliġ är* sözcük grubu bu maddedeki sözcük grubuyla yalancı eş değerdir.

BARAQLİĠ ÄR:

"Tüylü köpeği olan kişi" anlamına gelir [I.409/494] 248. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 368).

Kökeni[397]: "Uzun saçlı köpeği olan kişi" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "barak" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 361).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ČARUQLUQ ÄR:

"Çarığı olan kişi" anlamında kullanılır [I.409/494] 248. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 369).

Kökeni[398]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *çaruk (isim kökü) + luk (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

[397] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ČARUQLUQ[399]:

"Oğuzlarda bir boy adı"dır [I.409/494] 248. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 369).

Kökeni: "Bir Oğuz boyu" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 428).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QARAQLİĠ:

---

[398] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.
[399] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

"Göz yuvarlağı olan herhangi bir hayvan" anlamında kullanılır [I.409/494] 248. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 369).

Kökeni: "Göz yuvarlağı olan herhangi bir hayvan" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 657).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QASUQLUĠ ÄR:

"Kımız tulumu olan adam" anlamında kullanılır [I.411/497] 249. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 369).

Kökeni[400]: "Ekşi süt dolu deri kabı olan adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *qasuq (isim kökü) + lug (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 667).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

[400] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QUSİQLİĠ ÄR:

"Fındık ağacı olan kişi" anlamında kullanılır [I.411/497] 249. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 369).

Kökeni[401]: "Çam fıstığı olan kişi" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *qusiq (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 667).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BAŠAQLİĠ SÜƉÜ:

"Sivri uçlu mızrak" anlamında kullanılır ve "sivri uçlu ok" da böyle ifade edilir" [I.411/497] 249. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 369).

Kökeni: Sözcük grubunun sıfat unsuru *başak (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur. İsim unsuru ise "*süŋ-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 838).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

[401] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TAŠAQLİĠ ÄR:

"Taşaklı adam" anlamında kullanılır [I.411/497] 249. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 369).

Kökeni[402]: "Taşaklı adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *taşak (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 563).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QAŠUQLUĠ AYĀQ:

"Kaşıklı kâse" anlamında kullanılır [I.411/497] 249. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 369).

[402] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Kökeni[403]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *kaşuk (isim kökü) + lug (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BOQUQLUĠ ÄR:

"Guatrı olan adam" anlamında kullanılır [I.411/497] 249. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 369).

Kökeni[404]: "Guatrı olan adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "boquq" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 314).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[403] Sözcük grubunun isim unsuru olan "ayāq" ile ilgili köken bilgisi 45. Varaktaki "aḏaq" maddesindedir.

[404] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TAQUQLUĠ ÄR:

Oğuz diyalektinde "tavuğu olan adam" anlamında kullanılır [I.411/497] 249. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 369).

Kökeni[405]: "Kümes hayvanları olan adam" anlamında kullanılan sözcük grubunun sıfat unsuru *taquq (isim kökü)* + *lug (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 468).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SUQAQLİĠ TĀĠ:

"Antilobu çok olan dağ" anlamında kullanılır [I.411/497] 249. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 369).

Kökeni[406]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *suqaq (isim kökü)* + *lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[405] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.
[406] Sözcük grubunun isim unsuru olan "tāġ" sözcüğünün köken bilgisi 511. varaktaki "tāġ" maddesinde verilmiştir.

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BALİQLİĠ ÖGÜZ:

"Balıklı nehir" anlamında kullanılır. Argu diyalektinde "çamurlu yer" de böyle ifade edilir [I.411/497] 249. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 369).

Kökeni[407]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *balık (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QULĀQLİĠ NĀƉ:

"Kulaklı şey" anlamında kullanılır [I.411/497] 249. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 369).

Kökeni[408]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *kulga- (fiil kökü) + k (fiilden isim yapım eki) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

[407] Sözcük grubunun isim unsuru olan "ögüz" sözcüğünün köken bilgisi 41. varaktaki "ögüz" maddesinde verilmiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QONUQLUĠ ÄW:

"Misafiri olan ev" anlamında kullanılır [I.411/497] 249. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 369).

Kökeni[409]: Bize göre sözcük grubunun sıfat unsuru *kon- (fiil kökü) + uq (fiilden isim yapım eki) + lug (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TORUMLUĠ ÄR:

---

[408] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nā̆ŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

[409] Sözcük grubunun isim unsuru olan "äw" sözcüğünün köken bilgisi 53. varaktaki "ā̆w" maddesinde verilmiştir.

"Yeni doğmuş devesi olan adam" anlamında kullanılır [I.411/497] 249. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 369).

Kökeni[410]: "Toy devesi olan adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *torum (isim kökü) + lug (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 550).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QORUMLUĠ TĀĠ:

"Kayalıklı dağ" anlamında kullanılır [I.411/497] 249. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 369).

Kökeni[411]: "Gevşek kayalarla kaplı dağ" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *qorum (isim kökü) + lug (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 660).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

---

[410] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

[411] Sözcük grubunun isim unsuru olan "tāġ" sözcüğünün köken bilgisi 511. varaktaki "tāġ" maddesinde verilmiştir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TULUMLUĠ ÄR:

"Silahlı adam" anlamında kullanılır [I.411/497] 249. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 369).

Kökeni[412]: "Silahlı adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *tulum (isim kökü) + lug (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 500).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TABANLİĠ TEWE:

"Toynağı olan deve" anlamında kullanılır [I.411/497] 249. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 370).

Kökeni[413]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *taban (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[412] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.
[413] Sözcük grubunun isim unsuru olan "tewe" sözcüğünün köken bilgisi 544. varaktaki "tewe" maddesinde verilmiştir.

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TOPUNLUĢ TARİĢ:

"Yumrusu olan mısır sapı" anlamında kullanılır [I.411/497] 249. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 370).

Kökeni: Sözcük grubunun sıfat unsuru *topun (isim kökü)* + *lug (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur. İsim unsuru ise "tar-" fiilinden türemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BODUNLUĢ BOQUNLUĢ KİŠİ:

"Akrabası olan kişi" anlamında kullanılır [I.411/497] 249. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 370).

Kökeni[414]: Sözcük grubunun sıfat unsurları *bodun (isim kökü) + lug (isimden isim yapım eki)*; *boqun (isim kökü) + lug (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BAQANLİĠ QAḌİŠ:

"Halkası olan kayış" anlamında kullanılır [I.411/497] 249. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 370).

Kökeni: "Üzerinde halkası olan kayış" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *bakan (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 317). İsim unsuru ise Farsçadan ödünçlenmiştir (Clauson, 1972: 607).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[414] İsim unsuru olan "kiši" ise 544. varakta müstakil olarak ele alındığı için burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BÄDÜK QARİNLİĠ ÄR:

"Göbekli adam" anlamında kullanılır [I.411/497] 249. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 370).

Kökeni[415]: Sözcük grubunun sıfat unsurları sırasıyla *bedü- (fiil kökü)* + *k (fiilden isim yapım eki)*; *qarın (isim kökü)* + *lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QURUNLUĠ ÄW:

"Dumandan içi kararmış olan ev" anlamında kullanılır [I.411/497] 249. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 370).

Kökeni[416]: "Yoğun dumanla kaplanmış ev" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *qurun (isim kökü)* + *lug (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 662).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

---

[415] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

[416] Sözcük grubunun isim unsuru olan "äw" sözcüğünün köken bilgisi 53. varaktaki "ā̈w" maddesinde verilmiştir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SAĠİNLİĠ ÄR:

"Sağmal koyunu olan adam" anlamında kullanılır [I.411/497] 249. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 370).

Kökeni[417]: "Sağmal koyunu olan adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *sagın (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 814).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SOĠUNLUĠ TĀĠ:

"Vahşi soğanla dolu dağ" anlamında kullanılır [I.411/497] 249. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 370).

[417] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Kökeni[418]: "Vahşi soğanla dolu dağ" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *sogun (isim kökü) + lug (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 814).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SAMANLİĠ ÄR:

"Samanı olan adam" anlamında kullanılır [I.411/497] 249. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 370).

Kökeni[419]: "Samanı olan adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *saman (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 829).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

---

[418] Sözcük grubunun isim unsuru olan "tāġ" sözcüğünün köken bilgisi 511. varaktaki "tāġ" maddesinde verilmiştir.

[419] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QAĞUNLUĠ ÄR:

"Kavunu olan kişi" anlamında kullanılır [I.411/497] 249. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 370).

Kökeni[420]: "Kavunu olan kişi" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *qagun (isim kökü) + lug (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 611).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QOQUNLUĠ ŌT:

"Kıvılcımlı ateş" anlamında kullanılır [I.411/497] 249. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 370).

Kökeni[421]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *kokun (isim kökü) + lug (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

---

[420] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

[421] Sözcük grubunun isim unsuru olan "ōt" sözcüğünün kökeni bilgisi 33. varaktaki "ōt" maddesindedir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QULUNLUĠ QİSRĀQ:

"Tayı olan kısrak" anlamında kullanılır [I.413/500] 250. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 370).

Kökeni[422]: "Tayı olan kısrak" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *kulun (isim kökü) + lug (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 624).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BURUNDUQ:

"Yular ya da burun ipi" anlamında kullanılır [I.413/500] 250. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 371).

---

[422] Sözcük grubunun isim unsuru olan "qisrāq" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 238. varaktaki "qisrāq" maddesinde verilmiştir.

Kökeni: “Burun” sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 368). Gülensoy, sözcüğün kökenini <burun + du(ru)k [<*bu-r-(u)n+du(ru)k / + suluk]” (Gülensoy, 2007: 187).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 108)’de *burunduḳ* “burunsuluk”, ME (Yüce, 1993: 188)’de *tizgin* “dizgin, yular”, ME (Yüce, 1993: 115)’de *dizgin* “dizgin, yular”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 97)’de *burunduḳ* “deve yuları”, KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 147)’de *tizgin* “dizgin”, KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 159)’de *yular* “yular”; İML (Battal, 1997: 22)’de *burundak* “yular/deve”, İML (Battal, 1997: 73)’de *tizgin* “dizgin”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 23)’de *burunduk/burunduruq* “devenin burnuna takılan şey, bir ucu topaçlı olup diğer ucuna da ip bağlarlar”, Kİ (Caferoğlu, 1931: 103)’de *tizgin* “dizgin”, Kİ (Caferoğlu, 1931: 128)’de *yular* “bugünkü manasında”; EZ (Atalay, 1945: 158)’de *burunduk* “burunsalık”, EZ (Atalay, 1945: 288)’de *yular* “yular”; EM (Toparlı, 2003: 125)’de *yular* “yular”, EM (Toparlı, 2003: 93)’de *kisen* “yular”; ŞS (Kunos, 1902: 54)’de *cilav* “yular”, ŞS (Kunos, 1902: 54)’de *cilikyar* “yular”, ŞS (Kunos, 1902: 69)’de *geym* “kantarma, yular, başlık”; ZT (Kara, 2011: 317)’de *burunduḳ* “devenin burnuna takılan halka” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 93, 268, 325, 333, III: 150)’de “yular” anlamındaki *örk, tin, butlu (buylu ?), čätgān (čīgān ?), yular* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, ML, AL’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BASİNČAQ ÄR:

“Ezilmiş adam” anlamında kullanılır [I.413/500] 250. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 371).

Kökeni[423]: "Küçümsenmiş adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "basın-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 374). Sözcük, *basın- (fiil kökü)* + *-çak (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Nalbant, 2008: 84).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SİĞİRČİQ:

"Sığırcık" anlamında kullanılır [I.413/500] 250. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 371).

Kökeni: "Sığır" sözcüğüne küçültme ekinin getirilmesiyle yapılmıştır. Küçük bir kuş türüdür. Asıl anlamı belirsizdir (Clauson, 1972: 816). Räsänen, sözcüğün anlamını "keklik" olarak vermiştir (Räsänen, 1969: 415). DTS'de ise sözcük "sığırcık kuşu" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 502). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<*sığır + cık" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 765).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 137)'de *sıġırçuḳ*,"sığırcık"; İML (Battal, 1997: 61)'de *sığırçık* "bildiğimiz öten kuş"; EZ (Atalay, 1945: 236)'de *sıgırçık* "sığırcık kuşu", EZ (Atalay, 1945: 247)'de *şırşık* "sığırcık kuşu"; EM (Toparlı, 2003: 106)'de *ṣıġırçıḳ/ṣıġırçuḳ* "sığırcık" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[423] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QUBURČAQ:

"Tahta sandık" demektir ve "tabut" anlamında kullanılır [I.413/500] 250. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 371).

Kökeni: "Kabarça:k" şeklindeki genel yapı çeşitli şekillerle ve anlamlarla kaydedilmiştir. Şüphesiz bunların hepsi tek bir merkeze gitmektedir. "Kabar-" fiilinden türemiştir ve etimolojik olarak "kabarıklık, kabartı" anlamına gelir. Sözcüğün asıl anlamı "kutu" olmakla birlikte "tabut" anlamı kastedilmektedir (Clauson, 1972: 586-587). Sözcük, *kabar- (fiil kökü) + -çak (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QUḌURČAQ:

"Oyuncak bebek" anlamında kullanılır [I.413/500] 250. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 371).

Kökeni: Kaynağı belirsizdir (Clauson, 1972: 606).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QARİNČAQ:

Oğuz diyalektinde "karınca" anlamında kullanılır [I.413/500] 250. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 371).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "karınçğa" maddesinde ele almıştır. Sonu "-ğa:" ile biten eski hayvan isimlerindendir (Clauson, 1972: 662). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<kur 'kuşak, kemer' + (ı)n + ça 'küçültme eki'" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 469).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 113)'de *ḳarınça* "karınca", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 124)'de *ḳumursḳa* "karınca"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 81)'de *qumursuğa* "karınca"; EZ (Atalay, 1945: 211)'de *kumrsuka/karınçak* "karınca"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)'de *ḳarınca* "karınca"; EM (Toparlı, 2003: 89)'de *ḳarınça/ḳumurusḳa* "karınca"; ŞS (Kunos, 1902: 121)'de *çomadu* "küçük karınca, karınçka"; ŞS (Kunos, 1902: 121)'de *karınçka* "küçük karınca"; ŞS (Kunos, 1902: 121)'de *karınca* "karınçka", ŞS (Kunos, 1902: 48)'de *kumursğa* "karınca"; ZT (Kara, 2011: 363)'de *ḳumurusḳa/ḳumuruşḳa/ ḳumuruzḳa* "karınca" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 337)'deki "čümāli"

ve DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 341)'deki "qarinča" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BAĠİRČAQ:

"Eşekler için kullanılan semer" demektir [I.415/501] 251. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 372).

Kökeni: "Bağır" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 318).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TOLARSUQ:

"Topuk" anlamına gelir ve genellikle hayvanların topuğu için kullanılır [I.415/501] 251. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 372).

Kökeni: "Topuk" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 501, Räsänen, 1969: 486). DTS'de sözcük "ayak ökçesi, genelde hayvanın arka ayağı için kullanılır" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 573).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 147)'de *ṭopuḳ* "topuk"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 105)'de *topuq* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 261)'de *topuk* "topuk"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 126)'de *ṭopuḳ* "topuk"; EM (Toparlı, 2003: 115)'de *ṭopuḳ* "topuk" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BAĠİRSAQ KİŠİ:

"Merhametli, nazik kişi" anlamında kullanılır [I.415/501] 251. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 372).

Kökeni[424]: "Nazik, zarif adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "bağırsa:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 319). Sözcük, *bagırsa- (fiil kökü)* + *-k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

[424] İsim unsuru olan "kiši" ise 544. varakta müstakil olarak ele alındığı için burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BAĠİRSUQ:

"Bağırsak" anlamında kullanılır [I.415/501] 251. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 372).

Kökeni: "Bağır" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 320).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 91)'de *baġırsaḳ* "bağırsak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 14)'de *bağarsuq* "bagırsaq"; EM (Toparlı, 2003: 73)'de *baġarṣuḳ* "bağırsak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EZ, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BAĠİRDAQ:

"Kadının elbisesinin üst kısmı" anlamında kullanılır [I.415/501] 251. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 372).

Kökeni: "Bağır" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 319).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 15)'de *bağırtak* "…hem takke ve külah hem ulemaya mahsus bir kaftan manasına gelir"; AL (Kaçalin, 2011: 906)'de *baġıltaḳ* "başta ve gövdede zırh altına giyilen pamuklu kaftan"; ŞS (Kunos, 1902: 19)'de *bagıltak* "bir nevi kaftan, elbise" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 91)'de *baġırdaḳ* sözcüğü "beşik bağı" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QURUĠSAQ:

"Mide" anlamında kullanılır. Kuşların kursakları da "quruġsāq" olarak adlandırılır [I.415/501] 251. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 372).

Kökeni: "Mide" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 657, DTS, 1969: 470).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 152)'de *ḳursaḳ* "kursak"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 125)'de *ḳursaḳ* "kursak"; İML (Battal, 1997: 48)'de *kursak* "mide"; EZ (Atalay, 1945: 211)'de *kursak* "kursak"; ŞS (Kunos, 1902: 137)'de *kudusak* "kursak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BUTURĠAQ:

"Elbise veya başka şeylere takılan fıstık şeklindeki elbise" anlamında kullanılır [I.415/501] 251. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 372).

Kökeni: "Butur-" fiili yoktur. Bunu "tuturğa:k" olarak açıklamak daha kolaydır. Dolayısıyla sözcük "tutur-" fiilinden türemiştir ve "-ğa:k" ekiyle yapılmıştır (Clauson, 1972: 309).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAPUZĠUQ:

"Bilmece" anlamında kullanılır [I.415/501] 251. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 372).

Kökeni: "Tapuz-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 448). Sözcük, *tapuz- (fiil kökü) + -guk (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 50)'de *çumbak* "bilmece, muamma, lağaz", ŞS (Kunos, 1902: 55)'de *cumbak* "bilmece, muamma", ŞS (Kunos, 1902: 99)'de *yanklıtmac* "yanıltma, bilmece" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-

Kelly, 1982-I: 346)'de yer alan ve "bilmece" anlamına gelen *tapzuġ* sözcüğü de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TOPULĠĀQ:

"Hasır otu" anlamında kullanılır [I.415/501] 251. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 372).

Kökeni: "Tupul-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 441). Sözcük, *tupul- (fiil kökü) + -gak (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 193)'de *topulğa (dobulğa),* sözcüğü "kamçı destesi yapılan ağaç, kırmızıya mail sert bir ağaçtır" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 157)'de "saz" anlamına gelen *yigän* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 372)'de yer alan ve "kulunç" anlamına gelen *topulġāq* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TOPULĠĀQ[425]:

"Kulunç" anlamında kullanılır [I.415/501] 251. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 372).

Kökeni: "Tupul-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 441). Sözcük, *tupul- (fiil kökü) + -gak (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 372)'de yer alan ve "hasır otu" anlamına gelen *topulġāq* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

SİDİRĠĀQ:

"Yarık, ayrık tırnak" anlamında kullanılır [I.415/501] 251. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 372).

Kökeni: "Sıḏır-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 803). Sözcük, *sıdır- (fiil kökü) + -gak (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[425] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QUDURĠĀQ:

"Kaftanın iki kanadından biri" anlamında kullanılır [I.415/501] 251. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 372).

Kökeni: "Kuḏur-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 606). Sözcük, *kudur- (fiil kökü) + -gak (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 287)'de yer alan *siḏiġ* sözcüğü bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAḎİZĠĀQ:

"Çalışmaktan elde oluşan kabarcık" anlamında kullanılır [I.415/501] 251. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 372).

Kökeni: Nalbant, sözcüğün benzerlik ve küçültme eki olarak kullanılan +GAK / +AK ekiyle yapıldığını söylemiştir. Yazar, sözcüğün oluşumunda sert olan ağaç kabuğu

ile elde ortaya çıkan nasır arasında nitelik bakımından bir ilişki kurulmasının etkili olduğunu belirtmiştir (Nalbant, 2008: 67).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BADİČLİQ YİĠAČ:

"Üzüm asmalarına çardak yapmak için kullanılan tahta parçası" demektir [I.415/501] 251. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 372).

Kökeni[426]: Bize göre sözcük grubunun sıfat unsuru *badıç (isim kökü)* + *lık (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan özcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

[426] İsim unsuru olan "yiġač" sözcüğünün kökeni 448. Varaktaki "yiġač" maddesinde incelenmiştir.

ČANAČLİQ:

"Beceriksizlik, kadınca davranış" anlamında kullanılır [I.415/501] 251. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 372).

Kökeni: "Aptallık, kadınca davranış" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 425).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BAĠİRLAQ:

"Bağırtlak" anlamında kullanılır [I.415/501] 251. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 372).

Kökeni: "Bağırla:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 319). Sözcük, *bağırla-(fiil kökü) + -k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 19)'de *bagırtlak* sözcüğü "Senkhar kuşu, tosbağa, seng-puşt" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAWARLUQ:

"Kiler" anlamında kullanılır [I.415/501] 251. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 372).

Kökeni: "Depo, hazine" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 445). DTS'de de sözcüğün anlamı "hazine" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 542).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TURUQLUQ:

"Zayıflık" anlamında kullanılır [I.415/501] 251. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 372).

Kökeni: "Turuk" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 542).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TARİĠLİQ:

"Ambar" anlamında kullanılır [I.415/501] 251. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 372).

Kökeni: "Tarığ" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 542).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČUBULMAQ (?):

Utluq diyalektinde "kurutulmuş elma" anlamında kullanılır [I.415/501] 251. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 372).

Kökeni: Belki de *çobumlık şeklindedir ve hatalı yazılmıştır. Ama bu şekilde yazılsa da her iki sözcüğün de etimolojisi belirsizdir (Clauson, 1972: 397).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČOMUŠLUQ:

"Tuvalet" anlamında kullanılır [I.415/501] 251. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 372).

Kökeni: "Çom-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 424). Sözcük, *çom- (fiil kökü) + -(u)ş (fiilden isim yapım eki) + luk (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČARUQLUQ:

"Çarık yapmak için kullanılan deri"dir [I.415/501] 251. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 372).

Kökeni: “Çarık yapmak için kullanılan deri” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 428, DTS, 1969: 141).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TANUQLUQ:

“Tanıklık” anlamında kullanılır [I.415/501] 251. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 373).

Kökeni: “Tanuk” sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 519).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 183)’de *ṭanuḳluḳ* “tanıklık”; EM (Toparlı, 2003: 111)’de *ṭanıḳluḳ* “şahitlik”; ZT (Kara, 2011: 392)’de *tanuġluḳ/tanuḳluḳ* “tanıklık, şahitlik” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, ML, AL, ŞS’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TUĠĀQLİQ:

"Süzgeç yapmak için kullanılan tahta"dır [I.415/501] 251. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 373).

Kökeni: "*Toğa:k / toka:k" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 469).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SATİĠLİQ NĀƉ:

"Satılmaya hazır her şey" anlamında kullanılır [I.415/501] 251. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 373).

Kökeni[427]: Sözcük grubunun sıfat *unsuru sat- (fiil kökü) + ıg (fiilden isim yapım eki) + -lık (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[427] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SARİĠLİQ:

"Herhangi bir şeyin sarılığını" ifade eder [I.415/501] 251. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 373).

Kökeni: "Sarığ" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 849).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 172)'de *sarıġlıḳ* sözcüğü "sarılık, sarı renklilik" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SİRUQLUQ YİĠĀČ:

"Çadır direği yapımında kullanılan ağaç" demektir [I.415/501] 251. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 373).

Kökeni[428]: Bize göre sözcük grubunun sıfat unsuru *sıruq (isim kökü)* + *luk (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[428] İsim unsuru olan "yiġač" sözcüğünün kökeni 448. Varaktaki "yiġač" maddesinde incelenmiştir.

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SOĠİQLİQ NĀƉ:

"Soğukluk hazırlanan herhangi bir şey" anlamında kullanılır [I.415/501] 251. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 373).

Kökeni[429]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *sogı- (fiil kökü)* + *-k (fiilden isim yapım eki)* + *lık (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QABAQLİQ:

"Kabak tarlası" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.415/501] 251. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 373).

[429] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Kökeni: “Kabak tarlası” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 584, DTS, 1969: 399). Bize göre sözcüğün, *kabak (isim kökü) + lık (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluştuğu açıktır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAḌAŠLİQ:

“Kardeşlik, akrabalık” anlamında kullanılır [I.415/501] 251. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 373).

Kökeni: “Kadaş” sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 607).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QURUĠLUQ:

“Herhangi bir şeyin kuruluğu” anlamında kullanılır [I.415/501] 251. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 373).

Kökeni: “Kuruğ” sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 657).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 373)’de yer alan ve “okluk” anlamına gelen *quruġluq* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QURUĠLUQ:

“Okluk” anlamında kullanılır [I.415/501] 251. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 373).

Kökeni: “*Kuruğ” sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 657).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 41)’de *kiş* “ok kuburu, tirkeş, sadak”; EZ (Atalay, 1945: 211)’de *kurman* “sadak”, EZ (Atalay, 1945: 202)’de *kiş* “sadak, ok torbası”; ŞS (Kunos, 1902: 163)’de *sağdak* “tirkeş”; ZT (Kara, 2011: 377)’de *sadaḳ* “ok kuburu” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 132, 334, III: 154, 212)’de *oqluq*, *qurmān*, *yasiq*, *kēš* “okluk” sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 373)'de yer alan ve "kuruluk" anlamına gelen "quruġluq" sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QAŠUQLUK MÜŊÜZ:

"Kaşık yapılan boynuz" anlamında kullanılır [I.415/501] 251. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 373).

Kökeni[430]: Bize göre sözcük grubunun sıfat unsuru *kaşuk (isim kökü)* + *luk (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SARANLİQ:

"Cimrilik" anlamında kullanılır [I.415/501] 251. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 373).

Kökeni: "Saran" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 854).

[430] İsim unsuru olan "müŋüz" sözcüğünün kökeni 603. varaktaki "müŋüz" maddesinde incelenmiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAĠUNLUQ:

"Kavun tarlası" anlamında kullanılır [I.416/504] 252. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 373).

Kökeni: "Kavun tarlası" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 611). DTS'de de sözcük "kavunluk, kavun bahçesi" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 406).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QONUQLUQ ÄV:

"Misafir evi" anlamında kullanılır [I.416/504] 252. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 374).

Kökeni[431]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *konuk (isim kökü) + luk (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TAĠUZMAQ ÄR:

"Kısa boylu ve şişman adam" anlamında kullanılır [I.416/504] 252. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 374).

Kökeni[432]: "Kısa boylu ve şişman adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurundaki cezmle gösterilen –z–, –r– için bir hata olabilir. Zaten açık bir etimolojisi yoktur (Clauson, 1972: 474).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 150)'de *yumuz yumiz är* "kısa boylu adam"sözcük grubu buradaki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

---

[431] Sözcük grubunun isim unsuru olan "äv" sözcüğünün köken bilgisi 53. varaktaki "ā̈w" maddesinde verilmiştir.

[432] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

MUĠUZĠAQ:

Argu diyalektinde "arıya benzer bir sinek" anlamında kullanılır [I.416/504] 252. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 374).

Kökeni: Yansıma bir sözcüktür. **Muğuz-* "vızılda-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 766). Sözcük, *muğuz- (fiil kökü) + -gak (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KİRİTLİK:

"Kilit" anlamında kullanılır [I.416/504] 252. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 374).

Kökeni: "Kirit" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 740). DTS'de sözcük "kapalı, kilitli" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 309).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 119)'de *kilīd/kilit* "kilit"; EZ (Atalay, 1945: 201)'de *kilit* "kilit"; EM (Toparlı, 2003: 126)'de *yuzaḳ* "kilit" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KİRİTLİG QAPUĠ[433]:

"Kilitli kapı" anlamında kullanılır [I.416/504] 252. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 374).

Kökeni[434]: Bize göre sözcük grubunun sıfat unsuru *kirit (isim kökü)* + *lig (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

---

[433] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

[434] Sözcük grubunun isim unsuru olan "qapuġ" sözcüğünün kökeniyle ilgili bilgiler 188. varaktaki "qapuġ" maddesinde verilmiştir.

KÖZÄTLİG NĀD:

“Korunan şey” anlamında kullanılır [I.416/504] 252. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 374).

Kökeni[435]: “Korunan şey” anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru “közet” sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 758).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ČÖKÜTLÜG:

“Boy kısalığı” anlamında kullanılır [I.416/504] 252. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 374).

Kökeni: “Çöküt” sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 414).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

[435] Sözcük grubunun isim unsuru olan “nāŋ” sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÖGÜTLÜK:

"Söğüt bahçesi" anlamında kullanılır. "Sögütlüg" ise "söğüt sahibi" demektir [I.416/504] 252. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 374).

Kökeni: "Söğüt ağaçlarının dikili olduğu yer" anlamında kullanılır (Clauson, 1972: 820). DTS'de sözcük "söğüt ağacı biten yer" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 510).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÜZÄČLİK TİTİG:

"Çömlek yapmak için kullanılan çamur" anlamında kullanılır [I.418/506] 253. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 374).

Kökeni: Sözcük grubunun sıfat unsuru *küzeç (isim kökü) + lik (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur. İsim unsurunun kökeni bilinmemektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TÄMÜRLÜK:

"Demirin eritildiği yer" demektir. Sahibi anlamında ise "tämürlüg" sözcüğü kullanılmaktadır [I.418/506] 253. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 374).

Kökeni: "Temür" sözcüğünden türediği görülmektedir. Sözcük "temür" isim kökü ve "+lük" isimden isim yapım ekinden oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖMÜRLÜK:

"Kömür yapmak için kullanılan ağaç ya da yer" demektir. Sahibine ise "kömürlüg" denir [I.418/506] 253. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 374).

Kökeni: "Kömür" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 723).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÄPİZLİK:

"Kıskançlık" anlamında kullanılır [I.418/506] 253. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 375).

Kökeni: "Tepiz" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 448).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 144)'de *ḳısḳançlıḳ* sözcüğü "kıskançlık" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TİTİZLİK:

"Halilenin tadı gibi acı olan şeyleri" ifade eder [I.418/506] 253. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 375).

Kökeni: "Acılık, keskinlik" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 463). DTS'de sözcük "kekrelik (halilenin tadı gibi)" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 564).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÜŠİNČÄK:

Kençek diyalektinde "üzüm salkımı" anlamında kullanılır [I.418/506] 253. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 375).

Kökeni: "Üzüm salkımı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 383, DTS, 1969: 133).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÄGİRMÄK:

"Deve tahtırevanı" anlamında kullanılır. Oğuzlar buna "ügürmäk" der [I.418/506] 253. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 375).

Kökeni: "*Tegir-" fiilinden türemiştir ama bununla anlamsal ilişkisi belli belirsizdir. "Tegür-" fiili ise "taşıt" anlamından dolayı daha muhtemel görünmektedir (Clauson, 1972: 486). Sözcük, *tegir- (fiil kökü)* + *-mek (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ŠÄKİRTÜK:

"Fıstık" anlamında kullanılır [I.418/506] 253. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 375).

Kökeni: Bu sözcüğün özgün şekli muhtemelen ç- ile başlamaktaydı. Yansıma bir sözcüktür (Clauson, 1972: 867). "Fıstık" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Räsänen, 1969: 444, DTS, 1969: 522).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 27)'de *çäkirdäk* "çekirdek"; EZ (Atalay, 1945: 161)'de *çekirdek* "çekirdek"; EM (Toparlı, 2003: 109)'de *şekirdek* "çekirdek"; ŞS (Kunos, 1902: 162)'de *peste* "fıstık" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄBÄZLİK:

"Pamuk tarlası" anlamında kullanılır. "Käbäzlig är" ise "pamuk sahibi kişi" demektir [I.418/506] 253. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 375).

Kökeni: "Pamuk tarlası" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 692, DTS, 1969: 300). Bize göre "kebez" sözcüğünden türemiş olabilir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÄḌİZLİG ÄW:

"Süslenmiş ev" anlamında kullanılır [I.418/506] 253. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 375).

Kökeni[436]: Sözcük grubunun sıfat unsurunun *bediz (isim kökü) + lig (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluştuğu açıktır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

KİḌİZLİK YŪḊ:

"Keçe yapmak için kullanılan yün" anlamında kullanılır. Sahibine "kiḍizlig" denir [I.418/506] 253. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 375).

Kökeni: "Keçe yapılması istenilen yün" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 707). Bize göre sözcük grubundaki sıfat unsuru *kid- (fiil kökü) + z (fiilden isim yapım eki) + lik (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

[436] Sözcük grubunun isim unsuru olan "äw" sözcüğünün köken bilgisi 53. varaktaki "ā̈w" maddesinde verilmiştir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TÖGÜZLÜK:

"Alnı akıtmalı at" anlamında kullanılır [I.418/506] 253. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 375).

Kökeni: "Tügüz" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 489). Sözcük, *tök- (fiil kökü) + z (fiilden isim yapım eki) + lük (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÄMİZLİK:

"Şişmanlık" anlamında kullanılır [I.418/506] 253. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 375).

Kökeni: "Semiz" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 830).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÜWÄZLİK:

"Küstahlık, arsızlık" anlamında kullanılır [I.418/506] 253. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 375).

Kökeni: "Küve:z" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 692).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČEČÄKLİK:

"Çiçeklerin yetiştiği yerin adı"dır [I.418/506] 253. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 375).

Kökeni: "Çéçek" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 401).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄPÄKLİK:

"Kepeğin konulduğu yer" anlamında kullanılır. Sahibine ise "käpäklig" denir [I.418/506] 253. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 375).

Kökeni: "Kepeğin üretildiği yer" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 689). Sözcüğün "kepek (isim kökü) + lik (isimden isim yapım eki)" şeklinde oluştuğu muhakkaktır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÜWÄKLİK:

"Üfleyerek ok atılan boru yapmak için kullanılan dal"dır [I.418/506] 253. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 376).

Kökeni: "Tüvek" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 439).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BİTİGLİK NĀD:

"Üzerinde yazı yazılmaya uygun şey" anlamında kullanılır. Sahibine ise "bitiglig" denir [I.419/508] 254. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 376).

Kökeni[437]: "Bir şey yazmak için hazırlanan nesne" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 304). Bize göre sözcük grubundaki sıfat unsuru *biti- (fiil kökü) + g (fiilden isim yapım eki) + lik (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

KÄDÜKLÜK KİḌİZ:

"Yağmurluk yapmak için hazırlanan keçe" anlamında kullanılır. Sahibine ise "kädüklüg" denir [I.419/508] 254. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 376).

[437] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Kökeni: "Yağmurluk yapmak için hazırlanan keçe" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 703). Bize göre sözcük grubundaki sıfat unsuru *kedük (isim kökü) + lik (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ĭŠLİĠ KÖĎÜGLÜG ÄR:

"İşi gücü olan kişi" anlamında kullanılır [I.419/508] 254. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 376).

Kökeni[438]: "İşi çok olan" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (DTS, 1969: 221). Bize göre sözcük grubundaki sıfat unsurları *iş, ködüg (isim kökü) + lig (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[438] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TERÄKLİK:

"Kavak bahçesi" anlamında kullanılır. Sahibine "teräklig" denir [I.419/508] 254. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 376).

Kökeni: "Kavakların ekili olduğu yer" anlamına gelen sözcüğün kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 546). Ancak sözcüğün "terek (isim kökü) + lik (isimden isim yapım eki)" şeklinde oluştuğu görülmektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄRÄKLİG[439]:

"Gerekli" anlamında kullanılır [I.419/508] 254. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 376).

Kökeni: "Gerekli" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 744, DTS, 1969: 300). Ancak sözcüğün "kerek (isim kökü) + lig (isimden isim yapım eki)" şeklinde oluştuğu görülmektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[439] Bu sözcük cümle içerisinde geçmektedir.

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BEŠİKLİG URĀĠUT:

"Beşikte çocuğu olan kadın" anlamında kullanılır [I.419/508] 254. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 376).

Kökeni[440]: "Bebeği ve beşiği olan kadın" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 381). Ama bize göre sözcük grubundaki sıfat unsuru *beşik (isim kökü) + lig (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TÖŠÄKLİK BARČİN:

"Döşek yapmak için kullanılan sırmalı kumaş" anlamında kullanılır. Sahibine ise "tōšäklig" denir [I.419/508] 254. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 376).

[440] Sözcük grubunun isim unsuru olan "urāğut" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 81. varaktaki "urāğut" maddesinde verilmiştir.

Kökeni: "Yatak yapmak için tasarlanmış sırmalı kumaş" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 564). Ancak bize göre sözcük grubundaki sıfat unsuru *töşek (isim kökü)* + *lik (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur. İsim unsuru ise Toharca *pāśim* sözcüğünden ödünçlenmiş olabilir (Clauson, 1972: 358).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

KÖŠİKLİG YĒR:

"Gölgeli yer" anlamında kullanılır [I.419/508] 254. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 376).

Kökeni[441]: "Gölgeli yer" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 753, DTS, 1969: 319). Ancak bize göre sözcük grubundaki sıfat unsuru *köşik (isim kökü)* + *-lig (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 377)'de *köliklig yēr* "gölgeli yer" sözcük grubu bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

[441] Sözcük grubunun isim unsuru olan "yēr" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 505. varaktaki "yēr" maddesinde verilmiştir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TİKİGLİG TŌN:

"Dikilmiş giysi" anlamında kullanılır [I.419/508] 254. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 376).

Kökeni[442]: "Dikilmiş giysi" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 480). Ancak bize göre sözcük grubundaki sıfat unsuru *tik- (fiil kökü) + ig (fiilden isim yapım eki) + lig (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TÖKÜKLÜG TARİĠ:

"Dökülmüş buğday" anlamında kullanılır [I.419/508] 254. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 376).

Kökeni: "Depolanan buğday" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 480). Ancak bize göre sözcük grubundaki sıfat unsuru

[442] Sözcük grubunun isim unsuru olan "tōn" sözcüğünün köken bilgisi 503. Varaktaki "tōn" maddesinde verilmiştir.

tök- (fiil kökü) + ük (fiilden isim yapım eki) + lig (isimden isim yapım eki) şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

KŰČLÜG BİLÄKLİG KİŠİ:

"Güçlü kolları olan kişi" anlamında kullanılır [I.419/508] 254. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 376).

Kökeni[443]: "Güçlü bilekli adam" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (DTS, 1969: 323). Ancak bize göre sözcük grubundaki sıfat unsurları *küç, bilek (isim kökü) + lig (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[443] İsim unsuru olan "kiši" ise 544. varakta müstakil olarak ele alındığı için burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BİLİGLİG KİŠİ:

"Bilgili, zeki, akıllı kişi" anlamında kullanılır [I.419/508] 254. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 376).

Kökeni[444]: "Bilgili, zeki, akıllı kişi" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 341). Ancak bize göre sözcük grubundaki sıfat unsuru *bil- (fiil kökü) + ig (fiilden isim yapım eki) + lig (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BİLİKLİK KÄBÄZ:

"Fitil yapmak için kullanılan pamuk"tur [I.419/508] 254. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 376).

Kökeni: Bize göre sözcük grubundaki sıfat unsuru *bil- (fiil kökü) + ik (fiilden isim yapım eki) + lik (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur. İsim unsuru ise bir ödünçlemedir (Clauson, 1972: 692).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

[444] İsim unsuru olan "kiši" ise 544. varakta müstakil olarak ele alındığı için burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

KÖLÜKLÜG ÄR:

"Yük hayvanı olan adam" anlamında kullanılır [I.419/508] 254. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 376).

Kökeni[445]: "Yük hayvanına sahip olan kişi" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 718, DTS, 1969: 314). Ancak bize göre sözcük grubundaki sıfat unsuru *kölük (isim kökü)* + *lüg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

KÖLİKLİG YĒR:

"Gölgeli yer" anlamında kullanılır [I.419/508] 254. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 377).

[445] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Kökeni[446]: "Gölgeli yer" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 718, DTS, 1969: 314). Ancak bize göre sözcük grubundaki sıfat unsuru *kölik (isim kökü)* + *-lig (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 376)'de *köšiklig yēr* "gölgeli yer" sözcük grubu bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BÜRÜNČÜK:

"Kadının peçesi, yaşmağı" anlamında kullanılır [I.419/508] 254. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 377).

Kökeni: "Bürün-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 367). Sözcük, *bürün- (fiil kökü)* + *-çük (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Nalbant, 2008: 84).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 191)'de *tuvaḳ* "yaşmak", ME (Yüce, 1993: 186)'de *ṭ̇erincek* "örtü, bürüncek", ME (Yüce, 1993: 109)'de *bürüncük* "bürüncek, örtü", ME (Yüce, 1993: 150)'de *körüş ?* "örtü, peçe"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 98)'de *bürünçek* "peçe, örtü", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 155)'de *yaşmak* "yaşmak"; İML (Battal, 1997: 71)'de *terençek* "kadınların büründükleri nesne", İML (Battal, 1997: 23)'de *bürüncük* "kadınların baş örtüsü"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 122)'de *yaşmaq* "bir nevi yüz örtüsü, bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 209)'de *közenek* "yaşmak, eskiden kadınların yüzlerine örtündükleri örtü", EZ (Atalay, 1945: 281)'de *yaşmak*

[446] Sözcük grubunun isim unsuru olan "yēr" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 505. varaktaki "yēr" maddesinde verilmiştir.

“yaşmak, örtü”; AL (Kaçalin, 2011: 991)’de *saraġuç* “kadınların başlarına bağladıkları çember. Çok süslü olarak dikilen bu çemberin bir ucu başta olup öbür ucu koltuk altından geçirilerek bele bağlanır”; ŞS (Kunos, 1902: 21)’de *baldur* “peçe”, ŞS (Kunos, 1902: 102)’de *yaşımak* “yaşmak, nisa örtüsü”, ŞS (Kunos, 1902: 42)’de *leçek* “baş örtüsü, yaşmak” sözcükleri bu maddede yer alan sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 361, 377)’de *sarāġuč*, *tärinčäk* “örtü” sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BİLİNČÄK NÃŊ:

“Çalınmış, daha sonra hırsız ya da başkasının elinde bulunan şey” anlamında kullanılır [I.419/508] 254. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 377).

Kökeni[447]: “Sonradan hırsızın ya da başka birinin elinde bulunan çalıntı şey” anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru “bilin-” fiilinden türemiştir ve “-çek (fiilden isim yapım eki)” ile yapılmıştır (Clauson, 1972: 344).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

[447] Sözcük grubunun isim unsuru olan “nãŋ” sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TÄRİNČÄK:

Oğuz diyalektinde "ince örtü" anlamında kullanılır [I.419/508] 254. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 377).

Kökeni: "Térin-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 552). Sözcük, *terin- (fiil kökü) + -çek (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 191)'de *tuvaḳ* "yaşmak", ME (Yüce, 1993: 186)'de *ṭ̇erincek* "örtü, bürüncek", ME (Yüce, 1993: 109)'de *bürüncük* "bürüncek, örtü", ME (Yüce, 1993: 150)'de *körüş ?* "örtü, peçe"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 98)'de *bürünçek* "peçe, örtü", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 155)'de *yaşmak* "yaşmak"; İML (Battal, 1997: 71)'de *terençek* "kadınların büründükleri nesne", İML (Battal, 1997: 23)'de *bürüncük* "kadınların baş örtüsü"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 122)'de *yaşmaq* "bir nevi yüz örtüsü, bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 209)'de *közenek* "yaşmak, eskiden kadınların yüzlerine örtündükleri örtü", EZ (Atalay, 1945: 281)'de *yaşmak* "yaşmak, örtü"; AL (Kaçalin, 2011: 991)'de *saraġuç* "kadınların başlarına bağladıkları çember. Çok süslü olarak dikilen bu çemberin bir ucu başta olup öbür ucu koltuk altından geçirilerek bele bağlanır"; ŞS (Kunos, 1902: 21)'de *baldur* "peçe", ŞS (Kunos, 1902: 102)'de *yaşımak* "yaşmak, nisa örtüsü", ŞS (Kunos, 1902: 42)'de *leçek* "baş örtüsü, yaşmak" sözcükleri bu maddede yer alan sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 361)'de yer alan "sarāġuč" sözcüğü ve DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 377)'de yer alan "bürünčük" sözcüğü de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BALİQČİN:

"Balık avlayan ve heron olarak adlandırılan beyaz bir kuş adı"dır [I.421/511] 255. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 378).

Kökeni: "Balık" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 337). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<OT. balıkçın (DLT) < balık + çın" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 110).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 21)'de *balıgçın* sözcüğü "turna envainden bir tairdir, butimar dahi derler" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČUĠURDĀN:

"Su yığını, uçurum" anlamında kullanılır [I.421/511] 255. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 378).

Kökeni: Türkçe bir sözcük gibi görünmemektedir. Son hecedeki –dān eki Farsçaya benziyor. Melez bir sözcüktür. *Çukur* "delik" sözcüğünün bozulmuş bir şeklidir (Clauson, 1972: 411).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 149)'de *uçurum* "uçurum", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 154)'de *yar* "yalçın kayalık"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 120)'de *yar* "nehirlerin dik ve yüksek sahilleri, selin yardığı yer"; EZ (Atalay, 1945: 279)'de *yar* "yarıntı"; ŞS (Kunos, 1902: 100)'de *yar* "yarılmış, uçurum" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QORUĠŽĪN:

"Kurşun" anlamında kullanılır. Oğuzlar buna "qušūn" der [I.423/512] 256. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 378).

Kökeni: -j- ve sözcüğün şekli şunu göstermektedir: Aynı yabancı dilden bağımsız bir ödünçleme olmadıkça erken dönemde Moğolcada *korğolci* olarak görülmüştür (Clauson, 1972: 656).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 125)'de *ḳurşun* "kurşun"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 82)'de *qurğuşun* "kurşun"; EZ (Atalay, 1945: 211)'de *kurgaşın/kurşun* "kurşun"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 117)'de *ḳurġaşın* "kurşun"; EM (Toparlı, 2003: 96)'de *ḳurġuşın* "kurşun"; ŞS (Kunos, 1902: 138)'de *kurğaşun* "kurşun"; ZT (Kara, 2011: 363)'de *ḳurġaşam* "kurşun" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BUDURSĪN:

"Bıldırcın" anlamında kullanılır [I.423/512] 256. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 378).

Kökeni: Sözcüğün özgün şekli **buldursın* olmalıdır. Belki de ünlüler arası –d– Hakaniye Türkçesinde yaygın değildir. –sı:n eki oldukça nadirdir ve –çın eki için de aynı durum söz konusudur. Bunlar –sıl ve –çıl olarak kuş isimleri yapmaktadır (Clauson, 1972: 309).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 94)'de *bıldırçın* "bıldırcın"; ŞS (Kunos, 1902: 34)'de *bulduruk* "bıldırcın", ŞS (Kunos, 1902: 36)'de *büdene* "bıldırcın" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAWİŠĠĀN:

"Tavşan" anlamında kullanılır [I.423/512] 256. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 378).

Kökeni: -ğa:n ekiyle biten eski hayvan isimlerindendir. Kitan'da *taoli* şeklindeki sözcük Moğolcaya *taolai* olarak geçmiştir. Türkçede ise ***tavılğa:n** şeklindedir (Clauson, 1972: 447). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<taw- 'sıçramak, zıplamak' + -rı-ş-ġan" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 870).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 143)'de *ṭavşan* "tavşan"; EZ (Atalay, 1945: 200)'de *kıyan* "tavşan", EZ (Atalay, 1945: 253)'de *tavşan* "tavşan"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 125)'de *ṭavşan* "tavşan"; EM (Toparlı, 2003: 112)'de *ṭavşan* "tavşan"; AL (Kaçalin, 2011: 1010)'de *tavuşḳan* "tavşan", AL (Kaçalin, 2011: 966)'de *ḳoyan* "tavşan"; ŞS (Kunos, 1902: 184)'de *tavuşkan* "tavşan"; ZT (Kara, 2011: 394)'de *tavuşḳan* "tavşan" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAWİŠĠĀN YİLİ[448]:

"Türklerin on iki yılından biri"dir [I.423/512] 256. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 378).

Kökeni: "Türklerin on iki yılından biri; tavşan yılı (oniki hayvan takviminde dördüncü yıl)" demektir (Clauson, 1972: 447, DTS, 1969: 542).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 70)'de *tavışğan yılı* "Türkçe yıl atlarından 4 ncü yılın adıdır"; ŞS (Kunos, 1902: 184)'de *tavuşkan yılı* "saliturkan dayresinin dördüncüsü" sözcük grupları bu maddedekiyle bire bir eş değerdir.

[448] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir. Sözcük grubunun tamlayan unsurunun köken bilgisi bir üst maddededir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TAWİŠĠĀN ÖGÜZ:

"Uç şehrine akan bir nehir adı"dır [I.423/512] 256. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 378).

Kökeni[449]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ČAPİTĠĀN:

"Saldıran" anlamında kullanılır [I.423/512] 256. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 379).

[449] Sözcük grubunun birinci unsurunun köken bilgisi 256. varaktaki "tawišġān" maddesindedir. Sözcük grubunun ikinci unsuru olan "ögüz" sözcüğünün köken bilgisi ise 41. varaktaki "ögüz" maddesinde verilmiştir.

Kökeni: "Çap-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 395). "Çap-" fiilinin üzerine –t ettirgenlik eki ve –ġan sıfat-fiil ekinin getirilmesiyle oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČAPİTĠAN ÄR[450]:

Uygur diyalektinde "boyun kesen adam" anlamında kullanılır [I.423/512] 256. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 379).

Kökeni[451]: DTS'de sözcük grubu "başı kesilen er" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 139). Sözcük grubunun sıfat unsuru *çap- (fiil kökü) + –t (ettirgenlik eki) + –ġan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

---

[450] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.
[451] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SAPİTĠĞĀN:

"Sallayan" anlamında kullanılır [I.423/512] 256. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 379).

Kökeni: "Sabı:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 785). "Sap-" fiilinin üzerine –t ettirgenlik eki ve –ġan sıfat-fiil ekinin getirilmesiyle oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAḌİTĠĞĀN ÄR:

"Kimseye itaat etmeyen kişi" anlamında kullanılır [I.423/512] 256. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 379).

Kökeni[452]: DTS'de "inatçı, keyfince davranan" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 404). Sözcük grubunun sıfat unsurunun *qadit- (fiil kökü) + -ġan (sıfat-fiil eki)* şeklinde geliştiğini söylemek mümkündür.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

[452] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TARİTĠĞĀN:

"Ektiren" anlamında kullanılır [I.423/512] 256. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 379).

Kökeni: "Tarı:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 536). "Tarı-" fiilinin üzerine –t ettirgenlik eki ve –ġan sıfat-fiil ekinin getirilmesiyle oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QURUTĠĞĀN:

"Kurutan" anlamında kullanılır [I.423/512] 256. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 379).

Kökeni: "Kurı:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 649). "Kuru-" fiilinin üzerine –t ettirgenlik eki ve –ġan sıfat-fiil ekinin getirilmesiyle oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TOZUTĠĞĀN:

"Tozutan" anlamında kullanılır [I.423/512] 256. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 379).

Kökeni: DTS'de DLT'de sözcüğün içinde geçtiği cümle "bu at ol telim topraq tozitγan; bu at toprağı çok tozlandırır" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 579). "Toz-" fiilinden türemiştir. Kaşgarlı'nın el yazmasında ikinci ünlü bir kez –u– olarak geçmiştir ama diğer taraftan işaretsizdir (Clauson, 1972: 573). Sözcük, *toz- (fiil kökü)* + *-t (fiilden fiil yapım eki)* + *-ġan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BOŠUTĠĞĀN:

"Rahatlatan" anlamında kullanılır [I.423/512] 256. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 379).

Kökeni: DTS'de DLT'de sözcüğün içinde geçtiği cümle "bu ot ol qarïn bošutγan; bu ilaç karnı temizler" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 115). "Boşu:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 378). "Boşu-" fiilinin üzerine –t ettirgenlik eki ve –ġan sıfat-fiil ekinin getirilmesiyle oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAŠİTĠĞĀN:

"Taşıtan" anlamında kullanılır [I.423/512] 256. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 379).

Kökeni: "Taş-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 561). "Taş-" fiilinin üzerine –t ettirgenlik eki ve –ġan sıfat-fiil ekinin getirilmesiyle oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 379)'de yer alan ve "taşıran" anlamına gelen *tašitġān* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TAŠİTĠĀN:

"Taşıran" anlamında kullanılır [I.423/512] 256. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 379).

Kökeni: DTS'de DLT'de sözcüğün içinde geçtiği cümle "bu ot ol ašïč tašïtγan; bu ateş tencereyi taşıtan ateştir" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 540). "Taş-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 561). "Taş-" fiilinin üzerine –t ettirgenlik eki ve –ġan sıfat-fiil ekinin getirilmesiyle oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 379)'de yer alan ve "taşıtan" anlamına gelen "tašitġān" sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QAŠİTĠĀN:

"Kaşıtan" anlamında kullanılır [I.423/512] 256. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 379).

Kökeni: "Kaşı:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 671). "Kaşı-" fiilinin üzerine –t ettirgenlik eki ve –ġan sıfat-fiil ekinin getirilmesiyle oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAQİTĠĀN:

"Kızdıran" anlamında kullanılan bir sözcüktür [I.423/512] 256. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 379).

Kökeni: "Kakı:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 610). "Kakı-" fiilinin üzerine –t ettirgenlik eki ve –ġan sıfat-fiil ekinin getirilmesiyle oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QALİTĠĀN:

"Sıçratan" anlamında kullanılır [I.424/515] 257. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 379).

Kökeni: DTS'de DLT'de sözcüğün içinde geçtiği cümle "bu ęr ol atïn telim qalïtγan; bu adam o atı sık sık şaha kaldırır idi" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969:

413). “Kalı:-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 619). “Kalı-” fiilinin üzerine –t ettirgenlik eki ve –ġan sıfat-fiil ekinin getirilmesiyle oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAMATĠĞĀN:

“Şaşırtan” anlamında kullanılır [I.424/515] 257. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 379).

Kökeni: “Kama:-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 626). “Kama-” fiilinin üzerine –t ettirgenlik eki ve –ġan sıfat-fiil ekinin getirilmesiyle oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QOMİTĠĞĀN:

“Özleten” anlamında kullanılır [I.424/515] 257. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 379).

Kökeni: DTS’de DLT’de sözcüğün içinde geçtiği cümle “oγul mẹni ẹvkä qomitγan ol; oğlum, bana daima evi özletir” şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 455). “Komı:-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 626). “Komı-” fiilinin üzerine –t ettirgenlik eki ve –ġan sıfat-fiil ekinin getirilmesiyle oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QANATĠĀN:

“Kanatan” anlamında kullanılır [I.424/515] 257. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 380).

Kökeni: “Kana:-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 635). “Kana:-” fiilinin üzerine –t ettirgenlik eki ve –ġan sıfat-fiil ekinin getirilmesiyle oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QANİTĠĞĀN:

"Mutlu eden" anlamında kullanılır [I.424/515] 257. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 380).

Kökeni: DTS'de DLT'de sözcüğün içinde geçtiği cümle "ögdi ol ẹrig qanïtγan; övgü o adamı daima tatmin eder" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 419). "Ka:n-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 636). "Kan-" fiilinin üzerine –t ettirgenlik eki ve –ġan sıfat-fiil ekinin getirilmesiyle oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BATURĠĞĀN:

"Gizleyen" anlamında kullanılır [I.424/515] 257. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 380).

Kökeni: "Bat-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 308). "Bat-" fiilinin üzerine –r ettirgenlik eki ve –ġan sıfat-fiil ekinin getirilmesiyle oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TATURĠĀN:

"Besleyen" anlamında kullanılır [I.424/515] 257. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 380).

Kökeni: "Tat-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 459). "Tat-" fiilinin üzerine –r ettirgenlik eki ve –ġan sıfat-fiil ekinin getirilmesiyle oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TOPURĠĀN YĒR:

"Basıldığında toz kalkan yumuşak zemin" anlamında kullanılır [I.424/515] 257. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 380).

Kökeni[453]: "Gevşek topraklı yer" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (DTS, 1969: 576). Bize göre sözcük grubunun sıfat unsuru *topur- (fiil kökü)* + *-ġan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SUBURĠĀN:

"Müslüman olmayanların mezarlığı" anlamında kullanılır [I.424/515] 257. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 380).

Kökeni: Henning, sözcüğün İranî olabileceğini söylemiş ve Soğdca **zmry'n* sözcüğüne ulaşmıştır. İkinci ünsüz muhtemelen –b– değil –p– olmalıdır. Ama sözcük Moğolcada hâlâ *suburġan* olarak yaşar (Clauson, 1972: 792).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

[453] Sözcük grubunun isim unsuru olan "yēr" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 505. varaktaki "yēr" maddesinde verilmiştir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAPARĠĀN:

"Kaşıntı ve ateşe neden olan sivilce" anlamında kullanılır [I.424/515] 257. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 380).

Kökeni: "Kabar-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 587). Sözcük, *kapar- (fiil kökü)+ -ġan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QATURĠĀN:

"Neşeli olan" anlamında kullanılır [I.424/515] 257. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 380).

Kökeni: DTS'de DLT'de sözcüğün içinde geçtiği cümle "bu ẹr ol üküš qaturγan; bu adam çok neşelenen, sevinen kişidir" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 436). Sözcük, *katur- (fiil kökü) + -ġan (sıfat-fiil eki)* şeklinde gelişmiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QOPURĠĀN:

"Koparan" anlamında kullanılır [I.424/515] 257. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 380).

Kökeni: DTS'de DLT'de sözcüğün içinde geçtiği cümle "bu ẹr ol tašïγ jerdän qopurγan; bu adam taşı yerinden koparan kimsedir" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 436). "Kop-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 586). "Kop-" fiilinin üzerine –r ettirgenlik eki ve –ġan sıfat-fiil ekinin getirilmesiyle oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TOḌURĠĀN:

"Doyuran" anlamında kullanılır [I.426/517] 258. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 380).

Kökeni: DTS'de DLT'de sözcüğün içinde geçtiği cümle "bu ẹr ol ačïγ toδurγan; bu, aç kimseyi doyuran adamdır" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 570). "To:ḏ-"

fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 454). “Toḏ-” fiilinin üzerine –r ettirgenlik eki ve –ġan sıfat-fiil ekinin getirilmesiyle oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SİḌİRĠĀN:

“Sıyıran” anlamında kullanılır [I.426/517] 258. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 380).

Kökeni: DTS’de DLT’de sözcüğün içinde geçtiği cümle “bu ẹr ol sïδrïm sïδïrγan bu adam sırım sıyıran kişidir” şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 502). Muhtemelen “*sıḏ-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 802). “*Sıḏ-” fiilinin üzerine –r ettirgenlik eki ve –ġan sıfat-fiil ekinin getirilmesiyle oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QATARĠĠĀN:

"Püskürten" anlamında kullanılır [I.426/517] 258. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 381).

Kökeni: DTS'de sözcük "geri kaçıran" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 433). *Kaytar*- sözcüğünün eş değeridir. İlk bakışta **kaḏtur*- fiilinin ünlü göçüşmesine uğramış şekli gibi görünmektedir. "*Kad-" ya da "kaḏıt-" fiilinden türemiştir. Ama ikinci –a– belki de müstensihin hatasıyla *kaytar*- fiiline analoji yapılarak –u– şeklinde yazılmıştır (Clauson, 1972: 604). Sözcük, *kat- (fiil kökü) + -r (fiilden fiil yapım eki) + -ġan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAČURĠĀN:

"Kaçıran" anlamında kullanılır [I.426/517] 258. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 381).

Kökeni: "Kaç-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 592). "Kaç-" fiilinin üzerine –r ettirgenlik eki ve –ġan sıfat-fiil ekinin getirilmesiyle oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QİČURĠĀN:

"Kötüleşen" anlamında kullanılır [I.426/517] 258. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 381).

Kökeni: "*Kı:ç-" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 592). "*Kıç-" fiilinin üzerine –r ettirgenlik eki ve –ġan sıfat-fiil ekinin getirilmesiyle oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAḌİRĠĀN:

"Eğdiren" anlamında kullanılır [I.426/517] 258. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 381).

Kökeni: "*Kaḍ-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 604). "*Kaḍ-" fiilinin üzerine –r ettirgenlik eki ve –ġan sıfat-fiil ekinin getirilmesiyle oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAŠURĠĀN:

"Eğdiren" anlamında kullanılır [I.426/517] 258. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 381).

Kökeni: "Taş-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 566). "Taş-" fiilinin üzerine –r ettirgenlik eki ve –ġan sıfat-fiil ekinin getirilmesiyle oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAĠURĠĀN:

"Tereyağı ile yoğrulup fırında pişirilen ekmek" anlamında kullanılır [I.426/517] 258. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 381).

Kökeni: DLT'de sözcük *taşurga:n* ve *kavurga:n* sözcükleri arasında verilmiştir. Ama muhtemel alternatifi *katur̆ga:n* olmalıdır. "Kağur-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 613). Sözcük, *kağur- (fiil kökü) + -g̈an (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAWURĠĀN:

"Sıkan" anlamında kullanılır [I.426/517] 258. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 381).

Kökeni: "*Kav- ?" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 585). Sözcük, *kawur- (fiil kökü) + -g̈an (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TOMURĠĀN:

"Kanayan" anlamında kullanılır [I.426/517] 258. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 381).

Kökeni: "Tam-" fiilinden türediğine dair görüş uygundur. Tamur- fiilinin ikinci bir şekli olduğunu kabul etmek caziptir. Çünkü sözcük Kaşgarlı'da bazen böyle seslendirilmiştir. Ama şüphesiz ilk ünlü yuvarlaktır ve –a– > –o– ses değişimi bu dönemde –m–'den önce mümkün değildir (Clauson, 1972: 509). Sözcük, *tom- (fiil kökü) + -r (fiilden fiil yapım eki) + -ġan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SAĠİZĠĀN:

"Saksağan" anlamında kullanılır [I.426/517] 258. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 381).

Kökeni: -ğa:n ekiyle biten eski hayvan isimlerindendir. Diyalektlerde fonetik değişimlerle bulunur (Clauson, 1972: 818). Ramstedt, sözcüğü Moğolca *siġajaġay* sözcüğüyle birleştirmiştir (Eren, 1999: 352). Sözcük, sagiz isim köküne getirilen bitki ve hayvan ismi yapan +GAn ekiyle yapılmıştır (Nalbant, 2008: 71).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 134)'de *ṣaġızġan* "saksağan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 85)'de *sağasğan* "saksağan", Kİ (Caferoğlu, 1931: 87)'de *saqasğan*

"saksağan"; EZ (Atalay, 1945: 231)'de *sagsagan* "saksağan"; AL (Kaçalin, 2011: 990)'de *saḳızġan* "saksağan" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 165)'de *sakızğan* sözcüğü "papağan kuşu" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QUDUZĠUN:

"Eyer kuskunu" anlamında kullanılır [I.426/517] 258. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 381).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TURUŠĠĀN:

"Karşı koyan" anlamında kullanılır [I.426/517] 258. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 381).

Kökeni: Tarafımızca "tur-" fiilinden geldiği düşünülmektedir. Sözcük, *tur- (fiil kökü) + -ş (fiilden fiil yapım eki) + -ġan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SATİŠĠĀN ALİŠĠĀN:

"Alıp satan" anlamında kullanılır [I.426/517] 258. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 381).

Kökeni: DTS'de DLT'de sözcüğün içinde geçtiği cümle "olar ekki tavar satïšγan alïšγanlar ol; onlar birbiriyle mal satmakta yardım etti" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 491). Bu ikilemeyi oluşturan sözcüklerin sırasıyla "sat-" ve "al-" fiillerine getirilen –ş (fiilden fiil yapım eki) ve –ġan (sıfat-fiil eki) ile türediği görülmektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BAQİŠĠĀN:

"Göz ucuyla bakan" anlamında kullanılır [I.427/519] 259. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 381).

Kökeni: "Bak-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 321). "Bak-" fiilinin üzerine –ş işteşlik eki ve –ġan sıfat-fiil ekinin getirilmesiyle oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TOQUŠĠĀN:

"Savaşan" anlamında kullanılır [I.427/519] 259. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 382).

Kökeni: "Tokı:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 474). "Tokı-" fiilinin üzerine –ş işteşlik eki ve –ġan sıfat-fiil ekinin getirilmesiyle oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SOWUŠĠĀN:

"Tenya" anlamında kullanılır [I.427/519] 259. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 382).

Kökeni: "Suvuş-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 793). Sözcük, *suvuş- (fiil kökü) + -ġan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BİČİLĠĀN:

"El, ayak ya da topraktaki çatlak" anlamında kullanılır [I.427/519] 259. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 382).

Kökeni: "Bıçıl-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 295). Sözcük, *bıçıl- (fiil kökü) + -ġan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KŐK TOPULĠĀN:

"Dağ kırlangıcı" anlamında kullanılır [I.427/519] 259. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 382).

Kökeni: Sözcük grubunun ikinci unsuru "tupul-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 440). Sözcük, *tupul- (fiil kökü) + -ġan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur. Birinci unsurun ise köken bilgisi yoktur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TOPULĠĀN[454]:

"Yaran" anlamında kullanılır [I.427/519] 259. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 382).

[454] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

Kökeni: "Tupul-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 440). DTS'de DLT'de sözcüğün içinde geçtiği cümle "bu ẹr ol čärig topulγan; bu düşman hattını yarıp yırtan kişidir" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 575). Sözcük, *tupul- (fiil kökü) + -ġan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QATİLĠĞĀN QARİLĠĞĀN:

"Karışan, burnunu sokan" anlamında kullanılır [I.427/519] 259. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 382).

Kökeni: Bu ikilemeyi oluşturan sözcüklerin sırasıyla "kat-" ve "qar-" fiillerine getirilen –l (fiilden fiil yapım eki) ve –ġan (sıfat-fiil eki) ile yapıldığı görülmektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QURULĠĞĀN:

"Kramp giren" anlamında kullanılır [I.427/519] 259. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 382).

Kökeni: DTS'de DLT'de sözcüğün içinde geçtiği cümle "bu ẹr ol siŋiri qurulγan; bu adam daima sinirlidir" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 470). "Kur-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 659). "Kur-" fiilinin üzerine –l edilgenlik eki ve –ġan sıfat-fiil ekinin getirilmesiyle oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QUTULĠĞĀN:

"Kurtulan" anlamında kullanılır [I.427/519] 259. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 382).

Kökeni: "*Kurt-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 650). Sözcük, *kurt- (fiil kökü) + -l (fiilden fiil yapım eki) + -ġan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAWULĠĀN:

"Sıkışan" anlamında kullanılır [I.427/519] 259. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 382).

Kökeni: Tarafımızca "kav-" fiilinden geldiği düşünülmektedir. Sözcük, *kav- (fiil kökü) + -l (fiilden fiil yapım eki) + -ġan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QOŠULĠĀN:

"Katılan" anlamında kullanılır [I.427/519] 259. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 382).

Kökeni: DTS'de DLT'de sözcüğün içinde geçtiği cümle "bu qozï ol saγlïq birlä qošulγan; bu kuzu sağlık koyuna götürüldü" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 461). "Koş-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 673). "Koş-" fiilinin üzerine –l edilgenlik eki ve –ġan sıfat-fiil ekinin getirilmesiyle oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SOĠULĠĀN:

"Emilen" anlamında kullanılır [I.427/519] 259. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 382).

Kökeni: "Suğ-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 809). "Suğ-" fiilinin üzerine –l edilgenlik eki ve –ġan sıfat-fiil ekinin getirilmesiyle oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAQİLĠĀN SOQULĠĀN:

"İtilip kakılan" anlamında kullanılır [I.427/519] 259. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 382).

Kökeni: İkilemeyi oluşturan sözcüklerin sırasıyla "kak-" ve "sok-" fiillerine getirilen –l (fiilden fiil yapım eki) + -ġan (sıfat-fiil eki) ile yapıldığı görülmektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TUTURQĀN:

"Pirinç" anlamında kullanılır [I.427/519] 259. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 382).

Kökeni: TTVIII'de ve Kaşgarlı'da açıkça –k–'li yazılır. Uygurcada telaffuzu belirsizdir. Sonraki şekilleri –ğ–'lidir. *Tutur-* ile anlamsal bir ilişkisi yoktur. Erken dönemde Moğolcada *tuturğan* olarak bulunur; ama sonraki dönemlerde Türkçede kullanılmayan bir sözcüktür (Clauson, 1972: 460). Räsänen, sözcüğün anlamını "pirinç" olarak vermiş ve bunu Moğolca *tuturga*, Korece **tutur* sözcükleriyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 502).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)'de *ṭuṭurġan* "pirinç"; İML (Battal, 1997: 77)'de *tuturgan* "pirinç"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 108)'de *tuturğan* "pirinç"; EZ (Atalay, 1945: 229)'de *pirinç* "pirinç", EZ (Atalay, 1945: 266)'de *tuturgan* "pirinç"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 127)'de *ṭuṭurġan* "pirinç"; EM (Toparlı, 2003: 116)'de *ṭuṭurġan* "pirinç"; ŞS (Kunos, 1902: 198)'de *tuturğan* "birinc" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAŠİRQĀN KŌZLÜG:

"Patlak gözlü" anlamında kullanılır [I.429/521] 260. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 382).

Kökeni: "Pörtlek gözlü" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "taş-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 566). İkinci unsur ise *köz (isim kökü) + lüg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SİQİRQĀN:

"Bir tür sıçan"dır [I.429/521] 260. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 383).

Kökeni: "Büyük bir sıçan türü"dür (Clauson, 1972: 816). Räsänen de sözcüğün anlamını "bir tür sıçan" olarak vermiş ve bunu Tunguzca *siŋere-ken*, Fince *hiiri*<**siŋire* sözcükleriyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 416).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BİTİLGÄN:

"Yazılan" anlamında kullanılır [I.429/521] 260. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 383).

Kökeni: "Biti:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 305). "Biti-" fiilinin üzerine –l edilgenlik eki ve –ġan sıfat-fiil ekinin getirilmesiyle oluşmuştur. DTS'de DLT'de sözcüğün içinde geçtiği cümle "bu ėr sükä bitilgän ol; bu er orduya yazıldı" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 104).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TERİLGÄN:

“Toplanan” anlamında kullanılır [I.429/521] 260. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 383).

Kökeni: “Té:r-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 547). “Ter-” fiilinin üzerine –l edilgenlik eki ve –ġan sıfat-fiil ekinin getirilmesiyle oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖTÜRGĀN:

“Taşıyan” anlamında kullanılır [I.429/521] 260. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 383).

Kökeni: İlk bakışta ettirgen bir şekil gibi görünüyor. Ama bu hipotezi kabul etmemizi sağlayan herhangi bir etimoloji önerisi sunulmamıştır (Clauson, 1972: 706).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄČÜRGĀN:

"Affeden" anlamında kullanılır [I.429/521] 260. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 383).

Kökeni: "Keç-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 698). "Keç-" fiilinin üzerine –r ettirgenlik eki ve –ġan sıfat-fiil ekinin getirilmesiyle oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 383)'de yer alan ve "yapabilen, beceren" anlamına gelen "käčürgān" sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÄČÜRGĀN:

"Yapabilen, beceren" anlamında kullanılır [I.429/521] 260. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 383).

Kökeni[455]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

[455] Sözcüğün kökeniyle ilgili bilgiler bir önceki maddede verilmiştir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 383)'de yer alan ve "affeden" anlamına gelen *käčürgān* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ČÄWÜRGĀN:

"Test eden" anlamında kullanılır [I.429/521] 260. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 383).

Kökeni: DTS'de DLT'de sözcüğün içinde geçtiği cümle "bu ẹr ol tẹlim oq čẹvürgän; bu er oku tırnakları arasında çevirerek düz olmayan yerleri sıyırıyordu" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 145). Sözcük, *çevir- (fiil kökü)* + *-gen (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖŠÜRGĀN:

"Bir tür köstebek"tir [I.429/521] 260. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 383).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÜŠÜRGŪN:

"Bir tür bitki"dir [I.429/521] 260. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 383).

Kökeni: "Tüşür-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 566).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖWÜRGĀN:

"Vahşi soğan" anlamında kullanılır. Oğuzlar buna "kömürgān" der [I.429/521] 260. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 383).

Kökeni: Moğolca *kömel* sözcüğü bunun eş anlamlısıdır. Direkt bu sözcük ödünçlenmemiştir. Ama erken bir şekli ödünçlenmiştir. Alternatif olarak her ikisi de üçüncü bir dilden ödünçlenmiş olabilir (Clauson, 1972: 691).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÄMÜRGÄN:

Oğuz diyalektinde "ok temreni" anlamında kullanılır [I.429/521] 260. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 383).

Kökeni: "Temir" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 509).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 144)'de *temren* "demren"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 15)'de *başaq [Kıpç.]* "dämrän", Kİ (Caferoğlu, 1931: 33)'de *dämrän* "temren, okun ucundaki sivri demir, Kıpçakçası başaq"; EM (Toparlı, 2003: 81)'de *demren* "temren"; AL (Kaçalin, 2011: 908)'de *başaḳ* "ok temreni"; ŞS (Kunos, 1902: 22)'de *başak* "ok", ŞS (Kunos, 1902: 186)'de *temren* "ok ucu"; ZT (Kara, 2011: 310)'de *başaḳ* "ok temreni, okun ucundaki sivri demir" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 290)'de yer alan "bašaq" sözcüğü bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EZ, EK, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÄGÜRGĀN:

"Sonuna kadar götüren" anlamında kullanılır [I.429/521] 260. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 383).

Kökeni: "Teg-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 485). "Teg-" fiilinin üzerine –r ettirgenlik eki ve –ġan sıfat-fiil ekinin getirilmesiyle oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖLÄRGĀN:

"Şişen ve yatan" anlamında kullanılır [I.429/521] 260. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 384).

Kökeni: "Köler-" fiilinin metaforik kullanımıdır (Clauson, 1972: 720).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÜMÜRGĀN:

"Lüp diye yutan" anlamında kullanılır [I.430/523] 261. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 384).

Kökeni: "Lüp diye yutan" anlamına gelen sözcük "simür-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 829). Sözcük, *simür- (fiil kökü)* + *-gen (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÜRÜLGĀN:

"Sürülen" anlamında kullanılır [I.430/523] 261. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 384).

Kökeni: DTS'de DLT'de sözcüğün içinde geçtiği cümle "bu ẹr ol tẹgmä jẹrdän tutčï sürülgän; bu her zaman her yerden sürülen adamdır" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 518). "Sür-" fiilinin üzerine –l edilgenlik eki ve –ġan sıfat-fiil ekinin getirilmesiyle oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄRİLGĀN:

"Gerilen" anlamında kullanılır [I.430/523] 261. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 384).

Kökeni: DTS'de DLT'de sözcüğün içinde geçtiği cümle "bu nең ol kęrilgän; bu gerilen nesnedir" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 301). "Ker-" fiilinin üzerine –l edilgenlik eki ve –ġan sıfat-fiil ekinin getirilmesiyle oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 384)'de yer alan ve "gerinen" anlamına gelen "kärilgān" sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÄRİLGĀN[456]:

[456] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

“Gerinen, esneyen” anlamında kullanılır [I.430/523] 261. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 384).

Kökeni: DTS’de DLT’de sözcüğün içinde geçtiği cümle “bu ęr ol tęlim kęrilgän; bu her zaman gerinen adamdır” şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 301). “Ker-” fiilinin üzerine –l edilgenlik eki ve –ġan sıfat-fiil ekinin getirilmesiyle oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 384)’de yer alan ve “gerilen” anlamına gelen “kärilgān” sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TİRİLGĀN:

“Sıraya konulan” anlamında kullanılır [I.430/523] 261. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 384).

Kökeni: “Té:r-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 547). “Tir-” fiilinin üzerine –l edilgenlik eki ve –ġan sıfat-fiil ekinin getirilmesiyle oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄSİLGĀN:

"Kopan" anlamında kullanılır [I.430/523] 261. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 384).

Kökeni: "Kes-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 750). "Kes-" fiilinin üzerine –l edilgenlik eki ve –gen sıfat-fiil ekinin getirilmesiyle oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÄŠİLGĀN:

"Çözülen" anlamında kullanılır [I.430/523] 261. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 384).

Kökeni: "Seş-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 857). "Seş-" fiilinin üzerine –l edilgenlik eki ve –gen sıfat-fiil ekinin getirilmesiyle oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÜGÜLGĀN:

"Düğümlenen" anlamında kullanılır [I.430/523] 261. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 384).

Kökeni: "Tüg-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 481). "Tüg-" fiilinin üzerine –l edilgenlik eki ve –gen sıfat-fiil ekinin getirilmesiyle oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 384)'de yer alan ve "buruşan" anlamına gelen *tügülgān* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TÜGÜLGĀN[457]:

"Buruşan" anlamında kullanılır [I.430/523] 261. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 384).

Kökeni[458]:

[457] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 384)'de yer alan ve "düğümlenen" anlamına gelen *tügülgān* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

SONDİLĀČ:

"Şakrak kuşu" anlamında kullanılır [I.432/525] 262. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 385).

Kökeni: Küçük bir kuş türüdür (Clauson, 1972: 837).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QARĠILĀČ:

[458] Sözcüğün kökeniyle ilgili bilgiler bir önceki maddede verilmiştir.

“Kırlangıç” anlamında kullanılır. “Qarliġāč” bir varyantıdır [I.433/526] 263. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 385).

Kökeni: -la:ç ekiyle biten sözcüklerin eski şekillerindendir. Başka kuş isimlerinde de görülür (Clauson, 1972: 657).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 113)’de *ḳarlaġaç* “kırlangıç”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 71)’de *qarlağuç/qarlavuç* “kırlangıç”; EZ (Atalay, 1945: 186)’de *karlagaş/karlaguç* “kırlangıç, cennet serçesi”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)’de *ḳarlaġaç* “kırlangıç” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EM, ML, AL, ŞS, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QARĠALİĠ:

“Tarāz yakınlarında bir kale adı”dır [I.433/526] 263. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 386).

Kökeni: sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAMĠALİQ:

"Küçük ibrik" anlamında kullanılır [I.433/526] 263. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 386).

Kökeni: "Tamġa:" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 506).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SARMAČUQ:

"Bir tür şehriye" anlamında kullanılır [I.433/526] 263. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 386).

Kökeni: "*Sarma:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 853). Sözcük, *sarma- (fiil kökü) + -çuk (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SARMUSAQ:

"Sarımsak" anlamında kullanılır. "Samursaq" farklı bir varyantıdır [I.433/526] 263. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 386).

Kökeni: Özgün telaffuzu belirsizdir. Muhtemelen *sarumsa:k* şeklindedir. Morfolojik olarak **sarum* sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 853). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<sar-ım+sa-k [göçüşme ile: sarımsak / sam-ur-sak]" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 737).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 135)'de *sarımsaḳ* "sarımsak"; İML (Battal, 1997: 59)'de *sarımsak* "bildiğimiz kokulu bitki"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 87)'de *sarımsaq* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 233)'de *sarımsak* "sarımsak"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 121)'de *saramsaḳ* "sarmısak"; EM (Toparlı, 2003: 103)'de *ṣarımsaḳ/ṣarmusaḳ* "sarımsak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QURĠULUQ:

"Sersemlik" anlamında kullanılır [I.433/526] 263. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 386).

Kökeni: “Korğu:” sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 657). Sözcük kurgu (isim kökü) + luk (isimden isim yapım eki) şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QİZLĀMUQ:

“Kızamık ya da buna benzer döküntüler” anlamında kullanılır [I.433/526] 263. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 386).

Kökeni: “Kızıl” sözcüğünden türemiştir. Erken bir tarihte –l– telaffuz edilirken atlanmıştır (Clauson, 1972: 684).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 297)’de yer alan “čečäk” sözcüğü bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAŠĠALAQ:

Bir tür su kuşudur, ördekten küçüktür [I.433/526] 263. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 386).

Kökeni: "Kaşğa:" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 672).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 123)'de *kaşkaldağ* sözcüğü "bir nevi çayır kuşu, murğab, ördek, turna" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÄLGÜLÜG NĀÐ:

"Belli olan bir şey" anlamında kullanılır [I.433/526] 263. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 386).

Kökeni[459]: "Ortaya konulan, aşikâr olan bir şey" anlamında kullanılır (Clauson, 1972: 341). Sözcük grubunun sıfat unsuru *belgü (isim kökü) + lüg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

[459] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

KÖZKÜNÄK:

"Şahin ve kertenkeleye benzeyen, rüzgârla hayatını idame ettiren kuş" anlamında kullanılır [I.433/526] 263. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 387).

Kökeni: "Ulu doğana benzeyen ve havada şiddetli saldırılar yapan bir kuş"tur (Clauson, 1972: 760). Kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAḌİN QAḌNAĞUN:

"Kayın" anlamında kullanılır [I.434/528] 264. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 387).

Kökeni: "Kaynata, kayınlar (damat, güvey, enişte, kayınbirader)" anlamına gelen sözcük grubunu oluşturan sözcüklerin kökeni verilmemiştir (DTS, 1969: 404).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SANDUVĀČ:

"Bülbül" anlamında kullanılır [I.434/528] 264. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 387).

Kökeni: Soğd kökenlidir (Clauson, 1972: 837).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 58)'de *sanduvaç* "bülbül"; ŞS (Kunos, 1902: 166)'de *sandulac* "bülbüle şebih bir kuş ismidir" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

MUNDARU:

"İpekten yapılmış gelin odası" anlamında kullanılır [I.434/528] 264. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 387).

Kökeni: Düğün gecesi geline gelen hediyelerin takdim edildiği, gelinin ve damadın varlığının toplandığı yeri anlatan bir sözcüktür (Clauson, 1972: 768). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TİZİLDÜRÜK:

"Ayakkabının ucuna yerleştirilen bakır sikke" anlamında kullanılır [I.434/528] 264. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 387).

Kökeni: Sözcük tizil (isim kökü) + dürük (isimden isim yapım eki) şeklinde oluşmuştur (Nalbant, 2008: 85).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖZÜLDÜRÜK:

"At kuyruğundan dokunan göz kamaşınca ya da sersemleyince göze konulan şey" anlamında kullanılan [I.434/528] 264. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 387).

Kökeni: "Kö:z" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 761). Bu sözcüğün sonundaki *+dürük* eki nesne ismi türetmek için kullanılmaktadır (Nalbant, 2008: 72).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 54)'de *közündürük* sözcüğü "kıldan yapılıp gözün üzerine konulan göz örtüsü, hayvanların etrafı görmemek için gözlerine takılan kapak, belki de gözlük (?)" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČÄNİŠTÜRÜK:

Fındığa benzer bir meyvedir. Beyazı ve kırmızısı olur, yazın başında olgunlaşır ve yenir [I.434/528] 264. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 387).

Kökeni: "*Çeniş" ve "*çen-" sözcüklerinden türemiş olabilir. Ama her iki sözcüğün de izi yoktur (Clauson, 1972: 427).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖMÜLDÜRÜK:

"Göğüs eyeri" anlamında kullanılır [I.434/528] 264. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 388).

Kökeni: "*Kömül" sözcüğünden türemiştir. *Köŋül* sözcüğünün bozulmuş bir şeklidir (Clauson, 1972: 722). Sözcük kömül (isim kökü) + dürük (isimden isim yapım eki) şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 122)'de *kömüldürük* "göğüslük"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 51)'de *kömüldürük* "atın göğsündeki kayışların iltisak noktasında yapılan süs" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SAQALDURUQ:

"İpekten örülen başlığın yere düşmemesi için çene altından geçirilerek bağlanan şey" anlamında kullanılır [I.434/528] 264. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 388).

Kökeni: "Sakal" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 810). Sözcük sakal (isim kökü) + duruk (isimden isim yapım eki) şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 165)'de *sakal durluk* sözcüğü "bir nevi gerdanlık ismidir" şeklinde açıklandığı için bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QALALDURUQ:

"Bir erkek adı"dır [I.434/528] 264. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 388).

Kökeni: Özel addır (DTS, 1969: 410). Muhtemelen qalal (isim kökü) + duruk (isimden isim yapım eki) şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ZARĠUNČMŪD:

“Bir tür reyhan”dır [I.434/528] 264. Varak (Dankoff-Kelly, 1982-I: 388).

Kökeni: Soğd kökenlidir (Clauson, 1972: 986).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAT:

“Acem, İranlı” anlamında kullanılır [II.222/278] 406. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 103).

Kökeni: Sözcüğün temel anlamı oldukça çok şekilli olarak çevrilmiştir. Sözcüğün temel anlamı “yabancı”dır. Türkler arasında “Acem” anlamına gelmektedir (Clauson, 1972: 449). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-II: 105)’de *suqaq* “Acem” sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, ML, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 143)'de *ṭaṭ* "tat"; İML (Battal, 1997: 69)'de *tat* "lezzet, dilin duyduğu his"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 100)'de *tat* "ekinci, fellâh; tatlıda olan tat; bir şeyin tadı"; EZ (Atalay, 1945: 253)'de *tat* "şehirli, yerli çiftçi; demir pası"; EM (Toparlı, 2003: 112)'de *ṭaṭ* "çiftçi, köylü"; AL (Kaçalin, 2011: 1009)'de *tat* "reayadan şehirde oturmayan takım, ekâbirin kulundan başka yanında ve hizmetinde olanlar, işsiz levent takımı"; ŞS (Kunos, 1902: 184)'de *tat* "Türk hükmine girmiş olan kavmlara denir, Taçık gibi; bir şeyin lezzeti" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-II: 103, 103)'de *tat* "Uygur kâfirleri; kılıç ve buna benzer şeylerin üzerindeki pas" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TAT[460]:

"Uygur kâfirleri" anlamında kullanılır [II.222/278] 406. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 103).

Kökeni: "Müslüman olmayan Uygurların aşağılayıcı sözü" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 541).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 143)'de *ṭaṭ* "tat"; İML (Battal, 1997: 69)'de *tat* "lezzet, dilin duyduğu his"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 100)'de *tat* "ekinci, fellâh; tatlıda olan tat; bir şeyin tadı"; EZ (Atalay, 1945: 253)'de *tat* "şehirli, yerli çiftçi; demir pası"; EM (Toparlı, 2003: 112)'de *ṭaṭ* "çiftçi, köylü"; AL (Kaçalin, 2011: 1009)'de *tat*

[460] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

"reayadan şehirde oturmayan takım, ekâbirin kulundan başka yanında ve hizmetinde olanlar, işsiz levent takımı"; ŞS (Kunos, 1902: 184)'de *tat* "Türk hükmine girmiş olan kavmlara denir, Taçık gibi; bir şeyin lezzeti" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-II: 103, 103)'de *tat* "Acem; kılıç ve buna benzer şeylerin üzerindeki pas" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TAT TAWĠĀČ[461]:

"Uygur ve Çinli" anlamında kullanılır [II.222/278] 406. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 103).

Kökeni: "Uygur ve Çinli" anlamına gelen sözcük grubunu oluşturan sözcüklerin kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 449).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TAT:

"Kılıç ve buna benzer şeylerin üzerindeki pas" anlamında kullanılır [II.224/280] 407. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 103).

Kökeni: "Pas" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 449).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[461] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

EZ (Atalay, 1945: 253)'de *tat* sözcüğü "demir pası" anlamına geldiği için bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 143)'de *ṭaṭ* "tat"; İML (Battal, 1997: 69)'de *tat* "lezzet, dilin duyduğu his"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 100)'de *tat* "ekinci, fellâh; tatlıda olan tat; bir şeyin tadı"; EZ (Atalay, 1945: 253)'de *tat* "şehirli, yerli çiftçi"; EM (Toparlı, 2003: 112)'de *ṭaṭ* "çiftçi, köylü"; AL (Kaçalin, 2011: 1009)'de *tat* "reayadan şehirde oturmayan takım, ekâbirin kulundan başka yanında ve hizmetinde olanlar, işsiz levent takımı"; ŞS (Kunos, 1902: 184)'de *tat* "Türk hükmine girmiş olan kavmlara denir, Taçık gibi; bir şeyin lezzeti" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-II: 103, 103)'de *tat* "Uygur kâfirleri; Acem" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

XOC XOC:

"Keçileri gütmek için kullanılan bir ifade"dir [II.224/280] 407. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 103).

Kökeni: "Keçileri gütmek için kullanılan bir ifade" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 589). Bize göre bir yansımadır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

HÄČ HÄČ:

"Atları dizginlemek için kullanılan bir ifade"dir [II.224/280] 407. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 103).

Kökeni: DTS'de sözcük grubu "at için kullanılan haydalama haykırış" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 197). Bize göre bir yansımadır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ŠİŠ:

"Tutmaç yenilen şiş" anlamında kullanılır [II.224/280] 407. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 103).

Kökeni: "Tutmaç yedikleri şiş" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 524).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 141)'de *şiş* "şiş"; İML (Battal, 1997: 66)'de *şiş* "pişirilecek eti geçirdikleri ağaç yahut demir"; EZ (Atalay, 1945: 248)'de *şiş* "şiş"; EM (Toparlı, 2003: 110)'de *şiş* "şiş"; ŞS (Kunos, 1902: 178)'de *şiş* "büyük demirden

iyne mıh"; ZT (Kara, 2011: 389)'de *şiş* "şiş" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 96)'de *şiş* "şişen, kabaran yer"; ŞS (Kunos, 1902: 178)'de *şiş* "kabarcık, verem"; ZT (Kara, 2011: 389)'de *şiş* "şiş, şişmiş" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QAQ:

"İkiye bölünmüş herhangi bir şey" demektir ve ärük qaqi buna örnek gösterilebilir [II.224/280] 407. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 103).

Kökeni: DTS'de sözcük "dilimcik, (ince) dilim: ẹrük qaqï erik dilimi" şeklinde açıklanmıştır ve kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 421).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-II: 104)'de *qatut* "ikiye bölünmüş herhangi bir şey" sözcüğü bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 36)'de *kak* "koşuda geri kalan at"; EZ (Atalay, 1945: 182)'de *kak* "kadit, kuruyan, kakırdıyan her şey"; AL (Kaçalin, 2011: 951)'de *ḳaḳ* "kurumuş

nesne"; ŞS (Kunos, 1902: 114)'de *kak* "güneş ve ateşden kurumuş olan, kup-kuru, kavun kakı; su toplanacak mahal ve mevki, yağmur yeri"; ZT (Kara, 2011: 343)'de *ḳaḳ* "yağmur sularıyla oluşan gölcük" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-II: 103, 104)'de "kurutulmuş olan herhangi bir şey; gölcük" anlamlarına gelen *qaq* sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QAQ ÄT[462]:

"Kurutulmuş et" anlamında kullanılır. Kurutulmuş olan herhangi bir şeye de böyle denir [II.224/280] 407. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 103).

Kökeni: DTS'de sözcük grubuyla ilgili "kuru, kurutulmuş: qaq ẹt kuru et" bilgisini vermiştir (DTS, 1969: 421).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 182)'de *kak* "kadit, kuruyan, kakırdıyan her şey"; AL (Kaçalin, 2011: 951)'de *ḳaḳ* "kurumuş nesne"; ŞS (Kunos, 1902: 114)'de *kak* "güneş ve ateşden kurumuş olan, kup-kuru, kavun kakı" sözcükleri bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 36)'de *kak* "koşuda geri kalan at"; ŞS (Kunos, 1902: 114)'de *kak* "su toplanacak mahal ve mevki, yağmur yeri"; ZT (Kara, 2011: 343)'de *ḳaḳ* "yağmur sularıyla oluşan gölcük" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-II: 103, 104)'de "ikiye bölünmüş bir şey; gölcük" anlamlarına gelen *qaq* sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

[462] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

QAQ:

"Gölcük" anlamında kullanılır [II.224/280] 407. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 104).

Kökeni: "Su birikintisi, durgun su" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 422).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 114)'de *kak* "su toplanacak mahal ve mevki, yağmur yeri"; ZT (Kara, 2011: 343)'de *ḳaḳ* "yağmur sularıyla oluşan gölcük" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 36)'de *kak* "koşuda geri kalan at"; EZ (Atalay, 1945: 182)'de *kak* "kadit, kuruyan, kakırdıyan her şey"; AL (Kaçalin, 2011: 951)'de *ḳaḳ* "kurumuş nesne"; ŞS (Kunos, 1902: 114)'de *kak* "güneş ve ateşden kurumuş olan, kup-kuru, kavun kakı; su toplanacak mahal ve mevki, yağmur yeri"; ZT (Kara, 2011: 343)'de *ḳaḳ* "yağmur sularıyla oluşan gölcük" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-II: 103, 104)'de "kurutulmuş olan herhangi bir şey; ikiye bölünmüş bir şey" anlamlarına gelen *qaq* sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÄK:

"Hınç, kin" anlamına gelir. Buradan gelerek "öčlüg käklig kiši (öç almak isteyen ve hıncı olan kişi)" denir [II.224/280] 407. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 104).

Kökeni: Erken dönemde *o:ç* sözcüğüyle beraber hendiaduoin (iki sözcüğün birleşerek bir anlamı ifade etmesi) olarak kullanılmıştır. (Clauson, 1972: 707).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 165)'de *öç* "öç, intikam"; İML (Battal, 1997: 54)'de *öç* "diyet, kasas"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 64)'de *öç* "intikam"; EZ (Atalay, 1945: 224)'de *öç* "öç; öndül" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 93, 98)'de *ōç, öçüt* "kin" sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

(Dankoff-Kelly, 1984-II: 104)'de *käk* "zorluk, sıkıntı" sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÄK:

"Zorluk, sıkıntı" anlamında kullanılır [II.224/280] 407. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 104).

Kökeni: "Dert, zahmet, sıkıntı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Räsänen, 1969: 247).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 119)'de *emgek* "zahmet", ME (Yüce, 1993: 214)'de *zaḫmet* "sıkıntı, zahmet"; İML (Battal, 1997: 22)'de *bun* "eksiklik, noksanlık", İML (Battal, 1997: 51)'de *mun* "eksiklik, kusur"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 23)'de *bun* "ayıp", Kİ (Caferoğlu, 1931: 10)'de *ämäk* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 11)'de *ämgäk* "emek", Kİ (Caferoğlu, 1931: 59)'de *muŋ* "zaruret, ihtiyaç"; EZ (Atalay, 1945: 218)'de *munğ* "bun"; AL (Kaçalin, 2011: 934)'de *emgek/ėmgek* "zahmet, meşakkat, cerime", AL (Kaçalin, 2011: 961)'de *ḳıyın* "zahmet, meşakkat, cerime", AL (Kaçalin, 2011: 962)'de *ḳıynalġu* "zahmet, meşakkat, cerime", AL (Kaçalin, 2011: 976)'de *muŋ* "bela ve mihnet, bunlu, sıkıntılı, mihnetli"; ŞS (Kunos, 1902: 63)'de *emkak* "emek, zahmet", ŞS (Kunos, 1902: 86)'de *imak* "zahmet, meşakket", ŞS (Kunos, 1902: 129)'de

kıyın “meşakket, zahmet”, ŞS (Kunos, 1902: 196)’de *tuluk* “zahmet”, ŞS (Kunos, 1902: 146)’de *mung* “derd, keder” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 138, 307, II: 107, III: 333)’de *ämgäk, kätän, tolġāġ, muŋ* “zahmet” sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, EM, ML, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-II: 104)’de *käk* “intikam” sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÖK:

“Eyer kolanı” anlamında kullanılır [II.224/280] 407. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 104).

Kökeni: Räsänen, sözcüğün anlamını “kolan” olarak vermiş ve bunu Moğolca *kökü* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 287).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 120)’de *ḳolan* “kolan”; İML (Battal, 1997: 47)’de *kulan* “hayvanın eğer ve semerini üstüne bağlamak üzere belinin altından geçirilen kayış, bağ”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 81)’de *qulan* “hayvanların karnının altından geçen kayış”; EZ (Atalay, 1945: 204)’de *kolan* “semer kolanı”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 116)’de *ḳolan* “kolan”; EM (Toparlı, 2003: 94)’de *ḳolan* “kolan”; ŞS (Kunos, 1902: 8)’de *ayl* “kolan, ayıl”, ŞS (Kunos, 1902: 16)’de *atğı (atkı)* “kolan”, ŞS (Kunos, 1902: 192)’de *toka* “at kolanı” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 307, 324, 346)’de *qolan, tergü, tartiġ* “kolan” sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 148)'de *kök* "gökyüzü"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 122)'de *kök* "sema, gökyüzü"; İML (Battal, 1997: 46)'de *kök* "gök, sema"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 50-51)'de *kök* "sema"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 116)'de *kök* "gökyüzü"; EM (Toparlı, 2003: 95)'de *kök* "gökyüzü, sema"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 174-175, 776b-24)'de "…Ve *kök* lafẓın hem niçe ma'nâ bile isti'māl ḳılurlar. Biri kök ās-mānnı dirler yana kök āhengdür yana kök tikerde köklemekdür yana kök ḳadaġnı hem…"; ŞS (Kunos, 1902: 135)'de *kök* "asman"; ZT (Kara, 2011: 360)'de *kök* "gök, gökyüzü" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-II: 104)'de yer alan ve "kök ya da asıl" anlamına gelen *kök* sözcüğü de bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÖK:

Oğuz ve Kıpçak diyalektlerinde "kök ya da asıl" anlamında kullanılır [II.226/283] 408. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 104).

Kökeni: "Kök ya da asıl" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 708).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 192)'de *tüp* "dip, kök"; EZ (Atalay, 1945: 267)'de *tüp* "dip"; AL (Kaçalin, 2011: 1028)'de *tüp* "dip, ağaç ve başka nesnelerin dibi"; ZT (Kara, 2011: 406)'de *tüp* "kök; dip; esas" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 208, 209, 210, 168)'de *tüp, šüt, tōz, yildiz* "kök" sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan bütün sözlüklerde yer alan sözcüğün bire hiç eş değerliği bulunmamaktadır.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 148)'de *kök* "gökyüzü"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 122)'de *kök* "sema, gökyüzü"; İML (Battal, 1997: 46)'de *"kök"* "gök, sema"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 50-51)'de *kök* "sema"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 116)'de *kök* "gökyüzü"; EM (Toparlı, 2003: 95)'de *kök* "gökyüzü, sema"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 174-175, 776b-24)'de "…Ve kök lafẓın hem niçe ma'nâ bile isti'māl ḳılurlar. Biri kök ās-mānnı dirler yana kök āhengdür yana kök tikerde köklemekdür yana kök ḳadaġnı hem…"; ŞS (Kunos, 1902: 135)'de *kök* "asman"; ZT (Kara, 2011: 360)'de *kök* "gök, gökyüzü" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-II: 104)'de yer alan ve "eyer kolanı" anlamına gelen *kök* sözcüğü de bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QATUT[463]:

"Karışım" anlamında kullanılır. Buradan gelerek "qatutluġ oq (başı zehirli ok)" denir [II.226/283] 408. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 104).

Kökeni: "Kat-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 596). Sözcük, *kat- (fiil kökü) + -(u)t (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[463] "İkiye ayrılmış herhangi bir şey; ayakkabı üreticileri tarafından kullanılan tutkal" anlamlarındaki "qatut" sözcükleri aynı maddede bulunmaktadır.

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-II: 104, 104)'de *qatut* "ikiye ayrılmış herhangi bir şey; ayakkabı üreticileri tarafından kullanılan tutkal" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QATUT:

Barsgan diyalektinde "ikiye ayrılmış herhangi bir şey" anlamında kullanılır. "Armut qatuti (ikiye ayrılmış armut)" gibi [II.226/283] 408. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 104).

Kökeni: "Dilim" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 596, DTS, 1969: 436).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-II: 103)'de *qaq* "herhangi bir şeyin ikiye bölünmüşü" sözcüğü bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-II: 104, 104)'de *qatut* "karışım; ayakkabı üreticileri tarafından kullanılan tutkal" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QATUT:

"Ayakkabı üreticileri tarafından kullanılan tutkal" demektir [II.226/283] 408. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 104).

Kökeni: "Ayakkabı üreticileri tarafından kullanılan tutkal" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 596).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-II: 104)'de *qatut* "ikiye ayrılmış herhangi bir şey; karışım" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÄTÜT KİŠİ:

"Aksi, yaşlı adam" anlamında kullanılır [II.226/283] 408. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 104).

Kökeni[464]: "Çatık kaşlı, aksi, yaşlı adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "ket-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 702). Sıfat unsuru, *ket- (fiil kökü)* + *-(ü)t (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QAČAČ:

"Bir tür Çin ipeği"dir [II.226/283] 408. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 105).

[464] İsim unsuru olan "kiši" ise 544. varakta müstakil olarak ele alındığı için burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

Kökeni: Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-II: 105)'de yer alan ve "kir" anlamına gelen *qačāč* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QAČĀČ:

"Kir" anlamında kullanılır [II.226/283] 408. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 105).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "kakaç" maddesinde ele almıştır. "Kir" anlamına gelir. "Kak" sözcüğünün küçültme eki almış şeklidir (Clauson, 1972: 610).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 145)'de *kir* "kir, pis(lik)"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 119)'de *kir* "kir"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 49)'de *kir* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 202)'de *kir* "kir"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 115)'de *kir* "kir"; ŞS (Kunos, 1902: 177)'de *kir* "leke, pislik, mındarlık; yağlı, kirli"; ZT (Kara, 2011: 355)'de *kir* "kir, pislik" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 278)'de yer alan ve "kir" anlamına gelen *qaqač* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-II: 105)'de yer alan ve "bir tür Çin İpeği" anlamına gelen *qačač* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BOQAQ:

"Kuş kursağı" anlamında kullanılır [II.226/283] 408. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 105).

Kökeni: "Kuş kursağı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 313, Räsänen, 1969: 79).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BOQUQ:

"Ağaç tomurcuğu, çanağı" anlamında kullanılır [II.226/283] 408. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 105).

Kökeni: "Çiçek kümesi, tomurcuğu" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 313).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-II: 105)'de *boquq* "boğazın iki yanında deri ile et arasında oluşan et" sözcüğü de bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BOQUQ:

"Boğazın iki yanında deri ile et arasında oluşan et" anlamında kullanılır [II.226/283] 408. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 105).

Kökeni: "Gırtlak çıkıntısının her bir yanında oluşan deri ve et arasındaki guatr bezi" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 313).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-II: 105)'de *boquq* "ağaç tomurcuğu, çanağı" sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TAQUQ:

Türkmen diyalektinde "tavuk" demektir [II.228/285] 409. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 105).

Kökeni: "Tavuk" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 536).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 184)'de *ṭavuḳ* "tavuk (cinsi)"; EZ (Atalay, 1945: 253)'de *tavuk/keklik* "tavuk"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 125)'de *ṭavuḳ* "tavuk"; EM (Toparlı, 2003: 111)'de *ṭaġuḳ* "tavuk", EM (Toparlı, 2003: 112)'de *ṭavuḳ* "tavuk"; AL (Kaçalin, 2011: 1010)'de *tavuġ* "tavuk"; ŞS (Kunos, 1902: 185)'de *tehaku (takuğ)* "tavuk"; ZT (Kara, 2011: 389)'de *taḫaḳu/ taḫaḳuy* "tavuk", ZT (Kara, 2011: 394)'de *tavuġ* "tavuk" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 336)'de *taqāġu* "tavuk" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SAQAQ:

"Çene" anlamında kullanılır [II.228/285] 409. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 105).

Kökeni: "Saka:l" sözcüğüyle akrabadır. Muhtemelen "*saka:-" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 807). Räsänen, sözcüğün anlamını "çene" olarak vermiş ve bunu Moğolca *sagag* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 396).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 990)'de *saḳaḳ* "çene ile boyun arası"; ŞS (Kunos, 1902: 165)'de *sakağ* "gabgab, zanah" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ZT (Kara, 2011: 378)'de *saḳag/saḳaḳ* sözcüğü "yanak" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir.

SUQAQ:

"Beyaz ceylan" anlamında kullanılır [II.228/285] 409. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 105).

Kökeni: "Ivık"ın erkeğidir. Dişi ceylan anlamıyla kullanılmıştır. Ama aslında erkek ceylanı ifade eder. Etimolojik olarak "suk-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 808). Sözcük, *suk- (fiil kökü)* + *-ak (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 174)'de *sukağ* sözcüğü "bir nevi büyük geyik" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük, DLT (Dankoff-Kelly, 1984-II: 105)'de yer alan *suqaq* "Farslı" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

SUQAQ[465]:

Oğuzlar arasında kinayeli olarak Farslara "suqaq" denir [II.228/285] 409. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 105).

Kökeni: Oğuzlar arasında argo terim olarak Farslar için kullanılır (Clauson, 1972: 808). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-II: 103)'de yer alan ve "Fars" anlamına gelen *tat* sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük, DLT (Dankoff-Kelly, 1984-II: 105)'de yer alan *suqaq* "beyaz ceylan" sözcüğüyle yalancı eş değerdir.

TÜGÄK:

"Yükleri tutturmak için uçları bağlı tahta halka" anlamında kullanılır [II.228/285] 409. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 106).

Kökeni: "Tüg-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 480). Sözcük, *tüg- (fiil kökü) + -ek (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Nalbant, 2008: 83).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[465] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČÄKÄK:

Oğuz diyalektinde "çekiç" anlamında kullanılır [II.228/285] 409. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 106).

Kökeni: Öz Türkçe bir sözcüktür. "Çek-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 415). Sözcük, *çek- (fiil kökü)* + *-ek (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 28)'de *çäküç* "çekiç"; EZ (Atalay, 1945: 161)'de *çeküş* "çekiç"; EM (Toparlı, 2003: 80)'de *çeküç* "çekiç"; AL (Kaçalin, 2011: 922)'de *çeküş* "çekiç"; ŞS (Kunos, 1902: 41)'de *çeküş (çeküc)* "matrak, tokmak, petk" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EK, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČÄKİG:

"Kitaptaki vurgu işaretleri" anlamında kullanılır [II.228/285] 409. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 106).

Kökeni: "Yazıdaki vurgu işaretleri" anlamına gelir ve "çek-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 415). Sözcük, *çek- (fiil kökü)* + *-(i)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČÄKİK:

"Küçük çocuğun cinsel organı" anlamında kullanılır [II.228/285] 409. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 106).

Kökeni: "Çocuğun küçük olduğu zamanki cinsel organı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 415).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-II: 106)'de *čäkik* "kayalıklarda yaşayan ve serçeye benzeyen alaca bir kuş" sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ČÄKİK:

"Kayalıklarda yaşayan ve serçeye benzeyen alaca bir kuş"tur [II.228/285] 409. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 106).

Kökeni: "Kayalıklarda yaşayan ve serçeye benzeyen alaca bir kuş" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 415).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-II: 106)'de *čäkik* "küçük çocuğun cinsel organı" sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÄKÜK:

"Doğan" anlamında kullanılır [II.228/285] 409. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 106).

Kökeni: Bir tür av kuşudur (Clauson, 1972: 710). "Doğan" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 295).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YETÜT:

"Ordudaki yedek askerler" anlamında kullanılır [II.228/285] 409. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 106).

Kökeni: Sözcük, *yet- (fiil kökü)* +*- (ü)t (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Nalbant, 2008: 98).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖKĀGŪN:

"Mavi sinek" anlamında kullanılır [II.228/285] 409. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 106).

Kökeni: Sözcük, *kök (isim kökü) + egü (isimden isim yapım eki) + n (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 135)'de *kökeyin* sözcüğü "muziyat-i hayvanatın bir nevidir, deveye ve ata yapışır" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TOLĠĀĞ:

"Kadının küpesi" anlamında kullanılır [II.230/287] 410. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 106).

Kökeni: "Tolğa-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 496). Sözcük, *tolğa- (fiil kökü) + -g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 154)'de *küpe* "küpe"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 127)'de *küpe* "küpe"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 55)'de *küpä* "küpe"; EZ (Atalay, 1945: 214)'de *küpe* "küpe"; ŞS (Kunos, 1902: 15)'de *astiğ* "kulak küpesi", ŞS (Kunos, 1902: 62)'de *elburğa* "kulak küpesi, halka", ŞS (Kunos, 1902: 66)'de *eserğa* "küpe, guşvare", ŞS (Kunos, 1902: 66)'de *isirğa* "küpe, halka, guşvare", ŞS (Kunos, 1902: 144)'de *mekeki* "üzbeg lisanında küpe demekdir, halka", ŞS (Kunos, 1902: 165)'de *salğum küpe* "bir nevi küpedir" sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 135, III: 262)'deki *ügmäk, küpä* "küpe" sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-II: 107)'de *tolġāġ* "zorluk, sıkıntı" sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TOLĠĀĠ:

"Zorluk, sıkıntı" anlamında kullanılır [II.230/287] 410. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 107).

Kökeni: "Acı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 496).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 119)'de *emgek* "zahmet", ME (Yüce, 1993: 214)'de *zaḫmet* "sıkıntı, zahmet"; İML (Battal, 1997: 22)'de *bun* "eksiklik, noksanlık", İML (Battal, 1997: 51)'de *mun* "eksiklik, kusur"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 23)'de *bun* "ayıp", Kİ (Caferoğlu, 1931: 10)'de *ämäk* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 11)'de *ämgäk* "emek", Kİ (Caferoğlu, 1931: 59)'de *muŋ* "zaruret, ihtiyaç"; EZ (Atalay, 1945: 218)'de *munğ* "bun"; AL (Kaçalin, 2011: 934)'de *emgek/ėmgek* "zahmet, meşakkat, cerime", AL (Kaçalin, 2011: 961)'de *ḳıyın* "zahmet, meşakkat, cerime", AL (Kaçalin, 2011: 962)'de *ḳıynalġu* "zahmet, meşakkat, cerime", AL (Kaçalin, 2011: 976)'de *muŋ* "bela ve mihnet, bunlu, sıkıntılı, mihnetli"; ŞS (Kunos, 1902: 63)'de *emkak* "emek, zahmet", ŞS (Kunos, 1902: 86)'de *imak* "zahmet, meşakket", ŞS (Kunos, 1902: 129)'de *kıyın* "meşakket, zahmet", ŞS (Kunos, 1902: 196)'de *tuluk* "zahmet", ŞS (Kunos, 1902: 146)'de *mung* "derd, keder" şekillerinde geçen sözcükler DLT'deki "ämgäk" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 138, II: 104, ı: 307, III: 333)'deki *ämgäk, käk, kätän, muŋ* "zahmet" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-II: 107)'de *tolġāġ* "küpe" sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TALĠĀĠ:

"İnsanı çarpıp öldürecek derecedeki kar fırtınası" anlamında kullanılır [II.230/287] 410. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 107).

Kökeni: "İnsanı şaşırtan kar fırtınası" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 496).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QARĠĀĠ:

"Lanet" anlamında kullanılır [II.230/287] 410. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 107).

Kökeni: "Karğa:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 653). DTS'de sözcük "*(Tanrı)* laneti, öfkesi" şeklinde açıklanmıştır ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 426).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 113)'de *ḳarış* "kargış, kötü dua, beddua"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 71)'de *qarış* "beddua"; EZ (Atalay, 1945: 185)'de *kargış* "ilenme, kötü dilekte bulunma- inkisar, lanet"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)'de *ḳarġış* "beddua"; EM (Toparlı, 2003: 88)'de *ḳarġış* "beddua, ilenç"; AL (Kaçalin, 2011: 954)'de *ḳarġış* "beddua"; ŞS (Kunos, 1902: 121)'de *karğış* "hakaret, lânet etmek, bed dua, karğamak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 345)'de *qarġiš* "lanet" sözcüğü de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QİRĠĀĠ:

"Elbisenin kenarı" anlamında kullanılır [II.230/287] 410. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 107).

Kökeni: "Kırğa:-" fiilinden türemiştir. Çağatay Türkçesindeki *kırığ / kırık* sözcüğüyle açık bir ilişkisi vardır. *Kıḍığ* sözcüğüne benzer. ḏ > r ses değişimi Türkçede iyi bir şekilde kanıtlanmamıştır. Ama ḏ > z değişimi bazı dillerde ve z > r değişimi Türkçenin bütün l/r'li gruplarında bulunur (Clauson, 1972: 653).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-II: 107)'de yer alan ve "emirin ya da kralın kendinden aşağıda bulunan kişilere kızması" anlamına gelen *qirġāġ* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QİRĠĀĠ:

"Emirin ya da kralın kendinden aşağıda bulunan kişilere kızması" anlamında kullanılır [II.230/287] 410. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 107).

Kökeni: "Kırğa:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 653). Bize göre "karğa-" fiiliyle ilişkilidir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-II: 107)'de yer alan ve "elbisenin kenarı" anlamına gelen *qirġāġ* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TOLQŪQ:

"Şişirilmiş şarap tulumu" anlamında kullanılır [II.230/287] 410. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 107).

Kökeni: Morfolojik olarak "toluk-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 496). Sözcük, *toluk- (fiil kökü)* + *-(u)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 74)'de *tokluk* "tulum" sözcüğüyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÜRKÄK:

Sözcüğün içinde geçtiği cümle "gökyüzü kara bulutlarla kaplandı" şeklinde çevrilmektedir [II.230/287] 410. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 107).

Kökeni: Etimolojik olarak "bürkür-" fiiliyle ilişkilidir (Clauson, 1972: 363).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÄZGĀK:

"Titreme" anlamında kullanılır [II.230/287] 410. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 107).

Kökeni: "Bez-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 391). Sözcük, *bez- (fiil kökü) +- gek (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Nalbant, 2008: 87).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 101)'de *bẹzek* "sıtma nöbeti, ateş"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 146)'de "titreme" "titreme"; İML (Battal, 1997: 73)'de "titrag" "titreme"; ŞS (Kunos, 1902: 200)'de *verce* "ısıtma, hima illeti, titreme"; ZT (Kara, 2011: 312)'de "bézgek" "sıtma, titreme hastalığı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 294)'de *bäzig* "titreme" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÜRGĀK:

"Bohça" anlamında kullanılır [II.230/287] 410. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 107).

Kökeni: "Tür-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 544). Sözcük, *tür- (fiil kökü) +- gek (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Nalbant, 2008: 88).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 213)'de *bōġ, çūġ* "bohça" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÄZGĀK ÄR:

"İşten ve buna benzer şeylerden kaçan adam" anlamında kullanılır [II.230/287] 410. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 107).

Kökeni[466]: Sözcük grubunun örneklenen sıfat unsuru *täzgäk* sözcüğünün "tez-" fiilinden türediği açıktır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SÄRGÄK:

Sarhoşluktan ya da başka şeylerden dolayı titreme, sallanma" anlamında kullanılır [II.230/287] 410. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 107).

Kökeni: "*Ser-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 850). Sözcük, *ser- (fiil kökü) + -gek (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

[466] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 994)'de *sėrgek* sözcüğü "uykudan belinleyip sıçrayıp uyanmak" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÄRGÜK:

"Koyunun midesinde üçüncü mideye benzer bir şey" anlamında kullanılır [II.230/287] 410. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 107).

Kökeni: "Ker-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 742). Sözcük, *ker- (fiil kökü) + -gük (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄSGÜK:

"Köpeğin demir tasması" anlamında kullanılır [II.230/287] 410. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 108).

Kökeni: "Köpeğin demir tasması" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 750).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖSGÜK:

"Kem gözlerden korunmak için bostanlara ve üzüm bağlarına dikilen korkuluk" anlamında kullanılır [II.230/287] 410. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 108).

Kökeni: İlk bakışta –gük ekiyle yapıldığı görülüyor. Anlamsal olarak "küs-" ya da "küse:-" ile ilişkisi yoktur. Ama belki de "*kös-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 750). Sözcük, *kös- (fiil kökü) +- gük (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÜRGĀK:

"Gemi küreği; her şeyin küreği" anlamında kullanılır [II.232/289] 411. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 108).

Kökeni: "Küri:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 742). Sözcük, *küri- (fiil kökü)* + *-gek (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 127)'de *kürek* "kürek"; EZ (Atalay, 1945: 214)'de *kürek* "kürek"; EM (Toparlı, 2003: 98)'de *kürek* "kürek"; AL (Kaçalin, 2011: 972)'de *kürçek* "gemi küreği", AL (Kaçalin, 2011: 938)'de *eşgek* "gemi küreği", AL (Kaçalin, 2011: 943)'de *ḫāde* "gemi küreği"; ŞS (Kunos, 1902: 100)'de *yapalak* "kürek", ŞS (Kunos, 1902: 141)'de *kürçek* "kürek", ŞS (Kunos, 1902: 194)'de *törtan* "kürek" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EK, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄWGĀK:

"Konuşurken kekeleyen kişi"ye denir [II.232/289] 411. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 108).

Kökeni: "Kev-" fiilinden türemiştir ve "konuşmasında belirsiz bir kekemeliği olan kişi" anlamına gelir (Clauson, 1972: 689). Sözcük, *kev- (fiil kökü)* + *-gek (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SAMİRGŪK:

Balasagun diyalektinde "bülbüle benzeyen bir şeyler" anlamında kullanılır [II.232/289] 411. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 108).

Kökeni: Bir kuş türüdür (Clauson, 1972: 830). DTS'de sözcük "semürg, efsanevî bir kuşun ismi" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 495). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KİḌİZGĀK QĀĠŪN:

"Tazeliğini kaybetmiş ve keçe gibi olmuş kavun" anlamında kullanılır [II.232/289] 411. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 108).

Kökeni[467]: "Tazeliğini kaybetmiş ve keçe gibi olmuş kavun" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "kiḍiz" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 707).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

KÖSÜRGĀK (?) ÄR:

"Evinde birisi olunca sıkılan adam" anlamında kullanılır [II.232/289] 411. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 108).

Kökeni[468]: Bize göre sözcük grubunun sıfat unsuru "kösür-" fiilinden türemiştir ve "-gek" ekiyle yapılmıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[467] Sözcük grubunun isim unsuru olan "qāġūn" sözcüğünün kökeni bilgisi 207. varaktaki "qāġūn" maddesindedir.

[468] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ČÄŋGÄK ÄR:

"Kötü huylu adam" anlamında kullanılır [II.232/289] 411. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 108).

Kökeni[469]: Sözcük grubunun sıfat unsurunun köken bilgisi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ČÖŋGÄK:

Çiğil diyalektinde "deri süt kovası" anlamında kullanılır [II.232/289] 411. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 108).

Kökeni: "Deri süt kovası" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 426).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 341)'deki "sarnič" sözcüğü, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 300)'deki "könäk" sözcüğü ve DLT (Dankoff-Kelly, 1984-II: 108)'deki "käsirgü" sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

[469] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÄRÐÜK:

"Yerden su sızması" anlamında kullanılır [II.232/289] 411. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 108).

Kökeni: "Térin-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 552). Sözcük, *terin- (fiil kökü) + -(ü)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAP:

"Herhangi bir şeyin yuvarlağı" anlamında kullanılır [II.293/365] 445. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 147).

Kökeni: Bu sözcüğün yuvarlak anlamında kullanılışına dair herhangi bir iz yoktur. Kaşgarlı bunun kullanımını yanlış anlamış olmalıdır (Clauson, 1972: 870).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 289)'de *yumgaklı* "yumru", EZ (Atalay, 1945: 289)'de *yumrı* "yumru"; EM (Toparlı, 2003: 125)'de *yumrı* "yuvarlak"; ŞS (Kunos, 1902: 109)'de *yumru "*müdevver, topalak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 327, III: 170)'de *qirma*, *yumġāq* "yuvarlak" sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-II: 147)'de *yap* "yün artığı" sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YAP:

"Yün artığı" anlamında kullanılır ve buradan gelerek "yün yap" denir [II.293/365] 445. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 147).

Kökeni: "Keçe gibi yün" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 870).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-II: 147)'de *yap* "herhangi bir şeyin yuvarlağı" sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YİP:

"İplik" anlamına gelir. Ayrıca atları bağlamak için kullanılan halata ve ipliğe de "yip" denir [II.293/365] 445. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 147).

Kökeni: "Bükümlü iplik" anlamında kullanılır ancak sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 870).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 210)'de *yip* "ip"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 158)'de *yiplik* "ip, iplik"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 39)'de *ip* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 125)'de *yip [Kıpç.]* "ip"; EZ (Atalay, 1945: 286)'de *yip* "ip"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 110)'de *ip* "ip", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 131)'de y*ip/yiplik* "iplik"; EM (Toparlı, 2003: 86)'de *ip* "ip"; AL (Kaçalin, 2011: 1043)'de *yip* "ip", AL (Kaçalin, 2011: 975)'de *meres* "ip"; ŞS (Kunos, 1902: 106)'de *yiplik* "iplik, risman" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAT:

"Yağmur ve rüzgâr getiren özel taşlarla yapılan bir tür kehanet" anlamında kullanılır [II.293/365] 445. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-II: 147).

Kökeni: Moğolcada *cada* olarak bulunur. Bu yapı *yada* olarak Türkçede geçmişi çok eskidir (Clauson, 1972: 883).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 155)'de *yaṭ* "yabancı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 122)'de *yat* "yabancı; kudret"; EZ (Atalay, 1945: 281)'de *yat* "yad, yabancı"; AL (Kaçalin, 2011: 1040)'de *yat* "bigâne, yabancı"; ŞS (Kunos, 1902: 102)'de *yat (yad)* "yad, garib, yabancı; muḫalif, bikyane"; ZT (Kara, 2011: 422)'de *yaṭ* "yad, yabancı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YAR:

"Salya" anlamında kullanılır [III.2/3] 446. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 147).

Kökeni: "Salya" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 953).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 203)'de *yạr* "tükrük, salya"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 154)'de *yar* "tükürük"; EZ (Atalay, 1945: 266)'de *tükürük* "tükürük"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 127)'de *tükrük* "tükürük"; ŞS (Kunos, 1902: 198)'de *tüfki* "tükürük", ŞS (Kunos, 1902: 175)'de *sümkürük* "tükürük" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 292)'de *suḏuq* "tükürük" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 154)'de *yar* "yalçın kayalık"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 120)'de *yar* "nehirlerin dik ve yüksek sahilleri, selin yardığı yer"; EZ (Atalay, 1945: 279)'de *yar* "yarıntı"; ŞS (Kunos, 1902: 100)'de *yar* "yarılmış, uçurum, varta, haviye, yer; ceri, refik, dost"; ZT (Kara, 2011: 419)'de *yar* "yar, yoldaş" sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 220)'de *yā̈r* "uçurum" sözcüğü de bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YİR:

"Şarkı" anlamında kullanılan bir sözcüktür [III.2/3] 446. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 147).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "ı:r (ya da ır?)" maddesinde ele almıştır. Öne eklenen y- Uygur ve Hakaniye Türkçesinde ikincildir tıpkı *ıra:k* sözcüğü gibi. Çünkü bütün modern dillerde y-, j'ye dönüşmüştür (Clauson, 1972: 192).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 127)'de *ır* "gazel, şarkı"; İML (Battal, 1997: 35)'de *ır* "şarkı, nağme"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 42)'de *ır* "şarkı, makamile söylenilen şey"; AL (Kaçalin, 2011: 965)'de *ḳoşuḳ* "orguştek usülünde ırlanan türkü"; ŞS (Kunos, 1902: 197)'de *tuşuk* "bir nevi türkü, şarki, koşuk", ŞS (Kunos, 1902: 200)'de *varsakı* "koşuk, manzume bir şey okumak, türkü, mani, şarkı"; ZT (Kara, 2011: 358)'de *ḳoşuḳ* "beyit; şarkı, türkü" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 288, III: 215, 220)'de *qošuġ*, *kïïg*, *yı̄r* "şarkı" sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EZ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAŠ:

"Yeşillik ya da ot" anlamında kullanılır. Buradan gelerek "yaš ot (taze yem), laf kalabalığıyla "yaš yoš" şeklinde de söylenebilir [III.2/3] 446. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 147).

Kökeni: "Yeşil sebze" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 976).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 205)'de *yaş* "taze, yaş"; İML (Battal, 1997: 87)'de *yaş* "taze ot"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 121)'de *yaş* "yaş ot"; ŞS (Kunos, 1902: 102)'de *yaş* "taze, körpe" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 231)'de *yāš* "ot" sözcüğü de bu sözükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM ve ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 205)'de *yaş* "göz yaşı; ıslak; ömür, yaş"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 155)'de *yaş* "yaş, ıslak; ömür, göz yaşı"; İML (Battal, 1997: 87)'de *yaş* "göz yaşı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 121)'de *yaş* "ömür; bugünkü manasında; göz yaşı"; EZ (Atalay, 1945: 280)'de *yaş* "gözdeki yaş; ömür-yaş; nem-yaşlık"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 129)'de *yaş* "gözyaşı"; AL (Kaçalin, 2011: 1039)'de *yaş* "yaş, ıslak; tıfıl"; ŞS (Kunos, 1902: 102)'de *yaş* "çocuk; ıslak, rutubetli; dumu"; ZT (Kara, 2011: 421)'de *yaş* "çocuk; göz yaşı; yıl, yaş" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 231)'de *yāš* "gözyaşı" sözcüğü de bu sözükle yalancı eş değerdir.

YOŠ:

Oğuz diyalektinde “kalabalık” anlamında kullanılır [III.2/3] 446. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 147).

Kökeni: “Sıkışma, sıkıntı” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 976).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YİŠ:

“Aşağı doğru eğim” anlamında kullanılır. “Art yiš” ise “iniş ve çıkış” demektir [III.2/3] 446. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 147-148).

Kökeni: “Yüksek yer” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 976).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YUQ:

"Kâsedeki yemek artıkları" anlamına gelir ve "yuq yaq" da denir [III.2/3] 446. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 148).

Kökeni: "Ya:q yu:q" şeklinde kullanılır ve "tenceredeki yemek artıkları" demektir (Clauson, 1972: 895). DTS'de de sözcük "bulaşıklar" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 281).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 231)'de *yāq yūq* "yemek artığı" sözcük grubu bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YOQ YĒR:

"Yokuş yer" anlamında kullanılır [III.2/3] 446. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 148).

Kökeni[470]: "Yüksek yer" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 896).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

[470] Sözcük grubunun isim unsuru olan "yēr" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 505. varaktaki "yēr" maddesinde verilmiştir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YÜK:

"Yük" anlamında kullanılır. Buradan gelerek "bīr yük buġdāy", "bir yük buğday" ya da "ağır yük" denilir [III.2/3] 446. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 148).

Kökeni: "*Yü:-, yü:d-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 910). Sözcük, *yü- (fiil kökü) + -k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 213)'de *yük* "yük"; İML (Battal, 1997: 93)'de *yük* "ağırlık"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 130)'de *yük* "kefalet altına girmekten kinaye olup bugünkü manasındadır"; EZ (Atalay, 1945: 290)'de *yük* "yük"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 132)'de *yük* "yük"; ŞS (Kunos, 1902: 111)'de *yünk* "yük ve yaykamak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YUL:

“Su kaynağı” anlamında kullanılır. Bu yüzden “čoqrama yul” “fışkıran kaynak” demektir [III.2/3] 446. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 148).

Kökeni: “Memba, kaynak” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 917).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 212)’de *yul* “pınar”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 94)’de *bıŋar* “kaynak, göze” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 335)’de *miŋar* “pınar” sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YİL:

“Yıl” anlamında kullanılır [III.2/3] 446. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 148).

Kökeni: Moğolcada *cil* olarak bulunur. Aslında sadece on iki hayvanlı döngüde bir yıldır. Sonra genel anlamda “yıl”ı ifade etmiştir (Clauson, 1972: 917).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 209)’de *yıl* “yıl, sene”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 157)’de *yıl* “yıl, sene”; İML (Battal, 1997: 90)’de *yıl* “on iki aydan ibaret olan zaman”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 126)’de *yıl* “sene”; EZ (Atalay, 1945: 285)’de *yıl* “yıl”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 131)’de *yıl* “sene”; EM (Toparlı, 2003: 124)’de *yıl* “yıl, sene” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAM:

"Toz ya da zerre" anlamında kullanılır [III.2/3] 446. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 148).

Kökeni: "Toz parçası; çerçöp, çapak, pislik" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 933, DTS, 1969: 230).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 84)'de *yam* sözcüğü "göze düşen çöp" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 1036)'de *yam* "ulak binecek at"; ŞS (Kunos, 1902: 98)'de *yam* "menzil peygiri, bir mil, pici kovan; bir memleketdir"; ZT (Kara, 2011: 416)'de *yam* "beygir menzili (?)" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YÄM:

“Baharat” anlamına gelir. “Ōt yäm” ise “çeşni ve baharat” demektir. *Yäm* tek başına kullanılmaz [III.2/3] 446. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 148).

Kökeni: Sözcük grubu olarak “ot yem” şeklinde kullanılır (Clauson, 1972: 933). DTS’de “ot jem” sözcük grubunun bir ikileme olduğu belirtilmiş anlamı ise “baharat” olarak verilmiştir (DTS, 1969: 373). Sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 124)’de *yäm* “taam olup hayvan yemine dahi ıtlak olunur”; EZ (Atalay, 1945: 284)’de *yem* “yem” sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YİN:

“Hayvan pisliği” anlamında kullanılır ve buradan gelerek “qōy yini” “koyun pisliği” demektir [III.2/3] 446. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 148).

Kökeni: “Hayvan pisliği” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 941, DTS, 1969: 261).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 186)’de *ṭers* “gübre”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)’de *ḳıġ* “hayvan pisliği”, KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 128)’de *mayaḳ* “hayvan pisliği”, KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 145)’de *tezek* “at gübresi”, KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 95)’de *boḳ* “bok”; İML (Battal, 1997: 21)’de *bok* “insan ve hayvanların kalın bağırsağından çıkan nesne”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 20)’de *boq*

"bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 102)'de *täzäk* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 154)'de *bokˌ* "bok", EZ (Atalay, 1945: 256)'de *tezek* "hayvan pisliği, gübre, süprüntü"; ŞS (Kunos, 1902: 137)'de *kumalağ* "koyun, keçi ve devenin tezek ve gübresi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 140, 294, 300, 296, 327, 97, III: 170, 214, 214, 235, 240, 270, 331)'de "gübre (farklı hayvanların olsa da)" anlamına gelen *tudrič*, *qumuq*, *mäžäk*, *täzäk*, *čalma*, *ïn*, *yundaq*, *qïġ*, *bōq*, *mayaq*, *baynaq*, *čïla*, *saŋ* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 125)'de *yin* sözcüğü "kolun yeni, elbisenin kola gelen ağzı" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 148)'de *yin* "arslan ini" sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YİN:

"Arslan ini" anlamında kullanılır ve "arslān yini" de denir [III.2/3] 446. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 148).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "i:n" maddesinde ele almış ve "vahşi hayvan deliği, sığınağı" şeklinde açıklamıştır (Clauson, 1972: 166). "İn, yuva, delik" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 261).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük, ME (Yüce, 1993: 130)'de *in* "in, mağara"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 109)'de *in* "mağara"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 39)'de *in* "Kıpçakça hayvanat yuvası", EZ (Atalay, 1945: 177)'de *in* "yırtıcı hayvan yuvası" ve ŞS (Kunos, 1902: 87)'de *in*, "hayvanların hane ve mağarası, kuvuk, küçük gar ve kuş ve tuyurın mekyan-

u yuvası; ini" anlamlarına geldiğinden dolayı DLT'deki şekille bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97)'de *ɨn* "hayvan ini" sözcüğü bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 125)'de *yin* sözcüğü "kolun yeni, elbisenin kola gelen ağzı" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 148)'de *yin* "hayvan pisliği" sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YARP NĀŊ:

"Sağlam bir şey" anlamında kullanılır [III.4/6] 447. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 149).

Kökeni[471]: "Sağlam bir şey" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuruyla ilgili köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 957).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[471] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YARP:

"Birisi sevinçli olduğunda yüzünde oluşan aydınlık" anlamında kullanılır [III.4/6] 447. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 149).

Kökeni: "Parlak yüz" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 957).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YURT:

"Harabe halindeki yerleşim yeri" anlamında kullanılır [III.4/6] 447. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 149).

Kökeni: Erken dönemdeki çok nadir sözcüklerdendir. Kaşgarlı'nın çevirisinde "terk edilmiş kamp alanı" olarak verilmiştir. Ama orta dönemde terk edilmeksizin "yerleşim yeri, ikametgâh" anlamıyla kullanılmıştır (Clauson, 1972: 958). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 212)'de *yurt* "yurt, ev, yer"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 160)'de *yurt* "yurt"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 129)'de *yurt* "vatan"; EZ (Atalay, 1945: 289)'de *yurt* "yurt, inilecek yer"; ŞS (Kunos, 1902: 110)'de *yurt* "mesken, vatan,

memalik, vilayet"; ZT (Kara, 2011: 429)'de *yurt* "ev, mesken; durak yeri" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YALT QAYA:

"Sert kaya" anlamında kullanılır [III.4/6] 447. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 149).

Kökeni[472]: "Çıplak kaya" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "*yal-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 922). Sözcük, *yal- (fiil kökü) + -t (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YURČ:

[472] Sözcük grubunun isim unsuru olan "qaya" sözcüğünün kökeni bilgisi 519. varaktaki "qaya" maddesindedir.

"Kadının küçük erkek kardeşi" anlamında kullanılır [III.4/6] 447. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 149).

Kökeni: "Birinin eşinin küçük erkek kardeşi" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 958).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ZT (Kara, 2011: 349)'de *ḳayın ini* sözcüğü "küçük kayın, zevcenin küçük biraderi" anlamına geldiği için bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YOND:

"At" anlamında kullanılır [III.4/6] 447. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 149).

Kökeni: At anlamına gelen türe özgü bir terimdir (Clauson, 1972: 946). DTS'de de sözcüğün anlamı "at" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 281).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 94)'de *aṭ* "at, binek hayvanı"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 89)'de *aṭ* "at", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 160)'de *yunt* "otlakta otlayan atların tümü"; İML (Battal, 1997: 12)'de *at* "bildiğimiz hayvan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 7)'de *at* "beygir", Kİ (Caferoğlu, 1931: 129)'de *yunad* "beygir sürüsü", Kİ (Caferoğlu, 1931: 9)'de *az* "sarı renkli at"; EZ (Atalay, 1945: 143)'de *at* "at", EZ (Atalay, 1945: 289)'de *yunt* "at"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de *aṭ* "at"; EM (Toparlı, 2003: 72)'de *aṭ* "at" sözcükleri bulunurken ML'de ise Nevāyī atları türlerine ve yaşlarına göre sınıflandırmıştır. Türlerine göre atlar sınıflandırması içinde "arġumaḳ,

tatu, tobuçaḳ, yabu, yeke" sözcükleri yer alırken; yaşlarına göre atlar sınıflandırmasında "ḳulun, tay, ġunan, dönen, tulan, çırġavlanġa" sözcüklerine yer verilmiştir (Barutçu Özönder, 1996: 76-80). At sözcüğünün ML'de geçtiği yerleri burada aynen aktarmak istiyoruz: "… Meṣelā at lafzı ki bir maʿnâsı ʿalemdür yana bir maʿnâsı merkebdür ve yana bir maʿnâsı emrdür ki taşnı yā oḳnı at dip buyurġaylar." (Barutçu Özönder, 1996: 174). At türleri ise metinde şöyle geçmektedir: "… Yana at envāʿıda ki tobuçaḳ ve arġumaḳ ve yeke ve yabu ve tatu yosunluḳ barını Türkçe oḳ ayturlar. Ve atnıng yaşın dağı köprekin Türkçe ayturlar. Bir kulunnı kürre dirler. Özge tay ve ġunan ve dönen ve tulan ve çırġavlanġa digünçe faṣīḥraḳları Türkçe dirler." (Barutçu Özönder, 1996: 176-177). AL (Kaçalin, 2011: 902)'de *at* "aygır"; ŞS (Kunos, 1902: 15)'de *at* "feres, esb"; ZT (Kara, 2011: 306)'de *at* "at(hayvan)" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 277, 87)'de *köčüt, at* "at" sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerin hepsinde bulunan sözcüğün bire hiç eş değerliği yoktur.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YOND:

"Türklerde on iki yıldan birinin adı: yond yili" demektir [III.4/6] 447. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 149).

Kökeni: "Türklerde on iki yıldan birine yond yılı; takvimde at yılı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 946).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 12)'de *yunt yılı* sözcük grubu "ilk ıili, yâni sal-i turkaninin yedincisidir" şeklinde açıklandığı için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YOḎUT NĀḎ:

"İçinde hayır bulunmayan şey" anlamında kullanılır [III.4/6] 447. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 149).

Kökeni[473]: "İçinde hayır bulunmayan şey" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "yo:ḏ-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 886). Sözcük, *yod- (fiil kökü)* + *-(u)t (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YAŠUT NĀḎ:

"Gizli şeyler" anlamında kullanılır. Söz uzatımıyla "yašut bäküt" denir [III.4/6] 447. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 149).

[473] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Kökeni[474]: "Gizli şeyler" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "yaş-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 977, DTS, 1969: 247). Sözcük, *yaş- (fiil kökü)* + *-(u)t (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YİGİT:

"Herhangi bir şeyin genç olanı" demektir [III.4/6] 447. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 150).

Kökeni: Genellikle "genç adam, güçlü ve dinç" nadiren de "genç kadın" anlamında kullanılan sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 911).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 209)'de *yigit* "yiğit, genç", ME (Yüce, 1993: 138)'de *kẹnç* "genç"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 157)'de *yigit* "genç, yiğit"; İML (Battal, 1997: 89)'de *yikit* "yiğit, delikanlı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 125)'de *yigit* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 286)'de *yigit* "yiğit"; ŞS (Kunos, 1902: 42)'de *çer* "genç", ŞS (Kunos, 1902: 54)'de *cink* "genç", ŞS (Kunos, 1902: 134)'de *koncak* "deli kanlı, genç, yiyit", ŞS (Kunos, 1902: 143)'de *makar (maker)* "deli kanlı, civan, genç, yiyit", ŞS (Kunos, 1902: 194)'de *torlak* "genç, delikanlı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

[474] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YÄMÄT:

"Evet" anlamında kullanılan bir edattır "ämät" de denir [III.6/8] 448. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 150).

Kökeni: Nalbant, bu sözcüğün gelişiminin *ya(h) + mat* şeklinde olduğunu ifade etmektedir. Yazara göre *yah* kökü ve *ya + mu* sözcüklerinin "evet" anlamına gelmesi bu düşünceyi desteklemektedir. Yazar, ayrıca sözcükteki *mat* edatının *mu* soru edatının yerini aldığına; böylelikle *yamu* ve *yemet* şeklinde iki farklı sözcüğün farklı edatlarla yapıldığına dikkat çekmiştir (Nalbant, 2003: 114-116).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 16)'de *bar* "evet"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 75)'de *qı* "evet", Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *ävät* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 171)'de *evet* "evet" ve EZ (Atalay, 1945: 169)'de *ereyne* "evet"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 108)'de *evet* "evet"; EM (Toparlı, 2003: 83)'de *evet* "evet" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 116, 98, III: 207)'de *ilal*, *äwät*, *yāh* "evet" sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YANUT:

"Karşılık" anlamında kullanılır [III.6/8] 448. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 150).

Kökeni: "Başka bir şey karşılığında verilen şey; karşılık" anlamına gelen sözcük "yan-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 946, Räsänen, 1969: 185). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<yan- 'dönmek' + -(u)t" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 1059).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 203)'de *yạnut* sözcüğü "karşılık" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 160)'de yer alan ve "yanıt" anlamına gelen "yanūt" sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YASİČ:

"Geniş temren" anlamında kullanılır [III.6/8] 448. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 150).

Kökeni: "Yası:" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 974).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 121)'de *yasıç* "bir nevi maruf ok demiri"; EM (Toparlı, 2003: 121)'de *yasıç oḳ* "yassı ok" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YİĠAČ:

"Odun" anlamında kullanılır [III.6/8] 448. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 150).

Kökeni: "Odun" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 79).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 208)'de *yıġaç* "ağaç"; AL (Kaçalin, 2011: 1042)'de *yıġaç* "ortada duran kişi seslendiğinde uçtakilerin sesini işittiği mesafenin üç katı kadar olan

malum uzaklık”; ŞS (Kunos, 1902: 105)’de *yığac* “ağac, tayak, çöp”; ZT (Kara, 2011: 426)’de *yıġac* “ağaç, ağaç parçası” sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 150, 150, 150, 150)’de “erkeğin cinsel organı; fersah; ağaç” anlamındaki *yiġač* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

YİĠAČ:

“Erkeğin cinsel organı” anlamında kullanılır [III.6/8] 448. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 150).

Kökeni: “Erkeğin erkeklik organı” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 265).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 138)’de *sik* “erkeğin cinsel organı”; İML (Battal, 1997: 60)’de *sik* “erkeklik aleti”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 89)’de *sik* “penis”, Kİ (Caferoğlu, 1931: 32)’de *çük* “bugünkü manasında (aletü tenasuliyye)”; EZ (Atalay, 1945: 238)’de *sik* “erkeklik aygıtı”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 122)’de *sik* “erkeğin cinsel organı”; EM (Toparlı, 2003: 106)’de *sik* “erkeklik organı”, EM (Toparlı, 2003: 110)’de *şük* “erkeklik organı”; ZT (Kara, 2011: 384)’de *sik* “erkeklik organı” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 265)’de “erkeğin cinsel organı” anlamına gelen *sik* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 208)’de *yıġaç* “ağaç”; AL (Kaçalin, 2011: 1042)’de *yıġaç* “ortada duran kişi seslendiğinde uçtakilerin sesini işittiği mesafenin üç katı kadar olan malum uzaklık”; ŞS (Kunos, 1902: 105)’de *yığac* “ağac, tayak, çöp”; ZT (Kara, 2011: 426)’de *yıġac* “ağaç, ağaç parçası” sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş

değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 150, 150, 150, 150)'de "odun; fersah; ağaç" anlamındaki *yiġač* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

YİĠAČ:

"Fersah" anlamında kullanılır: bir yiġač yēr (bir fersah yer) gibi [III.6/8] 448. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 150).

Kökeni: "Mesafe ölçüsü" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 265).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 1042)'de *yıġaç* sözcüğü "ortada duran kişi seslendiğinde uçtakilerin sesini işittiği mesafenin üç katı kadar olan malum uzaklık" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 208)'de *yıġaç* "ağaç"; ŞS (Kunos, 1902: 105)'de *yığac* "ağac, tayak, çöp"; ZT (Kara, 2011: 426)'de *yıġac* "ağaç, ağaç parçası" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 150, 150, 150, 150)'de "erkeğin cinsel organı; odun; ağaç" anlamındaki *yiġač* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

YİĠAČ:

"Ağaç ya da çalı" anlamında kullanılır: üzüm yiġāči, yaġāq yiġāči gibi [III.6/8] 448. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 150).

Kökeni: Bitki ve hayvan adı yapan +gaç ekiyle türetilmiştir (Nalbant, 2008: 70).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 84)'de *aġaç* "ağaç", ME (Yüce, 1993: 208)'de *yıġaç* "ağaç"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 85)'de *aġaç* "ağaç"; İML (Battal, 1997: 7)'de *ağaç* "yığaç"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 1)'de *ağaç* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 136)'de *agaş* "ağaç"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 99)'de *ağaç* "ağaç"; EM (Toparlı, 2003: 69)'de *aġaş* "ağaç"; ŞS (Kunos, 1902: 48)'de *çöp* "çalı, ağac", ŞS (Kunos, 1902: 105)'de *yığac* "ağac"; ZT (Kara, 2011: 426)'de *yıġac* "ağaç" sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 120)'de "ağaç" anlamına gelen *āvan* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 1042)'de *yıġaç* "ortada duran kişi seslendiğinde uçtakilerin sesini işittiği mesafenin üç katı kadar olan malum uzaklık"; ŞS (Kunos, 1902: 105)'de *yığac* "tayak, çöp" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 150, 150, 150, 150)'de "erkeğin cinsel organı; fersah; odun" anlamındaki *yiġač* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

YOĠUČ:

"Nehrin ya da kanalın diğer yakası" anlamında kullanılır [III.6/8] 448. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 150).

Kökeni: "Nehrin ya da kanalın diğer yakası" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 899).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAĞİR:

"Üstünde sıyrık olan hayvan" anlamında kullanılır. Buradan gelerek "yaġirliġ at (yağırlı at)" denir [III.6/8] 448. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 150).

Kökeni: İlk dönemde Moğolcada da aynı anlamda *da'ari* (Haenisch) / *dağari* olarak bulunmuştur (Clauson, 1972: 905).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 117)'de *yağır* "hayvanın arkasında açılan yara"; ŞS (Kunos, 1902: 95)'de *yağır* "atın omuzları arasında yağlı yeri, at yağrı, omuzlarını eyer vurup peyda olan yare" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 117)'de *yağır* sözcüğü "küçük demir kalkan" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YÜGÜR:

"Darı" anlamına gelen "ügür" sözcüğünün bir varyantıdır [III.6/8] 448. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 150).

Kökeni: "Darı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 284).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 100)'de "darı" anlamına gelen *ügür* sözcüğü bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YUMUR:

"Hayvanın kör bağırsağı" anlamında kullanılır [III.6/8] 448. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 150).

Kökeni: Özellikle hayvanların bağırsağını ifade eder ve ve "*yum-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 937).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 289)'de *yumur* sözcüğü "hazırlanmış maya" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YULAR:

"Atın yuları" anlamında kullanılır [III.6/8] 448. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 150).

Kökeni: "Yular" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 932).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 108)'de *burunduḳ* "burunsuluk", ME (Yüce, 1993: 188)'de *tizgin* "dizgin, yular", ME (Yüce, 1993: 115)'de *dizgin* "dizgin, yular"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 97)'de *burunduḳ* "deve yuları", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 147)'de *tizgin* "dizgin", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 159)'de *yular* "yular"; İML (Battal, 1997: 22)'de *burundak* "yular/deve", İML (Battal, 1997: 73)'de *tizgin* "dizgin"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 23)'de *burunduk/burunduruq* "devenin burnuna takılan şey, bir ucu topaçlı olup diğer ucuna da ip bağlarlar", Kİ (Caferoğlu, 1931: 103)'de *tizgin* "dizgin", Kİ (Caferoğlu, 1931: 128)'de *yular* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 158)'de *burunduk* "burunsalık", EZ (Atalay, 1945: 288)'de *yular* "yular"; EM (Toparlı, 2003: 125)'de *yular* "yular", EM (Toparlı, 2003: 93)'de *kisen* "yular"; ŞS (Kunos, 1902: 54)'de *cilav* "yular", ŞS (Kunos, 1902: 54)'de *cilikyar* "yular", ŞS (Kunos, 1902: 69)'de *geym* "kantarma, yular, başlık"; ZT (Kara, 2011: 317)'de *burunduḳ* "devenin burnuna takılan halka" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 93, 268, 325, 333, 371)'de "yular" anlamındaki *örk, tin, butlu (buylu ?), čätgān (čīgān ?), burunduq* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YETİZ:

"Herhangi bir şeyin geniş olanı" anlamında kullanılır: yetiz qaḍiš (geniş kayış), yetiz yēr (geniş yer) gibi [III.6/8] 448. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 150).

Kökeni: "Yét-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 894). Sözcük, *yet- (fiil kökü) + -(i)z (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 139)'de *kėŋ* "geniş"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 44)'de *kän* "geniş"; EZ (Atalay, 1945: 194)'de *kenğ* "geniş"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 113)'de *keŋ* "geniş"; AL (Kaçalin, 2011: 958)'de *kėŋ* "geniş", AL (Kaçalin, 2011: 941)'de *gėŋ* "geniş"; ŞS (Kunos, 1902: 127)'de *keng* "geniş"; ZT (Kara, 2011: 351)'de *kéŋ* "geniş" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 208)'de *yętiz* sözcüğü "mükemmel, tam" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir.

YAĠİZ:

"Koyu kahverengi" anlamında kullanılır. Kırmızı ve siyah arası bir renktir. Yere bu renge benzetilerek "yaġiz yēr" denir; "yaġiz at" da "toprak renkli at" demektir [III.6/8] 448. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 151).

Kökeni: "Yağ-" fiilinden türemiştir. Aslında anlamı "üstüne dökülmüş, doygun, koyu" demektir ve buradan "kahverengi" anlamını kazanmıştır. Sonra at derisinin rengi ya da adamın cilt rengi için kullanılmıştır. İlk dönemde Moğolcada *dayir* olarak bulunur

ve Gizli Tarih'te at adı *dayir etügen* sözcük grubunda "kahverengi yer" şeklinde geçer. Ancak Çince çeviride "büyük yer" anlamıyla yanlış çevrilmiştir (Clauson, 1972: 909).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 83)'de *yağız* "menekşe renkli"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 117)'de *yağız* "atlarda meşhur bir renk"; ŞS (Kunos, 1902: 95)'de *yağız* "tiyah, kır" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EZ, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 152)'de *yaġız* "dört ayağı sekili at"; EM (Toparlı, 2003: 119)'de *yaġız* "dört ayağı sekili at" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YAWUZ:

"Herhangi bir şeyin kötüsü" anlamında kullanılır [III.6/8] 448. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 151).

Kökeni: "*Yav-" fiilinden türemiştir. Temel olarak "kötü" demektir. Genellikle "ahlaken kötü" ya da "olumsuz, uğursuz" anlamlarına gelir. Az ya da çok *aŋığ*, *yavla:k* sözcükleriyle eş anlamlıdır. Ama onlar "çok fazla, ziyadesiyle" anlamlarına geldiği için bunlara benzemez (Clauson, 1972: 881-882).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 202)'de *yąman* "kötü, şer", ME (Yüce, 1993: 206)'de *yąvuz* "kötü"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 156)'de *yavuz* "kötü", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 153)'de *yaman* "kötü"; İML (Battal, 1997: 84)'de *yaman* "kötü", İML (Battal, 1997: 87)'de *yavuz* "kötü"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 118)'de *yaman* "fena, kötü"; EZ (Atalay, 1945: 277)'de *yaman* "xoryat, çirkin", EZ (Atalay, 1945: 282)'de

yavuz “kötü”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 129)’de *yaman* “kötü”; EM (Toparlı, 2003: 120)’de *yaman* “kötü, fena”; ŞS (Kunos, 1902: 8)’de *ayğak* “nemam, kötü adam, beyhude söz söyleyici, bifayde, çapkın”, ŞS (Kunos, 1902: 126)’de *kende* “kötü, fena, çirkin”, ŞS (Kunos, 1902: 159)’de *usal* “fena, kötü, kusur”, ŞS (Kunos, 1902: 98)’de *yaman* “ kötü, fena, bed”; ZT (Kara, 2011: 308)’de *ayıġız?* “kötüdür”, ZT (Kara, 2011: 416)’de *yaman* “kötü, fena” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97, III: 170)’de “kötü” anlamındaki *ēl*, *yawlāq*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 106, 115, III: 162)’de “bir şeyin kötüsü” anlamına gelen *aliġ*, *örän*, *yamān*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 261)’de “herhangi bir şeyin kötü olması” anlamındaki *tas* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 123)’de *yavuz* “vahşi”; ŞS (Kunos, 1902: 104)’de *yavuz* “pakize, güzel, müstesna” sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YUMUZ YUMİZ ÄR:

“Şişman, iri yarı adam” anlamında kullanılır [III.6/8] 448. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 151).

Kökeni[475]: “Kısa, iti yarı, şişman adam” anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir. Ama sözcüğün ikileme şeklindeki unsuru “*yum-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 940). Sözcük, *yum- (fiil kökü)* + *-(u)z (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 374)’de “şişman adam” anlamına gelen *taġuzmaq är* sözcük grubu buradaki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

[475] Sözcük grubunun isim unsuru olan “är” sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YAMİZ:

"Kasığın iki yanı; kalçanın iç yandaki uçları" anlamında kullanılır [III.6/8] 448. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 151).

Kökeni: "Kasık" anlamına gelir ve sonu –z ile biten birkaç organ adından biridir (Clauson, 1972: 940).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YARİŠ:

"At yarışı" anlamında kullanılır [III.6/8] 448. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 151).

Kökeni: "Yar-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 972). Sözcük, *yar- (fiil kökü) + -(i)ş (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 101)'de *yarış* sözcüğü "musabakat" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 101)'de *yarış* sözcüğü "sebak, imtihan, tecrübe, koşmak" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 151)'de yer alan ve "mal paylaşımı" anlamına gelen *yariš* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

YARİŠ:

"Mal paylaşımı" anlamında kullanılır [III.6/8] 448. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 151).

Kökeni: "İki adam arasında mal paylaşımı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 972).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 89)'de "pay" anlamına gelen *oq* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 101)'de *yarış* sözcüğü "sebak, musabakat, imtihan, tecrübe, koşmak" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 151)'de yer alan ve "at yarışı" anlamına gelen *yariš* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

YAĠİŠ:

"Putperestlerin putlarına adamak için kurban ettikleri hayvanın adı"dır [III.6/8] 448. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 151).

Kökeni: "Yağ-" fiilinden türemiştir. Putperestlerin adağın yerine getirilmesi için kendi putlarına yapılan kurbanı ya da iyiliği ifade eden bir sözcüktür (Clauson, 1972: 903). DTS'de sözcükle ilgili "İslam'dan evvel Türklerin adak için yahut tanrılara yakınlık elde etmek için putlara kestikleri kurban" bilgisi verilmiştir (DTS, 1969: 224).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 1035)'de *yaġış* "yağış"; ŞS (Kunos, 1902: 95)'de *yağış* "yağmur, baran, rahmet"; ZT (Kara, 2011: 415)'de *yaġış* "yağış, yağmur" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YAWAŠ KİŠİ[476]:

[476] Bu maddede sözcük grubu olan "yawaš kiši" ve "yawaš" sözcüğü aynı anlamı alanını ifade ettiği için birlikte ele alınmıştır.

"Ilımlı, nazik kişi" anlamında kullanılır. Hayvanların yumuşak huylu olanlarına da "yawaš" denmektedir [III.8/10] 449. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 151).

Kökeni[477]: "Yumuşak, uysal ve barışçıl adam" anlamına gelen sözcüğün sıfat unsuru "*yava:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 880). DTS'de ise sözcük grubunun anlamı "yüce gönüllü insan" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 248). Sözcük, *yava- (fiil kökü)* + *-ş (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 155)'de *yavaş* "uslu, yavaş (at için)"; İML (Battal, 1997: 87)'de *yavaş* "tabiat ve görüşü hoş adam"; ZT (Kara, 2011: 422)'de *yavaş* "yavaş, sakin, yumuşak huylu" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 155)'de *Yavaş* "Yavaş (özel ad); Kİ (Caferoğlu, 1931: 123)'de *yavaş* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 281)'de *yavaş* "yavaş, kolay" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YÖWÜŠ:

"Akrabaların elbise ya da malla yardımlaşması" anlamında kullanılır [III.8/10] 449. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 151).

Kökeni: "Yov-" fiilinden türemiştir ve "akrabaların elbise ya da malla yardımlaşması" anlamına gelir (Clauson, 1972: 880). Sözcük, *yöv- (fiil kökü)* + *-(ü)ş (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[477] İsim unsuru olan "kiši" ise 544. varakta müstakil olarak ele alındığı için burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YUMUŠ, YUMİŠ:

"İki ya da daha fazla kişi arasında yapılan haberleşme" anlamında kullanılır [III.8/10] 449. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 152).

Kökeni: "*Yum-" fiilinden türemiştir ve "iki adam arasında haber yollama" anlamına gelir (Clauson, 1972: 938). "-ş (fiilden isim yapım eki)" ile yapılmıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 201)'de *yalavaç* "elçi", ME (Yüce, 1993: 173)'de *savçı* "elçi"; KM (Battal, 1997: 109)'de *ilçi* "elçi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 38)'de *ilçi* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 168)'de *élçi* "elçi", EZ (Atalay, 1945: 177)'de *ilçi* "elçi"; EM (Toparlı, 2003: 83)'de *elçi/elşi* "elçi", EM (Toparlı, 2003: 84)'de *ḫaberçi* "peygamber"; ŞS (Kunos, 1902: 97)'de *yalçuk* "elçi, sefir, rusul, vekil", ŞS (Kunos, 1902: 98)'de *yamcı* "tatar, postacı, vedâci, müzdeci, çapar, haberci", ŞS (Kunos, 1902: 188)'de *tilci* "haberci" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 129, III: 227, 172)'de "elçi" anlamına gelen *arqiš*, *sāwči*, *yalāwar* sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 129)'de *yumuş* "hacet, lüzumlu şey"; ŞS (Kunos, 1902: 109)'de *yumuş* "yumuk, bir şeyden göz kapmak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YEMİŠ:

"Meyve için kullanılan türe özgü bir terim"dir [III.8/10] 449. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 152).

Kökeni: "Ye-" fiiline "-miş" ekinin getirilmesiyle oluşmuştur. Macarcaya muhtemelen Proto-Bulgarca aracılığıyla geçmiştir. Aslı "ḏ-"lidir (Clauson, 1972: 938).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 207)'de *yẹmiş* "meyva, yemiş", ME (Yüce, 1993: 157)'de *meyve* "yemiş, meyve"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 156)'de *yemiş* "meyve"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 124)'de *yämiş* "yemiş"; EZ (Atalay, 1945: 284)'de *yemiş* "yemiş"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 131)'de *yemiş* "meyve"; EM (Toparlı, 2003: 123)'de *yemiş* "meyve, yemiş" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YATİĠ:

"Uyku" anlamında kullanılan bir sözcüktür [III.8/10] 449. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 152).

Kökeni: "Yatak odası" anlamına gelir ve "yat-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 887). Sözcük, *yat- (fiil kökü)* + *-(i)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 196)'de *uyḳu* "uyku"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 113)'de *uyqu* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 272)'de *uyku* "uyku"; ŞS (Kunos, 1902: 97)'de *isiz* "uyku, ḫâb, ruya, düş, hayf, afsus", ŞS (Kunos, 1902: 108)'de *yuḫu* "ḫâb, uyku", ŞS (Kunos, 1902: 108)'de *yuki (yuka)* "yuḫi, uyku"; ZT (Kara, 2011: 412)'de *uyḳu* "uyku" anlamına gelen sözcükler bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 91, III: 153)'de "uyku" anlamına gelen *ū, yatiq* sözcükleri de buradaki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YİḌİĠ:

"Her şeyin kötü kokanı" anlamında kullanılır [III.8/10] 449. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 152).

Kökeni: "Yıḍı:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 887). Sözcük, *yıdı- (fiil kökü) + -g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 208)'de *yıdıġ* sözcüğü "koku" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YİḌİĠ OT[478]:

"Sedef otu" anlamında kullanılır. Kaşgar, Uç ve Barsgan diyalektinde "ildrük"; Oğuz diyalektinde ise "yūzärlik" şeklindedir [III.8/10] 449. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 152).

Kökeni: "Sedef otu" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir[479] (Clauson, 1972: 888).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 134, III: 361)'de "sedef otu" anlamına gelen *ilrük* ve *ildrük* sözcükleri bu sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YOḌUĠ:

"Başkasının suçu için cezalandırılma" anlamında kullanılır [III.8/10] 449. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 152).

[478] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

[479] Bu sözcük grubunu oluşturan "yiḍiġ" sözcüğünün kökeni 449. varakta, "ot" sözcüğünün kökeni ise 29. varakta ele alınmıştır.

Kökeni: Bir adam başka birinin suçundan dolayı yakalandığı zaman bu sözcük kullanılır. "Yo:d̲-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 888). Sözcük, *yod- (fiil kökü)* + *-(u)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 152)'de yer alan ve "erkek çocuklarına küfrederken kullanılan bir sözcük" anlamına gelen *yoḏuġ* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YOḎUĠ:

"Erkek çocuklarına küfrederken kullanılan bir sözcük"tür. Kençek diyalektinde "yoḏut" bunun eş değeridir [III.8/10] 449. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 152).

Kökeni: "Erkek çocuklarına küfrederken kullanılan bir terim"dir ve "yo:d̲-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 888). Sözcük, *yod- (fiil kökü)* + *-(u)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 152)'de yer alan ve "başkasının suçu için cezalandırılma" anlamına gelen *yoḍuġ* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YARAĠ:

"Doğru yerdeki ve zamandaki fırsat" anlamında kullanılır [III.8/10] 449. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 152).

Kökeni: "Yara:-" fiilinden türemiştir ve "fırsat, uygunluk, elverişlilik" anlamına gelir (Clauson, 1972: 962). Sözcük, *yara- (fiil kökü)* + *-g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 141)'de *kẹzig* "fırsat"; ŞS (Kunos, 1902: 100)'de *yarağ* sözcüğü "münasib" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 203)'de *yạrag* "silah, techizat"; takat, güç; ince, arık (?)"; ŞS (Kunos, 1902: 100)'de *yarağ* "esliha, alet-i harb, tüfenk, şimşir ve saire", ŞS (Kunos, 1902: 100)'de *yarağ* "silah, alet-i lazime, şemşir, hançer, alat-i harb" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YİŠİĠ:

"Deve kolanının sırımı" anlamında kullanılır [III.10/13] 450. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 152).

Kökeni: "*Yış- (? ış-)" fiilinden türemiştir ve "ip, halat" anlamına gelir (Clauson, 1972: 977). Sözcük, *yış- (fiil kökü) + -(ı)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YUWUĠ:

"Selin yüksekten yuvarlandığı kaya parçası" anlamında kullanılır [III.10/13] 450. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 152).

Kökeni: "Yuv-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 873). Sözcük, *yuv- (fiil kökü) + -(u)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAQİĠ:

"Şişkinliklerin üzerine konulan sargı" anlamında kullanılır [III.10/13] 450. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 152).

Kökeni: "Yak-" fiilinden türemiştir ve "merhem" anlamına gelir (Clauson, 1972: 900). Sözcük, *yak- (fiil kökü) + -(ı)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YALİĠ:

"İbik" anlamında kullanılır "taquq yalġi" gibi. "At yelesine" de böyle denir [III.10/13] 450. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 152).

Kökeni: "Ya:l" sözcüğüyle akrabadır ama morfolojik olarak bununla ilgisi belirsizdir. Çünkü –ığ eki isimden isim yapım eki olarak bilinmez (Clauson, 1972: 924). DTS'de ise sözcüğün anlamı "kuş ibiği" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 228).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YULUĠ:

"Kefaret" anlamında kullanılan bir sözcüktür [III.10/13] 450. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 152).

Kökeni: "Yul-" fiilinden türemiştir ve "fidye" anlamına gelir (Clauson, 1972: 925). Sözcük, *yul- (fiil kökü)* + *-(u)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 212)'de *yulug* "fidye, kurban, feda"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 128)'de *yuluv* "halâs olmak için verilen bedel" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YİLİĠ SŪW:

"Ilık su" anlamında kullanılır [III.10/13] 450. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 153).

Kökeni: "Ilık su" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir[480] (Clauson, 1972: 925, DTS, 1969: 266).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 91)'de *yılık su* sözcük grubu "ılık su" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YALİĠ:

"Eyerin ön ve arka kemeri" anlamında kullanılır [III.10/13] 450. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 153).

Kökeni: "Eyer topuzunun önü ve arkası" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 924).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[480] Sözcük grubunu oluşturan "yiliğ" sözcüğünün kökeni 44. Varaktaki "iliğ"; "suw" sözcüğünün kökeni ise 499. Varaktaki "sūw" maddesinde verilmiştir.

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YANİĠ:

“Kusma” anlamında kullanılır [III.10/13] 450. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 153).

Kökeni: “Yan-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 948). Sözcük, *yan- (fiil kökü) + -(ı)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 153)’de yer alan ve “tehdit” anlamına gelen *yaniġ* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YANİĠ:

“Tehdit” anlamında kullanılır [III.10/13] 450. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 153).

Kökeni: “Yan-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 948). Sözcük, *yan- (fiil kökü) + -(ı)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 153)'de yer alan ve "kusma" anlamına gelen *yaniġ* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YATUQ:

"İki cins iplikten örülen bir dokuma"dır [III.10/13] 450. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 153).

Kökeni: "Yat-" fiilinden türemiştir ve "iki cins iplikten örülen bir dokuma" anlamına gelir (Clauson, 1972: 948). Sözcük, *yat- (fiil kökü) + -(u)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 155)'de *yaṭuḳ* "tavşan yuvası"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 122)'de *yatuq* "yatan"; ŞS (Kunos, 1902: 103)'de *yatuk* "su kabı, surahi, köpü" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YATUQ NĀŊ:

"Atılmış, unutulmuş şey" anlamında kullanılır. Buradan gelerek tembel kişiye "yatuq kiši" denir [III.10/13] 450. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 153).

Kökeni[481]: "Atılmış, terk edilmiş şey" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir. Ancak sözcük grubunun sıfat unsuru "yat-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 887).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YATİQ:

"Uyku" anlamında kullanılan sözcük ayrıca "yatacak yeri" de ifade eder [III.11/15] 451. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 153).

Kökeni: "Yat-" fiilinden türediği açıktır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 196)'de *uyḳu* "uyku"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 113)'de *uyqu* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 272)'de *uyku* "uyku"; ŞS (Kunos, 1902: 97)'de *isiz* "uyku, ḫâb, ruya, düş, hayf, afsus", ŞS (Kunos, 1902: 108)'de *yuḫu* "ḫâb, uyku", ŞS (Kunos, 1902: 108)'de *yuki (yuka)* "yuḫi, uyku"; ZT (Kara, 2011: 412)'de *uyḳu* "uyku" anlamına gelen sözcükler bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 91, III: 152)'de "uyku" anlamına gelen *ū* ve *yatiġ* sözcükleri de buradaki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

[481] Sözcük grubunun ikinci unsuru olan "näŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YARUQ YĒR:

"Aydınlık yer" anlamında kullanılır [III.11/15] 451. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 153).

Kökeni[482]: "Aydınlık yer" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 963, DTS, 1969: 244).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YAP YARUQ NÃƉ[483]:

"Çok parlak şey" anlamında kullanılır [III.11/15] 451. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 153).

Kökeni[484]: "Çok parlak şey" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru bir pekiştirmedir (Clauson, 1972: 963).

[482] Sözcük grubunun sıfat unsuru olan "yaruq" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler 451. varaktaki "yaruq"; isim unsuru olan "yēr" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 505. varaktaki "yēr" maddesinde verilmiştir.

[483] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YARUQ:

"Yer, duvar, dağ, cam ya da başka yerlerdeki yarık" anlamında kullanılır [III.11/15] 451. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 153).

Kökeni: "Yar-" fiilinden türemiştir ve "yer, duvar, dağ, cam ya da başka yerlerdeki yarık" anlamına gelir (Clauson, 1972: 962). Sözcük, *yar- (fiil kökü)* + *-(u)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 204)'de *yaruḳ* "yarılmış, çatlak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 121)'de *yaruq* "yarık, çatlak"; EM (Toparlı, 2003: 120)'de *yarıḳ* "yarık, çatlak"; ŞS (Kunos, 1902: 101)'de *yaruğ* "çatlak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 155)'de "yarık" anlamına gelen *yerük* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

---

[484] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 204)'de *yaruḳ* "aydınlık"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 121)'de *yaruq* "ay ışığı"; AL (Kaçalin, 2011: 1039)'de *yaruḳ* "parlak"; ZT (Kara, 2011: 420)'de *yaruḳ* "parlak, aydın, ışık" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YARİQ:

"Zırh ya da kalkan için kullanılan genel bir terim"dir. Bunları birbirinden ayırt etmek için zırha "küpä yariq"; kalkana "sāy yariq" denir [III.11/15] 451. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 154).

Kökeni: Akla yatkın bir etimolojisi yoktur (Clauson, 1972: 962).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 204)'de *yarıḳ* "zırh"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 154)'de *yarıḳ* "zırh"; İML (Battal, 1997: 86)'de *yarık* "zırh, çokal"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 121)'de 'de *yarıq* "zırh" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 262)'de "zırh" anlamına gelen *küpä yariq* sözcük grubu da bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 279)'de *yarık* "ışık"; EM (Toparlı, 2003: 120)'de *yarıḳ* "yarık, çatlak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 154)'de yer alan ve "kalçanın uylukla birleştiği bölge" anlamına gelen *yariq* sözcüğü de bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YORİQ TİL:

"Doğru konuşma" anlamında kullanılır [III.11/15] 451. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 154).

Kökeni[485]: "Güzel konuşan dil" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 963).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YORİQ:

"Huy ve davranış" anlamında kullanılır [III.11/15] 451. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 154).

Kökeni: "Yorı:-" fiilinden türemiştir. Erken dönemde hem fiziksel olarak "hareketi" hem de metaforik olarak "tutumu, davranışı" ifade etmiştir (Clauson, 1972: 963). Sözcük, *yorı- (fiil kökü)* + *-k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 143)'de *ḳılıḳ* "huy, yaratılış"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳılıḳ* "huy, hareket, tarz, gidiş"; İML (Battal, 1997: 42)'de *kılınç* "hulk ve tabiat"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 75)'de *qılıq* "huy, ahlâk"; AL (Kaçalin, 2011: 960)'de *ḳılıḳ* "fiil, davranış"; ŞS (Kunos, 1902: 129)'de *kılığ* "huy, suret, şekil"; ZT (Kara, 2011: 352)'de *ḳılıḳ* "yaratılış, tabiat, huy" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 290, 293, III: 264, 341)'de yer alan ve "davranış" anlamına gelen *bariq, qiliq, tadu, qilinč* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

[485] Sözcük grubunun sıfat unsurunu oluşturan "yoriq" sözcüğünün kökeni 451. Varaktaki "yoriq"; isim unsuru olan "til" sözcüğünün kökeni ise 169. Varaktaki "til" maddesinde verilmiştir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EZ, EK, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 154)'de yer alan ve "yürüyüş" anlamına gelen *yoriq* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YORİQ[486]:

"Yürüyüş" anlamında kullanılır [III.11/15] 451. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 154).

Kökeni[487]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 154)'de yer alan ve "huy, davranış" anlamına gelen *yoriq* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YARİQ:

"Kalçanın uylukla birleştiği bölge" anlamında kullanılır [III.11/15] 451. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 154).

---

[486] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.
[487] Sözcüğün köken bilgisi bir önceki maddede verilmiştir.

Kökeni: "Kalça oyuklarının uyluk kemiğiyle birleştiği yer" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 962).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 204)'de *yarıḳ* "zırh"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 154)'de *yarıḳ* "zırh"; İML (Battal, 1997: 86)'de *yarık* "zırh, çokal"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 121)'de 'de *yarıq* "zırh" ; EZ (Atalay, 1945: 279)'de *yarık* "ışık"; EM (Toparlı, 2003: 120)'de *yarıḳ* "yarık, çatlak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 154)'de yer alan ve "zırh ya da kalkan için kullanılan genel bir terim" anlamına gelen *yariq* sözcüğü de bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YAZAQ:

Yağma ve Tuhsı diyalektlerinde "otlak" anlamında kullanılır [III.11/15] 451. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 154).

Kökeni: "Yaz-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 985). Sözcük, *yaz- (fiil kökü) + -ak (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 164)'de *otlaġ* "otlak, merâ"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 131)'de *oṭlaḳ* "otlak, mera"; İML (Battal, 1997: 54)'de *otlağ* "otlak, mer'a"; EZ (Atalay, 1945: 223)'de *otlak* "otlak"; EM (Toparlı, 2003: 101)'de *oṭlaḳ* "mera, otlak"; ŞS (Kunos, 1902: 145)'de *mise* "çimen, otlak"; ZT (Kara, 2011: 372)'de *otlaḳ* "otlak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly,

1982-I: 297)'de "otlak" anlamına gelen *čüšäk* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAZUQ AT:

"İpinden kurtulmuş at" anlamında kullanılır [III.11/15] 451. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 154).

Kökeni[488]: Bize göre sözcük grubunun sıfat unsuru *yaz- (fiil kökü) + uk (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YAZUQ ÄT:

[488] Sözcük grubunun isim unsuru olan "at" sözcüğünün köken bilgisi 29. varaktaki "at" maddesinde verilmiştir.

"Sonbaharda baharatlarla hazırlanıp kurutulan et" anlamında kullanılır [III.11/15] 451. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 154).

Kökeni[489]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *yaz- (fiil kökü) +uk (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YAZUQ:

"Günah" anlamında kullanılır [III.11/15] 451. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 154).

Kökeni: "Yaz-" fiilinden türemiştir. Erken dönemde "günah" için kullanılan standart bir sözcüktür. Ama "kusur, hata" gibi genişlemiş anlamları da vardır (Clauson, 1972: 985). Sözcük, *yaz- (fiil kökü) + -(u)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 206)'de *yazuḳ* "günah"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 156)'de *yazuḳ* "suç, hata"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 123)'de *yazuq* "günah"; EZ (Atalay, 1945: 282)'de *yazık* "günah"; EM (Toparlı, 2003: 121)'de *yazuḳ* "günah"; ŞS (Kunos, 1902: 104)'de *yazuk* "günah, kabahat, suç"; ZT (Kara, 2011: 423)'de *yazuḳ* "günah" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[489] Sözcük grubunun isim unsuru olan "ät" sözcüğünün köken bilgisi 29. varaktaki "ät" maddesinde verilmiştir.

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YASİQ:

Türk diyalektinde "yay kılıfı" anlamında kullanılır. Oğuzlar ve Kıpçaklar bunu bilmez "qurmān" der [III.11/15] 451. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 154).

Kökeni: "Yay kılıfı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 974).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 41)'de *kiş* "ok kuburu, tirkeş, sadak"; EZ (Atalay, 1945: 211)'de *kurman* "sadak", EZ (Atalay, 1945: 202)'de *kiş* "sadak, ok torbası"; ŞS (Kunos, 1902: 163)'de *sağdak* "tirkeş"; ZT (Kara, 2011: 377)'de *sadaḳ* "ok kuburu" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 132, 334, 373, III: 212)'de "yay kılıfı" anlamına gelen *oqluq*, *qurmān*, *quruġluq*, *kēš* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YULAQ:

"Çok küçük su pınarı" anlamında kullanılır [III.13/16] 452. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 154).

Kökeni: "Yul" sözcüğünün küçültme eki almış şeklidir (Clauson, 1972: 925).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 92)'de *yulak* sözcüğü "su kaynağının çevreleri" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 109)'de *yulak* sözcüğü "sikle" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YOLAQ:

"Çöldeki küçük yol" anlamında kullanılır [III.13/16] 452. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 155).

Kökeni: "Yo:l" sözcüğünün küçültme eki almış şeklidir (Clauson, 1972: 925).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 155)'de yer alan ve "çizgili" anlamına gelen *yolaq* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YOLAQ BARČİN:

"Çizgili ipek kumaş" anlamında kullanılır [III.13/16] 452. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 155).

Kökeni: "Çizgili ipek kumaş" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "yo:l" sözcüğünün küçültme eki almış şeklidir (Clauson, 1972: 925). İsim unsuru ise Toharca *pāśim* sözcüğünden ödünçlenmiş olabilir (Clauson, 1972: 358).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YOLAQ[490]:

"Çizgili" anlamında kullanılır [III.13/16] 452. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 155).

Kökeni: "Yo:l" sözcüğünün küçültme eki almış şeklidir (Clauson, 1972: 925).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[490] Bu sözcük bir önceki maddede yer almaktadır.

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 155)'de yer alan ve "çöldeki küçük yol" anlamına gelen *yolaq* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YİTÜK:

"Kayıp" anlamında kullanılır [III.13/16] 452. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 155).

Kökeni: "Yit-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 889). Sözcük, *yit- (fiil kökü) + -(ü)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 210)'de *yitük* "yitik, kayıp"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 126)'de *yitük* "kayıp, zayi"; AL (Kaçalin, 2011: 1043)'de *yitik* "zayi olmuş" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YİTİG BİČĀK:

"Keskin bıçak" anlamında kullanılır [III.13/16] 452. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 155).

Kökeni: “Keskin bıçak” anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru “yiti:-” fiilinden; isim unsuru ise “bıç-” fiilinden türemiştir ve “-ek (fiilden isim yapım eki)” ile yapılmıştır (Clauson, 1972: 889, 293).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YİTİG ÄR:

“Akıllı, keskin zekâlı adam” anlamında kullanılır [III.13/16] 452. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 155).

Kökeni[491]: “Zor işlerle uğraşan zeki adam” anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru “yiti:-” fiilinden türemiştir ve “-g (fiilden isim yapım eki)” ile yapılmıştır (Clauson, 1972: 889).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[491] Sözcük grubunun isim unsuru olan “är” sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YÜRÄK:

"Kalp" anlamında kullanılır [III.13/16] 452. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 155).

Kökeni: Fiziksel bir nesne olarak "kalp" demektir. Metaforik olarak sınırlı bir alanda "yiğit" anlamına gelir "köŋül" sözcüğünün zıttıdır. İkinci dönemde Moğolcada *cirüge(n)*; *cürüge(n)* (Haenisch 91, 95); *cürüke(n)* (Studies 228); *cirüke(n)* (Kow. 2363)" şeklinde görülür (Clauson, 1972: 965).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 161)'de *yürek* "yürek"; İML (Battal, 1997: 93)'de *yürek* "kalp"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 130)'de *yüräk* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 291)'de *yürek* "yürek"; EM (Toparlı, 2003: 126)'de *yürek* "yürek kalp"; ŞS (Kunos, 1902: 20)'de *bal* "yürek, kalb", ŞS (Kunos, 1902: 71)'de *göngle* "gönul, yürek, dil", ŞS (Kunos, 1902: 71)'de *göngü* "gönül, yürek", ŞS (Kunos, 1902: 136)'de *kökrek* "gönül, yürek"; ZT (Kara, 2011: 430)'de *yürek* "gönül, yürek", ZT (Kara, 2011: 360)'de köŋül "gönül, yürek" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 336)'de "gönül" anlamına gelen *köŋül* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YÜRÄKLİG[492]:

[492] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

"Yiğit savaşçı" anlamında kullanılır [III.13/16] 452. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 155).

Kökeni: "Cesur, yürekli" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 965, DTS, 1969: 286).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 213)'de *yüreklig* "yürekli, cesur", ME (Yüce, 1993: 86)'de *alṗ* "cesur, yiğit", ME (Yüce, 1993: 209)'de *yigit* "yigit, genç"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 87)'de *alp* "yiğit", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 157)'de *yigit* "genç, yiğit"; İML (Battal, 1997: 9)'de *alp* "kahraman, bahadır", İML (Battal, 1997: 73)'de *tıgrak* "bahadir, yiğit", İML (Battal, 1997: 89)'de *yikit* "yiğit, delikanlı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 130)'de *yüräklü* "şeci, kahraman", Kİ (Caferoğlu, 1931: 3)'de *alp* "kahraman, cesur, yiğit", Kİ (Caferoğlu, 1931: 125)'de *yigit* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 139)'de *alpavut* "kasalak, kasalgan", EZ (Atalay, 1945: 147)'de *bahadur* "bahadır, batır", EZ (Atalay, 1945: 286)'de *yiğit* "yiğit"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *bāhadur* "cesur"; EM (Toparlı, 2003: 73)'de *bāhadur* "cesaretli, yiğit, kahraman"; AL (Kaçalin, 2011: 1003)'de *şipāl* "yürekli ve bahadır"; ŞS (Kunos, 1902: 10)'de *alp* "pehlivan, behadur, şeci, kahraman", ŞS (Kunos, 1902: 23)'de *batur* "şeci, kahraman, bahadur, cengi, muharib, pehlivan, cesur, safder, tehemten, batur", ŞS (Kunos, 1902: 46)'de *cirik* "cesur, bahadur", ŞS (Kunos, 1902: 123)'de *kaşka* "bahadur, kahraman", ŞS (Kunos, 1902: 132)'de *koçalak* "besaletlu, kahraman", ŞS (Kunos, 1902: 145)'de *merğaul* "bahadur, kahraman, pehlivan", ŞS (Kunos, 1902: 178)'de *şipal* "bahadur, kahraman", ŞS (Kunos, 1902: 188)'de *tilev* "kahraman", ŞS (Kunos, 1902: 113)'de *kayağ* "cesur", ŞS (Kunos, 1902: 130)'de *kınğır* "cesur", ŞS (Kunos, 1902: 137)'de *kucak (koçak)* "koç adam, cesur"; ZT (Kara, 2011: 302)'de *alp* "pehlivan, yiğit, kahraman" şeklinde karşımıza çıkan sözcükler bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 92, 163)'de "cesur" anlamına gelen *alp, alpaġut*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 259)'de "yürekli" anlamına gelen *kür* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YÖRÜG:

"Yorum" anlamında kullanılır. Buradan gelerek "tüš yörügi (rüya yorumu)" denir [III.13/16] 452. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 155).

Kökeni: "Yör-" fiilinden türemiştir ve "açıklama, yorum" anlamına gelir (Clauson, 1972: 965). Sözcük, *yör- (fiil kökü) + -(ü)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 155)'de yer alan ve "açıklama" anlamına gelen *yörüg* sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YÖRÜG:

"Açıklama" anlamında kullanılır. Buradan gelerek "sōz yörügi (sözcüğün açıklaması)" denir [III.13/16] 452. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 155).

Kökeni: "Bir sözcüğün anlamı ve açıklaması" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 965). Bize göre sözcük yör- (fiil kökü) + üg (fiilden isim yapım eki) şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 155)'de yer alan ve "yorum" anlamına gelen *yörüg* sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YERÜK EŠLĀR:

"Vajinası ve bağırsağının arası yırtılmış, ayrılmış olan kadın" anlamında kullanılır [III.13/16] 452. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 155).

Kökeni: "Cinsel ilişki sırasında yaralanan kadın" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "yér-" fiilinden türemiştir ve "-k (fiilden isim yapım eki)" ile yapılmıştır (Clauson, 1972: 965). İsim unsuru ise "eş" sözcüğünün çokluk eki almış şeklidir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YERÜK NĀÐ:

"Uzunlamasına yırtıldığı için güzelliği gitmiş herhangi bir şey" anlamında kullanılır [III.13/16] 452. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 155).

Kökeni[493]: "Uzunlamasına bölündüğü için bozulmuş şey" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "yér-" fiilinden türemiştir ve "-k (fiilden isim yapm eki)" ile yapılmıştır (Clauson, 1972: 965).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YERÜK:

"Gedik" anlamında kullanılır [III.13/16] 452. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 155).

Kökeni: "Yér-" fiilinden türemiştir ve "kırık, çatlak" anlamına gelir (Clauson, 1972: 965). Sözcük, *yer- (fiil kökü) + -(ü)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 204)'de *yaruḳ* "yarılmış, çatlak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 121)'de *yaruq* "yarık, çatlak"; EM (Toparlı, 2003: 120)'de *yarıḳ* "yarık, çatlak"; ŞS (Kunos, 1902: 101)'de *yaruğ* "çatlak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 153)'de "yarık" anlamına gelen *yaruq* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[493] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YÜZÜK:

"Yüzük" anlamında kullanılır [III.13/16] 452. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 155).

Kökeni: Eren, sözcüğün kökenini "<yüz + -(ü)k" şeklinde gösterirken Macarca *gyürü* sözcüğünün Çuvaş özellikleri taşıyan eski bir Türk dilinden kaldığını belirtmiştir (Eren, 1999: 462-463). Gülensoy ise sözcüğün kökenini "<yüz 'uzuv' + (ük)" olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 1200).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 214)'de *yüzük* "yüzük"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 161)'de *yüzük* "yüzük"; İML (Battal, 1997: 93)'de *yüzük* "parmağa geçirilen halka"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 131)'de *yüzük* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 291)'de *yüzük* "yüzük"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 132)'de *yüzük* "yüzük"; EM (Toparlı, 2003: 3)'de *yüzük* "yüzük" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YEZĀK:

“Ordunun öncü kolu” anlamında kullanılır [III.13/16] 452. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 155).

Kökeni: “Sınır karakolu, kol” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 260).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YENİK:

“Herhangi bir şeyin hafifi” anlamında kullanılır [III.13/16] 452. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 155).

Kökeni: “Hafif” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 256). Bize göre sözcük yen- (fiil kökü) + ik (fiilden isim yapım eki) şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YASUL TĀĠ:

"Eğimli dağ" anlamında kullanılır. Her şeyin eğimlisine de "yasul" denir [III.13/16] 452. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 155).

Kökeni[494]: "Üstü yassı dağ" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "yas-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 975). Sıfat unsuru, *yas- (fiil kökü)* + *-ul (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Nalbant, 2008: 92).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAŠİL:

"Herhangi bir şeyin yeşili" anlamında kullanılır. "Yap yašil" "parlak yeşil"; "yašil yošul" ise ikilemeli şeklidir [III.13/16] 452. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 156).

Kökeni: "*Yaşsıl" sözcüğünden türemiştir. Buradaki –sıl küçültme ekidir (Clauson, 1972: 978). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<yāş + (ı)l" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 1128).

[494] Sözcük grubunun isim unsuru olan "tāġ" sözcüğünün köken bilgisi 511. varaktaki "tāġ" maddesinde verilmiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 205)'de *yaşıl* "yeşil"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 155)'de *yaşıl* "yeşil"; İML (Battal, 1997: 89)'de *yeşil* "bildiğimiz renk"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 122)'de *yaşıl* "yeşil renk"; EZ (Atalay, 1945: 281)'de *yaşıl* "yeşil"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 129)'de *yaşıl* "yeşil"; EM (Toparlı, 2003: 123)'de *yaşıl* "yeşil"; ŞS (Kunos, 1902: 102)'de *yaşil* "taze, yeşil, gök"; ZT (Kara, 2011: 421)'de *yaşıl* "yeşil" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAḌİM:

"Yatak, döşek" anlamında kullanılır. "Tülüg yaḍim" ise "tüylü yatak" demektir [III.13/16] 452. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 156).

Kökeni: "Ya:ḍ-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 978). Sözcük, *yad- (fiil kökü) + -(i)m (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 116)'de *döşek* "döşek", ME (Yüce, 1993: 205)'de *yạtalıḳ* "yatacak yer", ME (Yüce, 1993: 190)'de *töşek* "döşek"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 147)'de *töşek* "döşek"; İML (Battal, 1997: 75)'de *töşek* "döşek"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 107)'de töşäk "döşek, yatak"; EZ (Atalay, 1945: 263)'de *töşek* "döşek"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 126)'de *töşek* "döşek"; EM (Toparlı, 2003: 116)'de *töşek* "döşek"; ŞS (Kunos, 1902: 59)'de *donbay* "yatak, şilte, görefçe", ŞS (Kunos, 1902: 69)'de *gaz* "yatak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YARİM:

"Bir şeyin yarısı" anlamında kullanılır "almila yarimi" gibi [III.15/19] 453. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 156).

Kökeni: "Yar-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 968). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<yār-(ı)m" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 1075).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 204)'de *yarım* "yarım"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 97)'de *buçuḳ* "yarı, yarım, buçuk"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 22)'de *buçuq* "nısıf", Kİ (Caferoğlu, 1931: 120)'de *yarım* "nısıf"; EZ (Atalay, 1945: 157)'de *buçuk* "buçuk, yarım", EZ (Atalay, 1945: 279)'de *yarım/yarum, yarık/yaruk* "yarım"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 104)'de *bıçuḳ* "yarım", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 104)'de *buçuḳ* "yarım, buçuk", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 129)'de *yarum* "yarım"; ŞS (Kunos, 1902: 26)'de *bıçuğ* "yarım, nisf", ŞS (Kunos, 1902: 38)'de *çala (çale)* "nısf, buçuk, yarım", ŞS (Kunos, 1902: 101)'de *yarpi* "yarısı, nısf, yarım, buçuk", ŞS (Kunos, 1902: 33)'de *buçuk* "nısf, nim, yarım"; ZT (Kara, 2011: 420)'de *yarım* "yarım" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 290, III: 163, 156)'de "yarım" anlamına gelen *bičuq*, *yarši*, *yerim* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YERİM:

"Herhangi bir şeyin parçası" anlamında kullanılır "butiq yerimi" gibi [III.15/19] 453. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 156).

Kökeni: Bize göre sözcük yer- (fiil kökü) + im (fiilden isim yapım eki) şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 204)'de *yarım* "yarım"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 97)'de *buçuḳ* "yarı, yarım, buçuk"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 22)'de *buçuq* "nısıf", Kİ (Caferoğlu, 1931: 120)'de *yarım* "nısıf"; EZ (Atalay, 1945: 157)'de *buçuk* "buçuk, yarım", EZ (Atalay, 1945: 279)'de *yarım/yarum, yarık/yaruk* "yarım"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 104)'de *bıçuḳ* "yarım", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 104)'de *buçuḳ* "yarım, buçuk", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 129)'de *yarum* "yarım"; ŞS (Kunos, 1902: 26)'de *bıçuğ* "yarım, nisf", ŞS (Kunos, 1902: 38)'de *çala (çale)* "nısf, buçuk, yarım", ŞS (Kunos, 1902: 101)'de *yarpi* "yarısı, nısf, yarım, buçuk", ŞS (Kunos, 1902: 33)'de *buçuk* "nısf, nim, yarım"; ZT (Kara, 2011: 420)'de *yarım* "yarım" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 290, III: 163, 156)'de "yarım" anlamına gelen *bičuq*, *yarši*, *yarim* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YİŠİM:

“Soğukta giyilen tozluk” anlamında kullanılır [III.15/19] 453. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 156).

Kökeni: “*Yış- (?*ış-) sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 978).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 90)’de *yişim* “baldırlık, butluk”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 125)’de *yişim* “iç don, şalvar” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YİĞİM TOPRĀQ:

“Topraktan tepe” anlamında kullanılır [III.15/19] 453. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 156).

Kökeni: “Toprak yığını” anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 903). DTS’de de sözcük grubunun anlamı “yığılmış toprak” şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 265).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 157)’de yer alan “yiġin toprāq” sözcük grubu bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YALİM QAYA:

"Sarp, çıplak dağ" anlamında kullanılır [III.15/19] 453. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 156).

Kökeni[495]: "Çıplak uçurum" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "*yal-" fiilinden türemiştir ve "-(i)m (fiilden isim yapım eki)" ile yapılmıştır (Clauson, 1972: 928).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YELİM:

"Tüy ve benzeri şeyleri yapıştırmak için kullanılan tutkal" anlamında kullanılır. Balık tutkalına ise "yaru yelim" denir [III.15/19] 453. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 156).

Kökeni: "Tutkal, zamk" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 929).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[495] Sözcük grubunun isim unsuru olan "qaya" sözcüğünün kökeniyle ilgili bilgiler 519. varaktaki "qaya" maddesinde verilmiştir.

EZ (Atalay, 1945: 200)'de *kızma* "çiriş", EZ (Atalay, 1945: 283)'de *yelim* "çiriş"; ŞS (Kunos, 1902: 104)'de *yelim* "yapışkanlık, tutkal" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YEPÜN:

"Koyu kırmızı" anlamında kullanılır [III.15/19] 453. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 156).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "yipgil/yipgin" maddesinde ele almıştır. Asıl anlamı muhtemelen "menekşe rengi" ya da "mor" demektir. Ama bazen Çince çeviride "kırmızı" olarak görülür. *Yipin / yipün* en eski şekildir. Bu diyalektlerde –g– atlanmamıştır. Öyle görünüyor ki bu, sözcüğün asıl şeklidir. Sözcüğün belirgin bir Türkçe etimolojisi yoktur. Sonradan sözcük Türkçe görünüm kazanmıştır. –gil ekiyle oluşturulan sözcükler renk ifade etmektedir. –gin eki ise yoktur. Ama –gil ve –gin aynı kuruluştadır (Clauson, 1972: 875-876).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YATAN:

"Ok atmaya yarayan tahta yay" anlamında kullanılır [III.15/19] 453. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 157).

Kökeni: Gramatikal olarak "ya:" sözcüğüyle birleştirmek zordur. Belki de Çincedir (Clauson, 1972: 892).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 157)'de yer alan ve "atımcı yayı" anlamına gelen *yatan* sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YATAN:

"Atımcı yayı" anlamında kullanılır [III.15/19] 453. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 157).

Kökeni: "Pamuk tarak tezgâhındaki yay şekilli araç" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 892).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 157)'de yer alan ve "ok atmaya yarayan tahta yay" anlamına gelen *yatan* sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YARİN:

"Kürek kemiği" anlamında kullanılır [III.15/19] 453. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 157).

Kökeni: Orta dönemde görülen *yağrın* bu sözcüğün eş anlamlısıdır. Asıl şeklinin *yarın* olduğunu söylemek zordur. Belki de etimolojik ilişkisinden dolayı *yağır* sözcüğünün yanlış telaffuz edilmiş şeklidir (Clauson, 1972: 970).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 153)'de *yaġrın* "kürek kemiği"; ZT (Kara, 2011: 415)'de *yaġrın* "omuz, omuz kemiği, kürek kemiği" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 154)'de *yarın* "yarın"; İML (Battal, 1997: 86)'de *yarın* "bugünden sonraki gün"; EZ (Atalay, 1945: 280)'de *yarın* "yarın, sabah" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YURUN:

"İpek kumaşı parçası" anlamında kullanılır [III.15/19] 453. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 157).

Kökeni: "İpek paçavrası" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 970).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 1045)'de *yurun* "kaftan yaması"; ŞS (Kunos, 1902: 110)'de *yurun* "parça, yamak, bölük" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAŠİN:

"Şimşek" anlamında kullanılır [III.15/19] 453. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 157).

Kökeni: "Yaşu:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 979). Sözcük, *yaşı- (fiil kökü)* + *-n (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 209)'de *yıldırım* "yıldırım", ME (Yüce, 1993: 205)'de *yaşın* "şimşek", ME (Yüce, 1993: 209)'de *yışın* "şimşek, yıldırım"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 155)'de *yaşın* "şimşek"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 122)'de *yaşın* "yıldırım"; EZ (Atalay, 1945: 285)'de *yıldırım* "yıldırım"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 131)'de *yılḍırım* "yıldırım"; ŞS (Kunos, 1902: 102)'de *yaşın* "bark, yıldırım, çakmak"; ZT (Kara, 2011: 421)'de *yaşın* "yıldırım, şimşek", ZT (Kara, 2011: 320)'de *çaḳın*

"yıldırım, şimşek", ZT (Kara, 2011: 336)'de *ıldırım* "yıldırım, şimşek" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YİĠİN TOPRĀQ:

"Toprak yığını" anlamında kullanılır [III.16/22] 454. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 157).

Kökeni: "Toprak yığını" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 904). DTS'de de sözcük grubunun anlamı "yığılmış toprak" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 266).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 156)'de "toprak yığını" anlamına gelen *yiġim toprāq* sözcük grubu bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YAQİN:

"Herhangi bir şeyin yakını" anlamında kullanılır. "Yaqin yēr (yakın yer)", "yaqin är (akraba)" demektir [III.16/22] 454. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 157).

Kökeni: "Yak-" fiilinden türemiştir. Tamamlayıcı olarak *yağu:k* sözcüğüyle kullanılır (Clauson, 1972: 904). Sözcük, *yak- (fiil kökü) + -(ı)n (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 201)'de *yaḳın* "yakın"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 153)'de *yaḳın* "yakın"; İML (Battal, 1997: 84)'de *yaguk* "yakınlık / insanlar arasında karabet (bunun doğru manası "yakın" demektir)"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 119)'de *yaqın* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 276)'de *yakın* "yakın", EZ (Atalay, 1945: 288)'de *yovuk* "yakın"; EM (Toparlı, 2003: 119)'de *yaḳın* "yakın"; ŞS (Kunos, 1902: 64)'de *enik* "yakın", ŞS (Kunos, 1902: 97)'de *yak* "yakın", ŞS (Kunos, 1902: 98)'de *yanaşa* "yakın", ŞS (Kunos, 1902: 104)'de *yavuşkarı* "yakın"; ZT (Kara, 2011: 416)'de *yaḳın* "yakın", ZT (Kara, 2011: 422)'de *yavuḳ* "yakın" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 163)'de *yaġru* "yakın" sözcüğü de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YİGÄN:

"Saz" anlamında kullanılır [III.16/22] 454. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 157).

Kökeni: "Hasır otu" demektir. Belki de "*yiggen" sözcüğünden gelir ve "*yig-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 913).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 193)'de *topulğa (dobulğa),* sözcüğü "kamçı destesi yapılan ağaç, kırmızıya mail sert bir ağaçtır" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 372)'de yer alan *topulġāq* "hasır otu" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YALİN:

"Alev" anlamında kullanılır "ōt yalini (ateş alevi) gibi" [III.16/22] 454. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 157).

Kökeni: "Yal-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 929). Sözcük, *yal- (fiil kökü) + -ın (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Nalbant, 2008: 95).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 201)'de *yalıŋ* "alev", ME (Yüce, 1993: 167) *ört* "yangın", ME (Yüce, 1993: 163)'de *ot* "ateş, yangın"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 131)'de *oṭ* "ateş"; İML (Battal, 1997: 54) *ot* "ateş"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 63)'de *ot* "ateş"; EM (Toparlı, 2003: 101)'de *oṭ* "ateş"; AL (Kaçalin, 2011: 1036)'de *yalın* "ateş şulesi", AL (Kaçalin, 2011: 986)'de *ört* "ateş şulesi", AL (Kaçalin, 2011: 983)'de *ot < ōt* "od, ateş"; ŞS (Kunos, 1902: 152)'de *ot* "ateş, nar", ŞS (Kunos, 1902: 132) *kızıl* "ateş"; ZT (Kara, 2011: 372)'de *ot* "ateş", ZT (Kara, 2011: 302)'de *alav* "alev, ateş", ZT (Kara, 2011: 416)'de *yalın* "ateş, kıvılcım" anlamlarında kullanıldığı için bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 93, 127, 127)'de "ateş" anlamına gelen *ōt, ört, oḍġuč* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EZ, EK, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 118)'de *yalın* sözcüğü "çıplak" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YULUN:

"Omurilik" anlamında kullanılır [III.16/22] 454. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 157).

Kökeni: "Yul-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 930). Sözcük, *yul- (fiil kökü) + -un (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşması muhtemeldir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 109)'de *yulun* sözcüğü "kemiyin iliyi" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YELİN:

"Kısrağın veya herhangi bir toynaklı hayvanın memesi" anlamında kullanılır [III.16/22] 454. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 157).

Kökeni: "Kısrağın ya da herhangi bir çatal tırnaklının memesi" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 930). DTS'de ise sözcüğün anlamı "meme" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 254).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ZT (Kara, 2011: 424)'de *yélin* sözcüğü "meme, tırnaklı hayvan memesi" anlamına geldiği için bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAYİĠ KİŠİ:

"Kararsız, bir ona bir buna dönen kişi" anlamında kullanılır [III.16/22] 454. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 158).

Kökeni[496]: "Bazen bu yönde bazen diğer yönde eğilimli olan kararsız adam" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 981). DTS'de ise sözcük grubunun anlamı "huyu dönek adam" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 226). Bize göre sözcüğün sıfat unsuru *yay- (fiil kökü) + ig (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 158)'de yer alan ve "kararsız, bir ona bir buna dönen kişi" anlamına gelen *yayiq kiši* sözcük grubu bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

[496] İsim unsuru olan "kiši" ise 544. varakta müstakil olarak ele alındığı için burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YAYİQ KİŠİ:

"Yayiğ"li şeklin bir varyantıdır anlamında kullanılır [III.16/22] 454. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 158).

Kökeni[497]: "Yayığ"ın varyantıdır (Clauson, 1972: 981). DTS'de sözcük grubunun anlamı "huyu dönek adam" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 226). Sözcük grubunun isim unsuru *yay- (fiil kökü) + ık (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 158)'de yer alan ve "kararsız, bir ona bir buna dönen kişi" anlamına gelen *yayiġ kiši* sözcük grubu bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YAYİM:

[497] [497] İsim unsuru olan "kiši" ise 544. varakta müstakil olarak ele alındığı için burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

“Keten tohumu” anlamında kullanılır [III.16/22] 454. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 158).

Kökeni: İkinci ünsüz noktasızdır. Ama –y– olmalıdır. Çünkü “yayığ” ve “yayuq” sözcükleriyle aynı bölümdedir. Muhtemelen “yay-” filinden türemesine rağmen anlamsal ilişkisi belirsizdir (Clauson, 1972: 982).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YİBA:

Oğuz diyalektinde “herhangi bir şeyin nemli olanı” anlamında kullanılır [III.16/22] 454. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 158).

Kökeni: Clauson, sözcüğü “yebe:” maddesinde ele almıştır. Çağdaş bir sözcük olan ve “nemli ol-” anlamına gelen “yibi- (/ibi- / cibi-)” sözcüğüyle akrabadır (Clauson, 1972: 982).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 205)’de *yaş* “ıslak, yaş;” KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 155)’de *yaş* “yaş, ıslak”; EZ (Atalay, 1945: 280)’de *yaş* “nem-yaşlık”; ŞS (Kunos, 1902: 154)’de *öllük* “ıslak”, ŞS (Kunos, 1902: 78)’de *hül* “ıslak”, ŞS (Kunos, 1902: 102)’de *yaş* “ıslak, rutubetli” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAPİ:

Çiğil diyalektinde "eyer örtüsü" anlamında kullanılır [III.16/22] 454. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 158).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "yapığ" maddesinde ele almıştır ve "yap-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 873). Sözcük, *yap- (fiil kökü) + -ı (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 203)'de *yapuġ* sözcüğü "örtü, çeki" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 328)'de "eyer örtüsü" anlamına gelen *čiktā̄n* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 100)'de *yapı* sözcüğü "yapuk, dağ eteyi, binâ, imaret, geçid" anlamlarına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YARU YELİM:

"Balık tutkalı" anlamında kullanılır [III.16/22] 454. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 158).

Kökeni: "Balık tutkalı" anlamına gelen sözcük grubunu oluşturan sözcüklerin kökeni bilinmemektedir (Clauson, 1972: 956).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YÖRÄ:

Oğuz diyalektinde "herhangi bir şeyin çevresi" anlamında kullanılır [III.16/22] 454. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 158).

Kökeni: "Çevre, civar" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 956).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 211)'de *yöre* "çevre, yöre"; ŞS (Kunos, 1902: 122)'de *karkunak* "ağıl, çevre", ŞS (Kunos, 1902: 184)'de *tavr* "kab ve zarfın etrafi, dayre, çevre", ŞS (Kunos, 1902: 84)'de *ilana* "çevre", ŞS (Kunos, 1902: 93)'de *iş* "çevre" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAZİ:

"Açık arazi" anlamında kullanılır [III.16/22] 454. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 158).

Kökeni: "Yaz-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 984). Eren, sözcüğün Türkçe "yaz- (yaymak, açmak)" kökünden geldiğini ve burada kullanılan –ı (~ –i) ekinin birçok örnekte geçtiğini belirtmiştir (Eren, 1999: 448). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<yaz- [*yað-] 'sermek' + -ı" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 1102).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 206)'de *yạzı* "ova, kır"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 156)'de *yazı* "sahra"; İML (Battal, 1997: 88)'de *yazı* "düz yer, ova"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 123)'de *yazı* "sahra"; EM (Toparlı, 2003: 121)'de *yazı yir* "ova, sahra, bozkır"; ŞS (Kunos, 1902: 104)'de *yazı* "sebze ve nebatatdan hali deşt, yazlık yer"; ZT (Kara, 2011: 423)'de *yazı* "sahra, kır, çöl" sözcüğü bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EZ, EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YASİ NĀD:

"Geniş bir şey" anlamında kullanılır [III.16/22] 454. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 158).

Kökeni[498]: "Geniş bir şey" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "yas-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 974). Sözcük, *yas- (fiil kökü) + -ı (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YAĠİ:

"Düşman" anlamında kullanılır [III.16/22] 454. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 158).

Kökeni: Sözcük, Moğolcada ilk dönemde *dayi(n)* (Haenisch 34) olarak görülmüştür (Clauson, 1972: 898).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 116)'de *dụşmān* "düşman", ME (Yüce, 1993: 200)'de *yạġı* "düşman"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 152)'de *yaġı* "düşman"; İML (Battal, 1997: 83)'de *yagı* "düşman"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 117)'de *yağı* "düşman"; EM (Toparlı, 2003: 82)'de *düşmān* "düşman"; ŞS (Kunos, 1902: 103)'de *yava* "gaib, zai', yabancı, düşmen", ŞS (Kunos, 1902: 103)'de *yav* "düşmen", ŞS (Kunos, 1902: 95)'de *yağı* "düşmen, yabancı, fakir, bikyane"; ZT (Kara, 2011: 415)'de *yaġı* "düşman" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[498] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EZ, EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YEWÄ:

"Oğuzların alt boylarından"dır [III.16/22] 454. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 158).

Kökeni: "Yava:", "yawa:" ve "ava:" olarak adlandırılan "yıva:" diye telaffuz edilen ve bilinen bir Oğuz kabilesidir (Clauson, 1972: 871). DTS'de de sözcük "Oğuz soylarından biri" olarak açıklanmıştır (DTS, 1969: 248).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAWA:

"Şifalı bir bitki"dir [III.16/22] 454. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 158).

Kökeni: "Yaban soğanı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 248).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EK, EM ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 205)'de *yava* "yitik, kayıp"; İML (Battal, 1997: 87)'de *yava* "karışık"; EZ (Atalay, 1945: 281)'de *yava* "pırasa"; ŞS (Kunos, 1902: 103)'de *yava* "beyhude söz, saçma kelam", ŞS (Kunos, 1902: 103)'de *yava* "gaib, zai', yabancı, düşmen" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YAWA YĒR:

"Ilık yer" anlamında kullanılır [III.16/22] 454. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 158).

Kökeni[499]: "Soğuk olan yerden ılık olan yer" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 872).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

[499] Sözcük grubunun isim unsuru olan "yēr" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 505. varaktaki "yēr" maddesinde verilmiştir.

YAQA:

“Yaka” anlamında kullanılır [III.16/22] 454. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 158).

Kökeni: Temelde bir şeyin kenarı, köşesi anlamındadır. Ama erken dönemde genellikle “elbisenin yakası” demektir. Belki de “yak-” fiilinin “başka bir şeye bitişik olan bir şeyin parçası” anlamından gelir. İkinci dönemde Moğolcada *caka* “kenar, sınır, yaka” anlamında kullanılmıştır (Clauson, 1972: 898). Räsänen, sözcüğün anlamını “yaka” olarak vermiş ve bunu Tunguzca *ńäkam,* Korece *mjek,* Fince *nika-ma* sözcükleriyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 180). Gülensoy, sözcüğün kökenini “<*ya-k- ‘yaklaşmak’ + -a” şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 1034).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 200)’de *yaḳa* “yaka”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 153)’de *yaḳa* “yaka”; EZ (Atalay, 1945: 276)’de *yaḳa* “yaka”; EM (Toparlı, 2003: 119)’de *yaḳa* “yaka”; ZT (Kara, 2011: 416)’de *yaḳa* “elbise yakası” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, Kİ, EK, ML, AL, ŞS’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 200)’de *yaḳa* “kıyı, kenar; yakın, bitişik”; ZT (Kara, 2011: 416)’de *yaḳa* “taraf, yaka” sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YAQİ YUQİ ÄR:

“Dalkavuk, şakşakçı adam” anlamında kullanılır [III.16/22] 454. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 158).

Kökeni[500]**:** Sözcük grubunun sıfat unsuru belki de "ya:k yu:k" şeklinin genişlemişidir (Clauson, 1972: 898).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YAQU:

"Yağmurluk" anlamında kullanılır. Aslı "yāġgu"dur [III.16/22] 454. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 159).

Kökeni: "-ku:" ekiyle yapılmış somut bir nesneyi tanımlayan bir addır. "-ğu:" ekiyle yapılan şekiller –ğ–'den sonra farklılaşmaktadır. "Yağ-" fiiline dayanmaktadır. İlk dönemde Moğolcada *daku* "dışarısı için kürk ceket" olarak görülmüştür (Clauson, 1972: 898). Räsänen, sözcüğün anlamının "yağmurluk" olduğunu söylemiş ve bunu Clauson gibi Moğolca *daqu* ile karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 180).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 84)'de *yaku* sözcüğü "çevrilmiş kürk" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[500] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YİGİ YİĠĀČ:

"Yoğun, sık ağaç" anlamında kullanılır [III.16/22] 454. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 159).

Kökeni: "Sıkı, hıncahınç dolu ağaç" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir. –g– bunun dışında tutarak bazıları "yi: (? yı:) yığa:ç" şeklinde söyler (Clauson, 1972: 911). DTS'de sözcük grubunun anlamı "sık ağaçlık" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 260).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 261)'de *yi yiġāč* "yoğun ağaç" sözcük grubu bu maddedekiyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YALA:

"Bir şey hakkında suçlama" anlamında kullanılır [III.18/25] 455. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 159).

Kökeni: Räsänen, sözcüğün "şüphe" demek olduğunu söylemiş ve bunu Moğolca *jala* ile karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 181).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 201)'de *yạla* sözcüğü "suçlama, töhmet" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YALĀČİ YUĠA[501]:

"Katlanmış ekmek" anlamında kullanılır [III.18/25] 455. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 159).

Kökeni: "Bir çeşit puf böreği"dir (Clauson, 1972: 919). DTS'de ise sözcük grubunun anlamı "katmerin bir çeşidi" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 227).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 213)'de *yuvḳa* sözcüğü "yufka" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 160)'de *yuvġa* "yufka" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

[501] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YULA:

"Kandil" anlamında kullanılır [III.18/25] 455. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 159).

Kökeni: İkinci dönemde Moğolcada *cula* olarak bulunur (Clauson, 1972: 919).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 179)'de *şumur* sözcüğü "çırağ, lamba, ışık, kandil, aydın" anlamına geldiği için bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YÄLÜ:

"Taylar için kullanılan urgan" demektir [III.18/25] 455. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 159).

Kökeni: "Yel-" fiilinden türemiştir ama bununla anlamsal bir ilişkisi yoktur (Clauson, 1972: 919).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAMU:

"Bu sözü kabul ettin mi ve sana söylenenleri yapmak için bunları ezberledin mi?" anlamında bir takıdır [III.18/25] 455. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 159).

Kökeni: Clauson, Kaşgarlı'nın etimolojisinin muhtemelen doğru olduğunu söylemiştir. "Evet" anlamındaki *ya* ve soru eki *mu*dan oluşur (Clauson, 1972: 934).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YANA:

"İkinci kez" anlamında bir takıdır [III.18/25] 455. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 159).

Kökeni: En erken dönemlerde hem "tekrar" anlamında bir zarf hem de "ve tekrar" anlamında bir bağlaç olarak kullanılmıştır. Orta dönem boyunca ve hatta daha önce belki de "yeme:" sözcüğünden etkilenmiştir (Clauson, 1972: 943). *Yan-* "geri dön-" fiilinden *–a* zarf-fiil ekiyle yapılmıştır (Nalbant, 2008: 208).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 202)'de *yạna* "yine, başka (?)"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 153)'de *yana* "sonra"; AL (Kaçalin, 2011: 1037)'de *yana* "yine, gayrı, tekrar, bir kere daha"; ŞS (Kunos, 1902: 98)'de *yana (yene)* "edattir, yine, digerbar, başka"; ZT (Kara, 2011: 417)'de *yana* "diğer, öteki, öbürü" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, Kİ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 277)'de *yana* sözcüğü "yön, cihet" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YAYA:

"İnsanların poposu" anlamında kullanılır [III.18/25] 455. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 159).

Kökeni: Yarı yansıma bir sözcüktür (Clauson, 1972: 980). "İnsanların poposu; insanın oturmağı, kıçı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Räsänen, 1969: 179, DTS, 1969: 226).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 150)'de *köt* "göt"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 123)'de *köt* "otırak yeri, kıç"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 53)'de *köt* "arka, bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 209)'de *köt* "kıç, göt"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 117)'de *köt* "kıç"; EM (Toparlı, 2003: 96)'de *köt* "göt"; ZT (Kara, 2011: 361)'de *köt* "oturak yeri, kaba et, kıç" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 299)'de "koyunun kuyruğu ya da insanın poposu" anlamına gelen *köčük* sözcüğü, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 257)'de "popo" anlamındaki *köt* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 98)'de *yaya (yayak)* sözcüğü "piyade, asaker-i piyade, yayank" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir.

YAVA[502]:

Şifalı bir bitkidir ve Tutmaç'a renk vermek için kullanılır [III.18/25] 455. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 160).

YEVÄ[503]:

"Yewä" sözcüğünün diyalektal varyantıdır. Oğuzların bir boyudur [III.18/25] 455. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 160).

YETTİ:

"Yedi sayısı" anlamında kullanılır [III.18/25] 455. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 160).

Kökeni: Şüphesiz sözcüğün orta ünsüzü aslen çifttir (Clauson, 1972: 886). "Eren, Ramstedt'in sözcüğün Türkçe "ye-" fiilinden türediğine dair görüşünü aktarmıştır (Eren, 1999: 448). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*yétti [<*yét-ti]" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 1106).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 156)'de *yeti* "yedi (sayı)"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 125)'de *yätti*[504] "yedi", Kİ (Caferoğlu, 1931: 124)'de *yädi*[505] "yedi, bugünkü

[502] Sözcükle ilgili bilgiler 454. varaktaki "yawa" maddesinde verilmiştir.
[503] Sözcükle ilgili bilgiler 454. varaktaki "yewä" maddesinde verilmiştir.
[504] Kİ'de sözcüğün isim mi fiil mi olduğu tam olarak anlaşılamamıştır. Ama yine de burada tarafımızca dipnotla verilmesi uygun görülmüştür.
[505] Kİ'de sözcüğün isim mi fiil mi olduğu tam olarak anlaşılamamıştır. Ama yine de burada tarafımızca dipnotla verilmesi uygun görülmüştür.

manasında"; EZ (Atalay, 1945: 283)'de *yedi* "sayıda yedi"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 130)'de *yedi* "yedi sayısı"; EM (Toparlı, 2003: 124)'de *yeti* "yedi sayısı"; AL (Kaçalin, 2011: 1042)'de *yéti* "yedi sayısı"; ŞS (Kunos, 1902: 104)'de *yetti (yiti)* "yedi"; ZT (Kara, 2011: 426)'de *yétti* "yedi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YOVLİC:

"Keçinin yumuşak yünü" anlamında kullanılır [III.20/27] 456. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 160).

Kökeni: Nadir görülen yabancı bir ek olan –laç ekiyle yapılmıştır (Clauson, 1972: 876).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YUVĠA:

“Katmerli ekmek” anlamında kullanılır [III.20/27] 456. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 160).

Kökeni: “İnce, dar, yufka” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 282).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 213)’de *yuvḳa* sözcüğü “yufka” anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 159)’de *yalāčı yuġa* “katmerli ekmek” sözcük grubu da bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAYĠUQ:

“Atın meme ucu” anlamında kullanılır. Kıpçak diyalektinde *yazġuq* denir [III.20/27] 456. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 160).

Kökeni: Clauson, sözcüğü “*yaḏğuk” maddesinde ele almış ve “ya:ḏ-” fiilinden türediğini söylemiştir (Clauson, 1972: 888).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YANŪT:

"Yanıt" anlamında kullanılır. Buradan gelerek "sōz yanūti (sözün yanıtı)" denir [III.20/27] 456. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 160).

Kökeni: "Yan-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 946). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<yan- 'dönmek' + -(u)t" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 1059).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 278)'de *yanut* sözcüğü "cevap" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 150)'de yer alan ve "mükâfat, bedel, karşılık" anlamına gelen *yanut* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YANŪT[506]:

"Mükâfat, bedel" anlamında kullanılır [III.20/27] 456. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 160).

YİĠĀČ[507]:

"Yiġač"ın bir varyantıdır [III.20/27] 456. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 160).

[506] Sözcükle ilgili bilgiler 448. varakta yer alan "yanut" maddesinde verilmiştir.
[507] Sözcükle ilgili bilgiler 48. varakta yer alan "yiġač" maddesinde verilmiştir.

YİPĀR:

"Misk" anlamında kullanılır [III.20/27] 456. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 161).

Kökeni: Bu sözcük ve kin sözcüğü arasındaki ilişki belirsizdir. "Kin" her zaman "misk" anlamına gelir. "Yıpa:r" aslen "koku, güzel ve hoş koku" anlamına sahipmiş gibi görünüyor. İkinci dönemde Moğolcada *ci'ar cihar / ciğar* "misk geyiği" için kullanılmıştır (Clauson, 1972: 878).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 209)'de *yıpar* "misk"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 59)'de *müşk* "misk"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 156)'de *yıpar* "misk"; İML (Battal, 1997: 91)'de *yıpar* "mis / misk"; EM (Toparlı, 2003: 99)'de *müşk* "misk" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EZ, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YULĀR[508]:

"Atın yuları" anlamında kullanılır [III.20/27] 456. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 161).

YAMĀR:

"Yamār (Yamār sūwi)'ın aktığı yerin adı"dır [III.20/27] 456. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 161).

Kökeni: Bir yer adıdır ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 231).

[508] Sözcükle ilgili bilgiler 448. varaktaki "yular" maddesinde verilmiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YADĀĠ:

"Yaya" anlamında kullanılır [III.20/27] 456. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 161).

Kökeni: "Yaya" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 887, DTS, 1969: 222).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 200)'de *yaḍaġ* "yaya", ME (Yüce, 1993: 206)'de *yaḍyaġ* "yaya"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 156)'de *yayaġ* "yaya"; İML (Battal, 1997: 83)'de *yadag* "yaya", İML (Battal, 1997: 88)'de *yayaḳ* "yayan"; ZT (Kara, 2011: 423)'de *yayaḳ* "yaya" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 95)'de *yadağ* sözcüğü "tereddüd ve mesellü dayimi, devam, hemişe" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YARĀĠ[509]:

"Fırsat, doğru zaman ya da yer" anlamında kullanılır [III.20/27] 456. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 161).

YAMĀĠ:

"Yama" anlamında kullanılır [III.20/27] 456. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 161).

Kökeni: "Yama:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 935). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*ya- '*kapatmak, *örtmek' + -ma(ġ)" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 1049).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 84)'de *yamag* "yama"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 118)'de *yama* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 277)'de *yama* "yama"; EM (Toparlı, 2003: 120)'de *yama* "yama"; ŞS (Kunos, 1902: 98)'de *yamağ* "munzam, muavin, parça deymek, pare komak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YİRĀQ YĒR:

"Uzak yer" anlamında kullanılır. Uzak akrabaya da "yirāq" derler [III.20/27] 456. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 161).

Kökeni[510]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *yıra- (fiil kökü)* + *-k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

[509] Sözcükle ilgili bilgiler 449. varaktaki "yarağ" maddesinde verilmiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YAĠĀQ:

"Ceviz" anlamında kullanılır [III.20/27] 456. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 161).

Kökeni: Morfolojik olarak "yağ-" fiilinden türemiştir ve türe özgü bir terimdir (Clauson, 1972: 900). Sözcük, *yağ- (fiil kökü) + -ak (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 99)'de *yankağ* sözcüğü "ceviz" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[510] Sözcük grubunun isim unsuru olan "yēr" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 505. varaktaki "yēr" maddesinde verilmiştir.

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAĠŪQ YĒR:

"Yakın yer" anlamında kullanılır. Yakın akrabalara ise "yaq yaġūq" denir [III.20/27] 456. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 161).

Kökeni[511]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *yagu- (fiil kökü)* + *-k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YONĀQ:

"Eşek, öküz ya da buna benzer hayvanların eyerlerinin altına konulan şey" anlamında kullanılır [III.20/27] 456. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 161).

Kökeni: Morfolojik olarak "yan-" fiilinden türemiştir. Ama bu "oyma" gibi bir şey anlamına gelir ki büyük olasılıkla "semer yastığı" daha uygun olur (Clauson, 1972: 949). Sözcük, *yon- (fiil kökü)* + *-ak (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 159)'de *yona* sözcüğü "eyer altına konulan keçe" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[511] Sözcük grubunun isim unsuru olan "yēr" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 505. varaktaki "yēr" maddesinde verilmiştir.

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YEMĀK:

"Bir Türk boyu"dur [III.20/27] 456. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 161).

Kökeni: Türk kabilelerinden biridir ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 255).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 124)'de *yämäk*, sözcüğü "Kıpçaklardan bir kabile" anlamına geldiği için bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 284)'de *yemek* "yemek"; EM (Toparlı, 2003: 123)'de *yemek* "yemek" sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir.

YAĠĀN:

"Fil" anlamında kullanılır. Diğer varyantı "yaŋān"dır. "Yaġān tegīn" de özel isimdir [III.20/27] 456. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 161).

Kökeni: Filler ilk Türkler için egzotiktir. Alternatif telaffuzu, aslı bilinmemektedir. İkinci dönemde Moğolcada *cağan* olarak bulunur (Clauson, 1972: 904).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 83)'de *yagan* "fil"; ŞS (Kunos, 1902: 105)'de *yığnet* "fil"; ZT (Kara, 2011: 415)'de *yaġan* "fil" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 342)'de *yaŋān* "fil" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YOĠŪN:

"Herhangi bir şeyin iri yarı olanı" anlamında kullanılır [III.20/27] 456. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 162).

Kökeni: "Herhangi bir şeyin iri olanı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 904).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 111)'de *ḳalın* "kalın"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 158)'de *yoġun* "kaba, kalın"; İML (Battal, 1997: 91)'de *yogun* "kalın, şişman"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 127)'de *yoğun* "kalın", Kİ (Caferoğlu, 1931: 68)'de *qalın* "metîn, yoğun, kalın"; EZ (Atalay, 1945: 287)'de *yogun* "yoğun, ağır, kalın", EZ (Atalay, 1945: 182)'de *kalın* "kalın"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 131)'de *yoġun* "kalın"; EM (Toparlı, 2003: 125)'de *yoġun* "yoğun, iri, kaba", EM

(Toparlı, 2003: 87)'de *ḳalın* "kalın"; AL (Kaçalin, 2011: 1043)'de *yoġan* "yoğun", AL (Kaçalin, 2011: 973)'de *lök* "yoğun"; ŞS (Kunos, 1902: 107)'de *yoğan (yoğun)* "azim, cesim, kalın"; ZT (Kara, 2011: 428)'de *yoġan* "yoğun, kalın" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME ve ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YİLĀN:

"Yılan" anlamında kullanılır. Kendini bir adama ya da başkasına atan yılana ise "oq yilān" denir [III.22/29] 457. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 162).

Kökeni: Aydemir, çeşitli araştırmacıların sözcüğün "yıl-" kökünden "–an" ekiyle yapıldığına dair görüşüne karşı çıkar. Sözcüğün "yıl-" fiilinden "–ġan" ekiyle yapıldığını ve ġ sesinin γ vasıtasıyla kaybolarak ardında bir uzunluk bıraktığını belirten yazar şöyle bir gelişim önermiştir: *yīlgan > *yılγan > yılān > yılan (Aydemir, 2014: 47-49).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 209)'de *yılan* "yılan"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 157)'de *yılan* "yılan"; İML (Battal, 1997: 91)'de *yılan* "bildiğimiz zehirli yılan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 126)'de *yılan* "V nushasında yalan, bugünkü manasında"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 131)'de *yılan* "yılan"; EM (Toparlı, 2003: 124)'de *yılan* "yılan"; ZT (Kara, 2011: 427)'de *yılan* "yılan", ZT (Kara, 2011: 339)'de *'ilan* "yılan" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EZ, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YİLĀN YİLİ[512]:

"Türklerde on iki yıldan biri"dir [III.22/29] 457. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 162).

Kökeni: "Türklerde on iki yıldan biri"dir (Clauson, 1972: 930). "Yılan yılı" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (DTS, 1969: 266).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 91)'de *yılan yılı* sözcük grubu "Türkçe yıl atlarından 6 ncı yılın adıdır" şeklinde açıklandığı için bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YAMĀN:

"Herhangi bir şeyin kötüsü" anlamında kullanılır [III.22/29] 457. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 162).

[512] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

Kökeni: "Kötü, fena" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 937).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 202)'de *yạman* "kötü, şer", ME (Yüce, 1993: 206)'de *yạvuz* "kötü"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 156)'de *yavuz* "kötü", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 153)'de *yaman* "kötü"; İML (Battal, 1997: 84)'de *yaman* "kötü", İML (Battal, 1997: 87)'de *yavuz* "kötü"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 118)'de *yaman* "fena, kötü"; EZ (Atalay, 1945: 277)'de *yaman* "xoryat, çirkin", EZ (Atalay, 1945: 282)'de *yavuz* "kötü"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 129)'de *yaman* "kötü"; EM (Toparlı, 2003: 120)'de *yaman* "kötü, fena"; ŞS (Kunos, 1902: 8)'de *ayğak* "nemam, kötü adam, beyhude söz söyleyici, bifayde, çapkın", ŞS (Kunos, 1902: 126)'de *kende* "kötü, fena, çirkin", ŞS (Kunos, 1902: 159)'de *usal* "fena, kötü, kusur", ŞS (Kunos, 1902: 98)'de *yaman* " kötü, fena, bed"; ZT (Kara, 2011: 308)'de *ayıġız?* "kötüdür", ZT (Kara, 2011: 416)'de *yaman* "kötü, fena" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97, III: 170)'de "kötü" anlamındaki *ēl, yawlāq,* DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 106, 115, III: 151)'de "bir şeyin kötüsü" anlamına gelen *aliġ, örän, yawuz,* DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 261)'de "herhangi bir şeyin kötü olması" anlamındaki *tas* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAMĀN ĪG[513]:

"Fil hastalığı" anlamında kullanılır [III.22/29] 457. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 162).

[513] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

Kökeni: “Fil hastalığı” anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 937). DTS’de de sözcüğün anlamı “cüzzam” olarak verilmiştir (DTS, 1969: 231).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YALPİ NĀD:

“Geniş, ahşaptan oyulmuş, tabağa benzeyen, derinliği olmayan şey” anlamında kullanılır [III.22/29] 457. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 162).

Kökeni[514]: “Geniş, odundan oyulmuş, sığ tabak bir şey” anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun olası bir Türkçe etimolojisi yoktur (Clauson, 1972: 919).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[514] Sözcük grubunun isim unsuru olan “nāŋ” sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YARTU:

"Odun yonga" anlamında kullanılır. Buna benzetilerek üzerine yazı yazılan şeye de "yartu" denir [III.22/29] 457. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 162).

Kökeni: "Yar-" fiiline getirilen "-tu:" ekiyle yapılır (Clauson, 1972: 959). DTS'de sözcükle ilgili "yonga, talaş; üzerine bir şey yazılan levhaya, tahtaya da denir" açıklaması yapılmıştır (DTS, 1969: 243).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YİRČU:

"Mezar" anlamında kullanılır [III.22/29] 457. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 162).

Kökeni: "Yé:r" sözcüğünden türemiştir. Ama "-çü:" eki şüphelidir (Clauson, 1972: 958).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 175)'de *sın* "mezar"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 138)'de *sin* "mezar, kabir"; ŞS (Kunos, 1902: 25)'de *besağa* "merkad, mezar, lahad, kabr", ŞS (Kunos, 1902: 170)'de *sin* "mezar", ŞS (Kunos, 1902: 199)'de *tüke* "mezar, kabr, türbe" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT

(Dankoff-Kelly, 1982-I: 325, 362, III: 218, 265)'de "mezar" anlamına gelen *toplu (?), tünärig, sın, qara orun* ifadeleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YERČİ:

"Deneyimli rehber" anlamında kullanılır [III.22/29] 457. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 162).

Kökeni: "Yé:r" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 958).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 151)'de *ḳulavuz* "kılavuz"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 124)'de *ḳılaġuz* "kılavuz"; İML (Battal, 1997: 47)'de *kulavuz* "kılavuz"; ŞS (Kunos, 1902: 5)'de *adaşcı* "kılağuz; rehnuma, rehber", ŞS (Kunos, 1902: 19)'de *bağ bayrak* "kılağuz, rehber", ŞS (Kunos, 1902: 22)'de *başçı* "yol gösterici, kılağuz, rehnuma, rehber", ŞS (Kunos, 1902: 23)'de *bedabalğa* "kilağuz, muhtedi, rehber, delil, yol gösterici", ŞS (Kunos, 1902: 40)'de *çavcı* "kilauz, rehber" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 321, 361)'de "rehber" anlamına gelen *čuwġa, qulābuz* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YİNČÜ:

"İnci" anlamında kullanılır [III.22/29] 457. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 162).

Kökeni: Şüphesiz Çincedir (Clauson, 1972: 944).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 209)'de *yinçü* "inci"; İML (Battal, 1997: 89)'de *yincü* "inci"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 39)'de *inçü* "inci"; EZ (Atalay, 1945: 178)'de *inci* "inci"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 110)'de *inci / incü* "inci"; EM (Toparlı, 2003: 85)'de *inçi* "inci"; AL (Kaçalin, 2011: 948)'de *inçi / inçü* "inci", AL (Kaçalin, 2011: 1034)'de *ünçü* "inci"; ŞS (Kunos, 1902: 172)'de *sobsun* "inci"; ZT (Kara, 2011: 340)'de *incü* "inci" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM ve ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YOĠDU:

"Devenin çenesinin altındaki uzun tüyler" anlamında kullanılır [III.22/29] 457. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 162).

Kökeni: "Devenin çenesinin altındaki uzun tüyler" anlamına gelir ve buna önerilebilecek açık bir etimoloji yoktur. İkinci dönemde Moğolcada *coğdor* olarak bulunmuştur (Clauson, 1972: 899).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YİGDÄ:

"İğde" anlamında kullanılır [III.22/29] 457. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 162).

Kökeni: "İğde" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 260).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 157)'de *yigde* "iğde, yaban iğdesi"; İML (Battal, 1997: 89)'de *yigde* "iğde ağacı" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YÄMDÜ:

"Cinsel organ çevresindeki kıllar" anlamında kullanılır [III.22/29] 457. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 163).

Kökeni: "Cinsel organ çevresindeki kıllar" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 935).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 207)'de *yẹmdü* sözcüğü "kasık kılı" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YUNDİ:

"Yemek yedikten sonra kâselerin yıkandığı suya" denir [III.22/29] 457. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 163).

Kökeni: "Yun-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 947). Sözcük, *yun- (fiil kökü) + -dı (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşması muhtemeldir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAPRİ YĒR:

"Düz, geniş yer" anlamında kullanılır [III.22/29] 457. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 163).

Kökeni[515]: "Geniş, düz yer" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "yaprı:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 879).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 210)'de *tüz yēr* "düz yer" sözcük grubu bu maddedekiyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YAPRİ QULĀQ:

"Sarkık kulak" anlamında kullanılır [III.22/29] 457. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 163).

Kökeni: "Sarkık kulak" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "yapur-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 879, DTS, 1969: 236). İsim unsuru ise *qulga- (fiil kökü) + k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

[515] Sözcük grubunun isim unsuru olan "yēr" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 505. varaktaki "yēr" maddesinde verilmiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YAŠRU:

"Gizlice" anlamında kullanılır. "Yašru īš" ise "gizli iş" demektir [III.22/29] 457. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 163).

Kökeni: "Yaşur-" fiilinden türemiştir. Sıfat ve zarf göreviyle bulunur (Clauson, 1972: 979). Sözcük, *yaşur- (fiil kökü)* + *-u (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 205)'de *yaşru* "gizli, gizlice", ME (Yüce, 1993: 205)'de *yaşrun* "gizlice"; AL (Kaçalin, 2011: 1040)'de *yaşurun* "gizlice, mahfi"; ŞS (Kunos, 1902: 102)'de *yaşurun* "gizli, mahfi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YOĠRU:

"Devenin uzun tüyü" anlamında kullanılır [III.22/29] 457. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 163).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "yoğdu:" maddesine yönlendirmiştir. Alternatif bir telaffuzu ve bariz bir etimoloji eksikliğine şu önerilebilir. İkinci dönemde Moğolcada *coğdor* olarak bulunur. Şüphesiz Moğolcadan ödünçlemedir (Clauson, 1972: 899).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAĠRU:

"Yakın" anlamında kullanılır [III.22/29] 457. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 163).

Kökeni: Yön eki "-ru:"yu almıştır. Asıl şekli "yakru:"dur (Clauson, 1972: 905).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 201)'de *yaḳın* "yakın"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 153)'de *yaḳın* "yakın"; İML (Battal, 1997: 84)'de *yaguk* "yakınlık / insanlar arasında karabet (bunun doğru manası "yakın" demektir)"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 119)'de *yaqın* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 276)'de *yakın* "yakın", EZ (Atalay, 1945: 288)'de *yovuk* "yakın"; EM (Toparlı, 2003: 119)'de *yaḳın* "yakın"; ŞS (Kunos, 1902: 64)'de *enik* "yakın", ŞS (Kunos, 1902: 97)'de *yak* "yakın", ŞS (Kunos, 1902: 98)'de *yanaşa* "yakın", ŞS (Kunos, 1902: 104)'de *yavuşkarı* "yakın"; ZT (Kara, 2011: 416)'de

yaḳın "yakın", ZT (Kara, 2011: 422)'de *yavuḳ* "yakın" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 157)'de *yaqin* "yakın" sözcüğü de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YOĠRİ:

"Geniş kâse" anlamında kullanılır [III.22/29] 457. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 163).

Kökeni: "Geniş, derin tabak; kap, çanak" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 905, DTS, 1969: 270).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAQRİ:

“Yağ” anlamında kullanılır [III.24/31] 458. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 163).

Kökeni: “Ya:ğ” sözcüğünden türemese da etimolojik olarak bununla ilişkilendirilebilir (Clauson, 1972: 905).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 200)’de *yaġ* “yağ”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 152)’de *yaġ* “yağ”; İML (Battal, 1997: 83)’de *yag* “(malûm)”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 117)’de *yağ* “bugünkü manasında”; EZ (Atalay, 1945: 275)’de *yag* “yağ”, EZ (Atalay, 1945: 281)’de *yav* “yağ”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 128)’de *yaġ* “yağ”; EM (Toparlı, 2003: 119)’de *yaġ* “yağ”; ZT (Kara, 2011: 415)’de *yaġ* “sarı yağ (tere yağı)” sözcükleri bu maddedeki “čir” sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982- I: 259, III: 163)’de “yağ” anlamına gelen *čir*, *yāġ* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL, ŞS’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAXŠİ:

“Herhangi bir şeyin iyisi” anlamında kullanılır. “Yaxši nā̱ŋ (iyi şey)”, “yaxši iš (iyi iş)” gibi [III.24/31] 458. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 163).

Kökeni: “Yakış-” sözcüğünden kısalmıştır. –kş– > –xş–’ye dönmüştür. Kaynaklar bu sözcüğü “ed̲gü:” şeklinde çevirmiştir. Ancak Clauson, sözcüğün “ed̲gü:” ile eş anlamlı olmadığını belirtmiştir (Clauson, 1972: 908).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 117)'de *e̲dgü* "iyi", ME (Yüce, 1993: 150)'de *körklü/körklüg* "güzel", ME (Yüce, 1993: 200)'de *yaḫşı* "iyi, güzel"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 153)'de *yaḵşı* "güzel"; İML (Battal, 1997: 28)'de *ed'gü* "iyi", İML (Battal, 1997: 46)'de *körklu* "güzel", İML (Battal, 1997: 84)'de *yahşı* "iyi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 52)'de *körklü* "güzel", Kİ (Caferoğlu, 1931: 120)'de *yaqşı* "iyi"; EZ (Atalay, 1945: 208)'de *körükli* "güzel", EZ (Atalay, 1945: 276)'de *yakşı* "yahşi, güzel"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 129)'de *yaḫşı* "iyi"; EM (Toparlı, 2003: 119)'de *yaḫşı* "iyi, güzel"; ŞS (Kunos, 1902: 1)'de *abadan (abdan)* "güzel", ŞS (Kunos, 1902: 15)'de *asrar* "eyi, âla, güzel", ŞS (Kunos, 1902: 24)'de *benayi* "güzel, nefis, âla", ŞS (Kunos, 1902: 71)'de *gökçak* "güzel, h̲oş, yah̲şi suretli", ŞS (Kunos, 1902: 71)'de *gökçek* "güzel, h̲oş, eyi", ŞS (Kunos, 1902: 74)'de *gürkan* "cemil, güzel", ŞS (Kunos, 1902: 77)'de *hau (havav, havuh)* "güzel, eyi", ŞS (Kunos, 1902: 96)'de *yah̲şi* "güzel, eyi", ŞS (Kunos, 1902: 104)'de *yavuz* "pakize, güzel, müstesna", ŞS (Kunos, 1902: 123)'de *kaşenk* "güzel, yakışıklı", ŞS (Kunos, 1902: 144)'de *meleş* "güzel", ŞS (Kunos, 1902: 174)'de *sulu* "güzel, revnaklı", ŞS (Kunos, 1902: 196)'de *tumbalak* "güzel, yakışıklı", ŞS (Kunos, 1902: 196)'de *tur* "eyi, güzel", ŞS (Kunos, 1902: 200)'de *tüzük* "tertibli, muntazam, yolunda, güzel"; ZT (Kara, 2011: 415)'de *yaḫşı* "iyi, güzel, hoş" sözcükleri bu maddede yer alan sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 275, 141, III: 163, 221)'de yer alan ve "iyi" anlamına gelen *körklüg*, *ädg̲ü*, *yēg* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YARŠİ:

"Bir şeyin yarısını alan kişi ya da bir şeyin yarısı" anlamında kullanılır [III.24/31] 458. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 163).

Kökeni: "Yarış-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 972). Sözcük, *yarış- (fiil kökü) + -ı (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 204)'de *yarım* "yarım"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 97)'de *buçuḳ* "yarı, yarım, buçuk"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 22)'de *buçuq* "nısıf", Kİ (Caferoğlu, 1931: 120)'de *yarım* "nısıf"; EZ (Atalay, 1945: 157)'de *buçuk* "buçuk, yarım", EZ (Atalay, 1945: 279)'de *yarım/yarum, yarık/yaruk* "yarım"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 104)'de *bıçuḳ* "yarım", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 104)'de *buçuḳ* "yarım, buçuk", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 129)'de *yarum* "yarım"; ŞS (Kunos, 1902: 26)'de *bıçuğ* "yarım, nisf", ŞS (Kunos, 1902: 38)'de *çala (çale)* "nısf, buçuk, yarım", ŞS (Kunos, 1902: 101)'de *yarpi* "yarısı, nısf, yarım, buçuk", ŞS (Kunos, 1902: 33)'de *buçuk* "nısf, nim, yarım"; ZT (Kara, 2011: 420)'de *yarım* "yarım" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 156, 156, I: 290)'de "yarım" anlamına gelen *yerim, yarim, bičuq* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAWĠU:

"Hakandan iki derece aşağıda olan halktan kişinin unvanı"dır [III.24/31] 458. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 164).

Kökeni: Eski büyük unvanlardandır. Miladi takvimden önce Yüeh-chihlere kadar gider. "Şaḏ"a benzer. Kağan tarafından yakın akrabalara ya da normal kişilere bahşedilen bir unvandır. Kağanın hükümlerini yerine getirmekle görevlidir. *Yabğu:*

bazen "şaḏ"dan önce kullanılmasına rağmen ondan daha aşağıdadır (Clauson, 1972: 873). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 267)'de "hakandan iki derece aşağıda olan kişi" anlamına gelen *ǒowi* sözcüğü bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 164)'de yer alan ve "Barsgan yakınlarında bir şehir adı" anlamına gelen *yawġu* sözcüğü bu maddedekiyle yalancı eş değerdir.

YAWĠU:

"Barsgan yakınlarında bir şehir adı"dır. Hatta buraya yakın bir geçite de "yawġu art" denir [III.24/31] 458. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 164).

Kökeni: Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 164)'de yer alan ve "hakandan iki derece aşağıda olan halktan kişinin unvanı" anlamına gelen *yawġu* sözcüğü bu maddedekiyle yalancı eş değerdir.

YUWĠA:

"Evlatlık" anlamında kullanılır [III.24/31] 458. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 164).

Kökeni: "Yuvğaḏ-, yuvğalan-" fiillerinden türemiştir (Clauson, 1972: 874).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QARA YALĠA:

"Fergana ve Türk toprakları arasında ulaşılmaz bir dağ geçidi" anlamında kullanılır [III.24/31] 458. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 164).

Kökeni[516]: Sözcük grubunun ikinci unsurunun kökeni bilinmemektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

[516] "Qara" sözcüğünün köken bilgisi "qara quš" maddesindeki dipnotta verilmiştir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YALĠU:

Oğuz diyalektinde "aşağılık adam" anlamında kullanılır [III.24/31] 458. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 164).

Kökeni: "Yalk-" ile anlamsal ilişkisi vardır. Belki de "*yalkğu:" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 925).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 318)'de yer alan "kündi" sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YELWİ:

"Büyü" anlamında kullanılır. Büyücüye ise "yelwīči" denir [III.24/31] 458. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 164).

Kökeni: Bu sözcük, "yélpi:-" ve türevleri arasındaki ilişki belirsizdir. Bunların yabancı olma ihtimali vardır. "Yé:l" sözcüğüyle olan anlamsal ilişki rastlantısaldır. İkinci dönemde Moğolcada *cilbi / cilvi* olarak bulunur (Clauson, 1972: 919).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 32)'de *bögü* sözcüğü "büyü, sihir, efsun" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YUWQA:

"Herhangi bir şeyin incesi" anlamında kullanılır [III.24/31] 458. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 164).

Kökeni: "Herhangi bir şeyin incesi; ince, yufka" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 874, DTS, 1969: 283).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 209)'de *yinçge* "ince", ME (Yüce, 1993: 213)'de *yuvḳa* "yufka, ince"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 158)'de *yinçe* "ince", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 160)'de *yupḳa* "ince"; İML (Battal, 1997: 33)'de *ince* "kalının karşıtı, ince", İML (Battal, 1997: 90)'de *yiniçke* "ince"; ŞS (Kunos, 1902: 88)'de *inçke* "ince"; ZT (Kara, 2011: 340)'de *inçke* "ince", ZT (Kara, 2011: 429)'de *yupḳa* "ince" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YUBQA[517]:

"Yuwqa"nın varyantıdır [III.25/34] 459. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 164).

YİLQİ:

"Besi hayvanı" demektir. Dört ayaklı hayvanlar için kullanılan türe özgü bir terimdir [III.25/34] 459. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 164).

Kökeni: Dört ayaklı besi hayvanları için kullanılan bir terimdir (Clauson, 1972: 926). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*yıl 'yıl, sene' + kı (/ + lık)" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 1141).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 209)'de *yılḳı* "sürü"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 126)'de *yılqı* "asıl manası dört ayaklı hayvan demek olup Kıpçakçada at sürüsü için müstameldir"; EZ (Atalay, 1945: 285)'de *yılkı* "at sürüsü, yılkı"; ŞS (Kunos, 1902: 106)'de *yılkı* "ılkı, hergele, davar asb, at" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YARMA YUVĠA:

"Bir çeşit katmerli ekmek"tir. Uzunlamasına yarılan herhangi bir şeye de böyle denir [III.25/34] 459. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 165).

[517] Sözcükle ilgili bilgiler 458. varakta yer alan "yuwqa" maddesinde verilmiştir.

Kökeni: “Puf böreği” anlamına gelen sözcük grubunu oluşturan sözcüklerin kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 874).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YAĠMA:

“Bir Türk boyu”dur. Onlara “qara yaġma” da denir [III.25/34] 459. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 165).

Kökeni: “Bir Türk bölüğünün adı”dır ve kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 225).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 117)'de *yağma* "sofra; bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 276)'de *yagma* "yağma, talan" sözcükleri buradaki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 165)'de yer alan ve "şehir adı" anlamına gelen *yaġma* sözcüğü de bu maddedekiyle yalancı eş değerdir.

YAĞMA[518]:

"Taraz yakınlarında bir şehir adı"dır [III.25/34] 459. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 165).

Kökeni: "Teraz'ın yakınlarında olan bir köyün adı"dır ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 225).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 117)'de *yağma* "sofra; bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 276)'de *yagma* "yağma, talan" sözcükleri buradaki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 165)'de yer alan ve "boy adı" anlamına gelen *yaġma* sözcüğü de bu maddedekiyle yalancı eş değerdir.

YALMA:

"Keçeyle kaplanmış yağmurluk" anlamında kullanılır [III.25/34] 459. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 165).

[518] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

Kökeni: "*Yal-" fiilinden türemiştir ve "kalın, pamuk doldurulmuş ceket; keten zırh (?)" anlamına gelir. Farsçada *yalma*, Arapçada *yalmaq* olarak bulunur. Çeviri çeşitliliklerine rağmen Türk elbisesidir (Clauson, 1972: 929).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YÄZNÄ:

"Büyük kız kardeşin kocası" anlamında kullanılır [III.25/34] 459. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 165).

Kökeni: "Birinin büyük kız kardeşinin kocası ya da birinin babasının küçük kız kardeşi; büyük kız kardeşin kocası; damat, enişte" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 988, Räsänen, 1969: 199, DTS, 1969: 260).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 104)'de *yezne (yizne)* "enişte, hemşire"; ZT (Kara, 2011: 426)'de *yezne* "kız kardeşin kocası" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YİGNÄ:

"İğne" anlamında kullanılır. "Tämän yignä" ise "büyük iğne" demektir [III.25/34] 459. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 165).

Kökeni: Çeşitli yapılarla bulunur. Ama güneydoğu (yigne / yiŋne) dışında başta –i'lidir. Bu, baştaki y-'nin ikincil olduğunu kanıtlar. ŋ az sayıdaki diyalektte –g–'nin oluşumunu sağlamıştır (Clauson, 1972: 110).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 157)'de *yigne* "iğne"; İML (Battal, 1997: 89)'de *yigne* "iğne"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 38)'de *ignä* "iğne"; EZ (Atalay, 1945: 176)'de *igne* "igne", EZ (Atalay, 1945: 180)'de *iyne* "igne"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 110)'de *iğne* "igne"; EM (Toparlı, 2003: 85)'de *iğne* "iğne"; ZT (Kara, 2011: 339)'de *igine* "iğne" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YOMĠİ NĀƉ:

"Bir araya toplanmış şeyler" anlamında kullanılır [III.25/34] 459. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 165).

Kökeni[519]: "Büyük miktarda bir araya toplanmış şey" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "yomıt-" fiiliyle kıyaslanabilir (Clauson, 1972: 935).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YALĀČİ ÄR:

"Bir şey hakkında birisini suçlama konusunda çabuk davranan kişi" anlamında kullanılır. Ayrıca bir çeşit katmerli ekmeğe de "yalāči yuvġa" denir [III.25/34] 459. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 165).

Kökeni[520]: "İnsanı her şeyde çarçabuk suçlu gibi gören, itham eden kimse" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "yala:" sözcüğünden türemiştir (DTS, 1969: 227).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

---

[519] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.
[520] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YOPĀĠU ĪŠ:

"İhmal edilebilen, tamamlanmamış iş" anlamında kullanılır [III.25/34] 459. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 165).

Kökeni[521]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YORĪĠU YĒR:

"Yürünecek ya da koşulacak yer" anlamında kullanılır [III.25/34] 459. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 165).

Kökeni[522]: "Yürüyüp seyahat edilen yer" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *yorı- (fiil kökü) + -gu (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 964).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[521] Sözcük grubunun köken bilgisi bulunamamıştır.

[522] Sözcük grubunun isim unsuru olan "yēr" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 505. varaktaki "yēr" maddesinde verilmiştir.

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YİRĀĠU:

"Müzisyen, şarkıcı" anlamında kullanılır [III.25/34] 459. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 166).

Kökeni: "Yır (1 ı:r)" sözcüğünden türemiştir ve "şarkıcı" anlamına gelir (Clauson, 1972: 963-964).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 91)'de *yırlayıcı* "tağanni eden, hanende"; ŞS (Kunos, 1902: 107)'de *yirav* "hanende, nağma-kyar, aşik, koşukçu, hafiz" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAŠĀĠU:

Sözcük "bu är ol uzūn yašāġu" cümlesinde geçmektedir. Bu cümle "bu adamın uzun yaşaması gerekir" şeklinde çevrilmektedir. Adı geçen sözcük ayrıca yer ve zaman bildiren bir isimdir [III.27/36] 460. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 166).

Kökeni: Clauson, sözcüğün içinde geçtiği cümleyi "yaşa-" maddesinde ele almış ve bunu "bu adamın kaderinde uzun ömürlü olmak var" şeklinde çevirmiştir (Clauson, 1972: 977). Sözcük *yaş (isim kökü)* + *-a (isimden fiil yapım eki)* + *-gu (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAMĀĠU:

Sözcük "bu tōn ol yamāġu" cümlesinde geçmektedir. Bu cümle "bu elbise yamanmalıdır" şeklinde çevrilmektedir [III.27/36] 460. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 166).

Kökeni: DTS'de sözcükle ilgili "bu ton ol jamaγu; bu elbise yamanmaya değer, yamanmak hakkıdır" açıklaması yapılmıştır (DTS, 1969: 246). Bize göre sözcük *yama (fiil kökü)* + *-gu (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YABĀQU:

"Bir Türk boyu"dur [III.27/36] 460. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 166).

Kökeni: "Bir Türk boyu; Türk soylarından biri" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 874, DTS, 1969: 221).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAPĀQU:

"Yün artığı" demektir [III.27/36] 460. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 166).

Kökeni: Morfolojisi belirsizdir (-ku: bilinen bir ek değildir) ama açıkça "yap-" ve "yap" ile ilişkilidir. Belki de "yapa:-" fiilinden gelir (Clauson, 1972: 874).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 152)'de *yabaġu* sözcüğü "kırkılmış yün" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YÖLĀGÜ NĀŊ:

"Başka bir şeyi desteklemek için kullanılan bir şey" anlamında kullanılır [III.27/36] 460. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 166).

Kökeni[523]: "Başka bir şeyi desteklemek için kullanılan bir şey; destek olan şey" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "yöle:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 928, DTS, 1969: 275). Sözcük, *yöle- (fiil kökü)* + *-gü (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YENĪGÜ:

Sözcük "bu urāġut ol yenīgü" cümlesinde geçmektedir. Bu cümle "bu kadın doğurmak üzere" şeklinde çevrilmektedir [III.27/36] 460. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 166).

[523] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Kökeni: DTS'de sözcükle ilgili "bu uraγut ol jenigü; bu kadın doğurmalı" açıklaması yapılmıştır (DTS, 1969: 246). Bize göre sözcük *yeni- (fiil kökü)* + *-gü (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YABČĀN:

"Yavşan otu" anlamında kullanılır. "Yawčān" bir varyantıdır [III.27/36] 460. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 166).

Kökeni: "Yavşan otu; dikenli bitki" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 872, DTS, 1969: 248).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 155)'de *yavşan* "yavşan"; EZ (Atalay, 1945: 282)'de *yavşan* "yavşan otu"; ŞS (Kunos, 1902: 106)'de *yimişan* "yavşan, bir nevi hafit ot ve giyahdir", ŞS (Kunos, 1902: 103)'de *yavşan* "dikenli batar şeyler, bir nevi ot dur odun nevinden, haşak, silenk gibi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YİMŠĀN:

"Kıpçak ülkesinde yetişen vahşi bir meyve adı"dır [III.27/36] 460. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 166).

Kökeni: "Yémiş" sözcüğünden türemiştir ve *yavışğu:* ile kıyaslanabilir (Clauson, 1972: 939).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAWĠĀN AŠ:

"Etsiz yemek" anlamında kullanılır [III.27/36] 460. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 166).

Kökeni: "Et içermeyen yemek" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "*yav-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 874). İsim unsurunun köken bilgisi verilmemekle beraber orta dönemde Farsça *āş* ile karıştırılmıştır (Clauson, 1972: 253). Sözcük, *yaw- (fiil kökü) + -ġan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YALĠĞĀN:

"Yalan" anlamında kullanılır. "Yalġān kiši", "yalancı"; "yalġān sōz", "yalan söz" demektir [III.27/36] 460. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 166).

Kökeni: İlk bakışta belki de "*yal-" fiilinden geldiği düşünülüyor. Ama bununla "yala:, yala:-" dışında anlamsal bir ilişkisi yoktur (Clauson, 1972: 926). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*ya- 'yanlış bir şey yapmak' + -l-ġan" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 1041).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 201)'de *yaḷġan* "yalan"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 153)'de *yalan* "yalan"; İML (Battal, 1997: 84)'de *yalgan* "yalan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 118)'de *yalğan* "yalan"; EM (Toparlı, 2003: 119)'de *yalġan* "yalan"; AL (Kaçalin, 2011: 1036)'de *yalġan* "yalan"; ŞS (Kunos, 1902: 108)'de *yuyan* "yalan, yalğan", ŞS (Kunos, 1902: 108)'de *yuyan yalğan* "yalan", ŞS (Kunos, 1902: 151)'de *onzel* "yalan", ŞS (Kunos, 1902: 156)'de *ötrük* "yalan, eracif", ŞS (Kunos, 1902: 97)'de *yalğan* "yalan" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EZ, EK, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YİLĠĞŪN:

"Ilgın" anlamında kullanılır [III.27/36] 460. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 167).

Kökeni: "Ilgın" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 926, DTS, 1969: 266).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 157)'de *yılġun* "ılgın, ağaç"; İML (Battal, 1997: 35)'de *ılgın* "bildiğimiz orman ağacı"; AL (Kaçalin, 2011: 1001)'de *süksük* "ilkbaharda bitip yazın kuruyup çer çöp olan bitkiler"; ŞS (Kunos, 1902: 179)'de *tabulğa* "tabulğa, dubulğa ağacı, yılgın"; ŞS (Kunos, 1902: 175)'de *süksük* "bir nevi odun" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 361)'de *süksük* "ılgın" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YEPGĪN NĀD:

"Koyu yeşil ya da mor renkli bir şey" anlamında kullanılır [III.27/36] 460. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 167).

Kökeni[524]**:** "Koyu renkli bir şey" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun en eski şekli yipin / yipün olarak görülür. Bazı diyalektlerde –g– yutulmamıştır. Bunun orijinal şekil olduğu anlaşılıyor (Açık bir Türkçe etimolojisi yoktur). Uzun bir zaman sonunda Türkçe bir görünüm kazanmıştır (Clauson, 1972: 876).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YELGİN ATLİĠ:

"Atı hızlandıran atlı" anlamında kullanılır [III.27/36] 460. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 167).

Kökeni: "Atına acele ettiren binici" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 928).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

[524] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ELGİN[525]:

Oğuzlar "yolcu" için bu sözcüğü kullanır [III.27/36] 460. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 167).

Kökeni: "Yolcu" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 928).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAMLĀN:

"Bir tür sıçan"dır [III.27/36] 460. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 167).

Kökeni: Sonu "-la:n" ile biten hayvan isimlerindendir (Clauson, 1972: 936).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[525] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YETĪGĀN:

"Büyükayı" anlamında kullanılır [III.27/36] 460. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 167).

Kökeni: "-ge:n" ekiyle yapılmıştır (Clauson, 1972: 889).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 124)'de *yätäkän* "yedi yıldız"; ŞS (Kunos, 1902: 12)'de *yitikan* "nebat el-n'aş yıldızları; yedi kardaş"; ZT (Kara, 2011: 425)'de *Yetdigen* "Yedigen, Büyükayı da denilen yıldız takımı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YASĪMĀN:

"Şırıltı sesi çıkaran testi" anlamında kullanılır [III.27/36] 460. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 167).

Kökeni: "Dökülürken şırıltı çıkaran testi; su boşaltılırken boğazı gırgır eden testi" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 975, DTS, 1969: 245).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YULİMĀN:

"Yok edici yağma" anlamında kullanılır [III.27/36] 460. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 167).

Kökeni: "Düzensiz baskın" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 929).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YONİNDİ:

"Odun talaşı" anlamında kullanılır [III.27/36] 460. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 167).

Kökeni: “Yonın-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 952). Sözcük, *yonın- (fiil kökü) + -dı (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAPĠUT:

“Minder ayrıca kıl ve yün artığı” anlamında kullanılır [III.27/36] 460. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 167).

Kökeni: “Yap-” fiilinden türemiştir. Az ya da çok *yap, yapa:ku:* sözcükleriyle eş anlamlıdır (Clauson, 1972: 874).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAPTAČ (YAPĠUČ):

“Küçük keçe pelerin” anlamında kullanılır [III.27/36] 460. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 167).

Kökeni: “Çobanların yağmurda giydikleri küçük keçe kukuleta; yağmurda ve karda çobanların giydikleri küçük bir kepenek, kebe” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 874, DTS, 1969: 236).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 168)’de yer alan ve “eşek ya da buna benzer hayvanları gütmek için kullanılan değnek” anlamına gelen *yapġuč* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YAPĠUČ:

“Eşek ya da buna benzer hayvanları gütmek için kullanılan değnek”tir [III.29/38] 461. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 168).

Kökeni: “Eşekleri gütmek için kullanılan ince sopa; kamçı” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 874, DTS, 1969: 236).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 168)'de yer alan ve "küçük keçe pelerin" anlamına gelen *yapġuč* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YASĠĞĀČ:

"Hamur için kullanılan merdane" demektir. Kökü "yasi yiġāč (geniş tahta)"tır [III.29/38] 461. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 168).

Kökeni: "Yas-" fiilinden türemiştir. Kaşgarlı'nın etimolojisi yanlıştır. Çünkü "-ğa:ç" fiilden isim türeten bir ektir (Clauson, 1972: 975).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAĞMUR:

"Yağmur" anlamında kullanılır. "Yamġur" ise varyantıdır [III.29/38] 461. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 168).

Kökeni: "Yağ-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 903). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<yağ-mur" olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 1031).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 200)'de *yaġmur* "yağmur"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 153)'de *yaġmur (Tkm.)* "yağmur", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 153)'de *yamġur* "yağmur"; İML (Battal, 1997: 84)'de *yağmur* "gökten yağan su"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 117)'de *yağmur* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 118)'de *yamğur [Kıpç.]* "yağmur"; EZ (Atalay, 1945: 277)'de *yamgur* "yağmur"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 128)'de *yaġmur* "yağmur", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 129)'de *yamġur* "yağmur"; EM (Toparlı, 2003: 119)'de *yaġmur* "yağmur", EM (Toparlı, 2003: 120)'de *yamġur* "yağmur"; AL (Kaçalin, 2011: 1035)'de *yaġış* "yağış", AL (Kaçalin, 2011: 1036)'de *yamġur/yamḳur* "yağmur"; ŞS (Kunos, 1902: 95)'de *yağış* "yağmur"; ZT (Kara, 2011: 415)'de *yaġış* "yağış, yağmur", ZT (Kara, 2011: 415)'de *yaġmur* "yağmur" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YARPUZ:

"Fesleğen" anlamında kullanılır [III.29/38] 461. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 168).

Kökeni: "Yarpuz, bitki" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 957).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 280)'de *yarpuz* "yarpuz, su nanesi"; ŞS (Kunos, 1902: 101)'de *yarpuz* "geyik gibi, bir ot dur" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 168)'de yer alan ve "firavunfaresi" anlamına gelen *yarpuz* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YARPUZ:

"Firavunfaresi" anlamında kullanılır [III.29/38] 461. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 168).

Kökeni: "Firavunfaresi, yılanları öldüren bir hayvan" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 957).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 280)'de *yarpuz* "yarpuz, su nanesi"; ŞS (Kunos, 1902: 101)'de *yarpuz* "geyik gibi, bir ot dur" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 168)'de yer alan ve "fesleğen" anlamına gelen *yarpuz* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YULDUZ:

"Yıldız" sözcüğü için kullanılan genel bir terimdir [III.29/38] 461. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 168).

Kökeni: Sabit yıldızlar ve gezegenler için kullanılan genel bir terimdir ve köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 922).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 212)'de *yulduz* "yıldız"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 159)'de *yulduz* "yıldız"; İML (Battal, 1997: 92)'de *yulduz* "yıldız"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 128)'de *yulduz* "yıldız"; EZ (Atalay, 1945: 288)'de *yulduz* "yıldız"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 132)'de *yulḍuz/yultuz* "yıldız"; EM (Toparlı, 2003: 125)'de *yuldız/yulduz* "yıldız"; AL (Kaçalin, 2011: 1044)'de *yulduz* "yıldız"; ŞS (Kunos, 1902: 109)'de *yulduz* "yıldız, seyyare"; ZT (Kara, 2011: 429)'de *yulduz* "yıldız" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YİLDİZ:

"Ağacın kökü" anlamında kullanılır. Metaforik olarak insanın soyuna da denir. Buradan gelerek "tūplüg yildizlig" "köklü adam, soylu" denir [III.29/38] 461. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 168).

Kökeni: "Kök; kurma, temel" anlamına gelir (Clauson, 1972: 922, DTS, 1969: 266).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 192)'de *tüp* "dip, kök"; EZ (Atalay, 1945: 267)'de *tüp* "dip"; AL (Kaçalin, 2011: 1028)'de *tüp* "dip, ağaç ve başka nesnelerin dibi"; ZT (Kara, 2011:

406)'de *tüp* "kök; dip; esas" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 208, 209, 210, II: 104)'de "kök" anlamına gelen *tüp, šüt, tōz, kök* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YOLSŪZ:

"Yolunu kaybeden kişi" anlamında kullanılır [III.29/38] 461. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 168).

Kökeni: "Yo:l" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 932). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<yōl + suz" olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 1158).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YERDÄŠ KİŠİ:

“Hemşehri” anlamında kullanılır. Oğuz diyalektinde eğer her iki adam aynı şehirdense bunlar birbirine “yerdäš” der [III.29/38] 461. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 168-169).

Kökeni: “Hemşehri” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 959).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 156)’de *yerdaş* “aynı yerden olanlar”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 124)’de *yärdäş* “hemşeri”; EZ (Atalay, 1945: 284)’de *yerdeş* “hemşeri, yerdeş”; EM (Toparlı, 2003: 123)’de *yerdaş* “yurttaş” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EK, ML, AL, ŞS, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YARMAŠ:

“Kaba öğütülmüş un” anlamında kullanılır. *Yarmaš ūn* ise “iyi öğütülmüş un” demektir [III.30/40] 462. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 169).

Kökeni: “Kabaca öğütülmüş bulgur” anlamındaki özcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 969).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YUĠRUŠ:

"Türkler arasında vezir rütbesine ulaşan halktan kişi" anlamında kullanılır [III.30/40] 462. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 169).

Kökeni: Morfolojik olarak "yuğur-" fiilinden türemiştir. Ama bununla anlamsal bir ilişkisi yoktur (Clauson, 1972: 905). Sözcük, *yuğur- (fiil kökü) + -(u)ş (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YUNČİĠ ĩŠ:

"Zahmetli iş" anlamında kullanılır [III.30/40] 462. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 169).

Kökeni: "Zayıflıktan dolayı doğru yola koyulamayan, istenildiği gibi olmayan iş; işe yaramaz, değersiz iş" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "yunçı:-" fiilinden türemiştir ve "-g (fiilden isim yapım eki)" ile yapılmıştır (Clauson, 1972: 945, DTS, 1969: 280). İsim unsurunun ise köken bilgisi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YUNČİĠ ÄR[526]:

"Kötü durumda olan adam, zayıf" anlamında kullanılır [III.30/40] 462. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 169).

Kökeni[527]: "Kötü durumda olan adam, zayıf" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "yunçı:-" fiilinden türemiştir ve "-g (fiilden isim yapım eki)" ile oluşmuştur (Clauson, 1972: 945).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YORTUĠ:

---

[526] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.
[527] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

"Savaş gününde ya da kamp kurulan yerden ayrılırken sultana eşlik eden muhafız" anlamında kullanılır [III.30/40] 462. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 169).

Kökeni: "Yort-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 945). Sözcük, *yort- (fiil kökü) + -(u)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YARLİĠ:

"Sefil, fakir" anlamında kullanılır. Buradan gelerek "yarliġ är", "sefil adam" demektir [III.30/40] 462. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 169).

Kökeni: İlk bakışta "-lığ" ekiyle yapılmış gibi görünüyor. Ama "ya:r" sözcüğüyle ilişkisi belirsizdir (Clauson, 1972: 967).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 210)'de *yoḳsuz* "yoksul, fakir"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 100)'de *çıġay* "yoksul, fakir", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 158)'de *yoḳsul* "yoksul, fakir", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 158)'de *yoḳlu* "yoklu, yoksul"; İML (Battal, 1997: 86)'de *yarlığ* "yoksul, fakir", İML (Battal, 1997: 25)'de *çığan* "fakir"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 121)'de *yarlu* "miskin", Kİ (Caferoğlu, 1931: 127)'de *yoqlu* "fakir", Kİ (Caferoğlu, 1931: 127)'de *yoqsul* "fakir"; EZ (Atalay, 1945: 287)'de *yoksul* "yoksul, fakir"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 132)'de *yoḳṣul* "yoksul"; EM (Toparlı, 2003: 125)'de *yoḳsız* "fakir, yoksul"; ŞS (Kunos, 1902: 101)'de *yarlı* "fakir, meskin", ŞS (Kunos, 1902: 123)'de *kaşak* "fakir, müflik, parasız, berhene",

ŞS (Kunos, 1902: 159)'de *uruncı* "fakir, geda", ŞS (Kunos, 1902: 95)'de *yağı* "fakir"; ZT (Kara, 2011: 323)'de *çıġay* "fakir, yoksul" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 274)'de *čïġay* "fakir" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 86)'de *yarlığ* "ferman, buyurultu"; ŞS (Kunos, 1902: 101)'de *yarlığ* "menşur, ferman, yarlık, name-i humayun, mansib"; ZT (Kara, 2011: 420)'de *yarlıġ* "hüküm, ferman, emir, buyruk" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 169)'de yer alan ve "ferman" anlamına gelen *yarliġ* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

YARLİĠ:

Çiğil diyalektinde "sultanın fermanı ya da emri" anlamında kullanılır. Oğuzlar bunu bilmez [III.30/40] 462. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 169).

Kökeni: Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*yā 'yansıma' + r 'bağırma, duyurma, ilân etme' [~ Moğ. car, caru (KWb., 467] + lık" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 1077). Nalbant, sözcüğün kökeninin *yal / yar* "su / tükürük / dil" sözcüğünden geldiğini söyler. Yazar, bu kökün temel anlamının "su" olduğunu belirtir. *Yal / yar* sözcüğü sonradan "tükürük" ve en son olarak da "dil" anlamını kazanmıştır. Bundan dolayı sözcüğün gelişimini yal / yar (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki) olarak göstermek mümkündür (Nalbant, 2013: 339-340).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 108)'de *buyruḳ* "buyruk, emir"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 98)'de *buyruḳ* "emir, buyruk"; İML (Battal, 1997: 86)'de *yarlığ* "ferman, buyurultu"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 24)'de *buyruq* "ferman, emir"; EK (Toparlı, Çögenli,

Yanık, 1999: 106)'de *buyruḳ* "emir"; EM (Toparlı, 2003: 79)'de *buyruḳ* "emir"; ŞS (Kunos, 1902: 11)'de *altun bilğa* "menşur, ferman, yarlıg-i padişah-i Türkiye", ŞS (Kunos, 1902: 33)'de *buyruğ "*emr, ferman, irade-i padişah, berat", ŞS (Kunos, 1902: 101)'de *yarlığ* "menşur, ferman, yarlık, name-i humayun, mansib"; ZT (Kara, 2011: 420)'de *yarlıġ* "hüküm, ferman, emir, buyruk" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EZ, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 169)'de yer alan ve "yoksul" anlamına gelen *yarliġ* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

YAŠLİĠ KŌZ:

"Yaşlı göz" anlamında kullanılır [III.30/40] 462. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 169).

Kökeni: Sözcük grubunun sıfat unsuru *yaş (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur. "Köz" sözcüğünün ise "kör-" ile çok eski bir etimolojik ilişki vardır (Clauson, 1972: 756).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YAŠLİĠ ÄR:

"Yaşlı adam" demektir, hayvanların yaşlısına da böyle denir [III.30/40] 462. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 169).

Kökeni[528]: "Yaşlı adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *yaş (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 978).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YAMLİĠ KŌZ:

"İçine toz kaçmış göz" anlamında kullanılır [III.30/40] 462. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 169).

Kökeni: Sözcük grubunun sıfat unsuru *yam (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur. "Köz" sözcüğünün ise "kör-" ile çok eski bir etimolojik ilişki vardır (Clauson, 1972: 756).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

[528] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YAPĠĞĀQ:

"Av kuşları için bir tür tuzak" anlamında kullanılır [III.30/40] 462. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 170).

Kökeni: "Yap-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 874). Sözcük, *yap- (fiil kökü) + -gak (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YATĠĞĀQ:

"Kralın, kalenin ya da buna benzer bir şeyin koruyucusu" anlamında kullanılır [III.30/40] 462. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 170).

Kökeni: "Yat-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 888). Sözcük, *yat- (fiil kökü) + -gak (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YUD̲RUQ:

"Yumruk" anlamında kullanılır [III.30/40] 462. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 170).

Kökeni: Sadece Uygur döneminde *yıd̲ruk* şeklinde telaffuz edilmiştir. İlk dönemde Moğolcada başta n-'lidir. Bu "n-" aslî "ŋ"dir. Ama ilk şekli "nodurğa"dır. Standart şekli ise *nidurğa* olarak görülür. Bütün modern şekillerde Türkçedeki –u– ilk hecede bulunur. Bu aslî ünlü olan –ı– sonradan gerileyici benzeşmeyle yuvarlaklaşmıştır (Clauson, 1972: 892).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 128)'de *yoruq* "yumruk", Kİ (Caferoğlu, 1931: 129)'de *yumruq* "yoruk"; ŞS (Kunos, 1902: 109)'de *yumruk* "müşt, elin yumulmışı, yumru tokat", ŞS (Kunos, 1902: 147)'de *muşt* "yumruk", ŞS (Kunos, 1902: 50)'de *çumri* "yumruk" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YARMAQ:

"Dirhem" anlamında kullanılır [III.32/43] 463. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 170).

Kökeni: Muhtemelen Toharcadır. Toharca *yarm, yārm* sözcüğü "ölçü" demektir (Clauson, 1972: 969).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 204)'de *yạrmaḳ* "para"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 154)'de *yarmaḳ* "dirhem"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 121)'de *yarmaq* "dirhem"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 129)'de *yarmaḳ* "dirhem, akçe"; EM (Toparlı, 2003: 120)'de *yarmuḳ* "gümüş para"; AL (Kaçalin, 2011: 1038)'de *yarmag/yarmaḳ* "akça"; ZT (Kara, 2011: 420)'de *yarmaḳ* "altın; para" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EZ, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YASTUQ:

"Yastık" anlamında kullanılır [III.32/43] 463. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 170).

Kökeni: "Yasta:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 974). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "< *yas-ta- 'yastık dayamak, yaslanmak' fiilinin türevi (DLT: yastal- 'dayanmış olmak')" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 1081).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 204)'de *yạstuḳ* "yastık"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 155)'de *yastuḳ* "yastık"; İML (Battal, 1997: 87)'de *yastık* "yüz yastığı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 121)'de *yastuq* "yastık"; EZ (Atalay, 1945: 280)'de *yastık* "yastık"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 129)'de *yaṣṭuḳ* "yastık"; EM (Toparlı, 2003: 121)'de *yaṣṭuḳ* "yastık"; ŞS (Kunos, 1902: 21)'de *balış* "yastık"; ZT (Kara, 2011: 421)'de *yastuḳ* "yastık" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAWLAQ KİŠİ:

"Hasta tabiatlı kişi" anlamında kullanılır [III.32/43] 463. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 170).

Kökeni: "Zor karakterli kişi" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 876).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAWLĀQ[529]:

Oğuz ve Kıpçak diyalektinde "kötü" anlamında kullanılır [III.32/43] 463. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 170).

Kökeni: "*Yav" sözcüğünden türemiştir. "Yavız" sözcüğüyle açık anlamsal bir ilişkisi vardır. Temelde "kötü" anlamına gelir. Ama genişlemeyle bazen "aşırı" anlamını kazanmıştır. Bu yüzden anlamsal hikâyesi *aŋığ* ile paraleldir. Erken dönemde çok yaygındır. Ama daha sonra görülmemiştir (Clauson, 1972: 876).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 202)'de *yạman* "kötü, şer", ME (Yüce, 1993: 206)'de *yạvuz* "kötü"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 156)'de *yavuz* "kötü", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 153)'de *yaman* "kötü"; İML (Battal, 1997: 84)'de *yaman* "kötü", İML (Battal, 1997: 87)'de *yavuz* "kötü"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 118)'de *yaman* "fena, kötü"; EZ (Atalay, 1945: 277)'de *yaman* "xoryat, çirkin", EZ (Atalay, 1945: 282)'de *yavuz* "kötü"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 129)'de *yaman* "kötü"; EM (Toparlı, 2003: 120)'de *yaman* "kötü, fena"; ŞS (Kunos, 1902: 8)'de *ayğak* "nemam, kötü adam, beyhude söz söyleyici, bifayde, çapkın", ŞS (Kunos, 1902: 126)'de *kende* "kötü, fena, çirkin", ŞS (Kunos, 1902: 159)'de *usal* "fena, kötü, kusur", ŞS (Kunos, 1902: 98)'de *yaman* " kötü, fena, bed"; ZT (Kara, 2011: 308)'de *ayıġız?* "kötüdür", ZT (Kara, 2011: 416)'de *yaman* "kötü, fena" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97)'de "kötü" anlamındaki *ēl*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 106, 115, III: 151, 162)'de "bir şeyin kötüsü" anlamına gelen *aliġ*, *örän*, yawuz, *yamān*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 261)'de "herhangi bir şeyin kötü olması" anlamındaki *tas* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[529] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

EZ (Atalay, 1945: 281)'de *yavlak* "?"; ŞS (Kunos, 1902: 103)'de *yavlak* "düşmeni çok olan mahl, garib, acib" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YAWLĀQ SARİĠ:

"Bir emir adı"dır [III.32/43] 463. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 170).

Kökeni: Sözcük grubunun sıfat unsuru "*yav" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 876). İkinci unsur ise Moğolcada *şira* olarak görülen bir sözcüktür (Clauson, 1972: 848).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YUMĠĀQ:

"Herhangi bir şeyin yuvarlak olanı" anlamında kullanılır. Buradan gelerek Uç diyalektinde kişniş tohumuna "yumġāq tana" denir [III.32/43] 463. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 170).

Kökeni: "*Yum-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 936). Sözcük, *yum- (fiil kökü) + -gak (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 289)'de *yumgaklı* "yumru", EZ (Atalay, 1945: 289)'de *yumrı* "yumru"; EM (Toparlı, 2003: 125)'de *yumrı* "yuvarlak"; ŞS (Kunos, 1902: 109)'de *yumru "*müdevver, topalak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 327, II: 147)'de "yuvarlak" anlamına gelen *qirma* ve *yap* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YUMŠĀQ:

"Herhangi bir şeyin yumuşak olanı" anlamında kullanılır [III.32/43] 463. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 170).

Kökeni: "Yumşa:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 938). Sözcük, *yumşa- (fiil kökü) + -k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 212)'de *yumşaḳ* "yumuşak"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 159)'de *yumşaḳ* "yumuşak"; İML (Battal, 1997: 92)'de *yumuşak* "sert olmıyan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 129)'de *yumşaq* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 289)'de *yumçak* "yumuşak"; EM (Toparlı, 2003: 125)'de *yumşaḳ* "yumuşak"; ŞS (Kunos, 1902: 143)'de *lümlüm* "yumuşak", ŞS (Kunos, 1902: 181)'de *talğan* "yumuşak", ŞS (Kunos, 1902: 68)'de *gavşak* "yumuşak", ŞS (Kunos, 1902: 108)'de *yukum* "yumuşak"; ZT (Kara, 2011: 429)'de *yumşaḳ* "yumuşak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YANDAQ TİKÃN:

"Keçi dikeni" anlamında kullanılır [III.32/43] 463. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 170).

Kökeni: "Deve dikeni; geven dikeni" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni belirsizdir (Clauson, 1972: 947, DTS, 1969: 232). İkinci unsur ise "tik-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 483).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YANDAQ ČÄKÄR:

"Fars kudret helvası" anlamında kullanılır [III.32/43] 463. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 170).

Kökeni: "Kudret helvası; havadan çığ gibi yağan kudret helvası?" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni belirsizdir (Clauson, 1972: 947, DTS, 1969: 232).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YANDİQ AT:

"Kusuru olan at" anlamında kullanılır [III.32/43] 463. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 170).

Kökeni[530]**:** "Kusurlu; soysuz at" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni belirsizdir (Clauson, 1972: 947, DTS, 1969: 232).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YUNDAQ:

"Özellikle atların gübresi" anlamında kullanılır [III.32/43] 463. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 170).

[530] Sözcük grubunun isim unsuru olan "at" sözcüğünün köken bilgisi 29. varaktaki "at" maddesinde verilmiştir.

Kökeni: Beki de "yunt" sözcüğünün küçültme eki almış şeklidir (Clauson, 1972: 947).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 186)'de *ṭers* "gübre"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳıġ* "hayvan pisliği", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 128)'de *mayaḳ* "hayvan pisliği", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 145)'de *tezek* "at gübresi", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 95)'de *boḳ* "bok"; İML (Battal, 1997: 21)'de *bok* "insan ve hayvanların kalın bağırsağından çıkan nesne"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 20)'de *boq* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 102)'de *täzäk* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 154)'de *bok* "bok", EZ (Atalay, 1945: 256)'de *tezek* "hayvan pisliği, gübre, süprüntü"; ŞS (Kunos, 1902: 137)'de *kumalağ* "koyun, keçi ve devenin tezek ve gübresi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97, 140, 294, 300, 296, 327, III: 148, 214, 214, 235, 240, 270, 331)'de "gübre (farklı hayvanların olsa da)" anlamına gelen *ïn*, *tudrič*, *qumuq*, *mäžäk*, *täzäk*, *čalma*, *yin*, *qīġ*, *bōq*, *mayaq*, *baynaq*, *čila*, *saŋ* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YUNĠUQ:

"Çöğen" anlamında kullanılır [III.32/43] 463. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 171).

Kökeni: "Yun-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 949). Sözcük, *yun- (fiil kökü) + -guk (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YANLİQ:

"Çoban çantası" anlamında kullanılır [III.32/43] 463. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 171).

Kökeni: "Ya:n" sözcüğünden türemiştir. "Yançuk" sözcüğünün eş anlamlısıdır (Clauson, 1972: 950).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YANČUQ:

"Para kesesi" anlamında kullanılır [III.32/43] 463. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 171).

Kökeni: "Ya:n" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 945).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 153)'de *yançuk* "kese, torba"; ŞS (Kunos, 1902: 99)'de *yançuk* "kese, ceb, çanta, çınalmış" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YÜDRÜK:

"Malların ve giysilerin üzerine yığıldığı platforma" denir [III.32/43] 463. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 171).

Kökeni: "Yüd̲ür-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 892). Sözcük, *yüdür- (fiil kökü) + -(ü)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

EKKİ YÜZLÜG ÄR:

"İkiyüzlü kişi" anlamında kullanılır [III.34/45] 464. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 171).

Kökeni[531]: "İçten pazarlıklı, ikiyüzlü kişi; ikiyüzlü (adam)" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurlarından ikincisi *yüz (isim kökü) + lüg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 987, DTS, 1969: 206).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

EKKİ YÜZLÜG KÖZƉÜ[532]:

"Ayna" anlamında kullanılır [III.34/45] 464. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 171).

Kökeni[533]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

---

[531] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir. "Ekki" sözcüğü ise zaten yalın haldedir.

[532] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir. Adı geçen sözcük grubu DLT'de "ayna" anlamıyla verilmiştir. Ancak "közŋü" sözcüğü "ayna" anlamında olduğundan tarafımızca bu sözcük grubu "iki yönlü ayna" olarak değerlendirilmiş ve "ayna" anlamındaki sözcükler bu sözcük grubuyla bire bir eş değer alınmamıştır.

[533] Sözcük grubunun isim unsuru olan "közŋü" sözcüğünün köken bilgisi 610. varaktaki "közŋü" maddesinde verilmiştir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YÜGRÜK AT:

"Yarış atı" anlamında kullanılır [III.34/45] 464. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 171).

Kökeni: "Yüğrük at" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (DTS, 1969: 284).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 93)'de *yügrük* sözcüğü "yügrük at" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 177)'de yer alan "yügürgān at" sözcük grubu bu maddedekiyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YÜGRÜK BİLGÄ[534]:

Oğuz diyalektinde "zeki ve çok akıllı bilgin" anlamında kullanılır [III.34/45] 464. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 171).

[534] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

Kökeni: "Zeki, akıllı bilim adamı; anlayışlı" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "yügür-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 914, DTS, 1969: 284). İsim unsuru ise *bil- (fiil kökü) + ge (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YÜKSÄK TĀĠ:

"Yüksek dağ" anlamında kullanılır. Buradan gelerek yüksek, uzun ya da yüce her şeye "yüksäk" denir [III.34/45] 464. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 171).

Kökeni[535]: "Yüksek dağ" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "yükse:-" fiilinden türemiştir ve "-k (fiilden isim yapım eki)" ile yapılmıştır (Clauson, 1972: 915).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

[535] Sözcük grubunun isim unsuru olan "tāġ" sözcüğünün köken bilgisi 511. varaktaki "tāġ" maddesinde verilmiştir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YÜKSÜK:

"Pirinçten ya da deriden yapılan terzilerin parmaklarına iğne batmaması için kullandıkları şeye" denir [III.34/45] 464. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 171).

Kökeni: "Yükse:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 916). Eren, sözcüğün "yük + sik eki" şeklinde kurulduğunu belirtir (Eren, 1999: 462). Gülensoy ise sözcüğün kökenini "<OT. yük [~yök, yüg, yüng] 'ok yeleği' + sIk 'addan ad yapan ek'" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 1190).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 130)'de *yüksük* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 290)'de *yüksük* "dikiş yüksüğü", EZ (Atalay, 1945: 273)'de *üksük* "dikiş yüksüğü", EZ (Atalay, 1945: 224)'de *oymak* "dikiş yüksüğü"; ŞS (Kunos, 1902: 110)'de *yüksük* "parmak ucuna takılan engüşterin" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

MEİ KM, İML, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YELPİK:

"Cin çarpması" anlamında kullanılır [III.34/45] 464. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 171).

Kökeni: "Yélpi:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 920). Sözcük, *yelpi- (fiil kökü) + -k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YEPGİL TŌN:

"Mor elbise" anlamında kullanılır [III.34/45] 464. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 172).

Kökeni[536]: Bize göre sözcük grubunun sıfat unsuru renk isimleri yapan –gil ekiyle yapılmıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 172)'de yer alan ve "mor elbise" anlamına gelen *yepgil tōn* sözcük grubu bu maddedekiyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[536] Sözcük grubunun isim unsuru olan "tōn" sözcüğünün köken bilgisi 503. Varaktaki "tōn" maddesinde verilmiştir.

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BĪR YARTİM BOḌŪN:

"Bütünden ayrılmış bir grup insan" anlamında kullanılır [III.34/45] 464. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 172).

Kökeni[537]: "Toplumdan ayrılmış bir grup insan; halktan ayrılmış bir bölük, topluluktan ayrılmış bir bölük" anlamına gelen sözcük grubunun ikinci sıfat unsuru *yarım* sözcüğünün arasına –t–'nin girmesiyle olmuştur (Clauson, 1972: 959, DTS, 1969: 243). İsim unsuru ise *boḍ* sözcüğünün çoğul şeklidir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BĪR YOĠRUM ŪN:

"Tek yoğurmalık un" anlamında kullanılır [III.34/45] 464. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 172).

Kökeni[538]: Sözcük grubunun ikinci unsuru *yogur- (fiil kökü) + um (fiilden isim yapım eki)* şeklindedir. İsim unsurunun kökeni bilinmemektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[537] "Bīr" sözcüğünün köken bilgisi 162. varaktadır.
[538] "Bīr" sözcüğünün köken bilgisi 162. varaktadır.

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YETRÜM SAČ:

"Bağlandıktan sonra gevşek bırakılan saç" anlamında kullanılır [III.34/45] 464. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 172).

Kökeni: "*Yatur-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 892). Sözcük, *yetür- (fiil kökü) + -(ü)m (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BĪR YARŠİM YĒR:

"Yarış pisti boyutundaki arazi" anlamında kullanılır [III.34/45] 464. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 172).

Kökeni[539]**:** "Yarışa başlayanlar için yeterli arazi; at yarış koşusu" anlamına gelen sözcük grubundaki sıfat unsurlarından ikincisi *yarış- (fiil kökü)* + *im (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 972, DTS, 1969: 243).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BĪR YÜGRÜM YĒR:

"Bir anda koşulacak arazi" anlamında kullanılır [III.34/45] 464. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 172).

Kökeni[540]**:** "Bir koşuluk yer" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurlarından ikincisi *yügür- (fiil kökü)* + *üm (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (DTS, 1969: 284).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

---

[539] "Bīr" sözcüğüyle ilgili bilgiler 162. varaktaki "bir" maddesindedir. Sözcük grubunun isim unsuru olan "yēr" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 505. varaktaki "yēr" maddesinde verilmiştir.

[540] "Bīr" sözcüğüyle ilgili bilgiler 162. varaktaki "bir" maddesindedir. Sözcük grubunun isim unsuru olan "yēr" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 505. varaktaki "yēr" maddesinde verilmiştir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YEPGİN TŌN:

"Mor elbise" anlamında kullanılır [III.34/45] 464. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 172).

Kökeni[541]: "Yipgil"in alternatifidir (Clauson, 1972: 876).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 172)'de yer alan ve "mor elbise" anlamına gelen "yepgin tōn" sözcük grubu bu maddedekiyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YAYLĀĠ:

"Yayla, yaz merası" anlamında kullanılır [III.34/45] 464. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 172).

Kökeni: "Yayla:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 981). Eren, sözcüğün kökeniyle ilgili "<yayla- 'yazı geçirmek' + -ğ, -k eki" bilgisini vermiştir (Eren, 1999: 446). Gülensoy ise sözcüğün kökenini "<yā-y-(ı)l-(a)k" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 1098).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[541] Sözcük grubunun isim unsuru olan "tōn" sözcüğünün köken bilgisi 503. Varaktaki "tōn" maddesinde verilmiştir.

İML (Battal, 1997: 88)'de *yaylag* "yay/yaz geçirilecek yer"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 123)'de *yaylaq* "yayla mahelli"; EZ (Atalay, 1945: 282)'de *yaylak/yaylav* "yayla, yaylak, yazlık"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 178, F780a-14)'de "…Andaḳ ki ḳışlaḳ ve *yaylaḳ* ve avlaḳ ve ḳuşlaḳ"; ŞS (Kunos, 1902: 96)'de *yaylak* "yayla mahalı, göçemen yeri, yayla"; ZT (Kara, 2011: 423)'de *yaylaḳ* "yazın kalınan yer" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EK, EM, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YALĀWAČ[542]:

"Elçi" anlamında kullanılır. "Yalāvač" ise başka bir varyantıdır [III.35/47] 465. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 172).

Kökeni: Clauson, sözcüğü *yala:vaç / yala:waç / yala:var* sözcüklerini aynı maddede ele almıştır. –va:ç / -wa:ç "ses" anlamına gelen İranî bir sözcüktür. –var da İranî bir ektir. Fakat ilk parça herhangi bir İranî dilde bulunamamıştır. Harezmî (İranî) olabilir. Aslında başka bir açıdan "büyükelçi"; Maniheist ve Müslüman terminolojide "peygamber" için benimsenmiştir. Yani "Tanrı'nın elçisi"dir. Arapça "al-rasūl" her iki anlama sahiptir. Bu durum muğlâklığa sebep olmuştur. Ama orta dönemde sadece "peygamber" için kullanılmıştır (Clauson, 1972: 921).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 169)'de *paygāmbār* "peygamber", ME (Yüce, 1993: 201)'de *yalavaç* "elçi"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 133)'de *peygamber* "elçi, peygamber", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 153)'de *yalavaç* "peygamber, resul"; İML (Battal, 1997: 84)'de *yalavaç* "peygamber, elçi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 118)'de

[542] "Yalāwač" ve "yalāwar" sözcükleri arasında bir anlam farklılığı oluşmuştur. "Yalāwač" sözcüğü dinî bir anlam taşırken "yalāwar" sözcüğü siyasî bir otorite anlamını kazanmıştır.

yalavaç “elçi”; EZ (Atalay, 1945: 168)’de élçi “elçi”, EZ (Atalay, 1945: 177)’de ilçi “elçi”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 121)’de *peyġamber* “peygamber, krş. beyġānber”, EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 121)’de *peyġānber* “peygamber, krş. beyġamber”; EM (Toparlı, 2003: 83)’de *elçi/elşi* “elçi”, EM (Toparlı, 2003: 102)’de *peyġānber* “peygamber”, EM (Toparlı, 2003: 84)’de *ḫaberçi* “peygamber”, EM (Toparlı, 2003: 119)’de *yalavaç* “peygamber”; ŞS (Kunos, 1902: 109)’de *yulavuc* “peygamber, rehnuma, rusul, kilavuz, yol bulucu”, ŞS (Kunos, 1902: 97)’de *yalçuk* “elçi, sefir, rusul, vekil”; ZT (Kara, 2011: 416)’de *Yalafuc/Yalavuc/Yulavac* “Hz. Peygamberin mübarek ismi” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 376)’de *sāwčі* “peygamber” sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve AL’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YALĀWAR:

Uygur diyalektinde “kralların elçilerine verilen ad”dır [III.35/47] 465. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 172).

Kökeni: “Krala ait elçi” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 921).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 201)’de *yalavaç* “elçi”, ME (Yüce, 1993: 173)’de *savçı* “elçi”; KM (Battal, 1997: 109)’de *ilçi* “elçi”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 38)’de *ilçi* “bugünkü manasında”; EZ (Atalay, 1945: 168)’de *élçi* “elçi”, EZ (Atalay, 1945: 177)’de *ilçi* “elçi”; EM (Toparlı, 2003: 83)’de *elçi/elşi* “elçi”, EM (Toparlı, 2003: 84)’de *ḫaberçi* “peygamber”; ŞS (Kunos, 1902: 97)’de *yalçuk* “elçi, sefir, rusul, vekil”, ŞS (Kunos,

1902: 98)'de *yamcı* "tatar, postacı, vedâci, müzdeci, çapar, haberci", ŞS (Kunos, 1902: 188)'de *tilci* "haberci" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 129, III: 152, 227)'de "elçi" anlamına gelen *arqiš*, *yumuš, yumiš* ve *sāwči* sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YABĪTAQ AT:

"Eyeri ya da eyer örtüsü olmayan at" anlamında kullanılır [III.35/47] 465. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 173).

Kökeni[543]: "Üzerinde eyeri ya da eyer örtüsü olmayan at; eyersiz at" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni belirsizdir, muhtemelen ödünçlemedir (Clauson, 1972: 873, DTS, 1969: 222).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

[543] Sözcük grubunun isim unsuru olan "at" sözcüğünün köken bilgisi 29. varaktaki "at" maddesinde verilmiştir.

YÄMĀČÜK:

“Buğday taşımada kullanılan küçük çuval” anlamında kullanılır [III.35/47] 465. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 173).

Kökeni: “Yéme:” sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 935).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAWİŠĠU:

“Alıç ya da muşmula” anlamında kullanılır. “Yumušġa” ise başka bir varyantıdır [III.35/47] 465. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 173).

Kökeni: “Yavış-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 881). Sözcük, *yavış- (fiil kökü)* + *-gu (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YİGİRMÄ:

"Yirmi" anlamında kullanılır. "Yigirmi" ise bunun varyantıdır [III.35/47] 465. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 173).

Kökeni: "Yirmi" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 915, DTS, 1969: 253).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 157)'de *yigirmi* "yirmi (sayı)"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 125)'de *yigirmi* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 283)'de *yegirmi* "sayıda yirmi"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 131)'de *yigirmi* "yirmi sayısı"; EM (Toparlı, 2003: 122)'de *yegirmi* "yirmi"; ŞS (Kunos, 1902: 105)'de *yikirmi* "ikarma, iki on, yirmi"; ZT (Kara, 2011: 428)'de *yiggirme/yigirme* "yirmi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YİPARLİĠ KÄSÜRGÜ:

"Misk kokulu çanta" anlamında kullanılır [III.35/47] 465. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 173).

Kökeni: Sözcük grubunun sıfat unsuru *yıpar (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur. (Clauson, 1972: 752). İsim unsuru ise "kösür-" fiilinden türemiştir ve "-gü (sıfat-fiil eki)" ile yapılmıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YAĞİRLİĞ TEWE:

"Yaralı deve" anlamında kullanılır [III.35/47] 465. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 173).

Kökeni[544]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *yagir (isim kökü)* + *lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YULARLİĞ AT:

"Yularlı at" anlamında kullanılır [III.35/47] 465. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 173).

[544] Sözcük grubunun isim unsuru olan "tewe" sözcüğünün köken bilgisi 544. varaktaki "tewe" maddesinde verilmiştir.

Kökeni[545]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *yular (isim kökü) + lig (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YAPİĠLİĠ QAPUĠ:

"Sürgülü kapı" anlamında kullanılır [III.35/47] 465. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 173).

Kökeni[546]: Sözcük grubunun sıfat unsuru "yapığ" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 875).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[545] Sözcük grubunun isim unsuru olan "at" sözcüğünün köken bilgisi 29. varaktaki "at" maddesinde verilmiştir.

[546] Sözcük grubunun isim unsuru olan "qapuġ" sözcüğünün kökeniyle ilgili bilgiler 188. varaktaki "qapuġ" maddesinde verilmiştir.

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YAḌİĠLİĠ TÖŠĀK:

"Yayılmış döşek" anlamında kullanılır [III.35/47] 465. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 173).

Kökeni: Sözcük grubunun sıfat unsuru *yaḍ- (fiil kökü) + ig (fiilden isim yapım eki) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur. İsim unsuru ise *töşe- (fiil kökü) + k (fiilden isim yapım eki)* şeklindedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YARAĠLİĠ İŠ:

"Mümkün olan iş" anlamında kullanılır [III.35/47] 465. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 173).

Kökeni: Sözcük grubunun sıfat unsuru *yara- (fiil kökü) + g (fiilden isim yapım eki) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur. İsim unsurunun ise kökeni bilinmemektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YAZİĠLİĠ AT:

"Dizginsiz at" anlamında kullanılır [III.35/47] 465. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 173).

Kökeni[547]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *yaz- (fiil kökü) + ıg (fiilden isim yapım eki) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YİŠİĠLİĠ ÄR:

"İpli adam" anlamında kullanılır [III.35/47] 465. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 174).

Kökeni[548]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *yışıg (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[547] Sözcük grubunun isim unsuru olan "at" sözcüğünün köken bilgisi 29. varaktaki "at" maddesinde verilmiştir.

[548] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YULUĠLUĠ KİŠİ:

"Fidye verilerek kurtarılan adam" anlamında [III.35/47] 465. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 174).

Kökeni[549]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *yulug (isim kökü) + lug (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YAMAĠLİĠ TŌN:

"Yamalı elbise" anlamında kullanılır [III.35/47] 465. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 174).

[549] İsim unsuru olan "kiši" ise 544. varakta müstakil olarak ele alındığı için burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

Kökeni[550]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *yama- (fiil kökü) + g (fiilden isim yapım eki) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YARİQLİĠ ÄR:

"Zırhlı adam" anlamında kullanılır [III.35/47] 465. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 174).

Kökeni[551]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *yarık (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[550] Sözcük grubunun isim unsuru olan "tōn" sözcüğünün köken bilgisi 503. Varaktaki "tōn" maddesinde verilmiştir.

[551] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YAZUQLUĠ:

"Günahkâr" anlamında kullanılır [III.35/47] 465. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 174).

Kökeni: "Günahlı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 251). Bize göre sözcük *yaz- (fiil kökü) + uk (fiilden isim yapım eki) + luk (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 206)'de *yazuḳlu/yazuḳluġ* "günahkâr"; İML (Battal, 1997: 88)'de *yazıklığ* "günahlı, kusurlu" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YUSİQLİĠ ÄR:

"Demir maskeli adam" anlamında kullanılır [III.35/47] 465. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 174).

Kökeni[552]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *yusık (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

[552] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YASİQLİĠ YA:

"Kılıf içindeki yay" anlamında kullanılır [III.37/49] 466. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 174).

Kökeni: Sözcük grubunun sıfat unsuru *yasık (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur. İsim unsuru yalın haldedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YAĠAQLİĠ YİĠĀČ:

"Cevizli ağaç" anlamında kullanılır [III.37/49] 466. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 174).

Kökeni: Sözcük grubunun sıfat unsuru *yagak (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur. İsim unsuru ise –gaç ekiyle yapılmıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YURUNLUĠ URĀĠUT:

"İpek kumaş parçaları olan kadın" anlamında kullanılır [III.37/49] 466. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 174).

Kökeni[553]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *yurun (isim kökü)* + *lug (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YAŠİNLİĠ BULİT:

[553] Sözcük grubunun isim unsuru olan "urāğut" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 81. varaktaki "urāğut" maddesinde verilmiştir.

"Şimşekli bulut" anlamında kullanılır [III.37/49] 466. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 174).

Kökeni: Sözcük grubunun sıfat unsuru *yaşın (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur. İsim unsurunun köken bilgisi bilinmemektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YAĠANLİĠ ÄR:

"Fili olan adam" anlamında kullanılır [III.37/49] 466. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 174).

Kökeni[554]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *yağan (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

[554] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YARİNDAQ:

"Keçi derisinden kesilmiş Türk kayışı" anlamında kullanılır [III.37/49] 466. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 174).

Kökeni: "Yarın" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 971).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAPUŠĠĀK:

"Fındık büyüklüğünde, üzeri tüylü, at ya da buna benzer hayvanların kuyruklarına yapışan, dikenleri olan bir bitki"dir. Benzer şekilde her işe karışan kişilere de böyle denir [III.37/49] 466. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 174).

Kökeni: "Yapuş- (yapış-)" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 881). Sözcük, *yapuş- (fiil kökü)* + *-gak (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAPURĠĀK:

"Ağacın yaprakları" anlamında kullanılır. Ayrıca "kitabın yapraklarına" da böyle denir [III.37/49] 466. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 174).

Kökeni: "Yapur-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 879). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*ya [l]p- 'örtmek, kapatmak' + -(ı/u)r-gAk" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 1067).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 154)'de *yapraḳ* "yaprak"; İML (Battal, 1997: 85)'de *yapurgak* "yaprak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 119)'de *yapraq* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 279)'de *yaprak* "ağaç-yaprak"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 129)'de *yapraḳ* "yaprak, ağaç yaprağı"; EM (Toparlı, 2003: 120)'de *yapraḳ* "yaprak"; AL (Kaçalin, 2011: 1037)'de *yapurġan* "yaprak"; ŞS (Kunos, 1902: 95)'de *yafraġ* "yaprak, varak", ŞS (Kunos, 1902: 177)'de *şibke* "yaprak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YİĠAČLİQ:

“Ağaçlık” anlamında kullanılır. Ayrıca “odunluk” anlamına da gelir [III.37/49] 466. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 174).

Kökeni: Sözcüğün *yi (isim kökü) + gaç (isimden isim yapım eki) + lık (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluştuğu açıktır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EM (Toparlı, 2003: 69)’de *ag̱aşlıḳ* sözcüğü “ağaçlık, orman” anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, ML, AL, ŞS, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAḌAĠLİĠ:

“Yaya yürüyüş” anlamında kullanılır [III.37/49] 466. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 174).

Kökeni: Sözcük, *yadag (isim kökü) + lık (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YİḌİĠLİĠ:

"Pis koku ve çürük" anlamında kullanılır [III.37/49] 466. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 175).

Kökeni: Sözcük, *yıdıg (isim kökü) + lık (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAMAĠLİQ BŌZ:

"Köşebent olmak için hazırlanmış kumaş yaması" anlamında kullanılır [III.37/49] 466. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 175).

Kökeni[555]**:** Sözcük grubunun sıfat unsuru *yama- (fiil kökü) + g (fiilden isim yapım eki) + lık (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[555] Sözcük grubunun isim unsurunun köken bilgisi 496. varaktaki "bōz" maddesinde verilmiştir.

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YİLİĠLİQ:

"Ilıklık" anlamında kullanılır [III.37/49] 466. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 175).

Kökeni: Sözcük, *yılıg (isim kökü) + lık (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAĠAQLİQ:

"Ceviz bahçesi" anlamında kullanılır [III.37/49] 466. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 175).

Kökeni: Bize göre sözcük, *yagak (isim kökü) + lık (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YARUQLUQ:

"Işık, aydınlık" anlamında kullanılır [III.37/49] 466. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 175).

Kökeni: Sözcüğün *yaru- (fiil kökü) + k (fiilden isim yapım eki) + lık (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluştuğu açıktır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 204)'de *yaruḳluḳ* "ışık, aydınlık"; ZT (Kara, 2011: 420)'de *yaruḳluḳ* "parlaklık, aydınlık, açıklık" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YİRAQLİQ:

"Uzaklık" anlamında kullanılır [III.37/49] 466. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 175).

Kökeni: Sözcüğün *yıra- (fiil kökü) + k (fiilden isim yapım eki) + lık (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluştuğu açıktır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YALİNDAQ ÄR:

"Çıplak adam" anlamında kullanılır [III.37/49] 466. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 175).

Kökeni: "Çıplak adam" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (DTS, 1969: 229).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 340)'de yer alan *yalıŋ är* "çıplak adam" sözcük grubu bu maddedekiyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YİGİTLİK:

"Gençlik" anlamında kullanılır [III.37/49] 466. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 175).

Kökeni: Sözcüğün *yigit (isim kökü) + lik (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluştuğu açıktır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 209)'de *yigitlik* sözcüğü "yiğitlik (çağı") anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YÜRÄKLİG ÄR:

"Yürekli adam" anlamında kullanılır [III.37/49] 466. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 175).

Kökeni[556]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *yürek (isim kökü) + lig (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

[556] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YETİZLİK:

"Bir şeyin genişliği" anlamında kullanılır [III.37/49] 466. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 175).

Kökeni: Sözcüğün *yetiz (isim kökü) + lik (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluştuğu açıktır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 39)'de *in* sözcüğü "uzunluğun zıddı, bir şeyin eni" anlamına geldiğinden dolayı DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97)'de *ēn* genişlik" sözcüğü de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YÖLÄKLİK YİĠĀČ:

“Destek için kullanılan tahta” demektir. Ayrıca “destek için kullanılan ağaca” ise “yöläklig yiġāč” denir [III.37/49] 466. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 175).

Kökeni[557]**:** Sözcük grubunun sıfat unsuru *yölek (isim kökü)* + *lig (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YİLİKLİG SÜŋÜK:

“İlik kemiği” anlamında kullanılır [III.39/52] 467. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 175).

Kökeni: Sözcük grubunun sıfat unsuru *yilik (isim kökü)* + *lig (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur. İsim unsuru ise “süŋü-” fiilinden türemiştir ve “-k (fiilden isim yapım eki)” ile yapılmıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[557] İsim unsuru olan “yiġač” sözcüğünün kökeni 448. varaktaki “yiġač” maddesinde incelenmiştir.

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

AYİTĠĀN:

Sözcük "ol kiši ol tälim sōz ayitġān" cümlesinde geçmektedir. Bu cümle ise "bu adam her zaman soru soran adamdır" şeklinde çevrilebilir [III.39/52] 467. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 175).

Kökeni: Adı geçen cümle Clauson tarafından "bu adam sürekli sorular soran adamdır" olarak aktarılmıştır (Clauson, 1972: 269). Sözcüğün *ay- (fiil kökü)* + *-t (fiilden fiil yapım eki)* + *-gan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluştuğu söylenebilir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YARATĠĀN:

Sözcük "täŋri ol yērig yaratġān" cümlesinde geçmekte ve "Yüce Tanrı dünyanın ve diğer şeylerin yaratıcısıdır" anlamına gelmektedir [III.39/52] 467. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 175).

Kökeni: Bu cümle Clauson tarafından "Tanrı yeryüzünün değişmez yaratıcısıdır" şeklinde çevrilmiştir (Clauson, 1972: 960). Sözcüğün *yara- (fiil kökü)* + *-t (fiilden fiil yapım eki)* + *-gan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluştuğu söylenebilir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YARUTĠĀN:

Sözcük "kün ol ažunuġ yarutġān" cümlesinde geçmekte ve "güneş her zaman dünyayı aydınlatandır" anlamına gelmektedir [III.39/52] 467. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 175).

Kökeni: Bu cümle Clauson tarafından "güneş sürekli dünyayı aydınlatır ve parlaklık sağlar" şeklinde çevrilmiştir (Clauson, 1972: 960). Sözcüğün *yaru- (fiil kökü) + -t (fiilden fiil yapım eki) + -gan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluştuğu söylenebilir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YORİTĠĀN KİŠİ:

"Sürekli gaz çıkaran kimse" anlamında kullanılır [III.39/52] 467. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 175).

Kökeni[558]: "Bağırsağı gevşek adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "yorı:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 960-961). Sözcük, *yorı- (fiil kökü) + -t (fiilden fiil yapım eki) + -ġan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YAĠUTĠĀN:

Sözcük "ol kiši ol ōzin yaġutġān" cümlesinde geçmekte ve "o, daima kibarlığıyla insanları kendine yaklaştıran bir kişidir" şeklinde ifade edilebilir [III.39/52] 467. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 176).

Kökeni: Bu cümle Clauson tarafından "o, sürekli kibarlığıyla insanları kendine yaklaştıran bir kişidir" olarak aktarılmıştır (Clauson, 1972: 899). Sözcüğün *yagu- (fiil kökü) + -t (fiilden fiil yapım eki) + -gan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluştuğu söylenebilir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

[558] İsim unsuru olan "kiši" ise 544. varakta müstakil olarak ele alındığı için burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAĠİTĠĞĀN:

Sözcük "täŋri ol yaġmur yaġitġān" cümlesinde geçmekte ve "Yüce Tanrı yağmurun yağmasını sağlayandır" şeklinde ifade edilebilir [III.39/52] 467. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 176).

Kökeni: Bu cümle Clauson tarafından "Tanrı yağmuru yağdırandır" olarak aktarılmıştır (Clauson, 1972: 899). Sözcüğün *yag- (fiil kökü) + -t (fiilden fiil yapım eki) + -gan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluştuğu söylenebilir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 176)'de yer alan ve "…düşmanlık yapan" anlamına gelen *yaġitġān* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YAĠİTĠĞĀN[559]:

Sözcük "ol kiši tutči yaġitġān" cümlesinde geçmekte ve "o kişi daima barış sonrası düşmanlık edendir" şeklinde ifade edilebilir [III.39/52] 467. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 176).

[559] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

Kökeni: Bu cümle Clauson tarafından "bu adam barıştan sonra sürekli düşmanlık edendir" olarak aktarılmıştır. Sözcüğün *yagı- (fiil kökü)* + *-t (fiilden fiil yapım eki)* + *-gan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluştuğu söylenebilir (Clauson, 1972: 899).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 176)'de yer alan ve "…yağdıran" anlamına gelen *yagitgān* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YOMİTĠĞĀN:

Sözcük "ol kišīlār ol yomitgān" cümlesinde geçmekte ve "bu insanlar her zaman aynı fikirde olanlardır" şeklinde ifade edilebilir [III.39/52] 467. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 176).

Kökeni: Sözcük **yom (isim kökü)* + *-ıt (isimden fiil yapım eki)* + *-gan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 935).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAPURĠĀN:

Sözcük "bu är ol īšin yapurġān" cümlesinde geçmekte ve "bu adam daima işini saklayan ve gizemli olandır" şeklinde ifade edilebilir. Ayrıca herhangi bir şeyin saklanması da aynıdır [III.39/52] 467. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 176).

Kökeni: Bu cümle Clauson tarafından "bu adam işlerini gizli tutan, onları gizleyen adamdır" olarak aktarılmıştır (Clauson, 1972: 879). Sözcüğün *yap- (fiil kökü) + -ur (fiilden fiil yapım eki) + -gan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluştuğu söylenebilir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 176)'de yer alan ve "…gizleyen" anlamına gelen *yašurġān* sözcüğü bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAŠURĠĀN:

Sözcük "ol är ol näŋin yašurġān" cümlesinde geçmekte ve "o, zenginliğini gizleyen adamdır" şeklinde ifade edilebilir. Ayrıca herhangi bir şeyin saklanması da aynıdır [III.39/52] 467. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 176).

Kökeni: Bu cümle DTS'de "o adam malını gizleyendi" olarak açıklanmıştır (DTS, 1969: 247). Sözcük, *yaş- (fiil kökü) + -ur (fiilden fiil yapım eki) + -gan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 176)'de yer alan ve "…saklayan" anlamına gelen *yapurġān* sözcüğü bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAPUŠĠĀN:

Sözcük "ol är ol īšqa yapušġān" cümlesinde geçmekte ve "o adam işlere yapışandır" şeklinde ifade edilebilir. Ayrıca yapışan her şey için de böyle denir [III.39/52] 467. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 176).

Kökeni: Bu cümle DTS'de "o adam o işe bağlandı" olarak açıklanmıştır (DTS, 1969: 237). Sözcük, *yap- (fiil kökü) + -uş (fiilden fiil yapım eki) + -gan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YUŠULĠĀN:

Sözcük “bu bāš ol qāni yušulġān” cümlesinde geçmekte ve “bu yara sürekli kan akandır” şeklinde ifade edilebilir [III.39/52] 467. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 176).

Kökeni: Bu cümle DTS’de “bu kanı akan bir yaradır” olarak açıklanmıştır (DTS, 1969: 282). Sözcük, *yuş- (fiil kökü)* + *-ul (fiilden fiil yapım eki)* + *-gan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 978).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YİŠİLĠĀN:

Sözcük “bu är ol älgi īšqa yişilġān” cümlesinde geçmekte ve “bu adam işlerinde eli çabuk ve atik olandır” şeklinde ifade edilebilir [III.39/52] 467. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 176).

Kökeni: Sözcüğün *yış- (fiil kökü)* + *-ıl (fiilden fiil yapım eki)* + *-gan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluştuğu söylenebilir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YİĠİLĠĀN:

Sözcük "bu yēr ol munda kiši yiġilġān" cümlesinde geçmekte ve "burası her zaman insanların bir araya geldiği yerdir" şeklinde ifade edilebilir [III.39/52] 467. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 176).

Kökeni: Bu cümle Clauson tarafından "bu, insanların sürekli bir araya geldiği yerdir" olarak aktarılmıştır (Clauson, 1972: 902). Sözcük, *yıg- (fiil kökü) + -ıl (fiilden fiil yapım eki) + -gan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YİQİLĠĀN:

Sözcük "ol tām ol tutči yiqilġān" cümlesinde geçmekte ve "o duvar her zaman yıkılandır" şeklinde ifade edilebilir. Diğer yıkılan şeyler için de böyle denir [III.39/52] 467. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 176).

Kökeni: Bu cümle Clauson tarafından "o duvar her zaman yıkılandır" olarak aktarılmıştır (Clauson, 1972: 902). Sözcük, *yık- (fiil kökü) + -ıl (fiilden fiil yapım eki) + -gan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YOĠURQĀN:

"Yorgan" anlamında kullanılır [III.39/52] 467. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 176).

Kökeni: İlk ünlüsü belirsizdir. Ama muhtemelen –o–'dur. "Yuğur-" ile anlamsal bir ilişkisi yoktur. –ka:n isimden türetme ekidir; fiilden türetme eki değildir. Belki de etimolojik olarak *yoğu:n* ile ilişkilidir (Clauson, 1972: 907). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<*yap- 'kapamak, örtmek' + -(u)r-gan" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 1163).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 167)'de *örtüg* "örtü"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 158)'de *yoġarġan* "yorgan"; İML (Battal, 1997: 92)'de *yorgan* "yatakta örtünmek için kullanılan pamuklu örtü"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 66)'de *örtük* "örtü", Kİ (Caferoğlu, 1931: 128)'de *yorğan* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 226)'de *örtü* "örtü", EZ (Atalay, 1945: 288)'de *yorgan* "yorgan"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 132)'de *yorġan* "yorgan"; EM (Toparlı, 2003: 125)'de *yorġan* "yorgan"; ŞS (Kunos, 1902: 49)'de *çulğu, çulğak* "örtü, zarf, kab, yorgan", ŞS (Kunos, 1902: 110)'de *yuvurkan* "yorgan, örtü, basturuk", ŞS (Kunos, 1902: 118)'de *kapak* "örtü", ŞS (Kunos, 1902: 69)'de *geyiş* "geyim, örtü, perde, yorgan", ŞS (Kunos, 1902: 131)'de *kirpe* "körpe, yorgan, örtü" şekillerinde gördüğümüz sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 112, 310, 310)'de "yorgan" anlamına gelen *äšük, kōšik* ve *küpig* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YÜGÜRGĀN:

"Bir kurye adı"dır. Çin tüccarları için kervandan önce İslam topraklarına gidip onlardan haber getiren kişidir [III.39/52] 467. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 176-177).

Kökeni: "Yügür-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 915). Sözcük, *yügür- (fiil kökü) + -gen (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YÜGÜRGĀN AT:

"Yarış atı" anlamında kullanılır [III.41/54] 468. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 177).

Kökeni: "Yarış atı" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 915).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 93)'de *yügrük* sözcüğü "yügrük at" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 171)'de *yügrük at* "yarış atı" sözcük grubu da bu maddedekiyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YÜGÜRGÜN:

"Darı gibi kırmızı tohumları olan bir bitki"dir. Türkmenler bunu yer [III.41/54] 468. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 177).

Kökeni: "Yügür (üyür)" sözcüğünün topluluk ifade eden şeklidir (Clauson, 1972: 915). Bu durumda sözcüğün *yügür (isim kökü)* + *gün (çokluk eki)* şeklinde oluştuğunu söyleyebiliriz.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YÄMÜRGĀN:

Sözcük "bu sūw ol yiġāčiġ yämürgā̄n" cümlesinde geçmekte ve "bu su ağaçları kökünden sökendir" şeklinde ifade edilebilir. Ayrıca kökünden sökülen her şey için böyle söylenir [III.41/54] 468. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 177).

Kökeni: Bu cümle Clauson tarafından "bu su ağaçları sürekli kökünden sökendir" olarak aktarılmıştır (Clauson, 1972: 937). Bize göre sözcük *yemür- (fiil kökü) + gen (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YÄRİLGĀN:

Sözcük "bu butiq ol tutči yerilgā̄n" cümlesinde geçmekte ve "bu dal daima yarılandır" şeklinde ifade edilebilir [III.41/54] 468. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 177).

Kökeni: Bu cümle DTS'de "bu dal daima yarılandır" olarak aktarılmıştır (DTS, 1969: 258). Sözcük, *yer- (fiil kökü) + -il (fiilden fiil yapım eki) + -gen (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YÜMÜLGĀN:

Sözcük "bu är ol kōzi yümülgān" cümlesinde geçmekte ve "bu adam uyuklamak için daima gözlerini kapayandır" şeklinde ifade edilebilir [III.41/54] 468. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 177).

Kökeni: Bu cümle DTS'de "bu adam gözü yumulan (adam)" olarak aktarılmıştır (DTS, 1969: 286). Sözcük, *yüm- (fiil kökü) + -ül (fiilden fiil yapım eki) + -gen (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YORİĠČİ:

Oğuz diyalektinde "gelin ve damadın akrabaları arasında haber taşıyan arabulucu" anlamında kullanılır [III.41/54] 468. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 177).

Kökeni: "*Yorığ" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 964).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 168)'de *savcı* sözcüğü "mersul, mabeynci, görücü" anlamına geldiği için bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 227)'de "elçi" anlamına gelen *sāwčі* sözcüğü de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAYİLĠĀN KİŠİ:

"Kararsız, maymun iştahlı kişi" anlamında kullanılır [III.41/54] 468. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 177).

Kökeni[560]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *yay- (fiil kökü) + -l (fiilden fiil yapım eki) + -gan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

[560] İsim unsuru olan "kiši" ise 544. varakta müstakil olarak ele alındığı için burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YÖRGÄMÄČ:

"İşkembenin ince bir şeride sarılıp dolanarak kavrulması ya da pişirilmesi" demektir [III.41/54] 468. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 177).

Kökeni: "Yörge:-" fiiline getirilen –meç (genellikle bazı yemek çeşitleri içindir) ekiyle yapılmıştır (Clauson, 1972: 966).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YATĠAŠUQ:

"Yatak arkadaşı" anlamında kullanılır [III.41/54] 468. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 177).

Kökeni: "Yatğaş-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 889). Sözcük, *yatgaş-(fiil kökü) + -(u)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YATGAŠİQ UĠRİ:

"Gecenin üçte biri" anlamında kullanılır. Belli bir diyalekttedir [III.41/54] 468. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 177).

Kökeni: "Uyku zamanı; yatsı, yatma zamanı" anlamına gelen sözcük grubunun birinci unsuru "yatğaş-" fiilinden türemiştir ve "-k (fiilden isim yapım eki)" ile yapılmıştır (Clauson, 1972: 889, DTS, 1969: 247).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YAQRİQAN:

"Fındık büyüklüğünde kırmızı meyveleri olan bir bitki"dir [III.41/54] 468. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 178).

Kökeni: "Yakrı:" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 907).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 178)'de yer alan ve "donmuş yağ" anlamına gelen *yaqriqān* sözcüğü bu maddedekiyle yalancı eş değerdir.

YAQRİQĀN:

"Donmuş yağ" anlamında kullanılır [III.41/54] 468. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 178).

Kökeni: "Donmuş içyağı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 907).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 178)'de yer alan ve "fındık büyüklüğünde kırmızı meyveleri olan bir bitki" anlamına gelen *yaqriqan* sözcüğü bu maddedekiyle yalancı eş değerdir.

YAPĀQULAQ:

Yabaku ve Yemek diyalektlerinde "ateşten kaynaklanan titreme" anlamında kullanılır [III.41/54] 468. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 178).

Kökeni: Kaşgarlı bu sözcüğün her iki anlamını da Yapa:ku: ve Yeme:k diyalektlerine özgü bir şekilde tarif etmiştir. *Yapa:ku:* bir boy adı olarak edebî anlamda (bir hastalık ya da bir kuş) Yapa:ku: ülkesine aittir. Bu, neden iki farklı anlamın olduğunu açıklamaktadır. Birincisi sadece bir kez geçmektedir (hapax legomenon); ikincisi *ügi:* olarak bilinen baykuş için genel bir terim değildir. Ama "baykuş"un bazı özel çeşitlerindendir; her zaman aynısı değildir. İlk maddede "yā", "ötre" taşır. Ama bu, açık bir hatadır. Çünkü bu telaffuz ikincisini takip eder (Clauson, 1972: 875).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 178)'de yer alan ve "baykuş" anlamına gelen *yapāqulaq* sözcüğü bu maddedekiyle yalancı eş değerdir.

YAPĀQULAQ:

"Baykuş" anlamında kullanılır [III.41/54] 468. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 178).

Kökeni[561]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 93)'de *bayḳuş* "baykuş", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 152)'de *yabalaḳ* "baykuş"; İML (Battal, 1997: 81)'de *ükü* "baykuş, puhu"; EZ (Atalay, 1945: 149)'de *bayguş* "baykuş", EZ (Atalay, 1945: 273)'de *ügü* "uhu kuşu"; EM (Toparlı, 2003: 75)'de *bayġuş/bayḳuş* "baykuş", EM (Toparlı, 2003: 103)'de *ṣarı ḳuş* "baykuş", EM (Toparlı, 2003: 118)'de *yabalaḳ*

[561] Sözcüğün köken bilgisi bir önceki maddede yer almaktadır.

"baykuş"; ŞS (Kunos, 1902: 35)'de *bum* "baykuş", ŞS (Kunos, 1902: 35)'de *burğut* "baykuş", ŞS (Kunos, 1902: 167)'de *sarığ kuş* "baykuş" ; ZT (Kara, 2011: 311)'de *bayḳuş* "baykuş", ZT (Kara, 2011: 335)'de *hügi* "baykuş" sözcükleri bu özcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 363, 174, III: 273)'de "baykuş" anlamına gelen *qoburġa*, *üühi*, *ügi* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 178)'de yer alan ve "ateşten kaynaklanan titreme" anlamına gelen *yapāqulaq* sözcüğü bu maddedekiyle yalancı eş değerdir.

YARSİNČİĠ NĀŊ:

"Bir şeyin mide bulandırıcı olması" anlamında kullanılır [III.41/54] 468. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 178).

Kökeni[562]: "Tiksinilen bir şey" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "yarsı:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 972, DTS, 1969: 243).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[562] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YAĠMURČİL YĒR:

"Çok yağmur alan yer" anlamında kullanılır [III.41/54] 468. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 178).

Kökeni[563]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *yagmur (isim kökü) + çıl (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TĀH TĀH:

"Çözdükten sonra şahini geri çağırmak için kullanılan bir edat"tır [III.82/116] 493. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 207).

Kökeni: DTS'de bu ifade "şahini çağırmak için bu söz kullanılır" şeklinde açıklanmıştır ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 527). Yansımadır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

[563] Sözcük grubunun isim unsuru olan "yēr" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 505. varaktaki "yēr" maddesinde verilmiştir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ČŌH ČŌH:

"Atları kışkırtmak ya da dizginlemek için kullanılan bir edat"tır [III.82/116] 493. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 207).

Kökeni: DTS'de bu ifade "at koştururken söylenen söz" şeklinde açıklanmıştır ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 156). Yansımadır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

KĀH KĀH:

"Köpekleri çağırmak için kullanılan bir edat"tır [III.82/116] 493. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 207).

Kökeni: "Köpeklere seslenmek için kullanılan bir edat"tır (Clauson, 1972: 708). Bu ikilemenin köken bilgisi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

MĀH:

"Bir şey teslim alınırken 'burada' ya da 'onu al' anlamında kullanılan bir edat"tır [III.82/116] 493. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 207).

Kökeni: DTS'de sözcük "al, işte!" anlamına gelen bir kelime" şeklinde açıklanmıştır ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 335).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YĀH:

"Evet" anlamında bir edattır [III.82/116] 493. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 207).

Kökeni: Ünlemdir. "Yā" Arapçada "o" ve Farsçada "ya da" demektir. Her iki anlam da modern Türk dillerinde bulunur. Görüş ayrılığını ifade eden bir ünlemdir (Clauson, 1972: 869).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 16)'de *bar* "evet"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 75)'de *qı* "evet", Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *ävät* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 171)'de *evet* "evet" ve EZ (Atalay, 1945: 169)'de *ereyne* "evet"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 108)'de *evet* "evet"; EM (Toparlı, 2003: 83)'de *evet* "evet" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 116, 98, III: 150)'de *ilal*, *äwät*, *yämät* "evet" sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜGİ[564]:

"Baykuş" anlamında kullanılır [III.82/116] 493. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 207).

TÜP:

"Ağacın kökü" anlamında kullanılır. Ayrıca "duvarın temeli" ve "insanın kökü ya da soyu" demektir[565] [III.84/118] 494. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 208).

Kökeni: Aslında "bir ağacın ya da bitkinin kökü" demektir. Metaforik olarak ise "bir yapının temeli" ve "soy ya da köken" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 434).

[564] Sözcükle ilgili bilgiler 91.varaktaki "ūhi" maddesinde verilmiştir.
[565] Sözcüğün "ağaç kökü" anlamı dışındakileri metaforik olarak bu anlama dayandığı için ayrı maddedeler altında ele alınmamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 192)'de *tüp* "dip, kök"; EZ (Atalay, 1945: 267)'de *tüp* "dip"; AL (Kaçalin, 2011: 1028)'de *tüp* "dip, ağaç ve başka nesnelerin dibi"; ZT (Kara, 2011: 406)'de *tüp* "kök; dip; esas" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 168, 209, 210)'de "kök" anlamına gelen *yildiz*, *šüt* ve *tōz* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TŌP:

"Top" anlamına gelir ve "topiq" sözcüğünden kısalmıştır [III.84/118] 494. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 208).

Kökeni: Clauson, bu sözcükle ilgili etimolojinin Kaşgarlı tarafından hatalı yapıldığını söyler ve sözcüğü "tobık" maddesine yönlendirir (Clauson, 1972: 434). Bu maddede ise "tobık" sözcüğü için "tob"un küçültme eki almış şeklidir, der (Clauson, 1972: 437).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 105)'de *top* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 261)'de *top* "top, toparlak"; EM (Toparlı, 2003: 115)'de *top* "savaş topu"; ZT (Kara, 2011: 402)'de *top* "bilinen (maʿrūf) nesne" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EK, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 261)'de *top* "tortu"; ZT (Kara, 2011: 401)'de *top* "askerî birlik, bölük, takım, alay", ZT (Kara, 2011: 402)'de *top* "bölük, takım, cemaat" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ČŌP:

"Herhangi bir şeyin çöpü" anlamında kullanılır. Ayrıca "bir şey sıkıldıktan sonra kalan kısmı" demektir. Tıpkı "üzüm čōpi (üzüm tortusu)" "yāġ čōpi (yağ tortusu)" "bōr čōpi (şarap tortusu)" gibi [III.84/118] 494. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 208).

Kökeni: Aslında "tortu, çöp" vb. anlamlara gelir. Bu nedenle daha genel olarak "değersiz bir şey, çöp" ve dolayısıyla daha özel olarak "kıymık, saman" vb. anlamları taşımaktadır (Clauson, 1972: 394). Sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 112)'de *çöp* "çöp"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 31)'de *çöp* "bugünkü manasında" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 927)'de *çöp* "doğru, layık, gerçek"; ŞS (Kunos, 1902: 48)'de *çöp* "münasib, layik; çalı, ağac" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TUTMĀČ ČŌPİ[566]:

"Şehriye, makarna, hamur gibi şeylerin parçası" anlamında kullanılır [III.84/118] 494. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 208).

Kökeni: "Makarnanın, eriştenin ve hamurun bir parçası; tutmaç parçacığı" anlamına gelen sözcük grubunun birinci unsuru –ma:ç ekiyle yapılmıştır (Clauson, 1972: 457, DTS, 1969: 155).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QŌP:

Sözcük "ol mäni körüp qōp qildi" cümlesinde geçmektedir. Bu cümle ise "o, beni görünce neşelendi" şeklinde aktarılabilir [III.84/118] 494. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 208).

Kökeni: DTS'de ise bu cümle "o, beni görünce çok sevindi" anlamıyla verilmiştir (DTS, 1969: 155). Sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

[566] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KŬP:

"Küp" anlamında kullanılır [III.84/118] 494. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 208).

Kökeni: "Küp ya da sürahi" anlamına gelmektedir. –ü için –p iyi bir kanıt gibi görünmektedir (Clauson, 1972: 687).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 127)'de *küp (Tkm.)* "küp"; İML (Battal, 1997: 50)'de *küp* "pişmiş topraktan büyük, karnı geniş ve ağzı dar kap"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 55)'de *küp* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 214)'de *küp* "küp"; AL (Kaçalin, 2011: 972)'de *küp* "küp" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KĒP:

"Herhangi bir şeyin kalıbı" anlamında kullanılır. "Kerpiç kepi (tuğla kalıbı)" gibi [III.84/118] 494. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 208).

Kökeni: Aslında bir betondaki "kalıp, model" demektir. Oğuz diyalektinde erken dönemde metaforik olarak iyelik eki –i ile beraber "kibi: (gibi:)" şeklinde "benzerlik, benzeyiş" anlamını kazanmıştır. Böylece "gibi" anlamında bir edat olmuştur (Clauson, 1972: 686). Räsänen, sözcüğü Moğolca *keb* ile karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 253).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 45)'de *käp* "kalıp"; EZ (Atalay, 1945: 195)'de *kep* "kalıp" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 127)'de *kep* sözcüğü "söz, kelam, gece muhabbeti, encümen, sohbet" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 208)'de yer alan ve "gibi" anlamına gelen *kēp* sözcüğü de bu maddedekiyle yalancı eş değerdir.

KĒP:

Oğuz diyalektinde "gibi" anlamında kullanılır [III.84/118] 494. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 208).

Kökeni[567]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 184)'de *tėg* "gibi"; İML (Battal, 1997: 70)'de *tek* "benzetme edatı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 48)'de *kibi* "gibi"; EZ (Atalay, 1945: 201)'de *kibi* "gibi; yakın için benzetme edatı", EZ (Atalay, 1945: 201)'de *kibik* "uzak için benzetme edatı",

[567] Sözcüğün kökeniyle ilgili bilgiler bir önceki maddede verilmiştir.

EZ (Atalay, 1945: 160)'de *cılayın/çılayın* "benzetme edatı", EZ (Atalay, 1945: 237)'de *sınğar* "uzak için benzetme edatı", EZ (Atalay, 1945: 255)'de *teng̈* "eş, benzer anlamına"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 115)'de *kibi/kibik* "gibi"; EM (Toparlı, 2003: 93)'de *kibik* "gibi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 228)'de *tāg* "gibi" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 127)'de *kep* sözcüğü "söz, kelam, gece muhabbeti, encümen, sohbet" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 208)'de yer alan ve "kalıp" anlamına gelen *kēp* sözcüğü de bu maddedekiyle yalancı eş değerdir.

BŪT:

"But" anlamında kullanılır [III.84/118] 494. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 208).

Kökeni: "Uyluk, bacak, (bir hayvanın) arka ayakları; but, kalça" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 297, Räsänen, 1969: 90, DTS, 1969: 129).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 108)'de *but* "bacak, but"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 97)'de *buṭ* "but"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 24)'de *but* "bud"; EZ (Atalay, 1945: 159)'de *but* "but, kalça"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 106)'de *buṭ* "but"; EM (Toparlı, 2003: 79)'de *buṭ* "uyluk"; AL (Kaçalin, 2011: 916)'de *but/buta* "but"; ZT (Kara, 2011: 317)'de *but* "but, bacak; kalça, oturak yeri, uca" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÜT (?):

"Asillerin oğullarının ve kızlarının perçemine takılan büyük ve değerli turkuaz" anlamında kullanılır [III.84/118] 494. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 208).

Kökeni: "Değerli nesne; iri yapılı firuze, büyüklerin oğullarının ve kızlarının alınlarına, alınlarındaki kesmelerine takılır" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 297, DTS, 1969: 129).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 208)'de yer alan ve "bir tedarik için aracılık yapan kişiye bir soylu tarafından verilen hediye" anlamına gelen "*büt (?)*" sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BÜT (?):

"Bir tedarik için aracılık yapan kişiye bir soylu tarafından verilen hediye" anlamında kullanılır [III.84/118] 494. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 208).

Kökeni: "Hediye getirene erkân tarafından verilen bahşiş, hediye, madalya, ödül" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 129).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 208)'de yer alan ve "asillerin oğullarının ve kızlarının perçemine takılan büyük ve değerli turkuaz" anlamına gelen "*büt (?)*" sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

T̄İT:

"Çam ağacı" anlamında kullanılır [III.86/120] 495. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 208).

Kökeni: "Dağlarda yetişen karaçam ağacı"dır (Clauson, 1972: 449). DTS'de de sözcükle ilgili "çam fıstığı ağacı, dağlarda biter" açıklaması yapılmıştır (DTS, 1969: 569).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 74)'de *güralmac* sözcüğü "eskimiş ve karımış çam ağacı, tiral ağacı" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČĪT:

"Nakışlı, figür çalışmalı bir Çin kumaşının adı"dır [III.86/120] 495. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 208).

Kökeni: "Çiçekli ipek" vb. anlamlara gelir. Muhtemelen Sanskritçe *citra* "renklendirilmiş kumaş" sözcüğünden türemiştir. Belki de bazı İranî dillerin aracılığıyla Farsça *çit* "chintz sözcüğünün bozulmuş şekli" sözcüğünden gelmiştir (Clauson, 1972: 402). Räsänen, sözcüğün anlamını "Çin ipekli kumaşı ya da nakışı" olarak vermiş ve bu sözcüğü Farsça *čīt* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 112).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÜT:

"Süt" anlamında kullanılır [III.86/120] 495. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 208).

Kökeni: "Süt" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 798, Räsänen, 1969: 438, DTS, 1969: 518).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 180)'de *süt* "süt"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 141)'de *süt* "süt"; İML (Battal, 1997: 66)'de *süt* "insan ve hayvan dişilerinin memesinden gelen ak ve sıvık madde"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 95)'de *süt* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 244)'de *süt* "süt"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 123)'de *süt* "süt"; EM (Toparlı, 2003: 108)'de *süt* "süt"; AL (Kaçalin, 2011: 1002)'de *süt* "süt" sözcüklerinin bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ŠÜT:

Hotan diyalektinde "kök" anlamında kullanılır [III.86/120] 495. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 209).

Kökeni: Muhtemelen İranî ya da Hint kökenlidir (Clauson, 1972: 867).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 192)'de *tüp* "dip, kök"; EZ (Atalay, 1945: 267)'de *tüp* "dip"; AL (Kaçalin, 2011: 1028)'de *tüp* "dip, ağaç ve başka nesnelerin dibi"; ZT (Kara, 2011: 406)'de *tüp* "kök; dip; esas" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 208, 168, 210)'de "kök" anlamına gelen *tüp, yildiz* ve *tōz* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TŪČ:

"Sarı bakır ya da bronz" anlamında kullanılır [III.86/120] 495. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 209).

Kökeni: "Bakır alaşımı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir. Şüphesiz erken Türkçede "pirinç"ten ziyade "tunç (bakır ve kalay)" demektir. Arapça terminoloji bu konuda yanlıştır. Eğer sözlükler doğruysa "şabah, şufr, muḫās" temel olarak "sarı madde" anlamında ve rastgele bir şekilde "bakır" ya da "pirinç" olarak çevrilmiştir (Clauson, 1972: 449).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 75)'de *tuç* "tunç"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 107)'de *tuç* "tunç" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KŰČ:

"Güç" anlamında kullanılır. Ayrıca "şiddet ya da kıyım" demektir [III.86/120] 495. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 209).

Kökeni: Fiziksel olarak "güç" demektir. Soyut anlamda bazı genişlemiş anlamları vardır (Clauson, 1972: 693). Räsänen, sözcüğün anlamını "şiddet" olarak vermiş ve bunu Moğolca *küči, kücün* sözcükleriyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 306).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 153)'de *küç* "güç, kuvvet", ME (Yüce, 1993: 153)'de *küçey* "zor, güç"; İML (Battal, 1997: 49)'de *küç* "güç, kuvvet"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 54)'de *küç* "kuvvet, güç"; EZ (Atalay, 1945: 215)'de *küş* "güç, kuvvet", EZ (Atalay, 1945: 233)'de *sarp* "güç, sarp"; EM (Toparlı, 2003: 97)'de *küç* "zor, güç", EM (Toparlı, 2003: 103)'de *ṣarp* "zor, güç"; ZT (Kara, 2011: 365)'de *küç* "güç, kuvvet; zor" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EK, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 209)'de yer alan ve "susam" anlamına gelen *küč* sözcüğü bu maddedekiyle yalancı eş değerdir.

KÜČ:

"Susam" anlamında kullanılır. Bu yüzden susam yağına Çiğil diyalektinde "küč yaġi" denir. Ayrıca hint yağı bitkisinin meyvesine büyüklüğünden dolayı "ingäk küči" adı verilir [III.86/120] 495. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 209).

Kökeni: "Susam tohumu" demektir. Muhtemelen *künçit* sözcüğüyle akrabadır. Bu sözcük ise Toharcadır (Clauson, 1972: 693).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 49)'de *küncüt* "susam, kuncut"; EZ (Atalay, 1945: 214)'de *künçi* "susam"; ŞS (Kunos, 1902: 141)'de *künci* "susam, semsem" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 153)'de *küç* "güç, kuvvet", ME (Yüce, 1993: 153)'de *küçey* "zor, güç"; İML (Battal, 1997: 49)'de *küç* "güç, kuvvet"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 54)'de *küç* "kuvvet, güç"; EZ (Atalay, 1945: 215)'de *küş* "güç, kuvvet", EZ (Atalay, 1945: 233)'de *sarp* "güç, sarp"; EM (Toparlı, 2003: 97)'de *küç* "zor, güç", EM (Toparlı, 2003: 103)'de *ṣarp* "zor, güç"; ZT (Kara, 2011: 365)'de *küç* "güç, kuvvet; zor" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 209)'de yer alan ve "güç" anlamına gelen *kü̈č* sözcüğü bu maddedekiyle yalancı eş değerdir.

KĒČ:

"Geç kalma" anlamında kullanılır [III.86/120] 495. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 209).

Kökeni: "Geç, gecikme" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 692, DTS, 1969: 290). Gülensoy ise sözcüğün kökenini "<ké:ç [*kē 'sonra, sonraki' + ç]" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 358).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 137)'de *kėç* "geç"; EZ (Atalay, 1945: 190)'de *keç* "gec"; ZT (Kara, 2011: 351)'de *kéç* "geç, uzun müddet" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BQD:

"Bir adamın boyu" anlamında kullanılır. Bu yüzden *uzūn bōḏluġ kiši* "uzun boylu kişi" denir [III.86/120] 495. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 209).

Kökeni: "Endam, bir adamın boyu" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir. Erken dönemde "klan" anlamıyla kullanılmıştır (Clauson, 1972: 296).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 106)'de *boy* "boy"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 96)'de *boy* "boy"; İML (Battal, 1997: 21)'de *boy* "uzunluk"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 21)'de *boy* "kamet"; EZ (Atalay, 1945: 155)'de *boyı/boyu* "boy", EZ (Atalay, 1945: 155)'de *boy bos* "boy bos"; ŞS (Kunos, 1902: 30)'de *boy* "kadd"; ZT (Kara, 2011: 315)'de *boy* "boy, ḳad" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 218)'de "boy" anlamına gelen *sīn* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TQD:

"Toy kuşu" anlamında kullanılır [III.86/120] 495. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 209).

Kökeni: Clauson, sözcüğün Kaşgarlı tarafından yanlış bir şekilde "tōḏ" olarak yazıldığını doğrusunun ise "bōḏ" olduğunu belirtmiştir (Clauson, 1972: 297). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 147)'de *ṭoy* "toy, kuş"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 106)'de *toy* "büyük bir kuş"; ŞS (Kunos, 1902: 192)'de *toykuş* "ku, ak kaz" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TŌḎ MONČUQ[568]:

"Parfüm ve misk karışımından yapılan ve köle kızlar tarafından takılan boncuk" anlamında kullanılır [III.86/120] 495. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 209).

Kökeni: "Tōḏ" sözcüğüne benzer bir hata yapılmıştır (Clauson, 1972: 297).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

[568] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BŌR:

"Şarap" anlamında kullanılır [III.86/120] 495. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 209).

Kökeni: "Şarap" anlamına gelir ve Orta Farsçada *bōr* olarak geçer (Clauson, 1972: 354).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 110)'de *çaġır* "şarap", ME (Yüce, 1993: 180)'de *şarāb* "şarap"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 99)'de *çaḳır* "şarap", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 95)'de *bor* "şarap"; İML (Battal, 1997: 23)'de *çağır* "şarap"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 106)'de *çaġır* "şarap"; AL (Kaçalin, 2011: 920)'de *çaḳır* "içki"; ŞS (Kunos, 1902: 37)'de *çağır (çakır)* "şarab, bade, mey, araki"; ZT (Kara, 2011: 319)'de *çaġır* "şarap" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 280)'de *čaġir* "şarap" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EZ, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 21)'de *bor* sözcüğü "kireç; beyaza mail yumuşak taş" anlamlarına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BĪR[569]:

"Bir sayısı" anlamında kullanılır [III.86/120] 495. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 209).

TŌR:

"Evin en önemli kısmı" anlamında kullanılır [III.86/120] 495. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 209).

Kökeni: "Çadırın ya da odanın şeref yeri; onur yeri; girişin karşısındaki yer, onurlu yer" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 528, Räsänen, 1969: 494, DTS, 1969: 580).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 262)'de *tör* "sedir"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 175, 777a-3)'de "…daḳīḳraḳdur ki ḳuş olturur yıġaçdur ve *tör* ki andın daḳīḳraḳdur, öyning töridür ve tür ki barçadın arıḳdur"; AL (Kaçalin, 2011: 1023)'de *tör* "baş köşe, hane sadrı, ev bucağı, dip" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 264)'de "evin en önemli kısmı" anlamına gelen *törä* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 1023)'de *tör* sözcüğü "karşı, karşılık" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TŌR:

[569] Sözcükle ilgili bilgiler 162. varakta yer alan "bir" maddesinde verilmiştir.

"Kuşları ya da balıkları avlamak için kullanılan kapan, ağ" demektir [III.86/120] 495. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 209).

Kökeni: "Kuşları ya da balıkları avlamak için kullanılan kapan, ağ; hayvan ağı, kılcan, tuzak" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 528, DTS, 1969: 578).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)'de *ṭuzaḳ* "tuzak"; İML (Battal, 1997: 77)'de *tuzak* "duzak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 109)'de *tuzaq* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 266)'de *tuzak* "tuzak"; EM (Toparlı, 2003: 116)'de *ṭuzaḳ* "tuzak"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 175, 777a-2)'de "…ve üt ki barıdın oḳ ḥareketdür: Kelleni otḳa tutup tügin arıtur maʿnâdadur. Yana bir miṣāl tor ki dāmdur yana tur ki andın…"; AL (Kaçalin, 2011: 1020)'de *tor* "ipekten örülen malum ağ; balık ağı"; ŞS (Kunos, 1902: 196)'de *tur* "dam, tuzak", ŞS (Kunos, 1902: 197)'de *tuşak* "tuzak", ŞS (Kunos, 1902: 118)'de *kaptan* "tuzak, dam", ŞS (Kunos, 1902: 134)'de *kor (kur)* "ağ, tuzak"; ZT (Kara, 2011: 402)'de *tor* "tor, sık gözlü ağ, tuzak", ZT (Kara, 2011: 405)'de *tuzaġ* "T32^{b}/13 (dām)" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 291)'de *tuzaq* "tuzak" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČŌR URAĠUT:

"Vajinası dar olan kadın" demektir [III.86/120] 495. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 209).

Kökeni[570]: Sözcük grubunun sıfat unsuru Çince kayıtlarda *cho* şeklinde bulunur (Clauson, 1972: 427).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ČŌR OT[571]:

Oğuzlar "otların yoğun olması" anlamında kullanır [III.86/120] 495. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 209).

Kökeni[572]: Sözcük grubunun sıfat unsuru Çince kayıtlarda *cho* şeklinde bulunur (Clauson, 1972: 427).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

---

[570] Sözcük grubunun isim unsuru olan "urāğut" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 81. varaktaki "urāğut" maddesinde verilmiştir.

[571] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

[572] Sözcük grubunun isim unsuru olan "ot" sözcüğünün kökeni bilgisi 33. varaktaki "ōt" maddesindedir.

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SŌR:

Sözcük "er sor sor mün öpti" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "adam çorbayı hüp hüp içti" şeklinde aktarılabilmektedir [III.86/120] 495. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 210).

Kökeni: Yansıma bir sözcüktür (Clauson, 1972: 843).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QŌR:

"Zarar" anlamında kullanılır [III.86/120] 495. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 210).

Kökeni: "Kayıp, zarar, ziyan" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 641, DTS, 1969: 458).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 147)'de *ḫor* "zarar, ziyan", ME (Yüce, 1993: 215)'de *ziyān* "zarar, ziyan"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 161)'de *ziyān* "zarar"; EM (Toparlı, 2003: 126)'de *ziyān* "ziyan, zarar"; ŞS (Kunos, 1902: 128)'de *kifte* "zarar" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EZ, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 210)'de yer alan ve "yoğurt mayası" anlamına gelen *qōr* sözcüğü bu maddedekiyle yalancı eş değerdir.

QŌR:

"Yoğurt mayası" anlamında kullanılır [III.87/122] 496. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 210).

Kökeni: "Yoğurt yapmada kullanılan ekşi süt artığı; kımız, yoğurt mayası" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 642, DTS, 1969: 458).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 210)'de yer alan ve "zarar" anlamına gelen *qōr* sözcüğü bu maddedekiyle yalancı eş değerdir.

QŪR:

Oğuz diyalektinde "kuru" anlamında kullanılır [III.87/122] 496. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 210).

Kökeni: “Kuruğ” sözcüğünün alışılmamış bir kısaltmasıdır (Clauson, 1972: 642).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 152)’de *ḳurug̈* “kuru”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 125)’de *ḳuru* “kuru”; İML (Battal, 1997: 48)’de *kuru* “yaş mukabili”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 82)’de *quru* “kuru”; EZ (Atalay, 1945: 182)’de *kak* “kadit, kuruyan, kakırdıyan”, EZ (Atalay, 1945: 212)’de *köru* “kuru”; EM (Toparlı, 2003: 96)’de *ḳurı* “kuru”; AL (Kaçalin, 2011: 951)’de *ḳaḳ* “kurumuş nesne”, AL (Kaçalin, 2011: 970)’de *ḳurug̈/ḳuruḳ* “kuru”; ŞS (Kunos, 1902: 114)’de *kak* “güneş ve ateşden kurumuş olan, kup-kuru, kavun kakı”, ŞS (Kunos, 1902: 139)’de *kuruk* “kuru”, ŞS (Kunos, 1902: 139)’de *kuruğ* “kuru”; ZT (Kara, 2011: 363)’de *ḳuruḳ* “kuru” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 288, III: 228)’de “kuru” anlamına gelen *quruġ* ve *qāq* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 152)’de *ḳur* “kuşak, kemer”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 124)’de *ḳur* “zarar”, KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 124)’de *ḳur* “kuşak”; İML (Battal, 1997: 48)’de *kur* “kuşak”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 82)’de *qur* “yaş, akran ve emsal”; ML (Barutçu Özönder, 1996: 177, 777b-7)’de “… ve degele ve yilek ve yaġlıġ, tirlik, *ḳur* yosunluḳ nimelerni barısın…”; AL (Kaçalin, 2011: 969)’de *ḳur* “akran, emsal” sözcükleri “qur” sözcüğüyle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 259)’deki “rütbe” ve “kuşak” anlamlarına gelen *qur* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BŌZ AT:

“Boz at” anlamında kullanılır. Bu sözcük beyaz ve kızıl kahverengi arasındaki her hayvan için kullanılır *bōz qōy* “kestane renkli koyun” gibi [III.87/122] 496. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 210).

Kökeni: “Boz at” anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (DTS, 1969: 115).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EM (Toparlı, 2003: 78)’de *boz* sözcüğü “kır at” anlamına geldiği için bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, ML, AL, ŞS, ZT’de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BŌZ:

“Pamuk bez” anlamında kullanılır [III.87/122] 496. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 210).

Kökeni: “Pamuk bez” anlamına gelir. Yunanca *βυσσος (bussos)* “keten” sözcüğünden türemiştir. Ancak Türkçede ulaştığı rota belirsizdir (Clauson, 1972: 389).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 96)’de *böz* “bez, kumaş”; EZ (Atalay, 1945: 151)’de *bez* “bez”, EZ (Atalay, 1945: 156)’de *böz* “bez”; AL (Kaçalin, 2011: 914)’de *böz* “yoğun pamuk bezi” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BŪZ:

"Buz" anlamında kullanılır [III.87/122] 496. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 210).

Kökeni: "Buz" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 389, Räsänen, 1969: 91, DTS, 1969: 130).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 98)'de *buz* "buz"; İML (Battal, 1997: 22)'de *buz* "buz"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 24)'de *buz* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 159)'de *buz* "buz"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 106)'de *buz* "buz"; EM (Toparlı, 2003: 79)'de *buz* "buz" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BĒZ:

"Etle deri arasındaki tümör" anlamında kullanılır [III.87/122] 496. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 210).

Kökeni: Vücut yüzeyindeki şişkinliktir. Bu, tümör, çıban değildir, tedavi edilemez (Clauson, 1972: 388). Räsänen, sözcüğü Moğolca *ber-segü*, Fince *märkä* ile karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 72).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 22)'de *bez* "boyunda, koltuk altı ve kasık gibi yerlerde bulunan ve kımıldıyan taneler "; Kİ (Caferoğlu, 1931: 17)'de *bäz* "gudde, bez"; EZ (Atalay, 1945: 151)'de *béz* "bez-vücutta-, gudde" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÖZ:

"Toz" anlamında kullanılır [III.87/122] 496. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 210).

Kökeni: "Toz, kül" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 570, DTS, 1969: 578).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 188)'de *toġ* "toz"; İML (Battal, 1997: 75)'de *toz* "ince un halinde toprak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 106)'de *toz* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 262)'de *toz* "toz"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 126)'de *ṭoz* "toz"; EM (Toparlı, 2003: 115)'de *ṭoz* "toz"; AL (Kaçalin, 2011: 1018)'de *toġ* "toz", AL (Kaçalin, 2011: 1021)'de *tos* "toz", AL (Kaçalin, 2011: 1022)'de *toz* "toz"; ZT (Kara, 2011: 402)'de *toz* "toz" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT

(Dankoff-Kelly, 1984-III: 213)'de yer alan ve "toz" anlamına gelen *tōġ* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 106)'de *toz* sözcüğü "yaylara sarılan ağaç kabuğu" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 210)'de yer alan ve "yayın etrafına sarılan huş ağacından yapılan kabuk" anlamına gelen *tōz* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TŌZ:

"Yayın etrafına sarılan huş ağacından yapılan kabuk" anlamında kullanılır [III.87/122] 496. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 210).

Kökeni: "Huş ağacından kabuk; akağaç kabuğu" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 571, DTS, 1969: 578).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 106)'de *toz* "yaylara sarılan ağaç kabuğu"; AL (Kaçalin, 2011: 1021)'de *tos* "yayların üzerine yapıştırılan toz denen nesne" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 75)'de *toz* "ince un halinde toprak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 106)'de *toz* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 262)'de *toz* "toz"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 126)'de *ṭoz* "toz"; EM (Toparlı, 2003: 115)'de *ṭoz* "toz"; AL (Kaçalin, 2011: 1018)'de *toġ* "toz", AL (Kaçalin, 2011: 1021)'de *tos* "toz", AL (Kaçalin, 2011: 1022)'de *toz* "toz"; ZT (Kara, 2011: 402)'de *toz* "toz" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 210)'de yer alan ve "toz" anlamına gelen *tōz* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TŌZ:

Sözcük "ēl tōz nätäg" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "halk ve vatandaşlar nasıl" şeklinde aktarılabilmektedir [III.87/122] 496. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 210).

Kökeni: Clauson yukarda geçen cümleyi "memleket ve vatandaşlar nasıl" olarak ifade etmiştir (Clauson, 1972: 571).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 210)'de yer alan ve "kök" anlamına gelen *tōz* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TŌZ:

"Kök" demektir [III.87/122] 496. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 210).

Kökeni: "Kök, temel, asıl; köken, esas, mahiyet" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 571, DTS, 1969: 582).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 192)'de *tüp* "dip, kök"; EZ (Atalay, 1945: 267)'de *tüp* "dip"; AL (Kaçalin, 2011: 1028)'de *tüp* "dip, ağaç ve başka nesnelerin dibi"; ZT (Kara, 2011: 406)'de *tüp* "kök; dip; esas" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 208, 209, 168)'de "kök" anlamına gelen *tüp, šüt, yildiz* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 210)'de yer alan ve "ēl tōz nätäg" cümlesinde geçen *tōz* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TÜZ YĒR:

"Düz yer" anlamında kullanılır [III.87/122] 496. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 210).

Kökeni[573]: "Düz yer" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 571, DTS, 1969: 602).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 163)'de *yapri yēr* "düz yer" sözcük grubu bu maddedekiyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[573] Sözcük grubunun isim unsuru olan "yēr" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 505. varaktaki "yēr" maddesinde verilmiştir.

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TŪZ:

"Tuz" anlamında kullanılır [III.87/122] 496. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 210).

Kökeni: Räsänen, sözcüğü Moğolca *dabusun* > Mançuca *dabsu*; Tunguzca *turukẽ* sözcükleriyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 502). Gülensoy, sözcükle ilgili "< tūz < *ta$_{w}$uz" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 940).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)'de *ṭuz* "tuz"; İML (Battal, 1997: 77)'de *tuz* "yemeğe tat vermek için kullandığımız malûm madde"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 109)'de *tuz* "tuz"; EZ (Atalay, 1945: 266)'de *tuz* "tuz"; EM (Toparlı, 2003: 116)'de *ṭuz* "tuz"; AL (Kaçalin, 2011: 1026)'de *tuz* "tuz"; ZT (Kara, 2011: 405)'de *tuz* "tuz" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TĪZ:

"Diz" anlamında kullanılır [III.87/122] 496. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 211).

Kökeni: "Diz" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 570, DTS, 1969: 564).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 188)'de *tiz* "diz"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 146)'de *tiz* "diz"; İML (Battal, 1997: 27)'de *diz* "bacakla baldır kemiklerinin birleştiği yer"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 103)'de *tiz* "diz"; EZ (Atalay, 1945: 259)'de *tiz* "diz"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 126)'de *tiz* "diz"; EM (Toparlı, 2003: 81)'de *diz* "diz"; AL (Kaçalin, 2011: 1018)'de *tiz* "diz"; ZT (Kara, 2011: 399)'de *tiz* "diz" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 191)'de *tiz* sözcüğü "tez, çabuk, şimdi" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TĒZ:

"Herhangi bir yüksek yer" anlamında kullanılır [III.87/122] 496. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 211).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EM (Toparlı, 2003: 114)'de *tez* sözcüğü "acele, ivedi" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 211)'de yer alan ve "yaylak" anlamına gelen *tēz* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TĒZ[574]:

"Kaşgar'da bir yaylak adı"dır [III.87/122] 496. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 211).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EM (Toparlı, 2003: 114)'de *tez* sözcüğü "acele, ivedi" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 211)'de yer alan ve "herhangi bir yüksek yer" anlamına gelen *tēz* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ČĪZ:

"Demir çivi" anlamında kullanılır [III.87/122] 496. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 211).

[574] Sözcüğün "yaylak" anlamıyla ilgili üç örnek verilmiştir. Ama bu sözcük tarafımızca bir maddede ele alınmıştır.

Kökeni: Räsänen, sözcüğün anlamını "demir çivi" olduğunu belirtmiştir (Räsänen, 1969: 112). DTS'de de sözcük "çivi, çivinin ucu" olarak açıklanmıştır (DTS, 1969: 147).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÖZ:

"Konuşma, söz" anlamında kullanılır [III.87/122] 496. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 211).

Kökeni: Çok geniş anlamda "konuşulan herhangi bir şey" demektir. Kesin çevirisi ise bağlama göre "söz, konuşma, ifade" vb. açıklanabilir. Ama görünüşe göre "sa:v"dan daha kısa ifadelere atıfta bulunur (Clauson, 1972: 860). DTS'de de sözcüğün anlamı "söz, kelime" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 511). Gülensoy ise sözcüğün kökenini "< *sö-z" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 810).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 173)'de *sav* "haber, söz", ME (Yüce, 1993: 177)'de *söz* "söz", ME (Yüce, 1993: 187)'de *til* "dil (konuşma)"; İML (Battal, 1997: 72)'de *til* "dil; söz, kelâm", İML (Battal, 1997: 63)'de *söz* "lakırdı, kelam"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 93)'de *söz* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 242)'de *söz* "söz", EZ (Atalay, 1945: 258)'de *til* "dil"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 123)'de *söz* "söz"; EM (Toparlı, 2003: 105)'de *sevz* "söz", EM (Toparlı, 2003: 98)'de *lāf* "söz, lâf"; AL (Kaçalin, 2011: 999)'de *söz* "söz"; ŞS (Kunos, 1902: 35)'de *bulte* "söz, suhen, kelam, nutk", ŞS (Kunos,

1902: 127)'de *kep* "söz, kelam"; ZT (Kara, 2011: 385)'de *söz* "söz, laf, kelam" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 120, 266, 334, III: 227)'de "söz" anlamındaki *ayiq*, *til*, *kälāčü*, *sāw* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SĪZ:

Çiğil diyalektinde büyüklere saygı ifadesi olarak "siz" anlamında kullanılan bir sözcüktür [III.89/124] 497. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 211).

Kökeni: İkinci çoğul kişi zamiridir (Clauson, 1972: 860). DTS'de sözcük "siz (çoğunluğa veya kendisinden büyüklere hitaben kibar söylenen söz)" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 501). Gülensoy ise sözcüğün kökenini "<si-z" olarak göstermiştir (Gülensoy, 2007: 789).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 138)'de *siz* "siz (zamir)"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 90)'de *siz* "cemi muhatap, zamir (siz)"; EZ (Atalay, 1945: 239)'de *siz* "ayrışık çoğul ikinci şahıs zamiri"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 122)'de *siz* "siz"; EM (Toparlı, 2003: 106)'de *siz* "siz (2. çokluk şahıs zamiri)"; ZT (Kara, 2011: 384)'de *siz* "siz" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 90)'de *siz* sözcüğü "nefi edatı" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QŪZ TĀĠ:

"Dağın gölgeli tarafı" anlamında kullanılır [III.89/124] 497. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 211).

Kökeni[575]**:** Sözcük grubunun birinci unsurunun etimolojisi belirsizdir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BŪS:

Sözcük "kōk būs boldi" ve "är kōzi bus boldi" cümlelerinde geçmektedir. Bu cümleler ise "gökyüzü sisle kaplandı" ve "adamın gözüne mide ağrısından dumanlandı" şeklinde aktarılabilmektedir [III.89/124] 497. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 211).

Kökeni: "Sis, pus; sisli, puslu, dumanlı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 370, Räsänen, 1969: 90, DTS, 1969: 127).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[575] Sözcük grubunun isim unsuru olan "tāġ" sözcüğünün köken bilgisi 511. varaktaki "tāġ" maddesinde verilmiştir.

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ZT (Kara, 2011: 317)'de *bus* sözcüğü "demir pası" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TŌS:

Sözcük "ani tōs tōs urdi" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "elbiselerine hızlıca" şeklinde çevrilebilmektedir [III.89/124] 497. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 211).

Köken: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 1021)'de *tos* sözcüğü "toz; yayların üzerine yapıştırılan toz denen nesne" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BŌŠ KİŠİ[576]:

"Özgür adam" anlamında kullanılır [III.89/124] 497. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 211).

Kökeni[577]: "Özgür adam; serbest kişi" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 376, DTS, 1969: 113).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BŌŠ URĀĠUT:

"Boşanmış kadın" anlamında kullanılır [III.89/124] 497. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 211).

Kökeni: "Boşanmış kadın" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 376, DTS, 1969: 113).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 116)'de *dụl* "dul", ME (Yüce, 1993: 190)'de *tul* "dul"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)'de *ṭul epçi* "dul kadın"; İML (Battal, 1997: 76)'de *tul* "dul kadın"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 107)'de *tul* "dul, tul kadın"; EZ (Atalay, 1945: 263)'de *tul* "dul"; AL (Kaçalin, 2011: 1024)'de *tul* "eri olmayan avrat, dul"; ŞS (Kunos, 1902: 196)'de *tul* "dul, kocasız kalmış hatun", ŞS (Kunos, 1902: 29)'de *bive* "dul hatun,

[576] "Bōš kiši, bōš urāġut, bōš älig, bōš ät, bōš at, bōš äw" sözcük grupları eserde aynı maddede bulunmaktadır.

[577] İsim unsuru olan "kiši" ise 544. varakta müstakil olarak ele alındığı için burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

bizevc, bişuher", ŞS (Kunos, 1902: 59)'de *dul* "dulhatun"; ZT (Kara, 2011: 403)'de *tul* "dul kadın" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 350, 282, III: 216)'de "dul" anlamına gelen *tuġsāq*, *qoḍuz*, *tūl urāġut* ifadeleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BŌŠ ÄLİG:

"İşten ya da herhangi bir şeyden kurtulmuş el" anlamında kullanılır [III.89/124] 497. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 211).

Kökeni[578]: "İşten ya da herhangi bir şeyden kurtulmuş el; eli boş" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 376, DTS, 1969: 113).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

[578] Sözcük grubunun isim unsuru olan "älig" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 49. varaktaki "älig" maddesinde verilmiştir.

BŌŠ ÄT:

"Yumuşak et" anlamında kullanılır [III.89/124] 497. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 211).

Kökeni[579]: "Yumuşak et; pörsük et" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 376, DTS, 1969: 113).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BŌŠ AT:

"Serbest bırakılmış at" anlamında kullanılır [III.89/124] 497. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 211).

Kökeni[580]: "Çözülmüş at" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 376).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

---

[579] Sözcük grubunun isim unsuru olan "ät" sözcüğünün köken bilgisi 29. varaktaki "ät" maddesinde verilmiştir.

[580] Sözcük grubunun isim unsuru olan "āt" sözcüğünün köken bilgisi 29. varaktaki "at" maddesinde verilmiştir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BŌŠ ÄW:

"Boş ev" anlamında kullanılır [III.89/124] 497. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 211).

Kökeni[581]**:** Sözcük grubunun sıfat unsuru yalın haldedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BĒŠ:

"Sayıda beş" anlamında kullanılır [III.89/124] 497. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 211).

Kökeni: "Beş" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 376, Räsänen, 1969: 71, DTS, 1969: 97).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[581] Sözcük grubunun isim unsuru olan "äw" sözcüğünün köken bilgisi 53. varaktaki "ā̈w" maddesinde verilmiştir.

ME (Yüce, 1993: 101)'de *bėş* "beş"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 95)'de *biş* "beş (sayı)"; İML (Battal, 1997: 20)'de *biş* "beş"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 19)'de *biş* "beş"; EZ (Atalay, 1945: 151)'de *beş* "sayıda beş"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 103)'de *beyş* "beş sayısı"; EM (Toparlı, 2003: 75)'de *beş* "beş sayısı"; AL (Kaçalin, 2011: 910)'de *bėş* "beş sayısı"; ŞS (Kunos, 1902: 28)'de *biş* "beş, penc"; ZT (Kara, 2011: 312)'de *béş* "beş" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TŪŠ:

"Benzer, eşit" anlamında kullanılır [III.89/124] 497. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 211).

Kökeni: "Denk, benzer, aynı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 590).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 1025)'de *tuş* sözcüğü "kaba kuşluk; taraf, semt, canip" anlamlarına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 211, 212)'de "bir şeyin karşısı; kemer kayışının ucuna iliştirilen altından ya da gümüşten yapılmış toka" anlamlarına gelen *tūš* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TŪŠ:

"Bir şeyin karşısı" anlamında kullanılır [III.89/124] 497. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 211).

Kökeni: "Karşıda bulunan, karşıdaki yer; karşıda, tersi; yerine, karşılığına" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 590).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 1025)'de *tuş* "taraf, semt, canip"; ŞS (Kunos, 1902: 200)'de *tüş* "yan, semt, taraf" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 1025)'de *tuş* sözcüğü "kaba kuşluk" anlamlarına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 211, 212)'de "eşit; kemer kayışının ucuna iliştirilen altından ya da gümüşten yapılmış toka" anlamlarına gelen *tūš* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TŌŠ:

"Bağır ya da göğüs kemiği" anlamında kullanılır [III.89/124] 497. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 212).

Kökeni: "Göğüs" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 582).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 148)'de *kögüs* "göğüs"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 104)'de *emçek* "meme", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 103)'de *döş* "göğüs", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 122)'de *kögüs* "göğüs"; İML (Battal, 1997: 29)'de *emçek* "meme", İML (Battal, 1997: 46)'de *kögüs* "gövüs", İML (Battal, 1997: 75)'de *töş* "döş (göğüsün ortası yahut üst tarafı)"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 11)'de *ämcäk* "meme", Kİ (Caferoğlu, 1931: 106)'de *töş* "göğüs ve arka"; EZ (Atalay, 1945: 168)'de *emçek* "meme", EZ (Atalay, 1945: 177)'de *imçek* "meme", EZ (Atalay, 1945: 207)'de *köküs* "göğüs", EZ (Atalay, 1945: 262)'de *töş* "dös"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 116)'de *köküs* "göğüs"; EM (Toparlı, 2003: 83)'de *emçek* "meme", EM (Toparlı, 2003: 95)'de *kögüs* "göğüs"; AL (Kaçalin, 2011: 933)'de *ėmçek* "kadın memesi", AL (Kaçalin, 2011: 967)'de *kögrek* "göğüs", AL (Kaçalin, 2011: 967)'de *kögsük* "göğüs"; ŞS (Kunos, 1902: 86)'de *imçak* "meme", ŞS (Kunos, 1902: 87)'de *imuşak*, "depne depne meme, emcik, pistan", ŞS (Kunos, 1902: 63)'de *emcak* "emcik, meme", ŞS (Kunos, 1902: 200)'de *tüş* "göyüs, sine", ŞS (Kunos, 1902: 136)'de *kökel* "imdirici, süd verici"; ZT (Kara, 2011: 331)'de *émçek* "meme, kadın memesi", ZT (Kara, 2011: 403)'de *töş* "döş, göğüs, sine", ZT (Kara, 2011: 360)'de *kögrek* "göğüs, sine", ZT (Kara, 2011: 360)'de *kökes/köküs* "göğüs, sine" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 282, 355)'de "göğüs" anlamındaki *kögüz*, *böksäg* ve DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 112)'de "meme" anlamına gelen *ämig* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TŪŠ:

"Kemer kayışının ucuna iliştirilen altından ya da gümüşten yapılmış toka" anlamında kullanılır [III.89/124] 497. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 212).

Kökeni: "Kemerdeki altın toka" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 590).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 1025)'de *tuş* sözcüğü "kaba kuşluk; taraf, semt, canip" anlamlarına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 211, 211)'de "bir şeyin karşısı; eşit" anlamlarına gelen *tūš* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TÜŠ ÖDİ:

"Kuşluk vakti" anlamında kullanılır [III.89/124] 497. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 212).

Kökeni: "Öğle vakti" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (DTS, 1969: 600).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 192)'de *tüş* "öğle (vakti)", ME (Yüce, 1993: 152)'de *ḳuşluḳ* "kuşluk vakti"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 103)'de *düş* "öğle, öğle vakti", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 125)'de *ḳuşluḳ* "kuşluk"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 83)'de

quşluq “güneş doğduktan iki saat sonraki vakit, öğlene yakın zaman”; EZ (Atalay, 1945: 212)’de *kuşluk* “kuşluk vakti”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 117)’de *ḳuşluḳ* “kuşluk vakti”; AL (Kaçalin, 2011: 1025)’de *tuş* “kaba kuşluk”; ŞS (Kunos, 1902: 200)’de *tüş* “vakti zuhr”; ZT (Kara, 2011: 406)’de *tüş* “yarım gün” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EM, ML’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÜŞ[582]:

“Rüya” anlamında kullanılır [III.89/124] 497. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 212).

Kökeni: “Rüya, düş” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 600).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 117)’de *düş* “düş, rüya”; EZ (Atalay, 1945: 267)’de *tüş* “düş”; AL (Kaçalin, 2011: 1028)’de *tüş* “düş, rüya”; ZT (Kara, 2011: 406)’de *tüş* “düş, rüya” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EK, EM’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[582] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

ME (Yüce, 1993: 192)'de *tüş* "öğle (vakti)"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 174, 776-b)'de[583] "…ve *tüş* lafẓıda hem bu nevʿ üç (18) maʿnâ bar."; ŞS (Kunos, 1902: 200)'de *tüş* "yan, semt, taraf; göyüs, sine; vakti zuhr"; ZT (Kara, 2011: 406)'de *tüş* "yarım gün" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TİŠ:

"İnsan ya da başka şeylerin dişi" anlamında kullanılır [III.89/124] 497. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 212).

Kökeni: "Diş" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir. Hakaniye Türkçesinde ünlü kesinlikle "-ı:"dır. Şimdi her yerde ise "-i- / -i:-"dir. Değişimin zamanı belirsizdir (Clauson, 1972: 557).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 115)'de *diş* "diş", ME (Yüce, 1993: 188)'de *tiş* "diş"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 146)'de *tiş* "diş"; İML (Battal, 1997: 27)'de *diş* "ağızda bulunan bildiğimiz uzuv", İML (Battal, 1997: 73)'de *tiş* "diş"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 103)'de *tiş* "diş"; EZ (Atalay, 1945: 165)'de *diş* "diş", EZ (Atalay, 1945: 259)'de *tiş* "diş"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 126)'de *tiş* "diş"; EM (Toparlı, 2003: 115)'de *tiş* "diş"; AL (Kaçalin, 2011: 1017)'de *tiş* "diş"; ŞS (Kunos, 1902: 191)'de *tiş* "diş"; ZT (Kara, 2011: 399)'de *tiş* "diş" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 212)'de yer alan ve "saban demiri" anlamına gelen *tiš̃* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

[583] Eserde sözcüğün hangi anlama geldiği belirtilmediği için tarafımızca bu başlıkta ele alınması uygun görülmüştür.

TĪŠ[584]:

"Saban demiri" anlamında kullanılır [III.89/124] 497. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 212).

Kökeni: "Saban demiri" anlamına gelen sözcüğün kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 557, Räsänen, 1969: 481).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 188)'de *tiş* "diş"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 146)'de *tiş* "diş"; İML (Battal, 1997: 73)'de *tiş* "diş"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 103)'de *tiş* "diş"; EZ (Atalay, 1945: 259)'de *tiş* "diş"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 126)'de *tiş* "diş"; EM (Toparlı, 2003: 115)'de *tiş* "diş"; AL (Kaçalin, 2011: 1017)'de *tiş* "diş"; ŞS (Kunos, 1902: 191)'de *tiş* "diş"; ZT (Kara, 2011: 399)'de *tiş* "diş" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 212)'de yer alan ve "diş" anlamına gelen *tiš* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TĪŠ AT[585]:

"Alnındaki akıtma gözlerinin üstünde olan at" anlamında kullanılır [III.89/124] 497. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 212).

Kökeni: "Alnındaki akıtma gözlerinin üstünde olan at" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 557).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[584] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

[585] Sözcük grubunun isim unsuru olan "at" sözcüğünün köken bilgisi 29. varaktaki "at" maddesinde verilmiştir.

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SĪŠ

"Tutmaçları dizmede kullanılan araç"tır [III.89/124] 497. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 212).

Kökeni: Hakaniye Türkçesinde ünlü kesinlikle "ı"dır. Şimdi her yerde ise "i"dir. Değişimin zamanı belirsizdir (Clauson, 1972: 856).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 141)'de *şiş* "şiş"; İML (Battal, 1997: 66)'de *şiş* "pişirilecek eti geçirdikleri ağaç yahut demir kazık"; EZ (Atalay, 1945: 248)'de *şiş* "şiş"; EM (Toparlı, 2003: 110)'de *şiş* "şiş"; ŞS (Kunos, 1902: 178)'de *şiş* "büyük demirden iyne mıh"; ZT (Kara, 2011: 389)'de *şiş* "şiş" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 263)'de yer alan ve "şiş" anlamına gelen *sīš* sözcüğü sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 212)'de yer alan ve "şiş" anlamına gelen *sıš* sözcüğü sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

SĪŠ

"Şişlik ya da ur" anlamında kullanılır [III.89/124] 497. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 212).

Kökeni: "Şiş; şişmiş olan her nesne, ur, tümör" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 857, DTS, 1969: 506).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 66)'de *şiş* "pişirilecek eti geçirdikleri ağaç yahut demir kazık"; EZ (Atalay, 1945: 248)'de *şiş* "şiş"; EM (Toparlı, 2003: 110)'de *şiş* "şiş"; ŞS (Kunos, 1902: 178)'de *şiş* "büyük demirden iyne mıh"; ZT (Kara, 2011: 389)'de *şiş* "şiş" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 263, III: 212)'de "şiş" anlamına gelen *sīš*, *sıš* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

SĒŠ:

"Borç için kefil" anlamında kullanılır [III.89/124] 497. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 212).

Kökeni: "Kefil" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 856).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 91)'de *ū* "kefil" sözcüğü bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QŌŠ AT:

"Hakanın yedek atı" anlamında kullanılır [III.91/126] 498. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 212).

Kökeni: "Hakanın yedek atı; yedek at" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 670, DTS, 1969: 460).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 79)'de *qoş* sözcüğü "yedekte çekilen at" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QŌŠ:

"Herhangi bir şeyin çifti" anlamında kullanılır [III.91/126] 498. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 212).

Kökeni: "Bir şeyin çifti" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 670, DTS, 1969: 460).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 109)'de *cüft* "çift, iki tane, eş"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 79)'de *qoş* "çift, mukabil, hemsaye, arkadaş, birlite olan"; EZ (Atalay, 1945: 161)'de *çeft* "çift", EZ (Atalay, 1945: 258)'de *tiki* "çift", EZ (Atalay, 1945: 262)'de *töki* "çift"; AL (Kaçalin, 2011: 965)'de *ḳoş* "çift, iki dolu kadeh"; ŞS (Kunos, 1902: 65)'de *erkudak* "ikiz, çift", ŞS (Kunos, 1902: 135)'de *koşa (koş)* "çift, koşa şey, beraber" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 79)'de *qoş* "yedekte çekilen at"; ZT (Kara, 2011: 358)'de *ḳoş* "yerinde, yakışmış, tam yerinde olmuş, uygun olmuş" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QŌŠ BİČĀK:

"Çift bıçak" anlamında kullanılır [III.91/126] 498. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 212).

Kökeni: "Çift bıçak; makas" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru Farsçadan ödünçlemedir (Clauson, 1972: 670, DTS, 1969: 460). İsim unsuru ise "bıç-" fiilinden türemiştir ve "-ek (fiilden isim yapım eki)" ile yapılmıştır (Clauson, 1972: 293).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

KĪŠ:

"Samur" anlamında kullanılır. Kuyruğuna ise *kīš quḏruqi* denir [III.91/126] 498. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 212).

Kökeni: "Samur" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 752, DTS, 1969: 310).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 41)'de *kiş* "samur"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 50)'de *kiş* "samur"; EZ (Atalay, 1945: 202)'de *kiş* "samur denen hayvan"; ŞS (Kunos, 1902: 132)'de *kiş* "kakum, konduz" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 41)'de *kiş* "ok kuburu, tirkeş, sadak"; EZ (Atalay, 1945: 202)'de *kiş* "sadak, ok torbası" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KĒŠ:

"Sadak" anlamında kullanılır [III.91/126] 498. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 212).

Kökeni: Eski Kırgızcada ve diğer telaffuzlarda "kapalı e (–é–)" çok iyi kurulmuştur (Clauson, 1972: 752).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 41)'de *kiş* "ok kuburu, tirkeş, sadak"; EZ (Atalay, 1945: 211)'de *kurman* "sadak", EZ (Atalay, 1945: 202)'de *kiş* "sadak, ok torbası"; ŞS (Kunos, 1902: 163)'de *sağdak* "tirkeş"; ZT (Kara, 2011: 377)'de *sadaḳ* "ok kuburu" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 132, 334, 373, III: 154)'de "ok kılıfı" anlamına gelen *oqluq*, *qurmān*, *quruġluq*, *yasiq* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

LĒŠ:

Çiğil diyalektinde "sümük" ve "balgam" anlamında kullanılır [III.91/126] 498. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 212).

Kökeni: Clauson, sözcüğü *léşp* maddesinde ele almıştır. Sözcük, Toharcada *lésp* "sümük, balgam" sözcüğünden türemiştir. Muhtemelen tıp metinlerindeki çevirilerden girmiştir. XI. yüzyıla kadar aşınmıştır (Clauson, 1972: 764).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 140)'de *sümük* "sümük"; İML (Battal, 1997: 90)'de *yiŋ* "sümük"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 94)'de *sümük* "burundan akan pislik"; EZ (Atalay, 1945: 243)'de *sümkürük* "sümük"; ŞS (Kunos, 1902: 175)'de *sümkürük* "sümük" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 334)'de *yiŋ* "sümük" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

MÜŠ:

Çiğil diyalektinde "dişi kedi" anlamında kullanılır. Oğuzlar buna "čā̈tük" der [III.91/126] 498. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 212).

Kökeni: Kedi için kullanılan birkaç sözcüktendir (Clauson, 1972: 772). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 111)'de *çẹtük* "kedi"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 100)'de *çetük* "erkek kedi"; İML (Battal, 1997: 25)'de *çetik* "kedi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 28)'de *çätük* "kedi"; EZ (Atalay, 1945: 161)'de *çetük* "kedi", EZ (Atalay, 1945: 216)'de *maçı* "kedi"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 107)'de *çetük* "kedi"; EM (Toparlı, 2003: 80)'de *çetik/çetük/şetik/şetük* "kedi"; AL (Kaçalin, 2011: 977)'de *müşük* "dişi kedi, kedinin dişisi"; ŞS (Kunos, 1902: 28)'de *bişik* "kedi, mışık, körbe", ŞS (Kunos, 1902: 126)'de *kedi* "kedu", ŞS (Kunos, 1902: 145)'de *mışık* "kedi", ŞS (Kunos, 1902: 147)'de *müşek* "kedi"; ZT (Kara, 2011: 376)'de *pişek* "kedi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 297)'de *čätük* "dişi kedi" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÖĠ:

"Mal bohçası ya da çıkını" anlamında kullanılır [III.91/126] 498. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 213).

Kökeni: "Çıkın; eşya konan heybe, boğ, boğça" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 311, DTS, 1969: 109).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 213, II: 107)'de "bohça" anlamına gelen *çūġ* ve *türgäk* sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÖĠ:

"Atın toynaklarıyla yükselttiği toz" anlamında kullanılır [III.91/126] 498. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 213).

Kökeni: Erken dönemde Moğolcada *to'osun* olarak bulunur (Clauson, 1972: 463).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 188)'de *toġ* "toz"; İML (Battal, 1997: 75)'de *toz* "ince un halinde toprak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 106)'de *toz* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 262)'de *toz* "toz"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 126)'de *ṭoz* "toz"; EM (Toparlı, 2003: 115)'de *ṭoz* "toz"; AL (Kaçalin, 2011: 1018)'de *toġ* "toz", AL (Kaçalin, 2011: 1021)'de *tos* "toz", AL (Kaçalin, 2011: 1022)'de *toz* "toz"; ZT (Kara, 2011: 402)'de *toz* "toz" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 210)'de "toz" anlamına gelen *tōz* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TŪĠ:

"Hakanın huzurunda çalınan davul" anlamında kullanılır [III.91/126] 498. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 213).

Kökeni: Kraliyet simgesidir ve bir çeşit davuldur. Erken dönemde anlamının ne olduğu bilinmemektedir (Clauson, 1972: 464).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 213, 213)'de *tūġ* "sancak"; *tūġ* "su barajı" sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TŪĠ:

"Sancak" anlamında kullanılır [III.91/126] 498. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 213).

Kökeni[586]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EM (Toparlı, 2003: 116)'de *tuġ* "tuğ"; ZT (Kara, 2011: 403)'de *tuġ* "deve kuyruğu yünü, devenin kuyruk tüyleri" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 213, 213)'de *tūġ* "hakanın huzurunda çalınan davul"; *tūġ* "su barajı" sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TŪĠ:

"Su barajı" anlamında kullanılır [III.91/126] 498. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 213).

[586] Sözcüğün köken bilgisi bir önceki maddede verilmiştir.

Kökeni[587]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EM (Toparlı, 2003: 116)'de *tuġ* "tuğ"; ZT (Kara, 2011: 403)'de *tuġ* "deve kuyruğu yünü, devenin kuyruk tüyleri" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 213, 213)'de *tūġ* "hakanın huzurunda çalınan davul"; *tūġ* "sancak" sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TĪĠ AT:

"Rengi kızıl ile kahverengi arasında olan doru at" anlamında kullanılır [III.91/126] 498. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 213).

Kökeni[588]: "Derisi mercan kırı ve kırmızımsı kahverengi olan at" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 463).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[587] Sözcüğün köken bilgisi ilk "tūġ" maddesinde verilmiştir.

[588] Sözcük grubunun isim unsuru olan "at" sözcüğünün köken bilgisi 29. varaktaki "at" maddesinde verilmiştir.

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ČŌĠ:

"Gürültü, yaygara" anlamında kullanılır [III.91/126] 498. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 213).

Kökeni: "Kargaşa, karışıklık" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 152).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 268, 271, 271)'de "kargaşa" anlamına gelen *oqi qiqi, čami, čoġi* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 112)'de *çoġ* "güneşli yer"; AL (Kaçalin, 2011: 926)'de *çoġ* "kor" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 213)'de yer alan ve "alev" anlamına gelen *čōġ* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ČŪĠ:

"Bohça, heybe" anlamında kullanılır [III.91/126] 498. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 213).

Kökeni: "Bohça vb." anlamlara gelir. "Ba:ğ" sözcüğüyle arasındaki fark belirsizdir (Clauson, 1972: 405). Räsänen, sözcüğün anlamını "bohça" olarak vermiş ve bunu Moğolca *çug* sözüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 119).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 213, II: 107)'de "bohça" anlamına gelen *bōġ* ve *türgäk* sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČŌĠ:

"Güneşin kavurucu parlaklığı" anlamında kullanılır. Buradan gelerek "kün čōgi (güneşin parlaklığı)" denir. Ayrıca "ahşabın yandıktan sonraki alevinin parlaklığı" demektir [III.92/128] 499. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 213).

Kökeni: "Isı, parlayan alev" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir ve metaforik olarak "ihtişam yücelik" anlamını kazanmıştır (Clauson, 1972: 405).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 112)'de *çoġ* "güneşli yer"; AL (Kaçalin, 2011: 926)'de *çoġ* "kor" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 213)'de yer alan ve "kargaşa" anlamına gelen *čōġ* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ČĪĠ:

"Çadır sakinlerinin paravan yapmak için kullandıkları santonin bitkisinden perde" anlamında kullanılır [III.92/128] 499. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 213).

Kökeni: "Çadır sakinleri için barınak olarak kullanılan kıvrımlı perde" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 404).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 924)'de *çıġ* "otağ duvarına astıkları kamıştan ip ile örülen hasır"; ŞS (Kunos, 1902: 43)'de *çığ* "kamiş ve çöpden urma yüksek çit" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 101)'de *çig* "çiğ"; ŞS (Kunos, 1902: 43)'de *çığ* "dağ, yuvarlanan kar kümesi; feryad ve figan"; ZT (Kara, 2011: 324)'de *çig* "çiğ, ham" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 213)'de yer alan ve "uzunluk ölçüsü" anlamına gelen *čīġ* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ČĪĠ:

"Arşının üçte ikisi kadar olan eski bir Türk ölçü birimi" anlamında kullanılır [III.92/128] 499. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 213).

Kökeni: Çince *ch'ih* sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 404).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 101)'de *çig* "çiğ"; AL (Kaçalin, 2011: 924)'de *çıġ* "otağ duvarına astıkları kamıştan ip ile örülen hasır"; ŞS (Kunos, 1902: 43)'de *çığ* "dağ, kamiş ve çöpden urma yüksek çit; yuvarlanan kar kümesi; feryad ve figan"; ZT (Kara, 2011: 324)'de *çig* "çiğ, ham" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 213)'de yer alan ve "uzunluk ölçüsü" anlamına gelen *čīġ* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

-SĪĠ:

Benzetme edatıdır ve isimlerin sonuna eklenir [III.92/128] 499. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 213).[589]

QŌĠ:

"Gözdeki ya da yemekteki parçaçık" anlamında kullanılır [III.92/128] 499. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 214).

Kökeni: Belki de bir yere yerleşen şey anlamında "*ko:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 609). Sözcük, *ko- (fiil kökü)* + *-g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

[589] Bu, bir ek olduğu için değerlendirmeye alınmamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 133)'de *koğ* sözcüğü "şikaf, hali boş, kof" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QĀĠ QŌĠ:

Sözcük grubu "qāz qāġ qōġ etti" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "kaz böyle bir sesle bağırdı" şeklinde çevrilebilmektedir [III.92/128] 499. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 214).

Kökeni: DTS'de sözcük grubu "qaγ quγ et-; bağır-, vakla-" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 405).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 332)'de "kaz sesi" anlamına gelen *qaŋ* sözcüğü bu sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QĪĠ:

"Toprak için kullanılan gübre" demektir [III.92/128] 499. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 214).

Kökeni: "Hayvansal gübre; gübre, çiftlik gübresi" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 608, DTS, 1969: 440, Räsänen, 1969: 261).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 186)'de *ṭers* "gübre"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳıġ* "hayvan pisliği", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 128)'de *mayaḳ* "hayvan pisliği", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 145)'de *tezek* "at gübresi", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 95)'de *boḳ* "bok"; İML (Battal, 1997: 21)'de *bok* "insan ve hayvanların kalın bağırsağından çıkan nesne"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 20)'de *boq* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 102)'de *täzäk* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 154)'de *boḳ* "bok", EZ (Atalay, 1945: 256)'de *tezek* "hayvan pisliği, gübre, süprüntü"; ŞS (Kunos, 1902: 137)'de *kumalağ* "koyun, keçi ve devenin tezek ve gübresi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97, 140, 294, 300, 296, 327, III: 148, 170, 214, 235, 240, 270, 331)'de "gübre (farklı hayvanların olsa da)" anlamına gelen *ɨn*, *tudrič*, *qumuq*, *mäžäk*, *täzäk*, *čalma*, *yin*, *yundaq*, *bōq*, *mayaq*, *baynaq*, *čila*, *saŋ* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TŪF (?):

“Elle yün ipliklerden dokunmuş kemer adı”dır [III.92/128] 499. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 214).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SŪW:

“Su” anlamında kullanılır [III.92/128] 499. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 214).

Kökeni: “Su” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 783, Räsänen, 1969: 431, DTS, 1969: 512).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 178)’de *suv* “su”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 139)’de *ṣu* “su”; İML (Battal, 1997: 64)’de *su* “su”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 93)’de *su* “bugünkü manasında”; EZ (Atalay, 1945: 242)’de *su* “su”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 123)’de *su* “su”; EM (Toparlı, 2003: 107)’de *ṣu* “su”; AL (Kaçalin, 2011: 999)’de *su* “su”, AL (Kaçalin, 2011: 1000)’de *suu/suv* “su”; ZT (Kara, 2011: 385)’de *su* “su” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QŌW[590]:

Sözcük "onlar buruşan ve yırtılan elbisenin dikildiğini söylemek için 'tōn qāw qōw boldi' derler" ifadesinde geçmektedir [III.92/128] 499. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 214).

Kökeni: Clauson, bunun yansıma olduğunu söylemiştir (Clauson, 1972: 579).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BŌQ:

"Uzun süre kalmaktan ve nemden ekmekte oluşan küf rengi"dir. Başka şeyler için de söylenir [III.92/128] 499. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 214).

Kökeni: Räsänen, sözcüğün anlamını "gübre, kil, kir" olarak vermiş ve bunu Moğolca *bog* ile karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 79).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[590] Bu madde başında verilen sözcük Kaşgarlı tarafından cümle içerisinde "qaw qow" şeklinde birlikte ele alındığı için incelediğimiz sözlüklerde tek başına bulunan "qōw/qōw/qōv/qōv" sözcükleri farklı anlamlarıyla adı geçen sözcüğe yalancı eş değer alınmamıştır.

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 95)'de *boḳ* "bok"; İML (Battal, 1997: 21)'de *bok* "insan ve hayvanların kalın bağırsağından çıkan nesne"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 20)'de *boq* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 154)'de *boḳ* "bok" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 214)'de yer alan ve "dışkı" anlamına gelen *bōq* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

BŌQ[591]:

Oğuz diyalektinde "dışkı" demektir [III.92/128] 499. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 214).

Kökeni[592]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 186)'de *ṭers* "gübre"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳıġ* "hayvan pisliği", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 128)'de *mayaḳ* "hayvan pisliği", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 145)'de *tezek* "at gübresi", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 95)'de *boḳ* "bok"; İML (Battal, 1997: 21)'de *bok* "insan ve hayvanların kalın bağırsağından çıkan nesne"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 20)'de *boq* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 102)'de *täzäk* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 154)'de *boḳ* "bok", EZ (Atalay, 1945: 256)'de *tezek* "hayvan pisliği, gübre, süprüntü"; ŞS (Kunos, 1902: 137)'de *kumalağ* "koyun, keçi ve devenin tezek ve gübresi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-

[591] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.
[592] Sözcüğün köken bilgisi bir önceki maddede verilmiştir.

Kelly, 1982-I: 97)'deki "īn", Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97, 140, 294, 300, 296, 327, III: 148, 170, 214, 235, 240, 270, 331)'de "gübre (farklı hayvanların olsa da)" anlamına gelen *ın*, *tudrič*, *qumuq*, *mäžäk*, *täzäk*, *čalma*, *yin*, *yundaq*, *qīġ*, *mayaq*, *baynaq*, *čïla*, *saŋ* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 214)'de yer alan ve "küf rengi" anlamına gelen *bōq* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ČŌQ ÄR:

Oğuz diyalektinde "alçak, değersiz adam" anlamında kullanılır [III.94/129] 500. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 214).

Kökeni[593]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

[593] Sözcük grubunun sıfat unsuru olan "čōq" sözcüğünün köken bilgisi yoktur. İsim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni ise 30. varakta verilmiştir.

ČĪQ:

Sözcük, eserde "birisi bir adamı tehdit etmek için 'bir çıtını çıkar da görelim' der" şeklinde geçmektedir [III.94/129] 500. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 214).

Kökeni: DTS'de DLT'deki cümle "čïq ęt köräjin; hık de de göreyim!" olarak ifade edilmiştir (DTS, 1969: 150). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 30)'de *çıq* "çiy; köpeği kovarken kullanılan kelime"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 107)'de *çıḳ* "çiğ, çiğ tanesi"; ŞS (Kunos, 1902: 44)'de *çik* "ham, napuhte, çi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

SŪQ ÄR:

"Açgözlü adam" anlamında kullanılır [III.94/129] 500. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 214).

Kökeni[594]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

[594] Sözcük grubunun sıfat unsuru "sūq" ile ilgili köken bilgisi yoktur. İsim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni ise 30. varakta verilmiştir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SŪQ ÄRƉĀK[595]:

"İşaret parmağı" anlamında kullanılır [III.94/129] 500. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 214).

Kökeni: "İşaret parmağı" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 804, DTS, 1969: 514).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SĪQ:

Oğuz diyalektinde "az, birkaç" anlamında kullanılır [III.94/129] 500. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 214).

Kökeni: "Az, kıt; küçük, küçücük; az, hafif" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 804, Räsänen, 1969: 415, DTS, 1969: 504).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[595] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

ME (Yüce, 1993: 96)'de *az* "az"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 91)'de *az* "az"; İML (Battal, 1997: 14)'de *az* "çok olmıyan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 9)'de *az* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 146)'de *az* "az"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *az(ḍ)* "az"; ZT (Kara, 2011: 309)'de *az* "az, eksik" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 175)'de *sıḳ* "sık"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 137)'de *sıḳ* "derin olmayan, sığ"; EZ (Atalay, 1945: 236)'de *sık* "iplik teli"; EM (Toparlı, 2003: 106)'de *sıḳ* "sık, sıkı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QĀQQŌQ:

Sözcük "qaz qāqqōq etti" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "kaz böyle bir sesle bağırdı" şeklinde aktarılabilir [III.94/129] 500. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 215).

Kökeni: DTS'de DLT'deki cümle "qaz qaq quq ętti; kaz seslendi" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 422).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 215)'de yer alan ve "kuru meyve" anlamında kullanılan *qāqqōq* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QĀQQŌQ:

"Kurumuş meyve" anlamında kullanılır [III.94/129] 500. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 215).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün köken bilgisi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 215)'de yer alan ve "kazın çıkardığı ses" anlamında kullanılan *qāqqōq* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BŌK:

"Aşığın tümsek olan kısmının yukarı gelmesi" anlamında kullanılır. Buradan hareketle "cik bōk" denir [III.94/129] 500. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 215).

Kökeni: Aşık oyunu için teknik bir terimdir (Clauson, 1972: 323). DTS'de de sözcük "aşığın tümseğinin oyunda yukarı gelmesi" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 117). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 21)'de *bök* sözcüğü "orman, bir birine girmiş çalı ve çırpı gibi yabani ağaçlar" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BŌG:

"Zehirli bir örümcek türü"dür "Bōy" iki varyantından biridir [III.94/129] 500. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 215).

Kökeni: "Zehirli örümcek, tarantula" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 323).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 96)'de *böy* "akrep"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 22)'de *böy* "akrep"; EZ (Atalay, 1945: 156)'de *böy* "böy, örümcek" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 257)'de "örümcek" anlamına gelen *bi* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÜG:

"Şiirde ölçü" anlamında kullanılır [III.94/129] 500. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 215).

Kökeni: Çince *ch'ü* sözcüğünden türemiştir. Orta Çincede *k'jok* sözcüğü de "şarkı" demektir (Clauson, 1972: 709). Räsänen, sözcüğün anlamını "şarkı" olarak vermiş ve bunu Moğolca *kög* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 307).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 972)'de *kük* sözcüğü "ahenk" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 215)'de "şarkıda tonlama; şaka; koç ya da yabani hayvanların yağmurlu mevsimde kızışması; aynaların yüzeyinde oluşan pas; kadınların yüzlerinde oluşan çil" anlamlarına gelen *kü̈g* sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir.

KÜG[596]:

"Şarkı söylemede tonlama" anlamında kullanılır [III.94/129] 500. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 215).

Kökeni[597]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 127)'de *ır* "gazel, şarkı"; İML (Battal, 1997: 35)'de *ır* "şarkı, nağme"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 42)'de *ır* "şarkı, makamile söylenilen şey"; AL (Kaçalin,

[596] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.
[597] Sözcüğün köken bilgisi bir önceki maddede yer almaktadır.

2011: 965)'de *ḳoşuḳ* "orguştek usülünde ırlanan türkü"; ŞS (Kunos, 1902: 197)'de *tuşuk* "bir nevi türkü, şarki, koşuk", ŞS (Kunos, 1902: 200)'de *varsakı* "koşuk, manzume bir şey okumak, türkü, mani, şarkı"; ZT (Kara, 2011: 358)'de *ḳoşuḳ* "beyit; şarkı, türkü" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 147)'de "şarkı" anlamına gelen *yir* ve *qošuġ* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EZ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 215)'de "şiirde ölçü; şaka; koç ya da yabani hayvanların yağmurlu mevsimde kızışması; aynaların yüzeyinde oluşan pas; kadınların yüzlerinde oluşan çil" anlamlarına gelen *küg* sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir.

KÜG[598]:

"Şaka" anlamında kullanılır [III.94/129] 500. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 215).

Kökeni: "Şehirde bazı yıllar arasında insanlar arasında yayılan ve dilden dile geçen şaka" demektir (Clauson, 1972: 709).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

[598] Bu sözcük de ilk "küg" maddesinde geçmektedir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 215)'de "şarkıda tonlama; şiirde ölçü; koç ya da yabani hayvanların yağmurlu mevsimde kızışması; aynaların yüzeyinde oluşan pas; kadınların yüzlerinde oluşan çil" anlamlarına gelen *küg* sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir.

KÜG YİLQİ:

"Meraya sürülen herhangi bir hayvan" anlamında kullanılır [III.94/129] 500. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 215).

Kökeni[599]: "Meraya salınan sığır sürüsü" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru şüphesiz "kü:-" fiilinden türemiştir ve "-g (fiilden isim yapım eki)" ile yapılmıştır (Clauson, 1972: 709).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

KÜG:

"Koç ya da yabani hayvanların yağmurlu mevsimde kızışması" anlamında kullanılır [III.94/129] 500. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 215).

Kökeni: "Koçların ve vahşi hayvanların kışın çiftleşme zamanı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 709-710).

[599] Sözcük grubunun isim unsuru olan "yilqi" sözcüğünün köken bilgisi 459. varaktaki "yilqi" maddesinde verilmiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 215)'de "şarkıda tonlama; şaka; şiirde ölçü; aynaların yüzeyinde oluşan pas; kadınların yüzlerinde oluşan çil" anlamlarına gelen *kü̈g* sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir.

KÜ̈G:

"Aynaların yüzeyinde oluşan pas" anlamında kullanılır [III.96/132] 501. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 215).

Kökeni: "Aynaların yüzeyinde oluşan pas" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 710).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 215)'de "şarkıda tonlama; şaka; koç ya da yabani hayvanların yağmurlu mevsimde kızışması; şiirde ölçü; kadınların yüzlerinde oluşan çil" anlamlarına gelen *kü̈g* sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir.

KÜG[600]:

"Kadınların yüzlerinde oluşan çil" anlamında kullanılır [III.96/132] 501. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 215).

Kökeni: "Kadınların yüzlerinde oluşan çil" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 710).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 215)'de "şarkıda tonlama; şaka; koç ya da yabani hayvanların yağmurlu mevsimde kızışması; aynaların yüzeyinde oluşan pas; şiirde ölçü" anlamlarına gelen *küg* sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir.

KŌK:

"Gökyüzü" anlamında kullanılır [III.96/132] 501. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 215).

Kökeni: "Gökyüzü" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 708, DTS, 1969: 312).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 133)'de *ḳalıḳ* "gökyüzü", ME (Yüce, 1993: 148)'de *kök* "gökyüzü"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 122)'de *kök* "sema, gökyüzü"; İML (Battal, 1997: 46)'de *kök* "gök, sema"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 50-51)'de *kök* "sema"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 116)'de *kök* "gökyüzü"; EM (Toparlı, 2003: 95)'de *kök*

[600] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

“gökyüzü, sema”; ML (Barutçu Özönder, 1996: 174-175, 776b-24)’de “…Ve kök lafẓın hem niçe ma‘nâ bile isti‘māl ḳılurlar. Biri kök ās-mānnı dirler yana kök āhengdür yana kök tikerde köklemekdür yana kök ḳadaġnı hem…”; ŞS (Kunos, 1902: 135)’de *kök* “asman”; ZT (Kara, 2011: 360)’de *kök* “gök, gökyüzü” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 319, 293, III: 336)’de “gökyüzü” anlamına gelen *kök čiġrīsi* sözcük grubu da bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EZ, AL’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KŌK TON:

“Koyu gri renkte elbise” anlamında kullanılır [III.96/132] 501. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 216).

Kökeni[601]: “Koyu gri renkte elbise; mavi elbise” anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 709, DTS, 1969: 312).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

[601] Sözcük grubunun isim unsuru olan “ton” sözcüğünün köken bilgisi 503. Varaktaki “tōn” maddesinde verilmiştir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

KÄND KŌKİ[602]:

"Kentin etekleri, yeşillik alanları" anlamında kullanılır [III.96/132] 501. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 216).

Kökeni: "Kentin kenar mahalleleri, yeşillik alanları" anlamına gelen sözcük grubunun birinci unsuru Soğdcada *knḏ* şeklindedir (Clauson, 1972: 709).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

KŌKYŪQ:

"Köy ve Türkmen büyüklerine verilen onursal bir ad"dır [III.96/132] 501. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 216).

Kökeni: "Türkmenler'de asillere verilen ad" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 313).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[602] "Kōk ton" ve "känd kōki" sözcük grupları "kōk" maddesinde geçmektedir.

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BĒL:

"Bel" anlamında kullanılır [III.96/132] 501. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 216).

Kökeni: "Bel" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 330, DTS, 1969: 313).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 100)'de *bėl* "bel"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 16)'de *bäl* "bugünkü manasında"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 103)'de *bel* "bel, sırt"; ZT (Kara, 2011: 311)'de *bél* "bel" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 16)'de *bäl* sözcüğü "bir şeyin ortası" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TŪL URĀĠUT:

"Dul kadın" anlamında kullanılır [III.96/132] 501. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 216).

Kökeni: "Dul kadın" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 490).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 116)'de *dụl* "dul", ME (Yüce, 1993: 190)'de *tul* "dul"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)'de *ṭul epçi* "dul kadın"; İML (Battal, 1997: 76)'de *tul* "dul kadın"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 107)'de *tul* "dul, tul kadın"; EZ (Atalay, 1945: 263)'de *tul* "dul"; AL (Kaçalin, 2011: 1024)'de *tul* "eri olmayan avrat, dul"; ŞS (Kunos, 1902: 196)'de *tul* "dul, kocasız kalmış hatun", ŞS (Kunos, 1902: 29)'de *bive* "dul hatun, bizevc, bişuher", ŞS (Kunos, 1902: 59)'de *dul* "dulhatun"; ZT (Kara, 2011: 403)'de *tul* "dul kadın" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş deeğrlik oluşturmaktadır. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 350, III: 211, I: 282)'de "dul kadın" anlamına gelen *tuġsāq*, *bōš urāġut*, *qoḍuz* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TŌL:

Oğuz diyalektinde "yavrulama mevsimi" anlamında kullanılır. Yavruya da *tōl* denir [III.96/132] 501. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 216).

Kökeni: "Kuşak, nesil; üreme zamanı; yavrulama sırası" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 490, Räsänen, 1969: 493, DTS, 1969: 579).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TĪL[603]:

"Dil" anlamında kullanılır [III.96/132] 501. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 216).

ČĪL[604]:

Oğuz diyalektinde "bozukluk, vücuttaki darbe izi" anlamında kullanılır [III.97/134] 502. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 216).

SŌL:

"Ağaçtaki ya da etteki nem" anlamında kullanılır. Buradan hareketle "sōllüg ät (iyi pişmemiş, üzerinde kan izi olan et" denir [III.97/134] 502. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 216).

Kökeni: "Et suyu, ak kan; nem, et suyu" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 824, Räsänen, 1969: 430).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

---

[603] Bu sözcüğün kısa ünlülü şekli DLT'de 169. varakta geçmektedir. Sözcüğün hem kısa ünlülü hem de uzun ünlülü şekilleri "dil; diyalekt; söz; tutsak" anlamlarına gelmektedir. Bu yüzden adı geçen sözcüklerle ilgili bilgiler 169. varakta verildiği için burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

[604] 169. varakta sözcüğün kısa ünlülü şekli geçmekte ve burada sözcükle ilgili bilgiler verilmiştir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SŌL ÄLİG:

"Sol el" anlamında kullanılır [III.97/134] 502. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 216).

Kökeni[605]: "Sol el" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 824).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SĪL KİŠİ:

"Yemek yerken isteksiz olan kişi" anlamında kullanılır. Buradan hareketle "sīl at" sözcük grubu da "az yiyen at" demektir [III.97/134] 502. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 217).

Kökeni[606]: "Her yemekten teksinen boğazsız kişi" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni verilmemiştir (DTS, 1969: 499).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

---

[605] Sözcük grubunun isim unsuru olan "älig" sözcüğünün köken bilgisi 49. Varaktaki "älig" maddesinde verilmiştir.

[606] İsim unsuru olan "kiši" ise 544. varakta müstakil olarak ele alındığı için burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QŌL:

"Kol" anlamında kullanılır [III.97/134] 502. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 217).

Kökeni: Aslında "kolun üst kısmı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir ve "elig (el, önkol)" sözcüğünün zıttıdır. Ama bazı modern diyalektlerde daha genel olarak "kol" ve hatta "el" demektir (Clauson, 1972: 614).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 146)'de *ḳol* "kol"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 120)'de *ḳol* "kol"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 78)'de *ḳol* "kol"; EZ (Atalay, 1945: 203)'de *kol* "kol"; ZT (Kara, 2011: 346)'de *ḳarı* "kol" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 146)'de *ḳol* "kol"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 113)'de *ḳarı* "kol", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 120)'de *ḳol* "kol"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 78)'de *ḳol* "kol"; EZ (Atalay, 1945: 203)'de *kol* "kol"; AL (Kaçalin, 2011: 954)'de *ḳarı* "kol, bazu"; ZT (Kara, 2011: 346)'de *ḳarı* "kol" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 265)'de "kol" anlamına gelen *qari* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 146)'de *ḳol* "taraf, yan"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 120)'de *ḳol* "vadi"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 116)'de *ḳol* "el"; AL (Kaçalin, 2011: 963)'de *ḳōl* "sahraya mülhak olmuş dağ eteğinde olan tepeler" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 217)'de yer alan ve "dağın zirvesinden aşağı doğru alçalan ve vadinin dibinden yukarda kalan kısmın adı" ve "kılıcın ya da bıçağın sırtı" anlamlarına gelen *qōl* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QŌL[607]:

"Dağın zirvesinden aşağı doğru alçalan ve vadinin dibinden yukarda kalan kısmın adı"dır. "Ōri qōli (vadinin çıkıntısı)" gibi [III.97/134] 502. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 217).

Kökeni: "Dağın zirvesinden alçakta kalan ve vadinin dibinden yüksekte olan yer" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 615).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 120)'de *ḳol* "vadi"; AL (Kaçalin, 2011: 963)'de *ḳōl* "sahraya mülhak olmuş dağ eteğinde olan tepeler" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 146)'de *ḳol* "kol, taraf, yan"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 120)'de *ḳol* "kol"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 78)'de *qol* "kol"; EZ (Atalay, 1945: 203)'de *kol* "kol"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 116)'de *ḳol* "el"; İML (Battal,

[607] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

1997: 44)'de *kol* "omuz başından parmakların ucuna dek olan uzuv"; EM (Toparlı, 2003: 94)'de *ḳol* "kol, el"; AL (Kaçalin, 2011: 933)'de *ėl/ėlik* "el", AL (Kaçalin, 2011: 963)'de *ḳol* "el" ; ZT (Kara, 2011: 356)'de *ḳol* "kol; el" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 217)'de yer alan ve "kol" ve "kılıcın ya da bıçağın sırtı" anlamlarına gelen *qōl* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QŌL[608]:

"Kılıcın ya da bıçağın sırtı"dır. "Qilič qōli (kılıç sırtı)" gibi [III.97/134] 502. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 217).

Kökeni: "Ortası genellikle yaldızlı bir şeritle süslenmiş kılıç ya da bıçak sırtı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 615).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 146)'de *ḳol* "kol, taraf, yan"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 120)'de *ḳol* "vadi"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 120)'de *ḳol* "kol"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 78)'de *qol* "kol"; EZ (Atalay, 1945: 203)'de *kol* "kol"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 116)'de *ḳol* "el"; İML (Battal, 1997: 44)'de *kol* "omuz başından parmakların ucuna dek olan uzuv"; EM (Toparlı, 2003: 94)'de *ḳol* "kol, el"; AL (Kaçalin, 2011: 963)'de *ḳōl* "sahraya mülhak olmuş dağ eteğinde olan tepeler", AL (Kaçalin, 2011: 933)'de *ėl/ėlik* "el", AL (Kaçalin, 2011: 963)'de *ḳol* "el" ; ZT (Kara, 2011: 356)'de *ḳol* "kol; el" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 217)'de yer alan ve "kol" ve "dağın zirvesinden

[608] Bu sözcük ilk "qōl" maddesinde geçmektedir.

aşağı doğru alçalan ve vadinin dibinden yukarda kalan kısmın adı" anlamlarına gelen *qōl* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

KŌL:

"Havuz" anlamında kullanılır [III.97/134] 502. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 217).

Kökeni: "Havuz" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 715).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EK, EM, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 122)'de *köl* "göl"; İML (Battal, 1997: 46)'de *köl* "göl"; EZ (Atalay, 1945: 207)'de *köl* "köl"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 176-F779b)'de "…ḳır işme, burtaġ ve sigritme, sırt, uçma, işme, ılat, ḳır alang, toḳay, *köl*, kü/ölek, sang, sayang, çaḳıl, say, şurtang dik nimelerning köpige at ta'yīn ḳılmaydurlar…"; ŞS (Kunos, 1902: 136)'de *köl* "ahmak, şaşkın, budala" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 217)'de yer alan ve "gölcük, gölet" anlamına gelen *kōl* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

KŌL[609]:

"Gölcük, gölet" anlamında kullanılır [III.97/134] 502. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 217).

[609] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

Kökeni: "Gölcük, gölet" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 715).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 122)'de *köl* "göl"; İML (Battal, 1997: 46)'de *köl* "göl"; EZ (Atalay, 1945: 207)'de *köl* "köl"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 176-F779b)'de "…ḳır işme, burtaġ ve sigritme, sırt, uçma, işme, ılat, ḳır alang, toḳay, *köl*, kü/ölek, sang, sayang, çaḳıl, say, şurtang dik nimelerning köpige at ta'yīn ḳılmaydurlar…"; ŞS (Kunos, 1902: 136)'de *köl* "ahmak, şaşkın, budala" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EK, EM, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 217)'de yer alan ve "havuz" anlamına gelen *kōl* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

KŌL:

"Denizin kendisi" anlamında kullanılır. Bu yüzden "kōl köpüki (deniz köpüğü)" denir [III.97/134] 502. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 217).

Kökeni: "Gerçek deniz" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 715).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 185)'de *teŋiz* "deniz"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 144)'de *teŋiz* "deniz"; İML (Battal, 1997: 71)'de *teŋiz* "deniz"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 101)'de *täniz* "deniz"; EZ (Atalay, 1945: 255)'de *teŋgiz* "deniz"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 125)'de *tengiz* "deniz"; EM (Toparlı, 2003: 113)'de *teŋiz* "deniz"; AL (Kaçalin, 2011: 1013)'de *téŋiz* "deniz"; ŞS (Kunos, 1902: 56)'de *dalay* "deniz, derya",

ŞS (Kunos, 1902: 186)'de *tengiz* "deniz, derya", ŞS (Kunos, 1902: 187)'de *tigiz* "deniz, derya"; ZT (Kara, 2011: 396)'de *téŋiz* "deniz, derya" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 365, III: 335)'de "deniz" anlamına gelen *sondiri (?)* ve *täŋiz* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TĪM:

"Şarap dolu tulum" anlamında kullanılır. "Tīmçi" ise "şarap satıcısı" demektir [III.99/136] 503. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 217).

Kökeni: Belki de sözcükle ilgili bir yanlış anlaşılma vardır. Muhtemelen Çince *tien* "dükkân, meyhane" sözcüğünden gelir. Bu durum sözcüğün niçin şarap tüccarı anlamıyla kullanıldığını açıklamaktadır (Clauson, 1972: 503).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SĪM SİMRĀQ:

Çiğil diyalektinde “bir yemek adı”dır [III.99/136] 503. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 217).

Kökeni: “Bir çeşit etli yemek”tir ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 503).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QŌM:

“Devenin yük semeri” anlamında kullanılır [III.99/136] 503. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 217).

Kökeni: “Räsänen, sözcüğün anlamını “deve eyeri” olarak vermiş ve bunu Moğolca *qom*, Kalmukça *χom* sözcükleriyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 278).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ML (Barutçu Özönder, 1996: 177, 777b-4)’de sözcük “…ve cazlıġ ve olang, *ḳom* ve olançaġ ve ġancuġa ve çılbur ve ḳuşḳun ve ḳantar ve TWFK ve toḳa yosunluḳ köpin Türkçe ayturlar. Ve ḳamçını egerçi tāziyāne…” ifadesinde geçmekte ve bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 217)'de yer alan ve "dalga" anlamına gelen *qōm* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QŌM:

"Dalga" anlamında kullanılır [III.99/136] 503. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 217).

Kökeni: "Dalga" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 625).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ML (Barutçu Özönder, 1996: 177, 777b-4)'de sözcük "…ve cazlıġ ve olang, *ḳom* ve olançaġ ve ġancuġa ve çılbur ve ḳuşḳun ve ḳantar ve TWFK ve toḳa yosunluḳ köpin Türkçe ayturlar. Ve ḳamçını egerçi tāziyāne…" ifadesinde geçmekte ve bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 217)'de yer alan ve "devenin yük semeri" anlamına gelen *qōm* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

NŌM:

"Din" anlamında kullanılır [III.99/136] 503. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 218).

Kökeni: Yunanca *nomos* sözcüğü Süryanicede "kanun" demektir. Maniheistlerden alınan bu sözcük "kanun, ilke" anlamından daha geniş bir anlama sahiptir. Bu sözcük Soğdcaya *nwm* olarak geçmiş ve Budist metinlerde Sanskritçe *dharma* sözcüğünün genişlemiş anlamlarıyla çevrilmiştir. Türkçede hem Maniheist hem de Budist metinlerde aynı şekilde genişlemiş anlamlarla kullanılmıştır. Toharca *ṇom* "isim" sözcüğü bununla ilişkili değildir. Erken Moğolcada sözcük "kanun; kutsal kitap; din; kitap" anlamlarına gelir (Clauson, 1972: 777). Räsänen, sözcüğün anlamını "kanun, din" olarak vermiş ve bunu Moğolca *nom* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 354). DTS'de ise sözcük "[*Soğd.* nwm] 1. şeriat; yasa; kitap; yazı; yazma; sutra, dinî yorum; Budizm'in kutsal kitabı; dinî öge, dharma, Budizm felsefesinde fizikî ve psikolojik belirtilerin basit ve ideal dayanaklarını belirten terim" anlamlarıyla verimiştir (DTS, 1969: 360).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TŌN:

"Elbise" anlamında kullanılır [III.99/136] 503. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 218).

Kökeni: Bir süre bu sözcüğü açıklamak için Saka dilindeki *ṯauna* "giysi" sözcüğünden yararlanılmıştır. Ama Türkçede böyle yerli bir sözcük yoktur. Bu, bir tesadüftür (Clauson, 1972: 512).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 115)'de *don* "elbise, giysi", ME (Yüce, 1993: 189)'de *ton* "elbise, giyecek"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 147)'de *ṭon* "bütün giyecekler"; İML (Battal, 1997: 74)'de *ton* "giyim"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 105)'de *ton* "elbise"; EZ (Atalay, 1945: 261)'de *ton* "elbise, don, futa"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 126)'de *ṭon* "elbise"; EM (Toparlı, 2003: 82)'de *ḍon* "elbise"; AL (Kaçalin, 2011: 1020)'de *ton* "don, giyecek kaftan"; ŞS (Kunos, 1902: 192)'de *ton* "don, libas, uruba"; ZT (Kara, 2011: 401)'de *ton* "elbise" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TŪN:

"Sakinlik" anlamında kullanılan bir sözcüktür [III.99/136] 503. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 218).

Kökeni: "Sakinlik; rahat, sükûnet, huzur" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 513, DTS, 1969: 586).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 76)'de *tun* sözcüğü "ilk çocuk" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TŪN OĠUL:

"İlk doğan erkek çocuk" demektir. Aynı şekilde bir kadının doğurduğu ilk kız çocuğuna *tūn qīz*; bir kadının ilk kocasına da *tūn beg* denir [III.99/136] 503. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 218).

Kökeni: "Bir kadının ilk doğumu" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 513).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 76)'de *tun* sözcüğü "ilk çocuk" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TĪN KİŠİ:

"Dinlenen, bir işle uğraşmayan kişi" anlamında kullanılır [III.99/136] 503. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 218).

Kökeni[610]: "Dinlenen, bir işle meşgul etmeyen kişi" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 512).

[610] İsim unsuru olan "kiši" ise 544. varakta müstakil olarak ele alındığı için burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TĪN[611]:

"Yular" anlamında kullanılır [III.99/136] 503. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 218).

ČĪN SŌZ:

"Doğru söz" anlamında kullanılır [III.99/136] 503. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 218).

Kökeni[612]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 234)'de yer alan ve "doğru söz" anlamına gelen *bayiq sōz* sözcük grubu bu maddedekiyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

---

[611] Sözcükle ilgili bilgiler 171. varaktaki "tin" maddesinde verilmiştir.

[612] Sözcük grubunun sıfat unsurunu oluşturan "čīn" sözcüğünün köken bilgisi 503. varaktaki "čīn kiši" maddesindedir. Sözcük grubunun isim unsuru olan "sōz" ile ilgili köken bilgisi 496. varaktaki "sōz" maddesindedir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ČĪN KİŠİ[613]:

"Güvenilir ve dürüst kişi" anlamında kullanılır [III.99/136] 503. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 218).

Kökeni[614]: "Güvenilir ve dürüst kişi" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir. Sözcüğün sıfat unsurunu Clauson, Çince *chên* sözcüğüyle karşılaştırmış ve bunun *çı:n* sözcüğüyle aynı anlama geldiğini belirtmiştir (Clauson, 1972: 424).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 304, III: 218)'de "güvenilir kişi" anlamına gelen *čīn bütün kiši* ve *köni är* sözcük grupları bu maddedekiyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

XŪN ĪŠ:

"Hantal, kaba iş" anlamında kullanılır [III.99/136] 503. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 218).

Kökeni: "Merhametsiz yapılan iş" anlamına gelen sözcük grubunun unsurlarının kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 631-632).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

---

[613] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

[614] İsim unsuru olan "kiši" ise 544. varakta müstakil olarak ele alındığı için burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SŪN (?) KİŠİ:

"Uyumlu ve iyi huylu kişilere" denir [III.101/138] 504. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 218).

Kökeni[615]: Sözcük grubunun anlamı "uyumlu ve iyi huylu kişi" olarak verilmiştir. Clauson, *so:n* maddesinde bu sözcüğün kökeniyle ilgili bir açıklama yapmamıştır (Clauson, 1972: 832).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SŪN ALTUN:

[615] İsim unsuru olan "kiši" ise 544. varakta müstakil olarak ele alındığı için burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

“Som altın” anlamında kullanılır [III.101/138] 504. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 218).

Kökeni: “Paranın altın cinsinden ifadesi”dir ve köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 832).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SN̄:

“Boy pos, uzunluk” anlamında kullanılır [III.101/138] 504. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 218).

Kökeni: Aslında “insan vücudu” demektir. Buradan “boy pos, uzunluk, dış görünüş” anlamını kazanmıştır (Clauson, 1972: 832). Räsänen de sözcüğün anlamını “boy pos” olarak vermiştir (Räsänen, 1969: 422). DTS’de ise sözcük “gövde, vücut, endam, boy” şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 503). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 106)’de *boy* “boy”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 96)’de *boy* “boy”; İML (Battal, 1997: 21)’de *boy* “uzunluk”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 21)’de *boy* “kamet”; EZ (Atalay, 1945: 155)’de *boyı/boyu* “boy”, EZ (Atalay, 1945: 155)’de *boy bos* “boy bos”; ŞS (Kunos, 1902: 30)’de *boy* “kadd”; ZT (Kara, 2011: 315)’de *boy* “boy, ḳad” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 209)'de *bōḏ* "boy" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 175)'de *sın* "mezar"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 138)'de *sin* "mezar, kabir; put"; EZ (Atalay, 1945: 238)'de *sın* "şahıs; put"; ŞS (Kunos, 1902: 170)'de *sin* "sen; mezar" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

SĪN[616]:

"Mezar" anlamında kullanılır [III.101/138] 504. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 218).

Kökeni: "Mezar" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 832, DTS, 1969: 503).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 175)'de *sın* "mezar"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 138)'de *sin* "mezar, kabir"; ŞS (Kunos, 1902: 25)'de *besağa* "merkad, mezar, lahad, kabr", ŞS (Kunos, 1902: 170)'de *sin* "mezar", ŞS (Kunos, 1902: 199)'de *tüke* "mezar, kabr, türbe" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 325, 362, III: 162, 265)'de "mezar" anlamına gelen *toplu (?), tünärig, yirčü, qara orun* ifadeleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[616] Bu sözcük "boy pos" anlamındaki "sīn" maddesinde geçmektedir.

İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 138)'de *sin* "put"; EZ (Atalay, 1945: 238)'de *sın* "şahıs; put"; ŞS (Kunos, 1902: 170)'de *sin* "sen" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QĀTŪN SĪNİ[617]:

"Taŋut ve Sīni arasında bir şehir"dir [III.101/138] 504. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 218).

Kökeni: "Taŋut ve Çin arasında bir şehir"dir ve köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 832).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SĒN[618]:

Kençek diyalektinde "sen" anlamında kullanılır [III.101/138] 504. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 218).

ŠĪN:

[617] Bu sözcük "boy pos" anlamındaki "sīn" maddesinde geçmektedir.
[618] Sözcükle ilgili bilgiler 171. varaktaki "sän" maddesinde verilmiştir.

Çiğil diyalektinde "sedir" anlamında kullanılır [III.101/138] 504. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 219).

Kökeni: "Taht, sedir" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 524).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 178)'de *şin* sözcüğü "şadi, cünbüş, zevk, sefa" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QŌN:

Argu diyalektinde "koyun" anlamında kullanılır [III.101/138] 504. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 219).

Kökeni: Genel anlamda "koyun"; özel anlamda "dişi koyun" demektir. Erken dönemde Moğolcada *koni(n)* olarak bulunmuştur (Clauson, 1972: 631).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 148)'de *ḳoy* "koyun", ME (Yüce, 1993: 148)'de *ḳoyun* "koyun"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 121)'de *ḳoyun* "koyun"; İML (Battal, 1997: 45)'de *koyun* "bildiğimiz yavaş ve insanlara çok faydalı hayvan"; İML (Battal, 1997: 43)'de *kısır* "dişi koyun (?)"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 80)'de *qoyun* "koyun (hayvan)"; EZ (Atalay, 1945: 205)'de *koy* "koyun", EZ (Atalay, 1945: 206)'de *koyun* "koyun"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 116)'de *ḳoyun* "koyun"; EM (Toparlı, 2003: 94)'de *ḳoyun* "koyun"; AL (Kaçalin, 2011: 966)'de *ḳoy* "koyun"; ŞS (Kunos,

1902: 133)'de *koy* "koyun", ŞS (Kunos, 1902: 144)'de *meleş* "koyun", ŞS (Kunos, 1902: 63)'de *elkab* "koyun"; ZT (Kara, 2011: 359)'de *ḳoy* "koyun" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 134)'de *kon* sözcüğü "mesken, oturak" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QĪN:

"Kılıç ya da bıçak kını" anlamında kullanılır [III.101/138] 504. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 219).

Kökeni: "Kılıf, kın" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 630, DTS, 1969: 444).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 143)'de *ḳın* "kın"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳın* "kın"; İML (Battal, 1997: 37)'de *kap* "kılıf, kın"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 76)'de *qın* "bıçak kını, eslehe kabı"; EZ (Atalay, 1945: 198)'de *kın* "kın"; EM (Toparlı, 2003: 92)'de *ḳın* "kın, kılıf"; ŞS (Kunos, 1902: 129)'de *kın* "zarf, kab"; ZT (Kara, 2011: 353)'de *ḳın* "silah kabı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 143)'de *ḳın* "işkence, ceza"; ZT (Kara, 2011: 353)'de *ḳın* "işkence, azap"; ŞS (Kunos, 1902: 129)'de *kın* "azab, meşakket" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÖN:

"Deri" özellikle de "at derisi" anlamında kullanılır [III.101/138] 504. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 219).

Kökeni: "Tabaklama için kullanılan ham deri" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 725).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 186)'de *ṭeri* "deri", ME (Yüce, 1993: 149)'de *kön* "deri, gön"; İML (Battal, 1997: 46)'de *kön* "pabuç (bu sonuncu s.de kondıracı aletleri sırasında yazılanbu sözcün doğru manası 'deri'dir)"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 102)'de *täri* "deri", Kİ (Caferoğlu, 1931: 51)'de *kön* "meşin, gön"; EZ (Atalay, 1945: 207)'de *kön* "gön", EZ (Atalay, 1945: 256)'de *teri* "deri"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 125)'de *teri* "deri"; EM (Toparlı, 2003: 114)'de *teri* "deri"; AL (Kaçalin, 2011: 1013)'de *tėri* "deri"; ZT (Kara, 2011: 397)'de *téri* "deri, cilt, ten" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 46)'de *kön* "bahit, talih"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 116)'de *kön* "gönül, ruh" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

MÜN:

"Hastalık, hata" anlamında kullanılır. *Münsüz kiši* ise "kalbi sağlıklı kişi" demektir [III.102/140] 505. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 219).

Kökeni: "Kusur; yerginlik, sefahat, kusur, eksiklik, noksan" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 347, DTS, 1969: 352).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 22)'de *bun* "eksiklik, noksanlık", İML (Battal, 1997: 51)'de *mun* "eksiklik, kusur" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 51)'de *mün* sözcüğü "çorba, etsuyu" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BŌY:

Oğuz diyalektinde "çemen otu" anlamında kullanılır [III.102/140] 505. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 219).

Kökeni: "Çemen otu" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 384).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EZ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 106)'de *boy* "boy, boyun; beniz, renk"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 96)'de *boy* "boy"; İML (Battal, 1997: 21)'de *boy* "uzunluk; bir nevi galle adıdır"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 21)'de *boy* "kamet"; ŞS (Kunos, 1902: 30)'de *boy* "kadd"; ZT (Kara, 2011: 315)'de *boy* "boy, ḳad; renk, boya " sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BŌY[619]:

"Zehirli bir örümcek"tir. "Bōg" sözcüğünün bir varyantıdır [III.102/140] 505. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 219).

BŌY:

"Soy, kabilenin bir altı, boy" anlamında kullanılır [III.102/140] 505. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 219).

Kökeni: Aslında "boy, pos, bir adamın boyutu" anlamına gelir. Ama en erken dönemde ayrıca "boy" anlamını da karşılamıştır. *Boḏun* sözcüğünün tekilidir. İkinci temel anlamı belki de "soy" demektir ki bu bir boydaki yerli ailelerin sayısıdır (Clauson, 1972: 296).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EZ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 106)'de *boy* "boy, boyun; beniz, renk"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 96)'de *boy* "boy"; İML (Battal, 1997: 21)'de *boy* "uzunluk; bir nevi galle adıdır"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 21)'de *boy* "kamet"; ŞS (Kunos, 1902: 30)'de *boy* "kadd";

[619] Sözcükle ilgili bilgiler 500. varaktaki "bōg" maddesinde verilmiştir.

ZT (Kara, 2011: 315)'de *boy* "boy, ḳad; renk, boya " sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TŌY:

"Askerî kamp" anlamında kullanılır. "Xān tōy" ise "hakanın kampı" demektir [III.102/140] 505. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 220).

Kökeni: Aslında "kamp" demektir. Fiziksel olarak "kümeleşmiş çadırlar" anlamına gelir. Bu yüzden insanların yaladığı kamp, topluluk; herhangi bir büyük kalabalık ve son olarak "ziyafet" özellikle "düğün ziyafeti" anlamını karşılar (Clauson, 1972: 566). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 147)'de *ṭoy* "toy, kuş"; İML (Battal, 1997: 74)'de *toy* "kalabalık"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 106)'de *toy* "büyük düğün, büyük bir kuş"; EZ (Atalay, 1945: 262)'de *toy* "yavru"; AL (Kaçalin, 2011: 1021)'de *ṭoy* "toy, ziyafet" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 220)'de yer alan ve "seramik kil" ve "toy kuşu" anlamlarına gelen *tōy* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TŌY OTİ:

"İlaç olarak kullanılan bir bitki"dir [III.102/140] 505. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 220).

Kökeni[620]: "İlaç yapılan bir ot (?)" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni verilmemiştir (DTS, 1969: 572).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TŌY:

"Seramik kil" anlamında kullanılır. Buradan gelerek çömleğe "tōy ešič" denir [III.102/140] 505. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 220).

Kökeni: "Kil çömlek; çamur" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 567, DTS, 1969: 572).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[620] Sözcük grubunun isim unsuru olan "ot" sözcüğünün kökeni bilgisi 33. varaktaki "ōt" maddesindedir.

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 147)'de *ṭoy* "toy, kuş"; İML (Battal, 1997: 74)'de *toy* "kalabalık"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 106)'de *toy* "büyük düğün, büyük bir kuş"; EZ (Atalay, 1945: 262)'de *toy* "yavru"; AL (Kaçalin, 2011: 1021)'de *ṭoy* "toy, ziyafet" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 220)'de yer alan ve "askerî kamp" ve "toy kuşu" anlamlarına gelen *tōy* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TŌY[621]:

"Toy kuşu" anlamında kullanılır. Çiğil diyalektindeki "tōḏ" sözcüğünün bir varyantıdır [III.102/140] 505. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 220).

QŌY[622]:

"Koyun" anlamında kullanılır [III.102/140] 505. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 220).

QŌY YİLİ[623]:

"Türklerin on iki yılından biri"dir [III.102/140] 505. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 220).

Kökeni: "Türklerin on iki yılından biri"dir ve köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 631).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 133)'de *koy-yılı* sözcük grubu "sal-i türkan dayresinin sekizinci yılı" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

---

[621] Sözcükle ilgili bilgiler 495. varakta yer alan "tōḏ" maddesinde verilmiştir.
[622] Sözcükle ilgili bilgiler 504. varaktaki "qōn" maddesinde verilmiştir.
[623] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QŌY:

"Elbisenin bağır kısmı" anlamında kullanılır [III.102/140] 505. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 220).

Kökeni: Sözcüğün köken bilgisi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 148)'de *ḳoy* "koyun"; EZ (Atalay, 1945: 205)'de *koy* "koyun"; AL (Kaçalin, 2011: 966)'de *ḳoy* "koyun"; ŞS (Kunos, 1902: 133)'de *koy* "koyun", ZT (Kara, 2011: 359)'de *ḳoy* "koyun" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 220)'de yer alan ve "koyun" anlamına gelen *qōy* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QŪY:

"Vadinin tabanı" anlamında kullanılır [III.102/140] 505. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 220).

Kökeni: "Vadinin tabanı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 674).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YĀP YŌP:

"Hile, dalavere" anlamında kullanılır [III.102/140] 505. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 220).

Kökeni: "Kurnazlık" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (DTS, 1969: 235).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 896)'de *aldaġ* "aldatmak"; ŞS (Kunos, 1902: 10)'de *aldağ* "al, hile", ŞS (Kunos, 1902: 160)'de *uştulum* "hile", ŞS (Kunos, 1902: 163)'de *rak* "hile", ŞS (Kunos, 1902: 10)'de *alduken* "hile", ŞS (Kunos, 1902: 88)'de *inckelik* "hile", ŞS (Kunos, 1902: 112)'de *kac* "hile" sözcükleri DLT'deki "āl" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 119, 263)'de "hile "anlamına gelen *āl*, *täw* ve DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 230)'de "aldatıcı" anlamındaki *yāp yōp* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YŪT:

"Kışın soğukta hayvanları öldüren felaket" anlamında kullanılır [III.102/140] 505. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 220).

Kökeni: Besi hayvanlarının şiddetli soğuktan ölmesi, besi hayvanlarının kaybı ve hatta insanlardan kaynaklanan kayıpları ifade eder. Otlak eksikliği ya da salgın hastalıklar da sebep olabiir. İkinci dönemde Moğolcada *cut* sözcüğü "kıtlık; salgın hastalık" demektir (Clauson, 1972: 883).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 290)'de *yut*, sözcüğü "soğuğun şiddetinden hayvanların kırılması" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 110)'de *yut* sözcüğü "kar izdihami" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YĀR:

"Su seti ya da yar" anlamında kullanılır [III.102/140] 505. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 220).

Kökeni: "Uçurum, yarık; sel yarığı, yar" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 953, DTS, 1969: 238). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<*yā- 'yarmak, yirilmek, açılmak' +-r" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 1068).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 154)'de *yar* "yalçın kayalık"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 120)'de *yar* "nehirlerin dik ve yüksek sahilleri, selin yardığı yer"; EZ (Atalay, 1945: 279)'de *yar* "yarıntı"; ŞS (Kunos, 1902: 100)'de *yar* "yarılmış, uçurum, varta, haviye, yer; ceri, refik, dost" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 203)'de *yạr* "tükrük, salya"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 154)'de *yar* "tükürük"; ZT (Kara, 2011: 419)'de *yar* "yar, yoldaş" sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 147)'de yer alan ve "salya" anlamına gelen *yar* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

YĒR[624]:

"Yeryüzü, toprak, kara" anlamında kullanılır [III.102/140] 505. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 220).

YĒR[625]:

"Sırmalı ipek kumaşın iki yüzeyinden biri" anlamında kullanılır [III.102/140] 505. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 220).

Kökeni: "Sırmalı ipek kumaşın iki yüzeyinden biri" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 954).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[624] Sözcükle ilgili bilgiler 34. varaktaki "ēr" maddesindedir.
[625] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, Kİ, EK, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993:207)'de *yẹr* "yer, yurt, dünya"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 156)'de *yer* "yer, boş ve parça yer"; EZ (Atalay, 1945: 284)'de *yer* "yer"; EM (Toparlı, 2003: 123)'de *yer* "yer"; AL (Kaçalin, 2011: 1041)'de *yėr* "yer"; ZT (Kara, 2011: 424)'de *yér* "yer, zemin" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 220)'de yer alan ve "yer" anlamına gelen *yēr* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

YĪR:

"Aşk şiiri, şarkı" anlamında kullanılır [III.104/142] 506. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 220).

Kökeni: "Şarkı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir. Öne ekleme "y-" Uygur ve Hakaniye Türkçesinde açıkça ikincildir (Clauson, 1972: 192).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 127)'de *ır* "gazel, şarkı"; İML (Battal, 1997: 35)'de *ır* "şarkı, nağme"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 42)'de *ır* "şarkı, makamile söylenilen şey"; AL (Kaçalin, 2011: 965)'de *ḳoşuḳ* "orguştek usülünde ırlanan türkü"; ŞS (Kunos, 1902: 197)'de *tuşuk* "bir nevi türkü, şarki, koşuk", ŞS (Kunos, 1902: 200)'de *varsakı* "koşuk, manzume bir şey okumak, türkü, mani, şarkı"; ZT (Kara, 2011: 358)'de *ḳoşuḳ* "beyit; şarkı, türkü" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 147, 215, I: 288)'de "şarkı" anlamına gelen *yir, kūg* ve *qošuġ* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EZ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YÜZ:

"Yüz (surat)" anlamında kullanılır [III.104/142] 506. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 221).

Kökeni: "Yüz (surat)" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 983, DTS, 1969: 288).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 213)'de *yüz* "yüz"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 161)'de *yüz* "yüz, sima"; İML (Battal, 1997: 93)'de *yüz* "başın ön tarafa düşen kısmı, çehre"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 131)'de *yüz* "çehre"; EZ (Atalay, 1945: 291)'de *yüz* "yüz, çehre"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 132)'de *yüz* "suret"; EM (Toparlı, 2003: 126)'de *yüz* "yüz, surat"; ZT (Kara, 2011: 430)'de *yüz* "yüz, çehre, surat" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 161)'de *yüz* "yüz (sayı)"; İML (Battal, 1997: 93)'de *yüz* "on kere on"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 131)'de *yüz* "yüz"; EZ (Atalay, 1945: 291)'de *yüz* "sayıda yüz"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 132)'de *yüz* "yüz sayısı"; EM (Toparlı, 2003: 126)'de *yüz* "yüz sayısı"; ŞS (Kunos, 1902: 111)'de *yüz* "asiya-i vustada bir kabile ismidir"; ZT (Kara, 2011: 430)'de *yüz* "yüz sayısı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YĒZ:

"Bir tür bitki"dir [III.104/142] 506. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 221).

Kökeni: "Bir tür bitki"dir ve kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 982).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YĀŠ YŌŠ:

"Sebze, yeşillik" anlamında kullanılır [III.104/142] 506. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 221).

Kökeni: "Çeşitli yeşillik" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (DTS, 1969: 245).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YĪŠ:

"Aşağı doğru eğimli yer" anlamında kullanılır. Buradan gelerek "ārt yīš (iniş ve çıkış)" denir [III.104/142] 506. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 221).

Kökeni: "Yüksek yer" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 976).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YŌĠ:

"Ölünün gömülmesinden sonra üç ile yedi gün arasında verilen yemek"tir [III.104/142] 506. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 221).

Kökeni: "Cenaze yemeği; yuğ, cenaze töreni" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 895, DTS, 1969: 269).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 91)'de *yog aşı* sözcük grubu "birisinin ölümü münasebetile verilen zıyafet" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YĀQ YŪQ:

"Tastaki yemek artığı" anlamında kullanılır. Bu yüzden "ayāq yuqi" da denir [III.104/142] 506. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 221).

Kökeni: "Çömlekteki yemek artığı" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 895).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YŌQ:

"Yok" anlamında bir edattır [III.104/142] 506. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 221).

Kökeni: "*Yo:-" fiilinden türemiştir. Genellikle cümlenin yüklemi olarak kullanılır. Bir şeyin olmadığını ifade eder (Clauson, 1972: 895). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<*yō-k [OT. yoḳad- 'yok olmak' (DLT) <yō-ḳ + ad-]" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 1153).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 210)'de *yoḳ* "yok", ME (Yüce, 1993: 113)'de *degül* "değil"; İML (Battal, 1997: 91)'de *yoḳ* "varın karşıtı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 127)'de *yoq* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 33)'de *dägül* "değil"; EZ (Atalay, 1945: 287)'de *yoḳ* "yok", EZ (Atalay, 1945: 164)'de *degül* "değil", EZ (Atalay, 1945: 267)'de *tüyül* "değil"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 132)'de *yoḳ* "yok", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 107)'de *degül* "değil", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 127)'de *tügül* "değil"; EM (Toparlı, 2003: 125)'de *yoḳ* "yok, hayır", EM (Toparlı, 2003: 113)'de *tegil* "değil"; ZT (Kara, 2011: 428)'de *yoḳ* "yok, hayır" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 300, 87, III: 227)'de "değil, yok" anlamına gelen *tägül*, *ap*, *dāġ / ḏāġ* ifadeleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YÜG:

"Kuşun tüyü" anlamında kullanılır [III.104/142] 506. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 221).

Kökeni: "Tüy; kuş tüyü" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 910, DTS, 1969: 285).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 93)'de *yün* "müellif bunu burada 'kuş tüyü' manasına almıştır"; ZT (Kara, 2011: 429)'de *yü* "kuş tüyü" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YĪK:

"Gem" anlamında kullanılır. Buradan gelerek "yügün yīki" denir [III.104/142] 506. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 221).

Kökeni: Sözcüğün köken bilgisi bulunanamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 105)'de *yik* sözcüğü "bed, fena" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 221)'de "gem" anlamına gelen *ig*, *yīk* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

YĒG:

"İyi" anlamında kullanılan bir edattır. Sadece kıyaslama yaparken kullanılır [III.104/142] 506. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 221).

Kökeni: Sözcüğün karşılaştırma anlamı her zaman olmasına rağmen erken dönemde "iyi" olarak çevrilmiştir (Clauson, 1972: 909). DTS'de de sözcük "iyi" olarak açıklanmıştır (DTS, 1969: 252).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 117)'de *e̲dgü* "iyi", ME (Yüce, 1993: 150)'de *körklü/körklüg* "güzel", ME (Yüce, 1993: 200)'de *ya̲ḫşı* "iyi, güzel"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 153)'de *ya̲kşı* "güzel"; İML (Battal, 1997: 28)'de *ed'gü* "iyi", İML (Battal, 1997: 46)'de *körklu* "güzel", İML (Battal, 1997: 84)'de *yahşı* "iyi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 52)'de *körklü* "güzel", Kİ (Caferoğlu, 1931: 120)'de *yaqşı* "iyi"; EZ (Atalay, 1945: 208)'de *körükli* "güzel", EZ (Atalay, 1945: 276)'de *yakşı* "yahşi, güzel"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 129)'de *yaḫşı* "iyi"; EM (Toparlı, 2003: 119)'de *yaḫşı* "iyi, güzel"; ŞS (Kunos, 1902: 1)'de *abadan (abdan)* "güzel", ŞS (Kunos, 1902: 15)'de *asrar* "eyi, âla, güzel", ŞS (Kunos, 1902: 24)'de *benayi* "güzel, nefis, âla", ŞS (Kunos, 1902: 71)'de *gökçak* "güzel, h̲oş, yah̲şi suretli", ŞS (Kunos, 1902: 71)'de *gökçek* "güzel, h̲oş, eyi", ŞS (Kunos, 1902: 74)'de *gürkan* "cemil, güzel", ŞS (Kunos, 1902: 77)'de *hau (havav, havuh)* "güzel, eyi", ŞS (Kunos, 1902: 96)'de *yah̲şi* "güzel, eyi", ŞS (Kunos, 1902: 104)'de *yavuz* "pakize, güzel, müstesna", ŞS (Kunos, 1902: 123)'de *kaşenk* "güzel, yakışıklı", ŞS (Kunos, 1902: 144)'de *meleş* "güzel", ŞS (Kunos, 1902: 174)'de *sulu* "güzel, revnaklı", ŞS (Kunos, 1902: 196)'de *tumbalak* "güzel, yakışıklı", ŞS (Kunos, 1902: 196)'de *tur* "eyi, güzel", ŞS (Kunos, 1902: 200)'de *tüzük* "tertibli, muntazam, yolunda, güzel"; ZT (Kara, 2011: 415)'de *ya̲ḫşı* "iyi, güzel, hoş" sözcükleri bu maddede yer alan sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 275, III: 163, I: 141)'de yer alan ve "iyi" anlamına gelen *körklüg*, *yaxšı*, *ädgü* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YĪG ÄT:

"Çiğ et" anlamında kullanılır [III.104/142] 506. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 221).

Kökeni[626]: "Çiğ et" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "çiğ" ile ilişkilendirilmiştir (Clauson, 1972: 910).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YĪK[627]:

"İğ" anlamında kullanılır. "īk" sözcüğünün varyantıdır [III.104/142] 506. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 221).

YŌL:

"Yol" anlamında kullanılır [III.106/144] 507. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 222).

Kökeni: "Yol" vb. anlamlara gelir. Erken dönemde genişlemiş metaforik anlamlarla bulunur. "Zaman" ve daha sonra "yön, çizgi" anlamlarını kazanmıştır (Clauson, 1972: 917). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[626] Sözcük grubunun isim unsuru olan "ät" sözcüğünün köken bilgisi 29. varaktaki "ät" maddesinde verilmiştir.

[627] Sözcükle ilgili bilgiler 35. varaktaki "īk" maddesinde verilmiştir.

ME (Yüce, 1993: 210)'de *yol* "yol"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 159)'de *yol* "yol"; İML (Battal, 1997: 91)'de *yol* "geçecek ve yürüyecek yer"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 127)'de *yol* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 257)'de *yol* "yol"; ZT (Kara, 2011: 428)'de *yol* "yol, rāh" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YŪL[628]:

"Su kaynağı" anlamında kullanılır [III.106/144] 507. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 222).

YĒL:

"Meltem" anlamında kullanılır [III.106/144] 507. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 222).

Kökeni: "Rüzgâr" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir. Ayrıca metaforik olarak "şeytanî varlık" anlamını kazanmıştır. Kötü ruhlar ve rüzgâr arasındaki bağlantıdan dolayı bu anlam verilmiştir. Bu anlamı görmek her zaman kolay değildir (Clauson, 1972: 916). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<yēl <yi: (ī)l" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 1111).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 206)'de *yėl* "yel"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 156)'de *yel* "rüzgâr"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 124)'de *yäl* "rüzgâr"; EZ (Atalay, 1945: 283)'de *yel* "yel, rüzgâr"; EM (Toparlı, 2003: 122)'de *yel* "rüzgâr, hava"; ZT (Kara,

[628] Sözcükle ilgili bilgiler 446. varaktaki "yul" maddesinde verilmiştir.

2011: 424)'de *yél* "yel, rüzgâr" sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 115)'de *äsin* "rüzgâr" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EK, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 222)'de yer alan ve "cin" anlamına gelen *yēl* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

YĒL[629]:

"Cin" anlamında kullanılır [III.106/144] 507. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 222).

Kökeni[630]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EK, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 206)'de *yėl* "yel"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 156)'de *yel* "rüzgâr"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 124)'de *yäl* "rüzgâr"; EZ (Atalay, 1945: 283)'de *yel* "yel, rüzgâr"; EM (Toparlı, 2003: 122)'de *yel* "rüzgâr, hava"; ZT (Kara,

[629] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.
[630] Sözcüğün köken bilgisi bir önceki maddede verilmiştir.

2011: 424)'de *yél* "yel, rüzgâr" sözcükleri DLT'deki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 222)'de yer alan ve "rüzgâr" anlamına gelen *yēl* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

YĒM:

"Yiyecek" anlamında kullanılır [III.106/144] 507. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 222).

Kökeni: "Yé:-" fiilinden türemiştir. Aslında "tek yemek" demektir ama genel olarak "gıda" anlamına gelir (Clauson, 1972: 934). Sözcük, *ye- (fiil kökü)* + *-m (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 124)'de *yäm* "taam olup hayvan yemine dahi itlak olunur"; EZ (Atalay, 1945: 284)'de *yem* "yem", EZ (Atalay, 1945: 284)'de *yemek* "yemek"; EM (Toparlı, 2003: 123)'de *yemek* "yemek" sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YÜN (?) QUŠ[631]:

"Tavus kuşu" anlamında kullanılır [III.106/144] 507. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 222).

YÜN ARİQ:

[631] Bu sözcük grubu 166. varaktaki "yün quš" maddesinde incelenmiştir.

“Balasagun yakınların yazlık bir yaylanın adı”dır [III.106/144] 507. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 222).

Kökeni: “Balasagun yanında bir yazlık adı”dır ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 280).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YĒN:

“İnsan vücudu” anlamında kullanılır [III.106/144] 507. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 222).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi buunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TĀP:

"Yara ya da darbeden dolayı ciltte oluşan iz" anlamında kullanılır [III.106/144] 507. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 222).

Kökeni: "İz, vücuttaki darbe; yara izi" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 434, Räsänen, 1969: 462).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 44)'de *çil* sözcüğü "ebras, ebreş yüzlü" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 266)'de *čil* "ciltteki leke" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 183)'de *tạp* "yeter, kâfi"; ŞS (Kunos, 1902: 192)'de *tap* "eser, nişan, alamet" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

SĀP:

"Kılıcın ya da bıçağın sapı" anlamında kullanılır [III.106/144] 507. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 222).

Kökeni: "Kılıcın ya da bıçağın sapı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 782, DTS, 1969: 485). Gülensoy ise sözcüğün kökeniyle ilgili "<*sa-p" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 732).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 135)'de *şap* "sap"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 86)'de *sap* " bıçak sapı"; EZ (Atalay, 1945: 232)'de *sap* "sap"; ŞS (Kunos, 1902: 166)'de *sap* "sap, deste, kulak"; ZT (Kara, 2011: 380)'de *sap* "kulp, sap" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 166)'de *sap* sözcüğü "tar, rişte, iplik; edatdir: sap sarı gibi" anlamlarına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 222)'de yer alan ve "çeşitli işlerdeki sıra" anlamına gelen *sāp* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

SĀP:

"Bir cevap verirken, buğday öğütürken ya da sulama yaparken beklenen sıra" anlamında kullanılır [III.106/144] 507. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 222).

Kökeni: "Herhangi bir şeydeki sıra; art arda gelme" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 782, DTS, 1969: 485).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 135)'de *şap* "sap"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 86)'de *sap* " bıçak sapı"; EZ (Atalay, 1945: 232)'de *sap* "sap"; ŞS (Kunos, 1902: 166)'de *sap* "tar, rişte, iplik; sap, deste, kulak; edatdir: sap sarı gibi"; ZT (Kara, 2011: 380)'de *sap* "kulp, sap" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 222)'de yer alan ve "sap" anlamına gelen *sāp* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ŠĀP ŠĀP:

"Şap şap (yansıma ses)" anlamında kullanılır [III.106/144] 507. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 222).

Kökeni: "Bir şeyi şaplaklamada veya bir şeyi şapur şupur yemede duyulan ses" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (DTS, 1969: 520). Yansımadır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QĀP:

"Şarap tulumu; kap" anlamında kullanılır [III.106/144] 507. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 223).

Kökeni: "Deri çanta, şarap tulumu, torba" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 578).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 134)'de *ḳap* "çanak, kap"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 112)'de *ḳap* "kap" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 134)'de *kap* "kabuk"; İML (Battal, 1997: 37)'de *kap* "kılıf, kın; ağacın kabuğu" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 223)'de yer alan ve "rahimde fetüsün içinde bulunduğu zar" anlamına gelen *qāp* sözcüğü cde bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QĀP:

"Rahimde fetüsün içinde bulunduğu zar" anlamında kullanılır [III.107/146] 508. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 223).

Kökeni: "Çocuğun anne karnında sarıldığı ve bazen doğduğu file; dölüt kesesi, zarı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 578, DTS, 1969: 420).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 134)'de *ḳap* "çanak, kap"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 112)'de *ḳap* "kap" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 134)'de *ḳap* "çanak, kap; kabuk"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 112)'de *ḳap* "kap"; İML (Battal, 1997: 37)'de *kap* "kılıf, kın; ağacın kabuğu" bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 223)'de yer alan ve "kap" anlamına gelen *qāp* sözcüğü cde bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ČĀT:

Oğuz diyalektinde "kuyu" anlamında kullanılır [III.107/146] 508. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 223).

Kökeni: Soğdca *č't* sözcüğü de aynı anlamdadır (Clauson, 1972: 401).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 151)'de *ḳuḏuġ* "kuyu", ME (Yüce, 1993: 153)'de *ḳuyuġ* "kuyu"; İML (Battal, 1997: 48)'de *kuyuğ* "kuyu"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 84)'de *quyu* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 213)'de *kuyu* "kuyu"; EM (Toparlı, 2003: 97)'de *ḳuyı* "kuyu"; ŞS (Kunos, 1902: 137)'de *kuduk* "kuyu; bulak"; ZT (Kara, 2011: 363)'de *ḳuduḳ* sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 288)'de "kuyu" anlamına gelen *quḏuġ* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 27)'de *çat* "kumaşın dikiş yeri"; ŞS (Kunos, 1902: 40)'de *çat* "çit, kenar, dıvar, çalı, çirpi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QĀT:

"Herhangi bir dikenli ağacın meyvesi" anlamında kullanılır [III.107/146] 508. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 223).

Kökeni: "Meyve" için kullanılan genel bir terimdir (Clauson, 1972: 593). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 135)'de *ḳạt* "tin, tel, kat; defa, kez; huzur, ön"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 114)'de *ḳat* "yan, huzur, nezd"; İML (Battal, 1997: 38)'de *kat (ı, ım, ın)* "yanı, yanım, yanın"; EZ (Atalay, 1945: 187)'de *kat* "kat; yan-nezd, ind"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)'de *ḳạt* "kat; yan, huzur"; EM (Toparlı, 2003: 89)'de *ḳạt* "kat, huzur"; ŞS (Kunos, 1902: 12)'de *kat* "Harezm'de bir kasaba ismidir" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 257)'deki "kıvrım" anlamına gelen *qat* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

SĀČ:

"Tava" anlamında kullanılır [III.107/146] 508. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 223).

Kökeni: "Pişirme için demir tabak, tava vb." anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 794, Räsänen, 1969: 391, DTS, 1969: 479).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 134)'de *şaç* "sac"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 84)'de *saç* "üzerinde yufka ekmek pişirilen saç"; EZ (Atalay, 1945: 253)'de *tava* "tava", EZ (Atalay, 1945: 149)'de *baylavuç* "tava" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 170)'de *şaç* "saç"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 134)'de *şaç* "saç"; İML (Battal, 1997: 57)'de *saç* "baş kılı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 84)'de *saç* "bugünkü manasında"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 120)'de *şaç* "saç"; EM (Toparlı, 2003: 102)'de *şaç* "saç"; ŞS (Kunos, 1902: 163)'de *sac* "baş tüyleri; sığırcık kuşu"; ZT (Kara, 2011: 377)'de *saç* "saç" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QĀḌ:

"İnsanları öldüren kar fırtınası" anlamında kullanılır [III.107/146] 508. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 223).

Kökeni: "Kar fırtınası, tipi" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 593, Räsänen, 1969: 217).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 146)'de *tipi* "tipi, kar vb.nin esmesi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 103)'de *tipi* "karlı rüzgâr"; ŞS (Kunos, 1902: 194)'de *töpü* "kar furtunası, buran" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 262)'de *tüpi* "tipi" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BĀR:

"Bir şeyin varlığını gösteren sözcük"tür [III.107/146] 508. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 224).

Kökeni: Bir şeyin varlığını gösterir ve "yok"un karşıtı anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 353).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 98)'de *bar* "var"; İML (Battal, 1997: 16)'de *bar* "var, hazır"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 14)'de *bar* "var"; EZ (Atalay, 1945: 148)'de *bar* "var"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *bar* "var"; EM (Toparlı, 2003: 74)'de *bar* "var, mevcut"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 174, 776b-19)'de "… hem tapılur ki tört maʿnâsı bolġay. Andaḳ ki *bar lafẓ ki bir maʿnâsı mevcūdluġdur* ve bir maʿnâsı emrdür, barurġa ve bir maʿnâsı yükdür ve bir maʿnâsı s̱emerdür."; AL (Kaçalin, 2011: 907)'de *bar* "var"; ŞS (Kunos, 1902: 21)'de *bar* "var, mevcud, bud"; ZT (Kara, 2011: 310)'de *bar* "var, vardır" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 16)'de *bar* "evet"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 174, 776b-19)'de "… hem tapılur ki tört maʿnâsı bolġay. Andaḳ ki *bar lafẓa ki* bir maʿnâsı mevcūdluġdur ve *bir maʿnâsı emrdür, barurġa ve bir maʿnâsı yükdür ve bir maʿnâsı ṣemerdür*."; ŞS (Kunos, 1902: 21)'de *bar* "hest" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BĀR YİGDÄ:

"Büyük iğde ağacı" anlamında kullanılır [III.107/146] 508. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 224).

Kökeni: "Büyük hünnap ağacı; iri iğde" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 353, DTS, 1969: 83).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TĀR:

"Herhangi bir şeyin darı" anlamında kullanılır. Hatta *tār äw* "dar ev" demektir [III.107/146] 508. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 224).

Kökeni: "Dar, sıkışık, sınırlı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 528).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 113)'de *dar* "dar", ME (Yüce, 1993: 183)'de *tar* "dar"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 142)'de *ṭar* "dar"; İML (Battal, 1997: 68)'de *tar* "dar";

EZ (Atalay, 1945: 252)'de *tar* "dar"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 124)'de *ṭar* "dar"; AL (Kaçalin, 2011: 1007)'de *tar* "dar"; ŞS (Kunos, 1902: 182)'de *tar* "sık, teng"; ZT (Kara, 2011: 392)'de *tar* "dar" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 224, 224)'deki "sal; tereyağı tortusu" anlamına gelen *tār* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TĀR:

"Sal" anlamında kullanılır [III.107/146] 508. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 224).

Kökeni: Şişirilmiş deriden yapılmış, birbirine bağlı ya da ahşaptan yapılmış saldır. "Sa:l" sözcüğünün eş anlamlısıdır (Clauson, 1972: 528). DTS'de de sözcükle ilgili "kelek (ırmaklarda kullanılan kelek). Bu, tulumların başları bağlanarak şişirilir, sonra birbirine bağlanır. Suyun üzerinde dam gibi bir şey yapılır. Üzerine oturularak böylelikle su geçilir. Bu kamıştan ve ağaç dallarından dahi yapılır" açıklaması yapılmıştır (DTS, 1969: 536).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 85)'de *sal* "su üzerindeki sal"; AL (Kaçalin, 2011: 990)'de *sal* "ağaçları birbirine bağlayıp yapılan su geçecek nesne"; ŞS (Kunos, 1902: 165)'de *sal* "bir nevi kelektir, büyük sularda merbuten taşınılan direk" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 229)'de *sāl* "sal" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM ve ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 113)'de *dar* "dar", ME (Yüce, 1993: 183)'de *tar* "dar"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 142)'de *ṭar* "dar"; İML (Battal, 1997: 68)'de *tar* "dar"; EZ (Atalay, 1945: 252)'de *tar* "dar"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 124)'de *ṭar* "dar"; AL (Kaçalin, 2011: 1007)'de *tar* "dar"; ŞS (Kunos, 1902: 182)'de *tar* "sık, teng"; ZT (Kara, 2011: 392)'de *tar* "dar" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 224, 224)'deki "dar; tereyağı tortusu" anlamına gelen *tār* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TĀR:

"Tereyağı tortusu" anlamında kullanılır [III.109/148] 509. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 224).

Kökeni: "Bir çeşit süt ürünü"dür (Clauson, 1972: 528).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 113)'de *dar* "dar", ME (Yüce, 1993: 183)'de *tar* "dar"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 142)'de *ṭar* "dar"; İML (Battal, 1997: 68)'de *tar* "dar"; EZ (Atalay, 1945: 252)'de *tar* "dar"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 124)'de *ṭar* "dar"; AL (Kaçalin, 2011: 1007)'de *tar* "dar"; ŞS (Kunos, 1902: 182)'de *tar* "sık, teng";

ZT (Kara, 2011: 392)'de *tar* "dar" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 224)'de "dar; sal" anlamına gelen *tār* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TĀR:

"Irgata verilen ücrete" denir. Irgat ise "tärči" olarak adlandırılır [III.109/148] 509. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 224).

Kökeni: "Gündelik işçinin ücreti; ücret, çalışana verilen para, ödül" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 528, DTS, 1969: 553).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 186)'de *ṭęr* "ücret, kira"; İML (Battal, 1997: 71)'de *ter* "ücret" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 186)'de *ṭęr* "ter"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 144)'de *ter* "ter"; İML (Battal, 1997: 71)'de *ter* "sıcaktan insanın mesamatından sızan su"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 102)'de *tär* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 256)'de *ter* "insandan başkasının kıllı gönü; -deriden çıkan- ter"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 125)'de *ter* "ter"; AL (Kaçalin, 2011: 1013)'de *tėr* "ter"; ZT (Kara, 2011: 396)'de *tér* "ter" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 224)2de yer alan ve "ter" anlamına gelen *tār* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TĀR:

"Ter" anlamında kullanılır [III.109/148] 509. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 224).

Kökeni: "Ter" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 553).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 186)'de *tẹr* "ter"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 144)'de *ter* "ter"; İML (Battal, 1997: 71)'de *ter* "sıcaktan insanın mesamatından sızan su"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 102)'de *tär* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 256)'de *ter* "insandan başkasının kıllı gönü; -deriden çıkan- ter"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 125)'de *ter* "ter"; AL (Kaçalin, 2011: 1013)'de *tėr* "ter"; ZT (Kara, 2011: 396)'de *tér* "ter" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 186)'de *tẹr* "ücret, kira"; İML (Battal, 1997: 71)'de *ter* "ücret" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 224)'de yer alan ve "ücret" anlamına gelen *tā̈r* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ÇĀR ČARMAQ[632]:

"Çocuklar" anlamında kullanılır [III.109/148] 509. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 224).

QĀR:

"Kar" anlamında kullanılır [III.109/148] 509. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 224).

[632] Sözcük grubuyla ilgili bilgiler 236. varaktaki "čār čarmaq" maddesinde verilmiştir.

Kökeni: "Kar" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 641, Räsänen, 1969: 235, DTS, 1969: 422).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 112)'de *ḳar* "kar"; İML (Battal, 1997: 37)'de *kar* "kışıın donmuş halde yağan ve yerde birikip kalan ak madde, kar"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 69)'de *qar* "kar"; EZ (Atalay, 1945: 184)'de *kar* "kar"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)'de *ḳar* "kar"; EM (Toparlı, 2003: 88)'de *ḳar* "kar"; ZT (Kara, 2011: 345)'de *ḳar* "kar" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 70)'de *qar* sözcüğü "Kıpçaklarda –düz arazi–" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BĀZ:

"Yabancı, el" anlamında kullanılır [III.109/148] 509. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 224).

Kökeni: "Yabancı, el" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 388, DTS, 1969: 89).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 153)'de *yaṭ* "yabancı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 122)'de *yat* "yabancı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 123)'de *yavı* "aslı itibarile Türk olmayıp fakat Türkler arasına katılan"; EZ (Atalay, 1945: 281)'de *yat* "yad, yabancı"; EM (Toparlı, 2003: 119)'de *yaḍ* "yabancı"; AL (Kaçalin, 2011: 1040)'de *yat* "bigâne, yabancı"; ŞS (Kunos, 1902: 95)'de *yağı* "yabancı, bikyane", ŞS (Kunos, 1902: 102)'de *yat (yad)* "yad, garib, yabancı; muhalif, bikyane", ŞS (Kunos, 1902: 103)'de *yatlığ*

“mechul, yat adam, yabancı, bedbaht”, ŞS (Kunos, 1902: 103)’de *yava* “gaib, zai', yabancı”, ŞS (Kunos, 1902: 155)’de *ötek* “yabancı, ecnebi”, ŞS (Kunos, 1902: 179)’de *tacik* “yabancı; asiya-i vustada farsi tekellüm edenlere tacik, ve türki tekellüm edenlere 'tat' tâbir edenler”; ZT (Kara, 2011: 422)’de *yat* “yad, yabancı”, ZT (Kara, 2011: 330)’de *ʾél* “yad, yabancı” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 230)’de *yāt kiši* “yabancı kişi” sözcük grubu da bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EK, ML’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 122)’de *baz* sözcüğü “sülh” anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TĀZ:

“Kel” anlamında kullanılır. Buradan gelerek *tāz at* “benekli at”, *tāz qōy* “boynuzsuz koyun”, *tāz yēr* “tuzlu yer” denir [III.109/148] 509. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 224).

Kökeni: Räsänen sözcüğün anlamını “kel” olarak vermiş ve bunu Moğolca *tar* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 467).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 100)’de *taz* “kel gibi”; EZ (Atalay, 1945: 254)’de *taz* “daz”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 125)’de *ṭaz* “kel”; ZT (Kara, 2011: 395)’de *taz* “kel” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 344)’de “kel adam” anlamına gelen *qirpās är* sözcük grubu da bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 100)'de *taz* "Arap"; ŞS (Kunos, 1902: 184)'de *taz* "hayâsız kadın, fahişe" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QĀZ:

"Kaz" anlamında kullanılır [III.109/148] 509. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 225).

Kökeni: Sözcük türe özgüdür. Erken dönemde bazı Hint-Avrupa dillerinde görülür. Toharca, Sanskritçe *haṃsa* sözcüğüyle kıyaslanabilir. Eski İngilizcede *gōs* ve Almancada *Gans* şeklinde karşımıza çıkar (Clauson, 1972: 679). Räsänen de sözcüğün anlamını "kaz" olarak vermiş ve bunu Mançuca *garu*, Tunguzca *gārę* sözcükleriyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 243).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 115)'de *ḳaz* "kaz"; İML (Battal, 1997: 39)'de *ḳaz* "kaz"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 13)'de *ävräk* "kaz", Kİ (Caferoğlu, 1931: 74)'de *qaz* "kaz"; EZ (Atalay, 1945: 189)'de *ḳaz* "kaz"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 112)'de *ḳaz* "kaz"; EM (Toparlı, 2003: 90)'de *ḳaz* "kaz" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 225, 225)'de yer alan ve "Afrāsiyāb'ın kızının adı; ağaç kabuğu" anlamlarına gelen "qāz" sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QĀZ:

"Afrāsiyāb'ın kızının adı"dır [III.109/148] 509. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 225).

Kökeni: "Afrasyab'ın kızı"dır (DTS, 1969: 438). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 115)'de *ḳaz* "kaz"; İML (Battal, 1997: 39)'de *ḳaz* "kaz"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 13)'de *ävräk* "kaz", Kİ (Caferoğlu, 1931: 74)'de *qaz* "kaz"; EZ (Atalay, 1945: 189)'de *ḳaz* "kaz"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 112)'de *ḳaz* "kaz"; EM (Toparlı, 2003: 90)'de *ḳaz* "kaz" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 225, 225)'de yer alan ve "kaz; ağaç kabuğu" anlamına gelen *qāz* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QĀZ SUWİ:

"İla ırmağına akan büyük bir ırmak"tır [III.111/150] 510. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 225).

Kökeni: "Nehir adı"dır ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 439).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QĀZ / QĀS:

"Herhangi bir ağacın kabuğu" anlamında kullanılır [III.111/150] 510. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 225).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "ka:s" maddesinde ele almış ve "ağaç kabuğu" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi vermemiştir (Clauson, 1972: 665).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 67)'de *qabuq* "ağaç kabuğu"; ZT (Kara, 2011: 342)'de *ḳabıḳ* "ağaç kabuğu" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 282, 293)'de "ağaç kabuğu" anlamına gelen *qaḏiz*, *qasuq* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 115)'de *ḳaz* "kaz"; İML (Battal, 1997: 39)'de *ḳaz* "kaz"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 13)'de *ävräk* "kaz", Kİ (Caferoğlu, 1931: 74)'de

qaz “kaz”; EZ (Atalay, 1945: 189)’de *ḳaz* “kaz”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 112)’de *ḳ̇az* “kaz”; EM (Toparlı, 2003: 90)’de *ḳ̇az* “kaz” sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 225, 225)’de yer alan ve “kaz; Afrāsiyāb’ın kızının adı” anlamlarına gelen *qāz* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

BĀŠ:

“Baş” anlamında kullanılır [III.111/150] 510. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 226).

Kökeni: Aslında anatomik olarak “baş” demektir. Ama ayrıca erken dönemde “ordunun başı, herhangi bir şeyin başı, coğrafî özellikler” gibi anlamları da karşılamıştır (Clauson, 1972: 375). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili “<*bāş (Hamilton); < *bal (Ramstedt, 1957; 111); < *balç (T. Tekin, Mak. II, 496)” bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 118).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 99)’de *baş* “baş”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 92)’de *baş* “baş, kafa”; İML (Battal, 1997: 16)’de *baş*[633] “kafa”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 15)’de *baş* “kafa, baş”; EZ (Atalay, 1945: 148)’de *baş* “baş”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 103)’de *baş* “baş, kafa”; EM (Toparlı, 2003: 74)’de *baş* “baş”; AL (Kaçalin, 2011: 907)’de *baş* “baş”; ZT (Kara, 2011: 310)’de *baş* “baş” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve ŞS’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[633] Sözcük İML’de “bauş” şeklinde yazılmıştır. Ancak bu tarafımızca bir yazım yanlış olduğu düşünülerek çalışmamızda” baş” olarak yazılmıştır. Çünkü bu maddedenin altında yer alan “baş” ile kurulmuş sözcük grupları eserde “baş” şeklinde geçmektedir.

ME (Yüce, 1993: 98-99)'de *baş* "yara; önsöz, uç"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 92)'de *baş* "yara"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 15)'de *baş* "yara" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 226)'de yer alan ve "yara" anlamına gelen *bāš* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

BĀŠ:

"Yara" anlamında kullanılır [III.111/150] 510. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 226).

Kökeni: "*Ba:" sözcüğünden türemiş olabilir (Clauson, 1972: 375). Räsänen, sözcüğün "yara" anlamına geldiğini söylemiş ve bunu Moğolca **ba* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 65).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 98-99)'de *baş* "yara; önsöz, uç"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 92)'de *baş* "yara"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 15)'de *baş* "yara" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bie bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 99)'de *baş* "baş"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 92)'de *baş* "baş, kafa"; İML (Battal, 1997: 16)'de *baş* "kafa"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 15)'de *baş* "kafa, baş"; EZ (Atalay, 1945: 148)'de *baş* "baş"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 103)'de *baş* "baş, kafa"; EM (Toparlı, 2003: 74)'de *baş* "baş"; AL (Kaçalin, 2011: 907)'de *baş* "baş"; ZT (Kara, 2011: 310)'de *baş* "baş" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 226)'de yer alan ve "baş" anlamına gelen *bāš* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TĀŠ:

"Taş" anlamında kullanılır [III.112/152] 511. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 226).

Kökeni: Räsänen, sözcüğün anlamını "taş" olarak vermiş ve bunu Moğolca *čila-gun*, Korece *tol* < **tal* sözcükleriyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 466).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 113)'de *daş* "taş", ME (Yüce, 1993: 183)'de *taş* "taş"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 143)'de *ṭaş* "taş"; İML (Battal, 1997: 69)'de *taş* "bildiğimiz sert cisim"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 99)'de *taş* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 253)'de *taş* "taş"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 124)'de *ṭaş* "taş"; EM (Toparlı, 2003: 112)'de *ṭaş* "taş"; AL (Kaçalin, 2011: 1009)'de *taş* "taş"; ZT (Kara, 2011: 393)'de *taş* "taş" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 183)'de *taş* "dış"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 99)'de *taş* "tışarı"; EZ (Atalay, 1945: 253)'de *taş* "açık, aşikâr"; AL (Kaçalin, 2011: 1009)'de *taş* "dış" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TĀŠ TŌN:

"Dışarı kıyafeti" anlamında kullanılır [III.112/152] 511. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 226).

Kökeni[634]: "Dış giyim" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru yalın halde bir sözcüktür (DTS, 1969: 539).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[634] Sözcük grubunun isim unsuru olan "tōn" sözcüğünün köken bilgisi 503. Varaktaki "tōn" maddesinde verilmiştir.

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TĀŠ YĒR[635]:

"Yabancı ülke" anlamında kullanılır [III.112/152] 511. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 226).

Kökeni[636]: "Gurbet" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni verilmemiştir (DTS, 1969: 539).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SĀŠ AT:

[635] Bu sözcük grubu br önceki maddede geçmektedir.

[636] Sözcük grubunun isim unsuru olan "yēr" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 505. varaktaki "yēr" maddesinde verilmiştir.

"Çekingen at" anlamında kullanılır [III.112/152] 511. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 226).

Kökeni[637]: "Çekingen at" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni verilmemiştir (DTS, 1969: 490).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QĀŠ:

"Kaş" anlamında kullanılan bir sözcüktür [III.112/152] 511. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 226).

Kökeni: "Kaş" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir. Metaforik olarak ise "köşe, kenar" demektir (Clauson, 1972: 669).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 135)'de *ḳaş* "kaş"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 113)'de *ḳaş* "kaş"; İML (Battal, 1997: 38)'de *kaş* "insanın gözleri üzerinde yay şeklinde uzanan kıllar, kaş"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 72)'de *qaş* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 187)'de *kaş* "gözdeki kaş"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)'de *ḳaş* "kaş"; EM (Toparlı, 2003: 89)'de *ḳaş* "kaş"; AL (Kaçalin, 2011: 955)'de *ḳaş* "kaş"; ZT (Kara, 2011: 347)'de *ḳaş* "kaş" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[637] Sözcük grubunun isim unsuru olan "āt" sözcüğünün köken bilgisi 29. varaktaki "at" maddesinde verilmiştir.

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 113)'de *ḳaş* "yüzük kaşı"; İML (Battal, 1997: 38)'de *kaş* "yaşimtaşı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 72)'de *qaş* "tepenin başı"; AL (Kaçalin, 2011: 955)'de *ḳaş* "ön, yan"; ŞS (Kunos, 1902: 123)'de *kaş* "nezd, karşu, ön, huzur, beraber; ebru" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 226, 226)'de yer alan ve "siyah ya da beyaz berrak taş; herhangi bir şeyin kenarı" anlamlarına gelen *qāš* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QĀŠ:

"Siyah ya da beyaz berrak taş" anlamında kullanılan bir sözcüktür [III.112/152] 511. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 226).

Kökeni: "Yeşim; beyaz veya siyah temiz taş" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 669, DTS, 1969: 431).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 38)'de *kaş* sözcüğü "yaşimtaşı" anlamına geldiği için bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 135)'de *ḳaş* "kaş"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 113)'de *ḳaş* "kaş; yüzük kaşı"; İML (Battal, 1997: 38)'de *kaş* "insanın gözleri üzerinde

yay şeklinde uzanan kıllar, kaş"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 72)'de *qaş* "bugünkü manasında; tepenin başı"; EZ (Atalay, 1945: 187)'de *ḳaş* "gözdeki kaş"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)'de *ḳaş* "kaş"; EM (Toparlı, 2003: 89)'de *ḳaş* "kaş"; AL (Kaçalin, 2011: 955)'de *ḳaş* "kaş; ön, yan"; ŞS (Kunos, 1902: 123)'de *kaş* "nezd, karşu, ön, huzur, beraber; ebru"; ZT (Kara, 2011: 347)'de *ḳaş* "kaş" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 226)'de yer alan ve "kaş; herhangi bir şeyin kenarı" anlamlarına gelen *qāš* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QĀŠ ÖGÜZ:

Hotan'ın iki yakasında akan ırmağa denir. Bunlardan birine "ürüŋ qāš ögüz" diğerine ise "qara qāš ögüz" denir [III.112/152] 511. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 226).

Kökeni[638]: Hotan'ın iki yakasında akan ırmaktır ve köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 669).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QĀŠ:

"Herhangi bir şeyin kenarı" anlamında kullanılan bir sözcüktür. Buradan gelerek "yār qāši (uçurum kenarı)" denir [III.112/152] 511. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 226).

[638] Sözcük grubunun isim unsuru olan "ögüz" sözcüğünün köken bilgisi 41. varaktaki "ögüz" maddesinde verilmiştir.

Kökeni: DTS'de de sözcüğün anlamı "kenar, sahil, kıyı, hudut" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 431). Sözcüğün kökeni hakkında ise bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 122)'de *ezig* "köşe, bucak, kenar", ME (Yüce, 1993: 185)'de *tẹgre* "çevre, yöre"; AL (Kaçalin, 2011: 955)'de *ḳaş* "ön, yan", AL (Kaçalin, 2011: 1011)'de *tėgre* "dolayı, daire, etraf"; ŞS (Kunos, 1902: 32)'de *bögür* "cenb. pehlu, yan, had, kenar", ŞS (Kunos, 1902: 1)'de *abaku* "yan, taraf, cihet, kenar", ŞS (Kunos, 1902: 123)'de *kaş* "nezd, karşu, ön, huzur" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 126, 341)'de "kenar" anlamına gelen *tägrä*, *siŋar* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 135)'de *ḳaş* "kaş"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 113)'de *ḳaş* "kaş; yüzük kaşı"; İML (Battal, 1997: 38)'de *kaş* "yaşimtaşı", İML (Battal, 1997: 38)'de *kaş* "insanın gözleri üzerinde yay şeklinde uzanan kıllar, kaş"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 72)'de *qaş* "tepenin başı", Kİ (Caferoğlu, 1931: 72)'de *qaş* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 187)'de *kaş* "gözdeki kaş"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)'de *ḳaş* "kaş"; EM (Toparlı, 2003: 89)'de *ḳaş* "kaş"; AL (Kaçalin, 2011: 955)'de *ḳaş* "kaş"; ŞS (Kunos, 1902: 123)'de *kaş* "beraber; ebru"; ZT (Kara, 2011: 347)'de *ḳaş* "kaş" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 226)'de yer alan ve "kaş; siyah ya da beyaz berrak taş" anlamına gelen *qāš* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

BĀĠ:

"Üzüm bağı" anlamında kullanılır [III.112/152] 511. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 226).

Kökeni: Farsça *bāġ* sözcüğü "bahçe" demektir. Çok erken dönemde Türkçede özellikle "üzüm bağı" anlamına gelir. Yerli Türkçe bir sözcük değildir (Clauson, 1972: 311). Räsänen de sözcüğün anlamını "üzüm asması" olarak vermiş ve bunu Farsça *bāġ, bāġ-ča* sözcükleriyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 55).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 91)'de *bāġ* "bağ, bostan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 13)'de *bağ* "bostan (far.)"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *baġ* "bağ, bahçe"; ŞS (Kunos, 1902: 18)'de *bağ (bağu)* "bağ, gülistan, çar-bağ" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EZ, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 96)'de *baġ* "bağ, bez, sargı"; İML (Battal, 1997: 15)'de *bağ* "bağ, ip"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 13)'de *bağ* "bir şeyin bağı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *baġ* "demet"; ŞS (Kunos, 1902: 18)'de *bağ (bağu)* "sargı, çember, pübek, kemer-u kemerçe, peyvend, akd, kurre" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 226)'de yer alan ve "odun ya da başka şeylerin demeti" anlamına gelen *bāġ* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

BĀĠ:

"Odun ya da başka şeylerin demeti" anlamında kullanılır. "Otuŋ bāġi" gibi [III.112/152] 511. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 226).

Kökeni: "Ba:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 310). Sözcük, *ba- (fiil kökü) + -g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 96)'de *baġ* "bağ, bez, sargı"; İML (Battal, 1997: 15)'de *bağ* "bağ, ip"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 13)'de *bağ* "bir şeyin bağı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *baġ* "demet"; ŞS (Kunos, 1902: 18)'de *bağ (bağu)* "sargı, çember, pübek, kemer-u kemerçe, peyvend, akd, kurre" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EZ, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 91)'de *bāġ* "bağ, bostan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 13)'de *bağ* "bostan (far.)"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *baġ* "bağ, bahçe"; ŞS (Kunos, 1902: 18)'de *bağ (bağu)* "bağ, gülistan, çar-bağ" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 226)'de yer alan ve "üzüm bağı" anlamına gelen *bāġ* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TĀĠ:

"Dağ" anlamında kullanılır [III.112/152] 511. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 227).

Kökeni: Räsänen, sözcüğün anlamını "dağ" olarak vermiş ve bunu Moğolca **taji-ga* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 454).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 112)'de *daġ* "dağ", ME (Yüce, 1993: 181)'de *taġ* "dağ"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 141)'de *ṭaġ* "dağ"; İML (Battal, 1997: 67)'de *tağ* "dağ"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 96)'de *tağ* "dağ"; EZ (Atalay, 1945: 249)'de *tag* "dağ", EZ (Atalay, 1945: 253)'de *tav* "dağ"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 124)'de *ṭaġ* "dağ", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 125)'de *ṭav* "dağ"; EM (Toparlı, 2003:

110)'de *ṭaġ* "dağ"; AL (Kaçalin, 2011: 1003)'de *taġ* "dağ"; ZT (Kara, 2011: 389)'de *taġ* "dağ" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 249)'de *tağ* sözcüğü "damga" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

DĀĠ:

"Atlara ya da diğer hayvanlara vurulan damga" dır [III.112/152] 511. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 227).

Kökeni: "Hayvan damgası; belgi, damga, dağ, dağlama" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 463, DTS, 1969: 158).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 182)'de *ṭamġa* "damga"; İML (Battal, 1997: 68)'de *tamga* "mühür ve nişan; dağ ve damga"; EZ (Atalay, 1945: 249)'de *tağ*, "damga", EZ (Atalay, 1945: 250)'de *tamga* "damga", EZ (Atalay, 1945: 249)'de *tağ* "damga", EZ (Atalay, 1945: 290)'de *yuzak* "damga"; ŞS (Kunos, 1902: 56)'de *dağ* "yanık nişan, damğa, yakmak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 321)'de yer alan *tamġa* "damga" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 112)'de *daġ* sözcüğü "dağ" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle ylanacı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 227)'de yer alan ve "değil" anlamına gelen *dāġ* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

DĀĠ / D̲ĀĠ:

Argu diyalektinde "değil" anlamında kullanılan bir sözcüktür [III.112/152] 511. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 227).

Kökeni: "Değil" anlamında kullanılan bir sözcüktür (Clauson, 1972: 463).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 210)'de *yoḳ* "yok", ME (Yüce, 1993: 113)'de *degül* "değil"; İML (Battal, 1997: 91)'de *yoḳ* "varın karşıtı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 127)'de *yoq* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 33)'de *dägül* "değil"; EZ (Atalay, 1945: 287)'de *yoḳ* "yok", EZ (Atalay, 1945: 164)'de *degül* "değil", EZ (Atalay, 1945: 267)'de *tüyül* "değil"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 132)'de *yoḳ* "yok", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 107)'de *degül* "değil", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 127)'de *tügül* "değil"; EM (Toparlı, 2003: 125)'de *yoḳ* "yok, hayır", EM (Toparlı, 2003: 113)'de *tegil* "değil"; ZT (Kara, 2011: 428)'de *yoḳ* "yok, hayır" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 300, 87, III: 221)'de "değil, yok" anlamına gelen *tägül*, *ap*, *yōq* ifadeleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 112)'de *daġ* sözcüğü "dağ"; ŞS (Kunos, 1902: 56)'de *dağ* "yanık nişan, damğa, yakmak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 227)'de yer alan ve "damga" anlamına gelen *dāġ* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

SĀĠ[639]:

Oğuz diyalektinde "akıl, anlayış" anlamında kullanılır [III.114/153] 512. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 227).

Kökeni: "Sa:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 803). Sözcük, *sa- (fiil kökü) + -g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 195) *us* "akıl", ME (Yüce, 1993: 85)'de *ᶜaḳıl* "akıl", ME (Yüce, 1993: 165)'de *ög* "akıl"; İML (Battal, 1997: 80)'de *usug* "hal ve zekâ", İML (Battal, 1997: 54)'de *ök* "anlayış, akıl"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 150)'de *us* "akıl"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 113)'de *us* "akıl"; EZ (Atalay, 1945: 271)'de *us* "akıl"; AL (Kaçalin, 2011: 1030)'de *uḳuş* "anlayış", AL(Kaçalin, 2011: 937)'de *ės* "akıl"; ŞS (Kunos, 1902: 159)'de *us* "akıl, feraset"; ZT (Kara, 2011: 378)'de *saġ* "akıllı, zeki" anlamlarına geldiği için DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 104, 295, 96)'de "akıl" anlamına gelen *uquš, bilig* ve *ōg* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 171)'de *saḳ* "sağ (yan)"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 134)'de *saġ* "sağlam; gerçek"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 84-85)'de *sağ* "salim, sağlam, afiyette olmak; sol"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 121)'de *ṣaġ* "sağ, hasta

[639] "Akıl; sağlık; temiz su; sağ el" anlamlarına gelen "sāğ" sözcükleri ve "sāğ sūw, sāğ älig" sözcük grupları "akıl" anlamındaki "sāğ" maddesinde geçmektedir.

olmayan"; ZT (Kara, 2011: 378)'de *saġ* "sağlam, sağlıklı, sıhhatli; ayık, sarhoş olmayan, uyanık" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 227)'de "sağlık; yün kabartmak için kullanılan çubuk" anlamlarına gelen *sāġ* sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir.

SĀĠ:

Oğuz diyalektinde "sağlık, esenlik" anlamında kullanılır [III.114/153] 512. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 227).

Kökeni: "Sağlık; sağ, esen" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 803, DTS, 1969: 480).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 134)'de *saġ* "sağlam"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 84)'de *sağ* "salim, sağlam, afiyette olmak"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 121)'de *ṣaġ* "sağ, hasta olmayan"; ZT (Kara, 2011: 378)'de *saġ* "sağlam, sağlıklı, sıhhatli" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EZ, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 171)'de *ṣaġ* "sağ (yan)"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 134)'de *saġ* "gerçek"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 85)'de *sağ* "sol"; ZT (Kara, 2011: 378)'de *saġ* "akıllı, zeki; ayık, sarhoş olmayan, uyanık" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 227)'de "akıl; yün kabartmak için kullanılan çubuk" anlamlarına gelen *sāġ* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

SĀĠ SŪW:

Oğuz diyalektinde “temiz, tatlı su” anlamında kullanılır [III.114/153] 512. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 227).

Kökeni[640]: Sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni bilinmemektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözck grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SĀĠ ÄLİG:

Oğuz diyalektinde “sağ el” anlamında kullanılır [III.114/153] 512. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 227).

Kökeni[641]: “Sağ el” anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 803, DTS, 1969: 480).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 57)’de *sağ elik* “sağ el”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 85)’de *sağ äl* “sağ el” sözcük grupları bu maddedekiyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözck grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[640] Sözcük grubunun isim unsuru olan “sūw” sözcüğünün açıklayıcı bir köken bilgisi yoktur.
[641] Sözcük grubunun isim unsuru olan “älig” sözcüğünün köken bilgisi 49. Varaktaki “älig” maddesinde verilmiştir.

ME, KM, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SĀĠ:

"Yün kabartmak için kullanılan çubuk" anlamında kullanılır [III.114/153] 512. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 227).

Kökeni: "İşlenmiş yünleri kabartmaya yarayan çubuk; sağ, yün tutmak ve kabartmak için kullanılan çubukların adı" anlamındaki sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 803, DTS, 1969: 480).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 171)'de *ṣaġ* "sağ (yan)"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 134)'de *saġ* "sağlam; gerçek"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 84-85)'de *sağ* "salim, sağlam, afiyette olmak; sol"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 121)'de *ṣaġ* "sağ, hasta olmayan"; ZT (Kara, 2011: 378)'de *saġ* "akıllı, zeki; sağlam, sağlıklı, sıhhatli; ayık, sarhoş olmayan, uyanık" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 227)'de "sağlık; akıl" anlamlarına gelen *sāġ* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

SĀĠ YĀĠ:

“Yağ” anlamında kullanılır [III.114/153] 512. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 227).

Kökeni: “Saf yağ” anlamına gelen sözcük grubunun unsurlarının kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 803).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözck grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SĀĠ KÖNÜL:

“Saf kalp” anlamında kullanılır [III.114/153] 512. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 227).

Kökeni: “Temiz, saf kalp” anlamına gelen sözcük grubunun unsurlarının kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 803).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözck grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SĀW[642]:

"Atasözü" anlamında kullanılır [III.114/153] 512. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 227).

Kökeni: "Atasözü" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 783, DTS, 1969: 491).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 173)'de *sav* "haber, söz"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 88)'de *sav* "dava" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 227)'de geçen ve "hikâye", "risale", "söz", "ileti", "haber" anlamlarına gelen *sāw* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

SĀW:

"Hikâye" anlamında kullanılır [III.114/153] 512. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 227).

Kökeni: "Hikâye, anlatı; anlatma, tarihsel şeyler" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 783, DTS, 1969: 491).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[642] "Atasözü; hikâye; risale; ileti; söz, haber" anlamlarına gelen "sāw" sözcükleri ve "hikâyelerin yanı sıra mesajları ileten, atasözlerinin uyduran ve haberlerle ilgili olan kişi" ile "gelinin ve damadın akrabaları arasında mesaj ileten kişi" anlamındaki "sāwči" sözcükleri aynı maddede yer almaktadır.

ME (Yüce, 1993: 177)'de *sörçek* "bilmece, kapalı söz; masal, hikâye, efsane"; İML (Battal, 1997: 65)'de *sürçek* "hikâye" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 356)'de yer alan ve "hikâye" anlamına gelen *sörçük* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 173)'de *sav* "haber, söz"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 88)'de *sav* "dava" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 227)'de geçen ve "atasözü", "risale", "ileti", "söz", "haber" anlamlarına gelen *sāw* sözcükleri sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

SĀW:

"Risale" anlamında kullanılır [III.114/153] 512. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 227).

Kökeni: DTS'de sözcüğün anlamı "mesaj, mektup, risale" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 491). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 173)'de *sav* "haber, söz"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 88)'de *sav* "dava" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 227)'de geçen ve "hikâye", "atasözü", "ileti", "söz", "haber" anlamlarına gelen *sāw* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

SĀW:

"İleti" anlamında kullanılır [III.114/153] 512. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 227).

Kökeni: "İleti" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 783).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 173)'de *sav* "haber, söz"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 88)'de *sav* "dava" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 227)'de geçen ve "hikâye", "atasözü", "risale", "söz", "haber" anlamlarına gelen *sāw* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

SĀW:

"Söz" anlamında kullanılır [III.114/153] 512. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 227).

Kökeni: "Konuşma, söz" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir. Bu sözcük ve "sö:z" arasındaki fark basit bir kronoloji ya da diyalekt değilse (sö:z erken dönemde daha nadirdir) miktarın bir kısmı gibi görünmektedir. *Sa:v* "uzun konuşma; anlatı ya da hikaye; ileti" anlamına gelirken *sö:z* temel olarak "tek sözcük ya da kısa ifade" demektir. Erken dönemde çok yaygındır. Ama XIV. yüzyıldan sonra hendiaduoin *söz sav* dışında görülmemiştir (Clauson, 1972: 782).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 173)'de *sav* "haber, söz", ME (Yüce, 1993: 177)'de *söz* "söz", ME (Yüce, 1993: 187)'de *til* "dil (konuşma)"; İML (Battal, 1997: 72)'de *til* "dil; söz, kelâm", İML (Battal, 1997: 63)'de *söz* "lakırdı, kelam"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 93)'de *söz* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 242)'de *söz* "söz", EZ (Atalay, 1945: 258)'de *til* "dil"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 123)'de *söz* "söz"; EM (Toparlı, 2003: 105)'de *sevz* "söz", EM (Toparlı, 2003: 98)'de *lāf* "söz, lâf"; AL (Kaçalin, 2011: 999)'de *söz* "söz"; ŞS (Kunos, 1902: 35)'de *bulte* "söz, suhen, kelam, nutk", ŞS (Kunos, 1902: 127)'de *kep* "söz, kelam"; ZT (Kara, 2011: 385)'de *söz* "söz, laf, kelam" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 120, 266, 334, III: 211)'de "söz" anlamındaki *ayiq, til, kälāčü, sōz* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EZ, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 88)'de *sav* "dava" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 227)'de geçen ve "hikâye", "atasözü", "risale", "ileti", "haber" anlamlarına gelen *sāw* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

SĀW:

"Haber" anlamında kullanılır [III.114/153] 512. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 227).

Kökeni: "Haber" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 783, DTS, 1969: 491).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 173)'de *sav* "haber", ME (Yüce, 1993: 124)'de *ḫabar* "haber" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 173)'de *sav* "söz"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 88)'de *sav* "dava" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 227)'de geçen ve "atasözü", "hikâye", "risale", "söz", "ileti" anlamlarına gelen *sāw* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

SĀWČİ:

"Hikâyelerin yanı sıra mesajları ileten, atasözlerini uyduran ve haberlerle ilgili olan kişi" demektir [III.114/153] 512. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 227).

Kökeni: "Haber veren, hikâye söyleyen, mesaj ileten, atasözlerini aktaran kişiye" denir (Clauson, 1972: 783). "Saw" sözcüğünden türediği açıktır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 201)'de *yalavaç* "elçi", ME (Yüce, 1993: 173)'de *savçı* "elçi"; KM (Battal, 1997: 109)'de *ilçi* "elçi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 38)'de *ilçi* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 168)'de *élçi* "elçi", EZ (Atalay, 1945: 177)'de *ilçi* "elçi"; EM (Toparlı, 2003: 83)'de *elçi/elşi* "elçi", EM (Toparlı, 2003: 84)'de *ḫaberçi*

“peygamber”; ŞS (Kunos, 1902: 97)’de *yalçuk* “elçi, sefir, rusul, vekil”, ŞS (Kunos, 1902: 98)’de *yamcı* “tatar, postacı, vedâci, müzdeci, çapar, haberci”, ŞS (Kunos, 1902: 188)’de *tilci* “haberci” sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 129, III: 152, 172)’de “elçi” anlamına gelen *arqiš*, *yumuš, yumiš* ve *yalāwar* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EK, ML, AL, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 88)’de *savçı* “davacı, yani davayı gören kadı”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 88)’de *savçı* “davayı faslettiğinden dolayı peygambere de ıtlak olunmuştur” sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 227)’de yer alan ve “gelinin ve damadın akrabaları arasında mesaj ileten kişi” anlamına gelen *sāwçi* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

SĀWČİ:

“Gelinin ve damadın akrabaları arasında mesaj ileten kişi” demektir [III.114/153] 512. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 227).

Kökeni: DTS’de sözcüğün anlamı “elçi, dünürcü” olarak verilmiştir ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 491).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 168)’de *savcı* sözcüğü “mersul, mabeynci, görücü” anlamına geldiği için bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 177, 376)’de “gelinin ve damadın akrabaları arasında mesaj ileten kişi” anlamına gelen *yorigči* sözcüğü de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ŠĀW:

Uç'ta kalya taşına benzeyen bir bitkidir. Elbiseleri yıkamada kullanılır [III.114/153] 512. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 228).

Kökeni: Şüphesiz yerel bir sözcüktür. Muhtemelen İranî'dir (Clauson, 1972: 866).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QĀW:

"Tutuşturucu olarak kullanılan kav"dır [III.114/153] 512. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 228).

Kökeni: "Kav" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 579, DTS, 1969: 437).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 114)'de *ḳav* "kav"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 73)'de *qav* "çakmak taşı ile yanan şey"; EM (Toparlı, 2003: 89)'de *ḳav* "kav"; ŞS (Kunos, 1902: 124)'de *kav* "çakmak içün kullanmış kuru ağac tuzu" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EZ, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 73)'de *qav* "yılanların çıkardıkları beyaz kabuk"; ŞS (Kunos, 1902: 124)'de *kav* "kuruyup çevirüp ecvef ve kovuk olan şey" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QĀW QŌW:

Sözcük "tōn qāw qōw boldi" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "kötü dikildiği için elbise kırıştı" şeklinde çevrilebilmektedir [III.114/153] 512. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 228).

Kökeni: Yarı yansımadır (Clauson, 1972: 579).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

LĀW:

"Mühür mumu" anlamında kullanılır [III.114/153] 512. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 228).

Kökeni: Çinceden gelir (Clauson, 1972: 764). Räsänen, sözcüğün anlamını "mühür mumu" olarak vermiş ve bunu Moğolca *lab* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 315).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QĀQ:

"Kuru erik ya da diğerleri" anlamında kullanılır [III.114/153] 512. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 228).

Kökeni: "Herhangi bir şeyin kurusu" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 608).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 152)'de *ḳurug̈* "kuru"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 125)'de *ḳuru* "kuru"; İML (Battal, 1997: 48)'de *kuru* "yaş mukabili"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 82)'de *quru* "kuru"; EZ (Atalay, 1945: 182)'de *kak* "kadit, kuruyan, kakırdıyan", EZ (Atalay, 1945: 212)'de *köru* "kuru"; EM (Toparlı, 2003: 96)'de *ḳurı* "kuru"; AL (Kaçalin, 2011: 951)'de *ḳaḳ* "kurumuş nesne", AL (Kaçalin, 2011: 970)'de

ḳuruġ/ḳuruḳ “kuru”; ŞS (Kunos, 1902: 114)’de *kak* “güneş ve ateşden kurumuş olan, kup-kuru, kavun kakı”, ŞS (Kunos, 1902: 139)’de *kuruk* “kuru”, ŞS (Kunos, 1902: 139)’de *kuruğ* “kuru”; ZT (Kara, 2011: 363)’de *ḳuruḳ* “kuru” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 210, 288)’de “kuru” anlamına gelen *qūr* ve *quruġ* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK ve ML’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 36)’de *kak* “koşuda geri kalan at”; ŞS (Kunos, 1902: 114)’de *kak* “su toplanacak mahal ve mevki, yağmur yeri”; ZT (Kara, 2011: 343)’de *ḳaḳ* “yağmur sularıyla oluşan gölcük” sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QĀQ SŪW:

“Gölet” anlamında kullanılır [III.114/153] 512. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 228).

Kökeni[643]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 114)’de *kak* “su toplanacak mahal ve mevki, yağmur yeri”; ZT (Kara, 2011: 343)’de *ḳaḳ* “yağmur sularıyla oluşan gölcük” sözcükleri bu maddededki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[643] Sözcük grubunu oluşturan sözcüklerin köken bigisi bulunamamıştır.

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BĒG:

"Bey" anlamında kullanılır [III.114/153] 512. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 228).

Kökeni: "Bir boyun ya da kabilenin başı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir. Bütün dönemlerde yaygındır. Çince *po* sözcüğü de "yüz kişinin başı" demektir (Clauson, 1972: 322).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 99)'de *bėg* "bey, emîr"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 93)'de *bey* "bey, emir"; İML (Battal, 1997: 19)'de *bik* "bey, emîr"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 16)'de *bäk* "bey", Kİ (Caferoğlu, 1931: 17)'de *bäy* "Kıpçakçada Emir demektir"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 103)'de *beg* "bey", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 104)'de *biy* "bey"; EM (Toparlı, 2003: 75)'de *beg* "bey"; AL (Kaçalin, 2011: 908)'de *bėg* "bey"; ŞS (Kunos, 1902: 24)'de *bek* "büyük, amir, azim eş-şan" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EZ, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 228)'de yer alan ve "koca" anlamına gelen *bēg* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BĒG:

"Koca" anlamında kullanılır [III.114/153] 512. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 228).

Kökeni: "Bir kadının kocası; eş" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 323; DTS, 1969: 91).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 203)'de *koca* sözcüğü "koca" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 99)'de *bėg* "bey, emîr"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 103)'de *beg* "bey"; EM (Toparlı, 2003: 75)'de *beg* "bey" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 228)'de yer alan ve "bey" anlamına gelen *bēg* sözcüğü de bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TĀG:

"Benzerlik ifade eden bir edat"tır [III.116/155] 513. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 228).

Kökeni: "Gibi" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 475).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 184)'de *tėg* "gibi"; İML (Battal, 1997: 70)'de *tek* "benzetme edatı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 48)'de *kibi* "gibi"; EZ (Atalay, 1945: 201)'de *kibi* "gibi; yakın için benzetme edatı", EZ (Atalay, 1945: 201)'de *kibik* "uzak için benzetme edatı", EZ (Atalay, 1945: 160)'de *cılayın/çılayın* "benzetme edatı", EZ (Atalay, 1945: 237)'de

sınğar “uzak için benzetme edatı”, EZ (Atalay, 1945: 255)’de *teng̈* “eş, benzer anlamına”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 115)’de *kibi/kibik* “gibi”; EM (Toparlı, 2003: 93)’de *kibik* “gibi” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 208)’de “gibi” anlamına gelen *kēp* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, ML, ŞS, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 184)’de *teg* “teğ, asma”; AL (Kaçalin, 2011: 1011)’de *tėg* “değin, gayet” sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ČĀK:

“Burd”a benzer pamuk kumaş anlamında kullanılır [III.116/155] 513. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 228).

Kökeni: “Yeme:kler tarafından yapılan pelerini şeritli pamuklu kumaş” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 413).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 110)'de *çek* "sınır, hat"; AL (Kaçalin, 2011: 1011)'de *çek* "çek, kadı hücceti ve sicili, borç senedi, kura"; ŞS (Kunos, 1902: 41)'de *çek* "ukde, bend, defter, şehadetname, imza, berat" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

NĀG:

"Timsah" anlamında kullanılır. Ayrıca "nāg yilan" "ejderha" ve "nāg yili" de "Türklerin on iki yılından biridir" [III.116/155] 513. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 228).

Kökeni: Sanskritçe *nāga* sözcüğünden gelir (Clauson, 1972: 776).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BĀL:

Suvarin, Kıpçak ve Oğuz diyalektlerinde "bal" demektir. Türkler ise buna "ari yaġi" der [III.116/155] 513. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 228).

Kökeni: Räsänen, sözcüğün anlamının "bal" olduğunu belirtmiş ve bunu Moğolca *bal*, Sanskritçe *madhu* sözcükleriyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 59).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 97)'de *bạl* "bal"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 91)'de *bal* "bal"; İML (Battal, 1997: 15)'de *bal* "bal"; EZ (Atalay, 1945: 147)'de *bal* "bal"; EK

(Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *bal* "bal"; ŞS (Kunos, 1902: 20)'de *bal* "asel, engübin" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 20)'de *bal* sözcüğü "şehd, cenah, yürek, kalb" anlamlarına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TĀL:

"Taze ağaç dalı" anlamında kullanılır. Bu yüzden uzun ve ince adamlara "tāl bōḏluġ" denir [III.116/155] 513. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 229).

Kökeni: En erken anlamı "dal, ince dal"dır ve sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 489).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 108)'de *butaḳ* "dal"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 87)'de *çıbuḳ* "dal", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 98)'de *butaḳ* "budak", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 141)'de *ṭal* "dal"; İML (Battal, 1997: 22)'de *budak* "budak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 22)'de *budaq* "dal"; EZ (Atalay, 1945: 158)'de "budak/butak" "budak", EZ (Atalay, 1945: 250)'de *tal agaç* "ağaç dalı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 106)'de *buṭaḳ* "budak"; EM (Toparlı, 2003: 78)'de *budaḳ* "dal, budak"; AL (Kaçalin, 2011: 1004)'de *tal* "dal, budak"; ŞS (Kunos, 1902: 180)'de *tal* "sürgün"; ZT (Kara, 2011: 377)'de *pudaġ* "budak, dal" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 289, 289, 291, 256)'de "budak" anlamına gelen *butaq, butiq, čïpiq, čip* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČĀL QŌY:

"Karışık siyah ve beyaz renkteki koyun" anlamında kullanılır [III.116/155] 513. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 229).

Kökeni[644]: "Gri beyaz koyun" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni verilmemiştir (DTS, 1969: 136).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SĀL:

"Sal" anlamında kullanılır. "Tār" ile anlamı aynıdır [III.116/155] 513. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 229).

Kökeni: "Sal" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 824, DTS, 1969: 482).

---

[644] Sözcük grubunun isim unsuru olan "qōy" sözcüğünün kökeni bilgisi 504. varaktaki "qōn" maddesindedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 85)'de *sal* "su üzerindeki sal"; AL (Kaçalin, 2011: 990)'de *sal* "ağaçları birbirine bağlayıp yapılan su geçecek nesne"; ŞS (Kunos, 1902: 165)'de *sal* "bir nevi kelektir, büyük sularda merbuten taşınılan direk" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 224)'de *tār* "sal" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 229)'de yer alan ve "tutkal" anamına gelen *sāl* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

SĀL:

"Bir tür macun"dur [III.116/155] 513. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 229).

Kökeni: Muhtemelen Toharca ya da Hintçedir ama Çince değildir (Clauson, 1972: 824).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 85)'de *sal* "su üzerindeki sal"; AL (Kaçalin, 2011: 990)'de *sal* "ağaçları birbirine bağlayıp yapılan su geçecek nesne"; ŞS (Kunos, 1902: 165)'de *sal* "bir nevi kelektir, büyük sularda merbuten taşınılan direk" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 229)'de yer alan ve "sal" anlamına gelen *sāl* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TĀM:

"Duvar" anlamında kullanılır [III.116/155] 513. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 229).

Kökeni: "Duvar" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 502, DTS, 1969: 529).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 182)'de *tam* "bina, duvar"; İML (Battal, 1997: 67)'de *tam* "dam"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 97)'de *tam* "yağmur damlası; bir şeyin tiş yüzü, dam, elbise"; EZ (Atalay, 1945: 250)'de *tam* "düz olan nesne; damla"; EM (Toparlı, 2003: 82)'de *duvār*, duvar"; AL (Kaçalin, 2011: 1005)'de *tam* "dam, çatı"; ŞS (Kunos, 1902: 181)'de *tam* "dam, bina örtüsü; katra, damla"; ZT (Kara, 2011: 391)'de *tam* "dam; duvar" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EK, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 267)'de yer alan ve "kapının kilidi" anlamına gelen *tam* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ÄM SĀM:

“İlaç” anlamında kullanılır. “Sām” tek başına kullanılmaz [III.116/155] 513. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 229).

Kökeni: “İlaç” anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (DTS, 1969: 172).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 129)’deki *ʿilāc* “ilaç, em”; İML (Battal, 1997: 29)’de *em* “ilâç”; ŞS (Kunos, 1902: 11)’de *am* “deva, ilaç, derman” sözcükleri bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 90)’de *äm* “ilaç” sözcüğü de bu sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QĀM:

“Kâhin” anlamında kullanılır [III.116/155] 513. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 229).

Kökeni: “Büyücü, kâhin” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 625).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 36)’de *kam* sözcüğü “kâhin, (şaman) efsuncu” anlamına geldiği için bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 68)'de *qam* "hekim"; EZ (Atalay, 1945: 183)'de *kam* "süt nine, daya; kendir"; ŞS (Kunos, 1902: 116)'de *kam* "tabib, hekim, danişmend, filosof" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TĀN:

"Sabahın ve akşamın erken saatlerinde esen soğuk rüzgâr" anlamında kullanılır [III.116/155] 513. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 229).

Kökeni: "Serin bir esinti" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 510).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 142)'de *ṭan* "seher vakti, tan"; EZ (Atalay, 1945: 251)'de *tan* "sabah; yarın" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

XĀN:

Onların en büyük hakanıdır. Bu isim Afrasiyāb'ın ataları tarafından verilmiştir. O, kağandır. Bu ismin verilmesinin uzun bir hikâyesi vardır [III.116/155] 513. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 229).

Kökeni: "Xağan" sözcüğünün hemen hemen eş anlamlısıdır (Clauson, 1972: 630). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 32)'de *hakan* "hükümdar, hakan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 68)'de *qan* "melik, xan"; EZ (Atalay, 1945: 183)'de *kan* "han, hakan"; ŞS (Kunos, 1902: 74)'de *gürkan* "hakan", ŞS (Kunos, 1902: 79)'de *hakan* "padişah, şahinşah, aslı huhan dir; işbu unvan umumen her padişaha itlak oluna bilir ise de, fakat çin hükmdarlarına mahsus ve munhasirdir", ŞS (Kunos, 1902: 111)'de *kaan* "hakan, padişah, hükmdar, saltanat; bir hükmdar ismi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SĀN:

"Sayı" anlamında kullanılır [III.116/155] 513. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 229).

Kökeni: "Sa:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 831). Sözcük, *sa- (fiil kökü) + -n (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 166)'de *san* sözcüğü "hesab" anlamına geldiği için bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 166)'de *san* sözcüğü "yoklama; parça; itibar" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QĀN:

"Kan" anlamında kullanılır [III.118/157] 514. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 229).

Kökeni: "Kan" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 629, DTS, 1969: 416).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 134)'de *ḳan* "kan"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 112)'de *ḳan* "kan"; İML (Battal, 1997: 37)'de *kan* "insan ve hayvanların damarlarından akan kırmızı madde, kan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 68)'de *qan* "kan"; EZ (Atalay, 1945: 183)'de *kan* "kan"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)'de *ḳan* "kan"; EM (Toparlı, 2003: 87)'de *ḳan* "kan"; AL (Kaçalin, 2011: 952)'de *ḳan* "kan"; ZT (Kara, 2011: 344)'de *ḳan* "kan" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 112)'de *ḳān* "maden"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 68)'de *qan* "melik, xan"; EZ (Atalay, 1945: 183)'de *kan* "han, hakan"; ŞS (Kunos,

1902: 117)'de *kan* "çok, vafir, ziyade" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

MĀN QİŠLĀĠ:

"Oğuz ülkesinde bir yer adı"dır [III.118/157] 514. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 229).

Kökeni: "Oğuz ülkesinde bir yer adı"dır ve köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 766).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

MĀN KÄND[645]:

"Kaşgar yakınlarında bir şehir adı"dır [III.118/157] 514. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 229).

Kökeni: "Kaşgar yakınlarında harap olmuş bir şehir"dir ve köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 766).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

[645] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

MĀN YAŠLİĠ QŌY:

"Dört yaşını geçmiş koyun" anlamında kullanılır [III.118/157] 514. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 229).

Kökeni[646]: Dört yaşını geçmiş koyun" anlamına gelen sözcük grubunun birinci unsurunun kökeni bilinmemektedir, ikinci unsuru *yaş (isim kökü)* + *lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 766).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BĀY:

"Zengin" anlamında kullanılır [III.118/157] 514. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 230).

Kökeni: Räsänen, sözcüğün anlamını "zengin" olarak vermiş ve bunu Moğolca *bajan* sözcüğü ile karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 56).

[646] Sözcük grubunun isim unsuru olan "qōy" sözcüğünün kökeni bilgisi 504. varaktaki "qōn" maddesindedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 99)'de *bay* "zengin, varlıklı"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 93)'de *bay* "zengin"; İML (Battal, 1997: 17)'de *bay* "zengin"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 16)'de *bay* "zengin"; EZ (Atalay, 1945: 149)'de *bay* "zengin"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 103)'de *bay* "zengin"; EM (Toparlı, 2003: 74)'de *bay* "zengin"; ŞS (Kunos, 1902: 20)'de *bay* "zengin, tuvanger, gani, maldar, sahib-i servet"; ZT (Kara, 2011: 311)'de *bay* "altın, para sahibi; zengin" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BĀY YİĠĀČ[647]:

"Uç yakınlarında, Uç ve Kuça arasında bir yer adı"dır [III.118/157] 514. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 230).

Kökeni[648]: "Bir yer adı"dır ve sözcük grubunun birinci unsurunun köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 384).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[647] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

[648] İkinci unsur olan "yiġač" sözcüğünün kökeni 448. varaktaki "yiġač" maddesinde incelenmiştir.

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TĀY:

"Tay" anlamında kullanılır [III.118/157] 514. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 230).

Kökeni: Bir ya da iki yaşındaki taydır. Kulundan daha yaşlıdır (Clauson, 1972: 566). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 124)'de *ḳulun* "küçük tay, bir yaşındaki tay", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 143)'de *ṭay* "iki yaşındaki tay"; İML (Battal, 1997: 47)'de *kulun* "küçük at yavrusu", İML (Battal, 1997: 70)'de *tay* "biraz büyümüş kulun"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 81)'de *qulun* "tay", Kİ (Caferoğlu, 1931: 100)'de *tay* "at yavrusu"; EZ (Atalay, 1945: 254)'de *tay* "tay, at yavrusu"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 125)'de *ṭay* "tay"; EM (Toparlı, 2003: 112)'de *ṭay* "tay"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 177, 777b-2)'de "…dağı köprekin Türkçe ayturlar. Bir *ḳulun*nı küre dirler. Özge *tay* ve ġunan ve dönen ve tulan ve çırġavlanġa digünçe faṣīḥraḳ…"; ZT (Kara, 2011: 363)'de *ḳulun* "tay" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 307)'de *qulun* "tay" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SĀY:

“Taşlık zemin” anlamında kullanılır [III.118/157] 514. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 230).

Kökeni: “Taşla örtülmüş alan; taşlık çöl; volkan olan yerdeki kara taşlık yer; çöllü düzlük” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 858, DTS, 1969: 481).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 88)’de *say* “atın boyu kada derinlikte olmayan su”; ML (Barutçu Özönder, 1996: 176-F779b)’de “…ḳır işme, burtaġ ve sigritme, sırt, uçma, işme, ılat, ḳır alang, toḳay, köl, kü/ölek, sang, sayang, çaḳıl, *say*, şurtang dik nimelerning köpige at ta‘yīn ḳılmaydurlar…”; AL (Kaçalin, 2011: 992)’de *say* “kışın suyu akıp yazın akmayan malum dere; vakit”; ŞS (Kunos, 1902: 164)’de *say* “ırmak, çay, büyük akar su”; ZT (Kara, 2011: 382)’de *say* “deniz” sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

SĀY YARİQ:

“Vücuda giyilen zırh” anlamında kullanılır [III.118/157] 514. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 230).

Kökeni: “Zırh, zırhlı levha” anlamına gelen sözcük grubunu oluşturan sözcüklerin kökeni bilinmemektedir (Clauson, 1972: 858).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QĀY:

"Bir Türk boyu"dur [III.118/157] 514. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 230).

Kökeni: "Türk kabilelerinden biri"dir ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 406).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 39)'de *kay ?* "hangisi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 73-74)'de *qay* "nereye; yağmur ile beraber dolu"; AL (Kaçalin, 2011: 956)'de *ḳay* "hangi, hangisi, nere; karla karışık yağmur"; ŞS (Kunos, 1902: 113)'de *kay* "huruf-i istifham, kayısı, hangı, kangı, kaydeki, neredeki" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YĀP YŌP:

"Aldatıcı, aldatan" anlamında kullanılır [III.118/157] 514. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 230).

Kökeni: "Dalavere, yalan, aldatma; kurnazlık" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 870, DTS, 1969: 235).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 896)'de *aldaġ* "aldatmak"; ŞS (Kunos, 1902: 10)'de *aldağ* "al, hile", ŞS (Kunos, 1902: 160)'de *uştulum* "hile", ŞS (Kunos, 1902: 163)'de *rak* "hile", ŞS (Kunos, 1902: 10)'de *alduken* "hile", ŞS (Kunos, 1902: 88)'de *inckelik* "hile", ŞS (Kunos, 1902: 112)'de *kac* "hile" sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 119, 263, III: 220)'de "hile "anlamına gelen *āl*, *täw*, *yāp yōp* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YĀT KİŠİ:

"Yabancı" anlamında kullanılır [III.118/157] 514. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 230).

Kökeni[649]: "Yabancı" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 882).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 153)'de *yaṭ* "yabancı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 122)'de *yat* "yabancı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 123)'de *yavı* "aslı itibarile Türk olmayıp fakat Türkler arasına katılan"; EZ (Atalay, 1945: 281)'de *yat* "yad, yabancı"; EM (Toparlı, 2003: 119)'de *yaḍ* "yabancı"; AL (Kaçalin, 2011: 1040)'de *yat* "bigâne,

[649] Sözcük grubunun isim unsuru olan "kiši" ise 544. varakta müstakil olarak ele alındığı için burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

yabancı"; ŞS (Kunos, 1902: 95)'de *yağı* "yabancı, bikyane", ŞS (Kunos, 1902: 102)'de *yat (yad)* "yad, garib, yabancı; muhalif, bikyane", ŞS (Kunos, 1902: 103)'de *yatlığ* "mechul, yat adam, yabancı, bedbaht", ŞS (Kunos, 1902: 103)'de *yava* "gaib, zai', yabancı", ŞS (Kunos, 1902: 155)'de *ötek* "yabancı, ecnebi", ŞS (Kunos, 1902: 179)'de *tacik* "yabancı; asiya-i vustada farsi tekellüm edenlere tacik, ve türki tekellüm edenlere 'tat' tâbir edenler"; ZT (Kara, 2011: 422)'de *yat* "yad, yabancı", ZT (Kara, 2011: 330)'de *ʾél* "yad, yabancı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 224)'de *bāz* "yabancı" sözcüğü de bu sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EK, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YĀT[650]:

"Yağmur ve rüzgâr getirmek için taşlarla yapılan kehanet" anlamında kullanılır [III.118/157] 514. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 230).

YĀZ:

"Yaz" anlamında kullanılır [III.118/157] 514. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 230).

Kökeni: Räsänen, sözcüğün anlamını "bahar, yaz" olarak vermiş ve bunu Moğolca *naran*, Mançuca *ńar-hun*, Korece *ńęrim* sözcükleriyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 193).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[650] Sözcükle ilgili bilgiler 445. varakta yer alan "yat" maddesinde verilmiştir.

ME (Yüce, 1993: 206)'de *yay* "yaz"; İML (Battal, 1997: 87)'de *yay* "yaz mevsimi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 123)'de *yay* "yaz"; EZ (Atalay, 1945: 282)'de 'de *yay* "yaz", EZ (Atalay, 1945: 282)'de 'de *yaz* "yaz"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 130)'de *yaz* "yaz mevsimi"; ZT (Kara, 2011: 423)'de *yaz* "yaz mevsimi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 88)'de *yaz* "ilkyaz / ilkbahar"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 123)'de *yaz* "ilkbahar" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YĀS:

"Kayıp, zarar" anlamında kullanılır [III.118/157] 514. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 231).

Kökeni: "Zarar, yıkım, kayıp" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir. Çağdaş dönemde Arapça *ya's* sözcüğünden ayrılır (Clauson, 1972: 973, DTS, 1969: 244).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 204)'de *yas* "bela, musibet", ME (Yüce, 1993: 215)'de *ziyān* "zarar, ziyan"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 161)'de *ziyān* "zarar"; EM (Toparlı, 2003: 126)'de *ziyān* "ziyan, zarar" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 204)'de *yas* "yas, mâtem"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 121)'de *yas* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 280)'de *yas* "yassı"; EM (Toparlı, 2003: 121)'de *yaṣ* "üzüntü, yas"; ŞS (Kunos, 1902: 101)'de *yas* "matem, keder, melul" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YĀŠ:

"Gözyaşı" anlamında kullanılır [III.118/157] 514. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 231).

Kökeni: "Gözyaşı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 976, DTS, 1969: 246).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 205)'de *yaş* "göz yaşı"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 155)'de *yaş* "göz yaşı"; İML (Battal, 1997: 87)'de *yaş* "göz yaşı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 121)'de *yaş* "göz yaşı"; EZ (Atalay, 1945: 280)'de *yaş* "gözdeki yaş"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 129)'de *yaş* "gözyaşı"; ZT (Kara, 2011: 421)'de *yaş* "göz yaşı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 205)'de *yaş* "taze, yaş; ıslak; ömür, yaş"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 155)'de *yaş* "yaş, ıslak; ömür"; İML (Battal, 1997: 87)'de *yaş* "taze ot"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 121)'de *yaş* "ömür; bugünkü manasında; yaş ot"; EZ (Atalay, 1945: 280)'de *yaş* "ömür-yaş; nem-yaşlık"; AL (Kaçalin, 2011: 1039)'de *yaş* "yaş, ıslak; tıfıl"; ŞS (Kunos, 1902: 102)'de *yaş* "çocuk; ıslak, rutubetli; dumu; taze,

körpe"; ZT (Kara, 2011: 421)'de *yaş* "çocuk; yıl, yaş" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 147)'de "yeşillik" anlamına gelen *yaš* sözcüğü de bu sözükle yalancı eş değerdir.

YĀŠ[651]:

"Yeşillik; taze" anlamında kullanılır [III.118/157] 514. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 231).

YĀĠ:

"Yağ" anlamında kullanılır. "Sāġ yāġ" ise "tereyağı" demektir. Oğuzlar hayvansal yağa "yāġ" der [III.119/159] 515. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 231).

Kökeni: "Makine yağı, yağ" için kullanılan genel bir terimdir (Clauson, 1972: 895).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 200)'de *yaġ* "yağ"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 152)'de *yaġ* "yağ"; İML (Battal, 1997: 83)'de *yag* "(malûm)"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 117)'de *yağ* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 275)'de *yag* "yağ", EZ (Atalay, 1945: 281)'de *yav* "yağ"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 128)'de *yaġ* "yağ"; EM (Toparlı, 2003: 119)'de *yaġ* "yağ"; ZT (Kara, 2011: 415)'de *yaġ* "sarı yağ (tere yağı)" sözcükleri bu maddedeki "čir" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 163, I: 259)'de "yağ" anlamına gelen *yaqri, čir* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL ve ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

[651] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir. Sözcükle ilgili bilgiler 446. varaktaki "yaš" maddesinde verilmiştir.

YĀQ YŪQ:

"Kapta kalan gıda tortuları" anlamında kullanılır. Buradan gelerek "uzak akrabalara" da "yāq yūq qadaş" denir [III.119/159] 515. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 231).

Kökeni: "Kapta kalan yemek artığı" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 895).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 148)'de *yuq* "yemek artığı" sözcüğü bu sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YĀK:

"Şeytan" anlamında kullanılır [III.119/159] 515. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 231).

Kökeni: Hala desteklenen bir teoride *yakka* sözcüğünden geldiğine inanılır. Sanskritçe *yakşa* "şeytan" sözcüğünün Prakrit şeklidir ve bu, ihtimal dışıdır. *Yakşa* sözcüğü TT VII'de geçmektedir. Ama bu, Sanskritçe sözcüğün Soğdca ya da Çince transkripsiyonudur (Clauson, 1972: 910).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 206)'de *yek* "şeytan"; İML (Battal, 1997: 89)'de *yek* "şeytan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 124)'de *yäk* "şeytan"; EZ (Atalay, 1945: 283)'de *yek* "şeytan"; ŞS

(Kunos, 1902: 60)'de *ecne* "şeytan" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YĀL:

"Atın yelesi" anlamında kullanılır [III.119/159] 515. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 231).

Kökeni: "Atın yelesi" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir. İlk dönemde Moğolcada *del* olarak bulunur (Clauson, 1972: 916).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 206)'de *yal* "kıl, tüy"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 153)'de *yal* "yal"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 117)'de *yal* "at yalı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 206)'de *yal* "kira, ücret"; İML (Battal, 1997: 84)'de *yal* "ön ayağı ak olan at"; ŞS (Kunos, 1902: 97)'de *yal* "parlak, düz, musattih" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YĀM[652]:

"Göz ya da başka bir şeydeki zerre, leke" anlamında kullanılır [III.119/159] 515. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 231).

YĀN:

"Kalça kemiğinin ucu" anlamında kullanılır [III.119/159] 515. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 232).

Kökeni: Kalça için kullanılan anatomik bir terimdir (Clauson, 1972: 940). DTS'de sözcüğün anlamı "yan, taraf, böğür" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 231).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 153)'de *yan* "yan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 119)'de *yaŋ* "yan"; EZ (Atalay, 1945: 277)'de *yan* "yan"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 129)'de *yan* "yan"; EM (Toparlı, 2003: 120)'de *yan* "yan, yan taraf"; AL (Kaçalin, 2011: 1037)'de *yan* "yan, taraf"; ZT (Kara, 2011: 417)'de *yan* "yan; kalça, böğür" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 202)'de *yan* "yan, taraf, yön"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 174, 776b-18)'de " Ve tüş lafẓıda hem bu nev' üç ma'nâ bar. Ve yana *yan* lafẓıda ve yaḳ lafẓıda hem bu ḫāldür…" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YĀY:

"İlkbahar" anlamında kullanılır [III.119/159] 515. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 232).

---

[652] Sözcükle ilgili bilgiler 446. varakta yer alan "yam" maddesinde verilmiştir.

Kökeni: Türkçede "bahar" ve "yaz" sözcükleri arasında mutlak bir karışıklık vardır. Çünkü *yaz:* "yaz" anlamına gelirken *yay* "ilkbahar" demektir (Clauson, 1972: 980).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 88)'de *yaz* "ilkyaz / ilkbahar"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 123)'de *yaz* "ilkbahar"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 130)'de *yay* "bahar mevsimi"; EM (Toparlı, 2003: 121)'de *yay* "ilkbahar" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 206)'de *yay* "yaz"; İML (Battal, 1997: 87)'de *yay* "yaz mevsimi", İML (Battal, 1997: 87)'de *yay* "ok atma aleti"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 123)'de *yay* "yaz"; EZ (Atalay, 1945: 282)'de 'de *yay* "yay", EZ (Atalay, 1945: 282)'de 'de *yay* "yaz"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 130)'de *yay* "yay"; EM (Toparlı, 2003: 121)'de *yay* "yay"; ŞS (Kunos, 1902: 96)'de *yay* "okun kemani, yazın kemali, tabistan"; ZT (Kara, 2011: 423)'de *yay* "ok atmaya yarayan alet, yay" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ČÜVİT:

"Qizil čüvit (parlak kırmızı)" "al čüvit (kızıl)" "kōk čüvit (Akdeniz mavisi)" "yašil čüvit (bakır yeşili)" "sariġ čüvit (arsenik)" gibi çeşitleri vardır. Čüvit bu renklerin tümü için kullanılan genel bir terimdir ve belirli bir renk adı ile ayırt edilir [III.121/161] 516. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 232).

Kökeni: Boya maddesi türlerinden biridir. Belki de renkli topraktır. Kökeni bilinmemektedir (Clauson, 1972: 395).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 47)'de *çivit* sözcüğü "reng, boya, nil" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAVUT:

"Yeni doğum yapmış kadınlara verilen bir yemek"tir. "Qāġūt" sözcüğü bunun varyantıdır [III.121/161] 516. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 233).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "ka:ğut" sözcüğüne yönlendirmiştir. Bu sözcük ise "ka:ğ-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 610). Sözcük, *kağ- (fiil kökü)* + *-(u)t (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 67)'de *talqan* "kavut"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 73)'de *qavut [Kıpç.]* "kavrulmuş buğday"; EZ (Atalay, 1945: 186)'de *karuk* "kavut", EZ (Atalay, 1945: 188)'de *kavut* "kavut"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 177, 777b-10)'de "…ayturlar. Ve ḳımızını ve sormanı ve baḫsumnı ve bozanı dağı Türkçe ayturlar. Yana tutmaç ve umaç ve kömeç ve *talġan*nı hem Türkçe…"; AL (Kaçalin, 2011: 1005)'de *talḳan* "tarlada buğday tamam olmadan ateşe gösterip el ile ovup yemek, ütme buğday"; ŞS (Kunos, 1902: 125)'de *kavut* "leblebi, nohut, kavrulmuş olan arpa ve buğday ve bakla" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 331)'de "yeni doğum yapmış kadınlara verilen bir yemek" anlamındaki *talqān* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EK, EM, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 136)'de *ḳavut* sözcüğü "sık" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QOVUČ:

"Cin çarpması belirtisi" anlamında kullanılır [III.121/161] 516. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 233).

Kökeni: "W" sesini barındırdığı için Oğuzca olduğu düşünülür. Muhtemelen "*kowğuç" sözcüğünden gelir (Clauson, 1972: 581). DTS'de ise sözcük "söz, cin çarpan insanlardan cinleri kovalamak için söylenen söz" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 462).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÜVÄČ YÜGÜN:

"Nayzakī dizgini" anlamında kulanılır [III.121/161] 516. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 233).

Kökeni: "Küçük yular, çilbir" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (DTS, 1969: 331).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QOVUZ[653]:

"Qovuč" sözcüğünün bir varyantıdır [III.121/161] 516. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 233).

QOVUZ:

"Şaraptaki parçacık" anlamında kullanılır [III.121/161] 516. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 233).

Kökeni: "Şaraptaki parçacık; çerçöp, tortu" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 589, DTS, 1969: 462).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[653] Sözcükle ilgili bilgiler 516. varaktaki "qovuč" maddesinde verilmiştir.

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 233)'de yer alan ve "cin çarpması belirtisi" anlamına gelen *qovuz* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

KÖVÜZ:

"Halı ve yünden dokunmuş yatak ya da döşek" anlamında kullanılır [III.122/164] 517. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 233).

Kökeni: "Halı, kilim" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 692).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YUVUĠ[654]:

"Yuwuġ" sözcüğünün bir varyantıdır ve "sel tarafından yuvarlanan kaya" demektir [III.122/164] 517. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 233).

SUVİQ:

Kesilmiş süt ya da şurup gibi herhangi bir sıvı için kullanılan bir sözcüktür [III.122/164] 517. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 233).

[654] Sözcükle ilgili bilgiler 450. varakta yer alan "yuwuġ" maddesinde verilmiştir.

Kökeni: “Suva:-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 786). “-k (fiilden isim yapım eki)” ile yapılmıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 174)’de *suvuk* sözcüğü “revnaklı; akar” anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SUVİQ QUḌRUQ:

“Katır kuyruğu gibi az kıllı ve uzun kuyruk” demektir [III.122/164] 517. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 233).

Kökeni: “Deve kuyruğu gibi az kıllı ve uzun kuyruk” anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 786).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QOVUQ:

"Herhangi bir şeyin oyuk olması" demektir. "Qowuq" sözcüğünün bir varyantıdır [III.122/164] 517. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 233).

Kökeni: *Kovı:* sözcüğüyle akrabadır (Clauson, 1972: 583).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 80)'de *qovuq* "içi boş olan her oyuk (delik deşik)"; EZ (Atalay, 1945: 224)'de *oyuk* "oyulmuş"; ŞS (Kunos, 1902: 125)'de *kavuk* "içi boş olan" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 293)'de "oyuk şey" anlamına gelen *qowuq nāŋ* sözcük grubu da bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAVUQ[655]:

"Mesane" anlamında kullanılan bir sözcüktür ve "qawuq" sözcüğünün bir varyantıdır [III.122/164] 517. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 233).

QAVİQ[656]:

"Darı kepeği" anlamında kullanılan bir sözcüktür [III.122/164] 517. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 233).

[655] Bu sözcükle ilgili bilgiler 192. varaktaki "qawuq" maddesinde verilmiştir.
[656] Bu sözcükle ilgili bilgiler 192. varaktaki "qawiq" maddesinde verilmiştir.

KÜVÜK MÜŠ[657]:

"Erkek kedi" anlamında kullanılır [III.122/164] 517. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 234).

KÜVÜK[658]:

Oğuz diyalektinde "saman" anlamında kullanılır [III.122/164] 517. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 234).

Kökeni: Kaşgarlı dışında ilk ünlü –e–'dir. Kaşgarlı'da bu sözcük "küvük"ten sonra gelir. –ü–, –e– için yanlış olabilir ama –é– de yanlış olabilir (Clauson, 1972: 689).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 127)'de *küvük* "saman", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 135)'de *saman* "saman"; İML (Battal, 1997: 41)'de *kevek* "saman"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 47)'de *kävük* "saman"; EZ (Atalay, 1945: 232)'de *saman* "saman", EZ (Atalay, 1945: 197)'de *kevük* "saman"; EM (Toparlı, 2003: 103)'de *şaman* "saman"; ZT (Kara, 2011: 379)'de *saman* "saman" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 315)'de *samān* "saman" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAVİL:

"Av sırasında doğan için çalınan davul" demektir [III.122/164] 517. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 234).

---

[657] Bu sözcükle ilgili bilgiler 197. varaktaki "küwük müš" maddesinde verilmiştir.
[658] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

Kökeni: Arapça "ṭabl" sözcüğünden gelir. Şüphesiz İranî diller aracılığıyla alınmıştır (Clauson, 1972: 439).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAYİR:

Türk diyalektinde "çiğnenmiş toprak" demektir. Oğuzlar ise kuma "qayir" der [III.122/164] 517. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 234).

Kökeni: "Dağdaki tuzlu step ya da bataklık" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 678).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 115)'de *ḳayır* "kalın kum"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 74)'de *qayır* "iri kum"; EZ (Atalay, 1945: 189)'de *kayır* "kum tepesi, dalgalı kumdan meydana gelmiş olan tepecikler" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 241)'de "çiğnenmiş toprak" anlamına gelen *qayirliġ yēr* sözcük grubu da bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAVİŠ:

"Ses ve hareket" anlamında kullanılır. "Tawiš" sözcüğünün bir varyantıdır [III.122/164] 517. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 234).

Kökeni: "Ses" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 446, DTS, 1969: 542).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 1010)'de *tavuş* "ayak sesi, tıpış"; ŞS (Kunos, 1902: 184)'de *tavuş* "seda, ses, şamata, ayak sesi" sözcükleri bu maddaedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAYİĠ YĒR:

"Kaygan yer" anlamında kullanılır [III.122/164] 517. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 234).

Kökeni[659]**:** Sözcük grubunun sıfat unsuru "tay-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 568). Sıfat unsuru, *tay- (fiil kökü) + -(ı)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TUYAĠ:

"Toynak" anlamında kullanılır [III.122/164] 517. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 234).

Kökeni: Orta ve modern dönemdeki şekilleri ortadaki sesin "ŋ" olduğunu gösteriyor. Buna rağmen Türkü (erken dil)'de bu ses "y" olmuştur (Clauson, 1972: 519).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)'de *ṭuynaḳ / tuynaḳ* "at vb.nin tırnağı"; İML (Battal, 1997: 77)'de *tuynak* "atın tırnağı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 108)'de *tuyaq* "beygir tırnağı", Kİ (Caferoğlu, 1931: 108)'de *tuynaq [Türkm.]* "toyaq"; EZ (Atalay, 1945: 266)'de *tuynak* "hayvan tırnağı", EZ (Atalay, 1945: 263)'de *tunyak* "hayvan tırnağı", EZ (Atalay, 1945: 148)'de *başa* "tırnak -çatal tırnaklı hayvanlarda-"; AL (Kaçalin, 2011: 1026)'de *tuynaḳ* "tırnak"; ZT (Kara, 2011: 402)'de *toynaġ* "at toynağı, at tırnağı", ZT (Kara, 2011: 399)'de *tobaġ* "at toynağı, at tırnağı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

[659] Sözcük grubunun isim unsuru olan "yēr" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 505. varaktaki "yēr" maddesinde verilmiştir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QOYUĠ NĀŊ:

"Koyu sıvılar" için kullanılır. Buradan gelerek "koyu şerbete", "koyu şarap" anlamında *qoyuġ süçig* denir [III.122/164] 517. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 234).

Kökeni[660]: "Koyu, ağdalı sıvı" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "koy- (ko:ḏ-)" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 676). Sıfat unsuru, *koy- (fiil kökü)* + *-(u)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QAYİĠ:

Bir Oğuz boyudur [III.122/164] 517. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 234).

Kökeni: "Oğuz boylarından biri"dir ve kökeni verilmemiştir (DTS, 1969: 407).

[660] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QUYUĠ[661]:

"Kuyu" anlamında kullanılan bir sözcüktür ve "quḏuġ" bunun bir varyantıdır [III.122/164] 517. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 234).

QİYİĠ YĒR:

"Ana yoldan aşağıya doğru uzanan yol" anlamında kullanılır [III.122/164] 517. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 234).

Kökeni[662]: Sözcük grubunun sıfat unsuru "kıḏ-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 598). Sıfat unsuru, *kıy- (fiil kökü)* + *-(ı)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

---

[661] Sözcükle ilgili bilgiler 188. varaktaki "quḏuġ" maddesinde verilmiştir.

[662] Sözcük grubunun isim unsuru olan "yēr" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 505. varaktaki "yēr" maddesinde verilmiştir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BAYİQ SŌZ:

Oğuz diyalektinde "doğru söz" anlamında kullanılır [III.122/164] 517. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 234).

Kökeni[663]: "Doğru söz" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni verilmemiştir (DTS, 1969: 79).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 218)'de yer alan ve "doğru söz" anlamına gelen *čīn sōz* sözcük grubu bu maddedekiyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TAYUQ ÄR:

"Genç, narin ve titiz adam" anlamında kullanılır [III.122/164] 517. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 235).

Kökeni[664]: "Genç, zarif ve titiz adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 568).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

---

[663] Sözcük grubunun isim unsuru olan "sōz" ile ilgili köken bilgisi 496. Varaktaki "sōz" maddesindedir.

[664] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TAYAQ:

"Asa, değnek" anlamında kullanılır [III.124/166] 518. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 235).

Kökeni: "Taya:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 568). Sözcük, *taya- (fiil kökü) + -k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 184)'de *ṭayaḳ* "değnek, baston"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 143)'de *ṭayaḳ* "dayanak"; EZ (Atalay, 1945: 254)'de *tayak* "dayak"; AL (Kaçalin, 2011: 1010)'de *tayaḳ / tayaġ* "değnek"; ZT (Kara, 2011: 394)'de *tayaḳ* "dayak, destek, değnek" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, Kİ, EK, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TUYUQ KİŠİ[665]:

[665] "Tuyuq kiši, tuyuq kŭn, tuyuq qapuġ" sözcük grupları aynı maddede yer almaktadır.

"Pinti adam" anlamında kullanılır [III.124/166] 518. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 235).

Kökeni[666]: Sözcük grubunun sıfat unsuru **tu:*- "kapat-" fiilinin arasına ahenkli –y–'nin eklenmesiyle oluşmuştur (Clauson, 1972: 568).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 260)'de "cimri" anlamına gelen *qiz kiši* ve DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 237)'de "cimri adam" anlamına gelen *tuyin är* sözcük grubu bu maddedekiyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TUYUQ KÜN:

"Sisli gün" anlamında kullanılır [III.124/166] 518. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 235).

Kökeni[667]: "Bulutlu hava" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (DTS, 1969: 585). Sözcük grubunun sıfat unsuru **tu:*- "kapat-" fiilinin arasına ahenkli –y–'nin eklenmesiyle oluşmuştur (Clauson, 1972: 568).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[666]İsim unsuru olan "kiši" ise 544. varakta müstakil olarak ele alındığı için burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

[667] Sözcük grubunun isim unsuru olan "kün" sözcüğüyle ilgili bir köken bilgisi bulunmadığı 171. Varaktaki "kün" maddesinde de belirtilmiştir.

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TUYUQ QAPUĠ:

"Kilitli kapı" anlamında kullanılır [III.124/166] 518. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 235).

Kökeni[668]: "Kapalı kapı" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (DTS, 1969: 585). Sözcük grubunun sıfat unsuru **tu:*- "kapat-" fiilinin arasına ahenkli –y–'nin eklenmesiyle oluşmuştur (Clauson, 1972: 568).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QAYAQ:

"Sütün üstündeki ince zar" anlamında kullanılır [III.124/166] 518. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 235).

Kökeni: "*Kaŋ-" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 636).

---

[668] Sözcük grubunun isim unsuru olan "qapuġ" sözcüğünün kökeniyle ilgili bilgiler 188. varaktaki "qapuġ" maddesinde verilmiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 74)'de *qaymaq* "kaymak"; EZ (Atalay, 1945: 189)'de *kaymak* "kaymak"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 112)'de *ḳaymaḳ* "kaymak"; EM (Toparlı, 2003: 90)'de *ḳaymaḳ* "kaymak"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 177, 777b-9)'de "… Ve yana baʿżı yimeklerdin *ḳaymaġ* ve ḳatlama ve bulamaġ ve ḳurut ve olaba ve mantu ve ḳuymaġ ve örgemeçni hem Türkçe ayturlar…"; ŞS (Kunos, 1902: 114)'de *kaymak* "süt üstünde olan kaymak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QİYİQ:

"Sözünde durmama" anlamında kullanılır [III.124/166] 518. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 235).

Kökeni: "Kıy-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 676). DTS'de sözcüğün anlamı "mec. (görevlerinden) kaçınan, sözünü tutmayan; (görevlerinden) kaçınma, sözünü tutmama" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 441). Sözcük, *kıy- (fiil kökü)* + *-(ı)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 43)'de *kıyık* "ucu eğri olan"; ŞS (Kunos, 1902: 129)'de *kıyık* "ucu kesik, kenarlı, maktu" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QİYİQ NĀŊ:

"Herhangi bir şeyin eğri kesilmesi" anlamında kullanılır [III.124/166] 518. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 235).

Kökeni[669]: "Eğri büğrü bir şey" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "kıy-" fiilinden türemiştir ve "-k (fiilden isim yapım eki)" ile yapılmıştır (Clauson, 1972: 676).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 43)'de *kıyık* "ucu eğri olan"; ŞS (Kunos, 1902: 129)'de *kıyık* "ucu kesik, kenarlı, maktu" sözcükleri bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

MAYAQ:

"Özellikle develerin gübresi" anlamında kullanılır [III.124/166] 518. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 235).

[669] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Kökeni: Clauson, bu sözcüğü "baŋak" maddesinde ele almıştır. Fonetik evrimle **bėŋi:* sözcüğünden gelir (Clauson, 1972: 350).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 186)'de *tęrs* "gübre"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳıġ* "hayvan pisliği", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 128)'de *mayaḳ* "hayvan pisliği", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 145)'de *tezek* "at gübresi", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 95)'de *boḳ* "bok"; İML (Battal, 1997: 21)'de *bok* "insan ve hayvanların kalın bağırsağından çıkan nesne"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 20)'de *boq* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 102)'de *täzäk* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 154)'de *boḳ* "bok", EZ (Atalay, 1945: 256)'de *tezek* "hayvan pisliği, gübre, süprüntü"; ŞS (Kunos, 1902: 137)'de *kumalağ* "koyun, keçi ve devenin tezek ve gübresi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97, 140, 294, 300, 296, 327, III: 148, 170, 214, 214, 240, 270, 331)'de "gübre (farklı hayvanların olsa da)" anlamına gelen *ïn*, *tudrič*, *qumuq*, *mäžäk*, *täzäk*, *čalma*, *yin*, *yundaq*, *qïġ*, *bōq*, *baynaq*, *čïla*, *saŋ* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄYİK:

"Herhangi bir şeyin vahşi olanı" demektir [III.124/166] 518. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 235).

Kökeni: Vahşi dört bacaklı av hayvanları için kullanılan genel bir terimdir (Clauson, 1972: 755). DTS'de de sözcüğün anlamı "vahşi yabani" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 294).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 140)'de *kẹyik* "av hayvanı"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 117)'de *kẹyik* "yabanî hayvan"; EM (Toparlı, 2003: 91)'de *keyik* "geyik, ceylân"; AL (Kaçalin, 2011: 959)'de *kèyik* "geyik"; ZT (Kara, 2011: 352)'de *kéyik* "geyik, ahu" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, Kİ, EZ, EK, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EM (Toparlı, 2003: 91)'de *keyik* "geyik, ceylân"; AL (Kaçalin, 2011: 959)'de *kèyik* "geyik"; ZT (Kara, 2011: 352)'de *kéyik* "geyik, ahu" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÄYİK KİŠİ[670]:

"Vahşi adam" demektir [III.124/166] 518. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 235).

Kökeni: "Vahşi adam" anlamın gelir (Clauson, 1972: 755).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 241)'de *käylik* "vahşi adam" sözcüğü bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

[670] Bu sözcük "käyik" maddesinde yer almaktadır.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

KÄYİK SÖGÜT[671]:

"Vahşi sögüt" demektir [III.124/166] 518. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 235).

Kökeni: "Vahşi söğüt" anlamın gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 755).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

KÄYÜK:

"Keçe başlık" anlamında kullanılır [III.124/166] 518. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 235).

Kökeni: "Pardesü, keçeden pelerin" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 295).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[671] Bu sözcük "käyik" maddesinde yer almaktadır.

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÜYÄ:

"Güve" anlamında kullanılır [III.124/166] 518. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 236).

Kökeni: Gülensoy ise sözcüğün kökeniyle ilgili "< ET. küy- ~ köy- 'yanmak' + -e" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 398).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 215)'de *küye* sözcüğü "güve" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 215)'de *küye* sözcüğü "kayın ana" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

-KİYÄ[672]:

"Küçültme eki"dir. "Ärkiyä, yērkiyä" gibi [III.124/166] 518. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 236).

[672] Bu, bir ek olduğu için değerlendirilmemiştir.

YANA[673]:

"Tekrar bildiren bir edat"tır [III.124/166] 518. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 236).

YAYA[674]:

"Özellikle insanların kalçası" anlamında kullanılır [III.128/170] 520. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 236).

TĀDUN:

"Bir yaşındaki buzağı" anlamında kullanılır [III.128/170] 520. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 236).

Kökeni: "Bir yaşındaki buzağı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 943).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TŪḌŪN[675]:

"Köylülere su dağıtan kişi" demektir [III.128/170] 520. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 236).

TĒḌĪN:

---

[673] Sözcükle ilgili bilgiler 455. varaktaki "yana" maddesinde verilmiştir.
[674] Sözcükle ilgili bilgiler 455. varaktaki "yaya" maddesinde verilmiştir.
[675] Sözcükle ilgili bilgiler 201. varaktaki "tuḏun" maddesinde verilmiştir.

Zaman bildiren bir edattır [III.128/170] 520. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 236).

Kökeni: Eğer –d̲–, –d – için bir hata olarak kabul edilirse tı:'nın ayrılma hali eki almış şekli olduğu düşünülebilir. Çünkü biraz anlamsal ilişki vardır (Clauson, 1972: 457).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BAYĀT:

Argu diyalektinde Tanrı adıdır [III.128/170] 520. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 236).

Kökeni: "Tanrı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 385, Räsänen, 1969: 56, DTS, 1969: 79).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 182)'de *Taŋrı* "Tanrı", ME (Yüce, 1993: 128)'de *id̲i* "Tanrı"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 129)'de *oġan* "Yaradan, Allah", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 144)'de *teŋri* "Tanrı, Allah"; İML (Battal, 1997: 52)'de *oğan* "Tanrı adlarından", İML (Battal, 1997: 71)'de *Teŋri* "Allah", İML (Battal, 1997: 33)'de *idi* "Tanrı adlarından", İML (Battal, 1997: 86)'de *yaratgan* "Tanrı adlarından", İML (Battal, 1997: 33)'de *igdegen* "Tanrı atlarından olmak üzere 'efendi', 'sahip' manasında olan Arapça الرب sözünün karşısına konulmuştur" ; Kİ (Caferoğlu, 1931: 61)'de *oğan* "Tanrı", Kİ (Caferoğlu, 1931: 101)'de *täŋri* "Tanrı", Kİ (Caferoğlu, 1931: 8)'de *aya*

"sahip, malik", Kİ (Caferoğlu, 1931: 37)'de *i̲di* "Tanrı"; EZ (Atalay, 1945: 251)'de *Tanğrı* "Tanrı", EZ (Atalay, 1945: 175)'de *idi* "idi"; EM (Toparlı, 2003: 111)'de *tanrı, taŋrı* "Allah, Tanrı", EM (Toparlı, 2003: 113)'de *teŋri* "Tanrı", EM (Toparlı, 2003: 114)'de *tiŋri* "Tanrı"; AL (Kaçalin, 2011: 1030)'de *Uġan* "Allah, tanrı, huda", AL (Kaçalin, 2011: 908)'de *Bayat* "Allah, tanrı, huda", AL (Kaçalin, 2011: 1013)'de *Tėŋri* "Allah, tanrı, huda"; ŞS (Kunos, 1902: 148-149)'de *oğan* "tanrı" "oğan (oğun)" "sahib, nazir, Allah, rabb", ŞS (Kunos, 1902: 189)'de *tingri* "tanrı, mevla", ŞS (Kunos, 1902: 7)'de *aya (ayga)* "asl, ika, malik, ikam, mevla sahib, rabb, tanrı", ŞS (Kunos, 1902: 21)'de *bari* "tanrı tâla, cenab-i hakk, mevcudluk, varlık", ŞS (Kunos, 1902: 41)'de *çeleb* "tanrı, Allah", ŞS (Kunos, 1902: 82)'de *ika*, "asl, malik, ikam, rabb, tanrı", ŞS (Kunos, 1902: 82)'de *ika (ikem)* "sahib, malik, bani, murebbi", ŞS (Kunos, 1902: 81)'de *idi* "sahib, malik, ika", ŞS (Kunos, 1902: 94)'de *izi* "allak, huda, halik" şeklinde geçen sözcükler DLT'deki "uġan" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 123, 115, III: 236)'de geçen ve "yaratıcı" anlamına gelen *i̲di*, *uġan*, *täŋri* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK ve ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 236)'de yer alan ve "bir Oğuz boyu" anlamına gelen *bayāt* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

BAYĀT:

Bir Oğuz boyudur [III.128/170] 520. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 236).

Kökeni: Dokuz Oğuz boyundan biridir ve köken biilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 79).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 236)'de yer alan ve "Tanrı" anlamına gelen "bayāt" sözcğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

KÖYÜK NĀƉ:

"Yanmış şey" anlamında kullanılır [III.126/168] 519. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 237).

Kökeni[676]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *köy- (fiil kökü)* + *-ük (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

MAYİL YEMİŠ:

Olgun şeftali ve kavun gibi meyvelern çürümeye yaklaşmalarını ifade eden bir sözcüktür [III.126/168] 519. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 237).

[676] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Kökeni: Sözcük grubunun sıfat unsuru "may- (*baŋ-)" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 772). İsim unsuru ise "ye-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 938).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QİYİM (?):

"Düşman görününce halk arasında oluşan kargaşaya" denir [III.126/168] 519. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 237).

Kökeni: "Korku ve telaş" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 677, DTS, 1969: 441).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 345, 324, 349, 137, III: 338)'de bulunan ve "düşman görününce halk arasında oluşan kargaşa" anlamına gelen *bulġāš*, *täzgi*, *bulġāq*, *ürkün*, *bäliŋ* sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÜYÜM:

Sözcük "ol küyüm küyüm kūn käčürdi" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "o, meşgul gibi görünerek kaygısızca gününü geçirdi" şeklinde aktarılabilmektedir [III.126/168] 519. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 237).

Kökeni: "Küymen-" ile açık bir anlamsal ilişkisi vardır (Clauson, 1972: 755).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BOYİN:

"İnsan ya da başka şeylerin boynu" demektir. *Qilič boyni* "kılıç sapı", *bičāk boyni* ise "bıçak sapı" demektir [III.126/168] 519. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 237).

Kökeni: "Boyun, özellikle boynun arkası" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 386, DTS, 1969: 110).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 106)'de *boy* "boyun", ME (Yüce, 1993: 107)'de *boyun* "boyun"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 96)'de *boyun* "boyun"; İML (Battal, 1997: 21)'de *boyun* "(başı gövdeye bağlıyan uzuv), boyun"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 21)'de *boyun* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 155)'de *boyun* "boyun"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 105)'de *boyun* "boyun"; EM (Toparlı, 2003: 78)'de

boynı “boyun”; AL (Kaçalin, 2011: 914)’de *boyun* “boyun”; ZT (Kara, 2011: 315)’de *boyun* “boyun” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 92)’de *art* “boyun” sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, ŞS’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BOYUN[677]:

“Halk” anlamında kullanılır [III.126/168] 519. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 237).

TUYİN ÄR:

“Cimri adam”anlamında kullanılır [III.126/168] 519. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 237).

Kökeni: “Aşağılık, cimri adam” anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 569).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 235)’de “pinti adam” anlamına gelen *tuyuq kiši* ve DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 260)’de “cimri” anlamına gelen *qiz kiši* sözcük grubu bu maddedekiyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[677] Sözcükle ilgili bilgiler 201. varaktaki “boḍun” maddesinde verilmiştir.

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TOYİN:

"Kâfirlerin dinî lideri" anlamında kullanılır [III.126/168] 519. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 237).

Kökeni: Çince *tao jén* bununla aynı anlamdadır. Farsça, Moğolca ve diğer dillerde başka anlamlar kazanmıştır (Clauson, 1972: 569). Räsänen, sözcüğün anlamını "keşiş" olarak vermiş ve bunu Moğolca *tojin*, Kalmukça *tōn* ve Çince *tao-jên* sözcükleriyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 484).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAYA:

"Sert, çıplak dağ ya da sar kayalık" anlamında kullanılır [III.126/168] 519. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 237).

Kökeni: Erken Moğolcada *kada* sözcüğü bu sözcükle aynı anlamdadır. Bu durum, sözcüğün aslının **kaḏa:* olduğunu göstermektedir. Belki de "*kaḏ-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 674).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 114)'de *ḳaya* "kaya"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 74)'de *qaya* "kaya"; EZ (Atalay, 1945: 188)'de *kaya (akın yeri/tere)* "kaya"; ZT (Kara, 2011: 349)'de *ḳaya* "dağ" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 303)'de yer alan *qorum* "kaya" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

-QİYA[678]:

"Küçültme eki"dir. "Oġulkiya, qīzkiya" gibi kullanılır [III.126/168] 519. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 237).

QUYĀR:

"Büyükbaş hayvanlara ve kölelere sövmek için kullanılan bir sözcük"tür [III.126/168] 519. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 238).

Kökeni: "Kuy-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 679). "Hayvan ve kölelere söğülen bir sözcük"tür (DTS, 1969: 464).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[678] Bu, bir ek olduğu için değerlendirilmemiştir.

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAYĀS:

Tuxsi ve Çiğil ülkelerinde şehir ismidir. Üç kale böyle adlandırılır: sāpliġ qayās, ürüŋ qayās, qara qayās [III.126/168] 519. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 238).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün köken bilgisi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QUYĀŠ:

"Yazın yoğun sıcağı, arlak güneş ışığı" anlamında kullanılır [III.126/168] 519. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 238).

Kökeni: Aslında "güneşin parlayan ışığı" demektir. Ama sonra "güneş" anlamını kazanmıştır (Clauson, 1972: 679). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 154)'de *kün* "güneş"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 126)'de *kün* "güneş", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 126)'de *küneş* "güneş", KM

(Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 126)'de *ḳuyaş* "güneş ışığı"; İML (Battal, 1997: 49)'de *kün* "güneş"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 55)'de *kün* "güneş", Kİ (Caferoğlu, 1931: 55)'de *künäş* "güneş", Kİ (Caferoğlu, 1931: 83)'de *quyaş* "güneş"; EZ (Atalay, 1945: 214)'de *kün* "güneş", EZ (Atalay, 1945: 214)'de *küneş* "güneş"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 118)'de *küneş* "güneş", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 117)'de *ḳuyaş* "güneş"; EM (Toparlı, 2003: 98)'de *küneş* "güneş"; AL (Kaçalin, 2011: 971)'de *ḳuyaş* "güneş"; ŞS (Kunos, 1902: 133)'de *koyaş* "güneş", ŞS (Kunos, 1902: 25)'de *beşik* "güneş, afitab, şems, mihr, hurşid, koyaş", ŞS (Kunos, 1902: 73)'de *gün* "afıtab, güneş", ŞS (Kunos, 1902: 73)'de *günaş* "güneş, koyaş"; ZT (Kara, 2011: 365)'de *kün* "güneş", ZT (Kara, 2011: 365)'de *küneş* "güneş", ZT (Kara, 2011: 365)'de *ḳuyaş* "güneş" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 268)'de *kün* "güneş" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AYĀĠ:

"Saygı ifade eden unvan (takma ad)" demektir [III.126/168] 519. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 238).

Kökeni: "Onur ifade eden unvan; şeref, rütbe, saygı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 270, DTS, 1969: 26).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 13)'de *aya* "lağap, sonradan takılan at"; ŞS (Kunos, 1902: 7)'de *ayağ* "paye" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *ayaġ* "ayak"; AL (Kaçalin, 2011: 904)'de *ayaġ* "kadeh, ayak"; ŞS (Kunos, 1902: 7)'de *ayağ* "kadem, kyam, pa; kadeh, piyale. kyase, nihayet"; ZT (Kara, 2011: 308)'de *ayaġ* "ayak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

MUYĀN:

"Sevap" anlamında kullanılır. Buradan gelerek "yoldan geçenlerin su içmeleri için yapılan hayrata" da "muyanlık" denir [III.126/168] 519. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 238).

Kökeni: Sanskritçe *punya* "erdem, değerli işler" sözcüğünün metateze uğramış şeklidir. Budistlere özgü teknik bir terimdir. Moğolcada da vardır. Hakaniye Türkçesinde *muya:n* olmuştur (Clauson, 1972: 386).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 174)'de *ṣevāb* "sevap"; İML (Battal, 1997: 51)'de *muyan* "sevap, mükâfat"; EZ (Atalay, 1945: 234)'de *savap* "iyilik, ihsan" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BŌČİ QOPUZ:

"Bir tür kopuz"dur [III.126/168] 519. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 238).

Kökeni: Şüphesiz Çincedir. Belki de *p'a tzu* sözcüğünden gelir (Clauson, 1972: 293).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QAYDA:

"Nerede" anlamında bir takıdır. "Qayuda" başka bir varyantıdır [III.126/168] 519. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 238).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "ka:ŋu" maddesinde ele almış ve bunun soru bildirdiğini belirtmiştir (Clauson, 1972: 632).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 37)'de *kanda?* "nerede?"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 73)'de *kay* "nereye", Kİ (Caferoğlu, 1931: 69)'de *kanda* "nereye", Kİ (Caferoğlu, 1931: 73)'de *kayda "*nereye"; EZ (Atalay, 1945: 188)'de *kayda* "nerede", EZ (Atalay, 1945: 220)'de *ne yerde* "nerede"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 112)'de *ḳayda*, nerede"; EM (Toparlı, 2003: 89)'de *ḳayda* "nereye"; ŞS (Kunos, 1902: 117)'de *kanda* "nerede, ne yandan, ne tarafda, kayı yerde" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 272, I: 318)'de "nerede" anlamına gelen *qāni, qani, qanda* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖYDÄ:

"Altın ve gümüş cevherlerinin eritildiği fırın" anlamında kullanılır [III.130/173] 521. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 239).

Kökeni: "Küy-" ile çok az anlamsal bir ilişkisi vardır. Ama –de: bilinmeyen bir ektir (Clauson, 1972: 755).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QUYQA:

"Deri"anlamında kullanılır. "Kürk"e de "quyqa" denir [III.130/173] 521. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 239).

Kökeni: Moğolcada sözcük *kuyika* "kafa derisinin yüzeyi" şeklindedir (Clauson, 1972: 676).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 186)'de *ṭeri* "deri"; İML (Battal, 1997: 58)'de *sağrı* "maruf kalın deri"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 102)'de *täri* "deri"; EZ (Atalay, 1945: 164)'de *deri/ten/teri/kön* "deri"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 125)'de *teri* "deri"; EM (Toparlı, 2003: 114)'de *teri* "deri"; AL (Kaçalin, 2011: 1013)'de *tėri* "deri"; ZT (Kara, 2011: 397)'de *téri* "deri, cilt, ten" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 319, III: 264)'de "deri" anlamına gelen *saġri* ve *täri* sözcükeri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QİYMA ÜGRÄ:

"Hamuru serçe dili gibi eğri kesilen bir tür erişte"dir [III.130/173] 521. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 239).

Kökeni: "Hamuru serçe dili gibi eğri kesilen bir tür erişte; ufak dilimlere kesilmiş hamur (serçe dili gibi iğri kesilen hamurdan bir çeşit erişte)" anlamına gelen sözcük grubunun köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 677, DTS, 1969: 442).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük gubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QUYMA:

"Bir tür yağlı ekmek"tir [III.130/173] 521. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 239).

Kökeni: "Kuy- (kuḏ-)" fiilinen türemiştir (Clauson, 1972: 677).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAYĀĠU:

"Bir parça kurumuş kil, çamur parçası" anlamında kullanılır [III.130/173] 521. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 239).

Kökeni: "Çakıl taşları" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 568).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TORĪĠA:

"Tarlakuşu" anlamında kullanılır [III.130/173] 521. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 239).

Kökeni: "-ğa:" ile biten eski hayvan isimlerindendir (Clauson, 1972: 541).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 1020)'de *torġay* sözcüğü "toygar kuşu" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SOYĀĠU:

"Horozun mahmuzu" demektir [III.130/173] 521. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 239).

Kökeni: Morfolojisi belirsizdir. Belki de ödünçlemedir (Clauson, 1972: 859).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BİTĪGÜ:

"Mürekkep kutusu" anlamında kullanılır [III.130/173] 521. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 239).

Kökeni: "Biti:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 304). "Türkler'in kullandığı bir mürekkep"tir (DTS, 1969: 104). Sözcük, *biti- (fiil kökü)* + *-gü* (*sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖLĪGÄ[679]:

"Koyu gölge" anlamında kullanılır [III.130/173] 521. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 239).

QALĪMA:

[679] Sözcükle ilgili bilgiler III-239'de yer alan "kölīgä" maddesinde verilmiştir

“Yüksek çardak” anlamında kullanılır [III.130/173] 521. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 239).

Kökeni: “Kalı:- ” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 622). Sözcük, *kalı- (fiil kökü) + -ma (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

EGĀMÄ:

“Bir tür kopuz”dur [III.130/173] 521. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 239).

Kökeni: “Ége:-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 108). Sözcük, *ege- (fiil kökü) + -me (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖŠĪGÄ:

"Az gölge" anlamında kullanılır [III.130/173] 521. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 239).

Kökeni: "Köşi:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 753). Sözcük, *köşi- (fiil kökü) + -ge (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YORĪĠA AT:

"Rahvan yürüyen at" anlamında kullanılır [III.130/173] 521. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 240).

Kökeni[680]: "Rahvan yürüyen at" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "yorı:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 964, DTS, 1969: 274). Sıfat unsuru, *yorı- (fiil kökü) + -ga (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

[680] Sözcük grubunun isim unsuru olan "at" sözcüğünün köken bilgisi 29. varaktaki "at" maddesinde verilmiştir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YÜLİGÜ:

"Ustura" anlamında kullanılır. Oğuzlar bu sözcüğü bilmezler, usturaya "kärāy" derler [III.130/173] 521. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 240).

Kökeni: "Yüli:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 928). Sözcük, *yüli- (fiil kökü) + -gü (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 150)'de *beki* "ustura", EZ (Atalay, 1945: 195)'de *kerey* "ustura", EZ (Atalay, 1945: 291)'de *yülküvüç / yülüvüç* "ustura"; EM (Toparlı, 2003: 117)'de *ustura* "ustura", EM (Toparlı, 2003: 126)'de *yülgüç* "ustura"; ŞS (Kunos, 1902: 106)'de *yilku* "ustura, alet-i tiraş", ŞS (Kunos, 1902: 161)'de *paku* "ustura" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÄYĀGÜ[681]:

"Hayvan ya da diğer şeylerin eye kemiği" anlamında kullanılır [III.130/173] 521. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 240).

[681] Sözcükle ilgili bilgiler 81. varakta yer alan "äyāgü" maddesinde verilmiştir.

TAYĠĀN:

"Tazı" anlamında kullanılır [III.130/173] 521. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 240).

Kökeni: "-ğa:n" ile biten eski hayvan isimlerindendir (Clauson, 1972: 568). "Tay" isim köküne getirilen +GAn ekiyle yapılmıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 70)'de *taygan* " tazı"; EZ (Atalay, 1945: 254)'de *tazı* "av köpeği"; EM (Toparlı, 2003: 113)'de *ṭāzī it* "tazı"; ŞS (Kunos, 1902: 180)'de *tayğan* "hun-rize köpek, necis hayvan" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄYGĀN:

"Qayās'tan Īla vadisine akan iki nehrin adı"dır. Bunlardan birine "kiçig käygān"; diğerine "uluġ käygān" denir [III.132/175] 522. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 240).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün köken bilgisi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QİYMAČ BÖRK:

"Çiğiller tarafından giyilen keçi kılından yapılan beyaz şapkaya" denir [III.132/175] 522. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 240).

Kökeni: "Beyaz keçi yününden yapılan başlık (tiftikten yapılan beyaz başlık, Çigiller giyer)" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (DTS, 1969: 442).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BAYNAQ:

Oğuz diyalektinde "gübre" anlamında kullanılır [III.132/175] 522. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 240).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "baŋak" maddesinde ele almıştır. "*Béŋi:" sözcüğünün fonetik eviriminden geliyor olabilir (Clauson, 1972: 350).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 186)'de *ṭęrs* "gübre"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳıġ* "hayvan pisliği", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 128)'de *mayaḳ* "hayvan pisliği", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 145)'de *tezek* "at gübresi", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 95)'de *boḳ* "bok"; İML (Battal, 1997: 21)'de *bok* "insan ve hayvanların kalın bağırsağından çıkan nesne"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 20)'de *boq* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 102)'de *täzäk* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 154)'de *boḳ* "bok", EZ (Atalay, 1945: 256)'de *tezek* "hayvan pisliği, gübre, süprüntü"; ŞS (Kunos, 1902: 137)'de *kumalağ* "koyun, keçi ve devenin tezek ve gübresi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97, 140, 294, 300, 296, 327, III: 148, 170, 214, 214, 235, 270, 331)'de "gübre (farklı hayvanların olsa da)" anlamına gelen *ïn*, *tudrıč*, *qumuq*, *mäžäk*, *täzäk*, *čalma*, *yin*, *yundaq*, *qīġ*, *bōq*, *mayaq*, *čïla*, *saŋ* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BOYNAQ:

"Dar dağ geçiti" anlamında kullanılır [III.132/175] 522. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 240).

Kökeni: "Dar dağ geçiti" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 386).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 240)'de yer alan ve "kertenkele" anlamına gelen *boynaq* söözcüğü bu maddedekiyle yalancı eş değerdir.

BOYNAQ:

"Kertenkele" anlamında kullanılır [III.132/175] 522. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 240).

Kökeni: "Büyük kertenkele, bir hayvan" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 386).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 116)'de *keler* "kertenkele"; ŞS (Kunos, 1902: 126)'de *keler* "kertenkeler, kelte keles" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 281)'de yer alan *kälär* "kertenkele" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 240)'de yer alan ve "dar dağ geçiti" anlamına gelen *boynaq* söözcüğü bu maddedekiyle yalancı eş değerdir.

QAYĠUQ:

"Küçük bot" anlamında kullanılır [III.132/175] 522. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 240).

Kökeni: "Kay-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 676). Sözcük, *kay- (fiil kökü)* + *-guk (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ZT (Kara, 2011: 349)'de *ḳayıḳ* sözcüğü "kayık, küçük gemi" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

MAYĠAQ:

"Paytak kişi; top tırnaklı hayvanların kısa tüylü olanları" anlamında kullanılır [III.132/175] 522. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 240).

Kökeni: Morfolojik olarak *muyğa:* sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 772).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄYLİK:

"Vahşi adam" anlamında kullanılır [III.132/175] 522. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 241).

Kökeni: "Vahşi adam" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 755).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 235)'de *käyik kişi* "vahşi adam" sözcük grubu bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BOYMUL AT:

"Boynunda beyazlık olan at" anlamında kullanılır [III.132/175] 522. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 241).

Kökeni: "Boynunda beyazlık olan at" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 386).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BAYRAM[682]:

Oğuz diyalektinde "bayram" anlamında kullanılır [III.132/175] 522. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 241).

ČAYDAM:

"Yağmurluk ve yatak örtüsü yapmada kullanılan ince keçenin adı"dır [III.132/175] 522. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 241).

Kökeni: "Yağmurluk ve yatak örtüsü yapmada kullanılan ince keçe" anlamındaki sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 431).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SAYRAM:

[682] Sözcükle ilgili bilgiler 243. varakta geçen "baḏram" maddesinde verilmiştir.

“Isbījāb olarak adlandırılan beyaz şehrin adı”dır. “Saryam” varyantıdır [III.132/175] 522. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 241).

Kökeni: “Şehir adı”dır ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 482).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SAYRAM SŪW:

“Sığ su” anlamında kullanılır [III.132/175] 522. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 241).

Kökeni[683]: “Sığ, yetersiz su” anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru “seyre:- (seḏre:-)” fiilinden türemiştir ve “-m (fiilden isim yapım eki)” ile yapılmıştır (Clauson, 1972: 431).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 335)’de *keŋäš sūw* “sığ su” sözcük grubu bu maddedekiyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

[683] Sözcük grubunun isim unsuru olan “sūw” sözcüğünün köken bilgisi bulunamamıştır.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BAQĀYAQ / BAQĀNAQ:

"Çatal tırnaklıların tırnaklarının arası ve ikisinden biri; atın tırnaklarının arasındaki et" anlamında kullanılır [III.132/175] 522. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 241).

Kökeni: "Baka:" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 316).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 143)'de *ḳıṅġaḳ* "tırnak", ME (Yüce, 1993: 187)'de *tıṅġaḳ / tırnaḳ* "tırnak"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 145)'de *tırnaḳ / ṭırnaḳ* "tırnak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 104)'de *tırnaq* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 257)'de *tırnak* "tırnak"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 125)'de *ṭırnaḳ* "tırnak"; EM (Toparlı, 2003: 114)'de *ṭırnaḳ* "tırnak"; AL (Kaçalin, 2011: 1015)'de *tırnaġ* "tırnak", AL (Kaçalin, 2011: 1026)'de *tuvaġ* "tırnak", AL (Kaçalin, 2011: 1026)'de *tuynaḳ* "tırnak"; ŞS (Kunos, 1902: 195)'de *tuynak* "tırnak", ŞS (Kunos, 1902: 46)'de *çırmaş* "tırnak"; ZT (Kara, 2011: 397)'de *tırnaḳ* "tırnak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 346)'de *tirŋaq* "tırnak" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TOQĪMAQ:

"Çırpıcı tokmak" anlamında kullanılır [III.132/175] 522. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 241).

Kökeni: "Tokı:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 470). Sözcük, *tokı- (fiil kökü)* + *-mak (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 74)'de *tokmak* sözcüğü "ağaçtan, vurmağa mahsus alet" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAYĀČUQ:

"Güzel kokulu bir dağ bitkisi"dir [III.132/175] 522. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 241).

Kökeni: "Kaya:" sözcüğünün küçültme eki almış şeklidir ama anlamı "küçük dağ bitkisi"dir (Clauson, 1972: 675).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YABĪTAQ:

Sözcük "är atin yabītaq mündi" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "adam ata eyersiz, çıplak bindi" şeklinde çevrilebilmektedir [III.133/177] 523. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 242).

Kökeni: "Eyersiz" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 873). DTS'de DLT'deki cümle "ol atïγ jabitaq mündi; o ata çıplak bindi" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 222).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 201)'de *yalıŋ* "çıplak", ME (Yüce, 1993: 200)'de *yạbuldaḳ* "çıplak, palansız"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 118)'de *yalın* "çıplak", Kİ (Caferoğlu, 1931: 116)'de *yablaq* "çıplak"; EZ (Atalay, 1945: 277)'de *yalıncak* "yalın, çıplak"; AL (Kaçalin, 2011: 1036)'de *yalaŋ* "çıplak, yalın, üryan"; ŞS (Kunos, 1902: 97)'de *yalanğac* "çıplak", ŞS (Kunos, 1902: 98)'de *yalınk* "yalıncak, berhene, çıplak, bilibas", ŞS (Kunos, 1902: 105)'de *yılanğac* "çıplak ve uryan mânâsına dahi gelir", ŞS (Kunos, 1902: 142)'de *luç* "çıplak, uryan"; ZT (Kara, 2011: 416)'de *yalaŋ* "çıplak", ZT (Kara, 2011: 416)'de *yalanġaç* "çıplak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 340)'de *yaliŋ* "çıplak" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAYİRLİĠ YĒR:

"Çiğnenmiş toprak" anlamında kullanılır [III.133/177] 523. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 242).

Kökeni[684]: "Yumuşak tabakalı toprak; gevrek topraklı yer (?)" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *qayır (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 679, DTS, 1969: 408).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 115)'de *ḳayır* "kalın kum"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 74)'de *qayır* "iri kum"; EZ (Atalay, 1945: 189)'de *kayır* "kum tepesi, dalgalı kumdan meydana gelmiş olan tepecikler" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 234)'de *qayir* "çiğnenmiş toprak" sözcüğü de bu sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QAYASLİĠ ÄR:

"Qayāslardan olan adam" anlamında kullanılır [III.133/177] 523. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 242).

Kökeni[685]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *kayas (isim kökü) + lig (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

[684] Sözcük grubunun isim unsuru olan "yēr" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 505. varaktaki "yēr" maddesinde verilmiştir.

[685] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TUYAĠLİĠ YİLQİ:

"Toynaklı hayvan" anlamında kullanılır [III.133/177] 523. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 242).

Kökeni[686]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *tuyag (isim kökü)* + *lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QOYUĠLUQ:

"Sıvıların koyuluğu" anlamında kullanılır [III.133/177] 523. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 242).

[686] Sözcük grubunun isim unsuru olan "yilqi" sözcüğünün köken bilgisi 459. varaktaki "yilqi" maddesinde verilmiştir.

Kökeni: Bize göre sözcük *koyug (isim kökü)* + *luk (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SANDUVĀČ[687]:

"Bülbül" anlamında kullanılır [III.133/177] 523. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 242).

BULĠAYUQ SŪW:

"Bulanık su" anlamında kullanılır [III.133/177] 523. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 242).

Kökeni: "Bulanık su" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 677).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 345)'de yer alan *batruš sūw* "bulanık su" sözcük grubu bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[687] Sözcükle ilgili bilgiler 264. varakta geçen "sanduvāč" maddesinde verilmiştir.

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SARQİYUQ / SARQİNUQ:

"Geviş getiren hayvanların üçüncü midesi" demektir [III.133/177] 523. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 242).

Kökeni: "*Sarkın-" fiilinden türemiştir. Bu fiil ise "sark-" fiilinin dönüşlü şeklidir (Clauson, 1972: 849). Sözcük, *sark- (fiil kökü)* + *-(i)n (fiilden fiil yapım eki)* + *-(u)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QUYURČĀQ:

"Kuyruksokumu" anlamında kullanılır [III.133/177] 523. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 242).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün köken bilgisi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BAYBAYUQ:

"Ezgili bir şekilde şarkı söyleyen ve yuvasının ağaç dalları üzerinde almiye sepeti gibi yapan bir kuş"tur [III.133/177] 523. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 243).

Kökeni: "Ahenkli bir şekilde şarkı söyleyen ve ağacın ana dallarından birine sallanan, sepete benzeyen yuva yapan bir kuş"tur (Clauson, 1972: 385). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BOYUNDURUQ:

"Boyunduruq" anlamında kullanılır [III.133/177] 523. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 243).

Kökeni: Sözcük, *boyun (isim kökü) + duruk (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 96)'de *boyunduruk* sözcüğü "boyunduruk" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

MUYANČİLİQ:

"Arabuluculuk" anlamında kullanılır [III.133/177] 523. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 243).

Kökeni: "Muya:n" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 773).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÄ:

“Koyun melemesini anlatan yansıma bir sözcük”tür [III.153/205] 535. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 257).

Kökeni: Koyun melemesini anlatan yansıma bir sözcüktür (Clauson, 1972: 291).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 91)’de *be* sözcüğü “süt emen kısrak” anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 257)’de *be* “kısrak” sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

BU:

“Buğu” anlamında kullanılır. Buradan gelerek “ešič bu (tencere buğusu)” denir [III.153/205] 535. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 257).

Kökeni: “Buğu” anlaına gelir. Bu sözcüğün en eski şeklidir. Ama bütün modern diyalektlerde “buğ” ya da bunun eş değerleri yaşamaktadır. “Bus” sözcüğü de bununla eş değerdir ama etimolojik ilişkisi olası görünmemektedir (Clauson, 1972: 292).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 22)’de *bu* “buğu, buhar”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 22)’de *buğ* “tencere kaynarken ondan çıkan buhar” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 107)'de *bu* "bu, o"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 96-97)'de *bu* "bu (işaret sıfatı); bu (işaret zamiri)"; İML (Battal, 1997: 22)'de *bu* "yakındakini gösteren işaret sözü"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 22)'de *bu* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 156)'de *bu* "bu"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 105)'de *bu* "bu"; EM (Toparlı, 2003: 78)'de *bu* "bu"; ZT (Kara, 2011: 316)'de *bu* "bu" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 257)'de *bu* "bu" sözcüğü de buradaki sözcükle yalancı eş değerdir.

BU:

"Bu" anlamında bir sözcüktür [III.153/205] 535. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 257).

Kökeni: Belirsiz olmakla beraber "bun-" (çoğu diyalektte mun-) sözcüğünden gelir. En erken dönemde çoğulu uzun süre "bu:la:r"dır. Bulunma ve ayrılma hali sıklıkla zarf olarak "burada" "buradan" şeklinde kullanılmıştır (Clauson, 1972: 291). DTS'de ise sözcük "bu (mesafe ve zaman bakımından en yakın olan bir nesneyi işaret etmek için kullanılır)" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 119).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 162)'de *ol* "o, bu, işaret sıfatı", ME (Yüce, 1993: 107)'de *bu* "bu, o"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 96-97)'de *bu* "bu (işaret sıfatı); bu (işaret zamiri)"; İML (Battal, 1997: 22)'de *bu* "yakındakini gösteren işaret sözü"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 22)'de *bu* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 156)'de *bu* "bu"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 105)'de *bu* "bu"; EM (Toparlı, 2003: 78)'de *bu* "bu"; ZT (Kara, 2011: 316)'de *bu* "bu" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 90)'de yer alan *ol* "o" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 22)'de *bu* sözcüğü "buğu, buhar" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 257)'de *bu* "buğu" sözcüğü de buradaki sözcükle yalancı eş değerdir.

BE:

Türk diyalektinde "kısrak" demektir. Oğuzlarda böyle değildir [III.153/205] 535. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 257).

Kökeni: "Kısrak" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 291).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 91)'de *be* "süt emen kısrak", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 119)'de *ḳısraḳ* "kısrak"; İML (Battal, 1997: 19)'de *bi* "gebe yahut taylı kısrak", İML (Battal, 1997: 43)'de *kısrak* "atın dişisinin genci"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 77)'de *qısraq* "at"; EZ (Atalay, 1945: 199)'de *kısrak* "kısrak"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 115)'de *ḳısraḳ* "kısrak"; EM (Toparlı, 2003: 3)'de *ḳısraḳ* "kısrak"; ZT (Kara, 2011: 312)'de *bi* "kısrak, dişi beygir", ZT (Kara, 2011: 354)'de *ḳısraḳ* "kısrak, dişi beygir" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 353)'de *qisrāq* "kısrak" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 257)'de "koyun melemesini anlatan yansıma bir sözcük" olan *bä* bu sözcükle yalancı eş değerdir.

Bİ:

"Zehirli örümcek" anlamına gelen "bȫy" sözcüğünün varyantıdır (Oğuz diyalekti) [III.153/205] 535. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 257).

Kökeni[688]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 96)'de *böy* "akrep"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 22)'de *böy* "akrep"; EZ (Atalay, 1945: 156)'de *böy* "böy, örümcek" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 215)'de *bȫg* "örümcek" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 19)'de *bi* "gebe yahut taylı kısrak"; EZ (Atalay, 1945: 151)'de *bi (x)* "beg"; ZT (Kara, 2011: 312)'de *bi* "kısrak, dişi beygir" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TÜ:

"Vücuttaki kıl" anlamında kullanılır. Buradan hareketle "bīr tü sač (biraz saç)" denir [III.153/205] 535. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 257).

Kökeni: "Vücuttaki kıl" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 433).

[688] Sözcüğün köken bilgisi "bȫg" maddesinde verilmiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 201)'de *yal* "kıl, tüy", ME (Yüce, 1993: 191)'de *tü* "tüy, kıl"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 161)'de *yüŋ* "yün; tüy, kıl"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 75)'de *qıl* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 266)'de *tüg* "tüy"; AL (Kaçalin, 2011: 1026)'de *tüg* "tüy"; ZT (Kara, 2011: 353)'de *ḳıl* "kıl, dört ayaklıların tüyü", ZT (Kara, 2011: 405)'de *tüg* "vücuttaki tüy" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 266)'deki *qil* "kıl" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EK, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 257)'de yer alan "renk" anlamındaki *tü* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TÜ[689]:

"Renk" anlamında kullanılır. Buradan hareketle "tüdäš tönlär (aynı renkteki elbiseler)" denir [III.153/205] 535. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 257).

Kökeni: "Renk" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 433).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 170)'de *reṇk* sözcüğü "renk" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

[689] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir. Ayrıca aynı maddede "atın derisinin rengi" de "tü" şeklinde açıklanmıştır. Bu sözcüğün de "renk" anlamıyla kullanılmasından dolayı sözcük tarafımızca ayrı başlıkta değerlendirilmemiştir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 191)'de *tü* sözcüğü "tüy, kıl" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 257)'de yer alan "vücuttaki kıl" anlamındaki *tü* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TO:

"Talbīna gibi pişirilen bir un"dur [III.153/205] 535. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 257).

Kökeni: Muhtemelen Çincedir (Clauson, 1972: 433). DTS'de sözcükle ilgili "[Çin. 湯tan, thoŋ] bulamaç gibi pişirilen bir undur.Bir kaba konarak ekşitilir, sonra içilir" açıklaması yapılmıştır (DTS, 1969: 569).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

-ČA / -ČÄ[690]:

Bir benzetme ekidir [III.153/205] 535. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 257).

Čİ:

[690] Bu, bir ek olduğu için değerlendirmeye alınmamıştır.

"Nem" anlamında kullanılır. Buradan gelerek *či yēr* "nemli toprak" denir [III.153/205] 535. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 257).

Kökeni: Muhtemelen "çig" sözcüğüyle ilişkilidir (Clauson, 1972: 393).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 205)'de *yaş* "ıslak"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 155)'de *yaş* "yaş, ıslak"; EZ (Atalay, 1945: 280)'de *yaş* "nem-yaşlık"; AL (Kaçalin, 2011: 1039)'de *yaş* "yaş, ıslak"; ŞS (Kunos, 1902: 102)'de *yaş* "ıslak, rutubetli" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 28)'de *çi* "bir nevi kuş"; EZ (Atalay, 1945: 162)'de *çi* "pişmemiş, çığ" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

-ČU / -ČÜ[691]:

"Emir ve yasak bildiren bir ektir. Ayrıca pekiştirme ifade eder [III.153/205] 535. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 257).

-SA[692]:

"Eğer" anlamında şart bildiren bir takıdır [III.156/207] 536. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 258).

SA:

"Sen" anlamında bir sözcüktür [III.156/207] 536. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 258).

[691] Bu, bir ek olduğu için değerlendirmeye alınmamıştır.
[692] Bu, bir ek olduğu için değerlendirmeye alınmamıştır.

Kökeni: “Saŋa:” sözcüğünün köküdür (Clauson, 1972: 781). DTS’de sözcükle ilgili “yön. (?)” açıklaması yapılmıştır (DTS, 1969: 478).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 174)’de *sẹn* “sen”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 136)’de *sen* “sen (zamir)”; İML (Battal, 1997: 59)’de *sen* “ikinci şahıs zamiri”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 89)’de *sän* “sen (zamir)”; EZ (Atalay, 1945: 230)’de *saa* “sana anlamına”, EZ (Atalay, 1945: 235)’de *sen* “sen anlamına”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 122)’de *sen* “sen”; EM (Toparlı, 2003: 104)’de *sen* “sen”; AL (Kaçalin, 2011: 994)’de *sẹ́n* “sen”; ŞS (Kunos, 1902: 170)’de *sin* “sen”; ZT (Kara, 2011: 382)’de *sén* “sen” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 218, I: 268)’de “sen” anlamındaki *sēn* ve *sän* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÜ:

“Ordu ve askerler” anlamında kullanılır [III.156/207] 536. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 258).

Kökeni: TT X (s.19, 206.not)’de sözcüğün *şo* şeklinde transkribe edildiği öne sürülmüştür ve Çince *shou* “avla-” sözcüğünden gelir. Ama bu savunulamaz. Çünkü Arapça yazmalarda s-’nin teleffuzu evrenseldir (Clauson, 1972: 781).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 111)’de *çẹrig* “asker, ordu”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 140)’de *sü* “asker”; İML (Battal, 1997: 25)’de *çerik* “savaş ordusu”; ZT (Kara,

2011: 322)'de *çérig* "ordu, asker" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

-Sİ[693]:

"Son harfi ünlü olanlara getirilen bir iyelik eki"dir [III.156/207] 536. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 258).

ŠA:

"Balıkçılı andıran benekli bir kuş adı"dır [III.157/210] 537. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 259).

Kökeni: Belki Çincedir (Clauson, 1972: 866).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[693] Bu, bir ek olduğu için değerlendirilmemiştir.

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

-ŠU / -ŠÜ[694]:

"-ču"nun yerine kullanılan bir takıdır [III.157/210] 537. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 259).

Šİ:

Şīn hakanlarını selamlamada kullanılan bir ifadedir [III.157/210] 537. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 259).

Kökeni: Çincedir (Clauson, 1972: 866).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

-ĠU[695]:

"Emirin çekiminin üstüne gelen ve yer, zaman, alet ismi yapan bir ek"tir [III.157/210] 537. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 259).

QA:

"Kap" anlamında kullanılır [III.157/210] 537. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 259).

[694] Bu, bir ek olduğu için değerlendirilmemiştir.
[695] Bu, bir ek olduğu için değerlendirilmemiştir.

Kökeni: "Kap" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 578, DTS, 1969: 399).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 134)'de *ḳapȯ* "çanak, kap"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 112)'de *ḳap* "kap", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 99)'de *çanaḳ* "çanak" "KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 101)'de *çömlek* "çömlek"; İML (Battal, 1997: 24)'de *çanak* "topraktan aş kabı, çanak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 26)'de *çanaq* "bugünkü mânâsında", EZ (Caferoğlu, 1931: 31)'de *çömläk* "küçük tencere", EZ (Atalay, 1945: 163)'de *çömlek* "çömlek", EZ (Atalay, 1945: 248)'de *şölmek* "çömlek"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 106)'de *çanaḳ* "çanak"; EM (Toparlı, 2003: 80)'de *çanaḳ* "çanak, kap", (Toparlı, 2003: 80)'de *çömlek* "çömlek", EM (Toparlı, 2003: 80)'de *çölmek* "çömlek"; AL (Kaçalin, 2011: 947)'de *idiş* "zarf, kap", AL (Kaçalin, 2011: 1009)'de *tas* "tas"; ŞS (Kunos, 1902: 81)'de *idiş* " evani, zarf, kab", ŞS (Kunos, 1902: 48)'de *çolmak* " çömlek, kab, çanak, deste"; ZT (Kara, 2011: 338)'de *idiş* "kâse, kap, kacak, çanak çömlek gibi her türlü kap, zarf" şeklinde bulunan sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 292)'de "çanak" anlamındaki *čanaq* sözcüğü, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 275, 343, 358)'de "çanak çömlek" anlamına gelen *särk, kästär, čäškāl*, DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 59)'de "kap" anlamındaki *qāčа*" sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

-QA[696]:

"İçine" anlamına gelen zarf yapılı bir ektir [III.157/210] 537. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 259).

[696] Bu, bir ek olduğu için değerlendirmeye alınmamıştır.

-QA[697]:

Argu diyalektinde "-a/ -e" anlamında kullanılan bir ektir [III.157/210] 537. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 259).

Qİ:

"Bir seslenme edatı"dır [III.159/212] 538. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 259).

Kökeni: Ünlemdir (Clauson, 1972: 578).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 75)'de *qı* sözcüğü "evet" anlamına geldiği için bu maddedekiyle yalancı eş değerdir.

-Qİ[698]:

"Akrabalık sözcüklerinin sonuna eklenen ve sevgi ifade eden bir ek"tir [III.159/212] 538. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 259).

-KÄ[699]:

"-a / -e" anlamında kullanılan bir ektir [III.159/212] 538. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 260).

KÜ:

[697] Bu, bir ek olduğu için değerlendirmeye alınmamıştır.
[698] Bu, bir ek olduğu için değerlendirmeye alınmamıştır.
[699] Bu, bir ek olduğu için değerlendirmeye alınmamıştır.

“İnsanlar arasında tanınma”yı ifade eder [III.159/212] 538. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 260).

Kökeni: “Söylenti, ün, şöhret” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 686, DTS, 1969: 322).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 15)’de *at* sözcüğü “ad, nam, şöhret” analmaına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

LA:

“Bir işin bittiğini ifade eden ve fiillerin sonuna gelen bir edat”tır [III.159/212] 538. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 260).

Kökeni: “İsim ve fiil sonuna gelen pekiştirme edatı”dır (DTS, 1969: 332).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 155)'de *lâ*, (olumsuzluk edatı) yok, hayır, değil"; AL (Kaçalin, 2011: 973)'de *lā* "hayf, ya"; ŞS (Kunos, 1902: 141)'de *la* "edatdir, ah, eyvah, efsus makamında müstameldir" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

-MA[700]:

"Emir çekiminin sonuna eklenen olumsuzluk eki"dir [III.159/212] 538. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 260).

MA:

"Bunu al" anlamında bir edattır [III.159/212] 538. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 260).

Kökeni: "Sen buradasın!; bunu al!" anlamında bir ünlemdir (Clauson, 1972: 765). DTS'de de sözcük "edat al, işte!" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 334).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 260)'de yer alan ve "oğlak ve kuzu sesinin yansıma şeklindeki ifadesi" anlamına gelen "ma" bu maddedekiyle yalancı eş değerdir.

MA:

"Oğlak ve kuzu sesinin yansıma şeklindeki ifadesi" demektir [III.159/212] 538. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 260).

[700] Bu, bir ek olduğu için değerlendirmeye alınmamıştır.

Kökeni: "Meleme" için kullanılan yansıma bir sözcüktür (Clauson, 1972: 765).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 260)'de yer alan ve "bunu al" anlamına gelen bir edat olan *ma* bu maddedekiyle yalancı eş değerdir.

-MU / -MÜ[701]:

"Hem isimlerin hem de fiillerin sonuna eklenen soru eki"dir [III.160/216] 539. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 260).

NÄ:

"Ne" anlamında bir edattır [III.160/216] 539. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 261).

Kökeni: Aslında soru zamiri "ne"dir. Konuşmada cansız nesneler için kullanılırken aynı şekilde canlılar için "kim" sözcüğü kullanılır. Bu sözcük aynı zamanda bir zamir, sıfat olarak da bulunur. Daha sonra Hint-Avrupa dillerinin gramerinin etkisi altında bir ilgi zamiri olarak ve bazen bir ünlem olarak karşımıza çıkmaktadır (Clauson, 1972: 774).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 159)'de *ne* "ne"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 129)'de *ne* "ne?"; İML (Battal, 1997: 52)'de *ni?* "ne?", İML (Battal, 1997: 51)'de *ne?* "bildiğimiz sorgu sözü"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 60)'de *nä* "ne"; EZ (Atalay, 1945:

[701] Bu, bir ek olduğu için değerlendirmeye alınmamıştır.

219)'de *ne* "ne"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 119)'de *ne* "ne"; EM (Toparlı, 2003: 99)'de *ne* "ne?"; AL (Kaçalin, 2011: 978)'de *nė* "ne"; ZT (Kara, 2011: 369)'de *né / néme / némene* "ne" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 261)'de yer alan ve "ne" anlamına gelen *nü* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 261)'de yer alan ve "şaşkınlık" ifade eden *nä* bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

NÄ:

Arapçada şaşırma bildiren "mā"nın eş değeridir [III.160/216] 539. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 261).

Kökeni: Şaşkınlık ifadesidir (Clauson, 1972: 774).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 159)'de *ne* "ne"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 129)'de *ne* "ne?"; İML (Battal, 1997: 51)'de *ne?* "bildiğimiz sorgu sözü"; Kİ (Caferoğlu, 1931:

60)'de *nä* "ne"; EZ (Atalay, 1945: 219)'de *ne* "ne"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 119)'de *ne* "ne"; EM (Toparlı, 2003: 99)'de *ne* "ne?"; AL (Kaçalin, 2011: 978)'de *nė* "ne"; ZT (Kara, 2011: 369)'de *né / néme / némene* "ne" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 261)'de yer alan ve "ne" anlamına gelen *nä* sözcüğü de bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

NÜ:

"Ne" anlamında bir edattır [III.160/216] 539. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 261).

Kökeni: Şüphesiz "ne:gü:" sözcüğünün köküdür. "Ne" yerine kullanılan bir edattır (Clauson, 1972: 775).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 159)'de *ne* "ne"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 129)'de *ne* "ne?"; İML (Battal, 1997: 52)'de *ni?* "ne?", İML (Battal, 1997: 51)'de *ne?* "bildiğimiz sorgu sözü"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 60)'de *nä* "ne"; EZ (Atalay, 1945: 219)'de *ne* "ne"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 119)'de *ne* "ne"; EM (Toparlı, 2003: 99)'de *ne* "ne?"; AL (Kaçalin, 2011: 978)'de *nė* "ne"; ZT (Kara, 2011: 369)'de *né / néme / némene* "ne" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 261)'de yer alan ve "ne" anlamına gelen *nä* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

VA:

“İkinci bir kişinin emrini reddetmeyi ifade eden bir edat”tır [III.160/216] 539. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 261).

Kökeni: Ünlemdir. Türkçe ses yapısına ait değildir. Belki de Arapça “wā” sözcüğünden türemiştir. Bu, Farçada da vardır (Clauson, 1972: 291).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 261)’de yer alan ve “reddet” ifade eden *ya* sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YA:

“Yay” anlamında kullanılır [III.160/216] 539. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 261).

Kökeni: “Yay” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 869).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 199)’de *ya* “yay”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 152)’de *ya* “yay”; İML (Battal, 1997: 83)’de *ya* “yay”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 116)’de *ya* “yay, kavis”; EZ (Atalay, 1945: 282)’de *yay* “yay”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 130)’de *yay* “yay”; EM (Toparlı, 2003: 121)’de *yay* “yay”; ŞS (Kunos, 1902: 96)’de *yay* “okun kemani”; ZT (Kara, 2011: 423)’de *yay* “ok atmaya yarayan alet, yay” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 199)'de *yā* "ya, veya"; İML (Battal, 1997: 83)'de *ya* "ükek / bürç / atlarından biri"; EZ (Atalay, 1945: 275)'de *ya* "ama anlamına" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YA:

"İlki gibi reddetme bildiren bir edat"tır [III.160/216] 539. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 261).

Kökeni: Ünlem ya da nida olarak açıklanabilir. Arapçada "O!" ve Farsçada "ya da " demektir. Her iki anlam da modern Türk diyalektlerinde vardır (Clauson, 1972: 869).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 261)'de "reddetme" bildiren *va* sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 199)'de *yā* "ya, veya", ME (Yüce, 1993: 199)'de *ya* "yay"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 152)'de *ya* "yay"; İML (Battal, 1997: 83)'de *ya* "ükek / bürç / atlarından biri", İML (Battal, 1997: 83)'de *ya* "yay"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 116)'de *ya* "yay, kavis"; EZ (Atalay, 1945: 275)'de *ya* "ama anlamına" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire yalancı eş değerdir.

YU:

“Kadınların herhangi bir şeyden utandıklarında kullandıkları bir edat”tır [III.160/216] 539. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 261).

Kökeni: Ünlemdir (Clauson, 1972: 869). DTS’de sözcükle ilgili “ünlem, kadınlar bir şeyden utandıklarında söylerler” açıklaması yapılmıştır (DTS, 1969: 277).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 128)’de *yu* sözcüğü “soğan” anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

Yİ:

“Elbisenin dikişi yeri” anlamında kullanılır. Buradan gelerek terziye “yīči” denir [III.160/216] 539. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 261).

Kökeni: “Dikiş yeri, kavrama” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 260).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 286)'de *yi* sözcüğü"koku" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 261)'de yer alan ve "küçük dağ yolu" anlamına gelen *yi* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

Yİ:

"Küçük dağ yolu" anlamında kullanılır [III.160/216] 539. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 261).

Kökeni: "Dağ yivi" demektir (DTS, 1969: 260).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 286)'de *yi* sözcüğü "koku" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 261)'de yer alan ve "elbisenin dikiş yeri" anlamına gelen *yi* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

Yİ YİĠĀČ:

"Sık ağaç" anlamında kullanılır [III.162/216] 540. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 261).

Kökeni: "Gür ağaç" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (DTS, 1969: 260).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 159)'de *yigi yiġāč* "sıkı ağaç" sözcük grubu bu maddedekiyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TAPA:

"-E doğru" anlamında bir edattır [III.162/216] 540. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 262).

Kökeni: "Tap-" fiilinden türemiştir. Bir son takıdır. Kuzeybatıda Kazak Türkçesinde yaygın bir isim olarak kullanılan *taba*da bunun izleri görülür. Bunu yönelme hali eki almış olan *taparu* izler (Clauson, 1972: 435-436). DTS'de de sözcük "bir şeye veya bir kimseye yönelmeyi bildiren ek (-a, -e karşı, doğru)" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 533).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 183)'de *tąpa* sözcüğü "-a / -e doğru" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 262)'de yer alan ve "hoşlanmama" anlamına gelen *tapa* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TAPA:

"Hoşlanmama" ifade eden bir edattır [III.162/216] 540. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 262).

Kökeni: "Hoşlanmama, tiksinme" anlamına gelen bir edattır (Clauson, 1972: 435-436). Sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 183)'de *tạpa* sözcüğü "-a / -e doğru" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 262)'de yer alan ve "-e doğru" anlamına gelen *tapa* sözcüğü de bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TAPİ:

"Razı olma" anlamında kullanılır [III.162/216] 540. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 262).

Kökeni: Muhtemelen "tap" sözcüğünün üçüncü tekil kişi iyelik eki almış şeklidir (Clauson, 1972: 436).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BŌḌİ TAPİ ÄR:

"Orta boylu adam" anlamında kullanılır [III.162/216] 540. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 262).

Kökeni[702]: Sözcük grubunun tamlayan unsurlarının kökeni bilinmemektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TÖPÜ:

[702] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

"Dağın tepesi" anlamında kullanılır. Ayrıca "adamın tepesi" anlamını da taşımaktadır [III.162/216] 540. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 262).

Kökeni: "Zirve" demektir. Özellikle doğal şeylerin zirvesi ya da bir adamın tepesini de ifade eder. Buradan hareketle genişlemeyle "tepe" anlamını da kaanmıştır (Clauson, 1972: 436).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 144)'de *tepe* "tepe; başın ön tarafı"; İML (Battal, 1997: 71)'de *tepe* "yüksek yer", İML (Battal, 1997: 75)'de *töpe* "baş tepesi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 101)'de *täpä* "tepe"; EM (Toparlı, 2003: 113)'de *tepe* "tepe, yığın, toprak tepe"; AL (Kaçalin, 2011: 1013)'de *tėpe* "tepe, yüksekçe yer", AL (Kaçalin, 2011: 1013)'de *töpe* "tepe, üst, tümsek"; ZT (Kara, 2011: 396)'de *tépe* "başın tepesi; tepe, yüksek yer" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EZ, EK, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÜPİ:

"Şiddetli rüzgâr" anlamında kullanılır [III.162/216] 540. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 262).

Kökeni: "Şiddetli rüzgâr" anlamına gelen sözcük daha sonra "şiddetli rüzgârın taşıdığı kar ve toz" anlamını kazanmıştır (Clauson, 1972: 436). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 146)'de *tipi* "tipi, kar vb.nin esmesi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 103)'de *tipi* "karlı rüzgâr"; ŞS (Kunos, 1902: 194)'de *töpü* "kar

furtunası, buran" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 223)'de *qāḏ* "insanları öldüren kar fırtınası" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SUBİ:

"Herhangi bir şeyin uzun ve sivri olanı" anlamında kullanılır [III.162/216] 540. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 262).

Kökeni: "Koni şeklinde, incelmiş" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 784).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QUBA AT:

“Rengi kestane rengi ile sarı arasında olan at” demektir [III.162/216] 540. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 262).

Kökeni[703]: “Rengi kestane rengi ile sarı arasında olan at” anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 581).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QABA:

“Kaldırılan (yükseğe) herhangi bir şey”anlamında kullanılır. Buradan gelerek “qaba yüglüg oq (kabartılmış tüyleri olan ok)” denir [III.162/216] 540. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 262).

Kökeni: “Kalın, çıkıntılı” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 580).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 67)’de *qaba* “kaba, dağınık şey”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 110)’de *ḳaba* “kaba, sık”; ŞS (Kunos, 1902: 111)’de *kaba* “cesim, kalin” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

[703] Sözcük grubunun isim unsuru olan “at” sözcüğünün köken bilgisi 29. varaktaki “at” maddesinde verilmiştir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 111)'de *kaba* sözcüğü "hanzal; hind koyunu" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÜPÄ:

"Küpe" anlamında kullanılır [III.162/216] 540. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 262).

Kökeni: Başlangıçta "küçük metal halka"dır. Dolayısıyla tek başına "küpe" anlamını kazanmıştır (Clauson, 1972: 687). Sözcüğün kökeni hakında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 154)'de *küpe* "küpe"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 127)'de *küpe* "küpe"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 55)'de *küpä* "küpe"; EZ (Atalay, 1945: 214)'de *küpe* "küpe"; ŞS (Kunos, 1902: 15)'de *astiğ* "kulak küpesi", ŞS (Kunos, 1902: 62)'de *elburğa* "kulak küpesi, halka", ŞS (Kunos, 1902: 66)'de *eserğa* "küpe, guşvare", ŞS (Kunos, 1902: 66)'de *isirğa* "küpe, halka, guşvare", ŞS (Kunos, 1902: 144)'de *mekeki* "üzbeg lisanında küpe demekdir, halka", ŞS (Kunos, 1902: 165)'de *salğum küpe* "bir nevi küpedir" sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 135 II: 106)'deki *ügmäk* ve *tolġāġ* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÜPÄ YARİQ[704]:

"Zırh" anlamında kullanılır [III.162/216] 540. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 262).

Kökeni: "Demirden zırh" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 687).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 204)'de *yarıḳ* "zırh"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 154)'de *yarıḳ* "zırh"; İML (Battal, 1997: 86)'de *yarık* "zırh, çokal"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 121)'de 'de *yarıq* "zırh" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 154)'de *yariq* "zırh" sözcüğü de bu sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

KİBÄ:

Oğuz diyalektinde "az sayıda gün" anlamında kullanılır [III.162/216] 540. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 262).

Kökeni: "Biraz süre, müddet" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 306).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[704] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BİTİ:

"Açığa kavuşmuş kitaplardan biri"dir [III.162/216] 540. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 262).

Kökeni: "Gökten inen kitapların her biri" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 103).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 19)'de *biti* "kitap, yazı"; AL (Kaçalin, 2011: 911)'de *biti* "mektup" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BÜTÄ:

“Çok” anlamında kullanılır [III.162/216] 540. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 262).

Kökeni: “Büt-” fiiline getirilen “-e:” zarf-fiil ekiyle yapılmıştır. Zarf olarak kullanılır. Sadece Hakaniye Türkçesinde görülmüştür (Clauson, 1972: 299).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 91)’de *köp* “çok”, ME (Yüce, 1993: 197)’de *üküş* “çok”, ME (Yüce, 1993: 166)’de *öküş* “çok”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 123)’de *köp* “çok”, KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 132)’de *öküş* “çok”; İML (Battal, 1997: 55) *öküş* “çok”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 52)’de *köp* “çok, kesîr”, Kİ (Caferoğlu, 1931: 31)’de *çoq* “kesir, çok”, Kİ (Caferoğlu, 1931: 65) *öküş* “çok, kesir”; EZ (Atalay, 1945: 208)’de *köp* “çok, haylı”, EZ (Atalay, 1945: 173)’de *xaylı* “hayli, çok”, EZ (Atalay, 1945: 248)’de *şok* “çok”; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 107)’de *çoḳ* “çok”; AL (Kaçalin, 2011: 968)’de *köp* “çok”; ŞS (Kunos, 1902: 136)’de *köp* “çok, vafir”, ŞS (Kunos, 1902: 150)’de *ok* “çok”, ŞS (Kunos, 1902: 153)’de *ögüş* “çok, ziyade”, ŞS (Kunos, 1902: 181)’de *talay* “çok, köp”, ŞS (Kunos, 1902: 58)’de *dirsun* “çok”, ŞS (Kunos, 1902: 66)’de *esru* “çok, ziyade”, ŞS (Kunos, 1902: 75)’de *ğalaba* “çok, vafir”, ŞS (Kunos, 1902: 139)’de *kutak* “çok”, ŞS (Kunos, 1902: 110)’de *yüküş* “çok, vafir, ziyade”, ŞS (Kunos, 1902: 117) *kan* “çok, vafir, ziyade”; ZT (Kara, 2011: 360)’de *köp* “çok” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 113)’de “çok” anlamındaki *ükil*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 131)’de “fazlalık” anlamındaki *artuq*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 135)’de “bir şeyin yığılması” anlamındaki *ükmāk* sözcükleri, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 104)’de “çok” anlamındaki *ük̄ūš*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 116)’de “yığın” anlamındaki *ükün*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 303)’de “herhangi bir şeyin çoğu” anlamına gelen *tälim*, DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 262)’de “yoğun” anlamına gelen *köp* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BOTU:

"Genç dişi deve" anlamında kullanılır [III.164/217] 541. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 262).

Kökeni: Räsänen, sözcüğü Moğolca *botu-gan* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 82).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 106)'de *bota* "deve yavrusu"; EZ (Atalay, 1945: 155)'de *bota* "deve yavrusu"; ŞS (Kunos, 1902: 32)'de *botum* "genç deve, yavru" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

XUTU:

"Ṣīn'den getirilen bir balık boynuzu"dur [III.164/217] 541. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 263).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalanlocı eş değerliği yoktur.

SATA:

"Mercan" anlamında kullanılır [III.164/217] 541. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 263).

Kökeni: Clauson, bu sözcüğü "Erken Türkçe Astronomi Terimleri" adlı yazısında tartışmıştır. Burada sözcüğün Arapça *saṭī*ʿ "şafak" sözcüğünden geldiği öne sürülür. Eğer böyleyse "mercan" anlamı metaforiktir. Onun pembe renginden doğmuştur (Clauson, 1972: 799).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ŠUTİ (?):

Öz Türkçe bir sözcük değildir [III.164/217] 541. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 263).

Kökeni: Anlamı belirsizdir ve kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 867).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QATA:

"Kez, defa" anlamında kullanılan bir edattır [III.164/217] 541. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 263).

Kökeni: Morfolojisi belirsizdir. "Kat" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 596).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 135)'de *ḳat* "defa, kez", ME (Yüce, 1993: 140)'de *kẹz* "defa, kere, kez"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 47)'de *käz* "Kıpçak ve Türkmenlerde müstameldir; Ms: bukäz ve bir käzdä, kere, merre, defa"; EZ (Atalay, 1945: 197)'de *kez* "kez, defa, kere", EZ (Atalay, 1945: 188)'de *katla* "kere, kez", EZ (Atalay, 1945: 195)'de *keret (bir keret)* "kez, kere, defa"; AL (Kaçalin, 2011: 955)'de *ḳatla* "tekrar"; ŞS (Kunos, 1902: 69)'de *gez* "kerre, defa" sözcükleri "qata" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 253)'de *qač* "defa" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAYU:

"Xayu" sözcüğünün bir varyantıdır [III.164/217] 541. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 263).

Kökeni: Soru bildiren "hangi, ne" anlamlarına gelir. "Ka:ŋu:" çok erken bir dönemde "ka:yu:" olmuştur. "Kança" dışında –n–, –y–'ye dönmüştür (Clauson, 1972: 632). DTS'de ise sözcük "nasıl, ne (özellikleri, kalitesi bakımandan)" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 408).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 39)'de *kay ?* "hangisi"; EZ (Atalay, 1945: 173)'de *hanı* "hani", EZ (Atalay, 1945: 183)'de *kanı* "hani"; AL (Kaçalin, 2011: 957)'de *ḳayu* "hangisi", AL (Kaçalin, 2011: 956)'de *ḳay* "hangi, hangisi, nere"; ŞS (Kunos, 1902: 117)'de *kanı* "hanı, nerede", ŞS (Kunos, 1902: 114)'de *kayu* "kangı, hangısı", ŞS (Kunos, 1902: 113)'de *kay* "hangı, kangı, kaydeki, neredeki" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 272)'deki *qanu* "hani" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 957)'de *ḳayu* sözcüğü "kaygı, gussa" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÜTÜ:

"Çatı" anlamında kullanılır [III.164/217] 541. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 263).

Kökeni: "Bir evin çatısı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 701).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄTÜ:

Kıpçak diyalektinde "çolak" anlamında kullanılır [III.164/217] 541. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 263).

Kökeni: "Ket-" fiilinden gelebilir. Erken bir "*ketig" sözcüğünü temsil eder (Clauson, 1972: 701).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BOČİ:

"Bir tür kopuz"dur [III.164/217] 541. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 263).

Kökeni: Şüphesiz Çincedir (Clauson, 1972: 293).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÄČÄ:

"Serçe" anlamında kullanılır [III.164/217] 541. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 263).

Kökeni: "Serçe" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 795).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 100)'de *çıpçuḳ* "serçe", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 136)'de *serçe* "serçe"; İML (Battal, 1997: 59)'de *serçe* "bildiğimiz ufacık kuş"; EZ (Atalay, 1945: 235)'de *serşe* "serçe", EZ (Atalay, 1945: 239)'de *sirşe* "serçe", EZ (Atalay, 1945: 247)'de *şıpşık* "serçe"; EM (Toparlı, 2003: 105)'de *serşe* "serçe", EM (Toparlı, 2003: 109)'de *şıpşıḳ* "serçe"; ŞS (Kunos, 1902: 168)'de *sebircek* "serçe kuşu, usfur", ŞS (Kunos, 1902: 197)'de *turği* "serçe, usfur", ŞS

(Kunos, 1902: 48)'de *çopçok* "serçe", ŞS (Kunos, 1902: 50)'de *çumçak* "serçe kuşu, çumçuk", ŞS (Kunos, 1902: 54)'de *cimçik* "serçe", ŞS (Kunos, 1902: 56)'de *dağser* "serçe kuşu, usfur" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 342, III: 276)'de "serçe" anlamına gelen *qušġāč* ve *čïpčïrġa* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SAČU:

"Elbise, kule ya da buna benzer şeylerin saçağı" anlamında kullanılır [III.164/217] 541. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 263).

Kökeni: "Elbise, kule ya da buna benzer şeylerin saçağı; elbise ve mendil saçağı, fırfır" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 795, DTS, 1969: 480).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QOČO:

“Uygur’da bir kasaba adı”dır [III.164/217] 541. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 263).

Kökeni: DTS’de sözcük “şehir adı, Doğu Türkistan'da” şeklinde açıklanmıştır ve kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 451).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄČÄ:

Oğuz diyalektinde “keçe” anlamında kullanılır [III.164/217] 541. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 263).

Kökeni: “Keçe” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 694, DTS, 1969: 290).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 115)’de *keçe* “keçe”, KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 120)’de *kiyiz* “keçe”; İML (Battal, 1997: 42)’de *kiyiz* “keçe”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 50)’de *kiyiz [Kıpç.]* “kece”, Kİ (Caferoğlu, 1931: 43)’de *käçä* “keçe”; EZ (Atalay, 1945: 202/215)’de *kiyiz/küyüz* “keçe”; EM (Toparlı, 2003: 93)’de *kiyiz* “keçe”; AL (Kaçalin, 2011: 963)’de *kīz* “keçe”; ŞS (Kunos, 1902: 132)’de *kiz* “keçe, nemed, pul”, ŞS (Kunos, 1902: 126)’de *keçe* “nemed, palas, yapıncık”; ZT (Kara, 2011: 356)’de *kize* “keçe” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT

(Dankoff-Kelly, 1982-I: 282)'de yer alan *kiḏiz* "keçe" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 263, 263)'de "kavun, salatalık ve bunun gibi şeyleri taşımak için kullanılan sepet; gece" anlamlarına gelen *käčä* ve *kečä* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

KÄČİ:

Oğuz diyalektinde "keçi" anlamında kullanılır [III.164/217] 541. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 263).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "eçkü:" maddesine yönlendirmiştir[705] (Clauson, 1972: 695).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 137)'de *keçi* "keçi"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 104)'de *eçki* "keçi", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 115)'de *keçi* "keçi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 9)'de *äçki* "keçi", Kİ (Caferoğlu, 1931: 43)'de *käçi* "keçi", Kİ (Caferoğlu, 1931: 101)'de *täkä* "keçi"; EZ (Atalay, 1945: 175)'de *içki/ikşi/işki* "keçi"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 112)'de *keçi* "keçi"; ŞS (Kunos, 1902: 160)'de *üçki* "keçi", ŞS (Kunos, 1902: 185)'de *teke* "keçi", ŞS (Kunos, 1902: 81)'de *içki* "keçi"; ZT (Kara, 2011: 395)'de teke "keçi", ZT (Kara, 2011: 413)'de *üçki* "keçi" sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 152)'de yer alan *äčkü* "keçi" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[705] Clauson'un bu sözcükle ilgili yaptığı açıklamalar "äčkü" maddesinde verildiği için burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KEČÄ:

"Gece" anlamında kullanılır [III.164/217] 541. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 263).

Kökeni: "Ké:ç-" fiilinden türemiştir. En erken dönemde bir zarf olarak "akşamın geç vakti" anlamında kullanılmıştır. Ama daha sonra isim olarak "geç akşam" anlamını kazanmıştır. Sonraki dönemde "tün (gece)" görülür (Clauson, 1972: 694). Räsänen de sözcüğün anlamının "gece" olduğunu belirtmiş ve kökeniyle ilgili "kā̆č, kēč 'geç' + yönelme hali eki –ä" bilgisini vermiştir (Räsänen, 1969: 245).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 192)'de *tün* "gece", ME (Yüce, 1993: 137)'de *kėce* "gece"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 149)'de *tün* "gece"; İML (Battal, 1997: 78)'de *tün* "gece"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 109)'de *tün* "gece", Kİ (Caferoğlu, 1931: 43)'de *käçä* "gece"; EZ (Atalay, 1945: 266)'de *tün* "gece, akşam", EZ (Atalay, 1945: 190)'de *kece* "gece", EZ (Atalay, 1945: 196)'de *keşe* "gece"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 127)'de *tün* "gece", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 112)'de *kece* "akşam"; AL (Kaçalin, 2011: 1027)'de *tün* "gece"; ŞS (Kunos, 1902: 70)'de *giç* "şeb, gece", ŞS (Kunos, 1902: 93)'de *işikay* "gece", ŞS (Kunos, 1902: 116)'de *kame* "gece, tün, akşam", ŞS (Kunos, 1902: 199)'de *tün* "gece, akşam"; ZT (Kara, 2011: 406)'de *tün* "gece", ZT (Kara, 2011: 351)'de *kéçe* "gece" sözcükleri bu maddede geçen sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 267)'de yer alan *tün* "gece" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 115)'de *keçe* "keçe"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 43)'de *käçä* "keçe"; ŞS (Kunos, 1902: 126)'de *keçe* "nemed, palas, yapıncık" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 263, 263)'de "kavun, salatalık ve bunun gibi şeyleri taşımak için kullanılan sepet; gece" anlamlarına gelen *käčä* ve *kečä* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

KÄČÄ:

"Kavun, salatalık ve bunun gibi şeyleri taşımak için kullanılan sepet" anlamında kullanılır [III.164/217] 541. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 263).

Kökeni: İlk ünlü işaretlenmemiştir. Çünkü bu sözcük "keçe:" sözcüğünü izler. Bu, –e–' ye benzemez. Daha çok –é– ya da –i– olmalıdır (Clauson, 1972: 694).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 115)'de *keçe* "keçe"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 43)'de *käçä* "keçe"; ŞS (Kunos, 1902: 126)'de *keçe* "nemed, palas, yapıncık" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 263, 263)'de "keçe; gece" anlamlarına gelen *käčä* ve *kečä* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

NÄČÄ:

Sayı olarak "ne kadar" anlamında bir edattır [III.166/220] 542. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 264).

Kökeni: "Ne:" sözcüğünün eşitlik eki almış şeklidir (Clauson, 1972: 775).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 129)'de *neçe* "kaç, kaça", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 129)'de *neçeye* "kaça", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 111)'de *ḳaç* "kaç, kaça"; İML (Battal, 1997: 52)'de *neme!* "ne kadar", İML (Battal, 1997: 52)'de *niçe?* "kaç?"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 60)'de *näčä* "kaç", Kİ (Caferoğlu, 1931: 67)'de *qaç* "sual mukabilinde kullanılır –ne kadar, kaç–"; EZ (Atalay, 1945: 219)'de *nece* "ne kadar?"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 119)'de *neçe* "kaç, kaç tane"; ŞS (Kunos, 1902: 112)'de *kaç (kança)* "edattır, ne kadar gibi, istifhamdır"; ZT (Kara, 2011: 369)'de *néçe* "ne kadar, kaça" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 257)'de yer alan *qač* "kaç" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 129)'de *neçe* sözcüğü "nasıl" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TADU:

"İnsanın doğuştan gelen huyu" anlamında kullanılır [III.166/220] 542. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 264).

Kökeni: Sanskritçe *dhāta* "doğadaki element; vücudun temel kurucusu" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 451). DTS'de ise sözcük "tabiat (insanın)" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 526).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 143)'de *ḳılıḳ* "huy, yaratılış"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳılıḳ* "huy, hareket, tarz, gidiş"; İML (Battal, 1997: 42)'de *kılınç* "hulk ve tabiat"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 75)'de *qılıq* "huy, ahlâk"; AL (Kaçalin, 2011: 960)'de *ḳılıḳ* "fiil, davranış"; ŞS (Kunos, 1902: 129)'de *kılığ* "huy, suret, şekil"; ZT (Kara, 2011: 352)'de *ḳılıḳ* "yaratılış, tabiat, huy" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 290, 293, III: 154, 341)'de yer alan ve "davranış" anlamına gelen *bariq*, *qiliq*, *yoriq*, *qilinč* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EZ, EK, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TADA:

"Gözle görülebilecek kadars, on adımlık yer" anlamında kullanılır [III.166/220] 542. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 264).

Kökeni: "Gözle görülebilecek kadars, on adımlık yer; on adımdan görülebilecek kadar olan yer parçası" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 451, DTS, 1969: 526).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

DÄDÄ:

Oğuz diyalektinde "baba" anlamında kullanılır [III.166/220] 542. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 264).

Kökeni: Yarı yansıma bir sözcüktür (Clauson, 1972: 451).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 94)'de *ata* "ata, baba"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 89)'de *aṭa* "baba"; İML (Battal, 1997: 12)'de *ata* "baba"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 33)'de *dädä* "ced, büyük baba"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 7)'de *ata* "baba"; EZ (Atalay, 1945: 143)'de *ata* "ata"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de *aṭa* "baba"; ŞS (Kunos, 1902: 3)'de *aba (ebe)* "cidd, baba", ŞS (Kunos, 1902: 15)'de *ata* "peder, valid, baba", ŞS (Kunos, 1902: 18)'de *baba* "ata, cid, peder", ŞS (Kunos, 1902: 33)'de *budanur* "baba", ŞS (Kunos, 1902: 62)'de *elencık* "baba", ŞS (Kunos, 1902: 114)'de *kaka* "baba"; ZT (Kara, 2011: 306)'de *ata* "baba" sözcükleri DLT'deki "aba" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 122, 122)'de "baba" anlamına gelen *ata* ve *aba* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EMS, MLS, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 164)'de *dädä* sözcüğü "dede" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QOḎİ:

"Bir şeyin aşağı kısmı" anlamında kullanılır [III.166/220] 542. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 264).

Kökeni: "Koḏ-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 596). Räsänen, sözcüğü Moğolca *qoji-tu* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 275). Sözcük, *kod- (fiil kökü) + -ı (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 93)'de *aşaḳ* "aşağı"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 89)'de *aşaġ* "alçak, aşağı", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 89)'de *aşaġa* "aşağı"; İML (Battal, 1997: 12)'de *aşağa* "aşağı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 7)'de *aşağa* "aşağı"; EZ (Atalay, 1945: 143)'de *aşaga* "aşağı", EZ (Atalay, 1945: 143)'de *aşaq* "aşak, alçak"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de *aşaġa* "aşağı"; EM (Toparlı, 2003: 72)'de *aşaġa* "aşağı"; ŞS (Kunos, 1902: 63)'de *elini* "aşağı" şeklinde gördüğümüz sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÖRİ:

"Kurt" anlamında kullanılır [III.166/220] 542. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 264).

Kökeni: "Kurt" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 356, DTS, 1969: 118).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 152)'de *ḳurt* "kurt (börü)"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 125)'de *ḳurt* "kurt", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 96)'de *börü* "kurt"; İML (Battal, 1997: 48)'de *kurt* "bildiğimiz yabani, yırtıcı canavar"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 82)'de *qurt* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 22)'de *börü* "kurt"; EZ (Atalay, 1945: 156)'de *böri* "kurt"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 117)'de *ḳurṭ* "kurt", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 105)'de *böri* "kurt"; EM (Toparlı, 2003: 96)'de *ḳurṭ* "kurt"; AL (Kaçalin, 2011: 914)'de *böri* "kurt"; ŞS (Kunos, 1902: 139)'de *kurtun* "kurd"; ZT (Kara, 2011: 363)'de *ḳurṭ* "kurt", ZT (Kara, 2011: 316)'de *böri* "kurt" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 269)'de *qurt* "kurt" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÜRİ:

"Okun temreninin halkası" anlamında kullanılır [III.166/220] 542. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 264).

Kökeni: Altta yatan kavram "bir şeyi başka bir şeye vidalama" gibi görünüyor. Eğer öyleyse "bür-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 356). Sözcük, *bür- (fiil kökü)* + *-i (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 264)'de yer alan ve "gemilerin ağzına yerleştirilen ahşap parçalarının gemi ağzının zarar görmemesi için itilip monte edilmesi" anlamına gelen *büri* sözcüğü bu maddedekiyle yalancı eş değerdir.

BÜRİ:

"Odun parçalarıyla desteklenmiş sulama kanallarındaki açıklıkların delikler birbirinden ayrılmasın diye bu açıklıkların bir diğerinin içine girmesi"dir [III.166/220] 542. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 264).

Kökeni: "Gemilerin ağzına yerleştirilen ahşap parçalarının gemi ağzının zarar görmemesi için itilip monte edilmesi"dir (Clauson, 1972: 356). Sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 264)'de yer alan ve "okun temreninin halkası" anlamına gelen *büri* sözcüğü bu maddedekiyle yalancı eş değerdir.

TURİ NĀD:

"Tadı mazı gibi acı olan şeylere" denir. Buradan hareketle kötü huylu kişilere de *turi kiši* denmektedir [III.166/220] 542. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 264).

Kökeni[706]: "Acı, buruk tat" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeniyle ilgili bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 531).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TURA QALQAN:

"Düşmandan korunmak için kullanılan herhangi bir şey"dir [III.166/220] 542. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 264).

Kökeni: "Düşmandan korunmak için kullanılan göğüs siperi, zırh gibi herhangi bir şey" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 531).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

[706] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

TÖRÄ:

"Evin en önemli kısmı, onur koltuğu" anlamında kullanılır [III.166/220] 542. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 264).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "tör" maddesine yönlendirmiştir[707] (Clauson, 1972: 531). DTS'de de sözcük "çadır içinde onurlu bir yer" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 580).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 262)'de *tör* "sedir"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 175, 777a-3)'de "…daḳīḳraḳdur ki ḳuş olturur yıġaçdur ve *tör* ki andın daḳīḳraḳdur, öyning töridür ve tür ki barçadın arıḳdur"; AL (Kaçalin, 2011: 1023)'de *tör* "baş köşe, hane sadrı, ev bucağı, dip" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 209)'de yer alan *tōr* "evin baş köşesi" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EK, EM, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 190)'de *töre* "töre, usûl, gelenek"; AL (Kaçalin, 2011: 1023)'de *töre* "âdet, kanun" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TÖRÜ:

"Gelenek" anlamında kullanılır [III.166/220] 542. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 264).

Kökeni: "Geleneksel, yazısız kanun" demektir. Türklerin pagan dönemindeki en temel siyasî terimlerdendir. "Él" ve "xağan" sözcükleriyle ilişkilidir. Krallık olmadan

[707] Bu sözcükle ilgili açıklamalar "tōr" maddesinde verilmiştir.

olmaz çünkü onun dünyası bir kuraldır ve onu yönetir. Hem Budist hem de Manihesit misyonerler tarafından uyarlanan dinî bir terimdir. Gerçek doktrin ve dinî hukuk reçetesi gibi "no:m"dur. Hakaniye Türkçesinde yaygındır ve "gelenek, geleneksel kanun" anlamına gelir. Bu, İslam'daki dinî kanunun zıttıdır. Muhtemelen yöneticilerin keyfî kararlarıdır. Erken dönemde Moğolcada *döre, töre* olarak bulunur (Clauson, 1972: 531). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<*tö.r [→ töre] +e / +ü" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 927).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 190)'de *töre* "töre, usûl, gelenek"; AL (Kaçalin, 2011: 1023)'de *töre* "âdet, kanun" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÄRİ:

"Deri" anlamında kullanılır [III.166/220] 542. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 264).

Kökeni: "Deri" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 531, DTS, 1969: 554).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 186)'de *ṭeri* "deri"; İML (Battal, 1997: 58)'de *sağrı* "maruf kalın deri"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 102)'de *täri* "deri"; EZ (Atalay, 1945: 164)'de *deri/ten/teri/kön* "deri"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 125)'de *teri* "deri"; EM (Toparlı, 2003: 114)'de *teri* "deri"; AL (Kaçalin, 2011: 1013)'de *tėri* "deri"; ZT (Kara,

2011: 397)'de *téri* "deri, cilt, ten" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 239, I: 319)'de "deri" anlamına gelen *quyqa* ve *saġri* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÄRÜ:

"Evde üzerine eşya konuln raf" demektir [III.166/220] 542. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 264).

Kökeni: "Evlerde üzerine eşya konulan zarf" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 497).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QARA:

"Herhangi bir şeyin kara"sı anlamında kullanılır. Hakaniye krallarının isimleri için de kullanılır: buġra qara xāqān gibi [III.166/220] 542. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 265).

Kökeni: Temel olarak fiziksel anlamda "siyah" demektir. Ama çoğu zaman küçük düşürücü pek çok metaforik anlamı vardır: kara: boḍun "sıradan insanlar" gibi. Erken dönemde Moğolcada ve Farsçada da vardır (Clauson, 1972: 643). DTS'de ise sözcük "siyah (renk); ad anlamında kara" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 422).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 134)'de *ḳara* "kara, siyah"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 112)'de *ḳara* "kara, siyah"; İML (Battal, 1997: 37)'de *kara* "bildiğimiz renk, kara"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 70)'de *qara* "siyah, kara"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)'de *ḳara* "siyah, kara"; EM (Toparlı, 2003: 88)'de *ḳara* "siyah, kara"; ŞS (Kunos, 1902: 119)'de *kara* "siyah"; ZT (Kara, 2011: 345)'de *ḳara* "kara, siyah" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 184)'de *kara* "kul, köle"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)'de *ḳara* "köle"; EM (Toparlı, 2003: 88)'de *ḳara* "kul, köle"; AL (Kaçalin, 2011: 953)'de *ḳara* "mürekkep"; ŞS (Kunos, 1902: 119)'de *kara* "kuru, yer, deniz kenari, sahil, adak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QARA QUŠ[708]:

"Kartal" anlamında kullanılan bir sözcüktür [III.166/220] 542. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 265).

QARA QUŠ[709]:

[708] Bu sözcük grubu 166. Varakta ele alınmıştır.

Bir yıldız (Jüpiter) adıdır [III.166/220] 542. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 265).

QARA QUŠ[710]:

Oğuz diyalektinde "deve toynağının ucu" için kullanılan bir sözcüktür [III.166/220] 542. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 265).

QARA ORUN:

"Mezar" anlamında kullanılır [III.167/221] 543. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 265).

Kökeni: "Karanlık yer" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 644).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 175)'de *sın* "mezar"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 138)'de *sin* "mezar, kabir"; ŞS (Kunos, 1902: 25)'de *besağa* "merkad, mezar, lahad, kabr", ŞS (Kunos, 1902: 170)'de *sin* "mezar", ŞS (Kunos, 1902: 199)'de *tüke* "mezar, kabr, türbe" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 162, 218, I: 362, 325)'de "mezar" anlamına gelen *yirčü, sīn, tünärig, toplu (?)* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QARA BĀŠ:

---

[709] Bu sözcük grubu 166. Varakta ele alınmıştır.
[710] Bu sözcük grubu 166. Varakta ele alınmıştır.

"Hem erkek hem de kadın köleleri ifade etmek için kullanılan bir sözcük"tür [III.167/221] 543. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 265).

Kökeni: "Hem erkek hem de kadın köle" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 644).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 108)'de *bulun* "tutsak, esir", ME (Yüce, 1993: 191)'de *tutuġ* "rehin, garanti", ME (Yüce, 1993: 120)'de *esīr* "esir, tutsak", ME (Yüce, 1993: 151)'de *ḳul* "kul, köle"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)'de *ṭutḳun* "esir, tutsak", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)'de *ṭutsaḳ* "esir, tutsak", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)'de *ṭuṭu* "esir, rehin", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 123)'de *ḳul* "köle"; İML (Battal, 1997: 42)'de *kul* "köle"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 80)'de *qul* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 108)'de *tutqun* "esir", Kİ (Caferoğlu, 1931: 108)'de *tutsaq* "esir"; EZ (Atalay, 1945: 210)'de *kul* "kul, köle", EZ (Atalay, 1945: 265)'de *tutsak* "tutsak, esir", EZ (Atalay, 1945: 265)'de *tusnak* "rehin, tutu", EZ (Atalay, 1945: 265)'de *tutsav/tutu* "tutu, rehin"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 117)'de *ḳul* "köle"; EM (Toparlı, 2003: 96)'de *ḳul* "kul, köle", EM (Toparlı, 2003: 116)'de *ṭuṭı* "tutsak, esir"; AL (Kaçalin, 2011: 969)'de *ḳul* "kul, köle"; (Kunos, 1902: 198)'de *tutsak* "esir, bendi", ŞS (Kunos, 1902: 35)'de *bulğun* "esir", ŞS (Kunos, 1902: 197)'de *tutak* "rehin, emanet"; ZT (Kara, 2011: 363)'de *ḳul* "kul, esir, köle", ZT (Kara, 2011: 344)'de *kâkâ* "esir, köle" sözcükleri bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 305, 266, 266, 284, 314, 330)'de bulunan ve "tutsak" anlamına gelen *bulun, til, qul, tutuġ, tegīn, tutġun* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 134)'de *ḳarabaş* "câriye"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 112)'de *ḳarabaş* "cariye"; İML (Battal, 1997: 37)'de *karabaş* "cariye ve odalık"; ŞS (Kunos, 1902: 119)'de *kara baş* "cariye, köke"; ZT (Kara, 2011: 345)'de *ḳarabaş* "hizmetçi, cariye" sözcükleri bu maddedeki sözcük grubuyla yalancı eş değerdir.

QARA OT:

"Bıldırcın otu" anlamında kullanılır. Bir tür zehirli bitkidir [III.167/221] 543. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 265).

Kökeni[711]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QARA YĀĠ:

"Neft yağı" anlamında kullanılır [III.167/221] 543. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 265).

Kökeni[712]: Sözcük grubunun isim unsurunun kökeni bilinmemektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[711] Sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni "qara quš" maddesinde ele alınmıştır. İsim unsuru olan "ōt" sözcüğünün köken bilgisi 33. varaktaki "ōt" maddesindedir.

[712] Sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni "qara quš" maddesinde ele alınmıştır.

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QARA SÄƉİR:

"Barsgan yakınlarında bir yer adı"dır [III.167/221] 543. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 265).

Kökeni[713]: "Barsgan yakınlarında bir yer adı"dır ve köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 644).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QARA ÄTMĀK:

"Bir ekmek türü"dür [III.167/221] 543. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 265).

Kökeni[714]: "Bir ekmek türü"dür ve köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 644).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[713] Sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni "qara quš" maddesinde ele alınmıştır.
[714] Sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni "qara quš" maddesinde ele alınmıştır.

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QARA QURA:

Laf kalabalığıyla "qara qura" denir [III.167/221] 543. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 265).

Kökeni: Tekerleme gibi "qara qura" şeklinde ifade edilir (Clauson, 1972: 644). Sözcük grubunun kökeniyle ilgili bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QARİ:

Herhangi bir şeyin yaşlısı demektir. Buradan gelerek *qari er* "yaşlı adam", *qari at* "tam büyümüş at" denir [III.167/221] 543. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 265).

Kökeni: "İnsanların ve hayvanların yaşlı olanı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 644).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 83)'de *abuṣḫa* "yaşlı koca", ME (Yüce, 1993: 205)'de *yaşlu* "yaşlı, ihtiyar", ME (Yüce, 1993: 135)'de *ḳ̣arı* "yaşlı, ihtiyar"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 85)'de *abışḳ̣a* "ulu, koca"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 113)'de *ḳ̣arı* "ihtiyar", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 113)'de *ḳ̣aṭ̣* "yaşlı"; İML (Battal, 1997: 38)'de *karı* "kocamış erkek ve kadın"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 70)'de *qarı* "ihtiyar"; EZ (Atalay, 1945: 135)'de *abışka* "kart, ihtiyar", EZ (Atalay, 1945: 185)'de *karı* "ihtiyar, yaşlı", EZ (Atalay, 1945: 186)'de *kart* "kart, ihtiyar, yaşlı", EZ (Atalay, 1945: 186)'de *kartay* "kart, ihtiyar, yaşlı"; AL (Kaçalin, 2011: 954)'de *ḳ̣arı* "koca"; ŞS (Kunos, 1902: 121)'de *karı* "ehtiyar", ŞS (Kunos, 1902: 121)'de *karık* "ehtiyar"; ZT (Kara, 2011: 346)'de *ḳ̣arı* "ihtiyar", ZT (Kara, 2011: 347)'de *ḳ̣art* "ihtiyar adam" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 162)'de *awiċġa* "ihtiyar" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM ve ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 113)'de *ḳ̣arı* "kol; kumaş ölçüsü, arşın"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 70)'de *qarı* "arşın"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)'de *ḳ̣arı* "eş, hanım"; AL (Kaçalin, 2011: 954)'de *ḳ̣arı* "kol, bazu; karış, mimar arşını" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 265)'de yer alan ve "ön kol; ölçü birimi" anlamlarına gelen *qari* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QARİ:

"Ön kol" anlamında kullanılır [III.167/221] 543. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 265).

Kökeni: Belki de "*kar-" fiilinden türemiştir. Aslında "ön kol" demektir. Ama daha sıklıkla "parmakla dirsek arasındaki uzaklığı ölçen bir öçü birimi" anlamına gelir (Clauson, 1972: 644-645).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 146)'de *ḳol* "kol"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 113)'de *ḳarı* "kol", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 120)'de *ḳol* "kol"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 78)'de *qol* "kol"; EZ (Atalay, 1945: 203)'de *kol* "kol"; AL (Kaçalin, 2011: 954)'de *ḳarı* "kol, bazu"; ZT (Kara, 2011: 346)'de *ḳarı* "kol" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 217)'de *qōl* "kol" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EM ve ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 135)'de *ḳ̣arı* "yaşlı, ihtiyar"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 113)'de *ḳarı* "kumaş ölçüsü, arşın", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 113)'de *ḳarı* "ihtiyar"; İML (Battal, 1997: 38)'de *karı* "kocamış erkek ve kadın"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 70)'de *qarı* "arşın", Kİ (Caferoğlu, 1931: 70)'de *qarı* "ihtiyar"; EZ (Atalay, 1945: 185)'de *karı* "ihtiyar, yaşlı", EZ (Atalay, 1945: 186)'de *kart* "kart, ihtiyar, yaşlı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)'de *ḳarı* "eş, hanım"; AL (Kaçalin, 2011: 954)'de *ḳarı* "koca; karış, mimar arşını"; ŞS (Kunos, 1902: 121)'de *karı* "ehtiyar"; ZT (Kara, 2011: 346)'de *ḳarı* "ihtiyar" sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 265)'de yer alan ve "yaşlı; ölçü birimi" anlamlarına gelen *qari* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QARİ[715]:

"Kumaş ölçülebilen eski bir uzunluk ölçüsü birimi" anlamında kullanılır [III.167/221] 543. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 265).

[715] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

Kökeni[716]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 113)'de *ḳarış* "karış", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 88)'de *arşun* "arşın", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 113)'de *ḳarı* "kumaş ölçüsü, arşın"; İML (Battal, 1997: 38)'de *karış* "açık elin başparmak ucuna kadar olan mesafesi olup ülçü gibi kullanılır"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 70)'de *qarı* "arşın", Kİ (Caferoğlu, 1931: 71)'de *qarış* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 142)'de *arşın* "arşın", EZ (Atalay, 1945: 185)'de *karış* "karış"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de *arşın* "arşın", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)'de *ḳarış* "karış, bir ölçü birimi"; EM (Toparlı, 2003: 71)'de *arşun* "arşın"; AL (Kaçalin, 2011: 954)'de *ḳarı* "karış, mimar arşını"; ZT (Kara, 2011: 347)'de *ḳarış* "karış" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM ve ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 135)'de *ḳ̇arı* "yaşlı, ihtiyar"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 113)'de *ḳarı* "kol", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 113)'de *ḳarı* "ihtiyar"; İML (Battal, 1997: 38)'de *karı* "kocamış erkek ve kadın"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 70)'de *qarı* "arşın", Kİ (Caferoğlu, 1931: 70)'de *qarı* "ihtiyar"; EZ (Atalay, 1945: 185)'de *karı* "ihtiyar, yaşlı", EZ (Atalay, 1945: 186)'de *kart* "kart, ihtiyar, yaşlı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)'de *ḳarı* "eş, hanım"; AL (Kaçalin, 2011: 954)'de *ḳarı* "koca; kol, bazu"; ŞS (Kunos, 1902: 121)'de *karı* "ehtiyar"; ZT (Kara, 2011: 346)'de *ḳarı* "ihtiyar" sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 265)'de yer alan ve "yaşlı; ön kol" anlamlarına gelen *qari* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QURİ QURİ:

[716] Sözcüğün kökeniyle ilgili bilgiler bir önceki maddede verilmiştir.

“Kısrağın gerisinde kalan tayı çağırmak için kullanılan bir ifade”dir. Bazen “qurih qurih” de denir [III.167/221] 543. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 265).

Kökeni: Yansımadır (Clauson, 1972: 645).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QORU:

Kıpçak diyalektinde “dikenli çit” anlamında kullanılır [III.167/221] 543. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 266).

Kökeni: “Korığ” sözcüğünün ikincil bir şeklidir (Clauson, 1972: 645).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

NARU:

"Yön bildiren bir edat"tır [III.167/221] 543. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 266).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "aŋaru: / ıŋaru: / ınaru:" maddesinde ele almıştır. "Buraya kadar (zaman ve mekân)" belirten bir edattır. Hakaniye Türkçesinde sadece "naru:" kullanılır (Clauson, 1972: 190).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 978)'de *narı* "öte"; ŞS (Kunos, 1902: 147)'de *nari (narin)* "öte geç, dağdin narisi; dağın ol tarafı, narirak: ol tarafrak"; ZT (Kara, 2011: 368)'de *narı* "o taraf" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BUZİ:

"Yanmadan dolayı ekmeğin üzerinde görülen siyahlık" anlamında kullanılır [III.167/221] 543. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 266).

Kökeni: "Yanmadan dolayı ekmeğin üzerinde görülen siyahlık" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 390).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAZİ:

"İnsanın göbek yağlarının katmanı; atın karnının tombulluğu" anlamında kullanılır [III.167/221] 543. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 266).

Kökeni: "İnsanın göbek yağlarının katmanı; atın karnının tombulluğu" anlamına gelir ve Farsçada da *ğāzi* olarak bulunur (Clauson, 1972: 681).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QOZİ:

"Kuzu" anlamında kullanılır [III.169/224] 544. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 266).

Kökeni: Çok eski bir sözcüktür. İlk dönemde Moğolcada *kuriğan* olarak bulunur (Clauson, 1972: 681). Räsänen, sözcüğün anlamını "kuzu" olarak vermiş ve bunu Moğolca *qurgan*, *qurigan* sözcükleriyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 285).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 121)'de *ḳozu* "kuzu"; İML (Battal, 1997: 49)'de *kuzu* "koyun yavrusu"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 80)'de *qozı* "kuzu"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 117)'de *ḳuzı* "kuzu"; EM (Toparlı, 2003: 94)'de *ḳozı* "kuzu"; ZT (Kara, 2011: 365)'de *ḳuzı* "kuzu" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EZ, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BASA:

"Sonra" anlamında bir edattır [III.169/224] 544. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 266).

Kökeni: Bas- fiilinin üzerine –a zarf-fiilinin eklenmesiyle oluşmuştur. Oldukça erken bir dönemde zarf ya da bağlaç olarak kullanılmıştır. Erken dönemde Moğolcada *basa* sözcüğü "ayrıca, sonra, ondan sonra" demektir (Clauson, 1972: 371).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 177)'de *soŋra* "sonra"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000:139)'de *ṣoŋra* "sonra"; İML (Battal, 1997: 63)'de *songıra / soŋra* "sonra"; EZ (Atalay, 1945: 240)'de *soŋğra* "sonra"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 123)'de *ṣoġra* "sonra"; AL (Kaçalin, 2011: 997)'de *soŋ* "sonra"; ŞS (Kunos, 1902: 173)'de *sonkra* "sonra" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 148)'de *basa* "ancak (?)"; EM (Toparlı, 2003: 74)'de *basa* "ancak, illâ" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BASU:

"Demir sırık" anlamında kullanılır. Bir varyanttır [III.169/224] 544. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 266).

Kökeni: Alışılmadık bir "-u:" ekiyle yapılmıştır (Clauson, 1972: 372).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TUSU:

"Fayda, şifa" anlamında kullanılır [III.169/224] 544. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 266).

Kökeni: "Tus-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 554).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 93)'de *aslạm* "fayda, faiz", ME (Yüce, 1993: 93)'de *assu* "fayda, yarar"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 88) *aṣıġ* "kazanç", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 115)'de *ḳazanç* "kazanç"; İML (Battal, 1997: 77)'de *tusu* "fayda, menfaat", İML (Battal, 1997: 39)'de *kazganç* "kazanç"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 6)'de

asıġ faide"; EZ (Atalay, 1945: 143) *asu* "fayda, faydalı"; AL (Kaçalin, 2011: 902)'de *assıġ* "assık"; ŞS (Kunos, 1902: 15)'de *asıġ* "nefi, fayde, temettü, tücaret" sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 106, 259)'deki *asiġ*, *čür*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 283)'de "birinin yaptığı bir şeyden sağlanan kâr" anlamına gelen *buluš*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 284)'de "kâr" anlamındaki *čiqiš*, DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 348)'de "kazanç" anlamına gelen *qazġanč* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QASİ:

"Koyun ve buna benzer hayvanlar için yapılan ahşap, çitli yer" anlamında kullanılır [III.169/224] 544. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 266).

Kökeni: "Koyun ve buna benzer hayvanlar için yapılan ahşap, çitli yer; bağlanmış çubuklardan yapılan koyun ağılı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 666, DTS, 1969: 430).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 266)'de yer alan ve "bir yer adı" anlamına gelen *qasi* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QASİ:

"Bize ait bir yer adı"dır [III.169/224] 544. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 266).

Kökeni: "Bize ait bir yer"dir (Clauson, 1972: 666). DTS'de de sözcük "Kaşgar'da bir yer adı" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 430). Sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 266)'de yer alan ve "koyun ve buna benzer hayvanlar için yapılan ahşap, çitli yer" anlamına gelen *qasi* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TUŠU TUŠU:

"Eşeği durdurmak için kullanılan bir sözcük"tür [III.169/224] 544. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 266).

Kökeni: Dil belirsizdir. Ama asıl şeklinin "tuşu:" olması ihtimali görünmektedir (Clauson, 1972: 561). "Eşeği durdurmak için seslenme" ifadesidir (DTS, 1969: 591).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TİŠİ:

"Herhangi bir şeyin dişisi" demektir [III.169/224] 544. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 266).

Kökeni: Asıl ünlüsü belirsizdir (Clauson, 1972: 560).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 188)'de *tişi* "kadın; dişi, kancık", ME (Yüce, 1993: 94)'de *ʿạvrạt* "kadın, dişi"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 89)'de *avrat/ʻavrat* "kadın", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 146)'de *tişi* "dişi"; İML (Battal, 1997: 27)'de *dişi* "erkeğin karşıtı", İML (Battal, 1997: 73)'de *tişi* "dişi", İML (Battal, 1997: 29)'de *epçi* "kadın"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 103)'de *tişi* "dişi", Kİ (Caferoğlu, 1931: 112)'de *urağut* "kadın", Kİ (Caferoğlu, 1931: 7)'de *avrat* "kadın"; EZ (Atalay, 1945: 178)'de *ipçı* "kadın", EZ (Atalay, 1945: 144)'de *avrat* "avrat, kadın", EZ (Atalay, 1945: 144)'de *épçi* "kadın"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 126)'de *tişi* "dişi, her hayvanın dişisi", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 105)'de *epçi* "kadın, hanım, eş", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de *ʿạvrạt* "kadın"; EM (Toparlı, 2003: 72)'de *ʿạvrạt* "kadın"; AL (Kaçalin, 2011: 1017)'de *tişi* "dişi"; ŞS (Kunos, 1902: 201)'de *zaife* "kadın, karı, avret", ŞS (Kunos, 1902: 87)'de *imkan* "kadın, avret, zen", ŞS (Kunos, 1902: 88)'de *inçi* "hanım, irfanlı, zarif, muhtal kadın", ŞS (Kunos, 1902: 106)'de *yinke* "kadın", ŞS (Kunos, 1902: 137)'de *kuçin* "hanım ve banu demek dir, hatun, kadın" sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 143, 159)'de "kadın" anlamına gelen *ešlār, urāġūt* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KİŠİ:

"İnsan" demektir. Hem dişi hem de erkekler için kullanılmaktadır [III.169/224] 544. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 266).

Kökeni: "Adam, kişi, insanoğlu, cinsiyet ayrımı yapılmaksızın insan" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 752).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 146)'de *kişi* "kişi, kimse"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 120)'de *kişi* "insan, kişi"; İML (Battal, 1997: 41)'de *kişi* "insan, adam"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 50)'de *kişi* "adam, insan"; EZ (Atalay, 1945: 136)'de *adam* "adam"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 99)'de *ʿaḍam* "kişi, insan", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 115)'de *kişi* "kişi"; EM (Toparlı, 2003: 93)'de *kişi* "kişi, şahıs"; ŞS (Kunos, 1902: 9)'de *aku* "şah̲s, adam, insan"; ZT (Kara, 2011: 356)'de *kişi* "kişi, kimse" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 347)'de *yalŋuq* "insan" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 50)'de *kişi* sözcüğü "kadının kocası, sevc" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BUĠA:

"Hindistan'dan gelen bir ilaç"tır. Sarısı ya da kahvrengisi olduğu için "sāriġ buġa" ya da "bōz buġa" denir [III.169/224] 544. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 267).

Kökeni: Sanskritçedir. Belki de *pūga* "hurma" sözcüğünden gelir (Clauson, 1972: 312).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TUĠA:

"Hastalık, solunum güçlüğü" anlamında kullanılır. Buradan gelerek "īg tuġa" denir [III.169/224] 544. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 267).

Kökeni: "Hastalık, solunum güçlüğü" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 466).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük, ME (Yüce, 1993: 128)'de *ig* "ağrı, hastalık"; İML (Battal, 1997: 33)'de *ik* "iğ"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 38)'de *ik* "hastalık"; AL (Kaçalin, 2011: 895)'de *aġrıġ* "ağrı, hastalık"; ŞS (Kunos, 1902: 82)'de *ik* "bir nevi fena hastalık", ŞS (Kunos, 1902: 81)'de *iğir* "gün begün kesb-i şiddet eden maraz, müzmin hastalık", ŞS (Kunos, 1902: 82)'de *ik* "bir nevi fena hastalık", ŞS (Kunos, 1902: 128)'de *kesel* "hastalık, illet", ŞS

(Kunos, 1902: 128)'de *kezek* "bir nevi hastalık", ŞS (Kunos, 1902: 130)'de *kırğın* "hastalık", ŞS (Kunos, 1902: 153)'de *öbücin (öpücin)* "hastalık, illet", ŞS (Kunos, 1902: 158)'de *ulat* "hastalık", ŞS (Kunos, 1902: 172)'de *sirku* "hastalık", ŞS (Kunos, 1902: 172)'de *tirletme* "bir nevi hastalık", ŞS (Kunos, 1902: 120)'de *karağrıkı* "bir nevi hastalik" anlamlarıyla bulunduğu için DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 96, 267)'de "hastalık" anlamına gelen *ïg* ve *käm* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČOĠİ:

"Yaygara" anlamında kullanılır [III.169/224] 544. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 267).

Kökeni: Yansıma bir sözcüktür (Clauson, 1972: 406).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 268, 271, 213)'de "yaygara" anlamına gelen *oqi qiqi čami* ve *čoġ* ifadeleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KUĠU:

"Kuğu" anlamında kullanılır [III.169/224] 544. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 267).

Kökeni: "Kuğu" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 609, DTS, 1969: 464).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 210)'de *kugu* sözcüğü "kugu kuşu" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SAĠU:

"Tahıl ölçeği" anlamında kullanılır [III.169/224] 544. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 267).

Kökeni: "Sa-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 805). DTS'de sözcük "ölçek, ekini öçmek için kullanılır" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 481).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 171)'de *saġu* sözcüğü "ölçek" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 164)'de *sağu* sözcüğü "sadu, feryad ve figan; türkü ve şarki" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TEWE:

"Deve" anlamında kullanılır. Tekil ve çoğul olabilir. Oğuzlar buna "dävä" der [III.169/224] 544. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 267).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "tevey" maddesine yönlendirmiştir. Şüphesiz sözcüğün asıl şeklidir. En eski kayıt "teve:" şeklidir. İlk dönemde Moğolcada *temeyen / teme'n* olarak bulunur (Clauson, 1972: 447).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 186)'de *tėve* "deve"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 145)'de *teve* "erkek deve"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 34)'de *dävä* "deve"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 107)'de *deve* "deve"; EM (Toparlı, 2003: 81)'de *deve* "deve"; AL (Kaçalin, 2011: 1014)'de *tėve* "deve"; ZT (Kara, 2011: 397)'de *téve* "deve", ZT (Kara, 2011: 406)'de *tüye* "deve" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EZ, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČAWA:

"Genç erkeklere verilen bir ad"dır [III.169/224] 544. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 267).

Kökeni: İranî bir sözcüktür. Farsça *cawān* sözcüğüyle akrabadır (Clauson, 1972: 394). Özel addır (DTS, 1969: 142).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČOWİ:

Hotanların kıdem sırasına göre Hakan'dan iki derece aşağıda olan kişiye verilen unvandır. Türklerde de aynı kıdem sırası vardır [III.169/224] 544. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 267).

Kökeni: Hotanca sözcük yerli bir Saka sözcüğü olabilir. Yani o bölgenin dilidir ya da bozulmuş bir Türkçe sözcüktür (Clauson, 1972: 394).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 164)'de *yawġu* "hakandan iki derece altta bulunan kişi" sözcüğü bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČİWİ:

"Cinlerden bir topluluğun adı"dır [III.169/224] 544. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 267).

Kökeni: Muhtemelen İranî bir sözcüktür. Baştaki diş ünsüzü patlayıcı-sızıcı ünsüze dönüşmüştür (Clauson, 1972: 394). "Eski Türklerin boyunun koruyucu ruhu"dur (DTS, 1969: 151).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QOWİ YİĠĀČ:

"Oyuk ağaç" anlamında kullanılır. "Qovi" diye de söylenebilir [III.171/225] 545. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 267).

Kökeni: "Çürümüş ağaç" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "kov-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 581). İsim unsuru ise –gaç ekiyle yapılmıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QOWİ ÄR:

Argu diyalektinde "şanssız adam" anlamında kullanılır [III.171/225] 545. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 267).

Kökeni[717]: "Şanssız adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "kov-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 581).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BAQA:

"Kurbağa" demektir. Buradan gelerek kaplumbağaya "müŋüz baqa" denir [III.171/225] 545. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 268).

Kökeni: Räsänen, sözcüğü Moğolca *baqa* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 58).

[717] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 124)'de *ḳurbaġa* "kurbağa"; İML (Battal, 1997: 48)'de *ḳurbaḳa* "kurbağa"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 82)'de *qurbağa* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 146)'de *baga* "bağa, kurbağa", EZ (Atalay, 1945: 211)'de *kurbaga* "kurbağa"; EM (Toparlı, 2003: 96)'de *ḳurbuġa* "kurbağa"; ŞS (Kunos, 1902: 20)'de *baka* "kurbağa, zafda, kurbaka"; ZT (Kara, 2011: 363)'de *ḳurbaḳa* "kurbağa" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BAQU:

"Tepe" anlamında kullanılır [III.171/225] 545. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 268).

Kökeni: Clauson, sözcüğü *baku: (bakku:)* maddesinde ele almıştır. –ğu: ekiyle yapılmıştır. –ğ– asimile olmuştur (Clauson, 1972: 311).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 144)'de *tepe* "tepe"; İML (Battal, 1997: 71)'de *tepe* "yüksek yer"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 45)'de *käriş* "tepe", Kİ (Caferoğlu, 1931: 101)'de *täpä* "tepe"; EM (Toparlı, 2003: 113)'de *tepe* "tepe, yığın, toprak tepe"; AL (Kaçalin, 2011: 1013)'de *tėpe* "tepe"; ŞS (Kunos, 1902: 55)'de *daban* "dağ, cebel, tepe, kötel", ŞS (Kunos, 1902: 59)'de *dumbak* "tepe", ŞS (Kunos, 1902: 60)'de *edir (adr)* "tepe, toprak yığındısı", ŞS (Kunos, 1902: 60)'de *edirğan* "tepe", ŞS (Kunos, 1902: 89)'de *ipik* "dağ, tepe, tepelik", ŞS (Kunos, 1902: 150)'de *ola* "tepe, küçük dağ, tel", ŞS (Kunos, 1902: 185)'de *tel* "tepe, yüksek, bayır; ada, ufak dağ", ŞS (Kunos, 1902: 195)'de *tufuk* "tepe", ŞS (Kunos, 1902: 4)'de *ad* "yüksek yer, tepe", ŞS (Kunos,

1902: 10)'de *algun* "tepe, küçük dağ"; ZT (Kara, 2011: 396)'de *tépe* "tepe, yüksek yer" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 325)'de *kötki* "tepe" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EZ, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BUQU:

"Boğa" anlamında kullanılır [III.171/225] 545. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 268).

Kökeni: Räsänen, sözcüğü Moğolca *buqa* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 87).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 95)'de *boġa* "boğa"; EZ (Atalay, 1945: 154)'de *boga* "boğa"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 105)'de *boġa* "boğa"; ŞS (Kunos, 1902: 29)'de *boğa* "sığır aygırı"; ZT (Kara, 2011: 316)'de *buḳa* "iki yaşında sığır" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAQİ:

"Dahi, de, ayrıca" anlamlarına gelen bir edattır [III.171/225] 545. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 268).

Kökeni: İlk bakışta tak- fiiline zarf-fiil ekinin getirilmesiyle zarf gibi kullanılmış gibi görünüyor. Bu sözcüğün aslında d-'li olduğuyla ilgili kanıtlar çok güçlü olsa da –tak olduğunu gösteren hiçbir bulgu yoktur. Erken dönemde cümlenin başında "ve, dahası" anlamında ya da iki sözcüğü "ayrıca" anlamında birbirine bağlar (Clauson, 1972: 466).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 182)'de *ṭaḳı* "ve"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 102)'de *daġı* "dahi, de"; İML (Battal, 1997: 67)'de *takı* "dahi, daha"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 99)'de *taqı* "dahi; başka"; EZ (Atalay, 1945: 163)'de *dagı* "dahi"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 107)'de *daġı* "dahi, bile"; AL (Kaçalin, 2011: 929)'de *daġı* "dahi"; ŞS (Kunos, 1902: 180)'de *takı* "dahi, yine, hem" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TOQU:

"Kemer tokası" anlamında kullanılır [III.171/225] 545. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 268).

Kökeni: "Toka; kemerin tokası, tutturmalık" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 466, DTS, 1969: 577).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 260)'de *toka* "değre, toka", EZ (Atalay, 1945: 257)'de *tigrek* "değre, toka"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 177, 777b-4)'de sözcük "…ve cazlıġ ve olang, ḳom ve olançaġ ve ġancuġa ve çılbur ve ḳuşḳun ve ḳantar ve TWFK ve *toḳa* yosunluḳ köpin Türkçe ayturlar. Ve ḳamçını egerçi tāziyāne…; ŞS (Kunos, 1902: 192)'de *toka* "eşya, esbab; at kolanı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SAQA:

"Dağın eteği" anlamında kullanılır [III.171/225] 545. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 268).

Kökeni: "Dağın eteği" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 805).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SOQU:

"Havan" anlamında kullanılır [III.171/225] 545. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 268).

Kökeni: "Sok-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 805). Sözcük, *sok- (fiil kökü) + -u (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ORİ QİQİ:

"Yaygara ve bağırış" anlamında kullanılır [III.171/225] 545. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 268).

Kökeni: Clauson "orı:" maddesinde Kaşgarlı'da geçen "kıkı:" ifadesine de yer vermiş ve bunu "şamata" olarak açıklamıştır (Clauson, 1972: 197).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 267, 271, 213)'de "yaygara" anlamına gelen *čoġi, čami* ve *čoġ* ifadeleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÖKÄ:

"Büyük ejderha" anlamında kullanılır [III.171/225] 545. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 268).

Kökeni: Kaşgarlı ilk anlamını "büyük yılan" olarak vermesine ve metaforik olarak "güçlü savaşçı" anlamına rağmen kanıtlar ters yöne işaret etmektedir. Erken dönemde Moğolcada "savaşçı, pehlivan" anlamıyla *bökö* olarak bulunur (Clauson, 1972: 324). Räsänen, sözcüğü Moğolca *böke* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 83). DTS'de ise sözcüğün anlamı "kahraman, pehlivan, bahadır" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 116).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ZT (Kara, 2011: 316)'de *böke* sözcüğü "pehlivan, güreşçi" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BÄKİ:

"Bir erkek adı"dır [III.173/227] 546. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 268).

Kökeni: Özel addır (DTS, 1969: 91). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÜGÜ:

"Bilge adam" anlamında kullanılır. Buradan gelerek ikileme olarak "bügü bilge" şeklinde bulunur [III.173/227] 546. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 269).

Kökeni: "Bilgili, bilge, zeki" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 325, DTS, 1969: 116).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 102)'de *bilgen* "âlim, bilgin"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 18)'de *bilgä* "alim" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 324)'de *bilgä* "bilge" sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÄKÄ:

"Erkek geyik" anlamında kullanılır [III.173/227] 546. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 269).

Kökeni: Sözcüğün bu anlamıyla ilgili köken bilgisi incelenen etimolojik sözlüklerde bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 236)'de "sıgın" sözcüğü "yaban öküzü, sıgun" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 311)'de yer alan "sīğun" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 101)'de *täkä* "keçi"; ŞS (Kunos, 1902: 185)'de *teke* "keçi, oğlak"; ZT (Kara, 2011: 395)'de teke "keçi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 269)'de yer alan ve "erkek keçi" anlamına gelen *teke* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TÄKÄ[718]:

[718] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

"Erkek keçi" demektir. Buradan hareketle "sakalı seyrek kişilere" de "täkä saqāl" denir [III.173/227] 546. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 269).

Kökeni: "Erkek keçi" demektir. Bu sözcükle "erkeç" sözcüğü arasındaki anlam farkı belirsizdir (Clauson, 1972: 477). DTS'de de sözcüğün anlamı "teke, dağ keçisi" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 550). Köken bilgisi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 143)'de *teke* "teke"; İML (Battal, 1997: 55) *örkeç* "enenmiş koç ya da teke", İML (Battal, 1997: 70)'de *teke* "keçi aygırı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *ärkäč* "koç, Kıpçaklarda inelmiş keçi"; EZ (Atalay, 1945: 254)'de *teke* "teke"; EM (Toparlı, 2003: 113)'de *teke* "teke, erkek keçi"; ŞS (Kunos, 1902: 188)'de *tike* "teke, keçi erkeyi", ŞS (Kunos, 1902: 90)'de *irkac* "keçi aygırı"; sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 128)'de *ärkäč* "erkek keçi" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 101)'de *täkä* "keçi"; ŞS (Kunos, 1902: 185)'de *teke* "keçi, oğlak"; ZT (Kara, 2011: 395)'de teke "keçi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 269)'de yer alan ve "erkek geyik" anlamına gelen *teke* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TÜGÄ:

"İki yaşına ulaşmış buzağı" demektir. Dişisine de böyle söylenir [III.173/227] 546. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 269).

Kökeni: "Yarı büyümüş buzağı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 478).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 149)'de *tüge* sözcüğü "cariye" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BĪR TİKÜ ÄT:

"Bir dilim et" anlamında kullanılır [III.173/227] 546. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 269).

Kökeni: "Bir dilim et" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 478).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 303)'de *bır tilim ät* "bir dilim et" sözcük grubu bu maddedekiyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

JİGİ Yİ:

"Sağlam dikiş" anlamında kullanılan bir sözcüktür [III.173/227] 546. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 269).

Kökeni: "Sıkıca dikilmiş dikiş" anlamında kullanılır (Clauson, 1972: 911).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 288)'de yer alan *qaḍiġ* "sıkı dikiş" sözcüğü bu maddedekiyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÜKÜ TÜKÜ:

"Köpek yavrularını çağırmak için kullanılan bir sözcük"tür [III.174/229] 547. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 269).

Kökeni: "Köpek yavrularını çağırmak için kullanılan bir sözcük"tür (Clauson, 1972: 479). Köken bilgisi verilmemiştir. Yansımadır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TÜGİ:

Oğuz diyalektinde "kepeklerinden soyulduktan sonra kalan darı tohumları" anlamında kullanılır [III.174/229] 547. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 269).

Kökeni: "Darı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 579).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 109)'de *tükü* sözcüğü "darı" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TİKİ (TEGİ?):

"Gece boyunca duyduğumuz hışırtı sesi" anlamında kullanılır [III.174/229] 547. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 269).

Kökeni: "Ses" anlamında kullanılır. Kaşgarlı'nın etimolojisine göre –şüphesiz yanlış olsa da– ikinci ünsüz –g–, ilk ünlü –é– olmalıdır (Clauson, 1972: 478).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 258)'de *tiki* sözcüğü "çift" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

SÄKÜ:

"Sıra, seki" anlamında kullanılır [III.174/229] 547. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 269).

Kökeni: Farsça *sakū* sözcüğü "sıra, kürsü, teras" anlamına gelir (Clauson, 1972: 819).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 136)'de *sekü* sözcüğü "kapı önlerine oturmak için yapılan yer" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÖKÄ:

Sözcük “är sökä olturdi” cümlesinde geçmekte ve bu cümle “adam diz çöktü” şeklinde çevrilmektedir [III.174/229] 547. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 269).

Kökeni: DTS’de sök- fiilinin bir anlamı “diz çök-” olarak verilmiştir (DTS, 1969: 510).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÜKÜ:

“Annenin kız kardeşi” demektir. “Kükūy” daha doğrudur [III.174/229] 547. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 270).

Kökeni: Sözcük erken bir tarihe kadar kayıptır. İlişkisi açısından listelerde Mühenna’da “annenin kız kardeşi” ile yer değiştirmiştir. Kıpçak sözlüklerinde *tağa:y* ifadesini taşıyan bir anlamla bulunur (Clauson, 1972: 714).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 143)’de *ṭayza* “teyze”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 10)’de *äkä* “hala, emme”; EZ (Atalay, 1945: 167)’de *eke* “hala, bibi”; ŞS (Kunos, 1902: 179)’de *tağayza* “teyze, validenin kızkardaşı”, ŞS (Kunos, 1902: 180)’de *tayancak* “teyze”, ŞS (Kunos, 1902: 190)’de *tirem* “teyze”, ŞS (Kunos, 1902: 198)’de *tuti* “teyze” sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BALA:

"Kuş yavrusu" anlamında kullanılır. Başka hayvanların yavrularına da böyle denir [III.174/229] 547. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 270).

Kökeni: "Kuş yavrusu; civciv; hayvan, kuş yavrusu" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 332, Räsänen, 1969: 59, DTS, 1969: 80).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 97)'de *bạla* "yavru"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 14)'de *bala* "piliç"; EZ (Atalay, 1945: 147)'de *bala* "bala, yavru"; AL (Kaçalin, 2011: 906)'de *bala* "kuş veya başka hayvanların yavrusu"; ŞS (Kunos, 1902: 20)'de *bala (bele)* "yauru, çocuk, beçe, tufl, veled, sabi"; ZT (Kara, 2011: 310)'de *bala* "yavru ceylan" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 270) 'de yer alan ve "bir adamın işlerinde ona yardımcı olan kişi" anlamına gelen *bala* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

BALU:

“Argu’da küçük bir kasabanın adı”dır [III.174/229] 547. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 270).

Kökeni: “Argu kabilesinin küçük bir şehrinin adı”dır ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 81).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BALU BALU:

“Bebeklerini beşikte uyuturken kadınlar tarafından kullanılan bir takı”dır [III.174/229] 547. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 270).

Kökeni: Yansımadır (Clauson, 1972: 332). DTS’de sözcükle ilgili “ikileme, ninni (çocukların uyumalarından önce)” açıklaması yapılmıştır (DTS, 1969: 81).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BALA:

"Bir adamın işlerinde ona yardımcı olan kişi" anlamında kullanılır [III.174/229] 547. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 270).

Kökeni: "Hizmetçi, çırak, yardımcı (genellikle çiftlik işlerinde)" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 80).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 97)'de *bạla* "yavru"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 14)'de *bala* "piliç"; EZ (Atalay, 1945: 147)'de *bala* "bala, yavru"; AL (Kaçalin, 2011: 906)'de *bala* "kuş veya başka hayvanların yavrusu"; ŞS (Kunos, 1902: 20)'de *bala (bele)* "yauru, çocuk, beçe, tufl, veled, sabi"; ZT (Kara, 2011: 310)'de *bala* "yavru ceylan" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 270)'de yer alan ve "kuş yavrusu (hayvan yavrusu)" anlamına gelen *bala* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TÄLÜ:

Oğuz diyalektinde "deli" anlamında kullanılır [III.176/232] 548. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 270).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "télve" maddesine yönlendirmiştir ve "deli, çılgın" anlamına geldiğini söylemiştir (Clauson, 1972: 493). Gülensoy, sözcükle ilgili "=OT. Telü ~ telwe (<KT, Uyg. télwe) [<*tēlü (T. Tekin)]" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 274).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 113)'de *delü* "deli", ME (Yüce, 1993: 185)'de *telve* "deli"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 144)'de *teli* "deli"; İML (Battal, 1997: 72)'de *tilbe* "deli"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 33)'de *dälü* "deli"; EZ (Atalay, 1945: 254)'de *teli* "deli"; AL (Kaçalin, 2011: 1012)'de *tėlbe* "deli"; ŞS (Kunos, 1902: 188)'de *tilbe* "deli, divane, budala" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TALU NĀŊ:

"Seçilmiş şey" anlamında kullanılır [III.176/232] 548. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 270).

Kökeni[719]: "Seçilmiş şey" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuruyla ilgili köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 491).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[719] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TOLU İḌİŠ:

"Dolu kap" anlamında kullanılır. Dolu olan herhangi bir şey için de böyle söylenir [III.176/232] 548. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 270).

Kökeni: "Dolu kap" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 491).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 115)'de *dolu* "dolu"; İML (Battal, 1997: 28)'de *dolu* "dolu, 'boş'un karşıtı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 105)'de *tolı* "dolu"; EZ (Atalay, 1945: 261)'de *tolı* "dolu" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 147)'de *ṭolu* sözcüğü "nohut büyüklüğündeki dolu" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TOLİ:

"Gökten düşen dolu" anlamında kullanılır [III.176/232] 548. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 270).

Kökeni: "Dolu" anlamında kullanılır (Clauson, 1972: 491, DTS, 1969: 573).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 115)'de *dolu* "dolu"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 147)'de *ṭolu* "nohut büyüklüğündeki dolu"; İML (Battal, 1997: 28)'de *dolu* "dolu, 'boş'un karşıtı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 105)'de *tolı* "dolu"; EZ (Atalay, 1945: 261)'de *tolı* "dolu" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

TİLİ:

"Ok temreninin sırımı" anlamında kullanılır [III.176/232] 548. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 270).

Kökeni: "Okun başını bağlayan sırım" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 491, Räsänen, 1969: 480, DTS, 1969: 561).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČİLA:

"Taze at gübresi" anlamında kullanılır [III.176/232] 548. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 270).

Kökeni: “Taze at gübresi” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 418).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 186)’de *ṭers* “gübre”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)’de *ḳıġ* “hayvan pisliği”, KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 128)’de *mayaḳ* “hayvan pisliği”, KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 145)’de *tezek* “at gübresi”, KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 95)’de *boḳ* “bok”; İML (Battal, 1997: 21)’de *bok* “insan ve hayvanların kalın bağırsağından çıkan nesne”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 20)’de *boq* “bugünkü manasında”, Kİ (Caferoğlu, 1931: 102)’de *täzäk* “bugünkü manasında”; EZ (Atalay, 1945: 154)’de *bok* “bok”, EZ (Atalay, 1945: 256)’de *tezek* “hayvan pisliği, gübre, süprüntü”; ŞS (Kunos, 1902: 137)’de *kumalağ* “koyun, keçi ve devenin tezek ve gübresi” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97, 140, 294, 300, 296, 327, III: 148, 170, 214, 214, 235, 240, 331)’de “gübre (farklı hayvanların olsa da)” anlamına gelen *ïn*, *tudrič*, *qumuq*, *mäžäk*, *täzäk*, *čalma*, *yin*, *yundaq*, *qïġ*, *bōq*, *mayaq*, *baynaq*, *saŋ* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, AL, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SİLİ:

“Duvarcı malası” anlamında kullanılır [III.176/232] 548. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 271).

Kökeni: “Duvarcı malası” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 825).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 89)'de *sili* sözcüğü "temizlenmiş" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

SULİ:

"Köleler için kullanılan bir sözcük"tür. Suleymān sözcüğünün kısaltması olabilir [III.176/232] 548. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 271).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QOLA AT:

"Kırmızımsı kahverengi at" demektir [III.176/232] 548. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 271).

Kökeni[720]: Sözcük grubunun sıfat unsuru Moğolca ve Farsçadan ödünçlemedir (Clauson, 1972: 617).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QALİ:

"Nasıl, keşke, -dığında" anlamı veren bir edattır [III.176/232] 548. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 271).

Kökeni: Hakaniye Türkçesinde şart kipiyle "eğer" anlamına gelir. Ara sıra "nasıl" anlamında da kullanılır. Belki sonraki şekli "kaltı"dır. Hakaniye Türkçesinden önceye dair bir iz yoktur. "Kal-" ya da "kalı:sı:z" sözcükleriyle bir ilişkisi yoktur. Ama "ka:ŋu:" ve "kaçan" sözcükleriyle ilkel etimolojik bir ilişkisi vardır (Clauson, 1972: 617).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 36)'de *kalı* sözcüğü "eğer" anlamına geldiği için bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[720] Sözcük grubunun isim unsuru olan "āt" sözcüğünün köken bilgisi 29. varaktaki "at" maddesinde verilmiştir.

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 111)'de *ḳalı* "sergi, halı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 68)'de *qalı* "muvafık" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÜLİ:

"Şeftali, kayısı gibi parçalanmadan kurutulan meyveler için kullanılan bir sözcük"tür [III.176/232] 548. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 271).

Kökeni: Muhtemelen Çincedir (Clauson, 1972: 716). "Yarmaksızın çekirdeği ile beraber kurutulan meyve" demektir (DTS, 1969: 325).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAMU:

"Cehennem" anlamında kullanılır [III.176/232] 548. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 271).

Kökeni: "Cehennem" anlamına gelir. Soğdca *tmw* sözcüğünden gelir. Orta dönemde *tamuğ* şeklindedir. Muhtemelen diğer İranî dillerden ödünçlenmiştir (Clauson,

1972: 503). Räsänen, sözcüğü Soğdca *tγmw* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 460).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 182)'de *tạmuġ* "cehennem"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 142)'de *tamu* "cehennem"; İML (Battal, 1997: 68)'de *tamuğ* "tamu, cehennem"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 97)'de *tamuw* "cehennem"; EZ (Atalay, 1945: 251)'de *tamı / tamu* "cehennem"; AL (Kaçalin, 2011: 1005)'de *tamuġ* / *tamuḳ* "cehennem"; ŞS (Kunos, 1902: 181)'de *tamuğ* "cehennem", ŞS (Kunos, 1902: 186)'de *temuğ* "cehennem"; ZT (Kara, 2011: 391)'de *tamuḳ* "cehennem" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TOMA BUXSUN:

"Küpteki darı şarabının taşan kısmı"dır [III.176/232] 548. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 271).

Kökeni: "Küpteki darı şarabının taşan kısmı" demektir ve köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 503).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ČAMİ:

Sözcük "čoġi čami qildi" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "gürültü yaptı" şeklinde çevrilmektedir. Sözcük tek başına kullanılmaz [III.176/232] 548. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 271).

Kökeni: Tıkırtı ifade eder. "Çam" sözcüğüyle ilişkili değildir (Clauson, 1972: 422). DTS'de DLT'deki cümle "o kargaşa çıkardı" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 152).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 268, 267, 213)'de "yaygara" anlamına gelen *oqi qiqi čoġi* ve *čoġ* ifadeleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SUMA:

"Filizlenmiş buğday kurutulup öğütülür ve lapa haline getirilir. Ya da bira mayası yapmak için kullanılan filizlenmiş arpadır [III.176/232] 548. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 271).

Kökeni: Muhtemelen Çincedir (Clauson, 1972: 828).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄMİ:

Oğuz ve Kıpçak diyalektinde "gemi" anlamında kullanılır [III.176/232] 548. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 271).

Kökeni: "Gemi" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 721, Räsänen, 1969: 251).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 138)'de *kẹmi* "gemi"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 116)'de *kemi* "gemi"; İML (Battal, 1997: 40)'de *kemi* "gemi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 111)'de *uçan* "küçük kemi", Kİ (Caferoğlu, 1931: 101)'de *täknä* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 44)'de *kämi* "gemi"; EZ (Atalay, 1945: 268)'de *uçan* "küçük gemi", EZ (Atalay, 1945: 193)'de *keme/kemi* "gemi", EZ (Atalay, 1945: 254)'de *tekene* "tekne"; EM (Toparlı, 2003: 90)'de *kemi* "gemi"; AL (Kaçalin, 2011: 958)'de *kėme* "gemi"; ZT (Kara, 2011: 349)'de *ḳayıḳ* "kayık; küçük gemi" sözcükleri DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 147)'de "gemi" anlamına gelen *učān* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÜMİ TALĀS:

"Uygur yakınlarında bir yer adı"dır [III.176/232] 548. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 271).

Kökeni: "Uygur sınırında olan şehirlerden birinin adı"dır ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 326).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

KEMİ[721]:

Oğuz ve Kıpçak diyalektinde "gemi" anlamında kullanılır [III.176/232] 548. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 271).

MÄMÄ:

"Harman dövülürken ortada duran öküz"dür. Diğerleri de bunun etrafında döner [III.178/235[722]] 549. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 272).

Kökeni: Clauson'da bu sözcük "mama" maddesinde ele alınmıştır. Yarı yansıma bir sözcüktür (Clauson, 1972: 766). DTS'de sözcük "harman döverken ortada

[721] Sözcükle ilgili bilgiler 548. varaktaki "kämi" maddesinde verilmiştir.

[722] Dankoff-Kelly'de bu sayı 255 olarak verilmiş ama tarafımızca bu sayının yanlış yazıldığı düşünülerek 235 şeklinde düzeltilerek verilmiştir.

bulunan öküz; diğer öküzler bunun etrafında dönerler" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 335).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

MAMU:

"Düğün gecesi gelinle gönderilen kadın için kullanılan bir ad"dır. Öz Türkçe değildir [III.178/235] 549. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 272).

Kökeni: Yarı yansıma bir sözcüktür (Clauson, 1972: 766).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

NÄMÄ:

"Bilmiyorum" anlamında bir ifadedir [III.178/235] 549. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 272).

Kökeni: "Ne:" sözcüğü ve "me:" enklitiğinin birleşimiyle oluşmuştur. Erken dönemde kullanımı nadirdir (Clauson, 1972: 777).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 159)'de *nėme* "ne, ne şey, şey"; İML (Battal, 1997: 52)'de *neme!* "ne kadar [taaccüp için]"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 60)'de *nämä* "bir şey"; EZ (Atalay, 1945: 219)'de *neme* "şey"; AL (Kaçalin, 2011: 978)'de *nėme* "nesne"; ŞS (Kunos, 1902: 148)'de *nime* "hiç bir şey; nitekim, nevar, herne ki"; ZT (Kara, 2011: 369)'de *néme* "ne, niçin, nasıl" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TANA:

Uç ve Argu diyalektinde "kişniş tanesi" anlamında kullanılır [III.178/235] 549. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 272).

Kökeni: "Kişniş tanesi" anlamına gelir. Şüphesiz Kaşgarlı'nın dediği gibi İranî'dir. Muhtemelen sözcüğün Farsça şekli olan *dāna* olmalıdır (Clauson, 1972: 515).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EM (Toparlı, 2003: 113)'de *tene* sözcüğü "tane" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 295)'de *bänäk* "kişniş tanesi" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 142)'de *ṭana* "bir yaşındaki dana"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 97)'de *tana* "dana"; EZ (Atalay, 1945: 251)'de *tana* "dana"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 124)'de *ṭana* "dana"; EM (Toparlı, 2003: 111)'de *ṭana* "dana" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TANU, YAMU:

"Ve o gerçekleşecek" anlamında iki sözcüktür [III.178/235] 549. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 272).

Kökeni: "Eğer yapamazsam, gör" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 515).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SUNİ:

"Evin kirişi" anlamında kullanılır [III.178/235] 549. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 272).

Kökeni: "Evin enine olan kirişi" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 834, DTS, 1969: 514).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 145)'de *kiriş* "kiriş" KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 120)'de *kiriş* "kiriş"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 35)'de *diräk* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 202)'de *kiriş* "kiriş"; EM (Toparlı, 2003: 93)'de *kiriş* "kiriş"; ŞS (Kunos, 1902: 19)'de *bağam* "direk, destek", ŞS (Kunos, 1902: 21)'de *balar* "direk, amud, kiriş, sutun, tirek, tirsek" sözcükleri u maddedekiyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 134)'deki "äwšük" ve DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 285)'de *kiriš* "kiriş" sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QANU:

"Hangi" anlamında kullanılan bir edattır [III.178/235] 549. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 272).

Kökeni: "Hangi" anlamı veren bir soru sözcüğüdür (Clauson, 1972: 632). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 39)'de *kay ?* "hangisi"; EZ (Atalay, 1945: 173)'de *hanı* "hani", EZ (Atalay, 1945: 183)'de *kanı* "hani"; AL (Kaçalin, 2011: 957)'de *ḳayu* "hangisi", AL (Kaçalin, 2011: 956)'de *ḳay* "hangi, hangisi, nere"; ŞS (Kunos, 1902: 117)'de *kanı* "hanı, nerede", ŞS (Kunos, 1902: 114)'de *kayu* "kangı, hangısı", ŞS (Kunos, 1902: 113)'de *kay* "hangı, kangı, kaydeki, neredeki" sözcükleri bu maddedeki

sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 263)'de *qayu* "hangi" sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QĀNİ, QANİ:

"Nerede" anlamında kullanılan bir edattır [III.178/235] 549. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 272).

Kökeni: "Nerede" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 418).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 37)'de *kanda?* "nerede?"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 73)'de *kay* "nereye", Kİ (Caferoğlu, 1931: 69)'de *kanda* "nereye", Kİ (Caferoğlu, 1931: 73)'de *kayda "*nereye"; EZ (Atalay, 1945: 188)'de *kayda* "nerede", EZ (Atalay, 1945: 220)'de *ne yerde* "nerede"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 112)'de *ḳayda*, nerede"; EM (Toparlı, 2003: 89)'de *ḳayda* "nereye"; ŞS (Kunos, 1902: 117)'de *kanda* "nerede, ne yandan, ne tarafda, kayı yerde" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 238, I: 318)'de "nerede" anlamına gelen *qayda*, *qanda* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖNİ NĀƉ:

"Düz nesne" anlamında kullanılır [III.178/235] 549. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 272).

Kökeni[723]: "Düz nesne" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "kön-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 726). Sıfat unsuru, *kön- (fiil kökü) + -i (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

KÖNİ ÄR:

"Güvenilir kişi" anlamında kullanılır [III.178/235] 549. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 272).

Kökeni: "Güvenilir adam" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (DTS, 1969: 315).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[723] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 218, I: 304)'de "güvenilir kişi" anlamına gelen *čn̄ kiši* ve *čn̄ bütün kiši* sözcük grupları bu maddedekiyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

KÜNİ:

"Kuma" anlamında kullanılır [III.178/235] 549. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 272).

Kökeni: "Bir adamın birden fazla eşi; nikâhsız eş; kuma" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 727, Räsänen, 1969: 309, DTS, 1969: 327).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 81)'de *quma* "kadınların ortağı"; EM (Toparlı, 2003: 96)'de *ḳuma* "kuma" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 55)'de *küni* sözcüğü "kıskanç" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

MUNU:

"İşte burada" anlamında bir edattır [III.178/235] 549. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 272).

Kökeni: "İşte" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 349).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 59)'de *munu* sözcüğü "kayış ucu" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir.

DAVA:

"Boyacılar tarafından kullanılan ılgın ağacı meyvesi"dir [III.178/235] 549. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 272).

Kökeni: "Boyacılar tarafından kullanılan ılgın ağacı meyvesi"dir ve köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 436).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 113)'de *dạʿvâ* sözcüğü "iddiâ, dâvâ" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 273)'de yer alan ve "halk şeklinde bükülen yünün kola sarılıp eğrilmesi" anlamına gelen *dava* sözcüğü bu maddedekiyle yalancı eş değerdir.

DAVA:

Halk şeklinde bükülen yün kola sarılır ve eğrilir. Buna denir [III.178/235] 549. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 273).

Kökeni: "Kaba bir ip halinde bükülen yün yığınının eğirilmesi" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 436).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 113)'de *dạʿvâ* sözcüğü "iddiâ, dâvâ" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 272)'de yer alan ve "boyacılar tarafından kullanılan ılgın ağacı meyvesi" anlamına gelen *dava* sözcüğü bu maddedekiyle yalancı eş değerdir.

QOVA:

Oğuz diyalektinde “kova” anlamında kullanılır [III.178/235] 549. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 273).

Kökeni: “Kova” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 461).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 148)’de *ḳọva* “kova”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 79)’de *qova* “bugünkü manasında, koğa, kova” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 273)’de yer alan ve “atın burnunda dik duran Türk dizginin emziği” anlamına gelen *qova* sözcüğü bu maddedekiyle yalancı eş değerdir.

QOVA:

“Atın burnunda dik duran Türk dizginin emziği” anlamında kullanılır [III.178/235] 549. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 273).

Kökeni: “Atın burnu üzerinde dik duran ve Türklerin kullandığı dizgin parçası, burun örtüsü; gemlerde atların burnuna doğru dikilen kayış” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 581, DTS, 1969: 461).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 148)'de *ḳọva* "kova"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 79)'de *qova* "bugünkü manasında, koğa, kova" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 273)'de yer alan ve "qova" anlamına gelen *qova* sözcüğü bu maddedekiyle yalancı eş değerdir.

LĪTU:

"Su, kar ya da buzda dondurulmuş şehriye" anlamında kullanılır [III.179/237] 550. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 273).

Kökeni: Belki de Çincedir (Clauson, 1972: 763).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QĀČA:

"Kap" anlamında kullanılır. Belki de "qa qāča" sözcük grubunun kısatmasıdır [III.179/237] 550. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 273).

Kökeni: "Kap" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 590, DTS, 1969: 400).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 134)'de *ḳapȯ* "çanak, kap"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 112)'de *ḳap* "kap", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 99)'de *çanaḳ* "çanak" "KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 101)'de *çömlek* "çömlek"; İML (Battal, 1997: 24)'de *çanak* "topraktan aş kabı, çanak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 26)'de *çanaq* "bugünkü mânâsında", EZ (Caferoğlu, 1931: 31)'de *çömläk* "küçük tencere", EZ (Atalay, 1945: 163)'de *çömlek* "çömlek", EZ (Atalay, 1945: 248)'de *şölmek* "çömlek"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 106)'de *çanaḳ* "çanak"; EM (Toparlı, 2003: 80)'de *çanaḳ* "çanak, kap", (Toparlı, 2003: 80)'de *çömlek* "çömlek", EM (Toparlı, 2003: 80)'de *çölmek* "çömlek"; AL (Kaçalin, 2011: 947)'de *idiş* "zarf, kap", AL (Kaçalin, 2011: 1009)'de *tas* "tas"; ŞS (Kunos, 1902: 81)'de *idiş* " evani, zarf, kab", ŞS (Kunos, 1902: 48)'de *çolmak* " çömlek, kab, çanak, deste"; ZT (Kara, 2011: 338)'de *idiş* "kâse, kap, kacak, çanak çömlek gibi her türlü kap, zarf" şeklinde bulunan sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 292)'de "çanak" anlamındaki *čanaq* sözcüğü, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 275, 343, 358)'de "çanak çömlek" anlamına gelen *särk, kästär, čäškāl,* DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 259)'de "kap" anlamındaki *qa* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QŌČO[724]:

"Uygur ülkesinde bir yer adı"dır [III.179/237] 550. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 273).

[724] Sözcükle ilgili bilgiler 541. varaktaki "qočo" maddesinde verilmiştir.

ČŪČU:

"Bir Türk şairinin adı"dır [III.179/237] 550. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 273).

Kökeni: "Türk şairi"dir ve kökeni bilinmemektedir (DTS, 1969: 156).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QĪČİ:

"Hardal" anlamında kullanılır [III.179/237] 550. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 273).

Kökeni: Moğolcada *kici* olarak bulunur (Clauson, 1972: 590).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 42)'de *kıçı* "hardal"; ŞS (Kunos, 1902: 128)'de *kıçı* "bir nevi nebat ismidir, ot" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 128)'de *kıçı* sözcüğü "makas" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ŌNU:

"Onu" anlamında kullanılır [III.179/237] 550. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 273).

Kökeni: Bir ünlem olarak kullanılan "ol" sözcüğünün yükleme hali eki almış şeklidir (Clauson, 1972: 170).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 222)'de *onı* sözcüğü "onu anlamına" şeklinde açıklandığı için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

MŪNU:

"Bunu" demektir. Belirli bir şeyi işaret etmek için kullanılır [III.179/237] 550. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 273).

Kökeni: "Bu" sözcüğünün yükleme hali eki almış şeklidir (Clauson, 1972: 767).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 158)'de *munı* "bunu"; AL (Kaçalin, 2011: 977)'de *munı* "bunu"; ZT (Kara, 2011: 368)'de *munı* "bunu" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 59)'de *munu* sözcüğü "kayış ucu" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

SŪNU:

"Kişniş tohumu" anlamında kullanılır [III.179/237] 550. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 273).

Kökeni: Muhtemelen Arapça *şūnīz* sözcüğü bunun kendisidir. Farsçadan geçmiştir (Clauson, 1972: 834).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QĀNİ[725]:

"Nerede" anlamında kullanılan bir edattır [III.179/237] 550. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 273).

LĪYU:

"Kuruduğunda sert kile dönüşen çamur" anlamında kullanılır [III.179/237] 550. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 273).

Kökeni: "Kuruduğunda sert kile dönüşen çamur; kumlu kuru ve katı çamur" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 764, DTS, 1969: 333).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÜHİ[726]:

"Baykuş" anlamında kullanılır. Türklerin çoğu "ügi" der [III.179/237] 550. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 273).

XİTĀY:

"Yukarı "Ṣīn" anlamında kullanılır [III.179/237] 550. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 274).

---

[725] Sözcükle ilgili bilgiler 549.varaktaki "qāni, qani" maddesinde verilmiştir.
[726] Sözcükle ilgili bilgiler 91.varaktaki "ūhi" maddesinde verilmiştir.

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAĠĀY:

"Annenin erkek kardeşi" anlamında kullanılır [III.179/237] 550. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 274).

Kökeni: "Dayı" anlamında kullanılır (Clauson, 1972: 474, DTS, 1969: 526). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 143)'de *tayġa* "dayı", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 143)'de *tayı* "dayı"; İML (Battal, 1997: 67)'de *tagay* "dayı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 100)'de *tayı* "dayı"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 176, 777a-17)'de "… aġa inisin abaġa dirler ve ananıng aġa inisin *taġayı* ve alar hīç ḳaysıġa at taʿyīn ḳılmaydurlar…"; AL (Kaçalin, 2011: 1003)'de *ṭaġayı* "dayı"; ŞS (Kunos, 1902: 179)'de *tağay* "dayı, validenin biraderi, tağa" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EZ, EK, EM, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČİĠĀY:

"Fakir" anlamında kullanılan bir sözcüktür [III.179/237] 550. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 274).

Kökeni: "Fakir, muhtaç" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 408, DTS, 1969: 148).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 210)'de *yoḳsuz* "yoksul, fakir"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 100)'de *çıġay* "yoksul, fakir", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 158)'de *yoḳsul* "yoksul, fakir", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 158)'de *yoḳlu* "yoklu, yoksul"; İML (Battal, 1997: 86)'de *yarlıġ* "yoksul, fakir", İML (Battal, 1997: 25)'de *çığan* "fakir"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 121)'de *yarlu* "miskin", Kİ (Caferoğlu, 1931: 127)'de *yoqlu* "fakir", Kİ (Caferoğlu, 1931: 127)'de *yoqsul* "fakir"; EZ (Atalay, 1945: 287)'de *yoksul* "yoksul, fakir"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 132)'de *yoḳṣul* "yoksul"; EM (Toparlı, 2003: 125)'de *yoḳsız* "fakir, yoksul"; ŞS (Kunos, 1902: 101)'de *yarlı* "fakir, meskin", ŞS (Kunos, 1902: 123)'de *kaşak* "fakir, müflik, parasız, berhene", ŞS (Kunos, 1902: 159)'de *uruncı* "fakir, geda", ŞS (Kunos, 1902: 95)'de *yağı* "fakir"; ZT (Kara, 2011: 323)'de *çıġay* "fakir, yoksul" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 169)'de *yarlıġ* "fakir" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TURNA:

"Turna" anlamında kullanılır [III.179/237] 550. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 274).

Kökeni: "Turna" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 551).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)'de *ṭurna* "turna, kuş"; İML (Battal, 1997: 76)'de *ṭurna* "balıkçıl ve leylek soyundan bir kuş"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 107)'de *ṭurna* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 265)'de *ṭurna* "turna kuşu"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 127)'de *ṭurna* "turna"; EM (Toparlı, 2003: 116)'de *ṭurna* "turna"; ZT (Kara, 2011: 404)'de *ṭurna* "turna" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QARVİ YA:

"Gerilmiş, yükseltilmiş yay" anlamında kullanılır [III.179/237] 550. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 274).

Kökeni: "Geriye doğru eğimli yay" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru Arapçadan ödünçleme bir sözcüktür (Clauson, 1972: 646). İsim unsurunun ise köken bilgisi bilinmemektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QARVİ QAŠLİĠ KİŠİ[727]:

"İnce kaşlı kişi" anlamında kullanılır [III.179/237] 550. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 274).

Kökeni[728]: "Kemerli kaşları olan adam" anlamına gelen sözcük grubunun birinci sıfat unsuru Arapçadan ödünçlemedir (Clauson, 1972: 646). İkinci unsur ise *kaş (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ŠANBŪY:

[727] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

[728] İsim unsuru olan "kiši" ise 544. varakta müstakil olarak ele alındığı için burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

Kençek diyalektinde "başka bir partiden gelenlere verilen içki ziyafeti" anlamında kullanılır [III.179/237] 550. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 274).

Kökeni: Şüphesiz İranîdir. Farsça *şabnişīn* "akşam toplantısı" sözcüğünün eş anlamlısıdır (Clauson, 1972: 868).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BOXTĀY:

"Elbiseler için kullanılan çanta" demektir. "Boxtūy" başka bir varyantıdır [III.179/237] 550. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 274).

Kökeni: "Bo:ğ" sözcüğünden türemiştir. –ta:y eki Moğolcadaki –tay / -tey eki ile ilişkili değildir (Clauson, 1972: 313).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

LOXTĀY:

"Üzerinde sarı pıllar bulunan bir tür kırmızı Çin sırmalı kumaşı" anlamında kullanılır [III.179/237] 550. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 274).

Kökeni: Şüphesiz Çincedir (Clauson, 1972: 763). "Sarı benekli kırmızı bir Çin ipek kumaşı"dır (DTS, 1969: 334).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QUNČŪY:

"Asil kadın veya prenses" demektir. "Hatun"un bir derece altındaki kişidir. Buradan gelerek "qatūn qunčūy" denir [III.179/237] 550. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 274).

Kökeni: Çince *kung chu* "imparator kızı" sözcüğünden gelir. Çin imparatorlarının ayrıcalıklı kağanlara gelin olarak gönderilen kızlarıdır (Clauson, 1972: 635). Räsänen, sözcüğün anlamını "prenses" olarak vermiş ve bunu Çince *kuŋ-ču* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 301).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BUĠDĀY:

"Buğday" anlamında kullanılır. Barsganlar "budġāy" der [III.181/240] 551. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 274-275).

Kökeni: "Buğday" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 312, DTS, 1969: 120).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 94)'de *aşlıḳ* "buğday, zahire", ME (Yüce, 1993: 107)'de *buġday* "buğday"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 7)'de *aşlıq* "buğday"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 97)'de *buday* "buğday", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 97)'de *buġday* "buğday"; İML (Battal, 1997: 22)'de *buğday* "bildiğimiz hububat: buğday"; EZ (Atalay, 1945: 157)'de *buday* "buğday", EZ (Atalay, 1945: 157)'de *buġday* "buğday"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 105)'de *buġday* "buğday"; EM (Toparlı, 2003: 72)'de *aşlıḳ* "yemeklik buğday vb.", EM (Toparlı, 2003: 78)'de *buġday* "buğday"; ZT (Kara, 2011: 316)'de *buġday* "buğday" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 140)'de yer alan *aşliq* "buğday" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČİLDĀY:

"Atın üst göğsünde çıkan yara"dır [III.181/240] 551. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 275).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "çildeg" maddesinde ele almıştır. "*Çilde:-" sözcüğünden türemiştir. –g > –y > sıfır değişiminin en erken örneğidir (Clauson, 1972: 419).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 356)'de yer alan "čildäg" sözcüğü bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SAMDŪY:

"Sıcak ve soğuk arasında her tür yemek" için kullanılan bir sözcüktür [III.181/240] 551. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 275).

Kökeni: Muhtemelen Çince *san tui* ifadesinden gelir (Clauson, 1972: 828).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QORDĀY:

"Kuğu" anlamında kullanılır [III.181/240] 551. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 275).

Kökeni: Büyük bir kuştur, belki de aslı "pelikan"dır (Clauson, 1972: 649). Räsänen, sözcüğün anlamını "karabatak" olarak vermiş ve bunu Moğolca *qorda* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 282). DTS'de ise sözcük "kuğu cinsinden bir kuş, pelikan" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 458).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 210)'de *kugu* sözcüğü "kugu kuşu" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QUMŠŪY:

"Kanla dolu kene" anlamında kullanılır [III.181/240] 551. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 275).

Kökeni: Muhtemelen Çincedir (Clauson, 1972: 629).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BORĠŪY:

"Üflenen trompet" anlamında kullanılır [III.181/240] 551. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 275).

Kökeni: "Tompet" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir ve fonetiği düzensizdir (Clauson, 1972: 361).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 21)'de *borgu* "boru"; EZ (Atalay, 1945: 154)'de *borı* "boru", EZ (Atalay, 1945: 158)'de *burga* "boru"; EM (Toparlı, 2003: 77)'de *borgı* "boru" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČİRĠŪY:

"Ok ucunun sırtı" anlamında kullanılır [III.181/240] 551. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 275).

Kökeni: "Ok temreninin şişkince olan yeri" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 151).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 275)'de yer alan ve "kaftanın yanlarında bulunan kuşaktaki düğüm" anlamına gelen *čirġūy* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ČİRĠŪY:

"Kaftanın yanlarında bulunan kuşaktaki düğüm" anlamında kullanılır [III.181/240] 551. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 275).

Kökeni: "Elbise kuşağının geçeceği iki taraflı köprücük" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 151).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 275)'de yer alan ve "ok ucunun sırtı" anlamına gelen *čirġūy* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ČALĠĀY:

"Kuş kanadının uçları" anlamında kullanılır [III.181/240] 551. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 275).

Kökeni: "Kaz tüyü" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 420).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QARĠŪY, QİRĠŪY:

"Atmaca" anlamında kullanılır. *Čïpäk qarġūy* da "atmaca" demektir [III.181/240] 551. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 275).

Kökeni: "Atmaca" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 654, DTS, 1969: 446).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 89)'de *aṭmaca ṭoġan* "atmaca"; İML (Battal, 1997: 43)'de *kırgu* "atmaca, (kuş)"; ŞS (Kunos, 1902: 17)'de *atmaca* "doğana

muşabih bir nevi şikyar kuşu"; ZT (Kara, 2011: 354)'de *ḳırġu* "atmaca denilen av kuşu" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 297)'de yer alan *čïpäk qarġūy* "atmaca" sözcük grubu da bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 275)'de yer alan ve "bir dağda ya da yüksek noktada inşa edilen minare şeklindeki gözetleme kulesi" anlamına gelen *qarġūy* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QARĠŪY:

"Bir dağda ya da yüksek noktada inşa edilen minare şeklindeki gözetleme kulesi" anlamında kullanılır [III.181/240] 551. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 275).

Kökeni: Clauson, sözcüğün gelişimini *karğuŋ > karğu:y > karğu:* olarak göstermiştir (Clauson, 1972: 653).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 275)'de yer alan ve "atmaca" anlamına gelen *qarġūy* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

MİNĠŪY:

"Bir tür hamur adı"dır [III.181/240] 551. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 275).

Kökeni: Çince *mien* "un" *hu* "hamur" sözcük grubundan gelir (Clauson, 1972: 769).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČOLQŪY ÄTÜK:

"Topuğu parçalanmış pabuç" anlamında kullanılır [III.181/240] 551. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 275).

Kökeni: "Topuğu parçalanmış pabuç" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 420).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČOLQŪY ÄLİGLİG[729]:

"Eli sakar kişi" anlamında kullanılır [III.181/240] 551. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 276).

Kökeni: "Kusurlu kolu olan kişi" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 420).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TARİĠČİ:

"Çiftçi" anlamında kullanılır [III.183/242] 552. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 276).

Kökeni: "Tarığ" sözcüğünden türemiştir. Erken dönemde Moğolcada *tariyaci* olarak bulunur (Clauson, 1972: 541).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 69)'de *tarıgçı* sözcüğü "ekinci" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

[729] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SORUĠČİ:

"Kaybolan bir şeyi arayan kişi" anlamında kullanılır [III.183/242] 552. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 276).

Kökeni: "Soruğ" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 849).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QORİĠČİ:

"Belirli bir amaç için ayrılmış araziyi koruyan kişi" anlamında kullanılır [III.183/242] 552. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 276).

Kökeni: "Korığ" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 656).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QURUNČİ:

"Çadırda ya da başka yerde dumandan kararmış keçe" anlamında kullanılır [III.183/242] 552. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 276).

Kökeni: "Kurun" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 662).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BOQURSİ:

"Pulluk demiri" anlamında kullanılır [III.183/242] 552. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 276).

Kökeni: "Ahşap saban; karasaban, koşum (?)" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 319, DTS, 1969: 125).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČİPČİRĠA:

"Serçe" anlamında kullanılır [III.183/242] 552. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 276).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 100)'de *çıpçuḳ* "serçe", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 136)'de *serçe* "serçe"; İML (Battal, 1997: 59)'de *serçe* "bildiğimiz ufacık kuş"; EZ (Atalay, 1945: 235)'de *serşe* "serçe", EZ (Atalay, 1945: 239)'de *sirşe* "serçe", EZ (Atalay, 1945: 247)'de *şıpşık* "serçe"; EM (Toparlı, 2003: 105)'de *serşe* "serçe", EM (Toparlı, 2003: 109)'de *şıpşıḳ* "serçe"; ŞS (Kunos, 1902: 168)'de *sebircek* "serçe kuşu, usfur", ŞS (Kunos, 1902: 197)'de *turği* "serçe, usfur", ŞS (Kunos, 1902: 48)'de *çopçok* "serçe", ŞS (Kunos, 1902: 50)'de *çumçak* "serçe kuşu, çumçuk", ŞS (Kunos, 1902: 54)'de *cimçik* "serçe", ŞS (Kunos, 1902: 56)'de *dağser* "serçe kuşu, usfur" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 263, I: 342)'de "serçe" anlamına gelen *säčä* ve *quš̈ḡāč* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EK, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÖGLÜNČÜ:

"Izgara et" anlamında kullanılır [III.183/242] 552. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 276).

Kökeni: "Söglün-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 821). Nalbant ise sözcüğün gelişimini *sögl- (fiil kökü) + -ünçü (fiilden isim yapım eki)* şeklinde göstermiştir (Nalbant, 2008: 96).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 177)'de *söglünci* "kebap"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 139)'de *söklençi* "kızarmış et"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 93)'de *sövlünçü* "dilim dilim kesilmiş et"; EM (Toparlı, 2003: 107)'de *söglençe* "kebap" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EZ, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAMLANČU:

"Ekki ögüz yakınlarında küçük bir şehir adı"dır [III.183/242] 552. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 276).

Kökeni: "Yerleşim yerinin adı"dır ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 415).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KİZLÄNČÜ:

"Gizli" anlamında kullanılır [III.183/242] 552. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 276).

Kökeni: "Kizlen-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 761). Nalbant ise sözcüğün gelişimini *kizle- (fiil kökü)* + *-nçü (fiilden isim yapım eki)* şeklinde göstermiştir (Nalbant, 2008: 96).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 203)'de *kizli* "gizli", EZ (Atalay, 1945: 281)'de *yaşıralı* "saklı, gizli" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÄSLİNČÜ:

"Büyük kertenkele" anlamında kullanılır [III.183/242] 552. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 276).

Kökeni: "Kertenkele" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 750).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČOQŪBARİ:

"Pota kili" anlamında kullanılır [III.183/242] 552. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 276).

Kökeni: Muhtemelen İranî'dir (Clauson, 1972: 406).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QARĀĠUNİ:

"Çocukların akşamları oynadıkları bir oyun adı"dır [III.183/242] 552. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 276).

Kökeni: "Bir çocuk oyunu adı"dır (DTS, 1969: 424). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TURUMTĀY:

"Bir av kuşu"dur. Özel isim olarak da kullanılır [III.183/242] 552. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 277).

Kökeni: Küçük bir tür şahindir. Belki de bozdoğandır (Clauson, 1972: 550). DTS'de ise sözcüğün anlamı "küçük aladoğan" olarak verilmiştir (DTS, 1969: 588). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 262)'de *toruntay* sözcüğü "şahin cinsinden bir kuş" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÖŊ KİŠİ:

"Kaba ve hoyrat adam" anlamında kullanılır [III.261/353] 599. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 330).

Kökeni[730]: b- ve ŋ-'nin nasıl birleştiğini açıklamak zordur. "Boŋ" sözcüğü "çok kuvvetli" anlamındaki "şabaŋ" sözcüğünün kısaltmasıdır (Clauson, 1972: 347).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BAŊ:

Sözcük "oġlān ban siġtādi" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "bebek gibi ağladı" şeklinde çevrilmektedir [III.261/353] 599. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 330).

[730] İsim unsuru olan "kiši" ise 544. varakta müstakil olarak ele alındığı için burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

Kökeni: Yansıma bir sözcüktür. Hakaniye Türkçesinde b- ve –ŋ'nin birleşimi olağan dışıdır (Clauson, 1972: 346).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÄƊ:

"Denk, gibi" anlamında kullanılır. Buradan gelerek *täŋ tūš* "denk, eşit" demektir [III.261/353] 599. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 330).

Kökeni: Temelde "eşit" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 511).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 185)'de *tęŋ* "denk, eşit"; İML (Battal, 1997: 71)'de *ten* "insan boyu kadar"; EZ (Atalay, 1945: 255)'de *teŋğ* "eş, benzer anlamına"; AL (Kaçalin, 2011: 1013)'de *tėŋ* "beraber"; ŞS (Kunos, 1902: 189)'de *ting* "denk, iş, beraber, çift, müsavi"; ZT (Kara, 2011: 396)'de *téŋ* "beraber, eşit" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 330)'de yer alan ve "doğru zaman ya da yer" anlamına gelen *täŋ* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TÄD:

"Doğru zaman ya da yer" anlamında kullanılır [III.261/353] 599. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 330).

Kökeni: "Olasılık, doğru yer ve bir şeyin doğru zamanı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 511).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EK, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 185)'de *tẹŋ* "denk, eşit"; İML (Battal, 1997: 71)'de *ten* "insan boyu kadar"; EZ (Atalay, 1945: 255)'de *teŋğ* "eş, benzer anlamına"; AL (Kaçalin, 2011: 1013)'de *tėŋ* "beraber"; ZT (Kara, 2011: 396)'de *téŋ* "beraber, eşit" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 330)'de yer alan ve "eşit" anlamına gelen *täŋ* sözcüğü de bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TAD:

Argu diyalektinde "elek" anlamında kullanılır [III.263/355] 600. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 330).

Kökeni: Aslı "elgek"tir (Clauson, 1972: 511).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 104)'de *elek* "elek"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 10)'de *äläk* "bir şeyi elemeye mahsus alet"; EZ (Atalay, 1945: 168)'de *elek* "elek" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 182)'de *taŋ* "tan, şafak; tuhaf, acayip"; İML (Battal, 1997: 68)'de *taŋ* "fecir"; EZ (Atalay, 1945: 251)'de *tanğ* "sabah"; ZT (Kara, 2011: 391)'de *taŋ* "şaşılacak şey, taaccüp, şaşma; tan vakti" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 330)'deki "şafak" ve "asıl bölümü yıkıldığı halde temelleri kalan hisar gibi eski bir bina" anlamlarına gelen *taŋ* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TAŊ NĀŊ:

"Acayip şey" anlamında kullanılır [III.263/355] 600. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 330).

Kökeni[731]: "Acayip şey" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 510).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

[731] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TAŊ:

"Şafak" anlamında kullanılır [III.263/355] 600. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 330).

Kökeni: "Şafak" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 510).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 182)'de *taŋ* "tan, şafak"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 142)'de *ṭan* "seher vakti, tan"; İML (Battal, 1997: 68)'de *taŋ* "fecir"; EZ (Atalay, 1945: 251)'de *tanğ* "sabah", EZ (Atalay, 1945: 251)'de *tan* "sabah; yarın"; ŞS (Kunos, 1902: 181)'de *tank* "sahar, tulu, şafak"; ZT (Kara, 2011: 391)'de *taŋ* "tan vakti" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 182)'de *taŋ* "tuhaf, acayip"; ZT (Kara, 2011: 391)'de *taŋ* "şaşılacak şey, taaccüp, şaşma" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 330)'deki "elek" ve "asıl bölümü yıkıldığı halde temelleri kalan hisar gibi eski bir bina" anlamlarına gelen *taŋ* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TAŊ TOŊ:

Sözcük "taŋ toŋ etti" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "ağır bir şey düştü ve sert bir ses çıkardır" şeklinde çevrilmektedir [III.263/355] 600. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 331).

Kökeni: Yansımadır (Clauson, 1972: 511).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TOŋ NĀŋ:

"İçi boş olan şey" anlamında kullanılır. Bu yüzden içi boş kamışa "toŋ qamiš" denir [III.263/355] 600. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 331).

Kökeni[732]: "İçi çukur şey" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 513).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TOŋ:

[732] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

“Donmuş şeylere” denir. Buradan gelerek donmuş ete de “toŋ ät” denir [III.263/355] 600. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 331).

Kökeni: “Donup kaskatı olan şey” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 513).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 105)’de *toŋ* sözcüğü “don (buz)” anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAŊ:

“Asıl bölümü yıkıldığı halde temelleri kalan hisar gibi eski bir bina”dır [III.263/355] 600. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 331).

Kökeni: “Antik bir kente benzeyen temelleri olan höyük gibi üst yapısı kaybolduğu halde hala var olan bina” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 511).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 182)'de *taŋ* "tan, şafak; tuhaf, acayip"; İML (Battal, 1997: 68)'de *taŋ* "fecir"; EZ (Atalay, 1945: 251)'de *tanğ* "sabah"; ZT (Kara, 2011: 391)'de *taŋ* "şaşılacak şey, taaccüp, şaşma; tan vakti" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 330)'deki "şafak" ve "elek" anlamlarına gelen *taŋ* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TİŊ:

Sözcük "är tiŋ turdi" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "adam ayakta durdu" şeklinde çevrilmektedir [III.263/355] 600. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 331).

Kökeni: Clauson da cümleyi "adam ayakta durdu" şeklinde açıklamıştır (Clauson, 1972: 512).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 189)'de *ting* sözcüğü "denk, iş, beraber, çift, müsavi" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ČAŊ:

"Büyük zil" anlamında kullanılır [III.263/355] 600. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 331).

Kökeni: Yansımadır. Ama yerel bir sözcük olabileceği gibi Çince *çheng* "çan" ve Farsça *çang* "arp, ut, çan" sözcüklerine dayandığı da söylenebilir (Clauson, 1972: 424). DTS'de sözcük "[*Çin*. čiæ gong gibi bir müzik aletinin adı?] çan, çınçın; çanak (vurgulu, çanağımsı şekle sahip bir enstürman)" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 139).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EZ (Atalay, 1945: 161)'de *çang* "çan"; ŞS (Kunos, 1902: 39)'de *çank* "ceres, çıngırdak, çıkıldak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ZT (Kara, 2011: 321)'de *çaŋ* sözcüğü "toz" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ÇOŊ ÄT:

"Kemiksiz et" anlamında kullanılır [III.263/355] 600. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 331).

Kökeni[733]**:** Sözcük grubunun sıfat unsuru Çince *chung* "ağır, önemli" sözcüğüyle karşılaştırılmıştır (Clauson, 1972: 424).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

[733] Sözcük grubunun isim unsuru olan "ät" sözcüğünün köken bilgisi 29. varaktaki "ät" maddesinde verilmiştir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ČİŊ:

Sözcük "qulāqim čiŋ etti" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "kulağım çınladı" şeklinde çevrilebilmektedir [III.263/355] 600. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 331).

Kökeni: "Zil sesi ya da buna benzer sesleri ifade eden bir yansıma"dır (Clauson, 1972: 424).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 332 338)'de "çınlama" ifade eden *siŋ* ve *tiriŋ* sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČİŊ TOLU KŌL:

"Suyla dolu gölet" anlamında kullanılır. Ayrıca herhangi bir şeyin tamamen dolu olmasına "čiŋ tolu" denir [III.263/355] 600. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 331).

Kökeni: "Suyla dolu göl" anlamına gelen sözcük grubunun birinci unsurunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 424). İkinci unsur *tol- (fiil kökü) + u (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur. Sözcük grubunun isim unsurunun da kökeni bilinmemektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ČİŊ[734]:

"Qulāqim čiŋ etti" bu, eskisinden daha zariftir [III.263/355] 600. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 331).

DAŊ DOŊ:

Sözcük grubu "daŋ doŋ etti nāŋ" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "o şey bir ses çıkardı" şeklinde çevrilebilmektedir. Bu "taŋ toŋ etti" ifadesine benzer [III.263/355] 600. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 331).

Kökeni: Yansımadır (Clauson, 1972: 511).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[734] Bu sözcük üstteki maddede açıklandığı için tekrara düşmemek amacıyla aynı bilgilere yer verilmemiştir.

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SAD:

"Kuş gübresi" anlamında kullanılır. Buradan gelerek "quš saŋi" "kuş gübresi" demektir [III.263/355] 600. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 331).

Kökeni: Räsänen, bunu Moğolca *saŋga* sözcüğüyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 401).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 186)'de *ṭers* "gübre"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳıġ* "hayvan pisliği", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 128)'de *mayaḳ* "hayvan pisliği", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 145)'de *tezek* "at gübresi", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 95)'de *boḳ* "bok"; İML (Battal, 1997: 21)'de *bok* "insan ve hayvanların kalın bağırsağından çıkan nesne"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 20)'de *boq* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 102)'de *täzäk* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 154)'de *boḳ* "bok", EZ (Atalay, 1945: 256)'de *tezek* "hayvan pisliği, gübre, süprüntü"; ŞS (Kunos, 1902: 137)'de *kumalağ* "koyun, keçi ve devenin tezek ve gübresi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 97, 140, 294, 300, 296, 327, III: 148, 170, 214, 214, 235, 240, 270)'de "gübre (farklı hayvanların olsa da)" anlamına gelen *ɨn*, *tudrič*, *qumuq*, *mäžäk*, *täzäk*, *čalma*, *yin*, *yundaq*, *qīġ*, *bōq*, *mayaq*, *baynaq*, *čīla* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SOŊ[735]:

"Bir adamın topuğu" anlamında kullanılır [III.264/357] 601. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 332).

Kökeni: "Bir adamın soyu; gelecek nesil" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 832, DTS, 1969: 508).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 176)'de *soŋ* "son(ra), geri(ye)"; İML (Battal, 1997: 63)'de *soŋ* "son"; EZ (Atalay, 1945: 240)'de *soŋğ* "son"; AL (Kaçalin, 2011: 997)'de *soŋğ* "sonra" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 332)'deki "sonra" ve "herhangi bir durumun ya da şeyin sonu" anlamlarına gelen *soŋ* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

SOŊ:

"Sonra" anlamında kullanılan bir edattır [III.264/357] 601. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 332).

Kökeni: "Sonra, sonradan gelen" anlamında bir edattır (Clauson, 1972: 832). DTS2de de sözcüğün anlamı "sonra, ardından" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 508).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[735] "Sonra" ve "herhangi bir durumun ya da şeyin sonu" anlamlarına gelen "soŋ" sözcükleri bu maddede geçmektedir.

ME (Yüce, 1993: 176)'de *soŋra* "sonra", ME (Yüce, 1993: 176)'de *soŋ* "son(ra), geri(ye)"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 139)'de *ṣoŋra* "sonra"; İML (Battal, 1997: 63)'de *soŋra* "sonra"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 92)'de *sonra* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 240)'de *sonğra* "sonra"; AL (Kaçalin, 2011: 997)'de *sonğ* "sonra"; ŞS (Kunos, 1902: 173)'de *sonkra* "sonra" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 332)'deki "bir adamın topuğu" ve "herhangi bir durumun ya da şeyin sonu" anlamlarına gelen *soŋ* sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

SOŊ:

"Herhangi bir durumun ya da şeyin sonu" demektir [III.264/357] 601. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 332).

Kökeni: "Bir şeyden sonra, ... sonra, bir şeyin neticesinde" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 508).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 63)'de *soŋ* "son"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 92)'de *son* "ahır, son"; EZ (Atalay, 1945: 240)'de *sonğ* "son"; ŞS (Kunos, 1902: 173)'de *sonk* "son" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

AL (Kaçalin, 2011: 997)'de *sonğ* sözcüğü "sonra" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 332)'deki "bir adamın topuğu" ve "sonra" anlamlarına gelen *soŋ* sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

SİŊ:

Sözcük "qulāqim siŋ etti" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "kulağım çınladı" şeklinde çevrilebilmektedir [III.264/357] 601. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 332).

Kökeni: Yansımadır (Clauson, 1972: 832).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 331, 338)'de "çınlama" ifade eden *čiŋ* ve *tiriŋ* sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAŊ:

Sözcük "qāz qaŋ etti" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "kaz böyle bir ses çıkardı" şeklinde çevrilebilmektedir [III.264/357] 601. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 332).

Kökeni: Yansımadır (Clauson, 1972: 630).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 214)'de *qāġ qōġ* "kaz sesi" sözcük grubu bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 134)'de *ḳan* "kan"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 112)'de *ḳan* "kan"; İML (Battal, 1997: 37)'de *kan* "insan ve hayvanların damarlarından akan kırmızı madde, kan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 68)'de *qan* "kan; melik, xan"; EZ (Atalay, 1945: 183)'de *kan* "kan; han, hakan"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)'de *ḳan* "kan"; EM (Toparlı, 2003: 87)'de *ḳan* "kan"; AL (Kaçalin, 2011: 952)'de *ḳan* "kan"; ŞS (Kunos, 1902: 117)'de *kan* "çok, vafir, ziyade"; ZT (Kara, 2011: 344)'de *ḳan* "kan" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QOD ÄT:

"Kas" anlamında kullanılır [III.264/357] 601. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 332).

Kökeni: "Kas, adale" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (DTS, 1969: 456).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÜŊ:

"Cariye" anlamında kullanılır [III.264/357] 601. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 332).

Kökeni: "Kul" sözcüğünün dişi karşılığı anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 726).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 154)'de *küŋ* "câriye", ME (Yüce, 1993: 134)'de *ḳarabaş* "câriye", ME (Yüce, 1993: 151)'de *ḳuma* "câriye"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 149)'de *tüge* "cariye", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 112)'de *ḳarabaş* "cariye", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 113)'de *ḳaravaş* "cariye", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳırnaḳ* "cariye"; İML (Battal, 1997: 4)'de *küŋ* "kenizek, cariye", İML (Battal, 1997: 44)'de *koma* "odalık, cariye", İML (Battal, 1997: 37)'de *karabaş* "cariye ve odalık", İML (Battal, 1997: 43)'de *kırnak* "odalık, cariye"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 70)'de *qaravaş* "köle ve cariye", Kİ (Caferoğlu, 1931: 76)'de *qırnaq* "cariye"; EZ (Atalay, 1945: 204)'de *koma* "cariye", EZ (Atalay, 1945: 184)'de *karavaş* "cariye", EZ (Atalay, 1945: 199)'de *kırnak* "cariye"; EM (Toparlı, 2003: 92)'de *ḳırnaḳ* "cariye"; AL (Kaçalin, 2011: 929)'de *dedēk* "cariye"; ŞS (Kunos, 1902: 35)'de *bulğun* "esir, cariye, halayık, köle", ŞS (Kunos, 1902: 50)'de *çuri* "cariye, halayık, odalık", ŞS (Kunos, 1902: 56)'de *dadek (dedek)* "keniz, cariye, çuri, halayık", ŞS (Kunos, 1902: 76)'de *ğırnak* "keniz, cariye", ŞS (Kunos, 1902: 76)'de *ğuma* "kuma, cariye, odalık, halayık, dedek", ŞS (Kunos, 1902: 119)'de *kara baş* "cariye, köke", ŞS (Kunos, 1902: 130)'de *kırkın* "habeşi, siyah arab, cariye", ŞS (Kunos, 1902: 131)'de *kırnağ* "cariye, halayık, odalık", ŞS (Kunos, 1902: 137)'de *kuma* "kul, cariye, halayık, bende"; ZT (Kara, 2011: 325)'de *çöri* "hizmetçi kız, cariye", ZT (Kara, 2011: 328)'de *dédek/dedek* "hizmetçi, cariye", ZT (Kara, 2011: 345)'de *ḳarabaş* "hizmetçi, cariye" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 260)'de "odalık" anlamına gelen *yinčgä qiz,* DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 353, 118)'de "köle kız" anlamındaki *qirnāq, ās*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 260, III: 347)'de "cariye" anlamındaki *qiz, yalŋuq* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KEƉ NĀƉ:

"Geniş şey" anlamında kullanılır [III.264/357] 601. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 332).

Kökeni[736]**:** "Geniş şey" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 725, DTS, 1969: 298).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

MÄƉ:

"Kuş yemi" anlamında kullanılır [III.264/357] 601. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 332).

Kökeni: "Kuş yemi" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 766, DTS, 1969: 341).

[736] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 50)'de *meŋ* "ben, hâl"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 58)'de *meŋ* "ben"; EZ (Atalay, 1945: 217)'de *menğ* "vücuttaki ben"; AL (Kaçalin, 2011: 975)'de *mėŋ* "ben, benek, leke" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 332)'de yer alan ve "yüzdeki ben" anlamına gelen *mäŋ* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

MÄD:

"Yüzdeki ben" anlamında kullanılır [III.264/357] 601. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 332).

Kökeni: "Yüzdeki ben" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 346, DTS, 1969: 341).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 50)'de *meŋ* "ben"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 58)'de *meŋ* "ben"; EZ (Atalay, 1945: 217)'de *menğ* "vücuttaki ben"; AL (Kaçalin, 2011: 975)'de *mėŋ* "ben, benek, leke" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 50)'de *meŋ* sözcüğü "hâl" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 332)'de yer alan ve "kuş yemi" anlamına gelen *mäŋ* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

MUƉ TĀĠ:

"Yirmilik diş" anlamında kullanılır [III.264/357] 601. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 333).

Kökeni[737]: "Yirmilik diş; ergenlik dişi, sekizinci azı diş" anlamına gelen sözcük grubunun köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 347, DTS, 1969: 350).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

MUƉ:

"Zorluk" anlamında kullanılır [III.264/357] 601. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 333).

Kökeni: "Keder, üzüntü, kasvet vb." anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 347).

[737] Sözcük grubunun sıfat unsuru yalın haldedir. İsim unsuru olan "tāğ" sözcüğünün köken bilgisi 511. varaktaki "tāğ" maddesinde verilmiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 119)'de *emgek* "zahmet", ME (Yüce, 1993: 214)'de *zaḫmet* "sıkıntı, zahmet"; İML (Battal, 1997: 22)'de *bun* "eksiklik, noksanlık", İML (Battal, 1997: 51)'de *mun* "eksiklik, kusur"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 23)'de *bun* "ayıp", Kİ (Caferoğlu, 1931: 10)'de *ämäk* "bugünkü manasında", Kİ (Caferoğlu, 1931: 11)'de *ämgäk* "emek", Kİ (Caferoğlu, 1931: 59)'de *muŋ* "zaruret, ihtiyaç"; EZ (Atalay, 1945: 218)'de *munğ* "bun"; AL (Kaçalin, 2011: 934)'de *emgek/ėmgek* "zahmet, meşakkat, cerime", AL (Kaçalin, 2011: 961)'de *ḳıyın* "zahmet, meşakkat, cerime", AL (Kaçalin, 2011: 962)'de *ḳıynalġu* "zahmet, meşakkat, cerime", AL (Kaçalin, 2011: 976)'de *muŋ* "bela ve mihnet, bunlu, sıkıntılı, mihnetli"; ŞS (Kunos, 1902: 63)'de *emkak* "emek, zahmet", ŞS (Kunos, 1902: 86)'de *imak* "zahmet, meşakket", ŞS (Kunos, 1902: 129)'de *kıyın* "meşakket, zahmet", ŞS (Kunos, 1902: 196)'de *tuluk* "zahmet", ŞS (Kunos, 1902: 146)'de *mung* "derd, keder" şekillerinde geçen sözcükler DLT'deki "ämgäk" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 138, II: 104, 107, I: 307)'de "zahmet" anlamına gelen *ämgäk, käk, tolġāg, kätän* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

MİÐ:

"Bin" anlamında kullanılır [III.266/360] 602. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 333).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "bıŋ" maddesinde ele almıştır. Sözcük, Moğolcada *miŋgan* olarak bulunur. Bu durum da bütün dillerde çok erken bir tarihte –i– ile başlamasına rağmen ünlünün aslında –ı– olduğu gerçeğini kanıtlamaktadır (Clauson, 1972: 346).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 157)'de *miŋ* "bin"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 128)'de *min* "bin (sayı)"; İML (Battal, 1997: 20)'de *bin* "bin, on kere yüz", İML (Battal, 1997: 20)'de *miŋ* "bin"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 59)'de *min* "bin (1000)"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 118)'de *min* "bin sayısı"; EM (Toparlı, 2003: 99)'de *min* "bin sayısı"; AL (Kaçalin, 2011: 975)'de *miŋ* "bin"; ZT (Kara, 2011: 313)'de *bir miŋ* "bin sayısı", ZT (Kara, 2011: 368)'de *miŋ* "bin sayısı" *miŋ* "bin" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EZ'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ML (Barutçu Özönder, 1996: 173, 776b-8)'de "… ve ʿArab tili bile barḳ ve ṣāʿiḳa bile edā ḳılıpdurlar. Ve ḥüsn taʿrīfide uluġraḳ ḫālġa kim Türkler *ming* at ḳoyupturlar…"; ŞS (Kunos, 1902: 145)'de *ming* "bing, hezar; tavaif-i üzbekiyeden bir kabile ismi dir" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

NÄŊ:

"Şey" anlamında kullanılır [III.266/360] 602. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 333).

Kökeni: "Şey" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 778).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 159)'de *nėrse* "nesne, şey"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 129)'de *nese* "şey, nesne"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 60)'de 'de *näsä* "şey"; EZ (Atalay, 1945: 219)'de *neme* "şey", EZ (Atalay, 1945: 219)'de *nesne* "şey" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 333)'de yer alan ve "zenginlik ya da mal" anlamına gelen *näŋ* sözcüğü bu sözcükle yalanı eş değerdir.

NÄŊ:

"Zenginlik ya da mal" anlamında kullanılır [III.266/360] 602. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 333).

Kökeni: İki anlamı vardır: zarf olarak Türkü ve Uygur'da "hiç"; isim olarak Hakaniye'de "şey, zenginlik". Bu anlamlar *ne:* sözcüğünden türemiş ikincil şekildir ve isimden isim yapım ekiyle türemeyi makul gösterir (Clauson, 1972: 778).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 27)'de *davar* "malü meta"; EZ (Atalay, 1945: 164)'de *davar* "davar", EZ (Atalay, 1945: 266)'de *tuvar* "davar" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 280)'deki "canlı ya da cansız mal mülk" anlamına gelen *tawar* ve DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 117)'de "sırmalı ve bunun gibi kumaşlardan üretilmiş her şey" anlamındaki *äd* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 159)'de *nėrse* "nesne, şey"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 129)'de *nese* "şey, nesne"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 60)'de 'de *näsä* "şey"; EZ (Atalay, 1945: 219)'de *neme* "şey", EZ (Atalay, 1945: 219)'de *nesne* "şey" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 333)'de yer alan ve "şey" anlamına gelen *näŋ* sözcüğü de bu sözcükle yalanı eş değerdir.

YAŊ:

"Herhangi bir şeyin modeli ya da örneği" anlamında kullanılır. "Börk yaŋi (külah örneği)" gibi [III.266/360] 602. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 333).

Kökeni: Çince *yang* sözcüğünden gelir (Clauson, 1972: 940).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 119)'de *yaŋ* sözcüğü "yan" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YUŊ:

"Akciğere yapışık yumrulu et" anlamında kullanılır. Bunu yalnızca kadınlar yer, erkekler yemez [III.266/360] 602. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 333).

Kökeni: Belki de Çincedir (Clauson, 1972: 941).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 333-334)'deki "koyun ya da deve yünü" ve "pamuk" anlamlarına gelen *yuŋ* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YUƝ:

"Koyun ya da deve yünü" anlamında kullanılır [III.266/360] 602. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 334).

Kökeni: "Yün" anlamına gelir. Ama sınırlı bir alanda erken dönemde "pamuk" ve bazı modern diyalektlerde "deri" demektir. İlk dönemde Moğolcada *nuŋğasun* olarak bulunur (Clauson, 1972: 941).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 130)'de *yüŋ* "yün"; EZ (Atalay, 1945: 291)'de *yün* "keçi kılı; yün", EZ (Atalay, 1945: 290)'de *yüğ* "yün", EZ (Atalay, 1945: 291)'de *yünğ* "yün" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 334)'deki "akciğere yapışık yumrulu et" ve "pamuk" anlamlarına gelen *yuŋ* sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YUƋ[738]:

Argu, Yağma ve Karluk diyalektlerinde "pamuk" demektir [III.266/360] 602. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 334).

Kökeni[739]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 92)'de *banbuḳ* "pamuk", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 128)'de *mamıḳ* "pamuk"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 67)'de *panpuq [Türkm.]* "mamuq", Kİ (Caferoğlu, 1931: 57)'de *mamuq* "pamuq"; EZ (Atalay, 1945: 216)'de *mamık / mamuk* "pamuk"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *bamuḳ* "pamuk"; EM (Toparlı, 2003: 74)'de *bamuḳ* "pamuk"; ŞS (Kunos, 1902: 23)'de *behte* "pamuk, mamuk", ŞS (Kunos, 1902: 143)'de *mamuğ* "pamuk", ŞS (Kunos, 1902: 161)'de *pehte* "pamuk"; ZT (Kara, 2011: 367)'de *mamuḳ* "pamuk" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 333-334)'deki "koyun ya da deve yünü" ve "akciğere yapışık yumrulu et" anlamlarına gelen *yuŋ* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YĒƋ:

"Elbise kolu" anlamında kullanılır [III.266/360] 602. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 334).

Kökeni: "Bir elbisenin kolu" demektir (Clauson, 1972: 940, Räsänen, 1969: 197). DTS'de de sözcük "yen, kol" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 256). Gülensoy,

[738] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.
[739] Sözcüğün kökeniyle ilgili bilgiler bir önceki maddede verilmiştir.

sözcüğün kökeniyle ilgili "<*yé:ŋ [<*ya-ŋ (krş. yaka < *ya-k+a]" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 1119).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 207)'de *yėŋ* "yen"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 125)'de *yin* "kolun yeni, elbisenin kola gelen ağzı"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 156)'de *yeŋ* "gömlek yeni"; İML (Battal, 1997: 89)'de *yeŋ* "giyimin kolu"; EZ (Atalay, 1945: 284)'de *yeŋ* "elbisenin yeni"; EM (Toparlı, 2003: 123)'de *yeŋ* "elbise yeni"; AL (Kaçalin, 2011: 1041)'de *yeŋ* "yen" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

EM (Toparlı, 2003: 123)'de *yeŋ* sözcüğü "kırmızı, kırmızılık" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

YİD:

"Sümük" anlamında kullanılır [III.266/360] 602. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 334).

Kökeni: "Sümük" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 941, DTS, 1969: 262).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 140)'de *sümük* "sümük"; İML (Battal, 1997: 90)'de *yiŋ* "sümük"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 94)'de *sümük* "burundan akan pislik"; EZ (Atalay, 1945: 243)'de *sümkürük* "sümük"; ŞS (Kunos, 1902: 175)'de *sümkürük* "sümük" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 212)'de *lāš* "sümük" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAÐUT:

"Bir Türk boyunun adı"dır [III.266/360] 602. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 334).

Kökeni: "Çin'in kuzey-batısında yaşayan halk, kavim"dir ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 533).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KİÐÜT:

"Uygur sınırında bir şehir adı"dır [III.268/362] 603. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 334).

Kökeni: "Uygur yerinin sınırında bir şehir adı"dır ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 299).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SİÐÜT:

"Karşılığı olmayan hediye" anlamında kullanılır [III.268/362] 603. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 334).

Kökeni: "Siŋ-" fiili ile anlamsal bir ilişkisi yoktur (Clauson, 1972: 836).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÜÐÜR:

“Kadının -eşinin ailesinden- erkek kardeşi, babası ve annesi” anlamında kullanılır [III.268/362] 603. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 334).

Kökeni: “Böşük” sözcüğünün karşıt anlamlısıdır. Başlangıçta muhtemelen “evlilik yoluyla alınan kız çocuğu” demektir. Ama mevcut metinlerde “evlilik yoluyla ilişki kurulan kişi” anlamını taşır (Clauson, 1972: 523). DTS’de de sözcük “dünür, sihri hısım, nikâh yolu ile akraba olan, akraba” şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 597). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 117)’de *düŋür* sözcüğü “hısım” anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÄŊİR:

“Dağın zirvesi, duvarın sonu” anlamında kullanılır [III.268/362] 603. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 334).

Kökeni: “Dağın ve duvarın yatay ya da dikey çıkıntısı; dağ çıkıntısı, burnu; herhangi bir duvarın ucu” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 840, DTS, 1969: 495).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 89)’de *säŋir* sözcüğü “tepe, siper, kale” anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SİŊİR:

"Sinir" anlamında kullanılır [III.268/362] 603. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 334).

Kökeni: "Kas, kas gücü" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 841).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 138)'de *siŋir* "sinir"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 90)'de *siŋir* "sinir"; EZ (Atalay, 1945: 239)'de *siŋgir* "sinir"; EM (Toparlı, 2003: 106)'de *siŋir* "sinir"; ŞS (Kunos, 1902: 170)'de *sinkir* "sinir, damar"; ZT (Kara, 2011: 384)'de *siŋir* "sinir", ZT (Kara, 2011: 384)'de *sini* "sinir" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 60)'de *siŋir* sözcüğü "asap" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QOƉUR ÜN:

“Boğuk ses” anlamında kullanılır [III.268/362] 603. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 334).

Kökeni: “Sert, kısık ses” anlamına gelen sözcük grubunu oluşturan sözcüklerin kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 639).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QOƉUR QŌY:

“Kestane renkli koyun” anlamında kullanılır [III.268/362] 603. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 334).

Kökeni[740]: “Kahverengi olan koyun” anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 639).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[740] Sözcük grubunun isim unsuru olan “qōy” sözcüğünün kökeni bilgisi 504. varaktaki “qōn” maddesindedir.

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QİƉİR ÄR:

"Şaşı adam" anlamında kullanılır. İki gözü şaşı adama ise "ekki kȭzi qiŋir" denir [III.268/362] 603. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 334).

Kökeni[741]: "Şaşı adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 639).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

MUƉAR:

"Üçüncü kişi işaret zamiri"dir [III.268/362] 603. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 334).

Kökeni: DTS'de sözcük "bu'nun yön hâli, buna" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 351).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 158)'de *muŋa* "buna"; EZ (Atalay, 1945: 368)'de *muŋa / munḳa* "buna" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

[741] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

MİÐAR:

Oğuz diyalektinde "pınar" anlamında kullanılır [III.268/362] 603. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 335).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "bıŋa:r (p-)" maddesine yönlendirmiştir. "Pınar" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 351).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 212)'de *yul* "pınar"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 94)'de *bıŋar* "kaynak, göze" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 148)'deki *yul* "pınar" sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÄÐİZ:

"Deniz" anlamında kullanılır [III.268/362] 603. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 335).

Kökeni: İlk olarak 11. yüzyılda kaydedilmiştir ve "talu:y" sözcüğünün yerini almıştır. Ama çok eski bir L/R dili olan Macarcada *tenger* "deniz, okyanus" olarak ödünçlenmiştir. Aslında muhtemelen herhangi bir "su birikintisi" dışında "göl" gibi durağan ya da "büyük nehir" gibi hareketli olmasa da daha sonraları özellikle ve sadece "deniz" anlamını taşımıştır. "El-bahr" gibi alışkanlıkla çeviri için kullanılan Arapça sözcüğün eşitliği belirsizdir. "Teŋiz" ve "kö:l" sözcükleri arasındaki kesin farkı belirlemek, anlamın tam evrimini izlemek imkansız ve zordur. Bunun dışında ikinci bir dar anlamın olduğu görülmektedir (Clauson, 1972: 527). Eren, eski bir açıklamaya göre sözcüğün "teŋ (eşit)" kökünden "-(i)z" ekiyle yapıldığına dair bilgiyi aktarmıştır. Orta Türkçede "göl, bataklık" anlamına gelen "teŋ" köküyle "teŋiz (> deŋiz)" arasındaki benzerliğe dikkat çeken yazar sözcüğün Moğolcaya *tenggis* "büyük göl, deniz" şeklinde geçtiğini de belirtmiştir. Eren'e göre Macarcadaki *tenger* sözcüğü de Çuvaşçaya benzer bir Türk dilinden kalma alıntıdır (Eren, 1999: 108-109). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<*teŋ 'göl, bataklık' + (i)z" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 276).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 185)'de *teŋiz* "deniz"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 144)'de *teŋiz* "deniz"; İML (Battal, 1997: 71)'de *teŋiz* "deniz"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 101)'de *täniz* "deniz"; EZ (Atalay, 1945: 255)'de *teŋĝiz* "deniz"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 125)'de *tengiz* "deniz"; EM (Toparlı, 2003: 113)'de *teŋiz* "deniz"; AL (Kaçalin, 2011: 1013)'de *téŋiz* "deniz"; ŞS (Kunos, 1902: 56)'de *dalay* "deniz, derya", ŞS (Kunos, 1902: 186)'de *tengiz* "deniz, derya", ŞS (Kunos, 1902: 187)'de *tigiz* "deniz, derya"; ZT (Kara, 2011: 396)'de *téŋiz* "deniz, derya" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 365, III: 217)'de "deniz" anlamına gelen *sondiri (?)* ve *kōl* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TOĎUZ:

"Domuz" anlamında kullanılır [III.268/362] 603. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 335).

Kökeni: "Vahşi ve evcilleştirilmiş her iki cinsiyetteki domuz" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 527).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 147)'de *ṭonġuz* "domuz"; İML (Battal, 1997: 74)'de *toŋuz* "domuz"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 105)'de *toŋuz* "domuz"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 107)'de *ḍonġuz* "domuz"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 176, 777a-22)'de "…Ve bir şūr u şeynlıġ av ki *tonguz* avıdur…"; ŞS (Kunos, 1902: 118)'de *kapan* "hınzır, domuz, çuçka", ŞS (Kunos, 1902: 193)'de *tonguz* "domuz, çuçka, hınzır"; ZT (Kara, 2011: 401)'de *tonġuz* "domuz" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EZ, EM, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 74)'de *toŋuz yılı* sözcüğü "Türkçe yıl atlarından 12 nci yılın adıdır" şeklinde açıklandığı için bu sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 335)'de yer alan ve "Türklerin on iki yılından biri" anlamına gelen *toŋuz* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TOĎUZ:

"On iki yıldan birinin adı"dır [III.268/362] 603. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 335).

Kökeni: "On iki yıldan biri"dir (Clauson, 1972: 527). DTS'de de sözcük "*tak.* on iki hayvan takviminin on ikinci yılı, domuz yılı" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 575).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 74)'de *toŋuz yılı* sözcüğü "Türkçe yıl atlarından 12 nci yılın adıdır" şeklinde açıklandığı için bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EZ, EM, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 147)'de *ṭonġuz* "domuz"; İML (Battal, 1997: 74)'de *toŋuz* "domuz"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 105)'de *toŋuz* "domuz"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 107)'de *ḍonġuz* "domuz"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 176, 777a-22)'de "…Ve bir şūr u şeynlıġ av ki *tonguz* avıdur…"; ŞS (Kunos, 1902: 118)'de *kapan* "hınzır, domuz, çuçka", ŞS (Kunos, 1902: 193)'de *tonguz* "domuz, çuçka, hınzır"; ZT (Kara, 2011: 401)'de *tonġuz* "domuz" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 335)'de yer alan ve "domuz" anlamına gelen *toŋuz* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QOÐUZ:

"Gübre böceği" anlamında kullanılır [III.268/362] 603. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 335).

Kökeni: "Böcek" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 641, DTS, 1969: 456).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖƉÜZ:

"Gübre yığını" anlamında kullanılır [III.268/362] 603. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 335).

Kökeni: Belki de *köŋ* "gübre" sözcüğüyle ilişkilidir (Clauson, 1972: 735).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

MÄƉİZ:

"İnsanın yüzünün rengi" anlamında kullanılır. Böylece "qizil mäŋizlig (kızıl benizli biri)" denir [III.268/362] 603. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 335).

Kökeni: "İnsanın yüzünün rengi; beniz, dış görünüş; dış, görünüş" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 352, DTS, 1969: 342).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 93)'de *beŋiz* "beniz", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 128)'de *meŋiz* "beniz"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 58)'de *meniz* "beniz"; AL (Kaçalin, 2011: 975)'de *mėniz* "beniz" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EZ, EK, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

MÜÐÜZ:

"Hayvanların boynuzu" anlamında kullanılır [III.268/362] 603. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 335).

Kökeni: Bu sözcük aslî –ŋ–'nin açıkça görüldüğü sözcüklerdendir. "Beŋi" ile kıyaslanabilir (Clauson, 1972: 352). Räsänen, sözcüğü Moğolca *mügēresün*, *bügēresün*, Kalmukça *mörsn*, Tunguzca *müjrä* < Moğolca *mören* sözcükleriyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 347-348).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 96)'de *boynuz* "boynuz"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 21)'de *boynuz* "muynuz", Kİ (Caferoğlu, 1931: 59)'de *muyuz* "boynuz"; EZ (Atalay, 1945: 155)'de *boynuz* "boynuz", EZ (Atalay, 1945: 218)'de *muyuz* "boynuz"; EM (Toparlı, 2003: 78)'de *boynuz* "boynuz"; ŞS (Kunos, 1902: 35)'de *bunguz* "boynuz", ŞS (Kunos, 1902: 147)'de *müngür* "boynuz"; ZT (Kara, 2011: 368)'de *müŋüz* "boynuz" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ZT (Kara, 2011: 368)'de *müŋüz* sözcüğü "dal" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

MÜŊÜZ MÜŊÜZ:

"Bir erkek oyunu"dur [III.268/362] 603. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 335).

Kökeni: "Bir çocuk oyunu"dur (Clauson, 1972: 352). DTS'de de sözcük "bir çeşit çocuk oyunudur" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 354). Köken bilgisi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

KEŊÄŠ SŪW:

"Sığ su" anlamında kullanılır [III.269/364] 604. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 335).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde köken bilgisi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 241)'de yer alan "sayram sūw" sözcük grubu bu maddedekiyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SÜÐÜŠ:

"Saldırma, biriyle bir tartışmaya dâhil olma, savaş" anlamında kullanılır [III.269/364] 604. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 335).

Kökeni: "Süŋ-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 842). Sözcük, *süŋ- (fiil kökü) + -(ü)ş (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 195)'de *uruş* "savaş"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 99)'de *çalış* "harp"; İML (Battal, 1997: 74)'de *tokuş* "savaş, muharebe"; EZ (Atalay, 1945: 270)'de *uruş* "vuruş", EZ (Atalay, 1945: 161)'de *çalış* "ok atışma"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 128)'de *uruş* "vurma, vuruş"; AL (Kaçalin, 2011: 1032)'de *uruş* "cenk"; ŞS (Kunos, 1902: 159)'de *uruş* "muharebe, cenk, dövüş", ŞS (Kunos, 1902: 168)'de *savaşı* "cenk, muharebe", ŞS (Kunos, 1902: 187)'de *tigiş* "dövüş, gouga, cenk", ŞS (Kunos, 1902: 39)'de *çapğulaş* "döyüş, muharebe, muzarebe, mücadele, gouga", ŞS (Kunos, 1902: 188)'de *tikiş* "muharebe" şeklinde gördüğümüz sözcükler DLT'deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 283, 104)'de "savaş" anlamına gelen *toqiš* ve *uruš* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÜNÜŠ[742]:

"Bir adam adı"dır [III.269/364] 604. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 335).

Kökeni: "Bir adam adı"dır (Clauson, 1972: 842). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KEŋÄŠ:

"Düşünüp taşınma, danışma" anlamında kullanılır [III.269/364] 604. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 335).

Kökeni: "Ké:ŋe:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 734). Sözcük, *keŋe- (fiil kökü) + -ş (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 157)'de *męşvęręt* "danışma"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 44)'de *känäşkä* "meşveret", Kİ (Caferoğlu, 1931: 45)'de *känkäç / känkäş* "meşveret"; AL

[742] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

(Kaçalin, 2011: 958)'de *kėŋeş* "danışma, meşveret"; ŞS (Kunos, 1902: 127)'de *kenkeş* "maslahat, encümen, yığın" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

MAḌİĠ:

"Adım" anlamında kullanılır [III.269/364] 604. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 335).

Kökeni: "Maŋ-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 768). Sözcük, *man- (fiil kökü) + -(ı)g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 85)'de *adım* "adım"; EZ (Atalay, 1945: 136)'de *adım* "adım", EZ (Atalay, 1945: 144)'de *atlam* "adım" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAŊUQ[743]:

"Hakanlara getirilen ipek ve yemek gibi hediyeler" anlamında kullanılır [III.269/364] 604. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 336).

Kökeni: "Bir yolculuktan krala getirilen hediye"dir. Yiyecek ve sırmalı ipek kumaş içerir. "Taŋ-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 519). Sözcük, *tan- (fiil kökü) + -(u)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 335)'de yer alan "çevgen oyununda kullanılan ipek kumaş" ve "savaşta mızrakların ucuna takılan ipek parçası" anlamlarına gelen *taŋuq* sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TAŊUQ:

"Çevgen oyununda kullanılan ipek kumaş" anlamında kullanılır [III.269/364] 604. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 336).

Kökeni: "Taŋ-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 519). Sözcük, *taŋ- (fiil kökü) + -(u)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[743] "Çevgen oyununda kullanılan ipek kumaş" ve "savaşta mızrakların ucuna takılan ipek parçası" anlamlarına gelen "taŋuq" sözcükleri de bu maddede geçmektedir.

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 335)'de yer alan "hakanlara getirilen ipek ve yemek gibi hediyeler" ve "savaşta mızrakların ucuna takılan ipek parçası" anlamlarına gelen *taŋuq* sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

TAƉUQ:

"Savaşta mızrakların ucuna takılan ipek parçası" anlamında kullanılır [III.269/364] 604. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 336).

Kökeni: "Taŋ-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 519). Sözcük, *taŋ- (fiil kökü) + -(u)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 335)'de yer alan "hakanlara getirilen ipek ve yemek gibi hediyeler" ve "çevgen oyununda kullanılan ipek kumaş" anlamlarına gelen *taŋuq* sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

SİƉUQ NĀƉ:

"Kırılan bir şey" anlamında kullanılır [III.269/364] 604. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 336).

Kökeni[744]**:** "Kırılan bir şey" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "sın-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 837). Sözcük, *sıŋ- (fiil kökü)* + *-(u)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TAƉİL KÄYİK:

"Ön ayakları çizgili olan antilop" anlamında kullanılır [III.269/364] 604. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 336).

Kökeni: "Çizgili bacakları olan ceylan" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "taŋ-" fiilinden türemiştir ve "-l (fiilden isim yapım eki)" ile oluşmuştur (Clauson, 1972: 520). İsim unsurunun kökeni bilinmemektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[744] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ČİŊİL ČİŊİL:

Sözcük "yügün činil činil etti" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "dizgin ses çıkardı" şeklinde çevrilmektedir [III.269/364] 604. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 336).

Kökeni: Yansımadır (Clauson, 1972: 426).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SİŊİL:

"Erkeğin küçük kız kardeşi" anlamında kullanılır [III.269/364] 604. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 336).

Kökeni: "Kendinden büyük kızkardeşin zıttı, kendinden küçük kızkardeş; erkeğin küçük kızkardeşi" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 839, DTS, 1969: 500).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 60)'de *siŋil* "kocanın kızkardeşi"; AL (Kaçalin, 2011: 996)'de *siŋil / siŋli* "küçük kız kardeş"; ŞS (Kunos, 1902: 170)'de *sinkil* "küçük hemşire"; ZT (Kara, 2011: 384)'de *siŋil* "küçük kız kardeş" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖƉÜL:

"Kalp; akıl" anlamında kullanılır [III.269/364] 604. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 336).

Kökeni: Başlangıçta oldukça farklı çağrışımları olan soyut bir sözcüktür. Bir düşünme organı olarak "akıl"; akıl ürünü vb. olarak "düşünce" demektir. Daha sonra kalp "düşünce organı" olarak alınmıştır. Ayrıca fiziksel olarak da "kalp" ve "yürek" için kullanılmıştır (Clauson, 1972: 731). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 161)'de *yürek* "yürek"; İML (Battal, 1997: 93)'de *yürek* "kalp"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 130)'de *yüräk* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 291)'de *yürek* "yürek"; EM (Toparlı, 2003: 126)'de *yürek* "yürek kalp"; ŞS (Kunos, 1902: 20)'de *bal* "yürek, kalb", ŞS (Kunos, 1902: 71)'de *göngle* "gönul, yürek, dil", ŞS (Kunos, 1902: 71)'de *göngü* "gönül, yürek", ŞS (Kunos, 1902: 136)'de *kökrek* "gönül, yürek"; ZT (Kara, 2011: 430)'de *yürek* "gönül, yürek", ZT (Kara, 2011: 360)'de köŋül "gönül, yürek" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 155)'de *yüräk* "yürek" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖÐÜLLÜG ÄR[745]:

"Becerikli adam" anlamında kullanılır [III.269/364] 604. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 336).

Kökeni: "Zeki adam" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 731).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 377)'de yer alan *asirtqu (?) är* "akıllı adam" sözcük grubu bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TÄÐİG (?):

"Hava" anlamında kullanılır [III.269/364] 604. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 336).

Kökeni: "Hava" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 519).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[745] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

ME (Yüce, 1993: 125)'de *ḥạvā* "hava"; ŞS (Kunos, 1902: 177)'de *şemal* "hava" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 319)'de "gökyüzü" anlamına gelen *qaliq* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÄÐÄK:

Oğuz diyalektinde "su testisi, kavanoz" anlamında kullanılır [III.269/364] 604. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 336).

Kökeni: "Anadolu'da yaygın olarak kullanılan ahşap ya da topraktan yapılmış su kabı" demektir (Clauson, 1972: 838). DTS'de de sözcük "su içilen testi" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 495). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EM (Toparlı, 2003: 105)'de *senek* sözcüğü "küp, damacana" anlamına geldiği için bu maddedki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SİŊÄK:

Yerleşik oturanların dilinde “sivrisinek”; göçebelerin dilinde ise “sinekler” anlamında kullanılır [III.269/364] 604. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 336).

Kökeni: Yansıma bir sözcük olan “siŋ”in küçültme eki almış şeklidir (Clauson, 1972: 838). Eren, Ligeti’nin Macarca *szúnyog*, Moğolca *simağul, simuğul* sözcükleriyle karşılaştırdığını belirtmiştir (Eren, 1999: 369). Gülensoy da sözcüğün kökenini “< OT. *siŋ ‘çınlama, sızlama’ (DLT) + ek” şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 783).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 138)’de *siŋek* “sinek”; EM (Toparlı, 2003: 106)’de *sinek* “sinek”, EM (Toparlı, 2003: 109)’de *şibin* “sinek” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 322)’de *qudġu* “sinek” sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, ML, AL, ŞS, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÜŊÜK:

“Kemik” anlamında kullanılır [III.271/367] 605. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 337).

Kökeni: Morfolojik olarak “*süŋ-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 838). Sözcük, *süŋ- (fiil kökü) + -(ü)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 179)'de *süŋük* "kemik"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 140)'de *süŋük* "kemik"; İML (Battal, 1997: 65)'de *süŋek* "kemik"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 94)'de *süŋük* "kemik"; EZ (Atalay, 1945: 243)'de *süğük* "kemik", EZ (Atalay, 1945: 244)'de *süvek* "kemik"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 123)'de *süvek* "kemik"; AL (Kaçalin, 2011: 1001)'de *süŋek* "kemik"; ŞS (Kunos, 1902: 173)'de *söngek* "kemik"; ZT (Kara, 2011: 386)'de *süŋek* "kemik" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EM ve ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TUŊU:

"Sağır" anlamında kullanılır [III.271/367] 605. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 337).

Kökeni: "*Tonğu:" sözcüğünün ünlü göçüşmesine uğramış şeklidir (Clauson, 1972: 515).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 171)'de *sąġır* "sağır"; İML (Battal, 1997: 57)'de *sağır* "kulağı işitmeyen"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 85)'de *sağır* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 231)'de *sagır* "sağır"; ZT (Kara, 2011: 378)'de *sąġır* "sağır" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TOŊA:

"Kaplan" demektir. Unvan olarak "toŋa xān, toŋa tegīn" gibi şekillerde kullanılır. Hakan Afrasiyab'a, Türklerin önderine "tona alp er (savaşçı, kaplan kadar güçlü adam)" denir [III.271/367] 605. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 337).

Kökeni: Art ünlülüdür. Ama ilk hecede –o– ya da –u– mu olduğu belirsizdir. Kaşgarlı'nın ifadesine göre asıl anlamı "kaplan"dır. Ancak bu durum başka otoriteler tarafından onaylanmamıştır ve ihtimal dışıdır (Clauson, 1972: 515). DTS'de de sözcük "leopar; kahraman" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 575).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 92)'de *bars* "pars", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 112)'de *ḳaplan* "kaplan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 15)'de *bars* "pars", Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *äsri* "pars"; EZ (Atalay, 1945: 229)'de *pars* "pars", EZ (Atalay, 1945: 183)'de *kaplan* "kaplan", EZ (Atalay, 1945: 204)'de *koplan* "kaplan"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 103)'de *bars* "pars"; EM (Toparlı, 2003: 88)'de *ḳaplan* "kaplan", EM (Toparlı, 2003: 74)'de *bars* "pars"; ŞS (Kunos, 1902: 22)'de *bars* " arslan, şir, esed, gazanfer, yolbars", ŞS (Kunos, 1902: 42)'de *luy* "pelenk, arslan"; ZT (Kara, 2011: 429)'de *yoz* "çita, panter, pars", ZT (Kara, 2011: 343)'de *ḳaflan* "kaplan", ZT (Kara, 2011: 310)'de *bars* "pars, leopar, pelenk, panter" anlamlarına gelen sözcükler bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 150)'de "leopar" anlamına gelen *esri* ve DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 364)'de "kaplan" anlamındaki *burslān* ve DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 271)'de "pars" anlamına gelen *bars* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÜƉÜ:

"Mızrak, süngü" anlamında kullanılır [III.271/367] 605. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 337).

Kökeni: İlk bakışta "*süŋ-" fiiline getirilen –ü ekiyle yapıldığı görülüyor. *Süŋü:g* bunun akrabasıdır. Fiilden isim yapma eki olarak –ü:g görülürken süŋü: yoktur. Çünkü –ü :g'lü şekil erken bir diyalekte özgüdür (Clauson, 1972: 834).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 179)'de *süŋü* "süngü"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 140)'de *süngü* "süngü"; İML (Battal, 1997: 65)'de *süngü* "dürtüp delecek demir silah"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 94)'de *süŋü* "süngü"; EZ (Atalay, 1945: 243)'de *süngü* "süngü"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 123)'de *süngü* "süngü"; EM (Toparlı, 2003: 107)'de *süngi / süngü* "süngü" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SAƉA:

Sözcük "saŋa aydim" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "sana söyledim" şeklinde çevrilebilmektedir [III.271/367] 605. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 337).

Kökeni: "Sen" sözcüğünün yönelme hali eki almış şeklidir (DTS, 1969: 485).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 166)'de *sanga* "sana, size"; ZT (Kara, 2011: 380)'de *saŋa* "sana" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SİŊİ:

Sözcük "bu aş ol siŋi" cümlesinde geçmekte ve cümle "bu, sağlıklı ve sindirilebilir bir yiyecektir" şeklinde çevrilebilmektedir [III.271/367] 605. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 337).

Kökeni: "Siŋ-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 834). Sözcük, *siŋ- (fiil kökü) + -i (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAƊA:

Oğuz diyalektinde "nehir kenarı, kanal seti" demektir [III.271/367] 605. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 337).

Kökeni: "Yan"ın eş anlamlısıdır. Belki de Oğuzca sözcüğün yönelme hali eki almışıdır. Gelişimi "yaŋa: < yanğa: <ya:nka:" şeklinde olmuştur. Hatalı olarak yalın halde kullanılmıştır (Clauson, 1972: 943).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 119)'de *yaŋa* sözcüğü "cihet" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir.

YAƊİ NÄƉ:

"Herhangi bir şeyin iyi"si anlamında kullanılır [III.271/367] 605. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 337).

Kökeni[746]: "Herhangi bir şeyin iyi"si anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 943).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[746] Sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni hakkında bir bilgi bulunamamıştır. İsim unsuru olan "näŋ" sözcüğünün kökeni ise 602. varakta verilmiştir.

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YUƉU:

"Bārmān kasabasından akan bir nehir adı"dır [III.271/367] 605. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 337).

Kökeni: "Barman Şehrine akan büyük bir nehrin adı"dır ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 281).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ŠABİƉ (?):

Çiğil diyalektinde "demir sırık" anlamında kullanılır [III.271/367] 605. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 337).

Kökeni: "Balyoz" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 866).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SİDİD KŌL:

"Qoçŋār Bāši yakınlarında bir göl adı"dır [III.271/367] 605. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 338).

Kökeni: "Göl adı"dır ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 499).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QAḌİD:

"Kayın ağacı" anlamında kullanılır [III.271/367] 605. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 338).

Kökeni: "Kayın ağacı; huş, akağaç" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 602, DTS, 1969: 404).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 114)'de *ķayın* "kayın, ağaç"; EM (Toparlı, 2003: 89)'de *ķayın aġaşı* "kayın ağacı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAŠAD:

Köleleri lanetlemek için kullanılır ve "sen alçaksın" demektir [III.271/367] 605. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 338).

Kökeni: "*Kaşa:- (dinlen-, üzerindeki baskıyı hafiflet-)" fiilinden türemiştir. "Kaşan-" fiiliyle kıyaslanabilir (Clauson, 1972: 673). Sözcük, *kaşa- (fiil kökü)* + *-n (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşması muhtemeldir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 123)'de *kaşank* sözcüğü "siyah, karanku; zulmet, zaif, etsiz olan, bedhuy at" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir.

BURUŊ:

"Bir ok menzili mesafe" anlamında kullanılır [III.273/370] 606. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 338).

Kökeni: "Bürüŋ" sözcüğünün başka bir anlamı olması muhtemeldir. Çünkü "bürüŋ" bu sözcükten sonra geliyor. Semantik ilişkisi belirsizdir. Ama gerçek şu ki ikincisi ön ünlülü olarak farklı telaffuz edilir. "Bur-" fiilinden türediğini söylemek zordur (Clauson, 1972: 367).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÜRÜŊ:

"Girdap" anlamında kullanılır [III.273/370] 606. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 338).

Kökeni: "Bür-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 367).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TERİŊ TEŋİZ[747]:

"Geniş ve derin deniz" anlamında kullanılır [III.273/370] 606. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 338).

Kökeni[748]: Sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni blinmemektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TERİŊ:

Oğuzlar bir şeyin bol ve derin olanına "teriŋ" der. Böylece "derin vadiye" "täriŋ öri" denir [III.273/370] 606. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 338).

Kökeni: "Derin" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 551, Räsänen, 1969: 475).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[747] "Teriŋ" sözcüğü ve "teriŋ bilgä" sözcük grubu bu maddede geçmektedir.

[748] Sözcük grubunun isim unsuru olan "täŋiz" sözcüğünün köken bilgisi 603. varaktaki "täŋiz" maddesinde verilmiştir.

ME (Yüce, 1993: 114)'de *derің* "derin", ME (Yüce, 1993: 186)'de *ṭerің* "derin"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 144)'de *terin* "derin"; İML (Battal, 1997: 27)'de *derin* "derin"; EZ (Atalay, 1945: 256)'de *terin* "derin", EZ (Atalay, 1945: 256)'de *teren* "derin", EZ (Atalay, 1945: 247)'de *şıngıl "*derin", EZ (Atalay, 1945: 279)'de *yaran* "derin"; EM (Toparlı, 2003: 81)'de *derin* "derin"; AL (Kaçalin, 2011: 1013)'de *ṫėrің* "derin" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EK, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TERİD BİLGÄ:

"Derin bir bilgiye ve anlayışa sahip araştırmacı" anlamında kullanılır [III.273/370] 606. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 338).

Kökeni: "Bilgili âlim, akıllı adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 551). İsim unsuru ise *bil- (fiil kökü) + ge (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TİRİŋ:

Sözcük "qulāqim tiriŋ etti" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "kulağım çınladı" şeklinde çevrilebilmektedir [III.273/370] 606. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 338).

Kökeni: Yansımadır (Clauson, 1972: 551). DTS'de DLT'deki cümle "qulaqïm tiriŋ ętti; kulağım tın etti" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 563).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 332, 331)'de "çınlama" ifade eden *siŋ* ve *čiŋ* sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČİRİŋ:

"Pirinç ve benzerlerinden yapılan leğenlerden çıkan yansıma ses" demektir [III.273/370] 606. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 338).

Kökeni: Yansımadır (Clauson, 1972: 430).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖRÜƋ KÖL:

"Kaşgar yakınlarında gölete benzer bir göl adı"dır [III.273/370] 606. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 338).

Kökeni: "Kaşgar yakınındaki bir gölün adı"dır ve köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 319).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BİZİƋ:

"Bizim" anlamında kullanılır [III.273/370] 606. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 338).

Kökeni: "Biz" zamirinin ilgi hali eki almış şeklidir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÄGİD:

"Samur" anlamında kullanılır [III.273/370] 606. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 338).

Kökeni: "Samur" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 569).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 175)'de *susar* sözcüğü "samur" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÄLİD:

"Yaklaşan düşman yüzünden halk arasında çıkan kargaşa" anlamında kullanılır. Bundan korkan kişiye de "bäliŋ kiši" denir [III.273/370] 606. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 338).

Kökeni: "Telaş, dehşet; korku" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 343, DTS, 1969: 91).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 345, 324, 349, III: 237, I: 137)'de bulunan ve "düşman görününce halk arasında oluşan kargaşa" anlamına gelen *bulġāš, täzgi, bulġāq, qiyim (?), ürkün* sözcükleri bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 93)'de *beliŋ* sözcüğü "cahil" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BULUŊ:

"Köşe" anlamında kullanılır [III.273/370] 606. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 339).

Kökeni: "Köşe" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir. Erken dönemde sadece "önemli nokta, dünyanın etrafı" anlamını taşımıştır (Clauson, 1972: 343).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TULUŊ:

"Şakak" anlamında kullanılır [III.273/370] 606. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 339).

Kökeni: "Şakak; şakak kemiği (hayvanlarda)" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 501, DTS, 1969: 585).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 148)'de *tulun* "göz ile kulak arası"; İML (Battal, 1997: 76)'de *tulun* "şakak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 107)'de *tuluŋ* "kaşla kulak arasındaki yer, şakak"; EZ (Atalay, 1945: 263)'de *tulun* "dulun, şakak", EZ (Atalay, 1945: 251)'de *tanğlayı* "dulun"; ZT (Kara, 2011: 387)'de *şaḳaḳ* "çene altı, gerdan", ZT (Kara, 2011: 378)'de *sakan* "şakak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 339)'de yer alan ve "atın kulağının altına kayışın şakağa ve başa bağlanmasıyla takıla dizgin takımı" anlamına gelen *tuluŋ* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TULUŊ[749]:

"Atın kulağının altına kayışın şakağa ve başa bağlanmasıyla takıla dizgin takımı"dır. Buradan gelerek "yügün tuluŋi (dizgin takımı)" denir [III.273/370] 606. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 339).

[749] Bu sözcük, bir önceki maddede geçmektedir.

Kökeni: Atın dizgininin parçası, atın kulağınını altındadır, şakak ve baş arasından geçirilir (Clauson, 1972: 501). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 107)'de *tuluŋ* sözcüğü "kaşla kulak arasındaki yer, şakak" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 339)'de yer alan ve "şakak" anlamına gelen *tuluŋ* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ČALAƋ BĀŠİ:

"Yaygaracı ve konuşkan kişilere" denir [III.273/370] 606. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 339).

Kökeni: "Gürültücü, konuşkan adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "çal-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 420).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ČALİD AYĀQ:

"Çin kâsesine" denir [III.273/370] 606. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 339).

Kökeni[750]: Şüphesiz Çincedir (Clauson, 1972: 420).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ČALİD YĒR:

"Yanmış gibi, bitki örtüsü olmayan tuzlu ve siyah zemin"dir [III.273/370] 606. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 339).

Kökeni[751]: "Yanmış gibi, bitki örtüsü olmayan tuzlu ve siyah zemin" anlamına gelen sözcük grubunun sıfatı "çal-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 420).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

---

[750] Sözcük grubunun isim unsuru olan "aḏaq" sözcüğünün kökeni 45. varaktaki "aḏaq" maddesindedir.

[751] Sözcük grubunun isim unsuru olan "yēr" sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 505. varaktaki "yēr" maddesinde verilmiştir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

XULİƉ:

"Çin'den getirilen çeşitli renklerdeki ipeğin adı"dır [III.273/370] 606. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 339).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün köken bilgisi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QALİƉ:

"Başlık parası" anlamında kullanılır [III.273/370] 606. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 339).

Kökeni: "Başlık parası" demektir. Gelinin ailesine damat tarafından ödenen tutardır (Clauson, 1972: 622). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 111)'de *ķalın* "çeyiz"; EZ (Atalay, 1945: 182)'de *kalın* "çeyiz"; ZT (Kara, 2011: 344)'de *ķalın* "geline gönderilen para veya hediyeler" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖLÜD:

"Kuşların yuva yaptığı durgun suyu olan gölet" anlamında kullanılır [III.275/371] 607. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 339).

Kökeni: "Kö:l" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 719).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAPAD YĒR:

“Bataklık kumu” anlamında kullanılır [III.275/371] 607. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 339).

Kökeni[752]: “Kum tepeciği” anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru “yap-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 878).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YATAŊ:

“Yünü tüylendirmek için kullanılan yay” demektir [III.275/371] 607. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 339).

Kökeni: Gramatikal olarak “ya:” sözcüğünün bir parçası olduğunu söylemek oldukça zordur. Belki de Çincedir (Clauson, 1972: 892).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

---

[752] Sözcük grubunun isim unsuru olan “yēr” sözcüğünün kökeni ile ilgili bilgiler ise 505. varaktaki “yēr” maddesinde verilmiştir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YADİƊ SŪW:

"Kara üzerinde yayılan sığ su" anlamında kullanılır [III.275/371] 607. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 340).

Kökeni[753]: "Kara üzerinde yayılan sığ su" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "ya:ḏ-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 891).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YÜŠÄƊ TĀŠ:

"Düz kaya" anlamında kullanılır [III.275/371] 607. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 340).

Kökeni: "Düz taş" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "üşe:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 263, DTS, 1969: 287).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[753] Sözcük grubunun isim unsuru olan "sūw" sözcüğünün açıklayıcı bir köken bilgisi yoktur.

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YALİƉ QİLİČ[754]:

"Koruması olmayan kılıç" anlamında kullanılır [III.275/371] 607. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 340).

Kökeni: "Kılıfsız kılıç" anlamına gelen sözcük grubunun isim unsuru Farsçadan ödünçlenmiştir (Clauson, 1972: 618). Sıfat unsuru ise "*yal-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 929).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YALİƉ ÄR:

"Çıplak adam" anlamında kullanılır [III.275/371] 607. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 340).

Kökeni[755]: "Çıplak adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "*yal-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 929, DTS, 1969: 229).

[754] "Yaliŋ är" sözcük grubu ve "yaliŋ" sözcüğü bu maddede geçmektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 175)'de *yalindaq är* "çıplak adam" sözcük grubu bu maddedekiyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YALİD:

Çıplak olan her şeye denir [III.275/371] 607. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 340).

Kökeni: "*Yal-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 929).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 201)'de *yalıŋ* "çıplak", ME (Yüce, 1993: 200)'de *yạbuldaḳ* "çıplak, palansız"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 118)'de *yalın* "çıplak", Kİ (Caferoğlu, 1931: 116)'de *yablaq* "çıplak"; EZ (Atalay, 1945: 277)'de *yalıncak* "yalın, çıplak"; AL (Kaçalin, 2011: 1036)'de *yalaŋ* "çıplak, yalın, üryan"; ŞS (Kunos, 1902: 97)'de *yalanğac* "çıplak", ŞS (Kunos, 1902: 98)'de *yalınk* "yalıncak, berhene, çıplak, bilibas", ŞS (Kunos, 1902: 105)'de *yılanğac* "çıplak ve uryan mânâsına dahi gelir", ŞS (Kunos, 1902: 142)'de *luç* "çıplak, uryan"; ZT (Kara, 2011: 416)'de *yalaŋ* "çıplak", ZT (Kara, 2011: 416)'de *yalanġaç* "çıplak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 242)'de *yabīṯaq* "çıplak" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

---

[755] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 201)'de *yalıŋ* sözcüğü "alev" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir.

YELİD:

"Rüzgârın büyük darbeler oluşturduğu yere" denir [III.275/371] 607. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 340).

Kökeni: "Şiddetli rüzgârın olduğu yer" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 930).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BİRİNČ NĀD:

"Herhangi bir şeyin birincisi" anlamında kullanılır [III.275/371] 607. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 340).

Kökeni[756]: "Herhangi bir şeyin birincisi" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *bir (isim kökü) + inç (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 367).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

KÖRÜNČ:

"Seyirciler ya da gezginler" anlamında kullanılır [III.275/371] 607. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 340).

Kökeni: "Körün-" fiilinden türemiştir. Etimolojik olarak "görünüş" ya da buna benzer anlamlara gelir. Ama Hakaniye'de daha etkin bir anlamı vardır (Clauson, 1972: 746). DTS'de ise sözcüğün anlamı "hayalet, görüntü" şeklinde verilmiştir (DTS, 1969: 319). Sözcük, *kör- (fiil kökü) + -ünç (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Nalbant, 2008: 96).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[756] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BÄZÄNČ:

"İpek ya da yün çilesi" demektir [III.275/371] 607. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 340).

Kökeni: "İp yumağı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 97).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 340)'de yer alan ve "sapı ve yaprakları kırmızı olan, bahçelerde yetişen ve tedavi edici olarak yenilen bir bitki" anlamına gelen *bäzänč* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

BÄZÄNČ:

"Sapı ve yaprakları kırmızı olan, bahçelerde yetişen ve tedavi edici olarak yenilen bir bitki" demektir [III.275/371] 607. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 340).

Kökeni: "Dalları ve yaprakları kızıl olup bağlarda biten ve ilaç olarak kullanılan bir bitki" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 97).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 340)'de yer alan ve "ipek ya da yün çilesi" anlamına gelen *bäzänč* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

SÄWİNČ:

"Sevinç ya da mutluluk" demektir [III.275/371] 607. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 340).

Kökeni: "Sevin-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 790). Sözcük, *sev- (fiil kökü) + -inç (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 174)'de *ṣevünç* "sevinç", ME (Yüce, 1993: 160)'de *neşāt* "sevinç"; İML (Battal, 1997: 59)'de *sevünç* "sevinme"; AL (Kaçalin, 2011: 995)'de *ṡevünç* "muştuluk, göz aydını"; ZT (Kara, 2011: 382)'de *sévinç* "hoş haber" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SAQİNČ:

"Sıkıntı ya da keder" demektir [III.277/374] 608. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 340).

Kökeni: "Sakın-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 812). Nalbant'a göre ise sözcük, *sakı- (fiil kökü) + -nç (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Nalbant, 2008: 96).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 132)'de *ḳaḍġu* "kaygı", ME (Yüce, 1993: 136)'de *ḳaẏġu* "kaygı"; EZ (Atalay, 1945: 188)'de *kaygı* "kaygı"; AL (Kaçalin, 2011: 957)'de *ḳayu* "kaygı, gussa"; ŞS (Kunos, 1902: 4)'de *açığ* "derd, keder, elem, veci'", ŞS (Kunos, 1902: 34)'de *bulğağ* "keder", ŞS (Kunos, 1902: 101)'de *yas* "matem, keder, melul", ŞS (Kunos, 1902: 113)'de *kayğu* "gam, keder, fikr-u endişe, kasavet", ŞS (Kunos, 1902: 146)'de *mung* "derd, keder", ŞS (Kunos, 1902: 172)'de *sirku* "derd, keder", ŞS (Kunos, 1902: 172)'de *sizgi* "elem, derd, keder", ŞS (Kunos, 1902: 197)'de *turluk* "keder, halacan, elem" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 340)'de *saqinč* "üzüntü" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 171)'de *saḳınç* sözcüğü "düşünce, fikir" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QİLİNČ:

"Karakter özelliği" demektir. Buradan gelerek "ädgü qilinč (iyi karakter özelliği)" denir. Aynı sözcük zıttı için de kullanılır [III.277/374] 608. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 341).

Kökeni: "Kılın-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 623). Sözcük, *kıl- (fiil kökü) + -ınç (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Nalbant, 2008: 96).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 143)'de *ḳılıḳ* "huy, yaratılış"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳılıḳ* "huy, hareket, tarz, gidiş"; İML (Battal, 1997: 42)'de *kılınç* "hulk ve tabiat"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 75)'de *qılıq* "huy, ahlâk"; AL (Kaçalin, 2011: 960)'de *ḳılıḳ* "fiil, davranış"; ŞS (Kunos, 1902: 129)'de *kılığ* "huy, suret, şekil"; ZT (Kara, 2011: 352)'de *ḳılıḳ* "yaratılış, tabiat, huy" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 290, 293, III: 264, 154)'de yer alan ve "davranış" anlamına gelen *bariq, qiliq, tadu, yoriq* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EZ, EK, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 143)'de *ḳılınç* sözcüğü "fiil, hareket" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 341)'de yer alan ve "kadının cilvesi" anlamına gelen *qilinč* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QİLİNČ:

"Bir kadının cilvesi" demektir [III.277/374] 608. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 341).

Kökeni: "Kadınsı cilve" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 623).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 143)'de *ḳılınç* sözcüğü "fiil, hareket" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 341)'de yer alan ve "karakter özelliği" anlamına gelen *qilinč* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

KÜLÜNČ:

"Gülüş" anlamında kullanılır [III.277/374] 608. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 341).

Kökeni: "Kül-" fiilinin dönüşlü şeklidir (Clauson, 1972: 719). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<*kül-ün-ç" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 394).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 49)'de *külkü* "gülme"; AL (Kaçalin, 2011: 972)'de *külgü* "gülmek"; ZT (Kara, 2011: 362)'de *külgü* "gülme, gülüş" sözcükleri bu maddede yer alan sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAWİNČ:

"İla yakınlarında bir şehir adı"dır [III.277/374] 608. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 341).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün kökeniyle ilgili bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YÜKÜNČ:

Kıpçak diyalektinde "namaz" anlamında kullanılır [III.277/374] 608. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 341).

Kökeni: "Yükün-" fiilinden türemiştir(Clauson, 1972: 913).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 159)'de *nạmāz* "namaz"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 128)'de *namāz* "namaz"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 60)'de *namaz* "bugünkü manasında"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 119)'de *namāz* "namaz" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EZ, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TUTUNČU OĠUL:

"Evlat edinilmiş çocuk" anlamında kullanılır [III.277/374] 608. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 341).

Kökeni[757]: "Evlat edinilmiş çocuk" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "tutun-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 458). Sıfat unsuru "-nçu (fiilden isim yapım eki)" ile yapılmıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SARİNČİ (?) TAŠİ:

"Alçı taşı" anlamında kullanılır [III.277/374] 608. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 341).

[757] Sözcük grubunun isim unsuru olan "oğul" sözcüğünün köken bilgisi 49. varaktaki "oğul" maddesinde verilmiştir.

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde köken bilgisi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QARİNČA:

Oğuz diyalektinde "karınca" anlamında kullanılır [III.277/374] 608. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 341).

Kökeni: Batı'ya ait bir sözcüktür. Sonu "-ğa:" ile biten eski hayvan isimlerindendir. Kaşgarlı'daki yapı kural dışıdır (Clauson, 1972: 662). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<kur 'kuşak, kemer' + (ı)n + ça 'küçültme eki'" şeklinde göstermiştir (DTS, 1969: 469).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 113)'de *ḳarınça* "karınca", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 124)'de *ḳumursḳa* "karınca"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 81)'de *qumursuğa* "karınca"; EZ (Atalay, 1945: 211)'de *kumrsuka/karınçak* "karınca"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 111)'de *ḳarınca* "karınca"; EM (Toparlı, 2003: 89)'de *ḳarınça/ḳumurusḳa* "karınca"; ŞS (Kunos, 1902: 121)'de *çomadu* "küçük karınca, karınçka"; ŞS (Kunos, 1902: 121)'de *karınçka* "küçük karınca"; ŞS (Kunos, 1902: 121)'de *karınca* "karınçka", ŞS (Kunos, 1902: 48)'de *kumursğa* "karınca"; ZT (Kara, 2011: 363)'de *ḳumurusḳa/ḳumuruşḳa/ ḳumuruzḳa* "karınca" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 337, 371)'de

“karınca” anlamına gelen *čümāli* ve *qarinčaq* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, ML, AL’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YORİNČA:

Oğuz diyalektinde “yonca” anlamında kullanılır [III.277/374] 608. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 341).

Kökeni: “-nçğa:” ile biten bitki adlarındandır (Clauson, 1972: 971).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 92)’de *yonçga* sözcüğü “yonca otu” anlamına geldiği için bu sözcükle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 372)’de *yorinčġa* “yonca” sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SİĐAR:

"Bir şeyin kenarı" demektir [III.277/374] 608. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 341).

Kökeni: Sıklıkla zarf ya da edat olarak kullanılan sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 840).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 122)'de *ezig* "köşe, bucak, kenar", ME (Yüce, 1993: 185)'de *ṭ̇egre* "çevre, yöre"; AL (Kaçalin, 2011: 955)'de *ḳaş* "ön, yan", AL (Kaçalin, 2011: 1011)'de *ṫegre* "dolayı, daire, etraf"; ŞS (Kunos, 1902: 32)'de *bögür* "cenb. pehlu, yan, had, kenar", ŞS (Kunos, 1902: 1)'de *abaku* "yan, taraf, cihet, kenar", ŞS (Kunos, 1902: 123)'de *kaş* "nezd, karşu, ön, huzur" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 126, 341)'de "kenar" anlamına gelen *tägrä*, *qāš* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

MUƉĀR[758]:

Sözcük "muŋār aydim" cümlesinde geçmekte ve cümle "ben buna söyledim" şeklinde çevrilebilmektedir [III.277/374] 608. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 342).

MİƉĀR[759]:

Oğuz diyalektinde "su kaynağı" anlamında kullanılır [III.277/374] 608. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 342).

TAƉĀN:

[758] Sözcükle ilgili bilgiler 603. varakta yer alan "muŋar" maddesinde verilmiştir.
[759] Sözcükle ilgili bilgiler 603. varakta yer alan "miŋar" maddesinde verilmiştir.

"Beyaz başlı karga" anlamında kullanılır [III.277/374] 608. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 342).

Kökeni: Asıl başlıkta ilk harf noktasızdır ve ünlüye dönüştürülmemiştir. Bu, -N ile başlayan sözcük listesinde ikinci ünsüzü –ŋ– olanları izler ve y– dışındaki ilk sözcüktür. Çünkü bazı sebeplerle b– asla –ŋ–'nin önünde yer almaz. Taŋa:n dışında bir şey söylemek oldukça zordur. İkinci oluşumda ilk harf y–'dir. Ama bu, kesinlikle bir hatadır (Clauson, 1972: 523).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SAÐĀN NĀÐ:

"Herhangi bir acı tat" anlamında kullanılır [III.277/374] 608. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 342).

Kökeni[760]: "Kekre yiyecek" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "siŋ-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 840).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

[760] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YOŊĀĠ:

"Emirin önünde iftirada bulunma" anlamında kullanılır [III.277/374] 608. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 342).

Kökeni: "Yoŋa:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 949). Sözcük, *yoŋa- (fiil kökü) + -g (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAŊĀQ:

"Ağzın kenarında dişlerin iki yanındaki kemik" anlamında kullanılır [III.277/374] 608. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 342).

Kökeni: "*Ya:nğa:k" sözcüğünün ünlü göçüşmesine uğramış şeklidir. "Ya:n" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 948). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<yān [/ ng] + (ġ)ak 'küçültme ya da pekiştirme anlamı veren ek'" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 1053).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 202)'de *yaŋaḳ* "yanak, yüz"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 153)'de *yaŋaḳ* "yanak"; İML (Battal, 1997: 85)'de *yaŋak* "yanak / yüzün bir yanı", İML (Battal, 1997: 29)'de *eŋ* "yanak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 119)'de *yaŋaq* "yanak", Kİ (Caferoğlu, 1931: 11)'de *äŋ* "yanak"; EZ (Atalay, 1945: 277)'de *yanaḳ* "yanak"; EM (Toparlı, 2003: 120)'de *yaŋaḳ* "yanak"; AL (Kaçalin, 2011: 935)'de ise *eng* / *ėng* "yanak", AL (Kaçalin, 2011: 1037)'de ise *yanġaḳ* "koz, ceviz"; ŞS (Kunos, 1902: 99)'de *yankağ* "yanak"; ZT (Kara, 2011: 378)'de *saḳaġ/saḳaḳ* "yanak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 91)'de "yanak" anlamına gelen *äŋ* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 119)'de *yaŋaq* sözcüğü "çene" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 342)'de yer alan ve "herhangi bir şeyin yanı" anlamına gelen *yaŋāq* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

YAŊĀQ:

"Herhangi bir şeyin yanı" anlamında kullanılır. Buradan gelerek "qapuġ yaŋāqi (kapı dikmesi)" denir [III.277/374] 608. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 342).

Kökeni: "Taraf" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 233).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EZ, EK, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 202)'de *yąŋaḳ* "yanak, yüz"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 153)'de *yaŋaḳ* "yanak"; İML (Battal, 1997: 85)'de *yaŋak* "yanak / yüzün bir yanı"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 119)'de *yaŋaq* "çene", Kİ (Caferoğlu, 1931: 119)'de *yaŋaq* "yanak"; EM (Toparlı, 2003: 120)'de *yaŋaḳ* "yanak"; AL (Kaçalin, 2011: 1037)'de ise *yaṅġaḳ* "koz, ceviz" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 342)'de yer alan ve "yanak" anlamına gelen *yaŋāq* sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

YAƉĀN:

"Fil" anlamında kullanılır. Oğuzlar bu sözcüğü bilmez [III.277/374] 608. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 342).

Kökeni[761]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 83)'de *yagan* "fil"; ŞS (Kunos, 1902: 105)'de *yığnet* "fil"; ZT (Kara, 2011: 415)'de *yaġan* "fil" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 161)'de yer alan "yaġān" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

[761] Sözcüğün köken bilgisi "yaġān" maddesinde verilmiştir.

TÄŋRİ:

"Tanrı, yüce ve asil" anlamında kullanılır[762] [III.277/374] 608. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 342).

Kökeni: Çok eski bir sözcüktür. Eğer daha eski değilse izleri muhtemelen Türkçe öncesi Hsiung-nu diline kadar gider. Asıl anlamı "somut gökyüzü" demektir. Ama çok erken bir dönemde dinî ima kazanarak "cennet"; erken metinlerde yaygın olarak "kişilerüstü Tanrı" anlamındadadır. Bu sözcük "Tanrı" anlamıyla Maniheist, Budist metinlerde ve Müslüman dönemde kullanılmıştır. Buna rağmen KB'deki kullanımı nadirdir. KB'de "Tanrı" için *Bayat* sözcüğü kullanılmıştır ve daha sonra bunun yerini geniş ölçüde *Allāh* ve *xudāy* sözcükleri almıştır. Erken dönemde Moğolcada *teŋgeri* olarak bulunur. Ama çoğunlukla Türkçedeki gibi *tŋri* şeklinde telaffuz edilir. Dinî metinlerde daima *déŋri*dir (Clauson, 1972: 523). Räsänen de sözcüğü Moğolca *teŋri*, *teŋgeri* sözcükleriyle karşılaştırmıştır (Räsänen, 1969: 474). Gülensoy, sözcüğün kökeniyle ilgili "<teŋ + ri" bilgisini vermiştir (Gülensoy, 2007: 857).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 182)'de *Taŋrı* "Tanrı", ME (Yüce, 1993: 128)'de *iḏi* "Tanrı"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 129)'de *oġan* "Yaradan, Allah", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 144)'de *teŋri* "Tanrı, Allah"; İML (Battal, 1997: 52)'de *oğan* "Tanrı adlarından", İML (Battal, 1997: 71)'de *Teŋri* "Allah", İML (Battal, 1997: 33)'de *idi* "Tanrı adlarından", İML (Battal, 1997: 86)'de *yaratgan* "Tanrı adlarından", İML (Battal, 1997: 33)'de *igdegen* "Tanrı atlarından olmak üzere 'efendi', 'sahip' manasında olan Arapça الرب sözünün karşısına konulmuştur" ; Kİ (Caferoğlu, 1931: 61)'de *oğan* "Tanrı", Kİ (Caferoğlu, 1931: 101)'de *täŋri* "Tanrı", Kİ (Caferoğlu, 1931: 8)'de *aya* "sahip, malik", Kİ (Caferoğlu, 1931: 37)'de *iḏi* "Tanrı"; EZ (Atalay, 1945: 251)'de *Tanğrı* "Tanrı", EZ (Atalay, 1945: 175)'de *idi* "idi"; EM (Toparlı, 2003: 111)'de *tanrı, taŋrı* "Allah, Tanrı", EM (Toparlı, 2003: 113)'de *teŋri* "Tanrı", EM (Toparlı, 2003: 114)'de *tiŋri* "Tanrı"; AL (Kaçalin, 2011: 1030)'de *Uġan* "Allah, tanrı, huda", AL (Kaçalin, 2011: 908)'de *Bayat* "Allah, tanrı, huda", AL (Kaçalin, 2011: 1013)'de *Tėŋri* "Allah, tanrı, huda"; ŞS (Kunos, 1902: 148-149)'de *oğan* "tanrı" "oğan (oğun)" "sahib,

[762] Kaşgarlı, bu maddede gayrimüslimlerin gökyüzüne, gözlerine büyük görünen her şeye "täŋri" dediklerini buradan hareketle bilginlere "täŋrikān" adını verdiklerini de belirtmiştir.

nazir, Allah, rabb", ŞS (Kunos, 1902: 189)'de *tingri* "tanrı, mevla", ŞS (Kunos, 1902: 7)'de *aya (ayga)* "asl, ika, malik, ikam, mevla sahib, rabb, tanrı", ŞS (Kunos, 1902: 21)'de *bari* "tanrı tâla, cenab-i hakk, mevcudluk, varlık", ŞS (Kunos, 1902: 41)'de *çeleb* "tanrı, Allah", ŞS (Kunos, 1902: 82)'de *ika*, "asl, malik, ikam, rabb, tanrı", ŞS (Kunos, 1902: 82)'de *ika (ikem)* "sahib, malik, bani, murebbi", ŞS (Kunos, 1902: 81)'de *idi* "sahib, malik, ika", ŞS (Kunos, 1902: 94)'de *izi* "allak, huda, halik" şeklinde geçen sözcükler DLT'deki "uġan" sözcüğüyle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 123, III: 236, I: 115)'de geçen ve "yaratıcı" anlamına gelen *iḏi*, *bayāt*, *uġan* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK ve ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TOƊRA:

"Vücut kiri" anlamında kullanılır [III.279/377] 609. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 343).

Kökeni: "Vücuttaki kir" demektir ve köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 524).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖƉRÄ:

Sözcük “är öŋrä yatti” cümlesinde geçmekte ve bu cümle “adam sırt üstü yattı” şeklinde çevrilebilmektedir [III.279/377] 609. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 343).

Kökeni: “Öŋ” sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 189).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÖƉRÄ:

Sözcük “är töŋrä tüšti” cümlesinde geçmekte ve bu cümle “adam yüz üstü düştü” şeklinde çevrilebilmektedir [III.279/377] 609. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 343).

Kökeni: “*Töŋ” sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 524).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TUƉŠU:

"Şamdan" anlamında kullanılır [III.279/377] 609. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 343).

Kökeni: Şüphesiz Çincedir. İlk hece *têng* "lamba", ikincisi henüz belirlenmemiştir (Clauson, 1972: 526).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČAƉŠU:

"Küçük kadın ceketi" demektir [III.279/377] 609. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 343).

Kökeni: Şüphesiz Çincedir (Clauson, 1972: 426). Özel addır (DTS, 1969: 139).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČAƉŠİ:

"Hotan beylerinden birinin adı"dır [III.279/377] 609. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 343).

Kökeni: Çincedir (Clauson, 1972: 426). Özel addır (DTS, 1969: 139).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

MÄƉGÜ:

"Ölümsüz" demektir. Ayrıca "ölümsüzlük" anlamını da taşır. "Mäŋgü ažūn" ise "ölümsüz dünya" demektir [III.279/377] 609. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 343).

Kökeni: Erken dönemde Moğolcada *möŋke* olarak bulunur (Clauson, 1972: 350).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 156)'de *męŋü* sözcüğü "ebedi" anlamına geldiği için bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČAƉLİ MAƉLİ:

"Bir çocuk oyununun adı"dır [III.279/377] 609. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 343).

Kökeni: Şüphesiz anlamsız bir tekerlemedir (Clauson, 1972: 426).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QAƉLİ:

"Yük taşıma vagonu" anlamında kullanılır [III.279/377] 609. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 343).

Kökeni: "Vagon, el arabası, nakliye" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 638).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 112)'de *ḳaŋlı* "araba"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 69)'de *qanlı* "eski zaman öküz arabaları, kanlı arabası, Anad. kağnı arabası"; ŞS (Kunos, 1902: 117)'de *kanklı* "araba" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 343)'de yer alan ve "Kıpçaklarda önemli bir adamın adı" anlamına gelen *qaŋli* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QAƉLİ:

"Kıpçaklarda önemli bir adamın adı"dır [III.279/377] 609. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 343).

Kökeni: "Kıpçaklarda önemli bir adamın adı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 638).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 112)'de *ḳaŋlı* "araba"; ŞS (Kunos, 1902: 117)'de *kanklı* "araba" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 343)'de yer alan ve "yük taşıma vagonu" anlamına gelen *qaŋli* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

SALƉU:

"Sapan" anlamında kullanılır [III.279/377] 609. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 343).

Kökeni: "*Salınğu:" sözcüğünün ünlü göçüşmesine uğramış şeklidir (Clauson, 1972: 827).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 166)'de *sapan* sözcüğü "mencenik" anlamına geldiği için bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ŠUƉLA:

"Argu ülkesinde bulunan ve yenilen bir bitki"dir [III.279/377] 609. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 344).

Kökeni: Şüphesiz Çincedir (Clauson, 1972: 868).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QALÐU:

"Su yüzeyinde durma" anlamında kullanılır [III.280/379] 610. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 344).

Kökeni: Muhtemelen "*kalınğu:" sözcüğünün ünlü göçüşmesine uğramış şeklidir (Clauson, 1972: 623).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖZÐÜ:

"Ayna" anlamında kullanılır [III.280/379] 610. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 344).

Kökeni: "Közün-" fiiliyle ilişkilendirilir (Clauson, 1972: 761).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 123)'de *közgü* "ayna"; İML (Battal, 1997: 47)'de *közgü* "ayna"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 54)'de *köznü* "ayna"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 117)'de *közgi* "ayna"; EM (Toparlı, 2003: 96)'de *közgi / közgü* "ayna"; ZT (Kara, 2011: 362)'de *közgü* "ayna" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EZ, ML, AL, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAƉQU:

"Yankı" anlamında kullanılır [III.280/379] 610. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 344).

Kökeni: Morfolojisi belirsizdir ama muhtemelen yansıma temellidir (Clauson, 1972: 949). Gülensoy, sözcüğün kökenini "<yang- / yan- / yaŋ- 'dönmek' + -ku" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 1059).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YALƉU:

"Kızların oynadığı bir oyun adı"dır [III.280/379] 610. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 344).

Kökeni: "*Yalın-" fiilinden türemiştir. Ama bununla uygun bir anlam görünmemektedir (Clauson, 1972: 930).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YİNČGÄ:

"Herhangi bir şeyin ince ve narin" olanına denir. Buradan gelerek "yinčgä torqu (ince ipek)", "yinčgä qīz (cariye)", "yinčgä kiši (sofu ve dindar adam)" denir [III.280/379] 610. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 344).

Kökeni: "*Yinç-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 945). Sözcük, *yinç- (fiil kökü) + -ge (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 209)'de *yinçge* "ince"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 158)'de *yinçe* "ince"; İML (Battal, 1997: 33)'de *ince* "kalının karşıtı, ince"; EM (Toparlı, 2003: 123)'de *yeniçke* "ince, hassas"; ŞS (Kunos, 1902: 81)'de *içka (inçka)* "nazik, ince, barik", ŞS (Kunos, 1902: 88)'de *inçke* "ince, narin, barik", ŞS (Kunos, 1902: 108)'de *yuka (yufka) "*nazik, ince", ŞS (Kunos, 1902: 174)'de *suyuk* "dar, ince";

ZT (Kara, 2011: 340)'de *inçke* "ince, nazik, latif" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YÄƉGÄ:

"Büyük erkek kardeşin karısı" anlamında kullanılır [III.280/379] 610. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 344).

Kökeni: "Büyük erkek kardeşin karısı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 950).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 156)'de *yenge* "yenge"; İML (Battal, 1997: 89)'de *yenge* "büyük kardeşin karısı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAYĀŊU:

“Mabeynci sözcüğünün kökü”dür [III.280/379] 610. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 344).

Kökeni: “Taya:nğu:” sözcüğünün ünlü göçüşmesine uğramış şeklidir (Clauson, 1972: 570).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAŊĪLA:

Sözcük “ol īšiġ yaŋīla qildi” cümlesinde geçmekte ve bu cümle “konuyu ikinci kez, yeniden denedi” şeklinde çevrilebilmektedir [III.280/379] 610. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 345).

Kökeni: “Yaŋı:” sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 952).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 203)’de *yaŋıla* sözcüğü “yeni olarak, yeni(leyin)” anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÄƉGÜČ:

"Tencere ya da buna benzer şeyleri yükseltmeye yarayn yarım arşın yüksekliğindeki şey" demektir [III.280/379] 610. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 345).

Kökeni: "Teŋ-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 520). Sözcük, *teŋ- (fiil kökü) + -güç (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÄƉGÄČ:

"Bir tür elma adı"dır [III.282/381] 611. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 345).

Kökeni: "Badem kadar, tatlı, kırmızı ve beyaz renkte bir elma türü"dür (Clauson, 1972: 839). Sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SUƉQUR:

"Bir av kuşunun adı"dır. "Ṭoġril"dan daha küçüktür [III.282/381] 611. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 345).

Kökeni: "Bir av kuşu" anlamındaki sözcüğün köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 838).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 63)'de *sunkur* "doğanların şahı [kuş]"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 92)'de *sonqur* "bir nevi kuş"; EZ (Atalay, 1945: 242)'de *sunkur* "kara kuş"; AL (Kaçalin, 2011: 997)'de *songar* "şahin kuşu" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EM, ML, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 140)'de *Sunḳur* "Aksungur (özel ad)"; EZ (Atalay, 1945: 242)'de *sunkur* "köle adı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 123)'de *sunḳur* "Sunkur, özel isim" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QOČƉĀR:

"Koç" anlamında kullanılır [III.282/381] 611. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 345).

Kökeni: "Koç" anlamına gelen sözcük Moğolcada *kuça* olarak bulunur (Clauson, 1972: 592).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 146)'de *ḳoç* "koç"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 120)'de *ḳoç* "koç", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 120)'de *ḳoçḳar* "koç"; İML (Battal, 1997: 44)'de *koç* "enenmemiş erkek koyun"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 78)'de *qoç* "koç", Kİ (Caferoğlu, 1931: 78)'de *qoçqar* "koç"; EZ (Atalay, 1945: 203)'de *koçkar* "koç"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 116)'de *ḳoçḳar* "koç"; EM (Toparlı, 2003: 94)'de *ḳoçḳar* "koç"; AL (Kaçalin, 2011: 963)'de *ḳoçḳar* "koyun koçu"; ŞS (Kunos, 1902: 132)'de *koçkar* "koç, koyun aygırı"; ZT (Kara, 2011: 356)'de *ḳoç* "koç", ZT (Kara, 2011: 356)'de *ḳoçḳar* "koç, koyunun erkeği" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 257)'de *qoč* "koç" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QOČĐĀR BAŠİ:

"Bir şehir adı"dır [III.282/381] 611. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 345).

Kökeni: "Bir kasaba adı"dır ve köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 592).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QANDAŠ QADAŠ:

"Babaları bir anneleri farklı olan kardeşler" demektir [III.282/381] 611. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 345).

Kökeni: Bize göre sözcük grubunu oluşturan sözcükler +daş ekiyle yapılmıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

MUNLUĠ ÄR:

"Zorluklarla kuşatılmış adam" anlamında kullanılır [III.282/381] 611. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 345).

Kökeni[763]: "Hüzünlü adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *mun (isim kökü) + lug (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 769).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TAÐSUQ NÃÐ:

"Müthiş ya da ilginç bir şey" anlamında kullanılır [III.282/381] 611. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 346).

Kökeni[764]: "Muhteşem ve ilginç bulunan şey" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "taŋ" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 525).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

---

[763] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.
[764] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nãŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

TAŊSUQ AŠ[765]:

"Nadir bulunan tat" anlamında kullanılır [III.282/381] 611. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 346).

Kökeni: "Müthiş yemek" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "taŋ" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 525). İsim unsurunun kökeni bilinmemektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TİRŊAQ:

"Tırnak ya da pençe" anlamında kullanılır [III.282/381] 611. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 346).

Kökeni: "Tırnak ya da pençe (insan ya da hayvan)" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 551).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 143)'de *ḳıṅġaḳ* "tırnak", ME (Yüce, 1993: 187)'de *tıṅġaḳ / tırnaḳ* "tırnak"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 145)'de *tırnaḳ / ṭırnaḳ* "tırnak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 104)'de *tırnaq* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 257)'de *tırnak* "tırnak"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 125)'de *ṭırnaḳ* "tırnak"; EM (Toparlı, 2003: 114)'de *ṭırnaḳ* "tırnak"; AL (Kaçalin, 2011: 1015)'de *tırnaġ* "tırnak", AL (Kaçalin, 2011: 1026)'de *tuvaġ* "tırnak", AL (Kaçalin, 2011: 1026)'de *tuynaḳ*

[765] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

"tırnak"; ŞS (Kunos, 1902: 195)'de *tuynak* "tırnak", ŞS (Kunos, 1902: 46)'de *çırmaş* "tırnak"; ZT (Kara, 2011: 397)'de *tırnaḳ* "tırnak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 241)'de *baqāyaq / baqānaq* "tırnak" sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML ve ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QİRƊĀQ:

"Et ya da hamur kesmek için kullanılan, baltaya benzer geniş bıçak" demektir [III.282/381] 611. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 346).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "kıŋra:k" maddesinde ele almıştır. "Kıŋra:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 639). Sözcük, *kınra- (fiil kökü) + -k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAZƊUQ:

“Kazık ya da mıh” anlamına gelir. Kutup yıldızına da “tämür qazŋuq” denir [III.282/381] 611. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 346).

Kökeni: “Kaz-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 682).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 39)’de *kazık* “yere kakılan sivri ağaç değnek yahut demir”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 75)’de *qazıq* “kazık”; ŞS (Kunos, 1902: 126)’de *kazuk* “ucu sivri deynek ve ağac, mıh” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČİƉRAQ ÜN:

“Gürültülü, açık ses” anlamında kullanılır [III.282/381] 611. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 346).

Kökeni: “Gürültülü, açık ses” anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru “çıŋra:-” fiilinden türemiştir ve “-k (fiilden isim yapım eki)” ile yapılmıştır (Clauson, 1972: 426). İsim unsurunun ise kökeni bilinmemektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QAƉRIQ (?)

"Damak" anlamında kullanılır [III.282/381] 611. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 346).

Kökeni: "Damak" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 419).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 182)'de *ṭamaḳ* "damak"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 142)'de *ṭamaḳ* "damak"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 69)'de *qanrıq* "geniz", Kİ (Caferoğlu, 1931: 97)'de *tamaq* "damak"; EZ (Atalay, 1945: 250)'de *tamag* "damak", EZ (Atalay, 1945: 250)'de *tamav* "damak", EZ (Atalay, 1945: 154)'de *bogurtlak* "damak"; EM (Toparlı, 2003: 80)'de *damaḳ* "damak"; ŞS (Kunos, 1902: 29)'de *boğaca* "boğuça, boğaz, gırtlak, halkum, nay, damak"; ZT (Kara, 2011: 391)'de *tamaġ* "damak" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EK, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAƉSİQ ATA:

"Üvey baba" anlamında kullanılır [III.282/381] 611. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 346).

Kökeni: "Üvey baba" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "*kaŋsı:-" fiilinden türemiştir ve "-k (fiilden isim yapım eki)" ile yapılmıştır (Clauson, 1972: 640). İsim unsurunun kökeni bilinmemektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QAÐSİQ OĠUL[766]:

"Üvey oğul" anlamında kullanılır [III.282/381] 611. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 346).

Kökeni: "Üvey oğul" anlamına gelen sözcük grubunun kökeni verilmemiştir (Clauson, 1972: 640).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 342)'de *baldir oġul* "üvey oğul" sözcük grubu bu maddedekiyle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[766] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QALĐUQ:

"Baştaki kepek" anlamında kullanılır. Ayrıca "kürk ya da deri gibi şeylerin yapışkanlıktan dolayı büzüşmesi" demektir [III.282/381] 611. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 346).

Kökeni: "*Kalınğuk" sözcüğünün ünlü göçüşmesine uğramış şeklidir (Clauson, 1972: 623).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 354, 298)'de "kepek" anlamına gelen *qiltiq* ve *käpäk* sözcüğü bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÜĐLÜK:

"Baca ya da pencere" anlamında kullanılır [III.282/381] 611. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 346).

Kökeni: "Tügü:nük" sözcüğünün eş anlamlısıdır. Bu sözcük, daha eskidir. Morfolojisi belirsizdir (Clauson, 1972: 520).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 78)'de *tünlük* "evin duvarındaki delik"; EZ (Atalay, 1945: 146)'de *baca* "pencere", EZ (Atalay, 1945: 266)'de *tünlük* "pencere", EZ (Atalay, 1945: 266)'de *tünğlük* "pencere, kafes"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 176, 777a-19)'de "…Ammā anıng cezāsınıng köpini Türk tili bile ayturlar. Andaḳ ki *tünglük* ve üzük ve

torluġ ve basruġ ve çıġ…"; AL (Kaçalin, 2011: 1027)'de *tünlük* "bozkırda oturanların çadırlarının tepelerinde olan pencere olup soğukta ve yağmurda örterler ve ateş yandığında duman dışarı çıksın diye açarlar"; ŞS (Kunos, 1902: 199)'de *tümlük* "çadırın başında-ki açıklık, damdan açılmış delik ve aydın düşecek mahal", ŞS (Kunos, 1902: 199)'de *tünglük* "hayme başı tarafında dumanı harca çekmek üzre açılan delik"; ZT (Kara, 2011: 406)'de *tünlük* "çadırın duman deliği" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EK, EM'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČÄĐLİK (?):

"Çit sarmaşığı" anlamında kullanılır [III.282/381] 611. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 346).

Kökeni: "Çit sarmaşığı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 426).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 46)'de *çırmaş* "sarmaşık", ŞS (Kunos, 1902: 167)'de *sarkan* "sarmaşık" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 343, III: 348)'de "sarmaşık" anlamına gelen *mandār* ve *yörgänč* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KÖŊLÄK:

"Gömlek" anlamında kullanılır [III.282/381] 611. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 346).

Kökeni: "Köŋle:-" fiilinden türemiştir. Ama fiziksel olarak doğrudan "köŋül" sözcüğüyle anlamsal bir ilişkisi vardır. Çünkü bu, kalp üstündeki giysidir (Clauson, 1972: 732). Sözcük, *köŋle- (fiil kökü)* + *-k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 149)'de *köŋlek* "gömlek"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 122)'de *köŋlek* "gömlek"; İML (Battal, 1997: 46)'de *kömlek* "gömlek"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 51)'de *könläk* "gömlek"; EZ (Atalay, 1945: 207)'de *kömlek* "gömlek", EZ (Atalay, 1945: 207)'de *könğlek* "gömlek"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 116)'de *kömlek* "gömlek"; EM (Toparlı, 2003: 95)'de *kömlek* "gömlek"; ŞS (Kunos, 1902: 55)'de *cumci* "gömlek, pirahen, kamis", ŞS (Kunos, 1902: 71)'de *gönglak* "gömlek, kamis, kürte", ŞS (Kunos, 1902: 73)'de *güynak* "gömlek, kamis, körte" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL ve ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

DÄŊGĀL (?):

“Düğüm ya da boğum” anlamında kullanılır [III.282/381] 611. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 346).

Kökeni: Muhtemelen İranî’dir (Clauson, 1972: 520).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YÄŊGÄČ:

Oğuz diyalektinde “yengeç” anlamında kullanılır [III.282/381] 611. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 346).

Kökeni: Muhtemelen “lengeç” sözcüğünün bir varyantıdır (Clauson, 1972: 950).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 156)’de *yengeç* “yengeç”; İML (Battal, 1997: 50)’de *lengeç* “yengeç”, İML (Battal, 1997: 89)’de *yengeç* “yengeç”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 76)’de *qısqaç* “yengeç”; EZ (Atalay, 1945: 199)’de *kısaş* “yengeç”, EZ (Atalay, 1945: 199)’de *kıskaş* “yengeç”, EZ (Atalay, 1945: 177)’de *ilengiş* “yengeç”, EZ (Atalay, 1945: 284)’de *yenkeş* “yengeç”; EM (Toparlı, 2003: 123)’de *yengeç* “yengeç”, EM (Toparlı, 2003: 113)’de *tekleç* “yengeç”, EM (Toparlı, 2003: 113)’de *tengeç* “yengeç” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 342)’de *qisġāč* “yengeç” sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YALƉŪS ÄR:

"Yalnız adam" anlamında kullanılır [III.282/381] 611. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 347).

Kökeni[767]:

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YAƉRAQ:

"Bir adamın atlayarak geçebildiği dibinden su akan dağ geçiti" anlamında kullanılır [III.284/384] 612. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 347).

[767] Sözcük grubunun sıfat unsuru olan "yalŋūs" sözcüğünün kökeniyle ilgili bilgiler 168. varaktaki "suq yalŋus är" maddesinde; isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni ise 30. varakta verilmiştir.

Kökeni: “Yaŋra:-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 952). Sözcük, *yaŋra- (fiil kökü) + -k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAƉŠAQ ÄR:

“Boşboğaz adam” anlamında kullanılır [III.284/384] 612. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 347).

Kökeni[768]: “Geveze adam” anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru “yanşa:-” fiilinden türemiştir ve “-k (fiilden isim yapım eki)” ile yapılmıştır (Clauson, 1972: 953).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[768] Sözcük grubunun isim unsuru olan “är” sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YALÐUQ[769]:

"Âdem'in adı"dır [III.284/384] 612. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 347).

Kökeni: "*Yalınğuk" sözcüğünün ünlü göçüşmesine uğramış şeklidir (Clauson, 1972: 930).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 146)'de *kişi* "kişi, kimse"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 120)'de *kişi* "insan, kişi"; İML (Battal, 1997: 41)'de *kişi* "insan, adam"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 50)'de *kişi* "adam, insan"; EZ (Atalay, 1945: 136)'de *adam* "adam"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 99)'de *ʿaḍam* "kişi, insan", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 115)'de *kişi* "kişi"; EM (Toparlı, 2003: 93)'de *kişi* "kişi, şahıs"; ŞS (Kunos, 1902: 9)'de *aku* "şah<u>s</u>, adam, insan"; ZT (Kara, 2011: 356)'de *kişi* "kişi, kimse" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 266)'de *kişi* "kişi" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 347)'deki "insanlık" ve "cariye" anlamlarına gelen *yalŋuq* sözcükleri bu maddedekiyle yalancı eş değerdir.

YALÐUQ:

"İnsanlık" anlamında kullanılır [III.284/384] 612. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 347).

Kökeni: Genel anlamda "insanlık" demektir ve köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 930).

[769] "İnsanlık" ve "cariye" anlamlarına gelen "yalŋuq" sözcükleri bu maddede geçmektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 347)'deki "Âdem" ve "cariye" anlamlarına gelen *yalŋuq* sözcükleri bu maddedekiyle yalancı eş değerdir.

YALÐUQ:

Oğuz, Kıpçak ve Suvarin diyalektlerinde "cariye" demektir [III.284/384] 612. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 347).

Kökeni: "Cariye (Oğuz, Kıpçak ve Suvarlarca)" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 229).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 154)'de *küŋ* "câriye", ME (Yüce, 1993: 134)'de *ḳarabaş* "câriye", ME (Yüce, 1993: 151)'de *ḳuma* "câriye"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 149)'de *tüge* "cariye", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 112)'de *ḳarabaş* "cariye", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 113)'de *ḳaravaş* "cariye", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 118)'de *ḳırnaḳ* "cariye"; İML (Battal, 1997: 4)'de *küŋ* "kenizek, cariye", İML (Battal, 1997: 44)'de *koma* "odalık, cariye", İML (Battal, 1997: 37)'de *karabaş* "cariye ve odalık", İML (Battal, 1997: 43)'de *kırnak* "odalık, cariye"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 70)'de *qaravaş* "köle ve cariye", Kİ (Caferoğlu, 1931: 76)'de *qırnaq* "cariye"; EZ (Atalay, 1945: 204)'de *koma* "cariye", EZ (Atalay, 1945: 184)'de *karavaş* "cariye", EZ (Atalay, 1945: 199)'de *kırnak* "cariye"; EM (Toparlı, 2003: 92)'de *ḳırnaḳ* "cariye"; AL (Kaçalin, 2011: 929)'de *dedēk* "cariye"; ŞS (Kunos, 1902: 35)'de *bulğun* "esir, cariye, halayık, köle", ŞS (Kunos, 1902: 50)'de *çuri* "cariye, halayık, odalık", ŞS (Kunos, 1902: 56)'de *dadek (dedek)* "keniz, cariye, çuri, halayık", ŞS (Kunos, 1902: 76)'de

ğırnak “keniz, cariye”, ŞS (Kunos, 1902: 76)’de *ğuma* “kuma, cariye, odalık, halayık, dedek”, ŞS (Kunos, 1902: 119)’de *kara baş* “cariye, köke”, ŞS (Kunos, 1902: 130)’de *kırkın* “habeşi, siyah arab, cariye”, ŞS (Kunos, 1902: 131)’de *kırnağ* “cariye, halayık, odalık”, ŞS (Kunos, 1902: 137)’de *kuma* “kul, cariye, halayık, bende”; ZT (Kara, 2011: 325)’de *çöri* “hizmetçi kız, cariye”, ZT (Kara, 2011: 328)’de *dédek/dedek* “hizmetçi, cariye”, ZT (Kara, 2011: 345)’de *ḳarabaş* “hizmetçi, cariye” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 260)’de “odalık” anlamına gelen *yinčgä qiz*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 353, 118)’de “köle kız” anlamındaki *qirnāq*, ās, DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 332, I: 260)’de “cariye” anlamındaki *küŋ*, *qiz* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK ve ML’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 347)’deki “Âdem” ve “insanlık” anlamlarına gelen *yalŋuq* sözcükleri bu maddedekiyle yalancı eş değerdir.

YAƉLUQ:

İşte, konuşmada, olayda yapılan “yanlış” anlamında kullanılır [III.284/384] 612. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 347).

Kökeni: “Yaŋıl-” fiilinden türemiştir. Orta dönemde bunun yerini “yaŋlış” sözcüğü almıştır (Clauson, 1972: 950). Sözcük, *yaŋıl- (fiil kökü)* + *-(u)k (fiilden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 203)’de *yaŋluḳ* “yanlış, yanılma”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 119)’de *yaŋlış* “yanlış” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TAPČAD[770]:

Kençek diyalektinde "üzüm demetlerine ulaşmak için bağ bekçisinin üzerine çıktığı üç ayaklı tepsiye benzer alet" demektir [III.284/384] 612. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 347).

ČALPAD:

"Çamur" anlamında kullanılır [III.284/384] 612. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 347).

Kökeni: "Çalpa:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 418).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 97)'de *balçıḳ* "çamur"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 92)'de *balçıḳ* "balçık, çamur"; İML (Battal, 1997: 15)'de *balçık* "yapışkan çamur, balçık"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 14)'de *balçıq* "çamur", Kİ (Caferoğlu, 1931: 26)'de *çamur* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 147)'de *balşık* "balçık", EZ (Atalay, 1945: 161)'de *çamur (yaş balçık)* "çamur"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 102)'de *balçıḳ* "balçık"; EM (Toparlı, 2003: 73)'de *balşıḳ* "balçık"; ŞS (Kunos, 1902: 9)'de *al* "çamur, toprak", ŞS (Kunos, 1902: 42)'de *lay* "kil, çamur", ŞS (Kunos, 1902: 199)'de *türti* "çamur", ŞS (Kunos, 1902: 21)'de *balçıg (balcık)* "camur, tin, lay, kil" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 295, 349, 290)'de "çamur" anlamına gelen *titig*, *balčiq*, *baliq* sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[770] Sözcükle ilgili bilgiler 219. varaktaki "tapčān" maddesinde verilmiştir.

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ČİWŠĀN ČAĠİR:

"Ekşi meyve suyu" anlamında kullanılır [III.284/384] 612. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 347).

Kökeni: "Ekşi şarap" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "çıvşaː-" fiilinden türemiştir ve "-n (fiilden isim yapım eki)" ile olmuştur (Clauson, 1972: 399). İsim unsurunun kökeni bilinmemektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ČAWŠĀŋ:

Çiğil diyalektinde "koyun kırpmada kullanılan makas" demektir [III.284/384] 612. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 347).

Kökeni: Morfolojik olarak "çıwşaːŋ" sözcüğüyle paraleldir. Ama kaynağı bilinmiyor (Clauson, 1972: 399).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 347)'de yer alan ve "mahmur" anlamına gelen *čawšāŋ* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

ČAWŠĀƉ:

"Mahmur" anlamında kullanılır [III.284/384] 612. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 347).

Kökeni: "Mahmur" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 399).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 347)'de yer alan ve "koyun kırpmada kullanılan makas" anlamına gelen *čawšāŋ* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

KÄWŠÄƉ:

“Harman temizlendikten sonra buna yardım eden kişiye verilen hediye”ye denir [III.284/384] 612. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 348).

Kökeni: “Harman temizlendikten sonra buna yardım eden kişiye verilen hediye” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 691).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SUWLĀN YİĠĀČ:

“Hiçbir dalı olmayan yapraksız ağaç” anlamında kullanılır [III.284/384] 612. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 348).

Kökeni: “Hiçbir dalı olmayan düz ağaç” anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun “suvla:-” fiiliyle semantik ilişkisi belirsizdir (Clauson, 1972: 788). İsim unsuru ise –gaç ekiyle yapılmıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SUWLĀN SĀČ:

"Düz ve cansız saç" anlamında kullanılır [III.284/384] 612. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 348).

Kökeni: "Düz ve cansız saç" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun "suvla:-" fiiliyle semantik ilişkisi belirsizdir (Clauson, 1972: 788).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QALQAƉ[771]:

"Kalkan" anlamında kullanılır ve "qalqan" sözcüğünün varyantıdır [III.284/384] 612. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 348).

TAYLAƉ ÄR:

"Zarif, hassas, temiz yüzlü ve elbiseli adam" anlamında kullanılır [III.284/384] 612. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 348).

Kökeni[772]: "Zarif görünümlü, temiz ciltli, temiz giysili şık adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 569).

[771] Sözcükle ilgili bilgiler 221. varaktaki "qalqān" maddesinde verilmiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TAYLAD YİGİT[773]:

"Zarif ve kibar genç" anlamında kullanılır [III.284/384] 612. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 348).

Kökeni: "Titiz ve şık genç" anlamına gelen sözcük grubunun köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 569).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QAZĠANČ:

---

[772] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.
[773] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

“Kazanç” anlamında kullanılır [III.286/386] 613. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 348).

Kökeni: “Kazğan-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 682). Gülensoy, sözcğün kökenini “<ḳazġa- ‘kazanmak, zorla elde etmek’ + -nç” şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 489).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 93)’de *aslạm* “fayda, faiz”, ME (Yüce, 1993: 93)’de *assu* “fayda, yarar”; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 88) *aṣıġ* “kazanç”, KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 115)’de *ḳazanç* “kazanç”; İML (Battal, 1997: 77)’de *tusu* “fayda, menfaat”, İML (Battal, 1997: 39)’de *kazganç* “kazanç”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 6)’de *asığ* faide”; EZ (Atalay, 1945: 143) *asu* “fayda, faydalı”; AL (Kaçalin, 2011: 902)’de *assıġ* “assıḳ”; ŞS (Kunos, 1902: 15)’de *asığ* “nefi, fayde, temettü, tücaret” sözcükleri DLT’deki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 106, 259, III: 266)’deki *asiġ*, *čür*, *tusu*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 283)’de “birinin yaptığı bir şeyden sağlanan kâr” anlamına gelen *buluš*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 284)’de “kâr” anlamındaki *čıqıš* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

EK, EM, ML, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QORQUNČ:

“Korku” anlamında kullanılır [III.286/386] 613. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 348).

Kökeni: “Korkun-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 654). Gülensoy ise sözcüğün kökenini “<*kor-k-^{0}nç” şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 542).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 147)'de *ḳorḳuġ* "korku", ME (Yüce, 1993: 147)'de *ḳorḳunç* "korku"; AL (Kaçalin, 2011: 964)'de *ḳorḳunç* "korku", AL (Kaçalin, 2011: 965)'de *ḳorḳuş* "korku"; ZT (Kara, 2011: 357)'de *ḳorḳunç* "korkunç" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÄZGİNČ:

"Dağın kıvrımları" anlamında kullanılır. Benzer şekilde "täzginč yōl (dolambaçlı yol)" da kullanılır [III.286/386] 613. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 348).

Kökeni: Clauson, sözcüğü "tegzinç" maddesine yönlendirmiştir. Sözcük "tegzin-" fiilinden türemiştir ve "-nç (fiilden isim yapım eki)" ile yapılmıştır (Clauson, 1972: 488).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 348)'de *yörgänč* "dağ kıvrımı"sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YÖRGÄNČ:

"Täzginč" gibi "yoldaki kıvrım" demektir [III.286/386] 613. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 348).

Kökeni: "Kıvrım, bağırsak düğümlenmesi, sarım" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 276).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 348)'de *täzginč* "dağ kıvrımı" sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 348)'de yer alan ve "ağaca dolanıp onu kurutan bir bitki; çit sarmaşığı" anlamına gelen *yörgänč* sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

YÖRGÄNČ[774]:

"Ağaca dolanıp onu kurutan bir bitki; çit sarmaşığı" anlamında kullanılır [III.286/386] 613. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 348).

Kökeni: "Sarmaşık" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 276).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[774] Bu sözcük, bir önceki maddede geçmektedir.

ŞS (Kunos, 1902: 46)'de *çırmaş* "sarmaşık", ŞS (Kunos, 1902: 167)'de *sarkan* "sarmaşık" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 346, I: 343)'de "sarmaşık" anlamına gelen *čäŋlik (?)* ve *mandār* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 348)'de yer alan ve "yoldaki kıvrım" anlamına gelen *yörgänč* sözcüğü bu sözcükle bire bir eş değerdir.

QOƉRAĠU:

"Çan" anlamında kullanılır [III.286/386] 613. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 349).

Kökeni: "Koŋur-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 640). "-gu (fiilden isim yapım eki)" ile yapılmıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 110)'de *çaṇḳa* "çan"; EZ (Atalay, 1945: 161)'de *çang* "çan"; ŞS (Kunos, 1902: 134)'de *konğurak* "çıngırdak, zil", ŞS (Kunos, 1902: 39)'de *çank* "ceres, çıngırdak, çıkıldak"; ZT (Kara, 2011: 357)'de *ḳonġuraḳ* "çıngırak, küçük çan" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 349)'de yer alan ve "kulağın arkasındaki çıkık kemik" anlamına gelen *qoŋraġu* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

QOƉRAĠU[775]:

"Çan" anlamında kullanılır [III.286/386] 613. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 349).

Kökeni: "Koŋur-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 640). "-gu (fiilden isim yapım eki)" ile yapılmıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 349)'de yer alan ve "çan" anlamına gelen *qoŋraġu* sözcüğü bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir.

SÄƉRÄGÜ AT:

"Glandülü olan at" demektir [III.286/386] 613. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 349).

Kökeni[776]: "Burnu sürekli irin gibi bir akıntıyla dolu olan at" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "*seŋre:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 841). "-gü (fiilden isim yapım eki)" ile yapılmıştır.

[775] Bu sözcük, bir önceki maddede geçmektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YİƉDÄGÜ:

Çocuklara küfredildiği zaman "hey, sümüklü" anlamında kullanılır [III.286/386] 613. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 349).

Kökeni: "Yiŋe̲d-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 948). "-gü (fiilden isim yapım eki)" ile yapılmıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SİƉARSUQ:

---

[776] Sözcük grubunun isim unsuru olan "at" sözcüğünün köken bilgisi 29. varaktaki "at" maddesinde verilmiştir.

“Atın sağrısı” anlamında kullanılır [III.286/386] 613. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 349).

Kökeni: “Sıŋa:r” sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 841).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 134)’de *ṣaġrı* “sağrı”; Kİ (Caferoğlu, 1931: 85)’de *sağrı* “atın arka ayağının üstüne gelen yuvarlak yer”; EZ (Atalay, 1945: 231)’de *sagrı* “sağrı”, EZ (Atalay, 1945: 231)’de *savru* “sağrı” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

MÜÐÜZGĀK:

“Eldeki kabarıklık” anlmaında kullanılır [III.286/386] 613. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 349).

Kökeni: “Müŋüz (*büŋüz)” sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 771).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QARAƉQU:

"Karanlık" anlamında kullanılır [III.286/386] 613. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 349).

Kökeni: "Kara:" sözcüğünden türemiştir ama morfolojisi belirsizdir. Erken dönemde Moğolcada *karaŋğu / karaŋğuy* olarak bulunur (Clauson, 1972: 662).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 134)'de *ḳaraġu* "karanlık", ME (Yüce, 1993: 134)'de *ḳaraŋu* "karanlık", ME (Yüce, 1993: 134)'de *ḳaraŋuluḳ* "karanlık", ME (Yüce, 1993: 134)'de *ḳaranḳu* "karanlık"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 112)'de *ḳaraġu* "karanlık"; İML (Battal, 1997: 37)'de *karaŋu* "karanlık"; EZ (Atalay, 1945: 184)'de karangı "karanlık, karanı"; AL (Kaçalin, 2011: 953)'de *ḳaraŋġu* "karanlık"; ZT (Kara, 2011: 346)'de *ḳarangu* "karanlık" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EK, EM, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QAZİƉQU:

Sözcük "yip qaziŋqu boldi" cümlesinde geçmekte ve bu cümle "ip çözülemeyecek kadar karışmış" şeklinde çevrilebilmektedir [III.286/386] 613. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 349).

Kökeni: "Kazın-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 685). "-ku (fiilden isim yapım eki)" ile yapılmıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YANİLĠĞĀN ER:

"Unutkan ya da her şeyi yanlış yapan adam" anlamında kullanılır [III.286/386] 613. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 349).

Kökeni[777]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *yan- (fiil kökü) + -l (fiilden fiil yapım eki) + -gan (sıfat-fiil eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TÄÐLÄGÜČ:

[777] Sözcük grubunun isim unsuru olan "er" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Oğuz diyalektinde “çaylak” demektir ve bir kuştur [III.286/386] 613. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 350).

Kökeni: “Teŋle:-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 522). “-güç (fiilden isim yapım eki)” ile yapılmıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 107)’de *devlinkeç* “çaylak”; ML (Barutçu Özönder, 1996: 176-F779-b)’de “…Yana yaz ḳuşlarıdın toġdaḳ ve toġdarı, çaġruḳ, ḳ l ḳuyruġ, ḳula purġa, yapalaġ, ḳuladu, leglek, *çaylaḳ*, ḳara ḳuş, tilbe ḳuş, cıḳcıġ dik ḳuşlarnı atları yoḳtur. Köpin Türkçe ayturlar…”; ŞS (Kunos, 1902: 60)’de *dülgenc* “zağan, çaylak”, ŞS (Kunos, 1902: 166)’de *sar* “çaylak”, ŞS (Kunos, 1902: 167)’de *sarsac* “bir nevi kuş dir, birine sığırcık ve birine çaylak derler”, ŞS (Kunos, 1902: 195)’de *tuğdak* “yeşil abi rengde bir nevi kuş-dur, çaylak, martin kuşu” sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 350)’de *täŋlägün* “çaylak” sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EM, AL, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÄŊLÄGÜN:

Geri kalan Türk diyalektlerinde “çaylak” demektir ve bir kuştur [III.286/386] 613. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 350).

Kökeni: “Dölengeç kuşu” anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 552).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 107)'de *devlinkeç* "çaylak"; ML (Barutçu Özönder, 1996: 176-F779-b)'de "…Yana yaz ḳuşlarıdın toġdaḳ ve toġdarı, çaġruḳ, ḳ l ḳuyruġ, ḳula purġa, yapalaġ, ḳuladu, leglek, *çaylaḳ*, ḳara ḳuş, tilbe ḳuş, cıḳcıġ dik ḳuşlarnı atları yoḳtur. Köpin Türkçe ayturlar…"; ŞS (Kunos, 1902: 60)'de *dülgenc* "zağan, çaylak", ŞS (Kunos, 1902: 166)'de *sar* "çaylak", ŞS (Kunos, 1902: 167)'de *sarsac* "bir nevi kuş dir, birine sığırcık ve birine çaylak derler", ŞS (Kunos, 1902: 195)'de *tuğdak* "yeşil abi rengde bir nevi kuş-dur, çaylak, martin kuşu" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 350)'de *täŋlägüč* "çaylak" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EM, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÄƉRİKĀN:

Kâfirlerin diyalektinde "bilge, dindar adam" demektir [III.286/386] 613. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 350).

Kökeni: "Teŋri:" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 525).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YAƉALDURUQ:

"Tipi veya yağmur fırtınasından korunmak için kepeneğin omzuna dikilen keçe" anlamında kullanılır [III.286/386] 613. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 350).

Kökeni: "Yaŋa:k" sözcüğünden türemiştir. –k– farklılaşarak –l– olmuştur. Muhtemelen "kömüldürük" sözcüğüne yanlış analojiyle olmuştur (Clauson, 1972: 951).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SÖZƉRİ KĪŠİ:

"Ağız kalabalığı yapıp saçmalayan kişi" anlamında kullanılır [III.288/389] 614. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 350).

Kökeni[778]: "Abuk sabuk, çılgın kişi" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 865).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[778] İsim unsuru olan "kiši" ise 544. varakta müstakil olarak ele alındığı için burada tekrar aynı bilgilere yer verilmemiştir.

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

İLDRÜK:

"Sedef otu" anlamında kullanılır [III.302/410] 622. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 361).

Kökeni: "İldür- (iltür-)" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 131). "-k (fiilden isim yapım eki)" ile yapılmıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 134, III: 315)'de "sedef otu" anlamına gelen *ilrük* ve *yiḏiġ ot* sözcük grubu bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖRTMĀN:

"Çatı" anlamında kullanılır [III.302/410] 622. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 361).

Kökeni: "Ört-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 207). "-men (fiilden isim yapım eki)" ile yapılmıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 177)'de *şatur (şatı*, *şatun* Z.) sözcüğü "çatı" anlamına geldiği için bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ÖRTGÜN:

"Hasat edilmiş tahıl yığını" anlamında kullanılır [III.302/410] 622. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 361).

Kökeni: "Ört-" fiilinden türemiştir. Etimolojik olarak "bir şeyi ört-" demektir (Clauson, 1972: 206).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 56)'de *örtkün* sözcüğü "harman [döğülmemiş ekin demetleri]" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ARSLĀN:

"Arslan" demektir. Hakanlara isim olarak da kullanılır [III.302/410] 622. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 361).

Kökeni: "-la:n" ile biten hayvan isimlerindendir. Erken dönemde Moğolcada *arslan / arsalan* olarak bulunur (Clauson, 1972: 238).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 92)'de *arslan* "aslan"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 88)'de *aslan* "aslan"; İML (Battal, 1997: 11)'de *arslan* "bildiğimiz yırtıcı, yabani, hayvan, aslan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 6)'de *arslan* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 141)'de *arslan* "arslan"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de *arsalan* "arslan"; EM (Toparlı, 2003: 71)'de *araslan* "arslan", EM (Toparlı, 2003: 72)'de *aṣlan* "arslan"; ŞS (Kunos, 1902: 108)'de *yolbars* "arslan, kaplan, pelenk"; ZT (Kara, 2011: 428)'de *yolbars* "arslan" anlamlarına gelen sözcükler bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ZT (Kara, 2011: 304)'de *arslan* sözcüğü "erkek aslan" anlamına geldiği için bu sözcükle yalancı eş değerdir.

OLDRUM:

"Sakat" anlamında kullanılır [III.302/410] 622. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 362).

Kökeni: "Oldur- (olur-)" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 132). "-m (fiilden isim yapım eki)" ile yapılmıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 53)'de *olturum* sözcüğü "kötürüm" anlamına geldiği için bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TÜRKMĀN:

Onlar Oğuzlardır [III.302/410] 622. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 362).

Kökeni: Abartma ve benzerlik ifade eden +mAn ekiyle yapılmıştır (Nalbant, 2008: 66).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Kİ (Caferoğlu, 1931: 110)'de *Türkmän* sözcüğü "Türk kavminden birisi" anlamına geldiği için bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SANDRUŠ:

“Tartışma” anlamında kullanılır [III.307/415] 625. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 363).

Kökeni: “Sandrı:-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 836). “-ş (fiilden isim yapım eki)” ile yapılmıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ŞS (Kunos, 1902: 183)’de *tartışı* sözcüğü “çekişme, mudafâ” anlamına geldiği için bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ZT’de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BORSMUQ:

“Dev kertenkeleye benzeyen küçük bir hayvan”dır. Oğuzlar buna “borsuq” der [III.307/415] 625. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 364).

Kökeni: Sözcüğün bu şekli sadece Kaşgarlı’da vardır. Ama bu, yanlış ötümlüleştirilmiştir. Bu yapı Türkçe değildir. Belki de Toharcadır ve başta p-’nin olması gerekmektedir (Clauson, 1972: 369).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QİLDRUQ:

"Buğday ve buna benzer şeylerdeki kılçık ya da püskül" demektir [III.307/415] 625. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 364).

Kökeni: "Kıl" sözcüğüne "-duruk" ekinin getirilmesiyle oluşmuştur (Clauson, 1972: 619).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QORQLIQ ÄR:

"Ürkek, ödlek adam" anlamında kullanılır [III.307/415] 625. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 364).

Kökeni[779]: "Ürkek, ödlek adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "kork-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 654).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

[779] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

TÖRTGİL ÄW:

"Kare ev" anlamında kullanılır [III.307/415] 625. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 364).

Kökeni[780]: "Dört köşeli ev" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru *tört (isim kökü) + gil (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur (Clauson, 1972: 535).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

BARSĠĀN:

"Afrasiyab'ın oğullarından birinin adı"dır [III.307/415] 625. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 364).

Kökeni: Özel addır ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 85).

[780] Sözcük grubunun isim unsuru olan "äw" sözcüğünün köken bilgisi 53. varaktaki "ā̈w" maddesinde verilmiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BURSLĀN:

"Kaplan" anlamında kullanılır. Buradan gelerek "arslān burslān (aslan ve kaplan) dernir [III.307/415] 625. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 364).

Kökeni: Kaşgarlı'nın metninde tutarsızdır. Muhtemelen "arsla:n" ile kullanılarak bir ikileme oluşturur (Clauson, 1972: 368).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 92)'de *bars* "pars", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 112)'de *ḳaplan* "kaplan"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 15)'de *bars* "pars", Kİ (Caferoğlu, 1931: 12)'de *äsri* "pars"; EZ (Atalay, 1945: 229)'de *pars* "pars", EZ (Atalay, 1945: 183)'de *kaplan* "kaplan", EZ (Atalay, 1945: 204)'de *koplan* "kaplan"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 103)'de *bars* "pars"; EM (Toparlı, 2003: 88)'de *ḳaplan* "kaplan", EM (Toparlı, 2003: 74)'de *bars* "pars"; ŞS (Kunos, 1902: 22)'de *bars* " arslan, şir, esed, gazanfer, yolbars", ŞS (Kunos, 1902: 42)'de *luy* "pelenk, arslan"; ZT (Kara, 2011: 429)'de *yoz* "çita, panter, pars", ZT (Kara, 2011: 343)'de *ḳaflan* "kaplan", ZT (Kara, 2011: 310)'de *bars* "pars, leopar, pelenk, panter" anlamlarına gelen sözcükler bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 271)'de "pars" anlamına gelen *bars* ve DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 337)'de "kaplan" anlamındaki *toŋa*, DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 150)'de "leopar" anlamına gelen *esri* sözcükleri de bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, ML ve AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 364)'de yer alan ve "bir adam adı" anlamına gelen *burslān* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

BURSLĀN[781]:

"Bir adam adı"dır [III.307/415] 625. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 364).

Kökeni: Erkeklere uygun bir addır ve köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 368).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 364)'de yer alan ve "kaplan" anlamına gelen *burslān* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

QİRQLİM SAĞU:

"Ağzına kadar dolu olan bir yığınla yapılan ölçü" anlamında kullanılır [III.307/415] 625. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 364).

[781] Bu sözcük bir önceki maddede geçmektedir.

Kökeni: “Ağzına kadar dolu olan şeyerin tam ölçüsü” anlamına gelen sıfat unsuru “kırkıl-” fiilinin kısaltılmışıdır (Clauson, 1972: 654).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

EKİRČGÜN İŠ:

“Yapılmak ve çözüme bırakılmak arasında tereddütte kalınan iş” anlamında kullanılır [III.307/415] 625. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 365).

Kökeni: “Yapılmakla yapılmamak arasında şüpheye düşülen iş” anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru “eki” sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 115). İsim unsurunun köken bilgisi yoktur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

KÖGÜRČGÜN:

"Güvercin" anlamında kullanılır [III.309/419] 626. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 365).

Kökeni: Morfolojisi belirsizdir. Ama muhtemelen "kö:k" ile ilişkilidir (Clauson, 1972: 713). Gülensoy, Tekin'e dayandırarak sözcüğün kökenini "<*kö:kürçgün [<*kö:k +] (T. Tekin, 335)" şeklinde göstermiştir (Gülensoy, 2007: 399).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 148)'de *kögercin* "güvercin"; EZ (Atalay, 1945: 206)'de *kökerçin* "güvercin", EZ (Atalay, 1945: 225)'de *ökerçin* "güvercin"; EM (Toparlı, 2003: 97)'de *kügerçin* "güvercin" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

TİRSGĀK:

"Göz kapağının kenarında çıkan şişlik" anlamında kullanılır [III.312/423] 628. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 367).

Kökeni: Etimolojisi belirsizdir (Clauson, 1972: 553).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 367)'de yer alan ve "dirsek" anlamına gelen *tirsgāk* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

TİRSGĀK:

"Dirsek" anlamında kullanılır [III.312/423] 628. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 367).

Kökeni: Etimolojisi belirsizdir (Clauson, 1972: 553).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 146)'de *tirsek* "dirsek"; EZ (Atalay, 1945: 259)'de *tirsek* "dirsek", EZ (Atalay, 1945: 161)'de *çaganak* "dirsek"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 126)'de *tirsek* "dirsek"; EM (Toparlı, 2003: 115)'de *tirsek* "dirsek"; AL (Kaçalin, 2011: 1017)'de *tirsek* "koldaki dirsek"; ZT (Kara, 2011: 399)'de *tirsek* "dirsek" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, ML, ŞS'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 367)'de yer alan ve "göz kapağının kenarında çıkan şişlik" anlamına gelen *tirsgāk* sözcüğü bu sözcükle yalancı eş değerdir.

MÄKKÄH (?):

"Türklerin yazı yazdıkları Çin'den gelen bir mürekkebin adı"dır [III.312/423] 628. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 368).

Kökeni: Çince *mo* sözcüğünden gelir (Clauson, 1972: 766).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YALTĠA:

"Bir şeyle alay etme" anlamında kullanılır [III.318/431] 631. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 371).

Kökeni: "Bir şeyle alay etme" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 922, DTS, 1969: 230).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YALDRİQ NĀĐ:

“Parlayan herhangi bir şey” anlamında kullanılır [III.318/431] 631. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 371).

Kökeni[782]: “Parlayan herhangi bir şey” anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru “yaltrı:-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 922). “-k (fiilden isim yapım eki)” ile yapılmıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YALDRİQ EŠLĀR[783]:

“Süslü kadın” anlamında kullanılır [III.318/431] 631. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 371).

Kökeni: “Zarif giyimli kadın” anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru “yaltrı:-” fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 922). Sözcük grubunun isim unsuru ise eş sözcüğünün çoğul eki almış şeklidir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[782] Sözcük grubunun isim unsuru olan “nāŋ” sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.
[783] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YARTMĀQ:

"Para" anlamındaki "yarmāq" sözcüğünün Uygur diyalektindeki karşılığıdır [III.318/431] 631. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 371).

Kökeni: Muhtemelen Toharcadır. Toharca *yarm, yārm* sözcüğü "ölçü" demektir (Clauson, 1972: 969).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 204)'de *yạrmaḳ* "para"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 154)'de *yarmaḳ* "dirhem"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 121)'de *yarmaq* "dirhem"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 129)'de *yarmaḳ* "dirhem, akçe"; EM (Toparlı, 2003: 120)'de *yarmuḳ* "gümüş para"; AL (Kaçalin, 2011: 1038)'de *yarmag / yarmaḳ* "akça"; ŞS (Kunos, 1902: 101)'de *yarmak* "sikke, beyaz para, altun, yamu"; ZT (Kara, 2011: 420)'de *yarmaḳ* "altın; para" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

İML, EZ, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YARSĠĀĠ:

"Dağ ve buna benzer şeylerdeki kaygan yer" demektir [III.318/431] 631. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 371).

Kökeni: Muhtemel bir etimoloji görünmüyor (Clauson, 1972: 971).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YULDRUĠA:

"Deve dikeni" anlamında kullanılır. "Yuldurġa" şeklinde de söylenir [III.318/431] 631. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 371).

Kökeni: Muhtemelen "yuldur-" fiilinden türemiştir. "-ğa:" ile biten sayılı bitki, hayvan adlarındandır (Clauson, 1972: 924).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

AYA YÄRSGÜ:

Çiğil diyalektinde "yarasa" anlamında kullanılır. Bazıları "yarasa (?)" der [III.318/431] 631. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 371).

Kökeni: Türkçe bir sözcük grubu olarak yorumlanmıştır (Clauson, 1972: 972).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 154)'de *yarasa* "yarasa"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 120)'de *yarasa* "bugünkü manasında"; EZ (Atalay, 1945: 279)'de *yarasa* "yarasa", EZ (Atalay, 1945: 280)'de *yar kanat* "yarasa", EZ (Atalay, 1945: 256)'de *teri kanat* "yarasa"; EM (Toparlı, 2003: 121)'de *yarsa* "yarasa", EM (Toparlı, 2003: 125)'de *yir ḳanaṭ* "yarasa" sözcükleri bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, EK, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YORİNÇĠA:

"Yonca" anlamında kullanılır [III.318/431] 631. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 372).

Kökeni: "Yonca" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (DTS, 1969: 274).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 92)'de *yonçga* sözcüğü "yonca otu" anlamına geldiği için bu sözcükle bire bir eş değerdir. DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 341)'de *yorinča* "yonca" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YİLİNČĠA AŠ:

"Yağı, tuzu, tadı olmayan yemek" demektir [III.318/431] 631. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 372).

Kökeni: "Yağı, tuzu, tadı olmayan yemek" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru –ınçğa: ekiyle yapılmıştır (Clauson, 1972: 931). İsim unsurunun köken bilgisi verilmemiştir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

YUMURTĠA:

"Tavuk ya da diğer kuşların yumurtası" anlamında kullanılır [III.318/431] 631. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 372).

Kökeni: "Yumurta" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 938, DTS, 1969: 274).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 212)'de *yumurta* "yumurta", ME (Yüce, 1993: 212)'de *yumurtġa* "yumurta"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 160)'de *yumurtḳa* "yumurta"; İML (Battal, 1997: 92)'de *yumurta* "kuşların içinden çıkan ve piliç ve yavru çıkarmağa yarayan tohum"; EZ (Atalay, 1945: 289)'de *yumrutka* "yumurta"; ŞS (Kunos, 1902: 109)'de *yumurtğa* "yumurtka, yumurta" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Kİ, EK, EM, ML, AL, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

YİMİRTĠA YĀŠ:

"Kökü olmayan herhangi bir yumuşak sebze" anlamında kullanılır [III.318/431] 631. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 372).

Kökeni: "Herhangi bir yumuşak sebze" anlamına gelen sözcük grubunun unsurlarının köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 938).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ĒNČ:

"Rahatlık, sessizlik" anlamında kullanılır [III.322/436] 633. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 374).

Kökeni: "Sakin, rahat" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 171).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 185)'de *ṭẹk* "sessiz, sakin", ME (Yüce, 1993: 119)'de *ėnçlik* "huzur"; İML (Battal, 1997: 33)'de *inç* "rahat", İML (Battal, 1997: 77)'de *tülek* "sükûn, barışıklık", İML (Battal, 1997: 33)'de *inç* "rahat"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 104)'de *tınç* "dinç, sakit"; EZ (Atalay, 1945: 259)'de *tiniş* "dinlenen"; AL (Kaçalin, 2011: 1015)'de *tınç* "dinç, dinlenmiş", AL (Kaçalin, 2011: 1022)'de *tölek* "yavaş", AL (Kaçalin, 2011: 1012)'de *tėk* "sakin, sessiz, epsem"; ŞS (Kunos, 1902: 168)'de *saz* "sağ selamet, rahat", ŞS (Kunos, 1902: 189)'de *tinğu* "sakin", ŞS (Kunos, 1902: 189)'de *tınık* "sakin", ŞS (Kunos, 1902: 197)'de *turğun* "sakin, sakit, durgun", ŞS (Kunos, 1902: 189)'de *tinc* "dinc, rahat, gamsız, sağ selam", ŞS (Kunos, 1902: 192)'de *toktaş* "rahat"; ZT (Kara, 2011: 395)'de *ték* "sessiz, suskun" olarak gördüğümüz sözcükler bu sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 113, 154, 296)'de yer alan ve "sakin" anlamına gelen *amul, erinč, töläk* sözcükleri de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, EZ, EK, EM, ML'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ĒNČ KÄND[784]:

"Mukannalı olanların kasabasının adı"dır [III.322/436] 633. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 374).

[784] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

Kökeni: Mukannalı köylülere ait bir yerdir ve köken bilgisi verilmemiştir (Clauson, 1972: 171).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

KĀNČ:

"Bebek" anlamında kullanılır. Ayrıca hayvanların genç olanına da böyle söylenir [III.322/436] 633. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 374).

Kökeni: İnsanların ya da hayvanların genç olanı demektir. Moğolcada *kence* sözcüğü "küçük, zayıf" anlamına gelir (Clauson, 1972: 727).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 138)'de *kẹnç* sözcüğü "genç" anlamına geldiği için bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

KM, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL, ŞS, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KĀNČ LİYU[785]:

"Hakanın bayram boyunca ganimet için kurduğu sofra"dır [III.322/436] 633. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 374).

Kökeni: "Bayram ve saray ziyafetetlerinde iskele şeklinde kurulan yüksek bir yer" anlamına gelen sözcük grubunun köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 298).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

QĀFĠAR:

"Bahramān ipeği"dir [III.322/436] 633. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 374).

Kökeni: Şüphesiz diğer kumaş isimleri gibi kaynağı belirsizdir (Clauson, 1972: 584).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

[785] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

BĀRLİĠ ÄR:

"Zengin adam" anlamında kullanılır [III.322/436] 633. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 374).

Kökeni[786]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *bar (isim kökü) + lıg (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ÖZLÜK:

"Gözde at" anlamında kullanılır [III.322/436] 633. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 374).

Kökeni: "Ö:z" sözcüğünden türemiştir (Clauson, 1972: 286).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

[786] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ZĀNBİ:

"Çekirge" anlamında kullanılır [III.324/439] 634. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 375).

Kökeni: Çincedir (Clauson, 1972: 987).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ZĀNBİ ART:

"Qočŋār Bāsi ve Balāsāġūn arasında bir geçit"tir [III.324/439] 634. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 375).

Kökeni: "Kaçingar-Başı ve Balasagun arasındaki dağ geçidinin adı"dır ve köken bilgisi verilmemiştir (DTS, 1969: 638).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

SĀWČİ:

"Yüce Tanrı'nın elçisi" anlamında kullanılır [III.324/439] 634. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 376).

Kökeni: "Sa:v" sözcüğünden türemiştir. Aslında "elçi" demektir. "Yala:vaç" sözcüğünden az da olsa ayrılır. Bu sözcüğü Arapça *rasūl* karşılar. Erken dönemde Müslüman Türkler "peygamber" için bu sözcüğü kullanmıştır. Bu mânâda Farsça *paygambar* bunun yerini almıştır (Clauson, 1972: 785).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 169)'de *paẏġāmbār* "peygamber", ME (Yüce, 1993: 201)'de *yalavaç* "elçi"; KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 133)'de *peyġamber* "elçi, peygamber", KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 153)'de *yalavaç* "peygamber, resul"; İML (Battal, 1997: 84)'de *yalavaç* "peygamber, elçi"; Kİ (Caferoğlu, 1931: 118)'de *yalavaç* "elçi"; EZ (Atalay, 1945: 168)'de élçi "elçi", EZ (Atalay, 1945: 177)'de ilçi "elçi"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 121)'de *peyġamber* "peygamber, krş. beyġānber", EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 121)'de *peyġānber* "peygamber, krş. beyġamber"; EM (Toparlı, 2003: 83)'de *elçi/elşi* "elçi", EM (Toparlı, 2003: 102)'de *peyġānber* "peygamber", EM (Toparlı, 2003: 84)'de *ḫaberçi* "peygamber", EM (Toparlı, 2003: 119)'de *yalavaç* "peygamber"; ŞS (Kunos, 1902: 109)'de *yulavuc* "peygamber, rehnuma, rusul, kilavuz, yol bulucu", ŞS (Kunos, 1902: 97)'de *yalçuk* "elçi, sefir, rusul, vekil"; ZT (Kara, 2011: 416)'de *Yalafuc/Yalavuc/Yulavac* "Hz. Peygamberin mübarek ismi" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 172)'de *yalāwač* "peygamber" sözcüğü de bu sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ML ve AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

ME (Yüce, 1993: 173)'de *savçı* "elçi"; ŞS (Kunos, 1902: 168)'de *savçı* "mersul, mabeynci, görücü" sözcükleri bu sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 227)'de yer alan ve "hikâyelerin yanı sıra mesajları ileten, atasözlerinin uyduran ve haberlerle ilgili olan kişi" anlamına gelen *sāwči*, DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 227)'de yer alan "gelinin ve damadın akrabaları arasında mesaj ileten kişi" anlamına gelen *sāwči* sözcükleri de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

SĀWČİ[787]:

"Damadın ve gelinin ailesi arasındaki haberleri ileten kişi" demektir [III.324/439] 634. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 376).

KĀRŽÜ:

"Saçma ya da gülle" anlamında kullanılır [III.324/439] 634. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 376).

Kökeni: Şüphesiz İranî'dir (Clauson, 1972: 738).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

[787] Sözcükle ilgili bilgiler 512. varakta yer alan "sāwči" maddesinde verilmiştir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SĀLČİ:

"Aşçı" anlamında kullanılır [III.324/439] 634. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 376).

Kökeni: "Aşçı" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 825, Räsänen, 1969: 398, DTS, 1969: 482).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

İML (Battal, 1997: 12)'de *aşçı* "aş pişiren, ahçı"; EK (Toparlı, Çögenli, Yanık, 1999: 101)'de *aşçı* "aşçı"; ŞS (Kunos, 1902: 23)'de *baurci* "aşçı" sözcükleri bu maddedeki sözcükle bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, KM, Kİ, EZ, EM, ML, ZT'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

SĀLČİ BİČĀK[788]:

"Mutfak bıçağı" anlamında kullanılır [III.324/439] 634. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 376).

Kökeni: Sözcük grubunun sıfat unsuru için "*sa:l" sözcüğünden türediğini kanıtlayacak uygun bir sözcük olmadığı söylenir (Clauson, 1972: 825). İkinci unsur ise "bıç-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 293).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

[788] Bu sözcük grubu bir önceki maddede geçmektedir.

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ČĀWLİ:

"Çıra olarak kullanılan şefatli ve ceviz kabukları"dır [III.324/439] 634. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 376).

Kökeni: Şüphesiz İranî'dir (Clauson, 1972: 397). DTS'de sözcük "ceviz kabuğu vb. ocakta yakmak için kullanılır" şeklinde açıklanmıştır (DTS, 1969: 142).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

ME, İML, Kİ, EZ, EK, EM, ML, AL'de yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

KM (Toparlı, Çögenli, Yanık, 2000: 99)'de *çavlı* "erişte kesen alet" ŞS (Kunos, 1902: 41)'de *çavli* "şahin, doğan yavrusu"; ZT (Kara, 2011: 321)'de *çavlı* "akdoğan, atmaca, şahin" sözcükleri bu maddedeki sözcükle yalancı eş değerdir. Ayrıca DLT (Dankoff-Kelly, 1982-I: 376)'de yer alan ve "şahin" anlamına gelen "čawli" sözcüğü de bu sözcükle yalancı eş değerdir.

ČŌWLİ:

"Tutmāč için kullanılan süzgeç"tir [III.324/439] 634. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 376).

Kökeni: "Tutmāč için kullanılan süzgeç" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 397).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

KĀWLİ:

"Sulama kanalının denize döküldüğü yer" anlamında kullanılır [III.324/439] 634. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 376).

Kökeni: Şüphesiz İranî'dir (Clauson, 1972: 689).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ASURTĠGU OT:

"Aksırık otu" anlamında kullanılır [III.326/442] 635. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 376).

Kökeni[789]: "Burunotu" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "asur-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 251). "-gu (fiilden isim yapım eki)" ile yapılmıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

AĞARTĠGU (?):

"Bira gibi buğday unundan yapılmış içki"dir [III.326/442] 635. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 376).

Kökeni: İncelenen etimolojik sözlüklerde sözcüğün köken bilgisi bulunamamıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

---

[789] Sözcük grubunun isim unsuru olan "ot" sözcüğünün kökeni bilgisi 33. varaktaki "ōt" maddesindedir.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

ASİRTQU (?) ÄR:

"Zeki adam" anlamında kullanılır [III.326/442] 635. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 377).

Kökeni[790]: "Zeki, akıllı adam" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsurunun morfolojisi belirsizdir. –ku: eki yaygın bir ek olan –ğu: ekinin alışılmadık bir varyantıdır. Bu şekil için uygun bir fiil ve sözcük arasında semantik bir ilişki yoktur (Clauson, 1972: 252).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

DLT (Dankoff-Kelly, 1984-III: 336)'de yer alan "könüllüg är" sözcük grubu bu maddedeki sözcük grubuyla bire bir eş değerdir.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ÄMİRČGÄ:

"Kıkırdak" anlamında kullanılır [III.326/442] 635. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 377).

[790] Sözcük grubunun isim unsuru olan "är" sözcüğünün kökeni 30. varakta verilmiştir.

Kökeni: "Kıkırdak" anlamına gelen sözcüğün kökeni hakkında bir bilgi verilmemiştir (Clauson, 1972: 164, DTS, 1969: 173).

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcüğün yalancı eş değerliği yoktur.

QALDRAĠA TŌN:

"Hışırtılı elbise" anlamında kullanılır [III.326/442] 635. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 377).

Kökeni[791]: "Hışırtılı elbise" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "kaldra:-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 620). "-ga (fiilden isim yapım eki)" ile yapılmıştır.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

[791] Sözcük grubunun isim unsuru olan "tōn" sözcüğünün köken bilgisi 503. Varaktaki "tōn" maddesinde verilmiştir.

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ÖTÜNČ[792]:

"Ödünç" anlamında kullanılır [III.330/448] 637. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 379).

UTUNČ ĪŠ:

Oğuz diyalektinde "utanılacak iş" anlamında kullanılır [III.330/448] 637. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 379).

Kökeni: "Utanılacak iş" anlamına gelen sözcük grubunun sıfat unsuru "utan-" fiilinden türemiştir (Clauson, 1972: 60). İsim unsurunun kökeni bilinmemektedir.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ÜČÜNČ[793]:

"Sayıda üçüncü" anlamında kullanılır [III.330/448] 637. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 379).

ÄRİNČ[794]:

"Belki" anlamında kullanılan bir edattır [III.330/448] 637. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 380).

---

[792] Sözcükle ilgili bilgiler 78. varaktaki "ötünč" maddesinde verilmiştir.
[793] Sözcükle ilgili bilgiler 78. varaktaki "üčünč" maddesinde verilmiştir.
[794] Sözcükle ilgili bilgiler 78. varaktaki "ärinč" maddesinde verilmiştir.

URUNČ[795]:

"Rüşvet" anlamında kullanılır [III.330/448] 637. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 380).

ERİNČ[796]:

"Huzur, mutluluk" anlamına gelir. Bazı diyalektlerde sözcüğün "erēž" şekli de vardır [III.330/448] 637. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 380).

AWİNČ[797]:

"Bir şeye alışma, aşinalık" anlamında kullanılır [III.330/448] 637. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 380).

EKİNČ NĀŊ:

"İkinci şey" anlamında kullanılır [III.330/448] 637. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 380).

Kökeni[798]: Sözcük grubunun sıfat unsuru *eki (isim kökü) + nç (isimden isim yapım eki)* şeklinde oluşmuştur.

Bire Bir Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire bir eş değerliği yoktur.

Bire Çok Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun bire çok eş değerliği yoktur.

Bire Hiç Eş Değerlik Bakımından:

Ele alınan sözlüklerde yer almayan sözcük grubu bire hiç eş değerliğe sahiptir.

Yalancı Eş Değerlik Bakımından:

Sözcük grubunun yalancı eş değerliği yoktur.

ÖKÜNČ[799]:

---

[795] Sözcükle ilgili bilgiler 78. varaktaki "urunč" maddesinde verilmiştir.
[796] Sözcükle ilgili bilgiler 79. varaktaki "erinč" maddesinde verilmiştir.
[797] Sözcükle ilgili bilgiler 79. varaktaki "awinč" maddesinde verilmiştir.
[798] Sözcük grubunun isim unsuru olan "nāŋ" sözcüğünün kökeni 602. varakta verilmiştir.

“Pişmanlık” anlamında kullanılır [III.330/448] 637. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 380).

ÖGÜNČ[800]:

Sözcük “övünme” demektir [III.330/448] 637. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 380).

ULİNČ YŌL[801]:

“Dolambaçlı yol” anlamında kullanılır [III.330/448] 637. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 380).

İLÄNČ[802]:

Bir konu hakkında görüşü hatalı olan kişinin ona öğüt veren kişiye yakınmasıdır [III.330/448] 637. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 380).

UMUNČ[803]:

Sözcük “umut” demektir [III.330/448] 637. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 380).

İNANČ[804]:

“Güvenilir” anlamında kullanılır. Buradan gelerek “güvenilir emir” anlamında “inanč beg” denir [III.330/448] 637. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 380).

ONUNČ YARMĀQ[805]:

“Onuncu dirhem” anlamında kullanılır [III.330/448] 637. Varak (Dankoff-Kelly, 1984-III: 380).

---

[799] Sözcükle ilgili bilgiler 79. varaktaki “ökünč” maddesinde verilmiştir.
[800] Sözcükle ilgili bilgiler 79. varaktaki “ögünč” maddesinde verilmiştir.
[801] Sözcük grubuyla ilgili bilgiler 79. varaktaki “ulinč yōl” maddesinde verilmiştir.
[802] Sözcükle ilgili bilgiler 79. varaktaki “iläntč” maddesinde verilmiştir.
[803] Sözcükle ilgili bilgiler 79. varaktaki “umunč” maddesinde verilmiştir.
[804] Sözcükle ilgili bilgiler 79. varaktaki “inanč” maddesinde verilmiştir.
[805] Sözcük grubuyla ilgili bilgiler 79. varaktaki “onunč yarmāq” maddesinde verilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

TEMEL SÖZCÜKLER BAKIMINDAN ORTA TÜRKÇE SÖZLÜKLERİNDEKİ SÖZCÜKLERİN DURUMU VE BUGÜNKÜ TÜRK LEHÇELERİYLE KARŞILAŞTIRILMASI

2.1. Temel Sözcükler Bakımından İnceleme

Dillerin tarihlendirilmesi ve birbirleriyle olan akrabalığı konusu dil bilimcilerin üzerinde sıklıkla durduğu konulardandır. Özellikle 1900'lü yılların başından itibaren "dil (diller ?) nasıl ve ne zaman oluştu, diller arasında bir akrabalık var mıdır, dillerin hepsi aynı kökten mi gelmektedir?" gibi sorulara cevaplar aranmaya çalışılmıştır.

Bu sorgulamalar neticesinde birtakım yöntemler geliştirilmiştir. Bunların başında glottokronoloji ve leksikoistatistik gelmektedir. Glottokronoloji kimyadaki C 14 (karbon 14) yönteminin dil bilime uyarlanmış şeklidir. Bu yöntemde arkeolojik kalıntıların tarihi nasıl hesaplanıyorsa dillerin de aynı şekilde tarihlendirilebileceği öne sürülmektedir. Leksikoistatistik ise bu tarihlendirmenin yapılabilmesi için gereken söz varlığının tespitini ifade etmektedir. Burada başka bir sorun daha gündeme gelir: Dillerin akrabalığını ortaya koyacak sözcükler neye göre belirlenmelidir, ölçüt ne olmalıdır?

Bu sözcüklerin belirlenmesinde ilk insanın kendini ve dünyayı algılarken ilk önce hangi nesneleri adlandırmış olabileceği fikrinden yola çıkılmaktadır. Bu anlamda organ adları, o dönemde kullanılması muhtemel nesne adları, sayılar, zamirler, coğrafî şekiller ve insanın yaptığı temel eylemlerin adları listeyi oluşturan sözcüklerdendir (Nalbant, 2013: 102).

Karşılaştırma yapılacak bu sözcükler "temel sözcükler" olarak ifade edilmiş ve pek çok araştırmacı tarafından farklı temel sözcük listeleri de hazırlanmıştır. Bunlarla ilgili Swadesh'in 200 sözcüklük ve 100 sözcüklük listesi bulunmaktadır. Swadesh, bu listeyi glottokronolojide kullanmak için seçmiştir. Bundan başka Dolgopolsky'nin 15 sözcüklük listesiyle Yakhontov'un 35 sözcüklük listesi de bulunmaktadır. Temel sözcüklerle ilgili tartışmalarda asıl konu bunların değişim oranlarının sabit olup olmadığı ya da bunların tarihlendirmeye uygun olup olmadığıdır (Wang, 2016: 1).

Bu çalışmada farklı iki dilden ziyade bir dilin farklı lehçeleriyle aynı dilin tarihsel bir döneminin karşılaştırılması yoluna gidilmiştir. Swadesh'in belirlediği yüz temel sözcük, Orta Türkçenin sözlükleri ve belirlenen beş lehçe ile karşılaştırılmıştır.

Seçilen lehçeler güneybatı grubundan Türkiye Türkçesi, Azerî Türkçesi; güneydoğu grubundan Özbek Türkçesi ve kuzeybatı grubundan Kazak Türkçesi ile Kırgız Türkçesidir. Her gruptan bir ya da birkaç lehçenin seçilmesiyle Türkçeye geniş bir perspektiften bakmak amaçlanmıştır.

Bugünkü Türk yazı dillerinin temelini oluşturan Orta Türkçe ile belirlenen lehçelerin karşılaştırması yüz temel sözcüğün eş değerlik serüvenini ortaya koyması bakımından önem arz etmektedir.

Yaptığımız değerlendirmeye göre Swadesh'in listesindeki sözcüklerin hem Orta Türkçede hem de seçilen lehçelerde varlığını koruduğu anlaşılmaktadır. Ölçüt alınan sözlükler ve lehçeler arasında yalnızca leksikolojik ve fonolojik açılardan farklılıklar olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Temel sözcüklerle ilgili hazırladığımız tabloda Orta Türkçenin kendi içindeki temel sözcük değerlendirmesi somut bir şekilde görünmekle beraber bunların her bir lehçedeki durumu da örneklenmiştir. Temel sözcüklerin hepsinin DLT'de bulunmasının yanı sıra Orta Türkçenin bazı sözlüklerinde olmadığı dikkat çekmektedir. Bu durumun ise DLT'nin Orta Türkçenin bir derlem sözlüğü olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Kaşgarlı, dönemin söz varlığını ortaya koyarken aynı zamanda bu söz varlığının o dönemde var olan diyalektlerdeki eş değerlerini de vermiştir. DLT'deki madde başı sözcüklerin hepsi bu diyalektlerdeki karşılıklarıyla verilmese de bazı sözcüklerde Kaşgarlı'nın diyalekt bilgisine yer verdiği görülmektedir. DLT'de adı geçen diyalektler ise şunlardır: Kıpçak, Argu, Barsgan, Bulgar, Kay, Kençek, Karluk, Kaşgar, Kuç, Suvar, Tatar, Tibet, Türkmen, Tohsı, Türk, Uygur, Uç, Hotan, Çiğil, Çumul, Yabaku, Yağma, Yemek, Basmil, Oğrak, Yukarı ve Aşağı Çin, Utlug. Adı geçen diyalektler Türkçenin tarihî seyrinde daha sonra lehçeleşmenin temelini oluşturmuştur. Bu nedenle temel sözcüklerin Orta Türkçenin söz varlığındaki durumu daha da büyük bir önem taşımaktadır.

Bu anlamda temel sözcüklerin adı geçen sözlükler de lehçelerdeki durumuyla ilgili tespitleri üç başlıkta değerlendirmek gerekmektedir.

1-Birden çok kavramsal karşılığı olan temel sözcükler şunlardır: bütün, kabuk, büyük, ısır-, kara, kemik, dünya, göğüs, yan-, tırnak, soğuk, öl-, köpek, iç-, kuru, yağ, kıl, ateş, ver-, iyi, el, naş, dinle-, kalp, boynuz, öldür-, yat-, bağır, uzun, adam, çok, ad,

gece, değil, kişi, kırmızı, kök, yuvarlak, söyle-, tohum, deri, küçük, duman, güneş, ılık, beyaz, kadın, ağaç, yürü-. Buradaki temel sözcüklerin kavram alanlarının zenginleştiğini söylemek mümkündür.

2-Seslik değişim geçiren tek şekilli temel sözcükler şunlardır: karın, kuş, kan, bulut, kulak, gel-, ye-, yumurta, göz, balık, uç, ayak, dolu, yeşil, saç, ben, diz, yaprak, ay, dağ, ağız, boyun, yeni, burun, yol, kum, gör-, otur-, uyu-, tur-, yıldız, taş, yüz-, kuyruk, ol, bu, sen, dil, diş, iki, su, biz, ne, sarı. Bu grupta bulunan sözcüklerin başta, ortada ve sondaki seslerinin lehçelerde değişiklik gösterdiği görülmektedir.

3-Hem Orta Türkçe sözlüklerinde hem de lehçelerde hiçbir değişim göstermeyen temel sözcükler ise şunlardır: bil-, bit, et, bir, kim, kül. Bu başlıktaki sözcükler Orta Türkçeden bu yana aynı kalmıştır.

S.	**Sözcük**	**DLT**	**Orta Türkçe Sözlükleri**	**Türkiye T.**	**Azerbaycan T.**	**Özbek T.**	**Kazak T.**	**Kırgız T.**
1	*All*	*Barča* *Qamuġ* *Tükāl*	ME *tükel, ḳamuġ* Kİ *barça, qamuğ* EZ *barça, barşa* EK *barça* EM *barşa* AL *barıca* ŞS *kamu (kamuk), barca (barıça)* ZT *barça*	*Bütün* *Hep* *Hepsi* *Kül* *Tam* *Tüm*	*Bütün* *Tam*	*Bäri* *Bütün* *Hämmä*	*Bäri* *Bükil* *Bütin*	*Baarı* *Bütün*
2	*Ashes*	*Kül*	ME *kül* KM *kül* İML *kül* Kİ *kül* EZ *kül* EK *kül* EM *kül* AL *kül*	*Kül*	*Kül*	*Kül*	*Kül*	*Kül*
3	*Bark*	*Qaḍiz* *Qāz / Qās* *Qasuq*	Kİ *qabuq* ZT *ḳabıḳ*	*Kabuk* *Zar*	*Ġabığ* *Zar*	*Qåbıq*	*Qabıq*	*Kabık*
4	*Belly*	*Qarin*	ME *ḳarın* KM *ḳarın* İML *karın* Kİ *qarın* EZ *karın* EK *ḳarın* EM *ḳarın* ZT *ḳarın*	*Karın*	*Ġarın*	*Qårın*	*Qarın*	*Karın*
5	*Big*	*Bädük* *Uluġ*	ME *uluġ, büyük, böyük*	*Büyük* *İri*	*Böyük* *İri*	*Büyük* *Kättä*	*İri* *Ulı*	*Çoñ* *İri*

			İML *ulug* Kİ *ulu* EZ *ulu, büyük* EK *ulu, büyük, aġa* AL *uluġ* ŞS *kete, konk, olkan, uluğ* ZT *uluġ*	*Kocaman*			*Ülken*	*Kette* *Ulu* *Uluu*
6	*Bird*	*Quš*	ME *ḳuş* KM *ḳuş* İML *kuş* Kİ *quş* EZ *kuş* EK *ḳuş* EM *ḳuş* AL *ḳuş* ZT *ḳuş*	*Kuş*	*Ġuş*	*Quş*	*Qus*	*Kuş*
7	*Bite*	*İsir-*	KM *tişle-* Kİ *ısırdı* EZ *tişle-* AL *ısur-, tişle-* ŞS *tişlemek* ZT *tişle-*	*Isır-*	*Dişle-*	*Tişlä-*	*tis-*	*Tişte-*
8	*Black*	*Qara*	ME *ḳara* KM *ḳara* İML *kara* Kİ *qara* EK *ḳara* EM *ḳara* ŞS *kara* ZT *ḳara*	*Kara* *Siyah*	*Ġara* *Siyah*	*Qårä*	*Qara*	*Kara*
9	*Blood*	*Qān*	ME *ḳan* KM *ḳan* İML *kan* Kİ *qan* EZ *kan* EK *ḳan* EM *ḳan* AL *ḳan* ZT *ḳan*	*Kan*	*Ġan*	*Qån*	*Qan*	*Kan*
10	*Bone*	*Süŋük*	ME *süŋük* KM *süŋük* İML *süŋek* Kİ *süŋük* EZ *süğük* EZ *süvek* EK *süvek* AL *süŋek* ŞS *söngek* ZT *süŋek*	*Kemik* *Kılçık*	*Ġılçıġ* *Sümük*	*Süyäk*	*Süyek*	*Söök*
11	*Breast*	*Ämig* *Kögüz* *Tōš*	ME *kögüs* KM *emcek, döş, kögüs* İML *emçek, kögüs, töş* Kİ *ämcäk, töş* EZ *emçek, imçek, köküs,*	*Bağır* *Döş* *Göğüs*	*Döş* *Köks*	*Bağır* *Kökräk*	*Kevde* *Kökirek* *Tös*	*Kökürök* *Köödön* *Töş*

			töş EK *köküs* EM *emçek, kögüs* AL *ėmçek, kögrek, kögsük* ŞS *imçak, imuşak, emcak, tüş, kökel* ZT *émçek, töş, kögrek, kökes/köküs*					
12	*Burn (tr.)*	*Köy- Örte- Yal-*	ME *yąḳ-, yąl-, köy-, örte-* KM *örte-* İML *küyünmek, yakmak* Kİ *köyündi, yandı* EZ *köy-, köyündür-, yak-* ML *küymenmek, örtenmek, yalınmak* AL *küy-, örten-, yan-* ŞS *güymek, güydürmek, ortamak, otlamak* ZT *köy-, köydür-, yan-*	*Tutuştur- Yak-*	*Yaḫ- Yandır-*	*Yåḳ- Yåndır-*	*Jaq- Küydir- Örte-*	*Cak- Küygüz- Örttö-*
13	*Claw (Nail)*	*Baqāyaq / Baqāna q Tirŋaq*	ME *ḳınġaḳ, tınġaḳ / tırnak* KM *tırnaḳ / ṭırnaḳ* Kİ *tırnaq* EZ *tırnak* EK *ṭırnaḳ* EM *ṭırnaḳ* AL *tırnaġ, tıvaġ, tuynaḳ* ŞS *tuynak, çırmaş* ZT *tırnak*	*Pençe Tırnak*	*Dırnaġ*	*Tirnåq*	*Tırnaq*	*Tırmak*
14	*Cloud*	*Bulit*	ME *bulıt* KM *bulıṭ* Kİ *bulut* EZ *bulut* EK *buluṭ* EM *buluṭ* ŞS *muğ, tucar, çanık* ZT *bulut*	*Bulut*	*Bulud*	*Bulut*	*Bult*	*Bulut*
15	*Cold*	*Tum*	İML *tumlug*	*Soğuk*	*Soyuġ*	*Såvuq*	*Salqın*	*Suuk*

		Tumliġ	Kİ *tumlu, sowuq, tumlu* EZ *sovuk* ŞS *tonk, savuğ*				*Suvıq*	
16	*Come*	*Kel-*	ME *kęl-* KM *kel-* İML *kelmek* Kİ *käldi* EZ *kel-* EK *kel-* EM *kel-* AL *kėl-* ZT *kėl-*	*Gel-*	*Gel-*	*Kel-*	*Kel-*	*Kel-*
17	*Die*	*Alqin-* *Öl-*	ME *öl-* KM *öl-* İML *ölmek, alkınmak* Kİ *öldi* EZ *öl-* EK *öl-* AL *öl-* ZT *öl-*	*Öl-* *Geber-* *Vefat et-*	*Öl-* *Geber-* *Vefat et-*	*Öl-*	*Öl-*	*Öl-*
18	*Dog*	*İt*	ME *it* KM *it* İML *it* Kİ *it* EZ *it* EK *it* EM *it* ML *it* AL *it* ZT *it*	*Köpek* *İt*	*İt* *Köpek*	*İt* *Köppäk*	*İt* *Töbet*	*İt*
19	*Drink*	*İč-* *Ōp-*	ME *oṗ-, iç-* KM *iç-* İML *içmek* Kİ *iç* EZ *iç-* EK *iç-* AL *iç-* ZT *iç-*	*İç-*	*İç-*	*İç-*	*İş-*	*İç-*
20	*Dry*	*Qāq* *Qūr* *Quruġ*	ME *ḳuruġ* KM *ḳuru* İML *kuru* Kİ *quru* EZ *kak, körü* EM *ḳurı* AL *ḳaḳ, ḳuruġ/ḳuruḳ* ŞS *kak, kuruk, kuruğ* ZT *ḳuruḳ*	*Kuru*	*Ġuru*	*Quruq*	*Qurğaq*	*Kurgak* *Kuru*
21	*Ear*	*Qulqaq*	ME *ḳulaḳ* KM *ḳulaġ* İML *kulak* Kİ *qulaq* EZ *kulak* EK *ḳulaġ* EM *ḳulaḳ* ZT *ḳulaḳ*	*Kulak*	*Ġulaġ*	*Qulåq*	*Qulaq*	*Kulak*

22	*Earth*	*Ažun* *Ēr* *Yēr*	ME *yẹr* KM *yer* İML *acun* EZ *yer* EK *yir* EM *yer, yir* AL *yėr, açun, oçun* ŞS *uçun, açun* ZT *yér*	*Âlem* *Dünya* *Yer* *Yeryüzü*	*Alem* *Dünya* *Dünya-alem* *Yér*	*Dünyå*	*Düniye*	*Cer* *Düynö*
23	*Eat*	*Yē-*	ME *yė-* KM *ye-* Kİ *yä* EZ *yemek* EK *ye-, yi-* EM *ye-* AL *yė-* ZT *yé-*	*Ye-*	*Yé-*	*Ye-*	*Je-*	*Ce-*
24	*Egg*	*Yumurtġa*	ME *yumurta, yumurtġa* KM *yumurtḳa* İML *yumurta* EZ *yumrutka* ŞS *yumurtğa*	*Yumurta*	*Yumurta*	*Tuxum*	*Jumırtqa*	*Cumurtka*
25	*Eye*	*Köz*	ME *köz* KM *köz* İML *köz* Kİ *köz* EZ *köz* EK *köz* EM *köz* ZT *köz*	*Göz*	*Göz*	*Köz*	*Köz*	*Köz*
26	*Fat (n.)*	*Čir* *Yāġ* *Yaqri*	ME *yaġ* KM *yaġ* İML *yag* Kİ *yağ* EZ *yag, yav* EK *yaġ* EM *yaġ* ZT *yaġ*	*Yağ*	*Yağ*	*Yåğ*	*May*	*May*
27	*Feather*	*Qil* *Tü* *Yuŋ* *Yūg*	ME *tü* KM *yüŋ* İML *yün, kıl* Kİ *qıl, yüŋ* EZ *yün, tüğ, yüğ, yünğ, tüğ* AL *tüg* ZT *yü, ḳıl, tüg*	*Tüy*	*Tük*	*Tük*	*Tük*	*Tük*
28	*Fire*	*Oḏğuč* *Ōt* *Ört* *Yalin*	ME *yalıŋ, ört, ot* KM *oṭ* İML *ot* Kİ *ot* EM *oṭ* AL *yalın, ört, ot < ōt* ŞS *kızıl, ot* ZT *ot, alav, yalın*	*Ateş* *Od*	*Ateş* *Od*	*Ålåv* *Åtäş* *Ot*	*Ot*	*Ot*
29	*Fish*	*Baliq*	KM *balık*	*Balık*	*Balığ*	*Bälıq*	*Balıq*	*Balık*

			İML *balık* Kİ *balıq* EZ *balık* EK *balık* EM *balık* ZT *balıġ*					
30	*Fly (v.)*	*Uč-*	ME *uç-* KM *uç-* Kİ *uç* EZ *uç-* EK *uç-* AL *uç-* ZT uç-	*Uç-*	*Uç-*	*Uç-*	*Uş-*	*Uç-*
31	*Foot*	*Aḏaq* *Ayaq*	ME *aḏaḳ, ayaḳ* KM *ayaḳ* İML *ayak* Kİ *aḏaq, ayaq* EZ *ayak* EK *ayaġ* EM *ayaḳ* AL *ayaḳ, ayaġ* ZT *ayaġ*	*Ayak*	*Ayaġ*	*Åyåḳ*	*Ayaq*	*Ayak*
32	*Full*	*Tolu*	ME *dolu* İML *dolu* Kİ *tolı* EZ *tolı*	*Dolu*	*Dolu*	*Tölä*	*Tolı*	*Tolo*
33	*Give*	*Bēr-* *Öpür-*	ME *bėr-* KM *ber-* EZ *bér-* EM *ber-* AL *bėr-* ŞS *birmak* ZT *bér-*	*Ver-*	*Vér-*	*Ber-*	*Ber-*	*Ber-*
34	*Good*	*Ädgü* *Körklüg* *Yaxšī* *Yēg*	ME *eḏgü, körklü/körklü g, yaḫşı* KM *yaḳşı* İML *ed'gü, körklu, yahşı* Kİ *körklü, yaqşı* EZ *körükli, yakşı* EK *yaḫşı* EM *yaḫşı* ŞS *abadan (abdan), asrar, benayi, gökçak, gökçek, gürkan, hau (havav, havuh), yaḫşi, yavuz, kaşenk, meleş, sulu, tumbalak, tur, tüzük*	*Güzel* *Hoş* *İyi*	*Ḫoş* *Yaḫşı*	*Huş* *Yäxşi*	*Jaqsı*	*Cakşı*

			ZT *yaḫşı*					
35	*Green*	*Yašıl*	ME *yaşıl* KM *yaşıl* İML *yeşil* Kİ *yaşıl* EZ *yaşıl* EK *yaşıl* EM *yaşıl* ŞS *yaşil* ZT *yaşıl*	*Yeşil*	*Yaşıl*	*Yäşil*	*Jasıl*	*Caşıl*
36	*Hair*	*Sač*	ME *sąç* KM *ṣaç* İML *saç* Kİ *saç* EK *ṣaç* EM *ṣaç* ŞS *sac* ZT *saç*	*Saç*	*Saç*	*Såç*	*Şaş*	*Çaç*
37	*Hand*	*Älig*	ME *elig, el* İML *el* Kİ *äl* EZ *él* EK *el* EM *el* ZT *élig*	*El*	*El*	*Qol*	*Qol*	*Kol*
38	*Head*	*Bāš*	ME *baş* KM *baş* İML *baş* Kİ *baş* EZ *baş* EK *baş* EM *baş* AL *baş* ZT *baş*	*Baş* *Kafa*	*Baş* *Ġafa*	*Båş*	*Bas*	*Baş*
39	*Hear*	*Ešit-*	ME *ėşit-* KM *işit-* İML *işitmek* EZ *işit-* EK *işit-* AL *ėşit-, tuy-* ZT *éşit-, tuy-*	*Duy-*	*Dinle-*	*Tinglä-*	*Tıñda-*	*Tınğşa-*
40	*Heart*	*Köŋül* *Yüräk*	KM *yürek* İML *yürek* Kİ *yüräk* EZ *yürek* EM *yürek* ŞS *bal, göngle, göngü, kökrek* ZT *yürek, köŋül*	*Kalp* *Yürek*	*Ġelb* *Ürek*	*Qälb* *Yüräk*	*Jürek*	*Cürök*
41	*Horn*	*Müŋüz*	KM *boynuz* Kİ *boynuz, muyuz* EZ *boynuz, muyuz* EM *boynuz* ŞS *bunguz, müngür* ZT *müŋüz*	*Boynuz*	*Buynuz*	*Mügüz* *Şåh*	*Müyiz*	*Müyüz*

42	*I*	*Bän* *Män*	ME *mẹn* KM *men* İML *ben, men* Kİ *bän [Türkm.], män* EZ *men* EK *men* EM *men* AL *mė́n* ZT *mén*	*Ben*	*Men*	*Men*	*Men*	*Men*
43	*Kill*	*Öldür-*	ME *öldür-* KM *öldür-* İML *öldürmek* Kİ *öltürdü* EZ *öltür-* EK *öltür-* AL *öltür-* ŞS *buğuzlamak* ZT *öldür-*	*Gebert-Öldür-*	*Gebert-Öldür-*	*Öldür-*	*Öltir-*	*Öltür-*
44	*Knee*	*Tĩz*	ME *tiz* KM *tiz* İML *diz* Kİ *tiz* EZ *tiz* EK *tiz* EM *diz* AL *tiz* ZT *tiz*	*Diz*	*Diz*	*Tizzä*	*Tize*	*Tize*
45	*Know*	*Bil-*	ME *bil-* KM *bil-* İML *bilmek* Kİ *bildi* EZ *bil-* EK *bil-* EM *bil-* AL *bil-* ZT *bil-*	*Bil-*	*Bil-*	*Bil-*	*Bil-*	*Bil-*
46	*Leaf*	*Yapurġāq*	KM *yaprak* İML *yapurgak* Kİ *yapraq* EZ *yaprak* EK *yaprak* EM *yaprak* AL *yapurġan* ŞS *yafrağ, şibke*	*Yaprak*	*Yarpaġ*	*Yäpråḳ*	*Japıraq*	*Calbırak*
47	*Lie*	*Yat-*	ME *yạt-* KM *yạt-* EZ *uzan-, üs-, yat-* EK *yạt-* AL *uzal-* ZT *uzal-, yat-*	*Uzan-Yat-*	*Uzan-Yat-*	*Yåt-*	*Jat-*	*Cat-*
48	*Liver*	*Baġir*	KM *bağır* İML *bağır* Kİ *bağır*	*Karaciğer*	*Ciyer* *Ġara ciyer*	*Cigär*	*Bavır*	*Boor*

			EZ *bağır, bavur* EM *bağır* ML *baġır* ŞS *bağır* ZT *bağır*					
49	*Long*	*Uzun*	ME *uzaḳ, uzun* KM *uzun* İML *uzun* Kİ *uzun* EZ *uzun* EK *uzun* EM *uzun* AL *uzaġu, ür* ŞS *boyluğ* ZT *uzaḳ, uzun*	*Uzun*	*Uzun*	*Uzun*	*Uzın*	*Uzun*
50	*Louse*	*Bit*	ME *bit* KM *bit* İML *bit* Kİ *bit* EZ *bit* EM *bit* ZT *bit*	*Bit*	*Bit*	*Bit*	*Bit*	*Bit*
51	*Man*	*Är* *Äräṉ* *Ärkäk*	ME *er* KM *er, erkek* İML *er, ir, erkek* Kİ *är, ärkäk* EZ *er* EK *er* AL *ėr* ZT *ér, erkek*	*Adam* *Erkek*	*Adam* *Erkek*	*Ådäm* *Er*	*Adam* *Kisi*	*Adam* *Kişi*
52	*Many*	*Artuq* *Bütä* *Köp* *Ükil* *Ükmä* *Ükmāk* *Üküm* *Ükün* *Ūkūš*	ME *köp, üküş, öküş* KM *köp, öküş* İML *öküş* Kİ *köp, çoq, öküş* EZ *köp, xaylı, şok* EK *çoḳ* AL *köp* ŞS *köp, ok, ögüş, talay, dirsun, esru, ğalaba, kutak, yüküş, kan* ZT *köp*	*Çok* *Ziyade*	*Çoh* *Ziyade*	*Köp*	*Köp* *Mol*	*Köp*
53	*Meat*	*Ät*	ME *et* KM *et* İML *et* Kİ *ät* EZ *et* EK *et* EM *et* AL *ėt* ZT *ét*	*Et*	*Et*	*Et* *Göşt*	*Et*	*Et*
54	*Moon*	*Āy*	ME *ay* KM *ay*	*Ay*	*Ay*	*Åy*	*Ay*	*Ay*

			Kİ *ay* EZ *ay* EK *ay* EM *ay* AL *ay* ŞS *ay* ZT *ay*					
55	*Mountain*	*Tāġ*	ME *daġ, taġ* KM *ŧaġ* İML *tağ* Kİ *tağ* EZ *tag, tav* EK *taġ, ŧav* EM *ŧaġ* AL *taġ* ZT *taġ*	*Dağ*	*Dağ*	*Tåġ*	*Tav*	*Too*
56	*Mouth*	*Aġiz*	ME *ağız* KM *aġız* İML *ağız* Kİ *ağız* EZ *avuz* EK *ağız* ŞS *ağuz* ZT *ağız*	*Ağız*	*Ağız*	*Åġız*	*Avız*	*Ooz*
57	*Name*	Āt	ME *at* İML *at* Kİ *ad* EK *aṭ* EM *aḏ* ML *at* AL *at* ŞS *at* ZT *at*	*Ad* *İsim*	*Ad* *İsim*	*Åt* *İsm*	*At* *Esim*	*At* *Isım*
58	*Neck*	*Boyin*	ME *boy, boyun* KM *boyun* İML *boyun* Kİ *boyun* EZ *boyun* EK *boyun* EM *boynı* AL *boyun* ZT *boyun*	*Boyun*	*Boyun*	*Boyın*	*Moyın*	*Moyun*
59	*New*	*Yaŋi*	ME *yaŋı* İML *yeŋi* EZ *yenğı, yangı* EK *yengi* *AL yaŋı* ZT *yangı*	*Yeni*	*Yéni*	*Yängi*	*Jaña*	*Canğı*
60	*Night*	*Kečä* *Tün*	ME *tün, kèce* KM *tün* İML *tün* Kİ *tün, käçä* EZ *tün, kece, keşe* EK *tün, keçe* AL *tün* ŞS *giç, işikay, kame, tün*	*Gece*	*Géce*	*Keçä* *Tün*	*Tün*	*Tün*

			ZT *tün, keçe*					
61	*Nose*	*Burun*	ME *burun* KM *burun* İML *burun* Kİ *burun* EZ *burun* EK *burun* EM *burun* ZT *burun*	*Burun*	*Burun*	*Burun*	*Murın*	*Murun*
62	*Not*	*Ap* *Dāġ / Ḍāġ* *Tägül*	ME *degül* Kİ *dägül* EZ *degül, tüyül* EK *degül, tügül* EM *tegil*	*Değil*	*Déyil*	*Emäs*	*Emes*	*Emes*
63	*One*	*Bir* *Bı̄r*	ME *bir* KM *bir* İML *bir* Kİ *bir* EZ *bir* EK *bir* EM *bir* AL *bir* ZT *bir*	*Bir*	*Bir*	*Bir*	*bir*	*Bir*
64	*Person*	*Kiši* *Yalŋuq*	ME *kişi* KM *kişi* İML *kişi* Kİ *kişi* EZ *adam* EK *ʿaḍam, kişi* EM *kişi* ŞS *aku* ZT *kişi*	*Kişi* *Şahıs*	*Kişi* *Şeḫs*	*Ådäm* *Kişi* *Şäḥs*	*Adam* *Kisi*	*Adam* *Kişi*
65	*Rain*	*Yaġmur*	ME *yaġmur* KM *yaġmur (Tkm.)* KM *yamġur* İML *yağmur* Kİ *yağmur* Kİ *yamğur [Kıpç.]* EZ *yamgur* EK *yaġmur, yamġur* EM *yaġmur, yamġur* AL *yaġış, yamġur/yamḳur* ŞS *yağış* ZT *yaġış, yağmur*	*Yağış* *Yağmur*	*Yağış* *Yağmur*	*Yåmġır*	*Jañbır*	*Caan* *Camgır*
66	*Red*	*Āl* *Qizil*	ME *ḳızıl* KM *al, ḳızıl* İML *al, kızıl* Kİ *qızıl* EZ *al, kızıl* EK *ḳızıl*	*Al* *Kırmızı*	*Al* *Ġırmızı* *Ġızıl*	*Qızıl*	*Qızıl*	*Kızıl*

			EM *ḳızıl* ŞS *fekir, kızıl, kızımtol, olt* ZT *ḳızıl*					
67	*Road*	*Yōl*	ME *yol* KM *yol* İML *yol* Kİ *yol* EZ *yol* ZT *yol*	*Yol*	*Yol*	*Yol*	*Jol*	*Col*
68	*Root*	*Kök* *Šūt* *Tōz* *Tūp* *Yildiz*	ME *tüp* EZ *tüp* AL *tüp* ZT *tüp*	*Kök*	*Kök*	*Ildız*	*Tamır* *Tübir* *Tüp*	*Tamır* *Tüp*
69	*Round*	*Qirma* *Yap* *Yumġāq*	EZ *yumgaklı, yumrı* EM *yumrı* ŞS *yumru*	*Yuvarlak*	*Yuvarlaġ*	*Yumälå ḳ*	*Domala q* *Döñgele k,*	*Tegerek* *Tomolok*
70	*Sand*	*Qum*	ME *ḳum* İML *kum* Kİ *qum* EZ *kum* EK *ḳum* EM *ḳum* ZT *ḳum, çeke*	*Kum*	*Ġum*	*Qum*	*Qum*	*Kum*
71	*Say*	*Ay-* *Sözlā-* *Te-*	ME *ay-, sözle, tė-* KM *de-, söyle-, sözle-* İML *aymak, aytmak, sözlemek* Kİ *sözlädi* EZ *de-, söyle-, sözle-* EK *de-, sövle-, söyle-, sözle-* ML *aytḳu-dik* AL *ay-, dė-, sözle-* ŞS *aytmak, sözlemek* ZT *dé-*	*De-* *Söyle-*	*De-* *Söyle-*	*De-* *Gäpir-* *Gäpläş -* *Sözlä-*	*Ayt-* *De-* *Söyle-*	*De-* *Söylö-* *Süylö-*
72	*See*	*Kör-*	ME *kör-* KM *kör-* İML *körmek* Kİ *kördi* EZ *kör-* EK *kör-* AL *kör-* ZT *kör-*	*Gör-*	*Gör-*	*Kör-*	*Kör-*	*Kör-*
73	*Seed*	*Bänäk*	EM *tene*	*Tane* *Tohum*	*Dane* *Tohum*	*Dån* *Dånä*	*Urıq* *Dèn*	*Tukum*
74	*Sit*	*Ol-* *Olut-* *Oltur-*	ME *oltur-, otur-* KM *olṭur-* İML *olturmak* Kİ *olturdı* EZ *oltur-,*	*Otur-*	*Otur-*	*Otır-*	*Otır-*	*Oltur-* *Otur-*

			otur- EK *olṭur-* AL *oltur-* ŞS *olturmak, olturğuzmak, urnamak* ZT *oltur-*					
75	*Skin*	*Quyqa* *Sağri* *Täri*	ME *ṭeri* İML *sağrı* Kİ *täri* EZ *deri/ten/teri/kön* EK *teri* EM *teri* AL *tėri* ZT *téri*	*Deri*	*Deri*	*Teri*	*Teri*	*Teri*
76	*Sleep*	*Uḏi-*	ME *uyu-* KM *uyı-* İML *udumak, uyumak, yatmak* Kİ *uḏıdı, uḏudu, uyıdı, yattı* EZ *uyu-* EK *yaṭ-* AL *uyu-* ŞS *oẖlamak* ZT *uyḵula-, yat-*	*Uyu-*	*Uyu-*	*Uxlä-*	*Uyıqta-*	*Ukta-*
77	*Small*	*Kičig* *Ušaq*	ME *uşaḵ, kiçig* İML *kiçi, uşak* Kİ *kiçi, uşaq* EK *kiçkez* AL *kiçik* ŞS *bitçaka, köpçük* ZT *uşaḵ, kiçik*	*Küçük* *Ufak*	*Balaca* *Ufaġ*	*Kiçik* *Mäydä*	*Kişkentay* *Kişi*	*Kiçi* *Kiçine* *Kiçüü*
78	*Smoke*	*İš* *Tümān* *Tütün*	KM *ṭuman, tütün* İML *tütün* Kİ *tuman, tütün* EZ *tuman, tütün* EK *ṭuman* EM *ṭuman, tütün* ZT *tütün*	*Tütün*	*Tütün*	*Tämäki*	*Temeki*	*Tameki*
79	*Stand*	*Tur-*	ME *tur-* KM *ṭur-* İML *turmak* Kİ *turdı* EZ *tur-* EK *ṭur-* AL *tur-*	*(Ayakta) Dur-*	*Dur-*	*Tur-*	*Tur-*	*Tur-*

			ZT *tur-*					
80	*Star*	*Yulduz*	ME *yulduz* KM *yulduz* İML *yulduz* Kİ *yulduz* EZ *yulduz* EK *yulḍuz/yultuz* EM *yuldız/yulduz* AL *yulduz* ŞS *yulduz* ZT *yulduz*	*Yıldız*	*Ulduz*	*Yulduz*	*Juldız*	*Cıldız*
81	*Stone*	*Tāš*	ME *daş, taş* KM *ṭaş* İML *taş* Kİ *taş* EZ *taş* EK *ṭaş* EM *ṭaş* AL *taş* ZT *taş*	*Taş*	*Daş*	*Tåş*	*Tas*	*Taş*
82	*Sun* *Kün*	*Quyāš*	ME *kün* KM *kün, küneş* İML *kün* Kİ *kün, künäş, quyaş,* EZ *kün, küneş* EK *küneş, ḳuyaş* EM *küneş* AL *ḳuyaş* ŞS *koyaş, beşik, gün, günaş* ZT *kün, küneş, ḳuyaş*	*Gün* *Güneş*	*Gün* *Güneş*	*Quyåş*	*Kün*	*Kün*
83	*Swim*	*Yüz-*	KM *yüz-* İML *yüzmek* Kİ *yüzdi* EZ *yüz-* EK *yüz-* EM *yüz-* ZT *yüz-*	*Yüz-*	*Üz-*	*Süz-*	*Jüz-*	*Cüz-* *Süz-*
84	*Tail*	*Qudruq*	ME *ḳuḍruḳ* Kİ *quyruq* EZ *kuyruk* ZT *ḳuyruġ*	*Kuyruk*	*Ġuyruġ*	*Dum* *Quyruq*	*Quyrıq*	*Kuyruk*
85	*That*	*Ol*	ME *ol* KM *ol* İML *ol* Kİ *ol* EZ *ol* EK *ol* EM *ol* ZT *ol*	*O* *Şu*	*O* *Ol* *Şol*	*Şu* *U*	*Ol* *Osı* *Sol*	*Bu* *Bul* *Uşu* *Uşul*
86	*This*	*Bu*	ME *bu* KM *bu* İML *bu*	*Bu*	*Bu*	*Bu*	*Bu* *Bul* *Osı*	*Bu* *Bul* *Uşu*

			Kİ *bu* EZ *bu* EK *bu* EM *bu* ZT *bu*					*Uşul*
87	*Thou*	*Sa* *Sän* *Sēn*	ME *sẹn* KM *sen* İML *sen* Kİ *sän* EZ *saa, sen* EK *sen* EM *sen* AL *sėn* ŞS *sin* ZT *sén*	*Sen*	*Sen*	*Sen*	*Sen*	*Sen*
88	*Tongue*	*Tīl*	ME *til* Kİ *til* EK *til* EM *til* AL *til* ŞS *til* ZT *til*	*Dil*	*Dil*	*Til*	*Til*	*Til*
89	*Tooth*	*Tīš*	ME *diş, tiş* KM *tiş* İML *diş, tiş* Kİ *tiş* EZ *diş* EZ *tiş* EK *tiş* EM *tiş* AL *tiş* ŞS *tiş* ZT *tiş*	*Diş*	*Diş*	*Tiş*	*Tis*	*Tiş*
90	*Tree*	*Āvan* *Yiġač* *Yiġāč*	ME *aġaç, yıġaç* KM *aġaç* İML *ağaç* Kİ *ağaç* EZ *agaş* EK *ağaç* EM *aġaş* ŞS *çöp, yığac* ZT *yıġac*	*Ağaç*	*Ağac*	*Däräxt*	*Ağaş*	*Cığaç*
91	*Two*	*Ekki*	ME *iki* KM *iki* İML *iki* Kİ *iki* EZ *ikki* EK *iki* ZT *ikki*	*İki*	*İki*	*İkki*	*Eki*	*Eki*
92	*Walk (go)*	*Yori-*	ME *yöri-, yörü-* KM *yüri-* İML *yürümek* Kİ *yürüdi* EZ *yürü-* EK *yürü-* ZT *yürü-*	*Git-* *Yürü-*	*Gét-* *Yéri-*	*Bår-* *Ket-*	*Bar-* *Ket-*	*Bar-* *Ket-*
93	*Warm*	*İsig* *İsiglik*	ME *is(s)ig, issü*	*Ilık* *Sıcak*	*İsti*	*Ilıq* *Issıq*	*Istıķ* *Qızuv*	*Isık*

			KM *issi* İML *isi* Kİ *isi* EZ *issi* EM *issi* AL *ılıġ* AL *ısıġ / ısıķ* ŞS *ılçak* ŞS *iliğ* ŞS *isiğ* ZT *ıssıķ*					
94	*Water*	*Sūw*	ME *suv* KM *ṣu* İML *su* Kİ *su* EZ *su* EK *su* EM *ṣu* AL *su, suu/suv* ZT *su*	*Su*	*Su*	*Suv*	*Suv*	*Suu*
95	*We*	*Biz* *Miz*	ME *biz* KM *biz* İML *biz* Kİ *biz* Kİ *miz* EZ *biz, -miz* EK *biz, miz* EM *biz* AL *biz* ZT *biz*	*Biz*	*Biz*	*Biz*	*Biz*	*Biz*
96	*What*	*Nä* *Nü*	ME *ne* KM *ne* İML *ni?, ne?* Kİ *nä* EZ *ne* EK *ne* EM *ne* AL *nė* ZT *né / néme / némene*	*Ne*	*Ne*	*Ne* *Nimä*	*Ne*	*Emine* *Emne*
97	*White*	*Āq* *Ürün*	ME *aķ, ürüŋ* KM *aķ* İML *ak* EZ *ak* EK *aķ* EM *aķ* ŞS *moğulçın, apak, apakine, çağan* ZT *aķ*	*Ak* *Beyaz*	*Ağ* *Beyaz*	*Åq*	*Aq*	*Ak*
98	*Who*	*Kim*	KM *kim* İML *kim* Kİ *kim* EZ *kim* EK *kim* EM *kim* ZT *kim*	*Kim*	*Kim*	*Kim*	*Kim*	*Kim*
99	*Women*	*Eślār*	ME *tişi,*	*Kadın*	*Ġadın*	*Äyål*	*Äyel*	*Ayal*

		Tiši Urāġūt	*ʿạvrạt* KM *avrat/ʻavrat, tişi* İML *dişi, tişi, epçi* Kİ *tişi, urağut, avrat* EZ *ipçı, avrat, épçi* EK *tişi, epçi, ʿạvrạt* EM *ʿạvrạt* AL *tişi* ŞS *zaife, imkan, inçi, yinke, kuçin*			*Xåtın*	*Hanım*	*Katın*
100	*Yellow*	*Sariġ*	ME *sarıġ* KM *şaru, şapşaru* İML *sarığ* Kİ *sarı, sapsarı* EZ *sarı* EK *şarı* EM *şarı/şaru, şapşarı* ML *sap sarıġ* AL *sarıġ/sarık* ŞS *sarığ* ZT *sarıġ*	*Sarı*	*Sarı*	*Särıq*	*Sarı*	*Sarı*

(Swadesh, 1971: 283)[806].

Tablo 1. 100 Temel Sözcüğün Orta Türkçenin Sözlüklerinde ve Seçilen Lehçelerdeki Karşılıkları

[806] Bu çalışmada, Swadesh'in 100 temel sözcük listesinin İngilizce aslının alfabetik sıraya göre düzenlenmiş şekli tercih edilmiştir.

SONUÇ

Bu çalışmanın asıl konusunu eş değerlik kavramı oluşturmaktadır. Bu kavram, dünyada çeviri bilimin tartışmaya açtığı ve hala üzerinde uzlaşmaya varamadığı bir sorun olarak karşımızda durmaktadır. Konunun bu denli tartışılmasının esas nedeni ise çevirinin anahtarı olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü iki farklı dilin konuşurlarının birbirlerinin anlamalarının yolu uygun eş değer eklerin / sözcüklerin / cümlelerin kullanılmasından geçmektedir.

Türklük Bilimi çalışmalarında ise eş değerlik konusu Türkçenin farklı iki lehçesi arasındaki paralelliği sağlamada bir araç olarak görülmektedir. Bu nedenle eş değerlik Türkiye'de yapılan çalışmalarda yalnızca "yalancı eş değerlik" boyutuyla ele alınmış ve böylece dar bir alana sıkışmıştır. Hâlbuki bu konu bir dilin tarihî metinlerini aktarma konusunda özellikle sözcük düzeyinde eş değerliğin bütün boyutlarıyla ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Çünkü Türkçenin farklı lehçeleri arasında tarihî, sosyal, siyasî, kültürel farklılıklardan kaynaklanan değişiklikler ortaya çıkabilmektedir. Bunun yanı sıra aynı lehçenin tarihî seyri içinde de sözcüklerin farklı kavram alanları oluşabilmektedir. Bu nedenle eş değerlik konusuna çalışmamızda daha geniş bir perspektiften bakılmıştır.

Çalışmada Orta Türkçedeki isim söz varlığının eş değerlik sözlüğünü ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Çalışmamızın korpusu da Orta Türkçe dönemi sözlükleridir. Şüphesiz *Dīvānü Luġāti't-Türk* bu dönemin söz varlığını yansıtan en önemli eserdir. Çünkü Dīvānü Luġāti't-Türk, dil öğretmek üzere yazılmış bir eser olmasının yanı sıra o dönemin diyalektlerine ait sözcükleri de içinde barındıran bir sözlüktür. Çalışmamızda Dīvānü Luġāti't-Türk'ten başka Orta Türkçe döneminde yazılmış diğer sözlüklerden de yararlanılmıştır. Bu sözlükler, *Mukaddimetü'l Edeb, Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî, İbnü-Mühenna Lûġati, Kitâb al-İdrâk li Lisân al-Atrâk, Et-Tuhfet-üz-Zekiyye fîl-Lûġat-it-Türkiyye, El-Kavânînü'l-Külliye li Zabti'l-Lügati't-Türkiyye, Ed-Dürretü'l-Mudiyye Fi'l Lüġati't Türkiyye, Muhâkemetü'l-Luġateyn, El-Luġātu'n-Nevā'iyye ve'l-İstişhādātu'l-Caġātā'iyye, Şeyh Süleyman Efendi Luġati, Zebân-ı Türkî*'dir. Bunlar arasında Süleyman Efendi Luġati'nin sahip olduğu söz varlığı açısından diğer sözlüklerden daha farklı olduğu görülmektedir. Bire bir eş değerliği olan sözcüklerde bu sözlük bakımından oldukça farklı bir söz varlığı ortaya çıkmıştır. El-Kavânînü'l-Külliye li Zabti'l-Lügati't-Türkiyye ve Ed-Dürretü'l-Mudiyye Fi'l Lüġati't

Türkiyye gibi sözlüklerin söz varlıklarının ise yine özellikle bire bir eş değerlik konusunda birbiriyle paralellik gösterdiği tespit edilmiştir.

Madde başı sözcüklerimiz Dīvānü Luġāti't-Türk'teki isimlerdir. Bunların yalnızca anlamlarının ve eş değerliklerinin verilmesiyle yetinilmemiş köken bilgilerine de değinilmiştir. Bunlar içinse Clauson'un *An Etymological Dictionary PreThirteenth-Century Turkish*, *Drevnetyurkskiy Slovar'*, Räsänen'in *Versuch Eines Etymologischen Wörterbuchs Der Türksprachen*, Hasan Eren'in *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Tuncer Gülensoy'un *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*nden ve çeşitli makalelerden yararlanılmıştır.

İnceleme yöntemimiz Dīvānü Luġāti't-Türk'teki madde başı isimlerin Orta Türkçenin diğer sözlüklerindeki isimlerle teker teker bire bir, bire çok, bire hiç ve yalancı eş değerlikleri bakımından karşılaştırılması üzerine kurulmuştur. Böylelikle Orta Türkçenin sözlüklerinin isimler bakımından birbirlerine göre durumları da ortaya konulmuştur. Ayrıca yalnızca Dīvānü Luġāti't-Türk'te madde başında tek olan isimler değil sözcük grupları da çalışmaya dâhil edilmiştir.

Bu şekilde Türk dilinin çok verimli bir dönemini oluşturan Orta Türkçe sahası sözlükleri art süremli ve eş süremli inceleme neticesinde eş değerlik açısından etraflı bir şekilde değerlendirilmiştir. Orta Türkçe söz varlığının serüveni ses bilgisi, şekil bilgisi ve anlam bilgisi açısından somut bir şekilde ortaya konulmuştur.

Bu çalışmada Dīvānü Luġāti't-Türk'te yer alan 3899 madde başı isim ve isim grubu tek tek eş değerlikleri bakımından incelenmiştir.

Yapılan değerlendirmeler sonucunda temel alınan sözlüklerde bire bir eş değerliğin fazla olduğu görülmüştür. Bu durum Türkçenin kavram alanının ortaklığını göstermektedir. Sözcüğün ses ve şekil bakımından başka sözcüklerle bire bir eş değerinin olması ise kavram dünyasının çeşitliliğini ve zenginliğini göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Örneğin *Dīvānü Luġāti't-Türk*'te "kötü" anlamına gelen *ēl* sözcüğü Orta Türkçenin diğer sözlüklerinde *yaman, yavuz, ayġak, kende, usal, ayıġız* gibi sözcüklerle karşılanmıştır. *Dīvānü Luġāti't-Türk*'ün kendi içinde ise *aliġ, örän, yawuz, yamān, tas* sözcükleri bu sözcüğe bire bir eş değer olarak kabul edilebilmektedir. Dīvānü Luġāti't-Türk'ün kendi içindeki madde başı sözcüklerde de bire bir eş değerlik bulunduğuna dikkat çekmek gerekmektedir.

Çalışmada temel kavramların bire bir eş değerlerinin hemen hemen her sözlükte olduğu görülmektedir.

Dīvānü Luġāti't-Türk'ün kendi içindeki diyalektlerde özellikle seslik değişimlerin olduğu dikkat çekmektedir. Elbette bu sözcükler çalışmamızda bire bir eş değerler başlığında değerlendirilmiştir. Bu şekilde varyantların oluşmasına başta –y türemesi / düşmesi (iġač / yiġač, göçüşme (qarġilāč / qarliġāč), ḏ > y değişimi (aḏaq > ayaq), w > v değişimi (äwin > ävin), g > w değişimi (oġruġ > owruġ), r > l değişimi (tarqa > talqa) gibi ses değişmeleri sebebiyet vermiştir. Eserde varyantlı kullanılan bire bir eş değer sözcükleri şöyle bir tabloyla göstermek mümkündür:

Varyant 1	**Varyant 2**	**Varyant 1**	**Varyant 2**
Ēr	Yēr	Yayiq	Yayiġ
Īk	Yīg	Yevä	Yewä
Īn	Yīn	Yiġāč	Yiġāč
Üpüp	Üpgük	Yaġān	Yaŋān
Avut	Aḏut	Yubqa	Yuwqa
Uvut	Uwut	Yabčān	Yawčān
Ävin	Äwin	Yaġmur	Yamġur
Ayaq	Aḏaq	Yalāwač	Yalāvač
İyik	Yīk	Yawišġu	Yumušġa
Äšgäk	Äšyāk	Yigirmä	Yigirmi
Aytiġ	Aytiš	Bōg	Bōy
Axsuŋ	Axsum	Tōy	Tōḏ
Owrūġ	Oġrūġ	Yīk	Īk
Armāġan	Yarmaġān	Qavut	Qāġūt
Bäzāk	Bäzäk	Qovuz	Qovuč
Tarqa	Talqa	Yuvuġ	Yuwuġ
Qušġūn	Ušġūn	Qovuq	Qowuq
Süglįn	Süwlīn	Qavuq	Qawuq
Bäčānäk	Bäčänäk	Taviš	Tawiš
Tawilqu	Tawilġūč	Quyuġ	Quḏuġ
Bulġūna	Malġuna	Qayda	Qayuda
Qaġūrmāč	Qawūrmāč	Sayram	Saryam
Qarġilāč	Qarliġāč	Bi	Bōy
Sarmusaq	Samursaq	Qayu	Xayu
Yügür	Ügür	Boxtāy	Baxtūy
Qalqaŋ	Qalqan	Ās	Āz

Tablo 2. DLT'de Varyantı Olan Sözcükler

Bire çok eş değerlik yalnızca "kol" sözcüğü için tespit edilmiştir. Bu sözcük, *Ed-Dürretü'l-Mudiyye Fi'l Lüġati't Türkiyye* ve *El-Luġātu'n-Nevā'iyye ve'l-İstişhādātu'l-*

*Caġātā'iyye'*de "kol: el + kol" şeklinde ifade edilmiştir. Orta Türkçenin lehçeleşmenin başladığı dönem olmasına rağmen bire çok eş değerliğin az olması bu dönemde Türkçenin kavram = gösterge karşıtlığının bire bir eş değerlik tarafının daha güçlü olduğunu ve bire çok eş değerliğin henüz bir ayrışma göstermediğini ortaya koymaktadır.

Bire hiç eş değerlik için sözcüğün incelemeye alınan sözlüklerde olup olmaması durumu göz önünde bulundurulmuştur. Bu nedenle neredeyse her madde için bire hiç eş değerliğin sağlandığını söylemek mümkündür. Çalışmada özel anlamlı kültür sözcüklerinin bire bir eş değerlerinin olmadığı dikkat çekmektedir. Çünkü bu sözcükler çoğunlukla diyalektlere özgü sözcüklerdir.

Dīvānü Luġāti't-Türk'ün kendi içindeki madde başı sözcüklerde yalancı eş değerlik bulunduğu gibi diğer sözlüklerle yapılan karşılaştırmalarda da yalancı eş değerlik söz konusudur. Yalancı eş değer sözcükleri temel anlamından tamamen uzaklaşanlar ve temel anlamıyla olan ortaklığını koruyanlar olarak iki grupta sınıflandırabiliriz. Temel anlamından tamamen uzaklaşanlar grubuna *Dīvānü Luġāti't-Türk*'teki *ališ* sözcüğü örnek gösterilebilir. Çünkü bunun *Dīvānü Luġāti't-Türk*'teki anlamı "suyun çıkarıldığı nokta" olarak verilmiştir. Oysa bu sözcük yine *Dīvānü Luġāti't-Türk*'te başka bir *ališ* maddesinde "borçlu olan kişiyiborndan dolayı sorgulama" anlamındadır. Temel anlamıyla ortaklık taşıyan yalancı eş değerler grubuna ise *Dīvānü Luġāti't-Türk*'teki *uyġur* sözcüğü örnek teşkil edebilir. Bu sözcük, *Dīvānü Luġāti't-Türk*'te "Zülkarneyn'in Türklerle barış yaptığında kurduğu beş şehirden birinin adı" anlamına gelirken *Şeyh Süleyman Efendi Luġati*'nde "tevaif-i etrakden bir kabile ismi" şeklinde açıklanmıştır. Bundan başka *Dīvānü Luġāti't-Türk*'te "mutfak" anlamındaki *aš̈liq* sözcüğünün yine *Dīvānü Luġāti't-Türk*'te başka bir maddede "buğday" anlamına geldiği ve bunun da temel anlamla bir ortaklık taşıdığı görülmektedir.

Çalışmadan eş değerlik türleriyle ilgili elde ettiğimiz sayısal sonuçlar da bulunmaktadır. Buna göre DLT ve diğer sözlükler arasında yaptığımız isim eş değerliği çalışmasında bire hiç eş değerliğin sayısının fazla olduğu dikkat çekmektedir. Ancak bu durum incelenen sözcüğün bir sözlükte olmasa dahi tarafımızca bire hiç eş değerliğe sahip olarak değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır. Bire bir eş değerliğin 1929 sözcükte bulunduğu görülür. Bire çok eş değerlik yalnızca 1 sözcük için geçerlidir.

Yazılışı aynı anlamı farklı sözcüklerle yapılan inceleme sonucunda ortaya çıkan yalancı eş değerliğe sahip sözcüklerin sayısının ise 1125 olduğu tespit edilmiştir.

EŞ DEĞERLİKLER	SAYI
BİRE BİR EŞ DEĞERLİK	1929
BİRE ÇOK EŞ DEĞERLİK	1
BİRE HİÇ EŞ DEĞERLİK	3814
YALANCI EŞ DEĞERLİK	1125

Tablo 3. Eş Değerlik Türlerinin Sayısal Değerlendirmesi

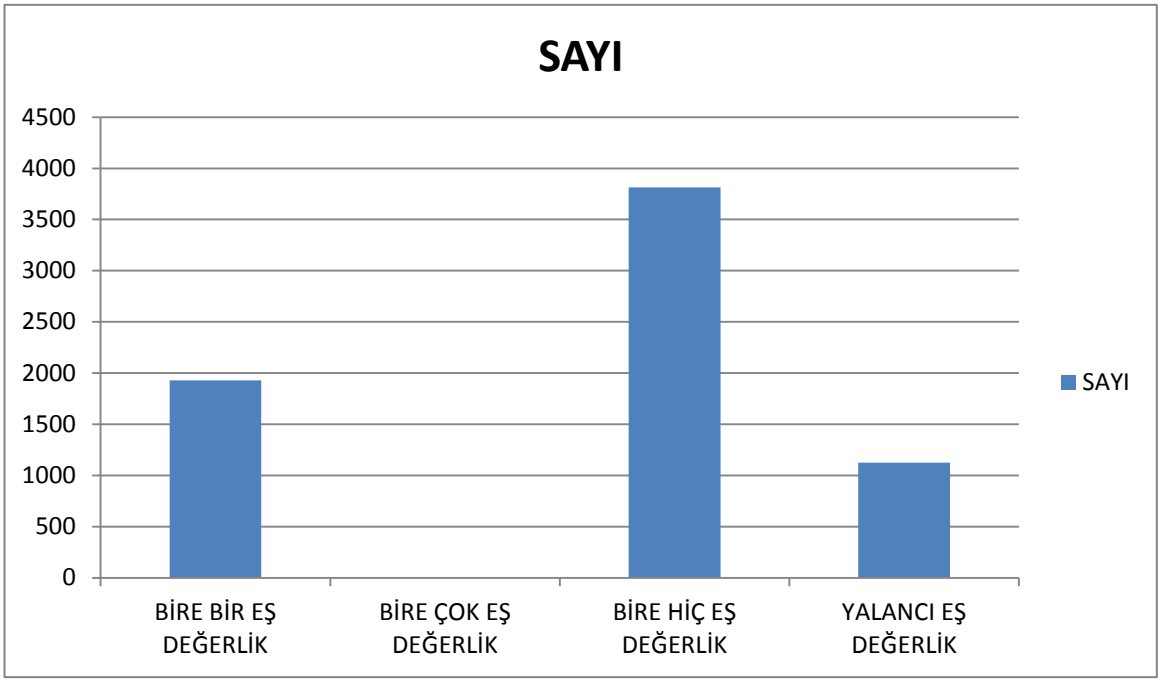

Şekil 1. Eş Değerlik Türlerinin Dağılımı

Çalışmamızın eş değerlik ile ilgili başka bir boyutunu ise seçilen bazı çağdaş lehçelerle yapılan karşılaştırmalar oluşturmuştur. Temel sözcüklerin Orta Türkçenin sözlüklerindeki karşılıkları ile Azerbaycan Türkçesi, Türkiye Türkçesi, Kazak Türkçesi, Kırgız Türkçesi ve Özbek Türkçesindeki eş değerlik durumları değerlendirilmiştir. Bu temel sözcüklerin Orta Türkçeden bugüne geçirdikleri seslik ve şekillik değişimlerin yanı sıra kavram alanlarında meydana gelen değişimler de eş değerlik açısından bir incelemeden geçirilmiştir. Sözcüklerin hangi lehçelerde aynı şekilde korunduğu; hangilerinde ise çeşitli değişimlerden geçtiği gözler önüne serilmiştir. Bu açıdan bakıldığında Türkçenin tarihî seyri içinde temel sözcüklerin bazılarının hiç değişmeden

ses ve şekil bakımından aynı kaldığı, bazılarının ait olduğu lehçe grubuna göre seslik değişim geçirdiği gözlenmiştir. Ayrıca bazen bu temel sözcüklerin hem Orta Türkçenin kendi içinde hem de lehçelerde kavramsal olarak başka sözcüklerle karşılandığı yani bir çeşitlenmenin olduğu sonucuna varılmıştır.

Bu çalışmada 100 temel sözcün Orta Türkçenin sözlüklerinde ne ölçüde yer aldığı sayısal birtakım verilerle ortaya konulmuştur. Buna göre çalışmamızda karşılaştırmayı üzerine temellendirdiğimiz Dīvānü Luġāti't-Türk'te temel sözcüklerin hepsinin bulunduğu tespit edilmiştir. Diğer sözlüklere bakıldığında ise Muhâkemetü'l-Luġateyn'in en az temel sözcük varlığına sahip olduğu dikkat çekmektedir. İncelemeye dâhil edilen sözlüklerde geçen temel sözcükler –aynı temel sözcüğü karşılayan farklı şekillik yapılarla beraber– aşağıdaki gibidir.

DLT: Barča, qamuġ, tükāl, kül, qaḏiz, qāz / qās, qasuq, qarin, bädük, uluġ, quš, isir-, qara, qān, süŋük, ämig, kögüz, tōš, köy-, örte-, yal-, baqāyaq / baqānaq, tirŋaq, bulit, tum, tumliġ, kel-, alqin-, öl-, it, ič-, ōp-, qāq, qūr, quruġ, qulqaq, ažun, ēr, yēr, yē-, yumurtġa, köz, čir, yāġ, yaqri, qil, tü, yuŋ, yūg, oḏġuč, ōt, ört, yalin, baliq, uč-, aḏaq, ayaq, tolu, bēr-, öpür-, äḏgü, körklüg, yaxši, yēg, yašil, sač, älig, bāš, ešit-, köŋül, yüräk, müŋüz, bän, män, öldür-, tīz, bil-, yapurġāq, yat-, baġir, uzun, bit, är, ärän, ärkäk, artuq, bütä, köp, ükil, ükmä, ükmāk, üküm, ükün, ūkūš, ät, āy, tāġ, aġiz, āt, boyin, yaŋi, kečä, tün, burun, ap, dāġ / ḏāġ, tägül, bir, bīr, kişi, yalŋuq, yaġmur, āl, qizil, yōl, kök, šūt, tōz, tūp, yildiz, qirma, yap, yumġāq, qum, ay-, sözlā-, te-, kör-, bänäk, ol-, olut-, oltur-, quyqa, saġri, täri, uḏi-, kičig, ušaq, iš, tümān, tütün, tur-, yulduz, tāš, quyāš, kün, yüz-, qudruq, ol, bu, sa, sän, sēn, tīl, tīš, āvan, yiġač, yiġāč, ekki, yori-, isig, isiglik, sūw, biz, miz, nä, nü, āq, ürün, kim, ešlār, tisi, urāġūt, sarig.

ME: Tükel, ḳamuġ, kül, ḳarın, uluġ, büyük, böyük, ḳuş, tişle-, ḳara, ḳan, süŋük, kögüs, yaḳ-, yal-, köy-, örte-, ḳınġaḳ, tınġaḳ / tırnak, bulıt, kęl-, öl-, it, oṗ-, iç-, ḳuruġ, ḳulaḳ, yęr, yė-, yumurta, yumurtġa, köz, yaġ, tü, yalıŋ, ört, ot, uç-, aḏaḳ, ayaḳ, dolu, bėr-, eḏgü, körklü/körklüg, yaḫşı, yaşıl, saç, elig, el, baş, ėşit-, męn, öldür-, tiz, bil-, yat-, uzaḳ, uzun, bit, er, köp, üküş, öküş, et, ay, daġ, taġ, aġız, at, boy, boyun, yaŋı, tün, kėce, burun, degül, bir, kişi, yąġmur, ḳızıl, yol, tüp, ḳum, ay-, sözle, tė-, kör-, oltur-, otur-, tęri, uyu-, uşaḳ, kiçig, tur-, yulduz, daş, taş, kün, ḳuḏruḳ, ol, bu, sen, til, diş, tiş, aġaç, yıġaç, iki, yöri-, yörü-, is(s)ig, issü, suv, biz, ne, aḳ, ürüŋ, tişi, ʿạvrạt, sarıġ.

KM: Kül, ḳarın, ḳuş, tişle-, ḳara, ḳan, süŋük, emcek, döş, kögüs, örte-, tırnaḳ / ṭırnaḳ, bulıṭ, kel-, öl-, it, iç-, ḳuru, ḳulaġ, yer, ye-, yumurtḳa, köz, yaġ, yüŋ, oṭ, balık, uç-, ayaḳ, ber-, yaḳşı, yaşıl, saç, baş, işit-, yürek, boynuz, men, öldür-, tiz, bil-, yaprak, yaṭ-, bağır, uzun, bit, er, erkek, köp, öküş, et, ay, ṭaġ, aġız, boyun, tün, burun, bir, kişi, yaġmur (Tkm.), yamġur, al, ḳızıl, yol, de-, söyle-, sözle-, kör-, oltur-, uyı-, ṭur-, yulduz, ṭaş, kün, küneş, yüz-, ol, bu, sen, tiş, aġaç, iki, yüri-, issi, su, biz, ne, aḳ, kim, avrat/‘avrat, tişi, ṣaru, ṣapṣaru.

İML: Kül, karın, ulug, kuş, kara, kan, süŋek, emçek, kögüs, töş, küyünmek, yakmak, tumlug, kelmek, ölmek, alkınmak, it, içmek, kuru, kulak, acun, yumurta, köz, yag, yün, kıl, ot, balık, ayak, dolu, ed’gü, körklu, yahşı, yeşil, saç, el, baş, işitmek, yürek, ben, men, öldürmek, diz, bilmek, yapurgak, bağır, uzun, bit, er, ir, erkek, öküş, et, tağ, ağız, at, boyun, yeŋi, tün, burun, bir, kişi, yağmur, al, kızıl, yol, kum, aymak, aytmak, sözlemek, körmek, olturmak, sağrı, udumak, uyumak, yatmak, kiçi, uşak, tütün, turmak, yulduz, taş, kün, yüzmek, ol, bu, sen, diş, tiş, ağaç, iki, yürümek, isi, su, biz, ni?, ne?, ak, kim, dişi, tişi, epçi, sarığ.

Kİ: Barça, qamuğ, kül, qabuq, qabuq, ulu, quş, ısırdı, qara, qan, süŋük, ämcäk, töş, köyündi, yandı, tırnaq, bulut, tumlu, sowuq, tumlu, käldi, öldi, it, iç, quru, qulaq, yä, köz, yağ, qıl, yüŋ, ot, balıq, uç, aḏaq, ayaq, tolı, körklü, yaqşı, yaşıl, saç, äl, baş, yüräk, boynuz, muyuz, bän [Türkm.], män, öltürdü, tiz, bildi, yapraq, bağır, uzun, bit, är, ärkäk, köp, çoq, öküş, ät, ay, tağ, ağız, ad, boyun, tün, käçä, burun, dägül, bir, kişi, yağmur, yamğur [Kıpç.], qızıl, yol, qum, sözlädi, kördi, olturdı, täri, uḏıdı, uḏudu, uyıdı, yattı, kiçi, uşaq, tuman, tütün, turdı, yulduz, taş, kün, künäş, quyaş, yüzdi, quyruq, ol, bu, sän, til, tiş, ağaç, iki, yürüdi, isi, su, biz, nä, kim, tişi, urağut, avrat, sarı, sapsarı.

EZ: Barça, barşa, kül, karın, ulu, büyük, kuş, tişle-, kan, süğük, süvek, emçek, imçek, köküs, töş, köy-, köyündür-, yak-, tırnak, bulut, sovuk, kel-, öl-, it, iç-, kak, körü, kulak, yer, yemek, yumrutka, köz, yag, yav, yün, tüğ, yüğ, yünğ, tüğ, balık, uç-, ayak, tolı, bér-, körükli, yakşı, yaşıl, él, baş, işit-, yürek, boynuz, muyuz, men, öltür-, tiz, bil-, yaprak, uzan-, üs-, yat-, bağır, bavur, uzun, bit, er, köp, xaylı, şok, et, ay, tag, tav, avuz, boyun, yenği, yangı, tün, kece, keşe, burun, bir, adam, yamgur, al, kızıl, yol, tüp, yumgaklı, yumrı, kum, de-, söyle-, sözle-, kör-, oltur-, otur-, deri/ten/teri/kön, uyu-, tuman, tütün, tur-, yulduz, taş, kün, küneş, yüz-, kuyruk, ol, bu, saa, sen, diş, agaş, ikki, yürü-, issi, su, biz, -miz, ne, ak, kim, ipçı, avrat, épçi, sarı.

EK: Barça, kül, ḳarın, ulu, büyük, aġa, ḳuş, ḳara, ḳan, süvek, köküs, ṭırnaḳ, buluṭ, kel-, öl-, it, iç-, ḳulaġ, yir, ye-, yi-, köz, yaġ, balıḳ, uç-, ayaġ, yaẖşı, yaşıl, saç, el, baş, işit-, men, öltür-, tiz, bil-, yaprak, yat-, uzun, er, çoḳ, et, ay, ṭaġ, ṭav, aġız, aṭ, boyun, yengi, tün, keçe, burun, degül, tügül, bir, ʿaḍam, kişi, yaġmur, yamġur, ḳızıl, ḳum, de-, sövle-, söyle-, sözle-, kör-, olṭur-, teri, yat-, kiçkez, ṭuman, tur-, yulḍuz/yultuz, ṭaş, küneş, ḳuyaş, yüz-, ol, bu, sen, til, tiş, aġaç, iki, yürü-, su, biz, miz, ne, aḳ, kim, tişi, epçi, ʿạvrạt, ṣarı.

EM: Barşa, kül, ḳarın, ḳuş, ḳara, ḳan, emçek, kögüs, ṭırnaḳ, buluṭ, kel-, it, ḳurı, ḳulaḳ, yer, yir, ye-, köz, yaġ, oṭ, balık, ayaḳ, ber-, yaẖşı, yaşıl, ṣaç, el, baş, yürek, boynuz, men, diz, bil-, yaprak, bağır, uzun, bit, et, ay, ṭaġ, aḏ, boynı, burun, tegil, bir, kişi, yaġmur, yamġur, ḳızıl, yumrı, ḳum, tene, teri, ṭuman, tütün, yuldız/yulduz, ṭaş, küneş, yüz-, ol, bu, sen, til, tiş, aġaş, issi, ṣu, biz, ne, aḳ, kim, ʿạvrạt, ṣarı/ṣaru, ṣapṣarı.

ML: Küymenmek, örtenmek, yalınmak, it, bağır, aytḳu-dik, sap sarıġ.

AL: Barıca, kül, uluġ, ḳuş, ısur-, tişle-, ḳan, süŋek, ėmçek, kögrek, kögsük, küy-, örten-, yan-, tırnaġ, tuvaġ, tuynaḳ, kėl-, öl-, it, iç-, ḳaḳ, ḳuruġ/ḳuruḳ, yėr, açun, oçun, yė-, tüg, yalın, ört, ot < ōt, uç-, ayaḳ, ayaġ, bėr-, baş, ėşit-, tuy-, mėn, öltür-, tiz, bil-, yapurġan, uzal-, uzaġu, ür, ėr, köp, ėt, ay, taġ, at, boyun, yaŋı, tün, bir, yaġış, yamġur/yamḳur, tüp, ay-, dė-, sözle-, kör-, oltur-, tėri, uyu-, kiçik, tur-, yulduz, taş, ḳuyaş, sėn, til, tiş, ılıġ, ısıġ / ısıḳ, su, suu/suv, biz, nė, tişi, sarıġ/sarıḳ.

ŞS: Kamu (kamuk), barca (barıça), kete, konk, olkan, uluğ, tişlemek, kara, söngek, imçak, imuşak, emcak, tüş, kökel, güymek, güydürmek, ortamak, otlamak, tuynak, çırmaş, muğ, tucar, çanık, tonk, savuğ, kak, kuruk, kuruğ, uçun, açun, yumurtğa, kızıl, ot, birmak, abadan (abdan), asrar, benayi, gökçak, gökçek, gürkan, hau (havav, havuh), yahşi, yavuz, kaşenk, meleş, sulu, tumbalak, tur, tüzük, yaşil, sac, bal, göngle, göngü, kökrek, bunguz, müngür, buğuzlamak, yafrağ, şibke, bağır, boyluğ, köp, ok, ögüş, talay, dirsun, esru, ğalaba, kutak, yüküş, kan, ay, ağuz, at, giç, işikay, kame, tün, aku, yağış, fekir, kızıl, kızımtol, olt, yumru, aytmak, sözlemek, olturmak, olturğuzmak, urnamak, ohlamak, bitçaka, köpçük, yulduz, koyaş, beşik, gün, günaş, sin, til, tiş, çöp, yığac, ılçak, iliğ, isiğ, moğulçın, apak, apakine, çağan, zaife, imkan, inçi, yinke, kuçin, sarığ.

ZT: Barça, ḳabıḳ, ḳarın, uluġ, ḳuş, tişle-, ḳara, ḳan, süŋek, émçek, töş, kögrek, kökes/köküs, köy-, köydür-, yan-, tırnaḳ, bulut, kél-, öl-, it, iç-, ḳuruḳ, ḳulaḳ, yér, yé-, köz, yaġ, yü, ḳıl, tüg, ot, alav, yalın, balıġ, uç-, ayaġ, bér-, yaḫşı, yaşıl, saç, élig, baş, éşit-, tuy-, yürek, köŋül, müŋüz, mén, öldür-, tiz, bil-, uzal-, yat-, bağır, uzaḳ, uzun, bit, ér, erkek, köp, ét, ay, taġ, aġız, at, boyun, yanġı, tün, keçe, burun, bir, kişi, yaġış, yaġmur, ḳızıl, yol, tüp, ḳum, çeke, dé-, kör, oltur-, téri, uyḳula-, yat-, uşaḳ, kiçik, tütün, tur-, yulduz, taş, kün, küneş, ḳuyaş, yüz-, ḳuyruġ, ol, bu, sén, til, tiş, yıġac, ikki, yürü-, ıssıḳ, su, biz, né / néme / némene, aḳ, kim, sarıġ.

Bu sözlüklerdeki temel sözcük varlığını somut bir şekilde göstermek için bir tablodan ve grafikten yararlanmak yerinde olacaktır.

SÖZLÜKLER	100 TEMEL SÖZCÜK SAYISI
DLT	100
ME	87
KM	85
İML	83
Kİ	90
EZ	93
EK	80
EM	69
ML	5
AL	62
ŞS	47
ZT	91

Tablo 4. 100 Temel Sözcüğün Orta Türkçenin Sözlüklerindeki Durumunun Sayısal Değerlendirmesi

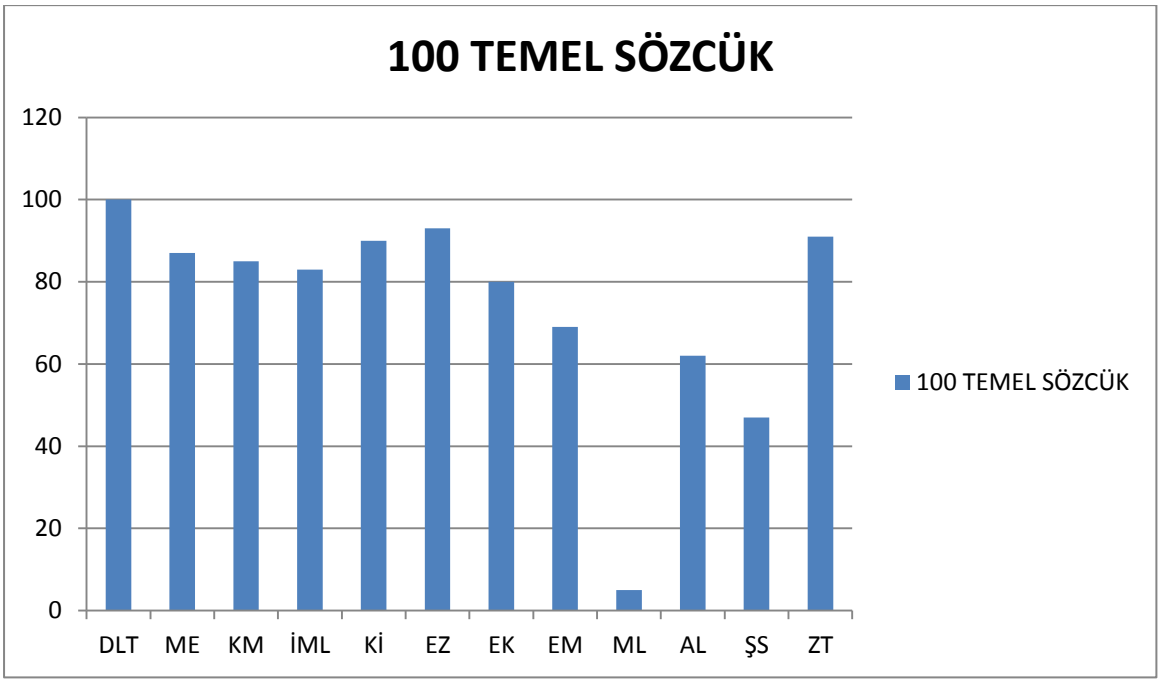

Şekil 2. 100 Temel Sözcüğün Orta Türkçenin Sözlüklerindeki Dağılımı

Temel sözcükler, çalışmaya dâhil edilen Türkiye Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi, Özbek Türkçesi, Kazak Türkçesi ve Kırgız Türkçesinde bulunduğunu da belirtmek gerekmektedir. Türkçenin bütün lehçelerinde temel sözcükler bazen tarihten bugüne aynı seslik ve şekillik özelliklerle bazen de yeni sözcükler türeterek varlığını korumuştur.

KAYNAKLAR

Akalın, Ş. H. vd (2011). *Türkçe Sözlük,* TDK Yay., Ankara.

Aksan, D. (2005). *Anlambilim, Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, Engin Yayın Evi, Ankara.

Altaylı, S. (1984). *Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü*, Cilt: I-II, MEB Yayınları, İstanbul.

Atalay, B. (1945). *Et-Tuhfet-üz-Zekiyye fîl-Lûġat-it-Türkiyye,* TDK Yay., Ankara.

Atalay, B. (2006). *Dîvânü Lüġāti't-Türk Tercümesi*, I-IV Cilt, TDK Yay., Ankara.

Aydemir, H. (2015). "Yılan Sözcüğünün Etimolojisi Üzerine Bir Not", In: (Haz.) Aysima Mirsultan / Mihriban Tursun Aydın / Erhan Aydın. *Eski Türkçeden Çağdaş Uygurcaya. Mirsultan Osman'ın Doğumunun 85. Yılına Armağan,* Konya, 2015, s. 43-51.

Baker, M. (1992). *In Other Words: A Coursebook on Translation,* London and New York: Routledge.

Barutçu, F. S. (1992). "Eski Türkçe Kaltı ve Nelük Kelimeleri", *Türkoloji Dergisi*, C. X, S. 1, Ankara, s. 71-76.

Barutçu, Özönder F. S. (1996). *Muhâkemetü'l-Luġateyn*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 656, Ankara.

Bassnett, S. (2002). *Translation Studies,* London and New York: Routledge.

Battal, A. (1997). *İbnü-Mühenna Lûġati*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 9, Ankara.

Benjamin, W. (1968). *The Task of the Translator*, in Illuminations, ed. H. Arendt, trans. Harry Zohn, New York: Schocken, pp. 69-82.

Bozkurt, F. (2012). *Dîvânü Luġāt-it-Türk*, Eğitim Yayınevi, Konya.

Boztaş, İ. (1993). "Çeviri, Çevirmen, Dilbilim İlişkisi, Çeviride Eşdeğerlik Ve Kayıplar", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 10/Sayı 2, Aralık 1993/88, s.55 – 65.

Brisset, A (2004). "The Search for a Native Language: Translation and Cultural Identity" in Venuti (ed.), *The Translation Studies Reader*, London Routledge, 2000.

Caferoğlu, A. (1931). *Kitâb al-İdrâk li Lisân al-Atrâk*, Evkaf Matbaası, İstanbul.

Clauson, S. G. (1972). *An Etymological Dictionary PreThirteenth-Century Turkish*, Oxford.

Clauson, S. G. (2005). "Altay Teorisinin Leksikoistatistiksel Bir Değerlendirmesi", (çev. İsmail Ulutaş), *Türk Dünyası İncelemeleri (Journal of Turkish World Studies)*, C: 5, Sayı: 2, s. 311-323, İzmir.

Catford, J.C. (1965). *A Linguistic Theory of Translation*, Oxford University Press, London.

Chesterman, A. (1998). "Description, Explanation, Prediction: A Response to Gideon Toury and Theo Hermans", *Current Issues in Language and Society*, Vol 5, No. 1&2, p.91-98.

Chesterman, A. (2009). "The Name and Nature of Translator Studies", *Journal of Language and Communication Studies*, No. 42, p. 13-22.

Chlupová, J. (2012). *Bohumil Hrabal- As I served the King of England Translation Analysis*, (Diploma Thesis), Masaryk University in Brno Faculty of Education Department Of English Language and Literature, Brno.

Çavuş, G. (2005). *Kaynak-Odaklı ve Erek-Odaklı Çeviri Yaklaşımlarında Eşdeğerlik Sorunu*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

Dankoff, R., Kelly, J. (1982-85). *Compendium Of The Turkic Dialect*, C I-III, Harvard Üniversitesi Yay., Washington.

Demire,l E., Nalbant, M. V. (2014). *Dīvānü Luġāti't-Türk Grameri II Söz Dizimi*, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul.

Demirezen, M. (1981). "Dil Tarihlemesi (Glottochronology)", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı*, Türk Dil Kurumu-Belleten, s. 101-111, Ankara.

Denizer, F. U. (2007). *Tarihî Metinleri Aktarma problemleri –Dede Korkut Oğuznâmeleri ve Türkiye Türkçesine Yapılmış Aktarmaları Üzerine Kelime Düzeyinde Bir İnceleme–*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

Devellioğlu, F. (2010). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.

Direkci, B., Gülmez M. (2012). "Güney Azerbaycan Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Yalancı Eş Değerler", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 32, s. 133-154.

Domínguez, P. J. C., Nerlich, B. (2002). "False Friends: Their Origin and Semantics in Some Selected Languages", *Journal of Pragmatics 34*, p. 1833-1849.

Ercilasun, A. B. (1993). "Türk Lehçelerinin Anlaşılmasında Dikkat Edilecek Noktalar", *Türk Dünyası Üzerine Makaleler-İncelemeler*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Ercilasun, A. B. (2009). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Ercilasun, A. B., Akkoyunlu Z. (2014). *Dîvânü Luġāt'it-Türk*, TDK Yay., Ankara.

Erdal, M. (1991). *Old Turkic Word Formation. I-II*, Wiesbaden: Otto Harrassowitz.

Erdal, M. (2004). *A Grammar of Old Turkic*, Brill, LeidenBoston.

Eren, H. (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Bizim Büro Basım Evi, Ankara.

Ergönenç Akbaba, D. (2007). "Nogay Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Yalancı Eş Değerler", *Bilig*, Yaz 2007, sayı: 42: 151-176.

Ersoy, F. (2007). "Çuvaş Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Yalancı Eş Değerler", *Türkbilig*, Sayı: 14, s. 60-68.

Even-Zohar, I. (1979). "Polysystem Theory", *Poetics Today*, 1, 2, Autumn, pp 237–310.

Even-Zohar, I. (1990). *Polysystem Studies:* Special issue of *Poetics Today* 11:1, Tel Aviv: The Porter Institute for Poetics and Semiotics.

Frawley, W. (ed.) (1984). *Translation: Literary, Linguistic, and Philosophical Perspectives*,University of Delaware Press, Newark.

Ghanooni, A. R. (2012). "A Review of the History of Translation Studies", *Theory and Practice in Language Studies*, Vol.2, No.1, pp. 77-85.

Göktürk, A. (1994). *Çeviri: Dillerin Dili*, YKY, İstanbul.

Gudschinsky, S. (2016). "The ABC's of lexicostatistics (glottochronology)", Word,12, 175–210, *www.lllf.uam.es/~dase/acces*, alıntılanma tarihi: 16.01.2016.

Gutt, E. A. (1989). *Translation And Relevance*, (Doktora Tezi) Department OF Phonetics And Linguistics University College London.

Gülensoy, T. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara.

Hacıeminoğlu, N. (1992). *Türk Dilinde Edatlar*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

Holmes, J. S. (1972/1988). "The Name and Nature of Translation Studies." In: James S. Holmes, *Translated Papers on Literary Translation and Translation Studies*, Amsterdam: Rodopi, pp. 67–80.

House, J. (1977). *A Model for Translation Quality Assessment.* Tübingen: Narr.

İlker, A. (1999). "Lehçeden Lehçeye Aktarma Üzerine Bazı Düşünceler", 3. *Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı 1996,* Ankara 1999: 553-560.

Jakobson, R. (1959). "On Linguistic Aspects of Translation", in R. A. Brower (ed.) *On Translation,* Cambridge, MA: Harvard University Press, pp. 232-239.

Jorgensen, M., Louise J. P. (2002). *Discourse Analysis as Theory and Method*, Sage Publications, London.

Kaçalin, M. S. (2011). *Nevâyî'nin Sözleri ve Çağatayca Tanıklar El-Luġātu'n-Nevā'iyye ve'l-İstişhādātu'l-Caġātā'iyye*, TDK Yay., Ankara.

Kade, O. (1968). *Zufall und Gesetzma figkeit in der Ubersetzung.* Leipzig.

Kara, M. (2009). "Lehçeler Arası Aktarmalarda Temel Sorunlar", *Turkish Studies*, 4/4, 1056-1082.

Kara, F. (2011). *Zebân-ı Türkî*, Fenomen Yayınları, Erzurum.

Karaca, O. S. (2011). "Çağdaş Türk Lehçelerinin Söz Varlığındaki Ortaklığa Karşılaştırmalı Bir Bakış", *Turkish Studies*, Volume 6/1, Winter, p. 1379-1390.

Karadoğan, A. (2004). *Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Sorunları – Türkmen Türkçesi-Türkiye Türkçesi Üzerine Bir İnceleme,* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

Karadoğan, A. (2004). "Türk Lehçeleri Arasında Yapı Eş Değerliği ve Yalancı Eş Değer Yapılar", *V. Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı Bildirileri I*, 20- 26 Eylül, TDK Yayınları, Ankara.

Karahan, A. (2013). *Dīvānü Luġāti't-Türk'e Göre XI. Yüzyıl Türk Lehçe Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara.

Kenny, D. (1998). "Equivalence", *The Routledge Encyclopedia of Translation Studies*, M. Baker (ed.), London and New York: Routledge.

Koç, K., Bayniyazov, A., Başkapan, V. (2003). *Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Koller, W. (1979). *Einführung die Übersetzungswissenschaft,* Heidelberg: Quelle and Meyer.

Koller, W. (2001) *Einführung in die Übersetzungswissenschaft.* 6., durchgesehene und aktualisierte Auflage.Wiebelsheim: Quelle & Meyer (UTB 819).

Korkut, E. (2001). "Çeviride Eşdeğerlik", *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:5. Erzurum. ISSN: 1302-3241. S. 251-266.

Kúnos, I. (1902). *Sejχ Sulejman Efendi's Čagataj-Osmanisches Wörterbuch*, Budapest.

Lefevere, A. (1992). *Translation, Rewriting, and the Manipulation of Literary Fame*, London and New York: Routledge.

Lefevere, A. ed. (2003). *Translation History Culture A Sourcebook*, Routledge, London and New York.

Levy, J. (1967). "Translation as a Decision Process," *in To Honor Roman Jakobson II,* The Hague: Mouton, pp. 1171–1182.

Lewis, P. E. (1985). "The Measure of Translation Effects". J. F. Graham, ed. *Difference in Translation*. Ithaca NY: Cornell University Press. 31-62.

Munday, J. (2001). *Introducing Translation Studies Theories and Applications*, Routledge, New York.

Nadyelyayev, V. M., Nasilov, D.M., Tenişev, E. R., Şçerbak, A. M. (1969). *Drevnetyurkskiy Slovar'* (Akademiya Nauk SSSR), Leningrad.

Nalbant, M. V. (2003). " –DUK Eki ve Divanü Lugati't-Türk'te -DUK Ekli Görülen Geçmiş Zaman Çekimi, *Türkoloji Dergisi*, XV. Cilt. Sayı: 1, s. 193-203.

Nalbant, M. V. (2003). "Evet Kelimesinin Kökeni Üzerine", *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Sempozyumu 2003, Mustafa Canpolat Armağanı*, Yayımlayanlar: Aysu Ata, Mehmet Ölmez, Ankara, s. 109-117.

Nalbant, M. V. (2008). *Divanü Luġāti't-Türk Grameri-I İsim*, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul.

Nalbant, M. V. (2012). "üçün ve için Edatları Üzerine Yeni Bir Değerlendirme", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 19-2, s. 87-94.

Nalbant, M. V. (2013). "Yarlıg Sözcüğü Üzerine Yeni Bir Köken Bilgisi Denemesi", *Turkish Studies*, Voume 8/9, Summer 2013, p. 327-341.

Nalbant, M. V. (2013). "Türk Lehçeleri Sözlüğü Olarak Divanü Lugati't-Türk Üzerine Temel Sözcükler Bakımından Bir Değerlendirme", *Bengü Bitig Ahmet Bican Ercilasun Armağanı*, Ed. Bülent Gül, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, s. 101-107, Ankara.

Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*, Prentice Hall Internacional, London.

Nida, E. A. (1964). *Toward a Science of Translating, with Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating,* Leiden, Holland: Brill.

Nida, E. A., Taber C. R. (1969). *The Theory and Practice of Translation*, Leiden: E. J. Brill.

Nida, E. A. (2006). "Tehories of Translation", *Pliegos de Yuste*, No: 4, I, pp. 11-14.

Otani, Y. (1992). "Cross Language Equivalence: Between Lexical and Translation Equivalents in the Case of English-Japanese Dictionaries", In: Gellerstam [et al.]: *EURALEX '96 Proceedings II* […] 1996, 609-614.

Özkan Nalbant, B. (2010). "Oğuz Sözcüğünün Kökeni Üzerine Yeni Düşünceler", *Türkbilig*, 2010/20, 47-59.

Panou, D. (2013). "Equivalence in Translation Theories: A Critical Evaluation", *Theory and Practice in Language Studies*, Vol. 3, No.1, pp. 1-6.

Prunč, E. (2002). *Einführung in die Translationswissenschaft. Bd.1 Orientierungsrahmen*. 2., Erweiterte und Verbesserte Auflage. Graz: ITAT.

Pym, A. (1992). *Translation and Text Transfer: An Essay on the Principles of Intercultural Communication,* Frankfurt-am-Main: Peter Lang.

Pym, A. (1997). "Koller's Äquivalenz Revisited", *The Translator 3/1,* p. 71-79.

Pym, A. (2007). "Natural and Direcitonal Equivalence in Theories of Translation", *Target 19:2*, p. 271-294.

Quine, W. V. O. (1960). *Word and Object*, The M.I.T. Press, Cambridge, Massachusetts.

Räsänen, M. (1969). *Versuch Eines Etymologischen Wörterbuchs Der Türksprachen*, Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.

Resulov, A. (1995). "Akraba Diller ve Yalancı Eş Değerler Sorunu", *Türk Dili*, Sayı: 524, s. 916-924.

Ruhlen, M. (2012). "Dilin Kökeni: Geçmişe ve Geleceğe Bakış", (çev. Ahmet Bican Ercilasun), *Dil Araştırmaları*, Sayı 10, Bahar 2012, s. 167-182.

Sertkaya, O. F. (1995). *Göktürk Tarihinin Meseleleri / Probleme der köktürkischen Geschichte / Some Problems of Köktürk History*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 131, Seri IV, S A. 40, Ankara.

Snell-Hornby, M. (1988). *Translation Studies: An Integrated Approach*, Amsterdam: John Benjamins.

Spivak, G. C. (1993). *'The Politics of Translation,' in Outside in the Teaching Machine*, New York: Routledge.

Stachowskı, M. (2009). "Yeniden Türkçe Çocuk Sözcüğünün Kökeni Üzerine", (çev. Faruk Gökçe), *Türkbilig*, 2009/17, s. 124-132.

Starostin, S. (2016). "Comparative-Historical Linguistic And Lexicostatistic", http://newstar.rinet.ru/Texts/Starostin_Glotto.pdf alıntılanma tarihi: 16.01.2016.

Steiner, G. (1992). *After Babel. Aspects of Language and Translation*, Second Edition, Oxford University Press, ISBN 0-19-282874-6, Oxford.

Stolze, R. (2008). *Übersetzungstheorien, Eine Einführung*, Gunter Narr Verlag, Tübingen.

Suçin, M. H. (2013). *Öteki Dilde Var Olmak: Arapça Çeviride Eş Değerlik*, Say Yayınları, İstanbul.

Swadesh, M. (1971). *The Origin and Diversification of Language*, Edited post mortem by Joel Sherzer. Chicago: Aldine. ISBN 202-01001-5.

Şen, S. (2007). "Eski Türkçede Gök İle Yerin Adlandırılışında Renklere Dayalı Deyim Aktarmalarından Yararlanma ve 'Kara' Sözcüğünün Kökeni Üzerine", *İlmi Araştırmalar*, Sayı:24, s. 129-136.

Teres, E. (2006). *Dīvānü Lüġāti't-Türk ve Budist Uygur Metinlerinin Sözvarlığı Bakımından Karşılaştırılması* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Toparlı, R., Çögenli, M. S., Yanık, N. (1999). *El-Kavânînü'l-Külliye li Zabti'l-Lügati't-Türkiyye*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 728, Ankara.

Toparlı ,R., Çögenli, M. S., Yanık, N. (2000). *Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 763, Ankara.

Toparlı, R. (2003). *Ed-Dürretü'l-Mudiyye Fi'l Lüġati't Türkiyye*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 836, Ankara.

Toprak, F. (2011). "İlk İslâmi Metinlerde Sinonim Alıntılar ve Türkçe'de Alıntı Katmanları Üzerine Değerlendirmeler", *III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı*, İzmir 2011, s. 877-883.

Toury, G. (1980). *In Search of A Theory of Translation,* Tel Aviv: The Porter Institute for Poetics and Semiotics.

Uğurlu, M. (2000). "Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Meseleleri ve 'Abay Yolu' Romanı", *Bilig*, S:15, 59-77.

Uğurlu, M. (2004). "Türk Lehçeleri Arasında Kelime Eş Değerliği," *Bilig 29,* Ankara.

Uğurlu, M. (2007). "Die 'falschen Freunde': Ein Problem bei der Übersetzung zwischen den Türksprachen, Einheit und Vielfalt in der türkischen Wel"t. *Materialien der 5. Deutschen Turkologenkonferenz Üniversität Mainz*, 4.-7. Oktober 2002

[Yayımlayan: Hendrik Boeshoten - Heidi Stein], (= Turkologica 69], Wiesbaden, s. 206-214. – 2007.

Vardar, B. (1978). "Dilbilim Açısından Çeviri", *Türk Dili*, Çeviri Sorunları Özel Sayısı, TDK Yay., Sayı: 322, s. 60-71, Temmuz 1978.

Usta, Ç. (2008). "Lehçeden Lehçeye Aktarma Sorunlarına Ek: İmlâ ve Noktamala Hataları", *Turkish Studies*, Volume 3/6, Fall, s.668-691.

Venuti, L. (ed) (2000). *The Translation Studies Reader*, London and New York: Routledge.

Vermeer, J. (2000). "Skopos and Commission in Translational Action", in: Lawrence Venuti (ed.), *The Translation Studies Reader*, London. New York: Routledge, 221–232.

Vinay, J. P., Darbelnet J. (1995). *Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation*, trans. And ed. J. C. Sager and M. J. Hamel, Amsterdam: Benjamins.

Wang, F. vd. (2016). "*Basic Word and Language Evolution"*, *www.ee.cuhk.edu.hk/~wsywang/publications/ww11.pdf*, alıntılanma tarihi: 16.01.2016.

Wilss, W. (1982). *The science of translation: problems and methods*. Tübingen: Gunter Narr.

Yalın, Y. (2011). *Kırgız Türkçesi ile Türkiye Türkçesi Arasındaki Kelime Eş Değerliği*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.

Yaman, E., Mahmudov, N. (1998). *Özbek Türkçesi-Türkiye Türkçesi ve Türkiye Türkçesi-Özbek Türkçesi Karşılıklar Kılavuzu*, TDK Yay., Ankara.

Yazıcı Ersoy, H. (2012). *Başkurt Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Yalancı Eş Değerler*, Gazi Kitabevi, Ankara.

Yıldız, H. (2009). "Karay Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Yalancı Eş Değer Kelimeler", *Gazi Türkiyat*, Güz 2009 S: 5, s.611-659.

Yudahin, K. K. (2011), *Kırgız Sözlüğü*, (çev. Abdullah Taymas), Cilt: I-II, TDK Yayınları, Ankara.

Yüce, N. (1993). *Mukaddimetü'l Edeb*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 535, Ankara.

E-KAYNAKLAR

http://www.bokorlang.com/journal/14equiv.htm

http://www.translationconcepts.org/pdf/aequivale4nz.pdf

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.56a3884de69d03.60585006

http://isg.urv.es/library/papers/holmes_map.doc

ÖZGEÇMİŞ

1985 yılında Amasya'da doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Amasya'da, yüksek öğrenimini Ankara'da tamamladı. 2008'de Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümü'nden mezun oldu. Aynı yıl öğretmenliğe başladı. 2009'da Pamukkale Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yeni Türk Dili Bilim Dalı'nda başladığı yüksek lisans eğitimini 2012'de *Dīvānü Luġāti't-Türk'te Söz Dizimi* adlı teziyle tamamladı. Aynı yıl Pamukkale Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında doktora eğitimine başladı. Yüksek lisans ve doktora yaptığı sırada bildiriler ve makaleler yayımladı. Halen Denizli'de öğretmenlik yapmaktadır.